MAGYARORSZÁG ÚJABBKORI TÖRTÉNETÉNEK FORRÁSAI

A MAGYARORSZÁGI 1848–49-IKI SZERB FÖLKELÉS TÖRTÉNETE

ÍRTA ÉS KIADTA

Dr. THIM JÓZSEF

III. KÖTET

IRATOK: 1848 SZEPTEMBER—DECEMBER ÉS 1849 JANUÁR—AUGUSZTUS

BUDAPEST

KIADJA A MAGYAR TÖRTÉNELMI TÁRSULAT

1935.

·FONTES·HISTORIAE·HUNGARICAE·
·AEVI·RECENTIORIS·

FONTES HISTORIAE HUNGARICAE AEVI RECENTIORIS

IRATOK

A

NEMZETISÉGI KÉRDÉS

TÖRTÉNETÉHEZ

KIADJA

A MAGYAR TÖRTÉNELMI TÁRSULAT

BUDAPEST
NYOMATOTT A KIRÁLYI MAGYAR EGYETEMI NYOMDÁBAN
1935.

19.906. — Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest. (F.: Thiering Richárd.)

ELŐSZÓ.

A harmadik kötet az 1848 szeptembertől 1849 augusztusig terjedő iratokat tartalmazza. A szerkesztésnél ugyanazon szempontok vezettek, mint a második kötetnél. Ezúttal különös figyelmet fordítottam a szerb vajdaság keletkezésének történetére, melynek közjogi kérdése teljesen tisztázottnak tekinthető.

A bécsi hadi levéltárban újabban a következő iratokat néztem át: 1. Akten des Generalkommando, Agram (XIII. Corps). 2. Archiv der Militärkanzlei ad acta 1849. 2 Fasc. No. 1—130; 130—313. Ehelyt meg kell említenem, hogy a Szurducski-féle iratok (Nachlass des Oberstl. Surdučki, Kr. A.; Feldakten) és Perczel Mór emlékiratai Bécsben maradtak.

Budapesten a Nemzeti Múzeum levéltári osztályában őríztetnek Szemere Bertalan iratai „Másolatok Szemere Bertalan kézirataiból" cím alatt. Szemere — dr. Emich Gusztáv m. kir. rendkívüli követ szíves közlése szerint — az iratokat Emich Gusztávnak adta át emigrálása előtt. — A Magyar Nemzeti Múzeum levéltárában őríztetik az V. hadtest naplója is, melyet Guyon Richárdnak két segédtisztje vezetett 1849 június 26-tól fogva 1849 augusztus 29-éig.

Csernovits Péter kir. biztos naplóját (1848 április 27—1848 július 28-ig) Szmida Lajos adta ki a temesvári Történelmi és Régészeti Értesítő 1901. évi XVII. évfolyamában. Az eredeti napló a Délmagyarországi Múzeumba került. — Csernovits levelezése és kormánybiztossági rendeletei Csernovits Arzén fiának, Pálnak birtokába jutottak.

Bács-Bodrog vármegye 1848—49-es iratait a „Bácska" 1886. évi 39. számában ismertettem.

Budapesten az „Országos Levéltár"-ban 1848—49-es iratok, 43. D. 832. csomó, No. 22 alatt találtatik egy szerb lajstromos jegyzék Sztratimirovits György és Knityánin hivatalos levél-

tárának iratairól. Mindössze 240 iratról van szó; alighanem Bojničić Iván állította össze vagy másolta le Belgrádban a jegyzéket.

A szerb Matica 111. és 112. évkönyveiben közölt 1848-as iratokra nézve pótlólag megjegyzem, hogy közzétételüket dr. Miletits Szvetozár, a Matica alelnöke szorgalmazta. Pavlovits István dr., Picot Emil: „A szerbek története Magyarországon“ című francia művének fordítója megjegyzi, hogy a szerb Matica birtokában még számos kiadatlan irat volt. A Matica évkönyvében közölt iratok némelyikének eredetije a belgrádi nemzeti könyvtárban található.

Felemlítendő még Bán Mátyás kéziratos cikke: „Exame delle questione politico-slave. Cenno istorico sub novimento degli Slave 1848.“ — A történetírás végtelen kárára Bánnak ezen kéziratos munkája: „Opisz god. 1848—49“ — „Az 1848—49-es események leírása“ a világháborúban alighanem elveszett. Bán ugyanis összes iratait Belgrád ostromakor szőlőjébe vitte, ahova azonban egy bomba becsapott és iratait elpusztította.

Jelen kötet szerkesztésénél dr. Károlyi Árpád és dr. Domanovszky Sándor urak ismét jóakaratúlag támogattak, anélkül, hogy az iratgyüjteményt érdemileg befolyásolták volna. — A második kötetben már fölemlített urakon kívül köszönettel tartozom: Jakubovics Emil, Czobor Alfréd és ifj. Iványi-Grünwald Béla (Budapest), Müller Lipót és Baráth Tibor (Párizs), Pántelits Dusán, Ivits Aleksza, Popovits Dusán és Sztranyakovits Dragoszláv (Belgrád) uraknak.

IRATOK.

435.

Bécs, 1848 szeptember 1.

Latour gróf osztrák hadügyminiszter az osztrák minisztertanácsnak bejelenti, hogy a bródi és gradiskai határőrvidéki ezredek a varasd—károlyvárosi főhadparancsnoksághoz átpártoltak.

Wien. St. A.-M. R. 1848. ad 2064/1848.

Der Kriegsminister erstattet *die Anzeige, dass sich die beiden slavonischen Gränz-Infanterie Regimenter* (das broder und gradiskaer) zur Sicherung ihrer Nationalität und um die durch die separatistischen Tendenzen des ungarischen Ministeriums bedrohte Integrität der österreichischen Monarchie aufrecht zu erhalten, *freiwillig unter die Befehle des Warasdiner—Carlstädter General-Commando gestellt haben,* und nicht mehr von dem, die Befehle des ungarischen Ministeriums befolgenden slavonisch-syrmischen General-Kommando abhängen wollen.

Das General-Kommando in Agram hat, um diese Regimenter vor einer gänzlichen Auflösung zu bewahren (wie dieses in Syrmien und im Banate liegenden leider schon der Fall ist) solche der Brigade zu Vinkovce und dem Divisions-Commando zu Agram bezüglich des vorgeschriebenen Dienstganges zugewiesen.

Der Kriegsminister findet diese unter den gegenwärtigen ausserordentlichen Verhältnissen des Gränzgebiethes nothwendige Verfügung des General-Commando zu Agram nicht zu beanständen.

436.

Buda, 1848 szeptember 2.

Athanackovits Plátó budai püspök elfogadja a karlócai érseki helyettesítést.

Budapest. O. L. — V. M. 1848. 4712. sz. Érk. szept. 4. 1848. 6. sz.

Méltóságodnak Rajacsits Józsefnek érseki és metropolitai hivatalától történt felfüggesztését s a g. n. e. egyház kormányának ideiglenes vezetéseveli megbizatásomat tudató s folyó évi Augusztus 3-án hozzám Ujvidékre intézett hivatalos levele csak tegnap érkezvén kezemhez, mindenekelőtt azon való sajnálatomat kell kifejeznem, miszerint Méltóságodnak tőlem kívánt nyilatkozatrai várakozása említett levele késedelmes ér-

kezése miatt, gyors elégtétellel nem találkozhatott, s miként csak most van alkalmam Méltóságod kívánatának megfelelhetni.

Maga Méltóságod tanúja volt azon szóval és tettel nyilvánított törekvésemnek, hogy egyházamat is oly érzékenyen sújtó intézkedés, ha lehetséges, mellőztessék.

Azonban a vezérokoknak az események fejlődése által is mindinkább bebizonyult fontosságánál fogva magam is fájdalom és keserűségtölt szívvel győződtem meg, hogy e lépés, látszassék az bár mi szigorúnak, hazánk jelen körülményeinek és állapotának szempontjából ítélve, parancsoló szükséggé vált.

Ennélfogva egyházam ideiglenes kormányzását szomorúan ugyan, de a legnagyobb buzgalommal 's hazafiúi kötelesség parancsolta azon ünnepélyes nyilatkozattal veszem át, miszerint öszves erőmet és tehetségemet kedves magyar hazánk javára és hasznára szentelendem, a határtalan bizalom legőszintébb szavával kérvén Méltóságodat, miként engemet erre fontos hivatalomban de egyszersmind felette terhes helyzetemben hazafiúi bölcs tanácsaival elősegíteni méltóztassék.

Méltóságod azon várakozásának is, hogy egyházam kormányzását híveimhez intézendő erélyes nyilatkozványnyal kezdendem meg, késedelem nélkül eleget teendek.

Athanackovits püspök „bácsi püspök, a görög nem-egyesült egyház ideiglenes főigazgatójaként" írta alá magát. Athanackovits püspök „Analitika" c. védelmi iratában írja, hogy az érseki helyettesítést csak a kényszerhelyzet következtében fogadta el. (Analitika, 74—75. l.)

437.

Pétervárad, 1848 szeptember 2.

Br. Hrabowsky főhadiparancsnoknak br. Pirethez intézett átiratából; távozását tudatja vele.

Fogalmazvány. Wien. Kr. A. — Sl. S. G. K. 1848. IX. 7. Praes No. 901.

... Da nun Baron Jellachich die Linie von Sottin aufwärts besetzen lässt, und die serbischen Insurgenten die Strecke unterhalb Sottin mit alleiniger Ausnahme der Festung Peterwardein und der dazu gehörigen Vorstädte schon lange besetzt hatte, so ist das Generalkommando von seinem Generalat-Gebiethe bereits abgeschnitten, ... weshalb ich gesonnen bin, nächstens an meine neue Bestimmung nach Ofen abzugehen, und das Commando ... Herrn FMLt. von Zahn zu übertragen.

Báró Hrabowsky 1848 szeptember 3-án utazott el Budára, az országos főhadiparancsnokság átvétele miatt. (U. o. 1848. IX 8.)

438.

Temesvár, 1848 szeptember 2.

Br. Piret temesvári főhadiparancsnok rendelete br. Blomberg ezredeshez, melyben rosszalását fejezi ki az ulánus tisztikar határozata fölött.

Fogalmazvány. Wien. Kr. A.; S. B. G. K. Fasc. 130. 1848. IX. 3. Präs. No. 450. és IX. 35., Präs. 485.

Über die mir mit Bericht vom gestrigen Dato zur Kenntniss gebrachten Dienst- und Subordinationswidrigen Schritt des Ihnen unterstehenden Offiziers-Corps, muss ich sehr erstaunt und unangenehm berührt mich fühlen; die erste Pflicht des Soldaten ist *Gehorsam* und es gibt nur höchst seltene Fälle, wo eine Ausnahme stattfinden könnte, — dass ein solcher Fall noch nicht vorliegt, beweist unter andern der Umstand, dass *ich*, der von S. Majestät dem Kaiser hierlandes bestellte kommandierende General noch an meinem Posten stehe, — und das Offizierscorps von Schwarzenberg Ulahnen wird mich doch gewiss nicht belehren wollen, was ich zu thun habe.

Sympathie für die *kroatische* Sache können hier um soweniger massgebend sein, als jene Parthei überdiess den groben politischen Fehler begeht, sich mit dem serbischen Raubgesindel zu verbinden, aus welchen namentlich der Ihnen gegenüber stehende Feind zum grossen Theil besteht. — Die Serben werden vom Fürst Alexander Georgievich beherrscht, dieser ist aber nicht Souverän, sondern, wie die Hospodaren der Moldau und Walachei Vasall der Pforte, welcher er Tribut zahlt. Die Serbier sind als *türkische* Unterthanen, aber weit schlimmer, als ihre Herrn, denn während jene sich seit Sultan Mahmud IV. emsig bestreben europäische Zivilisation und Disciplin anzunehmen, ... sind diese auf alttürkischer Stufe geblieben, und führen den Krieg wie die Türken vor etwa 50—60 Jahren, mit Mord, Plünderung und Brand und dem obligaten Kopfabschneiden der Gefangenen; auch von Politik dürften die Serbier wenig verstehen, und es ihnen ziemlich gleichgültig sein, ob das Banat dem Kaiser von Österreich, dem König von Spanien oder Schweden, oder zu Ungarn gehöre, — ihnen ist nur darum zu thun in dieser schönen Provinz nach Herschenslust rauben und plündern zu können, wo noch sie wohl bei Niemanden Sympathie finden können.

A Schwarzenberg-ulánusezred tisztikara 1848 augusztus 30-án ugyanis kijelentette, hogy nem küzd többé a határőrvidék ellen, Versecet azonban minden támadás ellen megvédi, mert szerintök, ha Magyarország eddigi módon folytatja a harcot, a végvidék el fog pusztulni. Az osztrák tisztikar különben is felháborodott Rózsa Sándor rablóvezér szerződtetése miatt. (U. o. 1848. IX. 3.,

3. *a, b, c, d.*) — Báró Piret a törvényes téren maradt s fenti álláspontját gróf Latour osztrák hadügyminiszterrel is tudatta azzal, hogy a bánság nemzetiségei a szerbek ellen fordultak, sőt az oláh ezredbe betört szerbeket az oláh határőrök Almás tájékán kiverték.

„Mag es auch" — írja br. Piret Latournak — „der croatisch-slavonischen Parthei, in ihrem gegenwärtigen Zerwürfniss mit Ungarn, frommen wenn eine dritte Macht ihr zu Hilfe kommt, wenn sie gleich nur auf eigene Faust agirt, so glaube ich doch von Ehrliebe und dem gerühmten Patriotismus des Banus von Croatien annehmen zu dürfen, dass er zur Verstärkung seiner Sache sich nicht in directes Einverständniss mit solchem Raubgesindel werde einlassen und ihre angebothene Hilfe vielleicht eher dulden als provoziren wollen;"

Báró Piret ugyanis tudomással bírt arról, hogy Latour osztrák hadügyminiszter egy titkos bizalmi férfiút küldött Blomberg ezredeshez azzal, hogy mint osztrákok, István nádor alá csak oly föltétellel helyeztettek, hogy Magyarország határait tartoznak ugyan megvédeni, de a határőrvidék területére lépniök tilos. Báró Piret Latourtól oly intézkedést kér, hogy tisztjeivel becsülettel hagyhassa el a bánsági színhelyet. (U. o. 1848. IX. 5.) Mészáros hadügyminiszter a főhadiparancsnokkal pedig tudatta (Verbász, szeptember 5-én):

„übrigens kommt dieser Tage ein Allerhöchstes Manifest S. Majestät des Kaisers und Königs heraus, in welcher die Rechtmässigkeit, Gesetzmässigkeit der hiesigen kriegerischen Thaten von Seite Ungarns gebilligt, der Ungehorsam, die Empörung der Grenzer missbilligt wird: — so billigt Allerhöchst derselbe die Unterdrückung derselben, im Interesse der Integrität der Gesammtmonarchie... (U. o. 1848. IX. ad. 15.)

Jellemzők Mészáros magyar hadügyminiszternek ezen sorai, melyekből kitűnik a politikai viszonyok teljes félreismerése.

Báró Piret 1848 szeptember 3-án az ulánusok határozatáról és fenti leiratáról gróf Latour osztrák hadügyminiszternek külön jelentést tett.

„Auch der Fürst von Serbien selbst — írja —, Alexander Georgievich, antwortet auf die an ihn ergehenden Klagen der Donauüberbewohner und der diesseitigen Behörden immer ausweichend; nämlich, dass er diese bewaffneten Übertritte seiner Unterthanen desavouire, aber nicht die Kraft besitze solche gänzlich verhindern zu können, während er die zurückkehrende immer verfolgen lasse etc.: wonach also ersichtlich ist, dass kein offen ausgesprochenes Bündniss zwischen ihm und den Königreichen Croatien und Slavonien bestehe.

... So erlasse ich an den H. Obersten Blomberg die Weisung, dass er sein Offizierscorps wenigstens dahin stimme, damit es bis zur Austragung der zwischen den k. k. und dem ung. Ministerium im Zug befindlichen Verhandlung ... und besonders bis zur Schlichtung der ungarischen-croatischen Differenzen, — wozu eben jetzt ernstliche Schritte in Wien gemacht zu werden scheinen, ausharre und warte, zumal es sich auf den

Posten, wo das Regiment steht, ohne hin nicht um croatische Sympathien handelt, weil der gegenüber stehende Feind fast durchgehends aus Serben besteht.

439.

Budapest, 1848 szeptember 3.

A magyar kormány Beöthy Ödönt teljhatalmú királyi országos biztosnak nevezi ki.[1]

Budapest. O. L. — B. M. 1848. 826. eln.

Megfontolván a miniszteri tanács, hogy a veszély növekedésével kell öregbíteni a hatalmat is, mely annak elhárítására felállíttatott, a képviselőház kívánatára s hozzájárulásával is, Önt a kormány teljes hatalmú királyi és egyszersmind országos biztosnak nevezi ki.

És mint ilyen a hadsereget lelkesíteni, buzdítani fogja, hogy hadi becsületének és vitézségének örök hírét tettei és diadalai által fentartsa. Az érdemest, a vitézt jutalmazni fogja, s hol rendkívüliek az érdemek, azt a kormánynak, és az országnak jelenti be. De nem fogja engedni büntetlenül azt sem, a mi büntetést érdemel.

Ő Felsége s a haza, melynek érdeke egy, kimeríthetetlen kútforrása az érdem elismerésének és jutalmazásának. Mi örvendeni fogunk, ha alkalmunk mennél sűrűbb leend, Ön jelentése folytában a Fölséget és a hazát kegyelemosztásra hívni fel.

Ezen felül pedig Önnek teljes hatalom adatik az alvidéken hol a lázadás elterjedve van, mindazt tehetni, rendelhetni, parancsolhatni, mi a rendnek, sikernek, győzelemnek, és a haza megmentésének föltétele. A kormány akaratja ez, és a képviselőházé is. Ön fogja tudni a határt, meddig mennyire célszerű a sikerre nézve, de mindaddig mehet a meddig a béke és győzelem, mely a törvényes rend győzelme, biztosítva nem leend.

Ön e felhatalmazást közzé teszi ott a hol és a mikor szükségesnek látja, és Önnek minden polgár, minden hivatalnok, minden hatóság és hatalom föltétlenül engedelmeskedni tartozik, a legszigorubb büntetésnek terhe alatt.

Budapest, Sept. 3. 1848.

Az összes miniszterium nevében
Szemere Bertalan.

[1] Királyi biztosi kinevezése II. k. 636. lapon, 420. szám alatt.

440.

Zimony, 1848 szeptember 3.

Rajacsits érsek Jellačić bán betörése előtt fegyverre hívja fel a péterváradi ezredbeli határőröket.

Egykorú nyomtatott példány. Ruvarac Demeter úr ajándéka.

Я, кои самь и савременикъ и участникъ быо оны многи и далеко чувены, у повѣстници высокопрославлѣны, и међу людма незаборавлѣны примѣра човечіє храбрости, и бодрости духа, вѣрности и постоянства, коє су дѣдови и прадѣдови ваши у старіимъ, и коє сте вы у новіимъ и найновіимъ временима, као ньіовогъ имена, племена, и спомена достойни потомци, показали, знао самь свагда, да сте у свако доба готови, за православну вѣру нашу, и светый нашъ законъ, за пресвето име Христово и за знаменѣ нашегъ спасенія, за крстъ частный, за єзыкъ и народность нашу, сва ваша земна блага, а и самъ животъ жертвовати, издао самь на команду славне ваше регименте заповѣсть, да у данашнѣмъ времену, кадъ обштепознатый заклетый непріятель вѣре и цркве наше, Мађаръ, живъ се већъ напрегао, и сва, слободна и неслободна, поштена и непоштена средства употребіо, да само вѣру нашу утамани, и народность нашу уништи; — кадъ намъ є кассе наше и црквене и школске поотимао; — кадъ є у Бачкой живећой браћи нашой покућство, рану, марву, и сва добра поплѣніо; — кадъ є, као што живи примѣри, у цркви Фелдварской, Бечейской, Мохолской, Сомборской, и Н-Садско-Ченейской свѣдоче, све светинѣ наше обезсветіо, светомъ Крстителю Іоанну Предтечи, Великомъ чудотворцу светомъ отцу Николаю, — побѣдоносномъ великомученику светомъ Георгію, пресветой Матери божіой очи поископавао, пѣвнице и столове попаліо, баряке црквене изсѣкао и подерао и частице на путове побацао, свете поскуре псима поизбацао; кадъ намъ є изъ црквій наши све златне и сребрне драгоцѣности поробіо; кадъ се ни одъ Бога, ни одъ людій убояо ніє, невине жене, и дѣцу, живе на воду натерао, и подавіо. У данашнѣмъ времену, кадъ смо све то претрпити морали, и кадъ є већъ до оне точке живота нашегъ дошло, да намъ є, као народу честитомъ, као народу юначкомъ, болѣ изгинути, него такову беззаконость, такова нападаня и такова угнѣтаваня далѣ трпити издао самь, као што рекo, на команду предхвалѣне ваше регименте заповѣсть, да све васъ, безъ разлике вѣре, (єръ за све радимъ) мало и велико, у Митровицу позове, и између васъ, што веће число быти може, у редъ оружаны стави, да тако што пре противъ непріятеля пођи можемо, и што є наше, и Богомъ и царемъ одобрено, но само непріятелѣмъ Мађаромъ отето, ослободимо, задобіємо и опетъ заузмемо. —

Кадъ самь разумео, да сте на предпомену̑ту заповѣсть мою само жене и дѣцу кодъ куħа оставили, а вы сви, старо и младо, на опредѣлѣный данъ меħу пѣсмама, и свиркама, здраво и весело, у Митровицу похитили, неописана е радость, неописано е задовольство прси мое и срце мое обузело. Само такова, Богомъ благословена, Богомъ утврħена слога емствовати може, да сте подпуно разумѣли достоянство народа и народности наше. Вы сте овымъ поступкомъ свему свѣту доказали, када е савъ свѣтъ буданъ, и труди се за свое право, и за свою слободу, да и вами дремати не треба. — Вы доказасте, да е стварь наша и предъ Богомъ и предъ людма праведна, — да е свако слово наше молбе истинито, — да насъ самъ Светый Духъ руководи, и да е нашъ послѣдакъ осигуранъ. — Та чега су се врази наши и до садъ бояли, него л' наше слоге? Они су знали, да, ако се све србске мишице, у коима су жиле тврħе одъ челика, а крвь врелія одъ ватре, у едно сложе, они одма пасти, они пропасти мораю. — Ніе л' жива томе свѣдочба, — измеħу други, — битка при Фелдварцу, и Туріи — гди су неколико стотина наши войника више хиляда непріятельске силе побѣдили? — Ніе л' іошъ ясніе доказателство битка сентомашка, гди су се само два баталіона наша, и то не подпуна, противъ 30.000—40.000 непріятеля борили, и тако славну, и до вѣка незаборавлѣну побѣду надъ врагомъ одржали? — Нечувена заиста и одъ вѣкова незапамħена битка и побѣда; ерь одъ наши не погибе ни едина глава, а ньіовы остадоше мртвы на бойноме полю, по собственомъ извѣстію — при истой битки бывшегъ — министра Месароша, 800. — Шта те дакле христолюбивый Србльине и войниче іошъ устрашити може, да оружѣ не узмешъ противъ реченогъ, и Богомъ проклетогъ, и среħнымъ нашимъ напредкомъ у таково очаяніе доведеногъ непріятеля, да е у бѣгству одъ сентомашке битке и обуħу и хальине са себе збацао, да само лакше бѣгати може? да е веħъ и самъ себе, и свое войнство варати почео, мѣсто плате и новаца, неке цедульице — видъ печата имаюħе — безъ знака вредности подъ именомъ цванцигера и десетака даваюħи му. — Шта те, велимъ, благочестивый Србльине и войниче іошъ заплашити може, да противъ тако веħъ поруганогъ непріятеля оружѣ не подигнешъ? Та обазри се само око себе; па погледай и послушай мало и по свѣту шта се ради, шта ли се збори и за тебе? — Чуħешъ у цѣлой Европи овай гласъ: „Народъ србскій, што тражи, право тражи; — народъ е србскій данасъ то показао, што ніе ни еданъ одъ свію народа Славенски, ерь сви су се истина подизали: ал' кои е оно првый, кои е на оружѣ скочіо? То е быо Србинъ.“ — Чуħешъ и овай гласъ: „Народъ србскій има

право, и треба му помоћи; народъ србскій нашъ є родъ, помоћи смо му дужни.“ Тако говори силна и велика Русія, — тако храбра Србія, — тако просвѣштена Германія, — тако побратимска Влашка, — тако сyродница Чешка и Польска, тако сви Славени, тако свуда єдноплемена браћа наша. — Послушай іошъ къ томе поздраве и поруке єдинокрвне браће и савезника наши Хрвата, кои оружѣ на Драви се већъ блиста, па и наше изчекує. — Има л’ дакле іошъ што, што те одъ оружя устрашити може противъ тако умалѣногъ непріятеля, кои осимъ Мађарске — нигди сродника нема, чіимъ єзикомъ, ванъ Мађарске, нико нигди не говори? — Увѣренъ самь: да тако срећне околности вы подпуно разумете, и да у таковимъ нипошто престати нећете, за права нашегъ народа, коя су намъ царска уста обећала, коя смо негда и уживали и коя су на правди и човечности основана, до последнѣ капльице крви воєвати. — Ево што васъ данасъ на оружѣ іошъ позива! — Душманину, кои никаково средство до садъ пропустіо ніє, ево данасъ испаде за рукомъ, те є поглавицу нашегъ стана у Перлезу Дракулића, по свой прилици, знаменитымъ мытомъ на издайство превоЛіо. Тако насъ нашъ издаде, непріятель се осили, и главный нашъ станъ растера, Перлезъ попали и освои. — Чуйте сынови мои и войници, чуйте крайнѣ нужде! и люте неволѣ. Съ єдне стране превара душмана, — а съ друге стране у нѣдрима намъ гуя, у кући намъ издаица. — Садъ є време, похитимо на освету, похитимо тамо, да душману путъ пресечимо, силе укратимо, и светинѣ наше, браћу нашу, и землю нашу одбранимо. — У томъ ће насъ свуда и благословъ Божіи пратити, и любавь не само Хрвата, Чеха, Словака, Поляка и осталы Славена, но и свію народа, кои слободу любе подпомагати. — А поредъ оваковы подпора, морамо мѣсто и побѣду одржати кадъ, тадъ. — То ће быти слава наша, то ће быти срећа наша. — Я васъ дакле садъ у име свете, нераздѣлне и непобѣдиме Троице позивамъ све, кои годъ оружѣ носити можете, да заповѣстима моима, коє ћу я на васъ, преко региментске команде, и Главногъ Одбора Народногъ шиляти, непрекословно повинуєте се, изговоре и извѣте сваке на страну оставите, и у коє годъ време и на кою годъ страну одређени будете, да безъ и найманѣгъ оклеваня, као люди, и као войници, и као честити србски войници, одма онамо съ побѣдоносныімъ вашимъ оружѣмъ противу непріятеля што брже и што болѣ можете похитите.

Свесилный и свемилостивый Богъ нека є съ вама!

Дано у Земуну 22. Августа 1848.

Горереченый смиреный Патріархъ

ІОСИФЪ.

Fordítása:

Tanuja és kortársa voltam sok és híres, a történelemben dicső és az emberiségnek például szolgáló felejthetetlen férfias bátorságtoknak, lélekemelő hősiességteknek, hűségteknek és kitartástoknak, melyekkel hajdanta őseitek és a legújabb időkben ti mint nevük, törzsük és emlékük méltó utódai kitüntetek; mindig meg voltam győződve arról, hogy mindenkor készek vagytok igaz vallásunkért és szent hitünkért, Krisztus urunk szent nevéért, megváltónk jeléért, a szent keresztért, nyelvünkért és nemzetiségünkért, összes földi javainkért még életeteket is feláldozni és jelenleg, mikor vallásunk és egyházunk közismert esküdt ellenségeink, a magyarok, nyers erőszakkal, meg és meg nem engedett, tisztességes és nem tisztességes eszközökkel megkísérelték vallásunkat kiirtani és nemzetiségünket megsemmisíteni, amikor egyházi és iskolai pénztárainkat elrabolták, amikor a Bácskában élő testvéreink házi holmiját, eleségét, marháit és összes javait elpusztították, amikor a földvári, becsei, moholyi, zombori és újvidék-csenei templomokban szentségeinket megbecstelenítették, Keresztelő Jánosnak, a nagy csodatevő Szent Miklósnak, a győzelmes nagy vértanunak, Szent Györgynek és Szent Máriának szemeit kiszúrták,[1] karszékeinket és asztalainkat felgyujtották, egyházi zászlóinkat széttépték, a szent ostyákat a kutyáknak odadobták, — amikor templomainkból arany és ezüst értékeinket elrabolták, amikor Isten és ember előtt nem félve, ártatlan asszonyainkat és gyermekeinket vízbe kergetve, befullasztották, — s ilyen időkben, amidőn mindezt elszenvedni kénytelenek voltunk, — s amidőn az élet azon határáig eljutottunk, hogy jobb nékünk tisztességes, hős nemzetként elpusztulni, mint az ilyen törvénytelenséget, támadásokat és elnyomást továbbra is eltűrni, mint mondám, kiadtam a ti ezredetek parancsnokságának a rendeletet, hogy titeket vallás- és korkülönbség nélkül Mitrovicára behívjon és minél nagyobb számban felfegyverkezzen, hogy minél előbb az ellenség ellen indulhassunk s az összes, az ellenséges magyarok által elvett javainkat visszafoglaljuk.

Midőn tudomásomra jutott, hogy a föntemlített rendeletemre asszonyaitokat és gyermekteiket elhagyva, korkülönbség nélkül a kijelölt napon ének- és zeneszó mellett vígan Mitrovicára siettetek, — leírhatlan öröm- és megelégedéssel telt el szívem. Csak ilyen, az Istentől megáldott és megszilárdított egyetértés biztosíthatja azt, hogy a nemzetünk és nemzetiségünk méltóságát teljesen felfogtátok. Ti ezen ténnyel az egész világnak megmutattátok, hogy midőn az egész világ felébredt és jogaiért és

[1] Lásd a II. k. 583—587. lapokon a 390. és a II. k. 581. lapon a 388. számú iratot.

szabadságáért küzd, ti sem szunnyadtok. — Megmutattátok, hogy ügyünk Isten és ember előtt igazságos, kérelmeink minden szava igaz; s minket maga a Szentlélek vezet, és a siker biztos. Hiszen mitől féltek eddig az ördögök jobban, mint összetartásunktól. Tudták ők azt, ha valamennyi szerb kar, melyeknek izmai keményebbek az acélnál és vére forróbb a tűznél, egyesül, nékik azonnal el kell bukniok. Sok példa közül csak a földvári és turiai harcot sorolom fel, ahol néhány száz katonánk több ezernyi ellenséget legyőzött. Nem bizonyítja-e még jobban ezt a szenttamási harc, melynél két gyönge zászlóaljunk 30—40.000 főnyi ellenség ellen küzdött és az ördögök fölött feledhetlen, fényes győzelmet aratott? Valóban hallatlan és évszázadok óta nem tudott győzelmes harc, melynél részünkről egy ember sem, míg az ellenfél részéről, Mészáros miniszter saját jelentése szerint, 800 ember esett el. Krisztusban hívő szerb harcosaink, mi riaszthatna vissza tehát titeket attól, hogy ne fogjatok fegyvert az Istentől is megátkozott és győzelmes előnyomulásunk által kétségbeesett helyzetbe jutott ellenség ellen, mely a szenttamási vereség alkalmával futva, ruháit is elvetette, csakhogy jobban menekülhessen; mely önmagát és katonaságát becsapta, mert pénz helyett értéktelen, pecsétes, tíz- és húszfilléres értéktelen cédulákkal fizetett. — Mi tarthat tehát vissza téged, kedves szerb harcosom attól, hogy ilyen gúnyszámba menő ellenség ellen ne fogj fegyvert? — Tekints magad körül és figyeld, hogy mi történik a világon. Egész Európában hallani fogod: A szerb nemzet követelései jogosak; a szerb nemzet olyan tettet vitt véghez, amilyent egy szláv nemzet sem; igaz, hogy azok is fölkeltek, — de mégis a szerb volt az, „aki először fogott fegyvert". — Azt is fogod hallani: „A szerb nemzetnek van igaza, és segíteni kell néki; a szerb nemzet rokonunk s kötelesek vagyunk azt támogatni". — Így nyilatkozik a hatalmas és nagy Oroszország, a vitéz Szerbia, így a civilizált Németország, így a testvér Oláhország, így a rokon Cseh- és Lengyelország, az összes szlávok, így mindenütt egyvérű testvéreink. Figyelj még egyvérű testvéreink és szövetséges horvátaink üdvözlő szavára, kiknek fegyverei a Drávánál már megvillantak és a mieinkre várnak. Lehet-e még valami, ami téged a fegyverektől visszatarthatna, egy ilyen eltörpült ellenséggel szemben, melynek Magyarországon kívül sehol sincsen rokona, s melynek nyelvét Magyarországon kívül sehol sem beszélik? Meg vagyok róla győződve, hogy a mai szerencsés körülményeket teljesen felfogjátok és nemzetünk jogaiért sohasem fogtok megszűnni az utolsó csöpp vérig küzdeni, melyek a császárok ígéretén alapulnak, melyekkel éltünk régóta s melyek emberi jogokon nyugszanak. Ma sikerült az ellenségnek, mely eszközeiben sohasem

volt válogatós, a perlaszi tábor parancsnokát, Drakulitsot megvesztegetni és árulásra bírni.[1] Ily módon az ellenség árulás útján főtáborunkat elfoglalta, szétverte és Perlaszt felgyujtotta. Halljátok meg fiaim és harcosok, a végszükségben és keserű ínségben: egyrészről az ellenség csalfasága, másrészről keblünkben a kígyó s otthonunkban az áruló rejlik. Itt az ideje, hogy azonnal bosszút álljunk, az ellenségnek útját álljuk, szent javainkat, testvéreinket és földeinket megvédjük. S ebben mindenütt az Isten áldása fog minket kísérni s nemcsak a horvátok, csehek, tótok, lengyelek és a többi szlávok szeretete, hanem minden szabadságszerető nemzet. S ilyen támogatás mellett nekünk is kell győzelmet aratni néha. Ez lesz a mi dicsőségünk, a mi szerencsénk. Én tehát titeket a Szentháromság nevében felhívlak, hogy minden fegyverfogható férfi haladéktalanul engedelmeskedjék rendeleteimnek, melyet az ezredparancsnokság és a nemzeti főbizottság útján közzététetek; bármilyen kifogástól tekintsetek el s bármikor s bárhová kirendeltetni fogtok, a legcsekélyebb vonakodás nélkül — mint becsületes szerb harcosok — azonnal minél gyorsabban induljatok győzelmes fegyvereitekkel az ellenség ellen.

A mindenható kegyelmes Isten legyen veletek!

441.

Belgrád, 1848 szeptember 5.

Mayerhofer belgrádi konzul jelentése Wessenberg báró osztrák külügyminiszterhez, melyben a száműzött Obrenovits szerb fejedelmek internálását kéri.

Eredeti jelentés. Wien, St. A. Serbien F. 6. Varia, 1848—1850.

Ich erfahre in diesem Augenblicke, dass von der Parthei der beiden ehemaligen Fürsten Milosch und Michael Obrenovich neue Umtriebe in Serbien gemacht werden, um die bewegte Zeit zu einer Umwälzung im Interesse ihres Hauses zu benützen. Wuchich, der durch seinen Einfluss sehr mächtige Primat, ist mit der Regierung eben gespannt, und daher fremden Einflüssen leichter als sonst zugänglich, der Krieg in unserem Lande regt die Gemüther zu Unternehmungen ausserhalb der gesetzlichen Ordnung auf und das Beispiel der Wallachei könnte leicht ansteckend wirken, obschon in Serbien gar kein Vorwand einer Verbesserung der Volkszustände vorliegt...

[1] Drakulits vereséget szenvedett ugyan, de nem volt áruló.

Ich bitte E. E. daher zu erwägen, dass hinter einer Umwälzung in Serbien Russland als Schutzmacht mit einer schon an die Grenzen der Wallachei vorgerückten und auf der Donau nur ein Paar Tagreisen entfernten Armee in Bereitschaft steht, weshalb es in unserem und des Weltfriedens Interesse liegt jede Veranlassung zu einer solchen Dazwischenkunft zu beseitigen, und daher mit allen Mitteln auf die Entfernung der Obrenovich in das Innere der Monarchie,[1] auf ihre strenge Überwachung und die Verhinderung ihrer etwaigen Absichten hinzuwirken.

Az osztrák külügyminiszter erre elrendelte, hogy a két szerb exfejedelem egyelőre Bécsbe hivassék.

442.

Zimony, 1848 szeptember 5.

Rajacsits érsek kiáltványa a felekezti surlódások ellen.

Egykorú nyomtatvány. Szubotits Kamenko úr ajándéka.

Опечалило се срце Мое, кадъ самь разумѣо, да се сынови православне цркве са браћомъ своіомъ, кои римской цркви припадаю, свађаю, раздиру, и протерую. Опечалило се срце Мое, еръ ако икада, то е заиста садъ оно време, кадъ сва браћа едне крви, едногъ езыка треба тако да мысле, тако да говоре, тако да раде, као да су едно тѣло, и као да у свима една душа живи, а да никомъ ни на умъ не падне запытати брата, у кою онъ цркву иде. Свакій треба свою цркву изъ свега срца да люби, као найвеће добро да цѣни, и изъ свію сила да брани: али зато на брата свога мрзити, на нѣга викати и насртати, што онъ у другу цркву иде, што се ономъ истомъ едномъ Богу другимъ начиномъ моли, то нити е лѣпо, нити христіянски, нити е людма, нити Богу угодно! И зато се опечалило срце Мое, кадъ самь разумѣо, да су се гдѣкои између Мои православны нашли, кои су Богу, цару и Мени мрзко дѣло учинили, и на браћу свою западне цркве неприличнимъ рѣчма насртали. Спаситель нашъ и искупитель любіо е еднако люде, ма кое вѣре они были; Спаситель нашъ налаже намъ светимъ своимъ рѣчма, да любимо и мы люде, ма кое они вѣре были: па заръ ћемо мы противъ свете нѣгове науке и заповѣсти мрзити, и нападати на рођену браћу збогъ ньіове вѣре, збогъ ньіове цркве? Не, то несмѣ быти ни одъ Бога ни одъ людій! И зато Я, као Патріярхъ и као Управитель народа, найстрожіе забранюемъ свако насртанѣ на браћу нашу римске цркве, было то рѣчма, было дѣломъ! и заповѣдамъ као отацъ и власть

[1] Milos ekkor már távol volt, Mihály fejedelem pedig Rohitschban.

свима, да браћу исту у любави предусрѣтате, да съ ньима у миру и слоги живите. Та ніе ли обштый душманинь предъ вратма куће наше? Не грози ли онъ и единомъ и другомъ пропашћу и убійствомъ? Саединити треба силе, да га изпредъ куће одгонимо, а не раздирати; а ако се мы између себе цѣпамо, олакшавамо нѣму посао, и даемо му ножъ у руке, да насъ обе стране у срце прободе. Тежко нама и нашой дѣци, ако са неслоге зло по насъ буде; кости оны несрећника, кои раздоръ сѣю, неће ни у гробу мира имати, были они синови православне, были римокатоличке цркве, кадъ ій дѣца и унуци клети стану, уздишући у окови бѣснογъ душманина, кои имъ найсветіе благо милу народность ногама гази, и спомену се ньіовы праотаца руга! Зато, чада послушайте Мене, любите браћу, а ненападайте на ньи, тако ће вась Богъ благословити, тако ће васъ срећнымъ успѣхомъ свете наше войне наградити, кою за слободу, срећу и благостанѣ наше и наши праунука водимо!

Fordítása.

Szomorú szívvel értesültem arról, hogy a görög keleti felekezet hívei római katholikus testvéreikkel összetűznek és veszekednek. Szívem elszomorodott, mert ha valaha, most érkezett el az ideje annak, amikor az összes egyvérű, egynyelvű testvéreknek úgy kell gondolkodniok, cselekedniök, mintha egy testet képeznének és bennök egy lélek honolna és senkinek még eszébe se jusson megkérdezni, hogy ki milyen templomba jár. Mindenkinek teljes szívből kell szeretnie egyházát, megbecsülnie mint legnagyobb kincsét és egész erejével azt megvédeni s azért nem kell testvérét gyűlölni, becsmérelni, megtámadni, mert más templomba jár, hogy egyazon Istent más módon imádja; ez se nem ildomos, se nem keresztényes, sem az Isten, sem az emberiség előtt sem kedves. Ezért elszomorodott a szívem, midőn arról értesültem, hogy híveim közt akadtak némelyek, akik Istennek, a császárnak és nékem csak kellemetlenséget okoztak azzal, hogy a nyugati egyházhoz tartozó testvéreinket megtámadták. A mi megváltónk egyaránt, felekezeti különbség nélkül, szereti az embereket; a mi megváltónk szent szavaival meghagyta, hogy „szeressük embertársainkat“, bármely vallásfelekezethez tartozzanak is; vajjon szent tanítása és parancsa ellenére gyűlöljük-e vallásuk és egyházuk miatt vérbeli testvéreinket? — Nem, ezt nem tehetjük Isten és ember előtt. S ezért én, mint pátriárka és kormányzó, a legszigorúbban megtiltom római katholikus hitű testvéreinknek akár szóval, akár tettel való bántalmazását! S megparancsolom, mint atyai kormányzótok, hogy testvéreiteket szeretettel fogadjátok s velük békességben és egyetértésben éljetek. Hát nem látjátok-e, hogy közös

ellenségünk házaink küszöbe előtt áll? Nem fenyeget-e meg mindkettőnket gyilokkal és megsemmisítéssel? Egyesíteni és nem szétforgácsolni kell az erőket, hogy házaink elől elüldözzük s ha mi egymással veszekedünk, csak megkönnyítjük néki a helyzetet, kést adunk kezébe, hogy mindkettőnk szívét átdöfje. Súlyos baj hárul ránk és gyermekeinkre, ha miköztünk egyenetlenség támad; s a viszálytkeltők csontjai még a sírban sem fognak nyugalmat találni, legyenek azok akár a görög keleti, akár a római katholikus egyház hívei, gyermekeink és unokáink elátkozni fogják őket és szitokkal illetni s lelküket kiadva a vad ellenség békóiban, kik legszentebb kincsüket, édes nemzetiségüket lábbal tiporják és őseik emlékét beszennyezik. Azért, híveim, hallgassatok reám és szeressétek testvéreiteket, ne bántalmazzátok s akkor az Isten is megáld majd titeket és harcosaitok küzdelmét jó sikerrel fogja vezetni, melyet a mi és utódaink szabadsága, boldogsága és jóléte érdekében folytatunk.

443.

Budapest, 1848 szeptember 7.

Kossuth Lajos pénzügyminiszter herceg Esterházy Pál külügyminiszterhez intézett irata; arra kéri fel, hogy szólítsa fel a királyt: akarja-e a törvényt és hűséget védeni?

Eredeti irat. Budapest, O. L.; K. M. 1848, 1382/eln. Érk. szeptember 16-án.

1848/2033. P. M.

Fehértemplom városának küldötte adja át e levelemet, azon Fehértemplomé, mely június hóban magától ő Felségétől szerzett magának az iránt tudomást, valjon igazán akarja ő Felsége, hogy a törvénynek, tehát a magyar minisztériumnak engedelmeskedjék.[1] Ő Felsége ezen kérdésre a június 10-iki manifestummal felelt, őket a törvény s magyar kormány iránti engedelmességre utasította; Fehértemplom tehát engedelmeskedett s törvényes érzésének s hűségének az lett következése, hogy Mayerhofer ausztriai konzul az ausztriai császár nevében fellázította ellene a császár határőri katonáit s ő Felségének katonai tisztei rablás, pusztítás, vérontás s gyujtogatás közt vezették ellene a rablókat és pártütőket, s oly hősies elszántsággal küzd két hónap óta a törvény mellett, melynek megtartására maga ő Felsége által utasíttatott, hogy úgy szenvedései, mint hűsége előtt tisztelettel kell meghajolni minden becsületes embernek s lehetetlen, hogy az igazságos Isten meg ne

[1] Lásd a II. k. 390. lapján a 230. számú iratot.

bosszulja azon irtózatos árulást mely a hűséget így viszonozza. A história nem mutat példát oly dolgokra, minőket most Magyarországon tapasztalánk. Fehértemplom küldöttje Bécsbe megyen az utolsó lépést megkísérteni, akarja-e őfelsége a törvényt s a hűséget védeni?... *Úgy látszik Bécsbe ily kéréssel hiába járnak, úgy látszik ott kitüntetésre, szíves fogadásra csak a pártütők számíthatnak, mert a megbukott és visszahozhatatlan régi rendszer áltatásával kecsegtetnek.*

Azonban nekem kötelességem a Ministerium nevében Hercegségedet meg is kérni, méltóztassék Fehértemplom szívháborító panaszát, sikerrel vagy sikertelenül, de az alkotmányra letett esküje szerint erélyesen gyámolítani, méltóztassék számára királyi parancsot eszközölni, mely Fehértemplom hűségét királyi elismeréssel méltányolva, kitartásra intse, s az árulókat és pártütőket, kik a fejedelem szent nevét bitorolni merik, kik erőszakkal tépik ki a nép szívéből a monarchicus érzelmet, a fegyveres pártütésseli felhagyásra megintse.

A Ministerium nevében még azt is kívánom kell, méltóztassék *a bécsi Ministeriumtól 3 nap alatti cathegoricus határozatot kívánni: akar-e ahhoz hozzájárulni vagy nem, hogy Mayerhofer az ausztriai tábornok és Consul* s a rablók és pártütők cinkosa ő Felsége által becstelen árulónak nyilatkoztassék, s Bécsbe idéztetvén, hercegséged befolyásával tartandó *hadi törvényszék elébe állíttassék.*

Tudom hogy ez igazságos kívánatból is semmi sem lesz, de én a nemzet gyűlésének előfogom terjeszteni, hogy hercegségedhez e kérést intéztem s elő fogom terjeszteni, kaptam-e választ vagy nem?

Midőn Knityánin szerb államtanácsos több ezer emberrel Dél-Magyarországba betört, a magyar kormány felhívására herceg Eszterházy miniszter külön tiltakozó előterjesztést tett (augusztus 29-én 1848/1273/eln. szám alatt) a királynak és a magyar kormány nevében közölte, hogy az osztrák kormány a magyar korona integritásának védelmére nem nyujtott segédkezet, miért is felkéri a királyt, hogy utasítsa az osztrák kormányt a diplomáciai lépések megtételére. Ferdinánd király szeptember 5-én utasította az osztrák kormányt a diplomáciai lépések megtételére. (Kül. min. 1848. 1273/eln.)

444.

Belgrád, 1848 szeptember 7.

Mayerhofer ezredesnek b. Jellačić horvát bánhoz intézett jelentéséből; a szerb önkéntesek elleni intézkedéseket tudatja.

Wien. Kr. A. Kroatisch-slavonische Armee unter FML. Jellačić. Fasc. 126. 1848. IX. 35. b.

Der Patriarch hat die sehr weise und nothwendige Verfügung getroffen alle Serbianer der verschiedenen Lager am

rechten Donau Ufer in Carlovitz zu concentriren und selbe hier mit sämmtlich in das Banat unter die Befehle des Knityánin zu senden wo ihre Disciplin doch einigermassen überwacht und gesorgt werden kann, dass sie nicht durch Unordnungen und Räubereien im Inneren an der Stimmung des Volkes mehr verderben und schaden als sie durch ihre Tapferkeit und dem Schrecken, der sie begleitet, gegen den Feind nützen. Ich werde trachten sie nach und nach ganz aus den Kriegsoperationen zu beseitigen.

445.

Pest, 1848 szeptember 10.

A románok felhívásából, melyben a román képviselők a szerbek ellen nyilatkoznak.[1]

Egykorú magyar nyomtatvány. Budapest. O. L.; B. M. 1849. Fasc. D. 88. és U. I. A. 1848. IX. 2.

... Fáj Bécsnek az, hogy ezentul nem uralkodhatik rajtunk, hogy kincseinket nem kezelheti, hogy vagyonunkat nem szivárogtathatja kormos falai közé, hogy rajtunk többé nem zsarnokoskodhatik. ... Felhasznált minden módot arra, hogy a hon nyugott polgárait egymással összeveszítse, nem irtózott a bécsi camarilla a legundokabb eszközöktől sem, csakhogy uralmát ismét fölemelhesse. Így mindenekelőtt fellázította a horvátokat... Ferdinánd király egyáltalján nem akarja, hogy a népek közt egyenetlenség legyen, sőt a midőn megértette, hogy a horvát bán Magyarország ellen lázítja a horvátokat és szerbeket, azt hivatalától megfosztotta. De mindamellett a titkos rosszakarók alattomban mindig bujtogatták Jellachichot s így támadtak azon viszálykodások, melyek a horvátok, szerbek és magyarok között vannak...

Ti kedves testvéreink! hallottátok, sőt némelyek közületek látták is azon borzasztó jeleneteket, melyeket előidézett a szerb lázadás...

És ha visszapillantunk a lefolyt időkbe, könnyen átláthatjuk, mily szeretettel viseltettek irányunkban a szerbek. — A szerbek 1690-ik évben menekültek Csernovits Arzén patriarcha vezérlete alatt Magyarországba és 158 év óta, mióta t. i. itt vannak, magukhoz ragadták az egyházi hatalmat és minket románokat mindenből kirekesztettek.

[1] Lásd a II. kötetben a 21. iratot a 64. lapon, az 59. iratot a 126. lapon, a 144. iratot a 266. lapon, a 301. iratot a 471. lapon, a 315. iratot a 490. lapon és a 421. iratot a 637. lapon.

A szerbek az egyházi főhivatalokat mind elfoglalták és minket hatalmuk alá vetettek. Tudjátok ezt ti jól bánáti, aradi, bihari, békési és csanádi testvéreink, tudjátok jól azon méltatlanságokat, melyeket a szerb hierarchia elkövetett rajtunk. Egy időben már annyira került a dolog, hogy tulajdon nyelvünket akará elrabolni és reánk tolván templomainkban és iskoláinkban a rác nyelvet, minket meg akart rácosítani. Minden hátramaradásunk és műveletlenségünk oka a szerb hierarchia; ő abban mesterkedett, hogy minket rabságban tartson és hogy ezáltal felettünk uralkodhassék.

Ha mi vallási tekintetben a szerbektől függetlenek lettünk volna, most nemzetünk nem lenne oly műveletlen állapotban, mint a milyenben jelenleg görnyedez... Lehet-e nekünk románoknak a szerbekkel kezet fogni a magyarok ellen? Egyáltalján nem, sőt minden erőnket össze kell szedni, és a magyarokkal kezet fogva, a szerbek lázongásai ellen a hazát oltalmazni.

Tudjátok mindnyájan azt, hogy a szerbek a Bánátban felkeltek a magyarok ellen, azt állítván, hogy ők jogokat követelnek. Szent Isten! hát micsoda jogokat akarnak ők? azt talán, hogy ők legyenek az urak és a többi népek alájuk legyenek vetve? hát mivel van több joga a magyaroknak, mint nekik? Ez kedves testvérek, csak ürügy, szépítik magukat, a világ előtt pedig az ördög, bár hogy festik, csak ördög marad.

A magyarok nem akarnak tőlük semmit elrabolni, őket testvéreknek ösmerik, nyelvöket senki sem bántja, vallásuk szabad; mit kívánnak tehát többet?... Ármány az, és nem egyéb, őket felingerelte a magyarok ellen, és hogy őket nem valami tiszta szándék vezérli, onnét is kitetszik, mert különbség nélkül rabolnak, gyilkolnak, gyujtogatnak; íme Bánátban több román falu lett prédája a szerb dühöngésnek... és ők mégis merészkednek bennünket románokat arra felszólítani, hogy velök tartsunk. Ezt mi románok nem tehetjük, mert hívek akarunk maradni királyunkhoz és hívek a hazához... Innét tehát könnyen átláthatjuk, hogy a szabadság szava csak gúny a szerbek szájában, és az ő céljuk nem egyéb, minthogy elváljanak a magyar hontól és egy szláv birodalmat alakítsanak, mi ha sikerülne nekik, vége volna nekünk románoknak... kénytelenek volnánk elrácosodni.

Tulajdon érdekeink kívánják tehát, hogy a rác törekvéseknek minden erőnkkel ellene szegezzük magunkat; érdekeink kívánják, hogy a magyarokkal szövetkezzünk a szerbek ellen, mert valamint mi egyes-egyedül állunk, úgy nekik sincs semmi rokonságuk más népekkel; mi mindketten árvák vagyunk; nekünk együtt kell kitartanunk, együtt küzdeni, hogy mindketten erősek és boldogok legyünk...

(2) Dr. Thim J.: Az 1848—49-iki szerb fölkelés története. III.

Fegyverre testvérek! fegyverre! ne késedelmeskedjetek, mert veszedelemben van hazánk és szabadságunk...

Pap Zsigmond, Mihályi Gábor, Szerb Tivadar, Mány József román képviselők.

446.

Zimony, 1848 szeptember első harmada.

Rajacsits érsek és ideiglenes kormányzó fegyverre hívja fel szerb híveit Jellačić horvát bán betörése előtt.

Egykorú nyomtatvány. Ruvarac Demeter úr ajándéka.

Славный Народе!

На ноге садъ свакій, кои юначкомъ мишицомъ роду помоћи може! На ноге свакій, кои оружіе носити може!

Ево већъ три месеца прође, одъ како се бѣде пуна ова война протеже. Устаймо садъ сви сложно, па да што скоріе извоюемо миръ, кои ће намъ свима добро доћи.

Іоштъ еданпутъ да упнемо силе наше, али све, па ћемо съ помоћу Божіомъ донети куће миръ и срећу.

Хрватска се листомъ диже, Славонія тако исто, де нека и Войводовина Србска листомъ устане, па ће наскоро непріятель или пасти или свакомъ свое дати!

У име Бога, и народа, у име среће и славе наше заклинѣмъ Я свакога, да на обрану народа и отечества похита!

Али заедно све и свакога живымъ Богомъ и Нѣговымъ свевидећимъ окомъ заклинѣмъ, да воюе као христіянинъ, и као човекъ.

Я као слуга Бога свевышнѣга, као первосвештеникъ православне цркве, страшну ево изричемъ клетву на свакога србскогъ и православногъ сына:

Проклетъ быо, кои безъ крайне нужде пали! Проклетъ быо, кои пустаиски роби и плячка! Проклетъ быо, кои невину крвь пролива, кои жене, дѣвойке и дѣцу убія, колѣ и сѣче!

А благословъ Божій на свакога, кои противъ непріятеля као стѣна стои, кои плодъ труда и зноя суграђанина своѓа штеди, кои невиность у женама и дѣци храни и брани!

Ако непріятель пали и граби, оставите нѣму освету Бога и проклетство свѣта! Мы треба дѣломъ да покажемо, да нисмо пустаіе, као што непріятель насъ назива, него да смо храбри юнацы и поштени люди.

На ноге сви, и будите прави юнацы! благословъ Бога нека васъ прати!

Fordítása:

Dicső nemzet! Keljen fel most mindenki, aki hős karjával a nemzetnek segíteni képes. Keljen fel mindenki, aki fegyvert tud fogni!

Három hónapja telt el már, amióta ezen nyomorúsággal teli harc húzódik. Keljünk fel most valamennyien, hogy minél előbb kivívhassuk a békét, mely mindnyájunknak javára fog válni.

Szedjük össze még egyszer összes erőnket és Isten segítségével otthonunkba vihetjük a békét és boldogságot.

Egész Horvátország már felkelt és Szlavónia is, csakhamar a szerb vajdaság is és nemsokára vagy elbukik az ellenfél, vagy mindenkinek a magáét megadni kénytelen.

Isten és a nemzet, boldogságunk és dicsőségünk nevében esdekelve hívok fel mindenkit, hogy a nemzet és a haza védelmére siessen! De egyúttal mindenkihez esedezem — az élő Istenre és mindent látó szemeire hivatkozva —, hogy keresztényi és emberi szellemben harcoljon.

Én mint a mindenható Isten szolgája, mint az igazhitű egyház legfőbb papja, rettenetes átokkal sujtok minden igazhitű szerbet, aki végső szükség nélkül gyujtogat: átkozott legyen az, aki kíméletlenül rabol és fosztogat; átkozott legyen az, aki az ártatlanok vérét ontja, aki az asszonyokat, hajadonokat és gyermekeket öldösi és gyilkolja! És Isten áldása kísérjen mindenkit, aki az ellenség előtt sziklafalként megállja a helyét, aki polgártársainak verejtékkel és fáradsággal szerzett javait kíméli, aki az ártatlan asszonyokat és gyermekeket védi, istápolja.

Ha pedig az ellenség gyujtogat és rabol, annak megbosszúlását hagyjátok az Istenre és a világ átkára! Minekünk tettekkel kell megmutatni, hogy nem vagyunk vadak, amilyeneknek minket az ellenfél mond, hanem bátor hősök és tisztességes emberek.

Keljetek fel valamennyien és legyetek igazi hősök; Isten áldása kísérjen titeket.

447.

Bécs, 1848 szeptember 12.

Gróf Latour osztrák hadügyminiszter a Rukavina-ezred harmadik zászlóaljának tisztikarához magatartásuk tárgyában.[1]

Másolat. Wien. Kr. A.; S. B. G. K. Fasc. 130. 1848. IX. 28½.

Mit inniger Theilnahme habe ich den Bericht vom 1 d. M., in welchem mir die peinliche Lage des gegen die mit den Ser-

[1] Lásd a III. k. 3. lapján a 438. számú iratot.

ben vereinten Grenzer stehenden Bataillons geschildert wird, gelesen, und der Herr Major und die sämmtlichen Herrn Offizieren können überzeugt sein, dass wenn ich ermächtigt wäre an die in Ungarn stehenden Truppen, Befehle zu erlassen, ich gewiss dahin wirken würde, dem Bataillon eine andere Bestimmung zu geben.

Da aber diess nicht möglich ist, so kann ich demselben nur *die von mir gewährte Hoffnung* mittheilen, dass wir der Weisheit Sr. Majestät des Kaisers vertrauen können, welche gewiss Mittel zu finden wissen wird, diesen beklagenswerthen Zustande baldigst ein Ende zu machen.

Wien den 12 September 1848.

Graf Latour m. p.
FZM.

A báró Rukavina 61. gyalogezred tisztikara 1848 szeptember 1-én fordult gróf Latourhoz, kijelentvén, hogy nem akar a határőrvidéki császárhű ezredek ellen harcolni. (Kr. M. 1848. 4834.)

448.

Wien, 1848 szeptember 12.

Wessenberg osztrák külügyminiszternek gróf Latour osztrák hadügyminiszterhez intézett átiratából. Mayerhofer belgrádi konzul illetéktelen beavatkozásai ellen fordul.[1]

Eredeti átirat. Wien. Kr. A. 1848. Kr. M. 4983. Érk. szeptember 13-án.

Was die Bestrebungen des Obersten Mayerhofer anbelangt, sich im a. h. Dienste nützlich zu erweisen, so bin ich jeder Zeit geneigt, diesen Eifer und die Ihnen zu Grunde liegende gute Absicht anzuerkennen. Doch ist er offenbar zu weit gegangen, indem er ohne irgend eine Ermächtigung und mit Abweichung von seinen eigentlichen Obliegenheiten sich in diesen traurigen Wirren voranstellte und selbst wegen Übergabe der Stadt Weisskirchen mit dem Obersten Blomberg eine schriftliche Unterhandlung anknüpfen zu sollen glaubte. Dieser übereilte Schritt Mayerhofers blieb für die Sache selbst ganz erfolglos, und veranlasste anderseits nicht nur eine heftige Beschwerde, welche das kön. ung. Ministerium gegen besagten Consul anherrichtete, sondern wie es bekannt ist, selbst eine Interpellation in der hiesigen Reichstagsversammlung.

[1] L. a II. k. 656. lapján a 429. és a III. k. 15. lapján a 444. számú iratot.

Ich konnte demnach nicht umhin, Letzteren hierwegen zurecht weisen und ihm für die Zukunft die nöthige Mässigung zu empfehlen, um sich in seiner Stellung nicht minder als die kk. Regierung vor jedweder Compromittirung zu benehmen.

449.

Pancsova, 1848 szeptember 14.

Mayerhofer belgrádi konzul felhívja Gerlich oláh-bánsági ezredparancsnokot, hogy pártoljon át Jellačić bánhoz.

Másolat. Wien. Kr. A.; S. B. G. K. Fasc. 130. 1848. IX. 57. c.

Von Seiner Exzellenz dem Herrn Feldmarschallieutenant und Banus von Croatien, Freiherrn von Jellacsics als Commandierenden General der von dem ungarischen Ministerium unabhängig erklärten Grenz-Regimenter, mit Reorganisirung der durch die Massregeln der diesen Regimentern vorgesetzten ungarischen Generalkommanden und die entgegengesetzte Volksbewegung aufgelöster Regimenter in Syrmien und dem Banate beauftragt, habe ich erfahren, dass auch das löbliche Regiment, welches E. H. befehligen, sich für die alterprobte Treue und unmittelbare Unabhängigkeit von S. Majestät unserem allergnädigsten Kaiser im Gegensatze mit den Separationsgelüsten des ungarischen Ministeriums ausgesprochen, und gleich den illyrischen Regimentern bei Festhaltung jener loyalen und pflichtgetreuen Gesinnungen blos den billigen Wunsch und Gewährleistung seiner Nationalität und Sprache geäussert hat.

Wie schon seit längern Zeit die von dem ungarischen Ministerium gegen die Militärgrenze herbeigezogene, und mit Militärabtheilungen herabwürdigend und misstrauisch durchwobene Exekutionsarmee der ungarischen Nationalscharen wider die Grenzer in Syrmien und dem Banate den schrecklichsten Bürgerkrieg geführt hat; so ist die Gewalt der Waffen nunmehr auch zum Schutze des kaiserlichen Thrones, zur Aufrechterhaltung des Zusammenhanges der Gesammtmonarchie und der nothwendigen National und Militärinteressen der Grenze von S. Exzellenz dem Banus gegen die alle Gewalt in Ungarn usurpirende Ministerialparthei in Anspruch genommen worden, und derselbe hat mit einer wohlgerüsteten zahlreichen National Grenzarmee den 13-ten den Grenzstrom Croatiens, die Drave überschritten, bei welcher Gelegenheit er die hier beiliegenden Manifeste und Proclamationen erlassen hat.

Dieser Zustand wahren Krieges in gerechter Sache und für den Dienst S. Majestät des Kaisers und des konstitutionellen

Gesammtvaterlandes weiset nunmehr auch dem löbl. Regimente seine schöne Aufgabe an, das Gewicht seiner imposanten und geregelten Haltung in die Wagschale zu legen, in dem es sich gleich der Brigade Roth unserer heiligen Sache entschieden anschliesst, und die falsche Stellung einer nominellen Abhängigkeit von dem ungarischen Temesvárer Generalkommando verlässt, dessen Mandat als von dem ungarischen Ministerium ausgehend, das Volk und die Truppe des Regimentes nicht anerkennen kann und will.

Ich bin daher so frei Euer Hochwohlgeboren aufzufordern, mir die Art und Weise mittheilen zu wollen, wie Sie und das Ihnen unterstehende Regiment sich hierbei zu erhalten gesonnen sind, damit ich S. Exzellenz dem Banus und dem Ministerium in Wien darüber Bericht erstatten, und bei den zunächts stehenden Abtheilungen der syrmisch-banatischen Grenztruppen und Volksaufgebothe solche Massregeln einleiten könne, welche der treuen Freundschaft aller Grenztruppen für einander und dem Besten des allerhöchsten Dienstes gleich entsprechend sind.

Gerlich ezredes azonban továbbra is elismerte báró Piret bánsági főhadikormányzó felettes parancsnokságát. (U. o. 1848. IX. 57. b.)

450.

Karlóca, 1848 szeptember 14.

Rajacsits érseknek br. Jellačić horvát bánhoz intézett leveléből; dr. Szubotits János mint bizalmi egyén küldetik ki a bán mellé.

Másolat. Karlóca, Djejanija. No. 109.

. . . Добро самъ нашао, молити Преузвішеность Вашу, да бы єдногъ повѣреногъ Вашегъ човека, о кога важности и вѣрности не двоумите, къ мени послати изволели, коій бы Вама све писао шта се кодъ насъ догађа, комъ бы я моє намѣре саобштавати и коій бы обратно мене, као хрватски домородацъ, найточниє о хрватскимъ стварима у ясности одржавати могао.

У надежди да ће Ваша Преузвышеность ову мою молбу одобрити, я узаймну дужность у томъ смотреню већъ испунявамъ пошилюћи одъ моє стране чувеногъ нашегъ Литтератора Г. Дра Іоана Субботића, и молимъ Вашу Преузвышеность да бы нѣму повѣренѣ поклонити и у оно станѣ га поставити изволели, како бы онъ мене извѣштавати мого о свему што се общегъ дѣла тиче.

За случай ако бы обстоятелства недозволила Дру Субботићу дуже времена при Вашой преузвышености быти, я садъ за онда то посолство на Г. Светозара Кушевића преносимъ... Я се радуѣмъ, да є народъ Србски почео се враћати у прво своє поверенѣ према хрватской браћи, чимъ є и мени дѣло..... олакшано.

Fordítása:

Jónak láttam Excellenciádat arra kérni, hogy egyik megbízható emberét, akinek hívségében és tekintélyében nem kételkedik, hozzánk küldeni szíveskedjék, aki Önt az itteni összes eseményekről értesítené s akivel terveimet közölhetném s aki mint horvát hazafi viszont engem a legpontosabban a horvát ügyekről tájékoztatna.

Azon reményben, hogy Nagyméltóságod helyeselni fogja ezen kérelmemet, ezen tekintetből kölcsönös kötelességemet teljesítvén, elküldtem részemről hírneves írónkat, dr. Szubotits Jánost Nagyméltóságodhoz; kérem őt bizalmával megajándékozni s módot nyujtani neki, hogy engem összes közös ügyeinkről informálhasson.

Ha esetleg a körülmények nem engednék meg, hogy dr. Szubotits Nagyméltóságodnál huzamosabban tartózkodhatna, úgy ezen kiküldetéssel Kusevits Szvetozárt bízom meg... Örvendek, hogy a szerb nemzet ismét visszatér a horvátok iránt érzett régi bizalomhoz,... miáltal az én tevékenységem is könnyebbé válik.

451.

Temesvár, 1848 szeptember 14.

Jankovics Demeter krassómegyei tisztviselő Wargha István, a magyar külügyminisztérium fogalmazójához intézett leveléből, melyben jelenti, hogy az oláh-bánságiak nem rokonszenveznek a magyarokkal.

Eredeti levél. Wien. Kr. A.; S. B. G. K. Fasc. 130. 1848. IX. 40½.

... Engem a belügyminiszter küldött le Krassóba, hivatásom vala az oláh köznépet a rác lázadók ellen fölkelésre bírni, ennek nem sikerültében pedig iparkodjak a népet passiv állásban megtartani, s miután ebbéli hivatásomban eljártam, azon tapasztalást tettem, hogy a bánsági oláhok igen kevés rokonszenvet mutatnak a magyar nemzetiség iránt sőt ha a rác lázadók Krassómegyébe betörnének, nagyon is attól lehet tartani, hogy a lázadókkal egyesülni fognak és ezt egyedül Murgunak és társainak, kik a népet erre oktatták és izgatták, köszönhetjük.

452.

Temesvár, 1848 szeptember 16.

Br. Piret főhadparancsnok br. Blomberg ezredesnek várakozó magatartást ajánl.[1]

Fogalmazvány. Wien. Kr. A.; S. B. G. K. Fasc. 130. 1848. IX. 44.

... S. Majestät der Kaiser haben die a. h. demselben durch eine grosse ung. Reichstags-Deputation vorgelegten Gesetzartikel ... nicht zu sanctionieren befunden und mittelst an den Banus Croatiae gerichteten Reskripts vom 4. d. M. denselben wieder in alle Würden eingesetzt, von welcher er mit Manifest 10. Juni suspendirt war. Dadurch ergibt sich warscheinlich die traurige Folge dass, nun zwei Schwester-Nationen einen blutigen Bürgerkrieg gegeneinander führen werden, der umsomehr unerhörter sein dürfte, als man auf beiden Seiten k. k. Generäle, Stabs- und Oberoffiziere erblicken und in beiden Lagern die Kaiserliche Fahne flattern sehen wird, — wonach also weder beim Sieg noch bei der Niederlage viel Ehre zu hohlen sein möchte.

Für diesen Theil des Kriegs-Schauplatzes, wo Sie stehen, mag die Lage deshalb vielleicht weniger embarassante werden, weil dort wirkliche Serwianer, als traurige Alliirte auftreten, welche rohe Horden zu züchtigen man sich bei den loyalsten Gesinnungen kaum Skrupel machen kann.

Noch darf man hoffen, dass die Sache friedlich beigelegt werden könne, weil das Haupthinderniss zu einem erfreulichen Einverständniss, der radikale Fanatiker Kossuth von der Ministerbank abgetreten sein soll und somit hoffentlich gemässigtere Leute in das neu zu bildende Ministerium eintreten werden.

... Sie können, wie bis nun, passiv auf den innehabenden Posten verbleiben und nur Angriffe abwehren.

Blomberg ezredes 1848 szeptember 15-én fordult tanácsért báró Piret főhadparancsnokhoz báró Simbschen főhadnagy útján magatartása kérdésében, miután Jellačić rehabilitáltatott.

453.

Újverbász, 1848 szeptember 17.

Beöthy országos biztos fegyverre szólítja fel Bács megye lakósait.

Egykorú nyomtatvány. Budapest. H. L. U. I. A. 1848. IX. 5.; Wien. Kr. A. Sl. S. G. K. 1848. X. 9½. Német példánya u. o. S. B. G. K. 1848. IX. 71.

Bácsiak! Nemcsak szabadságunk, de nemzetünk is meg van támadva. E földet, mellyet eleink kilenc száz évek előtt vitéz-

[1] Lásd a III. k. 3. lapján a 438. és a 19. lapon a 447. számú iratot.

ségük által nyertek, mellyet vérünkkel annyit áztatánk, hol elődeink tetemei nyugosznak, el akarják rabolni.

E nemzet, hazaszeretetéről, az egész világ előtt ismeretes.

Ha szerette ezt eddig, még a föld szabad nem volt, a polgár tulajdonnal nem bírt, robotra, dézsmaadásra volt kárhoztatva;

Minél inkább szeretheti most, midőn a föld szabad, tulajdont bír; a testvériség, szabadság, egyenlőség, minden közfalat, amelly részekre szaggatott minket, ledöntött.

Fegyverre tehát, kedves barátim, polgártársaim, mutassátok meg: hogy őseiteknek méltó unokái vagytok.

Tartsuk meg e hont királyunknak és mindmagunknak.

Győzzük le elleneinket és élvezzük békében szabadságunkat, mellyet e hon minden polgárainak minden külömbség nélkül megadtunk.

Ne engedjétek e Kánaán földét és magatokat martalékul azoknak, kik az öreget, ifjút, asszonyt, gyermeket irgalom nélkül a legborzasztóbban gyilkolják.

Megszeplősítik az ártatlan hajadont, tűzzel-vassal pusztítják hosszas fáradságok gyümölcseit.

Bocsássátok forró könyörgéseiteket a seregek urához és a győzelem kétséges nem lehet.

Éljen a király, a szabadság, a testvériség, most és mindörökké.

454.

Temesvár, 1848 szeptember 18.

Knityánin szerbországi fővezérnek a karlócai szerb főodborhoz intézett leveléből, a délmagyarországi szerb csapatok fővezérlete tárgyában.

Másolat. Karlóca, Djejanija No. 111.

Вопросъ врховне комманде надъ свеколикомъ войскомъ и войномъ народномъ, кои Главный Одборъ по гласу предписанія нѣговогъ одъ з-егъ тек. Но 737 садъ предузима сасвимъ у редъ и на чисто довести... желимъ изъ свегъ срдца, да се поменутый вопросъ врховногъ повелителства целе наше народне войске найсреѣніе уреди.....

...По овоме као што ме Главный Одборъ у преднаведеномъ предписанію своме позыва, да мой вотумъ за врховногъ повелителя или предводителя целе наше народне войске на єднога одъ Со.-комманданта дамъ и у колико я ове до сада, одъ части познавати честь имамъ, слѣдуюѣи совѣсти своіой и найбольой

за народну срећу жельи, даємъ я мой вотумъ на Г. Ђорђа Стратимировића...

Ако самь я добро извѣштенъ, Г. Стратимировићъ є између први бio, коя су о народноме овомъ дѣлу, за коє се мы садъ боримо, радити почели, ...кадъ є прво сраженіе было съ непріятелскомъ силомъ кой є на Карловце ударила..... Г. Ђорђе Стратимировићъ... є одъ целога онде скуплѣногъ парода нашегъ за предводителя обштимъ изборомъ признатъ и проглашенъ, кои изборъ є и торжественымъ заклетвама утврђенъ.

Одъ тога пакъ времена... у выше военны дѣйствованя занимао се, давши свуда доказателства свога како юначкогъ и рѣшителногъ духа тако и искренногъ за праву срећу народну одушевленя, пакъ є и народъ къ нѣму као таковомъ савъ повереня прилично задобыо.

Тако я по совѣсти моіой и по свима досадашньимъ као и садашньимъ окретностима нашегъ народногъ дѣла налазимъ, да є найболѣ, да се нѣму врховно повелительство или предводительство надъ целомъ нашомъ народномъ войскомъ да, а онъ да као такавъ дѣйствує по заклюленіяма, коя се у засѣданіяма военногъ Оддѣленія Главнога Одбора или Военногъ Совѣта чинила буду и по договору са подручнымъ му главнымъ коммандантима, а у осталоме сасвимъ независимо. Међусобна отношенія Гл. Предводителя и подручны нѣму комманданта уређена су закономъ военнымъ, а оне између нѣгове Свѣтости Г. Патріярха као главе народа у свима струкама, између Главногъ Предводителя целе войске, Главногъ Одбора Народногъ и Военногъ нѣговогъ Оддѣленя или Военногъ Совѣта, у колико се на званіє и на дѣйствованѣ предводителя войске относе, а до сада іоштъ нису сасвимъ ясно и доста точно опредѣле, нека се садъ тако опредѣле обштимъ єднымъ заключеніємъ и по томе нека се у напредакъ поступа.

Fordítása:

Az egész hadsereg és a nemzeti csapatok fölötti főparancsnokság kérdését a főbizottság folyó évi szeptember hó 3/15-iki 737. számú intézvénye szerint teljesen rendezni és tisztázni szándékozik... teljes szívemből óhajtom, hogy nemzeti seregeinket illető, föntemlített fővezéri kérdése a legszerencsésebben megoldassék... Ennek folytán, minthogy a főbizottság engem a föntemlített iratában fölhív aziránt, hogy a fővezérletet, illetőleg összes nemzeti seregeink fővezéri kérdésében valamelyik társparancsnokra adjam a szavazatomat s amennyiben ezeket eddigelé ismerni van szerencsém, lelkiismeretem szerint és a legjobbat nemzeti boldogságunknak óhajtva, én szavazatomat Sztratimirovits Györgyre adom...

Ha ugyan jól vagyok értesülve, Sztratimirovits György az elsők között volt, aki ezen nemzeti ügyben, melyért mi most küzdünk, cselekedni kezdett...

S mikor az első összeütközés Karlócánál az ellenséggel megtörtént, Sztratimirovits György az egész itt (Karlócán) összegyűlt népünk által közfelkiáltással fővezérré kikiáltatott s mely választás ünnepélyesen esküvel megerősíttetett.

Ezen időtől fogva... több katonai tényben vett részt, mindenhol úgy hősi, mint határozott lelkületének, valamint a nemzeti boldogság iránti igaz érzületének tanuságát adva, az egész nemzet közbizalmát megnyerte.

Én tehát lelkiismeretem sugallatát követve és nemzeti ügyünk összes eddigi és jelenlegi körülményeit tekintetbe véve, legjobbnak találom, ha reá bízatik a fővezérlet, illetőleg az összes nemzeti csapatok fölötti főparancsnokság, s mint ilyen intézkedjék a főbizottság katonai osztályának vagy haditanácsnak hozandó határozatai alapján, valamint a neki alárendelt főbb parancsnokokkal való megállapodás szerint, de egyébiránt teljesen függetlenül. A fővezér és a neki alárendelt parancsnokok közti kölcsönös viszony a katonai törvény által szabályoztatott s azon viszonyok, melyek a pátriárka, mint az összes ügyek nemzetfője, az összes seregek fővezére, a nemzeti főbizottság, avagy a haditanács közt fennállnak s amennyiben a hadsereg fővezérének működésére vonatkoznak, s eddig nem eléggé világosan és pontosan irattak körül, ezek most egy általános határozattal állapíttassanak meg s e szerint kelljen eljárni.

Rajacsits érsek s közvetlen hívei, valamint a szerb mozgalomhoz csatlakozott szerb nemzetiségű osztrák tisztek felkapaszkodott egyénnek tekintették Sztratimirovitsot s a fővezérlettől el akarták távolítani.

455.

Karlóca, 1848 szeptember 20.

Mayerhofer ezredes Jellačić báró horvát bánhoz intézett és elfogott levele, melyben a délvidéki harctér viszonyait tudatja.

Másolat. Wien. Kr. A.; Sl. S. G. K. Fasc. 134. 1848. X. 8. c.

Euere Exzellenz! Der Feind hat von unseren Stellungen noch keine Verminderung seiner Truppen vorgenommen, sondern vielmehr Angriffe von Becskerek aus vorbereitet;... ebenso beabsichtigt der gegen die Linie am Bácser Kanale stehende Kriegsminister Mészáros einen neuen grossartigen Angriff auf St.-Tamás, Turia und Földvár...

Ausser den kleinen Angriffen, welche wir täglich gegen die feindlichen Stellungen machen, konnten wir aus diesem Grunde gegen die Übermacht im Banate und im Bácser Komitate noch keine grössere Offensiv-Operationen unternehmen, welche uns umso schwieriger durchzuführen sein würde, als wir wegen der so weit linksgehenden Richtung des Corps des Generals Roth, fast auf uns selbst beschränkt, den vollen Druck des Feindes zu ertragen haben, welcher es, wie ich bereits zu bemerken die Ehre hatte, vor den unvermeidlichen Unterhandlungen mit Eurer Exzellenz darauf abgesehen zu haben scheint, sich hier im Gegengewicht Ihrer Fortschritte durch Unterwerfung der serbischen Nation oder wenigstens des Banates bereiten zu wollen. — Um jedoch die Gegend zwischen der Donau und dem Bácser Canale sobald als möglich von dem Feinde zu befreien, bereite ich unter dem Major Csorich, welcher endlich seine Abtheilung zu Illok gesammelt hat, eine Expedition von ungefähr 2000 Mann mit 4 Kanonen, welche die Donau überschreiten und den Stellungen des Feindes vor der Römerschanze und bei Verbász in den Rücken kommen, und alle ihre Communicationen durch den Aufstand dieses rein serbischen Landes bedrohen soll. — Ich thue mein Möglichstes, — die Unternehmungen zu beschleunigen, — allein für geordnete Operationen bin ich leider allein, — die Unterhandlungen mit den k. k. Truppen, denen ich auch allein als k. k. Staabsoffizier entgegenstehe, rufen mich an die entferntesten Punkte,... um die Truppen und Vertheidigungsmittel zusammen zu halten.

Oberst Kiss theilt mir, über die an ihn gerichtete Aufforderung nicht gegen uns fechten zu wollen, wo bei ich ihm die Manifeste Eurer Exzellenz übersendet habe, mit, dass das ihm unterstehende Offiziers-Corps sofort zwei Staabsoffiziere nach Wien abgefertigt habe, um die unmittelbaren Befehle des Kaisers über das Verhalten gegenüber der Serbischen Nation einzuholen. — Zugleich schlägt er mir vor, bis zu deren Rückkunft die Feindseligkeiten einzustellen.

Ich bitte dieses sogleich mittels Courier nach Wien mitzutheilen ... dass wir, wenn die k. k. Truppen nicht mehr gegen uns fechten sollten, im Stande sein werden, durch Mitwirkung der von mir bereits organisirten 7 Bataillone und der übrigen Grenzbeförderung mit Genehmigung der Nation die serbischen Hilfsschaaren zu entfernen, welches ein sehr wünschenswerther Erfolg in politischer wie in bürgerlicher Beziehung sein würde.

Über die Einstellung der Feindseligkeiten bei Becskerek werde ich erst, an Ort und Stelle, und im Einvernehmen mit den Patriarchen den Entschluss fassen können...

Oberst Blomberg, hat mich zu einer Unterredung bei Werschetz auffordern lassen;... ich gehe in wenig Stunden dahin ab...

Gestern habe ich mit dem FML. Baron Blagojevich u. FML. Zahn eine Conferenz zu Maria Schnee gehabt, und ebenfalls Zusicherungen wahrer, militärischer Einigkeit... erhalten, so weit es die Grundsätze der Ehre und der noch bestehenden Abhängigkeit von Ungarn gestatten...

Heute ist der bisherige Chef der Nationaltruppen Hr. Stratimirovich, durch das National-Comité einstimmig von dieser Anstellung enthoben worden. Auch weis ich nicht genau, wie ich die üblen Folgen einer Uneinigkeit unter den Chefs ohne Nachtheil der Kriegsoperationen werde vorbeugen können...

General Hentzi... ist begeistert für ihre Sache...

456.

Karlóca, 1848 szeptember 20.

Filipovitsnak Stefánovits István, a szerbiai államtanács elnökéhez intézett leveléből, melyben Sztratimirovitsnak a fővezérlettől való megfosztását tudatja.

Másolat. Budapest. Nemzeti Múzeum. Az újabbkori szerb mozgalmakat illető okmányok, 121. l.

...Противъ Стратимировића цео одборъ устао je, найвише наговоромъ Петровића и Богдановића, и прекючеръ учинили су (септ. 6/18) заключеніе да му се комманда одузме; я у тому присуствово нисамъ, ...Jутросъ совершіо самь быо съ Патріярхомъ, да се Стратимировићу два предложенія учине: да остане при нѣму у военномъ совѣту, или као предводителю войске да се придаду два члена, безъ кои одобренія да неможе ништа предузимати; ово е патріярхъ ютросъ у одбору предложіо, но нису хотели примити; ербо су интриге Петровића и Богдановића све быле преуготовиле, да се то не прими; бадава е Стратимировићъ пито, како су га могли осудити а нису га преслушали, остало е на томъ да му даду заключеніе одбора на одговоръ, — и то е онъ примio и одговорит ће.

Fordítása:

Sztratimirovits ellen az egész főbizottság foglalt állást, leginkább Petrovits és Bogdánovits rábeszélésére, tegnapelőtt (szeptember 6/18-án) elhatározták, hogy megfosztják a főparancsnokságtól; de én ebben nem vettem részt... Tegnap megállapodtam a pátriárkával, hogy Sztratimirovitsnak két ajánlat tétes-

sék: vagy legyen ő mellette a haditanácsban két tag, vagy a fővezér mellé rendeltessék két egyén, kiknek hozzájárulása nélkül nem intézkedhetik; a pátriárka ezt a két ajánlatot a főbizottságnak előterjesztette, de nem fogadtatott el, mert Petrovits és Bogdánovits intrikájukkal előre meghiúsították ennek elfogadását. Hiába kérdezte Sztratimirovits, miképen volt lehetséges őt kihallgatás nélkül elítélni, s végül is átadták neki a főbizottmány határozatát, melyre ő fog felelni.

457.

Budapest, 1848 szeptember 20.

A honvédelmi bizottmány szerbnyelvű fölhívása a határőrvidék lakósaihoz.

Egykorú nyomtatvány. Budapest. O. L.; K. I. 1848. 74/Pz.

Юнацы граничари!

Врѣме є, да се иза сна пренемо и посавѣтуємо; врѣме є, да се изъ замка, што су вамъ ихъ изъ коєкакви вабила и мамила саплели, єданпутъ избавите.

Крозъ толико вѣкова стенясте у веригама самосиля и тирянства, па гле, садъ кадъ є веђъ и предъ ваша врата свануда зора слободе, сплетке праволомя позваше васъ проти оны на оружіє, коихъ є увѣкъ найврелія желя была васъ ослободити, кои су васъ веђъ и садъ у улазну собу къ слободи довели, єднимъ рѣчію проти вашой брађи мађарыма.

Столѣтія везаху васъ къ мађарскоме народу, па єсте ли и када чули тому гласъ, да бы овай народъ био кадъ проти вама непріятельски устао и на мейданъ изишао?

Вѣруйте рѣчма правде и закона!

Вѣруйте ми, подъ уставомъ и законима угарскимъ не само да вамъ вѣра ваша и народность ніє погибели изложена, да паче подъ ныховомъ заштитомъ задобыла є іоштъ веђу обрану, веђе процвѣтанѣ и раширенѣ, него ли икадъ досада.

Вѣруйте ми, — данакъ несамо да неђете одсада плађати у веђой мѣри, дапаче будуђи су садъ веђъ по начелу єднакости свиколици чланови државе, были коєга му драго станя, истымъ начиномъ обвезени носити обште терете, плађа ђете одсада іоштъ манѣ него ли досада.

Вѣруйте ми, да тай злый и опакій Раячиђъ, кои у мѣсто, да бы народъ као помазаный светымъ олаємъ слуга божіи на христіянску любавь ближнѣга напоминяо, ніє си за грѣхъ држао заплести га у бой кервавый, не има другу опаку намѣеру, него

да прогнаногъ сербскогъ кнеза Милоша съ помоћу рускомъ опетъ на пріяшнѣ достоянство узвыси, немарећи ни найманѣ за вашу користь и ваше право благостанѣ.

Вѣруйте ми напоследку, да се и ортакъ те содругъ у злодѣйству Раячићевъ Єлачићъ небрине за васъ, дапаче будући сынъ другог народа и друге вѣре, наравнымъ начиномъ нити се може за васъ побринути, настоећи тамо єдино, да васъ подъ цѣну мађарске керви продаде нѣмцыма.

Прените се дакле иза сна браћо согрђани! Немоймо проливати єданъ другога крвь, већъ саєдинивши се по братински узбыймо натрагъ тогъ злотвора, кои райске краєве наше обште домовине хоће да у насъ свію гробъ претвори, убыймо Раячића, Єлачића и остале имъ судруге — злотворе!

Fordítása:

Itt az ideje, hogy az álomszerű állapotból felocsudjunk és tanácskozzunk; itt az ideje, hogy abból a hálóból, melyet csalfaságból készítettek részetekre, végre kiszabaduljatok.

Sok század óta az önkény és zsarnokság láncaiban sóhajtoztatok s íme, amikor a ti ajtóitok előtt is fölvirradt a szabadság hajnala, a cselszövő felforgatók azok ellen hívtak fel fegyverre, akiknek mindig a legfőbb óhaja volt titeket felszabadítani s akik titeket most is már a szabadság pitvarába elvezettek, egy szóval: a ti magyar testvéreitek ellen.

Századok kötöttek titeket össze a magyarokkal s hallottátok-e valaha is, hogy ez a nemzet arra képes volt ellenetek mint ellenség ellen föllépni és küzdeni?

Bízzatok a jog és törvényben! Higyjétek el nekem, hogy a magyar alkotmány és törvények alatt nemcsak vallástok és nemzetiségtek nincsenek veszélyeztetve, hanem védelmök alatt ezek még nagyobb védelemben részesülve, jobban fognak fölvirulni és elterjedni, mint valaha.

Higyjétek el, nemcsak hogy mától fogva nagyobb adót nem fogtok fizetni, hanem az állam összes lakósainak egyenlőségi elve alapján, a rendekre való tekintet nélkül, mindenki fogja a közterheket viselni, minek folytán kevesebb adó fog rátok hárulni.

Higyjétek el, hogy ez a... Rajacsits ahelyett, hogy titeket, mint szent olajjal felkent Isten szolgája, a felebaráti, keresztényi szeretetre intett volna, nem tartotta véteknek titeket véres harcba sodorni, azzal a gonosz szándékkal, hogy a száműzött szerb fejedelmet, Milost orosz segítséggel előbbi méltóságába visszahelyezze, legkevésbbé sem törődve érdekeitekkel és jólétetekkel.

Higyjétek el nékem végül, hogy Rajacsitsnak az ármányban szövetséges társa, Jellačić, nem törődik veletek, hát még

mint fia egy más vallású nemzetnek, de természetesen nem is törődhetik veletek, egyedül arra irányulván szándéka, titeket a magyar vér árán a németeknek eladni.

Ocsudjatok fel tehát polgártársak a letargiából! Ne ontsátok egymásnak vérét, hanem egyesülve, testvériesen verjük vissza ezt az ellenfelet, aki a mi közös hazánk paradicsomi részeit sírhelyeinkké akarja átváltoztatni, s verjük vissza Rajacsitsot, Jellačićot és a velük szövetkezett többi ellenfeleket.

Ezen felhívás a magyar kormány által Magyarország lakosaihoz intézett kiáltvány után adatott ki, valószínűleg a magyar kormány szerb fordítója, Markovits István szerkesztette. 1848 szeptember 19-én pedig a magyar kormány Magyarország nemzetiségeihez is intézett egy kiáltványt, melyben őket a haza védelmére fölhívta. Ezen fölhívást szerb nyelven is közzétette. (Egykorú szerb nyelvű nyomtatvány, Budapest, N. M. 1848—49-es iratok alatt. Magyar nyelvű példány Wien, St. A. Ungarn. Fasc. 474. No. 84.)

458.

Temesvár, 1848 szeptember 21.

Báró Piret főhadiparancsnoknak báró Blomberg ezredeshez intézett rendeletéből, melyben Mayerhofer ezredes beavatkozása ellen tiltakozik.

Fogalmazvány. Wien. Kr. A.; S. B. G. K. Fasc. 130. 1848. IX. 56.

Mir ist ein ebenso unortographisches, albernes und ungrammatikalisches als blutiges Manifest des serbischen Insurgentenanführers Bobalich... zu Gesicht gekommen, worin derselbe den Hauptmann Maderspach... der von rechtswegen und laut Generalkommando die Regimentskommandantenstelle des illyr-banater Regiments einnimmt, — für vogelfrei erklärt, und jedermann auffordert ihn zu erschiessen, was er selbst ganz gewiss thun würde, wenn er dessen lebendig habhaft werden könnte!

Auf Versprechungen und Zusagen eines so rohen Menschen dürfte man also mit Ehre und Zuversicht wohl nicht rechnen können.

Bei Bestürmung des Lagers von Perlasz wurden in diesem Orte mehrere serbische Correspondenzen zwischen den verschiedenen Häuptlingen der Insurgenten gefunden... worin z. B. mehrmal der Aufruf vorkommt, dass die Serben von dem *Schwaben-Kaiser* nichts wissen, sondern ihren eigenen König haben wollten, etc.[1] Alles dieses contrastirt gewaltig mit dem

[1] Ezen leveleket gróf Batthyány magyar miniszterelnök Ferdinánd király elé terjesztette.

letzt in den Zeitungen bekannt gegebenen Proclamationen des Banus von Croatien, welche in dem Ton einer civilisirten Kriegsführenden Macht gehalten sind und versöhnliches enthalten, so dass man glauben muss, dass der Banus mit den rohen Serben, die Ihnen gegenüber stehen, nichts gemein haben könne.

Ich weiss auch nicht von *wem* Oberst Mayerhofer, Consul in Serbien, seine gegenwärtige Mission in der banater Grenze habe; in der Wiener Zeitung las man, dass Minister v. Dobblhof, in der Wiener Reichstags-Sitzung interpellirt worden sei, wie es komme, dass Oberst Mayerhofer sich in die serbische Angelegenheiten mische? Der Minister erwiederte, dass ihm hierüber nichts offiziell bekannt sei, dass er aber deshalb Nachforschungen anstellen lassen werde... Vermöge Aufforderung des ung. Minister-Präsidenten ist Herr Oberst Kiss nach Pest einberufen worden, und hat dem zu Folge sein Kommando dem H. Oberstlieutenant Vetter abgegeben...

459.

Karlóca, 1848 szeptember 21.

Rajacsits pátriárka elfogatási rendelete Sztratimirovits György ellen.

Eredeti rendelet. Belgrád. N. B. Rukopisi 1848 No. 81.

Іосифъ Србскій Патріархъ, привременый управитель.

Будући да є бывши предводитель Народне войске Г. Ђорђе Стратимировићъ, противъ издане наредбе, изъ Карловаца ноћасъ у полакъ 2 сата са свой адютанти на двои коли утекао, и намѣру има семе раздора међу народомъ Србскимъ разсеяти, и тимъ пакъ првый и найлакшій путъ отворити, да насъ Мађари упропасте: зато налажемъ свима властима, поєдинимъ лицама свакогъ чина и достоинства у Войводини Србской, да на показаніє овогъ писма сву пратню горереченогъ бывшегъ предводителя Г. Ђорђа Стратимировића повежу и одъ нѣга одвоє и подъ дупломъ стражомъ у Карловце таки спроведу, исто тако и Г. Ђорђа Стратимировића подъ якомъ стражомъ, но са штедньомъ лица нѣговогъ у Карловце пошлю, али у случаю найманѣгъ нѣговогъ противленя, или беганя, нѣга такође вежу, и као остале до Главногъ Србскогъ Народногъ одбора у Карловце допрате.

Противъ свакогъ другогъ изванъ пратнѣ Г. Ђорђа Стратимировића, кои бы се усудіо узъ нѣга пристати, а тако народъ

нашъ у зло навальивати, дужна е свака власть као противъ непріятеля отечества поступати, и одма га у затворъ ставити, а о свему извѣстіе амо послати.

Не манѣ саме власти и чиновницы, кои бы се усудили найстрожій налогъ на лаку руку узети Г. Ђорђа Стратимировића или нѣгову пратню пропустити быће безъ свакогъ помилованія найжешћой казни преданъ.

Fordítása:

József szerb pátriárka, ideiglenes kormányzó.

Minthogy Sztratimirovits György, a nemzeti hadsereg volt fővezére, a kibocsátott rendelet ellenére, éjjel 2 órakor hadsegédeivel két kocsin Karlócáról megszökött és a szerb nemzet közt viszályt hinteni szándékozik s ezzel könnyű utat nyitni a magyaroknak vesztünkre: ezért meghagyom az összes hatóságoknak, a szerb vajdaságban élő minden rendű és rangú egyéneknek, hogy ezen rendelet előmutatása mellett a volt fővezér, Sztratimirovits György fentemlített kísérőit kötözzék meg és tőle különítsék el és egy kettős őrség felügyelete mellett azonnal kísérjék őket Karlócára, úgyszintén Sztratimirovits György urat is erős kíséret fedezete mellett, vele kíméletes módon bánva, azonban a legkisebb ellenszegülés vagy menekülési kísérlet esetében szintén meg kell őt kötözni s mint a többit a főbizottmány elé Karlócára kísérni.

Minden más, Sztratimirovits György kíséretéhez nem tartozó egyén ellen, aki neki pártját merészelné fogni s nemzetünket ily módon veszélybe sodorni, minden hatóság tartozik mint a haza ellensége ellen eljárni, azonnal becsukni s minderről ide jelentést tenni.

Nemkülönben azon tisztviselők és hatóságok, akik ezen legszigorúbb rendeletet könnyedén vennék s Sztratimirovits Györgyöt és kíséretét elmenekülni engednék, minden kegyelem nélkül a legszigorúbb büntetés alá esnek.

Sztratimirovitsot a főodbor egy része és a pátriárka fővezérletétől megfosztotta és Karlócán internálta. A fiatalság azonban kibocsátotta, mire ő Szurdokra kocsizott, az utána küldött határőri különítmény is megtagadta elfogatását, mire aztán Knityánin táborába ment. (Szrbszki Letopisz, III. k. 182—183. l.) Innét szeptember 22-én kijelentette, hogy ártatlan és elítélése jogtalan, mivel nem járt el önzően, hanem csak a nemzet javaiért és boldogságaiért cselekedett (u. o. 184. l.) és sohasem szándékozott viszályt a szerb nemzet soraiban hinteni.

460.

Temesvár, 1848 szeptember 22.

Báró Piret leirata Gerlich alezredeshez, az oláh bánsági ezred parancsnokához, melyben Mayerhofer ezredes beavatkozása ellen tiltakozik.[1]

Fogalmazvány. Wien. Kr. A.; S. B. G. K. Fasc. 130. 1848. IX/57. Präs. 500.

Ich habe ihre Anzeige, nebst der an Sie gerichteten Zuschrift des H. Consuls, Oberst v. Mayerhofer erhalten, welcher mehrere Manifeste in Abschrift beilagen, die ich schon früher aus den Zeitungen kannte.

Ich muss für's erste gegen die Unterstellung des H. Consuls, dass ich als Commandirender General des Banat mein Mandat vom ungarischen Ministerium erhalten habe, feierlichst protestieren; Se. Majestät der Kaiser haben mich im Juni 1847 zum Commandirenden Generalen in dieser Provinz ernannt, und als solcher ist mir das übliche Decret ausgefertigt worden, welches noch nicht widerrufen ist, so wie ich fortan in beständigem dienstlichen Verkehr mit dem k. öster. Kriegsministerium stehe, wonach also kein Hinderniss vorhanden ist, dass mich die genannte oberste Militärbehörde nicht in Kenntniss setzen könnte, dass der Banus Croatiens von allerhöchsten Orten beauftragt... sei die Reorganisirung der banatischen Grenzregimenter vorzunehmen, aber ich habe darüber noch *keine Weisung. ja nicht einen Wink vom öst. Ministerium bekommen,* und darf daher wohl an die fragliche Bevollmächtigung zweifeln. Ich habe, wie jeder treue altösterreichischer Diener, es schwer empfunden wie der ungarische Reichstag im Beginn dieses Jahres im Sturmschritt sich eine Concession nach der andern erzwang, bis das letzte Band, — die Einheit der Armee — aufgelöst war, und habe mit doppeltem Schmerz sehen müssen, dass S. Majestät der Kaiser zu alle dem Unfug seine Sanction ertheilte — *aber er ertheilte sie nun einmal* und ich erhielt von ihm das eigenhändig unterzeichnete Handbillet, dass ich fortan seine Befehle durch am Weg des ung. Kriegsministerium erhalten würde; welcher lästigen Bestimmung ich, in der hiesigen ungünstigen Stellung, mitten im Lande eingekeilt, nicht anders auszuweichen vermochte, als dass ich am Tage selbst des erhaltenen a. h. Handbillets meine dringende Bitte um Enthebung von diesem Posten dem öst. und ungar. Kriegsministerium eingereicht habe, worauf ich von Wien die vertröstende Antwort erhielt, dass man mich anderwärts anstellen werde, ich aber,

[1] Lásd a III. k. 21. lapján a 449. számú iratot.

als diess nicht gleich erfolgte, obige Bitte 4—5-mal wiederhohlte. Indess musste ich fortan hier fungiren und bin mir bewusst alles versucht zu haben, um die Ruhe und die alte Ordnung möglichst Aufrecht zu erhalten; doch haben sich das deutsch- und illyrisch-banater Regiment förmlich insurgirt und haben leider türkische Unterthanen, die rohen Serben von jenseits der Donau, zu ihrer Hilfe herbeigerufen, was unmöglich im Interesse des Kaisers liegen kann; denn diese Serben, die den Krieg noch auf so grausamer Art führen wie die Türken vor cca 60 Jahren, haben es kein Hehl, dass sie nur ihren eigenen Vortheil verfolgen und namentlich das Banat als ein Anhängsl ihres neuen geträumten *serbischen Königreichs* für sich behalten wollen, während man anderseits Äusserungen genug von den insurgirten Truppen vernahm, dass sie von dem *Schwabenkaiser* nichts weiter wissen, sondern ihren eigenen Serbenkönig haben wollen. Dieser Zustand der Dinge kann dem H. Obersten v. Mayerhofer nicht unbekannt sein, und ich habe mir es daher nie erklären können, wie er in seiner Eigenschaft als öst. Consul in Serbien zu so einem feindlichen Übertritt dieser rohen türkischen Horden auf das Gebieth seines Herrn, das Auge zudrücken oder ihn sogar begünstigen konnte, so wie ich durchaus nicht begreifen kann, wie der Banus seine an und für sich gerechte Sache durch solch eine Allianz beflecken mochte.

Ich diene dem Kaiserhaus durch ein halbes Jahrhundert mit Ehren und muss die Verdächtigungen die mir von jenseits gespendet werden, mit Ernst zurückweisen. Eben so ist es geradezu für mich beleidigend, dass sich H. Oberst Mayerhofer, — der seiner Bevollmächtigung nur discussive erwähnt, hinter meinem Rücken an Sie wendet, um Ihr Regiment ... gleichfalls in den Strudel der Unordnung zu ziehen. Das mir vom Kaiser ertheilte Mandat ist noch nicht abgelaufen und vom a. h. denselben nicht widerrufen, ich muss mich daher fortan als Commandirenden General dieser Provinz ansehen und werde eine Enthebung von meinem Amte — zwar recht gern — nur vom Kaiser, nicht aber von Bar. Jellachich annehmen. Ich befehle Ihnen sonach, dass Sie fortan sich nur mir als unterstehend zu betrachten und nur von mir Befehle anzunehmen haben; denn wir zählen alle gewiss darauf, dass die Militärgrenze wieder in ihren vorigen Stand, in ihre Abhängigkeit vom Kaiserlichen Kriegsministerium ... zurückgelangen werde.

Mayerhofer osztrák konzul 1848 szeptember 14-én hívta fel az oláh-bánsági ezred parancsnokát, Gerlich alezredest, hogy Jellačićnak hódoljon, mivel a határőrvidék Magyarországtól függetleníttetett s ő bizatott meg a szerémségi és bánsági határőrvidéki ezredek reorganizációjával.

461.

Lagerdorf (Sztrázsa), 1848 szeptember 22.

Mayerhofer ezredes Versecet meghódolásra szólítja fel.

Másolat. Wien. Kr. A.; S. B. G. K. Fasc. 131. X. I. c.

Punctation.

Über die Verhandlung zwischen den k. k. Obristen Freyherrn von Blomberg und der Gemeinde-Deputation der priv. k. Stadt Werschetz einerseits, und dem k. k. Herrn Obersten von Mayerhofer und der österreichisch-serbischen Volks-Deputation anderseits zu Lagerdorf (Strazsa) am 22. September 1848 gepflogene Verhandlung.

Zuerst erklärte der Hr. Oberst von Mayerhofer, dass die Grundlage des ganzen Unternehmens der k. k. Grenz-Truppen und der österreichisch-serbischen Nation keine andere als ihre am 1/13 u. 3/15 May zu Carlovitz ausgesprochene Nationalwünsche sei, welche im wesentlichen in folgenden drei Punkten bestehen:

1. Festhalten an der unbrüchlichen Treue der Anhänglichkeit für Sr. Majestät unsern Kaiser, und unmittelbare Unterstellung unter die österr. kaiserlich Landesverwaltung im Sinne der pragmatischen Sanktion.

2. Vollständige politische und soziale Gleichberechtigung aller im Bezirke der Grenze und des serbischen Volkes wohnenden Nationen und ihrer Sprachen.

3. Beobachtung und Herstellung der von den früheren Monarchen aus dem allerhöchsten Kaiserhause dem österr.-serbischen Volke verliehenen Freiheiten und Privilegien. Bei diesen loyalen Grundsätzen widersagt das österreichisch-serbische Volk jeder Zumuthung einer gegen seinen Verband mit der österreichischen Monarchie gerichteten hochverrätherischen Tendenz, so wie dem Verdachte irgend einer Reaction oder Panslavismus und erklärt allem an seinen Bündnis mit dem gleiche Ansprüche verfolgenden Banus von Croatien Sr. Exzellenz dem Feldmarschallieutenant Baron Jellachich festhalten zu wollen.

Diese Darstellung wurde von dem als serbische National-Commissair gegenwärtigen Präsidenten des Banater Kreis-Comites ihrem ganzen Inhalte nach bestättigt, und die Bürgschaft der Gemeinde der königl. priv. Stadt Werschetz zum friedlichen Anschlusse an diese gerechte, loyale und volksthümliche Sache aufgefordert, damit die Stadt und Umgegend von den, von der Volksparthei ihrer eigenen Sicherheit wegen drohenden Massregeln der Gewalt verschont werden könnte. Auf die Frage über

die Bedingungen und Folgen eines solchen Anschlusses wurde folgendes zugesichert:

1. Die Stadt Werschetz hat sogleich ihren Anschluss an die Nationalsache des österreichischen Volkes und der Militär Grenze auszusprechen.

2. Die Nationalgarden und Volksbewaffnung zu Werschetz wird in der Art reorganisirt, dass alle daselbst wohnenden Nationalitäten daran verhältnissmässig nach ihrer Volkszahl Theil nehmen.

3. Der Dienst und die innere Bewachung der Stadt wird allein dieser reorganisirten Nationalgarde anvertraut bleiben, und nur auf ihr Verlangen eine Unterstützung der k. k. Linien oder Grenz Truppen zur Sicherheit herbeigezogen werden.

4. Der Herr Oberst Baron Blomberg wird mit den zu Werschetz stehenden, und in Folge einer Übereinkunft mit dem Obersten von Mayerhofer bis zum Einlangen der Befehle des österr. Kriegsministers über die weitere Bestimmung desselben für neutral erklärten Uhlanen-Regiment und einer Division von Rukavina-Infanterie die Stadt wieder jeden wegen ihres Entschlusses gegen sie ausgeführten Angriff des magyarischen Ministeriums in Schutz nehmen, und hiebei nötigenfalls durch eine angemessene Abtheilung der k. k. Grenz-Truppen unterstützt werden.

5. Die Sicherheit des Lebens und Eigenthums wird den Bürgern von Werschetz im ganzen Umfange der serbischen Woiwodschaft gewährleistet.

6. Um den Antheil welchen die Stadt in Zukunft an den Lasten des Krieges zu tragen haben soll, zu regulieren, sollen zwei Mitglieder ihrer Gemeinde dem National-Kreis-Comite zu Pancsova beigegeben werden, welche im ganz gleichen Verhältnisse mit den übrigen Provinzialbezirken und der Militärgrenze hierüber allein zu bestimmen haben sollen.

7. Zu Paulis soll vorläufig eine Division des Illirisch-Banater Grenz-Regiments aufgestellt werden, welche die Vorposten auf der ganzen Seite gegen Temesvar zu halten haben wird, wohin die Comunication für alle von dem Herrn Obersten Baron Blomberg mit Erlaubnisscheinen versehenen Sendungen, Hin- u. Rückreisen freibleiben soll, was blos wegen der von daher ergehenden Comitats und Ministerial Befehle und der dahin erstatteten Berichte und Mittheilungen aus Werschetz nicht der Fall sein darf. Über die Ausdehnung der von der serbischen Nation angesprochenen Woiwodschaft und die Berechtigung und politisch-militärische Stellung ihres Woiwoden und Patriarchen werden die desshalb bei der k. k. Regierung einzuleitenden Verhandlungen mit der serbischen Nation erst die feste Bestim-

mung enthalten, vorläufig wird sich aber auf die im Eingange ausgesprochenen drei Punkte und auf die ebenfalls festgesetzten Gleichberechtigung aller Religionsbekenntnisse berufen.

Hierüber wird die Antwort bis Morgen den 23. um 2 Uhr Nachmittag abgewartet. Lagerdorf am 22. September 1848.

462.

Karlóca, 1848 szeptember 22.

Rajacsits pátriárka bepanaszolja a szerb fejedelmi tanácsnál Knityánin szerbországi parancsnokot.

Másolat. Karlóca. Djejanija. No. 120.

У союзу на писмо мое Высокославномъ Совѣту подъ ючерашньимъ за избѣгшегъ Г. Стратимировића послано, нужда Вамъ се Господо моя! искрено открыти Вамъ, да послѣдуюће вѣсти, кое самь добіо о томе: чіомъ е помоћу Стратимировићъ преко Дунава отишао? Коіомъ мѣромъ и куда? Мене до тога приводе, да се Вама, а противъ Ваши людій и властій жалити морамъ; и жалити морамъ се у име народа, кога се срећа и постояніе подобны поступцы за коцку баца.

Ако е истина Господо и Браћо! Да Вы са чистымъ одушевленіемъ пригрлявате нашу стварь, као свою собственну; што я милуемъ веровати; онда е наравно, да сви поступцы браће Срба на то ићи мораю, да се наша снага овде счеличи, и утврди, а не да међу насъ изъ личны призренія раздоръ направи се, а тако Мађарима врата шире, како ће безъ полъ муке допрети у средъ насъ, и раздробити насъ.

Ово е последнѣ збыло се, на жалость рећи морамъ, — и то отъ Ваше стране: Єрбо Стратимировића отели су Србіянцы отъ наше страже у Карловцы; за Стратимировића стояло е скуплѣны 30 Сербіянаца у Сланкамену подъ управомъ не другогъ честитогъ Србина но нѣговогъ брата Ѳоме Стратимировића. Реченогъ Ђорђа Стратимировића пратило е другій до 30 Сербіянаца, — исчекивали су га на противной обали опетъ Сербіянцы — други, кои су у маньимъ четама отъ Карловаца до Сурдука мутили и претили нашимъ посланицыма были су, — е опетъ — Сербіянци. И онъ самъ — Ђорђе Стратимировићъ, ни толико вере нема, буди у комъ стану нашемъ, да се иль еданъ нашао, комъ бы отићи смео, но опетъ е отишао Г. Книћанину.

Ако бы чиста стварь одъ Ваши людій была, я бы едно питанѣ предложити смео: Онолики силни Сербіянци разишли су се ючеръ на ноћь! — Єли коммандантъ ньіовъ то мени явіо?

Ніе. — А зашто ніе? Єрбо овде стои да противъ Народа и отбора дѣйствуе, — а за кога? За єдногъ занешеногъ младића, — за когъ се већъ я садъ стыдити морамъ, да самъ лажне сплетке о нѣговомъ ратованю могао за истине држати, а свакій ће се іошт' већма стыдити, кадъ доцніе отъ почастны комманданта корпуса увѣри се, како є где было, — и кога пройства пронешеногъ на послѣдку то є слѣдство, да сви наши комманданти противъ нѣга устали єсу.

Я васъ молимъ Господо моя! братски, последній путъ, да ово моє предложеніе уважите: *Вы ако любите насъ Србе и стварь нашу, Вы неможете трпити да людій Ваши подкопавају власть, коя постои, — Вы неможете поєдине особе противъ властій подупирати: но братска є дужность Ваша да са постоєћомъ власћу у споразумљнію факціе угњътавате.*

Тако дакле я желимъ отъ Ваше стране, да Вы саслушавши устмено посланике мое Г. Г. Косту Іовановића и Крестића, — другога комманданта амо пошалѣте за Ваше люде, кои неће знати за факціе личне, но само за народну стварь; — далѣ да казнити дате оне люде Ваше, кои су се за безсомучнимъ ађутантима повели, да се противе заключенію Главногъ Отбора, коя є стварь у толико жалостнія, што є отборъ єдногласно и то двапутъ противъ Стратимировића изрекао се, — а вальда цео Отборъ єдну баръ честиту душу брой, коє гласъ за друге ємствуе; — на послетку *да Стратимировића или амо предате или што є боль при себи задржавши га, учините га безшкоднымъ.*

Господинъ Епіскопъ Карлштадскій има такође посолство, у истомъ жалостномъ предмету. Он ће Васъ за далѣ поступке Стратимировићеве извѣстити. . . . Дужность моя є и любавь искренна къ Вама налаже ми строго, да Вамъ братски изнапредъ изявимъ, *да у случаю, ако моє преставленіе слуха кодъ Вашегъ усрдія не нађе; да ћу другимъ путемъ принуђенъ быти, за жалбе народа лека потражити.*

Fordítása:

A magas tanácsnak Sztratimirovits szökése tárgyában küldött tegnapi levelem kapcsán szükségesnek látom uraim, őszintén feltárni az utóbb vett hírek alapján: kinek segítségével kelt át Sztratimirovits a Dunán? Milyen szándékkal és hová? Mindez arra késztet, hogy az önök emberei és elöljárói ellen panaszt vagyok kénytelen emelni; de a nemzet nevében is sajnálatomat kifejezni, melynek szerencséje és léte az ilyen eljárások által kockára tétetik.

Ha való, hogy Önök, Uraim és testvérek igaz lelkesedéssel felkarolják ügyünket és magukévá tették, amit szeretek hinni,

akkor természetesen szerb testvéreinknek mindenben oda kell hatniok, hogy a mi erőink itten megszilárduljanak és ne támadjon közöttünk személyes okokból viszály és imígyen a magyaroknak módot nyissunk arra, hogy kevés fáradtsággal közénk nyomulhassanak és minket szétverjenek.

Sajnálattal kell mondanom, hogy az utóbbi megesett éppen az önök részéről: mert Karlócáról Sztratimirovitsot a szerbországiak vitték magukkal őreink elől; Szlankamenen őt 30 szerbországi vette állandóan körül, nem egy tisztességes szerb, hanem testvérének, Sztratimirovits Tamásnak parancsnoksága alatt. Sztratimirovits Györgyöt ismét más 30 szerbországi kísérte tovább és a túlsó parton újabb 30 szerbiai várta; mások meg Karlócától Szurdukig barangolva, kiküldötteinket megfenyegették. Sztratimirovits György egyetlenegy táborunkba sem merészelt menni, hanem Knityáninhoz menekült. Ha az önök emberei nem ludasak, kérdem: hogy mehetett annyi szerbországi tegnap éjjel szanaszét? s miért nem jelentette ezt nekem parancsnokuk? miért nem? — ezáltal ők a nemzet és a főbizottmány ellen cselekszenek, s kiért? — egy elbizakodott fiatal emberért, aki miatt szégyenkeznem kell, hogy igaznak tartottam hadviselését illető hazug cselszövéseit s mindenki még jobban fog szégyenkezni, ha azután a hadi csapatok parancsnokaitól meg fogja tudni, hogy mi és miképen történt s kinek hősködése végül is azzal végződött, hogy valamennyi parancsnokaink ellene fordultak.

Utóljára kérem fel önöket barátilag arra, hogy ezen javaslatomat méltányolják: *ha önök, minket, szerbeket, szeretnek és szívükön viselik ügyünket, nem tűrhetik, hogy az önök emberei a fennálló kormány tekintélyét aláássák, önök nem támogathatnak egyeseket a kormány ellen, hanem testvéri kötelességük a fennálló kormánnyal egyetértve a pártoskodást elnyomni.*

Én tehát az önök részéről azt óhajtom, hogy önök küldötteimnek, Jovánovits Koszta és Kresztits szóbeli előterjesztéseit meghallgatván, embereik részére más parancsnokot küldjenek, aki nem ismeri a személyi viszálykodást, hanem csak a nemzeti ügyet, továbbá megbüntessék azon embereiket, akik a ...... hadsegédekkel tartottak és szembeszállottak a főbizottmány határozataival, mi annál inkább sajnosabb, mivel a főbizottmány kétízben is egyhangúlag Sztratimirovits ellen nyilatkozott; s végül vagy adják ki nekünk Sztratimirovitsot, vagy, ami még jobb volna, tartsák vissza és tegyék őt ily módon ártalmatlanná.

Ugyanezen sajnálatos ügyben a károlyvárosi püspök is kiküldetett. Sztratimirovits további terveiről informálni fogja önöket. Szigorú kötelességemmé teszi az önök iránti szeretet

még egyszer kijelenteni: ha esetleg javaslatom önöknél meghallgatásra nem találna, kénytelen volnék más úton a nemzet panaszaira írt keresni.

463.

Belgrád, 1848 szeptember 23.

Sztefánovits István, a szerb államtanács elnökének Knityáninhoz, a szerbországi segélycsapatok főparancsnokához intézett levele, melyben a karlócai főodbor elleni intézkedéseket közli.

Másolat. Budapest. N. M. Az újabbkori szerb mozgalmakat illető okmányok.

Главни одбор Карловачки, који је као што знате по готову из сами Обреновићевца и оније, које смо ми одавде отерали састављен, прелази границу све више и више у благословију тако да није више вредно ни совјетно пропуштати у ветар њину хулу, и бити подлога разузданом њином противу нас оговарању.

Од више времена ми смо дознавали како ти људи критизирају и какву поругу на нас и људе наше разносу, но за љубав и спасење кукавног тамо народа и браће наше сносили смо све терпљиво, и ка што знате с грдном жертвом нашом притицали смо им и чинили помоћ колико смо год и у чему кадри били. Неблагодарни ови поганци који су се и то у Главном Одбору по несрећи и око Г. Патријарха угњездили, нестиде се сваки дан све ново и ново по нешто изводити противу нашег правитељства па и Њ. Светлости, које нас до крајњег огорченија доводи, да се заиста већ и кајемо што смо на жалост толику жертву на штету нашу приносили. Они већ јавно говоре да од стране наше никакву помоћ не увиђају: да смо иј ми са Мађарима завадили: да смо ми самовољнике тамо отслали да интриге међу њима и раздор међу тамошњим народу сијемо... Јучерање извјестије које смо од Г. Косте Јанковића[1] добили, и у ком изјављајући како се гореназначена и по кафанама већ противу правитељства јавно изражавају, и како он Г. Јанковић неможе и неће више ни за какву плату тамо да остане: довело нас је ово до тога да смо синоћ код Њ. Светлости закључили: 1. да се свака помоћ и прелазак самовољника одкаже. 2. да се више нигде и нимало муниције не даје. 3. да се досад само, свима самовољницима исплати и за унапредак ништа да им се не даје. 4. да Г. Јанковић даде на знање свима у Срему и Бачкој налазећима се самовољницима

[1] Jankovits Koszta 1848 okt. 28-án mondott le a bácskai szerb önkéntesek főparancsnoki állásról.

да сви дођу код вас а и он сам Г. Јанковић да узме оне из Карловца и к вами да дође, паћете ви кад се искупе сви како из Срема и Бачке, тако и из Баната код вас, јавити овамо Г. Ацики, и после ће одма сљедовати налог да се са свима повратите у отечество. У следству овога закљученија ја пишем овога часа Г. Филиповићу у Карловце да он све ово сообшти Г-ну Патријарху, како ће он moћи предворителне наредбе учинити, како зна да се неби због овог нашег закљученија какви квар догодио. И ви такођер можете од ваше стране писати Г-ну Патријарху нека чини своја разположенија за обрану њину како га Бог учи. Мени је заиста жао и народа тамошњег и предоброг патријарха што се боре с Мађарима, а међу се допустили угњездити се и највећу власт заузети које какви букачи и гладнице у одбору, гди би требало да су најчестнији и најпоштенији људи. Но кад такве људе као што Петровић, Богдановић, Станковић, Адамовић и проче њине креатуре мора и Патријарх и тамошње Србство да трпи, заиста господине ми неморамо. Досад су се ови по негди изражавали како чујем да ми нечинимо помоћ браћи нашој тамошњој што ми добра желимо, но што се страшимо да нам непусте Милоша. Дакле кад ти људи тако мисле дај да иј оставимо нека пусте и Милоша, све Милошевце, па и њи нека шњима дођу да кушају у Србији срећу бунтовања. . . .

Ако је ту код вас Г. Стратимировић поздравите га љубезно. Ја вас молим господине братски совјетујте Г. Стратимировића да због увреде која му се је видило од стране гл. одбора немисли на каково отмаштеније, и не учини због тога какво иступљеније које би му љагу на карактер његов нанело. И ви га од сваке зле намјере као разуман човјек отвраћајте.

Fordítása:

A karlócai főodbor, mely, mint Ön tudja, majdnem egészen Obrenovitsék híveiből áll, valamint olyanokból, akiket mi Szerbiából elűztünk, mindinkább túllépi az önhittség határait, úgy hogy nem volna méltó s tanácsos világgá bocsátani becsmérléseiket; mi azonban nem lehetünk ellenünk szórt szertelenségeiknek zsámolya.

Már régebben tudtuk, hogy ezen egyének miként jellemeznek s milyen gúnyos kifejezésekkel illetnek minket és a mi embereinket, de az ottani szegény (szerb) nemzet és testvéreink megmentése érdekében mindezt eltűrtük s mint tudva van Ön előtt, nagy áldozatot hozva, segítségükre siettünk és támogattuk őket, amennyire képesek voltunk. Ezen hálátlan haragosok, akik nemcsak a főbizottmányban, hanem a pátriárkánál is befészkelték magukat, nem restellik napról-napra s újból olyanokat koholni

a mi kormányunk, — sőt még maga a fejedelem ellen is, — melyek minket a végsőig elkeserítettek, úgy hogy szinte megbántuk már azt, hogy annyi áldozatot hoztunk, sajnos, a mi kárunkra.

Nyiltan hirdetik, hogy a mi részünkről hozott segítség szót sem érdemel, hogy mi csak összeveszítettük őket a magyarokkal s azért küldtünk hozzájuk segédcsapatokat, hogy közöttük cselszövést és az ottani nép közt viszályt hintsünk...

A tegnapi napon, Jankovits Kosztától nyert értesülésünk s aki elmondotta, hogy a fentebb említett egyének már a kávéházakban is nyiltan a mi kormányunk ellen nyilatkoznak s aki semmiféle fizetésért sem hajlandó többé ottmaradni, tegnap este a fejedelemnél a következő határozatok hozatalára késztetett minket:

1. Minden segítséget és az önkéntes csapatok átkelését beszüntetjük. 2. Sehol és semmiféle hadiszert nem szolgáltatunk ki. 3. Az önkénteseknek csakis eddigi szolgálatuk díjazandó és fizetség előre nem utalandó ki. 4. Jankovits a Szerémségben és Bácskában levő önkéntes harcosokkal tudassa, hogy azonnal vonuljanak Önhöz és ő is a karlócai önkéntesekkel Önhöz vonul s ha valamennyien Szerémségből, a Bácskából és a Bánságból Önnél összegyűltek, ezt azonnal Acikával tudassa, mire aztán kiadjuk a rendeletet, hogy mindenestül haza térjen. Ezen határozat következtében ugyanekkor Filipovitsnak írok Karlócára, ki mindazt a pátriárkával tudatni fogja, hogy ez az elővigyázatos intézkedéseket megtehesse a legjobb tehetsége szerint, nehogy a mi határozatunk miatt kár érje. Ön is írhat a pátriárkának, hogy tegye meg intézkedéseit a maguk védelmére, ahogy az isten sugallja néki. Nagyon sajnálom az ottani népet és a túljó pátriárkát a magyarokkal való harc miatt, miközben megengedték, hogy holmi szájhősök és éhenkórászok a főbizottmányban a legnagyobb hatalmat magukhoz ragadják, holott a főbizottmányban a legtisztességesebb és legbecsületesebb egyéneknek kellene ülni. Ha a pátriárka és az ottani szerbek ilyen egyéneket, mint Petrovits, Bogdánovits, Sztankovits, Adamovits és egyéb kreatúráit tűrni kénytelenek, mi, uram, nem vagyunk kénytelenek. Eddigelé ezek itt-ott, hallomás szerint, azt mondták, hogy mi nem azért segítjük az ottani szerbséget, mert jót akarunk nékik, hanem azért, hogy [Obrenovits] Milost ránk ne szabadítsák. Ha tehát ezek az emberek így vélekednek, csak szabadítsák ránk Milost és híveit s jöjjenek ők is Szerbiába lázító szerencséjüket megkísérelni...

Ha Sztratimirovits Önnél tartózkodik, fogadja szívesen... Kérem, testvéri szeretettel tanácsolja Sztratimirovitsnak, hogy a főbizottmány részéről ejtett sérelem miatt ne gondoljon vala-

milyen megtorlásra és ne csináljon olyan dolgot, mely jellemére szennyet vethetne. S Ön, mint értelmes ember, tartsa vissza minden rossz szándéktól.

464.

Alibunár, 1848 szeptember 23.

Mayerhofer ezredes Fehértemplomot meghódolásra szólítja fel.

Másolat. Wien. Kr. A.; S. B. G. K. Fasc. 131: X. ·/. d.

Zur Verhinderung der Anarchie in den Grenz-Regiments-Bezirken, bin ich von Sr. Exzellenz dem Banus von Croatien Baron Jellachich mit Reorganisirung der Regimenter und Jurisdiktionen im Grenzbezirke beauftragt, da Se. Exzellenz als der nächste vom ungarischen Ministeriums unabhängigen Comandirende General die Oberleitung dieser ohne Befehlshaber gebliebenen sich jenem Ministerium keineswegs unterwerfenden Truppen übernehmen musste.

Eine Vereinigung des Staabsortes Weisskirchen mit dem ganzen übrigen Regimente ist zur Herstellung der Ordnung die dringendste Nothwendigkeit und das einzige Mittel fernere Massregeln der Gewalt welche gegenseitig in Anwendung gebracht werden, zu verhindern. Die k. k. Truppen haben sich allgemein erklärt nicht gegen Se. Exzellenz den Banus und seine Verbündeten zu kämpfen, und ich habe darauf Übereinkünfte bereits mit dem Obersten von Kiss und Baron Blomberg abgeschlossen. Auch Se. Exzellenz der Commandirende General in Banat ist so wie jener in Slavonien von meiner Wirksamkeit zum Besten des a. h. Dienstes und der Ordnung durch Reorganisirung der Grenz-Regimenter bereits in Kenntniss, und ich bin bereit die mir übertragene ausserordentliche Authorität sogleich an die gesetzliche k. k. Behörde zustellen, sobald dieselbe in keinem Wiederspruche mit den bisher vollkommen loyalen Gesinnungen des syrmisch-banatischen Volkes und seiner Grenztruppen mehr stehen, und sich daher vor Allem von dem ungarischen Ministerium lossagen. Indem ich der löbl. k. k. Militär Communität dieses mittheile, fordere ich sie abermals auf, sich dem Unternehmen der ganzen Militär-Grenze und des eigenen Regiments ferner nicht mehr zu widersetzen, und so Anlass zu beiderseits bedauerlichen Gewaltthaten und Zerstörungen von Leben und Eigenthum zu geben, wogegen ich veranlasst habe, dass ihr die in der beiliegenden Punctation enthaltenen Zusicherungen und Bedingungen ebenfalls gewährleistet und zugestanden werden soll, wobei ihr Verhältniss nur als k. k. Militär Communität und Staabsort des Regiments zu dessen Landes

Commandanten ich vorläufig den Hr. Hauptmann Eugen Janosch ernannt habe, eine geringe Ausnahme machen kann, und ebenfalls eine billige Beihülfe der Militär Communität zur Hülfe der armen Gemeinde Wracsevgaj gefordert werden kann, welche ohne militärische Nothwendigkeit und Voranlassung nach dem Kampfe muthwillig mit Feuer und Schwert heimgesucht worden ist.

Ich erwarte von der Einsicht, den guten Willen und Treue der löbl. Communität für Se. Majestät eine baldige und entsprechende Antwort, auf dieses mein billiges Anerbiethen mit deren Annahme der Herr Capitanlieutenant Bobalich Commandant der vereinigten Truppen bei Werschetz beauftragt ist.

Alibunar am 23. September 1848.

Maderspach (Fehértemplom) Mayerhofer ezredes felszólítását szeptember 30-án másolatban báró Piretnek is megküldötte. Fehértemplom városi tanácsa szeptember 26-án Mayerhofer fölhívására azt válaszolta, hogy ők nincsenek Jellačićnak, hanem a temesvári főhadparancsnoknak alárendelve; hívek az uralkodóhoz és törvényes rendeleteihez s tagadják, hogy a szerbek Ő Felségétől felhatalmazást kaptak volna a támadásra. (U. o. X. 1. e.)

465.

Belgrád, 1848 szeptember 24.

Sztefánovits István, a szerbiai államtanács elnökének levele Knityánin Petrovits Istvánhoz, a szerbiai segélycsapatok főparancsnokához Sztratimirovits ártalmatlanná tétele iránt.

Másolat. Budapest. N. M. Az újabbkori szerb mozgalmakat illető okmányok 18. l.

У ючерашнѣмъ писму моему явио самъ вамъ быо шта насъ е принудило учинити онаково заключеніе да престанемо давати муницію у помоћъ нашой браћи. Но ипакъ изъ сожалѣнія према браћи коя не заслужую да претрпе страданѣ збогъ неколико неваляли люди налазећи се у Главномъ Одбору, заключили смо на ново да ону исту помоћъ указуемо кою смо и досадъ; а патріярхъ ако е човекъ, као што не сумнямо, то се надамо да ће Петровића и све Милошевце изъ одбора и одъ себе удалити. Дакле съ овимъ успокоенія ради вашегъ ускоравајући являмъ вамъ, даће се до вече предати како за васъ тако и за остале логоре особито за Сент-Томашъ муниціе и съ те стране можете быти покойни.

Писаюћи ово примио самь едно писмо изъ Карловца одъ Г. Филиповића, кой одъ стране Г-на Патріярха Ньг. Светости моли да би милость имао вами препоручити да на сваки начинъ при себи задржите Т. Стратимировића и вашим совѣтима увѣрите

га, да небы у данашнѣмъ положенію каква иступленія учинио изъ освете према одбору кой га е увредио. Я самь и пре овога писма имао налогъ од Нь͡егове Светости да вамъ пишемъ за поменутогъ Господина као што самь то у ючеранемъ писму моему на васъ и назначио.

Но садъ почемъ смо дознали да е Г. Стратимировићъ вративши се изъ Карловаца къ вами, свуда люде подстрекавао противу глав. одбора и Г. Патріярха одъ куда бы зла слѣдства па и сама пропасть за общу тамо стварь следовала: то васъ и опетъ молимъ постарайте се да честохвалѣногъ Господина успокоите а притомъ и свако средство одузмете му скоіимъ бы могао или хтео раздоръ и несрећу произвести. Г-нъ патріярхъ у колико мы изъ доброгъ извора знамо ніе заиста ни найманѣ кривъ за Г. Стратимировића но неколико гл. одбора люди кой ће се као што се надамо удалити. Дакле колико будете успѣли са совѣтима вашима ко Г. Стратимировићу, немойте пропустити извѣстити насъ скоріе, а тако исто Г. патріярха...

Fordítása:

Tegnapi levelemben közöltem volt Önnel, hogy mi késztetett minket a testvéreinknek adandó hadiszerek megtagadására. Azonban testvéreink iránt érzett részvétből, akik nem érdemlik meg, hogy néhány, a főbizottmányban levő, rosszlelkű egyén miatt elpusztuljanak, újra elhatároztuk, hogy ismét megadjuk az eddigi segítséget; s ha a pátriárka férfiú a maga helyén, amiben nem kételkedünk, azt reméljük, hogy Petrovitsot és valamennyi Milos-pártit a főbizottmányból és környezetéből el fogja távolítani. Ebben megnyugodva, sietve tudatom, hogy estéig úgy Ön, mint a többi tábor, különösen Szent-Tamás, megkapja a hadiszereket, miről megnyugtathatjuk.

Ezen levelem írása közben Karlócáról Filipovits levelét vettem, aki a pátriárka nevében Őfelségét kegyesen arra kéri, hogy Sztratimirovits Györgyöt mindenesetre magánál tartsa és tanácsaival győzze meg, hogy a jelen helyzetben ne csináljon bosszúból valami oktalan tettet a főbizottmány ellen, mely őt megsértette. Erre azonban már ezen levelem előtt is megkért Őszentsége, hogy az említett úr ügyében írjak Önnek, amit a tegnapi levelemben Önnel tudattam is.

Minthogy azonban most megtudtuk, hogy Sztratimirovits Karlócáról Önhöz ment s mindenhol a főbizottmány és a pátriárka ellen izgatta az embereket, ami az ottani közügyek kárára válna, sőt bukásra vezetne, ezen okból ismét arra kérem, hogy a tisztelt urat megnyugtassa s minden eszközt tőle megvonjon, mellyel viszályt és szerencsétlenséget okozhatna. — A pátriárka Őszentsége, amint jó forrásból tudjuk, legkevésbbé

sem oka a Sztratimirovits elleni mozgalomnak, hanem a főbizottmány néhány tagja, akik, reméljük, el fognak távolíttatni.

Ne mulassza el minket, valamint a pátriárkát minél előbb értesíteni, hogy mit ért el tanácsaival Sztratimirovitsnál.

466.

Fehértemplom, 1848 szeptember 26.

Fehértemplom tanácsának Mayerhofer ezredes belgrádi osztrák konzulnak meghódolásra való felszólítására adott felelete.

Másolat. Wien. Kr. A.; S. B. G. K. 1848. X. 1. e.

Publ. 1091/1848.

Indem die gefertigte Communität den richtigen Empfang des an sie gerichteten Erlasses vom 23-ten dieses bestättiget, beehrt sie sich über den derselben gemachten Antrage — wegen Reorganisierung des Illyrisch-Banater Grenz-Regiments sich der serbisch-illyrischen Bewegung auf Anordnung S. Exzellenz des Banus von Croatien Herrn FML. Baron Jellachich anzuschliessen — zu erwidern, dass nach allen bisher von Sr. Majestät dem Kaiser und König und allerhöchst dessen Kriegsministerien erlassenen hohen Befehlen der Communität bis jetzt in der ersten Instanz nur dem hohen Banater General-Kommando untersteht, bis jetzt auch nur denen von daher erfolgten Anordnungen schuldige Folge zu leisten hatte, und geleistet hat, und daher den vorerwähnten Antrag auch hochdemselben zur Entscheidung unterlegen und um die hohen Befehle bitten wird, — wie sich die Communität in dieser Beziehung zu benehmen hat, da dieselbe und respektive die Gemeinde in dieser Angelegenheit — da sie in dieser Beziehung bis jetzt noch keine anderwerte direkte oder öffentliche kaiserlich-königliche Anordnungen erhalten hat, — nicht in der Lage sein kann, — sich bestimmt für sich auszusprechen, sondern dieselbe wird auch diessfalls sich nur nach der von daher erhaltenden entscheidenden Erledigung nach Umständen benehmen.

Übrigens muss man hier noch beifügen, dass die Communität in seiner Haltung nie etwas Anderes, als Gesetzes-Ordnung, — Treue und Anhänglichkeit an Se. Majestät dem Kaiser und König und höchst seinen Befehlen versichert, sowie der serbisch-illyrischen Bewegung nie ein Hinderniss in ihrem Thun ausser dem Communitätsbereiche im Wege gelegt, sondern sich stets als friedfertige Unterthanen betragen, und sich nur gegen feindliche Angriffe einer Horde vertheidigt hat, deren Tendenz,

— wie es der 19-te August überhinlänglich bewiesen hat, — Brandlegung, Raub und Niedermetzlung aller Deutschen — sowie deren Weiber und Kinder, daher eine gänzliche Verheerung der Stadt Weisskirchen mit Feuer und Schwert im Schilde führte, — zu welch so gestalteten unmenschlichen Unternehmungen gegen friedfertige Bürger und deren Wohnorte wohl unmöglich so wie zu Strassenräubereien und Wegelagerungen höhere Befehle weder von Sr. Majestät dem Kaiser-König, — noch aber von Allerhöchst dessen beordnete Befehlshaber bestehen dürften.

Ezen iratot tíz városi tanácstag írta alá.

467.

Verbász, 1848 szeptember 26.

Mészáros magyar kir. hadügyminiszter báró Piret bánsági főhadparancsnokhoz intézett levele a harc humánus jellege érdekében.

Eredeti rendelet. Budapest. H. L. Átvéve a bécsi Kr. Archivtól. Insurrectionsacten. 1848. IX. 63. b.

Seit dem Beginne des Krieges mit den empörten Nationalitäten und den Serben haben sich so viele Fälle zugetragen, dass kriegerische Bewegungen ihrer Seits mit Raub, Mord, Plünderung und Verherung begleitet werden, — dass es scheint, als hätte es der Feind auf die Eterminationen aller deren abgesehen, die seine Tendenzen nicht theilen, um sich zum Schutz der Gesetze demselben entgegenstellen. Wenn nun einerseits schon die Humanität es gebietet, einer solchen empörenden Art Kriegführung Einhalt zu thun, so erscheint diess anderseits aus dem Grunde unerlässlich, als der Unmuth der in dem Gesetze feststehenden übrigen Bewohner des Landes durch solche Gräuelthaten auf den höchsten Grad gesteigert und es den Autoritäten endlich nichtmehr möglich sein wird, die empörten Gemüther zu beschwichtigen, und sie von einer vielleicht mit ebenso vielen Grausamkeiten verknüpften Exstirpationen aller Griechisch-nicht Unierten abzuhelfen.

Um daher diese Kalamität von dem ohnehin sofort bedrängten Lande abzuwenden, und das Interesse der Humanität selbst im Kriege zu vertheitigen: wolle das General-Commando Präsidium bei den feindlichen Anführern auf die für die zweckmässigst erachtete Weise dahin einwirken, dass dem Kriege ein humanerer Charakter gegeben werde, weil, wie gesagt, sonst keine Autorität der Welt selbst die friedlichen Anhänger jener Sekte von Repressalien zu bewahren im Stande sein wird.

Diess bitte ich jedoch, — wie natürlich — nur im eigenen Namen und wie mit eigenem Antriebe zu veranlassen, — da es mir nicht gestattet ist, mit den Empörern auch in irgend eine direkte Unterhandlung einzulassen.

468.

Slankamen, 1848 szeptember 28.

Rajacsits érseknek Mayerhofer ezredes, belgrádi konzulhoz Sztratimirovits ellen intézett levele, mellyel titeli kudarcát tudatja.

Másolat. Wien. Kr. A. 1848. H. A. W. Detailakten. XII. 146. b.

Ich bin mit meiner Begleitung um halb fünf Uhr in Titel angekommen um mich gleich zu der aufrührerischen Truppe des National-Majors Stephanowich begeben. Diese war in eine Linie drei Mann hoch aufgestellt, praesentirte das Gewehr und salutirte mich, wie gewöhnlich. Ich liess sie auf eine Fläche unweit marschiren und in halbes Carée aufstellen, an welche ich eingreifende Worte richtete. Ich sprach mehr als eine halbe Stunde, aber alles vergebens. Ein halbes Bataillon wäre bereit gewesen, meinen Befehlen zu gehorchen, aber die drei ersten Comgapnien des Deutsch-Banater Regiments waren von grundaus mit beinahe allen Offizieren verdorben. Mir blieb nichts anders übrig als mich in der Dämmerung auf's Schiff zu begeben, und mit grosser Gefahr die Theiss herab bis Slankamen zu fahren, von wo ich Ihnen dieses schreibe. Gegen Stratimirovich konnte ich nichts unternehmen, wenn ich nicht ein Blutbad anrichten wollte, weil nicht nur das halbe Bataillon, sondern auch die Csaikisten, und die Population von Titel vom Stratimirowitschischen Verrath angesteckt war. Ich liess dem Major Stephanowich den Befehl zurück, morgen in der Früh die Truppe noch einmal aufzufordern, ihm auf die Bestimmung zu folgen. Im Weigerungsfalle sie über die Theiss in das vorige Lager zurückzuführen, und dem Knitsanin zu übergeben. Er erklärte mir mit dieser Truppe nicht dienen zu könnnen, wodurch wir einen tüchtigen Offizier verlieren.

Stratimirovich erklärte in Voraus, dass wenn Euer Hochwohlgeboren in meiner Gesellschaft nach Titel ankommen sollten, er mich frei zurückkehren, Sie aber erschiessen lassen wolle. Ich warne Euer Hochwohlgeboren demnach von jeder Reise nach Titel, und bitte Sie bald möglichst auf dem nächsten Wege

nach Carlowitz zu kommen, um in diesen unangenehmen Verhältnissen über unsere Angelegenheiten einen Entschluss zu fassen.

469.

Slankamen, 1848 szeptember 28.

Rajacsits érseknek Karagyorgyevits Sándor szerb fejedelemhez intézett levele, melyben Sztratimirovits internálását kéri.

Eredeti levél. Belgrád. N. B. Rukopisi. 1848. No. 149.

У овому нашему покрету найжалостній ми є данашный данъ. За истерати непріятеля изъ Бачке, заповѣдіо самъ Маіору Стефановићу, да са своимъ одѣленіемъ на Тителю Тису пређе, и бачкой войсци придружи се кое онъ юче и учини. Ютросъ хотећи изъ Титела далѣ марширати, на єданпутъ дође Г. Стратимировићъ са неколико Ваши Србаля и неколико подкуплѣны Сремаца, и побуни Баталіонъ да не маршираю и да назадъ иду. На ту жалостну вѣсть похитимъ у Тителъ, гди самь войсци 3/4 часа бадава говоріо, и ню совѣтовао, но све бадава. Я самъ се безъ свакога успѣха овамо по мраку вратити морао.

Ваша Свѣтлости! Г. Книћанинъ Полковникъ дао є мени писмено свою рѣчь,[1] да онъ Стратимировића одъ себе никудъ пустити неће, нити му допустити да онъ противъ постоећегъ Правителства што предузме. Садъ є стварь наша у горемъ станю, него є икада была. Станѣ ово мутно не може непріятелю непознато остати; садъ є онъ на коню; єръ є међу нама раздоръ. Іа самь принужденъ сутра оставку дати; єръ овако на челу Народа остати више не могу. Стратимировићъ є Народъ противъ Цара узмутіо, а то є по данашнѣмъ станю ствари очевидна пропасть; Банъ ће садъ узети Сремъ, а Мађари Бачку и Банатъ. Србльи овострани су пропали, — пропаде Войводина. — Іа лѣка незнамъ. Єдиный лѣкъ могао бы быти, кадъ бы Г. Полковникъ Книћанинъ Стратимировића у Сербію послао, и кадъ бы га Ваша Свѣтлость дотле тамо задржала, докъ непріятеля изъ Бачке и Баната не истерамо.

Ово Вашой Свѣтлости са сузама пишемъ; єръ ми срце пуца, видећи извѣстну Народа пропасть и издайство несретногъ Стратимировића! Я се о томъ несумнямъ.

Fordítása:

A mi mozgalmunkban a mai nap a legszomorúbb nékem. Az ellenségnek Bácskából való kiűzetése miatt meghagytam Sztefanovits őrnagynak, hogy különítményével Titelnél a Tiszán

[1] 22. Септембра из Томашеваца, Србски Летопис. кнь. III. стр. 186.

átkelve, a bácskai sereghez csatlakozzék, amit ő tegnap meg is tett. Midőn reggel Titelről tovább akart menetelni, Sztratimirovits néhány szerbországival és felbérelt szerémségivel váratlanul megjelent s fellázította a zászlóaljat, hogy ne menjenek tovább, hanem térjenek vissza. Erre a sajnos hírre Titelre siettem, ahol vagy háromnegyedórát hasztalan beszéltem a katonaság lelkére. Minden siker nélkül kénytelen voltam sötétben idehajózni.

Felséges Uram! Knityánin ezredes írásban adta szavát, hogy Sztratimirovitsot nem engedi el maga mellől s hogy bármit is cselekedjék a fennálló kormány ellen. Most pedig ügyünk sokkal rosszabb állapotban van, mint valaha. Ezen zűrzavaros helyzetünk az ellenség előtt sem lehet ismeretlen, sőt az van felül, mert körülöttünk viszály dúl. Kénytelen vagyok holnap kormányzói méltóságomról lemondani, mert ily körülmények között nem maradhatok a nemzet élén. Sztratimirovits a népet a császár ellen fellázította s ez a mai helyzetünkben szemmellátható bukást von maga után. A bán el fogja venni tőlünk Szerémséget, a magyarok Bácskát és a Bánságot. A Dunán-inneni szerbek pedig elbuknak s velük a vajdaság. Orvoslást erre nem tudok. Az egyetlen orvosszer az lehetne, ha Knityánin ezredes Sztratimirovitsot Szerbiába küldené s Felséged őt mindaddig ott tartaná, míg mi az ellenséget Bácskából és a Bánságból ki nem űztük.

Könnyeket hullatva írom ezt Felségednek, mert szinte meghasad a szívem, látván a nemzet elkerülhetetlen vesztét és a szerencsétlen Sztratimirovits árulását, miről nem kételkedem.

A belgrádi kormány a pátriárka kérelmére Sztratimirovitsot Belgrádba akarta internálni. Blaznavac Petrovits Milivoj, Knityánin szárnysegéde azonban erről titokban értesítette Sztratimirovitsot, mire utóbbi adott szava ellenére kénytelen volt Knityánin táborából 1848 szeptember 29-én éjfélkor a biztosabb csajkás kerületbe elmenekülni.

470.

Titel, 1848 szeptember 28.

Sztratimirovits Györgynek Sztankovits Jánoshoz, a szerb főodbor titkárához intézett sorai, melyben kijelenti, hogy elveivel győzött.

Szrbszki Letopisz. 1866. 111. k. 194. l.

Veni! vidi! vici! После єдногъ врло опасногъ и рѣшителногъ дана мой є принципъ побѣдіо. Фактически протестірао самь противъ насилногъ лишенія отъ врховне Комманде, и поставіо самь се врхъ мога вѣрногъ войнства. Комманданти

уступили су — тако назватіи Аустрійски офицырй резигнирали. Патріархъ 2 сата противъ мене народъ дражіо, мене Вукъ Бранковићемъ и худомъ называо. Конацъ є быо, да є народъ при коме нити я, нити ипакъ єданъ мой миссіонера налазіо се ніє, викао є єдногласно: да живи нашъ войвода Стратимировићъ, а на Анатему Архипастыра, смеіо се.

По томъ (што ніе незгодно) Патріархъ резигнирати, Отборъ разићи се мора. — Нови періодъ наше револуціе починѣ се, нуждно є способно управленіе. Похитите, да се посоветуємо и сходне достойне личности за политическо правленіе нађемо, или войводу изберемо, на пр. князъ Србіе, или — !!...

Fordítása:

Jöttem, láttam, győztem! Egy igen veszélyes és döntő nap után az én elvem győzött. Ténylegesen tiltakoztam a fővezérlettől való erőszakos megfosztatásom ellen és az én hű katonáim élére állottam. Az úgynevezett osztrák (szerb) tisztek, illetve parancsnokok lemondtak. A pátriárka két óra hosszat ellenem izgatta a népet, Vúk Brankovitsnak és semmirekellőnek nevezett. A vége az lett, hogy a nép, melynek sorában sem én, sem egyetlen ügynököm nem volt, egyhangúlag azt kiáltotta: éljen a mi vajdánk Sztratimirovits és a pátriárka kiátkozására nevetett.

Ennek folytán — s nem is volna kellemetlen — a pátriárka kénytelen lesz lemondani és a főbizottságnak szét kell oszolnia. Forradalmunk új korszaka kezdődik és alkalmas kormányra van szükség. Siessen ide tanácskozás végett, hogy alkalmas, méltó egyéneket a politikai kormányhoz találjunk, vagy vajdát válaszszunk, például a szerb fejedelmet, vagy —!!

A pátriárka Titelre hajózott, hogy Sztratimirovitsot elfogassa, de a csajkások utóbbi mellé állottak. Sztratimirovits ugyanis nem ismerte el a főbizottmánynak a fővezérlettől való megfosztó határozatát, melyet szerinte csak a szerb nemzetgyűlés vonhat meg tőle. Sztankovits Szilárd, a főbizottmány főtitkára, nem hajlott a fenti fölhívásra, sőt óva intette terveitől, nehogy az osztrák császárt a szerbek ellen ingerelje s a szerbek ügyét tönkretegye. Ugyanilyen értelemben írt Sztankovits a főbizottmánynak is.

471.

Titel, 1848 szeptember 28.

Sztratimirovitsnak Knityánin szerb főparancsnokhoz intézett leveléből.

Eredeti irat. Belgrád. N. B. Rukopisi. 1848. No. 95.

Међу свима познатимъ и непознатимъ, заиста ваше добро мѣніє о моіой личности найвећма уважавамъ; зато боєћи се ваше пріятельство изгубити ако бы о моимъ за народну ползу

найнужніимъ коракомъ зло извѣщени были слѣдующе вамъ являмъ: два узрока еданъ общенародныи, други пак лични овамо доћи принудили су ме. Заклетва торжественно предъ Богомъ положена Народу да ћу заключеніяма 1-вогъ и 3-ћега Мая сходно за достиженѣ свете цѣли народне слободе све мое духовне и тѣлесне силе употребити. Та бы заклетва нарушена была ако, при могућности помоћи допустимъ да се одъ правогъ пута одилази, брезъ да се я потрудимъ ствари опетъ чисту народну бою дати. Да ствари натрашке иду и да е опасность на тако великомъ степену да само хитро енергическо поступанѣ помоћи може, увѣри ме одлазакъ Батаилона у Бачку и редуциранѣ вашегъ положеня на худо дефензивно, тымъ е толико казано: Мы идемо да Господину Бану хитро помогнемо издѣйствовати Трактатъ са Мађарима кои ће наравно у интересу едне треће партае испасти, за кою Банъ у нѣговимъ прокламаціяма найвећма ревнуе, а вама Србљи одузимамъ свако средство рѣшителныи упливъ задобити да бы после лакше казати могао, „с Богомъ непотребуемъ васъ“ шта ћете онда радити почитаемый Господине, вы по праву међународномъ отићи морате, ако нећете нови ратъ са Аустріомъ почети. А неотложно радити дипломатическа призрѣнія можда вамъ недопушћаю, я пакъ као еданъ революціонарни вождъ према ничега осымъ према среће народа призѣнія немамъ, дакле найболѣ наступати морамъ. Личныи узроцы спрама мое чести коя ми не допуща да се на найнедостойніи начинъ клеветати дамъ брезъ да се и найманѣ трудимъ оправдати се. Мирно самь трпіо, али кадъ многи важныи мисіонери одборны Народу свуда преповедаю, како самь я Народъ продао и садъ у Мађарскомъ логору, то е преко! Я Народъ морамъ осведочити да е лажъ. А народъ ће ми вѣровати онъ ме едва чека и найвећма е за мене одушевленъ. Банаћани се натрагъ враћаю, тамо су нужни. Іоштъ едаредъ почитаемыи Господине извините ме и вѣруйте да све само за срећу овога Народа дѣламъ.

Fordítása:

Valamennyi ismert és nem ismert, személyemet illető vélemény közül az Önét becsülöm legjobban; attól tartván, hogy az Ön barátságát elveszthetném, ha a nemzet érdekében legszükségesebb lépésemről rosszul volna értesülve, a következőket jelentem:

... Két ok kényszerített idejönni: egyrészt nemzeti közérdekből, másrészt személyi okokból. Isten előtt ünnepélyes esküvel a nemzetnek megfogadtam, hogy az 1848 május 13-án és 15-én hozott határozatok alapján a nemzeti szabadság szent céljainak megvalósítása érdekében összes szellemi és testi erőmet fogom szentelni. Ezen esküm megdőlne, ha a lehető megvalósulás előtt megengedném a helyes útról való letérést, anélkül, hogy meg-

kísérelném az ügyeknek ismét a tiszta nemzeti jelleget megadni. Tény, hogy dolgaink visszafejlődnek és a veszély oly magas fokra hágott már, hogy csak gyors, erélyes fellépessel lehet azokon segíteni; erről győzött meg engem a zászlóaljnak Bácskába való menetele és az Ön helyzetének bajos defenzívára való szorítása, ami annyit jelent, hogy mi kénytelenek vagyunk a bánnak a magyarokkal való tárgyalásait gyors segítségadásunkkal támogatni, melyek kétségtelenül egy harmadik fél javára fognak szolgálni s melyekért a bán kiáltványaiban a legnyomatékosabban buzgólkodik s minket, szerbeket, minden eszköztől az elhatározó döntésnél megfosztani fog, hogy aztán később könnyebben mondhassa: „Isten veletek, nincsen rátok szükségem!" S mit fognak Önök, tisztelt uraim, akkor tenni? — hiszen a nemzetközi jog szerint Önnek el kell távoznia, ha nem akarnak Ausztriával új háborút kezdeni. A haladéktalan cselekvést a diplomáciai aggályoskodás Önnek meg sem fogja engedni, míg énnekem, mint forradalmi vezérnek, a nemzet boldogságán kívül nincsen másra gondom, tehát legsikeresebben léphetek fel. A becsületemet érintő egyéni okok nem engedik meg, hogy a legméltatlanabb módon becsmérelni hagyjam magamat, anélkül, hogy legkevésbbé meg se kíséreljem igazolásomat. Nyugodtan tűrtem, de midőn a főbizottmány tekintélyes kiküldöttei a népnek mindenütt azt hirdetik, hogy én a nemzetet elárultam és most a magyar táborban vagyok, ez a soknál is több. Kénytelen vagyok tehát a nemzetet felvilágosítani, hogy mindez hazugság, s a nemzet hinni fog nékem, mely türelmetlenül vár rám és a legnagyobb mértékben értem lelkesedik.

A bánságiak visszatérnek, ott szükség van rájuk. Még egyszer, tisztelt uram, bocsásson meg nékem és higyje el, hogy mindent csakis ennek a nemzetnek a boldogságáért cselekszem.

472.

Titel, 1848 szeptember 29.

Sztratimirovits György levele Kosztits Sándorhoz, melyben politikai hitvallását fejti ki.

Eredeti irat. Belgrád. N. B. Rukopisi. 1848. No. 86.

Догађай ючерашньи познати су Вама, повѣренѣ Народа спрама мене найясніє показало се. На оно мѣсто с'кога єдна политическа интригія сбацыти ме хтеде, фактическій съ вольомъ Народа поставіо самь се. Новый періодъ наше револуціє наступіо є, нуждно є сходна средства употребити, найболѣ расположенѣ учинити. По момъ мѣнію внѣщньи про-

грамъ наше политике и узрокъ последньи догађя овако треба да се толкуе. као што ће вамъ слѣдующе показати: овай часъ дође еданъ Аустрискій Офицыръ као посланикъ Главногъ Команданта Михаила Іовановића са поздравомъ тымъ: да будући слѣдствомъ последньи догађая, я самь дошао у положенѣ на врхъ правленія овога Народа ставити се, то я нѣму моя политическа основоположенія да сообштимъ да бы видіо, можели се онъ и многи други офицыри ньима придружити, и подъ мою команду ставити, или пакъ захвалити еръ одъ противности нема садъ ни слова; я самь се овако изрекао: будући да Аустриска само као славянска држава постояти може, то е нуждно да сва движенія ма гди она была одъ Германизма очисте се и чисто славянскій видъ на Основу конштитуціоналне слободе добыю, ово кодъ насъ ние, основосамъ дакле на то прво Орудіе мое агитаціе збогъ разлике между ц. к. Народнимъ Офицырима, осведочивши да я у томъ не противъ славянско владаюћегъ дома Аустрискогъ Лотрингскогъ, него само противъ нашемъ Народу и истомъ дому опасногъ Германичкогъ Елемента, кои е истина садъ Бирократическогъ лика али при инклинаціи Германъ е према републики лако Дому Лотрингскомъ на Основу немачкомъ владаюћи опасанъ быти може. Союзъ постояни са Србіомъ, не за оцепленѣ войводовине него теженѣ Србіе одъ Турске оцепити у Славянску Лотрингску државу? Издѣяна Аустрискій Регемента заедно са народнымъ одборма, метежь и опасность анархіе. Далѣ показао самь слабость Одбора и управителства (са штедньомъ Г. Патріярха) и ту самь откріо Обреновићъ росиску Интрію противъ Аустріе. Доказавши далѣ да Духъ огорченя како у Народу тако и у мени ніе противъ Лотрингскогъ Дома него противъ Швабскій Бірократія, заклучио самь мое политическо исповѣданіе. Овай уманъ еданъ Офицыръ совршено се покрстіо и мисли да ћеду и други цесаро-крал. тако радити. Невѣрує Маерхоферу одъ кога самь му осведочіо да на езуиточески начинъ за Руссе ради, каже да ће и противъ самога Бана ако е Шваба реакцонеръ. Овако дѣла стою, гледайте што скоріе и мени похитите.

Fordítása:

A tegnapi események ismeretesek Ön előtt s hogy a nemzet bizalma irántam a leghatározottabban megnyilvánult. Arra a pozicióra, amelyről engem egy politikai cselszövés letaszítani akart, a nemzet akaratával ténylegesen visszahelyezkedtem, s ezzel forradalmunknak új korszaka bekövetkezett, szükséges tehát alkalmas eszközökkel a legjobb intézkedéseket megtenni. Véleményem szerint külső politikánk programmja és az utolsó

események okai emígyen értelmezendők, amint a következők bizonyítják: éppen most érkezett ide egy osztrák tiszt Jovánovits Mihály főparancsnok megbízásából, minthogy az utolsó események folytán abba a helyzetbe jutottam, hogy a nemzet főkormánya élére álljak, felkért, fejtsem ki előtte politikai alapelveimet, hogy láthassa, vajjon ő és tiszttársai ezekhez hozzájárulhatnak-e és főhadi parancsnokságom alá helyezkedhetnek-e — ellenesetben lemondani készek —, minthogy ellenállásról jelenleg szó sem lehet. Én a következő nyilatkozatot tettem: Minthogy Ausztria csakis mint szláv birodalom állhat fenn, szükséges tehát hogy az egész mozgalom, bárhol is van az, a germán elemektől megtisztíttassék és alkotmányos szabadság alapján tiszta szláv jelleget kapjon. Nálunk ez nincsen így s ezért törekszem agitációm első fegyverével azon különbség ellen, mely a császári-királyi és a nemzeti tisztek között fennáll; meg vagyok róla győződve, hogy ezáltal nem jutok ellentétbe a szláv Habsburg-Lotharingiai uralkodóházzal, hanem csakis a nemzetünket és uralkodóházunkat veszélyeztető germán elemmel, amely ma igaz hogy bürokratikus jellegű; — tekintve azonban, hogy a germánok a republikai intézmények felé hajlanak, — ez könnyen a németül kormányzó Habsburg-Lotharingiai házra veszélyes lehet. A Szerbiával fennálló szövetség nem törekszik a vajdaság elszakítására, hanem Szerbiának a török uralomtól való elszakítására és a Lotharingiai szláv birodalomba való csatlakozására. Az osztrák ezredeknek a nemzeti bizottságokkal való együttműködése csak zűrzavarra és anarchiára vezet. Továbbá kimutattam a főbizottmány és a kormány (a pátriárka személyét kímélve) gyöngeségét és lelepleztem az Obrenovitsoknak Ausztria elleni orosz intrikáját. Kijelentettem, hogy a nemzet elkeseredése, s az enyém is, nem irányul a lotharingiai ház, hanem a sváb bürokrácia ellen, s ezzel befejeztem politikai hitvallásomat. Ezen értelmes tiszt megtért s azt hiszi, hogy követni fogja őt a többi cs. k. tiszt is. Mayerhoferban ő sem bízik, akiről kimutattam, hogy jezsuita módon az oroszok érdekében cselekszik; a tiszt azt mondta, hogy még a bán ellen is foglal állást, ha az sváb és reakcionárius. Így állanak a dolgok, nézze, hogy mielőbb hozzám siessen.

Sztratimirovits ezen hitvallása bizonyítékul szolgál arra nézve, hogy nem tudott a szerb kormány titkos céljairól, melyek a Habsburg-monarchia ellen irányultak és valónak vette a szerb kormánynak látszólagos föllépését a Habsburg-uralkodóház támogatására. Szeptember 30-án Csurogról felszólította Rajacsits pátriárkát is, hogy csatlakozzék terveihez, mert nincs olyan hatalom, mely tőle a nemzet bizalmát elvehetné.

473.

Titel, 1848 szeptember 29.

Sztratimirovits György levele Knityáninhoz, a szerb segélycsapatok fővezéréhez, a bánsági hadjárat megindítása érdekében.

Eredeti levél. Belgrád. Sz. T. A.

Вољом Народа 2. маја за врховног предводитеља изабран, поставила ме је на против свију интрига јасно изречена воља војинства и Народа у то положење, да сам за добро нашао опет на врх србског народног војинства појавити се. Ово вашем високородију на знање давајући и ваше даљше пријатељство и братско споразуменије молећи, примећавам вашем високородију да би будући ја сад баталион натраг на ваше расположеније враћам, — офензивно у Банату поступити изволили, с тим више што и ја од стране Бечеја ово дана у диштрикт продрети намеравам. Конечно вашем високородију у име благополучија народног на душу мећем и молим у досадашњем споразуменију са мном живети, онда ће наша ствар совершено успети и остаће само једна снажна „партаја" и то чисто народна.

Fordítása:

A nemzet akaratából [1848] május 14-én fővezérré megválasztatván, engem minden cselszövés ellenére, a hadsereg és a nemzet határozott akarata oly helyzetbe juttatott, minek folytán jónak láttam ismét a szerb nemzeti hadsereg élére állani. Ezt Méltóságodnak tudomására hozva és további barátságát és testvéri megértését kikérve, megjegyzem, minthogy az ön rendeletére a zászlóaljat visszaküldöm, szíveskedjék a Bánságban támogatólag föllépni annál is inkább, minthogy én is a napokban Becse felől a [kikindai] kerületbe nyomulni szándékozom. Egyúttal lelkére kötöm a nemzet boldogsága nevében, hogy szíveskedjék az eddigi egyetértésben velem élni, — akkor a mi ügyünknek teljes sikere lesz és csak egy erős párt fog megmaradni, mely tisztán nemzeti lesz.

Sztratimirovits egy nemzeti pártot akart teremteni a pártriárka megtartásával, azonban követelte a katonai ügyeknek elválasztását a polgáriaktól. A belgrádi szerb kormány azonban a pátriárka mellé állott, mert attól félt, hogy Sztratimirovits: egyrészt kompromittálhatja az osztrák udvarnál, másrészt az összes szerbek egyesítésére törekvő politikája ellenkezett a Habsburg-monarchia és dinasztia fennállásával.

474.

Belgrád, 1848 szeptember 29.

Sztefánovits István szerbiai tanácselnök Knityánint felhívja, hogy tegye Sztratimirovitsot ártalmatlanná.

Másolat. Budapest. N. M. Az újabbkori szerb mozgalmakat illető okmányok. 17. l.

Ви неможете себи представити како ме је обезпокоило писмо Г. Патріјарха кое смо овога часа получили, и у коме он излаже жалостно положеніе свое и войске србске, у кое је довео Стратимировићъ будалаштиномъ и наговоромъ своимъ, да се неповинује Патріарху, по његовимъ лудимъ плановима. Та за Бога брате я самь вамъ по налогу Њ. Свѣтлости писао да Стратимировића при себи задржите и недопустите му будалаштине правити на штету общой ствари. Вы сте се мени у 2 писма обећали да ће те тако и поступити и я самь Нѣгову Свѣтость о тому и увѣріо. По овому дакле какое могао Стратимировићъ исподъ вашегъ надзиранія измаћи и у Тителъ съ неколико наши отићи и побунити Стефановића войску да не иде у Бачку. Разсудите Господине и сами, валя ли то тако да буде и дали то води срећи тай жалостни народъ или коначной несрећи и пропасти? Ако Бога знате положите границу будалаштини Стратимировића и гледайте или га тамо задржати или гди на другомъ месту подъ присмотръ ставити, одакле неће бити кадаръ никакве сплетке чинити. Међу тымъ улите свой войсци ту идею, да спасеніе ньино зависи јединствено одъ послушанія къ Патріарху, а безъ тога очекива ій зло а не добро. Найпосле вамъ и то кажемъ ако се будалаштини Стратимировића неучини край ми ћемо са свимъ тргнути руке наше од сваке помоћи, еръ ми нећемо никога за старіега да знамо данасъ тамо у народу Србскомъ, но Патріарха. Очекивајући најскориегъ одговора на писмо ово, желећи шта сте по предмѣту мому учинили . . .

Fordítása:

El sem képzelheti, mennyire megzavart engem a pátriárka levele,[1] amelyet éppen most vettünk s melyben saját és a szerb seregek szomorú helyzetét ecseteli, s melybe Sztratimirovits esztelenségei és rábeszélései által jutottak, s melyek szerint nem kell engedelmeskedniök a pátriárkának, hanem az ő bolond terveinek. Az isten szerelmére, hiszen én Önnek a pátriárka rendeletére meghagytam, hogy Sztratimirovitsot magánál tartsa és akadályozza meg, hogy a közügy kárára esztelenségeket elkövessen. Ön két levélben is biztosított róla, hogy ily értelemben fog

[1] Lásd a III. k. 51. lapján a 469. számú iratot.

eljárni s én erről Ő szentségét is biztosítottam. Hogy eshetett meg tehát az, hogy Sztratimirovits az Ön felügyelete alól kiszabadulhatott s néhány önkénteseinkkel Titelre ment és ott Sztefánovits zászlóalját fellázítva, megakadályozta a Bácskába való nyomulást. Ítélje meg, uram, önmaga, helyes-e, hogy ez így történt s vajjon ezen sajnálatos nemzet szerencséjére vezet-e ez, vagy biztos szerencsétlenségéhez és bukásához? Ha istent ismer, szabjon határt Sztratimirovits esztelenségeinek, tartóztassa le ottan, vagy más helyen vegye őrizet alá, ahol semmiféle fondorlatot nem lesz képes elkövetni. Azonkívül győzze meg csapatait azzal a tudattal, hogy az ő megmentésük a pátriárka iránti engedelmességtől függ s enélkül csak baj vár rájuk és nem jó. Végül kijelentem Önnek azt is, ha Sztratimirovits esztelenségének véget nem vetnek, minden segítséget meg fogunk vonni, mert mi mást föllebbvalónak az ottani szerb nemzetnél nem ismerünk el, mint a pátriárkát. — Mielőbbi válaszát várva ezen levélre, óhajom tudni, hogy miként intézkedett javaslatomra...

475.

Karlóca, 1848 szeptember 29.

Rajacsits érseknek Danilyevszkij ezredeshez és belgrádi orosz főkonzulhoz intézett levele, melyben Sztratimirovits ellen kikel.

Szrbszki Letopisz. 1866. 111. k. 197—199. lap.

Одолженъ благодарностію къ Вашему Высокородію за ходатайство, которымъ Вы, Милостивый Государъ, изволили издѣйствовать у Правителства княжества Сербіи 1000. ружей въ ползу овостраннаго Народа Сербскаго, и отдавая Вамъ оную, принужденнымъ себя обрѣтаю, вновъ сдѣлать Вашему Высокородію досади по мѣрѣ нуждъ и потребъ народныхъ.

Нужды наши оченъ увеличаны худодушньмъ поведеніемъ бывшаго привременнаго Предводителя воинства, Г. Георгіа Стратиміровичьа. Съ времени избранія моего въ привременнаго управителя Народнаго я полагаль все стараніе мое, привести вся струки правленія въ порядокъ и подчиненіе, и аще въ семъ затруднителномъ подвизѣ во всѣхъ отношеніяхъ промыслъ небесный и благословилъ труды моя: ничимъ менше несчастіе хотѣло, что Г. Стратиміровичь всегда непокоривымъ показовался на очевидную пропасть воинства и цѣлаго народнаго намѣренія. Въ сицевомъ обстоятелствѣ онъ отъ мене и Главнаго Отбора позванъ во Отборъ, и ему наложено, остатись при Отборѣ въ Качевствѣ Члена Отбора, и положить Счеты имъ вожденыя. Вмѣсто, что бъ повиновался нарежденію етому онъ нощію тайно отдался въ Банатъ въ станъ Г. Стефана Книтьанина,

расѣвая по селамъ Сремскимъ худыя раздоры, которія єле утишани моимъ настоянiемъ.

Єгда же получилъ я о томъ писмо Г. Книтьанина отъ 10. тек. которое въ преписѣ ·/. приложить честь имѣю, не мало успокоенъ быхъ обѣщанiемъ Г. Книтьанина, что будетъ єго держать въ безвредности.

Но коль суетно было успокоенiе мое, єгда вчерашняго дня получилъ курира отъ Маiора Стефановичьа изъ Тителa; который по моему налогу изъ Баната въ Тiтелъ прешелъ со своимъ Батайлльономъ для предвзятiя военной операцiи въ Бачкой по предположенному плану, что Стратимiровичь взявъ изъ стана Г. Книтьанина нѣсколько граничаровъ и нѣсколько Сербиянцевъ пришель въ Батайлльонъ Стефановичьевъ, и отвратилъ оной отъ послушанiя бесѣдами анархическими, и бунтовными, а именно, что народъ не долженъ даяти дани, что отъ мене и Главнаго Отбора проданъ Правителству Аустрiйскому во Вѣнѣ, что мы хощемъ возобновить Государство оффiцiрское и симъ подобная. Я лично отдался въ лице мѣста, и ничто не успѣлъ: батайлльонъ конечно деморализiранъ, и дался Стратимiровичьу въ послушанiе. Сiя деморализацiя распростерлась и въ другiя батайллъона, и опасность предстоитъ далшаго отпаденiя, и разстроенiя, по которому расходятся къ домамъ своимъ.

Каковаго обаче содержанiя Г. Книтьанинъ писалъ мнѣ писмо подъ 16. тек. въ томже предметѣ, изволите увидѣть Ваше Высокородiе изъ приключенаго подъ ·/. въ преписѣ писма єго. Странно воинстину и удивително изясненiе єго, ко которому єстьли присоєдинится явное увѣренiе Стратимiровичьево, что онъ двѣйствуеть въ согласiи съ правленiемъ Княжевства, что сiе правленiе ємствуеть отъ него именуєнымъ оффiцiромъ пенсiи, необходимо нуждно приступить къ нѣкоторому непрiятнѣйшему сумѣнiю.

Въ семъ затруднителномъ положенiи не знаю что дѣлать, развѣ покорнѣйше умолить Ваше Высокородiе, что бъ милость указали всевозможно настоять у Правтелства Књяжевства что бъ оно себѣ на расположенiе стоящими средствами позвало Стратимiровичьа въ Бѣлградъ, и тамо въ безвредности сохранило єго во упроченiе благостоянiя нашего, и во собственное освобожденiе отъ толъ необходимаго сомнѣнiя и подозрѣнiя.

Извините, милостиввiй Государь, дерзновенiе, которое побуждено нуждею, и опасностiю предстоящаго, нарочно, что онъ ополчаеть Народъ противу самаго Государа Iмператора и правителства Аустрiйскаго, вмѣстѣ же прiимите увѣренiе о чувствахъ истиннаго почтенiя и совершенной преданности, съ которыми имѣю честь быть.

Fordítása:

Méltóságodnak hálával tartozom azon közbenjárásért, mely által Ön a szerb fejedelmi kormánynál a Dunán innen lakó szerb nemzet részére 1000 fegyvert kieszközölni szíves volt; most újra azon kényszerhelyzetben vagyok, hogy Méltóságodnál ismét alkalmatlankodjam, mert erre kényszerítenek a nemzet szorult helyzete és szükségletei.

Bajaink fölötte megnövekedtek a volt ideiglenes hadifőparancsnok, Sztratimirovits György rosszindulatú magatartása által. A nemzet ideiglenes kormányzójává történt megválasztatásom óta mindenképen arra törekedtem, hogy a kormányzás minden ágában rendet és fegyelmet teremtsek s noha az isteni gondviselés megáldotta ezen súlyos munkában fáradozásaimat, a szerencsétlenség mégis magával hozta, hogy Sztratimirovits György engedetlennek mutatkozott a hadsereg és az egész nemzet kitűzött céljainak szemmellátható kárára. Ilyen körülmények közt hívta meg őt én és a főbizottmány a bizottmányi ülésre; meghagyván néki, hogy bizottmányi tag minőségben a bizottmánynál maradjon és terjessze elő számadásait. A helyett, hogy ezen meghagyásnak eleget tett volna, ő éjjel, titokban a Bácskába, Knityánin táborába szökött, viszályt hintve a szerémségi községekben, melyet alig tudtam elsímítani.

Midőn erről e hó 10/22-én Knityánin levelét[1] megkaptam, melynek másolatát van szerencsém mellékelni, ez némileg megnyugtatott. Knityánin ugyanis ígéretet tett, hogy ártalmatlanná teszi. De mennyire hiábavaló volt ezen megnyugvásom, kiderült, midőn tegnap Sztefánovits őrnagytól Titelről futár útján levelet kaptam, aki az én meghagyásom folytán zászlóaljával Titelnél átkelt, hogy az előírt terv szerint Bácskában a hadiműveleteket megkezdje, s amelyből megtudtam, hogy Sztratimirovits Knityánin táborából maga mellé vevén néhány határőrt és szerbországi önkéntest, átment Sztefánovits zászlóaljához, azt fellázította mindenféle anarchista és bujtogató beszédekkel, nevezetesen: hogy a nép nem köteles adót fizetni, hogy én meg a főbizottmány a nemzetet eladtuk a bécsi osztrák kormánynak, hogy a katonai tiszti uralmat vissza akarjuk állítani és hasonló dolgokat. Én erre személyesen mentem el a helyszínére, de mit sem értem el vele; a zászlóalj teljesen demoralizálódott és Sztratimirovitsnak behódolt. Ez a demoralizáció egyéb zászlóaljakra is átterjedt, s veszély fenyeget, hogy még mások is elpártolnak és hazaszélednek.

[1] Közölve a Szrbszki Letopisz 1866. évi III. kötetének 186. lapján.

Milyen tartalmú levelet írt Knityánin nékem f. h. 16/28-án[1] azt méltóztatik látni levelének ide csatolt másolatából. Igazán különös az ő kijelentése s ha ehhez hozzátesszük Sztratimirovits nyilvánosan tett kijelentését, mely szerint ő a [szerb] fejedelmi kormánnyal egyetértően jár el; s ez biztosítani fogja az általa kinevezett tisztek nyugdíját, akkor szükségképen bizonyos kellemetlen gyanúnak kell támadnia.

Ezen nehéz helyzetben nem tudok mást tenni, mint legalázatosabban arra kérni Méltóságodat, kegyeskedjék a fejedelmi kormánynál odahatni, hogy az a rendelkezésére álló eszközökkel Sztratimirovitsot Belgrádba hívja és tegye őt ártalmatlanná, a mi helyzetünk megszilárdítása miatt és hogy megszabaduljunk annyi kellemetlen gyanútól és vádtól.

Bocsánatot kérek, Méltóságos Uram, merészségemért, de erre kényszerít a fenyegető veszély és szükség, különösen az, hogy ő a nemzetet maga az uralkodó császár és az osztrák kormány ellen izgatja, — egyben fogadja igaz nagyrabecsülésemet és föltétlen odaadásom kijelentését...

476.

Belgrád, 1848 szeptember 29.

Petronijevits Avram külügyi főnök és Sztefánovits István tanácselnök levele Knityánin szerb fővezérhez Sztratimirovits ártalmatlanná való tétele miatt.

Eredeti levél. Belgrád. N. B. Rukopisi. 1848. No. 150.

Изъ прилога видиће те какво е писмо Г. Патріярхъ Іосифъ Нѣговой Свѣтлости нашемъ Господару Књазу писао.

У отсутствію Нѣгово Свѣтлости мы долеподписани видеђи изъ овогъ писма Г. Патріярха каквой е несређи изложена цела ствары оностраног народа Србскогъ, неразсуднимъ поступкомъ Г. Стратимировића, принуђени се налазимо препоручити Вамъ, да нуждне наредбе учинити непропустите, како бы се съ ньиме могло што скоріе учинити оно, што Г. Патріярх одъ Нѣгове Свѣтлости зактева, т. е. да се овамо пошлѣ...

Србія е Симпатію свою показала и указуе ствари народной, а не жели никадъ ову жертвовати личностима макаръ чіимъ. Ополченѣ противъ царства кое очевидно у защиту узима и подпомаже ствары народню противъ угнѣтателя и гонителя Мађара, врло е неразумно и за ствары народню убиточно. И правительство Нѣгове Свѣтлости нашегъ Г. књаза,

[1] Közölve a Szrbszki Letopisz 1866. évi III. kötetének 188—199. lapjain.

Вы знате, текъ Вамъ є онда дозволило да тамо браћи нашой у помоћъ пређи можете, кадъ се є управительство народно изяснило, да движеніє то ніе противъ царства управлѣно, неће дакле Нѣгова Свѣтлость са своимъ правительствомъ никадъ подпомагати ни подржавати оне, кои се противъ царства изясне и ополче...

Fordítása:

A mellékletből láthatja, hogy József pátriárka fejedelmünk Ő Felségéhez milyen levelet intézett. Ő Felsége távollétében mi, alulirottak, látván a pátriárka ezen soraiból, hogy milyen szerencsétlenségbe került a dunántúli szerbek egész ügye, — Sztratimirovits úr meggondolatlan eljárása következtében, — kénytelenek vagyunk Önnek azt ajánlani, hogy a kellő intézkedéseket megtenni el ne mulassza s vele úgy járjon el, amint a pátriárka azt a fejedelemtől megkívánja, azaz, hogy ő ide hozzánk küldessék...

Szerbia megmutatta és most is tanusítja, hogy rokonérzéssel viseltetik a nemzeti ügy iránt és ezt senkinek személyi érdekeiért feláldozni nem fogja. A császár elleni föllépés, aki szemmelláthatólag védelmébe veszi és támogatja a nemzeti ügyet az elnyomó és üldöző magyarok ellen, nagyon érthetetlen és végzetes lehet a nemzeti ügyre. S fejedelmünk Ő Felsége is, mint jól tudja, csak akkor engedte meg Önnek, hogy ottani testvéreink segítségére mehessen, amikor a nemzeti főbizottmány kijelentette, hogy vállalkozása nem irányul a császárság ellen, ezen okból tehát Ő Felsége a kormánnyal egyetértően sohasem fogja azokat támogatni és megsegíteni, akik a császárság ellen nyilatkoznak és föllépnek.

477.

(Zimony?), 1848 szeptember 30.

Rajacsits érsek Sztratimirovits elfogatását elrendeli.

Egykoru nyomtatvány. Wien. St. A. Serbien. Fasc. 6. Varia 1848—1850.

Любезный мой Народе!

Непріятель нашъ Мађаръ, овы є дана быо до крайнѣгъ очаянія дошао. Мы смо већъ наредили были, да садъ, садъ у овомъ одсудителномъ часу на нѣга у Бачкой са свы страна нападнемо, и дотле га гонимо докъ га подъ стопе снажне оне Банове войске, коя ће већъ кодъ Пеште быти не дотерамо, и ту не смрвимо.

Имало є на тай конацъ изъ Баната до 3000 наши войника кодъ Титела, а скоро толико исто изъ Срема више Илока у

Бачку преhи. И едно и друго веhъ е учинѣно и скоро довршено было: кадъ на еданпутъ, као проклетыня нека у Народъ намъ усели се, и она войска коя е изъ Баната кодъ Тителя прешла, натрагъ ючеръ оде, и разыђе се по ритовы, — чимъ е и друго крило из Срема, и цела Средина кодъ Ст. Томаша у свомъ Плану поремеhена ...

Издайство то намеріо е на конечну твою пропасть довршити, сбаченый онай Предводитель войске Ђорђе Стратимировиhъ, коій за осветити се садъ, што не може напаяти сyету свою, съ Мађарима, е сложіо се; и као што видите, лаганѣмъ своимъ ніе утврдіо и укрепіо слогу и союзъ у крилу войске Банатске коя е у Тптель дошла; но кадъ му е за рукомъ изышло, да е одцепи одъ свогъ Предводителя, честногъ Маіора Стефановиhа, онъ е войску распустіо, — кадъ е то у Тителу учиніо ... наравно опіянѣмъ простоте и новцемъ, коій одкудъ му е, знамъ да не сме казати ... отпшао е у Жабаль да исто ради, изъ Жабля hе у Чуругъ и тако далѣ.

Садъ узми народе мой, све то у кратакъ рачунъ да познашъ издайцу свога. Кадъ се сви станови наши поремете, међу собомъ завáде, и разыђу, — шта ти предстой? да ли слава и честь, кою ты недозрелій и занешеній момакъ, расувшій найпре свое собственно иманѣ, т. е. Ђорђе Стратимировиhъ предъ очи лажно износи; или пораженіе непосредственно одъ Мађара, комъ е Стратимировиhъ на тай иачинъ врата отворіо.

Я ты кажемъ Народе мой да теби предстой паденіе, ако и за еданъ ока тренутакъ поведешъ се за реченымъ блудеhимъ, недозрелымъ човекомъ, Ђорђемъ Стратимировиhемъ.

Богъ ми е сведокъ, когъ самъ Архіерей на земльи а у твоіой средини. Онъ види чистоhу мышленя могъ, онъ усердіе мое, коимъ Тебе, роде мой, обымамъ. Но онъ еданъ садъ веhъ види печалъ душе мое, у коіой чамимъ, гледеhи како ты, Народе мой, не умешъ да познашъ добро и зло твое, — не знашъ да изберешъ за кимъ ти поhи валя.

Иди мудро, не погини лудо! — Иди Народе за ученымъ старіимъ, и искуснымъ ратоборцыма; одби занешено то, и блудеhе дете, истога Ђорђа Стратимировиhа одъ себе.

Я последню мою дужность чинимъ налагаюhи свыма и свакоме, да реченогъ Ђорђа Стратимировиhа ухвати, и предъ народну скупштину, коя hе се до 6. дана сабрати, у Карловце доведе; и тако войску одъ расеяня на све стране, а народъ одъ Мађарскогъ мача сачува.

Fordítása:

A mi magyar ellenségünk ezen napokban a végső kétségbeesésbe jutott. Mi már elhatároztuk volt, hogy jelenleg, ezen sors-

(5) Dr. Thim J.: Az 1848—49-iki szerb fölkelés története. III.

döntő órában, Bácskában azt mindenfelől megtámadjuk s addig üldözzük, míg a bán serege elé nem kerül és ott el nem tapossuk.

Evégből a Bánságból Titelnél vagy 3000 harcost vontunk össze s majdnem annyinak kellett volna Szerémségből Illoknál Bácskába nyomulni. Az egyik és másik terv már majdnem megvalósult, amikor egyszerre, mintha átok sujtotta volna nemzetünket, a Bánságból Titelre érkezett katonaság tegnap visszament és a rétekben elszéledt, miáltal a szerémségi szárnyunk és Szenttamásnál a sereg derékhadának terve meghiusult.

Ezt az árulást, vesztedre, az elcsapott főhadvezéred, Sztratimirovits György szándékolta elkövetni, bosszút állva, miután önhittségével nem tudott betelni és a magyarokhoz pártolt; mint látjátok, hazugságaival nem szilárdította meg a sereg bánsági szárnyán, mely Titel elé érkezett, az összetartást és szoros egyetértést. S amidőn sikerült néki azt főparancsnokától, a közbecsült Sztefánovits őrnagytól, elpártolásra bírni, szélnek eresztette a csapatokat, pénzt elszórva, és a köznépet leitatva; honnét vette, ezt tudom nem meri megmondani; aztán elment Zsablyára, itt is ugyanezt cselekedve, s aztán Csurogra ment, és így tovább.

Nemzetem, vedd ezt mind fontolóra, hogy árulódat megismerhesd; ha összes táboraink feldúlatnak, maguk közt összevesznek és szétmennek, — mi fog rád várni? vajjon dicsőség és becsület-e, melyet egy éretlen és önhitt ifjú, Sztratimirovits György, elvervén először tulajdon vagyonát, szemed előtt hazug módon lebegtet; avagy a magyarok által való közvetlen legyőzés-e, kiknek ilyen módon tárt ajtót nyitott.

Azt mondom néked, nemzetem, bukás vár reád, ha csak egy pillanatra is követed az említett csavargó és éretlen Sztratimirovits Györgyöt.

Isten legyen a tanum, akinek e földön főpapja vagyok a te köródben. Ő látja tiszta gondolataimat, ő látja buzgóságomat, mellyel én téged, édes vérem, körülveszlek. Ő az egyetlen, aki látja szomorúságomat, melyben sínylődöm, látja azt, hogy te, nemzetem, nem tudod fölismerni javadat és bajodat s nem tudod kiválasztani magadnak azt, hogy kit kell követned.

Okosan cselekedj és ne menj esztelenül tönkre. Nemzet, kövesd a tanult, idősebb és tapasztalt harcosokat; űzd el magadtól Sztratimirovits Györgyöt, ezt a téged félrevezető és tévelygő gyermeket.

Utolsó kötelességemet teljesítem: mindannyinak és mindenkinek meghagyom, hogy az említett Sztratimirovits Györgyöt fogja el és az [október] 6/12-i nemzetgyűlés elé, Karlócára állítsa elő, hogy így a hadsereg a zülléstől és a nemzet a magyar kardtól megóvassék.

Egyidőben Bogdánovits Koszta főodbori tag is Rumából bocsátott ki Szerém megye lakosaihoz egy proklamációt Rajacsits érsek érdekében és Sztratimirovits ellen. (Proklamációjának egy példánya a Szerb Maticánál, Újvidék, 1848. VIII. c. 6. alatt.)

478.

Karlóca, 1848 szeptember 30.

Mayerhofer ezredes és osztrák konzul tiltakozik a reakcióval való megvádolása ellen.

Egykorú nyomtatvány. Wien. Kr. A.; H. A. D. 1848. IX. 146. g. M. d. I. Präsid. Akten, 1849. Fasc. 3. Croatien, Slavonien und Serbien. Ad 7707/1849. A bécsi 1927 július 15-i forradalomkor elégett.

Erklärung.

Der k. k. Feld-Marschall-Lieutenant und Banus von Croatien Joseph Baron Jellačić als Vertreter der zwischen dem croatischen Landtage und der serbischen Nation in Bezug auf ihre am 1. u. 3. May l. J. ausgesprochenen loyalen, gerechten und volksthümlichen Ansprüche und Wünsche bestehender Allianz, hat mich bei der Unwirksamkeit der beiden hierländigen Generalkommanden und in Abwesenheit des zu erwartenden Wojwoden mit der Reorganisierung der Militär-Grenz-Regimenter und Bataillons in Syrmien und dem Banate beauftragt, damit die zur nothwendigen Entwicklung der Streitkräfte heilsame innere Ordnung hergestellt, und der Nation in ihrer Bedrängniss durch die magyarische Executionsarmee alle mögliche Hilfe an Manschaft, Munition, Waffen und militärischen Rathe durch die reichen Mittel der k. k. Militärgrenze gebothen werde.

Ich habe diese mir auferlegte Verpflichtung bisher im Interesse des Allerhöchsten Dienstes Sr. Majestät des Kaisers sowohl als der serbischen Nation in den k. k. Staaten getreulich und mit allem Eifer erfüllt, und habe nicht nöthig die am Tage liegenden Beweise dieser mächtigen Hilfe näher anzuführen. Gegenwärtig aber finde ich mich veranlasst öffentlich zu erklären, dass ich weder von Seiner Exzellenz dem Banus, noch von irgend jemand anderen bei dieser Dienstleistung einen Auftrag oder Andeutung zu einer wie immer Namen habenden Reaction oder Schmählerung der von Sr. Majestät dem Kaiser Ihren öster. und ungar. Staaten gewährten constitutionellen Freiheiten erhalten habe, noch annehmen würde, sondern vielmehr durch meinen obenerwähnten Auftrag dahin zu wirken habe, dass der serbischen Nation die von Sr. Majestät dem Kaiser ausgesprochene Theilnahme und Gleichberechtigung an allen diesen constitutionellen Freiheiten, eben so wie ihren früheren Privile-

gien gesichert werden, und sie im Sinne der Pragmatischen Sanction ihren alten Verband mit der österreichischen Gesammtmonarchie aufrecht erhalte.

Mit dieser Erklärung weise ich zugleich alle in den ungarischen Blättern enthaltene Zumuthungen einen gegen die geheiligte Krone und Verfassung dieses Königreiches gerichtete Tendenz der Militärgrenze und die Beschuldigung zurück jener sogenannten Camarilla oder irgend einer anderen Parthey durch den Missbrauch der militärischen Kraft dieser Truppen, die jedermann als unmöglich erleichtende Wiederherstellung früherer unhaltbarer Zustände, denen auch ich vom Herzen widersage, vorzubereiten.

Karlowitz am 18/30 September 1848

Mayerhofer m. p.
Oberst.

Mayerhofer ezzel ellensúlyozni akarta az ellene terjesztett reakcionárius és orosz befolyás vádját. Ezen ügyben Belgrádban a szerb kormánnyal is értekezett. (Kr. A.; Hauptarmee, Detail-Akten. 1848. XII. 146. c.)

479.

Belgrád, 1848 október 1.

Petronijevits Avram szerb kormány- és külügyi osztályfőnök Knityáninnál Sztratimirovits György ellen lép fel.

Eredeti irat. Belgrád. N. B. Rukopisi, 1848. No. 151.

Из одговора вашег јучерањег датума, на моје и Г-на Тенкино писмо од 17 тек. увидио сам којим је образом Г. Ђорђе Стратимировић из вашег логора у Тител умакао, и онамо она изступљенија учинио, која су мислим и вама позната. Тај господин, по надежди вашој, до вечерас још није се овамо јавио, нити има надежде, да ће он вашег ађутанта послушати, почем се је већ у толика изтупљенија упустио. Ми смо данас, ја и г. Тенка, послали к њему у Тител Г-на Гавр. Перишића са једним совјетоватељственим писмом, да одступи од војске коју је напрасно побунио и овамо дође, јер у намерама његовим и онако успјеха неће имати, почем сад долази војвода Шупљикац у војводину, и почем је и Бан стао код Стојног Биограда да дочека мир који се у Бечу прави, и све што још тај Стратимировић буде продужавао у предузетим фантазијама, ми не можемо за тамошњи Српски народ друго што очекивати, но само коначну пропаст. Ја незнам дал' ће што успјети тамо Г. Перишић с нашим писмом и усменим совјетима, но страшећи се

једино да због тих будалаштина тамошњи народ не пропадне, а друго да ми овамо у какву замјерку код Дворова не дођемо, што сте ви патријарху за истога јемствовали и што се уз једног писма Стратимировићевог на Станковића, којим га позива к њему, да војводу другога изберу, види, да је у његовом мњенију књаз Александар Карађорђевић назначен, које никако не може бити, то мислим да би добро било, за прекинути све ове сплетке, и сами, са нешто момака ваши до Титела отиднете, и Г. Стратимировића оданде како знате извадите, и овамо доведете или упутите, гди би у за њега боље било, јер иначе је он свакојако у опасности тамо, а тим би се помирила ствар и избегло би се свако прење, које сада предстоји.

Fordítása:

Tegnap kelt leveléből, melyre Ön az én és (Sztefánovits) Tenka f. hó 29-i levelünkre[1] válaszol, megtudtam, hogy milyen szégyenszemmel ugrott meg Sztratimirovits György úr az Ön táborából Titelre s ott micsoda zavarokat okozott, melyek azt hiszem Ön előtt is ismeretesek. Ez az úr, az Ön reménye szerint, estéig még nem jelentkezett nálunk, nem is hisszük, hogy az Ön szárnysegédére fog hallgatni, miután már annyi szertelenséget idézett elő.

Mi, én és Tenka, Perisits Gábor urat küldtük ma Titelre egy levéllel, azt tanácsolván Sztratimirovitsnak, hogy hagyja ott a csapatokat, melyeket oly gyorsan föllázított s jöjjön ide, annál inkább, mert tervei úgy sem vezethetnek sikerre, miután Suplyikác vajda a vajdaságba leutazik és a bán is megvárja Székesfehérvárnál a Bécsben készülő békekötést; amit Sztratimirovits vállalkozó fantáziájával megkísérelne, az ottani szerb nemzetre nem hozhatna mást, mint végleges bukást. Nem tudom fog-e Perisits úr levelünkkel és szóbeli tanácsaival valamit elérni, attól félünk egyrészt, hogy ezen esztelenségek miatt az ottani szerb nép elbukhatik, másrészt, hogy mi is itt, az (osztrák) udvarral szemben, valamely kellemetlenségbe kerülhetünk, azáltal, hogy Ön ő érte kezességet vállalt; aztán Sztratimirovits egy Sztankovitshoz intézett levelében őt egy másik vajda választására hívja fel és e tekintetben Karagyorgyevits Sándor fejedelemre gondol, ami semmiképen sem lehetséges. Azt hiszem, jó volna, ha Ön ezen fondorlatok megszakítására egy csapattal Titelre menne és Sztratimirovitsot valamikép elvinné, ide hozná vagy küldené, ami ránézve is jobb volna, mert hiszen ő ott mindenképen veszélyben forog. Ezzel az eset elsímulna és minden előttünk álló viszály elől kitérhetnénk.

[1] Lásd a III. k. 63. lapján a 476. számú iratot.

480.

Temesvár, 1848 október 1.

Piret főhadparancsnoknak a fehértemplomiakhoz intézett leirata jövendő magatartásuk tárgyában.

Fogalmazvány. Wien. Kr. A.; S. B. G. K. 1848. X. 1.

Präs. 506/1848.

Ich habe die Anzeige der Communität vom 26. d. M.[1] mit der Aufforderung des Obersten v. Mayerhofer erhalten, da aber dem Communitätsmagistrat selbe, so wie seine vorläufig gegebene Antwort auch gleichzeitig dem ung. Ministerium unterbreitete, so schneidet es mir dadurch die Möglichkeit ab, in dieser Sache einen definitieven Befehl an die Communität erlassen zu können, da ein solcher leicht anders ausfallen könnte als jener den sich der Magistrat von Budapest aus erbittet.

Die Lage der Dinge hat sich inzwischen geändert, — obgleich ungarischerseits alle Communicationen mit dem Ausland abgeschnitten wurden, so erfuhr man doch, und zwar aus den ungarischen Zeitungen selbst, dass Se. Majestät der Kaiser die Vorgänge des ung. Ministeriums missbilligt, die letzt gemachten Gesetze nicht sanctioniert und in der Person des H. FML. Grafen Lamberg einen königlichen Commissair aufgestellt, sowie dass der Erzherzog Palatin seine Stelle niedergelegt habe; wonach es scheint, dass es des Kaisers Wille sei, dass man sich den Fortschritten und Verfügungen des Banus von Croatien nicht weiter widersetze.

Ich überlasse es daher dem eigenen Urtheil der Communität wie sie sich in dem vorliegenden Falle zu benehmen sein werde, nur muss ich zu der Note des H. Obersten von Mayerhofer bemerken, dass ich von der ihm eingeräumt sein sollenden Wirksamkeit zur Reorganisirung der banatischen Grenzregimenter, weder von ihm, noch von sonst wem jemals in Kenntniss gesetzt worden bin. Im übrigen zweifle ich nicht, dass der genannte H. Oberst, bei Unterhandlung über so wichtige Gegenstände, sich mit einer mehr als blos mündlicher Vollmacht wird legitimiren können.

Über die mit Oberst B. Blomberg in Lagerdorf verhandelte Punctation liesse sich vieles noch sagen: ich habe jedenfalls über den Artikel der Gleichberechtigung der Sprachen die Ansicht, dass es ein wahres Unglück für die Monarchie gewesen, als der ung. Reichstag schon im Jahre 1836 (und seither wiederhohlt) die magyarische Sprache zur diplomatischen erho-

[1] Lásd a III. k. 48. lapján a 466. számú iratot.

ben wissen wollte. Durch 8 Jahrhunderte haben die ungarischen Könige von Stephan I. angefangen, die lateinische Sprache als diplomatische angewendet und begründeten gerade dadurch die Freiheit dieses von so vielen Nationalitäten bewohnten Landes, denn diese todte, aber klassische Sprache beleidigte keine Nationalität, während die Einführung einer der Sprachen von diesen Nationen, jede andere beleidigen und benachtheiligen musste.

Will man nun doch auch für die Zukunft diesen Unsinn festhalten und namentlich auch beim Militäire einführen, so ist dadurch permanenten Reibungen Thür und Thor geöffnet, und wie könnte zB. ein Commandant des illyrisch-banater Regiments, wo die wallachische Sprache praedominirt, bestehen? — soll er in beiden Sprachen commandiren? Ist es da nicht am klügsten dass die inoffensive gebildete deutsche Sprache die Dienst- und Exercier-Sprache bleibe, wie bisher in der Armee? sonst würde ein Babylonischer Thurm, ein Wirrwarr entstehen. — Ist diess die Absicht der Illyro-Serben? und wollen diese, wie es scheint, die jedenfalls gleichberechtigten Wallachen beeinträchtigen?

Az irathoz mellékelve van: Mayerhofernek lagerdorfi hét hódoló feltétele, 1848 szeptember 22-ről és Mayerhofer szeptember 23-i irata Alibunárról keltezve.

481.

Belgrád, 1848 október 1.

Petronijevits Avram külügyi osztályfőnök és Sztefánovits István tanácselnök Sztratimirovitshoz intézett levele, melyben kifejtik a szerb kormány magatartását Ausztriával szemben.

Eredeti irat. Belgrád. N. B. Rukopisi, 1848. No. 326.

Докъ є Императорско Аустрійско Правителство изъ Беча целомъ Монархіомъ управљало, а особито докъ су Аустрійско Императорске власти, одъ истога Правителства поставлѣне, у границы према Србій дѣйствовале, Србія нигда ніє имала узрока потужити се на сусѣдство нѣно съ овомъ старомъ и великомъ Монархіомъ.

Съ пролетошньимъ онымъ пакъ превратомъ, у комъ су Мађари одъ цара Аустрійскогъ изнудили самостално за Унгарію Правителство, Србія се съ целомъ єдномъ државомъ удалѣна нашла одъ Аустрійске Монархіє, и ступила є у непосредственно сусѣдство съ Мађарима, коима є, како су до самосталне правителствене власти дошли, првый коракъ быо, изявити не само ньину супремацію надъ осталимъ Мађарскимъ Народима у Унгарій, дакле и надъ тамошнимъ Србима, него и некаке престаре и неосноване претензіє на сусѣдне провинціє отоманскогъ

Царства, па имено и на саму нашу Србію. Ова высокоумна тежня Мађара морала є Србіи задати бригу, за нѣне интересе и за нѣну будућность.

Истина Мађарима ніє ласно было одъ ове тежнѣ къ дѣлу самомъ приступити; єръ или є найпре требало ону ньину супремацію основати и утврдити, и тымъ се са штетомъ други Отечествени Народа осилити, за кораке кои су намислили били, и противъ земаля и за Унгарске границе чинити. Но ипакъ и одъ намишлѣногъ зла Србія є морала подозревати. Међутымъ є, на срећу, већъ и она неправда, кою су Мађари почели были другим не Мађарскимъ Народима чинити, постала за ньи велики каменъ спотицаня. Србство се дичити може тымъ, што є Србски Народъ у Унгаріи првы быо, кои се дигао, да Мађарима одпоръ даде, противъ ньине тежнѣ за супремаціомъ, дакле и противъ ньине намере, да нѣгову слободу и народность повреде и, ако икако узмогу, упропасте.

Првый знатный коракъ, кои су Срби онострани за овай отпоръ учинили, была є она ньина скупштина, кою су у Карловцы 1. Мая држали. Овде су се Срби изяснили за Цара Аустрійскогъ и за нѣгова права за целокупность Монархіє, а противъ Мађарскогъ Министерства, у комъ су они како непріятельске тежнѣ и намѣере за ньину слободу и народность, тако и сепаратизмусъ или оцепљенѣ Унгарске од Аустріє, коє се съ ньинимъ интересима неслаже, видили; у исто пакъ време іошть су они заклучили искати, да имъ се ньина права, коя ньини предцы многимъ и великимъ заслугама за Аустрійско царство одъ выше ньини Царства добыли, но коя су одавно обезснажена лежала, опетъ поврате и у животъ приведу.

Ласно се увидити и разумети може, да є ово изясненіє и заключеніє тамошньи Срба на поменутой скупштини морало интересирати и умъ и срдце и народа Србскогъ, кои у овомъ Княжевству живи. Съ єдне стране пошло се тымъ на то, да се учини, да се Србія не удали одъ Императорско Аустрійске Монархіє, съ коіомъ она изъ узрока државны и цивилизаціє у непосредственомъ сусѣдству жели остати, а съ друге стране тамошньи Срби одважили су се искати и порадити, да имъ се украђена права опетъ поврате, права, коя су предци не само ньини, него и овострани Срба стекли, и съ коима се дакле и ови у равной мѣру поносити могу.

Старѣшине овдашнѣгъ Народа ласно су могли разумети и интересе и мисли и чувства целе Србіє; па зато они нису закаснили изяавити тамошньимъ Србима симпатію ньине овдашнѣ браће, съ тымъ, да се они не само доброй жельи Србства, него и могућной помоћи одъ стране овостраногъ Србскогъ Народа могу надати.

Ако икоме, Вама е, Господине, добро познато, какву е и колику е помоћь Србія оностранымъ Србима у овой ньиной светой и праведной борби, у борби за Србску честь, слободу и народность, до данасъ учинила.

Ако икоме, Вама е добро знано, да е Србія оностранымъ Србима само зато толико помагала, што су се они у ову борбу упустили за Цара Аустрійскогъ, за целокупность нѣговогъ Царства, и за ньина заслужена и природна права, слѣдователно за ньину честь, слободу и народность; еръ сте вы, Господине, выше пута овамо прелазили, и о томе се ясно изъ рѣчи тичуħи се наши Старѣшина увѣрити могли.

Оностранн Срби морали су имати свое власти, кое бы ныма за време траюħегъ ньиногъ рата съ Маħарима, а у самомъ бою, надлежно управляле. Главне ове власти были су нѣгова Светость, Патріярхъ, Главный Народни Одборъ и воены Предводительи, меħу коима сте Вы првый до одъ пре были.

Чиниле су истина ове власти погрешке, као и све власти людске, оне наравно выше него друге многе по причини неискуства и тешки послова, коима су се занимале, и обстоятелства, у коима су се налазиле. Но преко свега мога ніе досадъ великогъ, ніе баремъ опасногъ раздора, ніе преке непослушности у народу и войски было. Са великом жалости мы смо ови дана разумели, да е веħъ и оваковн раздоръ и овака непослушность тамо меħу вама, у Народу и у Войски, започела владати, и ако се вы Господине, окривлюете, кое намъ е врло тешко было разабрати!

Вама се могла неправда одъ Главнога одбора учинити; то допуштамо. Али за неправду, коя се Вашой личности учинила и коя се, као што смо о томъ увѣрени, скоримъ могла поправити и изгладити, учинити раздоръ и навести Войску на непослушность, то е много, то се оправляти не може, еръ е очевидно по све опасно, толико опасно, да се све добре надежде цѣлога Србства могу осуетити, и да све може, што су Срби до садъ учинили, узалудъ пропасти!

Само непріятель Срба може се овомъ станю тамошньи Срба радовати!

За уклонити несреħна слѣдства управо пропасть, коя се изъ садашнѣгъ раздора, а особито изъ непослушности Войске према Светомъ Патріярху не само може, него и мора изродити, мы смо за нуждно нашли ово Вамъ писмо одъ стране овдашнѣга Народа написати и у нѣму Вамъ Господине, поредъ горнѣга, изявити и препоручити:

Србія е симпатизирала съ оностранимъ Србима у овой ньиной борби и чинила имъ е до садъ сваку могуħу помоħь, коя имъ е за нью нуждна была, единствено зато, што е она

мислила, да є увѣрена, да се тамошньи Срби съ Маџарима бію и изъ привржености къ закономъ ньиномъ Цару и за цѣлость Аустрійске Монархіє а у єданпутъ и за ньина права, коима се може ньина слобода и народность за свагда обезбѣдити; ако дакле, по несреħи, Србія увиди, да су се у ово умѣшали интереси коєкакви личности, или да се съ томъ Србскомъ борбомъ тежи къ другимъ претеранымъ и неразумнымъ целима, онда ħе Србія принуждена быти, одма се одъ тамошньи Срба одвратити, и сваку имъ симпатію и помоħь одказати.

Мы се іоштъ надамо, да до те жалостне точке неħе ствaрь доħи, особыто, ако се вы, Господине, опетъ повратите на прави путъ и останете као прави родолюбацъ, кои сте се само као таковы нама могли препоручити, опетъ радити и поступати. А прво є, управо све, што Вамъ искрено и озбильно препоручуємо, да се безъ одлаганя пріявите Нѣговой Светости, Патріярху, достойноме, и заслужноме садашнѣмъ Управителю тамошнѣгъ Србскогъ Народа, и да му се опетъ завѣрите, да ħете га и у напредакъ за среħу и слободу народа дѣйствуюħи, слушати, у исто пакъ време да Войску, кою сте, као што намъ є изъ истинитогъ извора донешено, одъ послушности према Нѣговой Светости Патріярху одвратили, опетъ у ову послушность повратите, и да съ ньомъ нерадите као факціозанъ Войникъ, него као родолюбывій борацъ за име, славу и слободу Срба и Србства, стараюħи се поредъ тога іоштъ, да се прекину и изгладе интриге, коє су почеле у народу за Васъ и у Ваше име раздоръ и неслогу производити.

Мы се тврдо надамо да вы неħете другчіє поступити, него по овой нашой пріятельской и родолюбивой препоруцы, и то колико у интерессу народа, толико и по ради Ваше чести и будуħности.

Мы съ овымъ писмомъ шалѣмо къ Вама нашегъ повереногъ званичника Г. Гаю Першиħа, да Вамъ наша чувства и наше желѣ, коє смо гореизложили, и пространіє іоштъ искаже; ако га дакле, као што желимо, послушали будете, и ако намъ по нѣму одма удовлетворителны одговоръ одпишете, онда знайте, да ħе намъ са свимъ то мило и драго быти; у случаю пакъ, ако ово нехтеднете учинити, онда овай нашъ званичникъ има налогъ содржаніє овогъ писма изявити тамо кодъ васъ налазеħимъ се, а имено овострaнымъ войницыма, съ тымъ додаткомъ, да овдашнѣ све старешине ни найманѣ неодобраваю садашньи Вашъ раздора поступакъ, слѣдователно да Васъ они одма имаю оставити и ни учему да Васъ выше неслушаю.

Fordítása:

Amíg az osztrák császárság kormánya Bécsből az egész monarchiát kormányozta s kiváltképen amíg az osztrák csá-

szári hatóságok ugyanezen kormány által lettek felállítva és a határőrvidéken Szerbia határainál működtek, Szerbiának sohasem volt oka ezen régi és nagy szomszéd monarchiára panaszkodni.

A tavaszi forradalom következtében, mely által a magyarok az osztrák császártól az önálló magyar kormányt kicsikarták, Szerbia egy egész állam által az osztrák monarchiától eltávolodott és a magyarokkal közvetlen szomszédságba jutott, akiknek, midőn az önálló kormányhatóságok birtokába jutottak, — első lépés vala, nemcsak Magyarország többi nemzetei feletti szupremáciájukat, tehát az ottani szerbek fölött is, — hanem az ottomán császárság szomszédos tartományok fölött is, nevezetesen Szerbia fölött is, régi, állítólagos felsőbbségüket kijelenteni.

A magyarok ezen fenhéjázó törekvése szükségképen gondot kellett hogy okozzon Szerbia érdekei és jövője tekintetében.

A magyaroknak valóban nem volt könnyű ezen törekvéseikből a tett mezejére átlépni, mert előbb saját szupremáciájukat kellett megalapozniok és megszilárdítaniok és ezáltal a többi hazai nemzetségek kárára megerősödni, s csak azután az általuk kigondolt lépéseket a Magyarországgal határos tartományok ellen megtenni. De ezen szándékolt veszély is gyanút keltett Szerbiában.

Szerencsére már azon jogtalanságok is, melyeket a magyarok a többi nem magyar nemzetiségek ellen kezdtek elkövetni, rájuk nézve nagy botlások köve lett. A szerb nép eldicsekedhetik, hogy ő kelt fel először a magyarok felsőbbségi törekvései ellen, tehát azon céljaik ellen is, melyekkel a szerb nép szabadságát és nemzetiségét megsérteni s ha lehetséges volna, azt tönkretenni akarták.

A tulsóparti szerbek ellentállásának első lépése az (1848) Karlócán tartott május 13-i nemzetgyűlésük volt. Ezen foglaltak állást a szerbek az osztrák császár mellett és az osztrák monarchia egységével összekötött felségjogokért és a magyar minisztérium ellen, melyben ők nemcsak a szabadságukat és nemzetiségüket veszélyeztető törekvéseket és szándékot, hanem Magyarországnak Ausztriától való elszakadását is látták, mely érdekeikkel ellenkezett; ugyanekkor határozatilag kérték régi jogaik visszaállítását és életbeléptetését, melyeket elődjeik Ausztria iránti sok és nagy szolgálataik fejében nem egy császártól kaptak, melyek azonban régóta erejüket vesztették.

Könnyen lehet belátni és megérteni, hogy a (magyarországi) szerbeknek az említett nemzetgyűlésen hozott határozatai és megnyilatkozása a szerb fejedelemség lakósainak szívét-lelkét megrezegtette. Egyrészt odatörekedtek, hogy Szerbia ne távolodjon el az osztrák császári monarchiától, mellyel állami és közművelődési érdekből közvetlen szomszédságban óhajt maradni, másrészt az ottani szerbek elhatározták megnyirbált jogaikat

ismét visszaállítani, melyeket nemcsak ők, hanem a szerbországiak is szereztek, amivel tehát utóbbiak is egyenlő mérvben dicsekedhetnek.

A szerbországi vezetőférfiak könnyen felfoghatták egész Szerbia érdekeit, gondolatait és érzelmeit; ez okból nem késtek a magyarországi szerbek iránt érzett testvéri érzelmeiket kinyilvánítani azzal, hogy nemcsak jóakaratukra, hanem az ottani (szerbiai) nemzet lehető támogatására is számíthatnak.

Ha valaki, úgy Ön tudja Uram, milyen és mennyi segítséget nyujtott mai napig Szerbia az ottani szerbeknek szent és igazságos küzdelmükben, a szerbség becsülete, szabadsága és nemzetisége érdekében.

Ha valaki, úgy Ön előtt ismeretes, hogy Szerbia csakis azért támogatta olyannyira az ottani szerbeket, mivel ezen küzdelmükben az osztrák császárért is harcoltak, valamint császárságának integritásáért és kiérdemelt természetes jogaikért, azaz becsületükért, szabadságukért és nemzetiségükért; hiszen Ön Uram, nem egyszer jött közibénk s erről vezetőférfiaink szavaiból meggyőződhetett.

A túlparti szerbeknek szükségük volt saját hatóságaikra, melyek a magyarok elleni háború idejére és a harcokban őket illetékesen igazgatják. Főhatóságaik pedig voltak: a pátriárka őszentsége, a nemzeti főbizottság és hadvezéreik, — utóbbiak között Ön kezdettől fogva.

Igaz, hogy ezen hatósági szervek elkövettek hibákat, mint minden emberi intézmények képviselői, leginkább tapasztalatlanságuk és nehéz feladataik folytán s azon körülmények következtében, melyekbe jutottak. Mindennek dacára nem volt köztük nagyobb, veszélyesebb viszály, sem a nemzet és hadsereg soraiban hevesebb engedetlenség. Nagy szomorúságunkra értesültünk róla azonban a napokban, hogy a nemzet és a hadsereg soraiban ilyen viszály és engedetlenség mégis jelentkezik, — melyekért Önt okolják, amit csak nehezen tudunk megérteni.

Megengedjük, hogy a főbizottmány részéről Önt igaztalan sérelem érhette. De ezen személyét érte sérelemért, melyet meggyőződésünk szerint hamar lehetett volna helyrehozni és elsímítani, — viszályt kelteni és a hadsereget engedetlenségre birni, ez több a soknál és semmiképen sem igazolható, mert ez szemmeláthatóan annyira veszélyes eljárás, hogy az egész szerbség jó reményeit meghiusíthatja, s minden, amit a szerbek eddigelé elértek, — haszon nélkül elveszhet.

Csak a szerbek ellensége örülhet az ottani szerbek ezen állapotának! A szerencsétlen következmények, illetve a pusztulás elhárítása miatt, — mely jelenleg a hadseregnek a pátriárka iránti engedetlensége folytán nemcsak bekövetkezhet, de be is

kell következnie, — kénytelenek voltunk a mi nemzetünk nevében Önhöz levelet intézni és ebben a következőket kijelenteni: Szerbia a túlparti szerbek küzdelmével rokonszenvezett és azt eddig lehetőleg támogatta is; ezen támogatását Szerbia egyes-egyedül azon okból adta meg, mivel azt hitte, hogy az ottani szerbek törvényes császárjuk iránti hűségből és az osztrák összmonarchiáért harcolnak a magyarok ellen, s egyúttal saját jogaikért, melyekkel szabadságuk és nemzetiségük minden időkre biztosítható; ha tehát Szerbia szerencsétlenségére azt látná, hogy ezen küzdelembe mindenféle személyi érdekek kevertetnek bele, avagy pedig ezen szerb harccal más, túlzott, jogtalan és érthetlen célokra törekszenek, — akkor kénytelen lesz Szerbia a túlparti szerbektől elfordulni és minden rokonszenvet és segítséget megvonni.

Mi még azt reméljük, hogy a dolog ilyen sajnálatos határig nem fog eljutni, kiváltképen ha Ön, Uram, vissza fog térni a helyes útra és mint igaz hazafi, — s csak mint ilyen ajánlkozhatott nálunk, — fog ismét működni. Őszintén és komolyan ajánljuk Önnek, hogy mindenképen haladéktalanul, legelőször is a pátriárka őszentségénél jelentkezzék, az ottani szerb nemzet méltó és érdemes jelenlegi kormányzójánál, megfogadván, hogy a nemzet boldogsága és szabadsága érdekében neki engedelmeskedik s ugyanekkor a hadsereget, melyet, — mint szavahihető forrásból tudjuk, — a pátriárka őszentsége iránti hűségtől Ön eltántorított, ismét az engedelmeség útjára visszatéríti; avval ne cselekedjék úgy, mint valami pártütő katona, hanem mint a szerbek és a szerbség nevéért, dicsőségéért és szabadságáért küzdő hazafi. Gondja legyen még ezenkívül, hogy azon cselszövények, melyek az Ön érdekében és nevében a nemzet kebelében viszályt és egyenetlenséget keltettek, megszűnjenek.

Szilárdul meg vagyunk róla győződve, hogy nem fog másként cselekedni s követni fogja baráti és hazafias tanácsunkat, úgy a nemzet, valamint az Ön becsülete és jövője érdekében.

Ezen levelünkkel Önhöz Perisits Gábor bizalmi tisztviselőnket küldjük, hogy föntebb kifejtett óhajainkat és érzelmeinket még bővebben tolmácsolja; ha óhajunk szerint hallgatni fog rá és az ő útján kielégítő irott választ ad, úgy azt szívesen fogadjuk; amennyiben azonban ezt Ön nem hajlandó megtenni, azon esetre felhatalmaztuk tisztviselőnket, ezen iratunk tartalmát az Önnél levő, nevezetesen szerbországi csapatokkal közölni, azon hozzáadással, hogy az itteni elöljárók legkevésbbé sem helyeslik az Ön viszályt okozó eljárását, s következőképen azonnal tartoznak Önt elhagyni és miben sem szabad nekik többé Önnek engedelmeskedniök.

482.

Belgrád, 1848 október 1.

A szerbiai kormány arról értesiti Rajacsits érseket, hogy gróf Lamberg tábornok a szerbiai segélycsapatokat el akarja távolítani.

Szrbszki Letopisz, 1866. 111. k. 203. l.

...и то морамо Вашой Святости изявити, да є Г. Полковникъ Маєрхоферъ мало пре овамо дошао и казао намъ поредъ осталогъ, да є Генералъ Графъ Ламбергъ учинио расположенія, како ће се на самовольнике тамо налазеће се са своїмъ силомъ напасти, да би се ови растерали или побили, єръ се држи, да они тамошнѣ Србе подстрекаваю, те се помиренѣ неможе да издѣйствує. Ако ово овако буде мы молимо Вашу Святость, да не оставляте люде одовуда тамо прешавше оваковой опасности изложене, но да ихъ куђама своимъ повратите како вамъ престану одъ ползе и потребе быти, єръ сви они, као самовольно тамо отишавши само Ваше налоге извршивати имају.

Fordítása:

... azt is kell szentségednek jelentenünk, hogy Mayerhofer ezredes imént idejött s a többi közt azt is elmondotta, hogy gróf Lamberg tábornok intézkedni kezdett aziránt, hogy az Önöknél levő szerb segélycsapatokat erővel megtámadja és szétverje, mert szerinte ezek lázítják fel az ottani szerbeket és hiúsítják meg a békét. Amennyiben ez bekövetkeznék, arra kérjük szentségedet, ne hagyja a mi oda átkelt embereinket ilyen veszélynek kitéve, hanem küldje őket vissza honunkba, minthogy nincsen már szüksége rájuk, mert mindazok, akik önként ottmaradtak, csak az Ön parancsait tartoznak teljesíteni...

483.

Karlóca, 1848 október 1.

Rajacsits érseknek Sztratimirovitshoz intézett levele, melyben kijelenti, hogy hajlandó vele kibékülni s fiaként fogadni.

Eredeti levél. Belgrád. N. B. Rukopisi, 1848. No. 85.

Синоть ми є овамо дошао Г. маіоръ Міхаилъ Іоанновићъ съ поздравомъ Вашимъ лепымъ и добрымъ. Вы сте ми дали явити, да сте готови, сами собомъ овамо къ мени доитьи и са мномъ споразумѣти се. На ово са истинымъ удоволствіемъ

радуемсе, и желимъ да ми што скоріе и то сутра у понедѣлникъ 20, тек. те год. доидьете по разговору Вашему, кой сте съ Г. Іоанновичьемъ имали, и можете быти увѣрени, да тьу Васъ пріймити као сына. Покрети наши народни ако и кад', сад' не потребую вражде и несогласія. Вы сте съ почетка покрета овы показали любовъ и ревность къ народной ствари, и то уважамъ я, уважит' тье и народъ: но нуждно е споразумѣніе и послушаніе, да бы се и заключенія отъ 1. и 3 мая постигла, и да се не бы цѣль народна промашила. Я самь осѣдіо у народны дѣлы, и свагда самь налазіо справедльивость къ мом' поведенію отъ стране публікума; я сам ріскірао, колико нико отъ предшественика и сонародника мой (безъ икакве похвале мое) и мое е утѣшеніе, услажденіе совѣсти мое основано на искуству и увѣренію момъ. Кромѣ мене ріскірали сте Вы, ріскірали су толики знаменити и родолюбиви Србльи наши, ріскірао е народъ нашъ на рачунъ ползе высочайшег' Двора, коя се совершенно подудара съ вещественномъ нашомъ народномъ ползомъ. Ову да бы поститьи первоначално нуждне су жертве, медьу коима е жертва соглашенія и жертве послушанія. Ово говоримъ къ Вама, као лицу младому, кое сердечно любимъ и уважамъ, предполажутьи, да тьете и Вы и народну ползу, и средства водетьа ко овой любити и уважавати. Вы сте ми поручили, да сте готови, и я самь готовъ и очекуемъ Васъ съ чистомъ любовію данасъ у обятія моя отеческа. Г. Маіоръ Іоанновићъ дочекат' тье Васъ на превозу, и вашъ тье долазакъ быти безъ зазора и у тишины.

Больег' ради свеобщегъ споразумѣнія я самь расписао народну скупштину на 25. тек. у Карловце, и на той скупштини у общемъ споразумѣнію продузет' тьемо вопросе, кои се покажу нуждни, сходно заключеніяма отъ 1. и. 3. Мая, а дондѣ тьемо руководити ствари народне у общемъ договору и согласію.

Єдино ми е жао, и врло жао, што е наша ствaрь у слѣдству наступившегъ неспоразумѣнія мало застала, и докъ е союзникъ намъ Банъ веть у Столни Бѣоградъ приспѣо, Палатінъ у Бечъ отишао и резігнірао, Словацы се съ Карпата спуштаю, — мы, кои смо досад' дальe быти могли, на едномъ мѣсту сѣдимо. Но и пакъ велимъ, да кое выше издангубыо, ветьма тье се постарати, да накнади изгубльено.

Поспѣшите дакле съ пунымъ повѣреніемъ и любовію къ народной нашой ствари, да се што скоріе изгладе сви спомени немили, и будите увѣрени, да тье Васъ совершенна любовь моя, основана на мѣнію, да тьете Вы достойно личности ваше и народногъ дѣла нашегъ владати се, дочекати, да се штета отъ распуштеня войнства происходетьа предупреди . . .

Fordítása:

Tegnap este jött hozzám Jovánovits Mihály őrnagy úr, Öntől szép és jó üdvözletet hozva. Ön kijelentette neki, hogy hajlandó önként hozzám eljönni és velem megegyezni. Igazi megelégedéssel örvendek ennek; óhajtom, hogy minél előbb jöjjön ide és pedig holnap, hétfőn, október másodikán, Jovánovits úrnak tett kijelentése értelmében. Meg lehet róla győződve, fiamként fogom fogadni. Nemzeti mozgalmainkban, ha valaha, úgy most nincsen szükség duzzogásra és egyenetlenségre. Ön mozgalmunk kezdetén szeretetet és buzgalmat tanusított a nemzeti ügy iránt, amit úgy én, valamint a nemzet elismerünk; szükség van azonban egyetértésre és engedelmességre is, hogy a május 13. és 15-i határozatokat megvalósíthassuk és a nemzeti célokat el ne tévesszük. Én a nemzeti közügyekben megőszültem és a közönség mindenkor méltányolta tetteimet. Dicsekvés nélkül állíthatom, hogy annyit kockáztattam, mint senki elődeim és nemzettársaim közül; az én lelkiismeretem nyugalma is tapasztalatokon és meggyőződésemen alapszik. Rajtam kívül Ön is kockáztatott, kockáztatott annyi jeles szerb hazafi, kockáztatott nemzetünk a fenséges udvarért, melynek érdeke teljesen megegyezik reális nemzeti céljainkkal; ezek kivívására azonban szükségünk van áldozatokra, a többi közt egyetértésre és engedelmességre. Ezt én mondom Önnek, mint fiatal embernek, akit szívemből szeretek és becsülök, föltéve, hogy Ön is a nemzet javát és az erre vezető eszközöket szereti és becsüli. Ön megüzente nekem, hogy hajlandó erre, ennek következtében én is elvárom ma, igaz szeretettel, atyailag fogom átkarolni.

Jovánovits őrnagy a révnél megvárja Önt, idejövetele feltűnés nélkül, csöndben fog megtörténni.

A jobb közmegegyezés érdekében a nemzetgyűlést f. évi december 6-ra, Karlócára írtam ki és ezen fogjuk közmegegyezéssel a szükséges kérdéseket megvitatni a május 13. és 15-i határozatok értelmében s addig a nemzeti ügyeket közmegyezéssel és egyetértéssel fogjuk vezetni.

De egyet rendkívül sajnálok, hogy a mi mozgalmunk az egyetértés hiánya miatt kissé megakadt s mialatt a bán, a mi szövetségesünk, már Székesfehérvár alá érkezett, a nádor Bécsbe menve, leköszönt, a tótok a Kárpátok felől leereszkedtek, addig mi, akik már előbbre nyomulhattunk volna, egy helyben állunk... Azt hiszem azonban, aki több időt vesztett jobban fog igyekezni a mulasztást behozni.

Siessen tehát ide nemzeti ügyünkhöz való teljes bizalommal és szeretettel, hogy mielőbb elmúljanak az összes kellemetlen

emlékek s legyen róla meggyőződve, teljes szeretettel elvárom, azon hitben, hogy méltóan fog viselkedni egyéniségéhez és a nemzeti ügyhöz képest, hogy a hadsereg engedetlensége által okozott kárnak elejét vegyük.

484.

Zsablya, 1848 október 1.

Sztratimirovits Györgynek Rajacsits érsekhez intézett levele, melyben kibékülési szándékát bejelenti.

Szrbszki Letopisz, 1866. III. k. 210. l.

Ваше отеческо совершено помиренѣ изразуюће писмо, са неизказаномъ радостию примио самь. Заиста ако когодъ то се я боимъ слѣдства коя изъ неслоге изродити се могу, и тако желимъ и оћу сваку жертву принети, ако само и найманю могућность видимъ она принципія коя су условіе славе Народа Србскогъ неувредима обдржати. Зато вѣруйте ми Ваша Свѣтость, да никакво лично отношеніе, никакво теженѣ независимости мое личне, него истинита брига за слободу мога народа, и можда моя юначка пристраность едини су узрокъ свогъ неспоразумѣня. Ако самь дакле Вашу Свѣтлость увредио, то Васъ искрено за опроштенѣ, и Вашъ отеческій и Архиерейски благословъ молимъ, увѣраваюћи даћу радо Вашемъ позиву слѣдовати а сутра у Карловацъ доћи.

Fordítása:

Szentségednek atyai, a teljes kibékülést tartalmazó levelét örömmel fogadtam; ha valaki, úgy én tartok azon következményektől, amelyek az egyenetlenségből származhatnak s ezért kész vagyok minden áldozatot meghozni, hacsak a legcsekélyebb lehetőségét látom azon elvek sértetlen fenntartásának, melyek a szerb nemzet dicsőségének alapjai. Ezért higyje el nekem Szentséged, hogy semmiféle személyeskedés, vagy személyemnek függetlenségre való törekvése, hanem nemzetem szabadságáért való őszinte aggodalmam, esetleg elfogultságom voltak egyedüli oka az egyenetlenségnek. Ha tehát Szentségedet megsértettem volna, úgy bocsánatért esedezem és kérem atyai és főpapi áldását; biztosítom, hogy örömmel teszek eleget meghívásának és holnap Karlócára fogok menni.

485.

Temesvár, 1848 október 2.

Báró Piret főhadparancsnok Mészáros hadügyminiszternek bejelenti távozását.

Fogalmazvány. Budapest. H. L. átvéve a bécsi hadilevéltárból. Insurgentenarmee, 1848. X. 6. Praes. 509.

Ich gebe mir die Ehre Euer Hochwohlgeboren bekannt zu geben, dass ich vermöge allerhöchster Entschliessung vom 23-ten September zum Commandanten des 2-ten Reserve-Armeecorps in Italien ernannt worden bin und nächster Tage an meine Bestimmung abzugehen gedenke... Indessen übergebe ich die Leitung des Generalkommando unter Einem ausnahmsweise und provisorisch dem Herrn Festungscommandant FML. Br. Rukavina.

Báró Piret 1848 október 14-én adta át a bánsági főparancsnokságot Gläser altábornagynak. (U. o. 1848. X. 37.) Báró Piret közben Brünnbe helyeztetett át.

486.

Karlóca, 1848 október 2.

Rajacsits érseknek báró Blagojevich péterváradi főparancsnokhoz intézett átirata, mellyel Suplyikác vajda megérkezését tudatja.

Eredeti irat. Wien. Kr. A.; Sl. S. G. K. Fasc. 134. 1848. X. 3. a.

Nach einer vergangenen Nacht mittelst Estaffette erhaltenen Nachricht, soll S. Hochgeboren, der zeitherige k. k. Generalmajor und Brigadier in Italien, Stephan Suplikacz von Vitéz, denn die serbische Nation in ihrer am 1-ten Mai l. J. abgehaltenen Versammlung zu ihrem Voyvoden gewählt, auf der Reise hieher seien, und schon morgen hier eintreffen.

Ich beeile mich dieses Euer Exzellenz zur hohen Kenntniss zu bringen, indem S. Hochgeboren hernach sicherlich die Leitung der mit den Magyaren obwaltenden Zerwürfnisse selbst übernehmen, und der baldigen glücklichen Lösung zuführen wird.

487.

Karlóca (?), 1848 október 3.

Perisits Gábor szerbiai megbizott jelentése Sztratimirovits és Rajacsits érsek viszályáról.

Eredeti levél. Belgrád. N. B. Rukopisi, 1848. br. 982.
Másolata: Budapest. N. M. Az újabbkori szerb mozgalmakat illető okmányok, 97. lap.

. . . Єдва јуче око 10 сати пре подне овде у Карловце приспѣо самь. Приспѳвши овде предао самь писмо Г. Патріярху, којомъ приликомъ онъ ми је цело станѣ ствари између нѣга и Г. Стратимировића, као и између овога и Главногъ Одбора, поставше, и сада Стратимировићемъ у млогомъ коѳчему попуштено постоѳћегъ, повѣріо; а међутимъ оказао ми ѳ и оригинално писмо Г. Стратимировића, коимъ овай совршено повиновеніѳ и послушность Г. Патріярху обећава, али само да се Г. Маѳрхоферъ никако више непушта међ' Србе, из разни тамонаведены премда млого и маловажны причина, а нарочито вели, што ѳ овай консулъ баяги обећавао млогима и наговарао люде, да ньега, Стратимировића — убію па да ће свакомъ оному, кои то буде учиніо 100 цесаръ. дати и т. под. Томъ приликомъ показао ми ѳ и друго писмо Стратимировића на Г. Маіора Михла Іовановића, овди сада налазећегъ се отпуштено, коимъ овай увѣрава да ће у ½ 1 сата после подне за юче доћи, и да ће га овай баръ пристойно дочекати, збогъ чега ми ѳ и совѣтао Г Патріярхъ да далѣ не идемъ но овде га чекамъ. Я самь овай совѣтъ примио и чекао Стратимировића юче до 5 сати скоро пред вече, а тада сирѣчъ око 5 сати пођемъ у Бачку и чувши да ѳ у селу Каћу . . . са триѳстину граничара и прочима одемъ кньему ноћасъ у 1 сатъ после поноћи.

У ово доба дошавши нашао самь га заиста . . . Г. Миливоѳмъ Петровићемъ . . . и са два офицыра. Одма самь му се у исто доба представіо, писмо му ваше предао и мало се снымъ томъ приликомъ разговарао, а ютросъ рано читавы скоро два сата съ ныме самь имао разговора, и представляо му живо, сва слѣдства, коя ћею кукавы народъ овай Србски постићи, ако се онъ не буде дѣломъ и словомъ предао упутствованію Г. Патріярха, и ако се онъ непрође фантасти идеа, да ће сирѣчъ онъ, персономъ Ђорђе Стратимировићъ бити у кадрости *основати краљевство Србско у царству Аустрійском?* да ће онъ народъ избавити одъ свакогъ плаћања даціѳ и прочи нѣгови устмены па и писмены, погубны и за родъ овай србски сасвымъ несрећни израженія, койма непрестано народъ напаява и противу аустрійске монархіѳ огорчава. На ово истина одговорио ми ѳ, прво,

даһе онъ совршену покорность Г. Патріярху отдавати, а што се осталога тиче, да є онъ само давао мнѣніє, у данашнѣмъ положенію политичномъ, коє є вели можда некима и писмено излагао, но да онъ, дѣломъ не иде на одцепаңе одъ Аустриє, веһъ све у интерессу Цара да һе радити и право народа по привилегіяма дато му и иначе получити требуюһе тражити и пр. ов. под. — Я самь му после дугогъ разговора, са врло уваженія-достойнымъ предложеніяма, совѣтовао, да тамо доһе, и о свыма стварима Србскимъ увѣривши се упутсвованія тражи, а нарочито опровргне гласъ, кои се за нѣга у свему непрепоручителній по Београду чуе и говори; и онъ ми є за цѣло обеһао то учинити и са мномъ колико сутра тамо доһи. Но како є онъ, — не ко' што онъ мысли по политики, — него по свагдашньой нѣговой одъ природе нарави непостянъ, тако се є позніє предомысліо, и казао ми є да һе на писмо ваше єданъ дипломатическій одговоръ начинити и предати ми, а онъ сбогъ тога што бы се сва войска, у отсуству нѣговомъ морала побунити да һе за неко време остати, и войску наредити, по после самъ тамо доһи. На ово ништа я к' цѣли ближе, изабрати нисамъ мого, него приволети га, као што є и обеһао, у Карловце Г. Патріярху доһи, съ нымъ о свему споразумѣти се и онде Г. Войводу Шупљицкогъ (sic) кога данасъ или сутра доһи очекую, дочекати. Онъ є ово пріймио као и отъ стране Г. Миливоя у свѣму за умѣстно подкрепљѣнъ и ютросъ у деветъ сати одъ прилике дошли смо овде, сви горе именовани. У путованю одъ Каһа до Карловаца я самь и Г. Миливоє съ нымъ заєдно были у колима и за цело то време разговарали смо се о станю ствари овамошнѣ; но могу васъ . . . высокопочитаємый господине увѣрити овымъ да самь томъ приликомъ явно увидіо у души Г. Миливоя млоге идеє, коима є Стратимировиһъ зараженъ у смотреню отцепљеня одъ Аустріє, и неһу реһи у свему, по готово у веһимъ намѣрама и предпріятіяма Стратимировиһа г. Миливоє подранює, особито што се Маєрхофера тиче, у свему обойца протестираю поступакъ нѣговъ и ради су, особыто Стратимировиһъ, тужити га Министарству Бечкомъ; проглашуюһи свакога и све оне, кои на основу предложенія Маєрхофера, што осниваю и нѣга совѣтую, за крайнѣ незналице, слабе политике, и љюде у свему презрителне према данашньѣмъ духу времена и обстоятелства Єврепе. Г. Стратимировиһъ ми є томъ приликомъ изразивши се противу васъ и г. Тенке крайнѣ увреһено, казао да һе онъ васъ дати обоицу публицырати, како онъ вашимъ совѣтомъ ради све данашнѣ, и проче; коє һу вамъ казати кадъ тамо доһемъ. Далѣ, како є представши Стратимировиһъ, лично г. Патріярху у присуству Г. Миливоя уверио овога — Патріярха о покор-

ности своіой према нѣму, и о дѣйствованю своемъ у ствари данашніой, као и како г. Патріярхъ држи на речъ нѣгову; . . . я ћу іоштъ данасъ и сутра може бити остати овде и то у кући Стратимировића, съ планомъ како би га, ако се икако може приволео тамо доћи [у Београд] . . .

Fordítása:

Tegnap délelőtt 10 óra körül érkeztem meg nagynehezen Karlócára. Ide megérkezvén, átadtam a levelet a pátriárkának, mely alkalommal az egész ügyet, mely közte és Sztratimirovits, valamint utóbbi és a főodbor közt fennforgott, ismertette és Sztratimirovitsot illetőleg egyet-mást a tett engedményekről elmondott. Ekközben felmutatta Sztratimirovits eredeti levelét is,[1] melyben ez egészen behódol és engedelmességet fogad a pátriárkának, kikötvén azonban, hogy Mayerhofer semmi áron ne engedtessék a szerbek közé, — különféle kisebb-nagyobb okokból, — de különösen azért, mivel ezen konzul állítólag több embert ráakart venni, hogy őt — Sztratimirovitsot — agyonverjék s mindenkinek, aki ezt megtenné, 100 forintot igért. Ugyanezen alkalommal egy másik, Jovánovits Mihály őrnagyra, aki itt szabadságon van, címzett levelet is mutatott fel, amelyben őt, a pátriárkát, biztosítja, hogy úgymint tegnap délután ½1 órakor idejön. A pátriárka szerint az őrnagy tisztességgel fogja fogadni, s azt ajánlotta, hogy várjam be őt itten. Én ezt a tanácsot elfogadtam és tegnap este 5 óráig vártam Sztratimirovitsra, de aztán 5 óra körül Bácskába indultam, hallván azt, hogy Káty nevű faluban tartózkodik 300 határőrrel és másokkal. Éjfélután egy órakor mentem el hozzá.

Ezen tájban odérkezvén, tényleg Petrovits Milivoj és két tiszt társaságában ráakadtam; ugyanekkor azonnal bemutatkoztam és átadtam neki az Önök levelét,[2] rövid beszédbe ereszkedvén vele. Korán reggel két óra hosszat társalogtam vele, élénken felhoztam neki mindazon következményeket, melyek ezen szegény szerb népre fognak hárulni, ha tettel és szóval nem veti magát alá a pátriárka rendeleteinek; ha nem mond le hóbortos eszméjéről, mely szerint ő, Sztratimirovits György, képes volna *az osztrák császárság kebelében a szerb királyságot felállitani* és a nemzetet minden adófizetéstől felmenteni; ha vissza nem vonja szóval és írásban tett veszélyes és ezen szerb nemzetre szerencsétlenséget hozó kijelentéseit, melyekkel állandóan a nemzetet izgatja és az osztrák monarchia ellen elkeseríti. Erre ő azt felelte, hogy a pátriárkának feltétlenül behódol s ami a többit illeti, ő csak véleményt mondott a mai poli-

[1] Lásd a III. k. 81. lapján a 484. számú iratot.
[2] Lásd a III. k. 71. lapján a 481. számú iratot.

tikai helyzetről, melyet némelyekkel írásbelileg is közölt; tényleg azonban nem akar Ausztriától elszakadni, hanem csakis a császár érdekében fog cselekedni és az adott privilégiumokon alapuló nemzeti jogokat igyekszik megvalósítani stb. Hosszas beszélgetés után igen méltányos javaslatokat tettem neki, azt tanácsolván, hogy menjen oda (Karlócára) (?) és a szerb ügyekről meggyőződvén, irányító tájékozást szerezzen magának és különösen cáfolja meg azon híreket, melyek róla Belgrádban keringenek; ő biztosan megígérte nekem, hogy ezt megteszi s velem holnap odamegy. De mint mindig, amilyen állhatatlan, nem politikai okokból, hanem természeténél fogva, később meggondolván magát, azt mondta nekem, hogy az Ön levelére hivatalos formában fog válaszolni és ezt nekem átadja; attól való félelmében, hogy eltávozása után a csapatok lázonghatnának, egyideig itt szándékozik még maradni a csapatok rendbehozatala végett. Közelebb lévén célomhoz, ezzel szemben ellenvetéssel nem éltem, hanem rábírtam, ígéretéhez képest, hogy menjen Karlócára a pátriárkához, egyezzen meg vele mindenben és várja be Suplyikác vajdát, akinek megérkezését ma, vagy holnapra várják. Ezt az ajánlatot ő elfogadta, melyet (Petrovits) Milivoj is helyeselt s reggel 9 óra körül ide érkeztünk fentnevezettek. Kátytól Karlócáig én és Milivoj vele egy kocsin utaztunk és ezen egész idő alatt az itteni viszonyok állapotáról beszélgettünk. Ezen alkalommal bele láthattam Milivoj úr lelkébe is, megismervén ideáit az Ausztriától való elszakadás tekintetében, melyek Sztratimirovitsra is átragadtak. Nem akarom mondani, hogy mindenben, de legalább a legtöbb esetben Sztratimirovits céljait és vállalkozásait Milivoj segítette elő, különösen ami Mayerhofert illeti, kinek egész eljárását mindketten gáncsolják és kit a bécsi minisztériumnál bevádolni akarnak. Mindazokat, akik Mayerhofer terveinek alapjára helyezkednek és azt tanáccsal látják el, fölötte tudatlanoknak, gyönge politikusoknak és olyan egyéneknek mondják, akik a mai idők szelleme és Európa körülményei közepette mellőzendők. Sztratimirovits a végsőig megsértve, Ön és Tenka ellen kikelt, mondván, hogy mindkettőjüket a nyilvánosság el éfogja állítani s hogy az Önök tanácsára cselekedett; egyebet is mondott, amit Önöknek szóval fogok majd elmondani. Végül: Sztratimirovits megjelenvén személyesen a pátriárkánál, Milivoj kíséretében, biztosította a pátriárkát engedelmességéről úgy ennek személye, mint a jelenlegi ügyek intézése tekintetében s hogy a pátriárka szavára hallgat...

Én még ma itt maradok Sztratimirovits lakásán, azon tanakodván, hogy tudnám őt rábirni, hogy Belgrádba menjen...

488.

Belgrád, 1848 október 3.

Mayerhofer ezredes, belgrádi konzulnak Jellačić bánhoz intézett levele, melyben a Sztratimirovits-féle viszályt megírja.

Másolat. Wien. Kr. A. 1848. H. A. D. XII. 146. f.

Die mit meinem letzten Berichte vom 24-ten [Nov.] angezeigte grössere Angriffsoperation der syrmischen und banater Gränztruppen gegen die Stellungen des Kriegsministers Mészáros im Bacser Comitate ist durch einen Verrath des abgesetzten Befehlshabers der Nationalaufgebote Stratimirovics, welcher eine besondere dem Staatsverbande und der Monarchie gefährliche Revolution in der serbischen Wojwodschaft anzuzetteln versucht hat, vereitelt worden, als schon alle Bewegungen zu dieser Operation im Gange waren.

Der Hergang der Sache ist folgender:

Am 26-ten September setzte ich aus den Lager vor Werschetz 1500 Mann Illyrisch-Banater in Marsch nach Alibunar, welche am 27-ten, auf Wägen im Lager zu Tomaschevatz anzulangen hatten. Von dort marschirte an diesem Tage eine starke Abtheilung von 2000 Mann Deutschbanater über Perlas nach Titel und ein zweites Bataillon von 1200 Mann dieses Regimentes nebst obigen 1500 Illyrisch-banatern war bestimmt am 28-ten aus Tomaschevatz eben dahin abzurücken, um sich am 29-ten bei Gospodinze mit dem ganzen Corps zu vereinigen, welches nun über 10.000 Mann stark zur Offensive gegen Kér und Verbas bestimmt war, während Major Csorich mit 2000 Mann und 7 Kanonen bei Dálya die Donau überschritten hätte, Zombor, die Stellungen des Feindes längs der Donau und die Communication nach den Dampfschiffstationen bei Apatin und Baja bedrohte.

Als nun die erste Colonne von 2000 Mann aus Tomaschevatz in Titel angelangt war, folgte ihr der von dem serbischen Anführer Knicsanin unter seiner Bürgschaft im Lager bei Tomaschevatz zurückgehaltene Stratimirovics heimlich mit Verletzung seines dem Knicsanin gegebenen Ehrenwortes nach, und brachte diese Truppe zu Titel am 28-ten zum Abfalle indem er sie beredete den vorgezeichneten Marsch nicht fortzusetzen, ihrem Commandanten Oberlieutenant Stefanovich den Gehorsam zu versagen, nur ihn (Stratimirovich) als Befehlshaber anzuerkennen, die k. k. Offiziere abzusetzen und zu verlassen und nur den sogenannten National-Offizieren Folge zu leisten, von denen er augenblicklich aus den vorhandenen Korporalen und Gefreiten eine grosse Anzahl creirte.

Auf die Kunde hievon eilte der Patriarch von Carlovitz mit dem Dampfschiffe sogleich selbst nach Titel, konnte aber gegen diesen Verrath nichts auswirken indem sich mitlerweile viele Csaikisten und die Bewohner von Titel dem Aufstande angeschlossen hatten. Am 29-ten Morgens kehrten die 2000 Mann, nachdem Oberlieutenant Stefanovics und die k. k. Offiziere ausgetreten waren, unter Commando eines Nazional-Offiziers eigenmächtig nach Tomaschevatz zurück und die Mannschaft zerstreute sich schon auf den Marsche dahin zu mehr als der Hälfte. Der Marsch der übrigen Colonnen nach Titel musste aber unter diesen Umständen natürlich unterbleiben.

Ich selbst hatte am 28-ten Abends alle Commandanten der Truppen im Csaikisten Bataillone und im Bácser Comitate zu Nádaly versammelt um die Details der Angriffsdisposition festzusetzen und begab mich am 29-ten zu den braven Truppen in den verschantzten Stellungen von Turia und Sz. Tamas. An letzteren Orte erhielt ich, dies in Abschrift beiliegende Schreiben des Patriarchen,[1] und erfuhr bald darauf, dass Emissäre des Stratimirovics das Land nach allen Richtungen durchzogen und auch die Truppen des Capitain-Lieutenants Michael Jovanovich welcher mit etwa 3000 Mann zu Csurog stand, schon zum Theile demoralisiert hatten.

Ich erkannte augenblicklich die Vereitlung der beabsichtigten Offensive und beeilte mich nach Carlovitz zurück zu kehren um den Major Csorich der mittlerweile schon zu Wukovar und Dálya stand zu benachrichtigen, damit er seinen Donau-Übergang einstellen könne um am linken Ufer seinen eigenen geringen Kräften überlassen, nicht einen empfindlichen Nachtheil zu erleiden.

In der Nacht zum 30-ten erreichte ich Carlovitz und berieth mit dem Patriarchen die weitere Verfahrungsweise. Zuerst wurde getrachtet sich durch entsprechende Befehle und Massregeln der übrigen Truppen im Banate und in Syrmien zu versichern, und gleichzetig erhielten alle Nationalausschüsse den Auftrag den Stratimirovich wo er immer anlangen würde, gefangen zu nehmen und nach Carlovitz einzuliefern,[2] was in so ferne möglich ist, als er von Truppen nur noch eine Escorte von etwa 20—30 Mann und 6—8 Serbianern bei sich hat. Der serbische Anführer Knicsanin hatte mittlerweile schon seinerseits überall hin Circularien ergehen lassen, den Stratimirovics zu ergreifen und in sein Lager abzuliefern, allein bisher ohne Wirkung, denn Stratimirovics hat am 30-ten September die Truppen

[1] Lásd a III. k. 50. lapján a 468. számú iratot.
[2] Lásd a III. k. 64 lapján a 477. számú iratot.

zu Csurog wirklich abtrünnig gemacht und sich hierauf nach Járek begeben, wo er am 1-ten Oktober von der Besatzung mit Salutschüssen empfangen worden sein soll und mithin auch diese für seine Sache gewonnen hat. Dagegen scheint er es nicht gewagt zu haben auf unsere besten Truppen von 2-ten und 3-ten Bataillon der Peterwardeiner in den Stellungen zu Földvár Turia und Sz. Tamas einen Versuch zu machen, was die erste Andeutung seiner hoffentlich demnächst erfolgenden Vernichtung ist.

Am 30-ten erliess der Patriarch eine Proclamation,[1] und ich selbst die Erklärung,[2] welche in der beiliegenden Abschrift des Schreibens enthalten ist, das ich an den Erzbischof richtete als ich nach Belgrad abging um die serbische Regierung zu den ihr obliegenden kräftigen Massregeln gegen den Stratimirovics zu veranlassen. Ich habe in diesem Schreiben die Stellung Euer Excellenz und des croatischen Landtages der serbischen Nationalpartei gegenüber verwahrt weil durch zwei aufgefangene Briefe des Stratimirovics[3] an einen Beamten, welcher er zu gewinnen trachtete, sich seine von den Grundlagen des 1-ten und 3-ten May ganz verschiedenen Absichten herausstellen. Diese gehen nämlich dahin die Militär-Verwaltung der Gränze gewissermassen ganz im Volke aufzulösen, die Wahl des Fürsten von Serbien (der nichts davon träumt) oder eigentlich seiner eigenen Person zum Wojwoden durchzusetzen das Fürstenthum Serbien mit den österreichisch-serbischen Provinzen durch Ablösung von der Türkei zu vereinigen, das germanische Element in der Gränze zu zerstören, und dergleichen Utopien mehr, welche blos ein Deckmantel seiner selbstsüchtigen Absichten und seiner mir längst offenbaren Verbindungen mit den republicanischen Parteien in Galizien, Wien und Pesth sind, deren offenbare Erklärung er in diesen Ländern noch nicht an der Zeit hält.

Stratimirovics hat übrigens nicht die mindesten Eigenschaften eines Führers und seine Ideen auch keinen Anklang im Volke, diess bitte ich Eure Excellenz dringend, zu glauben, damit diese, eigentlich warhaft gute Nation in Ihrer Achtung und jener der österreichischen Regierung nicht schuldlos verliere. Der Abfall der Truppen ist bloss eine Folge ihres Überdrusses an dem langen Defensiv-Kriege; ihrer Sehnsucht nach der wahren Heimath und des Mangels hinlänglicher und tüchtiger Offiziere. Vor allen ist aber der unendlich lange Aufschub der Ankunft des Generals Suplyikac deren Schuld, welchen ich seit

[1] Lásd a III. k. 64. lapján a 477. számú iratot.
[2] Lásd a III. k. 67. lapján a 478. számú iratot.
[3] Lásd a III. k. 52. lapján a 470. és az 55. lapon a 472. számú iratot.

Monaten von allen Ministerien erflehe, und der endlich wie ich eben vernehme auf der Reise hieher in Agram eingetroffen sein soll. — Auch die entfernte Richtung der Operationen Eurer Excellenz und unsere völlige Isolirung hat nicht wenig zu dieser Diversion beigetragen deren Ende ich Eurer Excellenz binnen 2—3 Tagen anzeigen zu können hoffe.

Die serbische Regierung hat nähmlich schon vorgestern Abends gleich nach meiner Ankunft einen Beamten über Carlovitz an den Stratimirovics geschickt und ihn aufgefordert sich sogleich als Gefangener an den Knicsanin zu stellen, indem sie sonst die wirksamsten Massregeln gegen ihn und seine Partei selbst ergreifen werden, um nicht in den Verdacht einer Connivenz gegen ihn zu gerathen, diese Aufforderung ist zugleich dem Volke und den Truppen auf eine angemessene Art kund zu machen, was von bester Wirkung sein wird.[1] Gleichzeitig aber ist ein sehr tüchtiger Polizeibeamte an den Knicsanin abgefertiget und dieser angewiesen worden sogleich selbst mit 100 Reiter den Stratimirovics aufzusuchen und ihn gefangen oder tot nach Belgrad zu bringen, wo selbst er bis zur Herstellung der Ordnung aufbewahrt werden soll.

Stratimirovics hat dagegen gestern den Patriarchen gebeten nach Carlovitz zur Verständigung kommen zu dürfen, was ihn gewährt worden ist, ohne dass ich es billigen, denn er entgehet dadurch den obigen gewaltigeren und wirksameren Massregeln und erhält Gelegenheit auch zu Carlovitz die zwar sicheren Truppen und das National Comitée selbst zu verderben.

Zu Semlin habe ich ein Schreiben des Oberstlieutenant Gerlich nebst einem Praesidialbefehle des Generals Piret[2] an denselben erhalten, worin die Wirksamkeit Eurer Excellenz und meiner Person bei der serbischen Frage wie gewöhnlich in hohem Grade missverstanden wird.

Ich habe dieses Praesidial-Schreiben bei Gelegenheit der mir gewährten Befreiung des Chefs der conservativen ungarischen Partei im Banate Herrn von Szabó aus einer 3—4 tägigen Gefangenschaft unmittelbar an den Commandierenden beantwortet, und lege Eurer Excellenz eine Abschrift dieser Antwort bei, weil sie eine genaue Darstellung meines Verhaltens in dieser ganzen Angelegenheit enthält und auch zur Aufklärung des österreichischen Kriegsministeriums sehr nothwendig sein wird.[3]

Eure Excellenz ersehen aus allen diesen, die unendliche Schwierigkeit meiner Stellung in politischer und militärischer

[1] Lásd a III. k. 71. lapján a 481. és a 83. lapon a 487. számú iratot.
[2] Lásd a III. k. 35. lapján a 460. számú iratot.
[3] Ezen levélre eddig nem akadtam.

Beziehung und können sich also meine Sehnsucht nach einer baldigen friedlichen Beilegung dieses unglückseligen Streites vorstellen welcher ohne alle reelle Veranlassung blos durch den Übermuth der ungarischen Verwaltung und die Voreiligkeit veranlasst worden ist mit welcher man diese Länder ohne sie zu fragen und ohne ihnen irgend eine Bürgschaft zu bieten, diesen selbstsüchtigen magyarischen Utopien überliefert hat.

489.

Hódmezővásárhely, 1848 október 3.

Kossuth, Rózsa Sándor rablóvezérnek megkegyelmez, miután embereivel a harctérre ajánlkozott.

Budapest. N. M. Vörös-gyüjt. Történeti adatok, 1761. sz. 101—102. l.

Ötödik Ferdinánd magyar király nevében, én Kossuth Lajos, az ország teljhatalmú népfelkelési biztosa, és az ország honvédelmi bizottmányának tagja, ezen bizottmány nevében is adom tudtára mindenkinek, kik jelen levelemet most és jövendőben olvasandják:

Miképen Rózsa Sándor, ki a törvénytől és erkölcsiségtől elvetemedve ezen vidéket sok esztendők óta rablásaival megnyugtalanította, isten irgalmánál fogva magához térvén s bűneit töredelmesen megbánván, hozzám azon alázatos kéréssel folyamodott, hogy ha eddigi életmódjáért, valamint igaz bűnbánata szerint az istentől bocsánatot remél, úgy a földi igazságtól is bocsánatot kaphatna, nemcsak elhagyná elébbi életmódját s a törvényhez és erkölcsiséghez állhatatosan visszatérne, hanem' egyszersmind a haza jelen veszélyében az országnak fegyveres ellenségei ellen hű és bátor szolgálatát, mint jó polgárhoz illik, úgy maga személyében felajánlaná, mint a pusztai pásztornépből 150 fegyveres lovast saját költségükön táborba szállani és az ország hadvezéreinek rendelkezése szerint a haza ellenségei ellen a véggyőzelemig híven és becsületesen szolgálni reá bírná...[1]

Az elárvult haza védelmére egyenként és összesen fegyvert fogna, minek okáért nevezett Rózsa Sándornak, az örökké való isten és az országnak honvédelmi bizottmánya nevében, ezennel a jelen levelem előtt folytatott bűnös életéért a földi igazság részéről is bocsánatot adok és rendelek, oly föltétel alatt mindaz által, hogy a törvényhez és erkölcsiséghez állhatatosan

[1] Itt egy rész a bűnbocsátó levélből kimaradt, melyet Vörös Antal, Kossuth titkára nem jegyzett fel.

megtérjen és fogadása szerint 150 fegyveres lovassal magát a seregvezér rendelkezése alá adja és bocsássa, ki őtet rögtön Csepel szigetén, onnan pedig a Dunán átszállítani és a Hunyadi csapat parancsnokának vezérlete alá utasítani köteleztetik.

Így hozván magával a töredelmes bűnbánó iránti keresztény szeretet és a vidéki nép nyugalmának biztosítása.

Jelen bűnbocsátó levelemet a fent kitett kötelesség teljesítésének feltétele mellett az országnak minden hatósága, bírái és ítélőszékei erősnek és érvényesnek elfogadni köteleztetvén.

Ha ellenben nevezett Rózsa Sándor az ördög sugallatának engedve bűnös életével fel nem hagyna és a közbátorságot tovább is háborítani merészlené, ezen esetre bűnbocsátó levelemet minden bíróság megsemmisültnek tekintendi s őt újabb bűneiért egész súlya szerint büntetendi, — a közigazság így kívánja.

Rózsa Sándor a Hunyady-csapat egy századosa útján ajánlkozott hadiszolgálatra.

490.

Félegyháza, 1848 október 4.

Jókai Mór jelentése Kossuth Lajos teljhatalmú országos biztoshoz Rózsa Sándor haramiavezér amnesztiája iránt.

Eredeti kézirat. Budapest. N. M. Vörös-gyüjt. 1017. sz.

Rózsa Sándor amnesztiáját kézbesítettem. Eljárásom kissé divergált a vett utasítástól, de a körülmények úgy hiszem igazolandják. A kérdéses hadnagy jelen nem létében a bocsánathirdető levelet, Lukácsy Károly első őrmesternek adtam át, mint ki ez ügyben maga legtöbbet fáradozott, azon utasítással: hogy rögtön keresse fel Rózsa Sándort s a kérdéses feltételeket tudtára adva rögtön indítsa meg immár 280-ra szaporodott csapatjával rendeltetése helyére.

Szentesen és Csongrádon az igaz ügy Judásai veszedelmes sensatiót okoztak a felkelésre kész népben azon hír terjesztésével: hogy míg oda lesznek, falvaikat idegen katonaság szállandja meg, ezek most total desperáltak. — Alapja tán e pletykának az lehet, hogy a Blomberg dsidásait nem bocsáták be Szegeden. Jó volna ezek iránt valami megnyugtató intézkedéssel fellépni, tán lefegyverezni a kérdéses katonaságot, vagy elküldeni Debrecenbe, ahol elegendő controlleria volna rájuk nézve a mozdulni úgy is restelkedő népségben, — ezek az emberek komolyan aggódnak s dacára Zichy példájának még mindig akad ki őket bujtogassa. Ne adja Isten hogy az alatt míg ők

oda lesznek, valami baleset történjék falvaikban, ez mindenesetre az igaz ügy népszerűségének rovására menne.

Írtam egy proclamátiót a már táborba szállt felkelő néphez, az iránt szólva hozzá, hogy ott a táborban körülbelül mihez alkalmazza magát, hogy becsületet valljon. Mire találkozandunk, készen fogom magammal vinni, ha ugyan magamat is el nem visz valami.

Rózsa Sándor ezen dolgairól Jókai Mór „Az én életem regénye" című művében is megemlékszik.

491.

Pest, 1848 október 4.

A magyar kormány Beöthy Ödön teljhatalmú kormánybiztos mellé kormánybiztosokat nevez ki.

Jászay fogalmazványa. K. I. 1848. 847/e. sz.

Meghatalmazvány.

A lázadó szerb-illyr elleni aldunai seregünkhöz kirendelt teljhatalmú országos biztos Beöthy Ödön kívánatára, s az ott szállongó különböző hírek személyes megcáfolására, az ottani táborunk lelkesítésére, buzdítására s mindannak, mi fegyvereinknek óhajtott sikert szerezhet, erélyes eszközlésére, Bernáth József, Haczel Márton és Hadsics Lázár képviselők kormánybiztosokul ezennel kineveztetnek, — felhatalmaztatván, illetőleg oda utasítatván: miszerint említett Beöthy Ödön teljhatalmú országos biztosnak mindenekben segedelmére legyenek, rendeleteinek sükert szerezzenek, s vele egyetértőleg mindent elkövessenek, hogy vitéz seregeink az ellenségen diadalt és győzedelmet nyerjenek; az előfordulandó körülményekről s napi eseményekről pedig időről-időre pontos, gyakori és kimerítő tudósítást tegyenek.

492.

Karlóca, 1848 október 4.

Sztratimirovits kiáltványa a szerb nemzethez, melyben császárhűségét és a karlócai határozatok megvalósítását hangoztatja.

Egykorú nyomtatvány. Wien. St. A. Serbien. Fasc. 6. 1848—50.

Народу войводства сербског'!

Привременный Народа Сербскогъ Управитель, Святѣйвшій господинъ Патріархъ, Іосифъ и Главный Отборъ Народа Сербскогъ, позвали су за 25. данъ текуһегъ месеца Септемвріа Народну Скупштину у Карловце. И будутьи да су се по нѣки мѣсты

Войводства нашег' разгласила нѣка неспоразумѣнія између мене и Главног' Отбора; то пре него што бы ова Народна Скупштина у Карловцы совокупила се, непропуштамъ извѣстити свакога, да самь я данасъ у Карловце дошао, отъ Святѣйшег' Патріарха Управителя позванъ и отечески дочеканъ, и да поведеніе Патріархово и спрама мене и спрама цѣле Народне ствари похвалюемъ и превозносимъ. Было е нѣко неспроразумѣніе измедьу мене и Главногъ Одбора збогъ некій членова; но и ово е изчезло, почемъ е Народъ показао необоримо повѣреніе према мени, и почемъ самь я онакова изясненія дао, коя се съ чесћу моіомъ и ползомъ народа слажу.

Я предрагомъ' Народу нашем', као Отцевима и Братьи моіой на овомъ повѣренію ньеговомъ къ мени сердечно благодаримъ, и старат' тьу се своmъ снагомъ моіомъ. да повѣреніе ово у свакой службы, у кою бы властію народа поставльенъ быо, по могутьсву оправдамъ.

Има браћо свакій човекъ и непріятеля. Дошло е мени до знаня, да нѣки о мени те рѣчи расипаю, као да я умышлявамъ противи самогъ нашеъ пресвѣтлогъ цара подигнути се. Нигда то, драга братьо, у мысли моіой ніе било, и я ништа друго не желимъ, развѣ свету народность нашу, подъ владѣніемъ премилостивогъ Цара и Краля нашегъ Фердинанда осигурану и утврдьену видити. И ово тье све онда совершенно испунити се мотьи, кад свима силама настоимо, да се заключенія наше народне скупштине одъ 1. и 3. Маія у дѣйство приведу. Мени е найвећа светиня премила народность наша и на той основана твоя слобода. премилый народе, и увѣренъ самь, да, кадъ ова обезбѣдьена буде и привржeность наша къ монарху быт' тье крѣпчія — основанія, яча, назидана будутьи на темелю добро разумѣнне и сретьно уживане народности и слободе наше.

Ово е, братьо, политическо вѣроисповѣданіе мое, а што Вамъ кодъ когодъ у име мое говоріо буде, никому невѣруйте. Да живи пресвѣтлый Царъ и Краль нашъ Фердинандъ! да живи святѣйшій Патріархъ нашъ Іосифъ! Да живи избраный Войвода нашъ Стефанъ Шупликацъ! да живи више свега, твоя совершена слобода народе Србскій.

Fordítása:

A vajdaság szerb nemzetéhez!

A szerb nemzet ideiglenes kormányzója, Rajacsits József pátriárka őszentsége és a szerb nemzet főbizottmánya f. évi szeptember 25/október 7-re a szerb nemzetgyűlést Karlócára egybehívták; minthogy vajdaságunkban híre ment a főbizottmány és köztem fennforgó egyenetlenségnek, — még mielőtt a szerb nemzetgyűlés Karlócára összegyűlt volna, mindenkinek

tudomására adni el nem mulasztom, hogy a mai napon a pátriárka őszentsége meghívására Karlócára jöttem, s általa atyailag fogadtattam; magatartását úgy irántam és a szerb nemzeti ügyek iránt hálásan elismerem. Volt ugyan köztem és a főbizottmány közt néhány bizottsági miatt bizonyos egyenetlenség, de ez is elsímult, miután a nemzet tántoríthatlan hűségét irántam kinyilvánította s miután én olyan nyilatkozatot tettem, amely becsületemmel és a nemzet érdekeivel egyezik.

Nemzetünknek ezen irántam tanusított bizalmát szívből megköszönöm és teljes erőmből azon leszek, hogy ezt a bizalmat szolgálatomban, amelybe a nemzet akarata engem helyezne, lehetőleg kiérdemeljem.

Minden embernek vannak ellenségei. Tudomásomra jutott, hogy némelyek rólam azt a hírt terjesztik, mintha szándékom volna maga az osztrák császárunk őfelsége ellen fölkelni. Kedves testvéreim, ilyesmire még csak nem is gondoltam; nincs más óhajom, mint nemzetiségünk megerősödését és biztosítását Ferdinánd császár és király uralkodó alatt láthatni. S ezt tökéletesen el fogjuk érhetni, ha teljes erőnkkel arra törekszünk, hogy a május 13. és 15-i nemzetgyűlési határozatok megvalósuljanak. A legszentebb előttem a mi nemzetiségünk és az ezen alapuló szabadságod szeretett nemzetem s meg vagyok róla győződve, ha ez biztosítva lesz, az uralkodónk iránti ragaszkodásunk is jobban lesz megalapozva, erősebben fölépítve a kellő megértés alapján, nemzetiségünk és szabadságunk boldog élvezetében.

Ez, testvérek, az én politikai hitvallásom s bárki is bármit mondjon a nevemben, annak ne higyjetek. Éljen a mi felséges uralkodónk, Ferdinánd császár és király; éljen József pátriárkánk őszentsége! éljen választott vajdánk, Suplyikác István! éljen teljes szabadságod, szerb nemzetem!

A Rajacsits érsek és Sztratimirovits közti viszályra vonatkozó iratok közöltettek a Szerb Matica 111. évkönyvében is a 179—210. lapokon, a 29., 30., 31., 33., 35,. 39., 40., 43., 44., 45., 49. számú iratok közt. Magyar fordításuk: Dr. Margalits E.: Szerb történelmi repertórium, I. k., 304—320. lapokon.

493.

Karlóca, 1848 október 7.

Rajacsits érsek tudatja Suplyikác szerb vajda megérkezését.

Megjelent a Szrbszke Novine 1848. évi 88. számában.

Радостна вѣсть.

Свему народу войводства србскогъ.

Што смо одъ 1-гъ Мая т. л. съ найвышомъ и найживльомъ жельомъ очекивали, то данасъ съ найвышомъ радости обявлюємо.

Благовѣрный, общелюблѣный 1-гъ Мая общенародно, едногласно, избраный войвода нашъ Стефанъ Шупликацъ одъ Витеза, приспѣо е овамо юче у три сата после подне у найпожелателніемъ станю здравля, одъ многобройногъ народа съ неописанымъ одушевлѣнѣмъ дочеканъ, и приміо е воено правлѣніе войводства србскогъ. Живіо намъ витежкіи войвода нашъ! Живіо цео народъ богоспасаемогъ войводства србскогъ!

Из засѣданія главногъ одбора народа србскогъ.

У Карловци 25. Септембра 1848.

Іосифъ. с. р.

Fordítása:

Örömhír a szerb vajdaság összes népeihez.

Amire mi f. évi május hó 13-tól fogva a legnagyobb vágygyal vártunk, ezt ma a legnagyobb örömmel közhírré tesszük. A közszeretetben álló, igazhitű (1848) május 13-án egyhangúlag, a nép összessége által megválasztott vajdánk, Vitéz Suplyikác István, tegnap délután 3 órakor a legjobb egészségben közibénk érkezett; nagy sokaság leírhatatlan lelkesedéssel fogadta, mire a vajda átvette a szerb vajdaság hadvezérletét. Éljen a mi vitéz vajdánk! éljen a szerb vajdaság valamennyi istenhívő népe!

A szerb nemzet főbizottmányának üléséből.

Karlócán, 1848 szeptember 25/október 7.

József s. k.

494.

(Karlóca), 1848 október 7.

A bécsi szerb küldöttség számára a patriárka által kiadott utasítás.

Másolat. Karlóca. Djejanija. No. 468.

1. Депутація има старати се да се у животь проведу заключеніе Народне Скупштине одъ 1- и 3-г Мая, а имено покрай изданогъ повѣренія Войводе и Патріарха, да се войводовина. т. е. просторь нѣзинѣ землѣ писно потврди.

2. Къ тому намѣренію да употребіе призрѣніе изреченогъ начела равноправности свію народа у отношенію србскогъ къ другима народима изванъ войводовине, а особито къ централномъ правлѣнію. Како у смислу самогъ извршителногъ тако и законодателногъ правленія, призрѣніе историческо Народа Србскогъ, призрѣніе религіозно, призрѣніе моралне снаге Народа Србскогъ къ одржанію едногъ правленія, и призрѣніе заслуга Србскогъ народа у послѣдно време, кое су не само за

народъ Србскіи и народъ войводовине збогъ предупређене Анархіе но и за остале народе Царске изванъ войводовини. У колико се тиче извршенія начела равноправности одъ велике ползе, но нарочито у колико су оне несравнено спасителне къ одржанимъ престола и цѣлокупности Монархіе.

3. Депутація има по превосходству и изкључително старати се, да се войводовина србска на онай степенъ политическій постави, на кой Троедина Кралѣвина успѣхъ себе поставити, како у смотренію внутренѣгъ правленія и судопоизводства, тако и у призренію друга отношенія воена и финанціална. Овде юштъ за правацъ послужити могу правленія разни други отцеплѣни постоеђи земаля у Монархіи, подобне категоріе, као што су: какво велико княжество, како войводство.

4. Депутація има старати се да се разговетно разложи отношеніе Правителства Войводине, спрама средоточномъ правленію Монархіе на основанію ненарушимогъ союза учинѣногъ са Троѣдномъ Кралѣвиномъ. У овомъ има настояти да се опредѣле и знаци отличетелнѣ землѣ, кои су: Гербъ и Застава.

5. Настояти, да отъ стране Србске Войводовине опредѣли се едно лице у Качеству Міністра Царства као началникъ сѣченія за войводовину.

6. Депутація има настояти, да се што скоріе опредѣли темель, на комъ ђе мођи садашнѣ привремено правленіе Войводовине успѣхно окретати се, до опредѣлителногъ устроенія истогъ, имаюђегъ слѣдовати манифесту царскомъ одма по примирію.

7. Депутація има у овой цѣли совѣтовати се съ г. Савѣтникомъ Апеллаціе Адамомъ Іоанновиђемъ и Г. Димитриемъ Константиновиђемъ на кое я издаемъ у овомо предмету препоручително писмо.

8. Опредѣлитъ се 4 лица у ову Депутацію и по позиву грофа міністра и за совѣтаніе и у случайма за заступника, али депутація има настояти да сви 4 у совѣштанію участвую, ако би было допуштено. Перва два е су г. Іаковъ Живановиђъ, Іоаннъ Пасковиђъ, и заступници г. Константинъ Богдановиђъ Іоаннъ Шупликац.

Ово су обшти видови, отъ кой Депутація отступити не смѣ, имаюђи обратити се у такова случаева Правителству войводине. Отъ заключенія подъ 1. й 3. Маја не смѣ се едне черте отступити по заключенію народне Скупштине одъ 25. Септ. 1848. год.

Fordítása:

1. A küldöttség köteles gondoskodni arról, hogy az (1848) május 13. és 15-én hozott nemzetgyűlési határozatok, nevezetesen

a vajdának és a pátriárkának adott megbízás értelmében, megvalósíttassanak és hogy a vajdaság, illetve területe, pontosan megállapíttassék.

2. Evégből vegye figyelembe az összes nemzetek részére biztosított jogegyenlőségi elvet a szerbeknek a vajdaságon kívül élő nemzetekhez való viszonyában, de különösen a központi kormányzatra nézve, úgy végrehajtási. valamint törvényhozási tekintetben; legyen figyelemmel a szerb nemzet történeti, vallási, erkölcsi befolyására egy jogtervezet felállításánál s a szerb nemzetnek az utóbbi időkben szert tett érdemeire, melyek nemcsak a szerb nemzetnek és a vajdaság lakósainak, hanem a császárságnak és a vajdaságon kívül élő többi népeinek is az anarchia ellen javára váltak és nagy hasznára voltak a jogegyenlőségi elv megvalósításának s különösen a trón és az összmonarchia fenntartásának.

3. A küldöttség tartozik főleg és kizárólag arról gondoskodni, hogy a szerb vajdaság a három egyesült királysággal politikailag egyenlő rangba jusson, úgy belügyi és politikai, valamint katonai és pénzügyi tekintetben. Irányadásul szolgálhatnak a monarchia egyéb különálló, hasonló nagyságú tartományainak törvényei.

4. Gondja legyen a küldöttségnek arra, hogy a vajdasági kormánynak a monarchia központi kormányzatához való viszonya, a három egyesült királysággal kötött felbonthatatlan szövetség alapján, határozottan körülirassék. Arra kell törekedni, hogy egyúttal a tartomány külső jelei, úgymint a címer és a zászló, megállapíttassanak.

5. Követelje, hogy a szerb vajdaság részéről egy egyén a császárság minisztériumában a vajdaság részére mint bizalmitisztviselő fölvétessék.

6. A küldöttség törekedjék, hogy minél előbb alapja vettessék egy kormányzatnak, mely által a jelenlegi ideiglenes kormányzás lehetővé váljék addigra, míg szervezete véglegesen meg nem állapíttatik; ennek a békekötés után császári manifesztummal kell megtörténnie.

7. A küldöttség tartozik tevékenységében Joannovits Ádámmal, a föllebviteli szék tanácsosával és Konsztantinovits Demeterrel tanácskozni, akik részére e tekintetben megbízóiratot adok.

8. Ezen küldöttség négy személyből áll és a (Stadion) gróf-miniszter felhívására tanácsadásra köteles, esetleg ügyképviseletre; a küldöttek, ha lehetséges, követeljék, hogy a tanácskozásokon mind a négyen résztvegyenek. Az első két tag, Zsivánovits Jakab és Paszkovits János, helyettesеik pedig Bogdánovits Szilárd és Suplyikác János.

Ezek azon általános körvonalak, melyektől a bizottság el nem térhet, ellenesetben tartoznak a vajdaság kormányához fordulni. Az (1848) május 13. és 15-i határozatoktól az 1848 október 7-i nemzetgyűlés határozata szerint egy tapodtat sem szabad eltérniök.

495.

Karlóca, 1848 október 7—14-ig.

A második karlócai szerb nemzetgyűlés jegyzőkönyve.

Egykorú eredeti nyomtatvány. 1—20. lap. Belgrád. N. B. 1848. No. 885.; Újvidék. Szerb Matica, VIII. c. 1.; Karlóca. Djejanija, 1848. No. 141.; K. P. L. egy példány.

Дѣянія Скупштине Народа Войводовине Србске
отъ
25. Септемврія л. 1848 у Карловцы торжествоване.

СЛОВО

коимъ є св. Патріярхъ Народну Скупштину отворіо у Карловцы 25. Септемврія 1848.

Почитаеми Депутирцы Народни! Славный народе!

Отъ дана славногъ покрета нашегъ, 1. Маіа т. г. до данасъ, много є важны догађая у светой нашой ствари догодило се, Скупштина є наша подъ 1. и. 3. Маіа важна заключенія донела. Ова є требало отъ пресвѣтлогъ Цара и Краля потврђена, требало ій є кодъ куће обезбеђена имати. За израђенѣ первогъ предмета Скупштина є єдну многобройну Депутацію, на кое вр'у я самь быти имао, къ пресвѣтлому Імператору и Кралю изаслала, а за сохраненіе другогъ єданъ Отборъ између себе отредила. Депутація є подъ моимъ предводителствомъ Імператору у Инсбруку предстала, и по духу онда бѣявше Мађарске політіке такавъ отговоръ добила, какавъ ніє могао успокойти народне духове, а именно, да є реченна Скупштина наша незаконна, по чему и заключенія на овой донешенна да не могу узета быти у призрѣніє. Овомъ приликомъ ползовали смо се у томъ, што смо на Собору Хорватско-Славонско-Далматійскомъ изреченый 1. Маіа съ овымъ кралѣвинама союзъ у дѣйство привели, тымъ, што су наша заключенія одъ 1. и. 3. Маіа Браћа Хорвати у своіой Скупштини за своя собственна пріимили. Отборъ є пакъ свой задатакъ совѣстно и живо руководіо. Мађарска політіка ужаса, изражения прекимъ судовима, дизанѣмъ мобилны гардій, приношеніємъ знамениты жертвій и у новцу и у натури, и найпосле гнуснымъ нападені-

ємъ другій данъ Дуова на Карловце, као сердце покрета и столицу народногъ правлѣнія, болѣ су познати, нежели, да за нуждно налазимъ овдѣ све исчислявати. Отборъ є на сва дѣйствія, на саме умышляє непріятельске бодрымъ окомъ гледао, и видеħи свету ствáрь народну, и самый Народъ у опасности, ставио се у станѣ отбранително, онъ є са очевиднымъ пожертвованіємъ свію членова свой кругъ дѣятелности развіо, и жиле дѣйствія свогъ у народъ пустіо, онъ є народно правленіє формално и матеріално узео, и чистеħи предѣле основаногъ Войводства отъ духа непріятелства, онъ є посвуда найпре само мѣстне, а потомъ и окружне Отборе устроіо и утврдіо, а себе Главнимъ Отборомъ одма прогласіо, и посредствомъ подчинѣны себи Отбора народомъ успѣшно управляо. Онъ є Регіменту Петроварадинску и Сремску Градомеђу, онъ є Шайкашкій Батальонъ и Регіменту Нѣмачко-Банатску кромѣ Бѣле-Цркве и нѣне околине подъ свою владу присвоіо, и данасъ дѣйствує съ готовостію на вр'у Регименте Србско-Банатске, на границама Шайкашкогъ Баталіона, у почетку Диштрикта Бечейскогъ у Сентомашу, и на вр'у Градомеђе Сремске, и дуж' Дунава ове противу силе непріятельске. Садъ му предстой на свымъ овимъ точкама жива операція унапредакъ за завоєвати границе Войводства.

Кадъ є депутація многе Членове Скупштине са собомъ на путъ повела, на комъ се подуже задржавала, особито, кадъ су премногы членови за Главный Отборъ избрани, или никако нидошли, или мало по мало отъ Главногъ Отбора изостаяли, тако, да є тѣло ово на врло мало членова спало, кругъ дѣятелности пакъ нѣгове чрезвычайно разпространіо се, и изврщуюħи руку по сви краєви предѣла а и по струкама правленія потребовао, онъ є и по нужди появившой се, и по себи пристоєħемъ праву, нѣке нове чиновнике себи избрао, и тако дѣйствовао є онъ, како є само могао.

По повратку момъ изъ Інсбрука Главный є Отборъ мене са найчувствителніомъ жельомъ дочекао, и мене умоліо, да се на чело правленія са неограниченномъ властію поставимъ. Я таково чувствително предложеніє нисамъ могао другчіє, развѣ съ подобномъ чувствителностію пріимити; и устроивши Отборъ у договору съ ныме на потребно число отдѣленія задржао самъ себи исключително струку воєнну и струку діпломатическу подъ названіємъ „привременногъ Народногъ Управителя“ отправляюħи и другостручна важнія дѣла изъ Общтегъ Засѣданія Главногъ Отбора. Овымъ є дакле начиномъ света наша стварь по момъ знаню совѣстно и ревноство руковођена, све на основанію заключенія Народне Скупштине одъ 1. и 3. Маіа, а имено имаюħи у виду высочайше правленіє пресвѣтлогъ нашегъ

Імператора и Краля, но равнымъ коракомъ пратећи народна права и требованія.

Мала неспоразумнѣнія са привременнымъ предводителѣмъ народногъ войнства Г. Георгіемъ Стратимировићемъ, поравнали су се найскоріе живымъ настояванѣмъ моимъ и одма послѣдовавшимъ повиновенніемъ нѣговымъ.

У трудномъ походу военномъ, съ благодарностію признати валя, да не би смо могли далеко, а можда ни првогъ корака учинити, да намъ браћа Сербльій Княжевства Србскогъ у помоћь притекли нису. И Главный Отборъ стой готовъ Славной Скупштини о свему точно извѣстіе подати. Оть стране мое, као привременогъ Управителя, и оть стране Главногъ Отбора остае имъ вѣчный дугъ благодарности. Увѣренъ самь да Славна Скупштина иста чувствованія дѣли.

Кромѣ ове помоћи извори нашегъ дѣловодства были су доброхотна дѣянія и разны обштества и поедины лица, како у новцу, тако и у натури, были су приходи тридесетичны, гдѣкоя лађа завоевана, и готовость, коя се у народнымъ фондовима налазила, кое рачуне готовъ е Главный Отборъ Славной Скупштини показати.

Садъ, кадъ се союзникъ нашъ преузвышеный Бань, озбыльно отдао по походъ военный, и у Срдцу Угарске налази се, кадъ е непріятель нашъ овако врло збунѣнъ и у забуни видисе да не зна, шта ће да ради, кадъ е очевидно, да е и самъ высочайшій Дворъ противу нѣга изразіо се, явно покровителствуюћи свету нашу стварь, и стварь браћа Хорвата, кадъ намъ треба рѣшителне погоде чинити, нађено е за полезно и нуждно, Скупштину ову данашню позвати, едно да се народъ извѣсти, о дѣловодству нашемъ, и станю стварій наши, чимъ ће у исто време увидити се необходима нужда, што скоріе посовѣтовати се о средствама, койма ће се свяштеный овай ратъ нашъ, отсадъ већъ са свимъ рѣшителанъ быти имаюћи, успѣшно водити моћи, да бы се успоредъ са союзникомъ нашимъ Баномъ напредъ корачати, и спасителна пожелана цѣль наша, извршеніе заключенія народны оть 1. и 3. Маіа што скоріе постићи могла.

О рату овомь са утѣшеніемъ сообщити могу Славномъ Собору да колико се рать овай оть стране непріятельске съ крайнымъ и неописанымъ свирѣнностьомъ водіо, толико е оть наше стране чувство човечества упражнявано было, тако, да намъ непріятельи наши никако пребацити не могу, да смо и кога оть ньовы похватани само злоставили, много манѣ смертно каштиговали. Слѣдователно све, што су годъ они по своимъ новинама рђаво о нама писали, и писати не престаю, есу све само голе и пуке лажи.

Будуђи пакъ да є вѣроватно, да ђе се воєнни походи скоро окончати, по кои оконченію наравно ђе слѣдовати конференціе између высочайшегъ Правленія Аустрійскогъ Народа Мађарскогъ, Хорватскогъ и Србскогъ, и то ђе не само полезно, него и нуждно быти, да Славна Скупштина разсуди предметъ овай, и донесе заключеніє, кому покланія повѣреніє отъ стране народне за заступити заключенія народна отъ 1. и 3. Маія у оваќой конференціи.

Ово вамъ разсудити и у дѣйство привести предстой Господо моя! Богъ є на желѣ наше веђъ єданъ вѣнацъ награде поставіо. Богъ є нама башъ сада, башъ у отсудно време, пожеланногъ Войводу нашегъ, у средину нашу послао, и као што су Славни повѣреници народа свакій своїъ края, тако є драги Войвода, повѣреникъ обште народный на данашню нашу богоблагословенну Скупштину дошао. Садъ дакле имаюђи и главу воєны похода наши врстну главу, лакше ђе му и ствари наше предузимати и извершивати. Молимъ само и совѣтуємъ, да силе наше и умне и матеріалне усредоточимо у єдномъ средоточію обще слоге и обще любави братске, и заиста неђе намъ Божій благословъ оскудѣвати.

I. Засѣданіє

Скупштине Народа Србскогъ у Карловцы Сремски 27. Септемвріа 1848 држано.

Член 1. Почемъ є Нѣгова Светость, Господинъ Патріархъ Іосифъ Скупштину Народа Србскогъ подъ 19. текуђегъ месеца и лѣта на 25. о. м. сазвану престолнимъ Словомъ своймъ отворіо, и у Слову томъ Скупштину на важность задатка рѣшити се имаюђегъ опоменувимъ, найвеђу радость свою о томъ изявіо, што є народомъ Србскимъ у Скупштинама 1. и 3. Мая о. г. єдиногласно за Войводу Србскогъ изабрани свѣтлѣйши Господинъ Цесаро-Кралѣвски Генералъ Стефанъ Шупльикацъ од Витезъ у ово башъ време у средину народа стигао, кадъ народъ Србски за постиженіа цѣли у Скупштини 1. и 3. Маія о. г. поставлѣнъ мудрогъ и разумногъ руководителя воіногъ найвеђма потребує, — почемъ є далѣ нѣгова свѣтлость вишехвалѣни Господинъ избрани Войвода Србски Стеванъ скупштину народну поздравивши ню о томъ извѣстіо да є онъ као Цесаро-Кралѣвски Генералъ изъ чисто къ Роду своъ любави съ тимъ намѣреніємъ у средину Народа дошао, да нарочно воіна движенія Народа Србскогъ донде руководи, докъ се Божіимъ благословомъ и храбромъ мишицомъ Србскомъ Войводовина Србска извоює, Милостію нѣговогъ Цесаро-Кралѣвскогъ Величества потврди и кругъ дѣятелности Войводе

Србскогъ своимъ начиномъ опредѣли. — Народна ова скупштина поздравъ тай духовни поглавара свой са найвећимъ усердіемъ примивши, ступила е къ собственномъ урежденію своmъ.

Найпре е прочитанъ списак членова Народнѣ Скупштине ове, кои купно са повѣрителнимъ писмама 76 комада има; додавајући и то, да Станъ Илочки, Черевићски, Окружіе Вуковарско, варошъ Вуковаръ и Илокъ премда су сви позвани, представнике свое на ову скупштину послали нису.

Потомъ су единогласно изабрани:

а) За редовне предсѣдателѣ Скупштине оне Святѣйши Господинъ Патріярхъ Іосифъ и Нѣгова светлость Господинъ Войвода Стефанъ, — за првогъ подпредсѣдателя Нѣгово Преосвященство Господинъ Епископъ Карлштадски Евгеній Іоанновићъ, за другогъ подпредсѣдателя Господинъ Кавалѣръ и нар. Посланик Іаковъ Живановићъ.

б) За првогъ Секретара избранъ е Г. Ливи Радивоевићъ, сл. Сремске Жупаніе окружни Судацъ Ердевички, за другогъ Секретара Г. Милошъ Радойчићъ. Медицине Докторъ, — обое народни представницы.

в) За редовника, кои ће о томъ бригу водити, да свакій Словословъ у Скупштини онимъ редомъ говори, коимъ се редомъ явіо, избранъ е г. Медицине Докторъ и народны представникъ Георгій Пантелићъ.

При избори ови лица примѣћено е да е за оба редовна предсѣдателя и првогъ подпредсѣдателя да се они као не Депутирцы Народни само за ову Скупштину на иста достоянства опредѣлавају, и као лица совршено и безъ свакогъ изятія повѣреніе народно уживајућа.

Член 2. На учинѣно представленіе да се на престолно слово Нѣгове Светости сочини одъ стране Скупштине ове одговоръ (аддресса).

Сочиненіе истогъ адресса повѣрено е Г. Подпредсѣдателю Якову Живановићу, обоимъ Секретарима Радивоевићу и Радойчићу, и редовнику Г. Георгію Пантелићу, съ тимъ да сочиненіе свое скупштини на развидѣніе поднесу.

Член 3. Учинѣно е одъ стране народни посланика вопрошеніе: хоћеду ли при засѣданіяма Народнѣ Скупштине сами народныи представници или и прочи на скупштину неспадајући слушителя присуствовати.

Истина да народна Скупштина ова явность совѣтованія и духу времена и началима слободе сходно признае, ништа манѣ узимајући у смотреніе обстоятелство то, што е место за Засѣданіе Народне Скупштине одређено, доста малено, далѣ што околности садашнѣгъ времена своію предмѣта брзо решеніе

— коме бы слушательи вeћимъ числомъ скуплѣни на препону служили — изискую, заключено є, да у Засѣданіяма Народнѣ Скупштине ове само изабрани членови нѣни участвовати могу. Да бы се началу явности колико толико удовлетворити могло, дозволява се Учредничеству Народньи Явни Листова, да Засѣданіяма Скупштине Нар. присуствовати може.

Член 4. У смотренію времена кадъ се засѣданія Народне Скупштине починяти имаю:

Решено є да се засѣданія сваки данъ у ютру у 8 сати, и по подне у 3-на оглашеніє великогъ звона почети имаю.

Член 5. Касателно Канцеларіє Народне Скупштине.

Рѣшено є да се папир и друге потребе одъ Главногъ Народногъ Одбора узму, и писари при истомъ Одбору постоећи употребе.

Член 6. Да бы се ускорило рѣшеніє свію предложенія:

Заключено є: да позывателно писмо и престолна бесѣда Нѣгове Светости Г. Патріярха за правило дѣловодства служи.

Член 7. Да бы се нуждна за войну средства што пре набавити могла:

Рѣшено є: *а)* да се савъ готовъ новацъ кои се у кассама црквенимъ, школскимъ, срезовскимъ и обштинскимъ цѣле Войводовине Србске безъ разлике вѣроисповѣданія налази, изузимаюћи кассе сиротинске (пупиларне) депозиталне и шпитальске безъ лихве у заямъ узме. И у томъ смотренію налаже се Главномъ Одбору, да средствомъ Окружны Одбора све у горепоменутимъ кассама налазеће се готове новце найдалѣ до 10. Октобра о. г. покрай признателства и противпризнателства покупи, подъ рачунъ свой узме — далѣ да Окружнымъ Одборима упутсвіє изда, да се свакояко потруде, да дужници предпоменути касса облигаціє своє готовимъ новцемъ у Народну Кассу равнимъ начиномъ унети се имаюћемъ што пре изплате.

б) Народна ова Скупштина дає пуномоћіє како Нѣговой Светости Господину Патріярху, тако и Нѣговой Светлости Господину Войводи, да на рачунъ цѣлогъ у Войводовини Србской живећегъ народа што више могу новаца на свой подписъ у заямъ на законни нитерессъ узму на тай начинъ, да име займодавца по свомъ произволенію утаити могу, позаймлѣну обаче сумму обзнане, и народнѣмъ рачуноводству ради далше манипулаціє предаду.

Член 8. У смотренію записника Скупштине народнѣ као и прочи ове тицаюћи се корреспонденція. Заключено є: да се Записникъ свакогъ засѣданія у слѣдуюћемъ Засѣданію явно прочита, и по послѣдовавшемъ общемъ одобреню одъ над-

лежногъ предсѣдателя и Секретара као и проча Народнѣ Скупштине тицаюћа се писмена у име Народнѣ Скупштине подпише.

Евгеніє Јоанновићъ с. р.,
Епископъ и подпредсѣдатель.

Др. Милошъ Радойчићъ с. р.,
нар. секретаръ и посланик, Срижкій.

Тома Ћирић капетанъ с. р.,
посл. Томашевачкогъ стана.

Петаръ Купусаревићъ с. р.,
посл., парохъ Сакулскій.

Теодоръ Тапавица, с. р.,
посл. Фелдварскогъ стана.

Петаръ Гаићъ с. р.,
посл. Голубинаци.

Кузманъ Стойковићъ с. р.,
изъ Врзника.

Аронъ Предраговићъ с. р.,

Арсение Радосавлѣвићъ с. р.,
капларъ.

Іованъ Лаковићъ с. р.,
посл. Глогинске кумпаніє.

Іованъ Влаж стражм. с. р.,
посл. Ясеновачке кумпаніє.

Іованъ Стояковић с. р.,
посл. Доловачке комп.

Дрожета лайтн. с. р.,

Стефановићъ с. р.,
Панчевачки посланик.

Др. Пантелићъ с. р.,
Земунски деп.

Андриа Благоевићъ с. р.,
посл. окр. Ердевичкогъ.

Никола Адамовићъ с. р.,
Митровачкій посланикъ.

Алекса Іанковићъ парохъ с. р.,
Кленач. и Хертков. комп. посланикъ.

Іованъ Мишковићъ парохъ с. р.,
посл. Баванишкій.

Радованъ Вуянићъ с. р.,
посл. окр. Румскогъ.

Никола Вишньйчки лайтн. с. р.,
посл. Карашкогъ стана.

Лив. Радивоєвићъ с. р.,
Секретаръ и посланик.

Павле Гарићъ с. р.,
изъ Крушедола.

Адамъ Драгосавлѣвићъ с. р.,
посл. Шидски.

Тома Стояновићъ лайтн. с. р.,

Атанасиа Жарковићъ с. р.,
стражм., посл. изъ Алибунарскогъ стана.

Лазаръ Поштићъ с. р.,
посл. стана Карашкогъ.

Едуардъ Херманъ с. р.,
посл. Ябучкій.

Милекић капетанъ с. р.,
наредникъ.

Илія Валяну с. р.,
посланик изъ Яма, Лугошке вармеђе.

Лазаръ Пупъ с. р.,
посл. изъ Яма Лугошке вармеђе.

Лазаръ Іовановићъ с. р.,
посл. Карловачкій.

Стефанъ Богдановићъ с. р.,

Јосифъ Симеоновићъ с. р.,
посл. изъ Каћа.

Євта Обрановићъ с. р.,
посл. изъ Омолице.

Павле Войновићъ стражм. с. р.

Трифунъ Живићъ стражм. с. р.

Никола Стойковићъ капл. с. р.

Петаръ Радойчићъ капларъ с. р.

Гаія Суводанацъ с. р.

Марко Симић с. р.

Тодоръ Сазданићъ с. р.

Тома Чордаръ с. р.

Зарія Банящъ с. р.

Тома Поповић с. р.

Петаръ Стефановићъ с. р.

Іосифъ Груснекъ с. р.,
посл. Ковачићке кумп.

Кузман Пинку парохъ с. р.,
посл. Карлсдорфске кумпаніе

Георгіе Новићъ с. р.,
посл. окр. Илочкогъ.

Іовановићъ капетанъ с. р.,
командантъ, Турінскогъ стана.

Теодоръ Іовановићъ с. р.,
стражм., посл. Моровићке кумпаніе.

Симионъ Радићъ с. р.,
посл. изъ Новогъ Села.

Йлія Петровићъ с. р.,
посл. Врачевгайске кумпаніе.

Вуянъ Угерчићъ лайтн. с. р.

Алекса Месаровићъ стражм. с. р.

Ђорђе Станковићъ с. р.
изъ Црепае.

Стефанъ Марковићъ с. р.,
изъ Ковина.

Іованъ Георгіевићъ парохъ с. р.,
изъ Делиблата.

Францъ Вице с. р.,
посл. изъ Товарника.

Стефанъ Георгіевићъ с. р.,
изъ Митровце.

Яковъ Живановићъ с. р.,
депут. Карловачкіи.

Павле Петровићъ парохъ с. р.,
ст. Томашкій.

Василіе Василіевићъ с. р.,
депут. Земунски.

Іованъ Стойчевићъ с. р.,
велик. судацъ Румски.

Андрія Любичићъ шумаръ с. р.,
посл. Тимуновачке кумп.

Лазаръ Костићъ капларъ с. р.,
посл. Куппновачке кумп.

Ђорђе Рашићъ с. р.,
посл. Бан. кумп.

Живко Новаковићъ с. р.,
посл. Сучанске кумпаніе.

Конст. Теодоровић с. р.,
посл. Ковинске кумп.

Тимотиа Миличевићъ с. р.
посл. изъ Арашовца.

Емануель Николићъ с. р.
посл. Чаланске кумп.

Никола Матейћъ с. р.
посл. Опов. кумпаніе.

Викентије Костићъ с. р.,
депут. Панчевачкій.

Глигоріе Влахъ с. р.

Тодоръ Гайшинъ с. р.,
председатель Ђурђевачкій.

Сима Лазићъ с. р.,
председатель Чурушкій.

Сава Войновићъ с. р.,
посл. Румски.

Павель Стаматовићъ с. р.,
протопрезв. Н. Садскій, посл.
Томашевачкогъ стана.

II. Заседаніе
Скупштине Народа Србскогъ у Карловцы Сремскй
27. Септемврія 1848 подъ председателствомъ
Нѣгова Високопреосвештенства
Г. Епископа Евгенія Іоанновића држано.

Член 9. Г. Докторъ и Посланикъ Пантелићъ представіо е Народной Скупштини, да збогъ слабости здравля својгъ, дужность наредника при заседаніяма одправляти не може.

Ово предложеніе уважено е, и зато е за место нѣгово едногласно за Наредника изабранъ Народнып Маіоръ Милекићъ Посланикъ Карловачкогъ военногъ стана.

Член 10. Посланикомъ окружія Румскогъ предложено є, да є потребно и у своміъ реду, да садъ, како намъ є пресвѣтлій нашъ Войвода у средину нашу дошао, све у Войводовини постоєће власти своє подчиніє поднесу и отдаду му.

Будући да є съ долазкомъ пресветлогъ нашега Войводе постала Войводовина као правителство; то да се на све области у Войводовину Србску спадаюће а имено: на Сремску жупанію, Варадинскіи, Србско-Немачко-Банатскій полкъ; Шайкашкій Батальонъ, као и на поглавита места овогъ окружія: Панчево, Земунъ, Карловце, Митровици, и. пр. налогъ чрезъ Главный Одборъ Народномъ Скупштиномъ изда, да они свою послушность и верность писмено пресветломъ Войводи нашемъ чрезъ Одборъ главный поднесу.

На влашко Банатскій пакъ полкъ, кой є до данасъ спроћу Войводовине Србске неутраланъ показивао се, а при томъ, и на провинціалъ Банатски у колико се на область Войводовине наше разпростире, такође налогъ одъ стране Народнѣ Скупштине преко Главногъ Одбора издати, да єви преко Окружногъ Одбора Панчевачкогъ Главному Одбору изяве писмено своє подчиненіє Войводи и правителству Войводине Србске. Оваковый налогъ и на станове наше воєнне издати, кои имаю непосредствено Войводи, провинціаль Бачкій преко одбора Сентомашкогъ писмено изясненіє поднети о подчиненію своміъ Войводовини Србской.

Член 11. При траюћемъ целокупномъ советованю Скупштине Нар. Нѣгова Светость нашъ милостивый Патріярхъ послао є кралѣвскій одписъ подъ 3. окт. п. р. одъ нѣговогъ Величества нашегъ всемилостивогъ Цара и Краля изданъ, да се явно у Народной Скупштини прочита.

Овай Кралѣвски одписъ Народна Скупштина съ неописанымъ одушевленіємъ и найчувствителніимъ израженіяма своє благодарности примила є; у следству чега затимъ є єдногласно заключила, да се високославной власти Банской Троєдине Кралѣвине у Загребъ пише, да онъ пресветломъ престолу Аустрійскомъ верность народа Србскогъ найживлѣ изяви, а у исто време и радость, кою є скупштина приликомъ прочитанія тогъ кралѣвскогъ одписа имала; къ томе, да се Преузвишеномъ г. Бану изяви, да се народъ Србскій а и ова скупштина неописано радує, што є онъ кодъ Нѣговогъ Величества толико чести и толико повереніа задобіо, да ће одсадъ іоштъ выше као познатый и великій родолюбацъ за народъ нашъ дѣйствоватъ, и затога томъ приликомъ као братинскогъ я међусобногъ савезника троєдине Кралѣвине и войводовине Србске умолити, да онъ кодъ Нѣговогъ Величества крепко покровительствуе желѣ и молбе Народа Србскогъ коє су му добро познате и коє

су пресветломъ трону Аустрійскомъ поднешене, и оне, кое се поднети имаю.

Член 12. Посланикъ Округкія Румскогъ и великій судацъ поводомъ тимъ, што нѣгово званіе и дужность неоспоримо захтева, да онъ на свомъ месту быти мора, моли, да се посланичества, кое му е обштина воверила, разреши и одпусти.

Будући е истій г. Посланикъ овдѣ одъ велике потребе, то се г. Сави Войновићу вароши Румске повиренику одъ стране Народне Скупштине пуномоћіе издае, да онъ г. великогъ судца за време траюће Скупштине у дѣлима, нѣму повереньмъ коя отлаганя нетрпе, заступа — кое е одма учинѣно стоећой сессій.

Член 13. Почемъ е Нѣгова Свѣтость Г. Патріярхъ престолнымъ словомъ Народну Скупштину 25. септ. отворіо, чувствомъ родолюбія одушевлѣна Господа приложили су томъ приликомъ на олтаръ наше народности у готовомъ новцу:

Госп.	Епископъ Карлштадскій, Евгеніе Іоанновићъ	200	срб.	фор.
„	Павле Стаматовићъ протопр.	40	„	„
„	Пахоміе Іовановићъ, архимандритъ Шишатов.	50	„	„
„	Павле Николићъ, протопресвитеръ	10	„	„
„	Іованъ Стойчевићъ велики судацъ	20	„	„
„	Г. Новићъ, илочки вел. судацъ	20	„	„
„	Іокићъ, началникъ Србіянца	20	„	„
„	Белановићъ	10	„	„
„	Драгутинъ Ристеръ	70	„	„
	и на закону лихву истій	2000	„	„
„	Стеванъ Георгіевићъ	400	„	„

Ови су родолюбиви подарцы одъ стране Народне Скупштине съ благодарностћу примлѣни и отделенію финансіялномъ предани.

Евгеніе Іоанновићъ с. р.,
Епископъ и подпресѣдатель.

Чрезъ Дра Мих. Радойчића с. р.,
секретара и посланика.

III. Засѣданіе
Скупштине Народа Србскогъ у Карловці Сремски
29. Септемврія 1848 држано.

Член 14. Узимаюћи у смотреніе потребе новчане за войску нуждне, относително на ч. 7. записника овога, рѣшено е:

Да се по сви мѣсти войводовине Србске, изузимаюћи она, коя су пострадала порція (данакъ) безъ отлагана покупи, и да бы се народъ тымъ лакше на плаћанѣ порціе приволео, заключено е: умолити Нѣгову Светость Г. Патріярха и Нѣгову

Светлость г. Войводу, да они као именемъ Народне Скупштине ове, народъ преко окружны Одбора о томъ извѣсте, да и дужность свою, и народне потребе предъ очима имаюћи, порцію што пре исплатити похити. Порція ће се по граньицы купити чрезъ управителя Полка и Окружни Одбора преко компанійски Одбора; — у провинціялу Сремскомъ начиномъ досадашнымъ, средствама онымъ, коихъ изборъ оставля се благоразумію окружны одбора.

Член 15. Да бы се средствомъ порціе кое е плаћанѣ народна ова скупштина у числу предходећемъ уредила, што више новаца у народну военну кассу унело, заключено е:

а) Да се пензіонирани оффицири, живили они у граници или провинціалу войводовине Србске, за сада изъ порцискй новаца неплаћаю.

б) Да се у граници за мундиръ и тако названу конштитутиву, за сада никаквъ рачунъ нечини.

в) Да се досадашня плата свію чиновника войводовине Србске изванъ войне служећи — овако разумѣвајући и мѣстне чиновнике — од 1. Октоб. о. г. по восточномъ стар. Календ. до конца постоећегъ за народность, рата на половину спусти. Служительи остаю при уживаню досаданьи плата свой.

г) Да се касателно Жупаніе Сремске обе кассе: военна сирѣчъ и домаћа, у колико у овой после наплаћени по смислу предизложеногъ подъ *в)* заключенія, остало буде, у народну военну кассу унесу.

IV. Засѣданіе

Скупштине Народа Србскогъ у Карловцы Сремски
29. Септемврія 1848 држано.

Член 16. Позивајући се народна скупштина, на само побуђенѣ, кое е поводъ Нѣговой Светости и Главномъ Одбору дало, да народну Скупштину подъ 25. т. сазову, сирѣчъ, да се Главногъ Одбора одъ 1. и 3. Маія одъ народа поставлѣногъ, дѣла досадашня извиде, предстали су на позывъ Народне Скупштине членови Главногъ Одбора и Секретаръ истогъ Г. Іованъ Станковићъ представіо е живостно сва дѣянія Гл. Одбора од почетка движенія до данашнѣгъ дана:

Кое е народна Скупштина са обштимъ одобреніемъ и похваломъ примила.

Член 17. А да бы се сва у смотренію оделѣнія финансіалногъ и економическогъ дѣла извидила, и рачуни прегледали, рѣшено е:

Да се одреди Коммиссія изъ посланика Народне Скупштине и то за финансіално отдѣленіе слѣдујућа: гг. посланици Стефанъ Іовановићъ као предсѣдатель, Андрія Благоевићъ, Радованъ

Вуяниђъ, Тома Поповиђъ; — а за Економическо Отдѣленіе Николай Адамовиђъ као пресѣдатель, Тома Стояновиђъ, Теодоръ Іовановиђъ, Еремія Владисавлѣвиђъ, Сима Радинъ и Никола Вишньичкій.

Член 18. Поводомъ тымъ, што се одъ неки посланика Народнѣ Скупштине, о способности гдикой членова Глав. Одбора и о точности дѣла ньіови сумня повела, то е у смотренію тога рѣшено:

Да се Нѣговой Святости Г. Патріярху и Господину Войводи власть преда, да бы устроеніе Главногъ Одбора узимаюђи у призреніе способность членова, честность, обште повѣреніе и економію, сочинити благоизволили, по праву ньіма одъ 1. и 3. Маіа одъ народа даномъ.

Член 19. У призреніе узимаюђи Народна Скупштина, што су веђъ у пожелани редъ доведени и окружный, и мѣстный Одбори; рѣшено е:

Да се при извршенію наредба у мѣсто посланія Одборный коммиссара исто дѣловодство окружнымъ и мѣстнымъ Одборима повѣрити у будуђе има.

Член 20. Односително на заключеніе Народнѣ Скупштине II. Засѣданія Ч. 11. да се на Кралѣвски одписъ одъ 3. Октомврія п. р. изданъ, Нѣговой Преузвишености господину Бану одъ стране Народнѣ Скупштине на высокомъ Нѣму одъ царскогъ Величества дарованомъ повѣренію радость при обнародиваню истогъ Кралѣвскогъ одписа изявити, уедно и понизну молбу представити има, да као савезникъ нашъ желѣ и молбе наше одъ 1. и 3. Маіа покровителствовати благоизволи:

У данашнѣмъ засѣданію Народнѣ Скупштине ово изявленіе радости прочитано е одъ Г. Секретара Народне Скупштине Г. Дра Милоша Радойчиђа, и у присуствію Нѣгове Свѣтости Г. Патріярха као председателя Народне Скупштине обште одобрено и у едно рѣшено, да се по скоротечи и Нѣговой Преузвишености Г. Бану и Нашой Народной у Бечу налазеђой се депутаціи у препису найскоріе пошлѣ.

Евгеній Іоанновиђъ с. р., Епископъ и подпредсѣдатель.

Чрезъ Дра Милоша Радойчиђа с. р., секретара и посланика.

V. Засѣданіе

Скупштине Народа Србскогъ у Карловцы Сремски 1. Октовра 1848 држано.

Член 21. Односително на Ч. 2. протоколъ Народне Скупштине ове подносе лица она, коима е сочиненіе отговора на престолно слово Нѣгове Свѣтости Г. Патріярха поверено, истый одговоръ, кои одма явно прочитанъ и одобранъ есте.

Заключено є: Отговоръ тай Нѣговой Светости Г. Патріярху именемъ Скупштине ове дѣйствително поднети.

Ваша Святость!

Съ истинномъ радостію саслушао є Народный Соборъ слово, коимъ сте Ваша Святость 27. тек. Соборъ овай Народный отворили. Онъ є изъ истогъ украткo разумѣо догађає, тичуће се наше народнѣ ствари, кои су се отъ дана богатославне скупштине наше отъ 1. Мая до данасъ догодили, како у нашемъ отечеству, тако и изванъ овогъ, и достойно уважавајући трудове Главногъ Отбора Народногъ, съ найискренніомъ готовостію изражава онъ чувства благодарности своє къ Вашой Святости за велике трудове и пожертвованія, коя сте поднели за успѣванѣ свяштене народнѣ ствари, и у отечеству, и изванъ овога, и на хорватской скупштини кодъ престола Царскогъ и у качеству Предсѣдателя скупштине наше оть 1. Мая и Главногъ Отбора Народнѣгъ, и у качеству привременногъ управителя народа.

Собор тье по дужности своіой прѣгледати дѣловодство Гл. Отбора и увидьаютьи необходиму нуждность, рѣшително отсада ратъ народый водити, у общемъ совѣщанію свомъ постарать тье се изцрпити сва средства, коя бы могла послужити къ намѣренію, да се што выше новаца пріуготови.

За начинъ воденя рата Соборъ дѣли чувствованія Ваше Святости, и дичи се са славомъ, да Народъ Нашъ у овомъ поступа примѣромъ морала и благочестія, докле непріятельи наши вандализмомъ своймъ прославляю се. Овакій поступакъ народный задѣнути ће у кньиги сбытія дичанъ цвѣтъ славе за юначкіи шлемъ народа нашегъ. Народъ ће се и одсадъ само себе достойно и у овомъ поступати.

Извѣстіє Ваше Светости, да є союзникъ нашъ, преузвышеный Г. Банъ Єллачићъ съ войнствомъ своймъ у срце Унгарске већъ ушао, и сретьа наша да Свѣтлогъ нашегъ Войводу, Г. Стефана Шупльикца Витеза, веть међу нама видимо, узвысила су радость нашу на высочайшій степенъ, и имајући Вашу Светость и Свѣтлогъ Войводу предъ нама, лагко тье мо нађи лица Народногъ повѣренія, за будућу конференцію, по вѣреятно скоро предстоєћемъ окончанію водимогъ священогъ нашегъ рата.

Єдино моли Народный Соборъ, да бы Ваша Святость и свѣтлый Войвода и у самомъ руководеню соборны нѣговы заклученія мођно содѣйствовати благоволили, и предложенія Собора, ако се каква учине, вниманія и поддержанія Вашегъ удостоили.

Член 22. Г. Протопресв. Павле Стаматовићъ положіо є на обштенародне потребе предъ лицемъ Скупштине ове 25. ф. ср., а г. Бележникъ Шидскій Адамъ Драгосавлѣвићъ 5 ф. ср.

Народна Скупштина жертве ове са благодарностію прима, и приложену сумму са тридесетъ форинтій сребра народномъ рачуноводству у приходъ ставля.

Член 23. Ако бы се, као што се надамъ, по окончаномъ народномъ рату овомъ пацификація чинити имала са владѣніемъ Аустріискимъ, Унгарскимъ и союзнице наша Троедине Кралѣвине, то скупштина ова по дужности своіой и о томъ попеченіе имаюћи, сачиненіе условія те пацификаціе, на основу заключенія народне Скупштине 1. и 3 Мая. о. г.

Поверава верховнимъ поглаварима народнымъ: Нѣговой Свѣтости Господ. Патріярху и Нѣговой светлости Госп. Войводи тай начинъ, да ако бы по нужди и обстоятелствама одъ заключенія 1. и 3. Мая у нечему попустити ил' одступити требало, они условія та нова народной Скупштини предварително управо тога ради сазвати се имаюћой ради одобранія предложе.

Член 24. Предузето е известіе коммиссіе збогъ прегледаня рачуна одѣленія Економическогъ подъ Чл. 17. протоколла Скупштине ове излате.

Будући да по известію комисіалномъ рачуна економически іоштъ досадъ достаточно устроенни нису, и зато у разсмотреніе узети се немогу, налаже се одѣленію економическомъ, да оно постоеће недостатке допунивши, рачуне достаточне што пре сочини и истой коммиссій народной у Карловце позвати се имаюћой, на развиденіе поднесе. — Коммиссія ће та изходъ (резултат) дѣлованя свогъ средствомъ явны листова србски Народу на знанѣ дати.

Член 25. Предузето е прошеніе Г. Николе Вишньичкогъ народногъ представника стана Карашкогъ одъ 30. Септембра о. г. у томъ поднешено, да бы се оффицирма чрезъ народъ поставлѣнимъ, пристойно положеніе или рангъ при войски подало.

Прошеніе ово предае се Нѣговой Светлости г. Войводи, съ молбомъ, да онъ у предмету овомъ по своимъ благоразумію поступи.

Член 26. Свештенство свію Христіански вероисповеданія и учительи:

Оставляю се за сада при уживаню досадашньи законны прихода свой.

Член 27. У смотренію дужности военаня заключено е:

a) Да се у свакой кући, како по границии, тако и по провинціялу една фамилиарна мужка глава остави, сви пакъ прочи у кући живећи и на фамилію спадаюћи, безъ разлике станя, кадгодъ чрезъ военну власть позвани буду, траюћемъ овомъ народномъ рату у войску ићи мораю.

б) За войску пописати се могу само мужкарци одъ 16—60 година, тако да они, кои ил' манѣ одъ 16 ил' више одъ 60 година имаю, у призреніе узети се немогу, и као да ни нема, сматрати се имаю. То исто располаже се и за люде фаличне, т. е. оне, кой по мѣнію мѣстногъ Одбора подъ втеченіемъ Окружногъ Одбора изреченомъ збогъ тѣлестногъ недостатка радити немогу.

в) Они, кои код куће остаю и предъ непріятелѣмъ неслуже, обвезани су одправляти мѣстне дужности, и ако ни едногъ войника изъ куће дали нису, мораю безъ разлика станя чинити соразмѣрне прилоге на потребе ратне по классификаціи слѣдуюћой:

1-ва	класса	плаћа	месечно	1	ф.	ср.
2-га	„	„	„	2	„	„
3-ћа	„	„	„	4	„	„
4-та	„	„	„	8	„	„
5-та	„	„	„	16	„	„
6-та	„	„	„	32	„	„

Кои по величини иманя своrъ, ни у едну одъ предизложены класса ставити се неможе, тай спада у классу превосходну и плаћа месечно 50 ф. ср.

Ко у кою классу спада, оправдѣлит' ће мѣстныи одборъ съ втеченіемъ окружы Одбора: онай пакъ, кои е по мѣнію мѣстногъ и окружногъ Одбора тако сирома, да ништа платити не може, одъ дужности ове рѣшава се. Порезъ овай военный починѣ се рачунати одъ 1. Октовра о. г. купиће се начиномъ онымъ, коимъ се данакъ купи.

г) Пописаніе и устроеніе войске сходно правилу овомъ, оставля се расположенію Нѣегове Светлости Г. Войводе.

Член 28. Нѣегова Светость г. Патріярхъ Іосифъ устмено изявлюе, да онъ имаюћи предъ очима преке нужде народне све жито свое, изузимаюћи домаће и економическе потребе свое, на опште народне потребе жертвуе:

Народна Скупштина жертву ту као знакъ найчеститогъ родолюбія съ найвећомъ благодарностію прима, и за вѣчный споменъ то исто у протоколь ставля.

Член 29. Да бы се нуждый за потребу войну коньи набавити могли:

Нарећуе се, да свакій житель Войводовине Србске, кои више коня има, него што економическа потреба нѣгова изискуе, соразмѣрно коня дати мора, и то за цену слѣдуюћу:

(8) Dr. Thim J.: Az 1848—49-iki szerb fölkelés története. III.

конь 13 шака високъ одъ 4—8 год. старъ кошта 40 ф. ср.
„ $13^1/_2$ т. в. од 4—8 год. ст. кошт. . . . . . . 50 „ „
„ 14 „ „ „ „ „ „ „ . . . . 60 „ „
„ $14^1/_2$ „ „ „ „ „ „ „ . . . . 65 „ „
„ 15 „ „ „ „ „ „ „ . . . . 70 „ „

Кои по чл. 26. протоколла овогъ порезъ военни плаћати мораю, тима ће се цена податогъ коня у порезъ урачунати, у случаю пакъ томъ, ако збогъ брзо окончаногъ народногъ рата, порезъ у толико ненарасте, да бы се снымъ' цена издатогъ коня изравнати могла, остатакъ сматра ће се као дугъ народный. Они пакъ, кои збогъ тога, што су ил' сами войници, или су войника изъ куће дали, порезъ военный исплатити немораю, добит'ћеду сверху цене издатогъ коня ассигнату на народну кассу, коя ће се, кадъ могуће буде, готовимъ новцемъ исплатити.

Евгеній Іоанновићъ с. р.
Епископъ и Подпредсѣдатель.

Лив. Радивоевићъ с. р
Секретаръ.

VI. Засѣданіе
Скупштине Народа Србскогъ,
у Карловцы Сремски 2. октомврія 1848 држане.

Член 30. Г. окружя Румскогъ посланикъ предлаже, да се заключенія Народне Скупштине у смотренію плате чиновника Жупаніе Сремске пређе не сообшти Сремской Жупаній, докъ недође одговоръ исте Жупаніе, да ова повинованіе свое писмено Светломъ Войводи и Правителству Войводовине неподнесе:

Кое е предложеніе одъ Народнѣ скупштине примлѣено и одобрено; съ тымъ примѣчаніемъ, да се умоли пресветли Войвода да заключеніе у смотренію плате чиновника Жупаніе Сремске, онда публицира, кадъ изясненіе повинованія одъ стране исте жупаніе пріими.

Член 31. Будући се одъ посланика Народнѣ Скупштине предложеніе учинило, дасу неки Еврей нашимъ Народнымъ предпріятияма и намерава противни, и негодованіе Народа по гдѣкомъ мѣсти побудили:

решено е: Да се за сада нови Еврей у Войводину нашу непріимаю. Овамо спадаю и они кои су се досадъ изъ Войводовине Србске већъ изселили, на оне Еврее пакъ, кои садъ у войводовини станую, да се позоръ даде одъ стране окружногъ одбора, и онай, кои бы се нашой Народности и покрету шкодльивъ или дѣломъ или словомъ показао, дасе чрезъ окружны Одборъ изъ Войводовине истерати има, али само съ одобреніемъ Правителства Войводовине.

Член 32. На подложеніе Народнѣ Скупштине првогъ председателя г. Епископа Евгенія Іоанновића, да се нашемъ пресвѣтломъ Войводи, почемъ е на себе све военно управленіе пріиміо, неограничена (диктатура) власть у военной струци одъ Народнѣ Скупштине преда; Народна Скупштина уважавајући предложеніе свога Подпредсѣдателя и тврдо увѣрена будући, да ће при садашнѣемъ ратномъ станю, кадъ се нашемъ пресветломъ Войводи неограничена власть у войнной струцы у руке преда; — спасоносна слѣдства за цео Народъ и за целу нашу будућность имати; рѣшила е едногласно:

Да се нашемъ пресветломъ Войводи неограничена власть у военной струцы преда.

Член 33. По прочитаномъ извѣстію одъ депутаціе Народны посланика за извиђенѣ рачуна финансіялногъ отдѣленія решено е:

а) Да се на тачной ревности одъ стране Народнѣ Скупштине задовольство и похвала изяви, отдѣленію финансіялногъ.

б) Да сви они, кои су одъ финансіялногъ отдѣленія новаца на рачунъ пріимали, а рачунъ іоштъ до данасъ предали нису, да имъ се одъ стране Народнѣ Скупштине наложи, да одъ данасъ за 30 дана рачунъ одъ примлѣни новаца Правителству Войводине, подъ одговоромъ предати непропусте; у противномъ случаю пакъ да се наложи окруж. Одборима, да такова лица овамо на одговоръ пошлю.

Член 34. Поводомъ тымъ, што су посланицы Србско и Немачко-Банатска полка предложили, да бы окружни Одборъ Панчевачки слободно одъ избрани Народный посланика на тай конацъ одъ Србско и Немачко-Банатскога полка на ново изабранъ быо, да бы пак' праведно окружъ. Одборъ представляти могао; рѣшено е:

На основанію томъ, што е одъ стране Народнѣ Скупштине Нѣговой Светости г. Патріярху и Нѣговой Светлости г. Войводи устроеніе и самогъ централногъ правленія Войводовине Србске повѣрено, да се и то особитомъ вниманію Ньиномъ одъ стране Народнѣ Скупштине препоручи.

Член 35. Поводомъ тымъ што е необходимо нуждно добро споразумнѣніе између правителства Княжевства Србіе и Войводовине Србске, едно збогъ сусѣдный отпошенія, а друго збогъ тако необходимо нуждне помоћи одъ княжевства Србіе, кою ово тако братински Войводовини Србской поддае: учинѣно е одъ Народнога посланика окружія Румскогъ предложеніе, да се при устроенію правленія централногъ у Войводовини лица такова, коя су у подозренію разны партая, разны Правителства Княжевства Србскогъ бывши небы поставляла; рѣшено е:

Да се небы ово братинско споразумѣніе ни наймanѣ нарушило, да се предметъ овай особеному вниманію Нѣгове Светости г. Патріярха и Нѣгове Светлости г. Войводи одъ стране Народнѣ Скупштине препоручи.

Член 36. У призреніе узевши Народна Скупштина, што е высокосл. Прав. Књаж. Србскогъ нама и знатнымъ, новчанимъ, а и другима за ослобођенѣ Войводовине наше нуждним средставама одъ почетка движенія наши у помоћъ притѣцало и братински нашу народну стварь подпомагало, рѣшило се е едногласно:

Да се высоко славномъ Правителству Княжевства Србіе одъ стране Народнѣ Скупштине топла благодарность изяви.

(М. П.)

Евгеній Іоанновићъ с. р. Епископъ и Подпредсѣдитатель.

Чрезъ Дра Милоша Радойчића с. р. Секретара и Посланика.

Fordítása:

A szerb vajdaságnak Karlócán ünnepélyesen tartott nemzetgyűlésének jegyzőkönyve 1848 október 7-től fogva.

A pátriárka őszentségének beszéde, mellyel Karlócán a nemzetgyűlést 1848 október 7-én megnyitotta.

Tekintetes nemzeti képviselők és nemzet!

Az 1848 május 13-tól a mai napig dicső forradalmunkban, szent ügyünket illetőleg, sok fontos esemény történt. A mi nemzetgyűlésünk május 13-án és 15-én fontos határozatokat hozott. Ezeket kellett volna a császár és király őfelségének jóváhagynia és itthon is biztosítanunk. Az első tárgy kieszközlése céljából a nemzetgyűlés egy sok tagból álló küldöttséget menesztett felséges uralkodónk- és királyunkhoz, melynek élén én állottam volt; a másodiknak keresztülvitelére pedig a maga kebeléből választott egy bizottmányt. A küldöttség vezetésem alatt Innsbruckban a császár előtt jelent meg és az akkori magyar politika szellemében olyan választ kapott, amely a nemzet lelkeit nem nyugtathatta meg, nevezetesen az, hogy a mi említett gyűlésünk törvénytelen és ennek alapján az ezen hozott határozatok sem voltak figyelembe vehetők. Ezen alkalommal nyereségünkre vált az, hogy a horvát-szlavon-dalmát országgyűlésen, az ezen királyságokkal való szövetséget, mely (1848) május 13-án kimondatott, megvalósítottuk, azáltal, hogy horvát testvéreink országgyűlésükön a május 13. és 15-i határozatainkat magukévá tették. — A főbizottmány feladatának lelkiismeretesen és tevékenyen megfelelt. A magyar politika rémes volt, kihirdette a rögtönítélőbíróságot, a mozgó nemzetőrség, pénzben és természetben hozott áldozatok által s végül azáltal, hogy pünkösd másnapján gyalá-

zatosan megtámadta Karlócát, mozgalmunk szívét, a nemzetbizottmány székhelyét; mindez sokkal ismertebb, semhogy itten szükségesnek tartanám mindezt felsorolni. A főodbor ezen tényekre és ellenséges szándékokra éber szemmel tekintett s a nemzet szent ügyét, sőt magát a nemzetet veszélyeztetve látván, védelmi állapotba helyezkedett; az összes tagok látható áldozatkészséggel működési körüket megállapították és tevékenységüket a nemzet körébe is kiterjesztették, a nemzeti kormányzatot formálisan és materiálisan kezükbe vették és a megteremtett vajdaság részeit az ellenséges szellemtől megtisztítván, mindenütt eleinte csak helyi s azután kerületi bizottmányokat szervezett és önmagát azonnal főbizottmánynak nyilvánította és ezen maga alá rendelt bizottmányok útján sikeresen a nemzet felett kormányzott. A péterváradi ezredet és Szerém vármegyét, a csajkás zászlóaljat és a német-bánsági ezredet, Fehértemplom kivételével, s környékét, uralma alá hajtotta s ma is sikerrel kormányozza a szerb-bánsági ezredet, a csajkás zászlóaljat, kezdetben Szent-Tamáson a becsei kerületet, Szerém vármegyét és a Duna hoszszában az ellenséges erőkkel szemben álló részeket. Most pedig élénken foglalkozik a szerb vajdaság határainak kiküzdésével.

Midőn a küldöttséggel a nemzetgyűlés tagjai közül számosan útra keltek s hosszasabban távol voltak, mikor sokan a főbizottmányba megválasztottak közül vagy el sem jöttek, vagy lassanként elmaradtak, úgyhogy ez a testület nagyon kevés tagból állott, működési köre pedig rendkívül kiterjedt, az összes területrészeken végrehajtó és a kormányzat szakosztályaiban újabb közegekre volt szükség, ő a szükséghez képest a maga jogerejénél fogva, magának némely újabb tisztviselőket választott és tőle telhetőleg működött.

Innsbruckból való visszatértemkor a főbizottmány a legszívélyesebben fogadott s arra kért, hogy a kormányzat élére korlátlan hatalommal álljak. Nem cselekedhettem máskép ilyen szívélyes ajánlattevésre, ezt készséggel elfogadtam. S a főbizottmányt vele egyetértően megszervezvén, a szükséges szakosztályokra osztottam, magamnak kizárólagosan fönntartván a katonai és a diplomatikai osztályokat mint „nemzeti ideiglenes kormányzó“, továbbá a főbizottmány közüléseinek fontosabb ügyeit is belevonva. Szent ügyünk tehát ily módon lett lelkiismeretesen vezetve, minden a május 13. és 15-i határozatok alapján, szemelőtt tartva uralkodónk és királyunk és magas kormányának magas rendeleteit, de nemzeti jogainkat és szükségleteinket lépésről-lépésre is figyelemmel kisérve.

Sztratimirovits György, a nemzeti hadsereg ideiglenes vezetője és a köztem fennállott csekély egyenetlenségek elsímul-

tak legutóbbi élénk óhajom és a rákövetkező azonnali behódolása által.

Hálával kell megemlékeznem, hogy a nehéz fegyveres harcban talán egy lépést sem tehettünk volna, ha a szerb fejedelemségben lakó szerb testvéreink segítségünkre nem siettek volna. Minderről a főbizottmány fog a gyűlésnek pontos jelentést tenni.[1] Részemről, mint ideiglenes kormányzótól és a főbizottmány részéről, örök hálával tartozunk nekik; meg vagyok róla győződve, hogy a tekintetes nemzetgyűlés ugyanilyen érzelmekkel viseltetik irántuk.

Tevékenységünknek ezen segítségen kívül egyéb forrásai voltak: a jótékony adományok, testületek és egyesek részéről, úgymint pénzben, természetben, a harmincadokból, néhány elfogott hajóból és a nemzeti alapokból eredő készpénzek, melyekről a főbizottmány fog a nemzetgyűlésnek számot adni.

Jelenleg, midőn szövetségesünk, a bán, komoly elszántsággal a harc mezejére lépett és Magyarország szívében áll és ellenségünk ily módon zavarba jutott s nem tudja, hogy mihez fogjon és kétségtelenül a felséges udvar is ellene nyilatkozott, a szent ügyünket nyiltan védelmébe vette, valamint a horvátokét is, kötelességünk nekünk is döntően cselekedni, miért is hasznosnak és szükségesnek találtuk ezen mai nemzetgyűlést egybehívni, egyrészről, hogy a nemzetnek működésünkről és helyzetünkről számot adjunk, miáltal be fogja látni annak halaszthatatlan szükségét azon eszközök megvitatásának, melyekkel ezen, most már döntő szent harcunk sikeresen folytatható lesz, hogy szövetségesünkkel, a bánnal együttesen, előre mehessünk és az óhajtott megmentő célt, a május 13. és 15-i határozatok megvalósítását mielőbb elérhessük.

Megnyugtatásul közölhetem a tekintetes gyűlésnek, hogy amilyen végletekig menő és leírhatlan vadsággal folyik a harc az ellenség részéről, olyannyira viseljük azt részünkről emberséges módon, hogy ellenségeink szemünkre ne hányhassák a foglyokkal való kegyetlen bánásmódot, vagy kivégzést. Következésképen mindaz, amit rólunk újságjaikban írtak és most is írnak, csak puszta hazugságok.

Minthogy remélhetőleg a hadjárat nemsokára befejeződik, s melynek befejezése után természetesen a magas osztrák kormány, a magyar, horvát és a szerb nemzet közt meg fognak indulni a tárgyalások, s emiatt nemcsak szükséges, hanem hasznos lesz, hogy a tekintetes nemzetgyűlés ítélkezzék ezen kérdésben és határozzon, kit bíz meg a nemzet részéről az ilyen tár-

[1] Ezen jelentést nem tudtam megtalálni.

gyalásokon a május 13. és 15-i nemzetgyűlési határozatok képviseletével.

Erről méltóztassanak, uraim, határozni és dönteni. Az isten óhajaink egyikét már teljesítette. Éppen most, a sorsdöntő időben, küldte körünkbe várva-várt vajdánkat, s valamint a tekintetes képviselők vidékeikről eljöttek, úgy a vajda is a nemzet közbizalmából mai napon a mi nemzetgyűlésünkre megérkezett. A mi hadainknak tehát most kiváló katonai főparancsnoka van, miáltal könnyebben fogjuk ügyeinket intézni. Kérem tehát és tanácslom, hogy szellemi és anyagi erőinket közegyetértésben és testvéri közszeretetben egyesítsük és akkor bizonyára nem fog az isten áldása elmaradni[1]

I.

A szerb nemzetgyűlés első ülése, tartatott Karlócán 1848 október 9-én.

1. Miután Rajacsits József, a pátriárka őszentsége, a szerb nemzetgyűlést f. évi október hó 7-én elnöki beszédével megnyitotta és ebben szavaival a gyűlés megoldandó föladatainak fontosságára rámutatott, legnagyobb örömét nyilvánította afelett, hogy a szerb nemzetgyűlés május 13. és 15-én egyhangúlag szerb vajdául megválasztott vitéz Suplyikác István cs. és kir. tábornok őnagyméltósága éppen kellő időben a nemzet körébe megérkezett, amikor a május 13. és 15-i határozatok elérésére hős és értelmes katonai főre leginkább szükségünk van; utána Suplyikác István szerb választott vajda a szerb nemzetgyűlést üdvözölte, kijelentvén, hogy ő mint cs. kir. tábornok, tisztán nemzete iránti szeretetből jött ennek körébe, hogy a szerb nemzet hadiügyeit mindaddig vezesse, míg isten segedelmével, a szerb hős karokkal a szerb vajdaságot ki nem vívja, azt a cs. kir. Ő Felsége kegyesen jóvá nem hagyja és a szerb vajda ügykörét a maga módja szerint meg nem állapítja. A nemzetgyűlés lelkes elöljáróit legszívélyesebben üdvözli és saját megalakulására áttért.

Legelőször ezen nemzetgyűlés tagjainak névsora olvastatott fel, kiknek megbízóleveleinek száma összesen 76; megjegyezvén, hogy az illoki, a cserevicsi tábor, a vukovári-kerületi, Vukovár város és Illok, bár meghívattak, képviselőket erre a gyűlésre nem küldtek.

[1] Rajacsits érsek ezen megnyitó beszéde megjelent a Vjesztnik 1848. évf. 41. számában is. Másolata a Budapesti Nemzeti Múzeumban: „Az újabbkori szerb mozgalmakat illető iratok“ című gyüjtemény 94—95. lapjain.

Ezután egyhangúlag megválasztattak:

a) a gyűlés rendes elnökeiül József pátriárka őszentsége és István vajda őnagyméltósága, első elnökül Joannovits Jenő károlyvárosi püspök őméltósága, másodelnökül Zsivánovits Jakab nemzeti képviselő;

b) első titkárul megválasztatott Radivojevits Liviusz, erdővégi, szerémvármegyei járásbíró, másodtitkárul Radojcsits Milós orvosdoktor;

c) a felszólalók jegyzőjévé, akinek gondja lesz a jelentkező szónokokat sorrendben feljegyezni, megválasztatott Pantelits György orvosdoktor és nemzeti képviselő.

Ezen személyek választásánál megjegyzendő, hogy a két rendes elnök és az első alelnök, nem lévének nemzeti képviselők, ezen tisztségekre csak ezen gyűlés tartamára választattak meg, mint a nemzet bizalmát teljesen, kivétel nélkül bíró személyek.

2. A bemutatkozás megtörténte után a nemzetgyűlés elhatározta őszentsége megnyitó beszédére egy válasziratot intézni. Ezen válaszirat megszerkesztésével megbízatnak Zsivánovits Jakab alelnök, mindkét titkár: Radivojevits és Radojcsits és Pantelits György jegyző, akik a feliratot a nemzetgyűlésnek bemutatni tartoznak.

3. A nemzeti képviselők részéről kérdés tétetett, vajjon a nemzetgyűlés ülésein csak a nemzeti képviselők vehetnek-e részt, vagy egyéb, a nemzetgyűléshez nem tartozó egyének is?

Tény, hogy a nemzetgyűlés az idők szellemének és a szabadság elveinek megfelelően az ülés nyilvánosságát elismeri, de nem kevésbé azon körülményt figyelembe véve, hogy a nemzetgyűlés üléseire kijelölt helyiség szűk, továbbá, hogy a mai idők a tárgysorozat gyors elintézését megkövetelik, ami a hallgatóság nagy körében ellenmondásra találhatna, elhatároztatott, hogy a nemzetgyűlés ülésein csak a megválasztott képviselők vehetnek részt. Mindazonáltal, hogy a nyilvánosság elve valamennyire megtartassék, megengedtetik a nemzeti sajtó képviselőinek a nemzetgyűlés ülésein való részvétele.

4. Megállapítása a nemzetgyűlés üléseinek kezdetének időpontja.

Elhatároztatott, hogy az ülések naponta reggel 8 órakor és délután 3 órakor, harangszóval való jelzés után, megkezdetnek.

5. A nemzetgyűlés irodáját illetőleg: elhatároztatott, hogy az irodai szükségletek a főbizottmánytól vétessenek és ennek írnokai alkalmaztassanak.

6. A tárgysorozat gyorsabb elintézése okából: elhatároztatott, hogy a meghívólevél és a pátriárka őszentségének kinyomatott megnyitó beszéde szolgáljon a munkálkodás jogos alapjául.

7. Hogy a hadviselés szükségletei minél előbb beszerezhetők legyenek, elhatároztatott:

a) hogy a szerb vajdaság egész területén levő egyházi, iskolai, községi alapok készpénzei, vallásfelekezeti különbség nélkül, kivéve a szegény-, árva-, letéti és kórházi alapokat, kölcsönként, kamat nélkül, felvétessenek. Ennek folytán a főbizottmány felhatalmaztatik, hogy a kerületi bizottmányok közbenjárásával, a fentemlített pénztárakban található készpénzeket legkésőbb október 22-ig, elismervény és ellenelismervény mellett, összegyüjtse és számadásaiba fölvegye; továbbá a kerületi bizottmányoknak meghagyatik, hogy a fentemlített pénztárak adósai kötvényeiket készpénzzel tartoznak mielőbb közvetlenül beváltani;

b) ezen nemzetgyűlés úgy a pátriárka őszentségét, valamint a vajda nagyméltóságát felhatalmazza, hogy a szerb vajdaság területén élő népek terhére lehetőleg minél több kölcsönt, törvényes kamat mellett vegyenek fel, a kölcsönadó nevét saját kérelmére elhallgathatják, a kölcsönvett összeget két jegyzékbe vegyék és a nemzeti számvevőségnek további kezelés végett adják át.

8. A nemzetgyűlés jegyzőkönyveit és egyéb levelezésre nézve elhatároztatott: hogy minden ülés jegyzőkönyve a következő ülésben nyilvánosan felolvastassék és általános helybenhagyása után az illetékes elnök és titkár által, valamint a többi, a nemzetgyűlésre vonatkozó iratok is a nemzetgyűlés nevében aláirassanak:

(Következnek a nemzetgyűlés képviselőinek aláírásai.)

II.

A szerb nemzetgyűlésnek Karlócán 1848 október 9-i második ülése, mely Joannovits Jenő püspök őméltóságának elnöklete alatt tartatott meg.

9. Pantelits orvosdoktor és nemzeti képviselő a nemzetgyűlésnek bejelentette, hogy gyönge egészségi állapota miatt nem tehet eleget kötelességének a felszólalók névsorának vezetését illetőleg.

Ezen indokolás méltánylása mellett névsorvezetőnek Milekits nemzeti őrnagy, a karlócai katonai tábor küldöttje, választatik meg.

10. A rumai kerület képviselője kijelenti, hogy, miután a vajda őnagyméltósága körünkbe érkezett, szükséges és rendjén van, hogy a vajdaságban levő összes hatóságok neki magukat alárendeljék.

Minthogy a vajda őnagyméltósága megérkezte által a vajdaság kormányzása megvalósult, ez a szerb vajdaság minden terü-

letén: névszerint Szerém-vármegyében, a péterváradi, a szerb-német bánsági ezredekben, a csajkás zászlóaljban, valamint ezen kerületek főhelyein: Pancsován, Zimonyban, Karlócán, Mitrovicán stb. a főbizottmány útján hivatalosan kihirdettessék, azzal, hogy a vajda iránti írásbeli hűségnyilakozatukat a főbizottmány révén írásbelileg terjesszék be.

Az oláhbánsági ezred, mely a szerb vajdasággal szemben eddig semlegesen viselkedett és a bánsági provinciális, amennyiben a szerb vajdaság területére kiterjed, a szerb nemzetgyűlés főbizottmánya által rendeletileg felhívatnak, hogy a pancsovai kerületi bizottmány útján írásbelileg jelentsék ki a vajda és a szerb vajdaság kormánya iránti hódolásukat. Ilyen rendeletek a katonai táboroknak is adassanak ki, melyek a vajdának közvetlenül, a bácskai polgári részek pedig a szenttamási bizottmány útján jelensék ki írásbelileg, mely szerint a szerb vajdaságot elismerik.

11. A nemzetgyűlés össztanácskozása alatt a pátriárka őszentsége és kegyelmessége az (1848) október 3-i királyi leiratot küldte át, melyet császárunk és királyunk Ő felsége bocsátott közre, hogy ez a nemzetgyűlésen nyilvánosan felolvastassék. A nemzetgyűlés ezen királyi leiratot leírhatatlan lelkesedéssel és legnagyobb háláérzetének nyilvánítása mellett vette tudomásul; ennek következtében egyhangúlag elhatároztatott, hogy Zágrábban a három egyesült királyság báni kormányának írásbelileg hozassék tudomásul, miszerint a felséges osztrák trónnak a szerb nemzet hűségét legmelegebben tudomására hozza, egyúttal a királyi leirat fölolvasása alkalmából érzett örömét is. Azután tudomására adassék a bán őexcellenciájának a szerb nemzet és ezen nemzetgyűlés kimondhatlan afölötti öröme, hogy Ő felségénél annyi tiszteletre és annyi bizalomra tett szert s miután mostantól fogva, mint ismert és nagy hazafi, nemzetünkért még többet tehet, ezért felkérjük őt jelen alkalommal mint testvéri és a három egyesült királyság és a szerb vajdaság közti kölcsönös szövetséget Ő felségénél hathatósan megvédeni, valamint pártfogolni a szerb nemzet óhajait és kérelmeit, melyek jól ismeretesek előtte és a magas trón elé terjesztettek, azokat is, melyeket még felterjeszteni szándékozunk.[1]

12. A rumai kerület képviselője és főbírója, azon okból, hogy hivatalbeli kötelessége haladéktalanul megköveteli hazaútazását, kéri a községe által adott megbízás alóli fölmentését.

[1] A bánt üdvözlő irat közölve a Szerb Matica III. évkönyvében a 211—212. lapon. Magyar fordítása: Dr. Margalits E.: Szerb történelmi repertórium, I. k., 327—329. l.

Minthogy a képviselő úrra itt nagy szükség van, Ruma város képviselője, Vojnovits Száva úr, a nemzetgyűlés által fölhatalmaztatik, hogy ő a főbírót a nemzetgyűlés tartamára a rábízott haladéktalan teendőkben helyettesítse, ami az ülés tartama alatt megtörtént.

13. Miután a pátriárka őszentsége a nemzetgyűlést október 7-én megnyitotta, hazaszeretetüktől lelkesítve, ezen alkalommal nemzetiségünk oltárára készpénzben a következő urak adakoztak:

Joannovits Jenő károlyvárosi püspök	200	ezüstforintot
Sztamatovits Pál esperes	40	„
Jovánovits Pahomije sisatovi kolostorfőnök	50	„
Nikolits Pál esperes	10	„
Sztojcsevits János főbíró	20	„
Novits illoki főbíró	20	„
Jókits a szerbországi önkéntesek parancsnoka	20	„
Belánovits	10	„
Riszter Károly	70	„
és törvényes kölcsönképen	2000	„
Georgijevits István	400	„

Ezen hazafias adományokat a nemzetgyűlés hálásan fogadta és a pénzügyi osztálynak átutaltatta.

Joannovits Jenő
püspök és alelnök.

Dr. Radojcsits M.
titkár és képviselő.

III.

A Karlócán 1848 október 11-én tartott nemzetgyűlés harmadik ülése.

14. A hadsereg részére szükségelt pénzösszegeket illetőleg a jegyzőkönyv 7. pontja értelmében elhatároztatott: hogy a szerb vajdaság összes községei, kivéve, melyek a harcban elpusztultak, haladéktalanul megadóztassanak s hogy a nép erre könnyebben hajoljon, határozatilag kimondatott: a pátriárka őszentsége és a vajda óméltósága felkérendők ezen gyűlés nevében, a kerületi bizottmányok útján a népet felszólítani, hogy kötelességszerűen szem előtt tartsák az adónak mielőbbi befizetését. A határőrvidéken az adók az ezredhatóságok és a kerületi bizottmányok által, a századparancsnok útján szedetnek be; Szerémség polgári részében azonban az eddigi szokásos módon, melyet a bizottmány a megye belátására bíz.

15. Hogy az adózás útján a katonai hadipénztárba minél több pénz befolyjon, melynek befizetését a nemzetgyűlés az előbbi pontban előírt, elhatároztatott:

a) hogy a nyugdíjas tisztek, úgy a vajdaságban, a határőrvidékeken, mint a polgári területeken, mostantól fogva többé ne fizettessenek a közadókból;

b) a határőrvidéken a katonai ruházat és az úgynevezett konstitutíva címen számla nem adható be;

c) a vajdaság határain kívül szolgáló tisztviselők, ide sorolván a községieket is, f. évi október 13-tól fogva, a háború tartamára, eddigi fizetésük után csak félfizetést kapjanak. A tényleges szolgálatban álló tisztviselők teljes fizetése meghagyatik;

d) hogy Szerém-vármegye mindkét pénztára, a hadi- és házipénztárak feleslegei, a nemzeti pénztárakba utalandók.

IV.

A szerb nemzetgyűlés, Karlócán tartott október 11-i negyedik ülése.

16. A nemzetgyűlés, hivatkozva az izgatottságra, mely őszentségének és a főbizottmánynak is okot adott az október 7-i nemzetgyűlés összehívására és hogy a május 13. és 15-én a nemzetgyűlés által felállított főbizottmány eddigi tevékenységéről is beszámoljon, a főbizottmány tagjainak bemutatkozása után, ennek titkára, Sztankovits János, élénken számolt be a főbizottmánynak kezdettől fogva eddig tartott működéséről.[1] A nemzetgyűlés hálás köszönettel egyhangúlag vette a jelentést tudomásul.

17. A pénzügyi és gazdasági osztályok ügyeinek ellenőrzése végett és a számadások fölülvizsgálása miatt, elhatároztatott: a nemzetgyűlés tagjaiból választott bizottságok kiküldetése. A pénzügyi osztály felülvizsgálására megválasztattak: Jovánovits István mint elnök, Blagojevits András, Vujanits Radován, Popovits Tamás; a gazdasági osztály felülvizsgálatára: Adamovits Miklós mint elnök, Sztojanovits Tamás, Jovánovits Tivadar, Vladiszávlyevits Jeremiás, Radin Simon és Visnyicki Miklós.

18. Tekintettel arra, hogy a nemzetgyűlés némely tagja a főodbor egynéhány tagjának alkalmassága és működésének kifogástalansága iránt kételyt támasztott, ez iránt elhatároztatott: a pátriárka őszentsége és a vajda őméltósága felhatalmaztatnak, a nekik a május 13. és 15-i reájuk ruházott jog alapján, a főbizottmány átszervezésekor figyelembe venni a tagok képességeit, tisztességét, közbizalmát és vagyoni helyzetét.

19. A nemzetgyűlés, arra való tekintettel, hogy a kerületi és helyi bizottmányok óhajtott rendezése megtörtént, elhatá-

[1] Ezen jelentésre eddigelé nem akadtam.

rozta: hogy a végrehajtás a főbizottmányi kiküldendő biztosok helyett jövőben a kerületi és helyi bizottmányokra bízassék.

20. Vonatkozással a nemzetgyűlés második ülésében hozott 11. p. alatti határozatra, mely szerint a királyi október 3-i leiratban a horvát bán őexcellenciájának a felséges uralkodó által adományozott megbízás felett, a királyi leirat alkalmából, a nemzetgyűlés örömét fejezze ki és egyben felkérje, hogy mint szövetségesünk (1848) május 13. és 15-én kinyilvánított óhajainkat és kérelmeinket pártfogásába venni kegyeskedjék: a nemzetgyűlés mai ülésében ezen örömnyilatkozat, melyet Radojcsits Milós nemzetgyűlési titkár olvasott fel a pátriárka őszentsége és nemzetgyűlési elnök jelenlétében, egyhangúan elfogadtatott és egyben kimondatott, hogy rövidesen ezen nyilatkozat a bán őexcellenciájának és a mi Bécsben időző nemzeti küldöttségünknek is másolatban megküldessék.

Joannovits Jenő s. k.
püspök és elnök.

Dr. Radojcsits Milos s. k.
titkár és nemz. képviselő.

V.

A szerb nemzetgyűlésnek Karlócán 1848 október 13-án tartott ülése.

21. Vonatkozással ezen nemzetgyűlés jegyzőkönyvének 2. pontjára, a pátriárka őszentségének megnyitó beszédére való válaszfelirat szerkesztéssel megbízottak felirata nyilvánosan felolvastatott és jóváhagyatott. — Elhatároztatott, hogy a nemzetgyűlés nevében a következő válaszirat a pátriárka őszentségének átadandó:

Szentséges urunk!

Igaz örömmel hallgatta meg a nemzetgyűlés Szentségednek (1848) október 7-én tartott megnyitó beszédét. Ebből rövidesen értesültünk a mi nemzeti ügyünkre vonatkozó eseményekről, melyek május 13-i dicső nemzetgyűlésünk első napjától fogva mai napig előfordultak úgy honunkban, mint azon kívül és a nemzeti főbizottmány tevékenységét elismerően méltatva, a legőszintébb készséggel kijelenti a gyűlés hálaérzetét Szentséged nagy fáradozásai és áldozatkészsége iránt, melyekkel szent nemzeti ügyeink eléréséért hozott úgy honunkban, mint azon kívül és a horvát országgyűlésen, a császári trón előtt és elnöki minőségben a május 13-i nemzetgyűlésen és a nemzeti főbizottmányban és mint a nemzet ideiglenes kormanyzója.

A nemzetgyűlés kötelességszerűen a főbizottmány működését felül fogja bírálni és belátván halaszthatatlan szükségét a nemzeti küzdelem döntő vezetésének, közülésein gondoskodni fog az összes eszközöket kimeríteni, hogy minél több pénzre szert lehessen tenni.

A hadvezetés módját illetőleg a gyűlés osztja Szentséged nézetét és dicsekedni fog azon dicsőséggel, hogy nemzetünk morális és istenfélő példaadással fog harcolni, míg ellenben ellenfeleink vandalizmusukkal tűnnek ki. Az ilyen nemzeti viselkedés a felvilágosodottság könyvébe nemzeti hősiességünk dicső virágaként fog tapadni. A nemzet ezentúl is etekintetben méltóan fog viselkedni.

Szentséged kijelentése szerint szövetségesünk, Jellačić bán őkegyelmessége hadseregével Magyarország szivébe már behatolt és szerencsénkre Suplyikác István vajdánk őnagyméltóságát már körünkben látva, a legmagasabb fokra emelték örömünket; Szentségedet és vajdánk őnagyméltóságát előttünk látva, könnyen fogunk a nemzet bizalmát élvező egyéneket találni a jövő tanácskozásra, szent harcunk valószínűleg nemsokára való befejezése után.

Csak egyre kéri a nemzetgyűlés Szentségedet, hogy Ön és nagyméltóságú vajdánk a gyűlés határozatainak hozatalában lehetőleg irányítólag résztvenni kegyeskedjenek és a gyűlés esetleg teendő indítványait figyelemre méltassák.[1]

22. Sztamatovits Pál esperes a nemzetgyűlés színe előtt nemzeti közcélokra 25 forintot adományozott és Dragoszávlyevits Ádám šidi jegyző 5 forintot. A nemzetgyűlés ezen adományokat köszönettel fogadja és a mellékelt 30 ezüst forintot a nemzeti számvevőségnek átutalja.

23. Amennyiben reményünk szerint a nemzeti háború befejezése után az osztrák és magyar kormányok és szövetségesünk, a három egyesült királyságok között a pacifikáció megkezdődne, ezen nemzetgyűlés kötelességszerűen és gondoskodásához híven ezen pacifikáció föltételeit az (1848) május 13. és 15-i határozatok alapján a nemzet legfőbb elöljáróira, a pátriárka őszentségére és a vajda őnagyméltóságára bízza, azzal a kikötéssel, ha a körülmények folytán a május 13. és 15-i határozatokból valamit engedni kellene, kötelesek ezen újabb föltételeket az összehívandó nemzetgyűlésnek előzetesen jóváhagyás miatt előterjeszteni.

24. Bemutattatik a jegyzőkönyv 17. pontja alapján a nemzetgyűlés által a gazdasági osztály felülvizsgálása miatt kiküldött bizottság jelentése:

Minthogy a bizottság jelentése szerint a gazdasági számadatok eddigelé még nincsenek elég pontosan rendezve és ezen okból elfogadhatók sem voltak, meghagyatik a gazdasági osztálynak, hogy a fennforgó hiányokat pótolja, a számlákat minél

[1] A nemzetgyűlés ezen válasziratát Joannovits Jenő püspök, alelnök és Radivojevits Liviusz titkár írták alá.

előbb szabályszerűen állítsa össze és ugyanezen, Karlócára egybehívandó, bizottságnak felülvizsgálat miatt tejessze elő. A bizottság működésének eredményét a hírlapok útján fogja a nemzettel tudatni.

25. Tárgyaltatik Visnyicski Milós a karasi tábor nemzeti parancsnokának október 11-i kérvénye, mely szerint a nemzet által kinevezett tiszteknek méltó tekintély, vagy katonai rang adassék.

Ezen kérvény a vajda őnagyméltóságának azzal adatik át, hogy belátása szerint méltányosan intézkedjék.

26. Az összes felekezeti papság és tanítók illetményeit illetőleg elhatároztatott, hogy eddigi illetményeik élvezetében meghagyatnak.

27. A hadkötelezettséget illetőleg elhatároztatott:

a) A határőrvidéken, valamint a polgári részeken minden családban egy férfi személy meghagyatik, a többi házban élő családi férfi tag, rendkülönbség nélkül, a katonai hatóság behívására, a háború tartama alatt, bármikor tartozik hadiszolgálatot teljesíteni.

b) A hadsereg részére csak a 16—60 korú férfiak irathatók össze; ezen aluliak, vagy felüliek azonban nem vehetők fel, úgyszintén a hibás testalkatúak, akik a helybeli bizottmány véleménye és a kerületi bizottmány meggyőződése szerint testi bajok miatt munkaképtelenek.

c) Az otthonmaradottak, akik hadiszolgálatot nem teljesítenek, kötelesek az otthoni munkákat elvégezni és ha a házbeli család egyetlen katonát sem adott, kötelesek, rangra való tekintet nélkül, arányosan, a hadiszükségletek fejében, a következő osztályozás szerint, hadmentességi dijat fizetni:

1.	osztályúak	fizetnek	havonként	1	forintot
2.	„	„	„	2	„
3.	„	„	„	4	„
4.	„	„	„	8	„
5.	„	„	„	16	„
6.	„	„	„	32	„

Akik nagyobb vagyonuk miatt ezen osztályzatba nem sorolhatók, azok havonként 50 forintot tartoznak fizetni.

Az osztályzatba való sorolást a helyi bizottmány állapítja meg a kerületi bizottmánnyal egyetértően; akiket ezen bizottmányok szegénynek nyilvánítanak és mit sem tudnak fizetni, ezen kötelezettség alól fölmentetnek. Ezen katonai adó f. évi október 13-tól fogva számítandó és közadó módjára szedendő be.

d) A katonaságnak megfelelő szabályzat alapján való összeírása és szervezése a vajda őnagyméltóságára bizatik.

28. József pátriárka őszentsége szóbelileg jelenti, hogy a nemzet azonnali szükségleteit szemelőtt tartva, — házi- és gazdasági szükségleteit kivéve, — összes búzáját a nemzet közcéljaira adományozza: a nemzet ezen adományt, mint a nemzetszeretet legbecsesebb jelét, a legnagyobb hálával fogadja és jegyzőkönyvileg megörökíti.

29. Hogy a hadsereg részére szükséges lovak beszerezhetők legyenek, elrendeltetik: akinek több lova van, mint amennyi a gazdaságában szükséges, tartozik lovait eladni a következő árak mellett:

13	arasznyi	magas,	4—5	éves	ló	ára	40	forint
13½	„	„	„	„	„	„	50	„
14	„	„	„	„	„	„	60	„
14½	„	„	„	„	„	„	65	„
15	„	„	„	„	„	„	70	„

Akik a jegyzőkönyv 26. pontja alapján hadiadót fizetnek, azoknak a ló ára az adóba beleszámíttatik; ha esetleg a háború gyors befejezése bekövetkeznék és az adó a ló árát el nem éri, akkor a különbözet kiegyenlítendő, a maradék nemzeti adósságnak tekintendő. Akik katonai szolgálatot teljesítenek, vagy akik katonát adtak, nem tartozván hadiadót fizetni, a nemzeti pénztártól a legnagyobb árnak megfelelő hadi pénztári jegyeket kapnak, melyek alkalomadtán készpénzben fognak beváltatni.

Joannovits Jenő s. k. Radivojevits Liviusz s. k.
püspök és alelnök. titkár.

VI.

A Karlócán 1848 október 14-én tartott szerb nemzetgyűlés hatodik ülése.

30. A rumai kerület képviselője javasolja, hogy a szerémvármegyei tisztviselők fizetésére vonatkozó nemzetgyűlési határozatok előbb ne közöltessenek Szerém vármegyével, amíg a vármegye nem válaszol, azonban ezen alázatos írásbeli kérelme a vajda őnagyméltóságának és a vajdaság kormányának ne adassék át; a nemzetgyűlés ezen előterjesztést elfogadta és helybenhagyta, azon megjegyzéssel, hogy a szerémvármegyei tisztviselők fizetését illetőleg a határozat akkor hirdetendő ki, amikor ezen vármegye hódoló nyilatkozata kézhez vétetik.

31. Minthogy a nemzetgyűlés képviselői részéről indítvány tétetett, miszerint némely zsidók nemzeti mozgalmunkkal és céljainkkal szemben ellenségesen viselkednek és némely helyen a népet felizgatták, elhatároztatott: hogy újabb zsidók a vajdaságba nem vétetnek fel. Ide számítandók azok is, akik eddig a szerb vajdaságból már kivándoroltak; azon zsidók pedig, akik

jelenleg a vajdaságban laknak, a kerületi bizottmányok felügyelete alá helyeztetnek. Ha akad olyan zsidó, aki tettel vagy szóval nemzetiségünk, vagy mozgalmunk kárára van, a kerületi bizottmány által a vajdaság területéről azonnal kiutasítandó, de csak a vajdaság kormányának hozzájárulásával.

32. Joannovits Jenő püspöknek, a nemzetgyűlés első alelnökének előterjesztésére, mely szerint vajdánk őnagyméltósága, miután a főparancsnokságot átvette, neki hadi ügyekben korlát lan hatalom (diktatúra) adassék, — a nemzetgyűlés méltatván alelnökének indítványát és szilárdan meggyőződvén arról, hogy a jelenlegi hadi állapot szerint, — ha vajdánk őnagyméltóságának kezeibe hadi ügyekben a korlátlan hatalom tétetik, — csak javára fog válni az egész nemzetnek és jövőjének, egyhangúlag elhatároztatik: hogy a vajda őnagyméltósága katonai ügyekben korlátlan hatalommal felruháztatik.

33. Felolvastatott a nemzetgyűlés által kiküldött képviselők jelentéstétele a pénzügyi osztály felülvizsgálatának eredményényéről: elhatároztatik, hogy *a)* a nemzetgyűlés a pontos kezelésért megelégedését fejezze ki a pénzügyi osztálynak; *b)* mindazoknak, akik a pénzügyi osztálytól elszámolás ellenében pénzt vettek fel és az elszámolást mindeddig még be nem terjesztették, meghagyatik a nemzetgyűlés részéről, hogy a mai naptól számított 30 nap alatt terjesszék be a vajdaság kormányának az elszámolást a felvett összegekről, személyes felelősség mellett. Ellenesetben felszólíttatnak a kerületi bizottmányok, hogy az ilyen egyéneket felelősségre való vonás miatt ide küldjék.

34. Tekintettel a szerb- és németbánsági ezred képviselőinek indítványára, hogy a pancsovai kerületi bizottmány a szerb- és németbánsági ezred által megválasztott képviselők által újra megválasztassék s így a kerületi bizottmány jogosan felállíttassék, — elhatároztatott: minthogy a nemzetgyűlés a pátriárka őszentségét és a vajda őnagyméltóságát a központi főbizottmány szervezetével megbízta, — a nemzetgyűlés ezen kérdést is figyelmükbe ajánlja.

35. Tekintettel a haladéktalanul szükséges jó egyetértésre, Szerbia fejedelmi kormánya és a vajdaság kormánya közt, egyrészről a szomszéd viszonyra, másrészt a szerb fejedelemség által nyujtott közvetlen támogatásra, melyet oly testvéri szeretettel nyujt a szerb vajdaságnak, — a rumai kerület nemzeti képviselőjének indítványára, — mely szerint a vajdaság kormányának átszervezése alkalmával olyan egyének, akik a szerb fejedelemség különféle kormányaiban és pártjaiban résztvettek, ne alkalmaztassanak; elhatároztatott: hogy ezen testvéri egyetértés a legkevésbbé se zavartassék meg, és ezért ezen indítvány a

(9) Dr. Thim J.: Az 1848—49-iki szerb fölkelés története. III.

pátriárka őszentségének és a vajda őnagyméltóságának a nemzetgyűlés részéről pártolólag ajánltatik.

36. A nemzetgyűlés figyelembe véve azt, hogy a szerbországi fejedelmi kormány nekünk jelentékeny pénzbeli és egyéb segélyt nyujtott a szerb vajdaság felszabadítására, mozgalmunk kezdetétől fogva és nemzeti ügyünket testvériesen támogatta, egyhangúlag forró háláját fejezi ki a szerb fejedelemség kormánya iránt.

Joannovits Jenő s. k.
püspök és alelnök.

Radojcsits Milós s. k.
titkár és képviselő.

496.

Bruck, 1848 október 9.

Jellačić bán és kir. biztos elrendeli a szerb csapatok offenzíváját Rajacsits útján.

Fogalmazvány. Wien. Kr. A. Kr. Kroat. slav. Armee Jellačić. 1848. X. 33. No. 196/op. K.

In Folge dessen, dass ich zum bevollmächtigten königl. Commissair für Ungarn, Siebenbürgen und die Nebenländer ernannt worden bin, habe ich E. E. den Herrn Patriarchen von Altenburg aus ersucht, von Seite der Serben, inso lange sie nicht angegriffen werden, die feindlichen Operationen einstellen zu wollen.

Die Umstände haben sich indessen durch die am 6-ten October stattgefundenen unseligen Ereignisse zu Wien, die offenbar ein Werk der Magyaren sind, gewaltig geändert. Ich bin nunmehr in der Vorrückung gegen Wien begriffen.

Aus diesem Grunde ist es von höchster Wichtigkeit, denselben durch offensive Bewegungen von Seite der Serben stark zu bedrohen und möglichst von einer Nachrückung hinter mir abzuhalten. Es dürfte diess um so besser gelingen, als H. FML. Baron Puchner angewiesen ist, mit seinen Truppen aus Siebenbürgen in Ungarn einzurücken, dem FML. Baron Piret ebenfalls Befehle in diesem Sinne zugegangen sind, ferner H. FML. Simunich aus Galizien gegen Kaschau operieren wird.

Haben E. E. demnach die Güte auf ein, mit der gehörigen Vorsicht gemachtes, aber entschiedenes Vordringen der Serben hinzuwirken, in welchem Sinne ich auch an den H. Generalen v. Suplikatz mittels des angeschlossenen Schreibens geschrieben habe, welchem ihm E. E. gefälligst zusenden wollen.

Jellačić bán hasonló tartalmú levelet Suplyikác tábornokhoz is intézett, meghagyván neki, hogy br. Puchner és br. Piret főhadparancsnokokkal érintkezésbe lépjen az offenziva érdekében. Jellačić csak a bécsi forradalom hatása alatt rendelte el a szerb offenzivát, melyet október 5-én azomban beszüntetett volt. (Kr. A. Detailakten No. 315.)

497.

Belgrád, 1848 október 10.

Mayerhofer belgrádi konzul jelentése gróf Latour osztrák hadügyminiszterhez, mellyel tudatja, hogy a hadvezérletet Suplyikác tábornoknak átadta.

Wien. St. A. Serbien F. 6. Varia 1848—1850.

... Am 5-ten des Monats ist der lang ersehnte General von Supplikatz zu Karlovitz angekommen und hierdurch glücklicherweise die eben von den Anführern der Nationalgarde Herrn Stratimirowitsch angelegte sehr bedenkliche Mäuterei beseitigt worden, indem sich dieser dem Patriarchen unterworfen, und alle seine während einer achttägigen Insurrection gegen die k. k. Regierung und die neuhergestellte Ordnung der Truppen ausgesprochene Absichten, und geschmiedeten Pläne widerrufen hat. Ich lege E. E. hier Exemplare und Übersetzungen einer auf diesen Gegenstand Bezug habenden Proklamation des Patriarchen, eines aufgefangenen Briefes des Herrn Stratimirowitsch an den National-Secretär Stankovich, und der Proklamation des Stratimirowitsch bei,[1] durch welche derselbe neuerdings in die Bahn der Loyalität einzulenken versucht.

Ich werde Sorge tragen, dass dieses ganz unverlässige, gefährliche Individuum durch das Nazional-Comitée und durch den Wojwoden und Patriarchen, soviel als möglich überwacht, und unschädlich gemacht werde, was auch bei dereinstigen Regulierung der österreichisch-serbischen National-Angelegenheiten eine Aufgabe von hoher Wichtigkeit sein muss.

Die Führung der Truppen und ihre administrativen Verhältnisse werde ich nunmehr dem General von Supplikatz allmälig allein überlassen, und mich auf die Leitung der politischen Verhältnisse der beiderseitigen serbischen Nation zum besten des allerhöchsten Dienstes und des Verbandes der Gesammtmonarchie, soweit beschränken als es mir die ungemeine Armuth an thätigen und fähigen Männern sowohl zu militärischer als politischer Führung gestattet...

[1] Sztratimirovits 1848 szeptember 28-i levele Sztankovitshoz l. 470. szám alatt, a pátriárka szeptember 30-i proklamációját 477. szám alatt és Sztratimirovitsét október 4-ről 492. szám alatt a 000—000. lapokon.

498.

Karlóca, 1848 október 10.

Suplyikác tábornok Appel tábornokot, az oláhbánsági ezred parancsnokát a szerb fölkeléshez való csatlakozásra felhívja.

Eredeti levél. Wien. Kr. A.; S. B. G. K. Fasc. 131. 1848. X. 43. a. Érk. okt. 14.

Um dem Drucke der engherzigen nicht minder, als treulosen Politik einiger magyarischen Machthaber zu entgehen, als auf die völlige Unterdrückung anderer Völker, und gänzliche Zerrütung der Gesammtmonarchie ausgehen, rücksichtlich die ungeschmälerte Treue für die regierende Dynastie und die Integrität der Monarchie an den Tag zu legen, hat sich bekanntlich die serbische Nation vereint mit den übrigen Stamm- und Glaubensverwandten zur Aufgabe gemacht dieser Politik des usurpatorischen Kossuth-Ministeriums männlich entgegenzutreten.

Von demselben Gefühle durchglüht, befinde ich mich im geeigneten Wege dazu beurlaubt, bereit in der Mitte meiner Nation, um ihr in Erreichung dieses wohlberechneten Zweckes beizustehen, und gedenke mit Gottes Beistand die nothwendigen Anstalten zu diesem Ende nächstens einzuleiten.

So wie Euer Hochgeboren indessen billig einsehen werden, kann ich mit Erfolg dabei nur dann zu Werke gehen, wenn ich auf unsere Seite wenigstens, auf keine Hindernisse stosse.

Nun aber befindet sich bekannterweise das Wallach-Banater-Regiment allein noch in dem Falle, sich für diese Bestrebnisse noch nicht erklärt zu haben.

Ich rechne mir daher zu meiner unerlässlichen Pflicht, Eurer Hochgeboren das hier zuliegende eben heute erhaltene allerhöchste Reskript mit der dienstfreundlichen, zugleich vertrauensvollen Bitte zuzusenden, um im Grunde dessen sich an unsere Sache um so gewisser anschliessen zu wollen, als wir nach dem gesagten, eben was hier im Allerhöchsten Namen allen getreuen Unterthanen aufgetragen wird, anstreben, und zu Wegen zu bringen suchen.

Ich bin überzeugt, dass Euer Hochgeboren nun keinen Augenblick mehr zweifeln werden, sich an uns anzuschliessen, und das einzige Hinderniss noch, dass die Nation durch den Nichtanschluss des Wallachbanater-Regiments in der Erreichung des vorgenannten für die ganze Monarchie höchst wichtigen Zweckes, hemmte, aus dem Weg zu räumen, erbitte mir aber dennoch zu meiner ferneren Richtung und Darnachhaltung die gefällige Antwort, indem ich bei einer Unterneh-

mung vom solchen Belange mit jeder Vorsicht und Vorausberechnung zu gehen gesonnen bin.

Gerlich alezredes erre kijelentette, hogy az oláh-bánsági ezred már 1848 július 5-én a magyar minisztérium ellen nyilatkozott s minthogy sehonnét sem kapván reá választ, semleges maradt; de miután az uralkodó október hó 3-i manifesztumát megkapta, ehhez tartja magát. Ily értelemben válaszolt Appel tábornok is. (U. o. 1848. X. 43. b.) Gerlich (október 22) alezredes azonban ellenezte, hogy a szerbek az oláh-bánsági határőrvidék területére lépjenek: „indem die hier gut kaiserlich gesinnte Bevölkerung von einem Einrücken und Durchziehen seines Gebiethes weder von den illyrischen noch von den Serbianern etwas wissen will". (U. o. 1848. X. ad 52.)

499.

Budapest, 1848 október 10.

Az országos honvédelmi bizottmány a péterváradi főhadparancsnokságnak meghagyja, hogy a katonai személyek neki hűséget fogadjanak.

Eredeti irat. Budapest. Kr. A. Slav. S. G. K. 1848. 18. a. Érk. 1848 okt. 15-én. Németnyelvű példánya: Wien. Kr. A. Sl. S. G. K. 1848. 4. c. 942. sz. e.

A legszorosabb felelősség és honárulási vád terhe alatt meghagyatik főhadparancsnok úrnak, hogy a parancsnoksága alatt álló minden katonai személyek — legyen az bár szoros értelemben az, vagy pedig csak élelmezési, ruházati, vagy más katonai hivatalbeli személyzet — adja ki rögtön a honvédelmi bizottmány — mint jelen legfelsőbb végrehajtó hatalomnak abbeli határozatát, miszerint őt egy az ottani kormánybiztos által kinevezendő bizottmány előtt szóval azonnal, miként szinte írásban és becsület szavuk szentségére — a legszorosabb személyes felelet terhe mellett, kötelezik magukat a honvédelmi bizottmány — mint alkotmányos életünk hű őrének — minden határozatát s parancsát rögtön teljesíteni, s végrehajtani olly szoros meghagyással, hogy a legcsekélyebb elhanyagolás, vagy engedetlenség rögtöni bíróság által a lehető legszigorúbban fog büntettetni.

Kik pedig a rendelet teljesítésére magukat kötelezni nem akarják, azok nemcsak hivatalukból időre felfüggesztessenek, hanem azonnal végkép el is mozdítatnak és semmi igényt a magyar hon bármi hivatalára, vagy kegyeletére számot nem tarthatnak.

Nem kétlem, hogy ön a honvédelmi bizottmány ezen határozásának rögtön fog hódolni.

Ha azonban mégis az ellenkező történnék meg, úgy önt is ezen fent írt rendelet érdekelni fogja, s parancsnoksági hatalmát azonnal a kormánybiztos úrnak, — ki a további rendel-

kezést megteendi — a legnagyobb személyes felelősség terhe alatt átadni azonnal szoros kötelességévé tétetik.

Pest october 10-én 1848.

A király és a haza nevében az orsz. képviselők által választott orsz. honvédelmi bizottmány.

Szemere b. tag

Nyáry Pál (?) b. tag.

A nevezett bizottság tagjaiul Beöthy Ödön kir. biztos kinevezte: Pongrácz alezredest a Zanini-ezredből és Mollinary csajkás ezredest, Haczell, illetve Bernát kormánybiztosok elnöklete alatt. (Wien. Sl. S. G. K. 1848. 4. b.)

500.

Verbász, 1848 október 10.

Beöthy országos kir. biztos átirata a verbászi tábor főhadparancsnokához, melyben a nemzetellenes tisztek megjelölését kéri.

Másolat. Budapest. O. L.; K. I. 1848. 198/e.

197.

Azon habozó érzelmek, melyek e honnak zavargó idő kezdetétől, a magyar hadseregben szolgáló főtiszteknél mutatkozott, nem kevés aggodalomra szolgáltatott alkalmat.

Ügyünk jogossága és minden szenvedett méltatlanságok mellett is a törvényes ösvénynek megtartása, a fejedelem és dynastia iránt tanusított hűség és ő felségének az alkotmány hő ragaszkodása iránt tanusított vallásossága, mind inkább meggyőztek kit-kit arról, hogy e nemzet hűséget sérteni nem tud, de jogosságát megőrizni elég erős, — legyőzte a küzdelmeket és az ingatagságot szilárdítá.

Nem kevés megilletődéssel hallottam, megérkeztem alkalmával a polgári hatóság részéről: hogy azon hangulat, melynek minden hazafi csak örvendhetett, s melyet hadügyminiszter úr október 2-án a törvényhozó test körében dícséretesen felemlített, újra felbomlásnak indult.

Minden ürügy felhasználtatik mi a már csillapodásnak indult kedélyeket ismét felzaklathassa, ugyanis:

A nádor leköszönése... Ministerelnök Batthyány Lajosnak leköszönése és az egész volt ministerium kilépése...

A mi végre a hadsereg megosztását, fekete-sárga színt, nemzeti lobogót illeti, oly események, melyeknek elítélése,

melyik tartotta meg állását egész becsülettel, ki idézte elő a szakadást, ki akart a fejedelem és a dynastia érdekében, nem pedig a camarilla politikájának szolgálni, a történetírásnak feladata, és valamint én, ki hűségemet nem cégérezem, ki a hűségben összehasonlítást tenni nem tudok, királyom ő felsége törvényes kormánya által neveztettem ki e helyre, s a király és haza közérdekében teljesítem itteni tisztemet, úgy a katonaság, ki a fejedelem hűségére s az alkotmány védelmére eskü által van lekötve, ministeriális rendelet nyomán, melyek saját hatóságaik által estek tudomásukra, jöttek e táborba elnyomandók a szerb lázadást, mely rabló csoport működését a dynastia érdekeivel megegyeztetni akarni, a képtelenségek sorába tartozik.

De valahára csakugyan tisztában kelletik jönnünk, annyival is inkább, mert már a panslavizmust és a szláv királyságnak felállítását mind ő felsége iránti hűség jelét használják fel, bujtogatván a legénységet.

Mivel pedig a szept. 5-ik és 6-ikán a táborban levő katonasághoz és annak főtiszteihez intézett szavaimban világosan kiemeltem: hogy e nemzet hadseregéből nem hogy az idegeneket és a magyar nyelvet nem tudókat ki akarná küszöbölni, sőt örömest nézi, ha azokat irányunkba rokonszenvet tanusítnak, biztosítván őket, hogy előmenetelre, kitüntetésre, jutalomra épen úgy mint honfiaink tarthatnak számot, a ki azomban maga magával tisztában nincs, kit külömböző érzelmek izgatnak, vegyen búcsút, sajnálva ugyan, de bántalom nélkül, bocsájtjuk őt oda, hova szíve, érzelmei vezérlik...

Tisztelettel felhívni van szerencsém főparancsnok urat, méltóztassék megtudni s velem közölni, kik azon egyének, kik bárha ezelőtt egy hónappal hadügyminister által felszólíttatva megnyugtatólag nyilatkoztak, most azomban ellenkező érzelmeik nyilvánítására érzik magukat felhívottnak, hogy így én is, magam hűségét és tisztaságát azok előtt, kik ide küldöttek, igazolhassam, s a további szükséges lépéseket meg is tehessem.

501.

Újverbász, 1848 október 11.

Haczell Márton és Bernát József kormánybiztosok jelentése a verbászi tábor tisztikarának hangulatáról.

Eredeti jelentés. Budapest. O. L.; K. I. 1848. 171. Pz.

... Október 10-én Verbászra érkezvén, mind országos teljhatalmú biztos Beöthy Ödönnel, mind Éder vezérőrnaggyal s a

környezetében talált főbb tisztekkel magunkat azonnal érintkezésbe tettük, s úgy értesültünk, miképen a seregben levő néhány tiszt, azon ürügy alatt mintha Magyarhon minden kormány nélkül, a fejetlenség örvénye felé gravitálna, maguk között aláírást nyitottak, a bécsi kormányt felszólítandók: *kinek engedelmeskedjenek?* az újabb események azomban, nevezetesen a Jelachichen vett győzelem, a bécsi forradalom s Latour minister érdemelt halála, ezen ingadozó szellemüket egészen levervén, úgy látszik tökéletesen meggyőzik arról, hogy jövőjük egyedül a magyar honnak s kormányának teendő hű szolgálatjuk által lehet csak biztosítva.

Holnap után tábori hála isteni tisztelet fog tartatni a Jelachich seregén vett győzelem miatt. Ugyanaz nap mi biztosok mindnyájan, Éder hadvezer, s minden főbb tisztek, mind a verbászi, úgy a becskereki táborbul, Törökbecsén fogunk összejövetelt tartani s ott tanácskozni az iránt, miképen lehetne Szt. Tamásnak őrszemek alatt leendő tartása mellett, a sereg egyik nagyobb részével, vagy a csajkások kerületébe beütni s elpusztítani azt, vagy pedig Szent-Tamás környékén egy nevezetesebb támadást s pusztítást eszközölni?

A tiszti karral leendő tökéletes tisztába jövetel végett határozott nyilatkozat fog tőlük még e napokban kívántatni az iránt: akarnak-e ezen hazának s kormányának minden utógondolat nélkül szolgálni? s meg vagyunk győződve, hogy az alábbi események következtében is, általjában mindenki a haza szent ügyének védelme mellett fog nyilatkozni.

502.

Budapest, 1848 október 12.

A honvédelmi bizottmány rendelete a délvidéki sereg tisztikara iránt, Éder Frigyes vezérőrnagyhoz intézve.

Eredeti fogalmazvány. Budapest. O. L. K. I. 1848. 994. eln. sz.

Az ország honvédelmi bizottmánya mély megilletődéssel észlelte, hogy tábornok úr seregében több tiszt akad, kik a katonai becsület és kötelesség ellenére magokat a haza iránti hűségben nemcsak kétkedőleg viselik, hanem még conferentiákat is tartanak s mint ezt legközelebb Witte őrnagy úr által eszközölt tanácskozmányban történtnek mondatik, oly aláírásokat gyüjtögetnek, melyek egyenesen honárulási bűn sorába esnek.

Az ország honvédelmi bizottmánya tehát a király és nemzet nevében ezennel a legszorosabb felelősség terhe alatt rendeli és parancsolja mint következik:

1. Vezérőrnagy úr az említett bujtogatások iránt rögtön és minden haladék nélkül a legszigorúbb vizsgálatot teendi, annak eredményét ide feljelentendi s a bűn súlyával terhelt tiszteket szolgálataikból azonnal felfüggesztvén haditörvényszék elébe állítandja.

2. Általában a parancsnoksága alatti minden tiszteket ezen rendelet vételével azonnal felszólítandja, írják egyenként írott nyilatkozatokat, akarnak-e a hazának bármely ellensége ellen híven és kétkedés nélkül szolgálni, és a kik ily nyilatkozatot adni vonakodnának, azokat szolgálataikból tüstént elereszteni s ha írott fogadást tesznek, hogy a magyar haza ellen semmi esetben fegyvert nem fogandnak, elmenetelüket szabad tetszésükre bízandja, ellenkező esetben becsületbeli őrizet alá teendi, s neveiket további rendelkezés végett a hadügyministeriumhoz fölterjesztendi, s az ekkép megürülendő tiszti állomásoknak azonnali betöltése végett vezérőrnagy úr azonnal javaslatot teend.

3. Tapasztaltatott, hogy több tiszt urak, bár táborunk ellenség előtt áll, helyeiket szabadsággal elhagyták, ezt midőn háború van, kivévén a legalaposabban motivált eseteket, megengedni nem lehet, s ezért vezérőrnagy úr az ily szabadságolt távollevőket lemondásnak vévén, az ekként megürült helyeknek betöltésére is rögtön javaslatot teend.

4. A magyar színeknek a magyar ezredeknél való fölvételét eszközölni Beöthy országos biztos úr a törvény értelmében, de egyszersmind kellő óvatossággal eszközölni utasíttatott.

A haza elvárja, hogy e részben vezérőrnagy úr saját lelkes példájával előremenve, s a magyar szallagot és rózsát fölvéve Beöthy országos biztos úrral egyetértőleg a nemzet ezen törvényes hivatalát teljesíteni fogja.

5. Vezérőrnagy úr fölkéretik mindezen rendeletek lényegének napi parancsban minden seregeivel tudatására.

Továbbá fáj a nemzet képviselőinek, hogy míg más seregeink 10.000 főnyi ellenséget fognak el s a hiteszegett pártütő Jellasichot Bécs falai alá űzik, hol két tűz között magát megadni, vagy megsemmisülni kénytelen, addig másik vitéz seregeink a haza győzelmeinek dicsőségekben diadalmas eredményekkel osztozni a körülmények által mindekkoráig gátolva voltak.

Az ország honvédelmi bizottmánya csatatervek rendezésébe a távolból nem bocsátkozhatik, de megvárja vezérőrnagy úr lelkes hazafiúi buzgalmától, hogy seregeinknek vagy az ellenség egyik avagy másik pozitiója bevételével a győzelemre alkalmat nyujtani, vagy pedig mozgó csapatok alakításával sikeres mozdulatokat tenni annál inkább sietni fog, mivel őszi

időben a tétlenül heverő s mégis folytonosan nyugtalanított vitéz seregeink a táborozás által többet szenvednek, mint mozgó cselekvésben szenvedhetnének.

Azomban a honvédelmi bizottmány azon védvonalt, melylyel vezérőrnagy úr a pártütő ellenség dúlásainak tovább harapódzását gátolja mindenesetre fentartani és biztosítani kívánja s azért rendelkezést tett, hogy vezérőrnagy úr táborába számosabb jól felfegyverzett nemzetőr csapatok vonuljanak, melyek végpozitiónkat biztosítani segítsék, míg némely gyakorlottabb csapatok mobilizálva működendnek.

Egyébiránt tudósítjuk vezérőrnagy urat, hogy báró Stein őrnagy úr mint táborkari főnök a verbászi táborba utasíttatott s vezérőrnagy úr szolgálatára rendeltetett; ő a honvédelmi bizottmány nézeteiről közelebb informálva van.

Végre még a honvédelmi bizottmány mulhatatlanul megkívánja, hogy a tábori elhelyezésben a honvédzászlóaljak a sorkatonasággal vegyítve dislocáltassanak, miszerint a sereg külömböző csapatai közt az egységes testvériség gyarapodjék.

A honvédelmi bizottmány a legerősebb bizodalommal meg van győződve, hogy vezérőrnagy úr ezen rendelete erélyes teljesítésével nemzetünket hálára kötelezni teljes buzgalommal sietend, — mindenesetre pedig határozott válaszát kéri, miszerint kötelességéhez képest a haza megmentésére minden oldalról intézkedhessék.

Ezen rendelet Beöthy országos biztosnak is megküldetett és Eszék várparancsnokságával is közöltetett. (Sl. S. G. K. 1848. XI. 3. b.)

503.

Újvidék, 1848 október 13.

Haczell Márton kormánybiztos jelentése Beöthy Ödön orsz. biztoshoz.

Eredeti jelentés. Budapest. O. L.; H. B. 1848. ad 171. sz.

3/1848.

Ma voltam Blagojevich főparancsnoknál, hogy a Jellachich-féle manifesztumot azon magyarázással hirdesse ki a katonaságnak, hogy minden zavar elkerülése végett tudassa velök annak tartalmát, de egyszersmind értésükre adja azt is, miképen ezen okirat nem a magyar hadügyminisztérium útján érkezvén, kötelező erővel nem bír, s tovább is a királynak és az alkotmányra tett esküjöhköz hívek maradni kötelesek... Blagojevichnek a nemzeti lobogónak a vár falaira kitűzése iránt...

ígéretét bírom, hogy f. h. 17-ig a magyar lobogó ki fog tüzetni...

Fődolog Mészáros Lázár miniszter által eszközöltetni, hogy Hentzi várparancsnok minél elébb helyeztessék át akárhová ... mert ez itt valóságos métely; ma már bizonyosan tudom, hogy egy huszár ordinánc kíséretében Karlovic felé lovagolt s ott az úton több rác urakkal titkos értekezést tarta...

Az újvidéki tanács határozata következtében a temerini és járeki szerencsétlen elűzött magyaroknak, Újvidékről 24 óra alatt kiköltözése rendeltetvén el, én a tanács ezen határozatát felfüggesztettem s minden erőszakoskodástól őket eltiltottam, ha rendeletemnek sikerét nem tapasztalnám, méltóságodat azonnal tudósítani el nem mulasztom. Általjában a tanács és lakosság szelleme Újvidéken igen rossz. A kapitány, három tanácsnok és a főjegyző hat nap óta távol vannak s mint mondatik a rác táborban lennének értekezés végett. Általjában az újvidéki őrséget egy honvéd bataillonnal megerősíteni mulhatatlanul szükséges lenne.

504.

Karasi tábor, 1848 október 13.

Bobalits Péter szerb felkelővezér felhívása Fehértemplom polgáraihoz.

Másolat. Wien. Kr. A.; S. B. G. K. Fasc. 131. 1848. X. ad 39. és K. L. Fasc. 489. Arader Akten. No. 83.

Euer Verbrechen, das Ihr in Eurem Wahne, — durch die treulosen Magyaren fanatisirt, — begangen, ist gross! — ja wenn man auf Alles zurückdenkt, schauderhaft, schrecklich fast unglaublich, und einer deutschen Nation unwürdig zu nennen. Doch die Gnade Unseres vielgeliebten Kaisers und Königs Ferdinand ist noch grösser, über Alles erhaben und ohne Zweifel, ist jetzt noch gerade der letzte günstige Augenblick, denn Ihr benützen könnt, um Verzeihung von Unserem, allgeliebten und gerechtesten Monarchen und Vater zu erhalten, indem ihr als reumüthige Unterthanen zu Eurer Pflicht und schuldigen Treue zurückkehrt.

Ich fordere Euch demnach als treuergebene Unterthanen Sr. Majestät, in Seinen Namen zum letztenmahle auf, den betretenen, gefährlichen Pfad zu verlassen, und im Interesse Sr. Majestät, in Seinen Namen zum letztenmahle auf, den benur allein die grösste Schuld an Eurer Verirrung trägt, und der die Wohnungen, Sr. Majestät treu ergebenen Gränzern an-

gezündet und zerstört hat; so wie die, in Eurer Stadt aufgenommenen magyarischen Rebellen und Räuberhorden, vereint mit uns zu entwaffnen, einzufangen und sie der Gerechtigkeit für ihren Meineid, den sie an Sr. Majestät begangen, zu überliefern.

Was mit den magyarischen Rebellen Häuptlingen Kossuth, Klausal und Consorten, bis jetzt schon geschehen ist, oder in Balden geschehen wird, werdet Ihr wohl nicht mehr im Zweifel sein, doch könnt Ihr aus dem beiliegenden Allerhöchsten Manifeste einsehen, wie es nunmehr mit Eurer Zukunft steht, so Ihr Euch nicht auf Gnad und Ungnad ergeben werdet.

Durch die Auslieferung der Rebellen könnet Ihr die Euch sicher treffende verdiente Strafe mildern, ja möglich sogar Gnade, vor den Stufen des Allerhöchsten Thrones Unseres gerechtesten Monarchen finden.

Indem ich es für meine Pflicht halte, diese letzte Mahnung an Euch verirrte und verführte Bewohner Weiskirchens zu erlassen, erwarte ich bis Morgen eine decidirte Antwort.

Lager, am Karas den 13-t October 848.

Fehértemplom polgársága ezen felhívást válasz nélkül hagyva, ezt felettes hatóságának, a bánsági főhadparancsnokságnak beterjesztette. (U. o. 1848. X. 39.)

505.

Temesvár, 1848 október 14.

Báró Piret tábornok a Bánságban kihirdeti a hadi állapotot és bíróságot.

Bewohner des Banats!

Seine Majestät unser constitutionelle Kaiser und König Ferdinand hat befohlen, dass das Land unter das Kriegsgesetz kommen soll, um den Unruhen ein Ende zu machen, die, wie Ihr wisst, an vielen Orten ausgebrochen sind.

Daher habt ihr bei schwerer Strafe Ruhe und Ordnung in Euren Gemeinden zu erhalten, so wie es treuen Unterthanen geziemt.

Nach der Strenge der Kriegsgesetze wird Jeder, der etwas in feindseliger Absicht gegen Sr. Majestät den constitutionellen Kaiser und König, oder wodurch die öffentliche Ruhe und Sicherheit gestört wird, unternimmt, von Militärgerichten standrechtlich behandelt.

Das standrechtliche Verfahren gegen Denjenigen, der sich an Person oder Eigenthum vergreift, bleibt aufrecht.

Erwartet in Ruhe und Ordnung die weiteren Befehle Eures Kaisers und Königs, der gerne alle seine Völker glücklich machen möchte.

Noch einmal: Ruhe und Gehorsam.

Temesvár am 14-ten October 1848.

Ludwig Freiherr von Piret
K. k. Feldmarschal-Lieutenant
und commandirender General im Banat.

506.

Verbász, 1848 október 16.

Beöthy orsz. biztosnak a honvédelmi bizottmányhoz tett jelentéséből.

Csaplovits Lajos német fordítása. Budapest. O. L.; K. I. 1848. 1333. sz. a.

Peterwardein ist für uns siegreich gewonnen. Am 15-ten l. Monats nachdem ich Lenkey mit seiner Eskadron zur Sicherstellung der beabsichtigten Schritte nach Peterwardein abgeschickt habe, sind die Nationalfahnen, unter Freudejauchzen unserer Truppen auf drei Hauptplätzen der Festung aufgepflanzt worden, wie sie es aus den zwei Originalberichten ausführlicher ersehen werden.[1] Dieser Sieg dient zum Belegen dessen, dass das vorsichtige Verfahren oft die schönsten Früchte trage.

Der FML. Br. Blagojevich wurde durch Jedermann verdächtiget, so sehr, dass ich zur Veranstaltung gewaltthätiger Schritte und offenem Auftreten aufgefordert wurde.

Ich aber habe, dass gute Einvernehmen und die Freundschaft, welche zwischen uns, schon als Jugendbekannten bestand, — mit diplomatischen Griffen fortwährend genährt, und war im Stande in ihm den Freund der Sache zu erhalten, wie es seine unzähligen, sich in meinen Händen befindlichen Briefe beweisen. Widrigenfalls — ich mag es zuversichtlich zu behaupten, — besonders in Rücksicht der schlechten und feindlichen Gesinnung des Commandanten [Hentzi] wäre uns an Peterwardein ein zweites, ja noch gefährlicheres Arad, über den Kopf gewachsen.

Eszék vára is a magyar ügyhöz szegődött: „Mai alólírt napon, Eszéken a vár parancsnoka a fő-őr épületbe a magyar nemzeti zászlót kitétette. Azon-

[1] Haczel kormánybiztos 1848 október 13-i és Aranyosi Ferenc október 12-i jelentése Újvidékről.

nal a polgárság is a magyar nemzeti alkotmányhoz híven ragaszkodván, a város házán jelenlétemben a magyar- és szlavonországi zászlókat ki tette: mely alkalommal a számos polgárság többször ismételt éljenzések között különös örömét tettlegesen tudatta". (Pozsonyi József eszéki polgármester jelentéséből. K. L. 1848. 1390/e.) Gróf Batthyány Kázmér országos biztos október 24-én a városi közgyűlésen letette a Bunyik-féle, Jellačić-párti tisztikart és a régi választottat visszahelyezte. (U. o. 1848. 1789. sz.) Jóvits br. eszéki parancsnok helyébe Éder Frigyes vezérőrnagy neveztetett ki.

507.

Pest, 1848 október 18.

A honvédelmi bizottmány arról értesíti Vukovics Sebő kormánybiztost, hogy a délvidéki hadsereget felrendelte.

Fogalmazvány, Kossuth ellenjegyzésével. Budapest. O. L.; K. I. 1848. 5999/e. Exp. dec. 18-án.

Az ellenség Bécs felől országunkba egész erejével betört. Seregünk a legnagyobb elszántsággal harcolt, s vissza nem rettenő bátorságot tanusított; — mindamellett seregünk az ellenségnek sokkal nagyobb serege előtt Győrig visszavonulni kényteleníttetett.

Hogy győzelmünk biztosítva legyen, a honv. bizottmány Görgey hadvezérünk seregének öregbítését határozta el; (vidékeket többé nem védhetünk, a hazát kell védenünk s e végett minden erőt egyesíteni);[1] s azért mai napon Kiss Ernő tábornok úrnak meghagyta, hogy ugyan ezen futár által vitt parancs vételével, vezérlete alatt álló minden seregét Szegeden vonja össze, magát Versecet és Fehértemplomot is elhagyván; továbbá hogy leggyakorlottabb zászlóaljait és vitézeit Vetter tábornok vezérlete alatt Szegedről haladék nélkül küldje fel Pestre, még pedig akként, hogy a gyalogság a legnagyobb gyorsasággal szekereken, a lovasság és tüzérség pedig erős marsokban jöjjön.

Kiss tábornok úr Szegeden egy Observations-Corps-ral fog maradni, szíveskedjék korm. biztos úr eddig tanusított erélyes működéseit ott tovább folytatni, úgy abban, mi a felkívánt seregnek felszállítására nézve szükséges, segédkezet nyujtani.

Ügyekezzenek mentől több (szabadon működő, önálló guerilla csapatokat alakítani, a Bánát interimális védelmére, melyek szükség esetében Szegedre támaszkodjanak, s e végett felette nagy és fontos szolgálatot tesz korm. biztos úr a hazának, ha Bánátban néhány erélyes embert kiválaszt, s azokat guerilla csapatok organizációjával megbízza, mely csapatok

[1] Kossuth sajátkezű toldása?

anélkül hogy magukat valamely rendezett sereghez csatolnák, öntetszésük szerint szabadon mozognak s működnek, s melyek az ellenséget szüntelen gyengítvén és háborgatván, azomban ütközetet nem próbálván (némileg biztosítsák)[1] az ottani vidéket, melyet sajnálattal bevalljuk, ezen percre védtelenül kénteleníttetünk hagyni, azon okból, hogy a főellenséget biztosan legyőzhessük, minek önerőnk s isten segítségével megtörténte után egész erővel fogunk munkálni a most elhagyott vidék visszafoglalására.

508.

Zimony, 1848 október 20.

Rajacsits érsek levele Danilyevszkij belgrádi orosz főkonzulhoz, melyben orosz segítségért esedezik.

Szrbszki Letopisz. 1866. III. k., 214—215. l. és Ruszkij Archiv. 1868. 120—123. l.

Отъ дны на день громятся неповолныя вѣсти, яже духъ мой въ крайнѣе очаяніе погружаютъ. Градъ Осѣкъ, въ которомъ повелѣваетъ Генералъ Маіоръ Баронъ Іовичь, Сербинъ, воздвиглъ 5-го сего мѣсяца Мадьарскую хоругву, и тѣмъ отверзлъ путь Мадьаромъ за наша ледія; Петроварадинскій Коммандіръ Баронъ Благоевичь отказалъ далшее примиріе, которое ради собранія віноградскихъ плодовъ съ нимъ уречено было; Генералъ Ротъ капитулиралъ съ корпусомъ своимъ отъ 10.000 воевъ и 10. пушокъ; Банъ Іелачичь еле спасти можетъ что отъ своея арміи. Вся убо тяжесть раты пала на бѣднія Серби австрійскія. Въ семъ положеніи я не вижу спасенія за родъ Сербскій, за благочестіе.

Что мыслитъ отъ насъ великая Россія? Будетъ ли допуститъ истребленіе наше отъ лица земли? Отъ крунищъ падающихъ отъ трапезы ея мы наситилися бы. Доблѣтъ ей рещи єдино слово, и мы спасени єсми. Почто не взяла бы насъ она во свое покровителство, єгда Австрійскій нашъ Імператоръ тогъ намъ подати неможетъ, самъ помощи требуя? Лучше намъ єсть на подобіе Княжевства Сербіи подъ силнымъ покровителствомъ Єя и турецкое нежели мадьарское иго носити.

Сотворите Благо милостивый Государъ! и предложите єго Імператорскому Величеству страданія наша, бездну опасностей, въ край коея стоимъ, и вопли нашя. Скажите єму, что мы во крайнемъ очаяніи обрѣтаємія, что помощи точію свыше и отъ Него надѣятися можемъ. Да повелитъ Княжевству Сербскому,

[1] Kossuth sajátkezű toldása?

что вы намъ не якоже да нынѣ но со свею силою своею въ помощъ притекло. Да послетъ изъ Валахіи и Бесарабіи ружіи, пушокъ, и аммуниціи и денговъ; или да посредствуетъ что вы смо праведное примиріе на основаніи нашихъ древныхъ правъ и привилегіи, на изреченому отъ самаго Імператора нашего равенству народовъ либо націоналитетовъ и даныхъ уже слободахъ со Мадьарима содѣлати могли.

Сіе со слезами пишу, и вопію ко благородному сердцу Вашему, да не презрите моленія и вопля моего; но да будете скорый помощникъ и заступникъ нашъ въ сихъ безчисленыхъ и несносныхъ бѣдахъ . . .

Fordítása:

Napról-napra több és több a kedvezőtlen hír, melyek lelkemet a végső kétségbe ejtik. Eszék városának parancsnoka, báró Jóvits tábornok, szerb egyén, f. hó 5-én a magyar zászlót tűzte ki, és ezzel hátunk mögött a magyaroknak utat nyitott. Báró Blagojevich péterváradi főparancsnok fölmondta a további fegyverszünetet, mely a szüret miatt vele köttetett; Roth tábornok 10.000 főnyi hadtestével és 10 ágyúval megadta magát; Jellačić bán alig fog valamit seregéből megmenthetni. Tehát a háború egész súlya a szerencsétlen ausztriai szerbekre nehezedik. Ilyen viszonyok között nem látok menekülést szerb nemzetem becsülete számára.

Miként vélekedik rólunk a nagy Oroszország? Meg fogja-e engedni a földszínéről való kiirtásunkat? Az asztaláról lehulló morzsákkal is jóllakhatnánk. Egyetlen szava elegendő volna a mi megmentésünkre. Miért nem vehetne ő minket oltalmába, mikor az osztrák császár erre képtelen és maga is segítségre szorul? Jobb volna nekünk, a szerb fejedelemséghez hasonlóan, a török és az ő hatalmas védelme alatt lenni, mint a magyar iga alatt.

Cselekedjék jót velünk, kegyes Uram! és adja tudomására a cár Őfelségének a mi szenvedéseinket, veszélyes helyzetünket, melynek tátongó mélysége előtt állunk és a mi segélykiáltásainkat. Mondja meg neki, hogy mi a végső kétségbeesett helyzetben vagyunk és mástól segítséget, mint tőle és az istentől nem remélhetünk. Hagyja meg a szerb fejedelemségnek, hogy teljes erejével siessen segítségünkre, nem úgy, mint eddig. Küldjön Oláhországból és Besszarábiából fegyvereket, lőszert és pénzt; vagy pedig lépjen közbe, hogy a magyarokkal igazságos békét köthessünk a mi régi jogaink és kiváltságaink és maga a császár által a nemzetiségeket illetőleg kinyilvánított jogegyenlőség és a már megadott szabadság alapján.

Könnyek közt írom ezt és az Ön nemes szívéhez segélyért kiáltok: ne vesse meg kérelmemet és segélykiáltásomat, hanem

legyen gyors segítőnk és támaszunk határtalan és elviselhetetlen szerencsétlenségünkben...

A bécsi októberi forradalom után a szerbiai kormány lépéseket tett a portánál az iránt, hogy a szerb vajdaságot Szerbiával egyesíthesse török fennhatóság alatt. A szultán azonban külügyi komplikációkra hivatkozva, nem járult hozzá ezen tervhez. (Павловић: Србија и српски покрет. 87. lapon.)

509.

Zimony, 1848 október 20.

Rajacsits érsek Vucsits szerbiai vajdához segítségért fordul.

Szrbszki Letopisz. 1866. III. k., 215—216. l.

Мое бриге се нимало неумаляваю. Свакій данъ чуемъ црню одъ горе. Самъ Богъ зна, шта ће из насъ быти. Іа самь тужанъ и жалостанъ, што помоћи одъ никуд' невидимъ. И сама мати наша Сербія чини ми се да е оладнила, она Сербія, коя е у маю и юнію толико насъ одобравала и на оружіе нукала. Єда нейма у Сербіи сына, кои бы гласъ свой подигао, и Србске Соколове на оружіе подигао, и браћи своіой у помоћъ довео?

Єда ли е тако духъ Душана, Обилића, Юговића, Косанчића, Кара-Ђорђевића и Вучића у Сербіи изчезао, да нечуе писку и врисакъ рођене браће свое, и ньовы' жена' и ситне дѣчице?!!

Славный войводо! Іа мислимъ да е Вучићъ іошъ живъ, и да е нѣговъ гласъ великоможанъ, и да сва Сербія само чека, да онъ гласъ свой у ню пусти, да бы мало и велико на ноге юначке скочило, и браћи овдашньой у помоћъ потекло. Име Вучића већъ е у Історіи славно; а вѣру ти задаемъ, да бы крозъ овай коракъ десетороструку славу задобило!!

Зато славный мужу! Садъ покажи шта можешъ, буди избавитель и едне и друге Сербіе; да Те слави да те хвали Србскій Родъ докъ е свѣта и вѣка. Народъ, вѣра, света православна црква, и све што е Народу свето и драго стои на коцки.

Іа плачући и сузе ронећи ово найважніемъ Србіе сыну пишемъ, къ нѣму вапіемъ, да чуе докле касно небуде, пакъ да се некае...

Fordítása:

Gondjaim legkevésbbé sem csökkennek. Napról-napra roszszabb hireket hallok felülről. Csak az isten a megmondhatója annak, hogy mi lesz velünk. Szomorúság fog el és bánkódás, mert sehonnét sem látok segítséget. Úgy látom, hogy Szerbia

anyánk is elhidegült irántunk, az a Szerbia, mely májusban és júniusban annyira mindent jóváhagyott és harcra buzdított minket.

Hát nincsen Szerbiának olyan fia, aki szavát hallatná és a szerb sólymokat felkelésre birná és őket testvéreinek segítségére vezetné? Hát annyira kiveszett Szerbiában Dusán, Obilits, Jugovits, Koszancsits, Karagyorgyevits és Vucsits szelleme, hogy nem hallják édes testvéreik és asszonyaiknak és apró gyermekeiknek siralmát és jajveszéklését?

Dicső vajda! Azt hiszem, hogy még él Vucsits és szavának nagy hatalma van és egész Szerbia arra vár, hogy szavát hallassa az egész országban, mert akkor apraja-nagyja hősiesen fölkelne és itteni testvéreinek segítségére sietne. Hiszen Vucsits neve már a történelemben is dicsően hangzik, s hitemre mondhatom, hogy ilyen lépéssel tízszeresen dicsővé válnék a neve!

Ezért, dicső férfiú! mutasd meg most, mire vagy képes, légy az egyik és a másik Szerbiának megmentője, hogy a szerb nemzet áldjon és dicsőítsen téged örökkön örökké. A nemzet, szent hitünk, igazhitű egyházunk, minden, ami a nemzetnek szent és drága, kockára van téve.

Sírva és könnyeket ontva írom ezt Szerbia legtekintélyesebb férfiának, hozzá kiáltok, hogy meghallja, mielőtt késő lesz és hogy meg ne bánja.

510.

Buda, 1848 október 24.

Szemere belügyminiszter a szerb béketárgyalásokról.

Szemere fogalmazványa. Budapest. N. M. Vörös-gyüjt. 963. sz.

B. M. 1785/eln.

Az utolsó országgyűlés élő bizonyságát adja annak, hogy a szerbeknek nyelvük és vallásuk szabad gyakorlását biztosítani kívánja. Vallási kongresszusukat, melyet a régi német kormány félszázad óta nem engedett meg, megtartani elrendeltem. Kimondatott a jogegyenlőség és a hivatalképesség vallás és nyelvkülömbség nélkül. A határőrök követküldési joggal ajándékoztattak meg. A ministerium kiadta a rendeletet, hogy a határőrök javaiknak teljes birtokosai legyenek, robot és dézsma nélkül, hogy mesterséget és kereskedést mindenki tanulhasson és űzhessen stb. De mindezen engedményeket a katonai hatóságok f. é. május óta kihirdetni vonakodtak. Az országgyűlés szándékozik a kénszerített és ingyen határőrzést eltörölni.

... Ön tudhatja, miképen a kormány minden szelíd eszközöket megpróbált, hogy már közbocsánatot is ígért. Mindez

nem használván kénytelen volt fegyverhez nyúlni, — de eddig csak védőleg. — De ezután teljes erejével föllépend, mert kímélni akarja a szegény elvakított népet... a honvédelmi bizottmány óhajtja a békét, a megtérőknek hajlandó megbocsátani, nyelvüket és vallásukat jogszerű tiszteletben tartja... s a támadó harchoz csak sajnálattal folyamodik, de kérlelhetlenül fogja gyakorolni miután elkerülhetetlenné vált.

511.

1848 október (?).

A határőrvidéki ezredek fölhívása a magyar részen álló rendes hadsereghez, hogy ne küzdjenek ellenük.

Egykorú nyomtatvány. Újvidék. Szrpszka Matica. 1848. VIII. C. 6. alatt.

An die Armee.

Die Ereignisse der jüngsten Zeit stehen vor uns. Was sie gebracht, kann Jedermann, der sie richtig beschaute, bald ermessen. Auch wir blieben ihnen nicht fremd, denn sie gehen uns nahe.

Die Freiheiten allen Nationen des einheitlichen Österreichs durch seinen Monarchen gespendet, durchglühte auch unsere Brust, begeisterte die Unerschütterlichkeit unserer Treue für Kaiser und das einige österreichische Vaterland, und steigerte darum unsere nichts weniger als kühnen Erwartungen auf Gleichberechtigung. Eben darum sagen wir, weil wir es fühlen, weil Ihr Waffenbrüder, weil die Welt es erkennt, dass wir Euch Jahrhunderte lang in Freud und Leid würdig zur Seite standen, in brüderliches Eintracht unsere Kraft, unseren Muth dem Throne, dem einigen Österreich, freidig weiheten.

Brüder! in beharrlicher Treue an des Kaisers Thron, in dem eigentlichen Streben zur Erhaltung der Integrität der Monarchie, erkennen wir mit Euch auch ferner unsere Pflicht. Diese hat niemals gewankt, und wird auch nimmer wanken. Ihr seht zum Beweise für dieses Glaubensbekenntniss unsere Brüder in Italien tapfer denn je die Siege der Armee unterkämpfen; seht, dass von ihrem numerischen und moralischen Übergewichte die künftige Möglichkeit des österreichischen Staatsverbandes abhängig ist.

Und doch unterordnet man uns zum Lohne für solch' aufopfernde Hingebung durch Manifeste dem Separatismus eines terroristischen, für unseren Gehorsam fremden, magyarischen Ministeriums, eines Ministeriums, welchen kein Mittel heilig,

keines unversucht bleibt, eben sowohl den gesetzlichen Staatsverband zu lösen, als auch die einzige, in ihre moralischen Einheit und Kraft unerschütterlich dahrstehende Körperschaft des Kaiserstaates, — „die Armee“ zu entzweien.

Brüder! empört nicht das Herz eines jeden Ehrenmannes die Schmach, die nichtswürdige Behandlung, welche dieses absolutistische Ministerium in seiner Staatsweisheit über den greisen Feldmarschall Lederer, über die k. k. Truppen, über unseren Ban der Welt zur Schau brachte?!

Graut nicht einem jeden rechtschaffenen Krieger Österreichs vor der Zukunft einer solchen Garantie für Freiheit, Gleichheit und Brüderlichkeit, welche Nationen und Stände gleichberechtigen sollen? Dieser Regierung — wir wiederhohlen es — überliefert man uns, Österreich und seiner Dynastie getreue, gehorsame Grenzer; überliefert uns, ohne uns, ohne unsere eben jetzt für Österreich und die Dynastie in eurer Mitte kämpfenden 35.000 Brüder darob zu fragen, übergibt uns den erklärten Feinden unserer Freiheit und nationalen Existenz; — um von diesen in Demuth zu empfangen, was wir von des Kaisers Gnade vor Gott und der Welt mit Recht erwarten; weiset treue Ergebenheit, unerschütterlichen Gehorsam, für des Kaisers Majestät, Anhänglichkeit an den österreichischen Staat eines — Vergangenheit und Gegenwart sagt es — euerer Theilnahme und Achtung werth gehaltenen Theiles der Armee von sich!

Brüder! nicht wollten wir hiermit euer oder der Welt Urtheil über die uns gewordene unverdiente Behandlung, — Schutz vor Unterdrückung unserer nationalen Existenz anrufen, denn wo Freiheit, Gleichheit und Brüderlichkeit wohlverstandene Geltung findet, fällt dieses uns zum Guten.

Allein beharrlich in unseren ritterlichen Gesinnungen, und in dem uns aufgenöthigten Ungehorsam doch auf's Äusserste getrieben auch bereit unseren Feinden den männlichen Arm einer durch das Bewustsein der Vertheidigung ihres guten Rechtes gekräftigten Nation fühlen zu lassen, — stellen wir Euch nur eine Frage: „Werdet ihr in diesem heiligen Kampfe, der auch eure Ehre gilt, unsere offenen Gegner werden?“ antwortet: wir bitten Euch darum!

Die Grenz-Regimenter.

512.

Bécs, 1848 október havában.

Dr. Szubotits János emlékirata a magyarországi szerbek jogviszonyairól és kérelmeiről.

Szerb nyelven közölve a Szerb Matica 1850. évi 82. kötetének II. részében, az 1—29. lapokon. Magyar kivonatos ismertetése: Dr. Margalits E.: Szerb történelmi repertórium. I. k., 162—169. lapokon.

Изложеніе правныхъ одношенія србскогъ народа у Угарской и ньіова петиція одъ 1. и. 3. мая 1848.

Fordítása:

A magyarországi szerb nemzet viszonyainak, kérelmeinek és 1848. évi május 13. és 15-i kérvényének magyarázata.

Szubotits az első fejezetben röviden ismerteti a szerbeknek Magyarországba való bejövetelét. A második fejezetben ismerteti a szerbek hadiszolgálatait a Habsburg-dinasztia érdekében, a magyarok fölkelései ellen és a külföldi háborúkban. A harmadik fejezetben a Lipót császár által kiadott 1690. évi adománylevelekben foglalt és a Balkánon élő szerb és egyéb népeknek biztosított kiváltságokat az időközben Magyarországba bemenekült szerbekre, Magyarország területére is vonatkoztatva. A negyedik fejezetben ismerteti a kiváltságokon alapuló karlócai határozatok politikai pontjait, követelvén 1. a magyarországi szerbeknek nemzetként való elismertetését, 2. a szerb vajdaság proklamálását és 3. a szerb-horvát szövetség jóváhagyását.

Szubotits ezen emlékiratát 1848-ban, november havában, először báró Wessenberggel szóbelileg közölte s aztán Stadion grófnak, osztrák belügyminiszternek, adta át Olmützben.

513.

Belgrád, 1848 november 1.

Mayerhofer ezredesnek báró Jellačić horvát bánhoz intézett jelentéséből; az orosz cár megelégedését fejezi ki fentiek magatartása fölött.

Eredeti jelentés. Wien. Kr. A. 1848. K. Sl. A. J. Fasc. 127. XI. 66. b.

... Seine Majestät der Kaiser von Russland hat mich durch den russischen General-Consul Obersten Danilewski mittels einer an denselben gerichteten Depesche seiner vollen Sympathie und Anerkennung für die Unternehmungen Euerer Ex-

zellenz und meine Mitwirkung hierzu versicheren lassen und seine Freude ausgedrückt zu bemerken, dass Se. Majestät unser Kaiser und die österreichische Regierung noch so treue, auch die gerechtigkeitsliebende und von jeder Selbstsucht freie Gesinnung der russischen nicht verkennenden Diener habe.

... Hier zu Belgrad und in einigen unserer Lager herrscht seit einiger Zeit die Cholera, jedoch ohne besonderer Sterblichkeit. Major Vallentschich, welchen ich zu meiner Vertretung von Semlin hieher gezogen hatte, ist am 28-ten hier gestorben und werde trachten ihn durch Major Csorich vorläufig zu ersetzen.

Az orosz cár a dinasztia érdekében tett szerb szolgálatokat elismerte, de aktíve a szerb fölkelésbe sohasem avatkozott, miután ezt a kérdést Ausztria belügyének tekintette.

514.

Karlóca, 1848 november 1.

Rajacsits pátriárka és Suplyikác vajda a vajdasági kormányt kinevezik.

Egykorú nyomtatvány. Wien. M. d. I.; Präs. Akten 3. Kroatien, Slavonien und Serbien. No. 1649. f. Elégett az 1927. évi július hó 15-i bécsi forradalomkor.

Мы Іосифъ патріярхъ и Стефанъ войвода србскій.

Како по смислу привилегія Народу Србскомъ одъ Аустрійскогъ Царствующегъ Дома дарованы и за основъ Народнѣгъ текућемъ времену сходногъ Правленія служећи, тако и по заключеніяма Народнѣгъ Собора одъ 1. и 3. Мая 1848 внутренѣ Правителство Войводине Србске, и свію у ньоій живећи Народа, безъ разлике вѣре, цркве и єзика, у намѣри, свачію народность у почитанію и уваженію своіъ одржати, на себе примивши, єсмо по желыи и заключенію Народнѣ Скупштине отъ 25. Септембріа 1848 у Карловцы држане VI. Засѣданія чл. 18. Народный Главный Одборъ, имаюћи предъ очима способность, честность членова, обште повереніє и економію, слѣдуюћимъ устроили:

I. Устроєніє Главногъ Одбора (Средоточногъ Правителства) Войводовине Србске.

Председатељи и Народа Управитељи:

Патріярхъ Іосифъ и Войвода Стефанъ.

Подпредсѣдатель:

Г. Ђорђе Стратимировићъ.

Представницы по части:

а) Дипломатической: Г. Яковъ Живановићъ.
б) Политической: Г. Александеръ Костићъ.

в) Финансіално-Економической: Г. Іоаннъ Шупльикацъ.
г) Полицайной: Г. Коста Јовановићъ.
д) Санитетской: Г. Др. Милошъ Радойчићъ.
е) Црковной: Г. протопресвитеръ Павелъ Николићъ.
ж) Просвѣщенія: Г. Петаръ Іовановићъ.

Народный Секретаръ и Директоръ Канцелларіе:
Іованъ Станковићъ.

Секретаръ Войводе Србскогъ:
Александеръ Стоячковићъ.

Чиновницы по особеннымъ порученіяма при Военномъ отдѣленію:
Ђорђе Радакъ и Светозаръ Милетићъ.

Чиновикъ по особеннымъ порученіяма при просвѣщенію:
Иліа Захаріевићъ.

II. Народно Правосудіе.

Председатель:
Петаръ Стойшићъ.

Членови:
Дамянъ Давидовацъ, Народни Полковникъ.
Францъ Кристофъ из Ирига.
Антонъ Хованицкій из Панчева.
Милошъ Филиповићъ из Крчедина.
Стефанъ Ристићъ } Актуари.
Новакъ Тапавица }

III. Народно финансіално-економическо правленіе.

Председатель:
Ђорђе Варсанъ.

Членови:
Атанасіе Караматъ, кньиговодитель.
Іосифъ Іовановићъ, казначей.
Емануилъ Коларовићъ, рачуноиспитатель (Контролоръ Економіе).
Теофилъ Димићъ, Рачуноводитель.
Францъ Вице изъ Товарника, рачуноводитель (Контролоръ Кассе).
Арсеніе Коларскій, }
Димитрій Костићъ, } Народни Економи.
Иліа Вукашиновићъ, }
Вукша Чирило, }
Сима Видаковићъ, Актуаръ.

Главній Военный Коммисаръ Войводовине:
Членъ Михаиль Крестићъ изъ Титела.

Ово Устроеніе, свимъ Военнымъ Становима, Свима Командантима и Поглавицама, Жупаній Сремской и свима над-

лежнимъ Властима на знанѣ даваюћи, полажемо у єдно време: да свака власть и сваки човекъ у Войводовини живећи, предреченомъ Правителству у свачему повиновати се, и нѣгова расположенія точнѣйше исполнявати, за свою строжайшу поданическу признати има.

У Карловцы 20. Октобріа 1848 години.

Управительи Народа Войводовине Србске:

Патріярхъ: Іосифъ с. р.

Войвода: Стефанъ Шупльикацъ Витезъ с. р. Генерал Маіоръ.

Fordítása:

Valamint az osztrák uralkodóház által a szerb nemzetnek adományozott kiváltságok értelmében, mely alapul szolgál egy a jelenlegi kornak megfelelő nemzeti igazgatásnak, úgy az 1848. évi május 13. és 15-én tartott nemzetgyűlés határozatai alapján és a vajdaságban élő összes népek nemzetiségét tiszteletben és becsben tartva, — vallásfelekezet és nyelvkülönbség nélkül — a szerb vajdaság belügyi kormányzását magamra vállalván, a Karlócán 1848 október 7-én megnyilt nemzetgyűlés óhajához és határozataihoz képest a nemzeti főbizottság megtartott IV. ülésének 18. pontja értelmében, szemelőtt tartva a tagok alkalmas és tisztességes voltát, valamint közmegbízhatóságát, a kormányt következően szerveztük meg:

I. A szerb vajdaság főbizottságának szervezete *(központi kormány):*

A nemzet elöljárói és kormányzói: József pátriárka és István vajda; alelnök: Sztratimirovits György. Osztályfőnökök: *a)* a diplomatikai osztályé: Zsivánovits Jakab, *b)* a politikai osztályé: Kosztics Sándor, *c)* a pénzügyi és gazdasági osztályé: Suplyikác János, *d)* a rendőri osztályé: Jovanovits Koszta, *e)* a közegészségügyi osztályé: Dr. Radojcsits Milos, *f)* az egyházi osztályé: Nikolits Pál esperes, *g)* a közművelődési osztályé: Jovánovits Péter.

Nemzeti titkár és irodaigazgató: Sztankovits János, a szerb vajda titkára: Sztojácskovits Sándor; a katonai osztályhoz személyi szolgálatra beosztva: Radak György és Miletits Szvetozár; a közművelődési osztályhoz személyes szolgálattételre: Zacharijevits Illés.

II. *Nemzeti igazságügyi osztály:*

Elnök: Sztojsits Péter, tagok: Davidovác Dömjén, nemzeti ezredes: Kristóf Ferenc, Iregről, Hovanicki Antal Pancsováról, Filipovits Milos Kresedinről. Irattárnokok: Risztits István és Tapavica Novák.

III. *Nemzeti pénzügyi és gazdasági osztály:*

Elnök: Varszan György, tagok: Karamat Athanász, könyvvivő: Jovanovits József, pénztárnok: Kolarovits Emánuel, gazdasági ellenőr: Dimits Teofil, számvevő: Vice Ferenc Tovarnikból, pénztári ellenőr; nemzeti gazdák: Kolárszki Arzén, Kosztits Dömötör, Vukasinovits Ilyés, Csurilo Vuksa. Irattárnok: Vidakovits Simon.

A vajdaság katonai főbiztosa: Kresztits Mihály Titelről.

Ezen szervezet valamennyi katonai tábornak, parancsnokainak és a főnökeinek, Szerém megyének és az összes illetékes hatóságoknak tudomására adván, egyidejűleg meghagyjuk, hogy minden hatóság és a vajdaságban élő minden egyén, a fentemlített kormánynak minden tekintetben tartozik magát alávetni és rendeleteit pontosan teljesíteni s ezt legszigorúbb alattvalói kötelességének ismerni tartozik.

Karlócán, 1848 november 1-én.

A szerb vajdaság kormányzói:

József pátriárka. — Vitéz Suplyikác István tábornok és vajda.

Ezen kormányalakítást a pátriárka 1848 november 4-én, miután Suplyikác vajda nem vállalta a közigazgatást, következőleg változtatta meg:

Членови Главногъ Народнѣгъ Одбора.

При нѣговой Светости, привр. Народн. Управ. Патр. Госп. Іосифа.

1. Г. Яковъ Живановићъ.
2. Г. Коста Богдановићъ.
3. Г. Стеф. Петровићъ.
4. Г. Јов. Суботићъ.

У политичнимъ отдѣленію:

5. председатель Г. Алекс. Костићъ.
6. подпредсѣдатель Г. Петаръ Іовановићъ.
7. членъ протопресвитеръ Г. Павле Николићъ.
8. „ „ Г. Павле Стаматовићъ.
9. „ Г. Др Милошъ Радойчићъ.
10. „ Г. Илія Захаріевићъ.
11. „ Г. Светозаръ Милетићъ.
12. „ Секретаръ Іованъ Станковићъ.

У отдѣленію правосудія:

13. председатель Г. Петаръ Стойшићъ.
14. членъ Г. Сава Александровићъ.

15. „ Г. Алекс. Стоячко.
16. „ Г. Ђорђе Радакъ.
17. „ Секретаръ Г. Стеванъ Ристићъ

У финансиялнемъ отдѣленію:

18. предсѣдатель Г. Іованъ Шупльикацъ.
19. членъ Г. Єрей Атанасіє Поповићъ.
20. „ Г. Атан. Караматъ.
21. „ Г. Іосифъ Іовановићъ.
22. „ Секретар Г. Петаръ Нинковићъ.

У економическо-матеріялнимъ отдѣленію:

23. предсѣдатель Г. Ђорђе Варсанъ.
24. членъ Г. Мих. Крестићъ.
25. „ Г. Манойло Коларовићъ.
26. „ Г. Димитріє Костићъ.
27. „ Г. Арсеніє Коларски.

У полицайнимъ отдѣленію:

28. предсѣдатель Г. Коста Іовановићъ.
29. членъ Г. Боголюбъ Димићъ.

Fordítása:

A nemzeti főbizottmány tagjai:

Rajacsits pátriárka nemzeti ideiglenes kormányzó mellé kineveztetett: 1. Zsivánovits Jakab, 2. Bogdánovits Koszta, 3. Petrovits István, 4. Szubotits János.

A politikai ügyosztályba: 5. Kosztits Elek elnök, Jovánovits Péter alelnök, 6. Nikolits Pál, 7. Sztamatovits Pál esperesek, 8. Radojcsits Milos, 9. Zacharijevits Ilyés, 10. Miletits Szvetozár, 11. Sztankovits János titkár.

Az igazságügyi osztályba: 12. Sztojsits Péter elnök; tagok: 13. Alekszandrovits Száva, 14. Sztojácsko Sándor, 15. Radak György, 16. Risztits István titkár.

A pénzügyi osztályba: 17. Suplyikác János elnök, 18. Popovits Athanász pap, 19. Karamat Athanász, 20. Jovánovits József, 21. Ninkovits Péter titkár.

A gazdasági és anyagi osztályba: 22: Varszan György elnök, 23. Krisztits Mihály, 24. Kolarovits Emánuel, 25. Kosztits Demeter, 26. Kolarszki Arzén tagok.

A rendőri osztályba: Jovánovits Koszta elnök, tag: Dimits Bogolyub.

515.

Budapest, 1848 november 2-án.

Kossuth Lajos nézete a magyarországi nemzetiségekről.

Pesti Hirlap, 1848, 203. szám.

... Magyarországban a harc, mely annyi erőfeszítéssel vívatik, egyrészt a szabadság harca ugyan az absolutizmus ellen, de nem a szabadság azon eszme, mely részünkről oly tömegeket csatába visz, valamint nem absolutizmus utáni vágy, mi ellenségeink tömegeit ellenünk fölkelti. Szóval ez fajháború. Mérkőzni kell a magyar faj életerejének Magyarországban a többi fajok feltámadása ellen.

Mik lehetnek tehát a többi fajok panaszai a magyar faj ellen? Talán elnyomatott valamelyik közülök? Vagy a magyar faj Magyarországban különös kiváltságokat tartott magának, előjogokat, kizárólagos kedvezményeket tartott fenn?

Semmit ezekből. Minden polgár Magyarországon egyenlő, faj- és nyelvkülömbség nélkül. Mi hát mégis panaszuk, hogy így feltámadának ellenünk? mert *nemzetiségöket* féltik s mi nem ismertük el? s miként formulázzák e nemzetiségi követeléseiket ellenségeink? Lássuk.

A horvátok külön ministeriumot akartak Zágrábban, azaz különvált közigazgatást mindenben. Sőt tovább terjedt kívánatuk. Mi köze például a horvát nemzetiségnek azzal, hogy Magyarországnak ne legyen önálló had- és pénzügyi ministeriuma?

A szerbek önálló vajdaságot, önálló egyházi, katonai s polgári kormányzást, s mert territoriumok csekély, adalékul a Bánátot és Bácsot.

A szász natio, nemzetiségük collectiv súlyát, mint egykoron Erdélyben.

Az oláhok előbb, hogy sem Erdély egyesüljön, magukat mint önálló újonnan teremtetett *román nemzet* akarták képviseltetni s akkor szólni Erdély egyesülhetésének föltételeiről.

Ezek a külön fajok nemzetiségi követelései hazánkban: horvát elszakadás, szerb vajdaság, oláh nemzetiség, centuriók, decuriók s isten tudja mi. Szász közigazgatás a Királyföldön. Mindnyájuk együtt követelték, hogy Magyarország önállósága szűnjék meg, pénzével és vérével más rendelkezzék.

A horvátok fegyveresen támadták meg a magyarságot, ezeket legyőztük, részben kiűztük; a rácok és szerbekkel hónapok óta küzdünk keserű csatákban; az oláhok s szászok ellen megindult az egész székelység s a magyarság szomszédos ereje.

S valjon e keserű harc azért vivatik-e, hogy majdan egy népkongresszus Bécsben mondjon ítéletet viszonyok felett, miket ők a fegyver élével kényszerítének megoldani?

Miért nem követel a legculturabb faj a német, miért nem a tót, nemzetiséget magának Magyarországban? A német magát hazánkban deutsch-ungarnak nevezi, szabadságunk, fajunk harcában hű szövetségesünk.

Mi győzzünk bár, meg kell adnunk minden fajnak, mivel az igazságnak s a civilisatiónak tartozunk: szabadságot előjogok nélkül, egyenlőséget fajkülömbség nélkül s testvériséget fajüldözés vagy lenézés nélkül.

De, hogy Magyarországon szász, rác, szerb, tót, orosz, oláh stb. nemzetiségek, mint nationalitások [natiók] létezzenek, mint jogok és tekintetek tárgya, s ezek kijelölt korlátok közt országgyűléseinkben s a felső közigazgatásban képviselve legyenek, ez lerontaná a márciusi nyeremények minden eredményeit, s más, tán rosszabb alakban emelné fel a kasztok rendszerét hazánkban, midőn a születés, vallás stb. választó falainak romjain a fajtekintetek épületét állítaná fel, a polgári egyenlőség kigúnyolására.

Isten mentsen bennünket azon balfogástól, hogy mi a hazánkban feltámadt fajtörekvéseket a bécsi népcongressus ítéletére bízzuk, vagy e beavatkozást hazánk belügyeibe elfogadjuk.

S ha a bécsi országgyűlés ama híres: *„Gleichberechtigung aller Nationalitäten“*, phrasisa mellett németül tanácskozik a parlamentben, ha *németül* kormányoz minden nem német tartományban, sőt ha Csehországban, Galiciában, nem tekintve a csehek és lengyelek tán méltó panaszaira, csaknem kivétel nélkül *német* tisztviselőket tűr.

Ha Frankfurt kimondja, miszerint a német birodalomhoz tartozó territoriumon a közigazgatás csak németek által kezelhető: miért ijedjünk mi meg tisztán s őszintén kimondani, miszerint mi magyarok a Magyarföldön csak magyar nemzetiséget [nemzetet] ismerünk, mindenkit jogokban egyenlőnek tartunk, a horvátokkal horvátul is levelezünk, kormányzásunkban minden fajnak méltányos helyet és képviseletet adunk s a végén ama cifra phrasist gyakorlatilag sokkal kedvezőbben léptettük a külön fajokra nézve életbe, mint azok, kik feltalálták s elénkbe tálalták.

Ezért még egyszer s mindig mondom, a nemzetiségek kérdése Magyarországban nem internationalis kérdés köztünk s az osztrák tartományok közt, s ha e bázist elhagyjuk, kár volt kardot kötnünk.

Kossuth nézeteit a nemzetiségről és a pánszlávizmusról Glasgowban, 1858 november 18-án is kifejtette.

516.

Nagybecskerek, 1848 november 2.

Vukovics Sebő kormánybiztos kiáltványa a temesvári választmány ellen.

Egykorú nyomtatvány. Budapest. O. L.; K. I. 1848/379. Sz. Érk. november 8-án.

Rendelet Temes és Krassó megyékhez.

Miután Temesvárott némely hazaárulók Ambrózy Lajosnak ösztönzésére s vezérlete alatt bizonyos választmány alakítottak, s bitorolva a császár nevét, a népet a törvényes vármegyei hatóság iránti engedetlenségre, a haza elárulására, és a lázadókkali cimboráskodásra bujtogatják, sőt példanélküli honárulási merényökben az elámított népet fölkelésre csődítik: ez okból, hogy kiki előre tudja mit kell neki azon egyénekről s tettekről tartania, s honpolgári kötelessége tőle mit követel, ezennel közhírré tétetik:

1-ször Ambrózy Lajos exadministrator s mindazon cinkosai, kik hozzá csatlakozva a megyei tisztviselők hatóságait bitorolják, Magyarország ellenségeinek s hazaárulóknak nyilváníttatnak.

2-szor. Hasonló bélyegzés alá esnek mindazok, kik a nevezett hazaárulótól vagy cinkosaitól bármi kiküldetést, megbízást vagy eljárást vállalnak el.

3-szor. Minden hazafinak kötelessége ezen gonosztevők rendeleteinek ellenállani, s őket a legelső alkalommal elfogatni, s Nagybecskerekre a magyar főhadi táborba biztos kíséret alatt elvinni, hogy ott végrehajtassék rajtok az, mit a törvény a hazaárulókra nézve parancsol.

4-szer. Kik ezen rendelet ellen cselekszenek, vagy azt elmulasztják, midőn foganatosításukra alkalmuk és módjuk volt, lázadóknak fognak tekintetni.

5-ször. Ezek sorába számítandók azok is, kik a megyei törvényes tisztviselők rendeleteit sérteni mernék, vagy szenvedőleg bár hazaáruló temesvári bizottmány kiküldöttjeinek lépéseit elősegíteni.

6-szor. A hű honpolgár nemcsak törvényes ótalmat találand az alkotmányos hatóságoknál, s a honvédő magyarországi hadseregeknél, hanem midőn a gonoszok merénylete eltiporva lesz, mi rövid idő mulva mulhatatlanul bekövetkezni fog, érdeméhez képest a haza jutalmára számíthat.

Vukovics már 1848 október 27-én jelentette a honvédelmi bizottmánynak, hogy:

„Temesvárott a pecsovicsok, kik március óta oduikba visszavonulva éltek, most felemelték fejüket. Ambrózyék vezérlete alatt bizottmányt alakítottak a várparancsnoksággal egyetértőleg; biztosokat neveztek ki mindahárom megyére, a temesmegyei tisztikar megszűntnek jelentetett ki; a népet tömeges fölkelésre szólíták, Piret és Rukavinát a revolutionáris kormány ellen, mint e hazaárulók hazánk igazgatását nevezik. Kéntelen voltam már innen proklamációt kibocsátani a néphez ezen gaz merények ellen.

(Szeged, 1848 október 27; Budapest. O. L. B. M. 1848. 1983/e.)

517.

Pétervárad, 1848 november 2.

Blagojevich tábornok Mészáros hadügyminiszterhez tett jelentése, mellyel közli, hogy a magyar trikolórt kitűzte.

Eredeti jelentés. Budapest. O. L.; K. I. 1848. 2693/e.

Präsid. 1038/p.

Um der am gestrigen Tage stattgefundenen Feierlichkeit, wobei im Geiste des hohen Kriegsministerialerlasses vom 23. October d. J. N. 8156/2256. sämtliche Fahnen der hiesigen Truppen mit den ungarischen Nationalbänder versehen wurden, das gebührende Ansehen zu geben, liess ich mit Zurückbelassung der auf Vorposten stehenden Mannschaft, meine ganze Garnison, bestehend in 2 Bataillons Don Miguel, 1 Bataillon d'Este, 1 Bataillon Zanini, und das hiesige Landwehrbataillon, nebst einer Abtheilung Artillerie in vollkommenster Parade auf dem Allarmplatz ausrücken und daselbst eine Feldmesse im Freien abhalten. Nach beendigter Messe, und bewirkter Einweihung der Fahnenbänder hielt der Herr Regierungs-Commissär von Haczel eine gehaltvolle und auf die Gemüther begeisternd gewirkte Rede an die Truppen in ihrer Nationalsprache, welche mit der gewohnten Erhebung aufgenommen wurde.

Leider musste aber diese Feierlichkeit eine kleine Störung erleiden, indem die Insurgenten wahrscheinlich hievon in Kenntniss gelangt, meine Vorposten ausserhalb Neusatz angegriffen ... haben.

A honvédelmi bizottmány ezen jelentést a Közlönyben és a Kossuth Hirlapban is közzététette.

518.

Budapest, 1848 november 4.

Kossuth rendelete Beöthy Ödön orsz. kormánybiztoshoz és báró Bakonyi tábornokhoz a szerbekkel való béketárgyalás megindítása végett.

Budapest. O. L.; K. I. Kossuth fogalmazványa (?). 1848. 2293/e.

... Csaknem bizonyos, hogy Bécs egészen be van véve... Remélyhetjük, miként Windischgrätz rögtön Pest ellen indul. Ha ezt is megigázhatja, a szabadság Ausztriában elnyomva, a magyar nemzetiség veszve van. — Tehát az ország székhelyét nem engedhetjük neki.

Ennélfogva szükségesek:

1.) Ha lehet becsületesen és hasznosan kötni fegyvernyugvást a rácokkal és úgy hogy az csak újabb megerősítésükre és álláspont foglalásokra ne szolgálhasson és így biztosan is ha lehet kötni, köttessék fegyvernyugvás 2—4 hétre.

2.) Ennek oka pedig az, mivel az alsó táborból a felső tábor erősítésére, némi erőt el kell vonnunk s ezen hiányt a fegyvernyugvás által kell pótoltatnia...

Beöthy kir. biztos a békealkudozások megindítása céljából Horváth Antal főispánt és Eder Frigyes vezérőrnagyot Péterváradra küldötte. (K. I. 1848. 2605/e.)

519.

Belgrád, 1848 november 4.

Mayerhofer ezredesnek Windischgrätz herceghez intézett jelentéséből, melyben a szerbiai segélycsapatok eltávolítását jelzi.

Sajátkezű jelentés. Wien. Kr. A.; H. A. D. 1848. XI. ad 58.

Die serbische Hilfstruppe ist eine gefährliche und zum Theil lästige Waffe. Tapfer, roh, ohne Disciplin, räuberisch und ohne regelmässige Gliederung ist sie ein nothwendiges Übel dieses Krieges und nur ihr Führer Kniczanin ist im Stande etwas mit ihr auszuführen. Man muss trachten sie bald entbehrlich zu machen, als möglich.

... Im Inneren meiner Truppe liegen grosse Hindernisse der Ordnung und Disciplin und seit der Ankunft des Generals Suplyikatz auch der Thatkraft und rücksichtslosen Begeisterung für die Sache.

520.

Karlóca, 1848 november 4.

A bécsi szerb küldöttség részére a szerb követelések elismertetése érdekében kiadott utasítás.

Fogalmazvány. Karlóca. K. P. L. Patriárka. 1848. No. 1755.

Упутствованіе.[1]

Г. Георгію Стратимировићу, Іоанну Шупликцу, Константину Богдановићу народнымъ депутирцыма при високомъ Аустрійскимъ Правителству, при тамошньой скупштини, главнокоммандаюћемъ генералу князу Виндишгрецу, Хорватском Бану, и по обстоятелствама при самомъ Ньеговомъ Величеству Императору и Кралю.

1. Предложити заключенія 1. и 3. мая и одобреніе искати и томъ свакояко настояти.

2. Радити о томъ, да ова войводина спада подъ єдну генералкомманду, коє коммандуштый Генераль има быти войвода, сѣдіо онъ или у Темишвару, или у Варадину. Градови Войводовине да буду Арадъ, Темишваръ, Варадинъ и Рача, и то да се настой, да се Г. Войвода Шупльикацъ што скоріе наименує коммандуштимъ Генераломъ, и да се баремъ нови градови што скоріе подъ ньегову комманду изруче.

3. Не имаютьи народъ новаца за далье ратъ водити, имаю посланицы наши врутье о томъ радити, да правленіе Аустрійско баремъ єданъ мілліонъ форінты Сребра народу сербскомъ пошалье.

4. Будући да є народъ у скупштини изрекао, да се што выше каваллеріе устрой, а ове три садашнье провинціе свака по єдну регіменту дати може: то тье особито вниманіе правителства Аустрійскогъ на ту струку посланицы возбудити гледати и за толико коняника, седала, пиштоля, сабля и карабина отъ правителства искати.

6. Муниціе оваке сорте, ракета, танета и прочая.

7. Баремъ двѣ компаніе Артілариста.

8. Іоштъ єдна регімента коняника овамо таки да се пошалю.

9. Да израде што скоріе да се наши батальиони изъ Італіе одма поврате, и овамо у помоћъ пошалю.

10. Да намъ 4 оффіціра отъ генералштаба, оберстера Мамулу отъ Інжинира са нѣколико такви оффіціра пошалье се.

11. Да се войводи власть даде међутимъ и штабсоффіціре наименовати. Ако ли не бы ово могло израдити се, а

[1] Lásd a 494. sz. iratot a 96. lapon.

оно баръ да се изради, да се штабсоффіціри у войводини поставльаю.

12. Израдити, да се отбѣгши отъ насъ оффіціри и штабсоффіціри никоймъ начиномъ у войводовину више не поврате, и да то правителство одма изрече.

13. Доставити увереніе правителству, да народъ има совершенну привrженость къ нѣговомъ Величеству и дому Аустрійскомъ, и на основанію природне народности, и веħъ одъ нѣговогъ Величества изреченне констітуціоналне слободе.

14. На основанію пріятельства, постоећегъ између правителства Аустрійскогъ, Русскогъ, Отоманскогъ и Княжевства Сербіе, да се изради, да правителство Аустрійско кодъ реченній пріятелски правленія постои, да ова матеріялно нама помажу; особито пакъ да намъ Турци и Сербльи топовима и муніціомъ на заямъ правителства аустрійскогъ у помоħъ притеку.

15. Кадъ є дошло до конференціе заклучителне онда ħе правителство войводовине дальe наредбе учинити.

16. Да правителско Аустрійско изда єдну прокламацію на народъ войводовине, у коіой да даде увѣреніе свое о покретимъ Сербскимъ, да се ови чине у споразумленію съ правителствомъ Аустріискимъ, а у исто време и налогъ на све жительe войводовине, кога они были вѣрозакона или коє... народности, да у согласию са правителствомъ войводовине къ єдной и истой обштой спасителной цѣли дѣствую.

Fordítása:

Utasítás Sztratimirovits György, Suplyikác János, Bogdánovits Szilárd nemzeti képviselők részére, a magas osztrák kormány, az ottani birodalmi gyűlés, Windischgrätz főhadparancsnok, a horvát bán és a körülményekhez képest a császár és király Őfelsége előtti képviseletre nézve:

1. Tartoznak előterjeszteni a május 13. és 15-i határozatokat és jóváhagyásukat mindenképen állhatatosan követelni.

2. Azon működni, hogy ezen vajdaság egy főhadparancsnokság alá helyeztessék, melynek főparancsnoka a vajda legyen, akár Temesvárt, akár Péterváradon székelne is. A vajdaság váraihoz tartozzanak: Arad, Temesvár, Pétervárad és Rácsa; arra törekedjenek, hogy Suplyikác vajda mielőbb főhadparancsnokká neveztessék ki és legalább az új erősségek mielőbb parancsnoksága alá helyeztessenek.

3. Minthogy a nemzetnek nem lévén pénze a háború további folytatására, a küldöttség hathatósan tartozik azon működni, hogy az osztrák kormány legalább egy millió ezüst forintot a szerb nemzetnek küldjön.

4. Minthogy a nemzetgyűlésen a lovasság szaporítása kimondatott és a jelenlegi három tartomány mindegyike egy ezredet adhat: a küldöttség igyekezzék etekintetben az osztrák kormány különös figyelmét felhívni és a szükséges lovasokat, nyerget, pisztolyt, szablyát és karabélyt a kormánytól kieszközölni.

5. (Kimaradt.)

6. Továbbá megfelelő municiót, rakettát, golyót stb.

7. Legalább két század tűzért,

8. s még egy lovasezred azonnal küldessék le.

9. Eszközöljék ki, hogy az olasz harctéren álló zászlóaljaink mielőbb ide segítségül visszaküldessenek.

10. Ide küldessenek: 4 vezérkari tiszt és Mamula ezredes néhány műszaki tiszttel.

11. A vajdának megadassék a törzstisztek kinevezési joga, ha ez nem volna lehetséges, akkor legalább azt eszközöljék ki, hogy a törzstisztek csakis a vajdaság előterjesztésére neveztessenek ki.

12. Eszközöljék ki, hogy a tőlünk elmenekült tisztek és törzstisztek a vajdaságba semmi szín alatt vissza ne térhessenek és a kormány azonnal tartozzék ezt kijelenteni.

13. A kormányt arról meggyőzni, hogy a nemzet föltétlenül hív az uralkodó és az osztrák ház iránt, az uralkodó által a természetes nemzetiségi elv alapján és a már kigondolt alkotmányos szabadság alapján.

14. Az osztrák, orosz, török kormányok és a szerb fejedelemség közt fennálló barátság alapján hasson oda a küldöttség, hogy az osztrák kormány az említett, vele barátságban álló kormányoknál a mi anyagi támogatásunkat eszközölje ki; különösen, hogy a törökök és szerbországiak ágyúkkal és lőszerrel az osztrák kormány terhére, segítségünkre siessenek.

15. Ha az ügyek elhatározó konferencia elé kerülnek, akkor a vajdaság kormánya a további rendeleteket megteendi.

16. Hogy az osztrák kormány a vajdaság lakósaihoz egy proklamációt bocsásson ki, mellyel a szerb mozgalom iránti bizalmát fejezze ki s hogy ez az osztrák kormány hozzájárulásával történik, egyúttal egy rendelet a vajdaság összes lakósaihoz, vallás és nemzetiségi különbség nélkül intézzen, mely szerint a vajdaság kormányával egyetértően egy és ugyanazon mentő közös cél érdekében működnek.

Sztratimirovits György mint a Bécsben időző szerb küldöttség vezetője lőn kiküldve, miről utóbbit 1848 november 4-én értesítették. (Narodna uprava, 1848. No. 1757.) Egyúttal Jellačić bán figyelmébe is ajánltatott. A bizottság részére egy németnyelvű megbízólevél állíttatott ki (u. o. No. 1759.) a karlócai II., 1848 október 7-i határozatok alapján.

521.

Eszék, 1848 november 4.

Gróf Batthyány Kázmér tudatja gróf Trebersburggal, a drávai osztrák csapatok főparancsnokával, hogy Eszék várát megszállotta.

Wien. Kr. A.; T. D. T. 1848. XI. 22.

... Erstens erfahre ich aus Selben [Schreiben des br. Trebersburg an Gr. K. Batthyány] zum ersten Mahle, dass der Befehl eines K. K. Generals, wenn er sich auch Ban... nennt, mehr gälte, als jener Sr. Majestät. Diese haben aber von jeher die in Slavonien befindlichen Truppen unter das Commando des zu Peterwardein befindlichen K. Syrmisch-Slavonischen Generalkommando gestellt. Wie dies mit der Sr. Majestät geschworenen Treue und dessen höchsten Befehlen vereinbar ist, will ich nicht untersuchen.

... ich habe die Festung Eszék besetzt mit Einvernehmen des von Sr. Majestät dem König von Ungarn, Croatien und Slavonien [ernannte Ministerium] über deren vereinigte Krone Sr. Majestät das hohe Recht auf dem constitutionellen Wege seines Ministeriums ausübt.

522.

Temesvár, 1848 november 6.

A temesvári cs. kir. haditanács Vukovics Sebő magyar királyi biztost törvényen kívüli állapotban levőnek nyilvánítja.

Egykorú nyomtatvány. Budapest. N. M. 1848—49-es iratok.

Kundmachung. Nachdem Sabbas Vukovics sich noch immer unterfängt, von Szegedin aus Proclamationen an das Volk zu erlassen, dasselbe gegen die von Sr. Majestät dem Kaiser und König mittelst Allerhöchsten Manifestes vom 3. Oktober l. J. mit der Leitung der Landes-Angelegenheiten rechtmässig betraute Militärbehörde aufzureizen; so erklärt der versammelte Kriegsrath den genannten Sabbas Vukovics für vogelfrei und ausser dem Gesetze.

Wer daher den genannten Sabbas Vukovics todt oder lebendig auf der Hauptwache zu Temesvár abliefert, erhält eine Belohnung von 100 Stück Dukaten... Vom versammelten K. K. Kriegsrathe.

[1] Lásd az 516. számú iratot is a 157. lapon.

523.

Belgrad, 1848 november 7.

Mayerhofer ezredesnek Windischgrätz herceghez intézett jelentéséből; Suplyikác tábornokról és Sztratimirovitsról nyilatkozik.

Eredeti jelentés. Wien. Kr. A.; H. A. D. 1848. XI. 48. b. Érk. november 14 én.

... Zuerst erlauben mir Euer Durchlaucht mich über den General Suplyikatz, welchem ich sogleich nach seiner Ankunft meine Vollmachten abgetreten habe, offen und freimüthig auszusprechen.

Er ist ein Mann von vortrefflichen Gemütseigenschaften, seinem Monarchen treu, seiner Nation ergeben, unerschrocken und zu jedem Dienste, der ihm befohlen wird bereit, kurz ein echter österreichischer Soldat alter Schule; allein es fehlt ihm der Muth selbständiger Handlung, die nothwendige Eigenschaft sich der öffentlichen Aufmerksamkeit zu bieten, und auf die Meinung und Stimmung des Volkes zu wirken, er sehnt sich als sich am Ende der Laufbahn seiner Wünsche betrachtend nach Ordnung und Ruhe, scheut die Last jeder Verantwortung dem Monarchen und dem Volke gegenüber, und verlangt nach Befehlen über jedes Detail, deren Abwarten den Chef in unserer Lager in völlige Unthätigkeit versetzen muss; endlich fehlt ihm das Talent fortwährenden Organisirens in unruhiger Gährung befindlicher Massen, die der einzige Stoff sind, aus welchem wir unsere Heeresabtheilung nun schon seit mehr als fünf Monaten bilden und erhalten können.

Eure Durchlaucht werden ermessen, wie wenig entsprechend gerade in unseren Verhältnissen eine solche Persönlichkeit dem Kriege, der rücksichtslosen Energie der magyarischen Empörung gegenüber, sein muss.

Dennoch ist General Suplyikatz als erwählter Wojwode ein unabweissbar nothwendiger Factor des Fortbestehens unserer Truppe und des Zusammenhanges der ganzen serbisch-österreichischen Bewegung mit der k. k. Regierung und dem Mittelpunkte der Monarchie.

Es ist daher durchaus nothwendig, dass ein höherer General, womöglich ein FMLieutenant hieher geschickt würde, welcher jene Eigenschaften besässe die dem General Suplyikatz fehlen und sich begnügte, sie durch ihn und andere Nationalorgane in Wirksamkeit treten zu lassen.

... Noch muss ich Euer Durchlaucht auf ein höchst unzuverlässliches und gefährliches Individuum aus der Mitte der

hiesigen Nationalbewegung aufmerksam machen, nämlich den ehemaligen Befehlshaber der Volksaufgebote Georg Stratimirovich.

Früher ein Paar Monate als Unterlieutenant in einem Cavallerie Regimente angestellt, traute er sich Fähigkeiten zur Führung der Truppen seiner Nation zu, welche er theils zu abentheuerlichen Schaustellungen, theils zu eigentlichen Raubzügen ohne allen militärischen Zweck oder Erfolg benützte, hiedurch aber den schlechtern Theil der Truppe und besonders der Serbier sich gewann.

Er hat gerade zur Zeit der Ankunft des General Suplyikatz eine eigentlich gegen die kaiserliche Regierung gerichtete Bewegung in der Serbischen Nation anzuzetteln versucht und steht offenbar mit den republikanischen Partheien in Wien, Pesth und Galizien in Verbindung. An dem getreuen Sinne der Überzahl in der Gränze, und an dem Umstande, dass jener Verrath gerade mit der Ankunft des Wojwoden zufällig zusammen traf, scheiterte zwar das ganze hochverrätherische Unternehmen; allein weder der Patriarch, noch General Suplyikatz getrauen sich bisher einen offenen, entschiedenen Schritt gegen dieses, nur durch seinen Willen, nicht durch seine Macht gefährliche Individuum zu unternehmen.

Um ihn zu beseitigen, höre ich, soll er mit Aufträgen politisch-militärischer Natur an die k. k. Regierung nach Wien, abgesendet werden, was an und für sich schon ein bedenkliches, und wegen seines indirekten, unwahren Characters verwerfliches Auskunftsmittel ist, wahrscheinlich aber auch nicht zum Zwecke führen wird, da Stratimirovich wie ich höre schon Umtriebe gemacht hat, welche eine Protestations-Deputation gegen seine Sendung nach Wien vor Beendigung des Krieges, zur Folge hätten... In Serbien werden aus Frankreich hieher verpflanzte Gelüste republikanischer und revolutionären Bewegungen, welche die Propaganda auch hier in Gang zu bringen versucht hat, durch das Bewustsein der nahen Wirksamkeit eines vortrefflich organisierten russischen Heeres, ... zurückgehalten.

Einige flüchtige Mitglieder der wallachisch-französischen Revolutionsparthei haben sich mit dem letzten Dampfschiffe über Sisek und Agram nach Wien begeben, um einen günstigen Zeitpunkt für erneuerte Wirksamkeit, dort abzuwarten.

Windischgrätz herceg nem teljesítette Mayerhofer kérelmét, mely szerint Suplyikác tábornok mellé egy erélyes főtörzstiszt küldendő. Azonban Mayerhofernek Sztratimirovits személyére vonatkozó sorait Schwarzenberg herceg, osztrák miniszterelnökkel közölte. (H. A. D. 1848. XI. 48. c.)

524.

Belgrád, 1848 november 10, éjjel 10 óra.

Mayerhofer belgrádi konzul átirata Suplyikác István tábornokhoz, melyben a szerb túlzók eltávolítását kéri.

Eredeti átirat. Budapest. H. L. Átvéve a bécsi katonai levéltárból. Detailakten des österr. serbischen Truppen Corps unter G. M. Todorović. 1848. Fasc. 176. XI.

Euer Hochwohlgeboren werden wohl die Nachricht von dem Unfalle des Stražaer Lagers bereits erhalten haben. Das Bezirks-Comitée scheint der Unthätigkeit des Hauptmanns Bobalich bei dieser Gelegenheit einen grossen Theil des Unglückes zur Last zu legen. Wirklich herrscht im Lager an der Karasch ein keineswegs lobenswerther Geist.

Fortwährende Verdächtigungen besonders gegen die kaiserlichen Offiziere und selbst gegen bewährte Vorgesetzte, separatistische Tendenzen, gleich jenen, gegen die wir uns in Ungarn entgegenstellten, und eine gewisse Unbothmässigkeit sind charakteristische Merkmale dieser Truppe, welche eigentlich noch garwenig geleistet hat, als dass man ihr gestatten könnte, ihren Sinn so hoch zu spannen und so keck auszusprechen.

Hpt. Bobalich hat sich früher mit dem Herrn Knitzanin nicht vertragen können, mit dem Stratimirowich die ärgerlichsten Auftritte gehabt, kaum mit Bessarabich vereinigt, mit diesem Händel angefangen, gegen jeden neuen Offizier protestirt, eine Menge Leute als Volks- und Landesverräther bezeichnet, deren Vorgehen sehr problematisch sind, und endlich, auch mit seinem neu eingerückten Oberstlieutenant Oczwerek schon unangenehme Auftritte gehabt hat.

Als Mitursachen dieses Verfahrens scheinen mir unter seinen gröstentheils verwerflichen Umgebungen, vorzüglich sein Sekretär, ein ehemaliger Schuhlmeister, der berüchtigte, sich die Csaikisten Uniform anmassende Milosch Woynowich, der fanatische Geistliche Rajachich, und andere ähnliche Subjecte zu sein.

Der gegenwärtige Vorfall dürfte ein günstiger Anlass zur Ausscheidung aller untauglichen Elemente, und Herstellung einer besseren Disciplin sein, welche, wie ich gewiss weiss, der Wunsch der unendlichen Mehrzahl der Grenzer ist, die für ihre Nazion und den Kaiser alles Mögliche zu leisten bereit sind, ohne von den überspannten Ansprüchen und Forderungen jener Abentheurer das geringste zu wissen, noch zu verlangen. Ich spreche mich nochmals dahin aus, dass ich es für dringend nothwendig halte, dass Euer Hochwohlgeboren, für einige Zeit Pan-

csova zu ihrem Aufenthalte wählen, um Disciplin, Einigkeit, und Leben in die Banatische Landesvertheidigung zu bringen, welche dieses nöthiger hat, als die Syrmischen Truppen und unsere braven Peterwardeiner und Csaikisten in der Bacska.

Werschetz und Weisskirchen scheinen mir... dringend wichtige und für unsere Kräfte... erreichbare Punkte. Ich bitte Euer Hochwohlgeboren daher, mit den neuen Einrichtungen, welche Sie beabsichtigen die Stellung von Lagerdorf sogleich wieder besetzen, und Anstalten treffen zu lassen, dass die versprengte Mannschaft etwas rückwärts, entweder bei Alibunar oder bei Deliblat wieder gesammelt werde.

Ich selbst würde dann trachten, vom Banater General-Commando die möglichste Unterstützung für diese unsere Stellung zu erwirken, wozu ich mich nöthigenfalls selbst nach Temesvár verfügen würde.

General Piret hat mir den Lieutenant Ornstein von Sivkovich Infanterie als Generalstabsoffizier zur Verfügung gestellt.

525.

Buda, 1848 november 12.

Athanackovits Plátó g. k. bácsi püspök a honvédelmi bizottmánytól a szerb- és oláhnyelvű anyakönyvek vezetésében az anyanyelvek visszaállítását kéri.

Eredeti irat. Budapest. N. M.; V. Gy. 1848. 762. sz.

36. sz.

Ámbár elég világos a törvény értelme, mely Magyar honban létező minden népeknek ugyanazon szabadságot és egyenlőséget s e két alapelven nyugvó testvériséget ígér, ád és biztosít;

A külömböző népiségeket tekintve lehetnek még is esetek, melyekben a közös szabadságon és egyenlőségen kívül egyiknek különösen emez, másiknak különösen amaz különböző igényeire nézve, éppen a szabadság és testvériség alapján engedélyek szükségesek, hogy a törvényes szabadság-testvériség és egyenlőség háborítlan teljes élvezetével dicsekedhessenek.

Ámbár továbbá a tisztelt országos honvédelmi bizottmány f. évi october 24-iki válaszában újabb törvényeink szabadság és egyenlőségi szellemére vonatkozólag ezen megnyugtató szavakban ismételve nyilatkozott: *„az utolsó országgyűlés élő bizonyságát adja annak, hogy nyelvök és vallásuk szabad gyakorlatát biztosítani kívánta“.*

Ki akarná vagy tudná tagadni mégis, hogy a vigasztaló ígéret még nem maga a kielégítő adomány, nem maga a tett, főleg, midőn a visszatetsző tökéletlenségűek vagy éppen kivételeknek alapja avagy annak csak árnyéka is létezik.

Egyházi hivatalomnál fogva hazánk jelen veszélyes körülményei közt sürgetősben mint valaha érzem magamat kötelezettnek, a tisztelt országos honvédelmi bizottmányt alázatosan ekkor arra csak kérni: hogy az óhitű egyházi ányakönyveknek a törvényben kiszabott határidő óta lett magyar nyelveni vezetését annak módján megszüntetni, s ezeknek a szerbek és oláhok által oly vallásosan tisztelt vezetésében az illetők anyanyelvét visszaállítani és ez által az ígéretet tetté valósítani méltóztassék.

Talán nem szükség érintenem, hogy ezen, bár némelyek szemében igen csekélynek vagy éppen egészen jelentéktelennek látszó körülmény az aldunai és tiszavidéki nép ábrándozásának legközelebbi és legerősebb emeltyűje vala, — nem szükség említenem, hogy az alföldi nyugtalanságnak tettben nyilatkozó első lépése, a magyar nyelven vezetett óhitű anyakönyveknek nyilvános elégetése volt. Mint ez, közelebb lefolyt és jelen napjainknak be nem zárt történet könyvében vérbetűkkel feljegyezve vagyon.

Nemcsak azon állás tehát, melyet egyházamnál elfoglalok, hanem közhazánk iránti forró szeretetem is ösztönzött és kényszerített e javaslatomat a tisztelt bizottmány elébe terjeszteni, melynek tárgya, valamint egy nagy tűznek gyujtó szikrája lőn, úgy, ha az elfogadtatik, egyebek közt, legalább meggyőződésem szerint, az alvidéken, az annyira óhajtott közbékének jótékonyan gyümölcsöző magvait fogja elhinteni, mit a Mindenható mielőbb adjon is meg.

Öntudatomban minden esetre biztos vigasztalásomat találandom, miszerint szoros kötelességemet ezennel teljesíteni el nem mulasztám.

526.

Schönbrunn, 1848 november 13.

Windischgrätz herceg táborszernagy levele Rajacsits érsekhez, melyben elvárja a szerbek támogatását Magyarország elleni hadjáratában.

Wien. Kr. A.; H. A. D. Fasc. 92. 1848. XI. 37. és 1849. XI. 41. b.

N. 240./A. O.

Aus den von a. h. Sr. Majestät erlassenen königlichen Manifesten wird es Euer Exzellenz bereits bekannt sein, dass

ich mit dem Oberbefehle aller, ausser dem Königreiche Italien befindlichen k. k. Truppen betraut, mit meiner Armee das Königreich Ungarn betrete, um der daselbst ausgebrochenen offenen Empörung ein Ende zu machen.

Das Zusammenwirken aller getreuen Unterthanen unseres a. g. Kaisers zur Förderung dieses Zweckes, durch welchen die Erfüllung der väterlichen Absichten Sr. Majestät für das Wohl a. h. seiner Völker bedingt wird, ist eine unerlässliche Sache — und wird jedem Einzelnen umsomehr zur Pflicht, je grösser der Einfluss ist, den er auf seine Mitbürger auszuüben vermag.

Das grosse Vertrauen, welches Euer Exzellenz der unter Ihrer kirchlichen Jurisdiktion stehenden Bewohner des Landes einflössen, gibt mir die sicherste Gewähr, dass jene Treue und Anhänglichkeit an das a. h. Kaiserhaus und die Gesammtmonarchie, die E. Exzellenz auch in der letzten Zeit auf eine so ehrenvolle Weise bethätiget haben, bei den tapfern Bewohnern der untern Donaugegenden auch fernerhin den lebhaftesten Anklang finden wird

Ich glaube daher mit vollster Zuversicht darauf zählen zu können, dass E. Exzellenz mit Ihrer erprobten Umsicht und Energie Alles aufbieten werden, um die Bewohner der dortigen Gebietsbezirke in ihrer bewährten Treue zu bestärken, die sie ganz bestimmt von jedem Verkehr und aller Verbindung mit der rebellischen Kossuth'schen Faktion fernhalten und sie jener Berücksichtigung würdig machen wird, die unser a. g. Monarch den billigen Wünschen seiner serbischen Unterthanen nicht entziehen wird.

Rajacsits ezen iratot Hayek tábornok útján vette.

527.

Pest, 1848 november 13.

A honvédelmi bizottmány elnöke Bezerédy Miklós nemzetőrségi őrnagyot az összes bácsmegyei nemzetőrség parancsnokává kinevezi.

Fogalmazvány. Budapest. O. L.; K. I. 1848. 2802/e. Exp. november 13-án

Megbízó levél.

Bezerédy Miklós urat a bácsi nemzetőrségnél őrnagyot, és jelenleg a dunavonalnáli parancsnokot, — tanusított hazafiúi buzgalma, és jó szolgálati tekintetéből a bácsmegyei összes nemzetőrségi parancsnokává alezredesi címmel ezennel kineve-

zem, — s őtet jelen hadi szolgálatában meghagyván, azonkívül ezen rendelet erejével megbízom.

Hogy egyetértve Bácsmegyének e tárgyban egyszersmind külön is utasított főispánjával az egész bácsmegyei nemzetőrséget, gyalogságot, úgy mint lovasságot is, a mint azt a körülmények szerint szükségesnek találandja, a legcélszerűbben, számosabban és gyorsabban újra alakítsa, — a már alakultat pedig céljának megfelelőleg rendezni s minél inkább kiképezni igyekezzék.

528.

Karlóca, 1848 november 13.

Rajacsits érsek levele Jellačić bánhoz Pétervárad állapotáról és Hentzi várparancsnokról.

Szrbszki Letopisz, 1866. 112. k. 390—392. l.

Нр. 2308.

У прилогу шальемъ Вамъ адрессу наше держане скупштине, изъ кое тье те видити, колико Васъ народъ нашъ люби и почитуе. Друго приложено писмо есть отъ нашега войводе.

Како е Бечъ пао я самь ф. м. л. Благоевичья, кои е мадьарску заставу пре нѣколико дана на Варадину дигао, позвао да ту издаинску заставу скине, и царску и нашу народну на граду томъ подигне, н да се изясни, да ли онъ отписъ царски оть 3. окт. пріима и признае, и да ли се мадьарске владе отриче? На то ми до данась ништа одговорити ніе хотѣо, него на противъ тога писао ми е овдѣ у прилогу ставлѣна два писма, изъ кое се види, да онъ за отписъ царевъ ништа неѣе да зна, и да се владе Кошутове придржава. Сувыше видисе изъ тію писама, да су Мадьари ради съ нама миръ склопити.

Овдѣ приметити имамъ, да е капетанъ Маиеръ, оть ф. м. л. Ауерсперга као куриръ и нѣму, и Пирету, и Пухнеру депеше носіо, и у повратку своме отъ нѣга депеше пріимити хотѣо: но будутьи да е маіоръ Божичьевичъ, Парламентаръ Благоевичьевъ са два Мадьара офіціра на форпосте дошао: то капетанъ Маиеръ ніе предъ Мадьари смѣо о ономъ говорити, што муе наложено было, него е почео говорити о примиреню и укинутьу градьанскогъ рата, на што нити е оть мене, нити отъ главногъ отбора опуномотьенъ быо.

У данашньимъ околностима мы не само мира, но ни временнога примирія са Мадьари чинити безъ Васъ и царскога министерства не можемо, о чемъ за Ваше высоко мнѣнѣ Васъ овимъ умолявамъ . . .

Нѣкіи данъ є Благоевичь фестунгскоманданту Генералу Хенціи команду узео, и ф. м. л. Цану предао, за кое се онъ тайньімъ путемъ преко мене коммандирендеру Пирету и Пухнеру тужио, додаваюћи, да му є и животь у опасности, а данась чуємъ, да га є везана у Вербасъ у мадьарскій Станъ послао . . .

Гледайте, да се што брже ф. м. л. Пиреть изъ Темишвара уклони, єръ и онъ имаютьи мадьарицу жену ладно стварь нашу и царску подупире, и да се нашъ Войвода тамо као и надъ Сремомъ и Бачкомъ за Коммандирендера наименуе. То тье намъ превелику снагу додати . .

Fordítása:

Mellékelve küldöm a mi megtartott nemzetgyűlésünk feliratát,[1] melyből megláthatja, hogy mennyire szereti és becsüli Önt nemzetünk. A másik mellékelt levél vajdánktól való.

Bécs eleste után Blagojevich tábornagyot felhívtam, aki néhány nap előtt Péterváradon a magyar zászlót kitűzte, hogy ezt az áruló zászlót vegye le és tűzze ki a császári és a mi nemzeti zászlónkat a vár falára s jelentse ki: vajjon elismeri-e a császár október 3-i leiratát és vajjon a magyar kormánytól elpártol-e? Erre mai napig sem adott választ, hanem ellenkezőleg, a mellékelt két levelet küldte, melyekből látszik, hogy mit sem akar tudni a császári iratról és Kossuth kormányához szít. Nagyon is kivehető ezen iratokból, hogy a magyarok hajlandók velünk békét kötni.

Megjegyzem e helyt, hogy Mayer kapitány, Auersperg tábornagy részéről, mint kurir, neki, Piretnek, Puchernek sürgönyöket hozott és tőle választ akart; de minthogy Bozsicsevits őrnagy, Blagojevich parlamentere, két magyar tiszt kíséretében jött az előőrségre, Mayer kapitány nem mert a rábízottakról beszélni, hanem a magyarok előtt elkezdett a békekötés és a polgárháború megszüntetéséről tárgyalni, mire sem tőlem, sem a főbizottságtól nem volt felhatalmazva.

A mai körülmények között mi a magyarokkal nemcsak békét, de még ideiglenes fegyverszünetet sem köthetünk Ön és a császári miniszterium nélkül és erre nézve magas véleményét kikérem...

Néhány nap előtt Blagojevich Hentzi tábornokot a várparancsnokságtól megfosztotta és Zahn táborszernagynak adta át; Hentzi emiatt titokban általam Piret és Pucher főhadparancsnokoknál panaszt emelt, megemlítvén, hogy élete is veszélyben forog s ma hallom, hogy megkötözve, a verbászi táborba szállíttatta...

[1] Közölve a Szrbszki Letopisz 111. köt. 211—218. lapjain.

Igyekezzék báró Piret főhadparancsnokot Temesvárról mielőbb eltávolítani, mert felesége magyar nő lévén, csak lanyhán támogatja a császár és a mi érdekeinket, s hogy a mi vajdánk neveztessék ki oda Szerémség és Bácska főhadparancsnokául. Ez nagyon öregbítené erőnket.

529.

Bécs, 1848 november 13.

Jellačić bánnak Rajacsits érsekhez intézett levele, mellyel tudatja, hogy a pátriárka, a vajda választása és a vajdaság jóváhagyása elhatároztatott.

Szrbszki Letopisz, 1866. 112. k. 393. l.

... Vaše želje i zahtievanja poradi potverdjenja vojvode, vojvodstva, i patriarcha bit će izpunjena — to vas mogu uvieriti, tim više, budući ispunjenje vaših željah uzko je spojeno sa obštim interesom cesarevine. No, ako odmah ne biva, ima se pripisati jedino okolnostima, u kojima se nalazi čitava monarchia, a osobito Ugarska, gdje je sav poredak poremetjen, i gdje je sve u najvećem metežu. Tu se ne može još ništa zidati, niti podizati nove kakove sgrade politične; no sva briga mora se na to odratjati, da se metež i nered ukine, i da se put prokerči mirnom i zakonitom razvitku. Pa čim se to postigne, i čim možno bude, vojvodini opredieliti granice, te, tako rekuć, — politički ju stvoriti, — onda nedvojte, da neće uslišana biti serbska zahtievanja, koja su i onako več priznana za pravedna u Vlade i Carstva.

Dogadjaji bečki poznati su vam. Stvar je u Beću riešena; anarchična stranka, koja je radila o propasti našoj i Carevine, nadvladana je i iztrebljena. Sad se spremamo na Ugarsku, i do koj dan krenut će se silna vojska tamo, dok se samo sve pripravi, što je nužno za rat i expediciu. — Kossuth i njegovi drugovi proglašeni carskim manifestom za izdajice kralj. veličanstva. Čujemo da se magjarska vojska nazad povlači ...

Fordítása:

... A vajda, a vajdaság és a pátriárka iránt táplált óhajaik teljesitve lesznek, annál inkább biztosíthatom Önt erről, mert óhajaik teljesítése szorosan összekapcsolódnak a császárság általános érdekeivel. De ha ez azonnal be nem következik, tisztán azon körülményeknek tulajdonítható, amelyekben az egész monarchia, különösen Magyarország leledzik, ahol minden rend

felbomlott és minden a legnagyobb zűrzavarban van. Itt semmiféle politikai alkotásokat még nem lehet teremteni, hanem minden gondot a zűrzavar és rendetlenség megszüntetésére kell fordítani, hogy a békés és törvényes fejlődés útja egyengettessék. Amint ez eléretik és lehetséges lesz a vajdaságnak határait megállapítani, úgyszólva azt politikailag megteremteni, akkor aztán ne kételkedjenek abban, hogy a szerb óhajok nem hallgattatnak meg, melyek a kormány és a császárság által már úgyis jogosaknak elismertettek.

A bécsi események már ismeretesek Ön előtt. A dolog Bécsben el van intézve, az anarchiás pártot, mely a mi és a császárság tönkretételén munkálkodott, legyőzetett és megsemmisíttetett. Most Magyarország ellen készülünk és néhány nap mulva hatalmas sereg indul ellene, mihelyt minden meglesz, ami a háborúhoz és kivonulásra szükséges. Kossuth és társai császári kiáltvánnyal felségárulóknak lőnek nyilvánítva. Úgy halljuk, hogy a magyar hadsereg már visszavonul...

530.

Wien, 1848 november 14.

A bécsi szerb küldöttségnek Jellačićhoz intézett irata, melyben a szerb követelések azonnali elintézését kéri.

Eredeti irat. Wien. M. d. I. 1848, szám nélkül. Az 1927 július 15-i forradalomkor részben elégett.

Da die Beschlüsse der National-Versammlung zu Karlovitz durch den Landtag des Dreieinigen Königreiches zur Würde seines eigenen Beschlusses erhoben: bleibt uns nichts weiter anzunehmen, als das Eure Exzellenz, indem was noch erübrigt, nähmlich in Befolgung und Effektuirung dieses Beschlusses durch blosse Unbestimmtheit beschränkt sein dürfte, die in Bezug auf die speziellen Verhältnisse der Wojvodschaft zum dreieinigen Königreiche noch nicht gänzlich gehoben ist.[1]

Wir entbiethen uns hiemit zur Anbahnung der wechselseitigen Verständigung.

Zu diesem Behufe wollen, Eure Exzellenz einen Tag bestimmen, an welchen die von Seiten E. Exzellenz zu ernennenden Individuen mit uns sich besprechen und das Resultat hierüber einer höheren Würdigung unterbreiten werde.

Geruhen Euere Exzellenz diess — — einen unzweideutigen Beweis unserer — und Anhänglichkeit, welche die Serbische

[1] A Szerémség hovatartozásának kérdése, mely Horvátországhoz tartozott.

Nation gegen Euere Exzellenz an den Tag legt... empfangen, — unter einem aber auch die Versicherung hinnehmen, dass die Abreise der k. k. Armee und ihrer Chefs nach Ungarn, *ohne früher die Serbische Frage in ihrem politischen Sinn und Bedeutung* gelöst zu haben, einem allgemeinen Misstrauen und unheilvollen Umtrieben der Übelgesinnten Thor und Thür öffnen dürfte.

Wien, Stadt, Gasthof zur ungarischen Krone Nr. 18.

Österreichisch-Serbische Deputierte:
Johann Šupljikatz
Constant. Bogdanovics.

531.

Olmütz, 1848 november 14.

Ferdinánd király leirata Rajacsits karlócai érsekhez, melyben felhívja Windischgrätz herceg támogatására.

Fogalmazvány. Wien. St. A.; M. R. 1848. 2524. Bil. 1090. S. 1848. Egykorú szerbre fordított nyomtatott példánya: Budapest, N. M. 1848 november 14-i irat.

An den gr. n. u. Erzbischof und Metropoliten Joseph ~~Rajatsits~~ zu Carlovitz.

Lieber etc., etc.

Nachdem das hochverrätherische Treiben des Ludwig Kossuth und seiner Genossen in Meinem Königreiche Ungarn bis zur offenen Empörung gestiegen ist, und ich es für Meine königliche Pflicht erachtet habe — diesen Aufruhr — mit der Gewalt der Waffen zu erdrücken, um meinen theuren Völkern die Wohlthaten einer friedlichen constitutionellen Existenz zu sichern, die unter dem Terrorismus einer verbrecherischen Faction zur Unmöglichkeit geworden ist, theile Ich Ihnen im Anschlusse Meine aus diesem Anlasse erlassenen königlichen Manifeste mit dem Auftrage mit, auch Ihrerseits auf die möglichst schnelle Verbreitung und Befolgung derselben einzuwirken.

Von der bewährten treuen Gesinnung der Ihrer kirchlichen Jurisdiction unterstehenden Bewohner meines Königreichs Ungarn erwarte Ich, dass Sie sich jeder unausweichlich die Strafe des Hochverrathes nach sich ziehenden Verbindung, und jedes Verkehres mit der rebellischen Faction enthalten, und meinen zur Wiederherstellung der Ordnung unter dem Oberbefehle Meines Feldmarschalls Fürsten zu Windisch-Grätz stehenden Truppen, jegliche Unterstützung leisten werden.

Von Ihrer Treue und Anhänglichkeit aber versehe Ich mich, dass Sie Ihren Einfluss auf die dortige Bevölkerung zum Schutze der friedlichen Bewohner Meines Königreichs gegen unnöthige Bedrückungen und Misshandlungen, und zur Verhütung von Grausamkeiten geltend machen, und auch hiedurch zur baldigen Erfüllung des sehnlichsten Wunsches Meines väterlichen Herzens, der Wiederherstellung eines Zustandes von Ruhe und Ordnung beitragen werden, in welchem es Mir möglich sei, den billigen Verlangen Meiner Serbischen Unterthanen Rechnung zu tragen.

Olmütz, den 14-ten November 1848.

Ferdinand m. p.

Ezen leirat Lobkovitz hercegnek adatott át expediálás céljából, Czillich udvari tanácsos által. Az okiratot, a király eredeti aláírását, Ferenc Károly 1848 november 13-án ellenjegyezte.

Rajacsits a király kéziratát és proklamációját 1848 november 25-én, éjjel 1 órakor kapta meg, miről még aznap a szerb kormányt, Danilyevszkij orosz főkonzult és Blagojevich szerémi főhadparancsnokot értesítette, utóbbit meghódolásra felhíván. (Szrbszki Letopisz, 112. k. 421—422., 424. l.)

Kossuth 1848 december 5-én ezeket írta feleletül: „A Rajacsits iránti kir. levelet kellő commentárral az én Hírlapomban közleni; hát ennyire süllyedt már az udvar moralitása, hogy rablókat, mordbrennereket nevez hű, kedves alattvalóinak, — egy hitszegő pappal coquetiroz — s ellenben engem mond pártütőnek, a kinek köszönheti, hogy trónusát még márciusban el nem veszté. (Budapest. K. I. 1848. 4570/e.)

532.

Belgrád, 1848 november 14.

Mayerhofer ezredesnek herceg Windischgrätzhez intézett jelentéséből, a magyar békeajánlatokról és a szerb túlzókról tesz jelentést.

Eredeti jelentés. Wien. Kr. A. 1848. H. A. D. XI. 74. c. Érk. november 21-én.

N. 136.

... FML. Blagojevich, der sogenannte National-General Vetter zu Becskerek und alle magyarischen Insurrections-Commandanten, welche an der Donau, im Bácser Komitate, längs der Theiss und bis an die Temes unseren Truppen gegenüber stehen, haben Separat-Pacifications und Waffenstillstandsanträge gemacht, welche jedoch bei ihrer auffallenden Perfidie von uns abgelehnt worden sind, was sich bereits auch als correct

erwiesen hat, da ich durch eine gestern erhaltene Mittheilung des FML. Piret unterrichtet werde, dass die Absicht uns hiemit zu täuschen, aus einem im Banate aufgefangenen Briefe des Revolutions-Commissärs Beöthy hervorgehe.

Die grösste Schwierigkeit, mit welcher ich hier seit 6 Monaten zu kämpfen habe, und welche die Richtung und den Erfolg der ganzen österreichisch-serbischen Bewegung und aller meiner Bemühungen mehr als einmal gefährdete, ist der Mangel an Offizieren und dazu geeigneten Individuen, wodurch die Bataillone in ihrer festen Organisation zurückbleiben, Umtriebe und Verdächtigungen, ... vorzüglich aber eine Menge Abentheurer und Ränkeschmiede aller Ort, als Krämer, Schulmeister und Priester, Einfluss auf die Truppen und das Volk erhalten, und so ihren Geist so verderben, dass bisher nur die warme Anhänglichkeit an das allerhöchste Kaiserhaus und meine unausgesetzten persönlichen Reisen und Bemühungen die loyale Richtung und einige Ordnung erhalten und immer wieder herstellen konnten.

Ich hoffe durch General Suplyikatz zu diesem Zwecke ein neues wirksames Hülfsmittel erlangt zu haben, allein er hat eine besondere Scheu, vor jeder öffentlichen Wirksamkeit, und war auch bisher nicht zu bewegen von dem mir, von S. Exzellenz dem Banus ertheilten, und ihm nun übertragenen Rechte der Offiziers-Beförderung Gebrauch zu machen, noch die Ansprüche der sogenannten National-Offiziere zu regeln, welche meiner Meinung nach gleich den Chargen der Nationalgarde in den übrigen Provinzen des Kaiserstaates zu behandeln sein werden.

... Mir selbst ist nebst meiner politischen Eigenschaft in Serbien, eine officielle Stellung bei den Truppen nöthig, um welche ich mich schon an S. Exzellenz den Banus gewendet habe, als ihm das Kommando der ungarischen Truppen übertragen worden ist.

533.

Bécs, 1848 november 15.

Jellačić bánnak Schwarzenberg herceghez intézett irata, melyben a horvát-szerb kérdés megoldásáról ír.

Jellačić sajátkezű irata. Wien. M. d. I. 1848., szám nélkül. Részben elégett az 1927. évi júliusi forradalomkor.

Als ich das letzte Mahl Ehre hatte mit Eurer Durchlaucht — — in Bezug auf die unbedingt nothwendig gewordene Berichterstattung unseres Kaisers — — zu reden, versprach ich Eurer Durchlaucht meine Ideen über diesen Gegenstand schriftlich

mitzutheilen. Seither beschäftigte mich dieser Gedanke unablässig, und ich muss gestehen, dass mir mit jeder Minute die Schwierigkeiten dieser Aufgabe, so wie die Überzeugung, dass sie für mich unübersteiglich sind, klarer werden.

Mein bisheriger, vorzugsweise rein militärischer Beruf gab mir nur wenig Gelegenheit mich mit politischen Fragen gründlich zu beschäftigen und erst seit wenig Monaten bin ich in diese Sphäre geworfen; ich war bei den sich in diesem gedrängten Zeitraume überstürzenden — — Ereignissen mehr an Entschluss und That, als an umfassende Prüfung und Erörterung politischer Verhältnisse gewiesen.

Ich kann mich daher mehr über die mir bekannten Wünsche der croatisch-slawonisch und serbischen Nazion, als über die zukünftige Regelung der Verhältnisse dieser Völkerschaften zu Ungarn und als Gesammtmonarchie aussprechen.

Die Übergriffe — haben — Zeit bei derselben einen entschiedenen Widerstand — gerufen, der endlich in offenem Krieg ausbrach; das ist eine Thatsache.

Die beiderseitigen gleichen Gefahren und der Drang des bei ihnen erwachten Nazionalgefühls hat diese Völkerschaften zu einem Bund veranlasst und bei der letztverflossenen Generalkongregation in Agram den Beschluss einer wechselseitigen Garantie für die Erfüllung ihrer Wünsche hervorgerufen.

Die Serben waren immer für die Aufrechterhaltung des Verbandes mit der Krone von Ungarn, die Kroaten und Slawonier dagegen sprachen sich entschieden für die gänzliche Trennung von Ungarn (wenn ihnen nicht genügend Garantie für die Gleichberechtigung ihrer Nazionalität gebothen würden) insgesammt aber für die Aufrechterhaltung der Gesammtmonarchie energisch und bestimmt aus.

So sehr übrigens die Übermuth der Magyaren ... alle empört und bis zum Bürgerkriege gebracht hat, wäre es doch sehr gefehlt, wenn man den historischen Erinnerungen dieser Völker durchaus — — tragen wollte — — durch beinahe acht Jahrhunderte gemeinschaftlich verlebtem Schicksale, gemeinschaftlich — — trüber und glorreicher Tagen lebt im Gefühle dieser Völker und kann so leicht nicht entwurzelt werden bedenkt man hiebei noch die neuesten Vorgänge in Deutschland, der unheilvollen Allianz des deutschen Elementes in der Hauptstadt der Monarchie mit der magyarischen Rebellion, dann muss es wohl Niemand Wunder nehmen, wenn die nichtmagyarischen Bestandtheile dieser Länder die Besorgniss hegen, auch in Zukunft keine hinreichende Gewährleistung ihrer gerechten Wünsche zu finden; eine Besorgniss, die — wie man meint — dann um so begründeter sein möchte, wenn die deutschen Pro-

(12) Dr. Thim J.: Az 1848—49-iki szerb fölkelés története. III.

vinzen Österereichs nach Frankfurt gravitiren und über die natürlichen nazionalen Sympathien hinaus auch eine politische Einigung mit Deutschland anstreben wollten.

Erlauben mir daher Eurer Durchlaucht die Bemerkung, dass vor der Hand wohl nichts anderes zu thun sein möchte, als nach Besiegung des magyarischen Aufstandes ein längeres — tretten zu lassen — fester Hand die — mit dem — aus die materielle und — die Ruhe der Gemüther — keine reife Überlegung denkbar — herbeiführen, mitlerweile aber durch Männer des Vertrauens die bestimmten Ausdrücke der Wünsche aller Völkerschaften entgegen — und sofort als Grundlage für die Regelung ihrer Verhältnisse zu Ungarn und der Gesammtmonarchie zu nehmen; denn nur auf eine solche, mit den unabweislichen Erfordernissen derzeit übereinstimmenden, der von unserem allergnädigsten Monarchen gewährleisteten Gleichberechtigung aller unter dem Szepter Österreichs lebenden Völker beruhenden Basis kann das neue Staatsgebäude mit Aussicht auf Festigkeit und Dauer gebaut werden.

Schliesslich bitte ich Euer Durchlaucht dringendst darauf einzuwirken, dass für die Serbische Nazion (von welcher mir durch eine Deputation die anruhende Zuschrift überreicht wurde) die Ernennung des Woywoden in der Person des H. Generalen Šuplikac verwilligt werde. Die nähere — — über seine Stellung und Wirkungskreis — — behalten — — Hand aber könnte — — Commando der im Lande fechtenden Grenztruppen übertragen werden.

Der Enthusiasmus der diese Massregel, welche übrigens um das trop tard zu vermeiden *unverweilt* ins Leben zu treten hätte, für die gute Sache hervorrufen würde, wäre ebenso nutzbringend, als deren Unterlassung gewiss von unabsehbaren nachtheiligen Folgen sein wird...

534.

Bécs-Schönbrunn, 1848 november 16.

Windischgrätz herceg táborszernagy leirata Suplyikác tábornokhoz a magyar béketárgyalások és a szerb-osztrák csapatok reorganizációja tárgyában.

Eredeti rendelet. Budapest. M. H. Átvéve a bécsi hadügyi levéltárból. Ö. S. A. Fasc. 176. 1848. XI. 5.

N. 295/1848.

Durch den Major Aubin bin ich über den letzten Stand der Verhältnisse in der untern Donau- und Theiss-Gegenden endlich

in Kenntniss gesetzt worden, und bin dabei in dem festen Vertrauen, welches ich auf die treuen rechtlichen Gesinnungen Ihren braven Landsleute gesetzt hatte, noch mehr bestärkt worden.

Euer Hochwohlgeboren nehmen dermalen eine Stellung ein, die Ihnen mit der Möglichkeit, sich grosses Verdienst und Auszeichnung zu erwerben, zugleich die Pflicht auferlegt, alle Ihre Kräfte und Fähigkeiten zu dem grossen Zwecke der Wiederherstellung der gesetzlichen königlichen Gewalt in Ungarn und der Wiederbefestigung des Monarchie-Verbandes mit voller Hingebung zu wiedmen. Der oft so schnelle Wechsel der Umstände und Verhältnisse, die grosse Entfernung und die erschwerte Kommunikation machen es durchaus unzulässig, dass Ich Ihnen für Ihre Unternehmungen andere als allgemeine Vorschriften zu geben in Stand wäre. Ich ersuche Euer Hochwohlgeboren, daher diese umsoweniger für spezielle Fälle zu erwarten, als wir es mit einem seine Zwecke energisch verfolgenden Feinde zu thun haben, dem gegenüber eine Unterlassungssünde, ein versäumter Augenblick weit gefahrbringender erscheint, als ein möglicherweise nicht richtig berechnetes Unternehmen.

Es handelt sich jetzt hauptsächlich darum, unsere in den untern Donaugegenden, im Banate und in Siebenbürgen zersplitterten Streitkräfte möglichst bald unter sich in Verbindung zu bringen, dadurch an eigener Kraft und Ausdehnung zu gewinnen, der vom Feinde noch gedrückten gutgesinnten Bevölkerung Erleichterung zu verschaffen und die Hilfsquellen, welche der Besitz dieser Gegenden bietet, dem Feinde zu entreissen.

Ich erachte demnach, dass Sie jetzt keinen Augenblick länger säumen sollten, die Herstellung einer bleibenden und gesicherten Verbindung mit Temesvár und Arad zur Ersten Ihrer Aufgabe zu machen. In dem Zusammenziehen Ihrer Streitkräfte und der dadurch ermöglichten Hinwegnahme von Werschetz sehe ich das einfachste Mittel diesen wichtigen Zweck zu erreichen. Ich will jedoch Euer Hochwohlgeboren keineswegs mit dieser Andeutung die Hände binden, falls der jetzige Stand der Dinge Ihnen einen andern Weg vorzeichnete. Jedenfalls ersuche ich Sie, so weit es ausführbar ist, im Einvernehmen mit dem Kommand. Generale im Banate und mit möglichster Thätigkeit zu handeln.

Meine hier angenommene Stellung allein ist schon hinreichend, die besten Kräfte des Feindes von Ihnen abzuleiten, wodurch Ihnen die Offensive sehr bedeutend erleichtert wird, und durch meine bevorstehenden Bewegungen noch mehr begünstiget sein dürfte...

Schliesslich muss ich Euer Hochwohlgeboren noch auffordern, in jetziger Zeit all diejenigen Vergleichsvorschläge, welche Ihnen von der revolutionären Parthei gemacht werden dürften, zurückzuweisen, und darüber zu wachen, dass das von Kossuth anderwärts mit Glück versuchte Mittel der Bestechung und Erkaufung im Banat keinen Boden gewinne. Ich werde dagegen bemüht sein Ihnen die nöthigsten Geldmittel von Zeit zu Zeit verlässlich zukommen zu lassen; und Sie überhaupt nach Möglichkeit in allen Ihren heilsamen Unternehmungen unterstützen.

Windischgrätz herceg ezután 50.000 forintot, fegyvert és lőszereket küldött a szerb déli harctérre. (U. o. Öst. serb. Truppen Corps. Fasc. 176. 1848. XI. ad 10.) Hasonló iratot küldött Winlischgrätz Rajacsits érsekhez is, melyben felkéri, hogy a magyarok békeajánlatait föltétlenül utasítsa vissza. (H. A. D. 1848. XI. 41. b.)

535.

Schönbrunn, 1848 november 16.

Windischgrätz herceg levele Rajacsits érsekhez, melyben figyelmezteti Kossuth békekísérleteire.

Wien. Kr. A.; H. A. D. 1848. XI. 41. b.

N. 295/A. O.

Für die gefälligen Mittheilungen, welche mir E. Exzellenz durch den Major Aubin mündlich machen liessen, säume ich nicht, Ihnen meinen verbindlichsten Dank zu sagen...

Schliesslich erlaube ich mir noch E. Exzellenz darauf aufmerksam zu machen, dass Kossuth in seiner jetzigen Bedrängniss mit der Absicht umgehen soll, mit der serbischen Nation einen Vertrag zu schliessen. Ich habe wohl nicht nöthig E. Exzellenz zu bitten, alle etwaigen Vorschläge dieser Parthei auf das Entschiedenste zurückzuweisen und auch möglichst dahinzuwirken, dass er sein anderseits mit Glück versuchte Mittel der Bestechung, bei den Gemeinden und Korporationen, nicht mit Erfolg in Anwendung bringen könne.

Ein mir so eben zur Zustellung an E. Exzellenz offen zugekommenes a. h. Handschreiben, nebst einer Anzahl Proklamationen, habe ich die Ehre hier beizuschliessen.

Windischgrätz ezen sorait Csortus főhadnagy hozta le Bécsből.

536.

Olmütz, 1848 november 16.

Dr. Szubotits János beadványa a szerb követelések teljesitése érdekében.

Karlóca. Djejanija Anhang I. No. 19½.

Bittgesuch der serbischen Nation an Ein hohes österreichisches Ministerium ddto Olmütz, 16. Nov. 1848.

Die serbische Nation hatte vom Kaiser Leopold I. in dessen Evocationsschreiben von 6. April 1690 und den vom denselben Kaiser verliehenen Privilegien vom 11. December 1690; 20. August 1691; 4. März 1695 unter anderen folgende Hauptrechte erhalten:

1. Ein Oberhaupt der Kirche, das den Titel eines *Patriarchen* führte, zu wählen.

2. Einen Anführer der Nation unter dem Namen eines *Wojwoden* zu wählen.

3. Eine nationale *Existenz.*

4. Eine Selbstregierung und

5. *ein eigenes Gebiet* zu haben.

Sie hatte auch in der That ein ganzes Jahrhundert hindurch, von 1690—1790 als eine eigene Nation bestanden; sie hatte zwei Patriarchen, und 3 Wojwoden gehabt, sie hatte bis man sie nicht in ihrem Rechte zu schmälern begann, eine vollständige Selbstregierung und ein eigenes Gebiet besessen.

Im Verlaufe der Zeit hatte man ihr den Genuss einiger Rechte gänzlich verwehrt und den Gebrauch der anderen theilweise verkümmert.

1. Man liess sie zwar immer das Oberhaupt der Kirche wählen, man erlaubte jedoch demselben nicht den Titel eines Patriarchen zu führen.

2. Nach dem Tode ihres dritten Wojwoden liess man nie zur Wahl eines neuen Wojwoden kommen.

3. In der letzten Zeit arbeiteten die ungarischen Gewalthaber auf den völligen Untergang der nationalen Existenz der Serben.

4. Ihre Selbstregierung that man immer mehr und mehr Abbruch, so, dass gegenwärtig nur ein Schatten von derselben zu finden ist.

5. Das Gebiet derselben erlitt manchen Abbruch, sowohl was den Umfang als auch was den innern Gehalt anbelangt.

Alle diese Rechtsverhältnisse der serbischen Nation hatte der gehorsamst Unterfertigte die Ehre, Einem hohen Ministerium in einer umständlichen Darstellung zu unterbreiten.[1]

Diese Rechte der serbischen Nation hat man zwar verletzt und geschmälert: *abgeläugnet jedoch hatte man dieselbe nie.*

Die serbische Nation erlitt zwar die Verletzung und Schmälerung dieser Rechte, weil sie es nicht verhindern konnte: sie hatte jedoch nie auf dieselbe verzichtet.

Solange sie zum Gebrauch ihrer Rechte nicht gelangen konnte, schwieg sie, weil ihr nichts anders zu thun übrig blieb. Ihr Schweigen war ein Opfer, das sie dem Frieden des Vaterlandes und ihrer Loyalität brachte, da der eigene Weg, den man ihr zum Gebrauch ihrer Rechte zukommen, offen liess, der der Waffen war.

Die Märzereignisse dieses Jahres führten endlich nach langem Dulden und Harren der Nation die Möglichkeit zu, zu dem Genuss ihrer Rechte auf legale Weise kommen zu können. Das ausgesprochene Associationsrecht brachte ihr das Recht, *als Nation in eine Versammlung zu treten, und den Genuss ihrer Rechte in Anspruch zu nehmen.*

Einige von diesen Rechten konnte die Nation gleich ins Leben rufen; andere konnten nur unter Mitwirkung der Staatsgewalt ins Leben treten, in Hinsicht dieser also musste sie verlangen, dass sie ins Leben geführt werden. In beiden Beziehungen that sie, was ihr zu thun kam.

Das Recht, einen Patriarchen und Wojwoden zu wählen, hatte die Nation schon, sie brauchte dasselbe nur in Ausübung zu bringen. Das that sie auch in der Versammlung vom 1. May l. J. welche die ganze Nation repräsentirte: und wählte *einen Patriarchen* in der Person Sr. Excellenz des Erzbischofs und Metropoliten von Carlovitz, Sr. Majestät wirklichen Geheimraths, Herrn Joseph Rajacsich, — einen Wojwoden in der Person des k. k. damaligen Obristen nunmehr General Majors, Stephan Suplikacz de Vitéz. *Ihre Wahl fiel also auf Männer, die im Dienste des Staates ergraut, deren loyale Gesinnungen durch ein langes Leben bewährt sind.*

Zu dem Genuss der übrigen Rechte konnte die Nation nur unter Mitwirkung der Staatsgewalt kommen. In Gemässheit mit diesem Umstande ging auch die Versammlung nicht weiter, als bis zu dem Beschlusse, diese Rechte in Anspruch zu nehmen, und eine Bitte an den König zu richten. Sr. Majestät mögen allergnädigst geruhen, dieselben Rechte seiner treuen serbischen Nation ins Leben treten zu lassen.

[1] Lásd a II. k. 346. számú iratát az 520—530. lapokon.

In Folge dessen begnügte sich die Versammlung *die serbische Nation für eine politisch freie und unabhängige Nation jedoch unter der gemeinschaftlichen ungarischen Krone zu erklären.*

2. zu äussern, dass die *serbische Nation wünscht, dass Syrmien mit dessen Grenze, das Baranyaer und Bacser Comitat mit dem O-Becseer Districte und Csajkisten-Battaillon, und das Banat mit dessen Grenze und dem Kikindaer Districte als die „serbische Wojwodina“ erklärt werden.*

3. auszusprechen, dass *die serbische Nation den politischen Verband der serbischen Wojwodschaft mit dem dreieinigen Königreiche Croatien, Slavonien und Dalmatien, auf der Basis der Freiheit und vollkommenen Gleichheit anerkennt, mit dem, dass die Bedingungen dieses Verbandes auf der ausgesprochenen Basis ausgearbeitet und ins Leben geführt werden.*

Die Bestättigung der getroffenen Wahlen zu erwirken und diese ausgesprochene Wünsche der Nation vor den allerhöchsten Thron zu bringen, wurde eine zahlreiche Deputation unter der Anführung Sr. Excellenz des Erzbischofs selbst zu Sr. Majestät angeordnet, die sich in der That auch nach Innsbruck begab, und diese Beschlüsse der Versammlung, und die Versicherung der unwandelbaren Treue der Nation Sr. Majestät vortrug. Das damals bestehende ungarische Ministerium hatte aber den allergütigsten Monarchen informiert, als wenn die abgehaltene Versammlung illegal und einem Einflusse der jenseitigen Serben-erlegen wäre, und hatte die Abfertigung der serbischen Angelegenheiten für sich in Anspruch genommen.

Sr. Majestät geruheten dieser Information seines ungarischen Ministeriums gemäss auf die Vorstellungen der Deputation zu antworten, dass die vorgetragenen Wünschen seiner treuen Nation nicht berücksichtigt werden können, indem sie aus einer illegalen, dem Einflusse fremder Unterthanen erliegenden Versammlung flossen, und wiesen die Deputation an den nahe bevorstehenden Congress der Nation und das ungarische Ministerium.

Die Serben waren über diese Allerhöchste Antwort höchst betrübt. Denn

1. Ihre Versammlung war ganz legal.

a. Sie basierte sich auf das Recht, Versammlungen abzuhalten, welches die ungarischen Minister selbst als die schönste Errungenschaft priesen, und in Pesth in Ausübung bringen liessen. Sie war

b. von Sr. Excellenz dem Erzbischofe sowohl Sr. k. k. Hocheit dem Erzherzog Palatin und Vice-Könige, als auch dem ungarischen Ministerium angezeigt und von denselben gebilligt.

Was aber den Einfluss der Serben aus dem Fürstenthume Serbien anbelangt, der war nur ein unterlegter, denn es waren a.), höchstens 100 solche Serben als Gäste zugegen, und b.), von diesen auch war der grösste Theil *solcher, die zwar in den fürstlichen Dienste stehen, aber in Österreich geboren und noch immer österreichische Unterthanen sind.*

2. Von dem Congress, der damals nahe bevorstand und von dem ungarischen Ministerium angesagt war, konnten die Serben keinen Gebrauch machen, weil

a. derselbe war schon in voraus so beschränkt, dass die durch die Deputation vorgetragene Wünsche der Nation auf demselben nicht einmal zur Sprache gebracht werden dürften. Hatte man ja ihm nicht einmal den Namen *National Congress,* den er sich seit jeher geführt hat, gelassen, sondern ihn eine *Kirchenversammlung benannt.*

b. weil das ungarische Ministerium für den abzuhaltenden Congress ohne Verhörung der Nation eine neue Repräsentation willkürlich angeordnet hatte, welche gegen den alten Gebrauch und den Serben präjudiziös war;

c. weil die Ausschreibung dieses Congresses von dem neuen Ministerium ausging, das die Nation aus Gründen, die in dem folgendem Punkte angeführt werden, nicht anerkennen wollte.

Die Antwort Sr. Majestät war für die Serben höchst betrübend.

3. Desswegen, weil sie dadurch an ein Ministerium angewiesen wurden, welches sie nicht anerkennen wollten noch konnten. Denn

a. die Serben wussten, das dieses Ministerium eine erpresste Concession war. Die Art, wie sie erreicht wurde, empörte die treue, loyale Nation.

b. Die Serben konnten eine Concession nicht anerkennen, von welcher sie wussten, dass sie durch einen aristocratischen Landtag mit Hilfe einer doppelten Perfidie gegen den Thron und das Volk erworben wurde, und in verdienter Ermangelung der Anerkennung von Seite der Völker durch die enttäuschte Gerechtigkeit des Königs selbst vernichtet werden musste. Nämlich, die Serben wussten, dass bei der Erpressung dieser Concession der magyarische aristocratische Landtag dieselbe als den dringendsten Wunsch aller Bewohner Ungarns vorstellte. Nur so konnte sie von der Gerechtigkeit des gütigsten Monarchen erlangt werden; denn, wenn der König Ungarns gewusst hätte, dass 3/4 Theile der Bevölkerung Ungarns die beansprochene Concession nicht nur nicht wünsche, sondern sich gegen dieselbe zu erklären bereit sei, so würde seine Gerechtigkeit unmöglich den verderblichen Wunsch eines Viertheils gegen den

Wunsch einer weit überlegenen Mehrheit erfüllt haben. Nun war es dem nicht so. Nicht die Völker Ungarns wünschten diese Concession, sondern die magyarische Aristocratie, und höchstens der ungarische Stamm, nicht für die Völker Ungarns und zu ihrem Wohl wünschte man diese Concession, sondern für den magyarischen Stamm und zum Verderben der andern. Dies war klar aus der Besetzung der Ministerstelle, de sämmtliche Minister wurden dem Magyarenstamme entnommen; das war klar aus der Stellung, die man gegen die übrigen Stämme einnahm, denn nur einem Magyaren erklärte man erlauben zu wollen, die Luft Ungarns einzuathmen. Dass diese Concession nicht der Wunsch anderer Völker Ungarns war, ist jetzt klar daraus, dass sich sowohl die Slaven, als auch Walachen und Deutsche gegen dieselbe offen erklärt haben. Mit recht kann man also sagen, dass der magyarische Landtag bei Erpressung dieser Concession eine Perfidie sowohl gegen den Thron, als auch gegen das Volk begangen hat. Mit Recht konnten die Serben dieser Concession die Anerkennung versagen, von der sie wussten, dass sie die Gerechtigkeit ihres Königs selbst vernichten wird müssen, wenn sie sehen wird, dass sie von dem magyarischen Landtag getäuscht wurde, dass die gemachte Concession nicht der Wunsch des Volkes, nicht zum Wohle des Volkes sei.

c. Die Serben wollten das ungarische Ministerium nicht anerkennen auch desswegen, weil es eine Concession war, durch welche die pragmatische Sanction vernichtet, und Ungarn selbst ins Verderben gestürzt werden musste. Aus dem alltäglichen Leben mit den magyarischen Coryphaeen hatten die Serben die Gelüste derselben nach einem unabhängigen Ungarn kennen gelernt. Ebenso war es ihnen aus eigener Erfahrung bekannt, dass wenn der magyarische Stamm die Herrschaft an sich reissen würde, an ein Bestehen der übrigen Stämme neben demselben nicht zu denken wäre, dass also die Folge davon nothwendig ein aus Unterdrückung und Widerstand entstandener Bürger- und Vertilgungskrieg sein müsste. Konnten sie nun voraussetzen, dass ihr König das wolle?

Von dem Throne abgewiesen, von dem herab in jenen Tagen auf andere Nationen Österreichs Huld und Gnade in Fülle geflossen war, wartete die serbische Nation, bis es dem Könige selbst einleuchtend sein wird, dass die der magyarischen Aristocratie gemachte Concession der österreichischen Monarchie und Ungarn selbst verderblich ist. Immer aber hielt sie fest bei dem in allem Anfange angenommenen, und auf dem kroatischen Landtage, in Gemeinschaft mit den Croaten ausgesprochenen Grundsatze, ein abgesondertes Ungarn, und ein magyarisches

Ministerium nicht zu kennen, sondern ein starkes Österreich und eine Centralregierung anzustreben, und diese Treue gegen den einmal adoptirten Grundsatz besiegelte sie mit ihrem Blut in einem Kampfe, den sie durch 4 Monate ganz allein gegen die ganze Präpotenz des ungarischen Ministerium aushalten musste, in einem Kampfe, der noch immer fortwüthet, und in dem das ungarische Ministerium auf die Ausrottung der serbischen Nation abgesehen zu haben scheint.

Jetzt, nachdem die Aussichten der Serben von der Erfahrung selbst gerechtfertigt sind; nachdem die ganze Serbische Nation durch ihren allgemeinen Aufstand und durch ihr Blut bestättigt hat, dass die Beschlüsse der Versammlung von 1. und 3. May den Herzen der Nation entnommen, keine fremden Eingebungen sind; nachdem an eine Abhaltung eines im Sinne des ungarischen Ministeriums geordneten Congresses nicht mehr zu denken ist, nachdem das ungarische Ministerium einen Bürgerkrieg im Innern Ungarns wirklich hervorgerufen, und den Verband mit der Monarchie in die grösste Gefahr gebracht hat, so zwar, dass die Rettung desselben Verbandes nur dem Nichtanerkennen des ungarischen Ministeriums der Serben und Croaten, und deren Widerstand gegen dasselbe zugeschrieben werden muss, nachdem alle nichtmagyarische Völker Ungarns sich gegen ein ungarisches Ministerium erklärt, und die Bildung eines solchen Ministeriums selbst von der Regierung, welche die Magyaren anerkennen, und welcher sie auf dem Wege der Rebellion gegen den König, wiederholten Aufforderungen des Königs zum Trotz, ja mit Begeisterung folgen, unmöglich gemacht wird: jetzt kommen die Serben wieder an den Thron ihres Königs und bitten um allergnädigste Bestättigung ihrer Petition, sie wenden sich an ein hohes österreichisches Ministerium mit der Bitte, ihre Forderungen bei Sr. Majestät unterstützen, und deren Erhörung erwirken zu wollen.

Der gehorsamst Unterfertigte hat von Sr. Excellenz dem Erzbischof und dem Central-Comitee in Carlovitz den Auftrag bekommen, Einem hohen österreichischen Ministerium als der Regierung des Gesammtstaates, für den sich schon die meisten Völker Ungarns erklärt haben, und als der Regierung, die bei der Ermanglung ja bei der Unmöglichkeit aller gesetzlichen Regierung in Ungarn, das Staatsruder Ungarns in ihre Hände nehmen muss, wenn die Völkerschaften dieses unglücklichen Landes vollkommener Anarchie nicht preisgegeben werden sollen, die dringendsten Bitten der Serben vorzustellen, und zu bitten, Ein hohes Ministerium möge die Gnade haben, eine baldigste Erhörung derselben bei Sr. Majestät zu erwirken .

Diese Bitten bestehen in folgenden

I. Se. Majestät möchten allergnädigst den erwählten Patriarchen und Wojwoden bestättigen.

II. Se. Majestät möchten allergnädigst aussprechen, dass die serbische Wojwodschaft, sobald die Umstände es erlauben werden, errichtet wird.

Diese Bitten gründen die Serben

1. auf den mit Kaiser Leopold I. eingegangenen Vertrag, in dem ihnen diese Rechte verliehen und garantirt werden. Umständlicher sind diese Rechtsverhältnisse in dem von den gehorsamst Unterfertigten Einem hohen Ministerium unterbreiteten Tractate behandelt und zur Einsicht vorgelegt worden.[1]

2. Auf den schon allgemein erkannten Grundsatz der Berechtigung aller Nationen. Nach diesem Grundsatze muss nothwendig einer jeden Nation der Boden, den sie bewohnt, als ihr Territorium zugesprochen werden, und ein solches Territorium eben verlangen die Serben in der von ihnen verlangten Wojwodschaft; nach dem Grundsatze der Gleichberechtigung muss jede Nation eine provinzielle Selbstregierung mit einem Beamten an der Spitze derselben bekommen, und einen solchen Beamten verlangen die Serben in den von ihnen verlangten Wojwoden.

3. Auch die Politik unterstüzt die vorgetragenen Bitten der Serben. Denn

a. der serbische Erzbischof ist unabhängig von jeder andern aus- und innländischen Hierarchie. Weil er aber Erzbischof und Metropolit in der Regel einem Obmann untersteht, so brachte man immer den serbischen Erzbischof mit der russischen Synode und den russischen Czar, als dem Oberhaupt der russischen Kirche in Verbindung und machte diese irrige Meinung zu einer Quelle der Anfeindungen und Verdächtigungen der serbischen Nation. Ja, selbst auf dem ungarischen Landtage war diese irrige Meinung zu hören. Wenn dem serbischen Erzbischof der Titel „Patriarch“ den seine Vorgänger durch 300 Jahre genossen, und mitgebracht haben, verliehen wird, so wird diese irrige Meinung auf immer aufhören, indem ein jeder weiss, dass wie in der römischen Kirche der Titel *Papst*, so in der griechischen der Titel *Patriarch* die höchste hierarchische Würde bezeichnet. Es würde also hiemit ein Stein des Anstosses, eine Quelle der Reibungen unter den Völkern der Monarchie beseitigt, und das auf eine Weise, wodurch den Serben ein Recht, und Niemanden anderem ein Unrecht geschieht.

b. Bekommen die Serben einen Wojwoden und eine Wojwodschaft, so werden sie das Schiksal ihrer Brüder in Serbien

[1] Lásd a 346. sz. iratot a II. k. 520. lapján.

nicht beneiden, sie werden sich nach dem Lande nicht sehnen, wo ihre Stammgenossen ein beneidendes Schiksal haben, sondern es wird gerade das Entgegengesetzte eintreten. Die Existenz der Serben in Österreich wird, nachdem diese die Vortheile eines eigenen politischen Lebens mit den Vortheilen, welche die Einheit mit einem grossen, mächtigen, gebildeten Staatskörper bietet vereinigt geniessen werden, ein Gegenstand sein, der alle Serben der Thrazischen Halbinsel an sich ziehen, und so das Mittel bilden wird, wodurch ein künftiger unblutiger Anschluss aller dieser Völker an den österreichischen Gesammtstaat vorbereitet und ermöglicht wird.

Die Beschleinigung der Erfüllung dieser Bitten fordert der extranormale Zustand, in dem sich die serbische Nation befindet. Durch das gewaltsame Losreissen von der magyarischen Herrschaft mussten natürlich die Dinge bei den Serben in mancher Hinsicht von der gewöhnlichen Ordnung abweichen. Der gesunde Sinn des Volkes und die Tüchtigkeit seiner Führer wehrten die Anarchie ab, die sehr leicht einreissen konnte. Nie war der Gehorsam gegen die fürgehende Gewalten, nie die öffentliche Sicherheit unter ihnen grösser, als eben jetzt. Da jedoch nur das Gesetz es ist, dem man das Wohl des Landes auf die Dauer anvertrauen darf, und da das Prekaire eines Zustandes, wenn man es lange Zeit bestehen lässt, leicht zu dessen Änderung, hernach aber wieder zu frischen Neuerungen reitzen und führen kann, wodurch die Zustände verworren, die Ordnung aufgehoben, die Anarchie herbeigeführt und die Wiedereinsetzung einer festen Ordnung unendlich erschwert wird, so liegt es im Interesse des Staates selbst baldigst durch Gewährung der Bitten der Serben das Prekaire ihres Zustandes zu benehmen, und durch die allerhöchste Sanction die Forderungen der Nation zum Gesetz für dieselbe zu erheben. Ein von Sr. Majestät bestättigter Patriarch und Wojwode werden gleich Staatsbeamten, und der Gehorsam gegen dieselben ist nicht mehr rein Liebe oder Zutrauen, sondern zugleich bürgerliche Pflicht; die allerhöchste Äusserung, dass die serbische Wojwodschaft ins Leben treten wird, wird den Gemüthern mit der Sicherheit auch die Ausdauer auf dem Wege der Ordnung einflössen.

Ausser den zwei vorgetragenen Bitten, haben die Serben noch eine, und die ist

III. Ein hohes Ministerium möchte gütigst die Disposition treffen, dass den Serben einige 10.000 Stück Gewehre zugestellt werden, denn die Serben kämpfen für die Monarchie, haben aber bis jetzt fast gar keine Hilfe in Waffen von der Regierung erhalten. Die Waffen sind ihnen sehr nothwendig. Denn, wenn sie ihre Leute, an denen sie Überfluss haben, nicht bewaffnen kön-

nen, so können sie weder mit Nachdruck gegen den Feind vorrücken, noch ihr Gebiet gegen Anfälle und Verwüstungen der Magyaren mit Erfolg vertheitigen. Die Gefahr ist mit der Übergabe Essegs und Peterwardeins in die magyarische Hände gewachsen; die Macht der Serben kann ohne neuen Waffenzuschuss nicht wachsen. Die Streiter des Feindes mehren sich durch Plünderung der Waffenvorräthe Essegs und Peterwardeins: die Krieger der Serben können nur durch Unterstützung in Waffen von Seite der Regierung sich mehren. Ein grosser Theil serbischer Unterthanen Sr. Majestät seufzt unter dem schweren Drucke der Magyaren. Die Serben könnten sie befreien, aber sie brauchen dazu Waffen. Um Waffen also bitten die Serben, wie man ums tägliche Brot bittet.

Indem der gehorsamst Unterfertigte sich seines Auftrages hiemit entledigt, schliesst er mit der ergebendsten Bitte, Ein hohes Ministerium möchte die serbische Nation mit einem baldigen, günstigen allerhöchsten Resolution trösten und erfreuen.

537.

Bécs, 1848 november 16.

A bécsi szerb küldöttségnek Rajacsits érsekhez intézett jelentése Jellačić bán és Windischgrätz herceg által való fogadtatásuk eredményéről.

Karlóca. K. P. L. Érk. 1848 november 24-én.

Дошавши у Бечъ одма потражио самь овде находеће се Г. Депутирце, и перво што самь разумѣо тое, да, Г. Кнезъ Виндишгрецъ на место Бана за комесара и командирендера у Маџарской посталѣнъ и стимъ манифесть одъ 3. Октобера фактимъ низвргнуть есть. Последподне одемъ Бану представимъ му цѣль мое мисіе у строгомъ смислю мени дате Інштрукціе желѣ Народа, кое подпомагати умолимъ га. Резултатъ те конференціе на кратко тай є: засадъ мисли Г. Банъ да ніе време дипломатическимъ путемъ дѣлати и докъ Вопросъ маџарски нерѣши се да ћеду наши кораци безуспѣшни бити, но ништа манѣ да будемо без бриге, єръ онъ се нада да ћеду желѣ нашегъ народа испунѣне бити. Пушке кажу да су Войводовину оправлѣне, новце Г. коммандирендеру Темишварскимъ оправлѣне!!! На наше удивленіе овимъ послѣднемъ поступку, управо да кажемо на нашу протестацію, упућени смо на кнеза Виндишгреца, а на мое примѣчаніе да се карактеръ рата променуо, и мѣсто интернационалногъ Славена са Маџарима, исключи-

телно ратъ династіе са Революціомъ постао, одговоріо є Банъ да є то заиста тако, но ништа манѣ да се небринемо, *све ће добро бити.* Данасъ били смо кодъ кнеза Виндишгреца, представилисмо му да посредствуе како би се, што и у интерессу Династіе лежи, засада найглавніе желѣ србскога Народа изпуниле. Каже да то одъ Цара и одъ Министерства зависи, на кое ће намъ препоруку дати; што се Войводе тиче (онъ каже Г. Генерала Шупликацъ) тоће данасъ предузети, да му є веħ писо и петдесет хиљада фор. послао, равнимъ начиномъ и пушке; о патріарху „ausweichend" се говорило само per S[ne] Excellenz Rajatsits. Ми смо му писмено изявили, да зли слѣдства ради кое би произвести могло, дотле, докъ найглавніе вопросе Войводовине не рѣше противъ мађарске некреħусе, то є Бану Єлачиħу вручено. Ми ħе мо садъ на неколико дана, „passiv" се держати, слѣдства наши корака очекуюħи.

Вообще, примѣтити имамо да се Срби іако, „ignorira"-ю и да све на рачунъ Хорвата и Бана иде, кои послѣдни почели су и они у цени губити.

Животь є овде скупъ, новци су намъ изтекли. Морамо у Олмицъ и натрагъ, и одъ Понціюса до Пилата све на коли тркарати, зато изволите што скоріє нѣколико стотина форинти овамо на Шпирту за нашъ рачунъ послати; особито што сте имали любовъ мени дати, при хрђавомъ путу и поштомъ до Беча путуюħъ, скоро ніе до Беча истекло.

Fordítása:

Bécsbe érkezvén,[1] azonnal fölkerestem az ittlakó képviselő urakat s amit legelőször megtudtam, az, hogy Windischgrätz herceg lett a bán helyett Magyarország biztosául és parancsnokául kinevezve s ezzel az október 3-i manifestum tényleg ki lett forgatva. Délután a bánhoz menve, előadtam küldetésemet a nemzeti óhajok tekintetében, a nékem szigorúan megszabott utasítások értelmében, melyek támogatására őt fölkértem. Ezen tanácskozás eredménye röviden ez: a bán véleménye szerint nem tartja alkalmasnak az időpontot diplomatikai tárgyalásokra s míg a magyar kérdés nem oldatik meg, összes lépéseink eredménytelenek lesznek, de ez nekünk ne okozzon gondot, mert reménye szerint nemzetünk óhajai teljesíttetni fognak. A fegyverek a vajdaságba küldettek, a pénz pedig a temesvári főhadparancsnoknak!!! Ezen utóbbi eljárás fölötti csodálkozásunkra, úgyszólván ellentmondásunkra Windischgrätz herceghez küldettünk s megjegyzésemre, hogy a harc jellege megváltozott, mert a nemzetközi szlávok harca a magyarok ellen most kizáró-

[1] Sztratimirovits György.

lagosan a dinasztia harcává lett a forradalom ellen, a bán azt felelte, hogy ez tényleg így van, de emiatt legkevésbé sem aggódjunk, mert *minden jóra fog fordulni.* Ma voltunk Windischgrätz hercegnél, előadtuk neki, hogy vesse magát közbe a szerb nemzet legfőbb óhajainak teljesítése érdekében, ami a dinasztia érdeke is. Ő azt felelte, hogy ez a császártól és a minisztériumtól függ, melyhez ajánlani fog minket; ami a vajdát illeti (Suplyikác tábornokot, — mondá), azt ma fogja elintézni, s hogy már írt és ötvenezer forintot küldött neki, s közvetlenül fegyvert is; a pátriárkáról kitérően volt szó, csak mint „per S-ne Exzellenz der Erzbischoff Rajacsits". Írásbelileg jelentettük ki neki, hogy rossz következmények keletkezhetnek és a magyarok elleni támadás elmaradhat, ha a vajdaság főbb kérdései nem oldatnak meg, amit a bánnal is tudattunk. Mi most néhány napig tétlenül viselkedünk; kéréseink következményeit bevárva.

Általában azt vesszük észre, hogy a szerbeket nagyon ignorálják s minden a bán és a horvátok érdekében történik, de utóbbiak is kezdenek veszíteni értékükből.

Az élet itt nagyon drága, a pénzünk elfogyott, Olmützbe kell mennünk és visszatérni, Ponciustól Pilátusig kocsin utazni, miért is szíveskedjék néhány száz forintot Spirta címére ide küldeni számlánk javára; azonkívül a nekem adott összeg, a rossz utakon és postán Bécsig utazva, — idáig majdnem elfogyott.

538.

Pétervárad, 1848 november 19.

Blagojevich szerémi főhadparancsnok a magyar kormány békeajánlatát Rajacsits-csal tudatja.

Szrbszki Letopisz, 112. k. 403. l.

Praes. N. 1073/p.

Es ist nunmehr der in der Strecke des untern linken Theisufers und in der hiesigen Gegend fungirende königl. Herr Reichskommissär von Beöthy von Hungarns Regierung, zur Anbahnung einer Pazifikation mit der diesseitigen serbischen Nation förmlich ermächtigt worden, und hat mich neuerlichst angegangen E. Exzellenz hievon die Eröffnung mit dem Ersuchen zu machen, ihm die Kenntniss zu verschaffen, ob und in wie fern, dann in welcher Art sich Hochdieselben zur Entgegennehmung der betreffenden Anträge geneigt finden mögen, die auf der breitesten Basis der Zugeständnisse für das Wohl der serbischen Nation von Seite der ungarischen Regierung beruhen;

und da es sich übrigens bei den bereits herangerückten rauhen Jahreszeit um eine für das Beste der Völker baldige Entscheidung handelt, so bitte ich Eure Exzellenz mir womöglich binnen wenigsten 3 Tagen Hochdero Willensmeinung gefälligst eröffnen zu wollen.

Rajacsits érsek 1848 november 20-án erre 2547. sz. alatt Blagojevich főhadiparancsnoknak kitérőleg válaszolt. L. az 546. sz. iratot a 207. lapon.

Die ungarische Regierung wünscht eine Pazifikation mit der serbischen Nation, und bedenkt nicht, dass sie mich, wiewohl ungesetzlich und ungerecht, abgesetzt, und einen Zustand herbeigeführt hat, welcher eine Kluft zwischen der serbischen Nation und der erwähnten Regierung bildet. So lange diese Kluft fortbesteht, kann und darf ich mich in irgend eine Absicht bezüglich der anzubahnenden Friedensunterhandlungen nicht einlassen. (U. ott 409. l.)

Blagojevich méltóságán alul találta a szerb főbizottmánnyal tárgyalni; „ich habe überhaupt mit Empörer nichts zu verhandeln", írta volt. (Wien. Kr. A.; Sl. S. G. K. Fasc. 134. 1848. XI. 1.)

539.

Schönbrunn, 1848 november 19.

Átirat Windischgrätz herceghez a szerb vajdai cím tárgyában.

Eredeti irat. Wien. Kr. A.; H. A. Wind. 1848. XI. ad 63.

Der Banus wünscht dringend, dass dem General Suplikatz der Titel eines Woiwoden der Serben gegeben werde, unter Vorbehalt der späteren genauen Bezeichnung des Wirkungskreises und der Attributionen dieses Woiwodates.

Diese Massregel würde nur der Vorgänger des Grundsatzes sein, der später unausweichlich angenommen werden muss, nämlich dass da, wo die serbische Bevölkerung die Majorität bildet, die magyarische Administration aufhören und eine lokal-regionale Administration, eingeführt werde.

Diese Massregel würde sehr beruhigend auf die Serben, und indirekte sehr ermuthigend auf die slavischen Bevölkerungen Ungarns, und im gleichen Masse entmuthigend auf die Magyaren wirken.

Ich würde selbe insbesonders sehr angemessen halten, wenn es in Eurer Durchlaucht Absicht liegen sollte, mit dem Einmarsche in Ungarn noch zu zögern.

Der Banus hat mir gesagt, er sehe diese Massregel als *eine Lebensfrage für seine persönliche Stellung den Serben*

gegenüber, an. Auch in dieser Beziehung dürfte die Massregel räthlich sein, da es für uns, in Betracht der ferneren Regulierung der inneren Verhältnisse Ungarns, Bedürfniss ist, die persönliche Stellung des Banus dem slawischen Elemente gegenüber, möglichst zu unterstützen.

Windischgrätz herceg Jellačić kérelmét 1848 november 21-én terjesztette Ferenc József császár elé.[1] (U. o. 1848. XI. 63.)

540.

Verbász (?), 1848 november 19.

Beöthy kir. biztos fölhívása a szerb lakósokhoz.

Egykorú nyomtatvány. Karlóca. K. P. L. 1848. No. 3759.

Rátz Testvérek!

Ezen ide mellékelt eredeti parancs meggyőzhet titeket arról, hogy a magyar kormány férfiai a nemzettel egyetemben, sem a rátz, sem semmi névvel nevezendő Magyarországban lakó — bármely ajkú népfajnak, nem hogy ellensége, sőt testvérje és barátja.

A magyar nemzetnek fáj az, hogy a dunántúli testvérek 800 évi egyetértés után ellenségesen léptek fel magyar testvéreik ellen, akkor, a midőn ily hosszas kölcsönös küzdés után, végtére a boldogság révpartjára majd kikötvén, a szabadság szent jótékonyságában mindenki személyválogatás nélkül részt vehetett volna.

Tekintsetek magatok körül rátz testvérek és látni fogjátok, mely alacsony eszközül kívántak titeket felhasználni papjaitok, — és földes uraitok egy része.

Földjeitek szántatlan, és bevetetlen maradtak, mert a munkás kezek, magyar testvéreitek öldökléseire használtatnak fel.

Erőteljes férfiaitok messze hazájoktól és csendes családkörüktől vérzenek el a zsarnokság istentelen akarata kivívására.

Már most is mutatkoznak köztetek a szükség borzasztó jelei — számosabb családok, már most is rettegnek az éhhalál iszonyúságaitól. Ám, próbáljátok meg, s menjetek kenyeret kérni, azon papjaitokhoz, a kik nőtök szívek alatt hordott gyümölcseit elátkozták, hogy ha ezek férjeiket nem buzdítandják a magyar nemzet, a ti testvéreitek kiirtására, menjetek mondom hozzájok, kérjetek kenyeret önmagatok és gyermekeitek

[1] Lásd az 547. számú iratot a 208. lapon.

táplálástokra, — mert a családapa messze földön elvérzett — és nincs többé, ki titeket ápoljon.

A felelet, a melyet tőlök kapni fogtok borzasztó ugyan, de előlegesen megmondom azt néktek: „menjetek ti kiéhült nép, keressétek fel a csatatéren elvérzettek dögtesteit, — ez a tiétek — nekünk nincs más adni való számotokra".

Térjetek tehát önmagatokban testvérek, menjetek Futakra, azt fogjátok látni, mily testvérileg fogadja ott a magyar a rátz testvért, ki fáradtan jő vissza a tévútról — testvérei közé.

Jöjjetek el hozzánk át, mi nyitott karokkal fogadunk titeket, hadd nyittassék meg a kereskedésnek az út, hogy mindenki élvezhesse fáradsága gyümölcseit.

Kezdjetek földi munkáitokhoz, míg idő van, — lám, a mindenható Isten látván népe borzasztó állapotát, szép napokkal áldott meg titeket és mindnyájunkat.

Ha mag hibázik földeitek bevetésére, gyertek át testvérek, kölcsönözni fog nektek a jó magyar testvér, és segíteni azt idővel le is aratni, hogy fáradságtok gyümölcsét valaha együtt elnyerhessétek.

Egy istenünk, egy törvényünk, egy szabad hazánk, egy királyunk van és lészen mindörökké.

Beöthy Ede.

Beöthy Végh Bertalan őrnagyot bízta meg, hogy nevében a megtérteknek teljes amnesztiát adhat. Eme lépésnek nem volt foganatja; a szerb kormány ezen hirdetmény terjesztőit 1849 január 3-án elfogatni és hadi ítélőszék elé állíttatni rendelte.

541.

Karlóca, 1848 november 19.

Rajacsits érsek felhatalmazza a bécsi szerb küldöttséget, hogy a kremsieri birodalmi gyűlésen a szerb nemzetet képviselhessék.

Szrbszki Letopisz, 112. k. 430—431. l.

Präs. N. 8.

Vollmacht für die serbischen Nationaldeputirten, H. Georg v. Stratimirović, H. Johann v. Suplikatz, H. Constantin Bogdanović in Wien.

Kraft welcher die serbischen Nationaldeputirten, die H. Georg Stratimirović, Johann Suplikatz und Constantin Bogdanović von Seiten der in den k. k. Staaten lebenden serbischen Nation ermächtigt werden, die Interessen derselben Nation nach den Beschlüssen der serbischen Nationalversammlung von 1. u. 3. Mai bei dem hohen Reichstag in Kremsier zu vertreten, und nebst den erhabenen Grundsätzen der Erhaltung und Unter-

stützung der allerhöchsten regierenden Dynastie und der Gesammtmonarchie auch jenen der Gleichberechtigung aller Nationalitäten in den k. k. Staaten, vorsonderlich jenen der serbischen Nation und respective der serbischen Woywodschaft auf der Grundlage der oben angeführten Beschlüsse der serbischen National-Versammlung vom 1. u. 3. Mai l. J. aufrecht zu erhalten und zu verfechten, wozu denselben beim hohen Reichstage Sitz und Stimme im Sinne des allerhöchsten Manifestes vom 20. Oct. l. J. und der ausgesprochenen Brüderlichkeit erbethen wird.

Aus der Sitzung des Centralkommités der serbischen Woywodschaft.

Rajačić m. p.

542.

Karlóca, 1848 november 20.

Rajacsits érsek fenyegető fölterjesztése Wessenberg báró osztrák miniszterelnököz a karlócai határozatok jóváhagyása tárgyában.

Másolat. Karlóca. Djejanija, 1848. No. 169.

N. 2747.

Der politische Umschwung in dem Königreiche Ungarn und in der Gesammtmonarchie hat allen Völkern dieser Reiche mehr oder weniger Leben und Freiheit gegeben, und sie zum Selbstbewusstsein geweckt. Die serbische Nation wurde in allen bezüglichen Gesetzgebungen von diesen Wohlthaten ausgeschlossen, und jener Theil derselben, welcher die Militär-Grenze bewohnt, durch das a. h. Kabinetsschreiben vom Monathe Mai 1848. den Magyaren auf Gnade und Ungnade anheimgestellt. Hiedurch ward diese Nation inne, dass sie nach beliebiger Weise nur als Mittel zum Zwecke behandelt und auf ihre ihr durch öffentliche Verträge gesicherte Rechte gar keine Rücksicht genommen wird. Die serbische Nation eingedenk dieser unverjährbaren Rechte, und durch die Freiheit verkündende Stimme ihres a. g. Monarchen aufgemuntert, hat am 1/13. und 3/15. Mai 1848 ihren Privilegien, welche durch die früheren Regierungen von S. M. weiland Kaiser Leopold I. bis auf die glorreiche Kaiserin Maria Theresia bestättiget und aufrechterhalten worden sind, die wahre Bedeutung gegeben, und das gesetzliche Leben eingehaucht, in dem sie mich zu ihrem Patriarchen, den gegenwärtigen General-Major Stephan Suplyikatz zu ihrem Wojewoden erwählt, und ihre Wojwodschaft in den durch die gedachten Privilegien genannten, und mit ihrem Blute von den Türken erober-

ten Provinzen, als ihr väterliches und gesetzliches Erbe reklamiert, zugleich sich zur heiligen Pflicht gemacht hat, allen Feinden des a. h. Thrones unseres a. g. Kaisers und Königs bis auf den letzten Mann nach der angeerbten Liebe und Treue entgegen zu treten, und die Integrität der Gesammtmonarchie zu vertheidigen.

Die serbische Nation gewohnt auf dem gesetzlichen Wege Rechte zu vertreten und geniessen, hat eine ansehnliche Deputation unter meiner Anführung an den a. h. Hof nach Innsbruck geschickt, um S. M. unseren a. g. Kaiser und König um Bestättigung der obigen gerechten Beschlüsse zu bitten, das ungarische Ministerium ermuthiget durch die unerhöhrten separatistischen Errungenschaften hat das milde Herz des gütigen Monarchen von der serbischen Nation abwendig gemacht, und diese wurde mit jenem merkwürdigen Kaiserlichen Ausspruche auf die Bahn ihrer eigenen Selbsthilfe gestossen, und ihr die Pforten der ausgesprochenen Freiheit und Gleichberechtigung zugemacht. Während die Deputation dieser unglücklichen Nation diese ungünstige Entschliessung aus dem Munde ihres a. h. Gebiethers und Herrn erfuhr, hat der F. M. L. und Kommandierender General Hrabowsky gegen sein gegebenes Ehrenwort Karlowitz am zweiten Pfingstage 1848 bombardiert, und somit zu dem unglücklichen Bürgerkriege in den Gegenden an der untern Donau Veranlassung gegeben.

Seit diesem Augenblicke steht die serbische Nation unter den Waffen nicht nur für ihre heiligen und gerechten Interessen, sondern für die Erhaltung der Gesammtmonarchie, und sie kann sich mit vollem Rechte rühmen, dass die ruhmgekröhnten Erfolge der kaiserlichen Waffen bei Wien in den letzten Tagen des Monaths Oktober nur der serbischen Nation zuzuschreiben sind.

Diese ganze Anstrengung der serbischen Nation gegen den magyarischen Übermuth ist von Seite des Staates mit Nichts unterstützt worden, und auch gegenwärtig hat man noch keine Unterstützung erhalten, und dürfen nach vorherrschenden Prinzipien auf keine rechnen. Es ist sonderbar, dass die hohe Regierung S. M. des Kaisers die auf Ausrottung der Serben abzweckenden Maasregeln der Magyaren gar keine Beherzigung würdigt, sondern zulässt, dass die Ortschaften der Serben eingeäschert, die heiligsten Dinge entweiht, unerhöhrte Grausamkeiten verübt und der mittelalterliche Vandalismus die gesegneten Fluren verheert.

Diese die Entmenschlichung beurkundenden Vorgänge der Magyaren wären ganz und gewiss wenigstens in so grässlichem Maase nicht erfolgt, wenn S. M. der Kaiser die Bitte der serbischen Deputation a. g. entgegengenommen, und die Rechte der

serbischen Nation wenn nicht auf dem constitutionellen, aber desto leichter auf jenem Wege anerkannt, und die getroffenen Wahlen bestättiget hätten, auf welchem allerhöchstdieselben die ganze Militärgrenze in die Hände der Magyaren überliefert haben. Die h. Regierung S. M. dürfte vollkommen überzeugt sein, dass ich ein treuer Anhänger derselben, und ein treuergebener Unterthan S. M. bin, und dass die Schmälerung meines Ansehens in dieser kritischen Epoche, auch der Gesammtmonarchie schädlich sein kann. Schon aus dieser Rücksicht hätte die Aufhebung meiner von der ungarischen Regierung am 2. August 1848, ausgesprochenen Cassation erfolgen, und ein öffentliches Zeichen gegeben werden sollen, dass die serbische Nation, und ihr kirchlich-politisches Oberhaupt nicht von den Launen eines auf die Vernichtung der Gesammtmonarchie verschwornen Ministeriums abhängig sind.

Die tapfere Beharrlichkeit der Serben hat den Übermuth der Magyaren gebrochen, und sie zur Bestimmung gebracht, dass es besser sei, mit der serbischen Nation auf der breitesten Basis in Friedensunterhandlungen zu treten, als den wackeren, an alle Gefahren des Krieges gewohnten Feind unnütze zu bekürzen, und im Vaterlande zu haben. Der Erlass[1] des FML. Blagojevich wird E. Exzellenz von diesem Umschwunge der magyarischen Regierung überzeugen. Da ich seit dem Beginne der gegenwärtigen politischen Bewegung immer die Interessen der Gesammtmonarchie und der serbischen Nation vor Augen gehabt, so habe ich diese Interessen ungetrennt zu befördern gesucht. Diesem Grundsatz getreu, ersuche ich E. Exzellenz, die hohe Regierung S. M. darauf aufmerksam zu machen, dass es an der Zeit wäre, die Beschlüsse der serbischen Nation vom 1/13. und 3/15. Mai 1848 a. h. Ortes zu sankzionieren, und das politische Leben derselben wiederzugeben, und somit auch meine Cassation aufzuheben.

Sollte die Diplomatie auch diesmal den Weg der Zögerung einschlagen, so würde ich der serbischen Nation gegenüber vielleicht wider meinen Willen, in die Unterhandlungen mit der ungarischen Regierung treten, und einem verheerenden Kriege ein Ende machen müssen. Hiedurch würde die letztere Regierung doppelt gewinnen, nähmlich eine alliierte Nation, und stärkere Konzentrirung ihrer Streitkräfte. Das Heer des Banus hat zur Hälfte die Bekenner der griechischen Kirche. Auch diese braven Erstürmer Wiens werden in der Pazifikation der Serben mit den Magyaren die Beendigung des internationalen Krieges

[1] Lásd az 538. számú iratot a 191. lapon.

ansehen. — Welche Folgen daraus entstehen könnten und werden, überlasse ich der tiefen Einsicht E. Exzellenz.

Auf jeden Fall erbitte ich mir eine bestimmte schleunige Antwort, damit ich hiernach handeln kann; nur wollen E. Exzellenz mich durch ausweichende Antwort nicht in die Lage versetzen, dass ich dem Drange der serbischen Nation nachgebend, den Vortheilen der Gesammtmonarchie in dem von mir gewünschten Masse nicht entsprechen sollte...

543.

Karlóca, 1848 november 20.

Rajacsits érsek levele a bécsi szerb küldöttséghez az osztrák kormánynál a szerb vajdaság tárgyában tett lépéseiről.

Karlóca. Djejanija, 1848. No. 169.

N. 2747.

Я самь ваше дописе од 14. (26.) октомвріа и 27. окт. (8. нов.) 1848 № 10 й 21, и писмо Г. Стратимировитьа одъ 30. окт. т. л. исправно приміо...

Господинъ се Войвода одъ неколико дана бави у Банату, с' томъ намѣромъ, да войску у больи редъ доведе, и да се у споразумѣнію са Тамишваромъ и Влашко-Банатскомъ региментомъ прилика згодна улучи, не бы ли се Вршацъ и Бела Црква освоили...

У колико су на военномъ полю незнатни догађай, у толико е полѣ дипломатическо знаменитіе постало. Како изъ овога прилога 1. видити можете, Мадьари су на миръ с' нами склонѣни, и ради бы с' намъ подъ условіяма за насъ корыстнима уговоре и помиреніе чинити. Вы добро знате, у каковомъ савезу мы са братьомъ Хорваты стоимо. Зато самь я Г. Бану ову понуду Мадьарску по прилогу 2. явіо, а преписъ 3. писма мога, на предсѣдателя ц. к. Министерства сообштіо, съ томъ молбомъ, да бы и овай преузвышеный наш савезникъ охотно и врутье настояо, да Н. Величество заключенія србскога народа одъ 1. и 3. маіа т. л. потврди. Сва ова три писма изволите назначенима лицама предати, и будутьи да изъ прилога упуствіе, о чему се ради, имате, содѣйствовати, да бы беззакосно србскій народъ свой политичный животъ добіо.

Я мыслимъ, да ће овай мой поступакъ предъ народомъ совершено оправданъ быти, еръ како видите, и видили и уверени есте, све мое силе само на то теже, да бы намъ езикъ, нашу народность и наша права утврдили и обезбедили...

Fordítása:

Az önök 1848. évi 10. és 21. számú iratait október 26-ról és november 8-ról, valamint Sztratimirovits úr f. évi november 11-i sorait rendben megkaptam...

A vajda őméltósága néhány napja a Bánságban tartózkodik oly szándékból, hogy a csapatokat jobb rendbe hozza és Temesvárral, valamint az oláhbánsági ezreddel érintkezésbe lépjen, vajjon nem nyílna-e alkalom Versec és Fehértemplom együttes elfoglalására? Erre elég jó kilátás volna.

Amennyire jelentéktelenek a harctéri események, annyira fontosabbá váltak a diplomáciai ügyek. Amint az 1. számú mellékletből[1] láthatják, a magyarok hajlandók velünk békét kötni és készek velünk, ránk nézve hasznos föltételek mellett, megállapodást és fegyverszünetet kötni. Önök jól tudják, hogy milyen szövetségben állunk mi a horvátokkal. Ezen okból a magyaroknak ezen 2. számú melléklet szerinti ajánlatát a bán őexcellenciájával[2] tudattam és a 3. szám alatti, a császári miniszteriumhoz intézett előterjesztés másolatát[3] vele közöltem, azzal a kéréssel, hogy ezen főméltóságos szövetségesünk buzgón és melegen kérje Őfelségénél a szerb nemzet f. évi május hó 1. és 3-i határozatainak jóváhagyását. Mind a három iratot szíveskedjenek a megjelölt személyiségeknek átadni és miután a szóban forgó ügyről a mellékletekből utbaigazítást nyernek, arra törekedjenek, hogy a szerb nemzet késedelem nélkül politikai életét elnyerhesse.

Azt hiszem, hogy ezen eljárásom a nemzet előtt teljesen igazoltnak fog találtatni s mint önök látják és látták, meg lehetnek győződve róla, hogy minden erőmmel nyelvünk, nemzetiségünk és jogaink megerősítésére és biztosítására törekszem.

544.

Karlóca, 1848 november 20.

Rajacsits érsek Jellačićnál sürgeti a szerb nemzetgyűlés májusi határozatainak jóváhagyását.

Másolat. Karlóca. Djejanija, 1848. No. 169.

Я самь Вама 1. Новембія 1848. подъ Н. 2308. писао, и явио, како овде ствари стое. Ово одъ мене нашъ саюзнички савезъ и напредакъ наше миле домовине изискую. У овомъ

[1] Lásd az 538. számú iratot a 191. lapon.
[2] Lásd az 528. számú iratot a 170. lapon.
[3] Lásd az 542. számú iratot a 195. lapon.

смыслу даемъ Вамъ на знанѣ, да самь одъ Ф. М. Л. Благоевитьа приключеный позивъ на помиреніе са садашнымъ мадьарскимъ правителствомъ синоть добіо. Шта самь я на ово одговоріо, и шта самь предсѣдателю Министерства ц. к. Господину Вессенбергу у слѣдству овога писма писао, видитье те изъ прилога 2.

Мадьари су по свему овоме судетьи, клонули духомъ, и у своме очаянію садъ су к' себи дошли, да и други народи у Мадьарской природни права имаю, и да е време вандалскога истробленія прошло.

При овомъ обавестьеню Мадьара никакова знака царске правде и любави народъ србскій ніе добыо, што више, ваша Преузвышеность добро знате, како е депутаціа Србска у Інсбруку пріймлѣна и немилостьиво одбіенна. Досадашньа е дипломаціа нашега двора Србскій народъ с' надеждама у ратна времена обманьивала, а у мирна очувски с' ньимь' поступала. Србскій е народъ дошао до свѣдомости гражданске, и обсена ніе выше нѣгова рана.

Вы сте видили, шта самь я у прилогу 2. предсѣдателю ц. к. Министерства писао. Я Васъ у име наше домовине и народности молимъ, да бы Вы и кодъ ц. к. владенія и кодъ самога подъ 1/13 и 1/15 Маіа овога л. изречена потврде и Србскій Народъ у политичный животь после толикы крвавы заслуга ступи, почемъ е толико доказателства свое вѣрности спрама цару и отечеству показао и да тако престане име носити чете айдучке. Кадъ су Н. В. нашъ Імператоръ и краль могли онай чудесный громъ на Васъ изъ Інсбрука бацыти, кадъ су могли сву границу еднимъ кабинетскимъ писмомъ Мадьарима предати, заиста и наша народня права и као Імператоръ и као краль Угарскій потврдити могу. Мы тьемо онда у Саюзу нашу политичну самосталность мушкомъ десницомъ бранити.

Я имамъ на моіой души великій теретъ, и не бы радъ, да ми се на ню и смртный грѣхъ попне. Я тай бы онда предъ лицемъ Бога и народа учиніо, кадъ бы се с' ласканьемъ одъ двора задоволио, а примиреніе с' Мадьарима пренебрегао. Зато Васъ по другій путъ молимъ, имайте обосмотрителну любавъ, те настойте, да што брже потврденѣ народнѣга заклученіа одъ 1. и. 3. Маіа 1848. изречено буде. У противномъ случаю нетьу мотьи вольи и зактеваню народа одолѣти...

Fordítása:

Én Önnek 1848 november 1/13-án No. 2308. alatt írtam, az itteni helyzetet tudatva. Ezt megkövetelik tőlem a mi szövetséges frigyünk és a mi szeretett hazánk haladása. Ily értelemben tudomására adom Önnek, hogy tegnap este Blagojevich tábornagy részéről a jelenlegi magyar kormány mellékelt békeajánlatát kap-

tam;[1] hogy mit feleltem erre és mit írtam ezen ajánlat következtében Wessenberg cs. kir. miniszternek, láthatja a 2. számú mellékletből.[2]

Mindebből következtethető, hogy a magyarok elcsüggedtek és kétségbeesésükben észhez térnek aziránt, hogy Magyarországon más népeknek is vannak természetes jogaik és a vandál kiirtásnak ideje mult.

A magyaroknak ezen ajánlata mellett a szerb nemzet a császári igazságosságnak és szeretetnek semmiféle jelét sem kapta s mi több, Excellenciád is jól tudja, hogy fogadtatott Innsbruckban a szerb küldöttség s milyen ridegen elutasították. Udvarunk eddigi diplomáciája a szerb nemzetet háborús időkben mindig reményekkel áltatta, békeidőben azonban vele mostohán bánt. Most azonban a szerb nemzet polgári öntudatra ébredt és a hitegetés nem kenyere többé.

A 2. mellékletből láthatta, hogy mit írtam a cs. kir. miniszterelnöknek. Én Önt hazánk és nemzetiségünk nevében kérem, hogy úgy a császári kormánynál, mint magánál a felséges udvarnál hasson oda, hogy a szerb nemzet f. évi május 13. és 15-én kinyilvánított jogai megerősíttessenek és a szerb nemzet, annyi sok véres szolgálat után, politikai életét elnyerje, miután a császár és a haza iránti hűségének annyi sok bizonyítékát adta és megszűnjön a hajdú csapatok nevét viselni. Ha a mi császárunk és királyunk képes volt Önre Innsbruckból azt a nagy mennykövet zúdítani és ha az egész határőrvidéket egy kabinetirattal a magyaroknak átadhatták, s ha visszahelyezhették Önt jogosan összes méltóságaiba, valóban a mi nemzeti jogainkat is úgy a császár, mint a magyar király megerősíthetné. Ez esetben mi szövetségben fogjuk politikai önállóságunkat fegyveres karjainkkal védelmezni.

Nagy teher fekszik a lelkemen és nem szeretném, ha halálos bűn is terhelné. És ezt a bűnt Isten és nemzet ellőtt el is követném, ha az udvar hízelgésével beérném és a magyarokkal való békekötést elmulasztanám. Ez okból újból kérem Önt, legyen irántunk méltányos szeretettel, törekedjék arra, hogy minél előbb az 1848 május 13. és 15-én hozott határozataink jóváhagyassanak. Ellenkező esetben nem volnék képes a nemzet akaratának és óhajának ellent állani...

[1] Lásd az 538. számú iratot a 191. lapon.
[2] Lásd az 542. számú iratot a 195. lapon.

545.

Olmütz, 1848 november 20.

Dr. Szubotits János fölterjesztése, melyben az osztrák kormánnyal a szerb vajdaság közigazgatási helyzetét ismerteti.

Karlóca. Djejanija, 1848. Anhang 25. szám.

Darstellung des gegenwärtigen Zustandes der öffentlichen Verwaltung bei den Serben.

Wohl weis die österreichische Monarchie, dass die Serben im Süden der Monarchie an der Donau und der Theiss in einem fürchterlichen Kampfe mit den Magyaren liegen; wohl hat man von den fasst unglaublichen Siegen gehört, welche die Serben in den vielen mörderischen Schlachten gegen den immer uns zehnfach überlegenen Feind erfochten haben; das hat man aus den, wiewohl spärlichen und meistens ungenügenden Berichten der deutschen Pressen unseres Vaterlandes erfahren können — der Zustand jedoch, in dem sich dieses heldenmüthige Volk befindet, welches für den Bestand Österreichs, als eines einigen, grossen Gesammtstaates, das erste sein Schwert zog, und sein Blut vergoss, ist dem grössten Theile seiner Mitbürger gänzlich unbekannt, da die serbische Blätter nicht verstanden werden, und die deutschen gänzlich darüber schweigen. Es fiel hie und da ein Wort von einer Anarchie, die in jenen Gegenden eingebrochen sein soll, und nach diesen unbestimmten Äusserungen mögen sich Einzelne ihren Begriff von den dortigen Zuständen gebildet haben; sie können jedoch versichert sein, dass dieser Begriff eben so viel Irrthum als Unbestimmtheit in sich enthält. Und doch ist es sowohl für die Bürger als auch für die Regierung unseres Gesammtvaterlandes von höchster Wichtigkeit, die Zustände einer jeden Einzelprovinz im wahrem Lichte kennen zu lernen.

Im Interesse ihrer nationalen Existenz und des Gesammtstaates Österreichs mussten sich die Serben von der ungarischen Herrschaft losreissen. In Hinsicht auf das *Herzogthum Syrmien, das Csaikisten Bataillon und die zwei serbischen Grenzregimenter Banats* thaten sie es wirklich, indem sie die politische Verwaltung dieser Gegenden in ihre Hände nahmen; in Hinsicht aber der übrigen von ihnen bewohnten Gegenden Südungarns glückte es ihnen nicht, aus dem Grunde, weil sie es unterliessen, die politische Verwaltung dieser Provinzen faktisch an sich zu ziehen, sondern dieselbe auf dem petitionellen Wege von dem Könige an sich zu bringen versuchten. Es unterliegt keinem Zweifel, dass sie sich faktisch in den Besitz der politischen

Verwaltung auch diesen Theile ihres Gebietes hätten setzen können, da sie die paar Bataillons der ungarischen Truppen, welche sich in Ó-Becse und Gross-Kikinda befanden, mit ihren Grenzer-Corps, die sich gleich im Anfange der Bewegung an der Römerschanze und bei Perles aufgestellt hatten, zu erdrücken im Stande waren. Da sie jedoch zu petitioniren vorzogen, wurden diese Provinzen mit nachgeschickten Truppen der ungar. Regierung besetzt, und über 400.000 Serben der serbischen Sache entzogen und dem unmenschlichen Drucke der ungar. Gewalthaber preisgegeben.

Das Herzogthum Syrmien, das Csaikisten Bataillon, und die zwei serbischen Regimenter des Banat, also bilden das Gebiet, von dessen Zustande wir hiemit einen kurzen, aber auf der Wahrheit basirten Abriss zu geben versuchen wollen.

Die höhere politische Verwaltung dieser Prowinzen lag zu Anfange der Bewegung theils *in Wien bei dem Hofkriegsrathe,* theils *in Ofen bei den ungar. Centralbehörden.* Am Lande selbst war das Comitat und das General- und Regiments-Commando in den Händen der Beamten, die sich nicht nach dem Volke, sondern nach ihren Oberen richteten. *Die Magistrate der Städte* unterlagen dem Comitate oder den General-Commandos, waren somit für oder gegen das Volk gestimmt anzunehmen, je nach den von Oben erhaltenen Anweisungen. *Selbst die Richter* in den Dörfern waren nicht als solche zu betrachten, deren Beistand dem Volke gewiss war, da sie theils durch das Abhängigkeitsverhältniss, in dem sie zu den Beamten des Comitats standen, theils durch langjährige Gewohnheit an Gehorsam ganz zur Disposition des Comitats standen. In der Militärgrenze lag die Dorfverwaltung in Händen der Offiziere und Unteroffiziere, die, eine selbständige Entschliesung ermangelnd, nach dem Commandoworte für, aber auch gegen das Volk sich erklären konnten. Das Charakteristische dieser Verhältnisse lag jedoch darin, dass das Volk in seinen Behörden eben so viele Organe einer Regierung hatte, *welche die magyarische Nationalität zu der eigenen gemacht hatte, und als der erbitterste Feind der serbischen Nationalität aufgetreten war.*

Aus diesen Verhältnissen zwischen dem serbischen Volke und dessen Verwaltungsbehörden ist klar a) Dass das Volk gar keine öffentliche Behörde hatte, aus welcher die Bewegung des Volkes hervorgehen konnte. Desshalb musste die Bewegung vom Volke selbst ausgehen, und es geschah auch, zuerst in den örtlichen Berathungen, dann aber in der General-Versammlung vom 13. May l. J. Die bestehenden Behörden verhielten sich damals passiv; sie stellten sich nicht feindsellig der Bewegung entgegen, aber sie nahmen auch keinen befördernden Antheil,

an derselben. Sie verhielten sich so, weil sie noch keine positiven Instructionen hatten. Später, als die ungarische Regierung sich gegen die serbische Bewegung offen aussprach, und als ein allerhöchtes Handbillet die commandirenden Generale von Syrmien und Banat dem ungarisch. Ministerium in der That unterlegte, traten die Behörden auch entschieden gegen die Volkbewegung auf.

b) Aus dieser gezeichneten Verhältnissen ist auch das klar, dass das Volk die Leitung seiner Bewegung keiner Behörde anvertrauen konnte, folglich dass es zur Leitung derselben neue Organe schaffen musste. Solche Organe übernahm es von andern Völkern der Monarchie; es waren die Comités. Die Generalversammlung hatte selbst ein aus 50, ihr Vertrauen geniessenden Personen bestehendes Comité eingesetzt, welches alle zur Realisirung der gefassten Beschlüsse nothwendigen Schritte zu thun hatte. Später, als dem Centralcomité der Beistand des Volkes nothwendig geworden war, und die bestehenden Organe der Verwaltung demselben nicht beistehen wollten, bildete das Centralcomité, in einem jeden Orte ein Filialcomité, durch welches es mit der Gemeinde in Verbindung stand. Nur zu bald gewannen diese Comités weit mehr Zutrauen, als die ordentlichen Behörden, und diese mussten endlich entweder in jenen aufgehen, oder ihnen Platz machen.

Nämlich, die Comitatsbeamten waren seit jeher dem Volke ihrer Unterdrückungen und Erpressungen wegen sehr verhasst Auch standen dieselben als natürliche Verbündete der Grundherrschaften dem Volke so oft als Feinde entgegen, dass dieses sich gewöhnte in ihnen sein natürlichen Gegner zu betrachten. Nun bekam das Volk zu gleicher Zeit eine Befreung von der Unterthänigkeit, eine Selbständigkeit der Comitats-Beamten gegenüber, und solche Behörden, die aus ihm hervortraten, und die an die Stelle der frühern verhassten zu setzen, es nur von dem Willen des Volkes abhing. Auf einmahl hiess es also: wir wollen kein Comitat, und keine Comitatsbeamten mehr! Das Centralcomité musste sich resolviren, dem Wunsche des Volkes nachzugeben; musste aber zugleich so viel als möglich von der alten Institution zu bewahren trachten, dass die neuen Behörden so viel als möglich an die Gesetze anlehnen, und von denselben einen Halt bekommen, und dass nicht alle Verhältnisse über Bord geworfen werden. Die Comitats-Versammlungen, weil dieselben vom Volke selbst ausgingen, liess es unangetastet. Der Vice-Gespann bekam einen andern dasselbe ausdrückenden volksthümlichen Nahmen; der Stuhlrichter und sein Gehilfe, Geschworener, bekamen desgleichen volksthümliche Namen, aber zugleich auch einen Rath von 6, vom Volke gewählten Personen

an die Seite. Diese 8 Personen machen ein Bezirks-Comité aus, dessen Präsident der Stuhlrichter ist. An die Stelle der Dorfrichter und Geschworenen trat das Dorfcomité ein, welches aus einigen von der Gemeinde selbst aus ihrem Schosse gewählten Mitgliedern bestehet, dessen Vorsitzer aber immer vom Centralcomité bezeichnet wird. Die den Namen Medja führende Comitatsbehörde bekam den Namen „das hoche Gericht“ und zu den früher bestandenen 4 Assesoren noch 2, welche vom Centralcomité designirt werden. Übrigens wurden die Functionen aller dieser Personen und Behörden unverändert gelassen nur dass sie alle dem Centralcomité untergeben wurden, dessen betreffende Section die letzte Instanz ausmacht.

Nicht mehr beliebt war die Militär-Herrschatf bei den Gränzbewohnern. Von dem eisernen Drucke, den die armen Gränzer von den Ortschaftscommandanten erleiden mussten, können die übrigen Bewohner der Monarchie sich keinen Begriff machen. Im Anfange der Bewegungen suchten die Offiziere mit Worten und Ermahnungen das Volk davon abzuhalten. Sie bewiesen sich nicht gerade als Feinde der Volkssache, zeigten sich jedoch schon durch das was sie thaten, als Gegner derselben. Später traten die Generalcommandos offen gegen die Volksbewegung auf, indem Baron Piret den Befehl zur Entwaffnung der Grenzer gab, und Baron Hrabowsky Karlowitz bombardirte. Da erklärte das Volk sich gegen die General-Commandos und die Offiziere theils activ, theils passiv für dieselben. Dadurch hatten sich die Militärbeamten ausser dem Volke gesetzt; ihre Stellen wurden von den das Zutrauen des Volkes geniessenden Comités eingenommen. Noch weiter entfernten sich die Offiziere vom Volke, als sie das Volk allein zur Vertheitigung seines Herdes ziehen liessen. Es stand nähmlich eine Intervention der Truppen der ungar. Regierung in das Csaikisten Bataillon und die banatische Grenze bevor. Zur Abwendung dieser äussersten Gefahr begehrte das Volk Waffen, und forderte von seinen Offizieren, dass man es an die Grenzen führe. Die Offiziere wollten die Waffen, vorzüglich die Kanonen, nicht hergeben; das Volk war also genöthiget dieselben mit Gewalt zu nehmen. Bei dieser Gelegenheit geschah, dass man einen und den andern Offizier, der sich vorzüglich feindselig gegen das Volk zeigte, mit Gewalt bezwang und gefangen nahm; sie wurden jedoch vom Central-Comité gleich wieder freigelassen. In Mitrowitz wo ein Theil des Offiziers-Corps eine bewaffnete Unterdrückung der Volksbewegung vorbereitete, wurde derselbe gezwungen die Flucht zu ergreifen. Nachdem

das Volk die Waffen hatte, und sich an die Grenze begab, wollten die Offiziere nicht mitgehen. Das Volk liess sie sitzen, und das Central-Comité um Ordnung und Zucht unter den bewaffneten zu erhalten, war genöthiget, ihnen neue Offiziere zu geben. So war das Volk von allen seinen Behörden verlassen, vom Ortscommando an, bis zum General-Commando; man war also genöthiget neue Behörden an ihre Stelle einzusetzen, welche sich soviel als möglich an frühere Normen der Verwaltung hielten.

Ein Patriarch und ein Wojwode waren gewählt, jedoch fehlten noch immer die allerhöchste Bestätigung der Wahlen, und somit entnehmen auch diese Gewalten nur von dem Vertrauen des Volkes Kraft und Beistand.

Und somit erscheint die ganze Gliederung provisorisch und precair. Jedes Glied, vom untersten bis zum höchsten, basirt sich rein auf dem Vertrauen des Volkes; nirgends ist Nothwendigkeit des Gesetzes.

Die tüchtige Gesinnung des Volkes gab diesem provisorischem Zustande eine Festigkeit, die sonst mit seiner Natur nicht leicht gepaart erscheint; das kindliche Vertrauen, Gemüthern mit der Sicherheit des Erfolges auch das Pflichtgefühl der Ausdauer auf dem Wege der Ordnung einflössen.

B. Die Ermächtigung des Wojwoden eine Versammlung der Nation zu halten, den Plan einer Einrichtung der Verwaltungsorgane zu entwerfen, und denselben der Regierung vorzustellen, welche dann nach erfolgter Zusammenstimmung der Nation und Regierung in aller Bälde als Gesetz eingeführt werden müsste. Da die Rückkehr zur alten Ordnung unmöglich, ja nicht einmal erwünscht wäre, so bleibt nichts Besseres zu thun, als eine angemessenere Ordnung der Dinge neu einzuführen, die als Gesetz binden soll, bis nach vollkommener Lösung der Fragen ein Zeitpunkt käme, wo man ohne Gefahr länger überlegen, und auf seinem Wege und Orte Maasregeln bringen kann, welche das Ganze definitiv organisiren werden.

Die baldigste Hebung dieses precairen Zustandes der Serben scheint uns um so nothwendiger, da eine bei den Serben einbrechende Anarchie ihrer engsten Verbindung mit Slavonien, Croatien und Dalmatien wegen, sehr leicht und schnell auch diese Provinzen erfassen kann, wo dann die Folgen unberechenbar wären.

546.

Karlóca, 1848 november 20.

Rajacsits érsek átirata báró Blagojevich péterváradi főparancsnokhoz a béketárgyalások tárgyában

Eredeti átirat. Wien. Kr. A.; Sl. S. G. K. Fasc. 134. 1848. XI. 5.

N. 2547/1848.

Aus meinem Erlasse vom 11. November 1848 N. 2294. und 2295. haben Eure Exzellenz entnommen, dass ich vermöge meiner oberhirtlichen Stellung und meiner natürlichen Neigung den Frieden in dem geliebten Vaterlande wünsche. Ich will Euerer Exzellenz die Ansichten nicht entwickeln, welche jeden Mann von scharfem Blicke überführen müssen, dass die undiplomatische Geringschätzung der serbischen Nation seitens der ungarischen Regierung den unheilvollen Krieg zwischen Nationen heraufbeschworen haben, welche bestimmt sind, in dem gemeinschaftlichen Vaterlande, und an einem Herde friedliebend beisammen zu wohnen, und keine gegenseitige Knechtung zu dulden. Die Unterdrückung der Nationalitäten ist der mittelalterlichen Geschichte anheimgefallen, und die Magyaren werden nie ihre parlamentarische und auf dem Papier schön gedruckte Magyarisirung in Ungarn durchführen, sondern sich dadurch das sicherste Grab vorbereiten.

Die Magyaren sind durch die traurigen Ereignisse in unserem Vaterlande von diesen meinen Ansichten wenigstens gegenwärtig und für die Zukunft überzeugt, und ich freue mich, dass Euere Exzellenz in Ihrem werthen Erlasse vom 19. d. P. N. 1073/p,[1] mich von dieser Überzeugung der ungarischen Regierung versichert habe.

So wie ich in meiner obigen Zuschrift eröffnet habe, dass ich der erste die Friedenspalme in die Hand nehmen, und dem Vaterlande die Segnungen des Friedens wiedergeben würde, wenn *nur gesetzliche Erfordernisse zur Unterhandlung vorhanden wären*, ebenso wiederhohle ich diese meine offene Versicherung auch diessmal, muss aber hiebei bemerken, dass die ungarische Regierung in einem starken Wiederspruche wenigstens nach meiner Ansicht, sich befinde. Sie wünscht eine Pazifikation mit der serbischen Nation, und bedenkt nicht, dass sie mich, wiewohl ungesetzlich und ungerecht abgesetzt, und einen Zustand herbeigeführt hat, welcher eine Kluft zwischen der serbischen Nation und der erwähnten Regierung bildet. Solange

[1] Közölve a Szrbszki Letopisz 112. köt. 403. lapján.

diese Kluft fortbesteht, kann und darf ich mich in irgend eine Ansicht bezüglich der anzubahnenden Friedensunterhandlungen nicht einlassen.

*Euere Exzellenz werden höflich ersucht, den Herrn Regie*rungskommissär von Beöthy, von dieser meiner Ansicht zu verständigen.

547.

Schönbrunn, 1848 november 21.

Windischgrätz táborszernagy az osztrák császárnak a szerb vajdaválasztás tárgyában előterjesztést tesz.

Wien. M. d. I. 1848., szám nélkül. Részben elégett a bécsi 1927. évi július hó 15-i forradalomkor.

Bei den gegenwärtigen Zuständen scheint [es] geboten, dass der serbischen Nation, um in das in ihr erwachte Selbstbewusstsein, den magyarischen Übergriffen gegenüber, zur Geltung zu bringen, ein Führer gegeben werde.

Sie selbst hat diessfalls bereits die Wahl getroffen, indem sie den Generalmajor Suplikatz zu ihrem Woywoden gewählt und dadurch das Vertrauen an den Tag gelegt hat, welches selbe in die Persönlichkeit dieses Generalen setzt.

Ich muss mir sonach vorläufig erlauben Eure Majestät in tiefster Ehrfurcht die Bestätigung des Generalmajor Suplikatz als Woywoden der Serbier zu bitten, während die genauere Bezeichnung des Wirkungskreises und der Attributionen dieses Woywodates zur Zeit noch suspendirt bleiben müsse.

548.

Bécs, 1848 november 21.

A bécsi szerb küldöttségnek Rajacsits érsekhez intézett jelentése, mellyel Schwarzenberg osztrák miniszterelnöknél történt audenciájuk eredményét tudatják.

Eredeti irat. Bogdánovits sajátkezű irása. Karlóca. K. P. L.-könyvtár.

N. 30.

Дана 8/20 Новембр. предстали смо Бану да пріимимо препоручителна писма; поредъ кои имали бы истога дана и князу Виндишгрецу ићи, и одъ нѣга подобногъ садржая писма пріимити, и тако у Оломуцъ одлазити.

Но Банъ намъ изяви, да су Министри у Бечу, да ће овде држати се конференція; тако да немамо узрока ићи у Оломуцъ, но да се постарамо са министромъ иностраны, князомъ Феликсомъ Шварценбергъ поразговорити се.

Ми смо са овымъ 8/20 Новембр. у 8-ый часъ вечера састали се, и о сви наши дѣли обширно разговарали се. Онъ намъ є найясніе и по све категорично представио будуће намѣре правителства; међу овыма ствaрь є за войводу рѣшена, и истый княз молио насъ є, да исто нашой Светости пишемо, а за коій данъ само овде задржимо се, па ће намъ соотвѣтный актъ послати.

Што се войводовине тиче, изрекао є: да све народности равна права получити, по свомъ домашаю граничити се, и у Бечу на обштемъ сабору представляти се имаю, поредъ свой домаћи устроєнія на основу свога національтета.

За ово пакъ све, само се садъ начало изрећи може; а ствaрь се безъ обштегъ сословія неда у границама и поєдиностима опредѣлити.

На мађаре циляюћи рекао є: да историческа права и преимућства престаю; на коє є одъ наше стране учинѣну примѣтбу радо уважио: да сирѣчъ наша исторично преимућство управо она иста єсу; коя данасъ и духъ времена и начало єднакости препоручує; тако дакле да мы оно, само со две стране укрѣиленно имамо, што другима, духъ времена данасъ дарує.

За болѣ уваженѣ наши народны обстоятелства желіо є обширный мемоаръ, коій бы и печатань быти могао, имати. Овай — као и тако относећій се на рѣшеніе оногъ вопроса коій спада у обште пре и договора са другима народма царства — обећали смо предати му. За сада уздржавамо се одъ истога корака изъ два узрока: а) да оне вопросе, кои су већъ безъ вопроса незадржимо. б) да се таково сочиненіє найпре обштемъ прегледу нашинаца поднесе.

Што се тиче вопроса за титулу Патріярха, ту є княз примѣтіо: dass diese Frage noch nicht genug reif sei. Ми смо му на то примѣтили, да управо за интересе монархіє коє ова на востоку лови. веома опасно быти може, ако ову идею Патріярха, коя садъ живи и брисати се у народа неда, изъ руку свой испусте, — те тако исту другій коій иностраный Архієрей прехвати, тымъ пакъ насъ у пасивно станѣ приведе. Овде смо му разложили исторію Патріарха и оба Митрополита Београдскогъ и Аустрійско—Србскогъ. По свой прилицы министерство ће за неко време у томъ вопросу темпоризирати; но ніѣ ни сумнѣ, да ће или моћи или смети то наименованіє порећи.

(14) Dr. Thim J.: Az 1848—49-iki szerb fölkelés története. III.

Мы ћемо, како обећана писма изъ Оломуца приспѣду доле полазити, да нетрошимо и времена негубимо.

Войска, као што е было речено, іошть неполази са свымъ збогъ препона кое у Мађарской расту.

Царъ е подъ 6. Новембр. огласио Кошута за Hof- und Landes-Verräthera, казни подвергаваюћи и ньегове помоћнике.

Овде е цара Николе Генераль-Адютанть Баронъ Ливенъ донесавшій ордене за Виндишгреца и Бана.

Fordítása:

November 20-án a bánnál megjelentünk az ajánló levelek átvétele miatt; egyebek közt ugyanazon napon Windischgrätz herceghez is kellend mennünk és tőle hasonló tartalmú levelet kézhez venni és aztán Olmützbe utazni.

A bán azonban tudatta velünk, hogy a miniszterek Bécsben vannak és a miniszteri tanács itt tartatik meg; így nem kellett Olmützbe utaznunk, hanem Schwarzenberg Félix herceg külügyminiszterrel igyekeztünk értekezni.

Mi november 20-án este 8 órakor vele összejöttünk és összes ügyeinkről körülményesen beszélgettünk. Ő világosan és határozottan adta elő a kormány jövendő szándékait; a többi közt a vajda ügye megoldatott és a herceg felkért minket, hogy ezt Szentségednek megírjuk és néhány napig itt tartózkodjunk, mivel meg fogja küldeni a megfelelő ügyiratot.

A vajdaságot illetőleg azt mondotta: valamennyi nemzetiségnek el kell nyernie a jogegyenlőséget és jelentőségük szerint fognak határokat kapni, azonban Bécsben, a közös birodalmi gyűlésen, képviseltetni kell magukat, nemzetiségük alapján történő kerületi beosztásuk szerint. Minderre nézve azonban most csak elvi kijelentés tehető, mert közmegállapodás nélkül meg nem állapíthatók a határok és a részletek.

A magyarokra célozva azt mondta: hogy a történeti és előjogok megszűntek; a mi részünkről erre történt megjegyzésünket szívesen méltányolta: ugyanis a mi történeti jogaink megfelelnek a mai idők szellemének és az egyenlőségi elvnek, amit tehát másoknak a kor szelleme ma nyujt, az minálunk kétrészről is biztosítva van.

Nemzeti viszonyaink jobb mérlegelése céljából terjedelmesebb, esetleg nyomtatott emlékiratot kért. Ezt megígértük neki átadni, mely úgyis azon kérdés elintézésére vonatkozik, mely általában a császárság többi nemzetiségeivel való tárgyalást illeti. Jelenleg ettől a lépéstől még tartózkodunk, két okból: *a)* hogy azon kérdéseket, melyek már nem is kérdések, ne hátráltassuk, *b)* s hogy az ilyen irat előbb a mieinknek bemutatandó.

A pátriárkai cím kérdését illetőleg a herceg megjegyezte: „dass diese Frage noch nicht genug reif sei". Mi erre megjegyeztük, hogy éppen a monarchiának keletre gravitáló érdekeire veszélyes lehet, hogyha a pátriárka ideáját, — mely a nemzetben él és ki nem törölhető, — kezéből elejti, mert egy másik külföldi főpap azt felfoghatja s minket ezáltal passzív állapotba juttatna. Ekkor neki a pátriárkaság és a belgrádi és osztrák szerbek érsekeinek történeti multját megmagyaráztuk. Úgylátszik, hogy a minisztérium bizonyos időre el fogja halasztani a kérdést, de kételkedünk azon, hogy ezt a kinevezést képes lenne, vagy merné, meghiusítani.

Mi, amint az ígért iratok Olmützből megérkeznek, leutazunk, hogy ne költekezzünk és az időt ne vesztegessük.

A hadsereg a kitűzött időben még nem indult el a Magyarországon növekedő akadályok miatt.

A császár november 6-án Kossuthot az udvar és ország árulójának nyilvánította s azokat, akik neki alávetik magukat vagy segédkeznek, büntetéssel sujtja.

Miklós cár szárnysegéde, báró Lieven főszárnysegéd, Windischgrätz és a bán számára rendjeleket hozott.

Ezen jelentést Sztratimirovits György, Suplyikác János és Bogdanovits Koszta írták alá; majdnem egyező jelentést tettek másnap (november 22-én) 1848. 31. sz. alatt Suplyikác János és Bogdánovits Koszta. (Lásd Szrpszki Letopisz, 112. k. 414—416. l. és Margalits: Szerb repertórium, I. k. 349—350. l.) Ugyanezen időben Kremsierben járt dr. Szubotits János Stadion gróf és Wessenberg miniszterelnöknél, akitől a bécsi szerb küldöttség megérkezése után Rajacsits pátriárka a megbízást megvonta. (Djejanija, Anhang I. 19.)

549.

Pétervárad, 1848 november 23.

Blagojevich szerémi főhadparancsnok átirata Rajacsits érsekhez, melyben a békeajánlatok pontjait közli.

Másolat. Karlóca. Djejanija, 1848. No. 172.

Präs. N. 1088/p.

In Beziehung auf die sehr geschätzte Zuschrift vom 20. d. M. 2517.[1] hat mich der königl. ung. Herr Reichskommissär von Beöthy bevollmächtigt, die von der Regierung Ungarns mitgetheilte Pazifizirungs-Punkte E. Exzellenz zur Kenntniss zu bringen, und diesem beigefügt, dass nach dem der erste Punkt der Friedensbedingnisse eine allgemeine Amnestie aus-

[1] Lásd az 546. számú iratot a 207. lapon

spricht, der 5-te die Bestättigung und Anerkennung des erwählten Patriarchen mit Sitz und Stimme auf dem ungarischen Reichstage gleich nach dem Fürstprimas zuerkannt, hiedurch die Einsetzung E. Exzellenz in Ihre vorigen Würden gewissermassen in voraus bedingt sei...

*

Bedingungen und Zugeständnisse, unter welchen man mit dem Herrn Metropoliten Rajacsits zu unterhandeln bevollmächtigt ist.

1-tens. Allgemeine Amnestie ohne Ausnahme.

2-tens. Gleiche Berechtigung an allen Rechten und Freiheiten, wie es das durch den König sankzionirte Gesetz von März 1848 gewährt.

3-tens. Dem Bürger Ungarns und seiner Nebenländer, so wie den Militär-Bezirken wird ihre Nationalität und der freie Gebrauch ihrer Sprache in Kirche, Schule und Gemeindeleben gewährleistet; namentlich dürfen sie:

4-tens. An die Regierung und an die Behörden ihre Eingaben in ihrer Sprache thun, darauf auch in derselben Bescheid empfangen; die Gesetze sollen auch in ihrer Sprache publizirt und die Korrespondenz der Regierung an die Behörden Slavoniens sollen neben der ungarischen Sprache auch in slawonischer geführt werden.

5-tens. Ihre Kirche soll den Schutz und die Unterstützung des Staates gleich denen übrigen geniessen; sie sollen ihre kirchlichen und Schulangelegenheiten auf ihren jährlichen Kongressen frei regeln und administriren; wählen ihren Patriarchen frei, — den die Regierung bestättigt, ihm seiner Würde gemäss in Ehren halten, und auf dem Reichstage ihm den Sitz gleich nach dem Fürst-Primas anweisen.

6-tens. Die Petitionen des serbischen Volkes, welche während diesem, oder beim nächsten Reichstage vorkommen, werden berücksichtigend zu Rathe gezogen, und die möglichsten Zugeständnisse gegeben werden.

Ezt a 6. pontot Beöthy kir. biztos fogalmazta. A honvédelmi bizottmány eredeti 6. pontja emígyen hangzott:

„In Berücksichtigung der Petition des serbischen Volkes wird die Regierung und der Reichstag in Gnaden zugestehen, dass für Slavonien und ihre slavonische Militär-Grenze, ein besonderer Banus aus ihrer Mitte bestellt werde, mit den Befugnissen, wie sie der Banus von Croatien hat, und Sitz und Stimme unter den Reichsbaronen auf dem Reichstage.“

A honvédelmi bizottmány a következő utasítást csatolta:

1. Miután e bizottmány már e részben nyilatkooztt Rajits folyamodására, e részletes előadást reá bizandónak nem véli; kinek feladata nem lehet más, mint a főbbeket és a népet általában az egyességre bírni s előkészíteni.

2. Ezek a pontok vagy bár mi pontok soha nem adandók a publicum elébe, mert az alku természetével ellenkezik mindent kitárni, kivált miután ők a követelők. Tehát a pontokat csak azon személlyel kell tudatni, ki részünkről megbízatik; p. o. jelenleg Beöthyvel, másképen sehol a világon nem foly az alkudozás.

3. Az egyes pontokat illetőleg, miképen az egész a föntebbiek szerint röviden és a honvédelmi bizottmány nevében szerkesztendő, úgy ahhoz, hogy a népfaji nyelv, Magyarország szorosabb értelemben vett határain belül a községi életen túl (a matriculát ide nem számítva) terjedjen; hogy az iskolai és egyházi ügyben a status felügyelete fön ne tartassék — a bizottmány nem járulhat, — mert ha ezt elfogadjuk, úgy eddig is kár volt harcolnunk.

A szlavóniai bán eszméje talán elfogadandó, de ez, mint a legvégső esetben fogadandó el az alku folytában az utolsó stadiumban.

A többi pontok alapul szolgálhatnak a pacificatio megkezdésére, folytathatása végett Beöthy az ő követeléseiket fel fogván terjeszteni. Természetesen a jóváhagyást a bizottmányt és az országgyűlést illeti.

(Budapest. N. M. 1848—49-es iratok.) A honvédelmi bizottmány irata egész terjedelmében közölve: Horváth Jenő: „A háborús felelősség" II. k. 34—37. lapjain.

7-tens. Wollen die Grenzer, des Grenz-Militärsystems enthoben sein, ist die Regierung hiezu geneigt; wollen sie selbes behalten, dann sind ihnen die Concessionen, die die Regierung bereits publizirte, bekannt, als: Eigenthum des Bodens, Theilungsfreiheit, Freizügigkeit, — freie Ausübung von Handel, Gewerbe und Wissenschaft; Befreiung von Robot, — vorzügliche Berücksichtigung ihrer eigenen Landessöhne beim Avancement, Ermässigung des Salzpreises.

Dem Originale gleichlautend.

Am 23. November 1848.

Vidi Beöthy m. p. Blagojevich m. p. FML.

Blagojevich főhadparancsnok 1848 november 25-én értesíté Rajacsits érseket, hogy Beöthy teljhatalmú országbiztos a tárgyalások megkezdése miatt

megérkezett Péterváradra. Maria-Schnee nevű kápolnánál kérte a találkozást. Rajacsits azonban éppen november 25-én, éjjel 1 órakor vette kézhez Ferdinánd király kéziratát és Windischgrätz herceg levelét, valamint a királyi kiáltványt, melynek következtében a Kossuth-párttal minden összeköttetést megszakított.

550.

Zimony, 1848 november 23.

Rajacsits érseknek Knityáninhoz, a szerbiai csapatok fővezéréhez intézett levele a magyarok békeajánlata tárgyában.

Eredeti levél. Belgrád. Sz. T. A. Knityánin levelezése.

Herr Oberst!

Auf Ihren Bericht von 28. d. M. habe ich Ihnen zu erwiedern, dass wir in diesem Zeitpunkte, wo die Anarchie in Wien vollständig besiegt ist, und wo die k. k. Truppen in einer Anzahl von mehr als 100.000 Mann an der oberen Donau gegen den Mittelpunkt der magyarischen Anarchie und Rebellion bereits operiren, keine Ursache haben auf solche Bedingnisse, wie sie der Herr General Vetter und Commissair Herr v. Beöthy den Serben darbietet zu pacificiren. Dies ist ja nicht um ein Haar mehr als wir früher vor unserer Bewegung gehabt haben; denn hier reden die Magyaren mit gar keinem Worte von unseren am 13-ten und 15-ten May gefassten und auf unverjährbaren Rechten der serbischen Nation basirten Beschlüssen, welche Ihnen durch den gewesenen Minister Esterházy wohl bekannt sein müssen. Sie reden nur von kirchlichen und Schulangelegenheiten, und von der Wahl des Patriarchen, auf einem kirchlichen und nicht nationalem Congresse, welches alles bereits durch frühere Landtage und Privilegien entschieden und gesichert war, nur mit dem Unterschied, dass durch den im April d. J. beendigten Landtag die Magyaren der serbischen Nation ihre Nationalität abgeleugnet haben, gerade in der Zeit, wo die Nationalität aller Völker Europas ihre Stellung und ihr Recht erhalten hat. Was unsere Petitionen anbelangt, haben die Magyaren genug Zeit gehabt solche in dem Juli-Landtage vorzunehmen und zu verhandeln, aber sie haben nicht nur dieses unterlassen, sondern auf die Petitionen der serbischen Nation durch Ihren Helden Hrabowsky und andere mit Mord und Brand und Vertilgung geantwortet. Der 7. Punkt Ihrer Vorschläge ist so gestellt, dass wir wieder von der Gnade der Magyaren abhängen müssten, was wieder keine Gleichberechtigung, sondern eine völlige Abhängigung von Ihnen beurkundigt. Wollen die Magyaren aufrichtig den Frieden, Freundschaft und Brüderlichkeit

der serbischen und wallachischen Nation, so müssen die Friedensbedingnisse auf der vollkommensten Freiheit und Gleichheit beruhen, wie es der gegenwärtige Zeitpunkt erheischt.

Übrigens müssen sie wissen, dass wir uns in keine Friedensunterhandlungen ohne den Croaten und Slavoniern und Ihren Banus einlassen können. Auch ist zu bemerken, dass wir an unserem apostolischen König festhalten, wo hingegen nach dem beiliegenden Manifeste seiner Majestät von 7-ten d. M. gar keine oder eine rebellische Regierung in Ungarn erblicken, mithin nicht wissen, mit wem wir eigentlich pacificiren könnten und sollten.

Ich ermächtige Sie von dieser Zuschrift dem Herrn Brigadier Vetter eine Abschrift mitteilen zu können.

551.

Zimony (?), 1848 november 25.

Rajacsits érseknek a temesvári haditanácshoz intézett iratából a Bánság közigazgatása tárgyában.

Másolat. Wien. Kr. A.; H. A. D. 1848. XII. 45. a.

... In meiner Stellung als zeitlicher Verweser der Regierungsangelegenheiten der serbischen Wojwodschaft fühle ich mich verpflichtet, die Landesadministration auch im Banate auszuüben, in so lange als die gegenwärtigen kriegerischen Bewegungen dauern, und bis nicht die neue Ordnung der Dinge auf dem gesetzlichen Wege zu Stande gebracht sein wird. Darum ersuche ich den hohen Kriegsrath, die banater Behörden anweisen zu wollen, dass sie sich in allen, die Landesadministration betreffenden Angelegenheiten an mich zu wenden haben, um sowohl dem in dem a. h. Handschreiben S. Majestät, als auch jenen in der Hauptversammlung ausgesprochenen Vertrauen der Nation zu meiner Person, wie auch meiner daraus erfliessenden Pflichtschuldigkeit entsprechen zu können.

Br. Piret nem helyeselte Rajacsits érsek eljárását, sőt határozottan rosszalta, hogy még az oláh határőrvidéki ezredet is hatalmába akarja rendeleti úton keríteni, holott szerinte az oláhok a szerbeket gyűlölik. A temesvári hadi tanács kijelentette, hogy a császári kéziratban nyoma sincs annak, mely szerint a karlócai érsek bizatott volna meg a Bánság adminisztrációjával. Felkéri a tanács a főpapot, hogy legfeljebb az illir- és németbánsági határőrvidéki ezredekre szorítkozzék, ahol úgyis felfordult a közállapot. (Hauptarmee, Detailakten, 1848. XII. 45. December 17.)

552.

Belgrád, 1848 november 28.

Mayerhofer ezredes belgrádi osztrák konzulnak Rajacsits érsekhez intézett leveléből, temesvári látogatásáról és a szerb biztosok túlkapásai ellen felszólal.

Másolat. Karlóca. Djejanija, 1848. No. 181.

N. 151.

Ich bin gestern von meiner Reise nach Temesvár glücklich zurückgekehrt... Über die militärische Verhältnisse und unsere zunächst bestehende Aufgabe gegen Werschetz habe ich dem General von Suplyikatz ausführlich relationirt... Sobald die siebenbürger Kolonne eingetroffen sein wird, und für die Proviantirung von Arad keine Sorge mehr besteht, wird die E. Exzellenz bekannte Unternehmung auf Werschetz ausgeführt, wozu die Verabredungen bereits getroffen sind...

Ich habe E. Exzellenz im Namen des Banater Kriegsrathes und des Chefs des dortigen Civil-Commitées Baron von Ambrózy, dem Bischof der orientalischen Kirche zu Temesvár Herrn Sivkovich als gegenwärtig besonders thätigen Beförderer der Nationalsache zu empfehlen, und habe von ihm auch die genügendsten Aufklärungen über seine frühere gedrückte und unfreie Haltung empfangen.

Der mit gewissen Vollmachten nach dem Banate gesendete Herr Popovich hat sich anmassen wollen in Orsova und anderwärts Odbors und Commitees zu bestellen, National-Versammlungen u. d. g. zu halten, was sogar dem kais. Patente über den Kriegszustand in Ungarn und den Nebenländern zuwiderläuft. Ich habe ihm sehr ernstlich untersagt durch ein solches Benehmen Anlass zu einer, unserer Sache nur höchstschädlicher Aufregung der im östlichen Theile des Banates sehr gemischten Nationalitäten zu geben, und auch selbst Anstalt getroffen, dass er an Störung der glücklichen Weise dort bestehenden gesetzlichen Ordnung verhindert werde. Ich bitte E. Exzellenz aber ihm und ähnlichen Kommissären, die unter den gegenwärtigen Umständen, nicht nothwendigen Vollmachten und Dekrete, welche leicht missverstanden und missbraucht werden können, abzunehmen, da Alles unserer Sache wahrhaft förderliche im ordentlichen Wege durch den banater Kriegsrath und dem dortigen Herrn Bischof Sivkovich nach dem Wunsche E. Exzellenz und der Nation erlangt werden kann...

553.

Bécs, 1848 november 28.

Jellačić horvát bán levele Rajacsits érsekhez, mellyel utóbbit a szerb követelések teljesitése iránt megnyugtatja.

Másolat. Karlóca. Djejanija, No. 180.

Приятелско писмо Ваше у толико се є серца мога коснуло, да незнамъ, чимъ бы изражену жалость утишати могао, — но пріє свега увѣрити Васъ морамъ, да и я сва она, коя Вы чуствуєте, дубоко у истой мѣри осеђамъ, и да бы се за найсрећніегъ сматрао, кадъ бы по жели моіой, сва захтеваня народа србскогъ испунити кадаръ био, а да су моє све тежнѣ тамо управлѣне, и Богъ и свѣть мора да увиди, єръ я могу увѣрити Васъ, да одъ моє стране ништа пропустио нисамъ, чимъ самь мисліо испунѣнѣ желња србскій унапредити да пако на сва до данасъ рѣшителанъ одговоръ приспіо ніє, я мислимъ никоме иначе, него непредвиднимъ околностима преписати имамо; . . . . да Дворъ на толика моя представленя ништа не чини, и самь се чудимъ, али шта ђу да чинимъ, него опеть молбе моє да поновимъ, и обнадеждимъ Васъ, да заслужена задовольштина скоримъ приспѣти мора, а дотле нека Васъ милость Божія одъ свакогъ зла чува . . .

Увѣравамъ Васъ, да нигда ни єдну прилику пропустио нисамъ о Србима, као рођеной браћи бринути се, коє ђе надамъ се времѣ найболѣ посведочити.

Што на мене злобиви подозреня бацаю и мене предъ народомъ опрнити труде се, невређаме, єръ совѣсть є моя чиста, и намѣра моя искрена, коє самь я веђъ до сада и словомъ и дѣломъ засведочио, а и будуђность уфамъ се у Бога іошъ ђе ме ясныє оправдати.

Да мађари нуде и обеђавають вѣруємъ я, но можели народъ србски у томъ какво ємство имати, и можелій неприятелю у стиски ставлѣномъ вѣру поклонити? найпосле може ли народъ србски, кой као найглавній значай — вѣрность прама своме уставномъ кралю, на челу носи, са бунтовницы и неприятељи двора и народа у погодбе упуштати се? Іа мислимъ, да кадъ Вы с' моћнимъ упливомъ Вашимъ, Народъ о правой намѣри неприятеля упутите, да ђе се онда радостно одважити и далѣ подносити жертве.

Напослѣдку увѣрени будите, да ми србске желѣ као собствене моє на срцу леже, и да ђу и у будуђе све употребити, за да све што пріє испунѣне буду; и тврдо се надамъ, да ђе утѣха одъ стране двора заслужномъ народу србскомъ крозъ

кой часъ приспѣти, народъ пако трудите се ублажити, увѣраваюћи га, да є іоштъ кратко време у кому мы трпити имамо, и да бы сада с' єднимъ неоснованимъ коракомъ цѣло досаданѣ мужество оцрнити и желаєму будућность на вѣки уништити могли, єръ скори коракъ ц. к. войске у Угарску безъ сумнѣ ће сваку пропасть удалити . . .

Fordítása:

Az Ön baráti levele annyira meghatotta szívemet, hogy nem is tudom mivel nyugtathatnám meg kifejezett szomorúságában, de mindenekelőtt meg kell nékem Önt arról győzni, hogy én is mindazt, amit Ön érez, mélyen és éppoly mérvben átérzek és legszerencsésebbnek tartanám magam, ha óhajomhoz képest a szerb nemzet összes kívánságait teljesíteni képes volnék s hogy minden törekvésem erre irányul, ezt Istennek és a világnak be kell látnia; részemről biztosíthatom Önt, hogy minden gondolhatót megtettem a szerb kívánságok teljesítése tekintetében és hogy a mai napig sem kaptam még döntő választ, azt csak az előre nem látható körülményeknek tulajdoníthatjuk s hogy az udvar annyi előterjesztésem után mit sem tesz, azon magam is csodálkozom, de mit is tehetek mást, mint kérelmemet megújítani; biztatom Önt, hogy a kiérdemelt elégtétel hamarosan meglesz s addig is Isten kegyelme óvja meg Önt minden rossztól...

Biztosíthatom Önt, hogy soha egyetlen alkalmat sem mulasztottam el a szerbekről, mint vérrokon testvéreinkről, gondoskodni s reménylem, hogy idővel ez be is fog igazolódni.

Engem legkevésbbé sem bánt az, hogy rosszakaratú egyének meggyanúsítanak és a nemzet előtt befeketíteni igyekeznek, mert nekem tiszta a lelkiismeretem és szándékaim őszinték, amit eddig szóval és tettel bebizonyítottam; Istenben bízom, hogy a jövő engem még fényesebben fog igazolni.

Elhiszem, hogy a magyarok ajánlatokat és ígéreteket tesznek, de láthat-e a szerb nép ezekben biztosítékot és bízhat-e a megszorult ellenségben? s végre is alkudozásba bocsátkozhatik-e a szerb nemzet, melynek legfőbb jellemvonása alkotmányos királya iránti hűsége, — forradalmárokkal, az udvar és a nemzet ellenségeivel? Én azt tartom: ha hatalmas befolyásával nemzetét az ellenség igazi szándékairól tájékoztatja, akkor az örömmel fogja magát továbbra is elhatározni az áldozatok viselésére.

Végül legyen meggyőződve, hogy a szerb óhajokat, akár csak a magaméit, szívemen viselem és a jövőben is mindent meg fogok tenni, hogy ezek mielőbb teljesíttessenek; erősen hiszem, hogy az udvar részéről az érdemekre szert tett szerb nemzet vígasza rövidesen megérkezik; a nemzetet pedig igyekezzék megnyugtatni, biztosítván azt, hogy még csak rövid ideig

kell szenvednünk s most egy alaptalan lépéssel eddigi férfias magatartásukat bemocskolhatnák és óhajtott jövőjüket mindenkorra megsemmisíthetnék, hiszen a cs. kir. sereg közeli bevonulása Magyarországba kétségen kívül minden veszedelemnek véget fog vetni...

554.

Bécs, 1848 november 28.

Kusevits Szvetozár, a horvát báni tanács kiküldöttének Rajacsits érsekhez intézett levele a pátriárkai kérdés tárgyában.

Másolat. Karlóca. Djejanija, No. 179.

Изъ мога понизногъ извѣстія одъ 3. тек. мес. подъ броемъ 12. изъ Вараждина одсланогъ, изволили сте увидити причину могъ удаленія изъ отечества, после кога вративши се у Загребъ, заключио е бански Совѣть ради превелике оскудице у оружію к' Нь. пр. Г. Бану послати ме . . . Нь. Преузвишеность изволила ме на нѣкое врѣме у главномъ свомъ стану задржати . . .

Приликомъ овомъ трудио самь се по могуѣству и станю ствари и намѣри о нашой войводовини извѣстити се, и изъ поузданогъ извора разуміо самь, да е питанѣ о войводи одъ стране двора рѣшено, за одобренѣ пако Патріяршіе да бы такођe дворъ быо, но Руссія да се тому противи, и неѣе да увиди, да е то наше едно одъ найстаріи права, чега ради необходимо бы нужно было, да Святость Ваша вѣредостойне преписе они поведя овамо пошлѣте, кое у праву бираня патріярха гласе, кое би онда своймъ начиномъ Рускомъ посланику на развидѣніе доставити се могле, коймъ начиномъ мислимъ да бы получили, да у будуѣе овоме се противставляти неби могли, — тако дакле ако Святость ваша овай предлогъ за сходно средство к полученю цѣли држи, изволите ту ствaрь овде кому познатомъ наложити, кой ѣе ова сва политики руской сходно предложити знати . . .

Fordítása:

F. évi november hó 15-én, 12. számú, Varasdról küldött alázatos jelentésemből megtudhatta hazámból való eltávozásom okát; Zágrábba visszatérve, a báni tanács elküldött engem a bán őexcellenciájához a szükségelt fegyverek miatt; őexcellenciája egyidőre visszatartott főhadiszállásán és ezen okból tartózkodtam ott a mai napig.

Ezen alkalommal lehetőleg igyekeztem vajdaságunk ügyeinek állapotáról és a szándékokról tájékozódni; megbízható for-

rásból értesültem, hogy a vajda kérdése az udvar által teljesíttetett; a pátriárkátusi kérdést is pártolja, de Oroszország ellene van és ez nem akarja belátni, hogy ez egyike legrégibb jogainknak, miért is halaszthatatlanul szükséges volna, hogy Szentséged azon okleveleknek hiteles másolatát elküldené, melyek a pátriárkaválasztás jogáról szólnak s melyeket a maga módja szerint az orosz követnek bemutathatnánk; ily úton, azt hiszem, elérhetnénk, hogy jövőben ez ellen nem lehetne tiltakozni. Ha tehát Szentséged ezen előterjesztésemet a cél elérésére alkalmasnak találja, szíveskedjék valamelyik ismerősét megbízni, aki mindezt az orosz politikai tényezőknek alkalmas módon előterjeszteni tudni fogja...

555.

Olmütz, 1848 november 28.

Stadion osztrák belügyminiszter Suplyikác tábornoknak, a szerb nemzet vajdájául való kinevezése iránti császári előterjesztése.

Eredeti fogalmazvány. Wien. St. A. 1848. M. R. 2668/1848. és M. R. Z. 3307. Exp. 1848 december 1. Részben elégett fogalmazványa M d. I. 1848., szám nélkül.

Die Übergriffe der Magyaren und ihre rücksichtslosen Bestrebungen, ihre Nazionalität zur alleinherrschenden in Ungarn und den Nebenländern zu machen, haben, sowie die kroatische und slavonische, auch die serbische Nazion zum Widerstande gegen die magyarischen Unterdrückungsmassregeln aufgerufen, — und als in Folge der Märzereignisse die revolutionäre Parthei der Magyaren die Maske abwarf, und in offener Empörung gegen den Thron Eurer Majestät und die Monarchie auftrat, griff die serbische Nazion zu den Waffen und berief ihre Abgeordneten nach Neusatz zu einer allgemeinen Nazionalversammlung.

In derselben wurde die serbische Nazion als politisch *frei* und *unabhängig* erklärt, *jedoch mit der Erklärung treuer Anhänglichkeit an den Thron Eurer Majestät und des Verbandes mit der österr. Monarchie.*

Zugleich wurde für die Behandlung der wichtigsten Angelegenheiten der Nazion, ein Comité eingesetzt, und der damalige Oberst, nunmehrige *Generalmajor Suplikatz zum Wojwoden* der Nazion erwählt.

Alle diese Akte entbehren zwar der loyalen Förmlichkeit, allein sie waren ein Gebot der Nothwendigkeit und der Liebe zur geheiligten Person Eurer Majestät und der feste Vorsatz, mit der österreichischen Gesammtmonarchie vereint zu bleiben, lag ihnen zunächst zum Grunde.

Es sei jedoch nunmehr dringend nothwendig, diesem durch die Gewalt der Umstände herbeigeführten Zustande eine rechtliche Grundlage zu geben, um der serbischen Nazion die Gleichberechtigung ihrer Nazionalität durch einen *öffentlichen Akt* zu gewehrleisten, zugleich aber auch, um ihren Bestrebungen *jene Richtung* zu geben, welche das Ministerium im Zwecke der Erhaltung und Befestigung einer einigen und starken österr. Monarchie zu verfolgen verpflichtet ist.

Der *erste und nothwendigste Schritt*, um der serbischen Nazion Vertrauen zur österr. Regierung einzuflössen, und dem Ministerium es möglich zu machen, im Interesse der gesammten Monarchie auf die Serben den gebührenden Einfluss zu üben, *sei die Ernennung des von ihnen gewählten Generalen Suplyikatz zum Wojwoden* ihrer Nazion, vorbehaltlich der ihm zu ertheilenden Instrukzion.

Da zur Ausfertigung derselben ein näheres Eingehen in die Detailverhältnisse der Nazion, in ihre Beziehungen zu den angrenzenden Ländern und vielleicht auch eine vorläufige Rücksprache mit dem Wojwoden selbst nothwendig sein wird.

Da der General Suplikatz das volle Vertrauen der serbischen Nazion geniesst, da er dem österr. Throne treu ergeben ist, und sich Eurer Majestät Regierung nur Glück wünschen kann, dass die Wahl auf ihn, der der Regierung durch seinen Eid als Militär verpflichtet ist, gefallen ist: da ferner auch der Feldmarschall Fürst Windischgrätz und der Banus von Kroazien für diesen Posten empfohlen und auf die hohe Dringlichkeit seiner Ernennung aufmerksam gemacht haben: so bittet Graf Stadion im Namen des Gesammt-Ministeriums: Eurer Majestät möchten den Generalen Stephan Suplikatz zum Woiwoden der serbischen Nazion a. g. zu ernennen und Sich vorzubehalten geruhen, ihm die näheren Weisungen über seinen Wirkungskreis und seine Stellung zu dem Ministerium und den anderen Landesbehörden nachträglich zukommen zu machen.

In diesem Momente, wo die unverbrüchlichen Rechte E. Majestät in Ungarn mit Waffengewalt erkämpft werden müssen, sei es von der grössten Wichtigkeit die Kräfte der Gutgesinnten und aller dem Throne E. M. treu ergebenen Unterthanen aufzubieten, um die Empörung so schleinig als möglich zu unterdrücken. Graf Stadion bittet um möglichst schleinige Schlussfassung, weil es erst dann dem Ministerium möglich sein wird, mit Suplikatz sich ins Vernehmen und Verkehr zu setzen.

Das Gesammt-Ministerium stellt hier einen Antrag, dessen a. h. Gewährung in den schon oft geäusserten Wünschen der serbischen Nazion, ja selbst auch in jenen der Kroaten und Slavonier liegt.

Ezen előterjesztést Ferenc Károly főherceg ellenjegyezte, úgyszintén Schwarzenberg herceg is, mire Ferdinánd 1848 november 30-án a következő határozatot írta alá:

„Ich genehmige die hier gestellten Anträge, und ernenne den Generalmajor Stephan Suplyikatz zum Wojwoden der serbischen Nazion mit dem Vorbehalte, über den Wirkungskreis und die Stellung dieses Amtes zur Zentral Regierung nachträglich Meine Willensmeinung zu eröffnen. In letzterer Beziehung sehe Ich seiner Zeit den weiteren Vorschlägen des Ministeriums entgegen."

Miről Stadion gróf Schwarzenberg Felix osztrák külügyminisztert 1848 december 6-án értesítette.

556.

Budapest, 1848 november 29.

A nemzet képviselőinek és az ország főrendeinek kiáltványa Magyarország népeihez, illetve nemzetiségeihez.

Lásd: Gracza György: Az 1848—49-i magyar szabadságharc története c. műve. III. kötetének 151—160. lapjain.

557.

Belgrád, 1848 november 29.

Mayerhofer ezredesnek az osztrák külügyminiszterhez intézett jelentése a szerbországi politikai viszonyokról.

Kr. A.; Arch. d. Militärkanzlei. Fasc. 1849. ad acta. 131—313.

N. 152.

Aus der hier beiliegenden Abschrift meines gestrigen [28. Nov. 1848] Berichtes an Se. Durchlaucht den Fürsten Windischgrätz wird das h. Ministerium meine Thätigkeit und den Stand der hiesigen Angelegenheiten seit meinem letzten Bericht vom 14. d. M. gnädigst ersehen.[1]

Der neue türkische Statthalter Hassan Pascha ist am 18-ten dieses Monats hier eingetroffen.

Oberst Danilewsky hat mich auf meiner Reise in das Banat bis Orsova begleitet und ist, nachdem er mittlerweile mit den Truppen zu Tschernetz und Crajova verkehrt hatte, mit mir

[1] Lásd az 532. sz. iratot a III. k. 157. lapján és az 552. sz. iratot a 216. lapon.

wieder hieher zurückgekehrt. — In den untern Fürstenthümern herrscht Ruhe und Zuversicht und Handel beginnen zurückzukehren.

In Serbien scheinen die Parthei-Umtriebe ebenfalls zu schweigen, da alle Aufmerksamkeit nach den Vorgängen in unserem Lande gewendet ist. Die Regierung des Fürstenthums fährt fort sich sehr loyal und angemessen zu betragen.

558.

Karlóca, 1848 november 30.

Rajacsits érsek gróf Nugent táborszernagyhoz Grácba, Blagojevich péterváradi főhadparancsnok ellen intézett leveléből.

Eredeti irat. Wien. Kr. A.; R. K. N. 1848. XII. ad 37.

... Wir haben die durch FML. Blagojevich, wiewohl auf der breitesten Basis, gemachten Anträge zur Pacifikation verworfen und verschmäht.

Weil ich des FML. Blagojevich erwähnt habe, kann ich nicht unterlassen, einige Worte über diesen mit so vielen Wohlthaten von seinem Kaiser überhäuften Mann E. Exzellenz zu sagen. Nach der für die Wiener ewig schändlichen That vom 6. October hat sich dieser Theresien-Ritter beeilt die kais. Fahne von der Festung abzunehmen, und statt derselben die magyarische aufzustecken und neben dem Theresiens-Kreuz eine magyarische Cocarde anzuheften. Als aber die Nachricht von dem Falle Wiens zu mir gelangte, theilte ich ihm solche auf der Stelle mit, und forderte ihn auf, die rebellische Fahne zu streichen, und die kaiserliche sammt unserer Nationalfahne aufzuhissen, zugleich aber auch unsere Grenztruppen in die Festung einzunehmen. Aber Judas wollte nicht verstehen. Dasselbe that ich vorgestern, als ich von S. Majestät ein Handbillet mit den bis nun erlassenen Manifesten durch den Marschall Fürsten zu Windischgrätz erhalten habe, mit der Drohung, dass ich ihn als Hochverräther stempeln, und wenn er sich nicht für seinen Kaiser erklären wird, Sr. Majestät anzeigen werde. Heute überschickte ich ihm eine vom Fürsten zu Windisch-Grätz eingelangte Depesche durch meinen Vertrauten Parlamentair, der mit ihm unter vier Augen zu sprechen die Gelegenheit hatte. Nach dem von meinem Vertrauten erhaltenen Berichte zu urtheilen,

ist er durch und durch Magyaron, und scheinet noch immer zu hoffen, dass sein Gebiether Kossuth doch den Sieg davon tragen werde...

Was von diesem und FML. Zahn, der gleiche Gesinnungen mit ihm hegt, zu halten ist, werden E. Exzellenz besser als ich wissen...

Eine Unternehmung auf Essek und Peterwardein könnte nur durch eine Kriegslist und Bestechung gelingen.

559.

Budapest, 1848 november 30.

A honvédelmi bizottmány Vetter tábornokot a szerbek elleni hadjáratra szólítja fel.

Csernátoni fogalmazványa. Budapest. O. L.; K. I. 1848. 4116/e. Exp. dec. 2-án.

Önnek nov. 25-éről a hadügyminisztériumnak az iránti tudósítása, hogy a szerbekkel való egyezkedést mint teljesen meghiusultnak tekinthetni, itten tudomásul szolgálván, vezérőrnagy úr az ezen esetre már előlegesen tervezett intézkedéseknek foganatba vételére oly megjegyzéssel kéretik, hogy miután mi a szerb és rác lázadókkali kibékülésre isten és ember előtt minden jog és okszerű kívánatok megadásában magunkat készeknek mutattuk, s a kibékülés és multak feledése nem a mi kérlelhetetlenségünkön, hanem az ők megátalkodott gonosz makacsságaikon s felbérelt pusztítási vágyaikon szenvedett hajótörést: a kíméletnek többé helye nem lehet s a harc, mely ellenök egész kérlelhetetlenséggel megnyitandó, csak a kiirtásnak harca lehet. Ha isten győzelmet ad, szent ügyünk mellett kivont fegyvereinknek és a hálátlan faj razirozva leend, mi önérzetteljesen és lelkimardosás nélkül fogjuk Európának, igen az egész világnak fölmutatni azon okleveleket, melyek tanuságot tesznek, hogy a magyar mily nagylelkű tudott és akart volna lenni, maga a gyalázatos árulás és vétkes pártütés ellenében is, és nagylelkűségi ajánlata mily vak átalkodottsággal vettetett meg. Azért harcra! és a kímélet ne lágyítsa meg Önök fegyvereit. E faj számára nincs kegyelem, istennél a kegyelem!

560.

Karlóca, 1848 november 30.

Rajacsits érseknek Windischgrätz herceghez intézett levele, melyben a szerbek helyzetét és érdemeit ecsetelve, a szerb követelések pártfogását kéri.

Szrpszki Letopisz, 112. k. 436—443. l.

... Wiewohl von der ganzen Welt verlassen, hat die serbische Nation, ... seit dem 12. Juni l. J. als dem Tage, wo FML. Hrabowsky das arme Carlovitz mit Mord und Brand überfiel, nicht allein ihr eigenes Recht, sondern auch jenes der allerhöchsten Dynastie und der Gesammtmonarchie bis heute mit übermenschlichen Kräften gegen die rebellische Kossuth'ische Faktion, verfochten, und nur mit Gottes Hilfe, sich gegen die übermässigen magyarischen Kräfte, auf den gegenwärtigen Standpunkte erhalten. Aber nicht allein gegen die Magyaren mussten wir kämpfen; wir hatten beinahe mehr gegen innere Elemente zu thun. Alle Deutschen, Ruma allein ausgenommen, alle Katholiken, mögen sie welcher immer Nation angehören, alle Slowaken, Wallachen, und Magyaren in der Grenze, waren offen unsere Feinde, so zwar, dass sie weder an Mannschaft, noch an andern Leistungen, etwas beitragen wollten, vielmehr mit Waffen in der Hand gegen uns auftraten, dass man sie mit Gewalt der Waffen bezwingen musste.

Zu dieser falschen Haltung der nichtserbischen Bewohner dieses Landes, hat das unbegreifliche Benehmen des Obersten Rastić, Oberstl. Hallavanja vom Peterwardeiner Regiment, dann des FML. Piret und Hrabowsky und ihrer Untergebenen im Illirisch und Deutsch-Banater Regimentern, das Meiste beigetragen...

[Oberst Rastić], dieser unglückselige Mann hat die katholischen Soldaten und Bewohner des Regimentes so sehr verdorben, dass sie heutigen Tags noch nicht zu ihrer Fahne gestossen sind, sondern nach der Ankunft des Generalen Suplikatz zwar ausmarschirten, aber sich unter Commando des Hauptmannes Turina, zu den croatischen Truppen weit oberhalb der Festung Essek begaben...

Ich selbst habe sowohl durch Proclamationen,[1] als durch ihre gutgesinnten Glaubensgenossen nichts ausrichten können. Aber auch wollte ich keine scharfen Massregeln gegen sie ergreifen, weil dadurch dann der Saame zur regen Feindseligkeit

[1] Lásd a 355. számú iratot a II. k. 539. lapján.

zwischen beiderseitigen Religionsbekennern gesträut worden wäre... Die Geschichte dieses Bürgerkrieges wird manchen traurigen und barbarischen Act, von diesen innern serbischen Feinden, besonders den Deutschen in Weisskirchen, aufzuweisen haben...

Die im Lande damals befindlichen Offiziere scheuten sich nicht nur an die Spitze des Volkes zu treten, sondern waren gegen dasselbe vielmehr feindselig, und suchten die Bewegung zu ersticken. Aber nichts hat uns so sehr geschadet, wie die beiden commandirenden Generäle mit ihren Festungen ... Nicht besser handelte und handelt Baron Blagojevich ... ich forderte ihn auf, die Fahne der Rebellen abzunehmen und jene des Kaisers aufzustecken, ... mit der Drohung ... dass ich ihn als Hochverräther erklären und die Anzeige davon Sr. Majestät machen werde...

Ich mache E. Durchlaucht ergebenst bekannt, das vorgestern abends [28. Nov.] um 6 Uhr der H. Rittm. Br. Bruckenthal hier angelangt sei, und mir die übersendeten 50.000 Gulden in Absein des Vojvoden Suplikatz eingehändigt habe...

Nachdem alle hiesigen Grenz-Regimenter den betreffenden zweien Gen.-Commanden, nämlich Slavonisch-Syrmischer und Banater, den Gehorsam schon längst aufgekündigt haben; weil beide damals magyarisch gesinnt waren, und nachdem die Anarchie über Hand zu nehmen drohte, hat die serbische Nation zu allererst einem Ausschusse von 48 Personen die Regierung in die Hände gegeben. Weil aber diese Art Regierung dennoch zu verwickelt erschien und die Geschäfte sich wegen collegialer Langsamkeit anhäuften, so kam man bald zur Einsicht, dass man auf diese Art nicht auslangen kann, und legte daher die Regierung in meine Hände ... Seit der Ankunft des H. Gen. Majors Suplikatz, welchen die Nation am 1/13. Mai l. J. zu ihrem Vojvoden fürgewählt hat, führt er nur das Kriegs- und Militärwesen; alle übrigen Administrationgeschäfte lasten noch immer auf meinen Schultern...

Nachdem Temesvár sich für die kais. Regierung und Dynastie erklärt hat, hat sich dort ein Kriegsrath unter Vorsitz des FML. Piret und ein Comité unter Vorsitz des Bischofs Živković gebildet, und wir sind mit ihnen in Verbindung getreten. Der General Suplikatz befindet sich gegenwärtig im Banate, um mit dem Kriegsrathe die Operationen gegen Werschetz und Weisskirchen zu verabreden...

Um alle Collisionen mit dem Temesvárer Kriegsrathe und dem dortigen Ausschusse zu vermeiden, währe es höchst nothwendig, dass unser Vojvode, Gen. Suplikatz zum Befehlshaber aller Truppen im Banate und zum Commandirenden Generalen

in Syrmien, Banat und Bacska ohne Verzug ernannt werden möchte ... Auch wäre es für die gute Sache und baldige Reinigung des Banates von den Rebellen zweckdienlich, wenn die Banater Landesbehörden an mich und an das Carlovitzer General-Comité angewiesen werden möchten.

Ich kann nicht umhin E. Durchlaucht zu offenbaren, dass wir von der fürstlich-serbischen Regierung, nachdem wir uns feierlichst erklärt haben, dass wir neben unserer Nationalität nur für die a. h. Dynastie in die Schranken getreten sind, sowohl mit Mannschaft, als mit Geld und Munition bestens unterstützt worden sind ... E. Durchlaucht können sich unmöglich vorstellen alle die Opfer, welche diese Nation in dem gegenwärtigen Kriege, für die Rettung ihrer Nationalität und für das angestammte Kaiserhaus gebracht hat. Was wäre erfolgt, wenn diese Nation gleich den Slowaken unthätig geblieben, oder sich gar mit den Magyaren vereinigt hätte? ...

Darum bitte ich im Namen dieser Nation E. Durchlaucht, ihr so gut begründetes Recht in hohem Schutz zu nehmen, und ihre Ansprüche, welche unsere in Wien befindlichen Deputierten der kais. Regierung auseinandersetzen und vorlegen werden, baldmöglichst in Erfüllung gehen zu lassen.

561.

Pétervárad, 1848 december 1.

Blagojevich táborszernagy visszautasítja Rajacsits érseknek kapitulációra felszólító felhívását.

Karlóca. Djejanija, No. 188.

Präs. N. 1098/p.

Ich hatte bereits einmal die Ehre gehabt E. Exzellenz zu benachrichtigen, dass mein früheres wie auch gegenwärtiges Benehmen nichts anders als im Interesse der rechtmässigen Sache meines Kaisers und Königs sei, und ich zur Verhütung eines unnöthigen [Kampfes?] auch ferner in demselben Sinne zu verharren mich umsomehr bestimmt finde, als es selbst Sr. Majestät a. h. Wille ist, jedes Blutvergiessen der freundnachbarlich lebensollenden Nationen zu vermeiden, wie es insbesondere wieder durch das a. h. Patent vom 7.-ten d. M. an den Tag gelegt worden ist.

Durch jedes andere Benehmen meinerseits würde nur das grösste Unheil bei meinen sonstigen friedlichen, aber für die Sache ihrer Nationalität, wie diess bei jeder andern der gleiche

Fall ist, höchst begeisterten Garnison, welche fast durchgehends aus ungarischen Truppen besteht, hervorbringen, welche mit all ihren Vorgesetzten dem beschworenen Eide getreu zuvörderst bereit bleibet die Festung Peterwardein für Se. Majestät, unseren a. g. Kaiser und König, dann das Reich bis auf den letzten Mann zu vertheidigen, nach Aussen hin aber, und sohin auch gegen das von Serben bewonhte Landesgebiet, keinerlei feindselige Absichten zu haben, so ferne kein Angriff auf das dreiseitige von dort her geschieht.

Hiebei kann ich E. Exzellenz nicht verbergen, wie sehr mich das von Hochderselben in drohender Sprache und mit wenig Rücksicht gegen einen im a. h. Dienste Sr. Majestät stehenden k. k. österreichischen Generalen, welcher durch 48 Jahre mit unverbrüchlicher Treue und Anhänglichkeit, an seinen Monarchen dem Staate sowohl im Kriege, als im Frieden gewiss wesentliche Dienste geleistet hat, abgefasste und an mich gerichtete Schreiben vom 25-ten d. M. N. 2936.[1] verletzt hat, und kann kaum glauben, dass diese Worte aus dem Herzen eines mit mir im a. h. Dienste ergrauten, und durch Verdienst und der Kaisersgnade eine so hohe Rangstufe erreichten Staatsmannes geflossen sind, dessen Humanität sich sonst eben so edel, als zukömmlich bewährt, — und auch mir hievon bereits so viele Beweise dargeboten hat, die ich stets zu würdigen gewusst habe.

Blagojevich péterváradi hadparancsnok ezen soraival visszautasította Rajacsits érsek fenyegető levelét, aki az 1848 október 3-i császári manifesztumra hivatkozva, a tábornokot meghódolásra felhívta, ellen esetben őt árulónak bélyegezvén.

562.

Olmütz, 1848 december 2.

Stadion gróf osztrák belügyminiszter császári előterjesztése Rajacsits érseknek kitüntetése tárgyában.

Fogalmazvány. St. A.; M. R. 1848. 2677. M. R. Z. 3316. Exp. december 4-én.

3316. praes. 4. Dezember.

Vortrag des Ministers des Innern, Gr. Stadion vom 2. Dezember 1848, wegen Verleihung des Ordens der eisernen Krone erster Klasse an den Erzbischof von Carlovitz, Josef Rajachich.

Der genannte Erzbischof habe bereits früher durch sein Wirken als Archimandrit im Oguliner Gränz-Infanterie Bezirke, sich einen ausgezeichneten Ruf und das Vertrauen der dortigen

[1] Lásd Szrpszki Letopisz, 112. k. 423—424. l.

Bevölkerung erworben. Seinen Einfluss auf die serbische Bevölkerung habe er stets dazu benützt, dieselbe in der treuen Anhänglichkeit an Eure Majestät und die Gesammtmonarchie zu bestärken und zu kräftigen, den glänzendsten Beweis seiner patriotischen Gesinnung aber in der jüngsten Vergangenheit geliefert, als es galt, zur Wahrung der Rechte Eurer Majestät, wie jener der serbischen Nazion den hochverrätherischen Bestrebungen der magyarischen Fakzion entgegen zu treten, wobei sich die ganze Nazion der Serben um ihn, als ihren Mittelpunkt schaarte und sohin durch Vereinigung ihrer Kräfte im Stande war, allen hinterlistigen und gewaltsamen Versuchen der Kossuth'schen Parthei, sie an der Sache E. Majestät treulos zu machen, mit Erfolg widerstehen.

In Übereinstimmung mit dem hierüber gefassten Beschlusse des Ministerrathes stellt Gr. Stadion den a. u. Antrag, E. Majestät wollen die persönlichen Verdienste Rajachich durch a. g. Verleihung des Ordens der eisernen Krone erster Klasse zu belohnen geruhen. Diese a. h. Gnade werde die serbische Nazion freudig berühren, indem sie darin eine Berücksichtigung ihrer Wünsche, eine Belohnung ihrer so glänzend bewährten Treue für E. Majestät erblicken werde.

Erledigung nach dem vorgelegten Resolutionsentwurfe:

„Ich verleihe dem Erzbischofe zu Carlovitz, Joseph Rajachich, in Anerkennung seiner treuen Anhänglichkeit an Mein Haus und seiner Verdienste um den Staat, Meinen Orden der eisernen Krone erster Klasse."

Ezen határozatot Schwarzenberg miniszterelnök ellenjegyzésével őfelsége a császár december 4-én hagyta jóvá, mit gr. Hartiggal, a vaskoronarend kancellárjával is tudattak.

563.

Olmütz, 1848 december 4.

Stadion gróf osztrák belügyminiszter Suplyikác tábornokot kitüntetésre terjeszti fel.

Eredeti fogalmazvány. Wien. St. A.; M. R. Z. 1848/2675.

Vortrag des Ministers des Innern, Gr. Stadion vom 2. Dezember 1848, wegen Verleihung des Ordens der eisernen Krone erster Klasse an den Woywoden der serbischen Nation, Gen.-Major Stephan Suplikacz.

Mit a. h. Entschliessung vom 1. Dezember 1848 sei der von der serbischen Nazion zu ihren Woywoden gewählte k. k. General-Major Stephan Suplikacz in dieser Würde bestätigt worden.

Es sei vornehmlich seinem persönlichen Einflusse und seiner treuen Anhänglichkeit an die Dynastie zu verdanken, dass die serbische Nazion, indem sie, sich erhebend gegen eine im offenen Aufstande begriffene Parthei, zum Schutze ihres Vaterlandes und ihrer heiligsten Rechte die Waffen ergriff, dieselben nur für die Sache des österreichischen Kaiserstaates, ihren innigen Zusammenhang mit demselben, und die Wahrung der Integrität des Gesammt-Staates führte. Gross sei Suplikacz's Einfluss auf die serbischen Völker, gross aber auch das Vertrauen und die Verehrung, welche diese ihm schenken.

In Erwägung dieser Umstände habe der Ministerrath sich in der Überzeugung vereinigt, dass ein von Eurer Majestät dem General Suplikacz a. g. gegebener Beweis der a. h. Gnade nicht nur eine verdiente Anerkennung seiner in dieser ereignissvollen Epoche bewiesenen Treue und erworbenen Verdienste sein, sondern auch von der serbischen Nazion als Beweis der a. h. Zufriedenheit mit Jubel begrüsst und somit ein neues Band werden wird, dass die Bestrebungen dieser Nazion in den vorstehenden Tagen der Entscheidung noch inniger mit der Sache des österreichischen Kaiserstaates zu verknüpfen, und ihre treue Hingebung dem Throne und dem Vaterlande zu erhalten beitragen wird.

In Übereinstimmung mit dem Beschlusse des Ministerrathes erlaubt sich daher Gr. Stadion den eingangsbezogenen a. u. Antrag zu stellen.

Erledigung nach dem vorgelegten Resolutionsentwurfe:

„Ich verleihe Meinem General-Major und Woyewoden der serbischen Nation, Stephan Suplikacz, in Anerkennung seiner im Interesse Meines Hauses und der Monarchie geleisteten erspriesslichen Dienste, das Grosskreuz Meines Ordens der eisernen Krone.“

A. h. Handschreiben an den Kanzler des Ordens der eisernen Krone, Grafen v. Hartwig. — Lieber p.! Ich finde Mich bewogen Meinem General-Major und Woyewoden der serbischen Nazion, Stephan Suplikacz, Meinen Orden der eisernen Krone erster Klasse zu verleihen; wonach Sie das Erforderliche zu veranlassen haben.

F. Schwarzenberg. Franz Joseph.

564.

Pest, 1848 december 5—10 (?).

Kossuth Lajos Haczell Márton képviselő, kormánybiztost rendkívüli hatalommal bízza meg.

Eredeti fogalmazvány. Budapest. O. L.; K. I. 1848. 5513/e.

Nyilt rendelet.

Pétervárad biztosítása a jelen körülményeknél fogva, rendkívüli intézkedéseket tevén szükségessé, ezennel Haczell Márton képviselő és kormánybiztos rendkívüli hatalommal ruháztatik fel, mind azt elrendelni, intézni, s végrehajtani, mit Péterváradnak s Újvidéknek biztosítására jónak és célszerűnek ítélend; minélfogva mindenkinek, ki e levelet látandja a nemzet nevében meghagyatik, hogy mindazon intézkedéseinek s rendeleteinek, melyeket akár az ügy, akár egyes személyek iránt használand, engedelmeskedni szigorúan kötelességének ismerje; s az általa tett intézkedéseket s rendeleteket olybá tekintse, mintha maga az ország kormánya által történnének. Mindenki azok ellen cselekvő honárulási vétek gyanujába esik s mint ilyen fog törvény elé állíttatni.

565.

Kremsier, 1848 december 6.

Stadion osztrák belügyminiszter Suplyikác vajdától előterjesztést kér a szerb nemzet helyzetéről és egy-egy bizalmiférfiú felküldését sürgeti.

Fogalmazvány. Wien. M. d. I.; Präsid. Akten 1849. No. 217. Fascikel 3. Croatien, Slavonien u. Serbien. Az 1927. évi július hó 15-i forradalomkor elégett.

Seine Majestät haben mit Allerhöchster Entschliessung vom 1. Dezember l. J. Euer Hochwohlgeboren zum Woywoden der Serbischen Nation mit dem Vorbehalte zu ernennen geruht, über den Wirkungskreis und die Stellung dieses Amtes zur Zentral-Regierung nachträglich die Allerhöchste Willens-Meinung zu eröffnen.

Es gereicht mir zur besonderen Beruhigung, das Schicksal der, dem österreichischen Throne treu ergebenen Serbischen Nation unter den gegenwärtigen Wirren, Ihrer bewährten Treue,

Einsicht und Thatkraft anvertraut zu wissen, und ich vertraue ganz, dass Euer Hochwohlgeboren die Bemühungen des Ministeriums, die Empörung der Ungarn zu unterdrücken, den innigsten Verband mit dem österreichischen Kaiserhause herzustellen und zu befestigen, und dem treuen Serbischen Volke seine Nationalität, so wie die freie Entwicklung seiner Institutionen zu sichern, kräftigst unterstützen werden.

Ich ersuche demnach Euer Hochwohlgeboren, mich in ununterbrochener Kenntniss aller hierauf Einfluss nehmenden Ereignisse zu erhalten, insbesondere aber eine detaillirte Darstellung der dermaligen Zustände der Nation und ihre Beziehungen zu den angrenzenden Ländern mit thunlichster Beschleunigung mir zu gewähren.

Gleichzeitig werden Euer Hochwohlgeboren mich sehr verbinden, wenn Euer Hochwohlgeboren mir die Mittel angeben wollen, mit Ihnen und der serbischen Verwaltung mich in fortwährender Geschäftsverbindung zu erhalten, wobei ich aber den Wunsch äussere, dass dieses nicht etwa durch eine Deputation geschehe, die ohne Nutzen viele Kräfte in Anspruch nimmt, da es sich jedoch nur darum handeln kann, eine oder die andere Person in der Nähe des Ministeriums zu haben, die es von Verhältnissen des Landes in steter Kenntniss erhält, die Bedürfnisse derselben anzugeben in der Lage ist, und dabei ein Mittel der Verständigung wird.

566.

Zimony, 1848 december 6.

Rajacsits érsek Windischgrätz herceghez intézett leveléből, melyben a délvidéki németek ellen kikel.

Eredeti irat. Wien. Kr. A. 1848. H. A. D. 1849. XII. 123. a.

... Hier muss ich mit grösstem Schmerz bemerken, dass es gerade die Deutschen sind, die der gerechten Sache zuwider handeln, und den magyarischen Rebellen geneigt sind, und ihre Waffen, wo sie nur können, gegen uns wenden.

... In Karlsdorf waren es wieder die Deutschen, welche die dort postierten 2 Compagnien während der feindlichen Attaque angriffen und beinahe gänzlich vernichteten.

567.

Olmütz, 1848 december 7.

A szerb küldöttségnek Ferenc József császárhoz intézett hódoló felirata és a császár válasza.

Eredeti fölterjesztés. Wien. St. A.; M. R. Z. 1848. No. 3168. és Vertrauens Adresse an das Gesammtministerium 1848.

Eure Majestät!

Im Namen der österreichischen serbischen Nation, welche zur Wahrung ihrer politischen Existenz und der Gesammtmonarchie, die erste wider die Magyaren zur Waffe griff, und nun seit sechs Monaten im offenen Kriege steht, unterfangen wir uns Euerer Majestät unterthänigst zu huldigen und die Glückwünsche zu allerhöchst deren Thronbesteigung darzubringen.

Wir verkennen nicht die Lage der Dinge, in welcher Eure Majestät durch die Vorsehung berufen sind das Staatsruder mitten im allgemeinen politischen Sturme zu ergreifen, zu dessen Bewältigung nicht Grösse des Herrschers allein, nicht Klugheit des Staatsmannes hinreichen, sondern auch die Völker mit ihrem rechtlichen Sinne und aufopfernden Patriotismus mitwirken müssen.

Als man daher bei der europeisch gewordenen Ideenverwirrung an der glücklichen Lösung der Dinge schon zu zweifeln begann, scheinen die schwierigen Verhältnisse nur deswegen in höchster Macht hervorgetreten zu sein, um an ihren Mann zu gerathen, und so durch Eure Majestät das historische Glück des Hauses Habsburg-Lothringen neuerdings der Welt zu bekunden.

Wenn schon Kaiser Josef II. höchstseeligen Andenkens bei den nothwendig befundenen Staatsreformen alles zu diesem Zwecke unter leichteren Umständen besass, so ermangelte ihm die Zeit.

Selbst dieser Vortheil scheint Euerer Majestät durch die Vorsehung verliehen zu sein, und sollte eine lange Reihe der Thaten sich entwickeln, gross erscheint auch die Zahl der Tage, die Euerer Majestät zur That und zum Ausharren, — dieser besten Garantie bei Staatsreformen — vor Gott vergönnt sind.

Um so mehr preisen wir daher die Grossmuth Sr. Majestät Kaiser Ferdinand des I., dass Er Euerer Majestät, höchst deren jugendliche Kraft dieses Ausharren verbürgt, die Bahn zu dauernder Beglückung der Völker eben geöffnet und überlassen hat.

Von diesem Dankgefühle gegen Seine Majestät Kaiser Ferdinand I. noch durchdrungen, richten wir die unterthänigste

Bitte, Euere Majestät, geruhen zu dem bevorstehenden Werke, das gross und schwierig ist, die Huldigung der getreuen serbischen Nation allergnädigst entgegen zu nehmen.

Was die Wünsche anbelangt, deren Viele die Zeit gebracht, so stellen wir diesen voran, mögen Eure Majestät in allen übrigen Völkern der Gesammtmonarchie jene aufrichtige Hingebung zum Allerhöchsten Herrscherhause, jene Begeisterung und Ausdauer in der Anstrebung der gemeinschaftlichen Staatsinteressen finden, welche die Serbische Nation seit jeher an den Tag gelegt, und das Übrige werden Eure Majestät unter Vorsehung Gottes und mit Beihilfe glücklich gewählter Räthe vollbringen, und so das geschichtlich übertragene Vertrauen zu dem Allerhöchsten Namen rechtfertigen.

Wohlberechtigt zu diesen Erwartungen, unter welcher die baldige Schlichtung der nationalen Fragen, und zeitgemässe Constituirung der Serbischen Nation den ersten Platz beansprechen dürfte, empfehlen wir uns und die Serbische Nation der Allerhöchsten Huld und Gnade.

Olmütz den 7-ten Dezember 1848.

Deputirte der Serbischen Nation:

Georg Stratimirovits
Johann Suplikatz
Constant Bogdanovics.

Antwort des Kaisers an die Serbische Deputation:

Das tapfere Volk der Serben hat seine Anhänglichkeit an mein Haus auch in der versuchten Zeit durch Muth im Kampfe bewährt und der gerechten Sache Opfer gebracht.

Ich rechne darauf, dass es ausharren werde in seinen Bestrebungen und hoffe mit Gottes Beistand bald in der Lage zu sein die billigen Wünsche der verschiedenen Nationen des Gesammt-Vaterlands, meinen ausgesprochenen Absichten gemäss, erfüllen zu können.

568.

Schönbrunn, 1848 december 7.

Windischgrätz hercegnek Rajacsits érsekhez intézett leveléből, melyben a szerbeket kitartásra serkenti.

Fogalmazvány. Kr. A. 1848 Krieg in Ungarn. H. A. D. 1848. XII. 19.

N. 679./A. O.

... Unter einem verwende ich mich auch an das h. Staatsministerium, damit die übrigen Wünsche der wohlverdienten

serbischen Nation, welche nicht in meinem Wirkungskreis liegen, möglichst bald erfüllt werden mögen, bitte aber auch E. Exzellenz Hochdero mächtigen Einfluss auf das Volk anzuwenden, damit es jetzt, wo ich meine Operationen gegen Ungarn beginne, in seinem Eifer nicht erkalte und trotz der rauhen Jahreszeit die Waffen nicht aus der Hand lege. Es wird im Gegentheil nothwendig, dass jetzt in der untern Donaugegend mit aller Kraft aufgetreten werde, um die feindlichen Kräfte zu theilen und die Sache mit Gottes Hilfe zu einer schnellen Entscheidung zu bringen.

Ich bin desshalb E. Exzellenz sehr dankbar, dass Sie die durch den Commissär Beöthy gemachten Pacifikationsanträge von sich gewiesen und sich durch keine Versprechungen die Hände gebunden haben, was ich E. Exzellenz auch für die Zukunft dringend empfehle.

Dass FML. Blagojevich noch immer in seiner sträflichen Gesinnung verharrt, kann ich in seinem eigenem Interesse nur bedauern.

569.

Schönbrunn, 1848 december 7.

Windischgrätz hercegnek Schwarzenberg herceghez intézett átiratából; nem tartja időszerűnek a vajda hatáskörének kiterjesztését.

Fogalmazvány. 1848. No. 679. Wien. Kr. A. 1848. H. A. D. Fasc. 93. XII. 19. Exp. december 7-én 679. sz. alatt.

. . . So erspriesslich die Dienste sind, welche die Serbische Nation im Interesse der Gesammtmonarchie bereits geleistet hat und noch zu leisten verspricht und so sehr ich daher wünschen muss, dass ihre Ansprüche insoweit sie billig sind erfüllt werden mögen, um sie zu weitern Kraftanstrengungen aufzumuntern, so glaube ich dennoch, dass es jetzt nicht an der Zeit ist den Wirkungskreis des serbischen Wojwoden auch auf die benachbarten Gebietstheile auszudehnen, dass demnach die Wortführer dieses Volks mit der Realisirung ihrer Wünsche auf die Zeit der bevorstehenden Reorganisirung Ungarns in geeigneter Weise vertröstet werden möchten.

Windischgrätz ezen sorokat Rajacsits érseknek 1848 november 30-iki megkeresése alkalmából írta. (Lásd az 560. számú iratot a 225. lapon.)

570.

Bécs, 1848 december 8.

Jellačić bán Suplyikác István tábornokot üdvözli vajdai kinevezése alkalmából.

Eredeti levél. Budapest. H. L. Átvéve a bécsi hadügyi levéltárból. Fasc. 176. Ö. S. A. 1848. XII. b.

N. 558./Op. K.

Mit der innigsten Theilnahme erstatte ich Euer Hoch- und Wohlgeboren meinen Glückwunsch zu Ihrer Ernennung, hochdieselben wollen bestens überzeugt sein, dass ich an Allem, was Sie und das Vaterland betrifft, den lebhaftesten Antheil nehme. Ich zweifle nicht, dass Sie in der ausserordentlichen Lage, in welcher sich die Gesammtmonarchie befindet, Alles mit voller Umsicht und im reinsten Patriotismus anwenden werden, um alle vereinzelten Zerwürfnisse hintanzuhalten, und das grosse Interesse des ganzen Kaiserstaates kräftigst fördern werden, wobei ich ganz vorzüglich auf die energische, so bewährte Einwirkung Ihres verehrten Patriarchen rechne.

Ich kann Ihnen nur mit wahrer Befriedigung mittheilen, dass bereits alle unsere Colonnen von hier aufgebrochen und im vollen Marsche an die ungarische Grenze sind. In wenigen Tagen erfolgt der Angriff. Die Truppen sind zahlreich und vom besten Geist beseelt; wir haben eine schöne und starke Cavallerie.

Es ist von Wichtigkeit für mich, dass Sie mich von ihren Streitkräften, von ihren Stellungen und Operationen stets durch kurze und positive Berichte in voller Kenntniss erhalten. Adressiren Sie über Wien nach Ungarn.

571.

Kremsier, 1848 december 11.

Stadion osztrák miniszter értesíti Rajacsits érseket a vaskoronarenddel történt kitüntetéséről.

Eredeti irat. Karlóca. K. P. L.

221/R. M. I.

Seine Majestät der Kaiser geruhte mit der a. h. Entschliessung vom 4. d. M. E. Exzellenz in Anerkennung Ihrer treuen Anhänglichkeit an das a. h. Haus und Ihrer Verdienste um den Staat den Orden der eisernen Krone erster Klasse zu verleihen.

Ich fühle mich glücklich, E. Exzellenz meine wärmste Theilnahmè für diese wohlverdiente hohe Auszeichnung ausdrücken zu können. E. Exzellenz sind durch Ihre Hingebung und Ihre Weisheit in Verwaltung Ihres hohen Kirchenamtes und in Wahrung der Interessen des Thrones und des Gesammtstaates nicht nur ein Gegenstand der Verehrung der serbischen Nation, sondern jedes Bürgers, der es treu meint mit dem Wohle und der Ehre unsers grossen gemeinschaftlichen Vaterlandes. Ich werde auf meinem Posten es mir stets zur besonderen Aufgabe machen, E. Exzellenz in Ihrem ruhmvollen Bestrebungen kräftigst zu unterstützen, und jede Mittheilung, welche mir E. Exzellenz über die kirchlichen und nazionalen und politischen Angelegenheiten des serbischen Volkes zukommen lassen werden, wird mir stets willkommen sein.

572.

(Kremsier), 1848 december 11.

Stadion osztrák belügyminiszter császári előterjesztése Rajacsits karlócai érseknek pátriárkai címe tárgyában.

Wien. St. A.; M. R. 1848. No. 2898.

Vortrag des Ministers des Inneren G. Stadion vom 11. Dez. 1848. Z. 141.—R. M. Z. wegen Verleihung des Patriarchen-Titels an den Erzbischof von Carlovitz, Josef Rajachich.

Die aufmerksame Berücksichtigung der vor dem Thron Euerer Majestät durch die serbische Nazion gebrachten Wünsche sei eine umsomehr gebotene Nothwendigkeit, als die treue Haltung dieses Volkstammes einen der Hauptpunkte bildet bei den vorhabenden Operazionen zur Wiederherstellung der Kais. Authorität in den empörten Theilen des Landes, und als die magyarische Parthei, die Wichtigkeit dieses Verhältnisses wohl erkennend, kein Mittel unversucht lässt, um die Serben durch die masslosesten Verheissungen von ihrer Pflicht abwendig zu machen und für die Interessen des Aufstandes zu gewinnen.

Eine der Wünsche, welche der Serbischen Nazion zunächst am Herzen liegt, ist die *Verleihung des Patriarchates an den Erzbischof von Carlovitz.*

Als dieser Erzbischof, gedrängt von der Macht der Ereignisse, auf den 13. Mai 1848 den serbischen Nazionalkongress nach Neusatz einberief, war die einstimmige Wahl desselben zum Patriarchen der serbischen Nazion, eine der ersten Handlungen der versammelten 4000 Deputirten. Einsichtsvolle Männer versicheren, dass bei der Tiefe des religiösen Gefühles dieses

Volkes, bei dem innigen Zusammenhange der kirchlichen Einrichtung mit seinen Vorstellungen von der nazionalen Selbstständigkeit, gerade die Gewährung dieser Bitte das Vertrauen der Serben auf den Schutz ihres Monarchen stärken, und eine Stimmung hervorrufen werde, die sich in den Gefahren des gegenwärtigen entscheidenden Augenblicks kräftig erproben wird.

Ungeachtet daher bei dieser Wahl nicht alle gesetzlichen Formen genau erfüllt wurden, so würde doch das Ministerium bei so aussergewöhnlichen Zeitverhältnissen es für seine Pflicht gehalten haben, alsogleich auf die a. h. Bestätigung der Patriarchenwahl anzutragen, wenn sich nicht die Nothwendigkeit herausgestellt hätte, über die eigentliche Bedeutung und Tragweite einer solchen Ernennung, über den historischen Ursprung dieser Würde, über die Natur der dadurch geschaffenen politischen Macht, über den Umfang der nach griechischen Ritus damit verbundenen kirchlichen Berechtigung und namentlich über das Verhältniss eines solchen Kirchenamtes zu ausländischen Diözesen, und insbesondere zum Patriarchate in Konstantinopel sich aus verlässlichen Quellen genaue Belehrung zu verschaffen.

Das Resultat der diessfälligen Nachforschungen besteht in folgenden: die Selbstständigkeit der serbischen Kirche reicht sehr weit in der Geschichte zurück. Der Stifter derselben, der heilige Sava, war noch von Konstantinopel abhängig und empfing im Jahre 1219 von dem dortigen Patriarchen die Investitur. Der bleibende Sitz des serb. Patriarchates wurde Ipek. — Auf dem Ipeker Stuhle folgte eine Reihe von Patriarchen bis zum J. 1690, wo der Patriarch Arsenius Czernovits mit 36.000 serbischen Familien nach Ungarn einwanderte. Dies ist der *Ursprung der nazionalen Existenz der Serben in Euerer Majestät Staaten.* Die eingewanderten erhielten vom Kaiser Leopold I. zwei Diplome, eines am 21. Aug. 1690, das andere am 20. Aug. 1691. Dieses sichert ihnen zu: die Unabhängigkeit ihrer Kirche nach dem griechischen Ritus, die ungestörten Ausübungen ihrer Religion, die freie Wahl ihres Erzbischofes und Woywoden, den Gebrauch des alten Kalenders und die innere Verwaltung durch selbstständige nazionale Magistrate. Diese Rechte wurden in der Privilegiums-Urkunde vom 4. März 1695 näher bestimmt, und namentlich das Recht der Investitur der nicht unirten Bischofe dem Erzbischofe vom Carlovitz zugesichert. Diese Privilegien wurden bestätigt: vom Kaiser Joseph I. am 19. Sept. 1706; vom Kaiser Karl VI. am 8. Okt. 1713 und von der Kaiserin M. Theresia am 18. Mai 1743.

Über die *Verhältnisse der obersten Kirchengewalt* geht hervor: dass Arsenius Czernovitz die Würde eines Patriarchen

und Erzbischofes von seinem früheren Sitze Ipek auf seinen neuen Sitz Carlovitz übertragen und auf gleiche Weise seinen Nachfolgern überantwortet hat. Dies beweist auch der Umstand, dass diesem Erzbischofe das Kastell Szivacs im Posegauer Komitate am 17. Febr. 1696 übergeben, und dabei festgesetzt wurde, dass ihm dieses Kastell in so lange belassen werde, bis sein Sitz Ipek wieder von den Türken erobert wird. Alle Urkunden weisen auf die selbständige Unabhängigkeit dieser obersten kirchlichen Gewalt von jeder auswärtigen geistlichen Authorität. Anderseits ist es gewiss, dass die Würde eines Patriarchats zu keinerlei geistlichen Oberherrschaft über Diözesen, die ausserhalb der Kaiserlichen Staaten lagen, den Titel bot. Die acht Bischöfe, welche dem griechischen Erzbischofe von Carlovitz ursprünglich unterstellt wurden, sind in der Privilegiums-Urkunde Leopold I. namentlich aufgeführt. Hierzu sind später noch gekommen: die Pacrazer und Posegaer Diözese, dann der Bischof Saguna in Siebenbürgen, den die wallachische Nazion wählte; ferner der Bischof von Czernovitz, endlich der Bischof von Sebenico. Eine Suprematie über nicht unirte Gläubige im Auslande wurde vom Patriarchen nie angestrebt. Arsenius Joannovich, der nach der Eroberung Belgrads durch die Türken einwanderte, war der letzte Patriarch von Ipek. Nach ihm führte kein Erzbischof von Karlovitz mehr diesen Titel, die Ursache ist in der Ungunst zu suchen, womit die nicht unirte Kirche und die serbische Nazion im Allgemeinen zu jener Zeit behandelt wurde. (Union.)

Ebenso waren die *Veränderungen in der politischen Administration* darauf berechnet, die Privilegien der Serben zu beseitigen und ihre selbstständige nazionale Existenz verschwinden zu machen. Sie hatten sich von ihrer ursprünglichen Ansiedlungen in Syrmien und Slavonien über den Bezirk des Czaikisten Bataillons, über den grössten Theil der Banater Militärgrenze, des Temescher, Torontáler, Bacser und Baranyaer Komitats, des Obecser und Kikindaer Bezirkes ausgedehnt. Diese Ausdehnung diente zum Anlasse, ihre innere nazionale Administration aufzuheben. Das Provinziale wurde 1790 unter die Jurisdirektion der Komitate, die Grenzdistrikte unter die Oberleitung des Hofkriegsrathes gestellt, die Würde eines Woywoden unterdrückt, und die politische Kommission in Esseg aufgelöst. Es war nur folgerecht, bei solchen Maasregeln auch den Titel eines Patriarchen aufzuheben.

Seit der Abschaffung des Patriarchates ist in dem Umfange des Wirkungskreises des Karlowitzer Erzbischofs keine Veränderung eingetreten, die Grösse der Diözese, die Attribute seiner geistlichen Gewalt blieben dieselben.

Die Erfüllung der Bitte der Serben, und Wiedereinführung dieses Titels wird daher, ausser der Befriedigung des Nazionalgefühles, ***keine weitere Folge rücksichtlich der Funkzionen*** nach sich ziehen. Sie waren stets des eines Patriarchen. In den Verhältnissen zu den Nachbarländern wird dadurch keine Stöhrung herbeigeführt, da die Wirksamkeit des Patriarchen sich auf dieselben nie bezog und nicht zu beziehen haben wird.

Die Rechte und Privilegien der Serben hat diese Nazion durch hohe Verdienste erworben. Diese Verdienste sind im Verlaufe der Zeit etwas in Vergessenheit gerathen. Die Serben haben sie in unseren Tagen durch neue Leistungen ungewöhnlicher Treue und Hingebung für Eure Majestät Haus in Erinnerung gebracht.

Graf Stadion erlaubt sich daher unter Zustimmung des Ministerrathes darauf anzutragen, Eure Majestät geruhen den Erzbischof von Carlowitz unter a. g. Ausfertigung eines a. h. Handschreibens (liegt im Entwurfe bei) den Titel eines Patriarchen zu verleihen.

Vorgetragen im Ministerrathe am 12. Dezember 1848. Beschluss nach dem Antrage 14. Dez. 1848.

F. Schwarzenberg.

A. E. — Ich habe das angetragene Kabinetschreiben erlassen. A. Kab.-Schreiben an den Erzbischof von Carlowitz, Rajacsich.[1]

573

Kremsier, 1848 december 11.

Stadion gróf osztrák belügyminiszter előterjesztést tesz Ferenc József császárnál a szerb vajdaság tárgyában.

Wien. M. d. I. 1848. Präs. Akt. 33/11. Részben elégett az 1927. évi július hó 15 i forradalomkor.

Über die Bitte des serbischen Volkes wegen Gründung einer serbischen Wojwodschaft.

In meinen a. u. — heutiger Tage erlaubte ich mir einen kurzen historischen Überblick der serbischen Zustände zu unterbreiten. Das von den serbischen Deputierten dringend vorgebrachte und auch von dem Erzbischof Rajacsits in einer mir eben zukommenden, mit dem Fürsten von Windischgrätz gepflogenen Korrespondenz auf das wärmste unterstützte Anliegen, wegen Gründung einer serbischen Wojwodschaft legt mir

[1] Az iratot lásd az 580. szám alatt a 252. lapon.

die Aufgabe auf, noch einige Worte über die politische und administrative Seite dieser Frage hinzufügen.

Unter den Rechten, welche die erlauchten Vorfahren E. M. den Serben bei ihrer Einwanderung zusicherten, und bei Thronwechseln, der Wohnsitze — — — nationalen, dass — — — gewählte Magistrate — — — unter der Oberleitung eines — — — freigewählten Woiwoden eben an.

Die ersten Ansiedlungen waren in Syrmien und in der Slavonischen Grenze. Der Zweck waren die Kriegsdienste gegen die Türken, daher die Einrichtung eine militärische, und der Vojvod war oberster Kriegsanführer.

Die Serben dehnten sich durch fortwährende neue Ansiedlungen in Folge der unglücklich geführten Feldzüge wider die Türken, immer weiter über ihre ersten Ansiedlungsplätze aus, und ich habe mir erlaubt in dem Eingang berufenen Vortrage die Distrikte zu benennen, welche dermalen theils durchgängig, theils der überwiegenden Mehrheit nach — — theils ausser... auch absichtlich — — bereits 12 Jahre — — derung (1701) kommt ... vor, dass die Leopoldischen Zusagen nur auf die mit dem Metropoliten Csernovich eingewanderten Familien Bezug haben, was später schwer mehr nachzuweisen war. So begann neben kirchlicher Bedrückung ein Zersetzungsprozess der nationalen Existenz, obwohl die äussersten Formen ihrer selbständigen Verwaltung noch einige Zeit beibehalten wurden. Diese bestanden aus dem *Patriarchen* als Kirchenoberhaupt, aus dem *Woiwoden* als politischen Chef- und Kriegsobersten, mit einem Viceanführer und Hauptleuten, — für die politischen Geschäfte ... *Hofdeputation* in Wien und der gewählten *Magistraten* für die richterlichen Geschäfte, einem für die allgemeinen politischen und kirchlichen Angelegenheiten aus dem *Nationalkongress* und den *Synoden.*

Diese Einrichtung erhält sich bis zum Jahre 1790. Von da an wurden die Grenzdistrikte vollständig militärisch organisiert, unter die Leitung des Hofkriegsrathes gestellt, und von demselben die Verwaltungsoffiziere besetzt. Die Provinzialbezirke kamen unter die Jurisdiktion der Comitate, ja es wurden Dörfer als königliche Donationen an deutsche und ungarische Grundherren vergeben. Die Landtagsbeschlüsse vom Jahre 1791 machten zwar die religiösen Verfolgungen der nicht Unierten ein — — auch dem selbst — — der serbischen Nation — — daher unter den gegebenen Verhältnissen — — auf den am weis — — gelegt wird.

Es wäre überflüssig in eine Darstellung einzugehen, über die Art, wie die Magyaren ihr Übergewicht über die übrigen Nationalitäten missbrauchten. Der entbrannte gräuvolle Krieg

(16) Dr. Thim J.: Az 1848—49-iki szerb fölkelés története. III.

gibt davon ein flammendes Zeigniss. Mehr als je ist in den Serben der Wunsch nach der verlorenen Selbstständigkeit erwacht. Die Bitte um die Bildung einer Wojwodschaft serbischer Nation drückt denselben aus. Sie bitten, dass Syrmien und dessen Grenze, das Baranyaer und Bacser Komitat, das Csaikisten-Bataillon, das Banat und dessen Grenze, sowie der Distrikt Kikinda als eine serbische Wojwodschaft anerkannt werde.

Wie ich E. M. bereits aus Anlass der Ernennung des Generalen Suplikatz zum Wojwoden in tiefster Ehrfurcht vorzustellen wagte, ist es unthunlich dermalen schon in dem ganzen Umfang dieser Bitte einzugehen. Es liegen keine Nachweisungen vor, in wie weit hiedurch nicht die Rechte Dritter verletzt würden. Die Zeit des Krieges ist nicht geeignet bestimmte Grenzen zu ziehen, einen bestimmten Organismus in vorhinein festzusetzen. Gerade die Austragung dieser Fragen bilden den Gegenstand der Pacifikation, die wohl zur Herstellung des Kaiserlichen Ansehens E. M. mit den Waffen — — digung der öff — — gestellt werden. — — Organismus und — — eines selbständig — — Gebiethes ist nicht — — nen von der Frage der Pacifirung Ungarns und — — Gesammtstaates. — Diese Gründe haben E. M. bestimmt, bei der Bestätigung des Wojwoden Suplikatz seinen Wirkungskreis künftiger Beschlussnahme vorzubehalten.

Da aber die gerechten Wünsche des serbischen Volkes doch einer Beruhigung bedürfen, da eine nationale Verwaltung nach jenen, den Prinzipien der Regierung über Gleichberechtigung aller Nationen entspricht, und auch den Serben nicht vorenthalten werden kann, so — — finden, um aber — — den Magyaren die Serben — — ihrer Haltung unsicher zu — — entgegenzutreten, zu der eine beruhigende Zusicherung in der ehrerbiethig angeschlossenen Form zu erlassen.

Bestellt durch den Minister 11/12. 1848.

— — serbischen Nation — — gung ertheilt in der — — treuen und tapferen — — in der Wiederherstellung [dieser obersten geistlichen und weltlichen] Würden eine Bürgschaft für eine nationale, ihren Bedürfnissen entsprechende innere Organisation zu gewähren. Gleich nach Beistellung des Frieden wird es einer der ersten Sorgen meines väterlichen Herzens sein, eine solche nationale innere Verwaltung, nach dem Grundsatze der Gleichberechtigung aller Meiner Völker, herbeizuführen.[1]

A bécsi szerb küldöttség úgy Schwarzenberg herceghez, mint Stadion grófhoz erélyes beadványokat intézett az 1848-i karlócai májusi határozatok elismertetése tárgyában, úgyszintén a pátriárka is. A bécsi szerb küldöt-

[1] Lásd az 579. és 581. számú iratokat a 250. és 252. lapokon.

tek 1848 december 11-én utaztak Kremsierbe, ahol különösen a nem szerb befolyások ellen tiltakoztak. Az osztrák kormány ezen lépések behatása alatt és Windischgrätz herceg hadjárata érdekében adta meg a szerbeknek már most a politikai engedményeket.

574.

Zimony, 1848 december 13.

Rajacsits pátriárka fölhívása Szerbiához, gyors segélyt kérve.

Másolat. Budapest. N. M. Az újabb szerb mozgalmakat illető okmányok, 57—58. l. és Szrpszke Novine, 1848. 107.; Vjesztnik, 1848. 60—62.

Братскій Позывъ
къ народу Княжевства Србіє.

Премила и предрага браћо!

Ако є игда братъ брату и свой своме міо и драгъ, важанъ и скупоцѣнъ, то му є заиста наймилій и найдрагоцѣній онъ у време нужде и неволѣ нѣгове. Єврони є позната непоколебима вѣрность народа нашегъ къ пресвѣтломъ двору аустрійскомъ. Ако икоме, Вама су познате жертве, коє смо свагда съ найвећимъ стрплѣніємъ подносили за подржанѣ престола царскогъ у отечеству и изванъ отечества. Воєвали смо, кудъ насъ є годъ высокій дворъ нашъ опредѣліо, и воюємо и данъ данашный. Коя се пакъ годъ провинція или народъ противу законогъ поредка царства нашегъ подизала, свагда смо први были, кой смо се са найвећимъ пожертвованѣмъ нашимъ на подпору мира и поредка, на подпору престола представляли и нудили, кадъ-кадъ позвани, а кадъ-кадъ и незвани бывши. Кадъ є маџарскій народъ пре сто и петдесетъ година у време владе блаженогъ спомена Імператора Іосифа І. подъ бунтовнымъ Ракоціємъ противу доброгъ Імператора и краля свогъ подигао се, и къ свомъ худомъ намѣренію турскогъ цара и француског краля у помоћъ призивао: позвао є Ракоци и патріярха нашегъ у исто име противу императора и краля; — но вѣрный патріярхъ саобштіо є издайничкій позывъ овай цару, а народъ є свой на оружѣ противъ бунтовника самь собомъ позвао. И нашъ є народъ найвеће жертве поднео, само да доброгъ цара на престолу нѣговомъ одржи, у чему є помоћи божіомъ и успѣо, и императоръ Іосифъ І. у привилегіи своіой признає му заслуге и пожертвованѣя ова.

Кадъ є ове године истый маџарскій народъ опетъ противу краля свога узбунтовао се, и съ єдне стране краля гонити, съ друге пакъ народность и вѣру нашу и света права наша крвлю отцева наши много путій здраво окроплѣна, газити и уништо-

жавати почео, мы смо за царевъ престолъ, за цѣлокупность царства и за осигуранѣ народности и осталы права наши на одпоръ покренули се. Маѣаръ є непріятельска нападенія на насъ чиніо, яукъ ранѣника, плачъ немочны стараца, слабы жена и неяке дѣчице прешао є преко границе савске и дунавске и побoдно тужномъ гласоноши поразіо є срца родолюбиве браће Србаля у княжевству Србій, колѣвци постанка нашегъ, и гомилама прешла су добра юначка браћа у предѣле наше, да съ нама срећу и несрећу дѣле, и да намъ худогъ. звѣрскогъ душманина отражавати помогну. Они за свето име вѣре и народности подъ баряцима єднимъ и истим неуморно и неустрашимо стоє съ нама заєдно и данасъ предъ непріятелѣмъ. Они су увѣрени, да непріятель иде противу цара, иде противу вѣре и народности наше, у чему, ако му за рукомъ изиђе, онда и сама браћа у Србій у опасности стоє. Историія ће найсяйніймъ приключеніяма овога народногъ рата украсити листове своє за споменъ и примѣръ свымъ народима на свѣту, како є Србинъ, братъ брату, кадаръ у помоћи быти. Слава буди вѣчна тымъ родолюбивымъ витезовима нашимъ коє славећи и преузносећи, позивамо Васъ, мила браћо наша, да намъ садъ когодъ вѣру и народность люби у помоћь притрчи, да насъ Вама на очигледъ не тамани єданъ неблагодарный бунтовный народъ, кой у гнусной гордости своіой явно виче и доказує, да му краль нетреба и да му краль издаица, и свакогъ рода неваялацъ на свѣту, а у исто време преузноси се, да све, што подъ круномь угарскомъ живи, єсть Маѣаръ, и нема другогъ имена ни єзыка. Шта више, говоре и пишу, да су Княжевства Србія и Босна и Бугарска ньіове собствене землѣ, сигурно чекаюћи прилику, докле насъ поработе, да и Вама кньиге, протоколе и заповѣсти маѣарске у правленіє земальско, у школу и у саму цркву съ прекимъ судовима, вѣшалима, са убійствима, као спрама насъ што поступаю, пошлю. Оваково беззаконіє и управо безбожіє не може остати не наказано. Праведный нашъ царъ подигао є оружану свою руку противу овогъ бунтовногъ народа маѣарскогъ. Царъ похвалює вѣрность и храбрость србску, и позыва насъ, да се само храбро држимо, докле ій онъ съ горнѣ стране не побѣди и непоработи. Но докле є царска помоћъ удалѣна, наше силе мале, и чрезъ седамъ мѣсецій боя већъ малаксаваю и ослабляваю, непріятель може сила штете и квара нами учинити, као што є већъ учиніо, и садъ чини, и Богъ зна кадъ ће се та штета накнадити моћи. Онъ прети уништити и насъ и браћу Срблѣ, кой су намъ у помоћъ дошли, можете ли Вы браћо! съ ладнымъ срцемъ и скрштенимъ рукама гледати, да у Вашемъ здравлю тиранъ насъ, браћу Вашу, жене и дѣцу нашу, и иманѣ наше

пали, роби и ара? У нужди непріятель свети се и досађує, но у нужди братъ помаже и избавля. Послушайте гласъ народа србскогъ овостраногъ, послушайте позывъ после сто шесеть година васкрснувшегъ войводе Србскогъ, преямника деспота и войводе Георгія Бранковића! Послушайте архипастирскій гласъ патріярха србскогъ, когъ се народъ овай више одъ сто година лишавао, и кой е преямникъ патріярха Арсенія Чарноевића и преямникъ патріярха Іоаникія II. кога е великій царъ Душанъ патріярхомъ наименовао! Съ небесны предѣла гледа Душанъ и кнезъ Лазаръ, гледаю Немањићи сви и светій Сава, да ли Србльи грею у прсима чуства братства и любави негдашнѣъ? да л' они храбромъ мишицомъ отражавају непріятельска нападенія туђеродаца на вѣру, на языкъ, иманѣ ньіово? Похитайте дакле драга браћо. докле іошъ касно ніе и да о манѣ штете буде, у помоћъ нама, рођеной браћи Вашой! Што пре и што у већемъ брою дођете, то ће непріятель брже и сигурніе отраженъ быти, и покрай хасне народне остае слава народна, да Србинъ Србину у помоћъ притиче, и да му туђинъ досадити неможе.

Благословъ Божій нека буде на домовима и родовима Вашима сада и до вѣка!

У Земуну на светогъ Николу мѣсеца Децембра 1848.

Горепоменутій смиреный Патріярхъ
ІОСИФЪ.

Fordítása:

Testvéri felhívás a szerb fejedelemség nemzetéhez. — Szeretett, drága testvérek! Ha valaha testvér a testvér előtt kedves és drága, fontos és értékes, akkor az valóban legkedvesebb és legdrágább a szükség és szorultság idejében. Európa előtt ismeretes nemzetünknek a fenséges osztrák udvar iránti rendíthetlen hűsége. Ha valaki, úgy önök előtt ismeretesek azon áldozatok, melyeket mindenkor a legnagyobb kitartással hoztunk a császári trón fenntartásáért, úgy a haza határain belül, mint kívül. Harcoltunk, bárhová a magas udvar rendelt és ma is harcolunk. Amely tartomány vagy nemzet császárságunk törvényes rendje ellen fölkelt, mindenkor az elsők voltunk, akik a legnagyobb áldozatok árán a békének és rendnek, a trónnak támogatására jelentkeztünk és ajánlkoztunk, néha felszólításra, néha hivatlanul. Amikor a magyar nemzet 150 év előtt I. József császár és király uralkodása idejében fölkelt és gonosz céljai érdekében a török szultánt és francia királyt segítségül hívta: Rákóczi meg ugyanezen címen pátriárkánkat fölhívta a császár és király ellen: a hű pátriárka ezen áruló fölhívást a császárral tudatta és nemzetét a forradalmár ellen maga hívta föl. És a mi nemzetünk a leg-

nagyobb áldozatokat hozta, csakhogy jóságos császárunkat trónján megtartsa, ami Isten segítségével sikerült is. I. József császár ezen szolgálatokat és áldozatokat kiváltságos levelében el is ismerte.

Amikor ezen évben ugyanezen magyar nemzet ismét királya ellen föllázadt és egyrészt a királyt üldözni kezdé, másrészt pedig nemzetiségünket és hitünket és őseink által sok vérrel szerzett jogainkat elgázolni és megsemmisíteni igyekezett, akkor mi a császári trónért, a császárság integritásáért, nemzetiségünk és egyéb jogaink biztosítására fölkeltünk. A magyar minket ellenségesen megtámadt, a sebesültek jajkiáltása, a tehetetlen agastyánok, gyönge asszonyok és gyermekek siránkozása a Száva és Duna határain áthallatszottak és mint szomorú hírnökök a szerb fejedelemségben élő hazafias szerb testvérek szíveit elszomorították, azon országban, melyben elődeink bölcsőit ringatták, mire jó és hős testvéreink tömegesen keltek át területünkre, hogy velünk szerencsénket és szerencsétlenségünket megosszák és a mi gonosz, vad ellenségünket leverni segítsék. Ők velünk együtt a vallás és nemzetiség szent nevében egy és ugyanazon zászló alatt állanak ernyedetlenül és rettenhetlenül az ellenséggel szemben. Meg vannak róla győződve, hogy az ellenség a császár, a vallásunk és nemzetiségünk ellen megy, mi, ha sikerülne neki, akkor szerbországi testvéreink is veszélybe kerülnének. A törénetírás lapjait ezen nemzeti küzdelem legfényesebb adataival fogja ékesíteni a világ összes nemzeteinek emlékezetére és példaként, mint segítette meg a szerb testvér testvérét. Örök dicsőség övezze ezen nemzetszerető vitézeket, és titeket dicsőitvén, felhívunk: szeretett testvérek, hogy mostan mindenki, aki vallását és nemzetiségét szereti, siessen segítségünkre, nehogy szemetek láttára egy hálátlan forradalmár nemzet minket elpusztítson, mely utálatos fennhéjázással hirdeti, hogy nem kell neki az áruló király s mindenki haszontalan a világon és ugyanakkor fölfuvalkodottságában mondja, hogy mindenki, aki a magyar korona alatt él, magyar s nincs más neve és nyelve. S mi több, hirdetik és írják, hogy a szerb fejedelemség, Bosznia és Bulgária az ő tulajdon területeik, bizonyára csak alkalomra várva, ha minket leigáztak, hogy nektek is magyar könyveket, anyakönyveket és rendeleteket a közigazgatásban, az iskolákban és magába az egyházba, statárium, kötelek és gyilkolás útján, mint ahogyan velünk tették, bevezessenek. Ilyen törvénytelenség és valóban istentelenség nem maradhat büntetlenül. Ami igazságos császárunk fölemelte jobbját a lázadó magyar nemzet ellen. A császár meghálálván a szerbek hűségét és bátorságát, hős kitartásra hívott fel minket, amíg ő az ellent a fölvidéken le nem győzi és le nem igázza. Amíg azonban a császári segítség messze van, erőink pedig gyöngék és a héthavi küz-

delemben elernyedtek, az ellenség sok kárt és bajt okozhat nekünk, ami meg is történt és okoz is, és Isten tudja, mikor lesz a kár megtéríthető. A magyar azzal fenyeget minket, hogy a segítségünkre jött szerb testvéreinket meg fogja semmisíteni. Nézhetitek-e ti, testvéreink, hideg szívvel és keresztbe font karokkal, hogy a zsarnok minket, testvéreiteket, asszonyainkat, gyermekeinket és vagyonunkat fölgyujtja, rabol és zsarol? Végszükségben az ellenség bosszút forral, de a testvér segít és megment. Hallgassatok az itteni szerb nép hívó szavára, hallgassatok 150 év után Brankovits György deszpota és vajda utódjának, az újonnan föltámadt szerb vajdának fölhívását! — Kövessétek a szerb pátriárka érseki szavát, akit a mi népünk száz évnél tovább nélkülözött és aki utódja Csarnojevits Arzén pátriárkának és II. Ivanikije pátriárkának, akit nagy császárunk, Dusán, pátriárkának kinevezett. Az egekből tekintenek rátok Dusán cár és Lázár fejedelem, a Nemanitsok valamennyien és Szent Száva, vajjon föllobban-e a szerbek keblében a hajdani testvéri érzület és szeretet? vajjon bátor karjaikkal visszaverik-e az idegeneknek vallásunk, nyelvünk és vagyonunk elleni támadását? Siessetek tehát, drága testvérek, amíg nem késő és hogy nagyobb kártól megóvassunk, segítségünkre, egyvérű testvéreitekhez. Minél előbb s minél nagyobb számban jöttök, annál hamarább és biztosabban veretik vissza az ellenség és a nemzeti haszon mellett megmarad a nemzeti dicsőség, hogy a szerb szerb testvéreinek segítségül siet és őket az idegen le nem nyügözheti.

Isten áldása legyen rajtatok most és mindörökké!

Zimonyban, Szt. Miklós napján, 1848 december havában.

József pátriárka.

575.

Pest, 1848 december 13.

A honvédelmi bizottmány gróf Eszterházy Sándor tábornokra bízza a bácsi sereg vezényletét.

Kossuth fogalmazványa. Budapest. O. L.; K. I. 1848. 5537/e. Személyesen kézbesítette Zákó István őrnagy.

Midőn Méltóságod a bácsi tábor parancsnokságát átvévén, a kormány az országgyűlésileg reá ruházott hatóságnál fogva Méltóságodat tábornokká kinevezi, azon bizodalomnak kívánja jelét adni, mellyel az annyi oldalról zaklatott szegény hazánk ily lelkesen hű s vitéz védője iránt viseltetni dicsőségének s kötelességének ismeri.

A bácsi tábor sok phasison ment által. Kezdetben árulás is vegyült a játékba, később tevéketlenség zsibbasztá működéseit. A kormány előtt tudva van, hogy tábornok úr volt mindig azon kevesek egyike, kik nagyobb erőt s több tevékenységet sürgettek.

A kormány teljes bizalommal s megnyugvással látja a sereg élén Méltóságodat; s meg van győződve, hogy igaz magyar hazafiúi lelkének sugalatta át fogja hatni egész seregét, hogy lépteit és intézkedéseit, erély és ismét erély és mindig erély jellemzendi, s hadgyakorlata ügyes vezényletét gyors győzelmek hozandják.

Fogadja tábornok úr, a kormánynak és általa a nemzetnek szíves bizalmi nyilatkozatát s azon ígéretét, hogy a mit táborára nézve a haza érdekében jónak látand s a kormánytól kívánni fog, a kormány minden igyekezettel iparkodni fog teljesíteni.

Van szerencsém tudatni, tábornok úrral, hogy Péterváradnak biztosítására nézve szükségesnek találtatott, a 34-ik honvéd zászlóaljat Zákó őrnagy vezénylete alatt — a várba őrségül berendelni, helyette négy század Zanini Újvidékről tábornok úr dispositiójára rendeltetvén.

576.

Szeged, 1848 december 13.

Vadász Manó szegedi polgármester felhívása a szerb és oláh foglyok érdekében.

Német fordítás. Wien. Kr. A.; H. A., D. 1849. XIII. 360.

Aufruf.

Die in unserer Stadt sich befindlichen raizischen, serbischen und wallachischen Gefangenen sind in einem so unbarmlichen Zustand, dass wegen Mangel an Kleidung das Ungeziefer zwischen sie leicht eine Krankheit, welche sodann auch für die Stadt von gefährlichen Folgen sein könnte, herbeiführen.

Nachdem es aber christliche Pflicht ist, auch unserem Feinde die Liebe des Nächsten verspüren zu lassen, und der Ungar schon bewiesen hat, dass er eben mit seinem Feinde gewohnt ist grossmüthig zu verfahren, — so wird das geehrte Publikum aufgefordert, was es an entbehrlicher Wäsche besitzt, diese für Rechnung dieser Verunglückten übergeben zu wollen. Seegen wird ihre Thaten für dergleichen Gutherzigkeit begleiten...

Dank im Namen der Menschlichkeit in vorhinein den milden Gebern.

577.

Schönbrunn, 1848 december 13.

Windischgrätz herceg Rajacsits pátriárka útján kooperálásra hívja fel a szerbeket.

Fogalmazvány. Wien. Kr. A.; H. A. Wind. 1848. XII. 20½.

N. 329/Op.

Ich benachrichtige E. Exzellenz hiermit, dass ich meine Offensiv-Operationen gegen Ungarn am 16-ten des M. beginne, und den zweiten oder dritten Tag darauf in Pressburg einzurücken hoffe, von wo ich so dann weiter gegen Ofen vorrücken werde.

In diesem Augenblicke wäre es doppelt wichtig, wenn E. Exzellenz recht bald in die Lage kommen könnten, die beabsichtigte Expedition gegen Werschetz und Weisskirchen zur Ausführung zu bringen, da hierdurch der ganze Landstrich zwischen Theiss und Maros als unterworfen zu betrachten wäre.

Szegedin wäre dann derjenige Punkt, nach dessen Besitz zunächst gestrebt werden müsste, und wenn, wie zu erwarten, in Folge meiner Vorrückung gegen Ofen ein Theil der E. Exzellenz gegenüber stehenden feindlichen Streitkräfte in jene Gegend gezogen werden sollte, so läge es selbst im Bereiche der Möglichkeit noch jenseits Szegedin vorzudringen.

Jedenfalls bitt ich E. Exzellenz mich in steter Kenntniss der dortigen Verhältnisse zu erhalten, um hiernach auch meine Operationen bemessen zu können.

578.

Kremsier, 1848 december 14.

Stadion gróf osztrák belügyminiszter Rajacsits érseket értesíti, hogy az osztrák császár a szerbek kérelmeit teljesíteni fogja.

Másolat. Karlóca. Djejanija, Nr. 207.

176/R. M. I.

Durch die Wiederherstellung des Patriarchates als oberste kirchliche Gewalt, und die Erneuerung der Würde eines Woiwoden, als obersten politischen Chef der serbischen Nation, dann durch die Übertragung dieser hohen Ämter an E. Exzellenz und den k. k. Generalmajor Suplikatz in Bestätigung der vollzogenen freien Wahl haben Se. Majestät der Kaiser und

allergnädigste Herr bereits huldvolle Beweise der besonderen Fürsorge für den Bestand und die Wohlfahrt der serbischen Nazion gewährt, und damit noch die bestimmte Zusicherung einer nationalen, den Bedürfnissen des serbischen Volkes entsprechenden Organisation zu verbinden geruht.

Se. Majestät haben daher solche Massregeln getroffen, welche geeignet sind die Wünsche der treuen und tapferen serbischen Nazion zu befriedigen.

Ich fühle mich glücklich, E. Exzellenz von diesem a. Entschliessen in Kenntniss setzen zu dürfen. Die hohen Verdienste E. Exzellenz um Thron und Reich, die ausgezeichneten Leistungen des Herrn Woiwoden, und die musterhafte Treue und Anhänglichkeit der serbischen Bevölkerung sprechen laut für sich selbst, und liegen dem Herzen Sr. Majestät so nahe, dass zur Erwirkung der wohlverdienten Anerkennung es in diesen, wie in künftigen Fällen, weder der Vermittlung von Deputazionen, noch der Vorbringung dringender Bitten von Seiten derselben bedarf. Die Anerkennung des Grundsatzes der Gleichberechtigung aller dem Kaiserlichen Scepter gehorchenden Völker wird stets aus der eigenen freien Entschliessung Sr. Majestät hervorgehen.

579.

Olmütz, 1848 december 15.

Ferenc József kiáltványa a magyarországi szerb néphez.

Másolat. Wien. St. A.; M. R. 1848. ad 2907.; M. R. Z. 3398. Szerbre fordított példánya Karlóca, Djejanija, No. 208.

Manifest.

Wir Franz Josef der Erste, von Gottes Gnaden, Kaiser von Österreich, König von Hungarn und Böhmen, König der Lombardei und Venedigs, von Dalmatien, Croatien, Slavonien, Galizien, Lodomerien und Illyrien; Erzherzog von Österreich, Herzog von Lothringen, Salzburg, Steiermark, Kärnthen, Krain, Ober- und Niederschlesien; Grossfürst von Siebenbürgen; Markgraf von Mähren; gefürsteter Graf von Habsburg und Tirol etc, etc, etc.

Unsere tapfere und treue Serbische Nation hat sich zu allen Zeiten durch Anhänglichkeit an Unser kaiserliches Haus, und durch heldenmüthige Gegenwähr gegen alle Feinde Unseres Thrones und Unserer Reiche rühmlichst hervorgethan.

In Anerkennung dieser Verdienste und als besonderen Beweis Unserer kaiserlichen Gnade und Fürsorge für den Bestand

und die Wohlfahrt der Serbischen Nation haben Wir beschlossen, die oberste kirchliche Würde des Patriarchates wieder herzustellen, wie sie in früheren Zeiten bestand, und mit dem Erzbischöflichen Stuhle von Karlowitz verbunden war, und verleihen den Titel und die Würde eines Patriarchen Unserm lieben und getreuen Erzbischof von Karlowitz Joseph Rajacsich.

Wir finden uns ferner bestimmt, die auf unseren General-Feldwachtmeister Stephan Supplikatz de Vitéz gefallene Wahl zum Woiwoden der Serbischen Nation, unter Wiederherstellung dieser altgeschichtlichen Würde, zu bestättigen.

Es ist unser kaiserlicher Wille und Absicht, durch die Wiederherstellung dieser obersten geistlichen und weltlichen Würden Unserer treuen und tapferen Serbischen Nation eine Bürgschaft für eine nationale, ihren Bedürfnissen entsprechende innere Organisation zu gewähren.

Gleich nach hergestelltem Frieden wird es eine der ersten und angelegenheitlichsten Sorgen Unseres väterlichen Herzens sein, eine solche nationale innere Verwaltug nach dem Grundsatze der Gleichberechtigung aller unserer Völker zu regeln und festzustellen.

Gegeben in unserer königlichen Hauptstadt Olmütz den 15-ten Dezember 1848.

Stadion m. p. Franz Josef m. p.

A császári kéziratokat egy külön futár vitte le Zimonyba, aki 1848 december 27-én, este érkezett meg, Suplyikác vajda halála napján. (Kr. M. 1849. 83.)

Ezen pátenst gr. Stadion 1848 december 14-én terjesztette az osztrák minisztertanács elé.

„Nachträglich zu dem Vortrage vom **11.** d. M. unterbreitet[1] Graf Stadion diesen Patententwurf, worin die, in Gewährung der Bitten der serbischen Nazion gefassten Beschlüsse im Zusammenhange dargestellt und in einer zweckmässigen Form zur Kenntniss dieser Völkerschaft gebracht werden. Durch diese mit der a. h. Namensfertigung hinausgehende feierliche Verkündigung wird das Vertrauen in die Kraft dieser Beschlüsse gestärkt und anderseits verhindert, dass durch ungeeignete Kundmachungen von Lokalbehörden überspannte Hoffnungen und Ansprüche und Verlegenheiten für die Zukunft vorbereitet werden.

Graf Stadion bittet daher in Folge Beschlusses des Ministerrathes um die a. h. Genehmigung (in Abschrift beiliegenden) Patent-Entwurfes. — „Nachdem dieses Patent nur eine Zusammenstellung der mit den a. h. Kab.-Schreiben vom 15. Dezember 1848. Z. 3392. und 3393. a. ertheilten Concessionen

[1] Lásd az 572. számú iratot a 237. lapon.

und Zusicherungen enthält, so dürfte dessen a. h. Genehmigung ertheilt werden. Am 16. Dezember 1848.

Ich genehmige diesen Patent-Entwurf. Franz Joseph. F. Schwarzenberg. Olmütz am 17-ten Dezember 1848."

580.

Olmütz, 1848 december 15.

Ferenc József császár megújítja a szerb pátriárkátust és Rajacsits érseknek a pátriárkai méltóságot adományozza.

Eredeti irat: Karlóca. K. P. L. Fogalmazvány. Wien. St. A. Billeten. Kurrentprotokoll, 1848. No. 3392.

Lieber Erzbischof Rajacsich!

Um Ihre hohen Verdienste um Mein Haus und die Gesammtmonarchie zu belohnen, und um Meinem treuen und tapferen serbischen Volke einen Beweis Meiner besonderen Kaiserlichen Gnade und Fürsorge zu geben, erneuere ich das Patriarchat, wie es bereits von Ihren Vorfahren auf dem erzbischöflichen Stuhle von Carlowitz bekleidet wurde, und verleihe Ihnen die Würde und den Titel eines Patriarchen.

Olmütz, den 15-ten Dezember 1848.

Franz Josef m. p.

Stadion m. p.

581.

Olmütz, 1848 december 15.

Ferenc József császár értesíti Rajacsits érseket, hogy a vajdaválasztást jóváhagyta.

Eredeti irat: Karlóca. K. P. L. Fogalmazvány. Wien. St. A. Billeten. Kurrentprotokoll. 1848. No. 3393.

Lieber Erzbischof Rajacsich!

Ich habe die Wahl meines Generals Suplikatz zum Woywoden der serbischen Nation meine kaiserliche Bestätigung ertheilt in der Absicht, meiner treuen und tapferen serbischen Nation in der Wiederherstellung dieser Würde eine Bürgschaft für eine nationale, ihren Bedürfnissen entsprechenden innere Organisation zu gewähren. Gleich nach hergestelltem Frieden wird eine der ersten Sorgen Meines väterlichen Herzens sein, eine solche nationale innere Verwaltung nach dem Grundsatze der Gleichberechtigung aller meiner Völker herbeizuführen.

Olmütz, den 15-ten Dezember 1848.

Franz Josef m. p.
Stadion m. p.

582.

Zimony, 1848 december 16.

Rajacsits pátriárka segélyért fordul Karagyorgyevits Sándor szerbiai fejedelemhez.

Fogalmazvány. Karlóca. K. P. L.

Ја би Вашу Светлост рад поштедити от рђави гласова: али ми није могуће, јер је погибал већ пред врати.

Ја не имам речи како би Вас молити морао, да нам у Банат крепку и скору помоћ пошљете. Не мојте обзирати нимало на Штирмерово у Цариграду предустављеније, јер он или незна или неће да зна, да ми колико за нашу слободу толико и за нашега Цара војујемо о чему ћете се Ваша Светлости приложенога преписа писма књаза Виндишгреца обширније уверити, које сам прексиноћ по куриру добио. Греота би било да оволике и наше и Ваше жертве досад народности принешене наједанпут сад пропадну.

Зато Вас преклињем са оним што је најсветије да без сваког обзира покренете два-три окружија људи; а ја сам уверен да Вам ни Русија ни Порта неће зато замерити; а Аустрија биће Вам особито благодарна.

Не могући сам доћи шаљем тамо Г. Живановића, да Вас о свему обширније извести.

У исто време умољавам преко њега сву тамошњу господу властелнике, да они нашу ствар к срцу приме и Вашу Светлост вруће подкрепе.

Fordítása:

Én Felségedet a rossz hírektől megkímélni szeretném, de ez lehetetlen, mert a veszély küszöbünk előtt áll... Nem tudok szót találni rá, mennyire kellene Önt kérnem, hogy a Bánságba erőt és gyors segélyt küldjön. Legkevésbbé se legyen tekintettel Stürmer gróf konstantinápolyi előterjesztésére,[1] mert nem tudja vagy nem akarja tudni, hogy amennyiben a mi szabadságunkért, olyannyiban a császárunkért is küzdünk, amiről Felséged Windischgrätz hercegnek másolatban közölt leveléből körülményesebben meggyőződhetik, melyet tegnapelőtt futár útján vettem kézhez.[2] Bűn volna, ha közös nemzetiségünkért hozott oly nagy áldozataink egyszerre tönkremennének.

[1] Stürmer gróf, konstantinápolyi nuncius, az osztrák kormánynak még nyári megkeresése alapján szorgalmazta a portánál a szerb segélycsapatok eltávolítását Magyarországból.

[2] Lásd az 568. számú iratot a 234. lapon.

Esdekelve kérem ezért, mindenre ami legszentebb nekünk, hogy minden tekintet nélkül menesztessen ide két vagy három kerületből embereket; s meg vagyok győződve, hogy Öntől ezt sem Oroszország, sem a porta nem fogja rossz néven venni, Ausztriát pedig különösen hálára fogja kötelezni.

Magam nem kelhetvén útra, Zsivánovits urat küldöm, hogy Önt mindenről részletesen értesítse. Egyidőben általa valamennyi ottani főuraknak lelkére kötöm, hogy ügyünket szívükbe fogadják és Felségedet melegen támogassák.

Rajacsits pátriárka ezután is ismételten fordult Sándor szerb fejedelemhez segítségért, miután a magyar seregek sikeresen harcoltak a szerbek ellen. (Karlóca. Djejanija, No. 217.) Már 1848 december 19-én értesítette a pátriárka Suplyikác szerb vajdát, hogy a szerb fejedelem a segélyt megadta és csapatokat küld.

583.

Petrinja, 1848 december 16.

Gróf Draskovich ezredesnek a szerb mozgalomról szóló jelentéséből, melyet Dahlen tábornokhoz intézett.

Eredeti jelentés. Wien. Kr. A.; K. Sl. A. D. Fasc. 138. 1849. I. ad 11.

... Bei meiner Durchreise in Agram besuchte ich den Stellvertreter des Banus in Landes-Administrations-Angelegenheiten H. von Lentulaj.

Ohne Vorlaut zu sein, hege ich ... nach allen bisherigen Erscheinungen bei den serbischen Bewegungen die Besorgniss, — dass die den Serben gesandten Waffen über kurz oder lang gegen uns gewendet werden. Ich halte die serbischen Bewegungen nicht im Interesse der von den Magyaren unterdrückten slavischen Nationalität; denn schon bei der ursprünglichen serbischen Schilderhebung, war ihr Wahlspruch die Begründung einer serbischen Woiwodschaft. Zu diesem Zwecke gingen sie mit den Proletarien aus Serbien einen engen Bund ein, und fochten mit diesen herübergekommenen Glücksrittern blos darum, um die factisch nie bestandene serbische Woiwodschaft ... in ihren Besitz zu bekommen; ihr Wirken ging nicht darauf, die unterdrückte Nationalität aufrecht zu erhalten, oder den magyarischen Separatismus und den damit innig verknüpften Verrath der Magyaren an den übrigen österreichischen Provinzen zu rächen, obwohl sie es zum Vorwande zu allen ihren Handlungen nahmen, sondern blos die bestehende Ordnung zu zerstören, alle Militärinstitute aufzulösen, die Woiwodschaft zu erringen, und darum sich selbst die Regierung vorzubehalten...

Die Agitatoren der serbischen Bewegung sind der Handelsstand und die Geistlichkeit vom orientalischen Glaubensbekenntnisse, ersterer spricht sich nicht selten über das Ziel ihrer Bestrebungen freimüthig aus, letztere hält aber ihr politisches Bekenntniss tiefer im Hinterhalte; weil sie sich von den Autoritäten und vom Volke mehr abhängig fühlt; und doch erscheinen in der bewegten Zeit auch solche ihr Ziel verkündende Momente, in welchen auch selbst die sonst sehr schlau handelnde Geistlichkeit ihr Bekenntniss frei zu gestehen wagt... Ich habe mit solchen Männern gesprochen, welche Gelegenheit gehabt haben, mit den Agitatoren zu verkehren und in ihre Pläne tiefer zu sehen. Das Bekenntniss solcher Leute über den Zweck der serbischen Bewegungen steht mit meiner aus Erscheinungen geschöpften Überzeugung vollkommen in Übereinstimmung.

Vergleicht man ferner die Art und Weise, wie die in Syrmien und Banat und eigentlich in der halb schon errungenen Woiwodschaft wohnenden Katholiken und übrigen Religionsekten von Seite der die Firma der serbischen Bewegungen tragenden Religionsbekenner behandelt worden sind, so muss der denkende Beobachter unwillkürlich die Folgerung machen, dass die serbischen Bewegungen nicht nur nationalen, sondern auch religiösen Charakter tragen, der von dem Streben und Ziele der übrigen österr. slavischen Sekten ganz fremd — nach einer religiösen Suprematie durch Assimilation strebend, schon im Ursprunge der Schilderhebung eine hart gefühlte imperative Stellung gegen die andern Religionssekten gezeigt hat, — denn die Katholiken und andere, zur griechischen Religion nicht gehörige Sekten wurden im Anfange der serbischen Schilderhebung gar nicht für würdig gehalten mit den Serben vereint im Interesse der unterdrückten Nationalität die Waffen zu tragen, sie wurden nur als Diener, Fuhrleute, also gleich den Rajas bei den Türken gebraucht, zum Lohn dafür, weil sie am längsten ihrer gesetzlichen Autoritäten treu geblieben sind. Erst in der neuesten Zeit hielt man sie für würdig die Waffen zu tragen; ... doch auch selbst jetzt werden die Katholiken nicht in ihren Reihen geduldet, sondern selbe müssen einen separierten Körper formiren.

Dieser Zustand der Dinge dürfte aber kaum lange bestehen, denn damit halten sich die Agitatoren von ihrem Ziele entrückt, ich besorge demnach aus allen bisherigen Erscheinungen, dass sich die ursprüngliche serbische Schilderhebung in ihrer wahren Natur über kurz oder lang erneueren werde, sobald der gemeinsame Feind slavischer Nationalitäten bezwungen sein wird, was dann beim Vorhanden sein materieller Mittel,

unterstützt von auswärtigen religiösen Sympathien um so gefährlicher werden könnte.

Draskovich gróf jelentése 1848 december 27-én érkezett a körmendi hadi szállásra és 1849 január 2-án intéztetett el: „Dem Herrn Oberst Draskovich wäre zu erwiedern sich in derlei Angelengenheiten nicht zu mischen". (Hátirat ironnal.)

584.

Zimony, 1848 december 17.

Rajacsits pátriárka fölterjesztése Schwarzenberg herceg osztrák miniszterelnökhöz a szerb vajdaság tárgyában.

Másolat. Karlóca. Djejanija, No. 215½.

Pr. N. 52.

Ich habe von den Bevollmächtigten der serbischen Nation soeben die Nachricht erhalten, welchen Erfolg ihre Vorstellung und Konferenz mit E. Durchlaucht bezüglich der Angelegenheit der Serbischen Wojwodschaft in den k. k. österreichischen Staaten gehabt habe. Ich muss mit blutendem Herzen gestehen, dass die unbestimmte Antwort E. Durchlaucht meine gerechte Hoffnung gänzlich vernichtet habe und der serbischen Nation jene unglückliche Zukunft vorzubereiten scheint, welche sie in der Vergangenheit seit dem Jahre 1690 bereits erhalten hat. Ein erwärmender Glückschimmer hat mich und die serbische Nation durchglüht, als E. D. bei der Übernahme des konstitutionellen Minister-Steuerruders das in der neuen Phase der öst. Monarchie denkwürdige Programm erlassen haben, wonach alle Sonderinteressen der österr. Nationen ihr gerechtes Leben erlangen sollen. Die serbische Nation hat auf diesen wahrhaft staatsklugen Ruf und auf die a. h. Manifeste, sowie auf ihre gerechte Sache bauend, alle Kraft angestrengt, um nach der gewaltigen Nothstimme ihres allerdurchlauchtigsten Landesfürsten die Fortsetzung des nur im Staatsinteresse begonnenen Krieges mit allem Nachdrucke zu bewerkstelligen. Während diese Nation sich gänzlich aufopfert, und ihre verjährte Anhänglichkeit an ihren Kaiser und Vaterlande mit Thaten bethätigt, erkaltet ihre Hoffnung am allerhöchsten Hoflager von Tag zu Tag immer mehr. Erlauben mir E. D. nur die Frage: Was würde der serbischen Nation die Bestättigung des Wojwoden und des Patriarchen nützen, wenn ihre Wojwodschaft nur eine chimäre Benennung wäre? Welcher Trost ist für uns, wenn man diese Wojwodschaft mit dem Namen: Serbische zu bezeichnen: bedenken trägt? Ich kann nichts anderes denken, als dass der neue kroatische Minister Baron Kulmer, der nur gegen den gemeinschaft-

lichen Landtagsbeschluss in Agram, und gegen unantastbare Rechte der serb. Nation gegen uns arbeiten scheint, eine unstaatsmännliche und engherzige und jesuitische Politik eingeschlagen und in dem hohen Ministerrathe jene gerechte Wärme für die serbische Nation zu ersticken begonnen habe. Mein Glaubensbekenntniss ist: ewige und auffordernde Hingebung für den a. h. Thron, aber auch unerschütterliche Liebe für meine Nation. Ich kann und werde nie diese zwei Interessen trennen. Sollte das Interesse der serbischen Nation durch eine falsche Politik, welche den österreichischen Staat so oft an den Rand des Abgrundes gebracht hat, gegen alles christliche und rechtliche Vermuthen in den Hintergrund treten, und diese preisgegebene Nation eine völkerrechtswiedrige Knechtung erleiden, so wird sie vielleicht in dem geschichtlichen Strome nicht untergehen. Die europäische Geschichte würde die ungerechte Behandlung von Seite des österreich. constitutionellen Ministeriums als einen rechts- und gefühllosen Staatsstreich behandeln. Die serbische Nation würde dadurch nur die Überzeugung erlangen, dass für ihre Blutung und Aufopferung für Se. Majestät unsern allerdurchlauchtigsten Monarchen gar kein Lohn in Österreich ist. Welche Folgen solche Überzeugung in Zukunft haben könnte, wollen Euer Durchlaucht als Staatsmann erwägen.

Nun erlaube ich mir die ergebenste Bemerkung, dass sowohl in dem Staats- als bürgerlichen Leben das Recht der Verpflichtung und diese dem Rechte entsprechen müssen. Wenn ein Staat gegen die Rechte einer Nation gefühllos ist, so muss auch die Verpflichtung dieser abnehmen und diese Nation ihre Augen und Herzen auf anderen Seiten, wo Hilfe und Recht geachtet und geliebt werden, hinlenken. Meine irdische Laufbahn ist noch kurz, ich werde mit aller Kraft dahinarbeiten, meine Nation für die Interessen der Gesammtmonarchie zu erhalten. Aber ich würde eine Todsünde nach Jenseits mitnehmen, die ich vor Gott und vor der Geschichte nicht verantworten könnte, wenn ich meine Nation im Interesse des a. h. österreich. Kaiserhauses und der Gesammtmonarchie habe auf die Schlachtbank führen lassen, ohne ihr politisches Leben gerechterweise gesichert zu haben.

In diesem Sinne habe ich dem früheren Ministerpräsidenten Baron Wessenberg eine Depesche[1] durch die serbischen Bevollmächtigten überreicht, und ich zweifle nicht, dass E. D. dieselbe in die Hände bekommen haben.

[1] Lásd az 542. számú iratot a 195. lapon.

Ich bitte diese meine Ansichten gütigst und im Interesse unseres gemeinschaftlichen Vaterlandes würdigen und beherzigen, dann dahin wirken zu wollen, dass die Vaterlandsfeinde aus einer gesetzlichen Staatsakte des a. h. Monarchen vernehmen, dass die serbische Nation eine Nation sei, und die serbische Wojwodschaft mit ihrem Gebiethe aus dem Grabe der jesuitischen Verwitterungssucht erstanden sei.

585.

Zimony, 1848 december 17.

Rajacsits érsek Kulmer minisztert Jellačić bánnál bevádolja, hogy a szerb követelések ellen működik.

Másolat. Karlóca. Djejanija, No. 214.

Од наши посланика из Оломуца добио сам врло неповљну вест т. ј. да се министри затежу биће србске Војводовине изрећи, и круг делања Војводини определити и то од тога времена, од кад је барон Кулмер на столицу министерску сео. Књаз Шварценберг каже у том, „биће своим временом, али кад граница неимамо, неможемо ни војводство, или као што он рече“ „dieses Serbien“ изрећи. Кулмер је на то придодао: „како би Цар Србском Народу манифест послао?“

Из овога види се, да Србски Народ, који и овде и с вама од толиког времена против Мађара и други бунтовника војује, несучествује, или да је недостојан оних правица, које су свим другим народом подељене. Или је програм министеријалној Књаза Шварценберга, да се не по земљама и границама, него по народностима народи у будуће управљати имају, истина, или је лаж, или је то речено за један или два народа а не за све. Ако то по мњењу Кулмерову остане: то нама ништа друго не остаје, него сами себи помоћи, како будемо знали. Кулмеров поступак иде противу свечаног закљученија Троједне Краљевине, у ком је ова Војводовину србску јасно признала, и соборна србска закључеиија од 1. и 3. Маја за своја собствена примила; иде против министеријалног програма, и самога манифеста нашега новога владаоца.

Ваша Преузвишеност! морам Вам искрено исповедити, да ми се од првога часа, кад сам видио, да барон Кулмер и Метелл Ожеговић у вашем совету седе и вас посвуда прате, мени се ништа добро предсказивало није, јер ја тежње њихове врло добро познајем. Политика ови људи јест врло несрећна, и језуитска, а није ни мало народна. Кад је могао Цар пре 160

година Србском народу манифесте издавати, и њега на оружје звати, и повеље му давати; ја мислим да то србски народ сад с пуно већим правом захтевати може, јер се он сад за свога цара и његову Династију непозван подигао, и први од свију народа против окружног непријатеља устао, као што је подобно исти народ србски у време побуне Ракоцијеве непозван на оружје устао, и цару знамените услуге учинио, о чем му привилегиум Јосифа I. похвално и благодарително сведочи.

Ја у свему том ништа друго невидим, него стару немачку политику, цедити лимун до последње капи, пак га онда на ђубре бацити. Није ми на Немца жао, него ми је жао на мога рођенога брата, који ми јаму копа, и у њу ме турити хоће. Да се Срби нису Мађаром ополчили, или, да с њима држали, кажите ми искрено, шта би с вама и Троједном Краљевином до сад било? А јоште више, да сам ја хорватске Србе, који су сад ваша једина подпора од вас одвратио?

Ако министериум садашњи без даљег одлагања војводовину и војводу не призна, и овоме милитарску и цивилну власт сву одма не преда, и народ Србски у линију са другима народима не постави: то ја онда за ништа даље добар не стојим, и све, што нам год противно од министериума догађало се буде, ником другом, него Барону Кулмеру приписати могу, јербо су министри сасвим друкчије о србским пословима говорили, докле он није у друштво њиово дошао.

Што се Патријаршије тиче, мислим, да питања бити неможе, пошто је то достојанство од Стевана Душана у цркви србској непресечно стојало, и само Њемачком себичном политиком за неко време устављено било, и почем је Патриарх Србски и Бана Трojедне Краљевине свечано у његово достојанство увео.

Тежњу барона Кулмера, Срем од Војводовине одтргнути, увиђам ја и из други јавна делања, које и ви сами видите и знате.

Сад се имам потужити на поступак Обрстара Растића, који је своју Регементу срамотно оставио, и на ваш позив испреко Саве вратити се к њој није тео, а сад, кад сте ви у договору самном Радосављевића привременим командантом поставили и ктому Оберстара Мајерхофера мени за војене послове препоручили, који је — Мајерхофер — потом своје пуномоћије војводи предао, још непрестано оће и мисли, да је Командант Варадинске Регементе. Ја мислим да он никад више Митровице видити неће, нити може. Мислим и то, да у реду никако није, да такав Оберстар, како је војвода овамо дошао, не мора се више ни у какве ствари, а најмање у авансаменте мешати, и своје креатуре овдашњим баталионом наметати. Ја вас молим, да све оне официре, који су с Растићем побегли и које је он

за авансаман предлагао, изван Војводовине у Регементе преместите, јер овде нико служити неможе, кроме они официра, који су за садашњи народни покрет били, и који у Италији с 1. варадинским Баталионом војују . . .

Fordítása:

Olmützben időző küldöttségünktől igen kellemetlen hírt kaptam, tudniillik a miniszterek vonakodnak a szerb vajdaság felállítását kimondani és a vajdaság kormányzati ügykörét megállapítani; s ez azóta van, mióta báró Kulmer a miniszteri széket elfoglalta. Schwarzenberg herceg ez ügyben azt mondja: meglesz annakidején, de miután nem foglaltattak el a határok, nem állíthatjuk fel a vajdaságot sem, vagy mint ő kifejezi magát, „dieses Serbien". Kulmer erre megjegyezte: „talán a császár a szerb nemzet részére egy manifesztumot bocsáthatna ki"?

Ebből látható, hogy a szerb nemzetet, mely itt és annyi idő óta küzd itten és Önnel a magyarok és egyéb lázadók ellen, mellőzik, azaz nem tartják azon jogokra méltónak, melyek más népeknek megadattak. Vagy igaz Schwarzenberg herceg miniszteri programmja, hogy a nemzetek a jövőben ne tartományok és határok, hanem nemzetiségük szerint kormányoztassanak, vagy hazugság, avagy csak egy-két nemzetre és nem valamenynyire szól ez. Ha ez Kulmer véleménye szerint így marad: akkor nem marad számunkra más, mint önmagunkon segíteni, már amennyire tehetjük. Kulmer eljárása ellentétben áll a három egyesült királyság szent határozatával, mellyel a szerb vajdaság világosan elismertetett és a május 13. és 15-i szerb nemzetgyűlés határozatait magáévá tette, ellentmond a miniszteri programmnak és magának az új uralkodónk által közrebocsátott császári kiáltványnak is.

Excellenciád! Őszintén megvallom Önnek, midőn azt láttam, hogy Kulmer báró és Ožegović Metell az Ön tanácsadói és mindenhová követik, előre rosszat sejtettem, mert törekvéseiket nagyon jól ismerem. Ezen egyéneknek a jezsuita politikája nagyon szerencsétlen és legkevésbbé sem nemzeti. Ha a császár 160 év előtt a szerb nemzetet kiáltványaival fegyverre felhívhatta, azt hiszem a szerb nemzet ezt ma még jogosabban elvárhatja, mert az most császárja és dinasztiája érdekében hívatlanul kelt fel és valamennyi nemzetek közt elsőnek indult a körülvevő ellenség ellen, hasonlóképen, mint a Rákóczi-forradalmak idejében ugyanezen nemzet hívatlanul fegyvert fogott és a császárnak nagy szolgálatokat tett, amit I. József privilegiumával hálásan igazol.

Mindebben csak a régi német politikát látom: a citromot az utolsó csöppig kifacsarni és aztán a szemétre dobni. Nem fáj

ez a német részéről, hanem fáj az én vérbeli testvérem részéről, aki nekem vermet ás és beléje akar dobni. Ha a szerbek a magyarokkal össze nem tűztek volna, vagy velük tartottak volna, mondja meg őszintén, mi lett volna eddig önökkel és a három egyesült királysággal? — s mi több, ha én a horvátországi szerbeket, akik ma egyedüli támaszai Önnek, elpártolásra bírtam volna Öntől?

Ha a jelenlegi minisztérium a vajdaságot és a vajdát haladéktalanul el nem ismeri és utóbbinak a katonai és polgári hatalmat azonnal át nem adja és a szerb nemzetet a többivel egyenrangúnak el nem ismeri, — tovább semmiért sem állok jót és a minisztériumtól jövő minden ellenséges intézkedést csakis Kulmer bárónak tulajdoníthatok, mert a miniszterek a szerb ügyekről egészen másképen beszéltek, mielőtt ő közéjük nem jutott.

Ami a pátriárkaságot illeti, azt hiszem, ez nem lehet kérdés tárgya, miután Dusán cár ezen méltósága a szerb egyházban szakadatlanul fennállott és csakis az önző német politika által szakadt meg egy időre s miután a szerb pátriárka a három egyesült királyság bánját is ünnepélyesen méltóságába iktatta.

Báró Kulmer a Szerémségnek a vajdaságtól való elszakítására törekszik, amit más nyilvános cselekedeteiből is látok, amelyekről Ön is tud.

Most még Rastić ezredes eljárása ellen kell panaszkodnom, aki ezredét szégyenletesen hagyta el és az Ön felhívására sem akart a Száván túlról visszatérni, s most, mikor Ön, velem egyetértve, Radoszávlyevitset tette meg ideiglenes parancsnoknak és nekem Mayerhofer ezredest ajánlotta a katonai ügyek élére, aki, — tudniillik Mayerhofer, — aztán saját katonai meghatalmazását a vajdának adta át, még mindig elhiteti magával, hogy ő a péterváradi ezred parancsnoka. Nézetem szerint Rastić Mitrovicát sohasem fogja többé viszontlátni, de nem is teheti. S azt hiszem, hogy nincsen rendjén, hogy az ilyen ezredes, mióta a vajda leérkezett, valamelyes dolgokba beleavatkozzék és legkevésbbé a tisztek előmeneteli kérdéseibe és kreatúráit az itteni zászlóaljra ráerőszakolja. Arra kérem, hogy mindazon tiszteket, akik Rastić-csal megszöktek és akiket előmenetelre fölterjesztett, a vajdaság határain kívül álló ezredekbe helyeztesse át, mert itt csak azon tisztek szolgálhatnak, akik a mostani nemzeti mozgalomhoz csatlakoztak és akik Olaszországban az első péterváradi zászlóaljjal harcolnak.

586.

Újvidék, 1848 december 17.

Haczell Márton kormánybiztos a honvédelmi bizottmányt informálja a békekötési kísérletekről.

Eredeti jelentés. Budapest. O. L.; K. I. 1848. 6272/e. Érk. december 22-én.

48/eln.

... Athanaczkovics püspök Újvidéken van, többször értekeztem vele s ma Blagojevichnak mutattam be. Tulajdon állítása szerint az itteni rácok rokonszenvét nem igen bírja. Én felszólítottam, eszközölné ki, hogy a pásztorsága alá tartozó rácok, a pestiek példájára nyilatkozzanak. Békét óhajtván, kárhoztassák a szerémi és szlavóniai testvéreik bűnös törekvéseiket.

Kísértené meg továbbá felszólítani a karlócai bizottmányt, vennék szívükre a Magyarországban lakó rácoknak bekövetkezhető szomorú helyzetét, kiknek életét, a felbőszült kedélyek ellenébe csak a kormány erélyességének sikerült eddig is megoltalmazni!

Részemről azomban már tisztába vagyok régen az iránt, hogy a szerb törekvések, többé nem a vallás s nemzetiség érdekébe történnek, hanem néhány nyomorult főnök zsoldért s jövendő alkalmazás reményében Ausztria zsarnoki hatalmát akarja hazánkra visszaállítani.

Rajacsits pátriárka ugyanakkor értesítette Windischgrätz herceget, hogy a magyar kormány Athanackovits budai püspököt küldte le békeközvetítés céljából, de nem reagált reá. (Wien. Kr. A.; H. A. D. 1849. I. ad 20.)

587.

Karlóca, 1848 december 18.

Rajacsits pátriárkának, mint a szerb vajdaság nemzeti kormányzójának kiáltványa, melyben a szerb népet a magyarok ellen újra fegyverre hívja fel.

Egykorú nyomtatvány. Ruvarac D. ajándéka.

Благовѣрнымъ Военачалницима и Градоначалницима, Протопресвитерима и Пресвитерима, — Христолюбивомъ Войнству, и свыма правовѣрнымъ Христіянима Србльима, Романима, Словацима, Нѣмцима, и прочимъ Народима Войводовине Србске!

Србски посланици, кои се у Кремзиру налазе, и коихъ е задатакъ, и при данашнѣмъ Сабору Аустрискій Народа, и при

высокомъ државномъ Министеріуму найискреніе и найохотніе зато дѣлати, да се сва наша народня прошенія у смотренію Патріярха, Войводе и Войводовине, Нѣговомъ ц. к. Величеству, заключеніемъ народнѣгъ Сабора одъ 1-га и 3-га Маія 1848. поднешена, чрезъ Нѣгово ц. кр. Величество одобре и потврде, извѣстили су Насъ подъ 1-гъ — 13-гъ Дек. 1848. да іимъ е тай данъ Высокій Министеріумъ Аустрискій званично обявіо: да су све три главне точке наши прошенія, по жельи Народа окончане и одобрене.

Драга Браћо! изъ овогъ морате се увѣрити: да е покретъ нашъ праведанъ, и да смо крвь нашу проливаюћи, свыма противницима явно и ясно доказали: да су наше желѣ, на правама, коя се пореħи немогу, основане.

Сви смо доста туге, и доста неволѣ, за ово време поднели — Но постоянство и храбрость ваша увѣрава ме, да ћете све то лако прегорети, и у оваковой отради заборавити, еръ данасъ видите: да е вѣра, езыкъ и народность наша, као и свію овде живећи Народа, са свимъ обезбећена, и непоколебимый темель вышему нашемъ народномъ животу, ономъ рукомъ положенъ, коя данасъ све народе еднакомъ любовію грли, и свыма еднака права делећи, све свое Народе, на ону велику цѣль обратити и найтешнѣ соединити жели, кою е Славенскимъ Народима света правда и вечито право Народа опредѣлило. — Сви дакле, кои данасъ на бойноме полю, противъ непріятеля милостивѣйшегъ, цара и краля нашегъ, и преславне народности наше стойте, стойте неустрашими, — стойте као непоколебиме стѣне вѣрности, постоянства и народнѣ храбрости.

Вы пакъ, кои збогъ едногъ, или другогъ узрока, оружіе противъ реченогъ непріятеля, до данасъ іоштъ подигли нисте, безъ разлике вѣре, цркве и езика, позивате се: да у отсудномъ овомъ часу, одма на бой спремни изиђете, и непріятелю супротъ крѣпко станете, еръ само тако надати се можете, сыновима нове Войводовине Србске постойно нарећи се, и участницима будући нѣны права и преимущества постати. —

Fordítása:

Felhívás a szerb vajdaságban levő katonai parancsnokokhoz és polgármesterekhez, espereseκhez és papokhoz, a Krisztusban hívő katonasághoz és valamennyi igazhitű szerbekhez, románokhoz, tótokhoz, németekhez és egyéb népekhez.

A Kremsierben időző szerb kiküldöttek feladata az ausztriai nemzetek jelenlegi birodalmi gyűlésén és a magas minisztérium előtt a legkészségesebben odahatni, hogy a mi összes nemzeti kérelmeink, a pátriárka, vajda és a vajdaság tekintetében, az 1848-ik évi május 13. és 15-i határozatok értelmében, Őfelségénél

elismertessenek és jóváhagyassanak. Fenti küldöttség minket 1848 december 13-án arról értesített, hogy ezen napon a magas osztrák kormány által hivatalosan értesültek: hogy óhajainak három főpontja a nemzet kívánságára jóváhagyatott.

Szeretett testvérek! Ebből meg kell győződnötök, hogy a mi mozgalmunk igazságos és vérünket ontva, összes ellenségeinknek nyiltan megmutattuk: hogy a mi óhajaink visszavonhatatlanul jogszerűek.

Valamennyien elég gondon és bajon estünk át. De a ti állhatatosságtok és vitézségtek arról győz meg engemet, hogy mindezt könnyen fogjátok elviselni s ilyen enyhítő vígaszban elfelejteni, mert ma látjátok: hogy a vallásunk, nyelvünk és nemzetiségünk, valamint a közöttünk lakó többi nemzetiségeké is, teljesen biztosítva vannak és magasabb nemzeti életünknek megdönthetetlen alapját az a kar vetette meg, mely ma az összes nemzeteket ugyanegy szeretettel öleli át és valamennyinek egyenlő jogot osztva, összes népeit a nagy cél felé fordítja és szorosan összefűzni óhajtja, melyet a nemzetek szent igazsága örök joga a szláv nemzeteknek kijelölt. Valamennyien tehát, akik felséges császárunk és királyunk ellensége ellen a harc mezején álltok, álljatok rendületlenül, mint a hűség, állhatatosság és nemzeti vitézség megdönthetetlen sziklája.

Ti pedig, akik egy vagy más okból a fölemlített ellenség ellen mai napig még nem fogtatok fegyvert, vallásfelekezet és nyelvre való tekintet nélkül felhívattok: hogy ezen döntő percben azonnal felkészülve, harcba induljatok és az ellenségnek erőteljesen ellentálljatok, mert csak így remélhetitek, hogy az új szerb vajdaság fiainak fognak benneteket nevezni és hogy jövő jogaiban és előjogaiban fogtok részesülni.

588.

Zimony, 1848 december 21.

József pátriárka rendelete Kosztits Vince népbiztoshoz, mely szerint az osztrák kormány rendeletei csakis a vajdasági kormány útján adathatnak ki.

Szerbből fordított irat. Wien. Kr. A. 1849. K. M. 644.

Mit dem Namen der Woiwodschatf verträgt sich nicht, dass solche, unter welchem immer General-Commando stehe, und von daher Befehle empfange, sonst hätte die serbische Woiwodschaft blos einen leeren Namen.

Alle Aufträge des k. k. Ministeriums an die Behörden in der Woiwodschaft, müssen den Weg durch die Regierung der Woiwodschatf selbst nehmen, und dann von der Behörde veröffentlicht werden.

Was die k. k. allgemeine Militär-Appellation betrifft, so muss diese Behörde bestehen, bis ein Appellationsgericht in der Woiwodschaft eingeführt sein wird.

Desgleichen haben alle Verfügungen und Urtheilssprüche des k. k. Ministeriums in der Woiwodschaft insoweit gesetzliche Kraft, als sie unseren Prinzipien nicht zuwiderlaufen. Dieses hat schon der durchlauchtigste Fürst Windischgrätz ausgesprochen, nachdem, den serbischen Woiwoden, noch vor dessen Bestätigung, die Macht gegeben wurde, alle Militärstellen bis zum Majoren zu besetzen.

589.

Zimony, 1848 december 23.

Rajacsits érseknek a bécsi szerb küldöttséghez intézett levele a vajdaságnak mint külön koronatartománynak szorgalmazása tárgyában.

Másolat. Karlóca. Djejanija, No. 232.

Овы дана', 7., 9. и 11. тек. пріимио самь три Ваша извѣстія, отъ 1/12., 1/13 и 2/14 дек. Нр. 43., 44. и 45. коима ми являте потвердьенія наши' заключенія'. Оно отъ 1/13 много ме є успокоило, будутьи кажете, да су све три главне точке наши' прошенія' по жельи нашой окончане. Али послѣднье ваше отъ 2/14. опетъ ме є бацыло у неспокойство, будутьи да изъ сообштеног' ми извода Манифеста увидьамъ, да су само две точке потвердьене, третьа точка управо главна точка не само што ніе потврдьена, него є тако изложена, да се мора држати, да се и не намѣрава потвердити, а то є Войводовина, єрбо у Манифесту вели се, „да се потвердьеніемъ Патріарха и Войводе намѣрава народу дати ємство за ньегове народности самосталнось и напредакъ" и послѣ „да тье се правленіе народно на основу єднакости и самосталности свію народа' државе наше устроити и утемельити." И ово се ясно говори само о народу, наравно сербскомъ, ізолирано, избѣгаваютьи ідею просторну, — терріторіалну. Єръ кад' се буде смыслъ оваког' Манифеста толковао, онда сваки кой ніе отъ народа овог', т. є. Сербинъ православный, казат' тье, да онъ ніе подъ найвышимъ достойн-

ствомъ свештеног' реда овог', казат'-тье, да онъ ніе биро ни Патріарха ни Войводу, и да се нъега не тиче потвердьеніе избора, кой онъ ніе чиніо, и потому не подпада подъ таково народно правленіе, кога онъ ніе членъ. Овакимъ израженіемъ Манифеста не само препоручуе се за свагда ідеа терріторіална, него се подае поводъ къ раздору разны' народностій у Войводовини, кое се и безъ оваког' смысла Манифеста и докле є оружане руке, и надежда подпуног' потвердьенія, єдва овладаю ко єдной общой цѣли: а шта тье быти, докъ такавъ Манифестъ прочита се и станесе толковати? У мѣсто да насъ спои уєдно, и даде намъ способа къ успѣваню, сасвимъ тье забунити насъ.

Кад' се каже троєдна кралѣвина, онда се не каже „правленіе народно на основу єднакости и самосталности", него, што є годъ у Далмаціи, Хорватской и Славоніи, то подпада подъ правленіе исте кральевине, были ту жительи ког' му драго рода и племена, и Банъ троєдне кральевине єсть политическа концентрація народа цѣле ове землье. Подобно треба имати за Войводу Войводовину, и онда тье текъ истый быти на чисто и са успѣхомъ. Иначе су сама медьу усобна противленія.

Кромѣ тога, та ідеа народности, квари и саму ідею троєдне кральевине, єръ у овой толикій є силный народъ сербскій, кой у непріятномъ толкованію ове народности у Войводовини тежит' тье ко своіой ідеалной концентраціи, као и онай, кои остае у предѣлима Угарске изванъ троєдне кралѣвине и Войводовине. Изъ свега овога мора произитьи велике и озбильне забуне, пакъ не само за сербскій народъ него за веть постоєтьу троєдну кралѣвину, за друге провінціе кральевине, и за само высоко правленіе у Бечу.

Тако є дакле нуждно, опрѣделити и потвердити просторъ Войводовине, да є то условіе, безъ когъ се матьи не може. Нит' се може то избѣгаванье овог' опредѣленія другчіе толковати, развѣ ново лукавство політіке Міністеріалне, кое ништа добро учинити не може, а мора учинити разореніе и правленія бечког', и славны намѣренія Хорватски' и Сербски', а послужити Мадьаромъ ко успѣшном' послованю ньіовом', особито подпомаганном' можда иностранностію западномъ. Да ли у таковомъ крізісу народъ сербскій пропасти мора, то є іошт' пытање, да ако се за нъега покаже каква луча надежде изъ сродности каквы' елемента', ал' да Бечко Правленіе мора пропасти, я мыслимъ, да нико нетье ни посумняти. Єдина надежда постоянія цѣлокупности Аустріе почива на одержанію троєдне кральевине у станю намѣренномъ и потвердьенію войводовине по заключенію одъ 1. и 3. мая у чему и народъ сербскій може налазити свое найближе и найлепше спасеніе.

Ово е искреннъ говоръ, и нуждно е, да се овако говори, и у овомъ смыслу да се даю Ноте, не бы ли се издало што скоріе потвердьеніе Войводовине: еръ иначе све што даю есть една обсѣна, и споляность, подобна лѣпымъ рѣчма, коимъ и князъ Виндишгрецъ, и Банъ и Бечко Міністерство даю обетьање, да ће намъ послати пушака, муниціе, и сваке помотьи, и до данасъ ништа не послаше, кромѣ 50.000 ф. ср. коима желе да се платьаю коекакве комманде старе політіке.

Могли су Бана, кой е за 14 лица младый Оберстеръ отъ войводе, отъ оберстера наименовати Фелд-маршалъ-лайтнантомъ, и Баномъ толики регіменти, а Войводу, кой е собственномъ врстнотьомъ постао на бойномъ полю Генералъ-Маіоромъ, не могу да наименую Ф. М. Л. и командаютьимъ Генераломъ цѣле войводовине, веть колико годъ у войводовини властій, толико разны отношенія. Наредьую, да земунске Мілітарне власти подлеже загребачкой Генералной Комманди, да регімента петроварадинска зависи отъ исте генералъ-комманде и отъ саме регіменте бродске, да влашко-банатска зависи отъ военногъ совѣта Темишварскогъ, овай пакъ отъ князa Виндишгреца, и отъ Міністерства бечког', послали су войводу и потвердьую га само номінално, безъ икаквогъ опредѣленія, а сва моя представленія, коя самь имъ именемъ народа посредствомъ князa Виндишгреца чиніо, и за коя ми пише овай Г. Ф. М. да е као изванъ свог' круга дѣлателности стоетьа посло Міністерству на расположеніе, и не узимаю у призрѣніе, а именно, да се изрече войводовина, и войвода да се наименуе командуютьимъ Генераломъ исте, узимаютьи унутра градове Темишваръ, Арадъ, Петроварадинъ и Рачу. Докле годъ ово дѣло не изрече се, нити народъ зна, куд' тежи, нити войвода има темеля и снаге и што дѣйствовати.

Учините у овомъ смыслу жива представленія и иштите рѣшителный отговоръ, иначе се не може ни еданъ коракъ даље, еръ послѣ таког' Манифеста предстое теже борбе него пре ньега. Та ідеална одобренія могу само ідеалісте, ал' народъ еданъ, кой реално вое за Ѳронъ и себе не могу она задовольити. Народъ треба просторъ свой, на комъ тье се оснивати, а то е Войводовина, Войводовина треба Войводу, као и Войвода Войводовину, иначе су саме химере.

И будутьи да пишете подъ 2/14. да тьете двойца кренути се кутьи самъ Богдановичь тамо остати, то позиваютьи се на налогъ мой, съ коймъ самь вамъ послао пуномотьіе за предстатіе ваше при Собору у Кремжиру хитимъ послати вамъ ово упутсвіе, съ налогомъ, да ако сте кутьи пошли, вратите се, и у союзу и за израдьенье ова два предмета, а именно потвердьеніе войводовине, и войводе за коммандуютьег' Гене-

рала войводовине, свевозможно, живо и брзо постарате се, и кутьи да не долазите, докле позвани не будете; у исто пакъ време да заступате інтерессе народне у Собору Кремжирскомъ.

Да бы пакъ лагше издѣйствовало се ово, што се іошт' тражи, обратьайте се често ко г. Бану, кой є мени писао, да будемъ безъ бриге за све точке, єръ су за праведне признане, и кой самъ у опасности стой за троєдну краљевину у коіой сербльи не могу быти задовольни съ овакимъ поступкомъ міністерства спрама народа нашег'.

Fordítása:

A napokban vettem kézhez az (1848) december 7/19., 9/21. és 10/22-i, december 1/12., 1/13. és 2/14-én kelt 43.,[1] 44. és 45. számú jelentéseiket, melyekben határozataink jóváhagyását tudatják. A december 13-i jelentés igen megnyugtatott, miután azt jelentik önök, hogy kívánságaink szerint lett legfőbb három óhajunk elintézve. De a legutóbbi, december 24-i jelentésük, ismét nyugtalanná tett, mert a császári kiáltvány[2] közölt kivonatából azt látom, hogy csak két pont lett elismerve, a harmadik főpont pedig nemcsak hogy nem hagyatott jóvá, hanem olyannak tűnik, mintha nem is szándékoztatnék a vajdaság jóváhagyása, mert a kiáltványban ez mondatik: „hogy a pátriárka és a vajda méltóságának jóváhagyása által biztosíték szándékoltatott adatni a szerb nemzetnek nemzeti önállósága és haladása tekintetében“ s továbbá, „hogy a nemzeti kormányzat a birodalom valamennyi nemzeteinek jogegyenlősége és önállósága alapján fog szerveztetni“. — Ez is csak külön népről, a szerb népről szól, kerülve a területi ideát. Mert ha az ilyen kiáltvány szellemét értelmezzük, akkor mindenki, aki nem tartozik az óhitű szerb nemzethez, azt fogja mondani, hogy nem tartozik ezen egyházi rend legfőbb méltósága alá, sem pátriárkát, sem vajdát nem választott és semmi köze sincs a jóváhagyott választáshoz, melyben részt nem vett s e szerint az ilyen nemzeti kormányzás alá sem tartozik, melynek nem tagja.

A kiáltvány ilyen értelmezésével a territoriális eszme nemcsak mindenkorra ajánltatik, hanem viszályra adódik alkalom a vajdaságban élő különféle nemzetiségeknek, melyek a kiáltvány ilyen értelmezése nélkül is, — fegyveres kézzel és a teljes jóváhagyás reménye mellett, — alig kényszeríthetők a közös célra: s mi fog történni, ha az ilyen kiáltvány nyilvánosságra kerülve, magyarázgatni kezdik? Ahelyett, hogy ez a pátens

[1] A 43. számú jelentés közölve a Szrpszki Letopisz 112. évkönyvének 478—479. lapjain. Magyar fordítása: Dr. Margalits E.: Szerb repertórium, I. k. 394—395. lapokon.

[2] Lásd a december 15-i 579. számú iratot a 250. lapon.

minket egyesítene és a siker lehetőségét megadná nekünk, egészen össze fog minket zavarni.

Ha a három egyesült királyságról van szó,[1] akkor nem mondatik: „Nemzeti kormányzat az egyenlőség és önállóság alapján“, hanem minden a dalmát, horvát és szlavon királyság kormányzata alá esik, fajra és származásra való tekintet nélkül és a királyság bánja ezen területek tényleges politikai feje. Hasonlóképen a vajdának is kellene vajdasággal birnia, akkor ez is tisztában lesz hivatásával és sikeresen működhetik.

Ez a nemzetiségi eszme azonkívül a három egyesült királyság ideáját is csorbítja, mert területén sok és hatalmas a szerbség, ha a vajdaságban a szerb néppel ellenségesen bánnak, az ideális koncentrációjának megvalósítására fog törekedni, valamint azok is, kik a vajdaság és a hármas királyságon kívül, Magyarországon laknak. Ebből nagy és komoly zavaroknak kell támadniok és pedig nemcsak a szerb nemzetre nézve, hanem a már fennálló hármaskirályságra, a királyság többi tartományaira és magára a bécsi kormányra nézve is.

Ennélfogva szükséges megállapítani a vajdaság területhatárait, ez oly föltétel, mely nélkül mozdulni sem lehet. A döntés előli kitérést csakis az új miniszterium új ravasz poitikájának tulajdoníthatni, mely mi jót sem tud teremteni; ez szükségképen viszályt fog okozni a bécsi kormány, a horvátok és szerbek dicső törekvései közt, és elősegíteni a magyarok sikeres működéseit, talán nyugati, külföldi támogatás mellett. Vajjon ilyen válságban kell-e a szerb nemzetnek tönkre mennie, még kérdéses, mert a rokonelemek részéről a remény valamelyes sugara mutatkozik, de hogy a bécsi kormánynak meg kell buknia, azon, azt hiszem, senki sem fog kételkedni. Ausztria integritásának fenntartása egyetlen reményen alapszik, a hármas királyságnak a szándékolt tervek szerinti fenntartásán és a szerb vajdaságnak a május 13. és 15-i határozatok értelmében való jóváhagyásán, melyekben a szerb nemzet legközelebbi és legszebb megmentését megtalálhatná.

Ez őszinte beszéd, és szükséges is így beszélni s ily értelemben intézzenek jegyzékeket, talán imígyen hamarébb hagyatnék jóvá a vajdaság, mert különben mindent, amit adnak, csak áltatás és máz, azon szép szavakhoz hasonlók, melyekkel Windischgrätz herceg, a bán és a bécsi miniszterium igéreteket tesznek, úgymint: hogy adnak majd fegyvereket, lőszereket és egyéb segítséget, kaptunk pedig mindössze 50.000 forintot, mellyel a régi politika mindenféle meghagyásai fizetendők.

Ha ki tudták nevezni a bánt, aki a mi vajdánknál 14 rangsorral fiatalabb, ezredesből tábornaggyá és annyi ezred bánjává,

[1] A horvát, szlavón és dalmát királyságokról.

miért nem tudnák a mi vajdánkat, aki a harc mezején személyes érdemei folytán lett ezredesből tábornok, altábornagynak és az egész vajdaságra főhadiparancsnoknak kinevezni? Ehelyett ahány hatóság van a vajdaságban, annyi illetékes fórum. Elrendelik, hogy a zimonyi katonai hatóság a zágrábi főhadiparancsnokság alá tartozzék, a péterváradi ezred szintén ez alá helyeztetett, valamint a bródi ezred is, az oláh-bánsági ezred pedig függővé tétetett a temesvári haditanácstól, ez pedig Windischgrätz hercegtől és a bécsi minisztériumtól; a vajdát meg leküldték, méltóságát csak névleg ismerve el, minden hatáskör nélkül; összes fölterjesztéseimet, melyeket a nemzet nevében Windischgrätz herceg útján benyujtottam s melyekről ez a táborszernagy azt írja, hogy feladata körén kívül esnek s ezért a minisztérium rendelkezésére bocsátotta azokat, nem veszik figyelembe; különösen a vajdaság felállítása tekintetében nem és hogy ennek főhadiparancsnokává a vajda neveztessék ki, belefoglalván Temesvár, Arad, Pétervárad és Rácsa várait. Amíg ez ki nem mondatik, a nép azt sem tudja, hova tartozik, a vajdának pedig semmi hatalma, sem hatásköre nincsen.

Ilyen értelemben tegyenek önök élénk előterjesztéseket, kérjenek döntő választ, mert különben egy lépést sem tehetünk tovább, mert ilyen császári kiáltvány után nehezebb küzdelem előtt állunk, mint ennekelőtte. Ilyen ideális jóváhagyás csak idealistákat elégíthet ki, nem pedig egy nemzetet, amely reálisan harcol a trónért és önmagáért. A nemzetnek szüksége van a saját területére, amelyen megalakul és ez a vajdaság, ennek pedig vajda kell és viszont, mert különben csak agyrémek.

S minthogy december 14-én azt írják Önök, hogy önök közül ketten hazautaznak és csak Bogdánovits marad vissza, rendeletemre hivatkozva, mellyel önöket a kremsieri birodalmi gyűlés előtti képviselettel felhatalmaztam, sietek önöknek meghagyni, amennyiben hazaindultak volna, térjenek vissza és közösen élénken és gyorsan szorgalmazzák ezen két ügy, nevezetesen a vajdaság és a vajdának a vajdaság felett való főhadiparancsnoki kérdésének elintézését s ne térjenek haza, amíg vissza nem hivatnak; ugyanazon időben képviseljék a kremsieri birodalmi gyűlésen a szerb nemzet érdekeit is.

Hogy pedig követeléseink könnyebben elérethesenek, forduljanak gyakran a (horvát) bánhoz, aki megnyugtatott engem mindezen pontok iránt, mert jogosaknak ismertettek el s aki maga is a hármas királyság tekintetében veszélyeztetik, melyben a szerb nép nem elégedhetik meg a minisztériumnak a szerb nemzettel szemben tanusított ilyen eljárásával.

590.

Bécs, 1848 december 23.

Bogdánovits Koszta, a bécsi szerb bizottság tagjának Rajacsits érsekhez intézett levele, melyben a jövendő feladatokról szól.

Eredeti irat, az újvidéki „Szerb Matica“ levéltárában.

Господа Стратиміровићъ и Шупльикацъ полазе сутра у Сремъ. Последнѣ наше совокупно дѣло было є, благодарити министру внутренньи дѣла, на нѣговомъ усердію, осведоченомъ у народни наши вопроси, и молити га да патентъ одъ 3/15 декембрія, као првый актъ новогъ државногъ живота, и главни актъ србскогъ политичногъ бытія ... у Србскомъ єзыку печатати даде ...

Я овде остаємъ, да наставимъ тако званый државный механисмъ, и ништа више. Я самь и зато, за болѣ држао овде остати, што самь мысліо, да ћу само онда целу волю Ваше Светости испунити, кадъ єданпутъ Вамъ искажемъ, да не само садъ, но никадъ нећу на таково место назырати, збогъ кога бы Ваша. Светость опетъ неприлике одъ оностранаца имала, а мени небы казати хотѣла. Тако дакле далеко одъ Саве.

Мой другови поднеће Светости Вашой, извѣстіє о нашимъ дѣяніяма, са прилогомъ важніи акта; изъ кой ћете изволити увѣрити се, о свему по истини.

Мени за сада ништа не остає, но молити Вашу Светость, да што пре дѣло новогъ народногъ устроєнія окончате, и у животъ преведете. Србысати сву Мађарстину, са освећены наши институція, то нека буде начало, коє и одъ двора препоручуе се.

Я смемъ овде Г-а Стояковића именовати, коій ће, кадъ му предали будете све проєкте нама овде предане, найболѣ устроєніє изпословати моћи.

Славенскій депутирцы у Кремжиру, сваку признателность заслужую, за указано своє о нашой ствари усердіє, — коє су и ономъ великомъ демонстраціомъ, „бесѣдомъ вечерньомъ“, у велико осведочили. Я молимъ да бы имъ одъ стране народа благодарность изявили.

Fordítása:

Sztratimirovits és Suplyikác urak holnap indulnak Szerémségbe. Utolsó közös tényünk volt (Stadion gróf) belügyminiszternek köszönetet mondani nemzeti kérdéseink tekintetében tanusitott közbenjárásáért és arra kérni, hogy a december 15-i pátenst, mint az új állami élet első iratát és a szerb politikai létnek fő dokumentumát, szerb nyelven is nyomassa ki.

Én itt maradok, hogy az úgynevezett állami gépies működést folytassam s nem többet. Azért is tartottam jobbnak itt maradni, mert azt hittem, ezzel Szentséged akaratának teljesen megfelelek; egyszer meg kell mondanom már, hogy nemcsak most, de sohasem fogok olyan helyre vágyódni, mely miatt Szentségednek a szerbországiak részéről ismét kellemetlenségei támadhatnak s mit előttem elhallgatnának. Tehát távol a Szávától.

Társaim a mi ténykedéseinkről Szentségedet értesíteni fogják, fontosabb irataink kapcsán, melyekről igazság szerint meg fog győződhetni.

Részemről nem marad más hátra, mint Szentségedet arra kérni, hogy az új nemzeti organizációt minél elébb fejezze be és léptesse életbe. Az egész magyarságot szerbesíteni kell szent institutiónk által, ez legyen a vezérelv, melyet az udvar is ajánlani fog. Bátorkodom e tekintetben Sztojákovits urat megnevezni, aki, ha átadatnak neki az itt átadott összes tervezeteink, legalkalmasabb lesz az organizáció kidolgozására.

A szláv képviselők Kremsierben minden elismerést megérdemelnek ügyeink iránt kifejtett támogatásukért, melyet „az esti beszéd“ nagy demonstrációjánál is nagyban tanusítottak. Kérem fejezzék ki a nemzet részéről köszönetünket.

591.

Szeged, 1848 december 24.

Damjanich ezredesnek a honvédelmi bizottmány elnökéhez, Kossuthhoz intézett levele, melyben további szolgálatát a hazának felajánlja.

Eredeti levél. Budapest. O. L.; K. I. 1848. 6632/e. Érk. december 25-én.

Elnök úrnak 6346/e. szám alatt költ s hozzám intézett hivatalos levelére feleletem a következőkben teszem: Én ugyan beteges vagyok, de a szeretet, — mely bennem hazám irányába él, mely életem, ha a nemzet ügyéért s szebb jövőért halni kell, hidegen leszámolni, bármely pillanatban kötelez — sokkal több erkölcsi hatással bír reám, mintsem én ezen rég viselt, s csak a gyakori viszontagságok közt megújuló betegségem — ilyen időbe, a midőn egy nemzet léte felett van el vetve a kocka, a midőn a haza joggal kívánhatja mindenkitől testi és lelki erejéveli közremunkálását — tűrni nem tudnám. Én az elárult szegény hazáért, e szabadságért vívó nemzetért tűrni, tenni, s ha kell, meghalni tudok. Parancsoljon bár hová elnök úr, mit tehetségem tenni enged, akaratom elhatározott s tiszta lévén, tenni fogok s így még itten be várom további parancsait.

Kossuth Damjanichot a felső hadsereg tartalékseregének vezényletére szemelte ki (december 20), de aztán tábornokká óhajtotta kinevezni a bánáti sereghez, Kiss Ernő tábornok helyére, kit tábornaggyá léptetett elő. A honvédelmi kormány december 28-án nevezte ki Damjanichot és Vécsey Károlyt tábornokká. (K. I. 1848. 7053/e.)

592.

Belgrád, 1848 december 25.

Mayerhofer konzulnak Windischgrätz herceghez intézett jelentéséből, melyben a seregek zilált viszonyait megírja.

Másolat. Wien. Kr. A.; Kr. M. 1849. No. 113.

General Suplyikác hat Eurer Durchlaucht über seine Unfälle bei Alibunár, Karlsdorf und Jarkovác Bericht erstattet...

Jene Unfälle sind eine natürliche Folge, der nach sechs Monaten des Kampfes, den ich mit diesen Truppen allein gegen eine unverhältnissmässige Übermacht bestanden habe, nothwendig eingetretenen Erschöpfung aller physischen und moralischen Hilfsquellen, während von Aussen noch gar keine wirksame Unterstützung geleistet worden ist. Die Herabstimmung des Geistes der Truppen liegt übrigens auch grossentheils in der Persönlichkeit des Generals, und ich habe selbe schon vor zwei Monaten vorher gemeldet. Die Unthätigkeit und Scheue vor jedem Anschein einer Offensive hat auch unsere Stellungen im Banate und der cordonartigen Ausdehnung festgehalten, und die bei einem übermächtigen Angriffe am Ende dennoch nothwendigen Konzentrierung der vorhandenen Kräfte musste nun rückwärts bis in der unmittelbaren Nähe von Pancsova gesucht werden, wodurch die Landstriche, die man zu decken vermeinte, dem Feinde dennoch preisgegeben und die Truppen nicht wenig entmuthiget worden sind.

Ich thue mein Möglichstes herzustellen, was verloren und entmuthiget ist, und um den Krieg, sei es nun zur Vertheidigung oder Offensive so kräftig und so kunstgemäss als ich kann, führen zu machen.[1]

Mittlerweile hatte die Flucht einer grossen Anzahl von Familien aus Pancsova und Kubin und von der ganzen Donau und Save-Grenze nach Serbien, die diesseitige stammverwandte Bevölkerung in die grösste Aufregung versetzt, und selbst der Senat sah sich gezwungen der allgemeinen Bewegung nachzugeben, indem er zur Regelung der in den Bezirken sich bildenden Freischaaren 20.000 Dukaten anwies, und Kommissaire aus-

[1] Mayerhofer 1848 december 17-én Lugoson, 18-án Karánsebesen járt, azután Orsovára ment s aztán Gradistyére, Szerbiába.

sendete, welche einige Auswahl und Ordnung bei diesen tapferen, aber wenig disziplinirten Hilfstruppen einzuführen geeignet sind. Ich fand zu Pozsarevac die noch aus den alten National-Kriegen bekannten Anführer Resavatz und Milutin thätig das Volksaufgeboth in den östlichen Kreisen zu sammeln, während in den westlichen und nördlichen Nenadovits, Raskovits und andere derselben weise wirken.

Ich glaube, dass auf diese Weise binnen wenigen Tagen mehrere Tausend Serbianer ünseren Grenztruppen zu Hilfe in das Banat treten werden, deren Beistand ganz von der Hand zu weisen, die Noth verbiethet, und selbst die Mittel diess und jenseits der Grenze fehlen würden...

In jedem Fall gedenke ich nun dem General Suplyikac auch aus Rücksicht auf seine schwankende Gesundheit zur Seite bleiben, und aus allen meinen Kräften zu jenen Operationen thätigen Wiederstandes oder gemeinschaftlicher Offensive mit den Banater Truppen mitzuwirken, welche unsere Mittel nur irgend gestatten werden.

593.

Temesvár, 1848 december 25.

A románoknak állásfoglalása a szerbek szupremációi ellen.

Másolat. Wien. St. A.; N. Schw. I. 4.

... Als nämlich das hiesige [Temesvárer] Comite zu Stande kam, wollte Ambrózy, da sein gewesener conservativer Magistrat aus Furcht, damit Ihre Güter durch die Rebellen nicht verheert werden, keine Dienste annehmen, die Besetzung der Ämter bis auf friedliche Zeiten verschieben; da [wir] das einsahen, so drangen wir auf die Ernennung der Magistraturlisten, und setzten durch, dass zwischen 14-en Stuhlrichtern 11 Serben und 1 Katholik ernannt wurden. Als nun noch 2 Stuhlrichterstellen ledig blieben ... schlug mein Bruder 2 Romanen hiezu vor. Aber, oh Himmel, welcher Lärm, welches Geschrei entstand plötzlich ... ne treba vlae „wir brauchen keine Wallachen zu Magistrualisten“ hiess es von allen Seiten. Welche Sensation diese Intoleranz der Serben in den Gemüthern der Romane verursacht hat, kannst Du Dir vorstellen... Hiezu gesellte sich noch, dass der Bischof sammt den übrigen serbischen Mitgliedern des Comités die romanischen Pfarrer arretiren liessen ungeachtet unserer Verwendung.

Obwohl wir auch früher auf unsere Selbständigkeit dachten, so bewog uns hiezu aber jetzt noch mehr diese entschieden ausgesprochene Despotie der Serben. Wir unterliessen demnach

nicht, nach Siebenbürgen dem dortigen Comité ... zu schreiben, dass wir Alle, nähmlich das Krassóer, Temeser Comitat und ein kleiner Theil vom Torontaler Comitate wünschen, ihnen einverleibt, und von einem Gouverneur im politischen und romanischen Patriarchen in Kirchlichen, ganz unabhängig vom Serbischen Patriarchen regiert zu werden...

1848. 27. Dezember.

... In meinem gestrigen Briefe vergass ich Dir zu schreiben, dass sowohl die Banater, als auch die Siebenbürger Romanen eine gänzliche Trennung sowohl von den Magyaren, als auch von den Serben, die des Sieges noch nicht einmal sicher, schon intoleranter werden gegen die Romanen, als es selbst die Magyaren waren, wünschen und fest entschlossen sind, falls der Hof sie hierin nicht unterstützen sollte, mit dem Schwerte sich von der Suprematie der Magyaren und Serben zu befreien...

Zur Erbitterung der Romanen gegen die Serben hören diese nicht auf täglich beizutragen. ... Und wie die Civilbeamten der Serben mit den Civil-Romanen ohne Unterschied des Ranges denn sie lassen gebildete Menschen, blos weil sie Romanen sind und an ein romanisch Reich zu denken wagen, unter dem Vorwand der Verdächtigung gefangen nehmen, verfahren, ebenso verfährt der Bischof, der Präses unseres Comités ist, mit der romanischen Geistlichkeit, deren viele im Gefängnisse schmachten.

Gewiss gab es Niemanden, selbst einen Serben nicht, der den Serben so anhing, wie ich, und der sich mehr bemüht hätte, diese beiden Nationen in Eintracht zu bringen und sie darin zu erhalten; aber ich ward nun in meiner Idee von der vermeinten Loyalität und Brüderlichkeit der Serben gewaltig getäuscht... Sie treiben ihre Serbomanie so weit, dass sie allen Romanischen Gemeinden Serben zu Notären aufdrängen...

Hilf, wenn Du helfen kannst, dass die serbische Wojwodschaft, oder vielmehr das Territorium derselben nicht eher bestimmt werde, bis die Romanen auch nicht befragt werden; die Romanen wollen durchaus den Serben nicht unterworfen sein...

Das Beste wäre, nachdem das gesammte Territorium, welches die 600.000 Seelen betragenden Serben in Ungarn bewohnen, zu gering ist, als dass es eine bedeutende Wojwodschaft vorstellen könnte, dass die Serben aus Croatien, so wie der Banus Jellachich meint, angeschlossen werden, mit gleichen Rechten mit den Croaten, und zwar umsomehr, da in Slavonien und Croatien selbst auch viele Serben sind, die sonst, wenn die serbische Wojwodschaft zu Stande käme, und von Croatien getrennt bleibe, für die Serben für verloren und nicht existierend zu betrachten wären, da sie die Croatische Nation verschlingen

würde. Hingegen wenn sich alle an Croatien anschliessen, werden sie auch denen in Croatien wohnenden Serben die Nationalität sichern können, da sie dann alle vereint bleiben. Es erwachsen auf jeden Fall für die Serben grössere Vortheile aus der Vereinigung mit Croatien, als aus der beabsichtigten Separation von Croatien. Dies haben schon die Banater Serben eingesehen und wünschen desshalb alle sehnlichst die Vereinigung mit Croatien.

E sorok román írója tevékeny részt vett Temesvárt a politikai életben és szoros összeköttetésben állott a románoknak Kremsierben tartózkodó bizalmi férfiával.

594.

Zimony, 1848 december 27.

Rajacsits pátriárkának gróf Stadion osztrák belügyminiszterhez intézett irata, melyben köszönetet mond a császári pátensek kibocsátásáért.

Eredeti irat. Wien. M. d. I. 1849. No. 80. Részben elégett az 1927. évi július hó 15-i bécsi forradalomkor.

Mit der verehrtesten Zuschrift E. Exzellenz am 14. l. N. 1761/R. M. I. habe ich das sehnlichst erwart... gehabt, die beiden allerhöchsten Handbilette Sr. Majestät vom 15. l. zu erhalten. Seine Majestät ... allerhöchster Gnade die mächtige Bestättigungsbeschlüsse der serbischen Nation, die Wiederherstellung des Patriarchats, als obersten kirchlichen Grad und die Erneuerung der Würde eines Wojwoden als obersten politischen Chef der serbischen Nation, übertragen huldreichst diese hohen Ämter an meine Person und den k. k. Generalmajor Suplikatz und geruhen zugleich in allerhöchster Bestättigung der vollzogenen freien Wahl damit noch die bestimmte Zusicherung einer nationalen, den Bedürfnissen des serbischen Volkes entsprechenden Organisation huldvoll zu verbinden.

Durch diesen wichtigen Act haben Se. Majestät der ganzen Welt, vorsonderlich aber allen Nationen der Gesammtmonarchie den klaren Beweis geliefert, wie sehr Allerhöchst dieselben geneigt sind die grossherzige Tugend der Gerechtigkeit gegen allen untergegebenen Nationen, väterlich auszuüben und die serbische Nation schätzt sich vollkommen glücklich, in der Kaiserlichen Anerkennung ihre Treue und aufopfernder Anhänglichkeit an Thron und Kaiser den zuverlässigsten Hoffnungen Anker zu finden, ihre kräftige kirchliche und politische ... auf einer umfassenden, festen, unter ... Grundlage zu stützen, derselben eine ... gemässe, Entwicklung zu verschaffen ... Erhö-

hung und Entkräftigung ihres eigenen Daseins desto kräftigere Stütze des Thrones zu werden. Der Patriarch, der Woiwode, die Nation glauben einen theueren Zoll der Dankbarkeit gegen Se. Majestät für die allerhöchst verliehene und zu ihrem frommen zugesicherte Gewährleistung ihres Daseins und ihrer Entwickelung nicht entrichten zu können, als indem sie eines so grossherzigen Kaisers und einer so wohlwollenden Regierung würdig, ihr sämmtliches Gut und Blut zur Unterstützung des Thrones gegen Alle äusseren und inneren Feinde, wie sie es stets gethan, anerbiethet, um zu jeder Zeit E. Exzellenz und allen ähnlich gesinnten hohen Dienern des grossen Staates Beweise liefern zu können, wie sie die hohen Einsichten einer so wohlmeinenden und wohlthuenden Regierung zu schätzen und zu würdigen vermage. Zwar ist ein noch grosser Theil der serbischen Woiwodschaft in Händen der muthwilligen Rebellen: ich glaube aber denselben Zoll der Dankbarkeit gegen Sr. Majestät, auch von Seiten jener Bewohner für die Allerhöchst verliehenen und zugesicherten Zugeständnisse vor den Stufen des Thrones ablegen zu sollen, mit der feierlichen Versicherung die Treue und Anhänglichkeit unserer Väter stets zu bewerkthätigen.

Ein aufrichtiger Dank ... Exzellenz, sowohl für die Hoch ... Mitwirkung zum gedeihen der ... zur Gleichberechtigung aller Nationen der Monarchie, vorsonderlich aber für die ... den Ausdrucke der Anerkennung der Dienste der Serben und indem ich mich ... Schätze, mich in allen Fällen an E. Exzellenz durchdringende Einsicht verwenden zu können, habe ich die Ehre mit dem Ausdrucke der ehrfurchtsvollen Hochachtung zu verbleiben.

Rajacsits pátriárka egyúttal külön iratban a vaskoronarend első osztályával való kitüntetését is megköszönte. (U. o.)

595.

Pancsova, 1848 december 27.

Petrovits Milutin, szerbiai államtanácsosnak és ezredesnek Garasanin Ilyés, szerbországi belügyi főnökhöz intézett levele, melyben megírja Suplyikác vajda halálát.

Budapest. N. M. Az újabbkori szerb mozgalmakat illető okmányok, 53. lap.

Знамъ да је вамъ познато да смо у име Бога с војскомъ изъ окружія пожаревачкогъ на ову страну прешли. Зато и я одъ моје стране являмъ вамъ да смо данасъ сви изъ Ковина кренули се и вечерасъ око 11. сати по турски здраво и мирно у Панчево приспѣли.

При овомъ являмъ вамъ и то кое је веђъ вама познато, да се е светли Войвода напрасно упокоіо, сирома. Богъ да му душу прости. По свой прилики ово е одъ нѣегове велике радости было, јербо кадъ смо изъ Ковина пошли, добили смо од нѣгъ једно писмо, съ коимъ позивлѣ да часъ пре къ Панчеву поитамъ, зашто вели опасно е отъ непріятеля, и тога ради итали смо будуђи е сва войска на коли била, да бы уграбили у Панчево уиђи. Но како стигли смо близу Панчева, сва се войска съ кола скине, и г. Станојло по начину военомъ постави е у три фронта; т. е. по срезовима, добіемо оборъ, да ђе и войвода изиђи, као што и учини, и кадъ е дошао, упутио самь га да поредъ сваке параде прође и поздрави люде, као што је и учиніо, а войска је једнако викала „ура, ура! живіо!", — а Господинъ Станојло е на свомъ яту све поредъ њега яшіо и народу казивао, да е ово светли войвода, на које е съ „ура" одговарано. Тронутъ сирома зоръ овомъ лепотомъ, на еданъ путъ окрене коня и пођe натрагъ, заповедши да се войска крене, и казавши своййма да му је нешто зло, и тако ни пуни сто коракля ій до прве едне сиротинске куђице дође гди га скину и у куђу уведу, а ту сирома одма и душу испусти, вѣчна му памятъ. Я самь га и самъ онди трляо, али све бадава, онако іоштъ вруђъ' само што му пена на усти удари и умре. Господине ово писмо изволите и самомъ князу доставити.

Fordítása:

Bizonyára ismeretes Ön előtt, hogy isten segedelmével a pozsareváci kerület csapataival a Duna ezen partjára átkeltünk. Részemről is jelentem, hogy a mai napon Kubinból elindultunk és este 11 órakor Pancsovára békésen és egészségben érkeztünk meg.

Ezen alkalommal azt is tudatom, bár erről értesült már, hogy a mi méltóságos vajdánk hirtelen meghalt, — a szegény. Isten nyugosztalja. Úgy látszik nagy örömében, mert mikor Kubinból elindultunk, tőle levelet kaptunk, melyben felkért minket, hogy minél előbb Pancsovára siessünk, mivel az ellenség veszélyesen fenyegeti; ez okból, kocsikra ülve, Pancsovára hajtottunk. Pancsova közelébe érve, csapataink a kocsikról leszálltak és (Petrovits) Sztanojló katonai rendbe felállította őket három arcélbe, azaz kerületek szerint... hírülhozták, hogy a vajda kijön, ami meg is történt s mikor megjött, minden csapat előtt elvezettem, üdvözölvén embereinket, mire a katonák folyton éljent és „hurrát" kiáltottak. Sztanojló úr lóháton állandóan mellette lovagolt és bemutatta a vajdát a népnek, mely ismételten „hurrával" válaszolt. Megindulva a szegény ezen a szép lelkesülésen, egyszerre csak megfordítja lovát és hátra megy, a csapatoknak indulást parancsolva; környezetének pedig azt mondta, hogy kissé rosszul érzi magát és mintegy száz lépésnyire

egy szegényes házhoz érkezve, lováról leemelték és a házba vezették, ahol a szegény azonnal kiadta lelkét, örök legyen emléke. Magam is elkezdtem dörzsölni meleg testét, de hiába, — hab lepte el száját és meghalt. Uram, ezen levelemet szíveskedjék magának a fejedelemnek is megmutatni.

Suplyikác vajda haláláról Luzsetits tábornok is tett jelentést az osztrák hadügyminiszternek (Kr. A.; Kr. M. 1849. No. 332.), mint rangidős, átvevén ideiglenesen a főparancsnokságot. Másnap, december 28-án Mayerhofer tábornok jelent meg Pancsován, magához ragadva a főparancsnokságot. (U. o.)

596.

Zimony, 1848 december 27.

Rajacsits pátriárkának Cordon osztrák hadügyminiszterhez intézett, Suplyikác vajda haláláról szóló jelentése.

Eredeti jelentés. Wien. Kr. A. 1849. H. A. D. I. 46. a. és Kr. M. 1849 No. 86. és M. d. I. 1849. No. 80.

Praes. No. 6.

Mit tiefem Schmerze beeile ich mich Euer Exzellenz die traurige Kunde zu senden, dass wir den unerwarteten Tod unseres allgeliebten Wojwoden, des Generalmajor Suplyikatz beweinen.

Heute nachmittags um 1 Uhr überbrachte uns ein Courier von Wien die mir und ihm allerhöchst bewilligten Ordens-Dekorationen der Eisernen Krone der 1-sten Klasse; den Abend überbrachte ein anderer die allerhöchsten Handbillette Sr. Majestät und das Manifest an die serbische Nation, womit die Petitionen der serbischen Nation die Wahl des Patriarchen und des Wojwoden bestätigt, und die Errichtung einer Nationalverwaltung verbürgt wird, und zu derselben Stunde trifft hier ein dritter Courier, ein Trauerbothe von Pancsova ein, der mir die traurige Nachricht brachte, unser geliebter Wojwode, der Generalmajor Suplyikatz sei heute um 4 Uhr nachmittags an Schlagfluss gestorben.

Er verschied demnach um einige Stunden zu früh, um so wichtige Aktenstücke zu erleben.

In den gegenwärtigen bewandten Umständen, wo das ganze hiesige Volk in einem entscheidenden Zeitpunkte unter Waffen steht, um mit allgemeinen Kräften gegen den rebellischen Hausfeind, der noch mit starker Macht sowohl im Bácser Komitate, als auch im Banate uns gegenüber steht, mit Erfolg zu operiren, und wo wir durch die eigene Fügung des Schicksals des Oberkommandanten beraubt wurden, kann ich keine andere

Aushilfe finden, als den Herrn Generalmajor Theodorovich, der sich gegenwärtig in unserer Nähe im Veröczer Komitate befindet, zum Kommandanten unserer Truppen auszubitten.

Zu diesem Zwecke verwendete ich mich unverzüglich an den Herrn FML. Dahlen, und an Se. Exzellenz den Herrn Banus von Kroatien mit dem Ersuchen, uns den Herrn Gm. Theodorovich anherzusenden, um ihm das Kommando über die Truppen unserer Wojwodschaft zu übertragen; einstweilen aber bekleidete ich mit der Anführung derselben den Herrn k. k. Consul für Serbien Obersten Mayerhofer.

Damit aber der Krieg in diesen Gegenden mit mehr Erfolg geführt werden könnte, bedürfen wir ein Paar tüchtiger Stabsoffiziere und aus dieser Ursache bitte ich E. Exzellenz inständigst, womit Oberst Siljak, der sich gegenwärtig in Arad, und der Oberstleutnant Budisavljevich, der sich in Kroatien befindet, zu unseren Truppen gesendet werden möchte.

Rajacsits pátriárka teljesen azonos jelentést intézett gróf Stadion osztrák belügyminiszterhez is. (M. d. I. 1849. No. 80.) Elégett.

Rajacsits pátriárka Mayerhofert 1848 december 27-én Zimonyból kiáltvány útján bízta meg az összes csapatok fővezérletével, melléje adván Szubotits Demeter és Tamburits György szerb nemzeti biztosokat, akiknek hozzájárulása nélkül nem volt jogosult intézkednie. A pátriárka azonkívül egy hadi tanácsot is felállított, melynek tagjai a szerbországi főparancsnok, Knityánin és a vajdasági, valamint a szerbiai csapatok parancsnokai lettek. (Karlóca. Djejanija. No. 243. és Budapest. N. M. Az újabbkori szerb mozgalmakat illető okmányok, 51—52. lapokon.) Ugyanezen a napon egy szerbnyelvű kiáltvánnyal tudatta Rajacsits pátriárka, hogy Todorovits táboronokot az összes seregek főparancsnokságának átvételére fölkérte. (Karlóca, Djejanija. 1848. No. 247.)

597.

Pancsova, 1848 december 28.

Mayerhofer ezredes a szerb csapatokat a főparancsnokság átvételéről értesíti.

Egykorú német nyomtatvány. Wien. K. M. 1849. 228. sz. a.
Szerb nyelven is kiadatott.

Soldaten!

Nach dem von Gott verhängten unglücklichen Tode Eures geliebten *Wojwoden* durch das Vertrauen Eurer National-Vertretung und Eures *Patriarchen* zur einstweiligen Leitung der Kriegsangelegenheiten berufen, habe ich den *Befehl* über Euch übernommen, um der Nation, dem Monarchen und dem Vaterlande zu dienen.

In *Gott* ist mein Vertrauen, in der *gerechten* Sache meine Hoffnung, in Euch alle meine Kraft.

Strengt sie an, dass, von Eurem Volke durch Treue und Anhänglichkeit längst verdiente, durch Euren Kaiser jüngst gewährte hohe Gut nationaller Selbstständigkeit in einem eigenen, freien Vaterlande, gegen treulose Unterdrücker zu erobern.

Die siegreichen Heere Eures Kaisers dringen von allen Seiten auf unsere Feinde ein, und das Volk wird sich im ganzen serbischen Gebiethe für uns erheben und so die Gränzen der Euch gewährten Wojwodschaft bezeichnen.

Mir aber vertrauet, damit, so wie ich im Anfange Eures heiligen Kampfes mit Euch stand und Eure Sache theilte, ich auch zum glücklichen Ende desselben Euch und der Nation Glück wünschen könne.

Mayerhofer tábornok ugyanezen napon Windischgrätz herceget is értesítette, hogy átvette a főparancsnokságot. (Wien. Kr. A.; H. A. W. 1849. I. 84. c.)

598.

Belgrád, 1848 december 28.

Garasanin Ilyés belügyi szerb főnöknek Knityáninhoz intézett levele, melyben a délmagyarországi helyzetről ír.

Eredeti levél. Belgrád. N. B. Rukopisi. 1848. No. 272.

Несретни случај смрти војводине био је за нас велики удар. Никад незгодније није могао тај човек умрети. Бадава је сад говорити о степену несреће која се је догодила, ми морамо сад на сусрет свему поћи. Свако очајаније треба на страну, па идимо к послу, који нам на глави стоји. Најглавнија је ствар учинити да дух у народу не клоне поводом ове смрти. Жалити дужни смо нашег брата и као војводу и као доброг човека на сваки начин, но занимање народа је војводовина а не лице. Војвода ће се опет изабрати и једнако бирати само о војводовини треба радити, која умрети не може, него је отети треба. Вас ради ово не говорим, но тамошњег народа ради; Њега треба уздржати од сваког очајанија као и сачувати Управитеље војене од међусобне неслоге и зависти што је Србима са свим природно, но што сад не треба ни пошто да се догоди. Братска слога и споразумленије нека међ' вама Управитељима војеним обдржи се те ће тако и војска у добром духу остати. Ви, Господине, нарочито о том настаните; јер од тога и срећа и несрећа зависи. Ми не знамо шта ви сад тамо радите, али се само сметње бојимо, која би све упропастити могла, иначе познато је, да ни до сад сам војвода није ствар

на свом терету имао, но највећи је терет био на вама који сте остали. На вас се ослањам највише.

Овог часа прими Књаз ваше писмо о смрти војводиној. Оно на Патријарха одма посласмо. Ево шта смо ми наредили и саветовали Патријарха да чини: Он би требало да је већ тамо и да се два-три дана тамо задржи, док ствари свој течај узму, но ако није отишо ми му, ево, не само пишемо, да одма иде у Панчево, но шиљемо му и г. Симића да га на то усовјетује, и да сам шњим за тамо дође, који му мора врло полетан бити у давању совјета а и у совјетовањијама вашим обштим може доста помоћи. Ово је већ наређено и ако г. Патријарх послуша, о чему се ми не сумњамо, ондай ће добро бити. Нужна примјечанија која смо ми г. Симићу учинили да тамо предлаже казаће вам он сам, без да се у излишно писање упуштам. Разуме се по себи да се ствари могу полетно уредити по тамошњим обстојателствима а наша примјечанија нека се онолико примају колико се могу с ползом ствари употребити. Ви г. Симића познајете и ползујте се с њим колико год знате да вам може од фајде бити. Ово је укратко и на брзу руку, но ви сте на месту и у преважним и за иста преважним околностима па чините све што у ползу иде и несрећу сваку и најмању отклања. Господине, отворите очи ако икада а оно сад, то вам не могу доста препоручити.

Војвода писаше јуче Г. Патријарху да ће Мађари од Вршца на Панчево да ударе. Ово опет ако буде таман је наопако; никад у горе доба не би то могли учинити него сад. Будите на ово највише вниманелни. Нек се Одбор стара о сарањивању војводе и осталим стварима, а ви војени Команданти имајте непрестано непријатеља пред очима, да би га исто онако могли дочекати ако удари, као да никакве сметње немате. Занимајте се, дакле, непрестано са приуготовленијама за дочек, како ћете у сваком случају бити спремни на свако нападеније отпор дати. Сад ово дана и док ствар не уђе у свој уредан течај, не треба ни мислити о нападању на Мађаре, но само се треба поставити у са свим сигурно отбранително стање, а после кад се обштој ствари правац даде мора се и нападаније чинити. Одма, дакле, сад о овом учините најживље и добре наредбе у сагласију са осталим па ће опет Бог све добро дати. Ваша расположенија о сазнавању стања Мађарске силе, јесу најмудрија у војено време а особито сад у том стању. Не само да од овог нимало не одступите, но још удвојте сад то старање, како ћете сваког сата имати сигурна знања о њином стању и движенијама. То је мелем ваше војске. Још и кад чујете да вам Мађарска сила није опасна, опет ви непрестано разбирајте за њи и налазите се у непромјенимо

великој предострожности; јер у предострожности никад један војеначелник не може претерати. Опростите мојим примјечанијама, она из искрености произилазе.

На Смедереву ће се још војске превозити; но сигурности ради од Мађарске војске молим вас непрестано будите у сообшченију са г. Ранковићем у Смедереву, који има налог онде војску превозити, да не би које одељеније наше војске упало у руке непријатељу.

Fordítása:

A vajda halálának szerencsétlen esete ránk nézve nagy csapás volt. Soha alkalmatlanabb időben ez a férfiú meg nem halhatott. Hasztalan most a megtörtént csapás mérvéről beszélni, mindennel kell most szembeszállnunk. Minden kétségbeejtést félre kell tenni és fogjunk a sürgős dolgokhoz. A legfőbb, megakadályozni azt, hogy ezen haláleset folytán a nemzet el ne csüggedjen. Mindenesetre kötelesek vagyunk testvérünket, mint vajdát és jó embert megsajnálni, azonban a nemzet törekvése nem személyre, hanem a vajdaságra irányul. Vajdát ismét és mindig fogunk választani; csakis a vajdaságra kell törekedni, mely meg nem halhat és ezt erővel kell elvenni. Nem Ön miatt szólok, hanem az ottani nemzetünk érdekében. Ezt kell minden csüggedéstől visszatartani, valamint a hadvezetést a kölcsönös egyenetlenségtől irígységtől, ami a szerbeknek természete, de minek most semmiesetre sem szabad bekövetkeznie. A testvéri egyetértés és egység ilymódon a hadiparancsnokok közt és a hadsereg jó szelleme fenntartatik. Ön, uram, természetesen erre törekedjék, mert ettől függ a szerencse és szerencsétlenség. Nem tudjuk, hogy Ön most mit cselekszik ott, csakis az akadályoktól félünk, melyek mindent tönkre tehetnek, különben ismeretes, hogy a vajda eddig sem viselte vállain az ügyek terheit, hanem Önökön voltak; én legfőképen Önre támaszkodom. Ebben a pillanatban vette a fejedelem a vajda haláláról szóló levelét, melyet azonnal megküldtünk a pátriárkának. Ime, következőképen intézkedtünk és tanácsoltunk a pátriárkának: ott kellett volna már lennie és két-három napig tartózkodnia, amíg az ügyek rendes mederbe jutnak, de ha nem ment el, mi nemcsak azt írtuk neki, hogy azonnal menjen Pancsovára, hanem Szimits urat is hozzája küldtük, hogy erre rávegye s vele együtt odamenjen s akinek lendülettel kell tanácsot adni és altalában Önnek is eleget segíthet tanácsadásaival. Ezinánt már intézkedtünk és ha a pátriárka hallgat ránk, miben mi nem kételkedünk, akkor jóra fog fordulni minden. A szükséges ott megteendő utasításokat, amelyeket Szimits úrnak megadtunk, ő maga fogja Önnel közölni, fölöslegesnek tartom ezt megírni. Magától értetődik, hogy a dolgok az ottani körülmények között gyorsan el-

intézhetők és a mi megjegyzéseink annyiban veendők figyelembe, amennyiben hasznára válhatnak az ügyeknek. Ön Szimitset ismeri és amennyire tudja, vegye igénybe, hogy Önnek hasznára lehessen. Ezt írjuk Önnek röviden és sebtiben; azonban Ön ezen igen fontos körülmények közepette is helyén legyen és tegyen meg mindent, ami hasznos és minden legkisebb szerencsétlenséget elhárít. Uram, ha valamikor, úgy most nyissa fel szemeit, nem ajánlhatom ezt Önnek eléggé.

A vajda tegnap azt írta a pátriárkának, hogy a magyarok Versecről Pancsovát akarják megtámadni. Ha ez tényleg megtörténik, nagy baj lesz; soha rosszabb időben ezt nem tehetnék, mint most. Leginkább erre figyeljen. A főbizottság gondoskodjék a vajda temetéséről s a többi ügyekről, Önök, katonai parancsnokok pedig kísérjék figyelemmel az ellenséget, ha Önökön rajt ütne, úgy fogadhassák, mintha semmi baj nem lenne. Szüntelenül készüljenek a fogadására, hogy mindenesetre fölkészülve legyenek minden támadás ellen. Jelenleg, míg a dolgok rendes mederbe nem jutnak, a magyarok elleni támadásról még csak ne is gondoljanak, hanem biztos védelmi állásba helyezkedjenek és ha később irány adatik az általános dolgoknak, akkor majd támadni is kell. Azonnal tegye meg tehát hathatós és helyes intézkedéseit, egyetértve a többiekkel és aztán majd megsegít az Isten. A magyar haderők felderítése iránt tett intézkedései a hadviselésben igen szükségesek, különösen most, ebben a helyzetben. Ettől legkevésbbé se térjen el, hanem fokozottabban gondoskodjék arról, hogy minden órában biztos tudomása legyen állásukról és mozgalmaikról. Ez képezi alapját seregeinek. S ha azt hallaná, hogy a magyar sereg nem volna veszedelmes Önökre, még akkor is folyton puhatolódzjék utánuk és legyen nagy elővigyázattal, mert ebben egy hadvezér sohasem túlozhat. Bocsásson meg megjegyzéseimért, de ezek őszinte szívből fakadnak.

Szendrőnél még átkelnek csapataink; legyen Rankovits-csal Szendrőben állandó összeköttetésben a magyar csapatok elleni védelem okából, aki megbízatott ehelyt a csapatokat átszállítani, nehogy csapataink valamely osztaga az ellenség kezébe essen.

599.

Pancsova, 1849 január 1.

Mayerhofer ezredesnek Rajacsits pátriárkához intézett jelentéséből; Pancsova védelme.

Másolat. Wien. Kr. A. 1849. I. 74. c.

... Pancsova selbst ist nun mit der grössten Gefahr bedroht und die Zeit derselben ist nahe.

Nach reifer Überlegung und vorzüglich nach dem Urtheile des Knicsanin haben wir uns aber entschlossen, die Stadt auf das äusserste zu vertheidigen, wozu wir unsere Truppen in dieser Nacht noch zu stimmen Hoffnung haben. Ich treffe alle Vorbereitungen mit grösster Energie. Die Stadt ist in Belagerungszustand erklärt, Knicsanin und Oberstlieutenant Oczwerek zum Stadtkommandanten ernannt, eine eigene serbisch-österreichische Polizei eingesetzt.

Den Fürst Alexander habe ich im Verein mit der hiesigen serbischen National-Commission um 1 Bataillon regelmässigen Fussvolkes und Reiterei geschrieben und nicht versäumt den Erfolg wie gestern zu sichern, welcher hoffentlich ein besserer sein soll. Ich bitte Euer Heiligkeit auch Ihrerseits nach Möglichkeit beizutragen und uns vorzüglich aus Syrmien so viele Truppen als möglich zur Hülfe schicken.

Auch von Csaikisten Bataillon aus soll nach Thunlichkeit gegen Becskerek demonstrirt werden.

600.

Zimony, 1849 január 2.

Rajacsits pátriárka Todorovits Kuzmán tábornokot a szerb seregek fővezérletével fölhatalmazza.

Eredeti irat. Budapest. H. L. Átvéve a bécsi hadi levéltárból. Fasc. 176. Detailakten des Ö. S. A. 1848. I. 4. a. és Karlóca, Djejanija, 1848. I. k. 263½. sz. a.

Іосифъ, србски патріярхъ, привременый народа управитель.

Пуномоћіе

ц. к. Генераль-Маіору и Кавалѣру Господину Кузману Ѳеодоровићу.

У тежкимъ обстоятелствама Народа Войводине Србске, кой се 15. тек. мѣс. лишіо драгоцѣнногъ Войводе своřъ, Стефана Шупльикца витежкогъ у вѣчность преселивше се, да не би войнство како Войводине, тако и спомагателна войска Княжевства Србскогъ у Банату, Бачкой, и у Срему предъ непріятелѣмъ стоећа, безъ верховногъ Управителя была, по праву и дужности моіой, коя ми као привременнога Народа Управителю принадлежи, позвао сам Васъ овамо, да вамъ предамъ верховно Управителство войске како войводине, тако и спомагателне войске Княжевине Србске, и ово самь међу тимъ до долазка вашег подъ 15. тек. мѣс, поверіо привременно ц. к, Господину Полковнику Ф. Маерхоферу.

Разрѣшаваюћи истога Господина Полковника отъ ове нѣму привременно повѣрене дужности, и предаваюћи вама верховно

Управителство войске како Войводине, тако и спомагателне войске Княжевине Србске, препоручуемъ вама да у строенію планова операціе саставите Совѣтъ са найспособныймъ Началницима како войводине, тако нарочно Княжевине Србске особито са Г Г. Совѣтницима и Полковницима Кавалѣрима Милутіномъ Петровићемъ, Стефаномъ Книћаниномъ, Милосавомъ Здравковићемъ Ресавцемъ, Лазаромъ Зубаномъ, Маіоромъ Станойломъ Петровићемъ, и другима высокогъ достойнства Началницима, ако бы кой изъ Србіе прешли. Ова браћа Срби изъ Княжевства стоят' ће подъ Началствомъ свой собственни Началника, и вы ћете само са верховномъ ньинимъ Началницима сношенія имати, по плановима напредъ израђенима као Верховный Вождъ.

Налаже се свимъ военачалницима и цѣломъ войнству како княжевине, тако и войводовине Србске, да се овой наредби моіой повиновати, и васъ као верховногъ Управителя свогъ слушати, вашима заповѣстима повиновати се имаю.

Я вамъ желимъ добаръ успѣхъ, желимъ да войнство и Народъ у вама отличногъ предводителя получи, и да повѣренѣ военначалника, Полководца, Коммаңданта и Оффицыра, войства и народа къ вама, отлакша вама свршити велики задатакъ кой овымъ моймъ патріаршескимъ подписомъ и печатомъ утврђенимъ Пуномоћіемъ према Народу и Правителству у име Божіе на себе примате.

У будући се е Господинъ Полковникъ Кавалѣръ Фердинандъ Маерхоферъ отъ почетка покрета нашегъ, као найискреннїй пріятелъ према народу и народности нашой, и као найискреннїй приврженикъ Нѣгова ц. к. величества отлично показао: то вамъ истога господина Полковника као нама искренногъ пріятеля и у военнымъ дѣлима освѣдоченогъ искусногъ Полковника свойски препоручуемъ, да съ ньиме у совершеномъ споразумлѣнію дѣлате, нѣгове совѣте пріимате, ньима се ползуете и по вашему благонахожденію ньи уважавате и по ньима и поступате.

Fordítása:

József szerb pátriárka és ideiglenes nemzeti kormányzótól. Fölhatalmazás Todorovits Kuzmán cs. kir. vezérőrnagy ő méltóságának.

A szerb vajdaság nemzetének súlyos viszonyai közepette vesztettük el mult (december) hó 27-én vitéz Suplyikác István jobblétre szenderült vajdánkat; nehogy az ellenség előtt a Bánságban, Bácskában és Szerémségben álló seregeink, úgy a vajdaság, mint a szerb fejedelemség segélycsapatai főparancsnok nélkül maradjanak, az engem, mint a nemzet ideiglenes kormányzóját megillető jogon és kötelességemhez híven meghív-

tam Önt ide, hogy a hadseregfölötti főparancsságot úgy a vajdaságbeli, mint a szerb fejedelmi segélycsapatok fölött Önnek átadjam s melyet eljöveteléig közben (1848) december 27-én Mayerhofer Nándor ezredes úrra bíztam.

Ezen ideiglenes megbízatástól ezen ezredes urat fölmentvén s Önnek átadván a katonai fővezérletet úgy a vajdaság, mint a szerb fejedelemség segélycsapatai fölött, ajánlom Önnek, hogy a hadioperációk érdekében egy alkalmas egyénekből álló tanácsot állítson össze úgy a vajdaság, mint a szerb fejedelemség csapatainak parancsnokaiból; tagokul különösen ajánlom Petrovits Milutint, Knityánin Istvánt, Reszavac-Zdravkovits Miloszlávot, Zubán Lázárt, Petrovits Sztanojló őrnagyot és más főbb parancsnokokat, akik Szerbiából még el fognak jönni. A szerb fejedelemségből való szerb testvérek saját parancsnokaik alatt fognak állani s velük csak felettes parancsnokaik útján fog Ön rendelkezni, mint főparancsnok, az előre kidolgozott tervek alapján.

Meghagyatik az összes katonai parancsnokoknak és az egész hadseregnek, úgy a fejedelemségi, mint a szerb vajdaságiaknak, hogy ezen rendeletemnek és Önnek, mint saját főparancsnokuknak, engedelmeskedni tartoznak.

Jó sikert kívánva Önnek, óhajtom, hogy Önben úgy a hadsereg, mint a nemzet, kiváló vezért nyerjen és a parancsnokok, ezredesek, tisztek, a katonaság, valamint a nemzet bizalma nagy föladatának teljesítését megkönnyítse, melyet Ön pátriárkai aláírásommal és pecsétemmel ellátott fölhatalmazással a nemzet és kormánya előtt isten nevében magára vállal.

Minthogy Mayerhofer Nándor ezredes úr mozgalmunk kezdete óta nemzetünk és nemzetiségünk legőszintébb barátjának és Ő cs. kir. felségének legőszintébb hívének bizonyult: ezért magam részéről ajánlom, hogy ezen ezredes úrral, mint őszinte barátunkkal és a hadi ügyekben tapasztalt ezredessel teljes egyetértésben működjék, tanácsait belátása szerint fogadja el, vegye azok hasznát, méltassa őket és ezek szerint járjon el.

601.

Pancsova, 1849 január 2.

Mayerhofer ezredes napiparancsa a pancsovai győzelemről.[1]

Másolat. Wien. Kr. A. 1849. Kr. M. 228. sz.

Der heutige Sieg über den Feind ist nächst Gott grösstentheils der Standhaftigkeit und den in seiner Aufstellung ge-

[1] Lásd az 599. iratot a III. k. 284. lapján.

troffenen guten Vertheidigungs-Anstalten des fürstlich serbischen Herrn Obersten und Senators Knityánin zuzuschreiben.

Ich statte demselben daher im Namen der Truppen der serbischen Wojwodschaft und der Sache unseres Kaisers meinen Dank und meinen Glückwunsch ab.

Die sämmtlichen Truppen aber mögen sich bald wieder eines so muthigen Benehmens gegen den, über seine gestrigen Erfolge übermächtigen Feind zu rühmen haben.

602.

Zimony, 1849 január 2.

***Todorovits Kuzmán tábornok kiáltványa a szerb harcosokhoz.*[1]**

Egykorú nyomtatott példány. Wien. M. d. I.; Präsidial-Akten, 1848. ad 7707. (Elégett.)

ЮНАЦИ!

На позывъ Нѣгове Светости Господина Патріярха нашегъ я дођо међу Васъ, примамъ у овомъ одсудномъ тренутку одма Врховно повелителство надъ свима военнимъ силама, налазећима се у Войводовини Србской, и ступамъ предъ Васъ храбри Войници! да Васъ предводимъ противъ обштегъ душманина и Царевогъ и нашегъ.

Прво желимъ, да имате къ мени оно повѣренѣ, кое сте блаженопочившемъ Войводи Господину содругу и личномъ пріятелю момъ, Стефану, поклонили, и да увѣрени будете, да самь зато међу Васъ дошао, и предъ Васъ изишао, да съ Вама заедно живимъ и умремъ, еръ славе веће не тражимъ на земльи, него да међу моимъ драгимъ родомъ и народомъ стоимъ и гинемъ.

Я самь браћо Войници! вѣранъ светомъ позыву войника, строгъ у дужности войничкой, осѣдіо, не желимъ дакле браћо! да съ Вама постыђенъ будемъ. Зато захтѣвамъ одъ свакогъ мени подчинѣногъ военачалника, полководца, оффицира, и войника, войничку покорность и послушность, редъ, слогу, единство, еръ безъ овогъ нема побѣде, нема славе.

Немойте никада и у найопасніемъ тренутку између живота и смрти духомъ клонути, еръ макаръ е непріятель како му драго силанъ, али Богъ е найсилніи, онъ неће дати вѣрномъ и за освѣдочену правду свою воюющему народу нашему пропасти, и мы браћо! нећемо и не можемо никако пропасти, еръ ако

[1] Lásd a 600. számú iratot a III. k. 285. lapján.

бы мы пропали, онда бы пропао съ нама и Царъ и царство, и наше мило съ нама воююће отечество, а то неће дати нити вѣчита правда Божія, нити наши и нашега царства савезници и пріятельи.

Браните Вашъ станъ и прагъ, болѣ є на нѣму славно погинути, него непріятелю вѣчито робовати. Помыслите храбри Войници! да сте потомци Душанови, Кнез-Лазареви, Милош-Обилићеви, и овоме равны србски витезова, они на бойномъ полю погинуше, ал' слава ньіова никада, потомство и исторія ньи вѣчито слави и обезсмрти.

Сада є свакомъ на бойномъ полю отворенъ путъ къ слави. Поспѣшимо къ овой, и удараймо на врага, да му се незна трага. У име Божіє, за славу Србства и србскогъ рода и племена, оружіє браћо Срби! у руке, пакъ за мномъ, кои србско име носи, и моимъ єзыкомъ говори, и кои не жели мађарскій робъ, него слободанъ Србинъ быти.

Вы, єдновѣрна браћо Власи, Нѣмци и Срби западне вѣре, немойте иза насъ изостаяти, ако желите съ нама и међу нама заєдно живити на основу єднакости, слободе и права. Баръ сте се досада воюјући увѣрили, да и непріятель између насъ разлику не чини, него сѣче, убія, пали и плѣни како насъ, тако и Васъ; зато сложно съ нами у бой, и осветите погинувшу у пострадавшу браћу Вашу и нашу и Васъ.

Съ нами Богъ!

У Земуну 21. Декемвра 1848.

Врховный Управитель войске у Войводовини
Србской, Ц. Кр. Генерал-Маіоръ, Кавалѣръ,
Кузманъ Теодоровићъ с. р.[1]

Fordítása:

Vitézek! Őszentsége, pátriárkánk meghívására jöttem körötökbe és veszem át ezen döntő pillanatban az összes, a szerb vajdaságban levő csapatok fölötti parancsnokságot; elébetek lépek, hős harcosok, hogy titeket a császár és a mi közös ellenségünk ellen vezesselek.

Először is óhajtom, hogy olyan bizalommal viseltessetek irántam, amilyennel voltatok a boldogult István vajda, társam és személyes barátom iránt; legyetek meggyőződve: csak azért jöttem hozzátok, hogy veletek éljek-haljak, mert nagyobb dicsőséget e földön nem keresek, minthogy drága vérbelieim és nemzetem közt éljek, vagy haljak.

Vitéz testvéreim! Híven a szent katonai hivatáshoz és szigorú katonai kötelességekben őszülvén meg, nem óhajtanék vele-

[1] Lásd a 600. iratot a III. kötet 285. lapján.

tek szégyent vallani. Ezért tehát minden nékem alárendelt katonai parancsnoktól, alparancsnoktól, tiszttől és katonától elvárom a katonai engedelmességet, rendet, egyetértést és egységet, mert enélkül nincsen se győzelem, se dicsőség.

Élet-halál közt, a legveszélyesebb percekben se essetek kétségbe, mert legyen az ellenség bármilyen erős is, az isten mégis a leghatalmasabb, s ő nem fogja megengedni hű és nyilvánvaló jogáért küzdő nemzetünk elpusztulását; s mi, testvérek, nem akarunk és semmiesetre sem pusztulhatunk el, mert ha mi elvesznénk, akkor elveszne velünk a császár és a császárság is, s a mi velünk harcoló hazánk, ezt pedig nem fogja megengedni sem az örök isteni igazság, sem a mi és császárságunk szövetségesei és barátai.

Védjétek meg tehát házatokat és küszöbét, jobb rajta dicsőn elbukni, mint az ellenségnek örökre rabjává lenni. Jusson emlékezetetekbe hős vitézeim, hogy Dusán, Lázár fejedelem, Obilits Milos és ezekkel egyenrangú szerb vitézek utódai vagytok, s bár ezek a harc mezején vesztek el, de dicsőségük fennmaradt s az utódok és a történetírás örökké dicsőíti halhatatlanságukat.

Jelenleg, a harcmezőn, mindenkinek nyitva áll az út a dicsőséghez. Siessünk ez után, üssünk rajt az ördögön, hogy nyoma se maradjon. Isten nevében, a szerb dicsőség, a szerb nemzet és sarjaiért, ragadjatok szerb testvérek fegyvert; s utánam mindenki, aki a szerb nevet viseli és kinek szerb szó fakad ajkán s aki nem akar magyar rab, hanem szabad szerb lenni.

Ti, velünk egy hiten lévő rumenek, ti németek és római katholikus szerbek, ne maradjatok hátra, ha velünk együtt óhajttok élni az egyenlőség, szabadság és jog alapján.

Meggyőződhettetek az eddigi harcok alatt, hogy az ellenség nem tesz köztünk különbséget, hanem öl, gyilkol, gyujtogat és fosztogat minket és titeket egyaránt; s ezért harcoljatok velünk együtt és bosszuljátok meg elesett és elpusztult testvéreinket és testvéreiteket.

Isten velünk!

Zimony, 1849 január 2.

Todorovits Kuzmán
a hadsereg főparancsnoka a szerb vajdaságban,
cs. kir. vezérőrnagy.[1]

[1] Lásd Todorovits tábornok ezen kiáltványára Damjanich tábornok válaszát 1849 január 17-ről a III. k. 312. lapján, 617. szám alatt.

603.

Zimony, 1849 január 3.

Todorovits tábornok felterjesztése a bécsi hadügyminisztériumhoz és Windischgrätz herceghez, melyben jelenti, hogy átvette a szerb-osztrák csapatok fölötti fővezérletet.[1]

Eredeti jelentés. Wien. Kr. M. 1849. 162. sz. Érk. január 9-én. Fogalmazványa: Budapest. H. L. Átvéve a bécsi katonai hadi levéltárból. Fasc. 176. Detailakten Ö. S. A. 1849. I. ad 4.

Ich bin von Sr. Heiligkeit dem serbischen Herrn Patriarchen Joseph am 15/27. Dezember 1848 verständigt worden, dass der Herr General-Major und Serbischer Woiwode Stephan Suplyikacz vom Schlage getroffen, am selben Tage und in einem Zeitpunkte verschieden ist, wo der Feind im Banate bedeutende Vortheile über die daselbst operierende Armee der serbischen Woiwodschaft bereits errungen habe, und im Anzuge sei, die Truppen anzugreifen, und die militärischen Operationen zum grössten Nachtheile, für die Gesammtmonarchie und Seine Majestät, ganz zu vernichten. Gleichzeitig habe ich den Aufruf erhalten, ohne Verzug nach Syrmien und Banat zu eilen, und das Hauptkommando der gegen die Magyaren operirenden Serbischen Truppen zu übernehmen, und wurde übrigens verständigt, dass Se. Heiligkeit der Patriarch das hohe k. k. Kriegsministerium dringend ersucht habe, mich ohne Verzug anzuweisen, dass ich das Kommando besagter Truppen übernehme, und zu diesem Behufe nach Banat komme.

In der Voraussetzung, dass das h. Kriegsministerium dieses Ansuchen des Herrn Patriarchen genehmigen werde, und in Berücksichtigung, dass die Operationen in Syrmien und Banate mit allem Nachdrucke vor sich gehen und beschleunigt werden müssen, habe ich meine Aufstellung bei Csepin gegen Esseg dem Majoren Bogunovits des 1. Banatregimentes übergeben, und bin gestern Abends nach Semlin gekommen, um das Kommando der hierlands und im Banate aufgestellten Truppen einstweilen bis zur weiteren Verfügung Euerer Durchlaucht des Herrn Feldmarschalls und des Armee-Oberkommandanten zu führen.

Jellačić bán Pestről 1848 január 10-én értesíté Todorovitsot, hogy Windischgrätz Todorovits meghívását január 9-én jóváhagyta. (U. o. 1848. I. 4. Kr. M. 1849. 161.) Todorovits 1849 január 3-án érkezett Zimonyba. (Kr. M. 1849. 225. sz.)

[1] Lásd a 600. számú iratot a III. k. 285. lapján.

604.

Bécs, 1849 január 3.

Kulmer báró miniszternek Schwarzenberg herceg, osztrák miniszterelnökhöz intézett jelentése a szerb vajdaság kérdése tárgyában.

Wien. St. A.; N. Schw. Fasc. I. No. 3.

... In der Anlage übersende ich die Abschrift eines Schreibens aus Mitrovitz, welches den Tod des Wojwoden Suplyikac meldet. Eine neue Verlegenheit, die umso grösser wird, als das Treiben der Serben mit Grund die volle Aufmerksamkeit der Regierung erfordert. Stratimirovits hört nicht auf zu agitiren. Ich habe eben heute aus einer sicheren Quelle erfahren, dass er beabsichtige, wieder nach Olmütz zu gehen, und dort mit Ungestüm auf die allsogleiche Bestimmung der Grenzen der Wojwodschaft zu dringen. Die Gründe, welche bisher dagegen sprachen, bestehen jetzt in einem noch höheren Grade. Es ist die grösste Umsicht nothwendig, wenn man in den unteren, von den Serben für die Wojwodschaft in Anspruch genommenen Gegenden, die Verwirrung nicht auf den höchsten Gipfel steigen, und vielleicht einen wüthenden Religionskrieg nicht herbeiführen will lassen...

605.

Kremsier, 1849 január 4.

Stadion osztrák belügyminiszter Ferenc József császárhoz intézett előterjesztése Suplyikác vajda haláláról és a vajdai állás betöltése iránt.

Eredeti, részben elégett irat. Wien. M. d. I. 1848. No. 78., 79. és 80.

So eben erhalte ich die beiliegende Zuschrift des serbischen Patriarchen,[1] welche die Nachricht enthält, dass der serbische Wojwode, Generalmajor Suplikatz am 27. Dezember v. J. zu Pancsova am Schlagflusse plötzlich verstorben sei. Der Tod überraschte ihn um einige Stunden zu früh, um von den allergnädigsten Entschliessungen Euerer Majestät vom 15. v. M. für die Wohlfahrt der serbischen Nation, dann von der ihm zu Theil gewordenen Allerhöchsten Auszeichnung des Grosskreuzes der eisernen Krone noch in Kenntniss zu kommen. Ich bringe diese Trauerbotschaft zu Allerhöchster Kenntniss E. Majestät mit

[1] Lásd az 596. sz. iratot a III. k. 279. lapján.

der ehrfurchtsvollen Bemerkung, dass E. Majestät einen treuen und ergebenen Diener verloren haben.

Die Wiederbesetzung der durch diesen Todesfall erledigten Würde bildet von der Hand keinen Gegenstand des Antrages, da die Formen, unter denen die Verleihung dieser Würde künftig stattzufinden hätte, erst durch ein Gesetz festgesetzt werden müssen. Dringend ist hingegen die Lücke eines Oberkommandanten der in dortiger Gegend operirenden kaiserlichen Truppen auszufüllen. Es fällt dieser Gegenstand in den Bereich des Oberbefehlshabers der Armee, Fürsten Windischgrätz, an den ich gleichzeitig eine Mittheilung aus Anlass dieses Ereignisses richte.

Ich erlaube mir ferner E. Majestät in tiefster Ehrfurcht zwei Schreiben des Patriarchen Rajacsich vorzulegen, die dieser Prälat aus Anlass der allergnädigsten Entschliessung E. Majestät vom 15. v. M. zu Gunsten der Serbischen Nation, dann des ihm zu Theil gewordenen Grosskreuzes der Eisernen Krone an mich gerichtet hat,[1] damit E. Majestät aus denselben zu entnehmen geruhen, von welchen Gefühlen der Treue, Anhänglichkeit und Dankbarkeit derselbe für E. Majestät erfüllt ist, und welchen günstigen Eindruck die Allerhöchsten Entschliessungen auf das serbische Volk hervorgebracht hat.

„Ich nehme den Inhalt dieses Vortrages zur Wissenschaft. Olmütz den 12 Jänner 1849. Franz Joseph."

A fenti irat elégett részei a szintén részben elégett fogalmazvány alapján rekonstruáltattak.

A kérdéssel az osztrák minisztertanács 1849 január 4-én foglalkozott. (M. R. 1849. K. Z. 64.)

606.

Nagybecskerek, 1849 január 6.

Vukovics Sebő kormánybiztos Kossuthnak Debrecenbe jelenti, hogy a déli hadsereg forrong.

Eredeti jelentés. Budapest. O. L.; K. I. 1849. 582/P. z. Érk. január 8-án.

1974/kb.

Ez órában Önhöz készülök, — addig is azomban nem késhetem a jelentésemmel, miszerint — miként a minap tett jelentéseimben adtam elő — Kiss altábornagy vezénylete ellen oly nyilt kikelések, oly nyilvános elégületlenség tört ki, s seregeinknek január 2-án Pancsováról történt visszaveretése a közbizalmatlanságot oly magasra emelte fel, hogy a seregben az

[1] Lásd az 594. számú iratot a III. k. 276. lapján.

engedetlenség és rendetlenség tényekben mutatkozik már s én hivatva éreztem magamat hazafi- és kormányképviselői kötelességemből az ·/. alatti másolati felszólítást bocsátani Kisshez.

Megjegyzem, hogy a 9. honvédzászlóalj legénysége nyiltan kijelentette, hogy a tábornoknak nem engedelmeskedik.

Sürgetve kérem Damjanich kinevezését tábornokká s az itteni sereg parancsnokává.

Szóval többet, — amikor több *tárgyban* utasítást is kívánandok Öntől. Távollétem idejére gondoskodtam kötelességeim kik általi teljesítéséről.

Vukovics felszólította Kiss altábornagyot, hogy állítsa helyre seregében a rendet, ellenesetben a kormány rendeletéig, főtisztjei meghallgatása mellett, a vezényletet ideiglenesen másra ruházza. (U. o. Melléklet, másolat.)

607.

Pest, 1849 január 6.

Jellačić bánnak báró Kulmer osztrák miniszterhez intézett leveléből, melyben a délvidéki szerb viszonyokról véleményt mond.

Másolat. Wien. St. A.; N. Schw. I. 4.

Dein Schreiben aus Wien am 3-ten habe ich erhalten und daraus mit Bedauern die durch den Tod des Supplikatz neuer erwachsenen Complicationen in Bezug auf die serbischen Angelegenheiten erfahren. Will man schon einen Commandanten, so ist's allerdings das Beste nach Wunsch des Patriarchen den Theodorovich dahin zu bestimmen, denn auch Theodorovich ist ein ehrlicher Mann, durch und durch Soldat, wenn auch sonst nicht viel moralischer Muth, den Intrigien die Stirne zu biethen in ihm steckt. Wir sind gestern um Mittags in Ofen und Pest eingezogen . . .

Ein Kommando muss sein . . . und nicht der Vojwoda [soll] da commandiren, sonst haben wir wieder Statum in Statu, und kein einiges Österreich. Ich ehre und liebe die Nationalitäten, wie keiner, mag aber nicht, dass sie als Deckmantel für schlechte eigennützige Zwecke diene. Ohne Ordnung und Einheit kein Staat, keine Regierung. Sage dem Fürsten Schwarzenberg und Stadion meine Verehrung, ich lebe im Kriegstümmel, Geist und Körper ist durch die Feldherrnsorgen so in Anspruch genommen, dass ich, umsomehr, da ich Niemand vom Civile um mich habe, für administrative Angelegenheiten keine Zeit habe.

[1] Jellačić terve volt teljhatalommal a délvidékre menni.

In Bezug auf meinen Plan, quoad politica,[1] unterstütze mich indirekte, er ist von höchster Wichtigkeit. Es sei mir erlaubt hier zu bemerken, dass *Niemand* hier die Aufgabe, was unsere Angelegenheiten betrifft, so auffast, wie ich, und ich will ja nur die Sache ehrlich und treu, aber das weis ich, dass kein General für die Aufgabe unten ist, als ich, nicht als ich, sondern als Ban.

Ich fürchte, dass man hier zu wenig den gegenwärtigen Zustand der Dinge und den Erfordernissen der Zeit mit all ihren Auswächsen Rechnung tragt... Ich will Ordnung und Recht, aber ich will für das Alte Zopfregime durchaus nicht einstehen.

Báró Kulmer a következő megjegyzéssel küldte meg Jellačić bán sorait Schwarzenberg herceg, osztrák miniszterelnöknek:

Seine [Jellačić] darin ausgesprochenen Ansichten verdienen gewiss insofern Berücksichtigung, als die Lage der Dinge immer verwickelter wird im Banat. Das Benehmen der Serben erweckt mit Grund Verdacht und hiezu gesellt sich die Erledigung der Wojwodenstelle, die nun zu den verschiedensten Umtrieben gemissbraucht werden wird. Stratimirović, ein Wühler erster Klasse, der mit den Obrenović'schen in Semlin in der engsten Verbindung steht, ist in's Banat gereist, und um jenen Intrigien mehr Nachdruck zu geben, nennt ihn der heutige Lloyd einen Generalen und singt sein Lob. Der Patriarch ist sein offener Gegner und ist für Todorović gestimmt.

Will man unter diesen Umständen das schöne Banat nicht ganz zu Grunde richten lassen, und der allerdings bedenklichen fremden Einmischung der Serbianer bald ein Ende machen, so dürfte der Antrag des Banus volle Berücksichtigung verdienen.

608.

Temesvár, 1849 január 6.

A románoknak Ferenc József császárhoz intézett kérvényéből, melyben a birodalom összes rumen lakosságának egy tartományban való egyesítését kéri a szerbekkel szemben.[1]

Másolat. Wien. Kr. A. 1849. Kr. M. Praes. No. 733. Érk. február 8.

Wir unterfertigten bevollmächtigten [unsere Deputation] als solche Sr. Majestät unseren Kaiser und König Franz Josef dem Ersten die Huldigung der gesammten romanischen Nation

[1] Lásd a III. k. 445. sz. iratát a 16. lapon, a 451. sz. iratot a 23. lapon és az 593. sz. iratot a 274. lapon.

mit der Versicherung in tiefster Unterthänigkeit darzubringen, dass die romanische Nation ihre seit Jahrhunderten bewiesene, nie erschütterte Treue zum Durchlauchtigsten Erzhause unerbrüchlich bewahren und so wie bisher auch ferner zu jedem Opfer bereit, zur Vertheidigung des geliebten Kaiserhauses Gut und Blut freudig hingeben wolle. — Auch wird die Deputation nicht unterlassen Sr. Majestät die Wünsche der Romanischen Nation zu unterbreiten, wonach sie verlangt, dass alle Sr. Majestät unterworfenen, von Romanen bewohnten Provinzen zu einem Ganzen vereint werde, und dass sie unter einen aus ihrer Mitte jetzt zu wählenden, und durch Se. Majestät zu bestätigenden, in Zukunft aber im Sinne eines darüber zu bringenden Gesetzes durch Se. Majestät im Einverständnisse mit der Nation zu ernennenden, und ungefähr mit der Macht des bisherigen Siebenbürger Gubernators ersehenen Zivil-Chef, ihre eigenen, aus Gliedern ihrer eigenen Nation zusammengesetzte Administration, mit in so weit gesicherter Nationalität habe, dass in der solche Art zu bildenden, enger an Österreich anzuschliessenden Provinz Romanien, die romanische Sprache sowohl bei der inneren Administration derselben als Geschäftssprache, als auch in den Schulen als Lehrsprache eingeführt werde.

Eme kérelmet aláírták: Popeszkul Patricius hopovoi apát, a verseci püspökség adminisztrátora, Dregics Miletius zsebelyi prépost, Stojan Basilius temesi szolgabíró.

Ezen román petició a felállítandó szerb vajdaság érdekkörébe ütközött a Bánságban.

609.

Pest, 1849 január 10.

Bogdánovits Szilárd szerb bizalmiférfiú beadványa Schwarzenberg herceg osztrák miniszterelnökhöz a szerb vajdaság és a vajdai méltóság tárgyában.

Karlóca. Djejanija, 1849. No. 456.

Euer Durchlaucht geruhten aus den neuesten Instruktionen des Patriarchen Nationalverwesers, vom 11/23. Dez.[1] zu entnehmen, dass das a. h. k. k. Patent vom 3/15. Dez. v. J. minder günstig auf das serb. Volk gewirkt habe.

Die spätheren a. h. Erlasse, die am 11/13. Dez. unten noch nicht bekannt waren, können auf die nationale Stimmung noch stöhrender wirken.

[1] Lásd az 589. számú iratot a III. k. 265. lapján.

In meiner Lage wird es mir unbenommen bleiben, den jetzigen Standpunkt der serb. Frage als anormal zu bezeichnen. Das historische Recht des Wojwoden jure posterii (?) wieder herstellen heisst auf die Basis der früher pacta conventa rückzukommen und diese ins Leben zu rufen; somit die in selben genannte Heimath der Krieger „in denen von Türken rückeroberten Gegenden —" zu bestätigen.

Ich kann nicht jenem Satze beipflichten, dass ein sächliches Recht, wie das historische des Wojwoden, ohne dessen Gegenstand begreiflich sei. Ich irre nicht in der Behauptung, dass sobald ein Recht im Staate anerkannt ist, auch die Sache selbst in Fordergrund trete. Diese 2 Begriffe sind unzertrennlich, wenn sie was gelten sollen; oder zertrennt man sie, so ist es wirklich ein Unwesen.

Auf ein gutes Recht im Staate, dürfte nie eine neue Idee, die kaum eine Zukunft hat, hemmend einwirken, noch weniger den Gang der Regierung regeln.

In diesem aufgeklärten Zeitalter, welches jedoch wie jedes andere, mit einem eigenthümlichen periodischen Vorurtheile behaftet erscheint, ist es zur Aufgabe deren, die die Menschengeschichte leiten, geworden, vieles zu leisten, vieles zu thun; nur dass nicht, dass man nach 30 Jahren der Kriege erst sehe, was man heute zu thun gehabt hätte.

Was die geistliche Religion nach vielen überstandenen Prüfungen heute geworden, das werde gleich diese politische Religion der Nationalitäten, ein freies Studium, das von der Zeit und allmähliger Cultur, ohne von Staatswegen bevormundet zu werden, seinen Gang haben wird.

Die Nationalität als Scheideelement, wird nie in der Wirkung nach innen die Gleichberechtigung und Ruhe, somit nie in der Wirkung nach aussen eine sympathierende Zusammenhaltung zu bewerkstelligen vermögen, sondern im Gegensatze ein solches Element, welches allen nationalen gemeinschaftlich ist, dass wenn der Staat dieses unterstützt, alle gleich erhöht, also auch alle wirklich gleichgestellt bleiben. Dies ist das Bürgerthum, die bürgerliche Freiheit. Wenn diese einmal gesichert ist, wegen anderer Modeideen unter dem Vorwande, alte Vorurtheile zu bekämpfen, können nie die staatlich basirten Rechte mit Füssen getreten werden.

Das alte Vorurtheil war, dass ein Volk Eigenthümer auf Gottes Erden ist, dass andere bloss da von Gnaden einquartirt. Somit das heilige Recht der Heimat, das Recht, welches die Gottesbestimmung selbst ist, und als solche sich über alle Ausbrüche der Menschen-Willkür (heisse sie Sieger oder Tyran gleichviel) behaupten wird. Dieses Recht, das ist das Vater-

land, spreche man unbedingt einer Nation zu; man bleibe aber auch da! Vaterland ist eine alte ewige Idee, dessen Purification und mathematische Sonderung dessen, was Gott immer durcheinander gemischt haben wollte, ein neues Trugbild.

Dennach in dem heutigen Begeisterungsschwunge, eine Geltung dem heiligen Rechte der Völker zu verschaffen — auf das Liebäugeln mit Classifizirung der Nationalitäten zu übergehen, den Purismus bewerkstelligen und deswegen mit Ausübung der Rechte einstweilen innehalten zu wollen, hiese alte Vorurtheile mit einem grösseren neuen Unheil zu ersetzen; und sich in offenen Gegensatz zu den unwandelbaren Gesetzen der Natur, — welche die Geschicke der Menschheit vervielfältigt, und verwebt wissen wollte, zu stellen; ja etwas mehr in dieser Zeit anzustreben, als was der religiöse Fanatismus in seiner Zeit vermochte. Dieser wollte nie, dass die Staaten, sich dem Gewissen nach kristallisiren, nie wird man also aussprechen können, dass in einer Provinz blos eine Nationalität werde, und was fremdartiges Jener anklebt, gleich herausgeschieden, ja sogar wegen dieser neuen Idee dem guten alten Rechte einstweilen ein Hemschuh aufgelegt werde.

Auf dieser Grundlage wollen E. Durchlaucht hochgenehmigst die Überzeugung gewinnen, dass das Serbenvaterland unter Krone Ungarns wegen gemischter Nationalitäten so keiner Frage unterzogen werden darf, als der Purismus eine Unmöglichkeit ist; als ferner das den Madjaren, Slovaken, Walachen etc. gebührende Recht auf das Vaterland, welches ihnen in kompetenten Theilen unbestritten und offen bleibet, — wegen blosser Ansiedlung ihrer Genossen im fremden Vaterlande, dieses selbst oder dessen Theil nicht mitziehen kann, da die Serben ihrertheils nicht ansprechen wollen, dass ein von ihren Brüdern in fremder Provinz besetzter Landstrich seinem Körper entrissen werde.

Nicht überall gilt jede Volksfraktion als Nation, so kann sie auch nicht einem andern das Recht durch ihre blosse Gegenwart in einer Provinz streitig machen.

Demnach bitte ich auf der Grundlage der a. h. Vorheissung: excusso autem jugo Turcico omnia in formam stabilem et ordinem debitum, pro futuro ad votum et satisfactionem vestram redigemus et cuilibet juribus suis, libertate religionis, privilegiorum et immunitatum redditis, cunctis et singulis justitiam administrabimus; universis Gratiae, Clementiae benignitatis et paternae notsrae protectionis documenta uberrima praebituri; promittimus insuper donamus et concedimus omnibus et singulis liberam bonorum sive mobilium, sive immobilium, quaecunque a Turcis in confinibus suis ademerint, possesionem. Agite igitur

pro Deo, pro Religione, pro Salute, pro Libertate vestra restaurande, intrepide ad partes nostras accedite etc. 6. Apr. 1690 Leopoldus, — „ferner“ — quam clementissimam concessionem nostram, continuo, nullis procellis concutiendam fore, nobis firmiter promittimus etc. 1. Aug. 1690 Leopoldus, nicht minder Kraft a. h. Patentes vom 7. Juni 1683 und 20. Febr. 1688, in welchen dem Serben vojvoda Georg Brankovits „in Districtibus Herczegovinae, Syrmiae, Janopolis, hoc est Vlaskae et Bacskae jure posterii“ bestättigt wird.

Hauptsächlich auf Grund des a. h. Patents vom 1. Sept. 1792, also nachdem dieser Despote exilirt wurde, wo die beiden obenerwähnten Patente über Banat, Bacska, Syrmien sprechend „Communitati nationis rascianae regia benignitate“ ausgefolgt wurden, — bitte ich die serbische Wojwodschaft in demselben von Türken eroberten Gegenden, im Sinne der Nationalbeschlüsse vom 1/13. und 3/15. Mai v. J. a. h. anzuerkennen.

Bogdanovits Szilárd 1849 január 16-án Bécsből, a Pesten időző Jellačić bánhoz is fordult, az 1848 december 23-án kapott instrukció értelmében a bánt arra kérte, hogy az 1848 május 13 és 15-i szerb nemzetgyűlési határozatok alapján a szerb vajdaság felállítását az osztrák kormánynál szorgalmazza, mert a pátriárka szerint: „die idealen Zugeständnisse für ein reel kämpfendes Volk nicht hinreichen, und äussert seine Befürchtung vor den Verwicklungen, welche nach Verlautbarung des a. h. Patents grösser hervortreten dürften, als früher der Fall gewesen“. (Djejanija, 1848. No. 456.)

610.

Verbász, 1849 január 11.

Horváth Antal főispán és kormánybiztos a honvédelmi bizottmányhoz intézett fölirata a déli tábor tisztjeiről és Bács megye áldozatkészségéről.

Budapest. O. L. Honvédelmi bizottmány. 1849. 643. sz. a.

332/1849.

Tegnapi napon gróf Eszterházy Sándor tábornok rendeletet vett, hogy a katonaság ezentúl a polgári hatóság mellőzésével katonai intendantura által láttassék el.

Ezen rendelet által a mostani ellátás ellen, mely az előbbeni kormánybiztos urak elösmerése szerint is a legnagyobb pontossággal és gyorsasággal kezeltetett, mintegy elégedetlenség fejeztetik ki.

Fájdalmas érzéssel veszem ezen rendeletet, főleg azon oknál fogva is, mivel ezáltal személyem s kormányzásomra bízott megyém irányában bizalmatlanság jelentetik ki. Higyjék el

Önök, hogy Bácsmegye s annak tisztikara, nem kímélve bármily áldozatot és fáradságot, hazánk ezen része fentartásáért, nemzetiségünk megmentése és szabadságunk szilárdításáért mindent elkövetett s elkövet.

Hogy ezen megye több mint fél év alatt minden kárpótlás és fizetés nélkül ... az itteni katonaságot mindenkor kellőleg látta el, országos biztos Beöthy Ödön úr legjobban bizonyíthatja.

Azomban a dolgok jelenlegi állásában, midőn a polgári hatóság, mely hazájának és kormányának mindent a lehetőségig megtett, mellőztetni látszik, hazám javára és megmentésére irányzott tetteim, s eddigi hazafiságom által érzett becsületem, mint legdrágább kincsem fentartása tekintetéből, kéntelennek érzem magamat, önöket megkérni, miszerint engem jelenlegi biztosi állásomtól felmentvén, avval egy más egyént méltóztassanak megbízni — ígérvén részemről, hogy kormányzásomra bízott megyém ötszázezer lakosságának életét és vagyonát mint főispán, nemzetőreim és a felállított mozgó csapat segítségével, a katonasággal egyetértőleg a szemközt ellen álló rabló csoport ellen a lehetőségig megvédendem.

Hogy az itteni sorkatonaság Windischgrätz serege ellen harcolni bajosan fog, azt a legutóbbi levelemben is érintettem, mindezt azomban lelkes parancsnokunk, gr. Eszterházy Sándor bizonysággal megtudni akarván, a tisztikart maga elé hivatta, s fájdalom annak nagyobb része csakugyan a fentebbieket igazolta, s nem csalatkozom, ha nyiltan kimondom, miszerint a honvédeket kivéve, a többiek a felső ellenség ellen harcolni nem fognak.

611.

Buda, 1849 január 11.

Hentzi várparancsnoknak Rajacsits pátriárkához intézett irata; mint osztrák tábornok Karlócára kivánkozik.

Eredeti levél. Karlóca. K. P. L. Narodna uprava. 1849. No. 981

Der Fürst-Marschall hat mir zwar heute das Stadt-Kommando von Ofen und Pest übertragen, welche beide Städte in Belagerungszustand erklärt, mir einen sehr ehrenvollen Wirkungskreis eröffnen, allein ich habe einen anderen Plan und hoffe mit diesem, dem Staate einen weit wichtigeren Dienst leisten zu können. Dieser Plan bestünde darin:

Das mich der Fürst nach Karlovitz commandiere, General Suplyikatz ist leider todt, und weit entfernt von der Anmas-

sung seine Stelle ersetzen zu können, glaube ich doch, dass ich einstweilen dort von einigen Nutzen sein würde, ja auch mein Auftreten als kais. General in der Nähe der Festung eine moralische Einwirkung auf die Garnison von Peterwardein haben dürfte.

Weiters kenne ich die Festung sehr genau, sie hat einen sehr schwachen Fleck, der kühn benützt, den Platz in unsere Hände bringen kann, wobei das Gelingen umsomehr anzuhoffen, als die Garnison jetzt nur aus undisciplinirten Honvéds besteht, ferners kann man auf die Artillerie-Mannschaft, auf die zurückgebliebenen Offiziere von Don Miguel, auf den Herrn Ingenieur Major Stub [?] und auf das ganze Fortifikations-Personale rechnen, und mit einem guten Einverständniss und richtigen Zusammengreifen können wir mit grosser Wahrscheinlichkeit uns der Festung bemeistern, mit deren Fall auch der untere Krieg sicher beendet wäre.

Hentzi arra is kérte Rajacsits pátriárkát, hogy forduljon szándéka érdekében Windischgrätzhez. Hentzi családja ekkor Szerémségben, Mitrovicán tartózkodott.

612.

Belgrád, 1849 január 12.

Garasanin Ilyés belügyi főnöknek Knityánin szerb fővezérhez intézett irata Sztratimirovits föllépése tárgyában.

Belgrád. N. B. Rukopisi. 1848. 279. szám.

Господине!

вечерасъ самь вамъ писао и послао Билетинъ Виндишгрепа за Пешту и Будимъ, мислећи да вамъ опетъ ово исто вече нећу морати писати; но како дође Гнъ Симићъ вечерасъ а за њимъ одма и изненада Г. Стратимировићъ, то ми ова двоица дадоше повода, да вамъ опет што годъ напишемъ . . .

Но садъ што ћемо за Гна Стратимировића кой є чини ми се са свимъ у не време овамо дошао. Я самь га вечерасъ слушао кадъ є съ Нѣговомъ Светлостию говоріо о стварима тамошньи Срба. Ништа друго нисамъ на нѣму примѣтио но єдногъ човека са свимъ лакомислена и врло себична. Онъ є, као што самъ признає, чувшій за смртъ войводе овамо поитао, єръ ће вели бити нуждань, да се међъ народомъ нађе. Ово се већъ разуме шта значи. Далѣ, онъ противу Цара и царски официра, кой се у Србской войни налазе съ таквимъ презреніємъ и огорченіємъ говори, као да има, или да є довео силу, съ

коіомъ би и противу Мађара и Виндишгреца мого слободно воевати. Може бити да онъ у нечемъ има право сумняти се и бояти одъ цареви ствари, али се противу тога съ онаквомъ лакомисленостію као што Г. Стратимировићъ говори, неможе, а ни пошто и не сме у оваквомъ Србскомъ станю говорити а іошъ манѣ поступати. Єръ Царство ніе већъ у шкрипу ономъ у комъ є было, па да допушћа и пропушћа покушенія противу свой интереса. Садъ треба, да Срби буду врло обозрителни и строго да се чувамо одъ и найманѣгъ повода, кой би мого Царство противу ньи ополчити. Наравно, да є нужно на свое интересе добро мотрити, али съ єднимъ врло разумнимъ начиномъ а никако у форми непріятелѣской и духу Революціонерномъ. Господине! Немци су врло лукави а лукавство ньине политике познато є цѣломъ свету, зато ми се имамо веома бояти, да исти Немци не буду желели уфатити Србе у таквой погрешки па да после може Виндишгрецъ о єдномъ трошку и праву Мађарску революцію уништити и Србима тако изнуренимъ одузети моћъ оно израдити и добити што право имаю и што є прилика, да на овомъ путу добити могу. Немци дакле могу желити противность одъ Срба противу себе, али то не треба да се догоди, єръ ви познаете ньину снагу, да нису кадри ништа далѣ издржати и чувайте ій одъ тога врло добро. Све ово што самь вамъ о овомъ говоріо принуђаваме отлазакъ тамо Гна Стратимировића; нѣгова лакомисленость и оно повѣренѣ, кое му простъ народъ тамо има. Онъ ће сигурно одма тамо почети у рђавомъ духу говорити и поступати. Онъ ће напримѣръ одма опорачавати цара, Министерство, Генерала Теодоровића и све остале, кой се као царски сматраю; єръ ово се вечерасъ одъ нѣга овде непрестано слушало; зато Господине примите га любезно и добро, єръ то заслужуе одъ васъ и остали свію, али недайте му нимало да онаковъ духъ међу войскомъ и народомъ распостире т. є. духъ, кой би мого бити опасанъ у садашнѣмъ времену и изъ преднаведеногъ узрока и раздора, кой би се међу Управительима Србскимъ мого изродити. Ако другчіе бити неможе покажите му се збогъ тога и као врло озбилянъ, како ће и онъ и сваки познати, да сте ви противанъ онаквимъ поступцима, кой се не слажу са ползомъ народа тамошнѣгъ. Мени є жао да вамъ овако морамъ о Гну Стратимировићу писати, кога я иначе врло любимъ, али морамъ вамъ іошъ и то казати, да се ви предварително са Гна Теодоровићемъ разговорите шта ће те чинити ако би Г. Стратимировићъ усудіо се што у рђавомъ и онаквомъ духу предузимати, као што є то летосъ чинио; єръ найманя погрешка у садашнѣ време могла би вамъ било од Мађара, било одъ Царства млого шкодити.

Ово су моя примѣчанія а я оставлѣмъ све вашемъ благоразумїю, па ви уйдурисавајте како е найболѣ.

вашъ истинитій почитатель
И. Гарашанин.

Fordítása:

Tegnap este levelet írtam Önnek és megküldtem Windischgrätz pesti és budai bulletinjeit, azon hiszemben, hogy ma este nem kellend Önnek újból írni; minthogy azonban este Szimits úr és utána váratlanul Sztratimirovits úr hozzám jöttek, ezek arra kértek, hogy ismét írjak Önnek.

...De most mi történjék Sztratimirovits úrral, aki, úgy látom, igen alkalmatlan időben jött ide. Én este meghallgattam, amikor Őfelségével az ottani szerbek dolgairól beszélt. Úgy találtam, hogy egészen könnyelmű és igen önző egyén. Ő — és ezt maga is elismeri — értesülvén a vajda haláláról, idesietett, szükségesnek látva azt, hogy a nemzet körében legyen. Ebből már érthető, hogy ez mit jelent. Továbbá, ő a császár és a szerb csapatoknál szolgáló császári tisztek ellen megvetéssel és elkeseredéssel beszél, mintha olyan hatalommal rendelkezne, hogy a magyarok és Windischgrätz ellen is önállóan harcolhatna. Megengedem, hogy jogosan tarthat és kételkedhetik némely császári dolgokban, de ezek ellen olyan könnyelműen beszélni, mint ezt Sztratimirovits teszi, nem lehet és semmiesetre sem szabad a szerbek jelenlegi helyzetében, még kevésbbé cselekedni, mert a császárság nincsen már olyan szorult helyzetben, amilyenben volt, nemhogy elnézné az érdekei elleni kísérleteket. A szerbeknek jelenleg igen óvatosaknak kell lenniök és szigorúan őrizkedniök a legkisebb alkalomra okot adni, hogy a császárság ellenük fegyverkezzék. Természetesen okos dolog érdekeinket szem előtt tartani, de nagyon józan módon, de semmiesetre sem ellenséges és forradalmi szellemben. Uram! A németek igen ravaszak és politikájuk ravaszsága az egész világ előtt közismert s ezért nagyon tartanunk kell attól, nehogy a németek a szerbeket megfoghassák olyan botlásban, hogy egy számlán és jogcímen a magyar forradalmat megsemmisítsék és ilyképen a kimerülés után a szerbektől a hatalmat elvegyék mindannak kivívására és elnyerésére, amire joguk és alkalom van megkaphatni. A németek tehát szívesen vehetik a szerbeknek irántuk irányuló ellenségeskedését, de ennek nem szabad megtörténnie, hiszen Ön ismeri erejüket és hogy mit sem hajlandók tovább tűrni, jól őrizkedjék tehát e tekintetben.

Kénytelen voltam mindezt Önnek elmondani, minthogy Sztratimirovits úr oda eltávozott; könnyelműsége és azon ragaszkodás miatt, mellyel iránta az ottani köznép viseltetik. Egészen bizonyos, hogy ő ottan rossz szellemben fog beszélni

és cselekedni. Például: azonnal becsmérelni fogja a császárt, a miniszteriumot, Todorovits tábornokot és mindazokat, akik császári érzelműek; mert ezt tegnap este tőle szüntelenül hallottuk. De azért, uram, fogadja őt szívesen és jól, mert ezt Öntől és a többiektől is megérdemli; de ne engedje meg azonban, hogy ilyen szellemet a sereg és a nemzet soraiban elterjesszen, mely a mai időben veszélyes lehetne és a felsorolt okokból viszályt is kelthetne a szerb kormány soraiban. Ha nem lehet másképen, lépjen fel ellene komolyan, melynek folytán ő és mindenki megláthatja, hogy Ön ellene van olyan dolgoknak, melyek nem egyeztethetők össze az ottani nemzet érdekeivel. Nagyon sajnálom, hogy Önnek így kell írnom Sztratimirovits úrról, akit különben igen szívelek; de azt is meg kell mondanom Önnek, hogy előzetesen beszélje meg Todorovits úrral teendő intézkedéseit, ha Sztratimirovits úr merészelne rossz és olyan szellemben föllépni, mint ezt a nyáron tette, mert a legkisebb hiba a jelenlegi időben, akár a magyarok, akár a császáriak részéről sokat árthatna.

Ezek az én megjegyzéseim és a többit az Ön józan gondolkozására bízom, cselekedjék lehetőség szerint a legjobban.

613.

Zimony, 1849 január 13.

Rajacsits pátriárka rendelete a vajdaság közigazgatása tárgyában.

Egykorú szerb nyomtatvány. Wien. Kr. A. 1849. Kr. M. 1816. és 199., 1626. Olmützbe érkezett február 15-én.

Német mellékelt fordítása: Wien. Kr. M. 1849. No. 1816. és Budapest. H. L. Detailakten des Ö. S. A. 1849. I. 4. b. alatt:

Указъ Народу Войводовине Србске.

Нѣгово Величество премилостивый царъ и краль нашъ Іосифъ Францъ I, признавајући заслуге Нѣму и престолу Нѣговому вѣрногъ, приврженосћу къ Нѣговомъ императорскомъ дому у сва времена отликовавшегъ се, и јуначкимъ бореніемъ противъ свію непріятеля нѣговогъ престола и нѣговы држава себе храбро пожертвовашегъ народа србскогъ, благоволіо є высочайшимъ изъ Олмица подъ 15. Декембріа прошле године одпуштенимъ манифестомъ, народность србску у ц. к. аустрійскимъ државама признавајући, воспоставленіемъ Патріярхата и древноисторическогъ достоинства Войводе србскогъ, политическо быће србскогъ народа обезбѣдити, и нѣму ємство дати за на-

родно, потребама нѣговима одговараюће внутренѣ устроеніе и правленіе.

На основу овогъ императорскогъ манифеста и народу србскому примилостиво дарованогъ права, налажемъ, да се, еднакости и совршеногъ споразумѣнія ради у дѣловодству, при свима грађанскима и военыма властима, у свима струкама правителства и управленія войводовине србске, одъ данасъ *на србскомъ езыку* сва дѣла явна отправляю; но на основу изречене еднакости у войводовини нашой живећи народа: србскогъ западне вѣре, нѣмачкогъ, словачкогъ, дописи обштина и поедины членова ньовы, при мѣстнимъ и вышимъ властима и судовима и кодъ овогъ средоточногъ правителства, на ньовомъ матернѣмъ езыку примаю.

Овай указъ има се у главномъ одбору, народному правосудію; фінансіално-економическомъ правленію, главному военному коммиссаріату, у свима окружіма и мѣстныма одборима, судовима и полиціяма, у петроварадинской регименти, шайкашкомъ баталліону, при магистратима: Панчевачкомъ, Земунскомъ, и Карловачкомъ, у свима военнимъ становима Срема, Баната и Бачке, свима тридесетницама, соларама, скелама, контумацима, раштелама, поштама, военнымъ и грађанскимъ коммиссаріятима, пограничнимъ командама, парохіама, школскимъ, управительствама вышимъ и нижимъ школама, при свыма фундаціама и вообште свему народу одма обявити, и свака власть у своmъ окружію настоявати, да се овай указъ, како одъ властій, тако и народа, у свима званичнима и явнима дописима, найточніе извршуе.

Народному секретаріату налажемъ да указъ овай у зборникъ уредба войводовине србске уведе и у архиви храни.

Fordítása:

Se. Majestät unser gnädigster Kaiser und König Franz Josef der I., anerkennend die Verdienste der ihm und seinem Throne getreuen, durch Ergebenheit zu seinem kaiserlichen Hause, zu allen Zeiten sich hervorthuenden, und durch tapfern Kampf gegen alle Feinde seines Thrones und seiner Staaten sich heldenmüthig sich aufopfernden — serbischen Nation, — geruhten mit hohem aus Olmütz unterm 15-ten Dezember v. J. erlassenen Manifeste, die serbische Nationalität in den k. k. österreichischen Staaten anerkennend, durch die Wiedereinsetzung des Patriarchats, und der altgeschichtlichen Würde eines serbischen Wojwoden das politische Sein der serbischen Nation festzustellen, und ihr die Bürgschaft einer nationalen, ihren Bedürfnissen entsprechenden inneren Organisation zu geben.

Auf Grund dieses kaiserl. Manifestes, und der, der serbischen Nation gnädigst verliehenen Rechte, ertheile ich den Auftrag, dass der Gleichheit und der vollkommenen Einverständnis wegen in der Geschäftsführung bei allen Zivil- und Militärbehörden, in allen Zweigen der Administration und Leitung der serbischen Wojwodschaft, von heute an *in serbischer Sprache* alle öffentlichen Geschäfte geführt werden müssen: jedoch auf Grundlage der erwähnten Gleichheit aller in der serbischen Wojwodschaft lebenden Völker: der serbischen gr. kat. und der deutschen, slowakischen, wallachischen — sollen die Zuschriften ihrer Gemeinden, und einzelner Individuen der Gemeinde in ihrer Muttersprache verfasst, bei allen Orts- und höheren Behörden, bei Gerichten und bei dieser Zentral-Regierung angenommen werden.

Diese Verordnung ist beim Hauptcomitée, bei der National-Justiz, beim Finanz- und ökonomischen Department, beim Hauptkriegskommissariat, bei jedem Kreis- und Ortskomitée, bei Gerichten und Polizeiämtern des Peterwardeiner Regiments, des Tschaikisten-Bataillons, beim Pantschowaer, Semliner und Karlowitzer Magistrat, in allen Lagern von Syrmien, Banat und Batschka, bei allen Dreissigst-, Salz-Mauth-Kontumaz- und Postämtern, bei allen Kriegs- und Zivilkommissariaten, Cordons-Commanden, Pfarren, Schuldirektionen, höheren und niederen Lehranstalten, bei allen Fonden und im Allgemeinen dem ganzen Volke zu verlautbaren, und die Behörden haben in ihren Bezirken darauf zu sehen, dass diese Verordnung sowohl von Seite der Behörde, als auch von Seiten des Volkes in allen dienstlichen öffentlichen Zuschriften genau befolgt werden. Dem National-Sekretair trage ich auf, diese Verordnung in das Protokoll der Verordnungen der serbischen Wojwodschaft einzutragen, und im Archiv aufzubewahren.

Jellačić bán ellene volt Rajacsits pátriárka rendeletének a status quo fenntartása okából: „nach dem in der eintsweiligen Belassung des Status quo, dessen Änderung ohnehin von neuen, in diesem wirren Zeitraume wohl nicht zu schaffen möglichen Gesetzen, welche übrigens die allerhöchste Sankzion bedürfen, abhängt, der Nationalität und der Konsolidierung der serbischen Wojwodschaft ganz gewiss kein Eintrag geschehen wird". (U. o. 1849. III. ad 33. és 33. a.)

Rajacsits kormányzó-pátriárka elrendelte, hogy az osztrák minisztérium rendeletei csak a vajdasági kormány útján tétethetők közzé és semmi más hatóság nem intézkedhetik. (Kr. A.; Ö. S. A. Detailakten. Fasc. 176. 1849. I. 4. c.)

614.

Karlóca, 1849 január 13.

A karlócai szerb főodbornak Ferenc József osztrák császárhoz intézett újévi üdvözlő fölirata.

Eredeti irat. Wien. M. d. I. 1849. Präsidialakten Petitionen 962 ex 1849. A bécsi 1927. évi július 15-i forradalomkor elégett. Egykorú nyomtatott példánya Karlóca, Djejanija, III. Anhang 3.; másolata No. 302. alatt.

Euere Majestät!

Allergnädigster Kaiser und Herr!

Eure Majestät haben in der ereignissreichsten Zeit den erhabenen Thron Allerhöchst ihrer glorreichen Ahnen bestiegen. Die Völker Europas haben in der Art dieser Thronbesteigung einen denkwürdig seltenen Beweis der Liebe der allerdurchlauchtigsten Fürsten Österreichs zu ihren Völkern erblicken müssen, indem ein gütiger Kaiser und König seine Krone auf das jugendliche und kräftige Haupt seines erhabenen Neffen setzte.

Dieser Thronwechsel hat die Völker Österreichs nicht nur mit neuen Hoffnungen und Erwartungen beglückt, sondern dieselben überzeugt, dass auf Grundlage der konstitutionellen Gleichberechtigung, auch Sonderinteressen aller Nationen befördert werden.

Zunächst hat die getreue serbische Nation, ihre seit anderthalb Jahrhundert, durch Privilegien zwar gewährleistete, aber niedergehaltene politische Existenz in der Wiederherstellung des Patriarchates und der Wojwodschaft, durch die allerhöchste Gerechtigkeitsliebe und durch besonderes Wohlwollen Eurer Majestät erlangt, und sie steht gekräftiget, geschirmt und zu neuem staatsbürgerlichen Leben berufen, vor dem zivilisierten Europa.

Die serbische Nation hat in allen Stürmen des Staatslebens die Erhaltung des Gesammtstaates unverrückt vor ihren Augen gehabt, sie hat schwere Prüfungen seit anderthalb Jahrhundert überstanden; aber sie hat, ungeachtet glänzender Versprechungen und Aussichten, nie in ihrer Treue und Anhänglichkeit gegen das allerhöchste Erzhaus Österreichs gewankt, fest überzeugt, dass alle über ihrem Haupte vorübergerollten Stürme und schwere Wunden, nur schiefe Beurtheilungen und egoistische Ansichten einzelner Staatsmänner gewesen sind.

Die neuesten Ereignisse in dem Königreiche Ungarn, dessen pflicht- und eidvergessene Leiter nicht nur unerhöhrte Gräuelthaten an den höchsten Staatswürdenträgern verübt, sondern das irregeführte Volk in den Strudel der Rebellion gegen ihren gesetzlichen König mitfortgerissen haben, dürften vor der ganzen aufgeklärten Welt genügend beurkunden, dass die serbische Nation auch in diesen verwickeltesten Staatsverhältnissen auf jener Bahn geblieben ist, welche zur Erhaltung der Gesammtmonarchie, wesentlich beigetragen hat. Durch egoistische und separatistische Politik des magyarischen Ministeriums, vom Vaterherzen ihres gütigen Kaisers und Königs verstossen, hat sie die Waffen gegen die Unterdrücker des nationalen Lebens aller Nichtmagyaren, und Verräther an ihrem Landesfürsten und Vaterlande, zuerst ergriffen und blutet seit dem Monate Mai, auf den Schlachtfeldern der südlichen Theilen der Gesammtmonarchie.

Euere Majestät! Gerechte Sache des Gesammtstaates wird über den Feind desselben siegen, und die Völker Österreichs werden freie konstitutionelle Institutionen, basirt auf Grundlage der Gleichberechtigung und auf nationale eigenthümliche Interessen, geniessen.

Die serbische Nation wird mit ihrer angestammten Aufopferung für Euere Majestät, für die Herstellung der Ruhe im Vaterlande, und für die freie Entwicklung der Institutionen mit getreuen Truppen fortan hinarbeiten; sie wird mit Ruhe und Geduld auf das kaiserliche Wort stets bauend, die Herstellung des Friedens erwarten, wo es eine der ersten Sorgen Eurer Majestät väterlichen Herzens sein wird, ihr eine nationale innere Verwaltung nach dem Grundsatze der Gleichberechtigung aller Völker Eurer Majestät, herbeizuführen.

Gott der allmächtige Lenker der Schicksale der Fürsten und Völker, möge diesen Frieden der Gesammtmonarchie bald wiedergeben, auch das Euer Majestät das neue Staatsgebäude auf die Dauer der Jahrhunderte ungestöhrt aufführen und befestigen, und umgeben von der ungetrübten Liebe der Völker Österreichs, deren staatsbürgerliches Glück in die spätesten Jahre leiten und befördern.

Möge Er Eure Majestät mit der hierzu erforderlichen Weisheit und Kraft wappnen und mit seinem göttlichen Segen ausstatten.

Indem die serbische Nation diese allerunterthänigste Adresse an den Stufen des allerhöchsten Thrones Euerer Majestät niederlegt, erlaubt sie sich in tiefster Ehrfurcht die Frei-

heit, sich durch ihren Patriarchen und das National-Haupt-Comité, mit aufrichtigster Hingebung nennen zu dürfen.

Eurer Majestät treugehorsame serbische Nation.

Carlovitz, den 13/1. Jänner 1849.

Joseph Rajacsich
Patriarch.

Georg Stratimirovich
Vicepräsident des Comités

Alexander Kostits
Constantin Jovanovich
Peter Stojsits
Georg Warsan
Petar Ninkovics
Demeter Kostich
Arsenie Kollarsky
Paul Nikolits
Franz Vicze
Stephan Petrovits
Dr. Radoicsics
Theophil Dimics
Stephan Ristics
Joseph Joannovics
Ilija Zacharievics
Michael Krestics
Demeter Orelj
Svetozar Milutinovich
Peter Johannovics
Em. Kolarovich
D. Jacob Živanowić
Ath. Karamath.

Secretär der serbischen Nation:
Johann Stanković.

Ezen felirat szerb nyelven is beadatott. A szerb felterjesztést fentieken kívül még Vidakovits Simon és Csuturilo Vujica írták alá.

A császárhoz intézett feliratot az osztrák minisztertanács 1849 február 3-án tárgyalta. A császár rezoluciója: „Ich habe diese Adresse wohlgefällig aufgenommen. Wien, 6. Februar, 1849". (M. R. Z. 333/1849. és Djejanija, 1849. No. 404.)

Stadion osztrák belügyminiszter leirata:

Hochwürdigster Erzbischof!

Ich habe die mir von Euerer Excellenz gefälligst eingesendete Adresse vom 13. v. Mts. worin die serbische Nation ihre loyale Gesinnung, Unterthanen Treue und Ergebenheit an das a. h. Kaiserhaus aus Anlass des Thronwechsels erneuert ausgedrückt hat, Seiner Majestät vorgelegt, und allerhöchst dieselben haben diese Adresse mit besonderem Wohlgefallen aufzunehmen geruhet.

Ich erlaube mir Euer Excellenz hiervon zur hochgefälligen weiteren Verlautbarung in Kenntniss zu setzen.

Genehmigen Euere Excellenz die Versicherung meiner ausgezeichnetsten Hochachtung

Wien, den 20. Februar 1849.

Stadion m. p.

615.

Zimony, 1849 január 15.

Rajacsits pátriárka az osztrák hadügyminisztertől Sztratimirovits törzstiszti kinevezését kéri.

Eredeti irat. Wien. Kr. A. 1849. H. A. D. I. 155. a.

Praes. N. 16, 1849.

Der bevollmächtigte serbische Deputirte bei der hohen k. k. Regierung H. Georg von Stratimirovics ist dieser Tage von Wien hieher zurückgekehrt.

Bei der anhaltenden glorreichen Bewegung der serbischen Nation hat er als Anführer der Nationaltruppen der guten Sache eifrig gedient, und damit er auch in die Zukunft mit Nutzen verwendet werden könnte: so ergeht an ein h. Ministerium meine angelegentliche Bitte, womit dieser H. Georg v. Stratimirovics, der eine militärische Erziehung in der Ingenieur-Akademie in Wien genossen, und zum k. k. Lieutenant gebracht hatte, welchen Rang er zum Behuf der Anknüpfung einer Heirath vor paar Jahren abgedankt hatte, und eine Vorliebe für den Militärischen Dienst zeigt, in denselben gnädigst aufgenommen, und mit einem, einem Anführer der Nationaltruppen entsprechenden Range, ich meine eines Staabsoffiziers in der k. k. Armee, beehrt werden wolle, welches allerhöchste Vertrauen dieser brave Mann sein Leben lang rechtfertigen zu wollen feierlich verspricht.

616.

Zimony, 1849 január 16.

Rajacsits pátriárka az alakítandó alkotmánytervező bizottság elnökévé kinevezi Sztratimirovits Györgyöt.

Eredeti irat. Belgrád. N. B. Rukopisi. 1849. 746. szám.

У слѣдству Височайшегъ Царскогъ Манифеста отъ 15. прошлогъ мѣс. и године, коймъ се воспоставленіе Патріярхата и древноповѣстногъ достойнства Войводе Србскогъ признає и ємство дає Народу нашему за устроеніе Народногъ внутреннѣгъ собственногъ Правителства и за политическо биће нѣгово у Империји Австріиской, появимъ потреба часъ пре саставити основоположеніе устава Войводовине србске и нѣногъ отношенія къ височайшему Ц. кр. Престолу, средоточной власти, осталима Народима и провинціама имперіє.

Зато самъ опредѣліо єдну многочислену комиссію, коя ће проєктъ истогъ устава овде израдити, и позвао самь на конацъ искусне у томъ дѣлу мужеве Народа нашегъ, да 12. овога мѣс. у Земунъ поитаю, и одма о томъ преважномъ Народномъ Акту дѣлати почну, како би се истый на тай конацъ сазвати се имаюћой Народной Скупштини на одобреніє и потврђеніє предложити мого.

Познаваюћи искуство и способности ваше, полажемо Вама у име Народа Войводовине Србске, да одма по пріятію овога писма овамо поитате и 12. овога мѣсеца мени овде предстанете, но ако би удаленіє вашега пребиванія вами ово немогућнимъ учинило, да свакояко постарате се, макаръ и после 12. о. м. овде предстати.

У Земуну 4. Јануарія 1849.

Патріархъ
Управитель Войводовине Србске
ІОСИФЪ.

Fordítása:

Az 1848-ik évi december 15-i magas császári manifesztum következtében, mellyel a pátriárkátus felállítása és az ősrégi szerb vajdai méltóság elismertetett és a nemzetnek biztosíték nyujtatott egy saját, belső nemzeti kormányzat megszervezésére és az osztrák császárság keretén belül politikai létre, — szükségesnek mutakozik a szerb vajdaság alkotmányának alapjait minél előbb megfektetni és annak a magas cs. kir. trón, a császárság többi nemzeteinek központi kormányaihoz és országaihoz való viszonyát megállapítani.

Ezen okból egy nagyobb számú bizottságot állítottam föl, mely ezen alkotmánytervezetet itten ki fogja dolgozni és evégből nemzetünk köréből tapasztalt férfiakat hívtam meg január 24-ére Zimonyba, hogy azonnal fogjanak hozzá ezen fölötte fontos nemzeti ténykedéshez, hogy a tervezetet az evégből egybehívandó nemzetgyűlésen jóváhagyásra és megerősítésre előterjeszthessem.

Ismervén az Ön jártasságát és alkalmasságát a szerb vajdaság nemzete nevében meghagyom, hogy ezen irat kézhezvétele után azonnal siessen ide és f. hó 24-én nálam itten jelentkezzék, de ha távolléte miatt ez lehetetlen volna, legyen gondja, bár később is az elnökséget átvenni.

617.

Becskerek, 1849 január 17.

Damjanich tábornoknak Todorovits tábornokhoz intézett levele, melyben a bánsági lakosság részére védelmet kér.

Eredeti irat. Budapest. H. L. Átvéve a bécsi hadi levéltárból. Fasc. 176. Detailakten des Ö. S. A. 1849. I. 21. és másolat: Budapest. O. L.; B. M. 1849. 859.

Die unterm 21. v. M. an die serbischen Krieger gerichtete Proklamation des Herrn Generalen,[1] ist durch einen Zufall auch mir zugekommen.

Meine Pflicht als Krieger, und Bürger des verrathenen Landes, für das ich das Schwert, in der heiligsten Überzeugung, dass dessen Sache gerecht sei, führe, gebiethet mir folgende Erklärung auf diese Proklamation abzugeben.

Unstreitig ist es eine der ersten Pflichten des Führers, seine Schaaren mit jener Begeisterung zu erfüllen, die den Streiter zu grösseren Thaten fähig macht, Ruhm und Ehre sind hiefür die schönsten Ziele; diess geziemt den biederen Krieger; aber, ein ohne hin schon hart belastetes Volk durch Anregung unrichtiger Gründe zu einem verderblichen Kampfe zu reitzen, verträgt sich mit der Würde des ehrenhaften Soldaten durchaus nicht. Doch ist dies die Art, die aus jener Proklamation hervorleuchtet; dies die Weise, wodurch ein Volk zum Freiheitskampfe gerufen wird; allerdings würdiger eines serbischen Wojwoden, als eines k. k. Generals. Es ist sehr auffallend Herr General, dass Sie die Interessen oder überhaupt die Sache der serbischen Nation mit jenen des österreichischen Kaiserhauses, in nahen Einklang zu stellen suchen, wo Sie doch mit so heroischer Begeisterung für die serbische Freiheit sprechen. Oder denken Sie vielleicht, wenn die österreichischen Waffen siegreich hervorgehen, von jenem Herrscherhause die ersehnte schöne Freiheit zu erlangen, das heute noch die Waffen zur Unterdrückung einer ebenfalls nach Freiheit strebenden Nation führt?

Sie fordern die serbische Nation auf, sich von der Knechtschaft Ungarns loszureissen. — Ein trauriger Beweis, dass Sie nicht einmahl die Institutionen dieser edlen Nation, gegen die Sie eine so scharfe Rede führen, in ihrem Umfange kennen; doch schmerzt es mich tief, denn diese und ähnliche Gründe können für Tausende unheilbringend sein.

Aber ich frage dieselben bei ihrem wahrhaften Bewustsein, — hat den in Ungarn die Militärgrenze solche Freiheiten, als

[1] Lásd a 602. számú iratot a III. k. 288. lapján.

wie sie ihnen vom vorjährigen Landtag zugesetzt worden, je genossen? Legen Sie Herr General die Hand ans Herz, und sagen Sie mir, ob nicht die unwürdigsten Machinationen da aufgebracht werden, um Völker zu einem Verzweiflungskampfe zu führen?

Sie beschuldigen uns Herr General, dass wir morden, brennen und plündern, allerdings brachte diess die bittere Nothwendigkeit, auch schon mit sich; — und ich Herr General, der eben auch Ihrer Nation entstammt, war der Erste, der dies ausüben zu müssen, — in die traurige Lage kam, — aber unserseits traf dies Missgeschick bisher nur Orte, wo Gegenwehr geleistet, wo ein Treffen geliefert wurde, und welches Volk hat je in solchen Fällen Schonung bewiesen? — aber war es nicht die serbische Nation, welche mit den unerhöhrtesten Gräuelthaten hierin den Anfang gemacht, — welche alle menschlichen und Völkerrechte verwerfend, die schrecklichsten Unfuge ausgeübt, — feindliche Orte im dies-, sowie jenseitigen Gebiethe überfallen, — in Schutt gelegt, — Tausende in's Verderben gestürtzt, — um somit genöthigt hat zu Repressalien zu greifen.

Herr General, der Krieger, dessen Geist erhaben, dessen Seele geadelt ist, verachtet seinen Gegner nie, denn einen unwürdigen Gegner zu haben, wäre ja an und für sich eine Schmach.

Doch schätzen Sie uns, Herr General für gering. Sie wollen uns mit einem Schlag vernichten, dass keine Spur von uns übrig bleibe. Sie stengeln die Nation, der Sie abermalen als Feind gegenüber zu stehen sich zur Ehre rechnen dürfen, zum Teufel. Ich muss bedauern, dass Sie die Achtung, welche ich für Ihre Person hege, so sehr verletzen; indessen wünsche Ich Ihnen einst noch als Führer meiner kleiner Schaar Braven en fronte zu stehen, um diesen Punkt, in die Waagschale der Schlachten zu legen.

Endlich aber rufen Sie das Wort der Rache Ihrer Nation zu! Herr General, vom Gefühl der Menschlichkeit geleitet, fordere ich Sie bei Ihrer Pflicht und Krieger-Ehre auf, — die Rechte der Völker am dies- und jenseitigen Gebiethe, wo Sie die Geschicke des Krieges nur hinführen, auf das heiligste zu schützen. — Leben und Eigenthum dieser Unglücklichen, welche von den Schrecknissen der Kriegszüge heimgesucht werden, jener wehrlosen Bewohnern, welche diese Folgen nicht herbeigeführt haben, und sich den Umständen zu fügen bemüssigt waren, mit der Macht Ihres Gebothes zu schonen — und wohl zu erwägen, dass im Innern Ungarns mehrere tausend Gefangene Croaten und zahlreiche Offiziere sich befinden, welche wenn von Seiten Ihrer Truppen die Menschlichkeit verletzt

wird, — als Opfer gewaltthätig herbeigeführter Repressalien fallen müssten.

Indem ich hiemit meiner Pflicht gehorcht zu haben gedenke, erbitte ich mir jedenfalls Ihre Erklärung hierüber und schliesse sonach mit dem Zusatze, dass ich sowohl die Proklamation des Herrn Generalen, als auch diese meine Erklärung in öffentlichen Blättern verbreiten werde, wornach einst das Weltgericht urtheilen wolle, wer von uns beiden die Schuld getragen hat, wenn einer unheilschwangeren Zukunft nicht vorgebeugt worden ist.

618.

Karánsebes, 1849 január 19.

Radák István tudatja a pátriárkával, hogy a délmagyarországi rumenek az erdélyiekkel egyesülni akarnak.

Eredeti irat. Karlóca. K. P. L. Narodna uprava. 1849. 20. szám.

Јануара 5. т. м. оде Депутација Влашка из Лугоша у име свог у Војводини-Српској живећег Влашког Народа под предводитељством Мочонија, бившем посланику Мађарске дијете у Ердељ, да у сојузу са тамошњим Влашким Народом једна се Депутација Цару оправи, која ће задатак имати, како у Ердељу своју народност и самосталност обезбедити, тако исто и зато трудити се, да Народ Влашки у Банату живећи како церквенном тако и мирског поглавара од Војводе Српског независимог добије; овог би се влада преко садашње крашовачке и пола Темишварске међе, као и преко Влашко-Банатске Регименте, т. ј. по оним пределма, где сада Власи највише живе, по његовом захтевању простирати имала. Можно, да је Вашој Светости и овим што и Гн Архимандрит Патрикије Попескул и јавио, јербо је речени Мочонија пре свог поласка код њега био.

Ово се у овим пределу у име Влашког Народа, но само од неколико, без совокупљења игди Народа ради, које ја као Србин сатим више за јавити Вашој Светости нуждно држим, што тако названи изображени Власи „име Српске-Војводовине" као неко страшно пред очима имају, и као таково Народу представљају, ово никакова добра средства имати неможе.

Fordítása:

Január hó 17-én utazott el Lugosból az oláh deputáció, Mocsonyi volt magyar képviselő vezetése alatt, a szerb vajdaságban élő oláh nemzet képviseletében Erdélybe, hogy az ottani rumen nemzettel egyetértve, egy küldöttség a császárhoz menesz-

tessék, melynek föladata lenne Erdélyben nemzetiségét és önállóságát biztosítani, úgyszintén a Bánságban lakó rumenekét, a szerbektől független egyházi és polgári főt kinyerni; ennek kormányzósága a mai Krassó megyére és Temes megye felére és az oláh-bánsági határezred területére terjedne, azaz azon vidékekre, melyeken nagyobb számban rumenek laknak. Meglehet, hogy Popeszkul Patrikije már erről Szentségedet értesítette, mivel Mocsonyi az ő elutazása előtt nála járt.

Ezen vidéken az oláh nemzet nevében néhányan ezen fáradoznak a nép szélesebb bevonása nélkül, amit, mint szerb ember, annál is inkább szükségesnek tartok Szentségeddel közölni, mivel az úgynevezett művelt oláhok szeme előtt „a szerb vajdaság“ neve valami borzasztó dolognak látszik és a nemzet előtt ilyennek festik, ami sehogysem vezethet jóra.

619.

Debrecen, 1849 január 19.

Kossuth kormányzó rendelete Damjanich tábornokhoz az átvonuló sereg körüli intézkedések iránt.

Másolat. Budapest. N. M.; V. Gy. 1080. sz. 1849.

Átvévén Ön a bánsági sereg vezényletét, a haza nevében elvárom, hogy az ottani seregnek Aradhoz felhozatalát a legsikeresebben és gyorsan eszközölje, külömben a concentratión basirozott haditerveink meghiusulnak...

Hogy a sereg felhozatala által a Bánság minél kevesebb veszélynek legyen kitéve, tábornok úrnak ezeket ajállom:

1-ször tudassa azokkal, kik leginkább veszélyeztetve vélik személyeiket, a sereg kivonulását, hogy menekülhessenek magyar vidékre.

2-szor. Vigyen a rác helységekből túszokat, papokat, asszonyokat, gyermekeket, s hirdettesse ki, hogy ha a rácok legkisebb pusztítást visznek véghez, a kezesek halállal büntettetnek.

3-szor. Rendeljen a sereg szolgálatára és szekereken való felhozatalára rác fuvarosokat; ezáltal is kevesbedik lent a dühösek száma, s ezek is kezességül szolgálhatnak egy ideig. Talán az ágyúkat is ezek lovaival kellene felvontatni.

Tudósítom egyúttal, hogy a megye következő utasításokat kapott:

a) A megye székhelye Szegedre tétessék át, a tisztviselők oda menjenek át, fizetéseiket az államtól kapandják.

b) vitessenek oda az intabulationalis jegyzőkönyvek s drágább oklevelek,

c) a pénztárak pénzei, kötelezványei, lajstromai, a becskereki és kikindai városi pénztárak kötelezványei, a gymnasialis, kórházi és pupilláris fundusok,

d) a magyar és német rabok katonai szolgálat föltétele alatt szabadsággal megajándékozandók... Siessen tábornok úr, nehogy az ellenség a Maros-vonalon és Szegednél, az alsó seregek sok remonstratiói és késedelme miatt megelőzzön.

620.

Versec, 1849 január 19.

Maderspach ezredesnek Todorovits tábornokhoz intézett levele, melyben Versec és Fehértemplom védelmét kéri.

Eredeti irat. Budapest. H. L. Átvéve a bécsi hadi levéltárból. Detailakten des Ö. S. A. Fasc. 176. 1849. I. 25.

Unerwartet erhalte ich Befehl, mit allen meinen Truppen, Weisskirchen und Werschetz zu räumen; ich befolge diesen Befehl als Soldat, doch mit blutendem Herzen; glücklich hätte ich mich geschätzt, diese beiden Punkte zu vertheidigen, und habe gehofft, dass dies mir gelingen werde; doch das Schicksal will es anders.

Herr General finden keinen Widerstand. Sie rücken in die von uns verlassenen Positionen ein, Ihre Sache hat daher allem Anschein nach, eine glänzende Wendung genommen.

Eben darum hoffe ich, dass Sie, als alter Soldat, sich mit Mässigung ihres Sieges erfreuen werden, entfernt sich haltend von Handlungen unedler Rache gegenüber, einer jetzt wehrlosen Bevölkerung, deren Muth und Treue die Achtung jedes rechtlichen Mannes verdient.

Bedenken Sie, Herr General, dass Werschetz und Weisskirchen gegen die Serben nie die Offensive ergriffen, sondern nur Haus und Hof vertheidigt haben; sind von ungarischer Seite Überschreitungen vorgefallen, so bringt dies der Krieg mit sich, und dieselben können nur den regulären Truppen, nimmer mehr aber der ehemaligen Nationalgarde zugeschrieben werden.

Bedenken Sie ferner, dass das Kriegsglück wandelbar, dass Tausende von Gefangenen Ihrer Parthei in unserer Gewalt sind, dass unsere Truppen unbesiegt Ihnen das Feld räumen, bedenken Sie endlich, dass es vielleicht nur ein ***künstliches*** Miss-

verständniss sei, das uns feindlich gegenüber gestellt, dass unser *eigentliches* Interesse dagegen wahrscheinlich es fordern würde, vereint zu kämpfen.

Übrigens thun Sie, was Sie vor Gott, Ihrem Gewissen und Ihrer Ehre verantworten können.

621.

Versec, 1849 január 20.

Todorovits tábornok Versecen egy bizottságot nevez ki Versec város igazgatására.

Szerb-német fogalmazvány. Budapest. H. L. Átvéve a bécsi hadi levéltárból. Detailakten des Ö. S. A. Fasc. 176. 1849. I. 28

K. k. Truppen-Oberkommando der serbischen Woiwodschaft.

Nachdem die Stadt Werschetz durch meine Truppen besetzt ist, so erkläre ich diese Stadt in Belagerungszustand, und nehme im Namen Sr. Majestät des Kaisers von derselben Besitz, indem ich Kraft des a. h. Manifestes alle Bewohner der Stadt und Umgebung unter das Kriegsgesetz stelle.

Um die gesetzliche Ordnung herzustellen, wurde ein Comité beiderlei Nationen errichtet, welches unter unmittelbarem Befehle der serbischen Woiwodschaft oder Truppen-Commandanten untergeordnet wird.

Zum Präses des provis. Distriktscomités wird der von dem Ausschuss gewählte Herr Georg Nesits, zum Sekretär H. Lazar Cveits, und zu Mitglieder die H. Georg Theodor, Svetozar Pecha, Johann Poppovich, Arsenie Gavrilovich, Georg Demeter, Nikola Mesterovits, Georg Manojlovits, Josef Brandl, Sebastian Herzog, Franz Mihajlovits, Karl Past, Franz Zec, und Anton Szabó, bestättiget und trage dem Distrikts-Comité auf, diese meine Verfügung den Einwohnern zu veröffentlichen und die Functionen anzutreten.

Bezüglich der unseren Organisation des Distrikts-Comités, wird ohnehin nächstens ein Mitglied des Haupt-Comités diese Angelegenheit ins Geleise bringen, bis dahin sind die verschiedenen Dienstzweigen selbst zu ordnen.

Weiteres gebe ich bekannt, dass ich den k. k. H. Hauptmann Scharitsch, des illyr.-banat. Rgts zum Städt. Commandanten von Werschetz ernannt habe, welcher gemeinschaftlich mit dem Comité die Militärgeschäfte leiten wird.

622.

Temesvár, 1849 január 21.

Báró Rukavina temesvári várparancsnok és bánsági főhadiparancsnok Rajacsits pátriárkához és Todorovits tábornokhoz intézett irata, melyben együttműködésre kéri fel őket.[1]

Másolat. Wien. Kr. M. 1849. Kr. M. 644. és Kr. A. Krieg in Ung. H. A. Wind. Fasc. 95. 1849. II. No. 33. h.

Präs. N. 9/1849.

Unterm 4-ten d. M. Präs. N. 3. gab ich mir die Ehre S. Exzellenz dem Patriarchen die Mittheilung zu machen, wonach ich laut a. h. Entscheidung Sr. Majestät, unsers Kaisers und König Franz Josef I. zum kommandirenden Generalen im Banat ernannt worden sei, wobei ich, mit der eingangserwähnten Zuschrift zugleich das dienstfreundliche Ersuchen verband, bei den dermaligen schwierigen Verhältnissen die gegenseitige Willfähigkeit und Unterstützung, im Interesse des a. h. Thrones und der Gesammt-Monarchie, wie auch zum Besten des Volkes gütigst bieten zu wollen.

Mir ist das Banater Generalat ohne mindester Beschränkung, also in seinem ganzen bisherigen Umfange und Wirkungskreise von Sr. Majestät übertragen worden, und Euer Exzellenz werden selbst zu ermessen geneigt sein, wienach es auch meine heiligste Pflicht sei, unversehrt auszuüben, in so lange der Staat und Se. Majestät nicht allenfalls etwas anderes anzuordnen geruhen sollte.

Es ist von Sr. Majestät unserem a. g. Kaiser und König der getreuen und tapferen serbischen Nation deren Wojwode bewilligt; aber die Grenzen ebenso der Umfang des Wirkungskreises, nicht minder die Stellung der Wojwodschaft gegenüber den übrigen Staatsbehörden, ist noch nicht bestimmt worden, und insolange dies von a. h. Orten nicht erfolgt, werden Euer Exzellenz meine Ansicht theilen, dass ich umsoweniger in der Lage sei, noch nicht entschiedene Bestimmungen, im Allerwenigsten auf die Militärgrenze, die ganz wahrscheinlich immerhin nur unter einer und derselben Oberbehörde verbleiben wird, in Anwendung bringen zu lassen, und ebenso besondere Fürgänge selbst im Provinziale zu gestatten, zumal vermag des a. h. Manifestes Sr. Majestät des Kaisers und Königs vom 3-ten October v. J. ganz Ungarn und sohin auch Banat in den Kriegszustand versetzt worden ist, und im Banat der Armee-Ober-

[1] Lásd a 630. számú iratot a III. k. 335. lapján.

kommandant und die Oberste, im Namen Sr. Majestät des Kaisers und Königs handelnde Personen, ich zu sein die Ehre habe.

Nach dieser gegründeten Darstellung muss ich Euer Exzellenz recht angelegentlich ersuchen, besonders in den jetzigen sehr schwierigen Verhältnissen, wo manches Missverständniss für unsere gemeinschaftlichen grossen Zwecke leicht schädlich werden könnte, gegenseitig unterstützende Hand, freundlichst bieten, und insbesonders die beiden Grenz-Regimente Deutsch- und Illyrisch-banater, in Administrativen und sonst, — Kriegsoperationen nicht betreffenden Beziehungen, sogleich an das General-Kommando weisen, endlich wegen der Administration im Provinzial-Gebiethe, sich mit dem hiesigen banater Zentral-Zivil-Comité und dem Kriegsrathe in das Einvernehmen setzen zu wollen, weil man unmöglich sich als gesondert handelnde Behörden ansehen kann, — und wenn dann von Sr. Majestät, die Grenze, Stellung und Wirkungskreis der Woiwodschaft der getreuen und tapfern serbischen Nation bestimmt sein wird, werden alle Behörden und auch insbesonders ich die zugewiesenen Bezirke und Dicasterien zu übergeben mit Vergnügen bereit sein.

623.

Zimony, 1849 január 21.

Rajacsits pátriárka Sztratimirovits elfogatását rendeli el.[1]

Egykorú nyomtatvány. Wien. St. A.; N. Schw. Fasc. II. No. ad 113.

173./1849. бр.

Циркуларъ военнымъ Командантима Срема, Бачке и Баната.

Будуђи да є Г. Ђорђе Стратимировићъ безъ пассоша могъ, шта више, противно изричной забрани моіой данасъ у петъ сати послѣ подне одавде у Карловце, а можда и далѣ, особито у Шайкашкій Баталльіонъ отишао, и то съ несрећномъ, бунтовномъ намѣромъ противу постоећегъ мира и поредка у млађаной, за слободу и народность свою іоштъ и сада драгоцѣнну крвъ свою проливаюћой Войводовини нашой, коя потребуе мишица за отразити душманина, а не за заподѣвати кавге и крвопролитіе међу рођеномъ брађомъ; то се Вама налаже, да, ако бы тай бунтовный човекъ появіо се онде, гди е команда Ваша, незадржано везати га, и подъ строгомъ стражомъ овамо допратити га дате.

[1] Lásd a 459. számú iratot a III. k. 33. lapján.

У исто време дайте ясно публицирати, да кой се годъ усуди, нѣму Ђорђу Стратимировићу, придружити се, и за ньимъ поћи, подъ Прекій Судъ подпада, кой ће не само власти Войводовине извршити, но и Власти велике царске войске, коя є бунтовнике Бечке и Мађарске разбила, и потаманила, и садъ іоштъ остатакъ тамани. Я шилѣмъ Архіпастирске молитве моє къ Богу небесному, да новорађаюће се отечество наше одъ те погибели сохрани: но совѣтуємъ свакога и заклинѣмъ, да се бунтовника чува.

Стратимировићъ є без могъ одобренія, шта више противу изричне забране моє овамо изъ Беча, кудъ є по народны дѣлы по собственой молби и мнѣнію Правителства нашегъ посланъ быо, вратио се, а тамо послове своє оставіо, и овде одма бунити почео. Онъ жели одма Главнный Одборъ растерати, къ чему є отъ мене искао Пуномоћіє, но ніе га добіо: онъ жели скупштину народну одма сазвати, и мутняма свойма израдити, да га скупштина ова за войводу изабере, о чему є онъ већъ по разны новина писати дао. Я на ово сазиванѣ скупштине нисамъ мога одобренія дао, изъ узрока, што на такову скупштину не може доћи народъ изъ цѣле Войводовине, єрбо ни Банатъ іоштъ ніє очишћенъ одъ бунтовны Мађара, а Бачка и оба Диштрикта и Бараня, нису іоштъ ни дирнуте, и самъ Новый Садъ стои у бунтовнымъ Мађарскимъ рукама. Кромѣ тога и самъ народъ Сремскій и Шайкашкій, као и народъ Банатскій, кой є одъ Мађара ослобођенъ, не сѣди на миру кодъ своє куће, већъ є на войсци и у Становима, и то Сремци чакъ на Вршцу и Бѣлой Цркви, нит' може у избору депутираца, нити у скупштини таковой участвовати. Што є пакъ іоштъ горе, не има ни Правителство ни народъ времена, да воєне потребе, войске и раане набави, а камоли да чини пріуготовленія за тако крупанъ и важанъ посао, као што є предстоєћа скупштина наша, на коіой новый Войвода изабранъ быти има. Кромѣ тога, за изборъ Войводе Уставъ има устроєнъ бити, за Войводовине устройство внутренѣ мора Уставъ сочинѣнъ быти, као и за отношенія Войводовине и къ цѣлокупной Монархій, троєдной Кралѣвини и къ осталымъ поєдинымъ провинціялнымъ правленіяма, на когъ посла израђенѣ я самь позвао єдну врстну Коммиссію на 12. тек. мѣс., у коіой самь коммиссій и нѣга, Ђорђа Стратимировића, по собственной нѣговой жельи опредѣліо, позвавши у ову неке членове Главногъ Одбора, и више одлучны и способны мужева нашегъ отачества.

Кадъ дакле разсудимо, да се Войвода не бира само на Сремъ и Шайкашкій батальонъ, да є при избору почившегъ войводе Стефана Шупликца Витеза было народа изъ Срема, Шайкашкогъ батальона, Бачке, свію регементій и жупанія ба-

натски, из Баранѣ и даље изъ Будима, Пеште и саме Арадске жупаніе и троедине кралѣвине: може ли се умный, храбрый, дичный народъ Србскій, кой е пре неколико дана своя права отъ благогъ Монарха потврђена добыо, кой іоштъ за незаборавлѣнымъ войводомъ своймъ црно носи, кой озбильный освободителный ратъ води, за еднымъ властолюбивымъ лагкомысленнымъ човекомъ повести, и до тога себе довести, да га за любовъ необузданы страстій едном човека, кой ніе ни рођенъ, ни дорастао, да главу едногъ славногъ народа представля, царева войска подобно бунтовымъ Мађарима біе?

Гдѣ га дакле годъ когодъ опази, нека на власти своіой пріяви, а власть га има везати, и овамо под тврдомъ стражомъ послати, имаюћи мотрити на свакога, кой за бунтовникомъ овымъ пойђе, имаюћи и такове везати, и подъ стражомъ овамо послати.

Ово обявленіе има се у свакомъ стану и свакомъ мѣсту комманде Ваше явно публицырати, и живо настояти, да се бунтовникъ у проклетой намѣри своіой предупреди.

Ово съ тугомъ Архіпастырскомъ излажући придаемъ радостный, овай часъ добывеный гласъ, да е побѣдоносна войска наша у Банату, коя е послѣ смрти славногъ войводе нашегъ Шупликца 21. Декемврія на Панчеву, 7. Януара на Вршцу, преславне побѣде одржала, и Вршацъ заузела, юче и побѣду надъ Бѣломъ Црквомъ одржала, и ову варошъ освоила, и садъ на Бечкерекъ сва цѣлокупна и домаћа, и спомагателна, у име Божіе полази, откуда ће на еданъ и другій Диштриктъ, Бачку и Бараню, ако Богъ да.

Живила наша войска! Живіо нашъ милый Народъ! Пропасть свакомъ бунтовнику!

У Земуну 9. Януара 1849.

Патріархъ Србскій,
Управитель народа войводовине Србске.
ІОСИФЪ.

Fordítása:

Minthogy Sztratimirovits György úr az én útlevelem, s mi több, kifejezett tilalmam ellenére ma délután 5 órakor innét Karlócára s lehet tovább is, kiváltképen a csajkás zászlóaljhoz, ment, a fennálló béke- és rendelleni szerencsétlen felforgató szándékkal, a fiatal, szabadságáért és nemzetiségéért most is drága vérét ontó vajdaságunkba, melynek erős karokra van szüksége az ellenség lerázására, nem pedig vérontásra az édes testvérek közt; ezért meghagyom Önöknek (Bács-Bánság és Szerémség katonai parancsnokainak), ha ezen forradalmár egyén

(21) Dr. Thim J.: Az 1848—49-iki szerb fölkelés története. III.

ott megjelennék parancsnokságuk helyén, azonnal kötözzék meg és szigorú őrizet alatt kísértessék ide.

Ugyanegyidőben nyilvánosan hirdettessék ki, hogy aki Sztratimirovits Györgyhöz csatlakozni s őt követni bátorkodik, statárium alá esik, melyet nemcsak a vajdaság hatóságai fognak végrehajtani, hanem a császári sereg hatóságai is, mely a bécsi és magyar forradalmárokat is leverte s megsemmisítette és jelenleg maradékaikat elpusztítja. Főpásztori imáimat küldöm az egek istenéhez, hogy ujdonszült hazánkat ezen veszélyektől megóvja: mindenkinek tanácsolom és esdekelve kérem, hogy a forradalmártól óvakodjék. Sztratimirovits hozzájárulásom nélkül, mi több, határozott tilalmam ellenére tért vissza Bécsből, ahová a nemzeti ügyek végett saját kérelmére és kormányunk ajánlatára kiküldetett; dolgait azonban otthagyta és itt azonnal izgatni kezdett. A főodbort azonnal szét akarta kergetni, mihez tőlem teljhatalmat kért, melyet azonban nem adtam meg neki: azonnal egybehívni óhajtotta a nemzetgyűlést és fondorlataival elérni, hogy ez őt vajdának megválassza, miről már több lapban maga mellett iratott. Én a nemzetgyűlés egybehívásához nem járultam, azon okból, mivel ezen gyűlésre a nép az egész vajdaságból el nem jöhet, hiszen a Bánságot sem tisztítottuk meg a forradalmár magyaroktól, Bácskába, a két kerületbe és Baranyába még be sem vonultunk, sőt Újvidék is a forradalmár magyarok kezében van, ezenkívül a szerémségi és csajkás lakósok, valamint a magyaroktól már felszabadított bánságiak sincsenek békés otthonukban, hanem a harctéren és a táborokban, a szerémségiek szinte Versecen és Fehértemplomban és így nem vehetnek részt sem a képviselők választásában, sem a nemzetgyűlésen. Még rosszabb az, hogy sem a kormánynak, sem a nemzetnek arra sincsen ideje, hogy a hadi szükségleteket s élelmet beszerezze, nemhogy előkészületeket tegyen ilyen fontos és nagy dolgokhoz, mint az előttünk álló nemzetgyűlésünk, melyen az új vajdát kellene megválasztani. Azonkívül a vajdaválasztáshoz szükséges az alkotmány, úgyszintén a vajdaság belső szervezése; továbbá a vajdaságnak az egész monarchiához és a hármaskirálysághoz és a többi egyes tartományokhoz való viszonyának megállapítása, micélból én ezen hó 24-ére egy rendes bizottságot hívtam össze, melybe Sztratimirovits Györgyöt is, saját kérelmére, kineveztem, s meghívtam ebbe a főodbor néhány tagját és hazánk több kiváló, alkalmas egyénét.

Ha meggondoljuk, hogy a vajda nemcsak Szerémség és a csajkás kerület részére választandó meg s néhai vajdánk, vitéz Suplyikác István választásánál résztvett a nép Szerémségből, a csajkás zászlóaljból, Bácskából, az összes (határőrvidéki)

ezredek, a bánsági megyék, Baranya, továbbá Budáról, Pestről, sőt Arad megyéből és a hármaskirályságból: vajjon az okos, bátor, dicső szerb nemzet, melynek jogait néhány nap előtt a kegyes uralkodó jóváhagyta, s mely még felejthetetlen vajdáját gyászolja, még szabadságáért küzd, — követhet-e egy szertelen, szenvedélyes embert, aki nem érett meg arra, hogy egy dicső nemzet feje legyen, és a császári sereget vezesse harcba a föllázadt magyarok ellen.

Bárkinél is valaki meglátná őt, azonnal jelentse a hatóságnak; a hatóság pedig köteles őt megkötözve, erős őrizet mellett, ideküldeni; mindenkire figyeljen, aki a forradalmárt követi s ezeket is megkötözve, őrizet alatt ide küldje.

Ezen rendelet parancsnokságának minden táborában és helységében közhírré teendő és igyekezzék útját állani a lázadó átkos terveinek.

Ezt főpapi szomorú szívvel kinyilvánítva, éppen ezen pillanatban örömhírt is közölhetek; győzelmes seregünk a Bánságban, mely dicső Suplyikác vajdánk halála után, 1849 január 2-án Pancsovánál, január 19-én Versecen dicső győzelmeket aratott, tegnap Fehértemplomnál ismét győzelmet aratott és a várost elfoglalta; és most úgy a hazai, mint a (szerbiai) segélycsapatok, isten nevében, Becskerek ellen indulnak, s innét, isten segítségével, egyik és másik kerületbe, Bácskába és Baranyába. Éljen a mi seregünk! Éljen szeretett nemzetünk! Minden izgató vesszen el.

624.

Karlóca, 1849 január 21.

Nenádovits Máté levele Sztefánovits Istvánhoz, a szerbiai államtanács elnökéhez.

Budapest. N. M. Az újabbkori szerb mozgalmakat illető okmányok. 38. l.

. . . Главніе одборъ пређе писо и депутацію посло да Святѣйши Патріархъ дође у Карловце да у средини са одборомъ кога е онъ глава согласно ради и да неможе добро быти онъ тамо а они амо; — и дае С. Патріярхъ одговоріо да ако они нѣга премораю доћи у Карловце да ће онъ дати оставку, за кою они кажу да муе неби примили у ово време потреба; да дође да согласно дѣла народа коя су намъ скупштиномъ повѣрена радимо, одборъ каже да С. Патріярхъ одредіо сакупити коммисію, у Земуну за устроеніе войводолука да проектъ сочине, и веле како бы С. Патріярхъ мого самъ ту коммисию одредити безъ одбора когае Народъ избрао, — и зашто нису

люди са согласіемъ одбора избирали, да видимо есули сви ти Србољуби кое ми у име народа познаемо и требалое дае нама назнанѣ дао да и ми наименуемо и онъ нека потврди и. т. д.

Говори и то одборъ какое мого С. Патріярхъ одредити преки судъ да у Митровици буде безъ знаня одбора т. е. Народа и то се односи на неко диктаторско, кое на себе сами узима, и ако тако се продужи и недође у средину нашу то ће мо бити пренуждени скупштину дозвати и предъ ньомъ бреме кое су намъ наговорили скинути. Мое мѣніе билое да се и Патріярх оставке и они скупштине и у овако време прођу, но акое Патріярхъ тамо саставіо коммисію, нека они проектъ сочинѣ а патріярхъ дође овде пакъ може и у Земунъ по наеданъ данъ одовде отићи и опетъ доћи, а кадъ проектъ буде готовъ, одбору да поднесу, па онда одборъ што буде добро подписаће и патріярхъ потврдити. Но они су како чуемъ и другу коммисію послали, пакъ ако недође С. Патріярхъ неће добра слѣдства бити ... зато би найболѣ било да святѣйши патріярхъ овде што скоріе дође . . .

Fordítása:

A főbizottmány már előbb írt és küldöttségileg is felkérte a pátriárka Őszentségét, hogy Karlócán, a főbizottmány kebelében, melynek ő feje, egyetértésben működjék és jóra nem vezethet, ha ő ottan, ők meg itten vannak; a pátriárka erre azt felelte, ha őt arra kényszerítik, hogy Karlócára menjen, akkor le fog mondani, amit azonban ők, a jelen válságos helyzetben, nem akarnak elfogadni, hanem jöjjön el, hogy vele együttesen, a nemzetgyűlés által ránk bízott teendőket teljesíthessük. A főbizottmány azt mondja, hogy a pátriárka Őszentsége Zimonyban egy bizottságot állított össze, hogy a vajdaság megszervezésére egy tervezetet készítsen; véleményük szerint a pátriárka Őszentsége, a nemzet által megválasztott főodbor megkerülésével, illetéktelenül állította össze a főbizottságot és miért nem választattak meg ezen bizottság tagjai a főbizottmánnyal egyetértően, hogy láthassuk, vajjon mindezek szerb hazafiak-e, akiket a szerb nemzet nevében olyanoknak ismerünk. Minekünk is tudtul kellett volna adnia ezt, hogy mi is megnevezhettük volna a tagokat, akiket ő megerősített volna stb.

Arról is beszéltek a főbizottmányban, hogyan állíthatta fel a pátriárka Őszentsége Mitrovicán a statáriumot az ő tudtuk nélkül, illetve a nemzet mellőzésével; ez a tette bizonyos önhatalmú diktátorságra vall, s ha így folytatja és nem jön a főbizottmány körébe, akkor kénytelenek lesznek a nemzetgyűlést egybehívatni és abban a rájuk rótt terhes megbízásról lemondani. Az én véleményem az volt, hogy a pátriárka lemondása és a

nemzetgyűlés ilyen időkben elkerülendő s ha a pátriárka ott egy alkotmánytervező bizottságot összeállított, hadd készítse el a tervezetet, a pátriárka pedig jöjjön Karlócára, innét elmehet Zimonyba is egy napra, vissza is jöhet s ha a tervezet elkészült, terjesztessék ez a főbizottmány elé s amit a főbizottmány helyesnek talál, elfogadtassék, a pátriárka pedig megerősítené. Azt hallom azonban, hogy ők egy másik küldöttséget is menesztettek hozzá s ha a pátriárka Őszentsége el nem jönne, annak nem jó következményei lesznek... ezért legjobb volna, ha a pátriárka minél előbb idejönne...

A főodbor ezen ülésén Kalyevits- és Perisits-et, valamint Nenádovits esperest tiszteletbeli tagokul választotta, de utóbbi nem fogadta el a tisztséget.

625.

Zimony, 1849 január 21.

Rajacsits pátriárka az osztrák hadügyminisztériumnál Sztratimirovitsot bevádolja.

Érk. január 31 én.

Eredeti felterjesztés: Wien. Kr. A. 1849. H. A. Wind. Detailakten. I. 155. b.

Geheim.

Unter 3/15. l. Praes. N. 16. hatte ich die Ehre, den gewesenen bevollmächtigten Deputirten bei der hohen k. k. Regierung, Georg Stratimirovics, zur hohen Beförderung zu einem k. k. Staabsoffiziere in der Armee Einem hochlöbl. Ministerium zu empfehlen.[1] Diess that ich auf sein eigenes Ansuchen, um ihn für die gute Sache zu gewinnen, indem er ohne meiner Zurückberufung, ja sogar gegen meinen ausdrücklichen Befehl, bis zur Beendigung der obschwebenden, allgemeinen, die Gesammtmonarchie und speziellen, die serbische Wojwodschaft betreffenden Verhältnisse, in Wien zu verbleiben, hieher kam.

Nachdem ich aber seit seiner Heimkehr die traurige Erfahrung gemacht habe, dass er, um seiner Herrschsucht einen weiten Spielraum zu verschaffen, sich Umtriebe erlaubt, die nur geeignet sind, einen Umsturz der bestehenden Ordnung der Dinge in dieser Gegend herbeizuführen, wobei er, sich an die Spitze der Proletarier zu setzen beabsichtigt, um eine Wahl des Wojwoden für sich zu erzwingen, zu welchem Ende er mir und meiner Umgebung die verhassten Systeme des Absolutismus, der Reaction, und dergleichen, ja sogar bei leichten Individuen

[1] Lásd a 615. számú iratot a III. k. 310. lapján.

die Anhänglichkeit an den a. h. Thron, öffentlich aufzubürden, oder als Bürde auszulegen, sich unterstehet, und in dieser Frechheit mit allen gelinden Mitteln und meinen väterlichen Ermahnungen, nicht zurückzuhalten ist: so ergehet an Ein h. Ministerium meine angelegentliche Bitte, die von mir zu seinen Gunsten gehorsamst angesuchte Beförderung zu einen Staabsoffiziere einstellen, und, um den sicher in Aussicht gestellten Wirrnissen bei Zeiten vorzubeugen, durch die, Se. Durchlaucht, dem Herrn FM. Fürsten zu Windischgrätz zu Gebothe stehenden Mittel, verhaften lassen, und allenfalls denselben unschädlich machen zu belieben.

626.

Karlóca, 1849 január 22.

Sztratimirovits a cseh és horvát sajtónál bevádolja Rajacsits pátriárkát.

Eredeti irat. Karlóca. Djejanija. No. 359.

Mein lieber Mikowetz!

Hören Sie und staunen Sie über die wahnsinnigen Sachen, die sich zugetragen.

Wie ich schon erwähnt, hat hier der Absolutismus in der Person des Patriarchen übermässige Fortschritte gemacht; er beseitigte ganz die gesetzmässige Behörde, das Zent-Comité, und sündigte in Form und im Prinzipe der Verwaltung. Ich kam und die öffentliche Meinung, welche mich als Wojwoda begrüsst, forderte dem nationalen Bestreben entsprechende Form, welche mir umso mehr Pflicht ist, da ich als Präsident des Comités, mit dieser Behörde auf dem Wege gesetzlicher Oposition wirken kann. Allein da ich in diesem Zeitpunkte des Krieges nicht innere Reibungen herbeischwören wollte, so ersuchte ich durch Vorstellungen ihn zum gesetzmässigen Wirken zu bewegen. Da dies nicht nützte, so beschloss ich, die ganze Sache bis zur nächsten Versammlung beruhen zu lassen, und unterdessen als Commandant im Felde zu wirken. Ich bekam kein Commando, weil ich kein k. k. Offizier bin, ich opponierte mich auch diesem nicht, und protestierte nur vollen Rechtes, gab die Protestation in das Protokoll des Zent.-Comité. Da ich jedoch durch meine Anwesenheit und die Person des Patriarchen nicht Missbräuche stillschweigend gutheisen konnte, so erklärte ich, dass ich mich nach Carlowitz begebe, wohin ich auch durch den

Beschluss des Comités am 8/20. Jänner l. J. No. 15. beschieden war.[1] Dies glaubte der Patriarch gefährlich, benützte die niederträchtige Verleumdung, als beabsichtige ich das Volk zur Anarchie aufzuwiegeln, und will mich, den *Vice-Präsidenten* jener Behörde, die ihm zum *Präsidenten* hat ohne Einwilligung, ja gegen bestimmten Beschluss dieser Behörde zurückhalten *als unter Aufsicht in Semlin.* Ich duldete dieses nicht, entfernte mich nach Carlowitz, wo mir das Comité im Namen des Volkes für mein Wirken dankt.

Jetzt erscheint vom Patriarchen ein Ukaz,[1] wo er mich als Ruhestörer (n. bene habe ich nirgends das mindeste gegen ihn öffentlich vorgebracht) zu verhaften befiehlt, und alle, die für mich sich erklären (also auch das Zent.-Comité) als Ruhestörer dem Standrechte unterwirft. Das Zent.-Comité erklärt diesen Beschluss als gesetzlos, verbiethet allen Behörden unter Todesstrafe Hand an mich zu legen. Dieses war indessen gesetzlich. Allein für mich gab es keine Gefahr, denn glauben Sie mir, lieber Freund, es ist in der ganzen Wojwodschaft Niemand, der nicht gerne sein Leben für mich opferte. Hier ist also unschädlich der Patriarch und morgen werden wir ihm die administrative Macht aus den Händen winden. Allein er drohte unter anderen allen meinen Anhängern mit Windischgrätz. Er, der Serb. Patriarch, kann den loyalen tapferen Serben diese Drohung niederschreiben. Ich bitte Sie im Namen der Gerechtigkeit und der Freiheit, dieser Tatsachen sich bedienen, die öffentliche Meinung für mich und das Zent.-Comité aufzuklären, — benützen Sie andere liberale ausländische Blätter. — Die Wahrheit dessen wird Ihnen, lieber Mikowetz, das Comité durch beschlussmässige Aufforderung, unsere gerechte Sache zu vertreten, bald bestätigen. Bei der Benützung dieser Tatsachen bedienen Sie sich der Thaten aus meinen früheren Zerwürfnissen, um desto sicherer zu treffen. Vor Allem erlauben Sie nicht, dass meine Loyalität gegen Österreich, von der ich vielfache Beweise gegeben, in Zweifel gezogen werde.

Sztratimirovits ezen levelet Mikovetz prágai hírlapíróhoz intézte és egy azonos tartalmút Kušlan zágrábi hírlapíróhoz. Mind a két levelet Rumán elfogták és Rajacsits pátriárkának megküldték.

[1] Lásd a 635. számú iratot a III. k. 349. lapján.

[2] Lásd a 623. számú iratot a III. k. 319. lapján.

627.

Belgrád, 1849 január 22.

Sztefánovits István a pátriárkánál tiltakozik a szerbiai csapatok elleni vádak ellen.

Eredeti irat. Karlóca. K. P. L. Narodna uprava, br. 109/1849.
Versecre január 24-én érkezett.

У магновену оному, кад смо сви овде благодарећи свемогућему Богу најрадостнији били због одржане у Вршцу победе над Мађарима непријателима царским и српским, који су довели трон до пада и толику невину српску крв пролили: У ово време велим кад се свака добромислећа и благородна душа која почитује Аустриски Двор и која се радује што се народи избављају од крволочни себилни Мађара: Да! у ово исто време кад смо ми себи ласкали за признатељность велехвалног двора и свију поборника његови: наша се је радост и обсењива надежда у безпокојство и печал преобратила поводом једног писма Гна Мајерховера које је Гну Петронијевићу од јучерањег датума послао и писао, да србијанци у Вршцу најжешћа свирепства чине у које чему, на који конац захтева и једну одавде комисију, да та злоупотребљења извиди и т. д.

Гн Патријарх! Ваша ће Светост признати да су немци вршачки и белоцрквански оно исто према Двору и кукавним србима до сад били што и сами Мађари то јест бунтовници. Ово име сречени немаца неможе и несме нико скинути, развје који дволично мисли, ради, и ком у рачун и интерес иде да немци могу све и сва на свему учинити, а зато до они морају опет у својој чести, животу и имању неприкосновени остати, зато, што су Немци и ништа друго. Дакле по старој системи.

Кад сваки знаде и исповеда, то се не може и нами замерити што амо каква су и колика безакоња и варварства починили немци вршачки и белоцркванскн србима јединствено зато, што су се ови бедни и простодушни а притом највернији своме престолу и Цару, живо заузели за Трон и народност своју, чега ради и немилице гину. Ми знамо коликоје у овој последњој битки жртви пало србаља наши од вероломни вршачки немаца које су их ови по неким рупама и из својих кућа потукли, и овоје све као што се види Гну Мајерхоферу право: Кад он протестира што су Срби швабама жао за срамоту из чега следује да Г. Мајерхофер држи Србе за скотове, Немце само за људе, Немце које ми баш нимало и ни уколико не разликујемо од других људи. Но ми овако из простоте као људи, незнајући никакве обмане чинити, мислимо: Али Г. Мајерхофер

сигурно држи да срби морају танета намачка примити, но не враћати им, а то је разуме се „равноправност извикана“.

Било то све како му драго. Ваша ће Светост признати да се наши самовољници нису тамо ником наменули и да се сњима подсмех збива. Нису заиста ни одвише овде били, те да их правитељство тамо оговарано излаже. — Немамо ми одвише људи и да их тамо на касапницу шаљемо без икакве сопствене користи наше земље. Једна љубав братска к тамошњој угњетеној браћи: и једна молба Гна Мајерхофера која се је више пута пофторавала усмено и писмено убедила нас је да за љубав Двора Аустриског све и сва чинимо, колико смо кадри били, ово у муницији, ово у самовољницима и свима потребама, и то смо заиста чинили без да смо обвезани били чим год, то чинити. Што се муниције тиче коју смо вам дали на честно слово Ваше Светости и Гна Мајерхофера то просимо да Ваша Светост с Г. Мајерхофером настане да нам се што скорије поврати, јербо смо ми људи сиромаси, и ако што више од Двора Аустриског незаслужујемо, а ано сигурно ваља да нам се поврати оно, што смо вами и самом Двору у време нужде и од сиротиње наше учинили. — Да је Србија све чинила из уважења к Аустриском Двору и љубави према својој једнокрвној браћи, то зна Бог, зна Європа. И премда ће нам Двор или тамошњи народ Српски повратити све у натури што смо дали, но питам ткоће повратити и накнаду учинити за толике Српске синове који су тамо, не за своје отечсетво, но за Царство и браћу своју живот изгубили противу непријатеља? Хоће ли и за ове Г. Мајерхофер тражити комисију да се иследи као за Царске поборнике, кад тражи комисију за Царске бунтовнике.

Гн Патријарх! без узрока и крајњег неспокојства непишем Вам ово у ветар. Писмо Гна Мајерхофера за које сам Вашој Светости мало пре назначио, као и друго које је одњега у форми протестације противу Србијанца у Цариград ноћас оправљено (ако је истина), проузроковало је крајње безпокојство предобром кнезу нашем и својј Господи која се је живо заузимала за ствар Царску и Вашу, и ово ми је повода дало да искрено исповедим све Вашој Светости као високом духовном нашем Архипастиру, покорно молећи Вашу Светост: ако сте и сами познали или признајете да је Гна Мајерхофера обијани поступак и намерење према кнезу и правитељству нашему, то имајте милост Бога ради, и повратите све наше у своје отечество час пре, да неби с те стране, у место ожидања признатељности Двора Аустриског према Србији, кнезу и правитељству нашему, искусили на жалост зли сљествија. — Ја држим да ће Г. Мајерхофер једва дочекати да се наши

самовољници овамо што пре поврате. Јербо је она опасност за Двор и Аустриску Монархију исчезла, која је била онда, кад нас је он неотступно собом и преко другога што да сваку помоћ указујемо која би се почуствовала за одржање престола обећавајући нам сваку од Двора признатељност и накнаду.

Гн Кнежевић, секретар нѣг. Кнежевске Светлости долази к Вашој Светости да се о свему овому пространије разговори и да Вам нека примечанија усмено саопшти, које га ће Ваша Светост имати милост саслушати, и све што полезно нашли будете у дејствије привести.

Fordítása:

Azon nagy időben, amikor mi valamennyien hálát adván a mindenható istennek a császáriaknak és szerbeknek a magyar ellenségünk fölötti Versecnél kivívott győzelem fölött örvendtünk, akik a trónt a tönk szélére vitték és annyi ártatlan szerb vért ontottak: ebben az időben, amikor minden jóérzelmű és nemes lélek, mely az osztrák udvart tiszteli és örül neki, hogy a népek a vérengző, önző magyaroktól megszabadulnak és ebben az időben, amikor mi a nagylelkű udvar elismerésével és védésével hízelgünk magunknak, a mi örömünk és reményünk szomorúsággá változott Mayerhofer úr levelének hatása alatt, melyet tegnapi kelettel küldött Petronijevits úrnak s melyben azt írja, hogy Versecen a szerbországi csapatok a legnagyobb garázdálkodásokat követték el, miért is ismét egy bizottság kiküldését kéri a visszaélések megvizsgálására stb.

Szentséges pátriárka! Önnek el kell ismernie, hogy a verseci és fehértemplomi németek épp olyan forradalmárok voltak az udvar és a szegény szerbekkel szemben, mint a magyarok. Ezt a nevet a németekről senki sem veheti le és nem merheti róluk levenni, kivéve akik kétszínűen gondolkodnak és cselekszenek s kinek számításához tartozik, hogy a németek mindent tehetnek és azért mégis becsületük, életük és vagyonuk bántatlan, megmaradhat csak azért, mert németek és semmi más, a régi rendszer szerint.

Ha ezt mindenki tudja és bevallja, akkor minekünk sem vehetik rossznéven, miután ott annyi törvénytelenséget és barbárságot követtek el a szerbekkel a verseci és fehértemplomi németek, csak azért, mert a mieink inséges és közönséges emberek, emellett trónjuknak és császáruknak leghívebbjei, élénken a trón és nemzetiségük pártját fogták, melyért irgalmatlanul meghalnak.

Ismeretes előttünk, hogy az utolsó harcban a szószegő verseci németeknek hány szerbünk esett áldozatul, akiket rejtekhelyeikből és házaikból leöldöstek s mindez, amint látjuk, Mayerhofer úr előtt igazságosnak látszik: ő a szerbek ellen

tiltakozik a németeken elkövetett szégyenletes tettek miatt, ebből az következik, hogy Mayerhofer a szerbeket bestiáknak tartja s csak a németeket embereknek, akiket mi más emberektől legkevésbbé sem különböztetünk meg. De mi, közönséges emberek, nem értvén a szemfényvesztéshez, azt véljük: Mayerhofer úr bizonyosan azt tartja, hogy a szerbeknek el kell fogadniok a németek golyóit, de nem szabad visszalőniök; ez természetesen „a kikiáltott jogegyenlőség"!

Bárhogyan történt is mindez, Szentséged el fogja ismerni, hogy a mi önkénteseink nem tolakodtak oda, hogy ott nevetség tárgyai legyenek. A legtöbbje nem is volt idevaló és a kormány nem vállalt értük ott felelősséget. Nincs is annyi emberünk, hogy azokat oda, a mészárszékre, küldjük, minden önhaszon nélkül. Tettük ezt testvéri szeretetből az ottani elnyomott testvéreinkért és Mayerhofer úr többrendbeli szóbeli és írásbeli kérelmére, aki rávett minket, hogy mindent megtegyünk az osztrák udvar érdekében, mire tőlünk telhetőleg adtunk lőszereket, önkénteseket és egyéb szükséges holmikat s tettük ezt minden kötelezettség nélkül. A Szentséged és Mayerhofer becsületszavára adott lőszereket kérjük mielőbb visszaadni, mert mi szegény nép vagyunk s ha egyebet nem érdemlünk meg az osztrák udvartól, legalább azt adják vissza, amit Önöknek és az udvarnak szorult helyzetében a mi szegénységünkből adtunk. Hogy Szerbia mindezt az osztrák udvar iránti becsülésből és egyvérű testvérei iránti szeretetből tette, ezt tudja Isten és Európa. S noha az udvar és az ottani szerb nemzet mindent, amit adtunk, természetben meg fog téríteni, de kérdem, ki fogja visszaadni nagyszámú szerb fiainkat, akik nem a saját hazájukért, hanem a császárságért és testvéreikért vesztették el életüket az ellenséggel szemben? Vajjon fog-e Mayerhofer úr ezen császári harcosokért is egy bizottságot követelni, amikor a császári forradalmárok számára ilyent követel?

Szentséges pátriárka! Ok nélkül és végső elkeseredésből nem írom Önnek ezt hiába. Mayerhofer úr levele, melyet előbb Szentségeddel ismertettem, valamint a másik, melyben ő a szerbországiak ellen tiltakozik és melyet éjjel, ha igaz, Konstantinápolyba küldött, a mi jóságos fejedelmünket végsőig elszomorította, valamint mindazon urakét, akik a császári és az Önök ügyét élénken pártfogolták; ez adott rá okot, hogy mindent őszintén Szentséged, mint legfőbb lelkipásztor előtt feltárjak, alázatosan kérvén Szentségedet: ha Ön elismeri, hogy Mayerhofer úr eljárása és céljai a fejedelemre és a kormányunkra nézve megalázók, úgy, az istenért, küldje minél előbb vissza hazájukba összes embereinket, nehogy az osztrák udvar részéről Szerbia fejedelmére s kormányára elismerés helyett, sajná-

latra, rossz következmények háruljanak. Véleményem szerint Mayerhofer úr alig várja, hogy a mi önkéntes csapataink mielőbb visszatérjenek, mert az a veszély az udvar és az osztrák monarchiára nézve megszűnt, mely akkor fennállott, mikor ő közvetlenül Ön és más útján arra kért minket, hogy minden segítséget megadjunk a trón fenntartása érdekében, azt ígérvén, hogy az udvartól minden elismerést és jutalmat megkapunk. Knezsevits úr, Őfelsége titkárja, Szentségedhez utazik, hogy minderről terjedelmesebben értekezzék s némely észrevételt szóbelileg közöljön, melyeket Szentséged kegyeskedjék meghallgatni s amit helyesnek talál, méltóztassék megvalósítani.

628.

Karlóca, 1849 január 23.

A főodbor az osztrák kormányt Olmützben megkeresi, hogy a vajdaság ügyeiben kizárólag vele érintkezzék.

Másolat. Karlóca. Djejanija. 1849. 350. szám.

Seit dem Beginnen der glorreichen serbischen Bewegung, und in Folge Beschlüsse derselben National-Versammlung vom 1/13. und 3/15. Mai, welche den von Sr. k. k. Majestät bestättigten Patriarchen und Wojwoden gewählt, ist unterfertigtes Zentral-Comite als höchste administrative National-Behörde, durch dasselbe eingesetzt worden, hat im Laufe der ganzen Bewegung sowohl im a. h. kaiserlichen, als auch in nationalen Interesse diesen Pflichten obgelegen, das grösste Vertrauen der Nation erworben, und befindet sich noch gegenwärtig als oberste administrative Behörde der Wojwodschaft, welche Stellung noch gewährleistet wird durch die Stelle desselben a. h. Manifestes ddt. 15. Dez. 1848., dass der serbischen Nation eine eigene, seiner Anforderung entsprechende nationale Verwaltung garantiert.[1]

Nachdem jedoch im Laufe der seit einigen Monaten eingetretenen Unterhandlungen der serbischen Nation mit der k. k. hohen Regierung hochdieselbe ausschliesslich an Seine Heiligkeit den Patriarchen Rajacsich sich gewandt; nachdem aber die Anforderung eines constitutionellen politischen Lebens von allen bei uns, in allen collegialisch verantwortliche Form nothwendig machen; so findet sich gefertigtes Comité auf gesetzliche Beschlüsse zweier Nationalversammlungen basierend, zu der gehorsamsten Erklärung geführt: dass Seine Heiligkeit, der

[1] Lásd az 579., 580. és 581. számú iratokat a III. k. 250. és 252. lapjain.

Patriarch administrative Befugnisse nur als Präsident des Zentral-Comité besitzt; und bittet Ein k. k. hohes Gesammt-Ministerium in allen die Serb. Nation und Wojwodschaft betreffenden Angelegenheiten ausschliesslich an das administrative Zentral-Comité wenden zu wollen.

Aus der Sitzung des administrativen Zentral-Comité der serbischen Wojwodschaft, Carlowitz, am 11/23 Jänner 1849.

Sekräter: Peter Ninkovics m. p.

Vice Präsident: Georg Stratimirovics m. p.

629.

Karlóca, 1849 január 23.

A karlócai főodbor törvénytelennek nyilvánítja Rajacsits pátriárkának Sztratimirovits ellen kiadott elfogatási rendeletét.[1]

Egykorú nyomtatvány. Wien. Kr. A. 1849. Kr. M. 199. és 1886. és Budapest, N. M.; F. S. No. 49/1849. 37. l.

N. 49.

Будуħи да се у слѣдству єдногъ одъ Светогъ нашего Патріарха у найновіе вр-ме изданогъ налога безчестіє не самъ єдной и много заслуженой Особи, него и цѣломъ правителству у Народу Войводовине на найнезаконій и найнеправедній начинъ наноси, то да бы се убитачна слѣдства, коя бы отуда произиħи могла, предупредила, сходно заключенію Главногъ Одбора одъ 11. т. м. тр. 49 учинѣномъ, како протестація противу изданогъ налога, тако и рѣшеніє явно се нашемъ Народу у слѣдуюħемъ сообштава:

Г. Алексанлеръ Костиħъ членъ главногъ одбора писмено протестира противу налога Патріаршескогъ, коймъ є онъ Г. Команданту Маіору Петру Бигги заповедіо, да Г. Стратимировиħа, подпредсѣдателя гл. одбора веже и у Митровицу пошлѣ изъ узрока, што по Патріаршескомъ изясненію Г. Стратимировиħъ агитира, да Войвода постане, да народный главный одборъ разтера. народну Скупштину пре времена скупи и што є безъ нѣговогъ пасоша отишао; — а све оне, кой се съ ньиме друже, прекомъ суду преда; уєдно жели Г. Костиħъ, да се овай налогъ патріаршескій за незаконъ огласи:

Рѣшено є: Овай налогъ патріаршескій уништити и за незаконъ огласити, збогъ тога, што є Г. Стратимировиħъ на позывъ главногъ одбора на мѣсто свога опредѣленія у Карловце дошао, што главномъ одбору ніє позната кривица свога под-

[1] Lásd a 623. számú iratot a III. k. 319. lapján.

председителя, и што се овакавъ налогъ безъ согласія Главногъ Одбора нити издати, нити у дѣйство привести може. Ово рѣшеніе средствомъ печатнѣ свима властима саобштава се.

Egykorú német fordítása:

Nachdem Se. Heiligkeit der Herr Patriarch vor Paar Tagen mittelst eines Erlasses nicht nur eine ehrwürdige, sehr verdienstliche Person, sondern auch das Haupt-Comitée zu Carlovitz auf eine ungerechte und ungesetzliche Art angegriffen hat, wodurch sehr traurige Folgen herbeigeführt werden können, so hat sich das Haupt-Comitée veranlasst gesehen, in seiner Sitzung am 11/23-ten dieses Monats dagegen zu protestieren, welche Protestation, sowie der in solcher Beziehung gefasste Beschluss der Nation in folgender Weise bekannt gegeben wird:

Herr Alexander Kostich, Mitglied des Haupt-Comitée, protestirt gegen den Erlass Sr. Heiligkeit des Herrn Patriarchen, wonach dem Herrn Kommandanten, Major Bigga, der Auftrag ertheilt wurde, den Herrn Stratimirovich, Vize-Präsidenten des Carlovitzer Haupt-Comitée, binden zu lassen und ihn nach Mitrovitz zu schicken, aus dem von dem Herrn Patriarchen angegebenen Grunde, weil Stratimirovich alles in Bewegung setzt, um Wojwode zu werden, weil er das Haupt-Comitée aus Carlovitz zu versprengen und eine Nationalversammlung vor der Zeit einzuberufen beabsichtige, endlich weil er ohne Pass und ohne Vorwissen des Herrn Patriarchen sich von Semlin entfernt habe. Auch soll Jedermann, der sich mit Stratimirovich in Verbindung setzt und ihm zur Ausführung seiner Pläne behilflich ist, dem standrechtlichen Verfahren unterzogen werden. Herr Kostich wünscht daher, dass der in Frage stehende Erlass des Herrn Patriarchen für Null und nichtig erklärt werde.

Es wurde beschlossen:

Diese Entscheidung seiner Heiligkeit des Herrn Patriarchen wird für ungesetzlich, daher für null und nichtig erklärt, weil Herr Stratimirovich nur auf Einladung des Haupt-Comitée an seine gehörige Bestimmung nach Carlovitz gekommen ist, weil dem Haupt-Comitée die Vorgehen seines Vize-Präsidenten nicht bekannt sind, und weil eine solche Entschliessung ohne Einvernehmen des Haupt-Comitée weder erlassen, noch in Vollzug gesetzt werden darf. Dieser Beschluss des Haupt-Comitée wird sämmtlichen Landes-Behörden hiermit zur Kenntniss gebracht.

Aus der Sitzung des Haupt-Comitée der Serbischen Wojwodschaft, welche am Vormittag des 11/23. Jänner zu Carlovitz abgehalten wurde.

Herausgegeben vom Sekretär Peter Ninkovich.

630.

Versec, 1849 január 23.

Todorovits tábornoknak báró Rukavina bánsági főhadiparancsnokhoz intézett átirata a Bánság közigazgatása tárgyában.

Eredeti jelentés.

Wien. Kr. A. 1849. Kr. M. 826. Érk. január 25-én. Másolat. Wien. Kr. A. Krieg in Ungarn. H. A. D. Fasc. 95. 1849. No. 33. c.

Mit der Zuschrift[1] vom 21. d. M. No. 9. stellen Euer Exzellenz das Verlangen, dass ich die beiden bisher unter der Verwaltung dieses Armee-Corps gestandenen Banater Gränz--Regimenter in administrativer Beziehung wieder an das Banater General-Kommando weisen, und die im Provinzial-Gebiethe besetzten Bezirke unter die Verwaltung des Temesvarer Zentral-Komitees und respective die Oberleitung des dortigen Kriegsrathes stellen solle.

Es ist dringend nothwendig sich über diesen in politischer und militärischer Beziehung hochwichtigen und zarten Gegenstand sogleich offen auszusprechen und bis zur Möglichkeit einer höheren Entscheidung im Einklange und nach den vorliegenden faktischen Verhältnissen zu handeln.

Ein Zurückkommen auf die früheren regelmässigen Verwaltungsformen der Militärgrenze ist in dem Bezirke des deutsch- und illyrischbanater Regiments für dermalen eine absolute Unmöglichkeit, da der ganze frühere Organismus völlig aufgelöset, und der ganze Geist der Bevölkerung, so wie der Sinn der allerhöchst bereits ausgesprochenen neuen Verwaltungs-Grundsätze damit nicht vereinbar wäre. Es muss daher durchaus bis zur definitiven allerhöchsten Entscheidung über die zukünftigen Administrationsformen und Gränzen, der gegenwärtig faktisch bestehende Organismus beibehalten werden, welcher jedoch zum Übergange aus einem fast anarchischen in einen gesetzmässig geordneten Zustand sehr zweckentsprechend der vorhandenen obersten Militär-Gewalt untergeordnet wird. Hiezu bietet der für das ganze Königreich Ungarn ausgesprochene Kriegszustand die formelle Berechtigung und den einzigen, aber auch festesten Anhaltspunkt zur Abgränzung des Wirkungskreises des Euer Exzellenz anvertrauten hohen Generalkommandos und der mich durch die Gewalt der Umstände, den Ruf der Nation und die Bestättigung Sr. Durchlaucht des Feldmarschalls-Fürsten zu Windisch-Grätz zugefallenen Führung des österreichisch-serbischen Armee-Korps.

[1] Lásd a 622. számú iratot a III. k. 318. lapján.

Es wäre weder den politischen Verhältnissen angemessen, noch überhaupt möglich die Verwaltung der beiden Banater Grenzregimenter von der Führung der aus ihnen aufgestellten Feldbataillone zu trennen, und ein Versuch hiezu musste offenbar zu neuer Anarchie und Aufstande führen, woran ich mich nicht betheiligen kann, und Euer Exzellenz daher dringend bitten muss von Ihrem in der eben erwähnten hohen Zuschrift ausgedrückten Verlangen abzugehen und die etwa mit der früheren Verwaltung der Pancsovaer Brigade zusammenhängenden Dienstgegenstände gütigst an mich zu leiten, wo ich sodann Bedacht sein werde, sie nach den vorliegenden Umständen mit dem mir zu Gebothe stehenden factischen Administrations-Organismus so gut zu schlichten, als es mir irgend möglich ist.

Wenn gleich eine Abhängigkeit meiner Stellung als Korps-Kommandant und als Stellvertreter des Woywoden der österreich-serbischen Nation, von dem hohen Banater General-Kommando weder mit dieser Stellung vereinbar wäre, noch von dem mir unmittelbar vorgesetzten Armee-Kommando ausgesprochen ist, so hindert diess doch keineswegs, dass sowohl ich, als die hohe Stelle, welcher Euer Exzellenz vorstehen, uns von den höheren Anforderungen des a. h. Dienstes und den vom Ministeriums bereits ausgesprochenen Grundsätzen der National-Berechtigung unterordnen, und ich bin daher überzeugt, dass jeder Konflikt in dieser Beziehung sicher vermieden bleiben wird.

Ein gleiches gilt in Bezug auf die Verwaltung der durch die Truppen meines Armee-Korps besetzten Provinzial-Bezirke. Euer Exzellenz und der hohe Kriegsrath haben in vollkommen richtiger Auslegung des über das Königreich Ungarn ausgesprochenen Kriegszustandes die oberste Leitung der Civilverwaltung in den von ihren Truppen besetzten Bezirken übernommen und statt den von den Rebellen abhängigen früheren Verwaltungsbehörden, solche aufgestellt, welche ihr Vertrauen besitzen und im Interesse des a. h. Dienstes und der Gesammtmonarchie handeln. Dieselbe Berechtigung gilt aber auch für das mir unterstehende österreichisch-serbische Armee-Korps, und ich muss daher das Recht in Anspruch nehmen, mich desselben militärisch-politischen Prärogative des Kriegszustandes zu bedienen, bis das mir wie dem hohen General-Kommando gleich vorgesetzte hohe Armeekommando etwas anderes entscheiden wird, wobei ich nur die höchst nothwendige Bemerkung mache, dass auch in dieser Beziehung bei dem Versuche einer gewaltsamen Änderung dieses militärischen Übergangszustandes der Administration die grösste Gährung zu einer Anarchie und Widersetzlichkeit zu besorgen wäre, wozu umsoweniger ein

Anlass gegeben werden soll, als der bestehende Kriegszustand den künftigen Bestimmungen der Regierung und der Vereinbarung mit den verschiedenen National-Ansprüchen keinerlei Compromiss oder Verpflichtung aufgelegt und *zu jeder passenden Zeit im gesetzlichen Wege beseitigt werden kann.*

Von diesen Grundsätzen ausgehend muss ich Euer Exzellenz bitten, das Deutsch- und Illyrisch-Banater Grenzregiment, sowie den von mir bereits in Administrativer Beziehung organisierten Werschetzer Stuhlgerichts-Bezirk als meiner obersten Verwaltung als Korpskommandant und Stellvertreter des Woywoden unterstehend betrachten und über die Gegenstände, welche diese Bezirke betreffen mit mir verkehren und meiner vollsten Bereitwilligkeit versichert sein zu wollen, dass ich alles in der unserer gemeinschaftlichen Sachen und dem Besten des Dienstes am meisten entsprechenden Weise zu schlichten trachten werde...

Báró Rukavina Todorovits, valamint Rajacsits átiratait a bécsi császári hadügyminisztériumnak küldte meg, utóbbi pedig 1849 február 2-án Schwarzenberg Félix herceg, osztrák miniszterelnöknek küldte meg. Rukavina még 1849 január 21-én egy császári biztos vagy egy udvari bizottság leküldését kérte a konfliktus elintézése miatt.

631.

Versec, 1849 január 23.

Rajacsits pátriárka irata báró Rukavina főhadiparancsnokhoz a vajdaság közigazgatása tárgyában.

Eredeti irat. Wien. K. A. 1849. Kr. M. 826. Másolata. Kr. A. Krieg in Ungarn. H. A. Fasc. 95. 1849. No. II. 33. d.

Präs. N. 36/1849.

Beide schätzbarsten Schriften Euer Exzellenz, eine vom 4., und die andere vom 21-ten l. Praes. No. 3. u. 9.[1] habe ich richtig erhalten. Es wird daselbst die Autorität und der Wirkungskreis des hohen banatischen Generalkommando, wie auch jener des löbl. Temesvarer Central-Comité und des hohen Kriegsrathes, gegenüber der serbischen Wojwodschaft umständlich dargestellt, und auf der Grundlage des a. h. Manifestes vom 3/15. Dezember v. J., wodurch Se. Majestät, der a. g. Kaiser und König die Wiederherstellung der Würde des serbischen Wojwoden, *als politischer Chef* bestättigt, aber seinen Wirkungskreis und die Grenzen der serbischen Wojwodschaft noch

[1] Lásd a 622. számú iratot a III. k. 318. lapján.

nicht a. h. bestimmt haben, und auf jener des a. h. Reskriptes vom 3. Oct. v. J., vermög welchen ganz Ungarn und sohin auch Banat in den Kriegszustand versetzt worden ist, eine Aufforderung anhergestellt, die beiden Regimenter, das deutsch- und serbischbanater in administrativen und sonst, Kriegsoperationen nicht betreffenden Beziehungen sogleich an das hohe Generalkommando zu weisen, und sich wegen der Administration im Provinzialgebiethe mit dem Temesvarer Central-Comité und dem Kriegsrathe ins Einvernehmen zu setzen, weil man unmöglich sich als gesondert handelnde Behörden ansehen kann.

Der in diesen beiden Zuschriften Eure Exzellenz in Aussicht gestellte Zweck, durch das gute Einvernehmen und die Einigkeit in der Geschäftsleitung der Landes-Administration das Wohl des Volkes zu befördern, kann von mir nur als ein höchstbeglückender, dem vollen Inhalte nach in seinem ganzen Werthe gewürdigt werden; über die Mittel aber dazu bei den obwaltenden, von hochdenselben selbst als schwierig anerkannten Verhältnissen, könnte ich unmöglich die sehr regelmässige Ansichten Euer Exzellenz theilen. Das banater Generalkommando, das nur seit kurzem das Glück hat, Euer Exzellenz an seiner Spitze zu verehren, hat seit dem Anfange der glorreichen, zur Unterstützung der Gesammtmonarchie und zur Vertheidigung eigener Nationalität gerichteten serbischen Bewegung in den beiden Regimentern, dem deutsch- und serbisch (illyrisch) banater, sein Ansehen und sein Vertrauen verloren, indem es sich bis zur Mitte des Octobers den Anordnungen des ungarischen Ministeriums fügte. Dasselbe erfuhr aus demselben Grunde das slavonisch-syrmische Generalkommando, die Syrmier Gespannschaft in ganzer und noch einige Gespannschaften in kleinerer Ausdehnung. Um dem schicklichsten aller Übel einer Anarchie bei Zeiten vorzubeugen, machte es sich das Haupt-Comité der serbischen Wojwodschaft, das sich in Carlovitz am 1-ten Mai unter meinem Vorsitze constituirt hatte, zur heiligen Aufgabe, die Provinzen, die sich gegen das Magyarenthum erklärt hatten, im Interesse der Erhaltung der Gesammtmonarchie, der a. h. Dynastie und der Entwickelung der Nationalität zu verwalten. Die Regimenter des slavonischen Generalkommando und das Csajkisten-Bataillon sagten eines auf das andere den Gehorsam dem Generalkommando auf; das Gradiskaner und Broder Regiment schlossen sich an das croatische Generalkommando, an das dreieinige Königreich; das Peterwardeiner Regiment aber und das csajkisten Bataillon, sammt den Militärkommunitäten aber, an das Hauptcomité der serbischen Wojwodschaft, nach den Beschlüssen der Carlovitzer und der allgemeinen Nationalversammlung vom Monate Mai. Dasselbe

thaten die Regimenter des banatischen Generalkommando, das deutsch- und serbisch (illyrisch) Banater, indem sie an den Beschlüssen der Nationalversammlung vom 1-ten Mai festhielten. Es war nicht das eine oder das andere Generalkommando, kein FML. Hrabowsky, Piret, Blagojevich, der die von dem Magyarenthum unterdrückten Bewohner der serbischen Wojwodschaft von dem schweren Joche befreiten, es war nur das Hauptcomité in Carlowitz, das durch die sich zu Gebothe stehenden Mittel und die Aushilfe der nachbarlichen Brüder des serbischen Fürstenthums das Joch der Magyaren in den nicht magyarischen Districten abzuschütteln, sich angelegen sein liess und gegenwärtig von der a. h. Regierung unterstützt, so unermüdet daran arbeitet, um sich das Vaterland, welches die serbische Nation in Folge einer a. h. Einladung, vielmehr Sr. Majestät, Kaiser Leopold I., wo derselben der Besitz, jedes den Türken zu entreissenden beweg- und unbeweglichen Gutes zugesichert wurde, unter dem kais. Banner den Türken entrissen hatte, nunmehr zum zweiten Mahle von den Magyaren zu befreien, alles zur unaussprechlichen Freude der unterjocht gewesenen Districte, die gleich nach ihrer Befreiung in Gemässheit der Beschlüsse vom 1-ten Mai mit grösstem Enthusiasmus in freiwillig und ungeheuchelt aufgefassten schriftlichen Documenten ihre Unterwerfung der Regierung der serbischen Wojwodschaft auszudrücken pflegen, wie dies die Stadt Werschetz sammt den ganzen Distrikte gestern gethan hat.

Die Nation übertrug mir die Leitung der ausgesprochenen Wojwodschaft, als Verweser derselben, ich eröffnete sehr vortheilhafte und mit Erfolg und Anerkennung gekrönte Correspondenz mit der a. h. Regierung und dem hohen Armeeoberkommando, in deren und der guten Sache Würdigung der zum Wojwoden erwählte General Suplyikatz, als Ober-Truppencommandant der serbischen Wojwodschaft anher gesandt und kurz darauf in derselben Würde, wie auch die übrigen Beschlüsse der Nationalversammlung a. h. bestättigt wurden mit dem Ausdrucke „der Wojwode *sei als politischer Chef* und Sr. Majestät werde nach der Wiederherstellung des Friedens die erste Sorge sein, eine nationale Verwaltung der serbischen Wojwodschaft errichten zu lassen“. Die nationale Verwaltung besteht bereits im Syrmier Comitate, im Peterwardeiner Regimente, im Csajkistenbataillon, in mehreren Orten des Bácser und Torontáler und in einigen des Krassóer, seit dem 7/19-ten l. J. im grossen Teile des Temeser Comitats und im deutsch- und serbischen (illyrisch) Regiment, und alle diese Bewohner verdanken ihre Befreiung nur den benannten Truppen und der Administration der Verwaltung der serbischen Wojwodschaft.

Wie nun diese Bewohner den alten Regierungen und Regierungsformen in allen diesen Distrikten, oder mit Anschliessung anderer im deutsch- und serbisch (illyrisch)-banater Regimente zurückgegeben wären, sehe ich kein mögliches Mittel, ohne eine förmliche Anarchie eintreten zu lassen, um so schwerer, als der Grundsatz der Gleichberechtigung aller Nationalitäten und jener der serbischen Nationalen Verwaltung bereits a. h. ausgesprochen ist, gegen welchen es öffentlich auftreten hiesse, die Districte der serbischen Wojwodschaft, in denen schon eine a. h. im Prinzip ausgesprochene nationale Regierung eingerichtet ist, antinationell errichten zu lassen, um sie vielleicht nach einem Monate wieder nationell organisieren zu müssen. Ein solches Verfahren müsste auch schon dadurch die schlechten Folgen nach sich ziehen, da das kroatische Generalkommando recht viele Erleichterungen den Grenzern erlassen hatte, in dessen Nachahmung dieselben auch in der serbischen Wojwodschaft erlassen worden sind, was von Seiten des banatischen Generalcommando, das noch an alten Formen festhelt, nicht geschehen ist.

Was die Ernennung Eurer Exzellenz zum Commandierenden im Banate betrifft, dieselbe dürfte zu dem Behufe ergangen sein, um auch von Temesvar aus, wo sich E. E. ein glänzendes Verdienst erworben haben, gegen das Magyarenthum und für die gute Sache wirken zu können, und um eine Verwaltung für das wallachisch-banater Regiment, das sich stets dem Magyarenthum fremd gehalten, und keiner Gefahr des Magyarisieren ausgesetzt war, bis zur vollkommenen Einsetzung der ausgesprochenen nationalen Verwaltung der serbischen Wojwodschaft, aufrecht zu erhalten. Sollte aber diese Ansicht etwa unbegründet erscheinen, so erscheinen unter einem der Grundsatz der Gleichberechtigung der Nationen, jener der Einführung der nationalen Verwaltung in der serbischen Wojwodschaft und der Grundsatz der representativen Regierung, die bereits a. h. ausgesprochen sind, wie auch die Ernennung des serbischen Wojwoden als politischen Chef, dessen, so wie seines Nachfolgers, des H. Generals Todorovics Ernennung zum Obertruppencommandanten der serbischen Wojwodschaft, und die Wiederherstellung des Patriarchates, als der obersten kirchlichen Würde für die orthodoxe Kirche, als ungegründet.

Gleichfalls erklärt es sich selbst, dass die Grenzen der serbischen Wojwodschaft, die in der Nationalversammlung vom 1. Mai v. J. bezeichnet worden, nur deswegen nicht a. h. bestättigt wurden, weil sie in Händen der Rebellen gestanden sind und als streitig von einer sehr vorsichtigen Regierung nicht bestättigt werden konnten.

Dieses zur Erörterung der die beiden Regimenter betreffenden Frage, die als viel höher gestellt, ausser dem Bereiche der Entscheidung eines Generalkommando, das an den entscheidenden Gefechten bei Thomaschevac, Jarkovac, Alibunar, Neudorf, Pancsova, Weisskirchen, Werschetz gar keinen Antheil genommen, in einer grundsetzlich ausgesprochenen Gleichberechtigung der Nationalitäten und des geschichtlichen Rechtes, in der vollkommenen Macht der a. h. Dynastie und der ausgehaltenen Stärke der Gesammtmonarchie ihre Lösung finden kann.

Was aber das Banater Provinzial betrifft, zu dessen nationaler Verwaltung E. Exzellenz die vorgenommene Fürgänge nicht gestatten können, ich finde mich genöthigt, E. Exzellenz zu erwiedern, dass dieses Provinziale bisher in Händen der Rebellen gestanden und jene Maassregeln sowohl im Grundsatze der Gleichberechtigung, als auch in der Ernennung des serb. Wojwoden und der a. h. Zusicherung der Errichtung einer nationalen Regierung der getreuen und tapfern serbischen Nation, gegen die rebellischen Magyaren im Sinne des a. h. Reskriptes vom 3. Oktober und der Erklärung des Kriegszustandes zu gebrauchen war: keinenwegs aber können sie einen Bezug haben auf die Regierung der serbischen Wojwodschaft, die von Seiten Sr. Durchlaucht des Herrn FM. Armee-Oberkommandanten schriftliche Aufträge besitzt, je eher das Banat von den Rebellen zu säubern, und gegen Szegedin, welches sogar ausser den Grenzen der serbischen Wojwodschaft liegt, vorzurücken.

Ich könnte mir demnach in dem Sinne des a. h. Reskriptes vom 3. Oktober v. J. die Nicht-Gestattung von Seiten des hohen Generalkommando der geschehenden Fürgänge im banatischen Provinziale nicht erklären, da dieses Reskript noch früher und viel freier und williger von der Regierung der serbischen Wojwodschaft, als von dem banatischen Generalkommando, ja sogar im Prinzip seit 1. Mai v. J. angenommen war, es sogar in der ausgezeichneten Loyalität, und beispielvoller individueller Energie E. Exzellenz eine Umschaffung des Generalkommando in einen aus verschiedenen militärischen Notabilitäten zusammengesetzten Kriegsrath galt. Ein augenscheinliches Beispiel das nothwendig umgestalteten Generalkommando, dass zugleich in dem Temeser Central-Comité, wo zum Stempel einer für höchst nothwendig erachteten nationalen Verwaltung der Herr Bischof zum Vorsitzer und nationelle Bürger zu Mitgliedern eingesetzt wurden, eine treue Nachahmung fand.

Ebenso erscheint mir unerklärbar die geneigte Anweisung Sr. Exzellenz mich hinsichtlich des banatischen Provinziale an das Temeser Comité und den hohen Kriegsrath zu verwenden,

indem ich weiss, dass das Nationalcomité in Carlovitz und der Kriegsrath der serbischen Wojwodschaft, wenn nicht ein grösseres, sicher ein gleiches Recht, gegen den Magyarismus im Banate zu wirken, und gegen denselben standhaft zu handeln besitzt.

Soll ich mich aber erklären, in welchem Sinne dieses Temeser Comité wirken soll: so diene dazu meine unmassgebliche Meinung, dass dieses Comité, im Geiste der Gleichberechtigung der Nationalitäten, und der a. h. verhiessenen nationellen Verwaltung, in der Ernennung des serbischen Wojwoden und Patriarchen, selbst im richtigen Verhältnisse eines Bischofs zu einem Patriarchen der Regierung der serbischen Wojwodschaft in Carlovitz, deren ich Verweser die Ehre habe zu sein, untergeordnet werden müsse, um so nach den Worten E. Exzellenz ein gutes Einvernehmen, und die Einigkeit in der Administration zu erlangen, und auch von den Bewohnern der Stadt Temesvar zu der bevorstehenden National-Versammlung zum Behuf der Wahl eines neuen Wojwoden und zur inneren Einrichtung der Organisation der Wojwodschaft Deputirte berufen zu können.

Indem ich nun der gefälligen Aufforderung Sr. Exzellenz gemäss in diesem Gegenstande hiemit meine Ansichten mitzutheilen die Ehre habe, unterbreite ich unter einem sowohl die Abschrift der werthen Zuschrift E. Exzellenz, als auch jene meiner vorliegenden Antwort sowohl dem hochlöblichen Ministerium in Wien, als auch Sr. Durchlaucht, dem Herrn Feldmarschall-Armeeoberkommandanten, Fürsten zu Windischgrätz und Sr. Exzellenz dem Herrn Banus, Allierten der serbischen Wojwodschaft zur hohen Einsicht.

632.

Belgrád, 1849 január 24.

Sztefánovits Tenkának Knitydnin szerbiai fővezérhez intézett levele, melyben Mayerhofer ellen kikel.

Eredetije Belgrádban. Tudományos Akadémia.

. . . Много нас је огорчило овде што смо по одавно већ увидели Гна Мајерхофера језуитско поступање и које какве препоне у делима вашима; као и то: где он све победе србске под своим именом труби онамо, где се од њега рапорти очекују. Ништа мање нисмо увидили где он како Гна Патријарха тако и Гна Генерала Тодоровића за собом вуче и по свом калупу

предлаже им планове, да се сирјеч сједини царска војска и србска па да тобож у јединству дејствује противу непријатеља; а то ништа друго није: но да се избије Србима свака слава и свако право на оно, што од непријатеља очисте, како би се после казати могло да је царска војска спасла Србе и обитавана од њи места. То су господине старе немачке маневре и угурсузлуци, иначе ми смо ради и просимо од Бога да он Србима буде у помоћи ` како ћеју моћи сами што пре очистити своју војводину без уплива и планова Мајерхоферови или царске војске. Ја сам више пута одлазио Гну Патријарху од стране Н. С. и братски сам му изповедао како ми о Мајерхоферу мислимо и молио сам га да га како тако удали из тих места да не брка. Но све је то било у залуд. Срем и Бачка познали су добро Мајерхофера и јавно противу њега вичу, од које вике он и не сме да се овамо покаже. Ну у Банату су зар кукавице те не виде на што он тежи, јер кад би видели заиста би и они викали, и та би га вика дојурила у Београд да свој конзулат чува. Нарочито због тога ми смо послали Г. Кнежевића с једним писмом Г. Патријарху у Вршац, надати се да ће и вас онде затећи.

Fordítása:

Nagyon elkeserített minket itten Mayerhofer úr jezsuita eljárása és az önök dolgaiban fölmerült akadályok; továbbá az is, hogy valamennyi szerb győzelmet saját neve alatt kürtöli ki ottan, ahol tőle a jelentéseket elvárják. Nemkevésbbé azt is látjuk, hogy úgy a pátriárkát, mint Todorovits tábornokot maga után vonja és az általa kieszelt terveket nekik előterjeszti, hogy ugyanis a császári és szerb csapatok egyesítve, együttesen működjenek az ellenség ellen; nincs ennek más célja, minthogy a szerbek minden dicsőségtől megfosztassanak s mindattól, amit az ellenségtől elfoglalnak, és azt mondhassák, hogy a császári sereg mentette meg a szerbeket és lakóhelyeiket. Ezek, uram, régi német fogások és aláválóságok, egyébiránt mi buzgón kérjük az istent, hogy a szerbeket megsegítse és mihamarabb tisztíthassák meg (az ellenségtől) a maguk vajdaságát Mayerhofer és a császári sereg befolyása és tervei nélkül. Többízben jártam volt Öfelsége megbízásából a pátriárkánál és testvériesen közöltem vele, hogy miképen vélekedünk mi Mayerhoferről s arra kértem, hogy valami módon távolítsa el ezen vidékről, hogy ne okozhasson zavarokat; de mindez hiábavaló volt. A Szerémség és a Bácska szerbjei jól ismerték Mayerhofert és nyiltan léptek fel ellene, mely okból nem is mer itten mutatkozni. De a bánságiak úgy látszik mindannyian gyávák, vagy nem látják, hogy mire törekszik, mert ha látnák, valóban ők is ellene volnának és a felzúdulástól Belgrádba rohanna

konzulátusának őrzésére. Kifejezetten emiatt küldtük Knezevits urat egy irattal Versecre a pátriárkához, azon reményben, hogy ő Önt is itt találja.

633.

Versec, 1849 január 24.

Mayerhofer ezredes Schwarzenberg herceg osztrák miniszterelnöknek és külügyminiszternek a délvidéki viszonyokról jelentést tesz.

Másolat. Wien. Kr. A.; H. A. Wind. Fasc. 95. Detailakten. 1849. No. 19. d.

... Es liegen nun verschiedene Schwierigkeiten meist politischer Natur vor, welche ich E. Durchlaucht umsomehr vorzutragen gezwungen bin, als General Thodorovich nicht im Stande noch geeignet ist sich mit ihrer Lösung zu befassen.

Die erste dieser Schwierigkeiten betrifft die Verwaltung der bisher der serbischen Bewegung beigetretenen Militärbezirke und jener Provinzial-Antheile, welche unsere Truppen besetzt haben und nach und nach besetzen werden.

General Rukavina fordert, wie E. Durchlaucht aus der beiliegenden Abschrift seines Schreibens ersehen werden, diese Ver waltung unter seiner von der Bestimmung als Commandirender· General ausgehenden Autorität. Der Patriarch dagegen setzt beide Generalcommanden für den Territorialumfang der Wojwodschaft ausser Wirkung und betrachtet sich selbst in seiner Eigenschaft als einstweiliger Chef der serbischen Nation, als oberste politische Landesbehörde, in deren Namen alle übrigen neu eingesetzten fungiren. Beiderseits liegt die loyalste Absicht zu Grunde und dennoch ist unter solchen Verhältnissen der Conflict unvermeidlich.

Auf welche Weise ich einen Mittelweg zu treffen versucht habe, wollen E. Durchlaucht aus der beiliegenden Abschrift der Antwort des Generals Thodorovich an den commandierenden in Temesvar entnehmen.[1] Allein auf die Dauer ist dieses Auskunftsmittel nicht wirksam, weil die Persönlichkeit des Generals nicht derart ist, ihm feste Geltung zu verschaffen und weil uns die Militärorgane fehlen fern vom Hauptquartier irgend eine politische Autorität zu behaupten, welche von uns ausgeht.

Ich bin daher der Meinung, dass der Patriarch *sogleich* mit der Administration des ganzen Umfanges der Wojwodschaft, nähmlich des Syrmier, bácser, torontaler, temeser und krassóer Comitats als Kaiserlicher Commissär im Namen des Monarchen

[1] Lásd a 630. számú iratot a III. k. 335. lapján.

beauftragt werde, aber bis zu Bestimmung des politischen Wirkungskreises des Woywoden und der Ausdehnung seines Gebiethes an bestimmte einer vicarirenden Militär-Administration möglichst ähnliche Formen zu binden und ihm zu diesen Zwecke eine zweite Vertrauensperson der Regierung beizugeben wäre. Vorzüglich müsste auf Erhaltung der alten Eintheilung bis zur gesetzlichen Abänderung und auf Gleichberechtigung der gemischten Nationalitäten gesehen werden. Das syrmische und die 3 banater Grenzregimenter blieben ohnehin der Militär-Verwaltung mit den nothwendigen Modifikazionen vorbehalten, allein der Einfluss eines General-Commandos, welches ausser der Wojwodschaft liegt, ist hiebei für den Augenblick einzuführen nicht möglich.

Die zweite nicht minder bedeutende Schwierigkeit bietet uns die schülerhafte Eitelkeit und die bösartigen Umtriebe des sich als National-General gerirenden Georg Stratimirovich, über dessen gefährliche Persönlichkeit bereits mehrere meiner Berichte vorliegen.

Er hat nicht ohne allen Erfolg versucht die Truppen und die serbischen Befehlshaber für sich zu gewinnen, oder doch zu demoralisieren, trachtet seine (!) Wahl zum Wojwoden durchzusetzen und hat zu diesem Ende eine Parthei im National-Haupt-Comité zu Carlovitz bethört, welche als der Präsident dieses Comitées — der Patriarch — die Zusammenberufung einer National-Versammlung mit Hinblick auf den Kriegszustand und die darüber bestehenden Verbote des Feldmarschalls versagte, ihn (Stratimirovics) als den Vizepräsidenten berufen hat, welchem er gegen den ausdrücklichen Verboth des Patriarchen folgte, und darum von diesem zum zweiten Male für einen Rebellen erklärt und mit Proklamationen verfolgt wird, deren Abdruck ich hier vorlege.[1] Es ist nöthig dieser unbesonnenen Empörung schnell ein Ende zu machen, bevor sie gleich den Wiener Studentenstreichen gefährlich wird, allein hinzu ist augenblickliche Vorrückung der in Südungarn vorschreitenden Armee-Corps dringend nothwendig.

Die dritte in meinen Berichten ebenfalls längst vorverkündete politische Schwierigkeit liegt in dem serbischen Hilfs-Corps, welches der verstorbene Woywode während meiner Abwesenheit in Siebenbürgen durch die muthwilligsten Angriffe und Gräuel der Ungarn in dem Militär-Bezirke gezwungen, endlich herbeirufen musste.

Die Führer bis zum obersten Chef, den Senator Knicsanin hinauf, der vom politischen Urtheile und irgend einer Geschäfts-

[1] Lásd a 623. számú rendeletet a III. k. 319. lapján.

erfahrung entblösstesten Classe angehörig, sind kaum bei einem Schatten von Bothmässigkeit gegen das Corps-Commando zu erhalten, so dass sie selbst weitgehende Unternehmungen, denen man dann selbst zu folgen gezwungen ist, auf eigene Faust auszuführen. Sie massen sich Jurisdirektion und Untersuchung über ihnen angeblich als dem Kaiser und der Nation feindliche, denunzierte Gesinnungen und Handlungen der Bewohner an, fordern für ihre Leute selbst vom öffentlichen Eigenthum das über den Feind erobert wird, einen Antheil als Beute, kurz sie benehmen sich ganz im Sinne einer mittelalterlichen und asiatischen Kriegführung. Die Mannschaft, obgleich nur durch ihre Zahl und den Schrecken ihres Namens, nicht durch irgend einen militärischen Werth imponierend, theilt alle diese Fehler ihrer Chefs auf den geringeren Standpunkt ihrer Stellung übertragen und wird so zur wahren Geissl des Landes, des Corps und selbst unserer Grenzbataillone, deren loser Organismus leicht von ähnlichen Tendenzen anzustecken ist. Seit fünf Tagen ist es nicht möglich gewesen den Gewaltthaten und Plünderung in Werschetz Meister zu werden, obschon alle Mittel angewendet und selbst mehrere Todesstrafen vollzogen worden sind. Ich habe an die Regierung nach Belgrad um Hülfe dagegen geschrieben und der Patriarch ist selbst von Semlin herbeigeeilt, allein wir haben einsehen müssen, dass nur eine Bewegung nach Vorwärts zweifelhafte Abhilfe biethen kann, welches denn auch auf Morgen den 25-ten eingeleitet worden ist.

Die Abhilfe dieser höchst dringenden Angelegenheiten liegt nur allein in der baldigen Entfernung des ganzen serbischen Hilfscorps, und hiezu ist das erste und unabweisbare Mittel die Vereinigung mit den Armee-Corps seiner Exzellenz des Banus.

Es wäre ferner nöthig der serbischen Regierung, welche von den besten Absichten beseelt war und sich in der freundlichsten und loyalsten Weise benommen hat, sogleich irgend einen Beweis der Anerkennung durch Auszeichnung nachfolgender Personen zu geben, welche ich in zwei bis drei Classen nach ihrer Würde und ihrem Antheile an der Sache einreihe.

In die erste gehört natürlich der Fürst Alexander allein

In die zweite ist der Präsident des Senats Stojan Simitsch, Vizepräsident Stefan Stefanowitsch Tenka, Minister der auswärtigen Geschäfte Avram Petroniewich, Minister des Inneren Illia Garaschanin und Anführer der Hilfstruppen Senator und Oberst Stefan Petrovich Knicsanin zu setzen.

In die dritte wäre allenfalls der Senator Lazar Zuban, und Sectionschef im Ministerium des Inneren Athanasius Nikollich aufzunehmen.

Die Mannschaft müsste sobald als möglich mit einem Stück Geld von etwa 2 Dukaten für jeden der vorhandenen 5—6000 Mann abgefertigt und nach Hause entlassen werden.

Dass von allen Auszeichnungen die bestverdiente und seiner Stellung nach grösstmögliche dem Russischen General-Consul Obersten Danilewsky gebührt, geht wohl aus allen meinen Berichten bereits hervor.

Ich bitte E. Durchlaucht dringenden wichtigen politischen Rücksichten, welcher dieser gehorsamste Bericht zu erörtern bemüsst ist, ihre hohe Aufmerksamkeit zu schenken, während ich auch durch eine Abschrift desselben S. Durchlaucht dem Oberbefehlshaber der Armee zu jenen Verfügungen zu bewegen trachte, welche er seines Ortes für dienlich halten sollte.

634.

Karlóca, 1849 január 24.

Biga kapitány, karlócai katonai parancsnok vonakodik Sztratimirovitsot elfogatni.

Eredeti irat. Karlóca. K. P. L. Narodna uprava. 1849. No. 620. Érkezett Versecre 1849 január 26-án.

Н. 101/1849. Карловачка Војна Команда.

Ваша Светост!

У смотрењу добитог налога. ради осигурања Персоне Г. Ђорђа Стратимировића, који без доизвољења Ваше Светости у Карловце дошао, и који би међу народом кроз његов поступак побуну подићи могао које би нашу ствар у напредку . . . смело имам релационирати, да прије него што је доле подписати из Земуна у Карловце приспео (10-тог у подне), већ је у Карловци о налогу Ваше Светости због Г. Стратимировића знало се, и мене, главни одбор у заседаније зазове (10-тог у $^{1}/_{2}$ 1 после подне) ди је већ Г. Стратимировић у Карловце и у заседаније приспео.

У заседанију јесте главни одбор од Ваше Светости мени издати налог (са исчисленијем само 2 или 3 лица која су нити бело нити црно казала) сасвим негодовао изјашњавајући се да то није закона поступак Ваше Светости, и да је Г. Стратимировић по налогу или позиву главног одбора у Карловце дошао да своје место као вице председник главног одбора заузме, а Г. Стратимировић даље је наставио, да он само томе позиву следовао јесте, и никакве хрђаве намере нема, штоће и његова даљна дела показати, на то је даље подписати своје изјасњеније дао, да он Г. Стратимировића донде на миру оставити хоће,

докле год он законо поступа, а колико би тако он какав раздор и побуну произвести хотео, да ће долепотписати по добитом налогу шњиме поступати. Кроз то мислим Ваша Светост да сам поштедио крвопролиће, јербо премда да ја са мојим војницима против Г. Стратимировића по налогу поступати, би могао, али и он на својој страни доста људи имаде, и већ се жубор подигао био, и тако би се могла рођена браћа међу собом покрвити.

Што се тиче Г. Стратимировића он за сад ништа друго не ради, него заузме своје место у заседанију и реши са члановима главнога одбора разне предмете, и ја се у заседањима често налазим и ништа се безаконо неради.

Ако би се осведочио и сигурно дочуо, да Г. Стратимировић хрђаве намере има, и побуну диже, оћу га заиста макар са жертвом мога живота, по налогу сместити дати. О народној скупштини нема ни говора, а и Г. Стратимировић дао ми своју кавалерску реч да он кроз његов уплив такову саскупити нити мисли, нити хоће, а кад време за скупштину буде, то јест по окончању рата, и њега народ за војводу изабере, он не ће се бранити то достоинство примити, даље ме уверава да је он сасвим царски човек, и супрот народне и царски закона, ништа чинити неће.

Доклем даклем Г. Стратимировић тако ради, било би опасно шњиме по добитом налогу поступати, јербо би се свет побунио и могло би се несреће догодити.

Похитите Ваша Светост амо у Карловце, пак ја се надам даће све свој уредан правац имати.

Г. Прота Ненадовић са Г. Капетаном Гудовићем и његовим воинством хоће данас у Бачку да пређу, јербо им момци мира недаду, и неће у Карловце да стоје.

Fordítása:

Hivatkozással a kézhezvett rendeletre, mely szerint Sztratimirovits György személyét őrizetbe kellend vennem, s aki Szentséged engedélye nélkül Karlócára érkezvén, ezen eljárásával lázadást kelthetne a nép közt és ügyünk haladását megakadályozhatná, jelentem, hogy még mielőtt alulírott Zimonyból Karlócára érkezett (1849 január 22-én délben), Karlócán már tudtak Szentségednek Sztratimirovits úr ellen kiadott rendeletéről, s engem a főodbor ülésére meghívott (10-én délután félkettőkor); azon este Sztratimirovits Karlócára megérkezvén, az ülésen résztvett.

A főodbor ezen ülésén a Szentséged által kiadott rendeletet (két-három személy kivételével, akik semlegesen viselkedtek), helytelenítették, kijelentvén, hogy Szentséged eljárása nem volt törvényes s hogy Sztratimirovits úr a főbizottmány rendeletére.

illetve meghívására érkezett Karlócára, hogy a főbizottmányban másodelnöki helyét elfoglalja. Sztratimirovits folytatólag kijelentette, hogy ő csak ezen felhívásnak tett eleget és semmiféle rossz szándékai nincsenek, amit további tevékenysége is igazolni fog. Alulírott erre két kijelentést tett, hogy Sztratimirovitsot bántatlanul fogja hagyni mindaddig, amíg a törvényes úton marad; de ha viszályt és lázadást szítana, akkor alulírott kénytelen volna ellene, a kapott rendelet értelmében, eljárni. Evvel azt hiszem, Szentséged, hogy a vérontást elkerültem, noha én katonáimmal Sztratimirovits ellen, a rendelet értelmében, eljárhattam volna, de néki is elég sok híve van, forrongtak is már, úgy, hogy vérbeli testvéreim egymás vérét ontották volna.

Ami Sztratimirovitsot illeti, nem tesz egyebet, mint az üléseken elnököl és a főbizottság tagjaival a különféle tárgysorozatot elintézi; gyakran veszek részt az üléseken, de azokon törvényellenesség nem történik.

Ha meggyőződnék és biztos forrásból azt hallanám, hogy Sztratimirovits úrnak rossz szándékai volnának és lázítana, úgy életem árán is a rendelet értelmében eljárnék. A nemzetgyűlésről szó sem esik és Sztratimirovits úri becsületét adta nekem, hogy önmaga ilyenre nem is gondol s ha a háború befejezése után a nemzetgyűlés ideje elérkeznék s ha ez őt vajdául megválasztaná, nem fogja magától ezen méltóságot elhárítani; továbbá arról is biztosított, hogy egészen híve a császárnak és a nemzeti valamint a császári törvények ellen nem fog véteni.

Ameddig tehát Sztratimirovits emígyen viselkedik, veszélyes volna ellene a vett rendelet értelmében eljárni, miáltal nagy szerencsétlenség történhetne és a nép megzavarodna.

Siessen ide, Szentséged, Karlócára, s hiszem, hogy minden a maga rendes útjára terelődnék.

Nenádovits esperes, Gudovits kapitánnyal, ma Bácskába akar átmenni, mert embereik békétlenkednek és nem akarnak Karlócán maradni.

635.

Karlóca, 1849 január 24.

Sztratimirovits György tiltakozik Rajacsits pátriárka elfogatási rendelete ellen.

Közölte Dimits Teofil a Zasztava 1898. évi 92. számában.

Отпор

на незакони и самовласни циркулар Његове Светости Господина Патријарха, који је 9. јануара 1849. год. под числом 173 печатано издан.

У кратко хоћу да опишем садржај тога циркулара, састојећи се у томе, да сам ја бунтовник:

а) Зато, што сам 9. ов. месеца без пасоша Његове Светости из Земуна у Карловце, а особито у шајкашки баталион пошао;

б) Што сам се без одобрења Његове Светости из Беча вратио, па народна дела тамо несвршена оставио;

в) Као да желим народни одбор срушити;

г) Да сам дао у многим новинама за себе писати и радити, да ме народ за Војводу изабере; и да желим народну скупштину сазвати.

Додаје ми се к овом још, да сам лакомислен, властољубив, необуздани страсти, ни рођен, ни дорастао, зато, да главу једног славног народа представљам; налажући командантима свију власти и свим појединим лицама Војводине, да где ме год нађу, везана к њему оправе под строгом стражом, изрицајући пропаст над мојом главом!

Прети се на конац, да овај мој корак, што сам се без пасоша из Земуна кренуо, јављен је оној царској војеној власти, која је у Бечу и Пешти бунтовнике потаманила и данас их по Мађарској тамани!

Мили мој Народе Србски! Ја сам овим оклетевањима и овом опасним за мене прогласима, која од управитеља народа излазе, безпределно смућен. Зна сам Свети Патријарх, а зна и цео мој народ, да сам у првом покрету Народ наш не бунио, но подизао против свију оних, који су хтели нашу народност закидати и нас коначно уништити, и против оних мађара сам устао, који су бунтовници били против Светлог Цара нашег и који су му трон срушити хтели. Устао сам против ових као војник и у многим биткама сам их с тобом Народе једнако тукао. Крвавио се и љути им отпор давао; а и на дипломатском пољу сам се за тебе народе, као што се називам неодзрео, по могућству сила мојих трудио се, док нам није милост Царска Војводину и Патријаршију одобрила. Пак сад да сам бунтовник против кога? Против мог Народа, ког љубим. Против оног светлог Цара, ком сам веран! Не наводим ово изчислење мојих досадашњих послова, као да желим, зар да ме ко зато награди, не желим благодарности, нећу са тим раздора ни освете, но само ме дужност моје части, — осим које ништа немам, јер сам све моје у Војводини изгубио — наводи, да овај отпор напишем и сравним послове моје са овим оклеветавањем, које тежи морално и физично да ме уништи. Мећем случај, да сам све то, о чему ни сањао нисам, што се о мени у тим самовласном циркулару излаже и учинио, би ли за то бунтовник био?

И треба ли зато да се мени и свима који би за мном пошли царском војском прети, дакле и Главном Одбору, ком ја председавам, а и целом Народу, који ме је неким за мене важним одличјима почествовао?

Ево ти мили Народе, писмо Главног Одбора ниже преписано, па види, зашто сам из Земуна у Карловце пошао, треба ли ми на то пасош, и може ли ме свети Патријарх од тога одвратити? — Ево ти и писма Светог Патријарха, куд и нашто ме позива, па увиди, је сам ли лакомислен и недозрео, а ту је и мој одговор Светом Патријарху, за што у Карловце оном, а не његовом позиву следујем. Ево ти и четврто писмо, којим ме свети Патријарх Високославном Министарству Царском препоручује за часника царског — по доласку мом; увиди дакле јесам ли се из Беча без Његовог одобрења вратио.

Ја апелирам на опште мнење!

Исповедам пред Богом и људима искрено, да не могу веровати, да је овај акт Његова Светост Господин Патријарх наш из уверења свог учинио, јер је за ову ствар доста искрено радити почео, и не сумњам да би ју с тим замрсити хтео. У том што се мојој пропасти клони, осуђујем његову околину, господина Јакова Живановића, који не као нашег цара, но још као турски поданик, за нас слабо и марити може, и који је већ једног власника упропастио, није чудо, ако и нашег патријарха, кога смо једва дочекали, упропастити тежи; и Господина Рајачића Аудитор Капетана, који није ни член главног одбора, но само из Панчева због противности наше народности у првом покрету са свог чина удаљен, и сад на сметњу многих наших послова, одмарајући се капетан, нашао се око нашег Патријарха као сочиво на Божић; и многе друге, који не толико из тежње какве својих начела то раде, но само из ласкателства и сервилитета, и те околности желио би од Светог Патријарха удаљене видити, и желио би да свети Патријарх све у сајузу са главним Одбором, ког је он председитатељ, и ког је Народ с поверењем поставио, — ради и ништа без њега.

Исповедам дела искрено сваком, да и у ово време, кад сваког Србина важна дела будућности наше на озбиљну радњу позивају, ни о једној особи на свету, а много мање о себи за Војводу будућег делати ни помислио нисам.

Мили народе! као што се мени у циркулару пропаст жели, тако ја и молитву Богу као млади и искрени Србин шаљем, да сваком оном пропаст и проклетињу пошље кои би се или због оног циркулара, или овог отпора, буди на какови корак или освету подигао. Бог нек нам по делма нашим суди.

Живио наш Народ Србски, Живио светли Цар и сваки искрен пријатељ Народа Србскога! Живила међу нама љубав и слога!!!

Копија Нро 15.

Г. Председатељу Гл. Одбора Воиводовине Србске Ђурђу Стратимировићу!

Околности у којима се сад наша народна ствар налази, захтевају, да Ви Господине на место свога определења у Карловце ускорите доћи гди ће се може бити нова расположења у смотрењу Ваше Особе од стране главног одбора учинити. Из заседања главног Одбора Воиводовине у Карловцима 8 јануара у 9 сати пре подне 1849. држаног. — У одсуству Г. Председатељ Члан Гл. Одбора Алекс. Костић, с. р. Члан Петар Нинковић с. р.

Fordítása:

Tiltakozás

a pátriárka Őszentségének törvénytelen és önhatalmú, 1849 január 21-én, 173. szám alatt kibocsátott körrendelete ellen.[1]

Röviden akarom ezen körrendelet tartalmát ismertetni, mely abból áll, hogy én lázadó vagyok:

a) azért, mert én ezen hó 21-én Őszentsége engedélye nélkül Zimonyból Karlócára s kiváltképen a csajkás zászlóaljba mentem;

b) mert Őszentsége hozzájárulása nélkül Bécsből visszatértem és ott a nemzeti ügyeket befejezetlenül hagytam;

c) mert a nemzeti főbizottmányt akarom megszüntetni;

d) hogy több lapban irattam a magam érdekében oly célból, hogy a nemzet vajdául megválasszon és a nemzetgyűlés egybehívására törekszem.

Ehhez hozzátétetik, hogy én könnyelmű vagyok, uralomravágyó, szertelenül szenvedélyes és nem vagyok méltó egy dicső nemzet fejének képviseletére; meghagyatván az összes hatóságok fejeinek és a vajdaság összes egyéneinek, bárhol is találtatom, hogy kössenek meg és szigorú őrizet alatt hozzá kísérjenek el, kimondván tönkretételemet. Végül avval is fenyegetődzik, hogy ezen lépésem, mely szerint Zimonyból engedelem nélkül távoztam, azon császári hadiparancsnokságnak is bejelentetett, mely a bécsi és pesti lázadókat leverte és jelenleg Magyarországon megsemmisíti.

[1] Lásd a 623. számú iratot a III. k. 319. lapján.

Szeretett szerb nemzetem, engem ezen rágalmak és rámnézve veszélyes, a nemzet kormányzója által kibocsátott kiáltványok határtalanul elszomorítottak. Tudja a pátriárka Őszentsége, tudja egész nemzetem, hogy első mozgalmunkban nemzetünket nem lázítottam, hanem felkeltettem mindazok ellen, akik nemzetiségünket meg akarták rövidíteni s minket végleg megsemmisíteni s azon magyarok ellen keltem fel, akik szent császárunk ellen fellázadtak volt, trónjától meg akarták fosztani. Felkeltem ellenük mint katona s veled együtt nemzetem nem egy harcban megvertem őket, véres, dühös ellentállást fejtettem ki és diplomáciai úton is érted, nemzetem, erőmhöz képest fáradoztam, amíg a császári kegy a vajdaságot és a pátriárkai méltóságot jóvá nem hagyta; s most lázadó volnék, vajjon ki ellen? Szeretett nemzetem ellen, a szent császár ellen, akihez hű vagyok! Nem sorolom fel eddigi tevékenységemet, mintha ezért valakitől jutalmat várnék, nem óhajtok hálát, nem akarok viszályt és bosszút okozni, de tartozom becsületemnek, melyen kívül mit sem birok, mert mindenemet elvesztettem a vajdaságban, hogy ezen tiltakozást megírjam és ügyeimet ezen rágalmakkal egybevessem, melyekkel engem testileg és lelkileg meg akarnak semmisíteni. Feltéve az esetet, ha én mindezt, amiről nem is álmodtam, amivel ezen önkényes köriratban vádolnak, elkövettem volna, vajjon lázadó volnék-e ezért? Kell-e ezért engem és mindazokat, kik követnek engem, a császári sereggel megfenyegetni, tehát a főodbort is, melyben elnökölök és az egész nemzetet, mely engem rámnézve fontos kitüntetésekkel megtisztelt?

A főodbor levelét másolatban[1] közlöm veled, szeretett nemzetem s lásd, hogy miért mentem el Zimonyból Karlócára, kell-e nekem eziránt engedély s megakadályozhatja-e ezt a pátriárka Őszentsége? — mellékelem a pátriárka Őszentsége iratát is, hova és merre hivott, s melyből megláthatod, vajjon könnyelmű és éretlen vagyok-e, továbbá a pátriárkának adott válaszomat, miért követem a karlócai és nem az ő hívását. Itt közlöm a negyedik iratot, mellyel engem a pátriárka Őszentsége a császári magas minisztériumnak császári tisztnek ajánlt megérkezésemkor.[2] Ebből láthatod tehát, vajjon az ő helyeslése nélkül tértem-e vissza Bécsből.

Én a közvéleményhez appellálok! Nyiltan kijelentem isten és ember előtt, hogy nem hihetem el, hogy ezen tette pátriárkánk Őszentsége saját meggyőződéséből eredt volna, mert ezen ügy-

[1] Közölve a Zasztava 1898. évfolyamának 92. számában.

[2] Lásd a 615. számú iratot a III. k. 310. lapján.

ben őszintén kezdett cselekedni s nem hiszem, hogy ezt megzavarni akartam volna. Azzal, hogy az én letörésemre törekszenek, környezetét vádolom, Zsivánovits Jakab urat, aki mint törökországi nem császári alattvaló, legkevésbé gondoskodhat rólunk s aki már egy uralkodót tönkretett (Obrenovits Milost), nem csoda tehát, ha a mi pátriárkánkat is, akit alig vártunk, tönkre akarja tenni; továbbá Rajacsits hadbíró századost, aki nem is tagja a főodbornak és magából Pancsovából, az első mozgalomkor nemzeti ügyünk ellen állástfoglalván, eltávolíttatott, s most nem egy ügyünk hátrányára, hivatlanul viselkedik pátriárkánk körül és másokat, akik nem annyira elvből cselekszenek így, hanem tisztán hízelgésből és szolgai alázatosságból. Ezt a környezetet szeretném a pátriárka Őszentségétől eltávolítva látni és óhajtom, hogy a pátriárka mindent a főodborral egyetértően, nem nélküle, intézne, melynek elnöke s kit a nemzet bizalommal emelt erre a tisztségre.

Kijelentem mindenkinek azt is, hogy ebben az időben, amikor minden szerbet a jövő fontos ügyeinkhez komoly munkára hívnak, a jövő vajda kérdésében a világon senkire, legkevésbbé a magam személyére, nem gondoltam.

Szeretett nemzetem! Minthogy a köriratban óhajtják bukásomat, úgy én, mint ifjú és igaz szerb, imádkozom az istenhez, hogy mindenkit sujtson átokkal és tegyen tönkre, aki azon körirat, vagy tiltakozás miatt valamely lépésre készül, vagy bosszút állana. Isten ítélkezzen cselekedeteink szerint!

Éljen a mi szerb nemzetünk, éljen felséges császárunk és a szerb nemzet minden igaz barátja. Éljen közöttünk a kölcsönös szeretet és egyetértés!

Karlócán, 1849 január 24-én.

Sztratimirovits György.

Másolat. 15. szám.

Sztratimirovits György úrnak, a szerb vajdaság elnökének!

Azon körülmények, melyekben most a mi nemzeti ügyünk leledzik, megkövetelik, hogy rendeltetési helyére, Karlócára sürgősen jöjjön, ahol személyét illetőleg a főbizottmány esetleg új határozatot hoz. — A vajdaság főbizottmányának Karlócán, 1849 január 20-án, reggel 9 órakor tartott üléséből, Kosztits Sándor elnöklő tag távollétében Ninkovits Péter tag.

636.

Karlóca, 1849 január 25.

A karlócai főodbor fölterjesztése a bécsi cs. kir. minisztériumhoz, melyben védelembe veszi Sztratimirovitsot Rajacsits pátriárka vádjai ellen.

Egykorú irat. Belgrád. N. B. és Karlóca, Djejanija, 1849. No. 350.

Se. Heiligkeit der Patriarch, der Präsident des administrativen Centralcomitées, ging den 15-ten October v. J. in Folge des am Tage vorher stattgehabten Angriffes in Carlovitz um allen Zufälligkeiten auszuweichen nach Semlin, wo er mit zwei Mitglieder des administrativen Centralcomitées, welches in Gemässheit des Beschlusses der Volksversammlung vom 27. Sept./7. Oktober v. J. coordinirt wurde, bis heute verweilt: das Centralcomitée aber blieb in Carlovitz und leitete mit dem übrigen Verwaltungspersonale die Regierungsgeschäfte der Vojvodschaft. Dieses getheilte Wirken brachte sehr Vieles mit sich, das nicht nur die Regierung, sondern auch das Volk schwer drückte, und welches zu heben sowohl Pflicht, als Nothwendigkeit war. Ausserdem kamen, durch die Umstände der letzten Zeit herbeigeführt, mehrere wichtige Fragen zu verhandeln, welche das Zusammensein aller Mitglieder des Centralcomitées gebieten. Aus diesem Grunde beschloss das in Carlovitz residirende Centralcomitée alle Mitglieder zusammen zu berufen. Es lud Se. Heiligkeit als Praesidenten ein nach Carlovitz zu kommen, erhielt jedoch auf dreimalige Aufforderung ausweichende Antwort. Es lud auch den Herrn Stratimirovits als Vicepraesidenten, welcher dem Rufe also gleich folgte und nach Carlovitz kam. Unmittelbar auf dem Füsse folgte dem genannten Herrn eine Proscription des Patriarchen, die ihn zum Aufrührer stempelte, jede Behörde aufforderte ihn zu binden und nach Semlin zu schicken, und gegen jeden staatsrechtlich zu verfahren, der sich ihm zugesellen sollte. Nun müssen wir feierlichst erklären, dass wir von der Schuldlosigkeit unseres Vicepraesidenten vollkommen überzeugt sind und wir haben demnach durch den Commitées-Beschluss vom 11/23. Jänner l. J. No. 49.[1] das Verfahren des Herrn Patriarchen für gesetzlos erklärt. Wir versichern ferner das hohe Gesammtministerium, dass der Herr Stratimirovits consequent seinem bisherigen wohlbekannten und loyalen Wirken überall zu Ruhe ermahnt, zur Eintracht auffordert und zum Vertrauen zur gesetzlichen Anhänglichkeit an die Dynastie und die Gesammtmonarchie. Da nun durch den Schritt Sr. Hei-

[1] Lásd a 629. számú iratot a III. k. 333. lapján.

ligkeit, zu welchem wir ihn durch schlechten Rath gebracht glauben, von der Thatsache ganz abweichende Gerüchte an Ein hohes Gesammtministerium kommen können, so wenden wir uns, um jeder unwahren Darstellung zu kommen, und ein allenfalls unglückliches Missverständniss zu beseitigen an Ein hohes Ministerium diesen wahren Thatbestand vortragend.

Aus der Sitzung des administrativen Centralcommitées.

A felterjesztést Joanovits Péter kultuszreferens és Ninkovits Péter titkár írták alá.

Két nappal előbb a karlócai főodbor a bécsi Österreichischer Korrespondent 1849 január 23-i számában a következő nyilatkozatot tette közzé:

Da Se. Exzellenz unser Patriarch kürzlich durch einen Erlass nicht nur eine vielverdiente und ausgezeichnete Persönlichkeit, sondern auch die ganze Regierung und das Volk der Wojwodschaft auf eine ungesetzliche und ungerechte Weise verunglimpft hat, so hat das Central-Comite, um den Folgen vorzubeugen, am 11/23. d. M. dagegen Protest eingelegt und beschlossen, dass jener Erlass des Patriarchen bezüglich des Herrn G. Stratimirović für nichtig und ungesetzlich erklärt werde, weil derselbe ohne Zustimmung des Central-Comités weder veröffentlicht werden, noch in Wirksamkeit treten konnte. Dieser Beschluss ist allen Behörden mitzutheilen.

Aus der Sitzung des Central-Comités in Carlovitz am 11/23. Jänner 1849, Petar Ninković Secretär.

637.

Versec, 1849 január 25.

Rajacsits pátriárkának Sztefánovits Istvánhoz, a szerb fejedelemségi tanács elnökéhez intézett leveléből, melyben Szimits Sztoján biztos kiküldetését kéri.[1]

Budapest. N. M. Folia Serbica III/4.

Съ уважаемымъ писмомъ вашегъ высокородія отъ... тек. прійміо самь преписе писма Г. Полковника Маврхофера къ Г. Представнику Петроніевићу, и одговора Г. Петроніевића къ Г. Маврхоферу. Писмо Г. Маврхофера види се, да є писано у оскудѣнію духа, кои мора да буде озбиљанъ у овако тешки обстоятелстви; и одгороръ Г. Петроніевића есть пунъ благо-

[1] Lásd a 664. számú iratot a III. k. 377. lapján.

разумія и мудрости. Я молимъ ваше высокородіе, да у смыслу Г. Петроніевића и вы мыслите и осећате, у надежди, коіомъ се сви питамо, да ће овай ратъ скоро окончати се а подобна представленія Г. Маерхофера да сматрате као производъ нѣгове чувствителности, по коіой е радъ, да се никому, ни найманя штета не учини. Мы смо се разговарали, да се умоли Светлый Князъ Сербіе, послати овамо едногъ народногъ Комесара, кой ће быти при главномъ квартиру, участвовати у совѣщанія военныма и дѣйствовати успѣшно на началнике и войнство спомагателно, и умолявамъ Княза, да за овогъ Княжевства Коммисара ако е могуће, определи Г. Стояна Симића.

Неће дакле требати никаква комиссіа о коіой е Г. Маерхоферъ писао; онъ ће пакъ, као за крупне идее наше ствари врло полезанъ, и у напредакъ при главномъ квартиру остати, као и спомагателна войска, коіой смо благодарностію обвезани на полю битке до далѣ наредбе...

Fordítása:

Méltóságod becses levelével együtt kézhez vettem Mayerhofer ezredesnek Petronijevits úrhoz intézett levelének és ennek válaszának másolatát. Mayerhofer leveléből látható, hogy a szükség vitte rá megírására és ilyen nehéz viszonyok között komolyan veendő. Petronijevits úr levele tele van józan megértéssel és okos felfogással. Arra kérem méltóságodat, hogy Petronijevits úrhoz hasonlóan Ön is gondolkozzék és érezzen azon reményben, hogy ez a harc nemsokára befejeződni fog, Mayerhofer úr alkalmi előterjesztését tekintse érzülete kifejezésének, mely szerint szeretné, ha senkinek legkisebb bántódása sem esnék. Megbeszéltük, hogy Szerbia Felségét felkérjük, küldene ide egy nemzeti biztost, aki a főhadiszállásnál tartózkodnék, részt fog venni a katonai tanácskozásokban és intézkedésekben és sikeresen a segédcsapatokra és azok parancsnokaira hatna, továbbá megkérjük a fejedelmet, hogy ezzel a fejedelemségi biztosi állással, ha lehetséges, Szimits Sztojánt bízza meg

Nincs tehát semmiféle bizottságra sem szükség, milyenről Mayerhofer úr írt; a biztos tehát fontos ügyeink tekintetében igen hasznunkra fog válni, előre már ott marad a főhadiszálláson, valamint a segélycsapatok is, melyeknek a harctéren való előnyomulásnál hálás lekötelezettjei vagyunk...

638.

Temesvár, 1849 január 25.

Báró Rukavina bánsági főhadiparancsnok újabb fölterjesztése a bécsi hadügyminisztériumhoz a vajdasági szerb közigazgatás ellen.[1]

Eredeti felterjesztés. Wien. Kr. M. 1849. K. M. 826. és Kr. A. H. A. Wind. Fasc. 95. II. 33. f.

... Mein Ansinnen, die Grenz-Regimenter „deutsch- und illyrisch-banater“, sowie die Militär-Communtitäten Pancsova und Weisskirchen nach dem Abzuge der Rebellen von Weisskirchen, Wersetz und Gross-Becskerek, wieder in den gesetzlichen Grenzverband bringen zu wollen, dürfte meinerseits, nach dem Standpunkte, — der mir allergnädigst bestimmt worden, — gerechtfertigt erscheinen, und ich nehme mir die Freiheit zu bemerken, — dass sich im Banate, durch die zu hastigen Forderungen und gewissermassen Besitzergreifungen der serbischen Wojwodschaft, ein Seitenstück zu den ungarischen Anmassungen befürchten lassen könnte, — indem schon jetzt die romanisch, deutsche und römisch-katholische Bevölkerung in grosser Aufregung sich befindet, und traurige Folgen besorgen macht, vorzüglich aber dürfte die qua Losreissung der diesseitigen zwei Grenz-Regimenter, gleich jenem des Peterwardeiner, aus der Kette dieses vortrefflichen militärischen Instituts, auf die Gesammtheit verderblich wirken, und ich sehe mich demgemäss zu der gehorsamsten Bitte umsomehr veranlasst, zu meiner weiteren Richtschnur die bestimmten Befehle ehemöglichst mir zukommen zu lassen.

Schliesslich kann ich nicht unberührt lassen, dass die Serben, diesseits der Linie, von Weisskirchen, Wersetz, Gross-Becskerek und gegen Szegedin (dem eigentlichen Banate, welches nie einer serbischen Wojwodschaft unterstanden hat und grossen Theils aus Deutschen und Romanen besteht) nichts erobert haben, und der Feind, nach dem Abzuge von der Grenze mit beiläufig 30.000 Mann, — dessen Vorposten 3 Stunden von hier gegen uns aufgestellt sind, — bei Arad steht ... und ich mit der Besatzung von Temesvar zur Erhaltung von Banat, — in stetem Kampfe mich befinde...

[1] Lásd a 622. számú iratot a III. k. 318. lapján.

639.

Kis-Zombor, 1849 január 27.

Rónay Móric torontáli alispán a torontáli lakosság meneküléséről.

Budapest. O. L.; H. B. 1849. 1347. sz.

59. sz./1849.

... [Torontál] megye azon járások tisztviselői, hol már az utolsó napokban a katonaság elmenetele előtt is az engedetlenségnek világos jeleit tapasztalák, és a berohanó ellenség általi lemészárlásnak kitéve lévén, — meg nem maradhattak... A megyének magyarsága egy kisebb részben, a Maros mellett bent a megyében települt meg ideiglenesen, de a nagyobb rész átment Csanád és Csongrádba, borzasztó vala látni a költözködést ... felkerekedett nagyja, kicsinye, s még hírmondó sem maradt hátra a helységekben, magukkal vivén csekély eleségeiket s marháikat, melyek egyrészét takarmány híján már útközben elprédálni kényszerültek...

Mit szóljak még azon kisded gyermekekről, kik a költözködés alkalmával megfagytak, csupán a törökkanizsai járás egyik kerületében 17 csecsemő fagyott meg, továbbá egy szemtanúnak állítása szerint útközben két parasztnő egy szénavontató oldalában lebetegedvén, s éjjel a hidegben ott maradván, reggelre újdonszült magzataikkal megfagyva találtattak; valóban ilyenek hallatára föllázad az emberben minden érzés s mindenki átkot kiált azokra, kik ily nyomort hoztak ezen nemzetre.

Vukovics kormánybiztos Szegedről 1849 február 9-én pedig jelenti:

„A szerviánusok alatt a magyar népet hagyni nem lehet, mert ha megígérnék is, hogy személyeiket és vagyonukat nem bántják, a rendezetlen rabló csordák rablása és öldöklése ellen népünk biztosítva nem volna...

640.

Karlóca, 1849 január 28.

Sztratimirovits György a szenttamási helyi bizottságot küldöttségi tagok választására hívja fel.

Másolat. Karlóca. K. P. L. 1849.

No. 107/1849.

Да би се у нашијем обстојатељствама у којима се **наша** народна ствар налази, закључења наша народна **од 1. и 3.**

Маја пр. г. поузданије и спаситељније у живот приводити могла, као поглавито условије сматра Средоточно Правленије војводовине, да се неспоразумњење које између Средоточног Правлени а војводовине Србске и његовог Председавања Светог Србског Патријарха кроз несретно у последња времена догодивше се обстојатељство постоји, што пре уклони; на који је конац ово Правленије осим многи сходни и већ учињени корака и посредствовање нашег народа ко удејствовању наше ватрене у реченом смислу састојеће се жеље закључило. Уследству тога налаже, се горехваљеном одбору, да он из обштине своје два ваљана народно поверење уживајући Депутирпа 19-а т. м. у Карловце овом правитељству упути, одкуд ће прикључени нашој Деп. тацији председавању Г. Патријарху одма отићи и озбиљски ходатајствовати, да његова светост на место свога определења у Карловце што скорије дође.

Из заседања средаточног Правленија војводовине Српске.

У Карловци 16-а Јануарија 1849.

Секретар	Подпредседатељ, Кавалер
Петар Нинковић.	Ђорђе Стратимировић.

Fordítása:

N. 107/1849.

Hogy körülményeinkben, melyekben a mi nemzeti ügyünk leledzik, a mi a május 13. és 15-i határozataink minél biztosabban megmentésünkre megvalósíthatók legyenek, a szerb vajdaság központi kormánya főfeladatának tekinti a félreértésnek, mely a szerb központi vajdasági kormány és annak elnöke, a pátriárka Őszentsége között szerencsétlenségre az utóbbi időben fennáll és ennek minél előbb vége vettessék; s mely végből ezen kormány, számos alkalmas, megtörtént lépésen és közbenjáráson kívül az előbb említett fennálló hő óhajaink megvalósítására határozatot hozott. Ennekfolytán meghagyatik a tek. bizottságnak, hogy községéből, a nép bizalmát bíró, két érdemes küldöttet jelen hó 31-én Karlócára ezen kormányhoz küldjön, akik a mi küldöttségünkkel egyesülve, a pátriárka Őszentségét felkérjék rendeltetési helyére, Karlócára, minél előbb eljönni. — A karlócai szerb vajdasági kormány üléséből. Karlóca, 1849 január 28. Sztratimirovits György alelnök; Ninkovits Péter titkár.

641.

Baja, 1849 január 28.

Horváth bácsmegyei főispán Bács megye állapotáról.

Budapest. O. L.; H. B. 1849. 1343. sz.

75. sz./1849.

Az, hogy a katonaság innen való elvonulása, nem egyes érdekből vagy a haza más részének megmentése, hanem egyenesen a nemzet létének fentartása tekintetéből történt, előttem is tudva vagyon. — Ámde itt e megye 40.000 lakossága minden véderő nélkül egy oly ellenség irányában hagyatott, mely egyenesen a magyarnak nemcsak vagyona, hanem élete ellen is törekszik...

... A nép minden lelkesedése dacára az ellenség naponta pusztít, és felfelé vonul... A legborzasztóbb azomban, hogy a nép dühétől kell tartanunk s főleg a németség az egész megyében fellázad ... a nép egyenesen a civilisált osztálynak, illetőleg a tisztviselőségnek tulajdonítja, hogy a katonaság megyénkből kivonult, bosszút forral ennek irányában s minden igyekezetét annak kiírtására fordítja.

Kettős ellenség közepette állunk — a dühöngő rác ellenség és a felingerült nép között. Nincs vezérünk, nincs fegyverünk, nincs municiónk... Lelkes itt azért még a magyar lakósság, megtesz nemzetiségünkért mindent, csak küldjenek önök vezetőket...

Bácsmegye tisztikara ellen terjesztett azon hír, mintha megadásról tanácskozott volna, alaptalan...

Uram, a nép dühe rettenetes, mi legrosszabb a németség a rácokhoz kapcsolódik és irgalmatlanul gyilkol.

Hasonló jelentést tett Knézy Antal bácsmegyei alispán is, mint a bácsmegyei tábori bizottmány elnöke. A tábori bizottmány erre a népfelkelés fölötti parancsnokságot Bezerédy Miklós ezredesre és Végh Bertalan őrnagyra bízta. (Zombor, 1849 január 22. O. L.; H. Biz. 1849/1085.)

642.

Becskerek, 1849 január 29.

Rajacsits pátriárka-kormányzó a karlócai főodbort felfüggeszti, Karlócát ostromállapotba helyezi és a főodbor tagjait magához rendeli.

Másolat. Djejanija. 1849. No. 361.

No. 235/1849.

Ја сам примио једно писмо главног одбора од 4. тек. Но. 4236 којим он мене у своју средину у Карловце позива.

Ово је писмо пуно вознешенија и увреда мог достојанства, као управитеља народног, и садржава у себи намјере, које, ако би се у дјејство привеле, опасност би светој нашој ствари нанеле.

После тога примио сам и друго од 8. тек. Н. 13. истог содржанија. У првом остављa ми се рок долазка у Карловце 10., а у другом, у ком ми се назначава, да је то последњи позив на мене — 12.

Оба ова писма донеле су ми депутације, којима сам ја устмене одговоре дао, да за сада немогу доити, а како ми буде могуће, да ћу доћи у Карловце; у прочем да оделенија Главног одбора по свом определенију раде, као што и ја радим: писмено пак нисам хотео одговарати, желећи избећи полемику у свако, а особито у садашње време највећма вредносну.

На мој циркулар у смотренију арретирања Г. Ђорђа Стратимировића, у ком сам ја изложио опасност, која прети успјеху наше свете ствари, о чему ја крепка и неоспорима дата имам, и која ће се изложити у процесу који се њему отворити има, Главни одбор разаслао је плакате противу дејствујуће, који су мени по највећој части од наши власти како политически, тако и војени послани, с највећим огорченијем противу беспутног поступка Главног одбора и Стратимировића. Ја сам и ово све на лахко узимао и радио сам моје послове.

Када ми је пак данас овдешњи одбор поднео писмо једно Главног Одбора, којим овај захтева, да се два Депутирца од Бечкерека у Карловце пошаљу, а да ће се из разни мјеста Депутирци скупити к тому намеренију, да к мени дођу, и у Карловце зову ме, ја налазим себе принуђена оставити стрпљеније и противу таког незаконог акта јавно изразити се.

Но пре него што би се у овом предмету определително изразио, налазим за нужно изјавити моје удивљеније, да Главни Одбор сад тек од 9. Јан. почиње непризнавати мене за привременог Војводине Управитеља, и јавно против мене ополчава се. Јели то онај Одбор, који је летос у Јулију месецу, у крајњем свом разстројенију мене једногласно умолио, да се примим прављенија под именом „Управитеља“ којом ми је приликом живо наметао, и само званије „Диктатора“. Јели то онај Одбор, кога је судбина скупштином Септемврија месеца изречена, где је казала „да се оставља мени и Г. Војводи право и дужност, Главни Одбор устројити и лица за њега избрати“. И кога смо чест ја и Г. Војвода избавили, задержавши исте членове његове? Јели то онај Одбор, који је сваком приликом, кад је год какво лепо писмо или какво потврђење или милост из Беча дошла с највећим усхићењем мени благодарност своју изражавао, мени све успјехе у светој нашој ствари восписујући?

Јели то онај Одбор који је при концу месеца Декемврија, кад је член његов, Г. Радак нека беспутна претстављенија у Сосједанију чинио, иста одбио, и мени знаке чисте љубави и поверења писмено послао? Јели то онај одбор, ког претставници по устројенију његовом самном радити имају, докле одвојена отделенија, правосудно и економическо отдвојено раде? Чудно је замислити, да он и гдекоји поједини членови још 31. Дек. и 3. Јан. к мени најнежније относе се, и у једанпут 9. Јан. сасвим другчије пишу и раде. Очевидно је, да је то све смутња Г. Стратимировића, који је своје послове у Бечу оставио, противу мог Налога, да тамо остане, док се послови не сврше, ипак доле сишао, и Главни Одбор за средство своји лична намера употребио. Главни Одбор иште, да држи скупштину а то иште и Стратимировић. Кому сад треба скупштина, докле нити она част Војводовине, која је ослобођена, нити она, која под игом непријатељским стење, у избору Депутираца, и у скупштини овој участвовати неможе, ово зато, што је куће своје оставила, и браћу своју избављати отишла, разве оному, који војводство себи истерати жели.

Ако ли се пак Војвода бирати има, као што ће он бити целог народа Војвода, тако га и цео Народ треба да бира. У прочем за скупштину треба саставити устав за бирање Војводе и за отношенија војводовине унутрашња и изванашња, за чега израђење потребује се и времена и спокојства, које нам је до сада оскудевало где се сваки дан само о сохраненију сушествованија старати ваљало. А ако је истина, да сам ја *Управитељ Војводовине,* ваља да се требало обазрети, шта ћу и ја и по искуству и по власти мојој казати. Главни Одбор признаје мене за свог Председатеља, а не за Војводовине Управитеља: но ја знам да сам и једно и друго, *прво по мојој вољи* кад сам се тако у устројенију средоточног прављенија поставио, и то за случај кад се буду држале седнице одборске, а друго по вољи Главног Одбора и Скупштине народне. Ако ли и о овом сумњи се Главни Одбор, нека прогледа он сам. — Главни Одбор — акта од месеца Јулија, у којима је или он сам, — Главни Одбор, — то званије и власт дао; а у исто време нека прочита дејанија Скупштине Септемберске. Тамо ће наћи престолно слово и аддресе Скупштине, питам јесам ли Скупштину, као Председатељ Одбора, или као Управитељ отворио? и јели Скупштина мени као Председатељу или као Управитељу Адресс поднела? Питам, јели ме као Одбора, или као народног Председатеља за председатеља Скупштине изабрала? Питам, кад је Скупштина мени право дала зајам учинити, окружни Одбор Панчевачки престројити, главни одбор саставити, политику у избору ови лица спрама Књажевства Сербије испитати, лица за

конференцију међународну и с владајући двором избрати, јели ми ово као Председатељу Одбора дала, или као народном Управитељу? Ако је као Одбора Председатељу, то онда сва она изузећа у мом отсуствију и препјатствованију пристоје подпредседатељу, или кому члену, који се трефи н. пр. најстарији. Дал' би пак који подпредседатељ или член Главног Одбора усудио се, позвати се овима мени данима преимућствама, то незнам, јербо то зависи од измерености или неизмерености относитељног разсужденија: но да би Скупштина велика народна таково ползовање за злоупотребљеније строгом одговору подлежеће прогласила, мислим, да сам совршено уверен, као што сам и о том уверен, да Скупштина у Адрессу свом најпоузданијем качевству мом к мени као и к „Управитељу Народном“ относи се, премда Главни Одбор у писму свом од 4 тек. каже, „да се ни у једном закључению Скупштине ни име Управитеља Народног не спомиње“. У овом изјасненију налази толкованије своје и оно протестирање Главног Одбора, да он треба да бира лица за коммиссију, која ће израдити устав. Јер скупштина и за друга лица, и за Главни Одбор мени даје право бирања, а не одбору. По овому ваља да следује, да је моје и за ову коммиссију лица бирати. Овде долази и толкованије за Г. Мајерхофера, ког сам ја привремено поставио за верховног комманданта, ово за то, што га је и покојни Војвода употребљавао, а ово што војска потребује ког Официра вишег степена, иначе неима се коме повиновати. Исто се разумева за коммиссара за Срем, који је постављен по претстављенију саме жупаније Сремске и по потреби, списивати батаљоне у жупанији. Преки пак Суд расписао је најпре покојни војвода, и ја сам само потврдио и сочинио га је онај, који сад протестира, представник политически, у прочем што се овог „Управитеља“ титуле тиче, ја му титулу на свим писмима, која на моје име долазе читам, и будући да и Главни Одбор на свим својим писмима кмени и от пре и сад исту титулу ставља: то мислим, да је свак пре дужан одговарати зашто пише нежели ја, који читам.

Што се пак власти моје и власти Главног Одбора тиче, ја знам, да је Скупштина мени и Г. Војводи власт дала, да устројимо Главни Одбор. Немогу мислити, да је у уму имала да Главни Одбор буде неко тело, независимо од мене, и Г. Војводе, кад је створ његов нама вручила. Но мислила је, као што се и изражавала у седницама, да ми себи устројимо Правитељство за руководство администрације по нашем благонахођењу на нашу помоћ. Скупштина 1. маја предала је Војводи прављеније. Скупштина 25. Септ. желила му га је предати, кад је већ у нашу средину дошао био. И да је примио или примити

могао, он би био Управитељ а саставио би себи за помоћ Правитељство, као што и на други мести бива. Но он које зато, што јошт није био од Његовог Величанства потврђен, које зато, што је имао рат водити није се примио целог, но само војенног правленија, а за остало умолио је мене.

Узевши дакле с којему драго стране, или по жељи Скупштине, која је мени по горе сказаному онолика изузиматељна изузећа вручила, која се сва тичу правленија која је на мој позив дошла, моје отварање признала, мени адрес подала, и мене „Управитељем" назвала, као и по жељи Мајске Скупштине, која је мене на врх дјеловодства поставила, моју кандидацију, за избор Војводе примила, мене к Његовом Величанству на верху Депутације опремила или по уступленију Војводе, који је своје право мени уступио, или по височајшем Рескрипту царском, који Угарску и сојужене части у војено стање поставља, забрањујући за ово време сваке скупштине, у ком војеном стању војене власти управљају, које војене власти почињући од верховног војске комманданта Ф. М. Књаза Виндишгреца пак до српске Војводовине војеног комманданта, покојног Војводе, Генерала Шупљикца и садашњег Генерала Тодоровића, све к мени обраћају се, и од мене добром поретку надају се, о чему и само височајше Министерство, и сам предсветли Император и Фердинанд и Франц Јосиф подобно поступаније и поступају, кром тога узевши љубав и усхићење народа и Српског и Влашког и Њемачког, које спрама мене у дочецима и адресима показују, и најпосле узевши са стране жестоког огорченија, које се од стране народа противу Вас Господо показује, од како сте подигли барјак буне противу мене, и постојећег поретка, ја незнам Господо какав темељ имате Ви за себе, заназидати власт Вашу мимо „Управитеља", или натерати мене, да ја будем само прост Ваш Председатељ, и позивати мене на срокове, ако би ја био под Вашом властију. Ви сте членови Одбора, који сви имате своје определеније по устројенију. Неки сте при правосудију, при правосудију треба и да радите; неки сте при Главном Коммиссаријату, при тому и да будете Неки сте при Војеној канцеларији, ту и да будете. Неки сте по особеном порученијама: при овима и да се употребљавате. Неки сте претставници, и као такови треба да сте при мени; кад је било 1. Дек. нападеније на Карловце, ја нисам могао у Карловци остати, ово што ми није могуће, особито у мојој старости на предстражама радити, ово што могу мислити, да ће непријатељ, који највећма за мојом персоном чезне, ко зна какву вештину. а особито у зимне дуге ноћи, употребити, и мени досадити, ил' да ће ме когод за новце или мерзости, као што Ви Господо такову спрама мене показујете, издати, нашао сам

за нуждно, уклонити се у Земун, тим већма, што присуствијем мојим у Београду успјешније могу дејствовати на Београдске власти у призренију моралне, новчане, физическе и амуницијалне помоћи, чега плодове за ово време ако нисте Ви Господо, ал' свет је видио, који зна да 10.000 браће Сербијанаца за нашу свету ствар у Војводини војују до сада оправитељственом новцу и амуницији позајмљеној, и што из Земуна успешније могу дејствовати на Панчево и Банат, где је војенно позориште у ово време. Да се пак уредније експедиције из Београда у Панчево чине, кад сам ја у Земуну, о том не верујем, да ће нужно бити доказивати. Претставнике могао сам све са собом повести, и што нисам, узрок је што се Главни Одбор летос кад се реч повела о том, бил' се он у Земун преселио, изразио, да неће из разни узрока. Да се дакле неби учинило, да ја противу закљученија одборског Одбор у Земун премештам, нисам повео неке Претставнике, а имено оне, који мање позива имају при мени, више у Карловци бити. Тако нисам повео церковног, јербо ја сад о цркви немам кад радити, а он је пун дан у парохији својој Карловачкој и у Протопресвитерату. Нисам повео санитетског, који више посла има у Карловци, где су болнице, него у Земуну. Нисам повео Просвешћенија, што и он и његов помоћник имају довољно посла са школама, које нису у Земуну и које су у Срему и Шајкашком батаљону, јер у другим частима Војводовине, није никоме до школа, много удобније из Карловаца надзиравати и управљати могу, нежели из Земуна. Нисам повео Полицајног, што налазим да је нужније у Карловци због блискости Варадина, и усредоточенија прављенија, него у Земуну, крају Срема. Остало је пак свима право, писмено самном саобраштавати се, које је могућно за струке, у којима као што су речене, нема тако многи и тако чести спменија самном, као Управитељем. Остају јошт струке: дипломатическа, политическа и финанцијална, који Претставнике првог и последњег, као и Народног Секретара повео сам са собом а за другог сам знао, да ћу га враћајући се из Коммисије Панчевачке у Земуну задржати. Тако је и било. Но он је само неколико дана при мени остао, а потом јавио се да жели само на три дана у Карловце отићи, и одма ће се вратити. Ја сам нато соизволио: но он се до данас к мени вратио није. Поручивао сам и писао, да дође; но он никако дошао није. Ја сам га у овом извињавао с тим, што знам да је обично врло комотан а мрзи га много радити; а ја опет знам, да сада ваља много радити. Овај је претставник од стране Главног Одбора чрез ово време много нежни и учтиви писама на мене потписао, до 9. тек. — како ћу да толкујем, разве да га је Г Стратимировић с обнадеждењем, да ће он бити војвода, ваљда као

свога Новосаћанина у своју мрежу смутње добио као и Г. Претставника просвешћенија, који под 31. Дек. мени потписује се „клијент“ и честита ми као оцу све дечице Војводовине, Бог зна с каквим похвалама; а од 4. Јан. и на ниже потписује и разшиље по Војводовини плакате противу мене. — Што се пак подпредседатеља тиче он ако је у Земљи има бити при председатељу и с представницима; а што се садашњег случаја тиче, он треба да је у Бечу, да послове израђује, који јошт нису окончани и на које је био послан, по сопственој својој жељи, и куд сам му изрично писао, да не силази доле, но да остане, док се све не оконча, кад ћу га ја позвати.

Ал' свирепе страсти кад почну неумереног човека мучити, оне не гледе на каквоћу средства. Средства била, каква им драго, само да се цељи постигну. Он хоће да буде Војвода, он оставља своје место у Бечу, он измами од Г. Ефрема Обреновића, Бог зна у које име, 1.000 фр. у зајам, које неможе Шпирти да положи, или можда неће ни морати полагати; он иде по становима и подговара унтерофицире, да за њиме пођу, он труби, да га је народ из Беча позвао, који у њему једном своје спасеније налази; он гласа, да ће 600 људи по њега у Земун доћи, да га воде у Карловце, и поставе га на верх народног правленија; он се хвали да су га у Бечу нудили да буде генерал и царски Ађутант; он некакве генералске Униформе носи, а пре неколко година квитирао је Лајтнанство; он гђе год дође проглашава, да је народ с мојом администрацијом незадовољан као и с неким од мојих претставника, који се заиста највише труди и ради самном заједно, он нама пришива апсолутизам, бирокрацију, шварцгелберство, диктатуру, и шта ти ја знам, и то све јавно, гдегод дође, само да народ побуни, ако би и могуће било, помислите ове системе при код нас уведеној системи представническој — репрезентативној — т. ј. скупштинарској, при којој ће сваки дати одговор скупштини за своје послове; ал' одбор није скупштина пак да се њему даје одговор и рачун, већ членови одбора. Као членови Правитељства свак за себе ради или лично самном, ил' неки по отделенијама, тако на пр. претставник Дипломатически не може искати рачун од отделенија правосудија. Али обоји имају давати рачун скупштини самном за једно. Он иште од мене комманду Бачку, као једино средство к његову усмиренију, и онда неће ништа започинити. Кад то не добије, он прети, да ће се судити пред народом, и да се гдекоји неће станити чак до Цариграда. Кад неможе ништа, он иште од мене пуномоћије да иде у Карловце, и цео одбор растера. Кад то не добије, он хоће да да оставку на подпредседатељство, и не држећи реч, оће да иде на позив Главног Одбора у Карловце, да прими

друго определеније; јер Главни Одбор може и њему нова определенија давати и нове членоте примати, као капетана Биггу, неког Светозара Милутиновића и т. д. за које стоји под одговором народној Скупштини. Он хоће у Карловце. Ја видећи чујући, што опет говори и како и опет обмањује народ, да неће плаћати данка, ни свјашћенству бира, нити ће бити Господаре, и. т. д. особито знајући, шта је јесенас радио, нисам му хотео допустити, да у Карловце иде, позвао сам га да самном иде у Вршац и у Банат ради војенног совјешћанија и утврђенија нове власти у освојеним пределима. Но он није хотео већ је отишао у Карловце; докле сам ја од Вршца довде прошао и одборе утврдио, и коммисије Темишварскога Кригсрата и који је хотео освојене диштрикте себи потчинити, одбио на велико утешеније и утврђеније најживље одушевљеност Народа.

И будући да је Главни Одбор до те продерзливости дошао, да из различна места Војводовине Депутирце у Карловце сазива: то ја бринући се о благу и напретку свете наше ствари, по народном, мени поклоњеном повереније, који од мене сада срећу своју највише изгледа, и по предели Банатски, од како је Главни Одбор худо постати почео, противу истог и устмено и писмено изражава се властију Управитеља Војводовине. Актом овим Главни Одбор суспендиран, решавајући, да се све канцеларије позакључавају; чланове пак главног одбора позивам све к мени у Главни квартир у Хацфелд, или где буде, да ми до закључително 25. тек. овде представу, да видим могу ли се ја с њима споразумети, и у напредак њен у њиовом качеству употребити. Ако видим, да споразуменије повратити немогу, или ми до реченог срока овде не претстану: то ћу по праву, по кому сам њих избирао, друге избирати, а њих свободне пустити; Карловце пак постављам у строго ратно стање, докле се предмет овај Главног Одбора или на један или на другчији начин не реши. Који од членова не усхтје к мени доћи, а није житељ карловачки, има одмах одлазити својој кући.

Да неби пак деловодство у економическом отделенију и Главном коммиссаријату терпило, Г. Варсан и Г. Крестић нека на своји мјести с персоналом канцеларијским останy, а мени писмено изјасненије пошаљу дал' се с мјенијем мојим, у овом писму изложеном соглашавају или не?

Fordítása:

Megkaptam a főodbor (1849) január 4/16-án 4236. sz. alatt kelt iratát, mellyel engem Karlócára a maga körébe hív. Ezen irat tele van nemzeti kormányzói méltóságom ellen intézett sértegetésekkel, s oly szándékokat tartalmaz, melyek, ha megvalósíttatnának, szent ügyünket veszélybe sodornák. Ezután

még egy másodikat is, (1849) január 8/20-ról keltezve, 13. szám alatt, ugyanolyan tartalommal vettem. Az első iratban január 10/22-e, a másodikban, mint utolsó meghívás, január 12/24-e jelöltetik meg Karlócára való visszatérésem határidejéül.[1]

Mindkét irat küldöttségek útján adatott át nekem, melyeknek szóbelileg kijelentettem, hogy jelenleg nem mehetek oda, de amint lehetséges lesz, elmegyek Karlócára; egyébiránt a főodbor osztályai, rendeltetésük értelmében, működjenek továbbra is, ahogyan én is így cselekszem: nem akartam írásbelileg válaszolni, minden polémiának kitérni óhajtván, kivált most, a legfontosabb időben.

Az én köriratomra, mely Sztratimirovits György úr letartóztatására vonatkozik, melyben a veszélyre rámutattam, mely szent ügyünk sikerét fenyegeti, mire nézve nekem erős és kétségtelen adataim vannak s melyek az ellene megindítandó vád alá való helyezéskor közzététetni fognak, a főodbor ellentmondó hirdetményeket küldött szét s melyeket nekem a mi politikai és katonai hatóságaink nagyrésze megküldött, a főodbor és Sztratimirovits illetlen eljárása felett rendkívül felháborodva. Mindezt én alig vettem figyelembe, dolgaimat tovább intézve el.

De midőn ma a helybeli (kerületi) odbor a főodbor egy újabb iratát kézbesítette nekem, melyben követeli, hogy Becskerek két bizalmiférfiút küldjön Karlócára és különféle helységek küldöttei szintén ott fognak összegyűlni,[2] azzal a szándékkal, hogy hozzám utaznak és engem Karlócára meghívjanak, kénytelen voltam türelmemmel felhagyni és ilyen törvénytelen tett ellen nyilvánosan nyilatkozni.

Mielőtt azonban ezen tárgyban határozottan nyilatkoznék, szükségesnek vélem csodálkozásomat kifejezni, hogy a főodbor engem csak most (1849) január 9/21-től fogva kezd a vajdaság ideiglenes kormányzójának nem elismerni és nyiltan ellenem jajgatni. Vajjon ez az a főodbor, amely tavaly július havában, végső felbomlásakor, egyhangúlag arra kért fel, hogy mint „kormányzó" fogadjam el a kormányzást, mely alkalommal még a diktátorságot is nyomatékkal felajánlotta. Hát ez az a főodbor, melynek sorsa az (1848.) szeptemberi nemzetgyűlésen eldőlt, s melyen kimondatott, hogy „rám és a vajdára bízatik a főodbor megszervezésének kötelességszerű joga és tagjainak kijelölése", s melynek becsületét én és a vajda megmentettük, megtartván a régi tagokat. Hát ez az a főodbor, mely minden alkalommal, amikor Bécsből valamely jóleső irat, jóváhagyás, vagy kegy

[1] Lásd a 635. számú iratot a III. k. 355. lapján.

[2] Lásd a 629. és 635. számú iratokat a III. k. 333. és 349. lapjain.

leérkezett, a legnagyobb sietséggel nekem háláját kifejezte, nekem tulajdonítván szent ügyünk összes sikereit. Vajjon ez az a főodbor, mely (1848) december vége felé, amikor egyik tagja, Radak, illetlen előterjesztést tett az ülésen, azt elvetette és engem írásbelileg szeretetéről és bizalmáról biztosított?, hát ez az a főodbor, melynek képviselői, szabályszervezet szerint, velem egyértően kötelesek dolgozni, míg a jogügyi és gazdasági osztályok külön működnek. Csodálatos, hogy a főodbor és egyes tagjai még (1848) december 31., január 12. és 15-én a legilledelmesebben viselkedtek velem szemben és egyszerre január 9/21-én máskép írnak és cselekszenek. Szemmel látható, hogy ez mind Sztratimirovits izgatásának eredménye, aki saját dolgait, intézkedésem ellenére, mely szerint Bécsben maradjon az ügyek befejezésére, azt elhagyva, mégis leutazott és a főodbort személyes céljainak eszközéül használta fel. A főodbor a nemzetgyűlés megtartását követeli s ezt követeli Sztratimirovits is. Kinek kell a nemzetgyűlés, amikor sem a vajdaság felszabadított része, sem az ellenség igája alatt nyögő része, sem a képviselők választásában, sem a gyűlésen részt nem vehet, mert a falvak lakói elhagyták házaikat, hogy testvéreiket kiszabadítsák, s csak annak kedvéért, aki magának a vajdai méltóságot meg akarja szerezni.

A vajdaválasztáskor, lévén az az egész nemzet vajdája, az egész nemzetnek kell választani. Aztán a nemzetgyűlés számára törvényt kell hozni a vajdaválasztás iránt, valamint a vajdaság bel- és külügyi viszonyai számára is, aminek kidolgozásához idő és nyugalom kell, amit jelenleg nélkülözünk, amikor mindennap a legszükségesebb dolgokról kellett gondoskodni; s ha való, hogy én vagyok a *vajdaság kormányzója,* akkor arra is kellett volna tekintettel lenni, hogy mit mondok én is tapasztalatom és kormányzói állásom folytán. A főodbor engem csak elnökének ismer el és nem a vajdaság kormányzójának: én azonban úgy tudom, hogy úgy az egyik, mint a másik vagyok; az egyik saját akaratomból, amikor a központi kormányzási szervezet élére állottam bizottsági ülések esetére, a másik a főodbor és nemzeti gyűlés akaratából. De ha kételkedik ebben a főodbor, nézze meg önmaga az (1848) július hó iratait, amelyekből láthatja, hogy maga a főodbor adta meg nekem a címet es kormányzói hatalmat[1] és egyúttal tekintse meg az (1848) októberi nemzetgyűlés iratait. Ott megtalálhatja a székfoglalóbeszédemet és a nemzetgyűlés föliratát.[2] Azt kérdem, mint a főodbor elnöke vagy mint kormányzó nyitottam-e meg a nemzet-

[1] Lásd a 389. és 392. számú iratokat a II. k. 582. és 588. lapjain.

[2] Lásd a 495. számú iratot a III. k. 99—111. lapjain.

gyűlést? s a gyűlés engem, mint elnököt vagy mint kormányzót üdvözölt-e? Azt kérdem, vajjon a főodbor, vagy a nemzetgyűlés nemzeti elnökéül választott-e meg? s kérdem, amikor a gyűlés engem felhatalmazott kölcsönvételekre, a pancsovai kerületi odbor átszervezésére, a főodbor átszervezésére és ezen egyéneknek a szerb fejedelemség iránti politikai hitvallását megvizsgálni, az egyéneket a nemzetközi konferenciákra és az uralkodóházzal való értekezésre kiválasztani, — vajjon ezen jogok mint főodbori elnöknek, vagy mint nemzeti kormányzónak adattak-e meg? — ha mint főodbori elnöknek, akkor ezen összes kivételes jogkör távollétteмben akadályozásomkor az alelnököt illetné meg, vagy esetleg valamely tagot, például a legidősebbet. Vajjon bátorkodna-e a főodbor valamelyik alelnöke, vagy tagja ezen nekem adott előjogokra hivatkozni, — nem tudom, mert ez a viszonylagos megítélés mérlegelésétől függ, vagy nem is. Meg vagyok győződve azonban, hogy a nagy nemzetgyűlés ilyen kísérletet szigorú felelősséggel illetné, valamint arról is meg vagyok győződve, hogy a nemzetgyűlés feliratában mint a nemzet kormányzójához szól, bár a főodbor f. havi 4/16-i iratában azt állítja, „hogy a nemzetgyűlés egyetlen határozatában sem fordul elő a nemzeti kormányzó nevezete". Ezen kijelentésén alapszik saját magyarázata és a főodbor tiltakozása is, mely szerint ő hivatott azon bizottsági tagok megválasztására, melyek az alkotmányt ki fogják dolgozni. De a gyűlés más személyek és a főodbort illetőleg is nekem adta a választási jogot és nem a főodbornak. Ebből folyik, hogy ezen bizottsági tagok megválasztása is engem illet; ebből magyarázható az is, hogy én Mayerhofer urat ideiglenes főhadparancsnoknak neveztem ki, azon okból, mivel az elhalt vajda is az ő tanácsait vette igénybe s minthogy a hadsereg részére magasabb rangú tiszt kellett, mert különben nem lett volna kinek engedelmeskedni. Így értendő a szerémmegyei főbiztos kinevezése is, mely Szerém vármegye saját előterjesztésére történt, a vármegyei zászlóaljak összeírása miatt. A statáriumot a néhai vajda rendelte el először s én csak helybenhagytam, a rendeletet azonban az készítette el, aki most ellene tiltakozik: a politikai osztály elnöke. Ami pedig a kormányzói címet illeti, ezt a hozzám intézett összes iratokon olvasom s minthogy a főodbor is azelőtt és most is ezzel illet, azt hiszem a főodbor tartozik erre előbb felelni, nem én, aki ezt olvassa.

Ami az én kormányhatalmamat és a főodborét illeti, én úgy tudom, hogy a nemzetgyűlés nékem és a vajdának adta azt a főodbor átszervezésére. Nem tudom elképzelni, hogy a főodbort tőlem és a vajdától valami független szervnek gondolta, amikor szervezését ránk bízta. Úgy vélte s ennek az

üléseken kifejezést is adott, hogy mi magunknak legjobb tudásunk szerint segítségünkre a közigazgatás vezetésére egy ügyvezetőséget szervezzünk. A nemzetgyűlés (1848) május 13-án a vajdának adta át a kormányzást; az (1848) szeptember 25/október 5-i gyűlés is neki óhajtotta átadni, amikor körünkbe érkezett. S ha elfogadta, vagy elfogadhatta volna, ő lett volna a kormányzó és a maga segítségére fel is állította volna az ügyvezető-testületet, mint az máshol is történik. De ő, mivel egyrészt még nem erősíttetett meg Őfelsége által, másrészt mivel a hadvezetés tétetett föladatává, nem fogadta el az egész, hanem csakis a katonai igazgatást és a többire engem kért fel.

A kérdést bármely oldalról is tekintve, akár a nemzetgyűlés óhaja szerint, amely engem a fentebb felsorolt annyi kivételes teendőkkel felruházott s melyek mind a kormányra vonatkoznak, s mely hívásomra eljött, az én megnyitó-beszédemet elfogadta, hozzám föliratot intézett s engem „kormányzónak" nevezett, akár a nemzetgyűlés óhaja szerint, mely engem a kormányzat élére állított, a vajda személyére vonatkozó jelölésemet elfogadta, engem az Őfelségéhez menesztett küldöttség élére állított, vagy a vajda intézkedése szerint, aki a saját összes jogait reámruházta, vagy pedig a magas császári leirat szerint, mellyel Magyarország és kapcsolt részei hadiállapotba helyeztettek, ezen idő tartamára minden gyűlést megtiltva s mely hadi állapotban a katonai hatóságok igazgatnak s melyek Windischgrätz táborszernagy főhadparancsnok által néhai Suplyikác és Todorovits jelenlegi tábornokok alá rendeltettek a szerb vajdaság területére — mind hozzám fordulnak s bennem a jó közrend okából reménykednek, amitől a magas miniszterium és maga a felséges császár, Ferdinánd és Ferenc József, hasonló eredményt várnak, azonkívül, tekintve a szerb, oláh és német nemzetiségek elragadó szeretetét, melyek a fogadtatásokban és üdvözlő-iratokban irányomban megnyilatkoznak, s végül tekintve amióta önök én ellenem és a fennálló közrend ellen a lázadás zászlóját kitűzték, a nemzet részéről nyilvánult heves fölzúdulást, — valóban nem tudom uraim, milyen alapra akarják önök a hatalmat „a kormányzó" mellőzésével fölépíteni vagy engem arra kényszeríteni, hogy önöknek csak közönséges elnökük legyek és engem olyan dolgokra fölhívni, mintha én az önök hatalma alatt állanék, pedig önök csak a főodbor tagjai, akiknek mind a szervezési rendelet szerint megvan a maguk rendeltetése. Önök közül némelyek az igazságügynél vannak, s ezeknek itt a helye; némelyek a főbiztosságnál vannak és emellett tartoznak lenni; némelyek a hadi irodában alkalmazvák, ezeknek is itt a helyük. Némelyek a külön hivatalokban s itt tartoznak foglalatoskodni. Némelyek önök közül

elnökök s mint ilyeneknek, mellettem a helyük. Amikor (1848) december 1/13-án Karlóca megtámadtatott, nem maradhattam itten és öregségem miatt nem mehettem az előőrséghez, arra is gondolhattam, hogy az ellenség, amely leginkább az én személyem után áhítozik és isten tudja, a téli hosszú éjjeleken milyen eszközök felhasználásával, vagy pedig valaki felbérelve, vagy gyűlölségből, mint amiképen önök velem szemben viseltetnek, elárulna, jónak találtam Zimonyban meghúzódni, annálinkább, mert jelenlétemmel Belgrádban sikeresebben hathatok a belgrádi kormányra és a morális, pénzbeli, fizikai és hadiszerek (?) segítségre való tekintettel, melynek gyümölcsét ezen időben ha nem is önök, de a nép látta, amely tudja, hogy 10.000 szerbiai önkéntes a mi szent ügyünkért a vajdaságban harcol, kölcsönzött pénzen és hadiszerekkel s mivel Zimonyból sikeresebben intézkedhetem Pancsovát és a Bánságot illetőleg, a jelenlegi hadiszíntéren. Vajjon Belgrádból Pancsován át rendesebben intézkedhettem volna-e, mint Zimonyból, nem tartom ezt szükségesnek bizonyítani. A kormányzat összes elnökeit magammal vihettem volna, s hogy ezt nem tettem, ennek oka az, hogy a főodbor a nyáron, midőn a Zimonyba való áthelyezésről szó volt, különféle okokból ellene nyilatkozott. Nem akarván a főodbor határozata ellenére azt Zimonyba áthelyezni, nem vittem magammal némely elnököket, akiknek kevesebb érintkezése van velem, hanem Karlócán hagytam. Nem vittem magammal az egyházi elnököt, — nincs is időm most egyházi ügyekkel foglalkozni, — aki egész nap a karlócai parochián és a presbiteriumban van. Nem vittem magammal az egészségügyi elnököt, akinek több dolga akad Karlócán, mint Zimonyban, mert ott vannak a kórházak. Nem vittem magammal a kultusz elnökét, akinek és helyettesének elég dolga van az iskolákkal, melyek nem Zimonyban, hanem Szerémségben és a csajkás zászlóaljban vannak, mert a vajdaság egyéb részében senki sem törődik az iskolákkal és azokat Karlócáról sokkal könnyebb ellenőrizni, mint Zimonyból. A rendőri osztály elnökét sem vittem magammal, aki, nézetem szerint, szükségesebb Karlócán, Pétervárad közelében és a jogszolgáltatás egysége miatt, mint Zimonyban, Szerémség véghatárán. Egyébiránt valamennyinek megmaradt a joga velem írásbelileg érintkezni, ami azon osztályoknál lehetséges, amelyeknek, mint említettem, nincsen olyan sok dolga velem, mint kormányzóval. A többi osztály, úgymint: a diplomatikai és pénzügyi elnököket, valamint a nemzeti titkárt magammal vittem, míg a politikai osztály elnökét, megvárván pancsovai küldetéséről való visszatérését, Zimonyban óhajtottam visszatartani. De csak néhány napig maradt mellettem és azután kijelentette, hogy

Karlócára megy három napra és aztán azonnal visszatér. Én ehhez hozzájárultam, ő azonban még a mai napig sem tért vissza. Üzentem és írtam neki, hogy térjen vissza, de sehogysem jött vissza. Tudtam, hogy kényelmes és nem szeret sokat dolgozni, — evvel mentegettem őt, — pedig most sokat kell dolgozni. Ezen elnök a főodbor nevében ezen idő alatt számos gyöngéd és udvarias levelet intézett hozzám e hó (január) 9/21-ig, s akit Sztratimirovits, hogy úgy mondjam, azon hitegetéssel vezetett félre, hogy ő lesz a vajda s talán mint újvidéki polgártársát, gobos hálójába kerített, valamint a közművelődési ügyek elnökét is, aki december 31./január 12-én hozzám intézett iratában kliensemnek írta magát alá és engem, mint a vajdaság gyermekeinek atyját, üdvözölt, isten tudja, milyen hálanyilvánítással — és most, január 4/16-tól fogva s előbb is, a vajdaságban ellenem hirdetményeket küld szét neve aláírásával. Ami az alelnököt illeti, ő köteles, ha itthon van, az elnök és osztályelnökök mellett tartózkodni, s ami pedig a jelenlegi esetet illeti, Bécsben kellene lennie azon ügyek kieszközlésére, amelyek még nem fejeződtek be s amelyek miatt kiküldetett saját kérelmére s hova határozottan megírtam neki, hogy ne jöjjön le, hanem maradjon fent, amíg minden nem fejeztetik be, mire aztán visszahívom majd.

De ha vad szenvedélyek a féktelen embert kezdik marcangolni, az nem válogat az eszközökben, akármilyen eszközt felhasznál, csakhogy célját elérje. Ő vajda akar lenni s ezért otthagyta Bécset. Obrenovits Jefremtől, az isten tudja kinek nevében, 1000 forintot kölcsönképen kicsalt s melyet Szpirtának nem járja a táborokat és rábeszéli az altiszteket, hogy vele tartsanak, ő azt kürtöli ki, hogy a nemzet hívta vissza Bécsből, aki benne egyetlen megmentőjét látja; azt hirdeti, hogy 600 ember fog érte jönni Zimonyba, hogy Karlócára vigye és megtegye a nemzeti kormány élére; azzal dicsekszik, hogy Bécsben tábornoki ranggal kínálták meg és hogy a császár adjutánsának szemelte ki; valamiféle tábornoki egyenruhát visel, ő, aki néhány év előtt hadnagyi rangjáról mondott le; akárkivel is találkozik, azt mondja, hogy a nemzet az én kormányzásommal elégedetlen, valamint némely osztályelnökömmel is, akik tényleg legtöbbet fáradoznak velem együtt; abszolutizmussal vádol meg minket, bürokratizmussal, schwarz-gelb diktaturával s tudom is én még mivel, s ezt nyiltan, mindenki előtt, csakhogy a nemzetet fölizgassa, ha lehetséges volna is, képzeljék el ezt a rendszert, a bevezetett képviseleti, nemzegyűlési rendszer mellett, amely előtt mindenki saját dolgaiért felelősséggel tartozik. De a főodbor nem nemzegyűlés, mely-

nek felelősséggel és elszámolással tartozunk, hanem csak főodbori tagokból áll s ezek, mint a kormány tagjai, saját hatáskörükben vagy személyesen mellettem dolgoznak, vagy mások az osztályokban; például a diplomatikai osztály elnöke nem kérhet elszámolást az igazságügyi osztálytól. Mindketten azonban velem együtt tartoznak a nemzetgyűlés előtt felelni. Sztratimirovits tőlem a főhadparancsnokságot követelte Bácskában, megbékülésének egyetlen eszközéül, mondván, azzal, hogy nem fog aztán több akadályt gördíteni. S mikor ezt nem kapta meg, azzal fenyegetődzött, hogy a nemzet ítélőszékéhez appellál és némelyik Konstantinápolyig sem fog megállani. S mikor mit sem érhetett el, teljhatalmat kért tőlem, hogy a karlócai főodbort szétzavarja. S mikor ezt sem érte el, le akart mondani az alelnökségről és szavát meg nem tartva, a főodbor hívására, Karlócára ment, hogy más működési kört vállaljon, hiszen a főodbor adhat neki új hatáskört és új tagokat vehet fel, mint Bigga kapitányt és bizonyos Milutinovits Szvetozárt stb., akikre a nemzetgyűlés előtt felelősség áll. Sztratimirovits Karlócára akart menni; én hallván és értesülvén, miket beszél s miként ismét hitegeti a népet adó- és egyházi párbérmenteséggel s hogy nem lesznek urak stb. s tudván, hogy miket cselekedett ősszkor, nem engedtem meg, hogy Karlócára menjen, hanem meghívtam, hogy velem Versecre és Bánságba jöjjön haditanácskozás miatt és az elfoglalt területek hatóságainak felállítása végett. De nem jött el, hanem Karlócára ment, mialatt én Versecről ide mentem, odborokat állítottam fel és a temesvári Kriegsratot, mely az elfoglalt területeket maga alá akarta helyezni, elutasítottam, a leglelkesebb nemzet nagy megnyugvására és biztosítására.

S miután a főodbor ezen merészségekre vetemedett, hogy a vajdaság különböző helységeiből kiküldötteket hívott egybe Karlócára, én, szent ügyünk javáról és sikeréről gondoskodván, a nemzet által nekem adott bizalom folytán, mely boldogulását leginkább tőlem várja és a Bánságban, amióta a főodbor gonoszul kezdett föllépni, ez ellen szóval és írással a vajdaság kormányánál tiltakozott, ezennel a főodbort felfüggesztem, elrendelvén, hogy az összes hivatalos irodák bezárassanak. A főodbor összes tagjait pedig magamhoz rendelem a zsombolyai főhaditanácsba, vagy ahol leszek, ahol 25/I—6/II-ig bezárólag megjelenni tartoznak. Tudni akarom, hogy meg tudok-e velük egyezni és a jövőben őket és képességeiket felhasználni. Ha azt látnám, hogy nem tudok velük megegyezni, vagy a kijelölt határidőig itt nem jelennek meg, akkor azon jogomnál fogva, melynél őket kineveztem, másokat fogok megválasztani és őket tisztségeiktől fölmenteni. Karlócát pedig szigorú hadi-

állapotba helyezem, amíg ezen főodbor előterjesztése egyik vagy másik módon el nem intéztetik. Aki a tagok közül nem szándékozik hozzám jönni és nem karlócai lakós, azonnal tartozik hazautazni.

Nehogy azonban a gazdasági osztály és a főbizottság ügyvezetése szenvedjen, Varszán és Kresztics urak maradjanak ott irodai személyzetükkel és küldjenek hozzám írásbeli nyilatkozatot, vajjon az én, ezen ügyiratomban kifejtett nézeteimmel egyetértenek-e, vagy nem?

643.

Kula, 1849 január 29.

A kulai szerb bizottság tagjai a kitört anarchia miatt a szerbországi segélycsapatok azonnali eltávolítását követelik.

Eredetije Karlóca, Narodna uprava. 1849. No. 296. és 297.

У прочем Вам јављамо да су приликом овом највећа изступљенија, која би, и за татарски народ у самом средњом веку одвећ претерана была, чиньена, особито од Сербіанаца, и од сами њиови команданта. Мирољубиви су житељи, до голе душе оплачкани а великоје число од њи зверски потучено.

Ваша Светост, ако ово овако и даље уэтраје, околни ће се народи придружити непријатељу, кои се и онако у множини у Крнаји, Тополи и Петровцу почео купити.

Да пљачке и убијања у досад освојеним местама није било, досад би сва Бачка у нашим рукама била, зато пошлажемо Вашој Светости ово дјело на срце, и молимо, будући, како спољашна, тако и внутрена опасност прети, како би се одма војска Сербијанска одавде дигла, и нама се овамо на место њиово једно оделеније граничара послало.

Fordítása:

Továbbá jelentjük, hogy ezen alkalommal a legnagyobb kihágások történtek, melyek még a középkorban, a tatároknál is túlzottak lettek volna, különösen a szerbországiak és parancsnokaik részéről. A békés polgárokat a csupasz testig kifosztották és nagyrészük általuk vadállatias módon elverettek...

Szentséges urunk! Ha ez tovább is így megy, a környék népsége mind az ellenséghez fog pártolni, mely már úgyis nagy számban Kernyáján, Topolyán és Petrovácon kezd gyülekezni...

Ha fosztogatás és gyilkolás az eddig el nem foglalt területeken nem fordult volna elő, akkor a Bácska már kezünkben volna. ez okból ezt az ügyet Szentségednek lelkére kötjük s mi-

után úgy a külső, mint a belső veszély fenyeget, kérjük a szerbiai csapatokat innét azonnal eltávolítani és helyettük határőrvidéki katonaságot ide küldeni.[1]

644.

Belgrád, 1849 január 30.

Karagyorgyevits szerb fejedelem Rajacsits pátriárkát arról értesíti, hogy Szimits Sztojánt a déli harctérre kiküldte.[2]

Eredeti irat. Karlóca. Djejanija.

1849. N. 365.

Ваша Светост!

Почитујући важност предмета у високопочитаемом писму Ваше Светости из Вршца од 13. тек. изложено, опредељујем Г. кавалера Стојана Симића да онамо гди се врховни Управитељ Српске Војске Г. Генерал Теодоровић налазио буде, похита, да би у договору са поменутим Господином, Г. Полковником Мајерхофером и осталим важним особама, којему Ваша Светост назначила буде, по могућству своме потпомагао постиженије оне обшћеполежне цели, због којега је Ваша Светост позвати благоизволила.

У Београду, 18. Јануарија 1849.

С истиним високопочитанијем имам чест бити
Ваше Светости к услугам готовејшији
А. Карађорђевић, с. р.

Fordítása:

Szentséges Uram! Szentségednek Versecről f. hó 13/25-én hozzám intézett levelében foglalt fontos előterjesztését elolvasván, elrendeltem, hogy Szimits Sztoján úr Todorovits tábornoknak, a szerb sereg főparancsnokának táborába siessen és egyetértőleg a megnevezett Mayerhofer ezredes úrral és a többi mérvadó egyénekkel, akiket Szentséged megjelölni fog, lehetőleg elősegítse a kitűzött célok, amelyek miatt Szentséged őt meghívni méltóztatott, elérését.

Őszinte nagyrabecsüléssel vagyok Szentséged szolgálatára kész

A. Karagyorgyevits s. k.

[1] Lásd a 652. számú iratot a III. k. 393. lapján.
[2] Lásd a 637. számú iratot a III. k. 356. lapján.

645.

Becskerek, 1849 január 30.

Todorovits tábornok rendelete a Mitrovicán székelő péterváradi ezredparancsnoksághoz; Karlócát ostromállapotba helyezi.

Fogalmazvány. Budapest. H. L. Átvéve a bécsi hadi levéltárból. Detailakten des Ö. S. A. Fasc. 176. 1849. I. 60.

Infolge der jüngst geschehenen gesetzwidrigen und revolutionairen Beschlüsse und Vorgänge des Carlovitzer National-Haupt-Comités haben Se. Exzellenz der Patriarch und einstweiliger Leiter der Nation Josef Rajachich sich bewogen gefunden dieses Haupt-Comité zu suspendiren und dessen Mitglieder zur Verantwortung in das Hauptquartier des im Banate operirenden Armee-Corps auf den 25. Jänner/6. Feber d. J. zu berufen.

Indem Herrn Patriarchen die ganze Administrationsgewalt sowohl von der Nation, als auch insofern selbe infolge des über alle Länder der ungarischen Krone von Sr. Majestät dem Kaiser verhängten Kriegszustandes dem Militär allein zusteht, von dem verstorbenen Wojwoden und von mir mit alleiniger Ausnahme der Kriegsoperationen übertragen worden ist, so ist die Verordnung dieser auch bei mir genehmigten Maassregel in vollkommener gesetzlichen Weise geschehen.

Zu ihrer Ausführung habe ich die Stadt und Militär-Communität Carlovitz, laut des mir bei dem Kriegszustande zugekommenen Rechtes in Belagerungszustand versetzt und zum Militär-Commandanten daselbst den H. Hauptmann Peter Biga bestellt, welcher alle hierauf bezüglichen Anordnungen zu treffen und die Administration in meinem und des Oberbefehlhabers der Armee FM. Fürsten zu Windischgrätz Nahmen zu führen haben wird...

Ily értelemben intézett Todorovits fővezér rendeletet Biga századoshoz is, a péterváradi határőrvidéki csapatok parancsnokához. (U. o. 1849. I. 60. b.) Radoszávlyevits, a péterváradi erőd parancsnoka törvényesnek tartotta a pátriárka eljárását, a karlócai főodbor határozatait azonban forradalminak, a közügyre sérelmesnek, ezért a főodbor által szétküldött röpiratokat lefoglaltatta. (U. o. 1849. II. 2.) Todorovits tábornok hasonló rendeletet 1849 január 30-án a karlócai főodborhoz is intézett. (Karlóca. Djejanija. No. 362.)

646.

Kula, 1849 január 30.

A szerb vajdasági bizottság meghódolásra hívja fel a bácskai községeket.

Másolat. Budapest. O. L.; K. I. 1849. 606/Pz. és Budapest, N. M. Vörös-gyüjt. Iratok, 768. sz.

Békeszerződés!

Mely Isten nevében az uralkodó nemzeti főbizottmánya a szerb vajdaságnak, és a Bácsmegyébe kebelezett községek közt mai rendkivüli körülményeinkben köttetik, ú. m.

1. A község ezennel ünnepélyesen kinyilvánítja, hogy mivel ez a magyar rebellisták által, mely alatt ők a mai napig sanyargattattak, — a császári s szerbiai fegyver hatalma által fölszabadultnak érzi magát, I-ső Ferenc József császár és király, és a császár és királytól legfelsőbb manifestum értelmében 1848.-ik évi december 15-én a szerb nemzetnek a szerbiai vajdaságnak, melyhez Bánát, Bácska és Szerém tartozik, minden vallás és nemzeti egyenlőség alapjára legkegyelmesebben beleegyezett; önálló saját uralkodásának békességgel és önkéntesen aláveti magát, annál inkább, hogy ő az előtt is az ausztriai ház legfelsőbb trónjához köteles hűséget mindig híven teljesíté.

2. A község ajánlja magát ünnepélyesen, hogy ő jelen perctől fogva, csak a szerbiai vojvodaság, és az ő nemzeti kormányának parancsolatainak, mely most Rajacsich patriarcha elnöklete alatt Karlovicán székel, alá veti magát, teljesíti, és azon esetben, ha ők a magyar rebellistáktól parancsolatokat kapnának, azokat mindig visszautasítani, és törvénytelennek fogják nyilvánítani.

3. A helység megajánlja a magyar rebellisták ellen viselendő háborúhoz szükséges erőt a császári szerbiai katonasággal, mindig a szerb vajdaság parancsolatára fegyvert közönségesen viselni s azonnal megadni; ennek következtében

4. a község kötelezi magát

a) a maga lakósságából a megkívántató fegyveres erőt saját költségén rögtön felszerelni és kiállítani, és azonnal Kulára küldeni, hol ők a szerb kommandónak magukat alávetni tartoznak,

b) készpénzt,

c) lovat,

d) szarvasmarhát,

e) kenyeret, a kijelölt napra Kulára küldeni tartoznak.

5. A község kötelezi magát minden más terhet, a kijelölt háború viseléséhez a kormánytól vagy kommandótól közönségesen viselni.

6. A szerbiai vojvodaság kormányától I. Ferenc József cs. k. nevében biztosíttatik minden község és egyesek vagyon- és személybátorsága mindaddig, míg a rendelt föltételeket híven teljesítik, az alkotmány hatalmas kormánya által.

7. A község biztosíttatik tökéletesen ezennel a vojvodaság kormánya részéről, az egyenlőség, testvériség alapján, templomuk, vallásaik, nyelvük, szokásaik nyilvános használatát illetőleg, s hogy minden intézkedéseiben más nemzetek irányában jogaikat tisztelni fogja; semmi esetben és semmi fogás által ezen jogaik szabad gyakorlatában háborgatatni nem fognak, a miért kezeskedés és biztosítás vállaltatik.

Kelt Kulán 1849 januaris 30, a szerb vojvodaság igazgatóbizottmányától, Nikolits Pál s. k., Kosztits Sándor s. k., Nenádovics Máté s. k.

647.

Nagy-Becskerek, 1849 január 30.

Todorovits tábornoknak a bécsi hadügyminisztériumhoz intézett jelentéséből, melyben panaszt emel a szerbországi önkéntesek és Sztratimirovits ellen.

Eredeti jelentés. Wien. Kr. A. 1849. Kr. M. No. 744. Érkezett február 6-án.

... Seit 14-ten d. M. bin ich nun ohne Nachricht von dem Hauptquartier Euer Durchlaucht und dem Armee-Corps S. Exzellenz des Banus, deren Annäherung ich mit grösster Sehnsucht erwarte, da mir hierdurch die grossen politischen Verlegenheiten behoben werden können, in denen ich mich der Serbischen Hilfstruppen und dem Georg Stratimirovics gegenüber befinde, welcher alles Mögliche anwendet, die so spärlich mit Offizieren versehenen und desshalb so locker organisirten Truppen zu demoralisiren und politischen Demonstrationen zu verleiten, deren Richtung ganz eine andere wäre, als bisher von der Serbischen Nation verfolgte loyale und nationale Bahn.

648.

Mitrovica, 1849 január 30.

Hayek-Waldstätten tábornok jelentése a bécsi hadügyminisztériumhoz Sztratimirovits ügyéről és a délvidéki helyzetről.

Eredeti jelentés. Wien. Kr. A. 1849. Kr. M. 199. és másolata 1626. szám alatt. Cordon hadügyminiszter február 10-én vette kézhez a jelentést.

Ich halte es für meine Pflicht, Ein hohes Kriegsministerium von dem höchst bedauerlichen Zerwürfnisse in Kenntniss zu setzen, welches zwischen dem Herrn Patriarchen Rajacsics und dem von Olmütz und Wien vor Kurzem hierher zurückgelangten Herrn Georg v. Stratimirovics stattgefunden hat, und welches ohne Zweifel in öffentlichen Blättern demnächst besprochen werden wird.

Wie es Einem hohen Kriegsministerium nicht unbekannt sein dürfte, haben sich im Monate Mai 1848 durch die Wiener Märzereignisse veranlasst, bei 150 österreichische Serben zu einem National-Congresse in Karlowitz versammelt, die sich anfänglich mit Kirchen-, Schul- und Sprache-Angelegenheiten beschäftigten, dann den Herrn Erzbischof Joseph Rajacsics zum Patriarchen, den Obersten, nachherigen General Stephan v. Suplyikatz aber zum Woiwode erwählten und am 30. April/12. Mai mit Zurücklassung eines Ausschusses von 10 bis 15 Individuen unter dem Vorsitze des Herrn Georg v. Stratimirovics auseinander gingen.

Dieser Ausschuss, dessen angebliche Bestimmung gewesen ist, die National-Interessen gegen die Eingriffe des ungarischen Ministerium zu wahren, nahm den Titel: Glavni Odbor = Haupt-Comité an, suchte nach und nach Staat im Staat zu werden, bis es ihm schon im Monat Juni gelang, alle Macht an sich zu reissen, wozu ihm der Umstand sehr förderlich war, dass sich der hierlandes kommandierende Herr FML. Freiherr v. Hrabowsky für das ungarische Ministerium offen erklärte, und dass man sich sonach für berechtiget hielt, dem slavonisch-syrmischen General-Kommando den Gehorsam aufzusagen.

Der Herr Erzbischof, der sich mittlerweile zu dem kroatisch-slavonischen Landtage nach Agram verfügt hatte, kam in der ersten Hälfte des Monats Juli von dort zurück, stellte sich kurz darauf an die Spitze des Haupt-Comité und übernahm die Leitung der Angelegenheiten des Landes.

Um den damit unzufriedenen, ränkevollen Stratimirovics von Karlovitz zu entfernen, bestätigte ihn der Herr Erzbischof als Befehlshaber der National-Miliz, wozu sich dieser kurz vor dem Eintreffen des Erzbischofs durch das Haupt-Comité ernennen liess, weil er von 1842—1844 als Unterlieutenant bei dem

Hussaren-Regimente Fürst Reuss gedient hatte. Ohne einer ernstlichen feindlichen Affaire beigewohnt zu haben, hielt sich Stratimirovics bald in dem einen, bald in dem anderen Lager auf, und suchte für den Fall, als General Suplyikatz die ihm angetragene Würde eines Woiwoda nicht annehmen sollte, sich schon damals den Weg zu derselben dadurch zu bahnen, dass er die ihm anvertrauten öffentlichen Gelder, über welche er nie Rechnung gelegt hat, unter die Soldaten mit vollen Händen streute, und dass er ihnen manche Exzesse und Eigenmächtigkeiten angehen liess, die zwar mit den von den magyarischen Trupppen begangenen Grausamkeiten nicht zu vergleichen, die jedoch für die betreffenden Ortschaften und Individuen äusserst drückend und ganz geeignet waren, die Truppe zu demoralisiren.

Als der Herr General v. Suplyikatz gegen Ende September dennoch hier eingetroffen ist und das Kommando über alle Truppen im Banate, im Bezirke des Csaikisten-Bataillons und in Syrmien übernommen hatte, sah sich Stratimirovics zum zweiten Male auf eine untergeordnete Rolle beschränkt und trachtete daher zum Führer der zu Anfang November an S. Majestät dem Kaiser beordneten serbischen Deputation bestimmt zu werden, was er auch erreichte.

Ein am 13. Dezember von Seite der ungarischen Garnison zu Peterwardein auf Karlowitz unternommenen Angriff gab, obschon er glücklich abgeschlagen wurde, dem Herrn Erzbischof die Veranlassung, sich nach Semlin zu verfügen, wo er sich mehr in der Mitte der Woiwodina befindet, und von wo er, ohne Zuziehung des in Karlowitz zurückgebliebenen Haupt-Comité, die hierländigen Administrationsgeschäfte seit dem leitet.

Der am 27. Dezember plötzlich erfolgte Tod des Generals Suplyikatz versetzte nicht nur das Land, sondern auch den von S. Majestät dem Kaiser mit der a. h. Entschliessung vom 15. Dezember als Patriarchen bestätigten Herrn Erzbischof Rajacsics, der dem verblichenen freundlich zugethan war, in tiefe Trauer. In der innigen Überzeugung, dass Stratimirovics dieses unglückliche Ereigniss seinen Zweck benützen wird, dass daher seine Anwesenheit im Lande dermal höchst gefährlich sei, hat der Herr Patriarch, der eben auf der Heimreise begriffenen vorerwähnten Deputation den Befehl entgegengesendet, unverzüglich nach Wien oder Olmütz umzukehren und dort die Interessen der Serbischen Nation zu vertreten.

Der Feldkriegskommissär v. Suplyikatz, Vetter des verstorbenen Generals, und der Landesadvokat Bogdanovics haben dieser Weisung Folge geleistet, Stratimirovics jedoch, auf den es eigentlich abgesehen war, hat sich daran nicht gehalten, sondern ist zum ungemeinen Leidwesen aller hierländigen Gut-

gesinnten wenige Tage später hier angekommen. Die gefürchteten Folgen blieben nicht aus. Obschon nicht dem Verstande und den Talenten, doch den Gesinnungen nach ein zweiter Kossuth, sucht Stratimirovics das Volk durch Vorspiegelungen jeder Art und namentlich dadurch zu verführen, dass er demselben den Nachlass aller Steuern verspricht, wenn er zum Woiwoda erwählt werden sollte. Die Soldaten, besonders jene des Csaikisten-Bataillons hat er, wie vorbemerkt, durch seine Liberalität zu gewinnen gewusst, und stellt ihnen nun, wo er kein Geld mehr zum Auswerfen hat, eine Menge anderer Vortheile in Aussicht.

Nachdem keine Ermahnungen fruchten wollten, so hat der Herr Patriarch diesem böswilligen Treiben dadurch ein Ende machen zu sollen geglaubt, dass er mittelst einer Proklamation die Wühlerein des Stratimirovics zur allgemeinen Kenntniss gebracht, denselben als Rebellen bezeichnet und dem Hauptmann Bigga, Stationskommandanten in Karlowitz, den Auftrag ertheilt hat, ihn arretieren zu lassen und nach Mitrovitz zu schicken, wo er vor ein Kriegsgericht gestellt werden sollte. Wenngleich Bigga, als heldenmüthiger Vertheidiger der Verschanzung bei St.-Tamás gegen eine zehnmahl überlegene feindliche Macht, von seiner Truppe sehr geachtet wird, so ist es ihm dennoch nicht möglich gewesen den Befehl des Patriarchen zu vollziehen, weil sich das Karlowitzer Haupt-Comité und die Mehrzahl der dortigen Einwohner, selbst viele Soldaten für Stratimirovics erklärten. Dabei liess es jedoch dieser nicht bewenden. Er wusste das Karlowitzer Haupt-Comité zur Protestation gegen den obigen Erlass des Herrn Patriarchen und zur Erklärung zu vermögen, dass dieser Erlass als ungesetzlich, daher als null und nichtig zu betrachten sei, worüber der gedruckte ... Beschluss hinausgegeben wurde.

Da bei so bewandten Umständen in diesem Augenblicke gegen Stratimirovics mit Gewalt nichts zu unternehmen ist, so habe ich, um einer für das allgemeine Wohl höchst nachtheiligen Reibung zwischen den Partheien vorzubeugen, den Hauptmann-Auditor v. Radosavlyevics des Peterwardeiner Regimentes, der hier zu Land in hohem Ansehen steht und der sowohl auf den Herrn Patriarchen, als auf den Stratimirovics grossen Einfluss übt, aufgefordert, sich nach Semlin zu verfügen, um wo möglich eine Aussöhnung zwischen dem Patriarchen und Stratimirovics herbeizuführen, oder doch wenigstens zu erwirken, dass sie von weiteren, allgemeines Ärgerniss verursachenden Schritten gegen einander abstehen mögen. Hauptmann-Auditor Radosavlyevics, der mittelst Präsidial-Erlass S. Exzellenz des Banus vom 20. Juli v. Jahres zum Peterwardeiner Landes-

Regimentskommandanten und später durch den Herrn Patriarchen zum königlichen Kommissär in ganz Syrmien ernannt wurde, entspricht dem in ihn gesetzten Vertrauen vollkommen, leitet die Geschäfte des Regimentes, sowohl als jene des Syrmier Comitates unter den dermaligen äusserst schwierigen Verhältnissen mit aller Kraft und Energie, und verdient, wegen der Ehrenhaftigkeit seines Charakters, wegen seiner umfassenden Kenntnisse, wegen seiner unbegrenzten Anhänglichkeit an das durchlauchtigste Kaiserhaus, und wegen seines unermüdeten Bestreben, die Interessen unseres herrlichen Grenzinstitutes thatkräftig zu wahren, ganz besonders angerühmt zu werden. Er ist daher allerdings der Mann, dem es wie keinem Anderen gelingen dürfte, den beabsichtigten Zweck auf irgend eine Art zu erreichen.

Stratimirovics bleibt aber immer ein sehr gefährlicher Mann, dessen Ehrgeiz keine Grenzen kennt, der sein Vermögen bereits angebracht hat und dem nun kein Mittel zu schlecht ist, sich ein Neues zu schaffen. Gegen seine Vertrauten gibt er sich der Hoffnung hin, dass wenn er zum Woiwoda gewählt werden sollte, es ihm ein leichtes sein wird, die Hand der Tochter des Fürsten von Servien Karagyorgyevics zu erhalten, und wonach mit Beseitigung der anderen Kinder des Fürsten ein grosses, von Österreich unabhängiges serbisches Reich dies- und jenseits der Save und der Donau unter seinem Szepter zu vereinigen. Es sind diess zwar blosse Träume; sie beweisen jedoch, welches weite Ziel sich Stratimirovics gesetzt hat.

Die in den hierländigen Städten seit dem letzten Monat Mai ins Leben gerufenen Odbors-Comités — sind mit Ausnahme von Mitrowitz und Ruma, durchgehends schlecht bestellt. In jenen von Karlowitz, Semlin und Pancsova befinden sich grossentheils Männer, deren Antetedenzien nichts weniger als ehrenhaft sind, oder die nichts besitzen, und die daher bei einem bleibenden Umsturze der bestandenen Ordnung der Dinge nur gewinnen können.

Der Herr Patriarch hat gewiss den besten Willen und fern sei von mir an seiner unbedingten Anhänglichkeit an S. Majestät den Kaiser auch nur den leisesten Zweifel zu hegen. Er ist jedoch schon ziehmlich in Jahren vorgerückt, hat sich früher mit einer so ausgedehnten Administration nie befasst, und steht, leider unter dem Einflusse seiner Umgebung, die aus unerfahrenen, zum Theil intriganten Männern zusammengesetzt ist, welche für so wichtige Geschäfte weder Beruf, noch Befähigung haben, und welche den Patriarchen schon zu manchen Unregelmässigkeiten und eben jetzt zum Erlasse des in der Ur-

sprache beigeschlossenen Ukases verleitet haben.[1] Es kann unmöglich im Interesse der kaiserlichen Regierung liegen, dass in der Militärgrenze, wo bei allen Behörden die deutsche, und im Syrmier Komitate, wo neben der lateinischen oder ungarischen die slavonische Sprache mit lateinischen Lettern üblich war, auf einmal und allgemein die serbische Sprache mit cyrillischen Lettern eingeführt und wodurch separatistischen Ideen Eingang verschafft werde.

In dieser für das Land sowohl, als für die Monarchie sehr bedenklichen Lage thut die baldige Ernennung eines gut österreichisch gesinnten Woiwoda sehr noth, wenn man nicht die Absicht hat, das Grenzgebiet durch das Kriegsministerium und die betreffenden Generalkommanden, das Provinziale aber durch die Komitate ganz in derselben Art wie früher verwalten zu lassen.

Einen National-Kongress zur Wahl eines Woiwoda gegenwärtig einzuberufen, oder auch nur zu gestatten, dass er einberufen werde, dürfte unter den obwaltenden Umständen durchaus nicht gerathen sein. Während meines beinahe dreijährigen Hierseins habe ich Gelegenheit gehabt, die hiesigen Verhältnisse und die öffentliche Stimmung genau kennen zu lernen. Ich halte mich daher ganz überzeugt, dass für den Fall, als Se. Majestät der Kaiser geruhen sollten, zu Allerhöchst ihren Titeln jene eines „Woiwoda der Serben" beizufügen, eine solche allerhöchste Entschliessung der Nation ausserordentlich schmeicheln und von derselben mit Enthusiasmus aufgenommen werden würde. Bevor jedoch ein so wichtiger Entschluss gefasst wird, dürfte es dem allerhöchsten Interesse entsprechend sein, wenn Jemand an den Herrn Patriarchen abgesendet werden wollte, um dessen Ansicht in dieser Beziehung einzuhohlen. In der grossen Verlegenheit, in welcher sich der Patriarch eben jetzt vis-à-vis des Stratimirovics befindet, den er fürchtet und hasst, ist mit Sicherheit anzunehmen, dass ihm nichts erwünschter sein kann, als ein solches Auskunftsmittel, dass er daher mit beiden Händen darnach greifen und dafür Sorge tragen wird, dass das Volk durch die Geistlichkeit für ein solches allerhöchtes Vorhaben im voraus gestimmt werde.

Ist das betreffende allerhöchste Manifest erlassen, und hat man die Überzeugung erlangt, dass es hier guten Anklang gefunden, so könnte man dann, von dem Grundsatze ausgehend, dass ein Stellvertreter nur von demjenigen gewählt und ernannt werden kann, dessen Stelle verliehen werden soll, einen sich

[1] Lásd a 613. számú iratot a III. k. 304. lapján.

zum gr. n. u. Glauben bekennenden, oder auch einen anderen aus der Militärgrenze stammenden General, der sich durch Tapferkeit vor dem Feinde ausgezeichnet hat, zum Vize-Woiwoden ernennen, und ihm jene Macht und jenen Wirkungskreis einräumen, die man dem Woiwoda zugedacht hatte.

Die letzte hier eingelangte Deutsche „Agramer Zeitung" vom 25-ten dieses No. 11, enthält eine Nachricht aus Olmütz, dass Se. Majestät der Kaiser, um der Serbischen Nation einen Beweis huldvoller Theilnahme zu geben, seinen Titeln vielleicht auch jenen „Grossherzogs der Serben diesseits der Save und Drau" beifügen dürfte, und dass dieses Gerücht unter der serbischen Bevölkerung einen jubelvollen Anklang gefunden. Obschon ich bisher nicht gehört habe, dass eine solche Kunde hier laut geworden sei, so ist für den Schluss-Satz des Zeitungs-Artikels dennoch einzustehen. Die Annahme des Titels eines „Grossherzogs" dürfte jedoch die Aufstellung eines Woiwoda nicht ausschliessen, zu dessen Wahl die Nation berechtiget zu sein glaubt. Es dürfte diesem nach die Annahme des Titels „Woiwoda" vorzuziehen sein.

Soeben als ich diesen ... Bericht schliessen will, kommt Hauptmann-Auditor Radosavlyevics von Semlin zurück. Er hat zwar den Patriarchen dort nicht angetroffen, weil sich dieser nach Werschetz und Temesvar begeben hatte, wohin ihm Radosavlyevics nicht folgen konnte. Es ist ihm jedoch gelungen, den nichts weniger als gut gesinnten Mitgliedern des Semliner Comités begreiflich zu machen, dass nicht das Karlowitzer Hauptcomité, sondern der Herr Patriarch von Sr. Majestät dem Kaiser bestätiget, und ihm die Leitung der Geschäfte provisorisch übertragen worden sei. Dieses Comité hat so nach in seiner Sitzung, welcher Radosavlyevics gleich beigewohnt hat, den Beschluss gefasst und kundgegeben, im Lande keine andere Autorität als jene des Herrn Patriarchen anzuerkennen. Ein gleiches wird im Syrmier Komitate und im Peterwardeiner Regiments-Bezirke auf Verfügung des Hauptmann-Auditors Radosavlyevics geschehen, somit das Ansehen des Herrn Patriarchen wenigstens vor der Hand aufrecht erhalten werden.

649.

Szeged, 1849 január 31.

Vécsey Károly tábornok proklamációja a Duna- s Tiszavidék lakósaihoz a déli magyar hadsereg elvonulása alkalmával.

Budapest. N. M. 1848—49-es iratok.

Kiáltvány alsó Duna- s Tiszavidék lakóihoz!

Hazafiak!

Miután az aldunai és tiszai hadsereg felsőbb parancsolat következtében vidékeiteket elhagyja, annak vezére néhány szavak hozzátok intézését kötelességének tartja.

Sikerült ellenségünknek fortélyos ravaszsága által a legalábbvaló eszközök felhasználásával egy hadsereg erejét elzsibbasztani. Egy szép és vitéz hadsereg hónapok lefolyta alatt — hazánkba hozott idegen rablók, s a rác lakosság által — kivel a magyar nemzet minden jogait testvérileg megosztotta — tétlenségben tartatott.

Sikerült ez nékiek azért, mert ezen dícséretes hadsereg fővezérei ollyanok voltak, kik a zsarnokság oskoláiban nevekedvén fel, — elég szemtelenek valának a szabadság ránt rokonszenvet színlelni, és mi annyira hiszékenyek valánk, hogy őket valóban jóérzésűeknek lenni gondoltuk. Ezen idegenek zsoldosai még jókor álarczaikban is megismertetvén, a hívek sorából eltávolíttattak.

Tudjátok ti azt — hány oldalról támadtatott meg ellenséges hadseregek által elárult hazánk! — ismeretes előttetek szétoszlott hadseregeinknek vitézsége, — kik a sokkal nagyobb számú ellenség hatalmának már annyiszor vitézen ellentálltak.

Őrködő kormányunk — a gondos honvédelmi bizottmány — melyben teljes bizodalmunkat egész igazsággal helyezzük, — olly intézkedéseket tett, mellyek szerint képesek leszünk ellenségeinknek nemcsak ellentállni, hanem azokat végképen megsemmisíteni.

De nem lehetett ezen célt áldozat nélkül elérnünk. — Bács és Bánátot egyidőre elhagyni, s a hű lakósokat önvédelmökre bízni kelletett. — Igaz ugyan, hogy a lázadók, kik rabolván és pusztítván néhány szomszéd helységekben — hol az elámított rácz lakosság kezet nyujtott, már űzték iszonyatosságaikat, néhányan mindentől megfosztattak, mások minden javaikat elvesztve, még lakó-helyeiket is odahagyták. És azon polgártársak, kiknek ezen szenvedés és kitűrés elviselése sorsul jutott, legyenek meggyőződve az összes nemzet igazságos méltánylatáról, hogy ha e haza — mellynek fentartatása azon vidékek egyidőre veszedelemnek kitéve — oda hagyattak —

megmentve leend, s ha e honnak szabadsága — mint kétségen kívül van — örökre biztosítva leend — a szenvedett károkat méltókép megtériteni tudni fogja!

Hogy ha még is sikerült volna a lázadóknak ollyan helységek leigázása, kik gyengék és az ellentállásra készületlenek voltak, meg vagyunk győződve Bács megye lakói: hogy azok irányában bosszúval lépnétek fel, kik rólatok feltennék azt, hogy magatoknak egy maroknyi rabló-csoporttól kipusztítatni, s tűzhelyeitektől elűzetni engednétek!

Hogyha ti önmagatokban — és a népnek erejében nem bíztok, ha ti a veszedelem perczében a helyett, hogy rendületlenül szembeszállnátok, gyáván megszökkentek, — ha előttetek az önhaszon kisszerű érdekei és kényelmességtek közös ügyünk győzelme felett állanak, ha a veszedelem órájában elkerülhetlen egyetértést számüzitek, — hogy ha ti a feltétlen megkívántató engedelmesség és fegyelem helyett vezetőitek irányában makacsok lesztek — ha ti a helyett, hogy jó gondolkodású, s akaratú előljáróitoknak, s hazánk közös szent ügyeért fáradatlanul működő kormányunknak kezére járnátok készakarva az alattomos árulók pénzen megvásárolt eszköz gyanánt, a csalfa s csupán a ti szolgaságtokra leselkedő ellenségnek, könnyedén hisztek: akkor meggyőződve lehettek, — hogy az ellenség rabszolgái lenni fogtok! — De ha így viselnétek magatokat, más sorsra érdemesek, s magyarok lenni méltók nem volnátok!!

De nem! — nem lehet hinnem, hogy valaha e nép a szolgaságot — a szabadságnál inkább óhajtaná! — Fel fognak kellni a nép ezrei! és ezen nép meghallgatja törvényes kormányának jóakaratú intéseit, egy magyarnak, egy testvérnek szavait! — kinek szíve — ha népében csalatkoznék — szerencsétlenségtelen elvérzenék.

Halljátok tehát, ti jó érzésűek! Ne gondoljátok azt, hogy titeket itt magatokra hagyni szándékom, — egy erős mozgó hadsereget a rendes katonaságból, 18 ágyúval itt maradni rendeltem, Szegeden Vojnits ezredes, Szabadkán pedig Tar őrnagy urak vezénylete alatt; ezen mozgó sereg támogattatni fog nyolcz-tízezer fegyveres nép által, kiknek vezetőül értelmes tiszteket a magyar hadseregből adandok, — s valamint ezeknek, úgy a fegyveres nép kellő élelmezését, úgymint: fizetést, kenyeret és szénailletéket utalványozni fogom; kik titeket nemcsak védelmezni, de minden megtámadást visszavetni képesek lesznek.

Tartoztok ti pedig, mert ez kívánatom s akaratom, hogy minden városban vagy helységben is legjobbjaitok s polgártársaitok közül egy „védelmi bizottmányt“ válasszatok, kinek kötelessége legyen, nemcsak felsőbb helyről érkezett parancsok

legpontosabb teljesítését eszközölni, hanem hogy minden bűnösök — kiváltképen az árulók s az álhírek vagy ellenséges falragaszok (placate) terjesztői ellen a legnagyobb szigorúsággal eljárni tartozzanak; — és az illyenek ellen a „rögtönítélet" életbeléptetését ezennel rendelni, elhatároztam.

Ti pedig — mindazon földiek s idegenek! — kik szolgai gondolkodástokban alattomosan óhajtva várjátok azon órát, mellyben a népet elárulhassátok! — és ti vakbuzgó illyrek vagy ráczok, kiknek tán gyönyörűségtek a rabló csordákat tetteikben utánozni! — gondoljatok azon órára, — a kérlelhetetlen leszámolás órájára, melly, — ha Isten van — számotokra bizonyosan eljövend!!

Kelt szegedi főhadiszállásomon Január hó 31-én 1849.

gróf Vécsey Károly s. k., tábornok.

650.

Bécs, 1849 január.

A bécsi cs. kir. helyőrség tisztikara fölhívása a határőrvidéki ezredekhez.

Egykorú nyomtatvány. H. L. Átvéve a bécsi hadügyi levéltárból. Detailakten des Ö. S. A. Fasc. 176. 1848. I. ½.

An die Gränzregimenter.

Waffenbrüder!

Mit innigster Sympathie begrüssen wir den von Euch an die Armee ergangenen Aufruf.

Die ernste Zeit gebietet, dass Männer, deren Leben dem Staate gewidmet ist, sich gegenseitig aufrichtig verständigen.

Seit Jahrhunderten standen im österreichischen Heere Deutsche, Slaven und Ungarn als Österreichs Söhne in brüderlicher Eintracht verbunden, und so bildeten die Völker von der Elbe bis an die Adria, von den Karpathen bis an die Alpen in der Armee nur *eine Nation*, nur *ein kräftiges, einiges Heer.*

Mit seinem Blute hat dieses Heer den Bruderbund in hundert Schlachten besiegelt, und die Geschichte gibt Zeugenschaft, wie es in Glück und Unglück stets fest zusammengehalten.

Und dieser Bund sollte zerrissen werden, in einem Augenblicke, wo Ihr im Vereine mit dem übrigen Heere unser geliebtes Vaterland gegen die Einfälle des treubrüchigen Sardenkönigs mit Eurem Herzblute vertheidigt?

Nie und nimmermehr!

Der Gerechtigkeit und Weisheit unserer Regierung vertrauen wir mit Zuversicht, dass es ihr gelingen werde, eine Lage abzuwenden, die mit unseren Gefühlen für Euch im grellsten Widerspruche wäre, für Euch, von deren unerschütterlicher Treue gegen Kaiser und Vaterland wir auf's Innigste überzeugt sind.

Die Offiziere der k. k. erbländischen Truppen der Wiener Garnison.

651.

Bécs, 1849 február 1.

Trifunác Pál magy. kir. miniszteri tanácsos a szerb vajdaság felállításáról.

Bécs. M. d. I. 1849. Präs. Akten. No. 561. Az 1927 július 15-i forradalomkor elégett. Az iratot a forradalom előtt másoltam le.

... Belangend nun die künftige Bestellung der serbischen Angelegenheiten, so erscheint als nothwendig:

1-tens. Die Serbische Wojwodschaft von der ungarischen Krone gänzlich zu trennen, und unabhängig für sich bestehen zu lassen.

Der gleich Anfangs geschilderte National-Charakter beider Völker ist so entschieden gegen einander feindselig, dass an seine Ausgleichung gar nie zu denken ist. Mehr als ein Jahrhundert ist seit den letzten offenen Feindseligkeiten vergangen, so manche friedliebende Menschen haben eine Annäherung versucht, sie gelang zwischen Gebildeten, aber die Massen blieben unversöhnlich und so schroff störrisch gegeneinander, dass es nur eines Anlasses benöthigte um mit unbeschreiblichem Hasse loszubrechen. Man besehe bei hellem Lichte die letzten Ereignisse, man erwäge, mit welcher Wuth am ungarischen Landtage über die Serben gesprochen, mit welcher gegenseitig der Krieg geführt ward, man setze dies zur obigen hundertjährigen Erfahrung hinzu, und man wird keiner Täuschung Raum geben können, man wird gestehen müssen „sie sind unversöhnlich". Ich bin überzeugt, das Wort „zur Krone Ungarns gehörend" wird der Serbe niemals anders deuten, als er sei dem Magyaren geknechtet, und dieser wird es niemals anders verstehen, als er sei der Eigenthümer, der andere nur ein Knecht oder aus Gnaden aufgenommener Mietsmann. Und in der That, was man auch dagegen einzuwenden habe, wie man auch die Lage wende, es ist Vieles an der Sache, denn der eine hat ein Symbol die Krone

für sich, der andere garnichts. Nun aber wäre die Gleichberechtigung der Nationen ausgesprochen und dadurch die Armee befestiget, die das Besammtvaterland gerettet hat, der wird an eigener, so erhabener Schöpfung selbst nicht einmal scheinbar rütteln, und doch würde diess der Fall sein, wollte man auch fortan die Abhängigkeit der Serben von einer anderen Nationalität in welch immer für einer Art einleiten. Wogegen ich die erst kürzlich in den öffentlichen Blättern ausgesprochene Meinung „Allerhöchst Seine Majestät möchten den Titel eines Grossherzogs der Serben annehmen" bezüglich auf die Gegenwart für sehr gut, bezüglich auf die Zukunft und die Donaufürstenthümer sehr berathen halten.

2-tens. Aus demselben Grunde halte ich auch eine Vereinigung mit Croatien nicht räthlich. Wie immer freundlich auch das Band sei, was die beiden Theile gegenwärtig einiget, ihre eigene Selbstständigkeit geht jedweder Nation über Alles. Auch in der innigsten Vereinigung kann das Rivalisiren nicht ausbleiben, und wie bald aus diesen ein Übergriff einer oder der anderen Seite, und hieraus die lange Folge von Misshelligkeiten, Streit und Hader entstehe? bedarf keiner Beweise.

3-tens. Da mir genau bekannt ist, mit welch grosser Sehnsucht, die definitive Territorialbestimmung und allerhöchste Bewilligung der Wojwodschaft durch die serbische Nation erwartet wird, so halte ich es für heilige Pflicht hierauf hiermit dringend ehrfurchtsvoll anzutragen. Ich fühle mich hiebei nothgedrungen gehorsamst zu bemerken, dass meiner unmassgeblichen Ansicht nach, die diessfällige Lösung von keiner Übereinkunft mit anderen Nationen abhängig zu machen, sondern ohne Verzug — aus welchem sich sehr leicht Schwierigkeiten bedeutender Art entwickeln könnten — zu bewerkstelligen wäre. Die Einwilligung der Magyaren ist ja nicht zu erwarten, und hoffentlich werden auch die Schuldigen die Besiegten, gegen die Hochverdienten sich verblutenden Sieger kein Gewicht in die Wagschale legen können. Die Croaten sind viel zu gerecht, als dass sie bei oben angeführter Lage der Dinge Syrmien auch nur einen Augenblick ansprechen werden. Die Romanen endlich im Krassoer Komitat befinden sich in einer Unmöglichkeit eine andere Bestimmung zu erhalten, erhalten aber doch alles, was sie möglicher Weise erreichen werden, und was ihnen zumeist bisher wünschenswerth erschien, stehen in jedem Falle einem Volke gegenüber, dessen vielfältige Verdienste um den Staat, um sie selbst, ihnen viel zu sehr bekannt sind, als dass sie bei vorliegender Sachlage nicht selbst das Rechte einsehen sollten. Was aber endlich würde die Folge sein, wenn die Nationen nicht übereinkommen würden? Entweder ein Nationalkrieg, und zwar

auch dort, wo er gegenwärtig nicht besteht, oder eine Allerhöchste Entscheidung. Vor jenem bewahre uns der Allmächtige, diese wird aber sicher jetzt mehr fruchten als dazumal, und sicher nicht allein durch die Serben, sondern durch alle Unterthanen Seiner geheiligten Majestät slavischer Zunge mit Jubel begrüsst werden.

4-tens. Nichts ist dem Werthe, dem Rufe, der Interessen der Serben so abträglich gewesen, als dass sie zunächst dem Throne keine Vertreter und auch sonst bei Verhandlung ihrer Angelegenheiten keine Angestellten aus ihrer Mitte, mit einem Worte, kaum irgend einen Antheil an der öffentlichen Verwaltung hatten.

Es wird diess in der Nation tief gefühlt und ihre Sehnsucht nach diesfälliger Besserung ist gerade in der gegenwärtigen Zeit, wo es sich um das ganze künftige Geschick handelt, sehr gross. Bergen kann und darf ich es zudem nicht, dass sie rein aus sich aus ihrer Mitte diese Vertretung, diese Verwaltungsantheilnahme wünschen und dass die letzthin aus der croatischen Nation erfolgten ansehnlichen Ernennungen, ihre Erwartungen gesteigert, aber ihre Wünsche nicht befriedigt haben. Sie glauben sich, wenn nicht verdienstlicher sicher so verdienstvoll, als die Croaten, wissen sich aber zahlreicher, und am Unglücke, am Leiden in letzterer Zeit viel betheiligter, können daher, so sehr sie ihnen auch Liebe und Achtung zollen, das Zutrauen selbst dem Bruder nicht geben, da die Vergangenheit tiefwurzelte Lehren zurückgelassen, und selbst die Gegenwart in dieser Beziehung nichts Erfreuliches geliefert hat.

Es gehört nicht in das Bereich der gegenwärtigen Aufgabe, in weitere diessfällige spezielle Anträge einzugehen, wäre aber auch dies der Fall, so würde ich mich davon enthalten müssen, da ich dabei den Schein der eigenen Betheiligung so sehr ich nur der Sache allein vorzutragen wünschte — unmöglich vermeiden könnte.

5-tens. Ist einmal die Wahl dieser Männer getroffen, so wird durch die Aufklärungen und Wohlmeinungen der sie unmittelbar über einen jeden Gegenstand geben können, die nöthige Verständigung herbeigeführt und sofort zur Organisierung in erleichterter Weise geschritten werden können. Auf jeden Fall aber wäre die gleich nach beendigtem Kriege vorzunehmende Wojwoden-Wahl, und das Resultat der nächsten Nationalversammlung mit in die Berechnung der Organisirung zu nehmen, denn es dürfte diese ohne die Wünsche und Äusserungen der Nation zu vernehmen, auf bedeutende Schwierigkeiten stossen. Bis dahin dürfte bei Aufrechterhaltung der factisch bestehenden Authorität des Patriarchen und statt des

Wojwoden fungirenden Feldmarschall-Lieutenants Thodorovics, das administrative Provisorium durch Beigebung eines im Einverständnisse mit dem Patriarchen aus der Nation zu bestellenden k. k. Landes-Kommissärs — einzuleiten sein, endlich

6-tens. Mir ist es unbekannt, welche Constituirung die allerhöchste Staatsverwaltung im Allgemeinen vorhabe. Wenn jedoch, wie es aus Allem hervorzugehen scheint, die Absicht vorliegt, eine allgemeine Verfassung für alle Länder und Nationalitäten mit möglichster Berücksichtigung des thatsächlichen Bestandes und Belastung der eigenen Berathungen über provinzielle Angelegenheiten aufzustellen, so glaube ich, dass dies so wie die Beschickung des allgemeinen Reichstages von Seite der Serben durchaus keine Schwierigkeit erfahren werde. Wohl aber muss ich, — obgleich nicht ohne Bedauern, — die mir fast aus allen Schichten der Nation gewordene Erfahrung unumwunden aussprechen, dass im Falle der Zurückweisung der serbischen Wojwodschaft an die Magyaren und den magyarischen Landtag, so wie im Falle einer, über die oben besprochene, gebenden Territorial-Beschränkung, ein in seinen Folgen kaum zu berechnender, weiterer Bruch nur zu sehr zu befürchten sei. Man täusche sich nicht, der Krieg zwischen den Magyaren und Serben war und ist — aus Verschulden der Magyaren — ein Nationalkrieg. Als Nachbarn werden sie sich wieder freundlich finden, aber zusammen nimmer. Möglich, dass ich irre; was ich jedoch klar sah und hörte, gab mir diese Überzeugung, sie vorzuenthalten, wäre meiner Ansicht nach pflichtwidrig gewesen.

A szerb nemzetiségű Trifunác Pál, magyar miniszteri tanácsost az osztrák kormány szólította fel, hogy terjessze be véleményét a felállítandó szerb vajdaság felállítása iránt.

652.

Kula, 1849 február 3.

A vajdaság igazgató bizottságának a karlócai főodborhoz intézett jelentéséből a kitört anarchia tárgyában.

Eredetije Karlóca. K. P. L. Narodna uprava. 1849. No. 729. H. L. Német fordítás. Budapest. Átvéve a bécsi hadi levéltárból. Detailakten des öst.-serb. Truppencorps. Fasc. 176. 1849. I. 40.

Kein Ort, den unsere kaiserliche-serbische Armee durchzog, kann sich über Plünderung, Brandschatzung und Metzelei beklagen.

Hingegen haben die fürstl. Serbier sammt ihren Vorgesetzten die grössten und unmenschlichsten Ausschreitungen selbst

in Orten, welche uns vollkommen gut gesinnt und ergeben waren ausgeübt; diese und mit ihnen die Bácser Freiwilligen und Deserteure, welche letztere sich bis jetzt in St.-Tamás, Syrmien und dem Banate aufhielten, verheeren die Orte, sogar bis Zombor, wo natürlicherweise uns ergebene Einwohner sind, rauben, morden und brennen... Wenn dies alles so fortdauern soll, und wir keinen möglichst stärkeren Succurs aus der Militärgrenze bekommen, so wird die kaiserl. serbische Vojvodina ihres Titels und Bestandtheiles, ebenso der Bevölkerung beraubt bleiben müssen...[1]

Herrn des Ausschusses! hilft den Verlassenen, Bedrängten! sonst geht die Bácska zu Grunde!

Ezen jelentést a föntemlített bizottság tagjai: Nikolits Pál, Kosztits Sándor és Nikovits A. írták alá. Biga százados, karlócai térparancsnok ezen jelentést Todorovits főparancsnoknak megküldötte.

653.

Temesvár, 1849 február 3.

Rajacsits pátriárka a temesvári főhadiparancsnokot, Rukavina bárót az osztrák belügyminiszternél bevádolja, mivel ellensége a szerb ügynek.[2]

Másolat. Karlóca. Djejanija. 1849. No. 369.

Im Anschlusse habe ich die Ehre eine an mich erlassene Zuschrift Sr. Excellenz, des Herrn FML. und Commandierenden Generalen im Banate, Freiherrn von Rukavina ddto. 21. Jänner l. J. Nr. 9. Pr. wie auch meine darauf erfolgte Antwort ddto Werschetz am 11./23. l. P. Nr. 30 Euer Durchlaucht zur hochgeneigten Einsicht mit dem gehorsamsten Ersuchen mitzutheilen, diesem wichtigen Gegenstande eine entsprechende Aufmerksamkeit schenken zu belieben.

Um jeden möglichen Missverständnisse zwischen Einem hohen General-Commando und der Verwaltung der serbischen Wojwodschaft bei Zeiten vorzubeugen, ja sogar um im Einklange mit demselben die gute Sache zu befördern, verfügte ich mich selbst nach Temesvar, wo ich am 20./31. l. eintraf. Was ich aber hier zu meinem grossen Leidwesen und niederschlagender Kränkung erfuhr, ist der kalte, ja sogar verdächtigende,

[1] Lásd a 641., 643. és 660. számú iratokat a III. k. 361., 376. és 406. lapjain.

[2] Lásd a 622., 631. és 638. számú iratokat a III. k. 318., 337. és 358. lapjain.

mit ostensiblen Hass gestempelte Empfang von Seiten der hohen Generalität, welcher jenem Enthusiasmus der serbischen und romanischen Bevölkerung, mit dem ich bewillkommt wurde, schnurstracks entgegengesetzt ist. Vor allem wurde ein angemeldeter glänzender Empfang der Gemeinde, Kanonensalven, Beleuchtung, Faklade strengstens verbothen, und meine Einquartierung im Commitatshause oder der Wohnung des Commandierenden Generalen, welche beide gegenwärtig leer sind, mit dem Bedeuten untersagt, es werden unverzüglich an diesen Wohnungen Wachen aufgestellt, im Falle man sich unterstehen wollte, mich mit denselben zu beehren, und in Folge einer solchen Äusserung musste ich mich bequemen in einem Privathause eines Bürgers meine Wohnung einzunehmen, und meine Sachen, die ich an meiner Seite unentbehrlich nothwedig habe, in den nachbarischen Häusern einzutheilen. Die Herrn FML. Baron Rukavina und Gläser, in Begleitung der Herrn GM. Leiningen und Mengen statteten mir eine Visite in Campagne-Röcken ab, und ich hatte nicht die Ehre mit der Aufwartung des Offiziers-Corps beehrt zu werden, was hier ein grosses Aufsehen erregt, wo man gewohnt ist, einer Aufmerksamkeit auch gegen geistliche Notabilitäten niederen Ranges Zeuge zu sein. Der Herr FML. Baron Rukavina gab mir in deutlichen Ausdrücken zu verstehen, dass er mich und die Tendenzen der serbischen Nation eines Separatismus, der Unterdrückung anderer Nationalitäten, und überhaupt aller jener Fürgänge, deren sich die rebellischen Magyaren schuldig gemacht haben, mit Gründlichkeit verdächtigen, welche seine Meinung die übrigen Herrn Generäle schweigend zu theilen schienen. Die serb. Nationalfarben sind hier strengstens verbothen, ja es wurde mir sogar der Vorwurf gemacht, dass von mir und der serbischen Nation die kaiserlichen Farben nicht nur nicht gebraucht, sondern sogar verbothen seien, wogegen die Praxis ganz das Entgegengesetzte zeuget, indem die alterthümlich ehrwürdigen schwarzgelben Farben begleitet von serbischen Nationalfarben überall in allen Lagern und Campagnen den rebellischen entgegestehen, ja sogar in den Ortschaften von den Höhen der Kirchenthürmen zum Schirme der Nationalitäten erhaben wehen. Lauter Unterdrückungen und Erdichtungen, die keine guten Folgen haben können. Ausser dem bestehen diese Herrn darauf fort, dass trotz der a. h. verbürgten nationalen Verwaltung in der serbischen Wojwodschaft die Administration der beiden Regimenter des deutsch- und illirisch-banater, dem hohen Generalkommando, und jene des banater Provinciale dem hohen Kriegsrathe und Temesvarer Comitee übergeben werde, oder wenigstens eine über Werschetz und Becskerek zu ziehende Demarkationslinie der Grenzen zwischen der Ver-

waltung der serbischen Wojwodschaft und den benannten Behörden bezeichnen. Es scheint, dass diese Herrn einerseits für die gute Sache nichts thun wollen, indem sie ausser der einzigen Expedition zum Behuf der Verproviantirung der Festung Arad seit dem 17. Okt. nichts geleistet haben, ja sogar weder an der Schlacht bei Werschetz Theil nahmen, noch die fliehenden Feinde verfolgen wollten, obwohl sie zu diesem Zwecke von Generalen Theodorovics aufgefordert wurden, und zur Aushilfe der serbischen Truppen nie eine Abtheilung Cavallerie, die in Temesvar müssig liegt, uns zukommen liessen; anderseits aber in den durch die serbischen Truppen von den Rebellen gesäuberten Districten des banater Provinciale die alte magyarische Regierung einzuführen sich angelegen sein lassen, uneingedenkt der a. h. Manifeste vom 3./15. Decem. v. J. kraft welcher der serbische Wojwode als politischer Chef bestimmt und die Errichtung einer nationalen Regierung nach hergestelltem Frieden a. g. verbürgt wird. Vor 6 Wochen haben die Feinde die Brücke an der Temes bei Zsebely zerstört, und die Herrn haben sie noch nicht aufgebaut, wodurch die so nothwendige Communication zwischen Temesvar und Werschetz auf einem weiten Umwege über Csákova unterhalten werden muss. Es haben die Bewohner in Menge ihre Dienste für die gute Sache denselben angetragen, und sie haben nur 1000 Mann für die Temesvarer Garnison rekrutirt, wo sie 30.000 Mann rekrutieren, bewaffnen und vortheilhaft benützen können. Mit solchem Benehmen sehe ich demnach nicht die Herrn auf dem Pfade der a. h. Manifeste, welche alle Behörden und Völker zur Unterdrückung der magyarischen Rebellion auffordern, wandeln, und gegen eine etwaige Rückwirkung derselben, wogegen nur die Errichtung der a. h. ausgesprochenen nationalen Regierung mit Erfolg gebraucht werden kann, entsprechende Massregeln zu treffen, ja sogar ich sehe sie dem Magyarenthum in die Hände spielen, indem sie einerseits in den gesäuberten Distrikten die alten magyarischen Formen einführen, anderseits aber die Nationalität der Bevölkerung kränken, mit mir und der Verwaltung der serbischen Wojwodschaft in Misshelligkeiten gerathen, und durch die jesuitische Aufhetzung der Romanen und Deutschen gegen die Serben im Banate sich die Verachtung und Hass derselben Nationen zuziehen, wogegen die a. h. und a. g. als treu und tapfer belobte serbische Nation auf der Grundlage ihrer anerkannten Verdienste und a. h. ausgesprochenen Errichtung nationaler Regierung feierlich zu protestiren sich genöthigt findet, mit der angelegentlichsten Bitte an Euere Erlaucht, als den Beschirmer der aufgestellten Grundsätze der künftigen Regierung, besagte Hindernisse durch geeignete Mittel aus den Weg räumen, und der serbischen Nation Beweise aufrichtigen Wirkens zu ihrem

Gedeihen und Frommen liefern, allenfalls aber den belobten Herrn Generälen das gegen mich bei dieser Gelegenheit beobachtete Benehmen vorhalten zu belieben.

654.

Temesvár, 1849 február 3.

Mayerhofer ezredes jelentése Windischgrätz herceghez, melyben a báró Rukavina és Rajacsits pátriárka közötti viszályt ismerteti.

Eredeti jelentés. Wien. Kr. A.; H. A. W. 1849. Fasc. 95. II. 106. b. A. O. 2035/1849. Érkezett 1849 február 17-én. Másolata N. Schw. II. ad 116.

... Meine grösste Sorge und meine ganze Thätigkeit wird in diesen letzten Tagen durch die politischen Schwierigkeiten in Anspruch genommen, welche ich E. Durchlaucht schon in meinen letzten Berichten vorgetragen habe.[1]

Dem Kommandirenden General in Temesvár habe ich in einer blos durch Voraussetzungen ohne aller Grundlage erzeugten heftigen Aufregung gegen den Patriarchen, den General Thodorovich und unser ganzes Armee-Korps gefunden, wozu theils die militärisch-politische Organisation des von uns besetzten Landes, theils die Exzesse der uns verbündeten unregelmässigen serbischen Truppen den Anlass geben mussten, obschon letztere durch Massregeln, welche ich später erwähnen werde, sehr bedeutend abgenommen und überhaupt nie jene Höhe erreicht hatten, welche bei den eigenen banater Truppen zu Reschitza oder gar bei den Ungarn im ganzen Umfange unserer Grenze stattgefunden hatte.

Diese Aufregung war bereits über die ganze Garnison und selbst den nicht illyrischen Theil der Bevölkerung, ohne alle reelle Ursache und ohne Noth verbreitet worden, und so gross, dass alle loyalen und höchstbedeutenden Leistungen der serbischen Nation völlig verkannt und verläugnet, ihre Absichten auf das Ungerechteste verdächtiget, das siegreiche, brawe, wenn auch nur locker organisirte Armee-Korps, als eine feindliche Horde bezeichnet und mit ganz unausführbaren gewaltsamen Massregeln gegen dasselbe und zur Unterwerfung der beiden banater Regimenter unter das General-Kommando gedroht worden ist.

Es ist mit grösster Mühe mir und dem General Graf Leiningen gelungen, bei dieser Stimmung einige Vermittlung

[1] Lásd a 633. számú iratot a III. k. 344. lapján.

und Beschwichtigung herbei zu führen, wodurch doch ein offener Bruch und die Anwendung von Massregeln, welche zu Gewalt und Widersetzlichkeit, ja zur neuen Anarchie führen müssten, vermieden worden ist. Auf die Dauer ist jedoch bei solcher Präoccupation und so geringer Berücksichtigung der neuen factischen Zustände und der wirklich vorliegenden Tendenzen auf kein dienstförderliches Verständniss und Zusammenwirken zu rechnen, weshalb recht bald eine, diese Rücksichten würdigende höhere Entscheidung über die Administration, und bei Vereinigung mit den Truppen der Armee E. Durchlaucht ein durchgreifender Wechsel, in der Garnison und deren Kommando nothwendig werden wird, wenn das Banat ein Administratives Ganze bilden soll.

Ich hoffe noch ferner zu vermitteln, welche Rolle mir auch von dem Kommandirenden zugestanden worden ist und glaube, dass die oben erwähnte gemeinsame [militärische] Operation ebenfalls zur Ausgleichung der Differenzen mitwirken wird. Jedenfalls ist uns eine neue ganz unnöthige Schwierigkeit bereitet, welche unser freies Handeln und Denken beirrt.

Gegen das durch Stratimirovich, dessen Briefe man aufgefangen hat, nun auf eine völlig revolutionäre Bahn gebrachte National-Haupt-Comitée zu Karlovitz ist der Patriarch nun endlich entschieden aufgetreten, und hat mit Zustimmung des Generals Thodorovich dessen Suspendirung verfügt und die Mitglieder in das Hauptquartier zur Verantwortung beschieden, wozu den General sowohl der über ganz Ungarn verhängten Kriegszustand, als den Patriarchen die früheren Nationalbeschlüsse ermächtigten. Stratimirovich ist gestern [Februar 29], also noch vor Ankunft dieser Nachricht, mit vier Komitee-Mitglieder nach Becskerek gekommen um sich dem Patriarchen wieder zu unterwerfen, wozu sie durch die aus allen Bezirken eingehenden Ergebenheits-Adressen für denselben bewogen worden sind. Es wird jedoch bei dem völlig unverlässlichen Charakter des Stratimirovich und dem schülerhaften Betragen des Komitees nothwendig sein, energische und die Ruhe dauerhaft sicherende Massregeln zu ergreifen, wozu der über Karlovitz verfügte Belagerungszustand und das Benehmen des Stratimirovich den Anlass bietet.

Das Marodiren und die Exzessen der serbischen Hülfstruppen dauern zwar noch fort, allein mit der fortschreitenden Organisation und Ordnung des Landes nehmen sie täglich ab, und die fürstliche Regierung hat uns durch die von mir angetragene Sendung des Senats-Präsidenten Stojan Simich in das Hauptquartier ein sehr wirksames und erwünschtes Mittel der Abhülfe und der gegenseitigen Verständigung mit den serbischen Kommandanten überhaupt gewährt.

Ich werde trachten den Dienst in politischer und militärischer Beziehung so gut fortzuführen, als ich kann, und habe dabei ausdrücklich zu erwähnen, dass ich mich überall der besten Mitwirkung S. Exzellenz des Patriarchen und des vollen Vertrauens des Herrn Generalen Thodorovich zu erwähnen habe, ohne welche ich nicht im Stande sein würde dieser schwierigen Aufgabe zu genügen. Auf jeden Fall ist eine baldige Vereinigung mit der schönen Armee E. Durchlaucht unser nächstes und höchstes Bedürfniss...

Mayerhofer ezredes békéltető működését Ferenc József elismervén, neki a vaskoronarend II. osztályú rendjelét adományozta.

655.

Temesvár, 1849 február 4.

Rajacsits pátriárka a szerb határozatok képviseletére felhatalmazza Bogdánovits Konstantint.

Karlóca. Djejanija. 1849. No. 373.

Pr. No. 43.

Vollmacht.

Kraft welcher der Vorzeiger dieses Herr Constantin Bogdanovics ermächtigt wird, in der Eigenschaft eines Deputirten der serbischen Wojwodschaft die Interessen derselben Wojwodschaft nach den Beschlüssen der serbischen Nationalversammlung vom 1. u. 3. Mai bei der hohen k. k. österr. Regierung und dem hohen Reichstage zu vertreten, und den Grundsatz der Erhaltung der a. h. Dynastie, so wie der Gesammtmonarchie zu unterstützen, zu welchem Behufe er sowohl der a. h. k. k. Regierung, als auch dem hohen Reichstage angelegentlichst empfohlen wird, mit dem Ersuchen, demselben im Namen der serbischen Wojwodschaft im Reichstage Sitz und Stimme gestatten zu belieben.

656.

Temesvár, 1849 február 4.

Rajacsits pátriárka a kremsieri birodalmi gyűlés szláv képviselőinek köszönetet mond a szerbek követeléseinek támogatásáért.

Másolat. Karlóca. Djejanija. 1848. No. 372.

Präs. No. 44.

Господо Депутирцы!

Одъ времена богатославногъ покрета Управленію момъ повѣреногъ народа Србскогъ, прати га искрена любовъ ваша, Господо-

представницы Славенски Народа, а чрезъ васъ свію насъ рођене майке, велике и премиле Славіе, необоримогъ Столпа нашегъ, о кои су све бурѣ найновіи времена, као о пучину свѣта разбиле се, кои оддержа престоль и цѣлокупность Імперіе Австрійске, подъ овомъ оснажи политическо существованіе славянски племена и народа, и воскресну за вѣкове успавану бывшу Милу Народность и Войводовину Србску, ову млађану Гранчицу оногъ великогъ Славенскогъ стабла, кои вы Господо представницы наше миле Славіе у благословеной Імперіі Австріиской, найродолюбивимъ и найвѣрнимъ поданическимъ грудима вашима грѣете и славномъ херойческимъ рукама обимате и утемељявате, да га душманска рука, на нѣму Престоль. на овоме младогъ срећно благающегъ Імператора нашега Государа Франца Іосифа I. и подъ ньиме на темелю јавноправства живећи Народа, могућу овако красну Богомъ благословену Імперію не обори.

Ако сте Господо Представницы миле браће наше Славена, у овомъ траюћемъ светомъ рату примѣре подданическе вѣрности и славянске привержености према Аугустеишему Монарху нашему и Імперіи показали, то сте и примѣръ човечества, братинства, братолюбія, снажне и моралне и физическе помоћи нама воюющой и у крвавой борби отданой бывшой Браћи вашой Србима, сяино указали, и депутаціи Народа Србскогъ у Кремзиру оно велико вниманіе поклонили кое є величкіи народъ храброму и юначкому на славу Славентсва напредуюће му Народу Србскомъ само дати могао, кое є Европа, савъ свѣтъ чуо, и чему се є свакій пріятель напредка и слоге обрадовао.

У име народа Србскогъ, предъ коимъ сада као Управитель и верховна Црква и политическа глава Народа стоимъ, благодаримъ Вама Госп. Представницы Славенски Народа, за ваше о нашой ствари указано усердіе, молећи Васъ у име народа Србскогъ, да бы га у будуће у свима обштенароднимъ дѣлима заступити и Депутацію нѣгову подпомагати благоизволили, и вашимъ втеченіемъ увели и насъ србе као омладакъ велике гране подъ велики ладникъ Славенства, подъ коимъ бы и мы послѣ оволики ратни трудова, после оволики нечувены жертви, отданути и спокойно уживати могли плодове труда, кои смо за обшту ствaръ на спасеніе Імперіе а за свое собствено избавленіе и ослободѣніе доиста невѣроватно принели.

Изволите Господо Представницы Славенски наша срођенны народа! примити поздравъ и увѣреніе о искреной братинской любави Народа Србскогъ и томъ особитомъ высокопочитанію съ коимъ честь имамъ быти, господо Представницы вамъ преоданньи,

Іосифъ, с. р.
Патріархъ-Управитель.

Fordítása:

Képviselő urak! A kormányzásomra bízott szerb nemzet dicsőséges mozgalmát kezdettől fogva az önök, mint a szláv nép képviselőinek, őszinte szeretete kíséri és önök útján valamennyiünknek édesanyja, a nagy és felette szeretett Szlavija; megdönthetetlen pillérünk az, melyen a legújabb idők minden zivatara, akárcsak a világ örvényén, megsemmisült s mely szeretet fönntartja a trónt és az osztrák összbirodalmat és kebelében a szláv törzsek és népek politikai létét és az évszázadon keresztül szunnyadozott szeretett szerb nemzetiséget és vajdaság újjászületését biztosítja, a nagy szlávság törzsének ezen fiatal hajtását, melyet önök, a mi szeretett Szláviánk képviselő urai az áldott osztrák császárságban a legnagyobb fajszeretettel és alattvalói hűséggel keblükön melengetnek és dicső hős karjaikkal annak alapját megvetik, hogy az ellenség karja a trónt, melyen az ifjú szerencsés uralkodónk, I. Ferenc József ül és az alatta, a nemzetiségek jogegyenlősége alapján élő nemzeteket és ezen istentől megáldott birodalmat meg ne dönthese.

De önök, képviselő uraim, szeretett szláv testvéreink, ezen jelenlegi szent harcban az alattvalói hűségnek és szerencsés uralkodónk, császárunk iránti szláv ragaszkodásuknak példáját adták, s ugyanakkor az emberiség, testvériség, testvéri szeretet nevében erős, morális és fizikai buzgó támogatást is nyujtottak nekünk, véres harcokban küzdő testvéreknek és a szerb nemzetnek Kremsierben tartózkodó küldöttsége iránt oly nagy figyelmet tanusítottak, amilyent a nagy nemzet, a bátor és hős, a szláv dicsőség útján haladó szerb nemzetnek csak adhatott, melyről Európa és az egész világ hallott, s minek a haladás és egyetértés minden barátja csak örült.

A szerb nemzet nevében, melynek élén most mint kormányzó és egyházfő és a nemzet politikai feje állok, köszönetet mondok önöknek, mint a szláv népek képviselőinek, a szerb nemzet nevében, a mi ügyünk iránt tanusított szívességükért; arra kérem önöket a szerb nemzet nevében, hogy a jövőben is minden nemzetközi ügyekben minket képviselni és küldöttségünket támogatni méltóztassanak és minket, szerbeket is, hogy a szlávság nagy lugasa alatt, mint a nagy faág fiatal hajtása, mely alatt mi is annyi harci fáradalom, annyi hallatlan áldozat után megvirradhatnánk és nyugodtan élvezhetnénk fáradalmaink gyümölcseit és mely áldozatokat a császárság megmentésére irányuló közügyért és a magunk megmentésére és felszabadítására hihetetlen mérvben hoztunk.

Méltóztassanak, mint a velünk rokon szláv nemzetek képviselői, üdvözletünket és a szerb nemzet őszinte testvéri szere-

tetének kifejezését elfogadni. Maradtam kiváló nagyrabecsüléssel a képviselő urak odaadó híve, Rajacsits pátriárka-kormányzó.

657.

Temesvár, 1849 február 5.

Rajacsits pátriárka fölhívja Bogdánovitsot, hogy sürgesse a vajdaság határainak megállapítását.

Karlóca. Djejanija. 1849. No. 376.

Веħ сам био спреман одправити к вама курира Недељковиħа, кад ми је стигло писмо ваше од 3. тек. №. 61.

Ново пуномоħје и благодарителног Акта на Графа Штадиона, копију шиљем Вам по куриру. Ја благодарим на оном, што је дано, ал му веħ назначујем, да благодарим у име Народа и оног Војводовине која је у рукама Бунтовника. По овому мора се искати, да се изрече војводовина с Границама, јер иначе није ништа. Коммандирендер Банатскији каже, да нису границе, Војводовине определене, Романи, Немци, Шокци, Словаци, кажу да нису Срби; шта онда остаје нама „без определенија граница војводовине?" Ово се с великом муком држи, и то оружјем, али је јако противудејствије са всију страна, особито од Генералкомманде Банатске која потстрекава Влассе и Немце. Ја имам јаку распру с овом Коммандом, и тужим Г. Штадиону, Виндишгрецу, Бану, а писо сам и Данилевском. Исте распре копију и вама прилажем, по којој можете дејствовати да се ослободимо ове Генералкомманде. Мислим, да највише Г. Штадион може помоħи ал ваљда и Славенска Браħа Депутирци могу. Отидите и Графу Медему, и замолите га, да нам се границе што скорије изреку, иначе не ваља ништа: а ми смо веħ на Моришу и на Граници Бачке.

Fordítása:

Éppen Nedelykovits futárt Önhöz készültem küldeni, amikor f. hó 3/15-én kelt 61. számú irata megérkezett.

A gróf Stadionhoz intézett új felhatalmazást és köszönőiratot másolatban a futár utján küldöm Önnek. Hálásan megköszönöm azt, ami megadatott, de már most is tudomására hozom, hogy a nemzet nevében a vajdaság azon része nevében is köszönetet mondok, amely még a lázadók kezén van. E szerint kérni kell, hogy a vajdaság határai kimondassanak, mert különben az mit sem ér. A bánsági főhadparancsnok állítása szerint a határok nincsenek megállapítva, a románok, németek, sokácok, tótok meg azt mondják, hogy nem szerbek; hát mi marad meg

nekünk akkor „a vajdaság határainak megállapítása nélkül"? Mi ezt nagy erőfeszítéssel, fegyverrel tartjuk, de minden részről erősen ellene dolgoznak, különösen a bánsági főhadparancsnokság részéről, amely az oláhokat, németeket, tótokat és sokácokat felizgatja. Hevesen civakodom ezen főparancsnoksággal és bevádoltam Stadionnál,[1] Windischgrätznél, a bánnál és Danilyevszkijnek is írtam. Az erre vonatkozó iratokat másolatban mellékelem Önnek, amelyek alapján lépéseket tehet, hogy a főhadparancsnokságoktól megszabaduljunk. Véleményem szerint etekintetben leginkább Stadion segíthetne, de talán a szláv birodalmi képviselő testvéreink is. Menjen el Medem grófhoz [bécsi orosz követhez] is s kérje meg, hogy a vajdaság határai minél előbb részünkre megállapíttassanak, különben mit sem ér az egész, pedig mi már a Marosnál és a Bácska határainál állunk.

658.

Olmütz, 1849 február 5.

Bogdánovits ügyvivő megkeresi gróf Medem orosz követet, hogy a bécsi udvarnál a szerb vajdaság ügyét támogassa.

Másolat. Karlóca. Djejanija. 1849. No. 456.

N. 78/7.

Le soussigné, en sa qualité de député de la nation serbe en de çà de la Save, conformément aussi aux instructions particulières qu'il vient de recevoir, croit de son devoir de demander le puissant appui de Votre Excellence dans les affaires de la susdite nation, qui se débattant depuis le mois de mai 1848. sur les champs de bataille, en vue et dans le voisinage des provinces, qui ont le bonheur d'être sous la haute protection de Sa Majesté l'Empereur de toutes les Russies.

L'objet de cette guerre terrible où les Madjars exploitent toutes les horreurs d'un hunnisme, dont ce même pays avait été jadis triste témoin, n'est pas d'une nouvelle date; aussi ne dérive-t-il de cette idée de nationalité que l'esprit du temps a fait éclore, et embarrasser tant de têtes.

L'existence politique de la nation serbe qu'on entend aujourd'hui sous le titre de Vojvodat, est fondée sur les traités formels que les Serbes avaient conclus avec les empereurs romains, rois de Hongrie, dans des temps, où la force turque n'avait point cessé de menacer l'existence de l'empire et la tranquillité de l'Europe occidentale.

[1] Lásd a 653. számú iratot a III. k. 394. lapján.

L'histoire est le témoin de ces combats incessants que la nation serbe avait à soutenier et de sang répandu, dont tous les coins de ce même Vojvodat ont été trempés; et c'est à cette victoire remportée sur les Turcs et aux services signalés des vaillants corps serbes qu'ils ont rendus en ce temps à l'Autriche, à l'Europe, qu'on doit rapporter les titres du Vojvodat serbe, dans des provinces ci-devant tenues par les Turcs, telles que Banat, Bačka, Syrmie, Baranya.

Lorsque les préjugés du passé, et une politique moins éclairée, ne permirent à la nation nommée héroique et fidèle, de jouir de ses droits bien mérités, Pierre le Grand, de glorieuse mémoire, Empereur de la Russie, pénétré des sentiments de générosité et de justice a employé ses puissants efforts, auprès de la cour apostolique, tant en personne, que par l'intermédiaire de son Ministre plénipotentiaire Procope Bogdanovitch Voznitchin en 1699. pour remédier à l'affaire, qui pourtant empreint des préjugés du temps n'a pu trouver son héros, son vainqueur, que dans le temps même.

Aujourd'hui, que les lumières du siècle font voir tout ce qu'appartient à la dignité de nature, et celle de mérite, Sa Majesté l'Empereur-Roi François Joseph I. voyant, que la cause immortelle de la nation serbe se fait de nouveau valoir sur les champs de bataille, contre ses envahisseurs, les Madjars, après avoir reconnu le 7 Décembre 1848 le bon droit de la cause serbe, a daigné peu de temps après, le 15 Décembre 1848, réétablir la dignité *historique* du Vojvodat, de la nation serbe, en y ajoutant, que dans le plus court délai possible, tout ce qui tient à une administration nationale sera reglé et ordonné.

La guerre contre les Madjars a pourtant continué. La nation serbe, voyant se vérifier le titre de ses efforts, a combattu avec un redoublement de force et zèle; elle est maitenant en possession de ce même Vojvodat; et c'est dans ce moment qu'on se plaît à s'en douter, si des nationalités diverses qui se trouvent dans le Vojvodat doivent y appartenir: ... si les anciennes autorités doivent faire place au droit serbe.

La douleur que le soussigné ressent en ce moment, où il voit de nouveau poindre un principe, qui couté à la nation serbe, s'assoupit un peu; lorspu'il réflêchit au pieux souvenir, que tout Russe porte à l'ombre sacrée, aux faits et exploits de l'Empereur Pierre le Grand.

Dans ces circonstances, où la justice paraît désormais acquise à la cause serbe, par la voix de ce grand Empereur, il suffira de joindre ici la note No. 77. du 3. Févr. 1849. Olmütz donnée en dernier lieu au Ministre Comte Stadion, et de déclarer à Votre Excellence que la Nation serbe, ayant été con-

trainte de vindiquer ses droits, sa patrie par la force des armes, ne saura déposer cet unique moyen, ce seul soutien de son existence, que lorsqu'elle verra les limites du Vojvodat signées et garanties.

Votre Excellence est priée, de daigner interposer les bons offices de Sa Majesté l'Empereur de toutes les Russies, pour engager la cour impériale royale à prendre des mesures les plus convenables, par rapport aux limites du Vojvodat, qui restent à régler conformément aux engagements historiques, et depuis 15. décem. devenus obigatoires, afin de ne pas arrêter par des mesures contraires la perspective de paix et de tranquillité.

Le soussigné est trop persuadé de ce que ces deux empires doivent à eux mêmes, pour n'avoir pas dans la plus haute considération l'intérêt général de la Monarchie; et c'est précisément pour cimenter la force de l'Empire que le soussigné est allé implorer la voix de l'Empereur Votre Auguste Maître, pour conjurer l'orage, qui menaçant les parties sera en fin nuisible à l'intégrité elle-même.

A ce titre on est obligé de croire, que la voix de Sa Majesté l'Empereur de toutes les Russies, destinée à porter le bonheur au sein d'un peuple, qui à son ègard n'a jamais cessé de nourrir les sentiments les plus affectueux doivent avoir l'influence la plus décisive et la plus heureuse sur les vues du Cabinet impérial royal.

Votre Excellence aidant de sa grande pénétration à avancer un ouvrage aussi salutaire, aura à recueillir une reconnaissance, qu'on ne saurait trop vivement exprimer.

En remplissant ainsi les ordres de sa Sainteté le patriarche, en qualité de député de la nation serbe, le soussigné Vous prie, Monsieur le Ministre, d'agréer l'assurance de sa haute considération.

Olmütz, le 5. Février 1849.

Constant Bogdanovics m. p.

659.

Szabadka, 1849 február 5.

Szárits Móric nemzetőri őrnagy a bácskai anarchiáról.

Budapest. O. L.; H. B. 1849. 1885. sz.

...Számtalan sok falu, az ellenség által levél útján megadásra lévén felszólítva, sarcpénz fizetés mellett, megadta magát, de ez mitsem használt, mert az ellen gyilkolt, rabolt, gyujtogatott ennek dacára...

Győzelemre semmi kilátás, mert nemzetőreink meg vannak rémülve... Látlak-e még titeket, azt a jó isten tudja... Zentán 1849 február 1-én — szégyen és gyalázat — a magyarok Demtsa nevű nemzetőrőrnagyot meggyilkolták, mivel rác volt, ámbár a leglelkesebb magyar. Február 2-án Kanizsán Tar nevű nemzetőri őrnagyot szintén maguk a magyarok gyilkolták meg, mivel a felbőszült népnek, mely minden kaputos embert kiirtani akar, nem akart puskaport kiszolgáltatni...

A szabadság és egyenlőség reánk nézve rosszul ütött ki, a vége valóságos tragédia!

Horváth Antal bácsmegyei főispán pedig kétségbeesetten írja 1849 február 2-án a Honvédelmi Bizottmánynak:

„Uraim, az istenért segélyt! másként veszve vagyunk." — (O. L.; H. B. 1849. 1411. és 1467. sz.)

Hunkár kormánybiztos pedig 1849 február 1-én írja Bajáról:

„A nép gyáva... sem debreceni, sem túladunai lelkeket itt nem találok, a magyar, mivel kiirtására céloznak, egészen le van hangulva...

Zentán megölte a kalocsai nép Demtsa őrnagyot ... a szegedi lovas nemzetőrök Kanizsán Tar őrnagyot. (O. L.; H. B. 1849. 1587. sz.)

Vukovics Sebő kománybiztos pedig 1849 február 6 án jelenti Szegedről:

„A nép rossz hangulatának (az urak bárgyuk, levertek, szintúgy félnek a bundás magyartól, mint a rácoktól, a széleskalapú polgárok gyűlölséggel telvék a kaputosok ellen) főoka, hogy e két osztály közt semmi kapcsot tevő népszerű egyéniség nincs. (O. L.; H. B. 1849. 1680. sz.)[1]

660.

Zenta, 1849 február 6.

Davidovác százados, parancsnok jelentése Todorovits tábornokhoz a szerbiai csapatok kihágásairól.

Eredeti jelentés. Budapest. M. kir. hadtört. levéltár. Átvéve a bécsi hadi levéltárból. Fasc. 176. Detailakten. Öst.-serb. Truppencorps. 1849. II. 14.

Auf die dem gehorsamsten Gefertigten von Euer Hochwohlgeboren gelegte Schuld, dass nämlich von der unter seinem Commando stehenden Truppen die gröbsten Excesse, wie Raub, Plünderung etc. hier verübt werden, hat sich gehorsamst derselbe Folgendes zu äussern:

[1] Lásd a 641. számú iratot a III. k. 361. lapján.

Mit grösstem Leidwesen muss Gefertigter bekennen, dass diese Angabe auf Wahrheit beruht, und derlei Excesse hier wirklich vorgingen; dass jedoch die Schuld wegen dieser Missethaten nicht an ihm liegt, möge Euer Hochgeboren aus folgendem entnehmen:

Nebst Csaikisten, Peterwardeiner und anderen Provinzialisten befindet sich in diesem Lager die Grosszahl Serbianer mit ihrem Anführer, einem National-Majoren Namens Alexander Trifkovics. Dieser wollte gleich anfangs bei seinem Eintreffen ins Lager von meinem Kommando gänzlich nicht abhängen, und blieb auch bei diesem seinem Vorsatze, wobei er sich jeder möglich empörenden Handlungen erlaubte, sich äussernd: dass er auch sonst durchaus von Niemanden abhänge, als einzig und allein von seinem Fürsten Alexander und Herrn Knichanin, denen er in erforderlichem Falle für jede seiner Handlungen zu verantworten wissen wird...

Exzesse geschahen an den zwei ersten Tagen, und nun haben solche gänzlich aufgehört.

Davidovác százados a szerbiai csapatok vérengzéseit azzal iparkodta enyhíteni, hogy Moholon és Adán a magyarok is követtek el kihágásokat.

A temesvári császári őrség a környékén fosztogató szerbiai önkénteseket összefogdostatta és elcsukta (u. o. 1849. II. 22), viszont Fehértemplomban ezen csapatok a kerületi szerb odborral együtt a németeket fogták össze. (U. o. 1849. II. ad 24.)

Ugyanezen Davidovác 1849 február 14-én ezt írja Rajacsits pátriárkának: „Voltam a Bácskában, a katonasággal, a csajkásokkal és szerbországi önkéntesekkel Kula és Topolya elfoglalása előtt. Ez nem háború, ez Mord, Raub und Raub, ahogy a németek nevezik". (K. P. L. 1849. No. 846.)

661.

Zenta, 1849 február 7.

Trifkovits Sándor szerb vezér meghódolásra hívja fel a szabadkai bunyevácokat.

Eredeti irat. Budapest. O. L. Ungarn Polizeiakten. Fasc. 474. 603. sz. a.

Любезна и мила браћо наша бунѣвцы!

Єво дође време да се єднородна браћа коя су по целомъ свету, лукавомъ политикомъ разцеплѣна и одвоена была, сада загрле братскій се излюбе и познаду, — браћо, ништа ніє яче одъ времена, време позлеђує, — алъ и лечи ране. Мы смо браћо дуго носили ране туђимъ мачемъ наши задане. Туђа є рука насъ досада неговала, зато браћо и наше ране нису се могле досада излечити. Време є дакле само, ньи лечити почело

и гле! веђъ Србинъ слободномъ ногомъ, поносно и без брижльиво на землю свою ступа, и сваку ону политику коя є насъ мила браћо досада одъ васъ освоявала, подъ ноге нѣгове презрително газеђи, — вама мили роде са обичнимъ Србскимъ поздравомъ долази. — Помози вамъ Богъ, мила браћо Бунѣвцы. Браћо! кадъ вамъ говоръ, ваше обичає, ваше игре и шале и ваше песме у расмотреніє узмете и све то съ нашимъ народнимъ свойствама, сравните, — онда ћете заиста признати, да ни одкаквогъ другогъ племена нисте, него одъ Србскогъ произишли.

Упознайте дакле, мила браћо, кое є само провидѣнія Божіє свойствено щедротй нѣговой дало, да се братъ братомъ после столѣтія слободно руковати може. И пружите намъ вашу храбру србску десницу, да се братскій упознамо, загрлимо и полюбимо и да сложно старогъ и свакогъ оногъ непріятеля, кой є насъ тако ситно на комаде разделіо, — побѣдимо и сатремо. Божія є правда на свему милостива.

Устай Бунѣвче, мой мили и предраги брате. Мой само веромъ раздвоєный, али заиста рођеный брате. И пођите съ нами заєдно да противнике царске и наше народности подвргнемо подъ закони редъ, и да ій принудимо коє силомъ оружія, коє пакъ великодушіємъ свойствама Србину урођенымъ, нашу народность и царску власть признати. Ово вамъ я као прави Србинъ говоримъ и совѣтуємъ, да те хонведске несређнике, безкуђнике кой нити куђа, нити совѣсти имаю, — као и Сегединце изъ своє вароши растерате, и царской вольи и моіой войсци, коя єдинствено что вою є, покорите се, оружіє положите, и єдну депутацію одъ найотмѣніи лица, къ мени у Сенту ради є пошльите. Ово како вама тако и свима жительима без разлике препоручує се.

Како вама браћа моя Бунѣвцы, тако и свима жительима были они чіє му драго народности, искрено говоримъ и братскій на предаю позивамъ, да права Србина свакій ужива. Следуюђій чуствама искрености и позиву войничкомъ кажемъ вамъ, да ако се предате, оружіє положите, да ђе моє найсвѣтіє стараніє быти мылость свакомъ безъ разлике као и иманѣ нѣгово осигурати. — Не предатель се онда ђе сва братска чувствованя презрети, — и войничку дужность у найстрожіємъ смислу предузети морамъ: єрбо самь я мою дужность као братъ и као войникъ єво учиніо. Прилажемъ вамъ две прокламаціє царске ради прочитанія.

Fordítása:

Szeretett és kedves bunyevác testvéreink! Eljött az ideje annak, hogy a közös származású testvérek, kik az egész világon a ravasz politika által szétszórattak és elválasztattak, most

egymást átölelják, megcsókolják és egymást megismerjék. Testvérek, mi sem erősebb az időnél; az idő sebeket ejt, de gyógyít is. Mi, testvérek, sokáig hordtuk az idegen fegyverek által ejtett sebeket. Idegen kezek ápoltak minket idáig, s ezért a mi sebeink sem gyógyultak meg eddig. Az idő azokat meg kezdte gyógyítani és íme, a szerb szabadon, büszkén és gondtalanul saját földjére lép és mindazt a politikát, mely minket eddig tőletek, kedves testvérek, elválasztott, lábai alatt megvetéssel taposva, szerb köszöntéssel hozzátok jövünk. Isten segítsen meg titeket, kedves bunyevác testvérek. Ha nyelveteket, szokástokat, táncaitokat és dalaitokat veszitek figyelembe és nemzeti sajátságainkkal összehasonlítjátok, akkor valóban el kell ismernetek, hogy semmi más néptől, hanem csakis a szerbtől származtok.

Ismerjétek el tehát, kedves testvérek, hogy ezt csak az isteni gondviselés kegyessége adta meg s hogy a testvér a testvérnek századok után szabadon egymásnak kezet nyujthasson. Nyujtsátok tehát nekünk bátor szerb jobbjaitokat, hogy testvérként megismerjük egymást, átölelve egymást megcsókoljuk és közös, ősi, minden ellenségünket, amely minket ennyire elválasztott, legyőzzük és eltapossuk. — Az isteni igazság legyen rajta.

Kelj fel bunyevác, kedves és drága testvérem, akit csak a vallás választ el tőled, de igaz egyvérű testvér vagy s jöjjetek velünk együtt, hogy a császár és nemzetiségünk ellenségeit a törvényes rend alá hajtsuk és arra kényszerítsük, kit fegyveres erővel, kit a szerb veleszületett nagylelkűségével, nemzetiségünk és a császári hatalom elismerésére. Ezt mondom nektek, mint vérbeli szerb és azt tanácslom, hogy a szerencsétlen honvédeket, kiknek se otthonuk, se lelkiismeretük, mint a szegedieket, űzzétek ki és a császári akaratnak és példátlanul küzdő seregemnek magatokat vessétek alá, tegyétek le a fegyvert és egy, a legtekintélyesebb polgárokból álló küldöttséget Zentára küldjetek. Ezt ajánlom nektek, valamennyieteknek, rendkülönbség nélkül.

S ahogy őszintén szólok hozzátok, bunyevácok, úgy szólok az összes lakossághoz, nemzetiségi különbség nélkül, adjátok meg magatokat, hogy a szerb jogokat mindenki élvezze. Őszinte érzelmeimet követve és a katonai hitemmel mondom nektek, ha megadjátok magatokat és fegyvereteket leteszitek, legszentebb gondom lesz minden különbség nélkül, általánosan megkegyelmezni és mindenkinek vagyonát megvédeni. De ha nem adjátok meg magatokat, akkor minden testvéri érzés megszűnik és katonai kötelességemet a legszigorúbban alkalmazni leszek kénytelen. Katonai kötelességemnek, mint testvér és

katona, ezzel eleget tettem. Mellékelem a császári proklamációkat, tudomásul vétel miatt.

A kulai szerb bizottság a szabadkaiakat pedig 1849 február 3-án hívta fel meghódolásra és nyilatkozatra: „vajjon I. Ferenc József császár és király, úgy a szerb vajdaság kormányának alávetik-e magukat önként, ellen esetben lázadóknak és hazaárulóknak, az emberiség gyilkosainak tekintetnek s mint ilyenek, fegyveres erővel lealáztatván, a megérdemelt büntetés alá vettetnek". (Budapest. O. L.; K. I. 1849. 609. p. sz.)

A szerb vajdaság főkormányának bácskai kiküldött bizottságának tagjai voltak: Nikolits Pál karlócai esperes, Nenádovits Máté szerbiai esperes, Kosztits Sándor és Nikolits A. titkár.

662.

Buda, 1849 február 7.

Windischgrätz irata Rajacsits pátriárkához a vajdasági kormányzat tárgyában.

Másolat. Wien. Kr. A. 1849. Kr. M. 826. és ex 2260. St. A. N. Schw. VII. No. 468.

Aus dem mir in Abschrift mitgetheilten Notenwechsel,[1] welcher im Laufe des verflossenen Monats zwischen E. E. und dem FML. Rukavina, als Komm. General im Banat in Betreff des Administrationsrechtes in denjenigen Landestheilen geführt wurde, welche vor dem Eintritt der bestehenden politischen Verirrung in solcher Beziehung dem Banater Generalkommando zugewiesen waren, habe ich mit Bedauern entnommen, dass infolge der verschiedenen Auffassung dieses Gegenstandes von der einen und der anderen Seite Missverständnisse obwalten, aus welchen nur Nachtheile für die gute Sache erwachsen können.

Wir Alle tragen die Überzeugung in uns, dass *unser gemeinschaftliches Ziel nur in einem festen Monarchie-Verbande aller dem Scepter S. M. des Kaiser untergebenen Länder gefunden werden kann,* und der übereinstimmende Wunsch der Völker, denen wir als Beispiel und Führer dienen sollten, legt uns die heilige Pflicht auf, dieses Ziel anzustreben, die in der letzten Zeit gelockerten Bände erst wieder zu befestigen um dann Se. Majestät in den Stand zu setzen, nach den von a. h. demselben aufgestellten Grundsatze der Gleichberechtigung aller Nationalitäten dem Reiche diejenigen administrativen Formen in gesetzlichem Wege geben zu können, welche Zeit und Verhältnisse fordern.

[1] Lásd a 622., 630., 631., 653. és 668. számú iratokat a III. k. 318., 335., 337., 394. és 429. lapjain.

Ich kann über die obschwebende Frage von meinem Standpunkte aus, nur Folgendes bemerken:

Die jetzige Verirrung in den untern Donau- und Theissgegenden entspringt nicht aus der Unzufriedenheit der dortigen slavischen und romanischen Bevölkerung und insonderheit der Gränzer, mit ihren zeitherigen Zuständen, sondern sie ist vielmehr eine Folge der separatistischen magyarischen Bewegung und der ungerechten Anmassungen, welche sich diese Parthei, während ihrer kurzen Herrschaft gegen diese Körperschaften erlaubt, und hat seitdem, durch die nationalen Bestrebungen der Serben eine gewissermassen abgesonderte Richtung erhalten.

Da Se. Majestät als letzte Instanz bei der Schlichtung der Wünsche und Ansprüche aller Nationalitäten ihres grossen Reiches von dem Grundsatze der Gleichberechtigung derselben ausgehen, so ist damit umsomehr jeder Zweifel beseitigt, dass den getreuen und tapferen Serben nicht jede billige Berücksichtigung ihrer Wünsche wiederfahren sollte, als Se. Majestät mit der Wiedererrichtung der serbischen Woiwodschaft den Anfang gemacht haben. Die Feststellung der näheren Modalitäten dieser neuen nationalen Schöpfungen, muss aber dem Zeitpunkte vorbehalten bleiben, wo nach Wiederherstellung der Ordnung im ganzen Lande, dieselbe vorgenommen werden kann. Aber nur durch vorläufige Beseitigung aller Streitfragen und einiges Zusammenwirken können wir hoffen, zu diesem ersehnten Ziele bald zu gelangen.

Die in letzter Zeit im Drange der Noth geschaffenen Autoritäten können nur als vorübergehende Institutionen betrachtet werden, deren Wirksamkeit nicht länger dauern sollte, als die Zustände bestehen, die ihre Errichtung nothwendig machten.

So nützlich ihre Dienste in der Zeit waren, wo das Wirken der gesetzlichen Autoritäten unmöglich geworden, umso störender würde sich ihr Einfluss immer mehr herausstellen, wenn sie ihr Wirken über diese Grenze hinaus fortsetzen wollten.

In diesem allgemeinen Anbetrachte und wegen des besonderen Umstandes, dass das Banater Generalkommando von Sr. Majestät dem Kaiser in seinem ganzen bisherigen Umfange und Wirkungskreise ohne ausdrückliche Beschränkung übertragen worden ist, kann ich nur aussprechen, dass jedes nicht durch die Noth gebotene Abgehen von den aus dieser a. h. Verfügung entspringenden Konsequenzen als ein Missachten der a. h. Befehle betrachtet werden müsste, dass demnach FML. Rukavina ebensowenig berechtigt ist ohne spezielle Bewilligung Sr. Majestät etwas von dem ihm übertragenen Amts-

befugnissen an eine andere Autorität zu überlassen, als diese sich erlauben darf, sie in Anspruch zu nehmen.

Ich muss demnach E. Exz. bei der Heiligkeit der Sache, welche wir vertheidigen, ersuchen, Ihren ganzen gewichtigen Einfluss geltend zu machen, damit keine ungesetzliche Forderungen gestellt und dadurch der Zeitpunkt nicht unnöthiger Weise hinausgeschoben werde, wo Se. Majestät allen gerechten Wünschen und Forderungen der serbischen Nation durch Feststellung ihrer nationalen Institutionen Genüge zu leisten im Stande sein wird.

Schliesslich gebe ich mir die Ehre E. Exzellenz mitzutheilen, dass ich die Verwendung des Herrn Oberstlieutenant Herdy in der Eigenschaft als Chef des Generalstaabes beim Korps des GM. Thodorovich verfügt habe.

Windischgrätz herceg Todorovits tábornokot nem helyezte a bánsági főparancsnokság alá, hanem önmagának egyenesen alárendelte, utasította azonban báró Rukavinával együtt operálni. Meghagyta egyúttal, hogy az osztrák csapatok csakis a cs. kir. színeket használhatják. a szerbeket nem, mert ez az egység fogalma ellen volna. A szerbiai segélycsapatoknak azonban a szerb színek viselését megengedte.

Hasonló tartalmú leiratot kaptak Todorovich tábornagy és Rukavina tábornagy, Mayerhofer ezredes, Schwarzenberg herceg, a bécsi hadügyminiszter. (Ofen. A. O. 1849. No. 1746—1747. Kr. A.; H. A. W. Detailakten. Fasc. 95. 1849. II. 33.)

663.

Mitrovica, 1849 február 8.

Szerém megye tiltakozik a frankfurti gyűlés szándéka ellen, hogy Ausztria Németországgal egyesíttessék.

Eredeti irat. Wien. M. d. I. Präs. Akten. Petitionen No. 1785/M. I. ex 1849. Fasc. 1. Az 1927 júliusi 15-i bécsi forradalomkor elégett.

Ваше Цесаро-Краљевско Величество
Государју милостивјејши!

Последњи, за сву Аустријску Државу и скиптру њеном подчињене народе, велеважни догађаји, да је сирјеч Њиово Величанство, премилостиви наш Цар и Краљ Фердинанд први, од прејасних својих предков наслеђенаго престола, у слѣед трудних садашњих временах околности, одрекао се, и њега Цесаро-Краљевском Величеству Вашем, као законном наследнику уступио, побудили су нас, прејасној Хабсбургско-Лотрингској Династији свагда и примјерно вјерне и привржене, као што и сад против непријатеља Вашег Величанства постојећи рат јасно сведочи, у коме наша Братија и Синови за благостање Вашег Величества и за одржање у својој целости Аустријске

Државе крв проливају, Ваше Цесаро-Краљевско Величество, као нашега законнога владјетеља с чувством највеће радости поздравити, и ваше Царско Величество свечано увјерити: да смо ми синови потомци и овој вјерних предковах, на које се велехваљена Династија ова, у свакоме случају, гди се вјерност и јуначка мишица изискивала, као на стјену ослонити могла, пак да ће мо и ми славних ових наших предков примјеру свагда у свакој прилици следовати.

Почем је Ваше Царско-Величество на височајши престол целокупне Аустријске Државе ступивши, политиком пређашњег за нас и народност нашу неугодног времена, заборавности, да не рекнемо смрти предану војводовину Србску, као једино јамство нашега политическога и народнога битија, из мртвих подићи воскрснути, и с тим народности и политическом битију нашем, нов живот даровати, милостивјејше изволило; народна ова скупштина за ту високу милост и у своме потомству обвезана, највећу захвалност Вашем Царском Величеству приноси.

Но почем чуство превелике наше радости, и најпокорније захвалности, пред свевишним лицем Вашег Величества, због покорњејше поведених догађајах, изјавили јесмо, не можемо Вашем Царском Величеству, као нашем премилостивом отцу, искрено и покорно не појавити нашу брижливост, коју нам разносећи се они гласови узрокују, да се сирјеч нека част (фракција) житеља Аустријске Државе нашла, која са парламентом франкфуртским симпатизирајући, за неки задатак себи узела је немачке провинције, на круну Аустријског Царства спадајуће, и по томе част целокупне Државе Аустријске сочињавајуће, под владу франкфуртског парламента ставити.

Будући пак, да би корак овај, ако би реченој фракцији за руком изишло? — Санкцију прагматичку, и њој основану целокупност Аустријске Државе, за које одржавање ми крв нашу проливамо, а и на даље одржавање сваку жертву принети готови јесмо, нарушио, и по томе славјанске наше провинције, без питања и соизволења нашег, од немачке владе зависиле учинио; то Ваше Царско величество кога је света и најстрожија дужност целокупност Аустријске Државе наредбе Санкције Прагматичке, у својој неразумности, а народе скиптра Аустријског, као већ уставне од сваке туђе владе и уплива независиме одржати, најпокорније усуђујемо се молити, да би Ваше Величество независност и целокупност државе Аустријске на основу Санкције Прагматичке премилостиво одржати изволили, ни по каквим извјетом недопустили, да се или најмања частица на Аустријску Државу спадајућа од ње одцепи и союзу немачком причисли.

Височајшеј цесаро-краљевској милости препоручени, остајемо, дано из обште скупштине милитарне крајине и провинцијалног Срема.

У Митровци дана $\frac{\text{27 Јануара}}{\text{8 Фебруара}}$ 1849 држане

Вашег Величества вјерни и покорни подајници

Трифон Младеновић,
Сремске Жупаніе Поджупан.

Радосављевићъ,
Капет. ауд; пр. управитељ Варадинске Регименте и Комесаръ целог Срема.

Fordítása:

Felséges császárunk és királyunk, legkegyelmesebb urunk! A legutóbbi, az osztrák összbirodalomra és jogarának alárendelt nemzetekre nézve fontos események, melyek szerint imént Őfelsége, legkegyelmesebb császárunk és királyunk, I. Ferdinánd felséges őseitől örökölt trónjától, a jelenlegi nehéz idők körülményei között, lemondott és cs. kir. Felségedet törvényes utódjának megtette, minket, mint a felséges Habsburg-lotharingiai házbeli dinasztiákhoz mindenkor példásan hív és ragaszkodó nemzetben, mit Felséged ellenségei elleni küzdelmünk ma is világosan bizonyít és melyben testvéreink és fiaink, Felséged boldogsága és az osztrák összmonarchia fenntartása érdekében vérét ontja, arra késztetett, hogy császári királyi Felségedet, mint törvényes uralkodónkat, legnagyobb örömérzettel üdvözöljük és Felségedet ünnepélyesen biztosítjuk: hogy mi, fiai és utódai hűséges elődeinknek, akikre a nagybecsű dinasztia mindenkor, ahol a hűség és bátorság megkövetelte, mint sziklára támaszkodhatott, ezen dicső őseinknek példáját minden esetben és alkalomkor követni fogjuk.

Miután császári Felséged az osztrák összbirodalom magas trónjára lépett, nemzetiségünkre és ránk kellemetlen idők régi politikája által a feledékenységnek, úgyszólván a halálnak átadott szerb vajdaságot, mint egyetlen biztosítékát politikai és nemzeti életünknek, úgyszólván halottaiból feltámasztani és ezáltal nemzetiségünknek új életet adni kegyesen méltóztatott, ezen népgyűlés ezen magas kegyért utódaiban is lekötelezve érzi magát és császári Felségednek legnagyobb háláját leróje.

Miután legnagyobb öröm érzelmeinket és legalázatosabb hálánkat Felséged magas színe előtt a fenti események okából kijelentettük, nem hallgathatjuk el császári Felséged előtt, mint felséges apánk előtt, nyiltan és alázatosan a mi aggodalmainkat, melyeket azon elterjedt hírek okoznak, melyek szerint imént az osztrák birodalom lakosainak egy bizonyos frakciója akadt, mely a frankfurti parlamenttel rokonszenvezvén, feladatául tűzte ki az osztrák császárság alá tartozó német tartományokat,

mint az összmonarchia részeit, a frankfurti parlament fennhatósága alá helyezni.

Feltéve, ha az említett frakciónak ez a lépése sikerülne, a pragmatika szankció és a rajta alapuló összmonarchia, melynek fenntartásáért mi vérünket ontjuk és további fenntartásáért készek vagyunk minden áldozatot hozni, összeomlana és ennek folytán szláv tartományaink, megkérdezésünk és hozzájárulásunk nélkül, a németországi kormánytól függnének, császári Felségedet, kinek szent és legszigorúbb kötelessége az osztrák összmonarchia és a pragmatika szankció rendelkezéseinek fenntartása és az osztrák jogar alatt élő, alkotmányosan elismert nemzeteket minden idegen kormánytól és befolyástól függetlenül fenntartani s ezért a legalázatosabban esedezünk, kegyeskedjék Felséged az osztrák monarchia egységét és függetlenségét a pragmatika szankció alapján fenntartani és semmiféle szín alatt meg nem engedni, hogy Ausztriának a legkisebb része elválasztassék és egyesíttesség Németországgal.

Császári és királyi Felséged kegyelmének magunkat ajánlva, fenti határozat kimondatott a határőrvidék és Szerémség polgári részének közös gyűlésén.

Mitrovicán, 1849 január 27/február 8-án.

Mladenovits Trifon
Szerém megye alispánja.

Radoszávlyevits
százados, hadparancsnok,
a péterváradi ezred ideigl. parancsnoka
és egész Szerémség hadi biztosa.

A Németországgal való egyesülés elleni határozatot Rajacsits pátriárka terjesztette föl az osztrák kormánynak. (M. d. I. Hofakten. 1848./ad I No. 1926.)

664.

Karlóca, 1849 február 8. (?)

A községi szerb bizottmányok szervezési szabályrendelete.

Eredeti. Karlóca. K. P. L. Narodna uprava. 1849. No. 380.

1. У свакомъ мѣсту Войводовине Србске постояти има еданъ Одборъ саставлѣнъ према числу жителя истога мѣста изъ едногъ предсѣдателя и петъ или и выше члена и едногъ дѣловодителя са потребнымъ канцелларіискимъ персоналомъ.

2. Исти одбора членови мораю быти освѣдочены родолюбцы, ревнительи, Народности наше, вѣрни, поштены, безпристрастны и некористольбиви люди, кои су се добримъ по-

веденіемъ своимъ у обштини отликовали и ужійвају подпуно повѣреніе ньіови сограђана и Народа.

3. Мѣстны Одбори пре ньіовога у дужность ступленія полажу по овде приложенномъ образцу *a)* заклетву вѣрность Цару, Правителству и Народу войводовине Србске.

4. Мѣстны Одбори, имаюћи власть Примирителны Судова, осуђую полицайна маня преступленія и распростиру пресуде ньіове само на казнѣ одъ три дана затвора и 12 штапова, и суде парнична дѣла, коя не превазилазе парничну вредность одъ двадесетъ форинти Сребра. — Преступленія, коя су већой казни подвергнута и парнична дѣла веће вредности, подносиће мѣстни Одбори, Срезскомъ Одбору, кой е Судъ првогъ степена и замѣнява достойнство и кругъ дѣйствовања свогъ, кое су пређе упражнивали великій Судцы. Што се не узмогне при Срезскомъ Одбору окончати, предлагат' ће се Окружномъ Одбору, кои ће замѣнявати достойнство и кругъ дѣйствовања, кое е пређе градомеђа имала. Окружный Одборъ предлаже дѣла, коя самъ по качеству и величину предмета ніе рѣшити мого, Правителству Войводовине Србске на рѣшеніе.

5. Мѣстни Одбори имаю одржавати у мѣсту свомъ добру полицію, и пазити бодримъ окомъ на све путнике, безпосличаре, скитнице и остала подозрителна лица, съ чіимъ су пассошемъ у мѣсто дошла, где последньи путъ пассоше видирати дала, крозъ коя мѣеста пролазила, и куда намѣрава путовати и коимъ посломъ. Зато ће мѣстны Одбори наредбу учинити и строго на то мотрити, да ни еданъ житель мѣстный, ни едногъ путника нити къ себи примити, нити на преноћиште пустити смѣ, кой се пре полиціи мѣстной пріявіо, пассошь свой показао, и на тай конац е дозволенѣ получіо ніе.

6. Оружіе и сва военна орудія, има се одъ непріятеля народности наше одузети и предати вѣрнима сограђанима, изъ кои ће Одборъ устроити мѣстну гарду, коя ће се старати за мѣстну сигурность, и обезбѣдити личность и иманѣ свакогъ честногъ и вѣрногъ сажителя.

7. Сва добра побѣгши изъ мѣста и освѣдочени непріятеля народности наше, кои су са Мацарима у овой войни противъ Цара и Народа нашегъ дѣломъ или словомъ участвовали, долазе подъ секвестеръ, и сматраю се као Народнѣ добро, кое долази подъ руковођеніе на то опредѣлены Коммиссара, коима су дужни Одбори иста добра невредима предати, иста чувати и Коммиссаре подпомагати.

8. Писма правителственна и званична, военне штафете, имаю Одбори до воспоставленія редовны пошта, незадржанно по поузданнымъ людма шиляти, и на тай конацъ и за курире свагда потребно число кола у преправности држати.

9. Мѣстни Одбори неће осимъ налога, кое нъима преко Срески и Окружны Одбора отъ Правителства войводовине долазили буду, одъ никога другога примати.

10. Дѣловодство Одбора быт' ће на србскомъ езику вођено, но по изреченой и признаной еднакости, и на влашкомъ и нѣмацкомъ езику пріймлѣно; и зато се има призрѣніе узети, како на число сажителя едне и друге Народности, тако и на неспособность сажителя у нашемъ матернѣмъ езику са властима и Правителствомъ саобраштаватисе.

Egykorú német fordítása:

Wien. Kr. A. 1849. Kr. M. 1198.

Constituirung der Orts-Comité.

1-tens. In jedem Orte der serbischen Woiwodschaft besteht ein Subcomité, creirt, d. h. erwählt nach der Zahl der Einwohner desselben Orts, aus einem Präses und fünf oder mehreren Mitgliedern, einem Schriftführer mit dem nöthigen Kanzlei-Personale.

2-tens. Diese Comité-Mitglieder müssen erwiesene Patrioten, treu, ehrliche, leidenschaftslose und uneigennützige Leute sein, welche das Vertrauen der Gemeinde besitzen.

3-tens. Bevor diese Orts-Comité in ihr diessfälliges Amt eintreten, haben sie den Eid, nach dem hier beigelegten Formulare der unverbrüchlichen Treue für Kaiser, der Regierung und der Nation der serbischen Woiwodschaft abzulegen.

4-tens. Die Orts-Comité, das Recht des vergleichenden Urtheilspruchs habend, verurtheilen polizeilich kleinere Vergehen, und reichen ihre Urtheilsprüche nur zur Strafe auf drei Tage Arrest, und zwölf Stockstreiche aus, hierher gehören auch Prozessachen, welche den Werth von 20 Fr. C. M. nicht übersteigen. Vergehen jedoch, welche einer grösseren Strafe unterliegen und Prozessachen von grösserem Werth, haben die Orts-Comité dem Bezirks-Comité zu unterbreiten, welches das Gericht erster Instanz ist, und das Amt, so wie das Wirken des Ersteren zu vertreten hat, was früher die Oberstuhlrichter vollzogen haben. Was beim Bezirks-Comité nicht erledigt werden kann, wird dem Kreis-Comité unterbreitet, welches die Stelle, das Amt und das Wirken des früheren Comitates einnimmt; das Kreis-Comité unterbreitet Sachen, welche dasselbe nach Beschaffenheit und Grösse des Gegenstandes nicht beilegen konnte, der Regierung serbischer Woiwodschaft zur Beischliessung.

5-tens. Die Orts-Comité haben für den Unterhalt einer ordentlichen Polizei in ihrem Orte zu sorgen, insbesondere aber ein wachsames Auge haben auf Reisende, Vagabunden, Herum-

schweifer, Landstreicher und andere verdächtigen Personen, mit wessen Pass sie gekommen und wo sie zuletzt diesen vidiren liessen, welche Ortschaften sie passiren, in welcher Angelegenheit und wohin sie weiter zu reisen gesonnen sind. Deshalb werden die Orts-Comité die Anstalt treffen und streng darauf sehen, dass kein Insasse irgend einen Fremden zu sich nehmen, noch weniger bei ihm über Nacht lassen darf, bevor sich nicht der Fremde bei der Ortspolizei gemeldet, den Pass vorgezeigt und zu diesem Ende die Erlaubnis erhalten hat.

6-tens. Waffen und hiezu gehörige Kriegs-Materiale, müssen von den Feinden unserer Nationalität abgenommen, und diese treuen Insassen eingehändigt werden, aus welchen das Comité eine Ortsgarde zu bilden hat, deren Aufgabe sein wird, für die Sicherheit des Ortes, für die Sicherstellung der Person und des Eigenthums eines jeden guten und treuen Insassen zu besorgen.

7-tens. Alle Güter der aus dem Orte geflüchteten und erwiesenen Feinde unserer Nationalität, welche mit den Magyaren in diesem Kriege gegen Kaiser und gegen unsere Nation mit Wort und That betheiliget waren, kommen unter Sequester, und werden als National-Eigenthum betrachtet, und kommen unter Führung und Handhabung der zu diesem Ende bevollmächtigten Commissäre, welche die Comité verpflichtet sind alle Güter unbeschädigt zu übergeben, diese zu hüten, und dem diessfälligen Commissär mit hilfreicher Hand beizustehen.

8-tens. Regierungs- und Amtsbriefe, Kriegs-Estafetten haben die Comité bis zur Herstellung des geregelten Postganges unaufgehalten und durch verlässliche Leute zu senden, und zu diesem Ende auch für Couriere gehörige Anzahl Wägen in Bereitschaft halten.

9-tens. Die Orts-Comité dürfen durchaus keinen anderen Befehlen Folge leisten, als jenen, welcher ihnen vom Bezirks-Comité, Kreis-Comité und von der Regierung der serbischen Woiwodschaft zukommt.

10-tens. Die Schriftführung der Comité muss in serbischer Sprache vollzogen werden, jedoch nach der ausgesprochenen und anerkannten Gleichheit werden Zuschriften auch in wallachischer und deutscher Sprache angenommen; desshalb soll Rücksicht genommen werden auf die Zahl der Innwohner einer und der anderen Nationalität sowohl, als auch auf die Unfähigkeit der Innwohner in unserer Muttersprache mit den Behörden der Regierung zu verkehren.

Az odborok tagjai esküt tettek, hogy ő felségéhez hívek maradnak és a karlócai 1848 május 1-i és 3-i, valamint október 5-i szerb nemzetgyűlések határozatait végrehajtják. Megtiltatott a temesvári bánsági fő hadi parancsnoki rendeletek teljesitése s mindenütt kitüzetett a szerb vajdasági trikolór.

A községi albizottságok esküimintája.

Egykorú fordítás. Kr. A. 1849. No. 1198.

Der Eidschwur.

Ich N. N. Mitglied des Subcomité schwöre zu Gott dem Allmächtigen, dass ich auf Grundlage der Beschliessungen der am 1. und 3. Mai vorigen Jahres in Carlovitz abgehaltenen grossen National-Versammlung Sr. Majestät unsern a. g. Kaiser Franz Josef I. und dessen treuen und hohen Regierung der serbischen Wojwodschaft immer treu und anhänglich sein werde, alle Anordnungen, Aufträge, Befehle, Constitutionen, Beschliessungen der grossen, sowie der kleinen am 25. Sept./5. Oktober verflossenen [1848] Jahres nachfolgender National-versammlung der hohen Regierung serbischer Wojwodschaft annehmen und heilig erfüllen werde, die Interessen der Nation und Regierung serbischer Wojwodschaft überall und immer zu vertreten und zu vertheidigen, von keiner andern, sondern von der Regierung der serbischen Wojwodschaft und dieser untergeordneten gesetzlichen Behörde Befehle anzunehmen, unsere Nationalität zu erhalten und zu befestigen, das uns anvertraute ämtliche Geheimniss sowohl der Nation, als auch der serbischen Wojwodschaft werde ich heilig bewahren, und für Kaiser, für die Nation, sowie für die Regierung der serbischen Wojwodschaft werde ich leben und sterben, so wahr mir Gott helfe und sein heiliges Evangelium. Amen.

665.

Zára, 1849 február 9.

A dalmát főhadiparancsnok jelentése a boszniai és hercegovinai politikai viszonyokról.

Eredeti jelentés. Wien. Kr. A. 1849. Kr. M. 1316.

Es herrscht unter den Türken noch immer grosse Bestürzung über die Ernennung Seiner Exzellenz des Banus Feld-Marschall-Lieutenants Baron Jellačić zum Civil- und Militär-Gouverneur von Dalmatien. Die Bazzar's werden von türkischen Spekulanten und Kaufleuten nach ihrer Aussage gegen die ausdrücklichen Verbote ihrer Commandanten besucht. In Bosnien soll im Monat März ein grossherrlicher Ferman publizirt werden, in Folge dessen die Lage der christlichen Kolonnen sehr verbessert wird, deshalb sollen sich die türkischen Grundbesitzer jetzt schon und zwar auf die freundschaftlichste Art viele Mühe geben die Colonnen zu geschriebenen und für die

Türken vortheilhaftern Conventionen zu stimmen, um dadurch die grossherzoglichen Verfügungen zu paralisiren.

Nach weiteren Gerüchten sollen mehrere höhere türkische Staatsdiener arretirt und nach Constantinopel geführt worden sein; ein gleiches Schicksal soll auch den beiden Vezieren wegen den von ihnen begangenen Ungerechtigkeiten und Bedrückungen der Unterthanen bevorstehen. Die türkische Besatzung in den beiden Hauptstädten Serajevo und Travnik soll in 4000 Mann bestehen, zu deren Bedienung 1000 Mann Einheimische verwendet werden.

In Scutari soll eine starke Parthei zu Gunsten Österreichs bestehen, und die baldige Rückkehr unter dessen Herrschaft wünschen. Osman Pascha Mutescherif von Scutari ist vom Grossherrn zum Vezier ernannt, und mit einer werthvollen Dekoration ausgezeichnet worden.

Ausser diesen grösstentheils von den Civilbehörden hieher mitgetheilten Nachrichten wird Folgendes von Knin gemeldet:

Aus Livno sollen 300 Bewaffnete der Rastellposten Grab angreifen, um 1001 Dukaten für 3, in Folge der am 4-ten Dezember v. J. erhaltenen Blesuren, Gestorbene zu erzwingen. Man ist geneigt dieses für eine leere Drohung zu halten, ist jedoch auf seiner Hut. Auf die christlichen Bewohner des angrenzenden türkischen Gebiets haben die Worte Freiheit und Gleichberechtigung der Nationen einen ausserordentlichen Eindruck gemacht, und sie sehnen sich nach der Erlösung vom türkischen Joche. Der Banus ist ihre Hoffnung und sie erkundigen sich angelegentlichst, wann der Banus zu ihrer Befreiung kommen wird, da er nur einen Schritt über die Grenze thun dürfe, um die ganze christliche Bevölkerung für sich zu haben. Die türkische Bevölkerung ist zwar nicht so geneigt, allein sie würden ihrer Religion lieber entsagen, als nach einem hartnäckigen Wiederstande ihre Heimath zu verlassen.

Der Handelsverkehr besteht in der früher erklärten beschränkten Weise, welches auf das an Produkten arme Dalmatien nachtheilig wirkt.

Im allgemeinen ist die Stimmung in allen Küstenstädten Dalmatiens schlecht, und gefährliche Bewegungen sind nur durch die in Italien und Ungarn erfochtenen Siege unserer Truppen, und durch die Garnisonen niedergehalten worden. Vom neuen Civil- und Militär-Gouverneur erwartet das Landvolk viel zur Verbesserung seiner Lage.

Im Kreise Ragusa hat eine Expedition gegen einige sich gegen die Bezahlung der Steuern auflehnende Dörfer den besten Erfolg gehabt.

Die Zuppaner und Cartolesen sollen sich auf Leben und Tod gegen die Regierung verschwören, wobei sie der Unter-

stützung der Montenegriner gewiss sind. Zu diesem Zwecke ist viel Pulver eingekauft worden. Der Vladica, bei welchen die Zuppaner sich Rath erholten, soll, wie auch früher, ihnen gerathen haben, keine Steuern zu zahlen, sich aber nicht zu wiedersetzen und nur hinhaltend zu verfahren. Jedenfalls ist der Vladica zu ohn mächtig, um sein Räubervolk abzuhalten gegen uns zu ziehen.

Ein gegen die Bevölkerung angewendeter Belagerungszustand, hat ohne hinlängliche Kräfte keinen Erfolg, dabei wird die Truppe mindestens durch den Mangel an Zufuhren besonders des Fleisches, (ohne sehr kostspielige Verkehrungen) sehr leiden, vielleicht mehr als die Bevölkerung selbst, welche wenig Bedürfnisse hat und sich zum Raube und Mord für ermächtigt hält, wobei sie ganz in ihrem Elemente ist. Um einen gesicherten geregelten Besitz zu erzielen, ist von den Franzosen mit vielen Kräften vergebens versucht worden Montenegro zu erobern.

Eine solche Eroberung ist allerdings sehr wünschenswerth, allein die ausserordentlichen Kosten und der Aufwand an Menschen stehen mit den daraus erwachsenden Nutzen nicht im Verhältnis. Besser ist es diesem Lande eine militärische ihm zusagende Komunalverfassung und damit verbundene Gerichtsordnung zu geben und nur die festen Plätze mit Linien-Truppen besetzt zu halten, deren verringerte Besetzung uns leicht das Dreifache von dem erspart, was das Land bei der stärksten Besteuerung eintragen kann.

666.

Temesvár, 1849 február 8. és 10.

A szerb vajdaság főodborának temesvári február 9. és 10. üléseinek jegyzőkönyvei.

Eredetije Karlóca. K. P. L. Glavni odbor. 1849. No. 640. Egykorú nyomtatvány. Karlóca. Djejanija. Anhang 2. No. 9. Másolata. Djejanija. 1849. Anhang I. No. 101.; 102.

N. 640.

ПРОТОКОЛЛЬ

засѣданія главногъ одбора войводовине србске 28. и 29. Януара 1849. год. у Темишвару, у епископской резіденціи државногъ.

У слѣдству писменогъ позива святѣйшегъ г. патріарха Іосифа Раячића, привременногъ войводовине србске управителя, д. д. Бечкерекъ 17. тек. №. 235. на главныи Одборъ у

Карловцы изданогъ, да сви членови нѣгови, кромѣ г. Георгія Варсана и г. Михаила Крестића, кои у Карловцы, да небы дѣла економическа штету терпила, при званіяма своима остати, и своє мѣнію у вопросномъ предмету писмено изјавити имаю, у главный квартиръ у Хацфелд, или гдѣ г. патріарх буде, дођу, да се подѣйствує о повраћеню доброгъ споразумѣнія између святѣйшегъ патріарха-управителя и членова главногъ одбора одъ 4. Януаріа т. л. по нечему нарушенногъ, приспѣли су доле-подписани членови реченогъ одбора у Темишваръ, гдѣ се г. патріарх налазіо, и гдѣ су подъ предсѣдателствомъ святѣйшегъ патріарха-управитеља у присуствію преосвяштеннѣйшегъ г. епископа Темишварскогъ, Пантелеимона Живковића, отъ стране књажевства Србіе овдѣ налазећегъ се г. Кавалѣра Стояна Симића, предсѣдатела окружногъ Одбора Земунскогъ, г. Димитрія Петровића, члена истогъ одбора г. Василія Васіліевића, и при г. Патріарху налазећи се членова главногъ одбора г. г. Якова Живановића, Константина Јоанновића, Атанасіе Карамате, и Іоанна Станковића, у епископской резиденціи 28. и 29. тек. засѣданія држана, у коима є предузетъ быо предметъ неспоразумѣнія између патріарха и речени членова главни отбора у разсужденіє. Прочитана су писма глав. отбора ко г. патріарху одъ 4. тек. N. 4326. и 8. тек. N. 13. као и отговоръ г. Патріарха д. д. Бечкерекъ 17. Януаріа N. 235. а потомъ разна акта, койма є г. Патріархъ ясно доказао, да подпредсѣдатель главногъ отбора, г. Георгія Стратимировићъ, бунтовническе намѣре има, као и акта разны окружны и мѣстны отбора войводовине, коима се неодобрава поступакъ главногъ отбора спрама управителя, шта выше изражава се готовость и дужность по смыслу заклученія народне скупштине отъ месеца Септембра пр. год. само заповѣстима, г. патріарха-управителя, а никако заповѣстима, управителю противній властій повиновати се, и потомъ узето є у разсужденіє предметъ, произведени ово неспоразумѣніе, актъ патріарха-управителя отъ 9. тек. N. 173. у призрѣнію аретирана г. Георгія Стратимировића, и актъ главногъ отбора у призрѣнію обране истогъ г. Стратимировића, одъ 11. тек. N. 49. и овому послѣдовавши акти отборски, у слѣдству коій главній є отборъ, чрезъ патріарха-управителя позванъ и єдногласно рѣшено є:

На основу томъ, што су членови главногъ отбора держали, да є актъ аретираня г. Стратимировића имао изићи изъ общтегъ засѣданія глав. отбора, коіомъ бы се приликомъ членови нѣгови увѣрити могли о предстоєћой опасности отъ поведенія нѣговогъ и да у обште сви важни предмети изъ коллегіалны засѣданія глав. отбора произлати имаю, садъ пакъ увѣрившише се, да су крепка дата противу г. Стратимировића,

да г. управитель, кои по новоослобоћенымъ предѣлима пролазити, и власти народне уводити и утврђивати има, не може све членове глав. одбора са собомъ водити и опасность свака, светой нашой ствари грозећа, незадржанно уклонѣна быти мора, и протолковавши заключенія народне скупштине отъ Септембрія месеци, по коима г. патріарху и г. войводи пристои право, глав. одбора устроити, а особито по увиђеной необходимой нужди, имати у средоточеніє правлѣнія у г. патріархууправительу, у напредакъ повиновати се заповѣестима г. патріарха, Іосифа Раячића, привременногъ войводовине управителя, кои ће себи потребно число референта по разнымъ струкама съ призрѣніємъ на способность ньегову и народа различны краєва повѣреніе избрати, ове способнимъ персоналомъ снабдѣти, и посредствомъ ньи правленіє руководити, народно правосудіє утврдити и остале централне власти устроити. Патріархьуправитель задржава себи у исто време титулу предсѣдателя глав. одбора войводовине србске, и наименоват' ће два подпредсѣдателя. Членови пакъ глав. Одбора єсу референти и ньіови совѣтныци, као и членови народность правосудія, финансиялно-економическогъ отдѣленія, главныи коміссаръ и секретар войводе. — Подпредсѣдательи, референти, и сви совѣтници мораю быти при управителю и држе засѣданія кадъ закаже управитель. Цѣлогъ такођe гдавн. одбора засѣданія само онда може држано быти, кадъ управитель закаже га. Иначе отдѣленія раде свако за себе, као правосудіє, отдѣленіє финансіялно-економическо, главн. коммісаріатъ и т. д. у обште има се поддржавати власть управителя.

Што се пакъ тиче г. Георгія Стратимировића, нѣгова будућность препоручує се особенной милости г. Патріархауправителя, кои ће га отечество примити, и у чемъ за полезно нађе, употребити га, безъ икаквогъ гоненія за прошлость, и свію членова главн. отбора и цѣлогъ народа войводовине бит' ће дужность, чувати, да ни г. Стратимировићъ, нити ико, постоєћи поредакъ непоквари, на пользу непріятелске политике и себични страстій.

Ово пакъ заключеніє има чрезъ єдну депутацію изъ подписаны лица состоєће се г. Стратимировићу отнешено, и онъ чрезъ ню г. патріарху приведенъ быти, за будуће добро споразумѣніе. Ако се ово му не повинує, проглашує се за явногъ противника!

Одсуствуюћи членови главн. отбора, г. Георгіе Варсанъ и г. Михаиль Крестићъ, послали су писмено изясніє, да се повиную заповѣстима г. патріарха-управителя. На путу разболѣвши се членъ г. Петаръ Стойшићъ, у томъ истомъ смыслу изясніо се. Г. членъ Илия Захаріевићъ извиніо се болестію, и писмено

повинуе се наредби остали членова глав. отбора. — Домаћинъ дѣлима препятствованъ членъ г. Стефанъ Ристићъ, то е исто усмено поручіо.

У Темишвару, 29. Януара 1849.

ІОСИФ, с. р.
Патріарх-Управитель.

Пантелеймонъ Живковићъ, с. р.
Епископъ.

Стоянъ Симићъ.
Димитріе Петровић.
Василіе Василијевић.
Петаръ Іовановић.
Др. Радојчићъ.
Арсеніе Коларскій.
Франя Христоф.
Димитріе Орель.
Емануел Коларовић.
Теофил Димић.
Франц Вице.
Ђорђе Радак.

Іосиф Јоанновић.
Яков Живановић.
Коста Јовановић.
Петар Нинковић.
Светозар Милетић.
Илія Вукашиновић.
Милош Филиповић.
Сима Видаковић.
Вуица Чуторило.
Атанасіе Карамата.
Іованъ Станковић.

Читано и издано у Темишвару 30. Януара 1849. чрезъ народногъ секретара

Полковника
Іованна Станковића.

Fordítása:

(N. 640.) Jegyzőkönyv.

A szerb vajdaság főbizottmányának 1849 január 28. és 29. (február 9—10-i), Temesvárt, a szerb püspöki székhelyen tartott üléséből.

Rajacsits József pátriárka őszentsége, a szerb vajdaság ideiglenes kormányzójának Becskereken, 1849 január hó 29., N. 235. alatt kelt[1] és a karlócai főodborra címzett írásbeli fölhívása folytán, mely szerint annak valamennyi tagja, Varszán György és Kresztics Mihály urak kivételével, nehogy a gazdasági ügyek csorbát szenvedjenek, azok hivataluk mellett maradni és a kérdéses ügyben kijelentésüket írásbelileg megadni tartoznak, a zsombolyai főhadiáborba, vagy ahol a pátriárka tartózkodik, jönni fölhívattak, hogy a pátriárka-kormányzó Őszentsége és a főodbor tagjai közt az a jó egyetértés helyreállíttassék, mely f. hó 16-án némely tekintetben felbomlott, Temesvárra, ahol a pátriárka jelenleg tartózkodik és ahová az

[1] Lásd a 642. számú iratot a III. k. 361. lapján.

említett főodbor alulirott tagjai megérkeztek és ahol a kormányzó és Őszentsége a pátriárka elnöklete alatt s Zsifkovits Pantelejmon temesvári püspök őméltósága jelenlétében, a szerb fejedelemség részéről az ittlevő Szimits Sztojan, a zimonyi kerületi odbor részéről Petrovits Demeter elnök és Vaszilyijevits Bazil odbori tag és a pátriárka mellett tartózkodó főodbori tagok, úgymint: Zsivánovits Jakab, Jovannovits Konstantin, Karamata Athanász és Sztankovits János, a püspöki rezidenciában, folyó hó február 9. és 10-én, a gyűléseken fentiek résztvettek és amelyeken a pátriárka és a főodbor említett tagjai közt fennálló egyenetlenség tárgyaltatott; felolvastattak a főodbornak a pátriárkához intézett, január 4/16-án, 4326. és 8/20-án kelt, 13. számú iratai, valamint a pátriárkának Becskereken, január 17/29-én, 235. szám alatt kelt válasza[1] s azonkívül különféle ügyirat, melyekből a pátriárka kimutatta, hogy a főodbor alelnöke, Sztratimirovits György úrnak, lázító céljai vannak, továbbá a vajdaság több kerületi és helyi odborainak olyan iratai, amelyekben helytelenítik a főodbornak a kormányzóval szemben való eljárását, sőt mi több, készek és kötelességüknek tartják az (1848) októberi nemzetgyűlés határozatainak értelmében csakis a pátriárka-kormányzó és semmiképen a kormányzó ellenfeleinek rendeleteit elfogadni; ezután tárgyalás alá vétetett azon ügy, mely az egyenetlenséget okozta, figyelemmel a kormányzónak január 9/21-én kelt,[2] 173. számú, a Sztratimirovits György ellen kiadott elfogatási rendeletére és a főodbornak Sztratimirovits védelmére kibocsátott, január 11/23-án, 49. szám alatt kelt[3] és a főodbornak ezt követő iratára, mellyel a kormányzó-pátriárka meghívatott, etekintetben egyhangúlag elhatároztatott:

annak alapján, mely szerint a főodbor tagjai azt vélték, hogy Sztratimirovits György úr elfogatását csakis a főodbor egyetemes gyűlése mondhatta volna ki, melyen a tagok az ő veszélyes magatartásáról meggyőződhettek volna és hogy minden közérdekű határozat csak a főodbor közös ülésén mondható ki, de most meggyőződvén, hogy a Sztratimirovits elleni adatok súlyosak s hogy a kormányzó, kinek kötelessége az új felszabadított területeket bejárnia, a nemzeti hatóságokat bevezetni és megerősíteni és hogy nem viheti magával a főodbor összes tagjait s továbbá minden, a mi szent ügyünket fenyegető veszélyt haladéktalanul el kell nyomni és az (1848) szeptember/októberi nemzetgyűlés jegyzőkönyvbe vett határozatai

[1] Lásd a 642. számú iratot a III. k. 361. lapján.
[2] Lásd a 623. számú iratot a III. k. 319. lapján.
[3] Lásd a 629. számú iratot a III. k. 333. lapján.

szerint a pátriárka és a vajda hatalmaztattak fel a főodbor átszervezésével és haladéktalan esetekben a kormányzó-pátriárka személyében egy központi kormányzattal bírni, az ideiglenes vajdasági kormányzónak Rajacsits József intézkedéseit teljesíteni kell, aki a különféle osztályok számára a szükséges számú referenseket, tekintettel alkalmas voltukra és a különféle vidékek lakosságának bizalmára való tekintettel kinevezni, ezeket alkalmas személyzettel ellátni és a kormányzást közreműködésükkel vezetni, a nemzeti jogszolgálatot megalapítani és a többi központi hatóságokat megszervezni feljogosíttatott. A pátriárka-kormányzó ugyanakkor megtartván magának a szerb vajdaság főodborának elnöki címét, két alelnököt fog kinevezni. Ezen főodbor tagjai referensek és tanácsadók, úgyszintén az igazságszolgáltatás, a pénzügyi és gazdasági osztályok tagjai, a főbiztos és a vajda titkára. Az alelnökök, referensek és tanácsadók kötelesek a kormányzó rendelkezésére állni és a kormányfő bemondására tartják üléseiket. A főodbor összülését csakis a kormányzó hívhatja össze. Egyébiránt az osztályok külön dolgoznak, úgymint: az igazságügyi, a pénzügyi és gazdasági, a főbiztosi hivatal stb. általában a kormányzónak vannak alárendelve.

Ami Sztratimirovits urat illeti, az ő jövője a pátriárka kormányzó különös kegyelmébe ajánltatik, aki atyailag fogja fogadni és amennyiben hasznosnak látja, igénybe veszi, a multakért nem üldözve; a főodbor minden tagjának és a vajdaság egész lakosságának kötelessége leend azon őrködni, hogy sem Sztratimirovits úr, sem más, a fennálló rendet ne veszélyeztesse önző szenvedélyből, ellenséges politikai és önző szenvedélyből.

Ezen határozatokat az alulirott személyekből álló küldöttség viszi el Sztratimirovits úrnak, mely a pátriárkához vezeti, a jövő egyetértés okából. Ha ő ez előtt meg nem hajlik, nyilt ellenségnek nyilváníttatik.

A távolllevő főodbori tagok, Varszán György és Kresztits Mihály írásbeli nyilatkozatukat megküldték, melyek szerint alárendelik magukat a pátriárka rendeleteinek. Sztojsits Péter útközben megbetegedvén, hasonló értelemben nyilatkozott. Zacharijevits Ilyés betegségével mentette ki magát és írásbelileg a főodbor többi tagjai határozatának aláveti magát. Risztits István, otthoni dolgai által akadályoztatva, ugyanilyen értelemben szóbelileg nyilatkozott.

Temesvárt, 1849 január 29/február 10-én.

József s. k.
pátriárka-kormányzó.

Zsivkovits Pantelejmon püspök — Radák György
Szimits Sztoján — Joanovits József

Petrovits Demeter	Zsivánovits Jakab
Vaszilyievits Vazul	Jovanovits Koszta
Jovánovits Péter	Nimkovits Péter
Dr. Radojcsits	Miletits Szvetozár
Kolarszky Arzén	Vukasinovits Ilyés
Kristóf Ferenc	Filipovits Milós
Orel Demeter	Vidákovits Simon
Kolarovits Emanuel	Csutorilo Vujica
Dimits Teofil	Karamata Athanász
Vice Ferenc	Sztankovits János.

Fölolvasva és kiadva Temesvárt, 1849 január 30/február 11-én, Sztankovits János ezredes és nemzeti titkár által.

667.

Pest, 1849 február 10.

Jellačić bán kijelenti, hogy a vajdaság határainak megállapítására és politikai megalakítására csak a harc befejezése után kerülhet a sor.

Másolat. Karlóca. Djejanija. 1849. No. 429.

Abschrift No. 440/D. A. K.

Erstes Armee-Corps-Kommando.

Seiner des k. k. Herrn General-Major von Theodorovics Hochwohlgeboren Pesth am 10. Februar 1849.

In dem ich den richtigen Empfang des mir durch gegenwärtigen Courir überschickten Depeschen bestättige, erwidere ich Euer Hochwohlgeboren, dass es mein unablässiges Bestreben ist, den Gang der nächst bevorstehenden Operationen meines Armee-Corps dahinzuleiten, dass ich mich mit den unter Commando des H. Generalen stehenden Truppen bald vereinigen könne; da ich indessen in dieser Beziehung ebenso wie Euer Hochwohlgeboren von den Befehlen Sr. Durchlaucht des Herrn FM. dependire, so bin ich dermalen noch nicht in der Lage Euer Hochwohlgeboren hierüber etwas Bestimmtes eröffnen zu können.

Mit tiefem Leidwesen habe ich die Zerwürfnisse zwischen Sr. Excellenz, dem Herrn Patriarchen und Stratimirovics vernommen. Ich ersuche Euer Hochwohlgeboren im Namen der grossen Sache, die unter allen Ihren Verfächtern der Einigkeit bedarf, im Namen unserer Nation, der wir beide angehören, Ihren ganzen Einfluss anzuwenden, der traurigen Zwiespalte,

der unsere Kraft lähmen, dem Feinde aber zum Vortheile dienen muss, ein Ende gemacht werde.

Nicht minder glaube ich Euer Hochwohlgeboren, so wie Sr. Excellenz dem H. Patriarchen im alleinigen Interesse unserer Nation ans Herz legen zu müssen, wie wir uns derzeit noch zur einzigen Aufgabe machen müssen, uns erst mit den Waffen in der Hand von dem Joche unserer Feinde zu befreien, und gleich wie zur Vernichtung der Rebellen auch zur Erhaltung der Gesammt-Monarchie das unsrige redlich beizutragen.

Erst dann, wenn diese Zwecke erreicht worden sind, kann es an der Zeit und hier für die Regierung möglich sein, sich in die Verhandlungen über die neue politische Gestaltung der Nation und über die Territorial-Abgränzung gründlich einzulassen.

Sowie ich dann meinerseits gewiss nichts unterlassen werde, um nach dem ausgesprochenen Grundsatze der Gleichberechtigung aller zu Österreich gehörigen Völker auch unserer Nation die ihr zustehenden Rechte zu sichern und die gerechten Ansprüche denselben zu unterstützen, ebenso werde ich anderseits überall den Separationsgelüsten einer leider! auch in unserm Vaterlande auftauchenden destructiven Parthei entschieden entgegentreten.

Ich habe für die Erhaltung der Gesammtmonarchie unter unsern angestammten, konstitutionellen Monarchie in der innersten Überzeugung, dass nur dadurch die wahre Wohlfahrt unserer Nation befördert werden könne, mein Leben eingesetzt, auch ich bin es für diesen Zweck immer zu opfern bereit.

In dem festen Vertrauen, dass solche Ehrenmänner, wie es Euer Hochwohlgeboren und der Herr Patriarch sind, diese Gesinnungen mit mir nur theilen können, dass Sie selbst von der Wahrheit nur zu sehr überzeugt sind, wie allein der Bestand einer gesetzlichen Ordnung, die Achtung gegenseitiger Rechte und das Streben jedes einzelnen nach Erfüllung der ihm zukommenden Pflichten ein sicherer Bürge für unsere konstitutionelle Freiheit und nationelle Entwicklung sein könne: ersuche ich daher gemeinsam mit mir alle Kräfte anzuwenden und bei unserer Nation nicht eine Parthei aufkommen zu lassen, die unter dem Anscheine von Patriotismus nur ihre eigenen ehrgeizigen Absichten verfolgt, die Massen verblendet und unser schönes Vaterland allen Greulen der Anarchie und dem Verderben preisgeben würde.

Da übrigens heute der Herr Oberst-Lieutenant Herdy des General-Quartiermeister — Stats von Sr. Durchlaucht dem Herrn FM. die Weisung erhalten hat, sich zu Euer Hochwohlgeboren Corps zu verfügen, um mehr Einklang in die beiderseitigen Operationen zu bringend zugleich von dem Corps Sr. Exzellenz

des H. Feldzeugmeisters Graf Nugent eine Colonne umgesäumt der Art zu dirigieren, damit sie sich in schnellster Zeit mit ihnen vereinige, so werden Euer Hochwohlgeboren von demselben mündlich ebenso bestimmte Auskünfte über die hierortigen Verhältnisse, als über die Art der weiteren Combinationen erhalten, daher ich mich einer detaillierten schriftlichen Auseinandersetzung enthalten zu können glaube.

668.

Temesvár, 1849 február 10.

Báró Rukavina bánsági főhadibiztosnak Windischgrätz herceghez intézett jelentése, melyben Rajacsits pátriárka működése ellen tiltakozik.[1]

Másolat. Wien. Kr. A. 1849. Kr. M. 1198. és 2260.

Ich halte es für meine Pflicht Euer Exzellenz von den Übergriffen, welche sich Se. Exzellenz der Carlovitzer Patriarch im Namen der serbischen Woiwodschaft von Tag zu Tag mehr und mehr erlaubt, und hiedurch die verschiedenen Nationalitäten im Banate in die grösste Aufregung und Verzweiflung bringt, in Ehrfurcht zu berichten.

Gleich nach dem a. h. Manifeste, wodurch der Patriarch als solcher, und der verstorbene General Suplyikatz als serbischer Woiwode durch die Gnade Sr. Majestät bestätigt wurden, hat der Erstere alle Grenzen zu überschreiten verdoppelt; vor allem stellte er in Zivil, als Militär die deutsche Sprache ab, und befahl ... sich nur der serbischen zu bedienen. Der Patriarch Rajacsits führt nebst diesem Titel auch jenen, als Volksleiter und Regent der serbischen Woiwodschaft, — hat die Wappen derselben, und die Tricolore-Fahne in den drei Grenzregimentern und dem Banate aufgepflanzt, hebt Rekruten und Pferde in dem ganzen Torontaler und Bácser Comitat für die Woiwodschaft aus, — legt den Ortschaften Contributionen von unermässlichen Beträgen auf, so z. B. muss Gross-Becskerek 100.000, und Werschetz 60.000 Fr. Cm. zahlen, obwohl selbe durch mehrere Tage ... durch die Serben geplündert wurden. Er und seine fanatischen Serben versichern den Inwohnern des Krassóer, Temeser, Torontaler, Bacser, Baranyaer und Syrmier Comitats, sowie den Militärgrenzbezirken des Peterwardeiner,

[1] Lásd a 622., 630., 631., 653. és 662. számú iratokat a III. k. 318., 335 337., 394. és 410. lapjain.

deutsch- und illyrisch-banater Regiments auf das Bestimmteste, dass sie alle zu der Woiwodschaft gehören, zu welchem Ende der Patriarch, mit seinen sogenannten Ministern sich schon seit 8 Tagen hier in Temesvar befindet, und ich hatte alle Vorsicht nothwendig, um den offenen Bruch zu vermeiden und mit möglichster Schonung die Anmassungen, die er sich selbst in meiner Festung erlaubt, zurückzuweisen. Ob aber die Romanen, die Deutschen und die katholische Bevölkerung lange diesen Druck sich werde gefallen lassen, zweifle ich sehr, und bin in der grössten Besorgniss, und nur der Trost, dass Euer Exzellenz diesem bösen Spiel im Balden ein Ende zu machen geruhen werden, will ich nichts versäumen, was die Ruhe des Landes zu erhalten vermag. Obwohl dieses zur Unmöglichkeit werden dürfte, da die 6 bis 7 Tausend ins Land vom Patriarchen und seinen Helfern gerufenen Servianer im Banate nach herzenslust plündern und das früher reiche, nun verarmte Land zur Einöde machen werden, wenn sie nicht in Balden aus demselben kommen.

Báró Rukavina február 14-én újból panaszt emelt Rajacsits pátriárka ellen:

„leider aber glaubt er das Reich der Woidwodschaft in Händen zu haben und seinem Willen unbedingt Folgen zu lassen."

Báró Rukavina jelenti egyszersmind, hogy a nemszerb lakosság tudni sem akar a szerb vajdaságról és csodálkozik, hogy Mayerhofer ezredes és belgrádi konzul hozzájárult Rajacsits cselekedeteihez. (Wien. Kr. A.; Kr. M. 1849. No. 2260.)

Rajacsits pátriárka báró Rukavina ellen (1849 január 23-án és 24-én) Danilyevszkij belgrádi orosz főkonzul segítségét is kikérte, aki őt azonban Windischgrätz herceghez utasította. (Karlóca. Djejanija. 1849. No. 386.)

669.

Temesvár, 1849 február 11.

Knityánin Petrovits István, a szerbországi csapatok főparancsnokát Rajacsits pátriárka tábornokká kinevezi.

Wien. Kr. A. Nachlass des Oberstleutenant Stefan Surdučky. No. 91.

Высокородномъ Господину Кавалѣру Стефану П. Книћанинуе княжевско-србскомъ полковнику, врховномъ повелителю народну србске спомагателне войске. Родолюбиве заслуге ваше о народвойводовине србске у найодсудніимъ часовима водимогъ осло, бодителногъ међународногъ рата маћарско-србскогъ, и рата законости противу революціе, обратиле су на себе вниманіе пріятеля и непріятеля и самогъ превысокогъ двора: у души

пакъ моіой произвеле су оне чуства уваженя и признателности къ мужу, увѣнчаномъ неувелымъ вѣнцемъ побѣда, на ползу цѣлокупности монархіе и развитка драге народности наше. За знакъ достойногъ оцѣнѣня военогъ искуства и одличны заслуга ваши на полю бойномъ, и за честь многочисленогъ войнства спомагателне войске, рођене браће Србаля княжевства, кое повелителѣмъ вы честь имате бити, изъ чисте любави мое подносимъ вамъ приключену овдѣ диплому на производство ваше у чинъ народногъ ђенерал-маіора, кою изволите, витешкій господине, съ природнымъ вамъ родолюбіемъ примити, као и увѣренѣ о чуствима одличногъ почитаня и савршене преданости, съ коима имамъ честь быти вашегъ высокородія у Тамишграду 30. Януара 1849. год. найпреданій Іосифъ с. р.

Fordítása:

Knityánin P. István úr ő méltóságának, szerb fejedelmi ezredesnek, a szerb nemzeti segélycsapatok főparancsnokának.

A szerb vajdaság nemzete körül szerzett hazafias érdemei, melyeket a szerb-magyar felszabadító kölcsönös és legsorsdöntőbb időben és a forradalom elleni törvényes harcban szerzett, a barátaink, az ellenség, sőt a magas udvar figyelmét is felkeltették; lelkemben pedig oly férfi iránt fakasztottak becsülést és elismerést, kinek fejét a monarchia egysége és a mi drága nemzetiségünk kifejlődése érdekében folyt elévülhetetlen győzelmi koszorúja fonja körül. Hadi rátermettségének és a harc terén kiváló érdemeinek és a nagyszámú hadi segélycsapatok s a szerbiai édes testvéreink becsülésének jeléül, kiknek Ön a főparancsnoka, tiszta szívből terjesztem színe elé a mellékelt diplomát, kinevezem Önt nemzeti tábornokká, mely méltóságát szíveskedjék, vitéz úr, hazafias érzülettel kiváló becsülésem és teljes hódolatom jeléül elfogadni, mellyel maradok

Temesvár, 1849 január 30/február 11-én.

kiváló tisztelettel
József pátriárka.

A szerémségi megyegyűlés 1849 február 8-án üdvözölte Knityánint (Szrpszke Novine. 1849. br. 56.). Rajacsits pátriárka 1849 február 18-án köriratban tudatta az összes katonai parancsnokokkal Knityáninnak tábornokká való kinevezését. „Knityánin úr érdemei olyan kiválók és nagyok és nemzetünkre olyan fontosak — írja Rajacsits pátriárka —, hogy én, mint kormányzó, a szerb vajdaság nevében fényesebben és elismerőbben nem tudom jutalmazni mint azzal, hogy kineveztem őt szerb nemzeti tábornoknak.“ (Wien. Kr. A. Nachlass Surdučky. 1849. No. 1003.)

670.

Pest, 1849 február 12.

Nikolits Izidor m. k. helytartósági titkár emlékirata a vajdaság tárgyában.

Ezen emlékiratot Nikolits Izidor az osztrák kormány felszólítására írta meg. Terjedelmes volta miatt csak utalok reá. Ezenkívül 1849-ben pedig egy terjedelmes művet írt „Az osztrák szerbek vajdaságáról“, melyben röviden az ausztriai szerbek történetét, továbbá a vajdaságot politikai és territoriális tekintetben ismertette. Az osztrák kormány ezen művet lefoglalta. Egy példánya birtokomban van.

671.

Debrecen, 1849 február 12.

A honvédelmi bizottmány a délvidékről fölfelé rendeli a rendes hadsereget.

Közlöny. 1849 február 14. 28. szám. Fogalmazványa Budapest. O. L.; K. I. 1849. 1868. eln.

Rendelet

Bács, Csongrád, Pest megye alsó része, a Kis-Kun-kerület s Szeged, Szabadka, Zombor városok közönségéhez.

A magyar nemzet önálló országos élete a historiában példátlan hitszegéssel megtámadtatván, elkerülhetlen szükséggé vált a nemzet haderejét azon főellenség ellen összpontosítani, melly a rác és oláh lázadásnak minden emberiségből kivetkezett borzasztó kegyetlenségeit is irtózatos eszközül felhasználni nem iszonyodik.

Elkerülhetlen volt ezen összpontosítás, mert a főellenség legyőzésével a mellék támadások támaszpontja esik el s azok könnyen legyőzhetőkké válnak, míg ellenben, ha azon támadások fékentartása miatt az erők összpontosítása elmulasztatnék s a főellenség a nemzeten diadalmaskodnék, a nemzet maga veszne el s az ellenség ezen diadala által a rác lázadás is célját érné.

A kormány fél esztendei folytonos táborozás s annyi nemes vér-áldozat, annyi tömérdek költség, a bácsi seregnek annyi hősiessége után arról volt kénytelen meggyőződni, hogy a rác lázadás ügye s Bács megyének sorsa nem Bácsban, nem a rabló rácokkal szemközt, hanem egészen másutt fog eldöntetni.

A haderőknek tehát más dispositiot adott s a bácsi hadsereget is felrendelte.

A kormány tudta, hogy ennek következtében pillanatig dúlásnak, rablásnak, pusztításnak tétetik ki Bács megye, de tudta azt is, hogy csak az erő-concentratio által mentheti meg a nemzet s a nemzetnek Bács megye is.

Azért vérző szívvel bár, de kellett magát e lépésre határoznia, mert az egyesek iránti humanitásnak a nemzet exisztentiáját nem dobhatá áldozatul.

Azonban még ekkor sem hagyá figyelem nélkül az emberiség tekintetét.

Szegeden és Szabadkán hagyott hátra annyi rendes harcedzett erőt, minél több rendezettebb haderő bizonyosan nincs a bácsi rác táborokban.

És biztosan számított arra, hogy a bácsi, szegedi, kiskunsági, alsó csongrádi s alsó pestmegyei magyar nép nemzetőrsége s összes férfi ereje, midőn saját életét kell a gyilkolástól, saját vagyonát a rablástól, lakhelyét a vad rablók gyujtó kanócától, nejét, leányát a megfertőztetéstől, gyermekét a kínos haláltól védeni, nem fogja magát gyáván legyilkoltatni, hanem összesereglend a védelemül otthagyott rendes haderő körül s arra támaszkodva, izmos magyar karjainak ezernyi ezereivel reárohanand a vad rablókra, mint a fergeteg s kiirtandja a rablókat, kik őtet, a magyar fajt akarják kiirtani.

Ezt a kormány méltán várhatá a magyar néptől; mert ha nem védi magát, legyilkoltatik a rablók által.

Joga volt megvárni, mert hiszen ezen rabló csordák tömegei is jobbára csak gyülevész nép, nem rendes haderő, népnek pedig nép mindig ellenállhat.

Joga volt megvárni, mert azon vidékek magyar népének lehetetlen nem tudnia, lehetetlen tapasztalásból nem látnia, hogy ha nem védi magát, meghal okvetlenül mind, mert a fenevadak nem ismernek könyörületet; de ha védi magát, akkor a harcban dicső halált halhatnak ugyan néhány egyesek, ezer közül 10—20 talán, de a többi élve marad s a rabló ellenség lészen semmivé.

Ki volna tehát olly kába, hogy a halál lehetségetőli félelemből magát a bizonyos halálnak megadná?

Ki volna olly kába, hogy a gyáva futás által földönfutó koldussá akarjon lenni, midőn bátor ellentállással életét s feleségének s gyermekeinek életét, és házát és vagyonát a pusztítástól megmentheti?

Joga volt megvárni a kormánynak, hogy a magyar nép magát sikerrel fogja védelmezni, mert hiszen ha a fenyegetett vidékek magyar s másajkú bár, de becsületes honszerető népe összetart, s erejét összeszedve felkél, számban is sokszorosan felülhaladja a rabló vad ellenséget. — Maga Szeged, Szabadka

(28) Dr. Thim J.: Az 1848—49-iki szerb fölkelés története. III.

és Baja, a falvak lakóit, a népes csongrádi községeket nem is említve, elég volna arra, hogy minden rabló rácot kiirtson.

Elég pedig annyival inkább, mert azon rendes haderőn kívül, mellyet a kormány a volt bácsi seregből azon szerencsétlen vidéknek és fenyegett szomszédjainak védelmére hagyott, még Dunán túlról is erős brigáda több ágyúkkal egyetemben Bács védelmére sietett.

És valóban azon várakozásban, hogy Bács, Csongrád, Szeged városa, a Kis-Kunság s Pest megye alsó része temérdek ezerekben képes önvédelmére síkra szállani, a kormány nem is csalatkozott meg.

Hanem előadta magát a rendetlen erők rendezésének s egyesítésének, előállott a rendnek, fegyelemnek szüksége, melly a győzelemnek nélkülözhetetlen feltétele, melly által kisebb sereg is erőssé válik, nagy sereg pedig győzhetetlenné.

Ezen célt a kormány egy erélyes kormánybiztosnak kiküldetése által vélte elérni, s választása a rendítlen hazafiságú s tapasztalt erélyű Hunkár Antal, veszprémi főispánra esett. És a honvédelmi bizottmány teljes méltánylattal elismeri, s nyilvános köszönettel tanusítja, miként a nevezett főispán s kormánybiztos minden lehetőt elkövetett, mit e rövid idő alatt azon fenyegetett vidékek biztosítására, s a védelmi erőknek kiállítására és rendezésére kormánybiztosi körében a körülményekhez képest tennie lehetséges volt; melly működésében Horváth Antal bácsmegyei főispán által lett őszinte férfias gyámolítását, a honv. bizottmány teljes méltánylattal elismeri.

Azonban a körülmények Bács megyében és környékén annyira rendkívüliek, a népvédelmi erők, mellyeket kormánybiztosilag organizálni kell, annyira rendetlenek, miszerint a kormánynak lehetetlen azon meggyőződésre nem jönni, hogy Bács megyében és környékén a fellázadt rácok megfékezése s a magyar s más ajkú békés nép megóvására szükséges erőrendezés okvetlenül azt kívánja meg: hogy úgy a polgári, mint a katonai kormányzat honvédelmi tekintetben egy kézben egyesíttessék.

Ezen szempontból indulva, minthogy gróf Batthyány Kázmér, baranyai főispán s dunántúli kormánybiztos, a haza jelen védelmi harcának kezdete óta mindig egyszersmind sereget is vezérlett, Hunkár főispán úr szíves köszönettel fogadott hazafias készségének más vidékre igénybe vétele mellett, a honv. bizottmány ezennel Bács megye s a kebelébeni kir. városok polgári s katonai kormányzatával gr. Batthyány Kázmér vezérfőispánt, mint teljhatalmú kormánybiztost megbízza, s ezen megbizatásával, mind azon szomszéd törvényhatóságokra s vidékekre is kiterjeszti, mellyekre nézve a rác lázadásból eredő

veszélynek közössége, a védelmi intézkedések összhangzatát s egyesítését szükségessé teszi; adván vezér-főispán s kormánybiztos úrnak teljes hatalmat és hatóságot a küldetése körében szabad mozgó csapatokkal, nemzetőrséggel s népfelkelési erővel a fenyegett vidékek védelmére s a fellázadt rácok legyőzésére és ártalmatlanokká tételére rendelkezni, új csapatokat alakítani, mindnyáját rendezni s fegyelmezni, tisztekkel ellátni, azokat belátása szerint alkalmazni, a seregek ellátásáról, elhelyezéséről, alkalmazásáról intézkedni, azokat vezérleni s vezéreltetni, szóval mindazt megtenni, amit az országnak, s különösen a rác lázadás által fenyegetett vidéknek oltalmára célszerűnek találand; melly célnak elérésére gr. Batthyány Kázmér vezér-főispán és kormánybiztos úrral egyetértőleg működni, — a rác lázadás elleni hadi munkálatra utasított rendes hadcsapatok illő parancsnokságai is köteleztetnek.

Hogy pedig vezér-főispán úr, mint országos biztos és katonai parancsnok, a reá bízott nagyszerű hivatásában, s különösen a honvédelmi erők rendezése, fegyelembentartása és alkalmazása körül, minden hatóságok, tisztviselők és csapatvezérek részéről rendeleteinek végrehajtásában feltétlen engedelmességgel s fontos végrehajtással találkozzék, ezennel rendeltetik, hogy honvédelmi és vidékbiztosítási, és minden erre, s a fenyegetett vidékeknek s törvényes érzelmű lakósoknak személy- és vagyonbeli biztosítására vonatkozó tárgyakban, minden illető hatóságok rendelkezése alatt állandnak; a hatóságok működését, a hol szükség, felfüggesztheti, s a vész idejére rendkívüli eszközökkel pótolhatandja, tisztviselőket elmozdíthat, s másokkal helyettesíthet, a vésztörvényt azonnal kihirdetendi, rögtönítélő bíróságokat állítand s rendelkezése alatti fegyveres erőknek rendben, fegyelemben tartása s kötelességeiknek pontos teljesítése végett, hadi törvények szerint, hadi törvényszékek szigorúságával intézkedendik; a hadi törvényszékek ítélete által netán halálra ítélendő bűnösök irányában az ítélet végrehajtásának vagy megkegyelmezésének joga is kezeibe tétetvén. — Miszerint pedig a statusnak és egyeseknek a fellázadt rác rablók által kegyetlenségekkel párosult károk terhét a bűnösök viseljék, azon árulóknak, rablóknak, pártütőknek, kik a felállítandó rögtönítélő bíróságok által elítéltettek, ingó és ingatlan vagyonát kár- és költségtérítésül lefoglalandja s abból a kárt szenvedett szerencsétlenek sorsát belátása szerint enyhítendi.

Eddigi hatósága s megbizatása a dunántúli vidékekre nézve is épségben maradván.

Miről a fenebb nevezett megyék, városok, kerületek közönségei ezennel azon hozzáadással értesíttetnek, miszerint gróf

Battyhány Kázmér főispán és fővezér úrnak azon egész vidék hatósága alá helyeztetvén, az ennek megvédelmezésére vonatkozó intézkedéseiben nemcsak segédkezet nyujtani, hanem rendeleteit és parancsait feltétlenül foganatba is venni, — magok irányában önfentartási, — a kormány irányában pedig felelet terhével járó kettős kötelességüknek ismerjék, máskép nem cselekedvén.

Kelt Debrecenben febr. 12-én 1849.

A honvédelmi bizottmány.

Ezen rendelet közöltetett Vukovics Sebő országos biztos, Hunkár Antal veszprémi főispán és kormánybiztossal, Horváth Antal bácsi főispánnal, Bács és Csongrád megyékkel, Szeged, Szabadka, Zombor városokkal és a Kis-Kun kerülettel, továbbá Balajthi Vendel kiskunsági és Illési János Jász-Kun kerületi kormánybiztosokkal. Spelletich Bódog és Szalmási Ferenc országgyűlési képviselők pedig gróf Batthyány mellé közreműködés céljából kiküldettek.

672.

Buda, 1849 február 14.

Szögyény Lászlónak, a magyar királyi polgári közigazgatás ideiglenes elnökének Windischgrätz herceghez intézett 1849. 144/e. alatti memorandumából a szerb kérdést illetőleg.

Részlet. Wien. St. A.; N. Schw. VII. ad No. 475.

... Der Temeser Banat, bestehend aus den 3 Komitaten Temes, Krassó und Torontál, mit einer Population über 800.000 Seelen, worunter beiläufig 425.000 Walachen, 150.000 Deutsche, 50.000 Ungarn, und 175.000 Raitzen, und andere Slaven gezählt werden, beläuft sich auf 356 □-Meilen. Einer der gesegnetesten Theile Ungarns, machte selbes immer einen integrierenden Theil des Reiches aus. Vor der türkischen Occupation wendete die Staatsverwaltung, gemäss der damals üblichen Wehr-Verfassung ihr Hauptaugenmerk dahin, den Banat, welchen damals durchaus ungarische Population bewohnte, gegen den äusseren Feind zu sichern. Später jedoch setzten sich daselbst die Türken fest. Nach Vertreibung der Türken wurde der Banat militärisch verwaltet, und durch Kaiserin Maria Theresia und Kaiser Josef den II-ten mit besonderer Vorliebe colonisirt. Seine Reincorporirung zu Ungarn erfolgte im Jahre 1771 und die einzelnen Komitate erhielten beim Reichstage durch den Gesetzartikel 28 : 1790. Sitz und Stimme. Rechtlich gehört daher der Banat unstreitig Ungarn an, und ist ein unbezweifelt integrirender Bestandtheil desselben.

Wenn nun gegenwärtig Rücksichten eingetreten sind, welche das Losreissen des Banats erheischen, — so könnte diese Lostrennung meiner Meinung nach, — nur behufs der Vereinigung mit Siebenbürgen, oder dem neu zu errichtenden Wojwodschaft der Raizen, stattfinden.

Dem Anschlusse an Siebenbürgen scheint die Natur selbst Hindernisse in den Weg gelegt zu haben, die die hohe Bergkette zwischen dem Krassóer Komitat und Siebenbürgen, die natürliche Gränze zwischen Ungarn und Siebenbürgen bildet. Es scheint also das zu errichtende raizische Wojwodat zu sein, dem das Banat einverleibt werden sollte.

Ich erlaube mir durchaus nicht, mich in die Untersuchung der Frage näher einzulassen, ob es im Interesse der Monarchie liege, das raizische Element mit Beigabe des Banates, welchem Serbien so nahe liegt, zu verstärken? und bin auch weit entfernt zu zweifeln: dass der Wojwod, als unmittelbares Oberhaupt der Raizen in Slavonien, den Militärgrenzen und dem Banate, — ein, den Serben, stamm- und glaubensverwandtes, kriegerisches und fremden Einfluss leicht zugängliches Volk leitend — in allen Verhältnissen ein treuer Vasall des österreichischen Kaisers sein werde. Was aber gehorsamst zu bemerken ich nicht umhin kann, ist, dass im Banate und die ungarische und deutsche Nationalität, nicht minder das Religionsverhältniss der dortigen Einwohner eine billige Rücksicht erheische. Die Deutschen und Ungarn nähmlich repräsentiren im Banate die Intelligenz und den Wohlstand. Ihre Zahl beläuft sich auf Hunderttausende. Der bei weitem zahlreichste Volksstamm im Banate aber ist der romanische, der zwar den Raizen glaubensverwandt, jedoch übrigens ihrer Sprache und Sitten dermassen fremd ist, dass, nach Behauptung alter, jener Gegend Angehörenden, ja selbst vieler unbefangener Raizen, der Walache weit lieber mit den Ungarn und Deutschen ein engeres Bündniss geschlossen haben will, als mit den Raizen. Überdiess zählt der Banat 300.000 Katholiken, die die weit überwiegende Mehrzahl der Gesammtbevölkerung des ganzen österreichischen Staates bilden.

Es wäre daher vom Standpunkte der politischen Administration höchst zu bedauern, wenn das um die Civilisation und Cultur jener Gegend so sehr verdiente deutsche, und die besondere Fürsorge des Apostolischen Königs ansprechende deutsch-ungarisch-katholische Element, dem sich in der Mehrzahl befindenden griechisch nicht unirten Raizen untergeordnet, und dadurch der Banat aller Wahrscheinlichkeit nach, zum Schauplatze immerwährender Wirren, Reibungen und innerer Zerwürfnisse gemacht werden würde. Endlich sind im Banate nahm-

hafte Stiftungs-Herrschaften, die unbestritten dem ungarischen Stiftungsfonde angehören, daher diesem, ohne Vergütung mit Recht nicht entzogen werden könnten.

Der Banat gehört daher vom Rechtsgrunde aus betrachtet unzweifelhaft zu Ungarn, und seine Lostrennung davon — deren Vortheile im Interesse der Gesammtmonarchie aufzufassen ich nicht vermag, — würde, als Verletzung der Integrität des Landes, die grösste Bestürzung hervorrufen, und die Beschwichtigung der Gemüther selbst bei Jenen, die unverkennbare Beweise ihrer Treue und Anhänglichkeit geliefert, für lange Zeit nicht erzielen lassen.

Geruhen Euer Durchlaucht meinen Vorangelassenen, aus der reinsten Quelle unerschüttlichen Treue an Se. Majestät unseren allergnädigsten Kaiser und König und unbedingter Hingebung für die heilige Sache Allerhöchst-desselben geflossenen Vorstellungen, ein geneigtes Gehör zu schenken und in Hochdero Weisheit und Grossmuth zu gestatten: dass ich, so wie den Gebrauch der ungarischen Sprache im ämtlichen Verkehre der prov. Civil-Verwaltung mit den königlichen Kommissären bestehen lassen, ebenso die Ausschliessung des Banates von der Amtsthätigkeit der gedachten Central-Civil-Verwaltung, als vorübergehend, und blos in der gegenwärtigen Unterbrechung der Communication mit jener Gegend begründet, ansehen dürfe, — dem segensreichen Wirken E. D. mit festem Vertrauen entgegensehend: dass E. D. Höchst Ihren entscheidenden Einfluss in die Regelung der Geschichte des Gesammt-Staates zunächst des durch die verbrecherischen Umtriebe einiger Verräther an den Rand des Verderbens gebrachten Ungarns, dahin geltend zu machen geruhen werden, dass seine Integrität unverletzt aufrechterhalten bleibe, für welchen neueren Akt weiser Grossmuth und Gerechtigkeit der ruhmvolle Name E. D. eines zweiten Gründers dieses unglücklichen Landes in den dankbaren Herzen einer ganzen Nation ewig fortleben würde.

Windischgrätz herceg Szögyény ezen felterjesztését 1849 február 23-án küldte meg Schwarzenberg herceg, osztrák miniszterelnöknek.

„Die Serben werden uns noch manche Verlegenheit mit Creirung ihrer Wojwodschaft bereiten“ — írja.

Schwarzenberg herceg Olmützből 1849 március 1-én tudatta ezen emlékirat átvételét. (Id. Szögyény-Marich László emlékiratai, II. k. 277. l.)

673.

Temesvár, 1849 február 14 .

Báró Ambrózy Lajos cs. k. kamarás és udvari tanácsos Windischgrätz herceghez intézett felterjesztése a szerb kérdés tárgyában.

Eredeti irat. Wien. St. A.; Kr. A.; N. Sch. N. ad 476.

862. P. A.

Gestützt auf das Bewustsein meinem a. gn. Herrn und König in guten und bösen Zeiten treu gedient zu haben — habe ich den Patriotismus in einer für Banat höchst kritischen Zeit, — zur Abwendung drohender neuen Gefahren — meine in wenig Worten gefassten Betrachtungen dem glorreichen Feldherrn und Staatsmanne zur hohen Würdigung vorzulegen, der die Mission übernahm — die Rebellion zu vernichten, und in meinem Vaterlande die Ordnung und Ruhe, den Gehorsam und die alte Treue zu befestigen, unter deren Schutze Ungarn von seinen Verirrungen und Wunden genesen wird.

Ich scheue mich umsoweniger offen, — was ich fühle auszusprechen, — je tiefer ich es fühle — dass aussergewöhnliche Grösse — dass wahrer Patriotismus und Heldenmuth — durch die anspruchslose Freimüthigkeit — sollte sie auch überflüssig erscheinen, — nie verlegt wird.

Nach den Triumpfen, welche die kais. Armee unter E. Durchlaucht weiser Leitung über die Rebellen in Ungarn errang, — nach der echt ritterlichen Grossmuth und Milde, mit welcher dieselbe Armee ihre Siege krönte, — kann es keinen Augenblick mehr zweifelhaft erscheinen, — dass die Prophezeihung „die Armee wird Österreichs Kaiser-Thron retten“ auch in Ungarn bereits in Erfüllung ging.

Dieser Satz wird um so sicherer zur Wahrheit werden, als E. Durchlaucht jene goldenen Worte, welche in Hoch-Dero Proclamationen ausgesprochen wurden: „Schutz den Guten, Verzeihung der Verführten, Vernichtung den Verführern“, Ihrer Grösse gemäss mit der That bekräftigt haben.

Und mögen sich die gänzlich bethörten noch so sträuben — jene denen kein Ausweg mehr offen steht, noch so sehr fanatisiren, — die Tapferkeit der unsterblichen Österreichischen Armee einerseits und der Glaube und das Vertrauen in die Worte E. Durchlaucht anderseits, dessen antique Charaktergrösse Freund und Feind gleich hochhaltet — sind die Hebeln, welche die allerperfideste Revolution in Ungarn besiegen und Ungarn gänzlich pacifiziren werden.

So weit sich immer die Revolution in Ungarn ausgedehnt hat, — bis dem Wahne: es gelte der gänzlichen Ausrottung der

Nationalität — kräftig begegnet wird werden — wird sich die Revolution von der Schichte des Adels und der Honorationen nie auf die kräftige Masse des eigentlichen ung. Landvolkes ergiessen, — und national werden.

Nur das Banat scheint dazu bestimmt zu sein, — nachdem es von den Rebellen so hart heimgesucht wurde, — ausser dem allgemeinen Feind, auch noch von einen andern bedroht zu werden — nähmlich von unseren Freunden, von den Serben.

Die Serben in Ungarn haben sich in neuester Zeit um den Thron grosse Verdienste erworben. — Sie waren die ersten, welche ihr Blut für die heilige Sache vergossen haben. Sie haben in St.-Tamás mit Muth und Ausdauer gekämpft, — der den Widerstand gegen die Kraft der Rebellen — bei den Gutgesinnten gleichsam neuerweckte — allen Zauber der Revolution benahm, — und an den Muth der Serben zerschellte zu allererst die erträumte und nur zu leicht geglaubte Allmacht der Rebellen. Sie verdienen hohe Anerkennung, das a. h. Wort des Monarchen bürgt dafür, dass sie belohnt werden, dass aber die Serben statt den Zeitpunkt abzuwarten, wo ihnen dieser Lohn aus der Hand des Monarchen zutheile werden wird — mit einer Unzahl von Servianern, Montenegriner, Muhamedaner und Türkischen Zigeunern Banat überschwemmen factisch occupiren, in jedem Dorfe ein Bauern-Comité, als eine rein democratische Regierung einsetzen, die serbische Sprache als alleinige Geschäftssprache einführen, serbische Fahnen aufstecken auf die Ärarialgebäude, wie es in Werschetz der Fall ist, statt den kaiserlichen Farben die serbischen anbringen, — dieses alles bereitet für Banats nächste Zukunft so unzählige Calamitäten und Wirren, dass es den Unbefangenen jetzt schon klar werden muss, — dass wenn diesen Wirren nicht bei Zeiten begegnet werden wird, — aus diesem Chaos früher oder später die zweite Auflage der noch nicht ganz bewältigten ungarischen Bewegung in serbischen Edition, — sich auswachsen müsse.

Wie weit sich die Gränzen der Wojwodschaft ausdehnen sollen, ist noch nicht ausgesprochen worden, und das ganze Torontaler Comitat und ein Bezirk des Temes, wurde bereits factisch occupirt. Im Banate wohnen bei 180.000 Illyrier oder Serben, wie sie sich jetzt nennen, bei 200.000 Deutschen, 600.000 Romanen und 80.000 Ungarn, ist es S. Majestät a. h. Wille, dass sie sich der serbischen Suprematie unterwerfen — muss es geschehen — dieses aber mit dieser Praecipitation zu anticipiren, ist die aller funereste Politique, die selbst hier eine grosse Unzufriedenheit hervorrufen, — auf den Marosser andern Ufer die ganze ungarische Bevölkerung mehr als die Reden Kossuths fanatisiren wird.

Und wer sind den diese eingedrungenen Servianer und was haben sie geleistet? — Horden Serviens, Montenegros ... sie devastiren Banat, nehmen was die Rebellen noch übrig gelassen haben, und dieses Banat, welches die kais. Munifiziens dreier Monarchen aufeinander durch deutsche Ansiedlungen mit einem Opfer von hunderten von Millionen zur Kornkammer Österreichs und zu einer Perle der Monarchie umgestaltet hat — sollte nach hundert Jahren unter dem Drucke einer serbischen Demokratie das werden, was es vor hundert Jahren war?

Dieser Zustand sollte einseitig anticipirt werden, während unter der hohen Ägide E. Durchlaucht in jeder anderen Gegend einzelne und Gemeinden und ganze Distrikte in ihren Rechten kräftig beschützt und erhalten werden? E. Durchlaucht mögen es mir verzeihen, — ich habe für die Dynastie mein Leben und mein Vermögen eingesetzt, — und mein letzter Blutstropfen steht ihr zu Diensten, — aber meine Überzeugung muss ich aussprechen — die factische Umwandlung Banats in eine serbische Democratie, — könnte nie im Interesse der Dynastie geschehen, — wäre die allertraurigste Errungenschaft der Märztage, das Grabgeläute jener Cultur, Industrie und jenes hier bereits florirenden Elementes, welchem die väterliche Sorge der Monarchen so grosse Opfer brachte, welche zu fördern während ich Cameral-Administrator war, eine meiner Hauptaufgaben war...

Windischgrätz herceg báró Ambrózy Lajos fölterjesztését 1849 február 23-án küldte meg Schwarzenberg miniszterelnöknek, megjegyezvén, hogy a Bánságban a szerbek túlkapásai következtében a lakosság izgalma fölkeltetett. A jelentést Schwarzenberg herceg 1849 március 1-én vette tudomásul.

674.

Olmütz, 1849 február 15.

Bogdánovits Szilárd szerb ügyvivő Stadion osztrák belügyminiszternél a szerb vajdaság határainak megállapítását sürgeti.[1]

Eredeti irat. Wien. M. d. I.; Min. Akten. Hofstaat und Landesfürst 1849/1. Constitution 1/1. Az 1927 július 15-i bécsi forradalomkor elégett. Másolata: Karlóca, Djejanija Nr. 456.

Nr. 77/6.

Sr. Erlaucht Herrn Franz Grafen Stadion k. k. Minister des Innern.

Erlauchter Graf!

Als ich unterm 11. Feber Nr. 76. mein unterthäniges Ansuchen, die serbische Wojwodschaft betreffend Eu. Erlaucht

[1] Lásd a 604. és 609. számú iratokat a III. k. 292. és 296. lapjain.

unterbreitet hatte, sind mir von Seite des serbischen Patriarchen und Nationalverwesers andere Aktenstücke zugekommen, in welchen mir aufgetragen wird, in der Nähe der hohen k. k. Regierung beständig zu bleiben, und die Angelegenheiten der serbischen Nation zu vertreten.

Aus der anliegenden Depêche, welche ich Eu. Erlaucht zu behändigen die Ehre habe, werden erlauchter Graf zu entnehmen geruhen, dass bei der raschen Entwickelung der Begebenheiten im Banate ein Krieg der Gewalten an der Tagesordnung sei.

Die Gewalten des alten Systems: General-Commando, die provisorischen Gewalten des Krieges ... Temesvárer Kriegsrath, Central-Comitée, die Gewalten der Zeitmacht und des Sieges, Verwaltung der serbischen Wojwodschaft haben sich nach geklärten Kriegswirren neben einander gefunden.

Dass nach dem aufgelösten Hofkriegsrathe als dem Haupte, die Rumpfmacht der provinziellen Commanden eine andere Richtung zu nehmen hat, und der neuen Reorganisierung nicht präjudiciren darf.

Dass die wider rebellische Madjaren verhängten Interimsmassregeln beim herannahen der serbischen Kriegsgenossen, für und nicht gegen ihre, dem Gesammtinteresse huldigende Sache sich erklären müsse; mit einem Worte:

Dass die Zeit des alten Systems verstrichen sei, und die der provisorischen Massregeln ohnehin nicht auf die Dauer berechnet war, somit aber die a. h. Orts verheissene nationale Verwaltung der Wojwodschaft, welche ihr historisches Recht im Harren und Krieg, im Sturz und Sieg behauptet hat, in Vordergrund trete, leidet keinen Zweifel.

Demzufolge fühle ich mich genöthigt E. Erlaucht eine bevorstehende Demoralisierung der Völker und die daher strömende Schwächung der Regierung zu befürchten, falls man einer entfernteren Zeit die Ordinirung der Gewalten überlassen wollte.

So wie ich nicht verkenne, dass die Territorialfrage der Wojwodschaft sich um diesen Punkt drehe, die mir gewordenen Instructionen zugleich gebieten mir, diese Frage der baldmöglichsten Erledigung Euer hohen k. k. Regierung zu unterbreiten.

Zur Lösung derselben haben Se. Majestät in dem a. h. Patente vom 15. Dec. 1848 die Grundlage a. gnädigst ausgesprochen.

In dem hochgelobten Patente ist nicht nur die Person des Wojwoden genannt, sondern die historische Würde des Wojwoden wieder hergestellt, somit die davon sprechenden Patente der römischen Kaiser höchstseeligen Andenkens ins Leben gerufen, benanntlich:

1. das a. h. Patent vom 7. Juni 1683., in welchem der serbische Despote Georg Brankovics als Herr in Janopolis und Syrmien bestätigt wurde.

2. Vom 20. Sept. 1688, wo diese Ernennung mit dem Beisatze erneuert war, dass unter Janopol — Banat und Bácska verstanden werden.

3. Da Georg Brankovits „als Nachkomme des serbischen Herrscherhauses in seinem Gebiethe bestätigt worden, welches nicht sein Eigenthum, sondern das der Nation war, zumals solches grösstentheils durch das Cambium mit Belgrad bewerkstelliget wurde, ist die obenbenannte Bestätigung neuerdings im Jahre 1698 1. Feber, also nachdem derselbe Wojwode exiliert war, „Communitati Nationis Rascianae" überantwortet.

4. Vom 6. April 1690 war die Wahl des Wojwoden eigene Staatseinrichtung und alles Terrain, welches die Serben von Türken erobern würden, den Serben belassen wird.

Welches, dieses weltgeschichtlich bekannte, eroberte Territorium sei, haben unsere Väter, welche in jener Zeit Pacistenten in eigener Person waren, folglich ihr factum proprium am besten gekannt haben, selbst dem Kaiser ddto 28. August 1699 als *Mitzeugen der Begebenheiten* schriftlich eingereicht.

Der dritte Punkt dieses, im Staatsarchive liegenden Gesuches, lautet wie folgt: ab una parte limites sunt vicina regna Dalmatiae et Croatiae, incipiendo a limitibus Ungariae inter fluvios Savam, Dravam usqu. Danubiam, quae pars Pannonia Syrmiensis condam vocabatur; trans Danubium vers inde a praecipitiis Alpium Transilvaniae, decursu fluviorum et annium dicta per Tibiscum directa per Tibiscum linea.

In den bezeichneten Linien liegt die historische Würde des Wojwoden, und sobald diese am 15. Dez. Wahrheit geworden, sind auch jene zur Wahrheit emporgestiegen.

So viel im gedrängten Überblicke für das Recht der Wojwodschaft in Bezug auf eigene diplomatische Grundlage.

Was nun die Zuverlässigkeit dieses Rechtes im Bezug auf andere Nationen betrifft, wenn diese Nationen bei politischer Erschaffung dieser Gegend, d. i. als Ströme des Serbenblutes da geflossen, die Türken verdrängt wurden, keine Einsprache wegen ertheilter Rechte gemacht haben; jetzt, wo Theilung des Genusses an der Tagesordnung ist, kann ihre blosse Gegenwart, ihre Zahl, fremde Rechte nicht beeinträchtigen.

Um die Übermacht der Türken, welche ganz Europa bedrohten und in den Magyaren getreue Helfer, Vasallen fand, zu brechen, kamen die Serben auf den Ruf der römischen Kaiser nicht als Ansiedler, sondern als ein Staat mit Gesetzen, besonders unabhängigen Kirche, Gerichten, Kriegsmacht, als ein Staat, welcher bloss seinen Boden um den hierlandes zu erwerbenden cambiirt hatte. So die Worte des Patents vom 24. April 1743.

Also diese Nation soll jetzt ihr mit eigenem Blute und Lande erkauftes Vaterland dem puren Dasein anderer, grösstentheils Ansiedler, preisgeben in einer Art communisme en gros? man soll heute jene Rechte erst dem Gerichte der Theilung unterwerfen, über welche sämmtliche römische Kaiser von Leopold angefangen nicht nur ausgesprochen, sondern sich verbündlich gemacht haben. Man soll das Gebiethsrecht ignorieren im Lande, wo noch 6 Millionen Joch müssen urbar gemacht werden, wo insbesonders (im Krassóer Comitate) zu zwei-dritt Theilen die Bevölkerung vermehrt werden soll; wo dann die Zahl der Einwohner keineswegs als Träger des Territorialrechtes gestempelt werden kann, sondern dem historischen wohlverdienten Rechte seine Würde und weitere ungestörte Entwickelung belassen werden muss.

Die Serben unterscheiden das Recht der Nationen von der Nationalität; jenes Recht der Nationen, welches zu allen Zeiten heilig, durch fremde Übergriffe niedergehalten wurde, ist das Recht auf eigenes Vaterland, dass den Slovaken, Russinen, Wallachen etz. ihr Vaterland in betreffenden Landen zugewiesen werden, ist eine Aufgabe der Zeit. Sobald aber diess geschehen, sobald man einer Nation ihren Schwerpunkt gegeben hat, wird man schwerlich berechtigt sein, über eigene Grenzen hinauszuschreiten, hie und da noch vorfindige Volksgenossen an sich, und mit ihnen auch fremdes Vaterland an sich zu ziehen.

Die Serben opfern ihre Genossen in Croatien und Slavonien, wiewohl selbe mehr als Halbscheidt der ganzen Bevölkerung ausmachen. Die Serben opfern ihre Genossen in Gegenden von Komorn, Raab, Ofen, Arad u. s. w. Gilt die Regel wider die Serben wegen fremde Rechte, so muss sie auch gelten gegen andere, wo das Recht der Serben diesem Zeitschwindel der Purification als Opfer fallen sollte.

So viel für das Recht der Serben in der Wojwodschaft bezüglich auf gemischte Nationalitäten.

Was zuletzt das Recht der serbischen Wojwodschaft in Rücksicht auf die unantastbare heilige Krone Ungarns betrifft, ist nur dann in der Wahrheit heilig, wenn die Freiheit aller ihr huldigenden Völker gleich unbetastet bleibt, und wenn ihre Völ-

ker sich mit allen übrigen Völkern desselben Oberhauptes so vereinigen, wie diese Krone selbst mit den übrigen Kronen auf einem geheiligsten Haupte vereinigt ist, wenn sie das erfüllt, was sie um eigene Befreiung von dem Halbmonde verheissen hat.

Wenn es übrigens dem serbischen Volke nicht geziemt die Grundsätze der allgemeinen Staatspolitik hier zu prüfen, es wird ihm doch unbenommen bleiben jene Überzeugung auszudrücken, dass die hohe k. k. Regierung in der Wahl unzähliger Grundsätze alle möglichen Wege einschlagen kann, und nur einen nicht, wohin die Politik des Polenklubs in Paris nie huldigen wird.

Wenn gleich La Pologne Nr. 1.—1849. den Serben prophezeit, dass sie am meisten bereuen werden diese Auflösung der alten Bande mit den Magyaren, — die Serben weisen jeden Weissager aus der Ferne, auf den Kriegsschauplatz, allwo allein die Wahrheit der Zukunft sich entwickelt. Die Magyaren alles in Schutt und Schatten verwandelnd, haben den alten Staat in eigener Wuth aufgezehrt, jede Vereinbarung mit Serben auf Jahrhunderte hinausgeschoben, und somit die neue Gestaltung der Länder und Völker Österreichs zur Nothwendigkeit gemacht.

Bei dem Umstande daher:

Dass das Recht der serbischen Wojwodschaft kräftig ist, in Bezug auf seine eigene Grundlage;

Dass dieses Recht dem gleichen Anspruche anderer Nationen, auf das ihnen gebührende Vaterland nicht prejudiciren, aber auch nicht wegen unhaltbarer Purificationsidee beschränkt werden dürfe;

Dass eben die weise Staatspolitik die Ausführung dieses Rechtes und eine Abänderung der Verhältnisse mit Ungarn anrathet,

Geruhen Eu. Erlaucht bei der hohen k. k. Regierung dahin hochgeneigtest antragen: „dass die serbische Wojwodschaft in denen nach Zeiten des Kaisers Leopold I. von Türken eroberten Gegenden im Sinne der serbischen Nationalbeschlüsse vom 13. u. 15. Mai 1848 bestimmt und a. h. bestättiget werde".

Bogdánovits a bécsi orosz követet, gróf Medemet is (1849 február 17-én) fölkérte ezen beadvány támogatására. (Karlóca. Djejanija. 1849. No. 456/7.)

675.

Segenthau, 1849 február 15.

Mayerhofer ezredes jelentést tesz Schwarzenberg herceg osztrák miniszterelnöknek a báró Rukavina és Rajacsits pátriárka közti viszályról.[1]

Eredetije Wien. St. A.; N. Schw. II. 117. Másolata Wien. Kr. A.; H. A. W. Fasc. 95. 1849. III. 29. c.

Am 3-ten Februar habe ich E. Durchlaucht über die neuen völlig unerwarteten Schwierigkeiten Bericht erstattet, in welche uns das Benehmen des Generals Br. Rukavina dem Patriarchen und dem serbischen Hülfscorps gegenüber versetzt.

Diese Schwierigkeiten haben sich seither nicht vermindert, obgleich sich unsere beiderseitigen Truppen vereinigt und wichtige Resultate errungen haben. Im Gegentheil nimmt dieser politisch-administrative Theil meines Berufes meine Thätigkeit so sehr in Anspruch, dass ich gezwungen bin, sie zum Theil den Kriegs-Operationen zu entziehen, welche mich nicht minder dringend rufen. Ich bitte daher wiederhohlt um eine baldige den Umständen angemessene a. h. Verfügung über die Verwaltung der von uns besetzten Bezirke, welche jedoch jedenfalls wenigsten durch die nahe bevorstehende Vereinigung mit einem Truppencorps der k. k. Armee unterstützt sein muss, woducrh vielleicht auch die Rücksendung des serbischen Hülfscorps möglich gemacht werden könnte.

Die fortwährend mit grösster Aufregung und Vernachlässigung aller Formen gegen uns erhobenen Verdächtigungen von Seiten des Commandirenden, welche sich schon über eine Klasse der Einwohner und selbst auf die Offiziere und Mannschaft der übrigen mit uns dienenden k. k. Truppen zu verbreiten angefangen haben, veranlassten mich, ein Memorandum über die Gesinnung und den Zustand der Truppen des Armee-Corps und der ungeheuren Majorität der Nation zu verfassen, welches ich E. Durchlaucht hier vorlege.

Es ist ein Bruchstück, dass ich leider nothwendig fand, den Generalen im Banate mitzutheilen, um Truppen zu rechtfertigen, die eher von der andern Seite Beweise gleicher Hingebung zu verlangen berechtiget wären.

Die von uns ausgehende Verwaltungs-Organisation im Banate gibt nebst den, einen Kriegszug mit wenig und garnicht geregelten Truppen nothwendig begleitenden, aber hier wirk-

[1] Lásd a 622., 630., 631., 653., 654., 668. és 676. számú iratokat a III. k. 318., 335., 337., 394., 397., 429. és 450. lapjain.

lich sehr mässigen Unordnungen, den meisten Anstoss, und alle Verläumdungen jedes durch die neue Last gedrückten oder übertriebene Loyalität heuchelnden Convertiten, früheren Liberalismuses findet gegen uns zu Temesvár offenes Ohr, weshalb ich mich etwas näher über die provisorisch eingeführte Verwaltung auslassen muss.

Ich habe E. Durchlaucht schon berichtet, dass der Patriarch die Civil-Administration statt der Militär-Autorität, welcher sie eigentlich zustände, führen muss, weil uns die Mittel dazu fehlen.

Das magyarische Comitatswesen und seine revolutionären Elemente sind vor uns verschwunden, wir sind also gezwungen etwas zu thun, damit nicht Anarchie herrsche.

Der Patriarch hat schon früher das zu Carlovitz bestehende Haupt-Comitée blos als eine berathende Verwaltungs-Behörde in Sectionen für die verschiedenen Geschäftszweigen getheilt, und in zwei am 9-ten und 10-ten zu Temesvár abgehaltenen Sitzungen ist diese Stellung des Haupt-Comitee's, welches sich nach der über selbes verhängten Suspendirung zur Verantwortung im Hauptquartier einfinden musste, definitiv festgesetzt, jede Versammlung ohne Befehl des Patriarchen in Vorhinein desavouirt, und die unbefugten Schritte, wozu Stratimirovich das Comitee verleitet hatte, zurückgenommen, und auf diese Art die Umtriebe dieses Letztern vollständig vereitelt worden.

Ähnliche Comitee's sind in den grösseren Bezirken als untergeordnete Verwaltungs-Behörden durch den Patriarchen eingesetzt worden, z. B. zu Vukovár, Semlin, Mitrovitz, Pancsova, Werschetz, Gross-Becskerek etc. Die Ortspolizei wird aber unter Leitung dieser Comitee's von Gemeinde-Ausschussen verwaltet, welche zugleich mit Herbeischaffung aller Kriegsbedürfnisse beauftragt sind.

Alle diese Verwaltungsbehörden sind mit Rücksicht auf die verwaltenden Nationalitäten, das öffentliche Vertrauen, und die als loyal bekannten Gesinnungen vom Patriarchen selbst, oder durch von ihm bevollmächtigte Commissäre gewählt, wobei — wenn auch menschliche Irrthümer vorfallen — gewiss die beste Absicht vorwaltet.

Man hat den von den Verwaltungsbehörden und den gegen die Rebellen eroberten Gemeinden abgenommenen Eid verdächtiget. Er enthält nichts als Treue und Unterthänigkeit für Seine Majestät den Kaiser Franz Joseph den Ersten, und Gehorsam gegen die neue eingesetzten Administrations-Behörden. Man hat behauptet, es sei die Aufpflanzung serbischer Fahnen und Cocarden angeordnet worden. Es ist vielmehr im ganzen Um-

fange der Monarchie die k. k. schwarz und gelbe Fahne während der ganzen Zeit seit dem März vorigen Jahres nirgends als in Croatien und im Bezirke der serbischen Nation ohne irgend eine Unterbrechung ausgesteckt gewesen, und die Nationalfahne nur neben der ersteren von jenen ausgesteckt worden, welche hierauf eben einen besonderen Werth legten. Dieses wurde weder befohlen, noch verhindert, und hat auf die Art nie eine höhere Bedeutung erhalten, als dem äusseren Abzeichen einer ehrenwerten und unzweifelhaften Nationalität gebührt.

Bei dem der Administration zu Grunde liegenden Kriegszustande sind die Militär-Gesetze für Kriminalfälle, und für die dringenden Gegenstände der Civil-Gerechtigkeitspflege das österreichische bürgerliche Gesetz provisorisch als Norm angenommen worden, bis hierüber etwas festgestellt sein kann.

Im Umfange des von uns besetzten Landes liegen zahlreiche Güter der bekanntesten und gefährlichsten Rebellen z. B. Kiss, Karátsony, Csekonits etc. Über diese ist die Sequestration bis zur Entscheidung Seiner Majestät des Kaisers ganz nach der Analogie der bei der Armee Sr. Durchlaucht des Fürsten Windischgrätz festgestellten Grundsätzen verhängt, und hiezu eigene Komissäre ausgesendet worden. Auch diese Massregel ist von dem Commandirenden auf das Kränkendste verdächtiget und in jeder Weise zu verhindern gesucht worden, so dass selbst offenbare Gegner der Regierung, früher von ihm selber verfolgt, sich nun seines Schutzes gegen unseren im Namen Sr. Majestät des Kaisers geführte Verwaltung zu erfreuen hatten.

Die Marodeurs der Truppen, besonders der Serbier begehen einige Unordnungen, allein es geschieht fortwährend alles Mögliche, um diesem Einhalt zu thun, und es ist selbst in Serbien angeordnet worden, über die Grenze nichts zuzulassen, was als geraubtes Gut nur irgend verdächtig sein kann.

Im Hauptquartier des Obersten Knićanin wird zum abschreckenden Beispiele überall ein Hochgericht aufgestellt, und der serbische Senatspräsident Simich, die dem Fürsten zunächst stehende Person in Serbien, ist in das Hauptquartier gesendet worden, um mit uns und den Befehlshabern der Hülfstruppen jedes taugliche Mittel zu verabreden, Zucht und Ordnung bei uns und hinter der Armee zu erhalten, was auch vergleichungsweise gut gelungen ist. Dennoch suchte man die ersteren Massregel zum Nachtheile des Corps und als absichtliche Beschimpfung der Städte oder Gebäude, in deren Umgebung ein Gerichtspfahl zufällig zu stehen kann, zu deuten, und auch diese Verbindung fand Gehör bei dem Commandirenden, welcher dem Herrn Stojan Simich, als er ihm seinen Besuch machte, so-

gleich mit der beleidigenden Bemerkung entgegen kam, die serbische Hülfstruppe sei zu nichts zu brauchen, als zum Plündern, und müsse sogleich über die Gränze zurückgebracht werden. Worauf dieser ihm erwiderte, sie sei jeden Augenblick bereit diess freiwillig zu thun, wenn ihre Anwesenheit gegen den Feind nicht mehr nöthig, und sie hiezu von Jenen aufgefordert werde, auf deren Ruf sie der Fürst zu unserer Unterstützung gesendet habe.

Herr Simich ist glücklicherweise ein verständiger, hinlänglich gelassener Mann, welcher mir diesen Dialog mittheilte, bevor er davon gebrauch machte, und mir das Versprechen gab, in Serbien davon keine Erwähnung zu thun. E. Durchlaucht ersehen aber hieraus, wie gefährlich sowohl für die militärischen Operationen, welche bis zur Vereinigung mit der Hauptarmee der serbischen Hülfe noch nicht entbehren können, als für die politischen Beziehungen, welche gegen Serbien die freundlichsten und anerkennendsten sein müssen, — die Stimmung und das Benehmen des Generals Br. Rukavina ist.

Unter solchen Verhältnissen habe ich zwei Tage zur Herstellung leidlicher Beziehungen in Temesvár zubringen müssen, während welcher mich die Kriegsereignisse bei Arad und die Rücksicht auf unsere Truppen ebenso dringend in das Hauptquartier, wo sich General Thodorovich befand, reisen.

Ich werde gewiss nicht ermüden, die von mir als theuerste Pflicht übernommene schwere Aufgabe, welche ich bis hieher geführt habe, zu einem glücklichen Ende zu bringen, allein ich bitte dringend um die nothwendige Unterstützung durch das hohe Vertrauen des Ministeriums, und um Massregeln zu einer baldigen Herstellung einer direkten Verbindung mit der Armee Sr. Durchlaucht des Fürsten Windischgrätz, wozu wir unseren Antheil durch Vorrückung bis an die Maros, Eroberung des ganzen Banates, Entsetzung der dem Falle nahe Festung Arad und Unterbrechung aller Verbindungen des Feindes durch das Bácser Comitat mit der Festung Peterwardein reichlich geleistet haben.

Viel weiter als bis hieher reicht die Stosskraft unserer Macht nicht, welche ohne Unterstützung von oben von nun an leicht wieder in eine abnehmende Phase versetzt werden könnte.

676.

Segenthau, 1849 február 15.

Mayerhofer ezredesnek Windischgrätz herceghez intézett jelentése, melyben báró Rukavina ellen foglal állást.

Eredeti jelentés. Wien. Kr. A.; H. A. W. A. O. 2248. Fasc. 95. III. 1849. 29. a. Másolata St. A.; N. Schw. II.

Aus dem hohen Rescripte E. Durchlaucht vom 7-ten d. M. Nr. 1746 und 1747 habe ich mit tiefem Schmerze erkannt, dass die ohne allen Grund von dem Banater General-Kommando ausgegangenen Zumuthungen separatistischen Tendenzen, und selbst der Führung anderer als k. k. Fahnen gegen das österreichisch-serbische Armee-Corps bis in das Hauptquartier E. Durchlaucht Eingang gefunden haben.

Ich habe mit diesen selbstgeschaffenen Truppen seit acht Monaten unter fast verzweifelten Verhältnissen von der ganzen Monarchie verlassen und bedrängt, blos für die Sache des Thrones und des Verbandes aller Provinzen ohne Lohn und Anspruch gekämpft, und sie haben mit rührender Pietät die kaiserlichen Farben und Fahnen, vor denen sie erst kürzlich durch General Thodorovich beeidigt worden sind, aus alten Regiments-Depots und Kirchen hervorgesucht, um sie dem Feinde entgegen zu tragen, und kaum haben sie allein und ohne Hülfe die langersehnte Verbindung mit ihren Waffengefährten der übrigen k. k. Armee erkämpft, so werden sie durch Angabern herabgewürdiget, welche mich, der so lange unter und mit ihnen dient, der Schmach politischer Verblendung oder offenen Treubruches Preis gegeben müssten.

Der Commandirende General im Banate hat die Truppen, deren Anstrengungen das ganze Land vom Feinde gereiniget, deren Dasein die Belagerung des General-Kommando-Sitzes verhindert hat, und die auch jetzt wieder zur Rettung und Befreiung einer k. k. Festung ihr Blut im brüderlichen Vereine mit den braven Linien-Soldaten vergossen haben, — nicht einmal gesehen, und scheut sich nicht, sie durch die kränkendsten Zumuthungen brandmarken zu lassen; ich aber, der von jeher die grössten Bedrängnisse mit ihnen getragen, und die Hoffnung einer besseren Zukunft bei ihnen aufrecht erhalten hat, habe das, der hier beiliegenden Abschrift eines Berichtes an den Ministerpräsidenten beigeschlossene Memorandum über ihren Zustand verfasst, welches ich auch E. Durchlaucht bitte Ihrem hohen Urtheile über dieses Armee-Corps zu Grunde legen.

Was die Civilverwaltung der Bezirke betrifft, so glaube ich nicht, dass sie zu den von Sr. Majestät an den General Ruka-

vina als Commandirender General im Banate übertragene Befügnissen gehöret, sondern eine Folge des gegenwärtigen Zustandes dieser Länder ist, wo die Verwaltung in ganz Ungarn eigentlich E. Durchlaucht zustehet.

Ich glaube auch nicht, dass der Commandirende im Stande sein wird, diese Verwaltung durch von ihm ausgehende Organe zu führen und ihr Nachdruck zu verschaffen, denn es fehlen ihm diese Organe und eine irgend adaequale Truppenmacht, die widerspänstigen, besonders illyrischen Bezirke im Innern zu bewältigen, wenn diese sich weigeren sollten, wodurch eben vorzeitig eine delicate Frage angeregt und eine separatistische Tendenz erzeugt werden könnte. Überhaupt sehe ich schweren Conflicten mit dem Patriarchen und dem General-Commando, ja selbst in den beiden jetzt dem Armee-Corps des Generals Thodorovich gehorchenden Banater-Gränz-Regimentern durch die von E. Durchlaucht im Allgemeinen genehmigten Ansprüche des Commandirenden Generals auf die Verwaltung entgegen, und eile, sobald der heute dort anwesende General Thodorovich zurückkehrt nach Temesvár, um dort und bei dem Patriarchen zu vermitteln so gut ich kann, worüber ich E. Durchlaucht getreulich Bericht erstatten werde und dringend bitte, mich zur Aufklärung der hiesigen Zustände sobald es die Kriegs-Operationen nur irgend gestatten in das Hauptquartier und vor das Ministerium zu berufen.

Mayerhofer ezredes ezen jelentést Schwarzenberg herceg, osztrák miniszterelnökhöz is fölterjesztette azzal, hogy a szerbeklakta délvidéken könnyen teljes anarchia támadhatna, ha Rajacsits pátriárka közigazgatása mellőztetnék. (St. A. Nachlass Schwarzenberg. II. 118.) Rajacsits pátriárka viszont elkedvetlenkedett és közigazgatási tevékenységéről való lemondásával fenyegetődzött. (U. o. 120.)

Memorandum.

Unsere im Banat stehenden Gränz-Bataillone sind von politischen Meinungen und separatistischen Tendenzen nicht im mindesten eingenommen, und dieses gilt sowohl von der Mannschaft, als den k. k. und National-Offizieren.

Ebensowenig sind solche separatistische Tendenzen in der Masse der Nation und den aus ihr aufgestellten Verwaltungsbehörden. In dieser Schichte herrschen unklare Vorstellungen über zu gewärtigende politische Verbesserungen, deren Grundlage aber überall die am 13. und 15. Mai[1] ausgesprochenen Wünsche der Nation sind, d. i. Herstellung der alten Privilegien, Festhalten an der Dynastie, an dem ungetrenntem Gesammtösterreich, ja selbst an der ungarischen Krone, Gleich-

[1] Lásd a 105. számú iratot az I. k. 206. lapján.

berechtigung aller Nationalitäten sowohl im Inneren der politischen Körpers, den die Administration des Wojwoden umfassen soll, als nach Aussen in den Verhandlungen mit der Gesammtmonarchie.

Alles, was hierüber hinausgeht, und selbst ein unwandelbarer Anspruch auf Territorial-Gränzen der Wojwodschaft, ist leeres Kaffeehaus-Geschwätz unreifer Zeitungspolitiker, deren aber vielleicht im ganzen Umfange, der meiner Beobachtung anheim fiel, nicht volle hundert zu finden sind, welche gegen die loyalen, auf Frieden, und wahre nationelle Wohlfahrt gerichteten Bestrebungen der grossen Masse ohne allen Einfluss sind.

Die Truppen sind locker organisirt und nicht fest disciplinirt, was als ein Factum angenommen und ihnen nicht zum Nachtheile, oder zum Schmach angerechnet werden darf. Sie sind ohne Befehl der regelmässigen Regierungs- und Militärbehörden grösstentheils durch mich allein und gewissermassen freiwillig errichtet, haben ihre eigene, unzureihende und unegale Bekleidung, eine nicht überall vollständige Bewaffnung, keine Rüstung, seit acht Monaten eine ungleichartige sehr spärliche Verpflegung und erst seit dem 1. Jänner eine vom Ärar ausgehende Bezahlung, welche noch heute bei den wenigsten flüssig gemacht worden ist. Bei keiner Kompagnie sind mehr als zwei, bei vielen gar keine k. k. Offiziere vorhanden. Stabsoffiziere gibt es gar nicht. Alle zu Unteroffizieren gut geeigneten Individuen stehen bei den Feld-Bataillons in Italien, die hier befindlichen hat die Noth ernannt. Durch die Kriegsereignisse gegen eine unglaubliche Übermacht sind die Bataillone vielleicht 5 bis 6-mal aufgelöset und wieder organisirt worden, ohne dass ihr guter Wille und meine zähe Beharrlichkeit, Widerstand zu leisten, hiedurch angegriffen worden wäre. Was kann man unter solchen Umständen von diesen Truppen erwarten?

Die Tendenz der k. k. Offiziere, welche dabei eingetheilt sind, geht auf Beförderung und persönlichen Vortheil wie überall, allein sie wissen recht gut, dass dieses nur Werth haben kann, insoferne sie im Verbande mit der übrigen k. k. Armee bleiben. Um schneller befördert zu werden, wünschen sie natürlich Offiziere fremder Nationalität und sogenannte Einschübe, soviel als möglich, beiseitigt, allein auch hier ist eine separatistische Tendenz nicht zu finden und um so weniger, als sie wider den eigenen Vortheil wäre. Junge Leute von 20—30 Jahren kommandiren grosse Abtheilungen von 1 bis 3 Bataillons, und sind von der Unterlieutenants-Charge bis zum Hauptmann in wenig Wochen hinaufgerückt. Sie haben oft und mit wechselndem Glücke mit dem Feinde, von aller Welt verlassen, gekämpft. Wer kann sich wundern, wenn solche Leute bramarbasi-

ren, und sich und ihr Verdienst nach allen Richtungen überschätzen? besonders da man wenige Mittel hat, sie zu beschränken, weil man sie nicht entbehren kann, und weil sie sonst wirkliche Verdienste haben. Das Gegengewicht der Armee, wenn es nur in irgend hinreichendem Masse einmal vorhanden ist, wird sie schon von selbst auf ihre wahre Stellung, die ihnen durch Neid nicht verkümmert werden soll, zurückführen.

Die National-Offiziere sind grösstentheils in der Noth gewählte Führer, theils wenig zu Offizieren geeignete ehemalige oder dienende Unteroffiziere, theils Volontair, die sich in diesem Kriege zu einiger militärischer Brauchbarkeit herausgebildet haben. Sie wollen k. k. Offiziere werden, theils höhere Chargen erhalten und beibehalten, theils nach dem Kriege einer Versorgung für sich und ihre Familien versichert sein. Um dieses zu erreichen, wenden sie sich an mich mit Bitten und Beschwerden, lassen sich zu Allem herbei, was dazu führen kann, bilden auch hie und da auch Umtriebe, sind aber trotz vielfältiger Versuche von Aufwiegeleien und vorzüglich des Stratimirovich, der in dieser Sphäre das Element der Gährung unter den Truppen ganz richtig erkannt hat, noch äusserst selten aus den Schranken des militärischen Dienstes getreten. Da ihre Motive auch nur persönlicher Vortheil sind, so findet selber auch überall das Gegengewicht in dem Vortheile der Andern, und sie werden für ihre Absichten keine Macht finden, ihnen anders, als im Wege der Bitte und Beschwerde Geltung zu verschaffen. Ich habe bisher noch immer mit Vertröstungen und Beschwichtigungen bei äusserst sparsamen Beispielen wirklicher Erfüllung ausgereicht.

Eredeti irat. Wien. Kr. A.; H. A. W. Fasc. 95. III. 1849. 29. b. és másodpéldánya St. A.; N. Schw. II. 120.)

Windischgrätz herceg Mayerhofer ezredes felterjesztésére 1849 március 7-én a következőt válaszolta:

Ich bin sicher benachrichtigt, dass solche nationale Abzeichen bestehen in der Armee bei den serbischen Autoritäten vorkommen und dass die neu eingesetzten Verwaltungsbehörden vorzugsweise dahin wirken, um den Sinn des Volkes stets auf die serbische Nationalität hinzulenken. ... dass es ihnen mehr um die Behauptung ihres vermeintlichen Landestheiles, als um die Erreichung des grossen Zweckes der Unterdrückung der magyarischen Rebellion zu thun sei...

In Bezug auf die Administration des Landes kann ich nur meine bereits geäusserte bestimmte Ansicht aufrecht erhalten, dass es Sr. Majestät dem Kaiser allein zustehe, die Grenzen der Wojwodina festzustellen und über die Regierungsmodalitäten

derselben den a. h. Entschluss zu fassen, daher bis dahin die durch die Vollmachten Se. Majestät sanktionirte Wirksamkeit des Kommandirenden Generalen im Banate nicht als aufgehoben betrachtet werden dürfen und willkürliche Verfügungen von anderen Seiten nicht begründet werden können.

677.

Belgrád, 1849 február 15.

Garasanin szerb belügyi főnök Knityánin szerbiai főparancsnokkal közli a szerbországi segélycsapatok visszahívásának okait.[1]

Eredeti levél. Belgrád. N. B. Rukopisi. 1849. No. 287.

№ 287.

Господине!

Да вамъ не одузимамъ много времена я ћу вамъ у много краћемъ смислу одговорити на ваше писмо одъ 29. прш. мес. него што содржаніе истогъ заслужуе.

Политика е истина са оне точке съ кое сте е ви овде сматрали стваръ ружна, али е политика тако потребна стваръ као и друге найпотребніе, само што се честна политика одъ оне подле много разликуе. — Противорѣчіе не треба и ондай сматрати, ако човекъ не могући свою праведну цѣлъ еднимъ начиномъ постићи послужи се другимъ начиномъ сходно появившимъ се новимъ обстоятелствама; еръ кадъ сама стваръ меня свой први видъ ондай се и начини меняти мораю и то ніе никаква политика него е то природно упражњеніе у свима догађаима човеческогъ па и државног живота. Ово е одговоръ на први періодъ вашегъ писма.

Садъ што се тиче оногъ заключеніа за повратакъ наше войске отуда, Ваше би мисли са свимъ на свомъ месту биле, да смо ми онако напрасно тай повратакъ заключили као што самъ вамъ наговестіо біо; али будући смо у томъ за не уцвелити нашу браћу тамо, времена имъ оставили да се могу спремити противу нападенія непріятельскогъ то држимъ да ће се ово заключеніе моћи оправдати и стимъ, што оно ни по чіой другой политики не проистиче, но единствено по не обходимой потреби, или болѣ рећи нужди нашегъ собственогъ отечества и Народа. — Ви знате Господине врло наша внутрена обстоятелства; она су и сада иста онаква каква су била кадъ сте ви отечество оставили; знате такође да та войска ніе са

[1] Lásd a 681. és 684. számú iratokat a III. k. 467. és 472. lapjain.

свимъ своевольно тамо прешла него више по наредби свои старѣшина; а найпосле знате и то, колико наши е старѣшина и одъ кадъ одъ свои е дужности отсуствую а дае то подпора народа и Княза, па свему томе кадъ додате како е тимъ обстоятелствима отворенъ путъ по народу свима интригама и каква се изъ тога не повольна слѣдства за наше отечество изродити могу; ондай држимъ, да намъ се нимало не може замерити што смо на те мисли дошли, да наше войнство натрагъ позовемо и стимъ предупредимо оне опасности, кое намъ по горенаведеномъ предстое. И наше отечество разна обстоятелства окружаваю; ми се о потребама нѣговимъ ононико и іошъ више бринути морамо, него колико смо се бринули за нашу браћу на той страни. Ми смо се истина кадъ смо ньи у крайньой нужди и погибели видили, рѣшили помоћи имъ макаръ насъ и сама пропасть постигла, еръ смо држали за недостойно части народа нашегъ гледати пропасть конечну наше браће равнодушно; но кадъ е Божіомъ помоћу срећа послужила те имъ е наша помоћъ одъ ползе била нека намъ садъ не замере што се и сами себе сетити морамо. Шта више нека іошъ и подпомогну да се наши часъ пре поврате како би и ми уживали свагдаръ задовольство што смо имъ помагали. Колико е годъ наша дужность то Србство подизати толико је нуждно и ово већъ нешто подигнуто обдржавати и само тако биће права полза ако смо тамо помогли а овде се одржали, а другоячіе нашъ би се посао сматрао као нека шарлатанія. — Никако пакъ не разумемъ овде, да се наша войска отуда изненадно изведе, а да се стимъ несрећа каква догоди, али са свимъ разумемъ то да треба часъ пре настати, да се тај народъ постави у станѣ како би се мого у садъ већъ освоенимъ границама чувати. Аколи онъ то и садъ ніе кадаръ учинити, ондай нама остае сажалѣвати што смо га досадъ помагали, кадъ смо знали найпредъ, да неможемо тамо непрестано нашу войску држати. Доста е и на овай други періодъ вашегъ писма.

Садъ да пређемо на Трифковића: ви сте ми о то доста навели како на васъ нимало кривице не пада; но я не хотећи се нимало упушћати у подробна оправденія ови ваши побуђенiия, коя би се по момъ мѣнію врно лако опровргнути могла, я вамъ само то кажемъ, да би се ова ваша побуђенія и правданя могла само ондай уважити, ако ви нисте доста снажни били Трифковића, после прве неуредности натрагъ повратити; еръ увреда Княза или кога му драго не може се и ондай сматрати, кадъ се дѣиствуе, да се у правомъ смислу княжевска честь сачува. Ово би вамъ я мого вазданъ доказивати, но ніе нужно око звршене ствари садъ занимати се.

Fordítása:

Uram! Nehogy idejét nagyon igénybe vegyem, (1849) február 10-i levelére sokkal rövidebben válaszolok, semmint annak tartalma megérdemelné.

A politika azon szempontból, melyből Ön felemlíti, valóban csúnya mesterség, de fölötte szükséges, mint sok más dolog, csakhogy a tisztességes politika nagyon is különbözik amattól. Ha az ember igazságos célját egyik módon nem tudja elérni, az ellentmondásokat figyelmen kívül hagyva, más alkalmas módot kell igénybe vennie a jelentkező új körülmények között; mert ha maga az ügy első jellege megváltozott, akkor a módnak is meg kell változnia, ez pedig semmiféle politika, hanem ez természetes gyakorlat az emberiség és az állami élet összes emberi eseményeiben. Ez feleletem levelének első részére.

Ami pedig csapatainknak visszahívási határozatát illeti, az Ön véleménye egészen helyénvaló volna, ha mi ezen visszahívást hirtelen rendeltük volna el, amint ezt Önnek említettem volt; miután azonban az ottani testvéreinket nem akarván megszomorítani, időt hagytunk nekik az ellenséges támadások elleni felkészülésre. Azt hiszem, ezen elhatározásunkat azzal igazolhatjuk, hogy senki más politikájától nem ered, hanem egyedül adott szükségből, vagy jobban mondva, saját hazánk és nemzetünk érdekéből. Ön, uram, nagyon jól ismeri belső viszonyainkat; most is olyanok, amilyenek voltak, amikor Ön hazáját elhagyta. Azt is tudja, hogy csapataink nem egészen önként mentek át, hanem többnyire parancsnokaik parancsára; s azt is tudja végre, hogy a parancsnokok közül hányan és mióta vannak távol s hogy ez a nemzet és a fejedelem segítsége s ha hozzáveszi azt, hogy ezen körülmények folytán a nemzet soraiban nyitva áll az út számos cselszövésnek s milyen kellemetlen következmények támadhatnak ebből hazánkra nézve; azt hiszem, hogy akkor legkevésbbé sem lehet tőlünk rossz néven venni, hogy csapataink visszahívásának gondolatára jutottunk s ezzel elejét vevén azon veszélyeknek, melyek minket a föntemlítettek szerint fenyegetnek. A mi hazánkat is különféle körülmények veszik körül; szükségleteiről annyira, sőt még inkább kell gondoskodnunk, mint amennyire gondoskodtunk túloldali testvéreinkről. Igaz, hogy akkor, mikor veszélyüket és végszükségüket láttuk, elhatároztuk a segélyadást, a mi tönkremenésünk árán is, mert a nemzet becsületére méltatlannak találtuk közömbösen nézni testvéreink végképeni vesztét; de midőn isten segítségével a mi segítségünk szerencséjükre szolgált, ne vegyék most tőlünk rossz néven, hogy magunkra is kell gondolnunk. Sőt, inkább elő kellene segíteniök a mieink mielőbbi visszatérését, hogy nekünk is megelégedésünkre szolgáljon az ő

megsegítésük. Amennyire a mi kötelességünk a szerbséget fölemelni, annyira szükséges az elért némi sikereket megtartani és csak akkor lesz igazi hasznunk, ha ott segítséget adtunk és itt magunkat fenntartottuk, mert ellenesetben az egész dolog szemfényvesztésnek látszanék. Semmiképen sem értem, hogy a mi csapataink váratlan elvonása által valami szerencsétlenség történhetnék, de értem azt, hogy az ottani népet előbb oly helyzetbe kell hozni, mely szerint az elfoglalt határok között megvédhesse magát. De ha az most sem képes erre, akkor sajnálnunk kell, hogy eddig is támogattuk, tudván azt előbb is, hogy csapatainkat állandóan ott nem tarthatjuk. Elég ennyi levelének második tételére...

678.

Nagykikinda, 1849 február 16.

Rajacsits pátriárka megalakítja és kinevezi az új vajdasági ideiglenes kormányt.

Eredeti irat. Wien. M. d. I. Präs. Akt. 1849. Fasc. Croatien, Slavonien und Serbien. Az 1927. évi július hó 15-i bécsi forradalomkor elégett. Másolata Karlóca. Djejanija. 1849. Anhang 2. No. 10.

A kerületi odborok ezen rendeletet kiadták s az ellene vétőket büntetéssel megfenyegették. Kr. M. 1849. 1405.

№ 898.

Іосифъ Србскій Патріярхъ,
привременный войводине србске управитель.

УРЕДБА.

У извршенію заключенія главногъ одбора дд. Темишваръ 28-гъ и 29-гъ Януара. тек. лѣта № 640. да я, као привременный управитель войводовине србске, устроимъ себи средоточно правлѣніе по свима струкама, и изберемъ лица съ призрѣніемъ на способность и на повѣреніе народа разны краева, по показавшойми се потреби обширніегъ дѣловодства, почемъ су готово све границе войводовине србске, као врховну власть у войводовини, коя ће мене словомъ и дѣломъ у управлѣнію подпомагати, на основанію реченогъ заключенія одъ 28-гъ и 29-гъ Януара, донде, докле по смыслу превысокогъ царскогъ манифеста повраћену бывшу миру у отечеству нашемъ превисокимъ старанѣмъ нѣговогъ ц. кр. величества и садѣйствіемъ народнымъ новостроимо отечество наше, лишено управителя свога изненаднoмъ смрћу незаборавлѣногъ войводе свогъ Стефана Шупльикца Витежкогъ, новогъ войводу и постояно Правлѣніе неполучи; ко предуређеню беззначенія и къ поспѣшествованію доброгъ поредка и развитка народности, на изреченомъ основоположенію равно-

правности народа, и обявлюємъ цѣломъ народу войводовине како строй, тако и до реченогъ срока дѣйствовати имаюћегъ главног одбора войводовине србске.

Управитель войводовине, предсѣдатель Главногъ Одбора Патріярх,

ІОСИФЪ РАЯЧИЋЪ.

Подпредсѣдательи:

1. Іосифъ Рудићъ, 2. Василій Фогарашій, 3. Срећко Михаиловићъ.

1. По струци црквеной:

Референтъ:

Сергій Каћанскій, Архимандритъ.

Совѣтници:

Павле Стаматовићъ, Протопресвитеръ, Павле Николићъ, Протопресвитеръ, Георгій Матизовићъ, Вице-Архидіяконъ, Петаръ Димитріевићъ, Парохъ.

2. По струци просвѣщенія:

Референтъ:

Євгеній Ђурковићъ.

Совѣтници:

Петар Іовановићъ, Евстатій Михайловићъ, Іоаннъ Пантелићъ, Іоаннъ Субботићъ.

3. По струци дипломатической.

Референтъ:

Яков Живановићъ.

Совѣтници:

Іованъ Пасковићъ, Іованъ Поповићъ, Александеръ Костићъ, Павле Петровићъ.

4. По струци политической:

Референтъ:

Марко Поповић.

Совѣтници:

Теодоръ Недельковићъ, Максимъ Паскуль, Трифонъ Іойковићъ, Атанасій Звекићъ, Милошъ Радойчићъ.

5. По струци финансіялно-економической.

Референтъ:

Іованъ Шупльикацъ.

Совѣтници:

Іованъ Стояновићъ, Атанасій Карамата, Теодоръ Радичевићъ, Павле Живковићъ. Н. Вахтлеръ.

6. По струци правосудія.

Геферентъ:

Теодоръ Радосавльевићъ.

Совѣтници:

Павле Шероглъићъ, Францъ Криштофъ.

Народни секретаръ и Директоръ Канцелларіе:

Іованъ Станковићъ.

Секретар Воиводе:

Александеръ Стоячковићъ.

Врховни Судъ, Председатель:

Драгутинъ (Карль) Латиновићъ.

Подпредсѣдатель:

Іосифъ Матићъ.

Членови:

Петар Стойшићъ, Арсеній Коларскій, Новакъ Тапавица,
Димитрій Орелъ, Стефаиъ Ристићъ, Теофилъ Димићъ,
Н. Хованицкій, Милошъ Филиповићъ, Павелъ Васићъ,
Н. Атанасіевићъ, А. Штаинеръ, Н. Штайнингеръ.

Финанциално-економическо одѣленѣ.

Председатель:

Георгій Варсанъ.

Членови:

Іосифъ Іовановићъ,
Кассиръ и Надзиратель Кньиговодства при финанцій.

Франц Вице,
Контролоръ Кассе.

Емануилъ Коларовићъ,
Рачуноиспитатель и Надзиратель Кньиговодства при економій.

Димитріе Костићъ, Илія Вукашиновићъ,
Симеонъ Видаковићъ, Вуица Чутурило,
Народный Економи.

Главный Коммисаръ:

Михаилъ Крестићъ.

Агенти у Троедноі Кралѣвини:

Константинъ Іовановићъ, Светозаръ Милетићъ.

Гг. подпредсѣдательи, референти, совѣтници, при разнымъ струкама и народный секретаръ по реченомъ заключенію главног одбора имаю ыти при мени, за сада, и до далѣ наредбе у Вел. Бечкереку, као у мѣсту за садашнѣ наше политическо и военно положеніе по момъ избору найудобніемъ: а врховный судъ и финанциално-économичско одѣленіе и главный ком-

мисаріятъ постоянъ у Карловци, докле се обстоятелства наша тако не устрое, да се цѣло правлѣніе у единомъ мѣсту, кое се за найудобніе нађе, не утемельи.

У Великой Кикинди 4. Фебруара 1849.

Патріарх, Управитель
ЈОСИФЪ.

Fordítása:

N. 898/1849.

Rendelet.

Végrehajtván a Temesvárt f. évi január hó 28—29-én, illetve február hó 9-én és 10-én új naptár szerint tartott főodbori ülés 640. szám alatti határozatát,[1] mely szerint én, mint a szerb vajdaság ideiglenes kormányzója, a magam részére egy szakosztályokból álló központi kormányt megszervezzek, figyelemmel a tagok alkalmas voltára, különféle vidékek bizalmát bíró személyeket válasszak, a kiterjedtebb ügykezelés körül mutatkozó szükséghez képest; s miután a vajdaság határai az ellenségtől megtisztíttattak, felállítom a vajdaság legfőbb kormányhatóságát, mely engem tanáccsal és tettel a kormányzásban támogatni fog, a föntebb említett február 9. és 10-i határozatok alapján mindaddig, míg a magas császári kiáltvány értelmében hazánkban a béke cs. és kir. Őfelsége és a nemzet segítségével vissza nem állíttatik és feledheteten vitéz Suplyikác István váratlan halála folytán új vajdánkat és az állandó kormányt meg nem kapjuk. Az anarchia megelőzése, a jó közrend és nemzetiségünk fejlődésének sikere érdekében, a nemzetiségek kimondott jogegyenlősége alapján, a vajdaság egész nemzetével közlöm a szerb vajdaság szervezetét, valamint a mozgalom kezdetétől fogva mostanig és a megjelölt időig működő szerb vajdasági főbizottmány tagjainak névsorát.

A vajdaság kormányzója és a főodbor elnöke: Rajacsits József pátriárka.

Alelnökök: 1. Rudics József, 2. Fogarassy Bazil, 3. Mihajlovits Félix.

I. *Egyházi osztály:* Referens: Kátyánszki Szergius archimandrita. Tanácsosok: Sztamatovits Pál esperes, Nikolits Pál esperes, Matizovits György archidiakon, Dimitrijevits Péter plébános.

II. *Közművelődési osztály:* Referens: Gyurkovits Jenő. Tanácsosok: Jovanovits Péter, Michajlovits Evsztatije, Pantelits János, Szubotits János.

[1] Lásd a 666. számú iratot a III. k. 421. lapján.

III. *Diplomatikai osztály:* Referens: Zsivánovits Jakab. Tanácsosok: Paszkovits János, Popovits János, Kosztics Sándor, Petrovits Pál.

IV. *Politikai osztály:* Referens: Popovits Mirko. Tanácsosok: Nedelykovits Tódor, Paszkuly Makszim, Jojkits Trifon, Zvekits Athanász, Radojcsits Milos.

V. *Pénzügyi és gazdasági osztály:* Referens: Suplyikác János. Tanácsosok: Sztojánovits János, Karamata Athanász, Radicsevits Tivadar, Zsivkovits Pál, Wachtler N.

VI. *Igazságügyi osztály:* Referens: Radoszávlyevits Tivadar. Tanácsosok: Seroglyits Pál, Kristól Ferenc.

Nemzeti titkár és irodafőnök: Sztankovits János.

A vajda titkára: Sztojácskovits Sándor.

Legfőbb ítélőbíróság: Elnök: Latinovits Károly. Alelnök: Mátits József. Tagok: Sztojsits Péter, Kolarszki Arzén, Tapavica Novák, Orel Demeter, Risztits István, Dimits Teofil, Hovanicki N., Filipovits Milos, Vászits Pál, Atanaszijevits N., Steiner A., Stajninger N.

Pénzügyi-gazdasági osztály: Elnök: Varszán György. Tagok: Jovánovits József, pénztárnok és a pénzügyi könyvvezetés felügyelője; Vice Ferenc, pénztári ellenőr; Kolarovits Emánuel, számvevő és a gazdasági könyvvezetés felügyelője. Gazdasági tagok: Kosztits Demeter, Vukasinovits Illés, Vidákovits Simon, Csuturilo Vujica.

Főbiztos: Kresztits Mihály.

A három egyesült királyságnál bizalmi kiküldöttek: Jovánovits Konstantin és Miletits Szvetozár.

A különféle osztályok alelnökei, referensei, tanácsosai és a nemzeti titkár, a főodbor említett határozatai értelmében, mellettem tartoznak lenni, jelenleg és további rendeletig Becskereken, mai politikai és katonai helyzetünk, nézetem szerint, legalkalmasabb helyén; a főítélőszék, a pénzügyi- és gazdaságiosztály s a főbiztosi hivatal Karlócán marad, amíg a körülmények olyképen ki nem alakulhatnak, hogy az egész kormányzat a legalkalmasabb helyen felállítható nem lesz.

Nagykikindán, 1849 február 4/16-án.

József pátriárka.

679.

Olmütz, 1849 február 16. és 17.

Bogdánovits ügyvivő tudatja a pátriárkával Schwarzenberg miniszterelnökkel és Medem gróf orosz követtel folytatott konferenciák eredményét.

Másolat. Karlóca. Djejanija. 1849. No. 397.

No. 79.

Ваша Светост!

У сљедству високог налога С. Ваше ја сам дошао из Беча у Олмиц ноћу између 2/14. и 3/15. Фебр. са писмима преко курира Недељковића на мене послатим.

Одма претсто сам књазу Шварценбергу гди сам барона Кулмера, и Министера, Ј. Кордона застао.

Књаз прочитавши депешу Г. Мајерхофера, од мене предату му, исту уручи Кулмеру, који је међутим по српски самном говоркао; и онда почне разговор о прилики темишварској.

Целог његовог изјасненија ово је срж: „Зашто је обећао, заиста ће и одржати, (ово је с озбиљношћу интонирао), нити треба из икојих опстојатељства противно што толковати. Што дочек Патријарха у Темишвару није био од стране војне потпун, сам је Патријарх тому пониженију повод, што је сам понизио се, што није довољно енергије противу сплетака Стратимировићеви показао, и тим своју слабост открио. Правитељство међутим постараће се, да се размирице помеђу разнострučним властима изравнају и споје“.

На ово рекне ми даље, да депеше на Штадиона у Кремсир не шиљем, јербо он истог вечера долази у Олмиц са сви остали Министри.

У јутру 4./16. сви скупивши се, кроз ноћ Министри изчезли су; отишли су у Беч осим књаза Шварценберга.

5./17. Февр. отидем опет Шварценбергу, и сад њему предам депешу на Г. Штадиона. Књаз сам бивши, дуго је времена ходајући самном по соби разговарао се. Ово је смисао тога говора.

„Министри изненада отишли су у Беч, јербо нисмо овде имали потребни акта. Почем је ратно време, то мора војена власт претегу имати и по томе власт Генералкомманде у ово време ограничити није могуће, која и тако није стара она влада, но Књаза Виндишгреца Коммисионер. Срби некако у противност царским намерама упустили су се, хотевши своје границе оружјем застрти, — ко је оружје — су тек онда — кад је Рукавина озбиљно на среду ступио по његовом располо-

женију разредили. За власти, да се трајућем рату сложе постараће се“.

Ја овде не наводим моје речи желећи само то Вашој Св. претставити, из чега се може видити, да има људи који да би своје намере постигли, Србе оцрњују. Ја сам понајвише трудио се доказати, да Комите Темишварски јесте мађарска изродица, а Генералкомманда немачки меки хљеб у мађарском млеку; тако да с обозренијем известим њихова пратити; ако мађарштину уништити желе, и власт речена надлежателства и то ону комитејску укинути, другу у потчиност према Српској власти, који је једна, и једно војујућа са књазом Виндишгрецом привести треба.[?]

На овај конац предао сам и ја особиту ноту, доказивајући, да сада, ди се скрштају власти, време је делитбе, тако и ограничења Војводства.

Колико сутра, идем да тражим по том предмету друге министре, а најпре к славенској браћи у Кремсир сврнућу.

По свршетку разговора са Књ. Шварценбергом у пол један по подне, отишао сам грофу Медему, коме сам писао исти дан у јутру, да ми саизволи један entrevue, ради сооппштвенија по дели српски; које је он одма и учинио.

Код грофа Медема примљен сам био на фамилијарни начин, и провео сам читав сат и четврт у разговору.

Он непрестано са овим речма, као закривалом на среду излази, *„ми званично у туђу државу не смемо се мешати, — шта би свет рекао“.*

Ја из речи пак његови видим, да он за сва наша дела подробно зна; он и сам вели: „код мене долазе сви и сваки, о том се делу разговарамо, које сасвим уредити јесте претешко“.

Међутим знајте, да санкције прагматичне нема више, ни крунисања, ја сам и самим Мађарима рекао, нека у руку пољубе, кад онолико добију, колико Срби буду имали. Но и Срби нека не мисле, да ће опет све добити. Како тако, да половимо онде гди нешто Срба има, али како ћете искати пределе гди ниједне српске душе нема“, и пр.

Ово су речи онога, који се несме и неће да меша у туђе послове.

Затим је узео и на јасно читао мемоар који сам њему предао, приложивши му последњу мојy ноту на Штадиона.

„Имате право највеће, кад Ваша писма читам, но да се све то дозволи, не би ли управо сами себи покварили у ополченије унутарње привући стране елементе. Ја ћу Цару моме све таки послати, и његова скора наставленија исчекивати; но уверавам Вас, да Цар званично неће протестовати; но пријатељски чиниће све за сродни свој народ. Патријарху међутим

кажите, да примање патријаршества из руку римског царства, неповољно је дејствовало. Ту је покварио".

Ово је ессенција договора, који закључивши изјави, да жели више пута самном видити се.

Из свега можете уверени бити В. Св.

а) да неће више бити оне мађарске старе,

б) да границе наше, биће мало тешње, него што ми претстављамо. На сваки случај, кад правитељство само намерава устројити Војводство, тражимо прилику да у нама што више поверења добије, како ће нам и више власти допустити. Свима палите за сада свећу.

У Олмицу 1/17. Февр. 1849.

Целујем свету десницу Светости покорњејши

К. Богдановић.

Fordítása:

N. 79.

Szentséged magas rendelete következtében Bécsből Olmützbe érkeztem (1849) február 2/14. és 3/15. közti éjjel azon iratokkal melyeket nekem Nedelykovits futár hozott.

Azonnal jelentkeztem Schwarzenberg hercegnél, ahol Kulmer bárót és Cordon I. minisztert találtam.

A herceg elolvasván Meyerhofer úr sürgönyeit, melyet neki átadtam, azt báró Kulmernek adta, aki közben velem szerbül beszélgetett s azután a temesvári eset került szóba. A herceg kijelentéseinek ez a veleje: „Ha (a császár) megígérte, meg is fogja tartani (s ezt komolyan hangsúlyozta), nem szabad ellentétes körülményekből bármit is kimagyarázni; hogy Temesvárt a pátriárka fogadtatása nem volt megfelelő, erre a mellőzésre maga a pátriárka adott okot, mivel ő önmagát alázta meg, mikor nem lépett fel elég energiával Sztratimirovits cselszövései ellen s evvel saját gyengeségét árulta el. A kormány azonban gondoskodni fog róla, hogy a különféle hatóságok közt fennálló ellentétek elsimíttassanak."

Ezután azt mondta nekem, hogy ne küldjem Kremsierbe Stadion gróf hoz az iratokat, mert ő még ezen este valamennyi minisztertársával Olmützbe érkezik. De 4/16-án az összes miniszterek még éjjel eltávoztak és Schwarzenberg herceget kivéve, Bécsbe tértek vissza.

Február 5/17-én ismét Schwarzenberg herceghez mentem s ekkor átadtam neki a Stadionhoz intézett sürgős iratot. A herceg, egyedül lévén, sokáig fel és alá járt velem szobájában, beszélgetvén velem. Beszédének tartalma ez: „A miniszterek váratlanul Bécsbe siettek, mert nem álltak a szükséges iratok

rendelkezésünkre. S minthogy háborús az idő, a katonai kormányzaté az elsőség és ennek folytán a hadifőparancsnokságok hatásköre meg sem állapíthatók, melyek már úgy sem a régi hatóságok, hanem Windischgrätz herceg megbízottai. A szerbek valahogy a császári szándékokkal ellentétbe kerültek, a határokat fegyverrel óhajtván megállapítani, melyek, amikor Rukavina komolyan a színtéren megjelent, intézkedésére eloszlattak. Gondunk lesz reá, hogy a háború tartama alatt a hatóságok egyetértsenek."

Szavaimat itt nem sorolom fel, csak azt óhajtom Szentségednek előhozni, hogy vannak egyének, akik céljaik elérése miatt, a szerbeket befeketítik. Leginkább azt igyekeztem kimutatni, hogy a temesvári komité a magyarok szülötte és a főhadiparancsnokság lágy kenyér a magyar tejben s ezért figyelemmel kell dolgaikat kísérni. Ha a magyarságot meg akarja semmisíteni, az illetékes említett hatóságot, a komitét, megszüntetni kell és egy másikat a szerb kormányzatnak alárendelni, mely egyedül összeköttetésbe hozandó Windischgrätz herceggel.

E célból egy külön jegyzéket adtam át neki, bizonyítván, hogy most, mikor a hatóságok összeütköznek, itt az ideje az osztozkodásnak és a vajdaság határainak megállapítására.

Amennyiben lehetséges, holnap felkeresem ezen ügyben a többi minisztereket és előbb szláv barátaimhoz Kremsierbe fordulok.

Schwarzenberg herceggel folytatott eszmecserének végeztével, félegykor, Medem grófhoz (orosz követhez) mentem, kinek még aznap reggel írtam egy entrevue miatt, a szerb ügyek előadása tárgyában, melyet azonnal meg is adott.

Gróf Medem családiasan fogadott, egy és negyed óra hosszszat beszélgettem vele. Állandóan azt hangoztatta: *„Mi hivatalosan idegen állam dolgaiba nem avatkozhatunk, mit szólna ehhez a világ!"* Szavaiból azt látom, hogy összes dolgainkat jól ismeri; maga is azt mondja: „Mindenki, aki hozzám jön, erről az ügyről beszél, melyet teljesen megoldani bizony felette nehéz." — „Egyébiránt vegye tudomásul, a pragmatika-szankció megszűnt, a koronázás is, én még a magyaroknak is megmondtam, hogy kezet csókolhatnak, ha annyit fognak kapni, mint amennyivel a szerbek fognak birni. De a szerbek se higgyék, hogy mindent meg fognak kapni. Ahol a lakosság fele szerb, még valahogy lesz, de hogy kérhetnek önök olyan területeket, ahol egy szerb lélek sincs" stb.

Ezek azon férfiúnak szavai, aki nem mer és nem is akar idegen ügyekbe avatkozni.

Ezután kezébe vette azon emlékiratot, melyet neki átadtam, mellékelvén a Stadionhoz intézett utolsó jegyzékemet.

(30) Dr. Thim J.: Az 1848—49-iki szerb fölkelés története. III.

„Igaza van Önnek a legtöbb kérdésben, elolvasván az Ön iratát" — mondá —, „de ha mindez teljesíttetnék, vajjon nem rontanák-e Önök maguk el belső helyzetüket az idegen elemek majoritása által. Én mindent azonnal elküldök cáromnak és bevárom gyors válaszát; de biztosíthatom Önöket, hogy a cár hivatalosan nem fog protestálni, de barátságos úton meg fog mindent tenni rokonnemzetének. Egyébiránt mondja meg a pátriárkának, hogy a pátriárkai méltóságnak helybenhagyása római katholikus császári kézből rossz hatást keltett. Ezzel rontott magának."

Ez az entrevue veleje, melynek végén azon óhajának adott kifejezést, hogy többször szeretne magánál látni.

Mindebből láthatja Szentséged, hogy nem marad meg a régi magyar rendszer, hogy határaink kissé szűkebbre vonatnak, mint ahogyan mi javasoljuk. Mindenesetre, ha a kormány szándékában lesz a vajdaság határainak megállapítása, alkalmat kell keresnünk rá, hogy annak minél nagyobb bizalmát megnyerjük, mert akkor nagyobb hatalmat is fog adni. Világosítson fel most mindenkit ezekről.

680.

Nagybecskerek, 1849 február 20.

Rajacsits pátriárka felkéri Stadion osztrák belügyminisztert, hogy a szerb követeléseket az udvarnál támogassa.

Másolat. Karlóca. Djejanija. 1849. No. 20.

Ich nahm mir die Ehre unter 22. Jänner l. J. Praes. N. 45. eine zwischen mir und dem Commandirenden Herrn Generalen im Banate FML. Freiherrn Rukavina gewechselte Correspondenz hinsichtlich der Administration[1] der von den magyarischen Rebellen gesäuberten Distrikten im Banate Euer Erlaucht in Abschrift mitzutheilen, und theilte solche unter einem auch S. Durchlaucht dem H. FM. Armee-Oberkommandanten, Fürsten Windischgrätz mit.

Ich erhielt hierauf eine Antwort von Seiten S. Durchlaucht, des hg. Fürsten, wie auch eine Note des hg. FML. Baron Rukavina, welche beide Zuschrfiten, wie auch meine unter heutigen Dato ausgefertigten Antworten darauf ich die Ehre habe hier in Abschrift beizubringen.

Der tiefen Beurtheilung Eurer Erlaucht wird die schwierige Lage nicht entgehen, in der ich dem Volke gegenüber mich

[1] Lásd a 622., 630. és 631. számú iratokat a III. k. 318., 335. és 337. lapjain.

befinde, im Falle, dass meine Gründe nicht gewürdigt werden sollten, und für solchen Falls finde ich mich genöthigt schon jetzt mich zu erklären, dass ich in die Unmöglichkeit versetzt werden würde, die Zügel der Verwaltung dieser Landesstriche zu halten. Ich bitte demnach inständigst Euere Erlaucht bei Sr. Majestät dahin zu wirken, damit die bereits von den Rebellen befreiten Grenzen der serbischen Wojwodschaft allerhöchst ausgesprochen werden und die in den befreiten Provinzen bereits eingeführte nationale Verwaltung, die nur provisorisch betrachtet werden muss, von Seiten der hohen Regierung zu unterstützen, umsomehr, als der Zeitpunkt nicht mehr in entfernten Gegenden sein dürfte, wo S. Majestät eine serbische nationale Verwaltung in der Wojwodschaft zu errichten geruhen werden.

681.

Belgrád, 1849 február 20.

Petronijevits Avram szerbiai külügyi főnök közli Rajacsits pátriárkával, hogy a szerb kormány a szerbországi segélycsapatokat visszahívja.[1]

Másolat. Karlóca. Djejanija. 1849. No. 406.

I. No. 166. Ваша Свјатост!

Г. Стојан Симић саопштио је Вашој Свјатости закљученије нашег Правителства, по ком је оно решило, да се спомагателна војска наша, која се са чиновницима нашим у Војводини налази, натраг поврати.

Ми смо по закљученију овом предварително известили Вашу Свјатост, да би времена имали нужне наредбе учинити, како овај повратак наших људи неби на стање ствари, за коју је толико жертвовано, и која је толико унапређена, да се већ и за окончану сматрати може, неповољно и шкодљиво дејствовао. Желећи закљученије ово што пре у дејство и извршеније приведено видити по даљем у јучерашњем заседанију учињеном закљученију и по налогу Његове Светлости, мога Милостивејшег Господара и Књаза, ја овим умољавам Вашу Свјатост, да би наредбу учинити изволила, како ће се Г. Книћанин са овима нашим чиновницима и простим војницима у Отечество своје повратити.

Док је у опасности била ствар народна и Царска чињено је од стране Књажевства овог све, што се чинити могло; ово

[1] Lásd a 677. és 684. számú iratokat a III. k. 454. és 472. lapjain.

Ваша Свјатост најбоље зна, а ми смо уверени, да смо више чинили, него што нам је положеније наше дозвољавало. Сад су опасности оне престале; границе су очишћене и заузете; царска се војска приближила и непријатељ је стесњен са свију страна, тако, да неће у стању бити никаква квара више нанети, тим мање, што имате сад толики народ на расположенију, који на чување граница Војводовине употребити можете. Људи наши дакле можеду се повратити без сваке опасности.

Молећи и пофторително Вашу Свјатост, да би нуждно к извршенију ово закљученија нашег у смотренију повратка наших људи, расположеније учинити и у споразуменију са Г. Книћанином тако наредити изволели, како ће ду се људи наши у свакон поретку повратити и у путу нуждну помоћ и сваку олакшицу односително на подвоз и пр. наћи моћи, имам чест уверити Вашу Свјатост о совршеном високопочитанију, са каковим пребивам на свагда.

Fordítása:

Szentséges Uram! Szimits Sztojan Szentségeddel közölte kormányunk határozatát, mely szerint ez azt határozta, hogy a vajdaságban levő segélycsapataink tisztjeikkel visszajönni tartoznak.

Mi erről a határozatról Szentségedet már előzőleg értesítettük, hogy ideje legyen a szükséges intézkedések megtételére, nehogy csapataink visszahívása által kellemetlen és káros következményei legyenek az ügyre, melyért annyi sok ádozat hozatott és mely annyira előre haladt, hogy szinte befejezettnek tekinthető. Óhajunk ezt a határozatot mielőbb teljesíteni és végrehajtva látni; tegnapi újabbi tanácsi határozatunk értelmében és legkegyelmesebb uram és felséges fejedelmem meghagyására ezennel felkérem Szentségedet, kegyeskedjék elrendelni, miképen Knityánin tisztjeivel és a katonasággal hazájukba visszatérjenek.

Amíg a nemzeti ügy és a császárság veszedelemben forgott, a fejedelemség részéről minden lehető megtörtént; ezt Szentséged tudja legjobban s meg vagyunk róla győződve, hogy többet tettünk, mint amennyit helyzetünk megengedett. Mostan a veszélyek megszűntek, az ellenségtől megtisztított határok elfoglaltattak, a császári sereg közeledett és az ellenség minden oldalról körülfogatott, úgy hogy képtelen lesz már ártani, annál kevésbbé, miután elég csapatok állnak rendelkezésükre a vajdaság határainak védelmére. Csapataink tehát veszély nélkül visszatérhetnek.

Arra kérjük Szentségedet, hogy határozatunk értelmében visszatérendő embereink tekintetében kegyeskedjék a szükséges intézkedéseit Knityáninnal egyetértően megtenni, miképen

embereink rendben térhessenek vissza és útjukban a szükséges segélyt és a szállításra vonatkozó könnyebbséget megtalálhassák. Van szerencsém Szentségedet teljes nagyrabecsülésemről biztosítani, mellyel maradok Szentséged alázatos szolgája.

682.

Belgrád, 1849 február 20.

Petronijevits Avram szerbiai külügyi főnök Rajacsits pátriárkával tudatja, hogy a szerb kormány nem vehet részt a vajdaság alkotmánytervezetének elkészítésében.

Másolat. Karlóca. Djejanija. 1849. No. 407.

Nº 407.

Ваша Свјатост!

Мени је а и свима нама врло мило било разумети, да већ решително намеравате приступити к сачињењу пројекта за Устав и Устројеније Војводовине и будућег прављенија њеног. На дело ово, које је од највеће важности, ı аља на сваки начин особито внпманије обратити, и ми би, као што смо у свему, гди смо чим и како могли, помагали и у овом притекли, да Вам у нечем помогнемо; то по знању и уверењу нашем политика и Ваша и наша изискује, да ми не узимамо участије у делу тог устројавања, и због тога, да неби доброј ствари више шкодили, него што би ползе принети могли, ми Вам неможемо одавде никог послати, да се Коммисији за ово дело одређеној причисли. Предостороҗност ову, коју нам политическа призренија налажу набљудавати, ми смо уверени, да само дело неће овим никакав уштрб претрпити, почем сад и у ново ослобођеним пределима можете наћи више лица, која би се у овом делу с ползом употребити могла.

Ово у одговору на високопочитајемо писмо Ваше Свјатости од 4. Дек. Nº 826. саобштавајући с непремењеним високопочитанијем и совршеном преданости имам чест бити Авр. Петронијевић с. р.

Fordítása:

Szentséges Uram! Én és valamennyien szivesen vettük tudomásul, hogy elhatározott szándéka Szentségednek a vajdaság alkotmány- és szervezési tervezetét elkészíteni, valamint jövendő kormányának is. Ezen rendkívül fontos ügyre kétségtelenül különös figyelmet kell fordítani és mi is, ezen esetben is, mint egyáltalán mindenkor, a lehetőt megtennénk, hogy legalább némileg segíthessünk. De legjobb tudomásunk és meggyőződé-

sünk szerint az Ön és a mi politikánk megköveteli, hogy mi ebben a szervezési munkában ne vegyünk részt, azon okból, nehogy a helyes ügynek többet ártsunk vele, mint használjunk. Nem küldhetünk tehát Szerbiából senkit sem, hogy a tervezőbizottság munkálataiban részt vegyen. Az elővigyázat, melyet nekünk politikai elgondolásunk előír, meggyőződésünk szerint az ügynek nem fog hátrányára válni, miután most az újonnan fölszabadult részeken nem egy egyént találhat, akik ezen ügyben hasznos szolgálatot tehet.

Ezt válaszoljuk Szentségednek december hó 4/16-i 826. sz. a. hozzánk intézett nagyrabecsült iratára.

683.

Nagykikinda, 1849 február 21.

Rajacsits pátriárka a belgrádi orosz főkonzulnál lépést tesz az orosz cár intervenciója miatt a szerb követelések tárgyában.

Másolat. Karlóca. Djejanija. 1849. No. 410.

Пр. 107/1849.

На сихъ дняхъ заполучилъ отвѣтъ Его Свѣтлости Г. Фельдмаршала Князя Виндишгреца на мое письмо отъ Г. Г. (?) Генв. т. л. № 45 въ презреніи администраціи отъ ребелловъ освобожденныхъ предѣловъ Банатскихъ, которую Генеральная Команда Банатская покушаетъ отнять привременному Правленію Сербской воеводины, а вчера получилъ по тому же предмету письмо Ф. М. Л. Барона Рукавины командующаго генерала въ Банатѣ который приключая копію письма Г. Ф. М. Князя Виндишгреца къ себѣ хощетъ, чтобы отъбори окружни и мѣсни въ Банатѣ отъ привременнаго Правленія Сербской войводовины устоены двигнуты и Правленіе Генеральной командѣ предано было.

Я имѣлъ честь во свое время переписи саобщить Вашему Высокородію письмо рѣченаго Ф. М. Л. Барона Рукавины ко мнѣ съ 21 генваря № 9 Рчоз и мой отвѣтъ на онное Дто выршенъ II/23 генв. Рчоз № 36 прося у Вашего Высокородія милостивѣйшаго подкрѣпленія етомъ предметѣ въ которомъ Вы Милостивѣйшій Государь, мнѣ подали савѣтъ, обратитесь къ Єго Свѣтости Князя Виндишгреца и я имѣлъ честь отвѣчать Вашему Высокородію, что писалъ по сему предмету и Господину Министру Графу Стадіону и Г. Князю Виндишгрецу и Г. Бану Елачичу.

Позиваясь на рѣченное мое саобщеніе принужденнымъ себя чувствую приложить здѣсь въ переписахъ письмо Князя Вин-

дишгреца и письмо Ф. М. Л. Барона Рукавины ко мнѣ съ приложенимъ письмомъ Князя Виндишгреца къ нему о отвѣты къ нему къ етимъ господамъ и письмо мое ко Г. Министру Графу Стадіону.

Я знаю, что тѣмъ великая досажденія дѣлаю Вашему Высокородію обаче я увѣренъ, что мощное ходатайство Его Величества Государя Императора въ состояніи подѣйствовать у Августѣйшаго Австрійскаго Двора ко отклоненію всяческихъ искушеній вѣрнаго Народа Сербскаго и ко упроченію благостоянія его. Позвольте милостивый Государь, чтобы мнѣ дозволено было, покорнѣйше умолить Ваше Высокородіе о скорѣйшемъ доставленіи вопроснаго предмета до мѣста, на которомъ удобно будетъ со стороны Всероссійскаго двора подѣйствовать къ цѣли, могущій облегчить жизнь и имѣніе свое на пользу Высочайшаго престола и цѣлокупности Монархіе несщадно пожертвовавшаго Народа Сербскаго. Одно ходатайство Россійскаго Двора сильно поста ить Народъ Сербскій въ состояніе въ которомъ можно ему содѣловатись крѣпкою подпорою престола а вмѣстѣ на вѣки благодарить Россію за усредіе, которому себѣ и Народъ вручая съ чувствомъ отличнаго почтенія и совѣршенной преданости имѣю честь быть.

Fordítása:

A napokban kaptam meg Windischgrätz herceg tábornagy úr válaszát f. évi január hó 11/23. 45. szám alatt kelt soraimra a lázadóktól felszabadított bánsági területek közigazgatására vonatkozólag s melyeket a bánsági főhadparancsnokság a szerb vajdaság ideiglenes kormányától elragadni akar és tegnap este ugyanezen kérdésben a bánsági főhadparancsnoktól, báró Rukavinától is kaptam egy levelet, melyhez Windischgrätz herceg altábornagynak egy hozzája intézett iratát másolatban csatolta, aki azt óhajtja, hogy a kerületi és községi bizottmányok (odborok), amelyeket a Bánságban a szerb vajdaság ideiglenes kormánya felállított, feloszlattassanak és a közigazgatás a főhadparancsnokság hatáskörébe utaltassanak.

Volt szerencsém annakidején történt levélváltáskor méltóságodnak nevezett báró Rukavina tábornagynak hozzám intézett, január 21-i, 9. számú levelét, valamint ezen levélre adott, január 11/23-án kelt, 36. számú válaszomat közölni és méltóságodnak ezen ügyben való kegyes támogatását kikérni, mire méltóságod azt tanácsolta, hogy Windischgrätz herceghez forduljak; szerencsém volt méltóságoddal közölni, hogy én ezen tárgyban Stadion gróf miniszternek, Windischgrätz hercegnek és Jellačić bánnak írtam.

Hivatkozva említett közlésemre, szükségét érzem erre-vonatkozólag Windischgrätz hercegnek és báró Rukavina tábor-

nagynak hozzám intézett leveleit csatolni, továbbá Windischgrätz hercegnek hozzája intézett levelét és az ő viszonválaszát, valamint az én, gróf Stadion miniszterhez intézett levelemet.

Jól tudom, hogy méltóságodnak nagy kellemetlenséget okozok evvel, de meg vagyok győződve, hogy a cár Őfenségének hatalmi intervenciója képes lenne az osztrák császári udvarnál a szerb nemzettől minden ellenszenvet elhárítani és létének megerősítésére hatni. Engedje meg, méltóságos uram, Önt alázattal arra kérni, szíveskedjék a kérdéses ügyet annyira előmozdítani, miáltal az orosz udvarnak lehetséges volna azon célt követni, mellyel a magát könyörtelenül feláldozó szerb nemzet életét és létét megkönnyebbítené a magas trón és az összmonarchia javára. Az orosz udvar közbenjárása elég nyomatékos a szerb nemzetet oly helyzetbe juttatni, mely által lehetséges lesz ennek, a trón erős támogatásával, cselekedni és egyúttal Oroszországnak örök háláját nyilvánitani azon fáradozásaiért, mellyel én és nemzetem kiváló nagyrabecsülésünk érzetével és és teljes hódolattal van szerencsénk.

684.

Belgrád, 1849 február 21.

Garasanin Illés belügyi főnök Knityánin Petrovits István szerbiai fővezért értesíti a szerbországi segélycsapatok visszahívásának okairól.[1]

Eredeti levél. Belgrád. Tudományos Akadémia. Knityánin levelezése.

Ви господине доста знате каква су наша внутрена обстојателства и како има људи кои народу са рђаве стране толкују помоћ нашу тамошној браћи. Од овог ми смо се могли бранити и одбранити би се зар лако, али у овом су се још нека тежа обстојателства изродила, која кад рђави људи употребе, могу лако велику штету у нашем отечеству произвести. Ми смо сирјеч са свим веројатно извештени да ће Порта са овом поштом најозбиљније опоменути нас, да нашу војску натраг и то час пре позовемо, у којој опомени, биће и неко негодованије са претњом изражено. Знајући такође, да је Порта у овом од други дворова здраво подкрепљена, ми морамо држати, да ће она у овом са свим постојана и због тога што наш овај поступак по толковању другије, далеко дира у њену политику, и врло нагла бити, па за избећи ову навалу на нас, којом би

[1] Lásd a 677. és 691. számú iratokat a III. k. 454. és 485. lapjain.

хрђави људи своје намере веома подкрепити могли, и правитељство до мало уваженија код народа довести, ми смо пре два дана изјавили паши, да су наше војске позвате натраг, и да се већ налазе на путу повратка а да за седам осам дана кренућете се и ви са главном трупом за у отечество, издјествовавши код паше да о том своје известије Порти пошље и сваку јој сумњу из главе избије. Овим начином ми се надамо, да дошавша она заповест неће ни имати места да нам се објави, коју би телали једва дочекали да по народу разнесу како и дворови овај поступак правитељства не одобравају, с чим би се они здраво у своим намерама противу правитељства ползовати могли.

Fordítása:

Ön, Uram, eléggé jól ismeri a mi belviszonyainkat és hogy vannak egyének, akik az ottani szerb testvéreinknek adott segélyt rossz oldalról bírálgatják. Ez ellen nagyon könnyen megvédhetnénk magunkat, azonban ebből némely súlyosabb körülmények keletkezhetnek, melyeket, ha gonoszindulatú egyének felhasználnak, hazánkban nagyon könnyen nagy kárt okozhatnának. Mi ugyanis egész biztos forrásból arról értesültünk, hogy a porta minket a legkomolyabban fel fog hívni, hogy csapatainkat minél előbb hívjuk vissza; s ebben a fölhívásban fenyegetőleg fogja elégületlenségét kifejezni. Tudván azt, hogy a portát etekintetben más hatalmak erősen támogatják, hinnünk kell, hogy ő ezen kérdésben állhatatos marad, de azért is, mivel mások felfogása szerint ezen eljárásunk politikáját kihatólag érinti és szemérmetlennek látszik és hogy ezen nyomás alól kitérjünk, mely által a rosszlelkű egyének céljai erősbödhetnének és a kormány tekintélyét a nép előtt csorbíthatnák; mi két nap előtt a pasának kijelentettük, miszerint mi csapatainkat visszahívtuk s hogy már hazatérőben vannak és körülbelül hét-nyolc nap mulva a főcsapattal Ön is haza fog indulni, arra kérvén a pasát, hogy erről a portának jelentést tegyen és annál minden kétséget eloszlasson. Ily módon reméljük, ha azon bizonyos parancs megérkezik, az tárgytalanná válik s melyet a hírterjesztők alig várnak, hogy a nép között elterjesszék, mely szerint az udvarok nem helyeslik a kormány ezen eljárását, amivel céljaikat a kormány ellen nagyon előmozdíthatnák.

Knityánin egy Oroszlámoson, 1849 február 28-án kelt kiáltvánnyal búcsúzott el, a szerbországi kormány és segélycsapatok támogatását kiemelve, melyek a délmagyarországi szerbeket felszabadították.

„Keblemet eltölti azon remény, hogy a szerbek, kiket csak a Száva és Duna választ el, — egymást, bármikor a viszonyok megkövetelik — a jövőben is támogatni fogják“ — írta.

Todorovits tábornok 1849 március 3-án köszönte meg Knityáninnak a szerbiai csapatok segítségét, melyet a fiatal vajdaság, a délmagyarországi szerbek, az összmonarchia és dinasztia érdekében kifejtettek. (Djejanija. 1849. No. 443.)

685.

Szeged, 1849 február 21.

Gróf Batthyány Kázmér orsz. biztos fegyverre szólítja fel a délvidék népét.

Egykorú nyomtatvány. Budapest. O. L.; H. B. 1849/256. sz. és Wien. Kr. A.; Ö. S. A. Fasc. 177. 1849. II. 52. d.

Pest, Csongrád, Csanád és Bács megyék, Kiskunság, Szabadka és Szeged lakósaihoz!

Az ellenség küszöbön áll, a legvadabb, mely hazánk szent földét pusztítja.

Baromi dühének korlátja nincs. Legyilkolja az ártatlan gyermeket és tehetetlen öreget, úgy: mint az erős karú férfiút.

A megadásban sincs menekvés; mert hittszegetten dulja fel az önként megadott falvakat, és sarcol nem csak pénzt, rabol és elvesz mindent, mi értékkel bír; de erőszakkal hurcolja el a férj oldala mellől a nőt, s az ártatlan leányt apja szemeláttára fertőzteti meg a gaz.

A magyar nép egy része, a derék al-tiszai nép, földönfutóvá lőn; mert nem volt közöttök egyetértés, mert kiki csak küszöbét védte, s lakása határát.

Okuljatok e rettenetes példán, véreim! — Legyetek összetartók, mint a lánc szemei; fogjatok fegyvert, olyat, ki mivel bír, és tegyetek esküt, rettenetest, mely az egekig hasson, s melynek hallatára borzalom fussa át a gazokat, kik szentségteleníteni merék apáink sírhalmát.

Esküdjetek: hogy a fegyvert le nem teszitek addig, míg honunk szent földjén egy lázadó lesz, ki bennünket, kik senkit sem bántottunk, megtámadni és pusztítani merészel.

Vezértek én leszek, kit hazánk kormánya a dühöngő rácok által pusztított alvidék megmentésére, teljhatalmú biztosul küldött ki.

Bizalmat kívánok tőletek, mert azt, úgy hiszem, megérdemlem.

A hazámért kockára vetettem mindent, mi ember előtt becses: házi nyugalmam, vagyonom, életem.

De tőletek is azt kívánom, honfitársaim. Nekünk együtt győznünk vagy vesznünk kell: ha csak földönfutóvá nem akarunk lenni, kinek nincs helye fejét lehajtani, s kire vígasztaló

szó helyett átkot szór éhező gyermeke, hogy feladta a földet, mely táplálta a békés családot, s melyben az ősök csontjai porlanak.

Még egyet kívánok tőletek, s ez pontos és határozott engedelmesség rendeleteim iránt.

Én mit sem akarok, csak ten-magatok s imádott hazám javát.

Tanácsot szívesen fogadok bárkitől; de engedelmességet követelek mindenkitől. Egyetértés és engedelmesség a főkellék, mert a nélkül győzni nem lehet. És tudjátok meg, hogy a ki nem engedelmeskedik, halál fia; mert az hazaáruló.

Nekünk győznünk kell, valamint győztenek seregeink a Felvidéken, és valamint megfékezték a pusztító oláhokat; mert maga az Isten sem hagyhatja el az igaz ügyet.

Esküdjetek tehát örök hűséget hazánknak; s ellenségeinknek bosszút és halált.

Fegyverre, fegyverre!

Kelt Szegeden, február 21-én, 1849.

Gr. Batthyány Kázmér s. k.
vezér-főispán és teljhatalmú kormánybiztos.

686.

Pancsova, 1849 február 22.

Oczwerek alezredes, a német-bánsági 12. határőrvidéki ezred parancsnokának jelentése a pancsovai cs. kir. dandárparancsnoksághoz a határőrvidéki viszonyokról.

Fogalmazvány. Budapest. H. L. Átvéve a bécsi hadi levéltárból. Fasc. 176. Detailakten des öst.-serb. Truppencorps. 1849. II. 30½. Hátírva: Stimmungsbericht aus der Militärgrenze.

Res. No. 73.

In Befolgung des Auftrages vom 17., erhalten den 19. Februar 1849 No. 148. und mit Bezug auf die hohe General-Kommando-Verordnung vom 24. Jänner 1849 R. 205. säumt das Regiment nicht, seine Reflexionen bezüglich der in dieser hohen Verordnung verfügten Andeutungen zur würdigenden Kenntniss des löblichen Brigade-Kommando zu bringen.

Die Kriegsereignisse in der ganzen Militär-Grenze, namentlich in der Banater Grenze, die von Sr. Majestät unseren allergnädigsten Kaiser und Herrn allen Völkern, somit auch ganz zuversichtlich der Militärgrenze verliehene Konstitution, und

die der serbischen Wojwodschaft in Folge a. h. Manifestes vom 15. Dezember 1848 feierlichst gegebene Versicherung einer nationalen inneren Verwaltung sind solche höchst zu berücksichtigende Anhaltspunkte, welche mit den Verfügungen der hohen Banater General-Kommando-Verordnung vom 24. Jänner 1849 R. 206. nicht im Einklange stehen. Die aneinander schnell erfolgten grossen Tagesereignisse und ihre Folgen, nämlich neuere Ideen, haben in dem Volke früher kaum geträumte Begriffe von Selbstbewustsein, von seinem Verdienste eines, dann vielem demselben zugefügten Unzukömmlichkeiten anderen Theils erweckt. Und eben diese Begriffe, vereint mit der unverbrüchlichen Treue an Seine Majestät den Kaiser und König waren die zunächste Ursache, warum dieses Volk zu den Waffen in der Hoffnung, eine bessere Zukunft in seiner Nationalität und seinen bürgerlichen Verhältnissen zu erleben, gegriffen hat.

Die öffentlichen Autoritäten dürften daher die dringende Aufgabe haben, wie die bürgerlichen Verhältnissen des Volkes im Sinne der von Seiner Majestät ausgesprochenen Erleichterungen und die Umstaltung des sozialen Lebens der Militärgrenze geordnet, und befestigt werden können.

Dieser Zweck könnte am allerwenigsten durch die Andeutungen in der angerufenen hohen General-Kommando-Verordnung erreicht werden. Ist es war, was Niemand begreifen kann, dass der Grenzverband zum Schutze der Gesammtmonarchie das Wesentliche beigetragen hat, so ist die natürliche Folge dieses Satzes, dass nichts unternommen werden darf, was bei dem Grenzvolke seine blutigen Errungenschaften in dieser wichtigen Zeitepoche in den Hintergrund drängen und in demselben die gefährliche Idee erwecken sollte, es existiere nur als Mittel zum Zwecke, und sein nationales Glück sei garnicht zu berücksichtigen.

Jeder offene und für das Staats- und Volkswohl aufrichtig denkende Staatsdiener muss unumwunden gestehen, dass bei dem Festhalten an die frühere Grenzverfassung oder vorige Ordnung den gerechten Wünschen des sich aufopfernden Grenzvolkes nicht entsprochen werden kann. Die Zeit ist vorüber, wo durch die Schilderung der Militärgrenzverhältnisse als eines Eldorado aller Wunden und Mängel, bemäntelt worden sind und die Bemühung gewissermassen erwünscht war. Die erste und heiligste Pflicht aller Dienstorgane muss bei den vorherrschenden Zeitbegriffen sein, schnell die Hand an das Werk der Verbesserung der Militärgrenzzustände zu legen. Jeder Dienstmann muss das Vertrauen seines Volkes gewinnen, und keine Schritte thun, welche die umstürzenden Begebenheiten des Jahres 1848 neuerdings hervorrufen könnten.

Das Regiment ist im Besitze solcher Verfügungen des hohen Banater General-Kommando, welche die Stellung des Regiments-Kommando und aller Dienstmänner im vorigen Jahre [1848] sehr erschwert und sogar gefährdet haben. Eben diese Verfügungen waren die Ursache, dass die Bevölkerung ein Misstrauen in ihre Behörden gesetzt hat, da bekanntermassen diese die Autorität des magyarischen Ministerium mit allen Mitteln einzuführen und zu befestigen versucht haben. Durch die Nichtbeachtung der gerechten Volkswünsche und durch die Wiedereinführung alles früheren müsste dieses Misstrauen noch mehr vermehrt werden, welches neue Wirren hervorrufen würde.

Welcher Weg die Militärgrenze zur Theilnahme an der Gleichberechtigung und an der allgemeinen Constitution mit Rücksichtsnahme auf den Grenzverband führen werde, ist nicht in dem Bereiche der Beurtheilung des Regimentes, wohl kann es behaupten, dass die Veröffentlichung der Verfügungen in der hohen Verordnung vom 24. Jänner 1849. R. 206. einen nachtheiligen Eindruck auf das Volk machen, und in ihm die Überzeugung erwecken wird, dass es an keine Verbesserung seiner Lage denken darf.

Als noch die Communication mit dem hohen General-Kommando wegen seiner damaligen magyarischen denkungs- und handlungsweise unterbrochen war, hat das Regiment seine dienstlichen Verhältnisse zu der Zentralverwaltung der Wojwodschaft... zu dem dermahl verstorbenen Herrn Wojwoden und nach seinem Tode zu dem Stellvertreter des Wojwoden gehabt, ob diese Beseitigung des Dienstweges und die Ignorirung der Wojwodschaft den Dienstbestand der eingetretenen Ruhe sichern wird, wolle hochgeneigt ermessen werden?

687.

Olmütz, 1849 február 23.

Ferenc József császár felhívása a péterváradi várparancsnokhoz a vár átadása iránt.[1]

Fogalmazvány. Wien. Archiv der Militärkanzlei. 1849. No. 36. Másolat. Kr. A. 1849. Kr. M. 1187.

An das dermalige Festungskommando in Peterwardein.

Nach dem Mir von Meinem Feldmarschall Fürsten Windischgrätz zugekommenen a. u. Vortrage, weigert sich das

[1] Lásd a 697. számú iratot a III. k. 495. lapján.

Festungskommando, die Festung Meinem k. k. Generalen zu übergeben, und erklärt sich blos bereit, ohne Zögern dem Willen des regierenden Kaisers und Königs die Folge leisten zu wollen. Aus dem durch die Vermittlung meines Feldzeugmeisters Grafen Nugent erhaltenen Manifesten und Proklamazionen wird das Festungskommando entnommen haben, wie es Sr. Majestät Meinem a. durchlauchtigsten Herrn Oheim Kaiser Ferdinand I., und Meinem a. durchlauchtigsten Herrn Vater, Seiner Kaiserlichen Hoheit Erzherzog Franz Karl gefallen hat, Mir die Regierung zu übertragen, und wie ich in Folge dessen den Thron Meiner Ahnen bestiegen habe.

Demgemäss ertheile Ich hiemit dem Festungs-Commando den bestimmten Befehl, die Festung Peterwardein unverzüglich dem Feldzeugmeister Grafen Nugent, oder dessen bevollmächtigten k. k. Generalen pflichtgemäss zu übergeben.

Gegeben in unserem Hoflager zu Olmütz am 23. Februar 1849.

Cordon m. p. Franz Joseph m. p.

Olmütz, 1849 február 23.

Eredeti irat. Wien. Kr. A. Hauptarmee. Detailakten. II 110. a.

Lieber Feldzeugmeister Graf Nugent! Indem ich nach dem Antrage Meines Feldmarschalls Fürsten Windischgrätz einen Befehl an den dermaligen Kommandanten von Peterwardein hiemit erlasse, versehe Ich Mich, dass die Übergabe dieser Festung herbeigeführt werde, ohne deren treulosen Besatzung besondere Concessionen zuzugestehen.

Olmütz den 23. Februar 1849.

Franz Josef m. p.

Gróf Nugent táborszernagy a császár kéziratát Eszéken, február 28-án vette kézhez és március 5-én közölte a péterváradi magyar várparancsnoksággal. Kamenicán találkozott Hollánnal. (Kr. M. 1849. 1455.) A vár átadását azonban a magyar őrség megakadályozta.

688.

Belgrád, 1849 február 24.

Karagyorgyevits Sándor szerb fejedelem Napoleonnál megkísérli az orosz intervenció meghiúsítását.

Párizsi állami levéltár. Archives du Ministère des Affaires Etrangères à Paris. Fonds: Turquie. Mémoires et documents entre 1838—1885. Provinces Slaves. 3. No. 60. Lettre du Prince Alexandre Karageorgéwitch au Président de la République Française.

Monsieur le Président,

Dans les circonstances graves et pleines de dangers ou nous nous trouvons, et qui commencent à montrer clairement toute la grandeur des obstacles, qui s'opposent au développement de l'avenir de nos peuples, le soussigné Prince de Serbie, au nom de son pays et dans l'intérêt de la liberté et du salut politique de tous les Slaves du Mìdi, se croit autorisé à faire une démarche toute confidentielle auprès du gouvernement de la Republique Française en adressant cet écrit à son honorable Président.

Occupant dans l'état actuel de l'Europe une position qui ne répond point aux droits fondamentaux des peuples libres demême quelle ne satisfait pas à leurs voeux justes et à leurs besoins légitimes (sic.), la Serbie et les autres provinces slaves, ses voîsines, n'ont pas pu se sentir heureuses d'une pareille destinée politique. Il est donc tout naturel quelles aient désire à se créer un meilleur avenir et quelles aient travaillé activement dans l'interêt de cet avenir. Les derniers événements de l'Europe n'ont fait quencourager et mettre en évidence ce qui était enraciné depuis longtemps dans ces pays, et ce qu'une force matérielle peut parvenir à étouffer pour quelque temps, mais ce quelle ne sera jamais capable de détruire et d'anéantir tout-à-fait.

Ces peuples, forts de la justice de leur cause, forts de tous les élémens (sic.) qui font le bonheur et le bienêtre des Etats, prenant en outre en grande consideration la force des circonstances et l'état actuel des choses, et mettant les interêts de leur avenir en harmonie nécessaire avec la situation de l'actualité et les besoins d'un progrès graduel et régulier, ont cru pouvoir compter dans l'oeuvre de leur régeneration politique sur les nobles sympathies de toutes les nations généreuses et de tous les gouvernements désinteressés.

En travaillant à cette oeuvre de salut, les peuples n'avaient à craindre que l'hostilité de leurs propres gouvernemens (sic.)

et surtout l'union de leurs gouvernemens, fidèles, dans le but de se servir rèciproquement de leurs forces communes, conséquences, que ce fait peut avoir pour la liberté et la transquilité de toutes les nations, si l'on laisse aux Puissances coalisées le temps et l'occasion d'accomplir leurs projets. Tout gouvernement éclaré peut se le représenter facilement. Le Prince soussigné et son gouvernement croient devoir remplir une obligation sacrée envers l'avenir de leur patrie et un devoir de frère envers les autres Slaves, leurs voisins, en appelant seulement, de leur part. l'attention bienveillante du gouvernement de la République Francaise sur la granité des périls, que la manisfestation dela dite alliance crée, entre autres, pour les Slaves du Mìdi, en lui confessant en même temps, dans toute la franchise de leur âme, que si gouvernements libéraux de l'Occìdent ne prennent pas les mesures necéssaires pour répondre efficacement au fait de l'intervention militaire en Transylvanie, et pour anéantir, de cette manière, son effet désastreux dèja produit, — les peuples de ces contrées perdront alors le dernier espoir, de leur salut, et l'Europe civilisée, au lieu d'être témoin du développement progressif et de la régénération des peuples Slaves, amis de la liberté, ne fondant leur avenir que sur le respect absolu de toutes contre les progrès et l'avenir des nations conquises. Depuis quelque temps, il circulait des nouvelles alarmantes sur la probabilité d'une alliance pareille entre la Russie, l'Autriche et quelques unes des puissances allemandes. Mais l'attitude imposante de la France et de l'Angleterre faisait croire difficile, si non impossible la formation d'une telle alliance, qui devait avoir pour résultat de mettre aux prises, d'un côté les partisants de l'injuste et des conquêtes, sous la direction d'une des puissances alliées, et de l'autre toutes les nations amies de la liberté sous l'égide des Etats libéraux de l'Occident. Maintenant, ce qui était soumis à tant de doutes, devient une chose certaine, de la manière la plus claire. L'entrée des troupes russes en Transylvanie n'est que la première annonce de la conclusion de cette alliance, et la preuve la plus terrible des dangers, aux quels sont exposées les nationalités encore non affranchies. Plus le prétexte, dont les Russes s'efforcent de justifier leur intervention en Transylvanie, est dénué de fondement, et plus grande est la veritable cause, et plus considérables sont les projets qui ont dû motiver la formation de la dite alliance. Il est inutile d'entrer ici dans le développement de toutes les grandes les nationalités différentes, — verra alors le triste spectacle, où ces mêmes peuples, laissés à eux seuls, seront forcés de se soumettre au droit de l'épée, et de se résigner à leur sort malheureux.

La conduite noble et généreuse, par laquelle le gouvernement français a témoigné jusqu'à présent à notre pays sa politique amicale et désinteressée, a encouragé le soussigné Prince et son gouvernement, à adresser à Monsieur le Président de la République française cet écrit tout confidentiel, persuadés qu'ils sont, que le gouvernement français aussi lui conservera ce caractère confidentiel.

Le Prince de Serbie est extrémement heureux de pouvoir profiter de cette occasion pour présenter à Monsieur le Président de la République française, l'hommage de son respect, et les assurances de sa considération et de son dévouement les plus distingués.

Belgrade, ce 12/24 février 1849.

Aléxandre Karageorgévitch.

A szerb fejedelem, illetve belgrádi kormány ezen merész lépése valószínűleg az orosz kormány tudomására is jutott, mely Párizsban kitünő kémrendszerrel bírt.

689.

Nagykikinda, 1849 február 26.

Rajacsits pátriárka Jellačić bán támogatását kéri a szerb vajdaság határainak megállapítása tárgyában.[1]

Másolat Karlóca. Djejanija. 1849. No. 428.

Пр. Нр. 118/1849.

Под. 22. Јан. имао самь честь саобштити вашой преузвышености преписку, кою самь имао са Г. ф. м. л. Барономъ Рукавиномъ, Коммандуюћимъ Генераломъ у Банату у Смотренію Адміністраціе предѣла Банатски одъ бунтовнычны непріятеља очисћены.

Исту преписку саобштіо самь и Г. Міністру Графу Стадіону и г. ф. м. князу Виндишгрецу, отъ графа Стадіона не имамъ іоштъ никаква одговора, а отъ князa Виндишгреца добіо самь одговоръ, кои овдѣ прилажемъ у препису, купно съ моимъ одговоромъ на исты, као и ново писмо Барона Рукавине у истомъ предмету мени писано, и мой одговоръ на исто. Не иначе прилажемъ и копію могъ писмо Графу Стадіону, коимъ самъ сву ову корреспонденцію спровео.

Ваша преузвишеность, да вамъ ни рѣчи не споминѣмъ, видиһете изъ исте корреспонденціе у каквомъ самь я тежкомъ положенію спрама народа, изложенъ будуһи оволикимъ нападе-

[1] Lásd a 604. és 609. és 674. számú iratokat a III. k. 292. és 441. lapjain.

нiяма. Исто є наигоре: ако се мой основи не уваже, тоħу я быти принуђенъ испустити изъ мою руку кормило правленiя, кое ми є одъ народа у руке дано, и у кое є царство досада толико повѣренѣ полагало, као єдино средство, ко одержаню цѣлокупности монархiе и сигурности династiе са стране овы краева. Да изъ овога ништа друго слѣдовати не може, кромѣ жалостно безначалiе (анархiа) и найжешħе на свѣту искушенiе, кое вѣрный и храбрый народъ Србскiи заслужiо нiе, о томъ нiе никакве сумнѣ: да таково пакъ ускушенiе одъ стране высокогъ правителства Аустрiискогъ неможе быти у добро разумѣномъ интерессу истогъ правителства, то ħе сви народи простране Монархiе, то ħе Европа засведочити.

Я истина одъ высокогъ мiнiстерства не имамъ никаквогъ одговора у предмету овомъ, алъ одговоръ княза Виндишгреца люто печали душу и сердце мое, и то є узрокъ, што съ великомъ тугомъ створъ ову саобштавамъ вашой преузвишености съ молбомъ, да колико само можете, заступате право наше, да се сачувамо од велике несреħе.

Као єдино средство будуħности, на когъ ħе основу сви елементи войводовине союзити се, и узврстити, а на ползу не само србскогъ, но и свiю остала Народа войводовине. а на крѣпку подпору вiсокогъ Царства, представлямъ я изреченiе граница войводине, кое треба нѣгово величество да учини. Изрекао є две точке главне заключенiя народна: Патрiарха и Войводу: какве бы то быле разумне препоне, кое бы стояле на путу, изреħи Войводовину као просторъ, у комъ бы Войвода имао дѣствовати, и комъ бы народ своимъ потребама сходно могао разбiяти се тимъ лагше у ове време, у кое су границе войводовине веħъ очишħене. Безъ овогъ изреченiя немогуħно є мислити добаръ успехъ у богатославномъ покрету нашемъ, но само нѣгово величество, кое є у своми превисокомъ Манифесту од 15. Дек. исту iдею ємствовало. Што дакле быти каснiе са штетомъ, болѣ є некъ буде ранiе съ ползомъ и повѣренiемъ, каковимъ є народъ оваи дисао къ нѣговомъ величеству, кадъ є крвъ свой за престолъ и Монархiю проливао и пролива.

Ово саобщаваюħи умолявамъ Вашу преузвишеность да саюзнымъ прiятелствомъ вашимъ движими постарате се и кодъ високогъ Мiнiстерiума и код Свѣтлогъ княза Виндишгреца ове, овако природне, овако благополезне iдеє грѣяти, и настояти да се границе войводовине изреку и народно правленiе у ньойзи не враħа, съ увѣренiемъ, да ħе се радо пристати доцнiе на све оно, што царъ на ползу свiю народа и съ нѣговимъ договоромъ уредiо и утврдiо буде на основу равноправности свiю народностiи, одъ кои є прва Србско оружiе у руке узела на сохраненiе престола и Целокупности Царства.

У осталомъ шилюћи Васу Кавића, кой ће вамъ ово писмо вручити, желимъ да се ваша преузвишеность и одъ нѣга устмено у свему извѣстите, и препоручуюћи вашемъ моћномъ покровителѣству стваръ нѣгову, коя се у томъ састои, да му се одъ ваше стране salvus conductus противу нѣкогъ нападенія на нѣга у отечеству изда, съ чуствомъ отличногъ високопочитанія и совершене преданости пребивамъ...

Fordítása:

Január 22/február 3-án volt szerencsém Excellenciáddal másolatban közölni a báró Rukavina altábornagyhoz, a bánsági főhadiparancsnokhoz intézett és az ellenségtől megtisztított bánsági területek közigazgatására vonatkozó iratot.

Ugyanezen iratmásolatot megküldtem gróf Stadion miniszternek és Windischgrätz hercegnek. Stadion gróf még nem válaszolt soraimra; Windischgrätz herceg válaszát másolatban csatolom, hozzája intézett feleletemmel, valamint báró Rukavina hozzám intézett új átiratát ugyanezen tárgyban és az erre vonatkozó feleletemet. Nemkülönben mellékelem gróf Stadionhoz intézett iratom másolatát, kivel az idevonatkozó egész levélváltást bemutattam.

Kegyelmes Uram, ezen levelezésből egy szót sem szólva, láthatja, hogy milyen súlyos helyzetbe kerültem nemzetemmel szemben, jövőben heves támadásoknak kitéve. Még rosszabb lesz, ha az én alapelveimet nem fogják méltányolni, mely esetben kénytelen leszek a kormányrudat kezemből elbocsátani, melyet a nemzet adott kezembe s melybe a császárság eddig annyi bizalmat helyezett, egyetlen eszközét az összmonarhia fenntartásának és a dinasztia közbiztonságának ezen végek részéről. Hogy mindebből nem származhatik más, mint szomorú anarchia és a leghevesebb kísértés, melyet a hű és hős szerb nemzet nem érdemelt meg; kétségen kívül ilyen kísértés a magas osztrák kormány részéről nem állhat ezen kormány jól felfogott érdekében, ezt a monarchia összes nemzetei, egész Európa igazolhatják.

Igaz, hogy én ezen ügyben a magas kormánytól semmiféle választ nem kaptam, de Windischgrätz herceg felelete aggodalommal tölti meg lelkemet és szívemet; ezen okból fordulok ezen ügyben Excellenciádhoz nagy gondomban oly kérelemmel, hogy amennyire csak képes, képviselje ügyünket, a beállható nagy szerencsétlenség elkerülése miatt.

A jövő egyetlen módjának, melynek alapján a vajdaság népelemei egyesülhetnek, nemcsak a szerb, hanem a vajdaság öszszes többi népei javára, a fenséges császárság megerősödésére, ajánlom a vajdaság határainak megállapítását, mit Őfelségének kell megadni. A nemzetgyűlés határozatainak két pontját

helyeselte: a pátriárkát és vajdát illetőleg, micsoda akadályok lehetnének tehát azok, melyek útját állják a vajdaság területi megállapításának, melyben a vajda kormányozna s melyben a nemzet saját szükségleteihez képest megfelelően kifejlődhetne, jelenleg annál könnyebben, mivel a vajdaság határai az ellentől már megtisztíttattak. Ezeknek megállapítása nélkül a jó sikerre a mi dicső mozgalmunkban még gondolni sem lehet, hiszen maga Őfelsége az ő (1848) december 15-én kelt magas manifesztumában is ugyanezen gondolatért kezeskedett. Ami tehát később csak kárral valósulna meg, jobb ha korábban előnnyel és bizalommal történik, amilyennel a nemzet Őfelségével szemben viseltetik, amikor a trónért és az összmonarchiáért vérét ontotta és ontja.

Ezt kijelentvén, kérem Excellenciádat, hogy mint szövetséges barátunk, hathatósan gondoskodjék úgy a magas miniszteriumnál, valamint Windischgrätz hercegnél ezen természetes és hasznos eszméket melengetni s követelni a vajdaság határainak megállapítását és hogy a nemzeti kormányzás ebben ne gátoltassék, azzal a meggyőződéssel, hogy a nemzet örömmel fogja fogadni mindazt, amit a császár az összes nemzetek javára velünk egyetértően fog a nemzetiségek jogegyenlőségének elve alapján elrendelni, melyek közül mint legelső fogott fegyvert a szerb nemzet a trón és az ausztriai császárság egységének védelmére.

Egyebekben Kávits Vászát küldöm Excellenciádhoz ezen irattal; óhajtom, hogy általa szóbelileg is mindenről értesüljön; az ő ügyét hathatós védelmébe ajánlom, mely abból áll, hogy Excellenciád az ő részére egy salvus conductust állítson ki bizonyos, hazájában ellenséges támadások miatt.

Kiváló nagyrabecsüléssel és teljes odaadással maradok stb.

690.

Újkanizsa, 1849 február 26.

Todorovits tábornok proklamációjában az elmenekült magyar és német lakosságot visszatérésre hívja fel.

Eredeti német és magyar irat. Budapest. O. L.; H. B. 1849. 2910. sz.

Vezérlésem alatt levő cs. kir. ausztriai-szerb seregem előre nyomulása alkalmából a Torontál és Bácska megyékben kebelezett helységeket, a melyeknek lakósai magyar törzsökű valának, végképen elhagyatva s anyagi javaikat minden felvigyázás nélkül odahagyva találtam, minek következtében történt,

hogy a mondott javak nagyobb mennyiségben a katonaság által semmivé tétettek, mint a mennyi szükségei fedezésére kívántató vala.

Engem a fejedelmem azon nemzet elleni hadra nem küldött, melynek élén saját dicső neve tündöklik, és ha nem is saját érzelmem sugalmából, de a legkegyelmesebb utasításoknál fogva kötelességemmé tétetett, hogy ezen tartományokban lakozó minden fajú békés népek iránt illő figyelemmel és tekintettel lenni.

Nemkevésbbé a szerb nemzet mult évi május 13. és 15. Karlovicán tartott nagyszerű gyűlésén ünnepélyesen kimondá: hogy a felséges királytól adandó jogokat és szabadságokat a véle közös honban lévő népjogokat s jelesen a magyarokkal, németekkel és oláhokkal közösen élvezni is akarja, minek következtében a fenn érintett megyékben bekebelezett lakókat mint saját polgártársaimat tekintenem kell, jól tudván megkülömböztetni őket a pártütő zendülőktől, kik csupán töredéke a magyar fajnak, mely egyébiránt királya iránti hűségét semmikép sem szegé meg.

Ennélfogva a seregem által elfoglalt környékből kivándorolt magyar fajú lakósokat s jelesen lelkészeket és helybeli tisztviselőket ezennel felszólítom, hogy elhagyott lakóhelyeikre bátran visszajöjjenek, és a jelenlegi időszakban annyira szükséges mezei foglalkozásaikat minden bántalom nélkül továbbra is gyakorolhassák, de egyedül azon feltétel alatt, hogy ha kötelezik magukat, hogy sem nyilvánosan, sem alattomban a cs. k. katonaság és a szerb nemzet ellen semmit cselekedni nem fognak, hanem Ő felsége I. Ferenc József, a törvényes és legkegyelmesebb császárunk és királyunk uralkodásának magukat őszintén alávetendik. Részemről kötelességemnek tartandom helységeiket, személyeiket, és javaikat az én és az ausztriai-szerb nemzet különös védelmének pajzsa alá helyezni és ezen célból szükség esetében a cs. k. határszéli katonaságból védelmi őröket adni. Hiedelemmel tehát elvárom, hogy ezen jótékony felszólításomnak óhajtott sikere leend.

691.

Törökkanizsa, 1849 március 1.

Todorovits tábornok Windischgrätz herceggel tudatja a szerbországi segélycsapatok hazatérését.

Másolat. Wien. Kr. A. 1849. Kr. M. 1484.

... Ich habe einen Aufruf in deutscher und ungarischer Sprache erfassen lassen, in welchem die ungarische Bevölkerung

zur Rückkehr an den häuslichen Herd aufgefordert ist; ich habe auch Hoffnung, dass viele ungarische Familien, die sich von Kis-Zombor nach Makó geflüchtet haben, rückkehren werden. Dadurch wäre wenigstens der Anfang gemacht, für die Wiederbevölkerung der öde stehenden Ortschaften.[1]

Die serbianischen Truppen wurden endlich zum Entschluss bewogen nach Hause zu gehen.[2] Das sammeln der einzelnen Theile, die Vorkehrungen für die Heimkehr für sie zu treffen, fordert alle Aufmerksamkeit, um dieser Landplage sobald möglich los zu werden. Se. Exzellenz der Herr Patriarch verfügt über ein Dampfschiff, um nach Umständen entweder die gesammte Macht mit einem oder in Abtheilungen, doch immer in einem Zuge nach Semlin zu bringen. Ich habe eingeleitet, dass in Semlin so viel Geld oder Silber angekauft werde, um den monatlichen Sold für Februar vor dem Übertritte jedem auf die Hand zu zahlen... Am 5-ten [März] soll der Tag des Aufbruches sein ... ehe die Serbianer nicht in Marsch sind, verlasse ich nicht die Theiss...

... dass jeder Angriff auf Szegedin ohne Kavallerie vielleicht vergebens sein wird, besonders da im Grenzer schon die Sehnsucht nach Hause zu gehen rege wird, und die Gefechte so bei Piros und Futak geliefert wurden, das traurige Beispiel liefern, — wie wenig Macht die Offiziere über ihre Leute besitzen, dass ganze Abtheilungen sich dem Gefechte entziehen und zerstreuen. Nach dem eingesendeten Berichte des Major Dragits hat das syrmische Provinzial-Bataillon gegen den Bataillonskommandanten wegen des ungünstigen Ausganges des Gefechtes bei Futak selbst Justiz geübt und Hauptmann Tóth ermordet.

692.

Gyöngyös, 1849 március 4.

Windischgrätz hercegnek Rajacsits pátriárkához intézett irata, melyben a határőrvidék régi állapotának fenntartását követeli.

Fogalmazvány. Wien. Kr. A.; H. A. W. Fasc. 95. III. 16. és A. O. 2143.

Bereits unterm 7-ten v. M. No. 1746 u. 1747[3] hatte ich die Ehre infolge mehrseitiger mir zugekommener Beschwerden über die Einmischungen, welche von dem serbischen National-Comitee in die Befugnisse anderer Jurisdiktionen im Banate

[1] Lásd a 690. számú iratot a III. k. 484. lapján.
[2] Lásd a 677. és 684. számú iratokat a III. k. 454. és 472. lapjain.
[3] Lásd az iratot a 662. szám alatt a III. k. 410. lapján.

angeordnet wurden, meine Ansicht gegen E. Exzellenz dahin auszusprechen, dass es insolange der Krieg gegen die magyarischen Rebellen nicht beendet ist, unmöglich schon an der Zeit sein könne die von Sr. Majestät dem Kaiser der serbischen Nation zugesagte Erweiterung ihre politische Rechte in ihrem ganzen Umfang in das Leben treten zu lassen und habe hochdieselben ersucht, bis zur Zeit, wo diese Feststellung möglich sein wird, auf die Abstellung aller gesetzwidrigen Übergriffe durch Ihren allesvermögenden Einflusses hinzuwirken.

So eben erhalte ich aber von dem Banater Generalkommando die Anzeige, dass es in seinen Bemühungen zur Wiederherstellung eines geordneten Zustandes in den Bezirken des deutsch- und illyrisch-banater Regimentes und in den Militärkommunikationen zu Weisskirchen und Pancsova durch ein von E. Exzellenz erlassenes Zirkular-Reskript vom 9/21. Jänner d. J. No. 4626.[1] behindert werde, in welchem allen Stellen und besonders dem Deutsch-Banater Regimente, als zur Woiwodschaft gehörig aufgetragen wurde, nur von dieser Woiwodschaft Befehle anzunehmen, jede General-Kommando-Verordnung aber erst der Entscheidung dieser Behörde zu unterlegen.

Abgesehen davon, dass die Ausdehnung der serbischen Woiwodschaft noch nirgends ausgesprochen ist und diese von der serbischen Nation einseitig auch nicht wird bestimmt werden können, kann ich vor der Hand E. Exzellenz nur bitten, ohne die a. h. Genehmigung, das alte bewährte Gränzinstitut umsoweniger anzugreifen, als dasselbe keiner einzelner Nationalität, sondern eine im Interesse der ganzen Monarchie gestiftete und durch seine Dauer und den Nutzen den es geleistet, geheiligte Einrichtung ist, die nur zum allgemeinen Nachtheil in ihren Grundfesten erschüttert werden kann.

Ich muss demnach E. Exzellenz nochmals und sehr dringend ersuchen, keine weiteren Eingriffe mehr in die gesetzlichen Rechte des Banater Generalkommandos in Bezug auf die Verwaltung der Gränzregimenter dulden zu wollen und insolange die allerdings nothwendig gewordenen neuen Einrichtungen in der Gränzverfassung nicht gesetzlich bestimmt und von Sr. Majestät bestättiget sein werden, solche in keiner Weise zu beirren.

[1] Lásd a 613. számú iratot is a III. k. 304. lapján.

693.

Bécs, 1849 március 4.

Az osztrák oktrojált alkotmánynak a szerbekre vonatkozó pontjai.

Bécs. Wiener Zeitung. 1849 és egykorú nyomtatvány. Wien Kr. A.; Ö. S. A Detailakten. Fasc. 76.

IX. Abschnitt. Von den Landesverfassungen und den Landtagen.

§. 72. Der Woiwodschaft Serbien werden solche Einrichtungen zugesichert, welche sich zur Wahrung ihrer Kirchengemeinschaft und Nationalität auf ältere Freiheitsbriefe und kaiserliche Erklärung der neuesten Zeit stützen.

Die Vereinigung der Woiwodschaft mit einem anderen Kronlande wird, nach Einvernehmung von Abgeordneten derselben, durch eine besondere Verfügung festgestellt werden.

§. 75. Das zum Schutze der Integrität des Reiches bestehende Institut der Militärgrenze wird in seiner militärischen Organisation aufrecht erhalten, und bleibt als ein integrierender Bestandtheil des Reichsheeres der vollziehenden Reichsgewalt unterstellt. Ein eigenes Statut wird den Bewohnern der Militärgrenze in Bezug auf ihre Besitzverhältnisse dieselben Erleichterungen gewährleisten, welche den Angehörigen der übrigen Kronländer ertheilt wurden.

Stadion osztrák belügyminiszter az oktrojált alkotmány szerbnyelvű példányait 1849 április 2-án No. 2310./M. J. szám alatt adatta ki.

694.

Olmütz, 1849 március 4.

Cordon osztrák hadügyminiszternek Todorovits tábornokhoz intézett rendelete az 1849 március 4-i oktrojált alkotmány életbeléptetése iránt.

Eredeti rendelet. M. kir. hadtört. levéltár. Átvéve a bécsi hadi levéltárból. Detailakten des öst.-serb. Armeecorps. Fasc. 176. 1849. III. 7. Érk. márc 17-én.

Das kaiserlich-königliche Ministerium hat sich veranlasst gefunden, gelegentlich der von Seiner Majestät dem Kaiser unterm heutigen Datum erlassenen Verfassung, und derselben beigefügten Manifestes enthaltend die Darlegung der Gründe, welche allerhöchst-dieselben zu diesem Schritte bestimmten, an

sämmtliche politische Länderchefs das angebogene Circulare zu richten, welches dieselben auffordert, mit aller Kraft sowohl selbst zur Aufrechterhaltung des gesetzlichen Zustandes, als auch ihre Untergebenen zu analoger Handlungsweise anzuhalten.

Indem der gefertigte Kriegsminister Euer Hoch- und Wohlgeboren ein Exemplar desselben zustellt, trägt er demselben auf, dieses Circulare ungesäumt lithographiren zu lassen, und einen Abdruck jedem Regiments- und Stationscommandanten mit dem Beifügen zuzustellen, dass es die Absicht Seiner Majestät des Kaisers sei, dass die Civil- und Militär-Authoritäten Hand in Hand gehen, und in allen Gelegenheiten zur Errichtung des vorgestreckten erhabenen Zieles gleichmässig beitragen.

Über Aufforderung des Ministeriums des Innern, werden Euer Hochwohlgeboren ferner beauftragt, das Erforderliche einzuleiten, dass an der auf den 15-ten März zur Feier der Allerhöchsten Verleihung der Verfassung für die k. k. Staaten angeordneten Kirchenfestlichkeit, Hochamt und Te Deum, sich nebst den Civil-, auch alle Militär-Authoritäten und in angemessener Weise auch die Truppen-Abtheilungen zu betheiligen haben.

Mellékelve Ferenc József kétrendbeli manifesztuma és az osztrák miniszter-tanács idevágó kiáltványainak egy-egy példánya. U. o. 1849. III. ad 43. sz. alatt.

695.

Szeged, 1849 március 5.

Hadik Gusztáv ezredes jelentése Kossuth elnökhöz Debrecenbe a szerbekkel való alkudozásokról.

Budapest. O. L.; H. B. 1849. 2948. sz. Érk. március 7-én.

... Mint bizonyos kútfőből hallom, Nagykikinda körül egy nagy rác tábor gyűl össze, ... hogy ott jövőjükről tanácskozzanak. Ha ezen gyűléshez a Camarilla pénze, ármányos ígéretei, támogatva hadi eszközökkel megérkezendnek, attól lehetne tartani, hogy összpontosított erővel felénk jönnek, s akkor állásom egy kissé csiklandós leendne. Azért kérem, tisztelt elnök urat mielőtt magát elhatározni, hogy az alkudozást bizonyos alapokon folytathassuk.

Azon felszólítást, melyet mintaképen ma a rác táborba küldök s melyet gr. Batthyány Kázmér korm.-biztossal egyetértőleg kidolgoztunk, ide mellékelem.[1]

[1] A felszólítás az irat mellől hiányzik.

Az utolsó napokban a szerb parlamentair ismét kétszer jött felénk; azt állítja, hogy ha egy nemzetének tetsző proklamáció kibocsáttatik, hat nap mulva a törzsökös szerbek egészen visszavonják magukat hazájukba és a magyarok kívánságára nemsokára készek lesznek nagy erővel, velünk együtt, a Camarilla ellen küzdeni.

De nemcsak a szerb parlamentair volt itt, hanem még a Szőregen tanyázó pancsovai végvidéki zászlóaljból is a segéd, egy értelmes tiszt, küldetett felém, két lepecsételt levéllel, melyekben Windischgrätz nyomtatott és Theodorovits, ellenséges és jelenleg T.-Kanizsán tanyázó tábornoktól az ittlevő bánsági magyar menekültekhez intézett felhívások voltak...[1] Ezekből úgy látszik, hogy a végvidéki katonák csakugyan felénk hajolnak, annyival is inkább, mert ugyanezen tisztjük azt is nyilvánítá, hogy ők maguk átlátják, hogy a Camarilla csakugyan megcsalta őket és hogy a magyaroktól azt megnyerték, a mit kívánhattak...

...ma reggel Tormássy hadnagyot Szőregre küldöttem azon célból, hogy az ottani parancsnokot egy összejövetelre felszólítsam. — Az ellenség végőri szokás szerint bekötötték ugyan szemeit, de Szőregen a végőri parancsnok által a legnyájasabban fogadtatott.

Gr. Batthyány Kázmér korm.-biztossal egyetértőleg átküldtem azon kiáltványt, melyet kidolgoztunk.

A parancsnok azt elolvasá, a legnagyobb örömmel ígére, hogy azonnal mind a hadifoglyok iránt nyilvánított kívánságomat, mint felhívásunkat Thodorovits tábornokkal — ki állítása szerint felénk hajlik — közlendi. — A szerb parancsnok, valamint tisztikara többször nyilváníták, hogy ők jobbat nem kívánnak, mint a magyarral mielőbb kibékülni.

Mikor Tormássy hadnagy visszafelé indult, a tisztek, a végőri katonák, sőt maguk a lakósok is, számtalan zsivióval kísérték, sőt éljent is kiáltottak...

Véleményem szerint tehát — ha élnem szabad vele, — egy francia példabeszéd szerint „il faut battre le fer, tout qu'il est chaud!"

[1] Lásd a 690. számú iratot a III. k. 484. lapján.

696.

Belgrád, 1849 március 5.

Mayerhofer ezredes és konzul tiltakozik Rajacsits pátriárkánál a pancsovai és zimonyi ultranacionalista kerületi odborok izgatásai ellen.

Másolat. Karlóca. Djejanija. 1849. No. 441.

Unendlich Vieles und höchst Wichtiges hätte ich E. E. zu schreiben und ich weiss nicht, ob ich im Stande sein werde, es so zu thun, um nicht missverstanden zu werden, um alle Verhältnisse so vorzustellen, wie ich es für die Nation, deren Sache ich zu der Meinigen gemacht habe, wahrhaft zuträglich und heilsam halte.

Ich habe in Pancsova und in Semlin unerwünschte Zeichen von Unwirksamkeit, und dagegen wieder von Übergriffen der Nationalbehörden gefunden, welche grosse Verdächtigungen, wie General Rukavina und ähnliche Herrn gegen uns vorbringen zum scheinbar gerechten Vorwande dienen.

Das Comite zu Pancsova hat nicht das hinlängliche Ansehen die nächsten Gemeinden zu den nothwendigen Leistungen an Vorspann, Naturalien etz. zu vermögen, und versäumt es dennoch, sich mit dem Regimente in das so nothwendige dienstliche Einvernehmen zu setzen, ja es masst sich sogar an, Lieferungen von k. k. Waffen für andere Provinzen gegen den Befehl des Generals Thodorovics an das Regiments-Commando eigenmächtig zurück zu halten. Das Verhältniss des Odbors zu dem Regimente und zu dem Magistrate ist überhaupt durchaus nicht geregelt, und der Militärverwaltung (womit ich keineswegs das Banater General-Commando meine) überhaupt nicht jener Einfluss gegeben, welchen die Verfassung des Grenzbezirkes und der Militär-Communität, mehr aber noch der fortdauernde Krieg und der vom Kaiser über ganz Ungarn ausgesprochene Kriegszustand erfordert.

Schlimmer noch verhält es sich mit diesem Gegenstande in Semlin, wo eine Minorität der Bevölkerung und des Odbors, als welche ich z. B. Pantelić, Radislav, Thomić etz. bezeichnet erhalte, einen terroristischen Einfluss auf die Majorität ausübt und Massregeln veranlasst, welche weit über alle Befugnisse des Odbors, ja selbst der Wojwodschaft hinausgehen, und einen ausgesprochenen radicalen Anstrich haben.

Man bezeichnet Männer, welcher dieser Richtung nicht folgen als „Schwarzgelb". Schwarz und gelb ist aber die kaiserliche Fahne und die Farbe der Regierung, an welcher getreulich festzuhalten, die serbische Nation am 13. und 15. Mai v. J.

feierlich erklärt hat. Wie kann also Schwarzgelb als eine schimpfliche Bezeichnung gebraucht werden? Sieht dieses nicht sehr dem schülerhaften Treiben und den aufgefangenen Briefen des H. Stratimirović ähnlich?

Auf der Hauptwache zu Semlin ist wirklich die k. k. schwarzgelbe Fahne verschwunden (ich glaube ein ausmarschirtes Baon hat sie erhalten) und es ist *bloss* die Nationalfahne geblieben. Semlin ist aber ein Passageort aller Couriere und aller Fremden, und ich glaube die k. k. schwarz und gelbe Fahne, welche bei E. E. in so hohen Ehren stehet, sollte *neben* der Nationalfahne ganz vorzüglich auf der Hauptwache der Nationalgarde dieser Stadt ihren Platz finden.

Das National-Comitee hat gerichtliche Urtheile aller drei Militär-Instanzen cassirt und sich also eine höhere und tyrranische Eigenmacht arrogirt als selbst im autokratischen Stande Sr. Majestät dem Kaiser zukommt, und sich dasselbe bei uns ja zu seinem eigenen Vortheile anzumassen getraute. Die Justiz muss überall, ganz vorzüglich aber im constitutionellen Staate unabhängig sein und werde selbst bei den Magyaren in höchster Instanz immer im Namen des Königes verwaltet, wie kann also ein Odbor, welcher gar keine richterliche, sondern bloss administrative Behörde ist, sich anmassen Urtheile zu schöpfen oder zu cassiren? Er hätte sich bloss auf polizeiliche Sachen zu beschränken und bei Justizangelegenheiten durch Beisitzer zu den Sitzungen höchstens die National-Controlle dahin auszuüben, dass nichts gegen die bestehenden Gesetze, welche bis zu ihrer Abänderung als Norm gelten müssen, vorgenommen werden.

Ein gleiches Bewandtniss hat es mit der kindischen Weigerung des Semliner Odbors ein Militär-Commando zur Besorgung rein militärischer Gegenstände neben sich haben zu wollen. Dieses ist eine Weigerung, welche sehr übel gedeutet werden könnte, und besonders bei dem bestehenden Kriegszustande von wenig Würdigung der vorhandenen Verhältnisse zeugt. Ich werde Mühe haben, den Feldmarschall über solche Daten, welche ihm zweifelsohne zugehen, zu beruhigen. Euere Durchlaucht werden aber gewiss noch andere vorlegen, welche dieselbe Richtung des Semliner und Pancsovaer Odbors oder eigentlich rühriger Minoritäten in demselben bezeichnen.

Ich weiss recht gut, da es fast kein Mittel gibt, die Nationalbehörden auf jene Linie zurück zu führen, welche den wahren Anspruchen und erklärten Wünschen der Nation gemäss ist, woran die k. k. Regierung zum Theile selbst schuld ist, weil sie E. E. und jeder andern Persönlichkeit in der Wojwodschaft bisher den Nachdruck der von ihr offen delegirten

Autorität vorenthalten und überhaupt keine moralischen oder physischen Mittel geboten hat, einer wie immer organisierten Verwaltung die Vollzeichnungskraft zu gewähren, allein dennoch muss ich das wünschenswerte bezeichnen, damit E. E. nach Zulassung der Umstände darauf hinwirken können.

Vor allen wäre auf die Beseitigung Ultrademokratischer Elemente in der Verwaltung und Presse hinzuwirken. Diese wären geeignet grosses Unglück über die brave und gute serbische Nation zu bringen, indem sie ihr Tendenzen aufdringen, welche bei der Masse des Volkes gar nicht vorhanden sind.

Oberst Danilewski beschwert sich über Ansammlung von Polen in Semlin und fragt mich, weshalb E. E. einen gewissen Macaire (Bystrzanowski) daselbst dulden. Die serbische Regierungt klagt über das Treiben des jungen Wasiljevics, der offener Anhänger des Michael und Stratimirović sein soll.

Die Entfernung, Desavouirung und standhafte Unschädlichmachung solcher Individuen ist durchaus geboten. Es ist nöthig, dass E. E. hierüber selbst Vorsorge treffen oder sich mit dem General verständigen (ich meine Herdy), denn sonst kann irgend ein Unglück erfolgen, welches unserer redlichsten, treuersten Sorge für die treue serbische Nation in den Weg treten könnte. Schon habe ich *selbst* Äusserungen vernommen, wie diese die „kaiserliche Regierung soll sich in Acht nehmen, dass sie sich hier (in Semlin) nicht ein zweites Italien bereite". Solche Gedanken sind sehr schlimm und zwar mehr für die Nation, als für die Regierung, denn erstere hätte weder die verbrecherischen Tendenzen, noch den ehevergessenen Rückhalt im Auslande, wie die Italiener und würde also unglücklicher und unverdienter Weise viel schneller als diese unterliegen und unsern magyarischen und andern Feinden zur traurigen Schadenfreude dienen.

Ich bitte um Gottes Willen, den Rukavinas eben so, wie dem Stratimirović jeden Anlass und Vorwand zu Verdächtigungen zu benehmen.

Es wäre nöthig durch eine von Euer Excellenz ausgehenden National-Commission die Wirksamkeit und das Verhältniss des Odbors zu den Magistraten in Pancsova, Semlin, Weisskirchen und Carlowitz feststellen zu lassen, und dabei auch der Regierungs-Administration nicht zu vergessen. Die Stabsoffiziere kommen jetzt nach und nach ins Land und es ist nöthig etwas zu regeln, damit wir nicht sogleich verkannt, verdächtiget und verläumdet werden.

Justizsachen, besonders militärische, wären den Odbors sogleich abzunehmen und selbe und mit der Controlle und der *Assistenz* zur Exekution zu beauftragen. Dies ist seine Sache.

Urtheile schöpfen stehen ihm gewiss nicht zu. Der Process des in Semlin entdeckten Spions müsste als ein nach den Rechten *aller Völker* vor das Militärtribunae gehöriger Gegenstand sogleich vor dieses Forum gebracht werden, indem sich der Fürst Windischgrätz und die k. k. Regierung unmöglich mit den Arbeiten des Semliner Odbors als einer administrativen Polizeibehörde begnügen können. Ich bitte Euer Exzellenz hierauf zu reflectiren und mit dem Oberstlieutnant Herdy und Stabsauditor hierüber Rücksprache zu pflegen. Gegen den wider den Agenten Wimmer, den ich meiner *Privatüberzeugung* zufolge für schuldlos halte, soll in der wesentlichen Sache nichts vorkommen, sondern nur Gehässigkeit seiner Beamten, z. B. eines elenden Kerls wie Avudimski etz. ganz divergirende Denuntiationen vorgebracht werden u. s. w. Ich bitte Euer Excellenz diesen Gegenstand entweder selbst, oder durch eine sichere und vertraute Person untersuchen zu lassen. Lassen Sie den schlechten Leidenschaften, Gehässigkeiten und der Rache unserer guten Sachen keinen Spielraum, denn wir fechten um gutes Recht und mit ehrlich gemeinter Treue.

Der Semliner Odbor eröffnet die Dienstbriefe des Magistrats, einer coordinirten Behörde. Dieses ist verwerfliches, unehrliches Verfahren, denn die Nebenbehörde muss entweder vertraut, geachtet oder als schädlich und feindlich frei und offen beseitigt werden.

Noch habe ich über den Banknoten-Cours der Wojwodschaft zu sprechen. Mittelst des beiliegenden Circulars ist der Umlauf der ungarischen Banknoten verboten worden. Die Gründe dieses Circulars passen aber auch ganz auf die serbischen und es könnte also geschehen, dass eine ähnliche Massregel gegen unser Papiergeld auftauchte. Ich war stets der Meinung und spreche es gegen E. E. hier wieder aus, dass die *Circulation* der serbischen Banknoten verhindert werden soll. Sie sollen die Quittungen für geleistete Vorschüsse bei den Darleichern liegen bleiben, aber nicht in Umlauf kommen, und es wäre nöthig sie recht bald gänzlich einzulösen, damit sie nicht etwa noch nachgemacht werden. Die Summe kann nicht gross sein, und ich bitte, dass sich E. E. um die Fonds geradezu an die Regierung verwenden, was ich in Wien auf das thätigste unterstützen werde. Die Nation hat das Armee-Corps bis Jänner erhalten, und dort Anspruch auf den vollen Ersatz machen.

Ich habe heute die hohe Depesche E. E. mit den drei eingeschlossenen Briefen erhalten, und bin sehr betrübt über die Nachricht von dem neuen Verfahren des Generals Rukavina. Ich bürge E. E. dafür, dass dieser Herr keine andere Aufträge, als seine eigene ... Ansichten und den ihnen bekannten Befehl

des Feldmarschalls hat, auf welchen ich die Antwort und Confutation selbst verfasst habe. Ich bitte E. E. Conflicte nach aller Möglichkeit zu verhindern bis ich in Ofen und Olmütz auf vernünftige Massregeln einwirken kann. Weit kann ja die unbesonnenste Gewalt des Commandirenden nicht reichen, denn es fehlt ihm an Truppen und Personen zu seinen Absichten.

In Serbien bin ich bei dem Fürsten, Petronievits, Danilewsky etz. sehr gut aufgenommen worden, und habe Versicherungen hoher Achtung für E. E. beizubringen. Die Rückkehr des Knityanin ist mehr ein inneres Bedürfniss Serbiens, als eine Forderung der Fremde. Ich bitte E. E. alle Serbier ziehen zu lassen. Milivoj mit 1.000 Betscharen wäre kein militärischer Nutzen und eine furchtbare Geissel des Landes.

Ich küsse E. E. von Herzen, und mit wahrer Hochachtung die Hände und werde vor meiner morgen anzutretenden Reise schreiben.

697.

Pétervárad, 1849 március 6.

Blagojevich tábornagy irata gróf Nugent táborszernagyhoz Pétervárad átadása iránt.[1]

Másolat. Wien. Kr. A.; Kr. M. 1849. 1455.

Ich hatte die Ehre E. Exzellenz hohen Erlass vom 5-ten d. M. nebst dem Einschluss der Abschrift des a. h. Handschreibens Sr. Majestät des Kaisers vom 23. Februar d. J. die Übergabe des Platzes Peterwardein betreffend, zu erhalten und unterliess nicht hierauf, ... den Herrn Festungskommandanten mit sämmtlichen Staabsoffizieren der Garnison zu einem Kriegsrathe zu berufen.

Indem ich dieselben unter eingreifender Darstellung zur allsogleichen und unbedingten Folgeleistung der a. h. Anordnung aufforderte, äusserten sich Sämmtliche: Solcher keinen Augenblick zu widerstehen, nur sorgten sie seitens der noch immer aufgeregten ... Mannschaft, insbesonders jener des hier garnisonirenden 2-ten Honvéd-Bataillons und der Offizieren einigen für Peterwardein und Neusatz bedenklich erscheinenden Widerstand, indem letzterer grösstentheils aus jeweiligen Frequentanten des berüchtigten Pilvaxischen Kaffeehauses zu Pest und magyarischen Radikalen bestehen...

[1] Lásd a 687. számú iratot a III. k. 477. lapján.

Indessen ich nichts versäume, was ich in meinen diesfalls beschränkten Dienstesverhältnissen auf die ungestörte Übergabe des Platzes zweckdienlich beizutragen können werde...

Az átadásnak ellene voltak a Don Miguel-ezred és a 2. honvédzászlóalj, a honvédtüzérek és a huszárok. A várparancsnok szándéka volt ünnepélyes istentiszteleten a császár trónralépését kihirdetni és egyúttal az őrséget Ferenc József császárra megeskettetni. A szóbeli válasszal Hollán őrnagy bizatott meg március 6-án.

698.

Nagybecskerek, 1849 március 6.

A pátriárka felajánlja báró Rukavinának a Bánságban a status quo fenntartását a viszonyok végleges rendezéséig.

Másolat. Karlóca. Djejanija. 1849. és Der Wanderer. Wien. 1849. Jg. No. 90.

Praes. No. 144.

In Verfolge meiner Noten ddto Werschetz am 11./23. Jänner Praes. Nr. 36.[1] und Gross-Kikinda am 8./20. Feber Präs. Nr. 102. die Frage der Administration der von den rebellischen Madjaren gesäuberten Distrikte im Banate sowohl der Militärgränze, als auch des Provinciale betreffend, beehre ich mich ein vor drei Tagen anher gelangtes Rescript Sr. Erlaucht, des Herrn Ministers des Innern, Grafen von Stadion ddto Wien am 19. Feber 48/13. M., welches in Beantwortung meines in derselben Angelegenheit an ein hochlöbliches Ministerium untern 2. Feber Nr. 45. gerichteten Berichtes erschlossen ist, zur gefälligen Kenntnisnahme E. Excellenz sub ·/. anzuschliessen.[2] Ich ersuche zugleich E. Excellenz im Interesse der Beförderung des Staatsdienstes, diesem wichtigen Gegenstande Ihre ganze Aufmerksamkeit schenken, und im rechten Sinne dieses höchstwichtigen Aktenstückes Ihre Wirksamkeit, die füglich zur Unterstützung des Thrones und zum Frommen der demselben treu ergebenen Völker dienen soll, ausüben zu belieben.

Der H. Minister macht mir die Mittheilung, dass die Regierung Sr. Majestät beabsichtiget, Männer des Vertrauens sämmtlicher Nationalitäten, die das Königreich Ungarn bewohnen, zusammen zu rufen, und von ihrem erfahrenen Rathe unterstützt die Massregeln zu berathen, was vorläufig, und bis zur Pacification des Landes vorzukehren sei, und die Constituirung der einzelnen Landestheile, wie des ganzen Königreichs Ungarn auf Grundlage der Gleichberechtigung aller Nationalitäten in reife

[1] Lásd a 631. számú iratot a III. k. 337. lapján.
[2] Lásd a 653. számú iratot a III. k. 394. lapján.

Erwägung zu ziehen. Die leitenden Grundsätze derselben festzustellen, und die erforderliche Vorarbeiten in Angriff zu nehmen. Zugleich ersuchen mich S. Erlaucht zwei Männer zu diesen Berathungen abzuordnen, welche über die Verhältnisse des serbischen Landestheiles genau unterrichtet, mein Vertrauen und jenes der serbischen Nation besitzen, und entfernt vor allen nebenseitigen Bestrebungen und Parteiumtrieben der Regierung die getreue Schilderung der gegenwärtigen Verhältnisse, der wahren Bedürfnisse des Landes zu geben vermagen, und diese von mir zu sendenden Männer werden S. Erlaucht mit jenen Vertrauen empfangen, welches dem aufrichtigen Verhältnisse entspricht, das in unserem gegenseitigen Verkehre besteht.

E. Excellenz auffassenden Geiste wird es nicht entgehen, wienach die hohe Regierung in vollkommensten Vertrauen und Aufrichtigkeit den Verkehr mit mir und der serbischen Nation für die gegenseitigen grossen Zwecke und Aussichten zu pflegen sich herablassend uns zur Berathung über allgemeine festzusetzende Grundsätze aus Grundlage der Gleichberechtigung aller Nationalitäten einladet, und indem sie über die Verhältnisse des serbischen Landestheiles genau unterrichtet zu werden wünschet, stellt sie gleichsam zwei verschiedene dabei einzugehende Beschäftigungen in Ansicht, für's erste, die Berathung der Massregeln, was vorläufig und bis zur Pacifikation des Landes vorzukehren sei, für's zweite, die Erwägung der Constituirung der einzelnen Landestheile, wie des ganzen Königreichs Ungarn, die Feststellungen der leitenden Grundsätze für dieselbe und die Vornahme der erforderlichen Vorarbeiten dazu.

Während ich diesen wichtigen Gegenstand, als dem nach seinem Programme einzigen begleitenden, in dem gegenwärtigen verderbenden und internationalen Wirren mit einem Verwaltungsverhältnissen berieth, liegen hier Berichte höchst unangenehmen Inhaltes von Seiten verschiedener Nationaler Bezirks- und Kreis-Comites der Banater Provinciale ein, von Módos, Neu-Kanizsa, Neu-Becse, es ziehen Abteilungen der Schwarzenberger-Uhlanen durch Ortschaften jener Bezirke, vernichten die in denselben von der serbischen Verwaltung errichteten National-Local-Behörden, nehmen die auf den Thürmen aufgepflanzten Nationalfahnen herunter, und nachdem sie einen Richter daselbst aufstellen, verbiethen sie am allerstrengsten, die Nationalfarben zu gebrauchen, die National-Local-Behörden zu errichten, und die Befehle der serbischen Verwaltung zu befolgen, ja sogar Nahrungsmittel für die serbischen Truppen unter den Befehlen des Corps-Commandanten H. Generals Thodorović zu verabfolgen. In der Ausführung dieser Massregeln, wenn irgend ein Commandant, wie z. B. Rittmeister Mengen, schriftliche

Aufforderungen an irgend ein serbisches Bezirks-Comite ergehen lässt, seine Wirksamkeit in die Nähe der Festung nicht auszubreiten, und keine Übergriffe von Seiten der Serben in deutschen Ortschaften zu erlauben: so erlauben sich einige die Serben und die serbischen Behörden serbische unbefugte Vagabunden zu nennen. Diese Eingriffe schritten äusserst rasch vorwärts und ich habe Berichte erhalten, dass man in der einen Richtung gegen Werschetz, in der andern gegen Neu-Becse und Gross-Kikinda losgehe, ja sogar man entwaffne die Serben und setze in Ortschaften, wo der grösste Theil Serben oder Romanen wohnen: meistentheils einen deutschen zum Richter ein, was die verhassten magyarischen Formen herausgiebt. Überall wird im Namen E. Excellenz strengsten befohlen, nur Befehle des hohen Temeswarer Kriegsrathes zu empfangen, und die serbische Nation und ihre Verwaltung, als schlecht und rebelisch geschildert, meine Ehre auf jede mögliche Weise insultiert, und die serbischen Bewohner Temeswars groben Insulten preisgegeben.

Um diesen verderblich werden könnenden Missverständnisse auf die Spur zu kommen, und demselben um jeden Preis bei Zeiten vorzubeugen, habe ich heute eine Rathsitzung der Mitglieder der serbischen Verwaltung veranstaltet, woselbst beschlossen wurde, einige Mitglieder aus der Mitte nach Temeswar auszusenden, mit dem Auftrage, mit E. Excellenz und dem hohen Kriegsrathe eine ernsthafte Conferenz zu pflegen, und in den bestehenden Verhältnissen nach Mitteln zu sinnen, diesem unglückseligen Missverständnisse ein Ende zu machen. Die H. H. Mitglieder des Hauptcomites der serbischen Wojwodschaft, Johann Supljikac, Theodor Radosavljević, Johann Pasković und Jakob Živanović sind dazu erwählt worden, für die ich im Namen der serbischen Wojwodschaft jenes heilbringende Vertrauen E. Excellenz erbitte, welches der Herr Minister Graf Stadion den von mir an die Regierung zu sendenden Männern von freien Stücken anerbiethet. Es sind Männer von Gelehrsamkeit und Erfahrung, welche mein Vertrauen und jenes der serbischen Nation vollkommen geniessen.

Zur Erleuchterung dieses etwa schwierigscheinenden Einverständnisses lege ich hier sub ://: in Abschrift ein Schreiben Sr. Erlaucht, des Herrn Ministers Grafen Stadion ddto Kremsier vom 6. Dez. 1848. Nr. 217/R. M. I. an den seeligen Wojwoden General Suplyikac bei,[1] wo ich die Aufmerksamkeit E. Exzellenz auf die Worte zu lenken mir die Ehre nehme: „mich mit Ihnen und der serbischen Verwaltung in fortwährender Ge-

[1] Lásd az 565. számú iratot a III. k. 231. lapján.

schäftsverbindung zu erhalten". Der Wojwode ist zwar zu derselben Zeit gestorben, aber ich habe einverstanden sowohl in Befolgung mich deiser, als auch einer andern an mich erlassenen Aufforderung in der Eigenschaft eines provisorischen Verwesers der serbischen Wojwodschaft den H. Minister stets mit mir und der serbischen Verwaltung in Geschäftsverbindung zu erhalten. Der H. Minister äussert in diesem Schreiben den Wunsch, *„mit der serbischen* Verwaltung fortwährende Geschäftsverbindung zu unterhalten". Derselbe erlauchte Minister wünscht in dem obigen: „über die Verhältnisse des serbischen Landestheiles genau unterrichtet zu werden", und indem er nicht nur für die Constituirung der einzelnen Landestheile und für die Feststellung der leitenden Grundsätze Sorge trägt, sondern auch die Massregeln zu berathen beabsichtigt, „was vorläufig, und bis zur Pacifikation des Landes vorzukehren sei", welchen beglückenden Wunsch er in Folge meines die Administration der Banatischen Distrikte betreffenden Berichtes, worüber ich mit E. Excellenz denselben Notenwechsel zu pflegen die Ehre hatte, geäussert, erklärt er ganz natürlich den buchstäblichen Sinn des a. h. Manifestes vom 15. Dezember 1848, wo es heisst: „Gleich nach hergestellten Frieden wird eine der (grossen) ersten Sorgen meines väterlichen Herzens sein, eine solche nationale innere Verwaltung nach dem Grundsatze der Gleichberechtigung aller meiner Völker herbeizuführen", einen Zustand der Völker, Landestheile, und der Verwaltung nach der Pacificirung und einen vor derselben, welcher unglücklicher Weise auch länger dauern könnte, und im Principe nicht anerkannt, wie es E. Excellenz zu thun belieben, das grösste Unheil stiften müsste, sehr wichtig und wohlwillend begreifend. Der letztere Zustand ist provisorisch, wie ich ihn schon erschöpft in meiner obengeführten Note dargestellt zu haben mir schmeicheln, der erstere aber permanent und beständig der sich erst nach der Pacifikation einführen lassen kann.

Mir ist es nicht bewusst, ob E. Excellenz in diesem Gegenstande ähnliche oder irgend Weisungen von Seiten des hochlöbl. Ministeriums erhalten haben: berufe aber mich auf meine beiden angeführten Noten, worinnen ich E. Excellenz ersuchte, bis zur Entscheidung des hochlöbl. Ministeriums den Gegenstand auf sich beruhen zu lassen, was ich nur um je eher zu wiederholen mich genötigt fühle, als ich in Befolgung der Aufforderung der hohen Regierung zwei Männer des Vertrauens an dieselbe zu senden habe, *„um die Massregeln zu berathen, was vorläufig, und bis zur Pacifikation des Landes vorzukehren sei"* und da diese Vorkehrung in der nächsten Zukunft in Aussicht gestellt werden kann, indem sie unabhängig von der Pacifika-

tion getroffen werden muss, diese aber in der Unbegreiflichkeit der Vorsehung etwa hinausgeschoben werden konnte, so erscheint sonnenklar uns die Pflicht auferlegt zu sein, den Status quo, in dem wir uns gefunden haben, bis zu jener vorläufigen Vorkehrung, ohne die in berührten Noten reichlich angeführten unwiderlegbaren Gründe wiederholen zu müssen, im gut verstandenen Staatsdienste, in dem sowohl ich, als auch E. Excellenz ergraut sind, in der nächsten Liebe, in der vorsonderlich in gegenwärtigen schwierigen Verhältnissen so notwendiger Klugheit, in dem einem ministeriellen Rescripte schuldigen Respecte, in der Würdigung der weltbekannten Verdienste der serbischen Nation um Thron, Kaiser und die serbische Wojwodschaft, die sie von den Rebellen gesäubert hat, und in leichter Voraussehung des unabsehbaren Elends, welches diese Nation, aber auch die Verkenner derselben gestürtzt werden könnten, im Falle man sie mit einer unverdienten Prüfung, ich meine einer kleinlichen Hetzung zum Widerstande, was doch so natürlich ist, einer unglücklichen Anarchie, oder der Gewalt der Waffen, was die anerkannt treue und tapfere serbische Nation nicht verdient hat, preisgeben wollte, zu unterhalten.

Sollten diese Ansichten E. Excellenz oder dem hochlöbl. Kriegsrathe als ungegründet erscheinen, oder sollten Hochdieselben den Fall nicht voraussehen können, dass bei einer Auseinandertrennung eines Local- oder Bezirks- oder Kreis-Comite im Banate durch die Uhlanen, eine Abtheilung Serben sich einfinden könnte, um dasselbe Comite und die Nationalfarben, die bezauberenden Triebfeder dieser Nation, zur Vertilgung des exotischen Magjarismus aufrecht zu erhalten, wobei es zu blutigen Auftritten, dem Anfange unsäglichen Elends, kommen könnte, oder sollten E. Excellenz nicht einleuchtend sein, dass durch ähnliches Verfahren von Seiten Hochderselben und des hohen Kriegsrathes die Truppen des serbischen Landestheiles beleidigt, die Grenzen derselben, die sie edelmüthig gesäubert, verlassen könnten, und dem Feinde offenes Feld zum Hereindringen ins Banat und das Bácser Comitat zurückliessen, oder sollte E. Excellenz glauben, nicht schuldig zu sein diesen schrecklichen Ereignissen selbst bei Zeiten zu begegnen: so bleibt mir in der Ausübung meiner unbegränzten Treue an Thron und Kaiser der viel werthe Trost, zum Wohl des Kaisers und des Volkes nur mein Möglichstes beigetragen zu haben, und E. Excellenz und den hohen Kriegsrath für alle mögliche Folgen vor Gott und Menschen verantwortlich zu wissen.

Dass aber die von den Rebellen befreiten Länderstriche Banats der serbischen Verwaltung unterliegen müssen, erhällt selbst aus der Idee einer „Verwaltung“, die im obigen Rescripte

des H. Ministers angeführt wird. Denn entweder existiert eine serbische Verwaltung, oder sie existiert nicht. Nicht existieren kann sie nicht, denn ohne Bedeutung könnte der erlauchte Minister mit ihr keine Verbindung wünschen: existiert sie aber: so muss sie einen Raum haben, um sich darinen zu bewegen. Soll sie aber im Banat nicht existieren, so sehe ich keinen geringsten Grund ihre Existenz in anderen Landstrichen zu verfechten, indem das Banat keine Vorrechte vor anderen Provinzen des Landes hat. Existiert sie aber in Syrmien und im Bacser Comitate: so existiert sie auch im Banate, um so mehr, dass sie so viel Gut und Blut zur Vertreibung des Feindes aus dieser Provinz eingebüsst hat. Existiert sie aber als Körper, so müssen auch dessen Glieder existieren und gepflegen werden. Diese Glieder sind die Comités, die ich E. Excellenz in ihrem Zustande bleiben und fungieren zu lassen beschwöre.

Allenfalls aber ersuche ich E. Excellenz, sich gedulden zu belieben, bis mein Courier, den ich gleich nach der Rückkehr der benannten Conferenz-Männer von Temeswar nach Wien expedieren werde, zurückkommen und bestimmte Verwaltungsbefehle, die ich uns wiederholt beim hochlöbl. Ministerium erbitten werde, mitbringen wird, wo ich (nicht) anstehen werde, sowohl den Tag der Abreise dieses Couriers, als auch das Resultat der Sendung desselben E. Excellenz unverzüglich bekannt zu machen.

Ich erbitte mir zugleich Ihre Meinung über diesen höchst wichtigen Gegenstand, und ersuche E. Excellenz Ihre geneigte Aufmerksamkeit nach der Maros zu richten, wo unserer Truppen rechter Flügel dadurch ganz entblösst ist, dass E. Excellenz die dazu disponiblen Truppen uns aufrührenden Zwecken in Inneren gebrauchen, zugleich aber erneuere ich die Gefühle der vollkommenen Hochachtung, mit der ich die Ehre habe zu sein.

699.

Temesvár, 1849 március 7.

Báró Rukavina bánsági főhadiparancsnok Todorovits tábornokhoz és Rajacsits pátriárkához intézett irata, melyben magának követeli a Bánság fölötti hatósági jogokat.

Másolat. Wien. Kr. A. 1849. Kr. M. 1937. és Karlóca. Djejanija. 1849. No. 445.

Nach dem Willen Sr. Majestät unseres Kaisers und Herrn gehören die beiden Regimentsbezirke der Illyrisch- und Deutschbanater, wie vordem, auch bis zur Stunde noch immer den An-

ordnungen des Banater Generalkommando unterstellt! wer sie davon abhält, geht irrigen Weges und ladet eine grosse Verantwortung auf sich, wie es Euer Exzellenz durch Ihren Erlass vom 16. Februar 1849[1] — ohne dass mir höhere Anordnungen bekannt sind, womit Hochdieselben dazu authorisirt wären — bereits über sich genommen haben.

Der serbischen Woiwodschaft ist zur Verwaltung, das Land hiezu, — noch immer nicht angewiesen worden, noch weniger aber dürfte ausser durch besondere Gnade Sr. Majestät ... die Provinz Banat dazu bestimmt werden, in der nie eine serbische Woiwodschaft bestanden hat.

Ich muss demnach in allen Fällen und im bestimmtesten Sinne alle Übergriffe oder Besitzergreifungen, Behörden-Einsetzungen etc. nur zwar ganz in den demokratischen Walten — als eigenmächtige Ungeziemtheit ansehen, dagegen auf das feierlichste protestiren und werde solche auf gesetzlichen Wege, wenn diess aber nicht fruchtet, selbst mit militärischer Hülfe pflichtgemäss hintanzuhalten gezwungen werden.

Die hohe geistliche Würde die Hochdieselben bekleiden, dann das patriotische Gefühl, welches Euer Exzellenz für die Dynastie und die Gesammtmonarchie beseelt, kann unmöglich es wünschen in dieser verhängnissvoller Zeit des Hochverrathes und offener Rebellion in Ungarn, wobei weiten noch nicht alles unterdrückt ist, dass die bestehende Verwirrung durch unzeitige Forderungen an den Monarchen, die derselbe ohne dem — aber nach eingetretener Ruhe allen seinen getreuen Völkern, huldreichst verheissen hat, noch vergrösseren werde.

Durch die allzufrühen Zueignungen wird der gesetzliche Gang gehemmt und der Wille des Monarchen oder dessen Bevollmächtigter, — Sr. Durchlaucht der FM. zu Windisch-Grätz nicht beachtet, wie, unbezweiflicher Weise Euer Exzellenz mit Einsetzung der Regierung für die Woiwodschaft und anderen hierauf Bezug nehmenden Verfügungen fürzugehen scheinen.

Die Serben haben sich allerdings getreu bewiesen im Gange, aber nicht mehr, als andere für die Monarchie anhänglich gebliebenen Nationen es noch immer erweisen und gleich den Serben im Felde, in mit grösserer Anzahl stehend auf dem Schlachtfelde für das allgemeine Wohl bluten; dennoch denkt von denen keine auf Besitzergreifungen, noch weniger eignet sich eine derselben ein Recht selbst zu.

Ich bitte Euer Exzellenz recht dringend, die zwei Regimenter, die sie sich widerrechtlich Ihren Anordnungen allein

[1] Lásd a 678. számú iratot a III. k. 457. lapján.

abhängig gestellt, zu den Pflichten und der Gesetzlichkeit des Grenz-Verbandes zurück zu weisen oder gegen deren Rückkehr nicht hinderlich zu sein, sondern als geistlicher Oberhirt, dieselben ernstlich dazu anzueifern, um der Anarchie und der Indisciplin, die in diesem selbst bis in das Höchste bei denen hierlandes im Felde stehenden Bataillonen herrschet, ein Ende zu machen, was nur durch einen gesetzlichen Gang, nicht aber durch die bestehenden Demokratischen Odbors und Comités wieder erreicht werden kann, und sicher erziehlt wird, wenn die betreffenden gesetzlichen Behörden, wie in allen anderen Grenzregimentern, die sich durch die früheren ungarischen Umtriebe nicht haben beirren lassen, eingesetzt, die Verwaltung der zwei Regimenter in Gang gebracht, die Magistrate aufgestellt und die verderblichen Demokratischen Odbors und Comités wieder aufgelöst und entfernt worden.

Todorovits tábornok azt válaszolta báró Rukavinának, hogy ő a közigazgatást Rajacsits érsekre bizta, szerinte:

„Ob aber Militärmacht bei den noch gährenden Elementen das geeigneteste Mittel ist, um Institutionen aufrecht zu erhalten, die factisch nicht bestehen, ist eine andere Frage." (Nagykanizsa, 1849 március 8.)

700.

Nagybecskerek, 1849 március 8.

Rajacsits pátriárka válasza báró Rukavina főhadiparancsnok 1849. 235. sz. átiratára.[1]

Másolat. Wien. Kr. A. 1849. Kr. M. 1937. és Karlóca. Djejanija 1849. No. 474.

... Wir sind im Principe einverstanden, die Verwaltung der Serbischen Woiwodschaft fügt sich in die Verfügungen S. Majestät und des k. k. Ministeriums. Alle Befehle und Anordnungen, welche S. Majestät und die Regierung der Gesammtmonarchie und der Serbischen Woiwodschaft zu erlassen geruhen und geruhen werden, werden der von Euer Exzellenz anerkannten Verwaltung der serbischen Woiwodschaft nicht minder heilig sein, als sie es dem h. Kriegsrathe zu Temesvar sind. Begreifen kann ich es aber nicht, dass der Kriegsrath in Temesvar eine Suprematie über die Verwaltung der serbischen Woiwodschaft sich zueignen will! Wenn diese Behauptung war wäre, was ich feierlichst nicht zulassen kann, so müsste die

[1] Lásd a 699. számú iratot a III. k. 501. lapján.

von Euer Exzellenz anerkannte serbische Woiwodschaft ein Nichts sein. Man strebt sich zwar mit einem einfachen Satze zu beweisen, dass Banat unter die serbische Woiwodschaft nicht gehört. Die Geschichte und die Privilegien der serbischen Nation widerlegen diesen beweislosen Satz. Ich behaupte daher mit aller Bestimmtheit, dass auch Banat zur serbischen Woiwodschaft gehört.

Die Waffen der österr.-serbischen Truppen haben im Banate den Feind geschlagen, und die Einsetzung der Comité ist nur ein Ausfluss der Nationalbeschlüsse vom 1. u. 3. [13. u. 15.] Mai 1848, welche durch das a. h. Manifest vom 3/13. Dezember[1] 1848 als legitim anerkannt worden. Sie sind daher nicht die Folge einer demokratischen Tendenz, wie Euer Exzellenz es zu behaupten beliebte. Diese Comités sind durch keine a. h. Verfügungen als demokratisch und ungesetzlich anerkannt worden. Die Unterstellung des h. Kriegsrathes zu Temesvar, dass diese Comités demokratisch sind, ist eine gewagte Behauptung. Ich erkenne Sr. Durchlaucht den FM. Fürsten von Windisch-Grätz als hohen Bevollmächtigten Sr. Majestät im Königreiche Ungarn, aber die Verfügungen Hochdesselben können nur in dem Sinne und nicht gegen den Sinn a. h. Manifeste und Anordnungen erfolgen. In dem a. h. Manifeste vom 15. Dezember 1848[2] ist die Reglung der nationalen Verwaltung der serbischen Woiwodschaft ausgesprochen worden. Der Status quo bis dahin muss in der Woiwodschaft bleiben.

Nach der Befreiung der Banater Districte durch die Waffen und das Blut der österr.-serbischen Truppen sind zeitgemässe Comités eingerichtet worden. Diese sind daher nicht demokratisch; denn die magyarischen Einrichtungen der Ortsrichter und Ortsnotäre können in der Woiwodschaft dermal nicht bestehen, und diese wollen Eure Exzellenz wieder einführen. Das Deutsch- und Illyrisch-Banater Grenz-Regiment haben die militärische Grenz-Verfassung nicht abgelegt, auch ihr Verhältniss zu ihren Militär-Behörden hat nicht aufgehört, nur die Art und Weise dürfte eine Modalität erleiden, da die Verwaltung der serbischen Woiwodschaft von Euer Exzellenz anerkannt wurde. Diese Regimenter gehören unzweideutig unter die serbische Woiwodschaft; Euer Exzellenz drohen mit Waffengewalt alle Spuren der gegenwärtigen serbischen Verwaltung zu verwischen. Hochdieselben werden gegen die a. h.

[1] Lásd a 105. számú iratot az I. k. 206. és az 577. számú iratot a III. k. 249. lapján.

[2] Lásd az 581. számú iratot a III. k. 252. lapján.

Versicherung handeln und auf sich alle Folgen der Schrecknisse und des Menschenblutes laden. Ich bitte den Zeitgeist besser auffassen zu wollen, denn gerade durch das gewaltthätige Einschreiten würden Euer Exzellenz im Banate Anarchie und Demokratie hervorrufen. Ich habe vier Männer meines Vertrauens Euer Exzellenz abgesandt, und ich hoffe, dass die mündliche Besprechung zu einem günstigen Resultate führen wird. Ich werde nach der Rückkehr dieser Vertrauensmänner eine Anfrage beim hohen Ministerium bezüglich aller dieser Umstände und unliebsamen Conflicte stellen, und ich hoffe, dass diese hohe Regierung alle Differenzen beseitigen wird. Bis dahin wollen sich Euer Exzellenz von allen Maasregeln enthalten.

Báró Rukavina ezen kérdésben 1849 március 10-én,[1] miután ezt 1849 február 14-én és 27-én ismételten szóvá tette, újból a hadügyminisztériumhoz fordult, mert nem hiheti, hogy a Bánság a szerb vajdaságba olvasztatnék, miután lakosságának kisebb része szerb nemzetiségű. Báró Rukavina a pátriárka átiratára kijelentette, hogy a temesvári katonai tanács sohasem ismerte el a szerb vajdaságot, miután határait az uralkodó nem állapította meg s ez csak a béke helyreállítása után fog megtörténni. Fenntartja főhadparancsnoki jogait, mert az eddig kiadott összes leiratok a vajdaság szervezetét illetőleg csak a jövőre szólnak. Később azonban Cordon osztrák hadügyminiszter (1849 március 30-án), mikor Mayerhofer tábornokká neveztetett ki, báró Rukavinának meghagyta, hogy minden konfliktust kerüljön és adott esetben Mayerhofer közvetítését tartozik igénybe venni.

701.

Pétervárad, 1849 március 9.

A péterváradi várőrség tisztikarának nyilatkozata Pétervárad átadásáról.

Másolat. Wien. Kr. A. 1849. Kr. M. 1658. sz.

Das unterfertigte Festungs-Kommando, so wie alle Kommandanten der gesammten Garnison erklären: in Bethätigung von pflichtschuldiger Treue und Gehorsam ihre allerunterthänigste Anerkennung Sr. k. k. Majestät Franz Josef I. nach den Beziehungen der pragmatischen Sankzion, laut der Reichsgesetze vom Jahre 1723, als angestammter König von Ungarn und ihrem allergnädigsten Herrn.

Zugleich erklärt jedoch der Kommandant der Festung mit dem besagten übrigen Kommandanten, dass bei dem Geist der Mannschaft ohne sehr grossen Opfern es unmöglich sei, in Gemässheit des Allerhöchst von Sr. Majestät eigenhändig gefer-

[1] Lásd a 704. számú iratot a III. k. 512. lapján.

tigten Befehlschreibens vom 23. Feber 1849[1] die Festung Euer Exzellenz oder einem von Hochdemselben hiezu bevollmächtigten Herrn Generale alsogleich zu übergeben.

Besagte Mannschaft erklärt, nur das Loos von Ganz-Ungarn zu theilen, den Platz in diesem Sinn bis auf den letzten Mann für Ungarn zu vertheidigen, und im Falle sie Gefahr liefe, dies nicht mehr leisten zu können, die Festung durch Anzünden der Pulverthürme zu zerstören.

Bei dem Umstande nun, als das politische Schicksal Ungarns in allernächster Zukunft seiner Entscheidung entgegen sieht; ferners durch die augenblickliche Übergabe der Festung ein viel zu geringer Vortheil entsprösse, im Gegensatz zu dem grossen Schaden an ärarischen und Privatgütern hier und der Stadt Neusatz, als auch der unfehlbaren Preisstellung so vieler treuen Bewohner; so wagt man es Euer Exzellenz die ergebenste Bitte zu stellen, hierüber Sr. Majestät die allerunterthänigste Vorstellung zu machen, indem die hier noch anwesenden treuen Bewohner durch eine fanatisch beseelte Truppe bewacht, in unbegrenzten Vertrauen auf die Huld Sr. Majestät des Kaisers und Königs der allergnädigster Berücksichtigung entgegen sehen.

A nyilatkozatot aláírták: Hertzinger, a 32. gyalogezred őrnagya, Jónás főhadnagy, a 35. gyalogezred ideiglenes parancsnoka, Appel Lajos alezredes, a 39. gyalogezred parancsnoka, Bozsó őrnagy, a 2. honvédzászlóalj parancsnoka, Hollán őrnagy, műszaki igazgató, Schönfelder Vencel tüzérszázados. Csuha tábornok külön nyilatkozatot adott, melyben kijelenti, hogy a pragmatica sanctio alapján kész meghódolni s a várat átadás nélkül az uralkodó részére biztosítani, de a legénység oly ellentállást tanusít, hogy ennek keresztülvitele vérfürdőt okozna. Ez okból fegyverszünetet ajánlt. Blagojevich parancsnok erre a főhadi parancsnokság tisztjei részére szabad elvonulást kért.

702.

Debrecen, 1849 március 10.

Kossuth rendelete Batthyány Kázmér orsz. teljhatalmú biztosnak a szerbek békeajánlata tárgyában.[2]

Budapest. Vörös Antal másolata. N. M. Vörös-gyüjt. 1083. sz.

A rácok pacificationalis ajánlatai most is olyanoknak bizonyultak, minőknek azt mindig tapasztalám, ármányos cselekvés és egyéb semmi.

[1] Lásd a 687. és 697. számú iratokat a III. k. 477. és 495. lapjain.

[2] Lásd a 695. számú iratot a III. k. 489. lapján.

Ezeket le kell győzni és dictálni józan politika alapján a béke feltételeit, nem alkudozni.

Ha még parlamentairok jelentenék magukat, első teendőül ajánlom credentionalis előmutatását, s ha nem olyaskitől jő, a kivel alkudozni méltó, más értekezésbe nem leend tanácsos vele ereszkedni, mint annak kimondásába, hogy miután a magyarországi kormány által tett legloyalisabb ajánlatok nem indíthatták több ízben őket arra, hogy balgatag harcuktól elálljanak, melynek végén rájuk, éppen győzelmük esetében vár a bizonyos szolgaság, legjobb tanács, mit neki adni lehet az, hogy hagyjanak fel az ellentállással s folyamodjanak az országgyűléshez, így kaphatnak amnestiát, és megtarthatják a minden magyarországi lakós számára nyelv- és valláskülömbség nélkül kivívott közös szabadságot, külömben nem, mert ha fegyverrel győzetnek le, akkor tömérdek gonoszságaikért, kegyetlenségeikért kiirtás vár reájuk, ha pedig a magyarok győzetnének le, józan ésszel csak nem hihetik, hogy önálló szerb országot fog nekik adni Ausztria; (miután éppen minden országos önállásnak eltörlése és az ausztriai) absolut monarchiai rendszerbe beolvasztása végett indította az ausztriai camarilla hitszegő lélekkel a legistentelenebb háborút, melyben ők magukat a velök közös magyar szabadság lerontására vak eszközül felhasználtatják.

A gróf Hadik által velem közlött pontokra egyébiránt megjegyzem, hogy ha a vajdaság alatt szorosabb értelemben vett Magyarország határain belüli territoriális hatóság értetik, abban soha meg nem egyezem, mert Magyarországot eldaraboltatni, a magyart s többi népfajokat a szerbeknek alárendeltetni nem engedhetem, csak közös jog, közös szabadság, nyelv- és vallásküllömbség nélkül lehet egy szabad ország alapja, nem kivételes hatalom egy fajnak.

Ha a vojvodatus alatt azt értik, hogy nem territorium, hanem nyelv és faj alapján állíttassék fel valamely főhivatal, t. i. hogy az országban szerteszét lakó szerbek személye képezze a vajda territoriumát, ebben ismét meg nem egyezem, mert ez oktalanság, absurdum, kivihetetlen. Ezen elv szerint némely pesti házban hat jurisdictiónak is kellene lenni. A rác boltos tartoznék a karlovici vagy hová való vajda alá, a zsidó az óbudai bíró alá, a magyar a nádor alá, a horvát a bán alá, a tót valami Hurbán-féle sárosi sztaroszt alá, a német pedig Kreishauptmann alá.

Vajda vagy bán, vagy bárminek hívják, csak territoriumhoz lehet kötve, s ezen territorium nem lehet más, mint Slavonia. Ennyi engedményre, ha mindjárt pacificálnak béke okáért, in ultima analysi talán reá állanánk. Croatia per excel-

lentiam catholicus tartomány, Slavonia per excellentiam lehetne óhitű tartomány s tartana magának beldolgaira provinciális gyűlést, mint a horvátok.

Ennyire győzelem *előtt* reá állhatnánk, győzelem *után* nem. Ilyen az országgyűléseni képviselet is. Ezt is csak territorium s nem nyelv és vallás szerint lehet gyakorolni. A milyen az arrondissementban a többség, olyat fog választani. Én a pacificatiót [1848] novemberben megindítottam. Valami Raics nevű őrnagy ajánlkozott békéltetésre, készíték egy projektumot, a honvédelmi bizottmány hozott reá egy határozatot; elküldtem Beöthynek, kitől most visszakértem s levelével együtt, mely mellett most visszaküldé s melyből kisül, hogy nem minden pontot tálalt ki egyszerre, tájékozásul küldöm méltóságodnak.[1]

Egyébiránt én biz úgy látom, a harc és győzelem a legnagyobb pacificatio.

Tekintetbe vevén tehát azt, a mit méltóságod Hadik ezredesről írt; tekintetbe vevén, hogy most gyorsan s egész erővel kell operálni, különösen Péterváraddal a közlekedést megnyitni, mivégett ha főispán úr a hadjárat élén állana, az oly fontos politicai administratio, erőteremtés, vidék rendbentartás stb. kivált Szabadkától fölfelé, árván maradna; akként láttuk jónak a rendelkezést, hogy Perczel tábornok vegye át a rácok ellen Hadiktól a hadviseleti vezérletet, mivégett a kellő utasításokkal ellátva ma már el is indult.

Méltóságod a politicai s azzal kapcsolatban levő mindennemű országos teljhatalmú biztosi hivatását természetesen megtartván. — Hadik pedig máshová fog rendeltetni.

Perczel az ilynemű hadjáratra nagyon alkalmatos s én méltóságod országos biztosi közreműködése mellett, jó reménnyel nézek hadvezérletének elébe.

A pénz előteremtése nagy baj; oda borzasztóan sok kell s a legnagyobb baj az, hogy minden ember csak kis banknótákat (30 és 15 krajcárost) kíván. Azomban tenni fogunk, a mit tehetünk, de Debrecen nem Pest, itt nincs annyi kiállító erő, s naponkint alig tudunk 140 ezer apró jegyet kiteremteni. Arra azomban számíthat méltóságod, hogy egy hét alatt küldök 200.000 frtot apró jegyekben...

[1] Az itt felhozott pacificacionale projectum nevezetesebb pontjai ezek voltak: Szlavóniában lészen külön bán, hasonló méltósággal felruházva, mint a horvátországi bán, a felsőháznál a horvátországi bán utáni üléssel. A karlovici érsekségnek pátriárkaságra változtatása, a prímás utáni üléssel a felsőháznál. Általános amnesztia. A maguk belügyeiben saját nyelvüknek szabad használata. A kormány velük saját nyelvükön és a magyarral columnaliter viendi a levelezést. Az elpusztított helységek felépítése az állam segítségével.

Amint eredménytelennek hiszem a pacificationalis kísérleteket, úgy egyes helyek capitulatióját nem tartom lehetetlennek; mit e tekintetben diplomaticai úton tenni lehet, azt Szalmássy képviselő legjobban megtehetendi...

703.

Nagybecskerek, 1849 március 10.

A bécsi szerb küldöttség részére kiadott utasítás, különös tekintettel a felállítandó szerb vajdaságra.

Másolat. Karlóca. Djejanija. 1849. No. 468.

1. Депутација има старати се, да се у живот приведу закљученија Народне Скупштине од 1. и 3. Маја пр. г. а имено покрај изданог потврђења војводе и Патријарха, да се и Војводовина т. ј. простор њезин земљописно потврди.

2. К тому намеренију да употреби призреније изреченог начела равноправности свију Народа у одношенију Србског к другима Народима изван Војводовине, а особито к централном прављенију, како у смислу самог извршитељног тако и законодатељног прављенија, призреније историческо Народа Србског, призреније религиозно, призреније моралне снаге Народа Србског к одржанију једног правленија, и призреније заслуга Србског Народа у последње време, које су не само за Народ Србски и народ Војводовине због предупређене анархије но и за остале Народе Угарске изван Војводовине, у колико се тиче извршенија начела равноправности од велике ползе, но нарочно у колику су оне несравњено спасителне к одржању престола и целокупности Монархије.

3. Депутација има по превосходству и исључитељно старати се да се Војводовина Срска на онај степен политически постави, на који тројединa краљевина успех себи поставити како у смотренију внутрењег правленија и судопроизводства, тако и у призренију други отношенија војена и финансијална. Овде јој за правац послужити могу правленија разни други одцепљени постојећи земаља у монархији подобне категорије, као што су: какво велико књажевство, какво војводство.

4. Депутација има старати се, да се разговетно разложи одношеније Правитељства Војводовине, спрама Средоточном правенију Монархије на основанију ненарушеног сојуза учињеног са Тројединoм Краљевином. У овом има настојати, да се определе и знаци одличителне земље, који су герб и застава.

5. Настојати, да од стране Србске Војводовине определи се једно лице у Качевству Министра царства као Началника сеченија за Војводовину.

6. Депутација има настојати, да се што скорије определи темељ, на ком ће моћи садашње привремено Прављеније Војводовине успешно окретати се, до определитељног устројенија истог, имајућег следовати по Манифесту Царском одма по примиренију.

7. Депутација има у свој дели советовати се с Г. Советником Апелације Адамом Јоанновићем и Г. Димитријем Константиновићем, на које издајем у овом предмету препоручитељно писмо.

8. Опредељују се 4 лица у ову Депутацију, 2 по позиву министра Грофа Стадиона, 2 за совешчаније и у случајима за заступнике; али Депутација има настојати да сва 4 у совјешчанију участвују, ако би било допуштено. Прва два јесу Г. Јаков Живановић и Г. Јоан Пасковић, а заступници Г. Константин Богдановић, Јован Шупљикац.

Ово су општи видови, од који Депутација одступити несме имајући обратити се у такова случајева Правитељству Војводовине Од закљученија од 1. и 3. маја несме се ни једне черте одступити по заклученију народне Скупштине од 25. септ. 1848. год

Fordítása:

1. A küldöttség kötelességévé tétetik, hogy az 1848. évi május 1/13. és 3/15-i nemzetgyűlési határozatok, miután a vajda és pátriárkai méltóságok megerősíttettek,[1] a vajdaság, illetve annak geográfiai területe is megállapíttassanak.

2. Ezen célból vegye figyelembe az összes nemzetiségek részére kimondott jogegyenlőségi elvet a szerb nemzetnek a vajdaság területén kívül lakó nemzetek, különösen a központi kormányhoz való viszonyában, úgyszintén a végrehajtás, valamint a törvényhozás tekintetében; továbbá figyelembe vétessenek a szerb nemzet történeti jogai, az egyházi és a szerb nemzet morális ereje egy közigazgatási szervezet alkotásánál, továbbá a szerb nemzetnek a legutóbbi időkben tanusított érdemei, melyek nemcsak a szerb nemzetre és a vajdaság népeire voltak hasznosak, elejét vevén az anarchiának, hanem Magyarországnak a vajdaságon kívül élő népeire is, a jogegyenlőségre nézve, amennyiben érintik a jogegyenlőségi elv végrehajtását, hanem különösen annyiban is, amennyiben azok hasonlíthatat-

[1] Lásd az 594. számú iratot a III. k. 276. lapján.

lanul a trón fenntartására és az összmonarchia egységének megmentésére szolgáltak.

3. Gondoskodni tartozik elsősorban és kizárólag, hogy a szerb vajdaság olyan polcra emeltessék, amelyen a három egyesült királyság magának a sikert ki tudta vívni, úgy a belügyi és igazságügyi közigazgatás, mint a katonai és pénzügyi egyéb viszonyaiban. Etekintetben irányelvül szolgálhatnak egyéb más alkalmas elszakított és fennálló tartományok a monarchiában, például valamely nagyfejedelemség, vagy vajdaság.

4. Gondja legyen a küldöttségnek, hogy a vajdaság kormányzata, a monarchia központi kormányzatához való viszonyában, a három egyesült királyság megdönthetetlen szövetsége alapján, világosan megállapíttassék. Továbbá követeljék az elválasztott terület részére a jellegzetes címert és zászlót.

5. Arra törekedjenek, hogy a császári minisztérium kebelében a szerb vajdaság részéről egy egyén rendeltessék ki, mint a vajdasági ügyek osztályvezetője.

6. Hogy minél előbb oly alap teremttessék, melyen a jelenlegi ideiglenes kormány sikeresen működhet, annak végleges megszervezéséig, mi a császári manifesztum értelmében a békekötés után azonnal megtörténjék.

7. A küldöttség köteles eljárásában Jovánovits Ádám, a felebbviteli szék tanácsosának és Konstantinovits Demeter úr tanácsait igénybe venni, akik részére ezen tárgyban egy ajánlólevelet kiadok.

8. Ezen küldöttségbe négy tag neveztetik ki. Kettő gróf Stadion meghívására, kettő tanácsadás és szükség esetén helyettesítés céljából. A küldöttség azonban azon legyen, hogy mind a négy tag vegyen részt a tanácskozásokban, ha ez megengedtetnék. Az első két tag: Zsivánovits Jakab és Paszkovits János, helyettesei Bogdanovits Konstantin és Suplyikác János.

Ezek az általános iránypontok, amelyektől a küldöttség nem térhet el, ellenesetben tartozik a vajdaság kormányához fordulni. Az 1848 május 1/13. és 3/15-i határozatoktól, az 1848-i október 5-i nemzetgyűlés határozata értelmében, semmiben sem szabad eltérni.

Midőn Rajacsits kézhez vette Mayerhofer ezredesnek és Jellačić memorandumait[1] másolatban, 1849 március 16-án meghagyta a bécsi szerb ügyvivőknek, hogy követeljék a szerb vajdaságot az 1848 május 13-i és 15-i karlócai határozatok értelmében; s amennyiben a horvátok nem mondanak le Baranyáról és Szerémségről, csatlakozzanak Jellačić memorandumához.

[1] Lásd a 667. és 676. számú iratokat a III. k. 427. és 450. lapjain.

704.

Temesvár, 1849 március 10.

Rukavina báró átirata Rajacsits pátriárkához, melyben újból tiltakozik utóbbinak a közigazgatást érintő rendeletei ellen.

Másolat. Wien. Kr. A.; Kr. M. 1849. 1937.

N. 244/1849. K. R.

Auf die gefälligen beiden Zuschriften Präs. Nr. 144. vom 6-ten und Nr. 147. vom 7-ten d. Monats[1] hat der Kriegsrath beschlossen, mit allen zu treffenden diesseitigen weiteren Verfügungen in Bezug der Administration im Banate — bis zum Herablangen der Entscheidung des hohen Ministeriums auf die unter einem dahin abgehenden diessfälligen Anfragen und demgemäss auch auf die Rückkunft der von E. Exzellenz abgesendet werdenden Couriere, — welche Erledigung binnen drei Wochen uns wohl zukommen wird, — zuzuwarten.

Ich kann nicht umhin bei dieser Gelegenheit bemerken zu müssen, dass der hiesige Kriegsrath die Wojwodschaft bis nun noch keinen Augenblick anerkannt hat, zumahl derselben, wie schon öfters gesagt, von a. h. Orten noch der Wirkungskreis nicht bestimmt worden ist, und erst nach hergestelltem Frieden die Berücksichtigung der Wünsche der Nationen a. g. verheissen würde. Bis dahin sind die Rechte, die mir als Kommandirenden Generalen für das ganze Land Banat incl. der beiden diesseitigen Grenz-Regimenter, anvertraut wurden, als unbeschränkt zu betrachten, und auch aus der angeschlossenen Minister-Bestimmung Sr. Erlaucht des Herrn Grafen von Stadion lassen sich die dermaligen Eingriffe in meine Pflichten nicht rechtfertigen, wenngleich E. Exzellenz aus solchen Ihren Beweis dazu mir herzuleiten beabsichtigen.

Diese, wie noch alle andern h. und höchsten Erlässe sprechen sich wohl von einer zukünftig zu beabsichtigenden Regelung, nicht aber von einer schon gegenwärtigen Organisirung aus...

Ich habe in den von hieraus verwalteten Ortschaften die Obrigkeiten einsetzen lassen, wie sie die gutgesinnten Gemeinden selbst gewählt haben, nicht aber denenselben, die allenfalls mit magyarischen Tendenzen beseelt gewesenen, — beibelassen.

Auch kann ich es keinenfalls einsehen, dass die Banater Districte durch die Waffen der serb. Truppen von den Rebellen seien befreit worden, nachdem der Feind doch ganz bestimmt das

[1] Lásd a 698. és 700. iratokat a III. k. 496. és 503. lapjain.

Land auf Befehl seiner Behörden verlassen hatte, ohne einen Angriff abzuwarten, und die serbischen Truppen nur mehr ein Arriergarde-Gefecht bei Werschetz vollführten.

Wenn Seine Majestät unser a. g. Kaiser geruhen werden, ihnen seine Rechte zu gewähren, welche E. Exzellenz sich vorzeitig und zum Nachtheile für das Allgemeine in gegenwärtigen sehr kritischen Momente selbst zuzugestehen gemeint haben, werde ich gewiss nicht ermangeln dem a. h. Willen auf das genaueste nachzukommen; bis zu jenen Momente aber will ich unseren Übereinkommen gemäss, der a. h. Entscheidung entgegensehen, vorausgesetzt, dass E. Exzellenz bis dahin keine weiteren Eingriffe mehr unternehmen, in welchem Falle ich wieder gezwungen würde, meine mir von Sr. Majestät unsern Kaiser und Herrn a. g. anvertrauten Pflicht, zu wahren.

705.

Temesvár, 1849 március 10.

Rukavina bárónak Cordon báró osztrák hadügyminiszterhez intézett felirata a Bánság közigazgatása tárgyában.

Eredeti irat. Wien. Kr. A.; Kr. M. 1849. No. 1937.

Nr. 244/1849. Kr. R.

Aus dem anschlüssig in Abschrift gehorsamst anverwahrten Notenwechsel[1] zwischen dem Herrn Patriarchen und dem Gefertigten, dann meiner Antwort auf dessen Erwiderung wolle E. Exzellenz die Lage gnädigst entnehmen, in der nun ich mich befinde.

Indem ich in diesem Bezuge auf meinen früheren Bericht vom 14. und 27. Febr. l. J. N. 149., 203. E. Exzellenz gehorsamst zurückzuführen mir erlaube, bitte ich recht eindringlichst, Hochdieselben wolle diesen vorzeitigen und noch nicht ausgesprochenen Regierungs-Massregeln hochgnädigst mit einem mächtigen Ausspruch umsomehr Schranken setzen, als dieses Land, die Fruchtkammer der Monarchie, durch die Umtriebe dieses eingedrungenen Volkes wirklich bereits in beklagenswerthen Zustande sich befindet.

Ich kann nicht glauben, da den grösseren Theil der Bewohner des Banat nicht die Serben, sondern Romanen und Deutsche bilden, dass dieses einer serbischen Wojwodschaft eingezwängt werde...

[1] Lásd a 699., 700. és 704. számú iratokat a III. k. 501., 503. és 512. lapjain.

706.

Belgrád, 1849 március 12.

Garasanin Ilyés belügyi főnök tiltakozik az ellen, hogy Knityánin az osztrák császárnál tisztelegjen.

Eredeti levél. Belgrád. Rukopisi. N. B.

Узроци, кои вас побуђују, да овај корак учините, мени се чини и ја сам уверен, да ће вас преварити. Не само што држим, да ви с тим нећете ствари народној ништа помоћи но још можете јој по мом мњенију нашкодити. Боље је нека цар и његова околина знаду, да сте ви народ србски на тој страни подпомагали а не њега, и своју ползу ако је у том нашо, нека случају препише а не вашој намери; и по томе боље је да се може народ србски вашом заслугом противу цара послужити, нежели цар противу народа, кој би сигурно то знао по ползу употребити. Чест ваша и народа овдашњег, а интерес чини ми се народа тамошњег изискује, да ви овај корак ни пошто не чините, особито сада када тај цар коме ви на подворење оћете да идете, тако с народом поступа, за који народ ви сте толике жртве учинили. Кад би се само и помислити могло да би ви вашим одласком цару и једну трунку ползе могли за тај народ принети и преиначити опе издајничке намере дворске спрама истог народа ја би вам ондај так поступак одобрио, али кад сам уверен да то бити не може и неће ондај на што вам ићи и клањати се једној таквој лажи па макар да је и цар. Кад тај цар не хтеде уважити толике крваве заслуге његовог народа, кои га је више пута нарочито сада од пропасти конačно сачувао, него га овако цвели, зар да уважи ваше ходатајство? Ја то никако не верујем, да шта више пре верујем да би његове власти сад радо појеле оно неколико о вама написати добри речи, које су у крајњој нужди изрећи морали.

Зар двор да учини какво добро народу србском па то да има изглед, као да је од наше стране (разумем вас) учињено, бар ја ни мало веровати не могу нити ми то мој разум допушта. Ја нисам никада мњенија био, да се ми показујемо да смо цара помагали, па зато вам овако и пишем. Посмотрите само с каквим огорченијем сво словјанство о царском правителству говори сад, и како ће оно разумети тај ваш одлазак онамо, кад ће те се сигурно повратити одонуд без свакоr успеха. Видите ли да му нико комплименте ни из политике неће да чини. Положеније Бана нека вам најболье објасни ползу, коју ћете моћи с тим принети. Кад он не може ни мало да објасни верност свога народа цару као његов генерал ви ћете заиста у том много мање успети.

Ево како ја мислим да ће се тај концерт код цара и његовог правителства извршити: цар ће вас на три четири минута примити и изговорити вам неколико научени речи, које он подобним људима свакад, говори и с тим се ствар код њега свршити. После чега говори ће те и с надлежним министром зар кој фртаљ, кој ће вам лажљиве комплименте учинити и то је све што ће од тог посла испасти. Но шта је још најгоре, даће вам може бити и какав орден, кој би вам надам се и без тога дошо, па ћете се ондај одонуд стим повратити тако, да ће сваки, па и они кој вас на тај пут саветују рећи: „овај оде у Беч те се с комплиментима и једним орденом наплати па оде натраг.“ Јер заиста друго ништа не може тамо но ово што сам изложио. После свега овога још и та незгода тамо предстоји: На вас ће се док сте онде мотрити с ким' ће те се састајати и како ће те се обходити. Ако се с људима који су за правителство обходите што би она паклена политика захтевала, замерићете се Славенима, ако ли се у дружства Славена помешате што би вам управо приликовало, то ће се ондај двору, код ког велите да желите скинути љагу, коју вам Рукавина нанео, еле вама не подноси да чините и за то би најбоље ту неприлику избегли ако тамо никако и не отидете. Кад би ствар војводине на правом и неумителном путу и напретку стајала, ондај не би се вашој намери противио но опет неби савстовао да то пре учините него се ствар са свим оконча. Знајте и то господине, да се у вама сматра политика овострaног народа у ствари војводине србске и то не треба другчије сматрати нити се другчије и толковати даје, по чему одлазак вам на тај пут имао би се сматрати као политика наша, које се опет са истом ни мало не слаже, па оћете ли ви овој противно што чинити ви сами добро размислите, а ја овде оно вам говорим што би сам себе саветовао да сам на вашем месту. Лепше ће вас заиста представљати кад се каже, да сте у интересу обадва раздвојена народа дјејствовали, даклем чести ваше ради онога се и држите што управо у ствари и јесте т. ј не одвајајте се од политике вашег отечества, нека вам слава честитија буде и остане.

Ви ми нешто помињете, да је и Мајерхофер принео те сте се ви на тај корак отважили. Господине! Мајерхофер је дволичан. Једним говори он за, другим противу Срба. Овај последњи већ награђен с чином генералским, а онај први би ће сад од двора исчупан; јер је и онако у нужди највећој само на време накаламљен како ће се лако уничтожити. Највероватнија убеђенија имам о овом мајмуну да је он пре четири дана овде најгоре клевете противу вас и вашије трупа и то доста слободно просипао и кад је то овде чинио помислите да ће

код двора још много црње чинити. Ви ће те се о овом овде и од другије боље известити. Што ми год на брзу руку може на ум пасти да вам кажем ја изреко па вам ево опет известно кажем и по десет пути пофторавам немојте ни пошто тај корак чинити јер ћете с тим ако ништа друго вашу чест и задобивену славу на коцку метнути. Ово вам говори пријатељ каквог у овој ствари ни можете бољег имати. Опростите ако вам се мој савет не допада а ја што уследо, каза вам и заиста искрено и срдечно, па ви сад кроите даље како год знате. Напослетку збиља како би се тај одлазак сматрао без да сте дошли књазу после толико месеци и после толико важни прикључениjа да подворениjе учините а већ се тако близу налазите? Ако књаз и има узрока вама благодарити што сте се много трудили за чест народа кога он представља, тако исто и ви би њему имали узрока прикључити се што вас је укретпиво те сте корак лепе славе себи приобрали макар да је све т ишло јединствено на рачун ползе србског народа у војводини. Разсудите о овоме

Fordítása:

Azon okok, melyek Önt ezen lépés megtételére késztetik, úgy látom s meg is vagyok róla győződve, meg fogják téveszteni. Nemcsak azért, mivel azt tartom, hogy ezzel a nemzeti ügynek mivel sem segít, hanem még ártalmára is lehet, véleményem szerint. Jobb, ha a császár és környezete azt tudja, hogy Ön a túloldali szerb népet megsegítette és nem őt és érdekeit és ha ezt a véletlennek köszönheti és nem az Ön szándékának; s jobb, ha a szerb nemzet a császárral szemben az Ön érdemeire hivatkozhat, semhogy ő azt a nemzettel szemben a maga javára bírná fehasználni. Az' Ön és az itteni nemzet és az ottani nép érdeke, szerintem, megkívánja, hogy ezt a lépést semmiesetre se tegye meg, kiváltképen most, midőn ez a császár, akinél Ön tisztelegni akar, így bánik a nemzettel, melyért Ön annyi áldozatot hozott. Ha elgondolni lehetne, hogy Ön a császárnál való tisztelgésével ezen nemzeten csak egy szemernyit segíthetne és vele szemben tanusított udvari cselszövő szándékot meg tudná változtatni, én az Ön szándékolt lépését helyeselném, de meg lévén győződve ennek lehetetlenségéről és sikertelenségéről, akkor miért hajoljon meg ilyen hazugság előtt, bár eredjen az magától a császártól. Ha ez a császár vonakodik népének annyi véres szolgálatát méltányolni, amely őt oly sokszor, különösen most, a bukástól véglegesen megmentette és így honorálja, vajjon fogja-e az Ön jövetelét méltányolni? Semmiképen sem tudom ezt elhinni, hanem inkább azt gondolom, hogy az Önről, a végső veszélyben kimondani kényszerült dicső szavakat is visszavonnák. Vajjon az udvar fog-e valami jót tenni a szerb nemzetért azon látszatból, mintha ez az Ön részéről eredt volna, legkevésbbé

sem tudom elhinni és ezt józan eszem sem engedi meg. Sohasem voltam azon a véleményen, hogy mi úgy tűnjünk föl, mintha mi a császárt támogattuk volna s azért ilyen értelemben írok is Önnek. Figyelje meg, hogy a szláv népek milyen elkeseredéssel beszélnek mostan a császári kormányról és hogy fogják az Ön látogatását megítélni, ha Ön egész bizonyosan minden siker nélkül vissza fog térni. Nem látja, hogy még politikából sem illetik elismeréssel? A bán helyzete világíthatja meg legjobban azt a hasznot, amit Ön ezzel elérhet. Ha ő császára előtt nem képes nemzete hűségét tolmácsolni, mint az ő tábornoka, akkor Önnek ez valóban még kevésbbé fog sikerülni.

Én azt hiszem, a császárnál és kormányánál a jelenet következőképen folyna le: A császár Önt 3—4 percig fogja fogadni és néhány szájába adott szót mondani, amilyeneket hasonló egyéneknek mondani szokott és ezzel nála az ügy el lesz intézve. Utána az illetékes miniszter is fog vagy egy negyedórát Önnel beszélni, hazug bókokat mondani s ez az egész, ami ebből a dologból kikerül. De ami még legrosszabb lesz, hogy Önnek esetleg még egy rendjelet is fognak adni, amelyet, remélem, enélkül is meg fog kapni s akkor evvel visszatérve mindenki, még azok is, akik ezt a látogatást ajánlották, azt mondják majd: „Ez az ember Bécsbe utazott, hogy megfizessék szép szavakkal és egy rendjellel s aztán hazament.“ Mert valóban ott nem nyerhet mást, mint amit elmondtam. Mindezenkívül még az a kellemetlenség is érheti, hogy Önt ottan megfigyeltetik, kivel érintkezik és találkozik. Ha Ön olyan emberekkel érintkezik, akik a kormány hívei, amit egyébiránt ez az ördögi politika óhajtana, akkor a szlávok fogják rossznéven venni, ha pedig a szlávok társaságában fog forogni, ami Önnek egyenesen tetszene, akkor az udvar, amelynél Ön a báró Rukavina által ért sérelmet akarja orvosolni, vagy tán nem is óhajtja, az fog neheztelni s ezért legjobb volna, ha ezen kellemetlenség elől kitérne és fel sem utazna. Ha a vajdaság ügye a maga egyenes és rendes útján haladna, nem ellenezném szándékát, de még akkor sem ajánlanám ezt a kérdés teljes befejezéséig. Vegye tudomásul azt is Uram, hogy a mi népünk pátriárkáját a szerb vajdaságot illetőleg Ön képviseli s nem volna tekinthető másnak és nem is volna magyarázható másképen felutazása, mintha az a mi politikánk volna, noha ez vele egyáltalán nem egyezik. Gondolkozzék rajta, vajjon ennek ellenkezőjét akarja-e tenni; én azt tanácsolom Önnek, amit magamnak tanácsolnék az Ön helyzetében. Sokkal szebbnek fog Ön feltűnni, ha azt mondják, hogy mind a két szétszakadt nemzet érdekeiért cselekszik és tisztességgel hazájának ügye mellé áll és annak politikájától nem tér el, hadd legyen és maradjon becsülete mocsoktalan.

Ön felemlítette nekem, mintha Mayerhofer javaslatára is határozta volna el magát ezen lépés megtételére. Uram! Mayerhofer kétszínű; egyiknél a szerbek mellett, másiknál ellenük beszél. Az utóbbi Mayerhofert már megjutalmazták a tábornoki méltósággal, az előbbit pedig az udvar mellőzni fogja, mert ez úgy is csak a legnagyobb szükségből, ideiglenesen, lett odahozva és könnyen lesz mellőzhető. Erről a majomról a legmeghittebb forrásból tudom, hogy négy nap előtt itt Ön és az Ön csapatai ellen a legnagyobb rágalmakat szórta elég nyiltan s ha ezt itt megtette, elgondolhatja, hogy az udvarnál Önt még jobban be fogja feketíteni. Erről Ön itt és mások útján még inkább meg fog győződni. Ami hamarosan eszembe jutott, azt megmondtam Önnek s még egyszer határozottan mondom és tízszer is ajánlom, semmiesetre se tegye meg ezt a lépést, mert ezzel, ha mást nem, becsületét és kivívott dicsőségét fogja kockáztatni. Ezt tanácsolom Önnek, mint barátja, amilyen jobbal ebben az ügyben nem birhat. Bocsásson meg, ha Önnek az én tanácsom nem tetszik, én Önnek legjobb tudomásom szerint mindent megmondtam, igazán őszintén és szivélyesen, Ön pedig cselekedjék úgy, ahogyan jónak látja. Végre is milyen színben tűnt volna fel ezen felutazása anélkül, hogy a fejedelmet oly hosszú távollét után felkereste és annyi fontos esemény után tiszteletét tette volna, amikor ilyen közel van? Ha a fejedelemnek, aki a nemzetet képviseli, van oka Önnel szemben a nemzet érdekében kifejtett tevékenységéért köszönetet mondani, akkor Önnek is oka van előtte meghajolni, mivel Ön sikeresen szép babérokat szerezhetett magának, habár mindez kizárólag a vajdaság szerb népének érdekében történt. Gondolkozzék e felől.

707.

Bécs, 1849 március 13.

Mayerhofer ezredes informálja a pátriárkát a vajdasági kérdésről.

Másolat. Karlóca. Djejanija. 1849. No. 482.

Euer Excellence!

Ich bin gestern früh hier angekommen, und habe mich gleich zu dem Grafen Stadion u. Fürsten Schwarzenberg begeben um unsere Angelegenheiten in Gang zu bringen.

Es war höchste Zeit, dass etwas geschehen ist, denn theils ganz unberufene Leute, theils die Parthei des General Rukavina, am meisten aber die als conservative ungarische Cohorte

hatten die serbische Sache ziemlich in Verworrenheit gebracht und uns ein schlechtes Spiel bereitet.

Ich hoffe jedoch mit meinen schlagenden Gründen durchdringen zu können und habe heute schon ein Memoire[1] über die provisorische Organisation der Wojwodschaft eingereicht, morgen aber werde ich die künftigen definitiven Zustände in einer Weise erörtern, welche die Übereinstimmung des nahen Vortheiles der Regierung mit den Ansprüchen und Wünschen der Nation darthun soll.

Ich fürchte fast, die seither erschienene Constitution könnte in der Wojwodschaft einen üblen Eindruck machen, oder bei Übelwollenden zum Vorwande hiezu benützt werden. Ich bitte Eu. Ex. die Nation hierüber vorläufig zu beruhigen, es ist so gut es nur immer möglich war gemeint worden.

Die Wojwodschaft konnte nicht unter den Kronländern aufgeführt werden, weil sie *noch* keines ist, allein es geschieht ihrer als solches ausdrückliche Erwähnung, denn es wird ihr überlassen, sich einem anderen Kronlande anzuschliessen, was auch nicht geschehen kann, und wird.

Von einem solchen Anschlusse kann, wie ich glaube, im beiderseitigen Interesse keine Rede sein und ich habe mich sogleich hautement für volle Selbstständigkeit ausgesprochen.

Ich möchte Niemanden verdächtigen, aber im Vertrauen gesagt, Baron Kulmer scheint mir nicht ganz davon rein zu sein wegen Syrmien unter der Hand zu intrigiren, während die Alt-Ungarn vorzüglich wegen des Bacser Comitates alles mögliche anwenden, um die Gestaltung der Wojwodschaft zu hindern. Zu meinem Erstaunen habe ich den wenigsten Anstand hinsichtlich des Banates gefunden. Doch scheint man bei den Walachen und Deutschen stark um Protestationen zu intrigiren, weil deshalb an den Minister mancherlei Petitionen gelangen. Ich habe die Parteien, welche sich solche Umtriebe zu Schulden kommen lassen, entlarwt und glaube nicht zu fehlen, die alt-ungarischen Aristokraten und gewisse Militairs aus der antediluvianischen Zeit darunter zu erblicken.

Ich bitte Eu. Ex. dringend, meine Briefe ganz geheim zu halten, mein erfolgreiches Wirken hängt jetzt — in Zukunft davon ab.

Bei der Wahl der Abgeordneten bitte ich sehr vorsichtig zu sein. Vorzüglich Stratimirovics hat durch sein Benehmen hier den grössten Schaden für die Interessen der Nation gestiftet, denn man glaubte bei ihm auf diese selbst schliessen zu müssen und musste so ihre Tendenzen sehr verdächtig finden.

[1] Lásd a 710. számú iratot a III. k. 521. lapján.

An dem Minister Bruck habe ich einen sehr gescheiten, wohl unterrichteten und wohlwollenden Mann gefunden, der unsere Sache, wie ich hoffe, wesentlich fördern wird.

Ich habe grosse Eile und werde sobald ich kann mit der Post schreiben, heute nur wollte ich den orientalischen Courier nicht versäumen, Eu. Ex. bei meiner Ankunft von dem Anfange meines Wirkens zu benachrichtigen.

Mit leeren Händen komme ich dieses Mal sicher nicht zurück und hoffe, dass es bald geschieht, um Eu. Ex. zu beruhigen und das brave Volk, das mit mir für das Vaterland gefochten hat, einigermassen zu befriedigen.

708.

Zombor, 1849 március 15.

Drágits őrnagynak gróf Nugent táborszernagyhoz intézett jelentéséből; a szerbeknek az oktrojált alkotmány elleni elkeseredését tudatja.

Másolat. Wien. Kr. A. 1849. Kr. M. 1670.

Durch die zwar nur in der Zeitung, wohl aber vielleicht auch wahr begründeten Nachrichten von der Veröffentlichung der neuen Constitution, — finden sich die gesammten Slavischen Gemüther sowohl kroatisch, als serbisch in ihren Erwartungen sehr getäuscht und es scheinen sich auch schon Fractionen bilden zu wollen, welche auf eine gütliche Ausgleichung mit den Magyaren und auf ein nachheriges Erzwingen gegen den Staat hinarbeiten.

709.

Temesvár, 1849 március 15.

Rukavina főhadiparancsnok ismét tiltakozik Rajacsits pátriárka politikai és katonai intézkedései ellen.

Eredeti felterjesztés. Kr. A.,; Kr. M. 1849. 2260. Érk. március 26-án.

Nr. 277. — Bericht.

Das Pancsovaer Kontumazamt hat mit dem beifolgenden Berichte vom 18-ten Febr. 1849 Nr. 38. den vom Pancsovaer National-Bezirkskomite erhaltenen Ukas des gr. n. u. Patriarchen dtto Semlin vom 1. Jänner 1849 vorgelegt,[1] wonach der

[1] Lásd a 613. számú iratot a III. k. 304. lapján.

gr. n. u. Patriarch anordnet, dass bei allen Zivil- und Militärbehörden im Bezirke der serbischen Wojwodschaft vom 1-ten Jänner 1849 alle öffentlichen Geschäfte in der serbischen Sprache geführt werden müssen.

Da die Militärgrenze noch immer einen Theil der streitbaren Macht bildet, und von Sr. Majestät noch nicht den Befehlen des hohen k. k. Kriegsministeriums und des Generalkommandos entzogen wurde, daher in der Militärgrenze als ein Theil der k. k. Armee nur die deutsche Militär-Dienstsprache bei allen Grenzbehörden in Gebrauch stehen darf, so kann man dieser Anordnung des gr. n. u. Patriarchen nur als eine Anmassung und einen Übergriff in die Rechte des Generalkommandos ansehen, welche von den nachtheiligsten Folgen für das Grenz-Institut begleitet ist...

Das General-Kommando erlaubt sich das h. k. k. Kriegs-Ministerium zu bitten, dahinzuwirken, dass der gr. n. u. Patriarch sich jedes Einflusses auf das Miitärgrenzgebieth enthalte und die ungesetzlich mit Beseitigung der Militärbehörden aufgestellten Komités sogleich auflöse.

710.

Bécs, 1849 március 15.

Mayerhofer ezredesnek emlékirata a délmagyarországi szerb ügyről, melyet az osztrák minisztériumnak beterjesztett.

Eredeti jelentés. Wien. St. A. Nachlass Schwarzenberg. II. 121. és M. R. 1849. 782/662.

Die serbische Nation in den k. k. Staaten spricht eine eigene politische Administration, selbsständige Reglung ihrer inneren Angelegenheiten, Wahrung ihrer Nationalität und Sprache, all' dieses unter dem ihr bereits gewährten Wojwoden, dann selbstständige Stellung der orientalischen Kirche unter einem eigenen Patriarchen an, und wünscht zum Genusse dieser ihr grösstentheils nach alten Privilegien zukommenden Rechte ein eigenes Gebieth zu erhalten, dessen Bestimmung und Abgränzung sie ebenfalls zum Theil auf ihr von den früheren Kaisern gemachte Zusicherungen gründen will.

Innerhalb dieses Gebietes hat die Nation selbst die vollständigste Gleichberechtigung aller mit ihr nachbarlich wohnenden Volksstämme und namentlich des wallachischen, deutschen und magyarischen, so wie die Gleichstellung der Religionsbekenntnisse am 1-ten und 3-ten Mai alten Styles 1848 feierlich ausgesprochen.

Von diesem Standpunkte aus dürfte die neue Verfassung bei der serbischen Nation bloss aus dem Grunde einen ungünstigen Eindruck machen, weil die Woywodschaft unter den Kronländern nicht aufgeführt erscheint, und ihr da, wo ihrer politischer Körper gedacht ist, den Anschluss an ein anderes Kronland zugemuthet wird.

Dieses wird den Serben sicher den Verdacht vorbereiteter Einverleibungs-Velleitäten von Seiten Kroatiens oder einer Restauration des ungarischen Comitats-Wesen einflössen.

Freiwillig wird ein solcher Anschluss gewiss nicht erfolgen, die Nöthigung dazu würde aber dem Volke als eine grosse Ungerechtigkeit, eine Beschränkung seiner Rechte, und Zurücknahme der ihm gemachten Zusagen erscheinen. An Kroatien wird der Anschluss nicht erfolgen, denn wie bei den Familien, ist auch bei Völkern misstrauische Eifersucht wegen Einmischung in die inneren Angelegenheiten, zumeist gegen Stammverwandte gerichtet, wozu hier noch besonders die Verschiedenheit des Religionsbekenntnisses bei der Überzahl zu rechnen ist.

Die Vereinigung mit Siebenbürgen würde in der Woywodschaft nicht minder unbeliebt und unausführbar sein. Die wallachische Bevölkerung, welche schon im inneren des angesprochenen Gebiethes einen so grossen Bruchtheil der Einwohnerzahl bildet, dass der gegen fremden Einfluss misstrauischere Theil der Serben lieber den Anschluss der walachischen Bezirke wünscht, ist dort entschieden überwiegend, und da nach dem Grundsatze der Gleichberechtigung die Zahl, nicht das Gewicht der Stimmen entscheiden würde, so wäre die Besorgniss wohl nicht ungegründet bei Erörterung allgemeiner Landesangelegenheiten unter den vorherrschenden Einfluss eines Volkes zu gerathen, dessen Eigenschaften man in jenen Gegenden geringer als die aller andere, und als es vielleicht verdient, zu schätzen gewohnt ist.

Der erzwungene Anschluss würde wahrscheinlich an Ungarn erfolgen, ein Werk und Erfolg der radicalen Umsturzparthei in beiden Ländern sein, und der Regierung jetzt und in der Zukunft grosse Verlegenheiten bereiten. Dieser Anschluss wäre die Brücke, auf welcher die revolutionären Elemente der magyarischen Parthei mit den Gleichgesinnten bei den südslavischen Völkern Ungarns offen in Verkehr treten und sogar versuchen könnte, die serbische Militärgrenze, sie mag nun mit der Woywodschaft in politische Verbindung gesetzt werden oder nicht, zu demoralisiren. Kossuth und die Männer des Umsturzes unter den Serben haben dieses auch schon lange begriffen, denn wiederhohlte Versuche einer Vereinbarung über die

früher leichtsinnig aufgeregten Nationalitätsfragen sind beiderseits von jener Parthei ausgegangen und mussten von den Männern bekämpft werden, welche die Sache des Wiederaufbaues und der Regierung in jenen Ländern führen. Es würde hier offenbar ein sehr gefährlicher Boden betreten, von welchem leicht ein Contagium in die übrigen südslavischen Länder und die obere Militärgrenze ausgehen könnte.

Diese letztere ist als besonderes Kronland aufgeführt. Soll dieses von ihrem ganzen Ländercomplexe zu verstehen sein, oder würde sie in kroatisch-slavonische, serbische und siebenbürgische Militärgrenze theilbar sein, und ein besonderes Element der Verwaltung dieser Länder bilden? Ist letzteres mit der serbischen Militärgrenze der Fall, so würde ein Anschluss an diese die beliebteste und eigentlich bereits als Wunsch der Nation ausgesprochene Wahl sein. Es ist der Wunsch einer grossen Fraction des Volkes in der Woywodschaft gleich den Gränzern militärisch organisirt zu werden.

Einzelne Districte, wie jener an der Theiss im Bácser und der von Kikinda im Torontaler Comitate waren es vorlängst, und sind vor kaum hundert Jahren zur Abgabe der Waffen, welche der Serbe als eine National-Auszeichnung betrachtet, mit solcher Mühe gebracht worden, dass ein grosser Theil sich lieber Wohnsitze im südlichen Russland suchte, als hierin nachzugeben. Auch jetzt wird schon vielfach nach militärischer Organisation verlangt, so wenig auch noch die nothwendigen Verbesserungen unseres Gränzsystems als in Aussicht stehend bekannt sind.

Der Kikindaer District und das Syrmier Comitat haben mit grösster Leichtigkeit und Bereitwilligkeit jedes zwei Bataillone gestellt, und nur Mangel an Waffen und Offizieren, nicht an sich zudrängendem Volke, hat uns bewogen, die Bildung noch mehrerer militärischer Abtheilungen an Fussvolk und Reiterei im Bácser, Torontaler und dem südlichen Theile des Temescher Comitates vielmehr zu hindern, als abzulehnen. Es müssten Vor- und Nachtheile einer militärischen Organisation der ganzen oder eines Theiles der Woywodschaft wohl abgewogen, und darüber die Ansicht der Regierung bald festgestellt werden, damit man in dieser Richtung vorbereitende Massregeln treffen könne.

In der Territorialfrage wäre vor Allem zu erörtern, ob die Autorität des Woywoden und die der serbischen Nation zugesicherte, selbstständige nationelle Verwaltung nicht überhaupt ohne irgend eine territoriale Abgrenzung, *die mit Ausschluss jedes fremden Elementes unmöglich ist,* bloss über den serbischen Volksstamme ausgeübt werden könnte. Diese Moda-

lität scheint aber ganz unausführbar, und würde zu den grössten Verirrungen Anlass geben, wenn man bedenkt, dass Individuen, welche sich als dieser Nation angehörig betrachten, oder von ihr als Stammgenossen in Anspruch genommen werden, zwischen Dalmatinern, Kroaten, Ungarn und Deutschen zerstreut vom adriatischen Meere längs der Save und Donau bis Pesth und Wien herauf in bedeutender Anzahl, welche in Ofen und Pesth z. B. gegen 25.000 erreicht.

Es ist also die Abgrenzung eines gewissen Provinzial-Gebiethes eine politische Nothwendigkeit zur Ausführung der dem Volke gemachten Zusicherungen, und damit ist zugleich die unvermeidliche Beimischung anderer Volksstämme ausgesprochen, deren Verhältniss zu bestimmen, und deren volle Gleichberechtigung zu wahren die Aufgabe der Regierung ist.

Über die geographische Abgrenzung und den Umfang dieses Provinzial-Gebiethes, welches nach dem Vorstehenden wahrscheinlich theils aus Militär-Grenz-, theils aus Provinzial-Districten zusammengesetzt sein wird, müsste der Inhalt jener Privilegien, auf welche sich die serbische Nation beruft, ferner die mit diplomatischer Genauigkeit zu erhebenden Grundlagen des gegenwärtigen Bestandes der Verwaltung in den angesprochenen Landstrichen, dann eine billige Rücksicht auf die Mehrzahl der Einwohner nach den verschiedenen Volksstämmen, auf die materiellen Interessen und eine zweckmässige Territorial-Abrundung, endlich auf die Ansprüche und Verdienste der serbischen Nation, sowie auf die Wünsche der mit ihr vermischt und nachbarlich in dem als ihr Gebiet auszuscheidenden Lande, wohnenden, fremden Volksstämme, entscheiden.

Die Bestimmung der Constitution, *dass die Grenzen eines Kronlandes nicht ohne ein Gesetz abgeändert werden können,* erlaubt der k. k. Regierung nicht hierüber schon jetzt einen Beschluss zu fassen, allein sie kann die oben erwähnten Rücksichten als Bestimmungsgründe ihren Ansichten und Mitwirkung in der hochwichtigen Territorial-Frage anerkennen, und die durch die Gewalt der Umstände nothwendig einzuführende provisorische Verwaltung des grössten Theiles von dem in Rede stehenden Gebiethe der Woywodschaft wird ihr zugleich einige Anhaltspunkte über die praktische Wirkung geben, welche die Verbindung dieser Bezirke zu einem eigenen politischen Körper oder einem besonderen Kronlande haben wird.

Ich habe allen Grund zu vermuthen, dass die gegenwärtig in den deutschen und wallachischen Bezirken angeblich herrschenden Befürchtungen und Aufregung wegen eines Anschlusses an die Woywodschaft vielmehr künstlich durch ganz andere Einflüsse erzeugt worden sind, obschon vielleicht auch

das ungeregelte, übermüthige Betragen des Kriegvolkes und unreifer serbischer Politiker in jenen Bezirken wesentlich dazu beigetragen haben mag. Mir selbst sind vor einigen Monaten noch ganz entgegengesetzte Symptome aufgefallen, und ich bin überzeugt, dass bei hinlänglichen Garantien für die Nationalitäten und Konfessionen die materiellen Interessen des Landesverbandes jene Schreckbilder serbischer Unterdrückung bald gänzlich verschwinden machen werden.

Was die Person des Woywoden betrifft, so soll er der kaiserliche Statthalter im serbischen Gebiethe und zugleich der kommandirende General über die dort befindlichen Truppen und Festungen sein, welche Eigenschaften der Name und die Bestimmung jener historischen Würde mit sich bringt, und wodurch zugleich die Einheit der obersten Leitung der Verwaltung in dem aus Provinzial- und Militärgrenz-Gebiete gemischten Lande vermittelt wird. Die übrige persönliche Eignung des Woywoden, sowie seine politische Stellung der kaiserlichen Regierung und der Landesvertretung gegenüber würde am zweckmässigsten und im Einklange mit den Wünschen der Nation nach der Analogie des Banus von Kroatien festzustellen sein.

In der Leitung der Landesangelegenheiten sowohl der Regierung, als dem Landtage verantwortlich, müssten dem Woywoden zunächst eigene Vertreter der Nationalitäten, etwa nach dem Muster des Grafen der sächsischen Nation in Siebenbürgen, ferner die Vorsteher der beiden Landeskirchen, und vielleicht die obersten Chef's der zur Woywodschaft gehörigen Gränztruppen stehen.

Die Räthe und Beamten für die verschiedenen Verwaltungszweige würden über Vorschlag des Woywoden von der k. k. Regierung soviel als möglich aus Eingeborenen der Woywodschaft und mit genauer Rücksicht auf die darin bestehenden verschiedenen Nationalitäten ernannt, — der Nationalrepräsentation aber gleichzeitig die Einsicht und Controlle in der Leitung der Leitungsangelegenheiten, wie sie selbe auf ihren Landtagen wünschen oder in Anspruch nehmen sollte, nicht verwahrt.

Die Unterscheidung der Reichs- und Landesangelegenheiten und der hievon abhängigen Kompetenz der Woywodschaft müssten die Bestimmungen der neuen Verfassung als Norm gelten. In den Kreisen der Provinzial-Distrikte würden die ersten Gerichts-Instanzen bestehen und hiezu die Richter aus den Landesangehörigen von der Regierung bestellt, die von den Gerichten getrennten Verwaltungsgeschäfte in dieser Abstufung des Organismus würden ebenfalls von der Regierung

bestellte Beamte unter Mitwirkung der nationellen Vertreter des Kreises besorgen.

Die grösste Stütze politischer Freiheit, sowie das letzte und wirksamste Organ einer wohlgeregelten, nationellen und dennoch die höchsten Gesammtinteressen umfassenden Regierung wäre die freie Gemeinde, wie sie in der von Sr. Majestät dem Kaiser ertheilten Constitution für das ganze Reich vorausgesetzt wird.

In den Militär-Bezirken würde sich dieser Organismus der Gränz-Verwaltung sehr analog bei den Compagnien und Regimentern durchführen und ebenfalls die freie Gemeinde als letztes Organ des öffentlichen Lebens consequent darstellen lassen.

Die provisorisch durch den Patriarchen eingeführte Verwaltung, welche ich in meinen letzten Berichten genau beschrieben habe, ist ganz nach diesen Grundsätzen gebildet und wird nur der Entkleidung von einigen Spuren des Zustandes der Nothwendigkeit und Gewalt im Kriege und des nazionellen Misstrauens, wie es die natürliche Folge einer Umwälzung sein musste, deren Vorwand eben die Ansprüche verschiedener Nationalitäten waren, bedürfen, um für ebenso feinsinnig als wirksam in allgemeinen Regierungsmassregeln erkannt zu werden, als was sie sich auch während des Krieges schon vielfach bewährt hat.

Noch ist der orientalischen Kirche und ihres Patriarchates zu gedenken.

Nach Herstellung der administrativen Einrichtungen in der Woywodschaft, wird dies sich bloss auf die kirchlichen Angelegenheiten beschränken; allein es liegt in der Wiedereinführung der höchsten geistlichen Würde der orientalischen Kirche zugleich eine Bürgschaft der vollen Unabhängigkeit dieses Bekenntnisses in den österreichischen Staaten von jedem äusseren Einflusse, sei es nur aus Konstantinopel oder aus St. Petersburg.

In der orientalischen Kirche der Türkei ist überhaupt eine gewisse Eifersucht des griechischen und slavischen Elementes zu bemerken, infolge welcher sich z. B. die Metropole des Fürstenthums Serbien vom Einflusse des Konstantinopeler Patriarchates bereits emancipirt hat. Bei kluger Haltung und Leitung des nun erneuerten serbischen Patriarchates zu Carlovitz ist zu hoffen, dass die ursprünglich hiezu gehörigen slavischen Länder der nördlichen Türkei sich wieder an diesen kirchlichen Mittelpunkt schliessen werden, und auf solche Weise ein neues Band politischen, religiösen und sozialen Einflusses für Österreich in jenen seiner Zukunft so nahe liegenden Gegenden befestiget werden wird.

Der Vortheil, dass eine so bedeutende Fraction österreichischer Staatsbürger zur orientalischen Kirche gehöret, den es mit keinem der übrigen christlichen Staaten Europa's theilt, kann überhaupt von Österreich nicht genug hervorgehoben werden, um im Oriente und Occidente dem Vorurtheile praktisch entgegen zu treten, russisches Oberherrschaft und orientalisches Glaubenbekenntniss sei synonim, oder sich doch wechselweise bedingend.

Es wäre deshalb gut, wenn die ganze orientalische Kirche des Kaiserstaates unter das Patriarchat vereinigt werden könnte, wozu ich selbst bei den wallachischen Episcopaten Siebenbürgen, namentlich in Hermannstadt gute Stimmung bemerkt habe. Die Einführung besonderer Metropoliten für den wallachischen, vielleicht auch für den dalmatisch-griechischen Zweig am adriatischen Meere und in den See- und Hauptstädten würde vielleicht hiebei nothwendig sein, um die organische Gestaltung dieser Kirche in Österreich erleichtern.

Vor Allem aber rathe ich dringend, zur Errichtung einer serbisch-orientalischen Landes-Universität zu Carlovitz, woselbst alle Bedingungen ihre nützlichen Wirksamkeit und Führung sowohl in der Lage, als Leitung auf das günstigste zusammentreffen. Eine solche Lehranstalt ist ein höchstdringendes Nationalbedürfniss, besonders in Bezug auf die neu beabsichtigte Landesverwaltung, wie nicht minder für die kirchlichen Fortschritte, und eine durch schnelle Errichtung derselben ist es möglich den fortschreitenden nazionellen und confessionellen Bildungsanstalten im Auslande, namentlich in Belgrad vorzuschreiten, und selbst für jene Länder einen Mittelpunkt wissenschaftlicher Bestrebungen zu bilden, welcher dem Gesammtleben des österreichischen Kaiserreiches ebenso analog, als den nazionellen Bedürfnissen entsprechend ist.

Wird auf jener Universität auch für deutsche und wallachische Bildung gesorgt, so ist fast allen diessfälligen Bedürfnissen der Woywodschaft einerseits und der Gesammtheit der orientalischen Kirche in Österreich anderseits abgeholfen.

Mayerhofer ezredes 1849 március 12-én, egy Bécsben keltezett hasonló előterjesztést Schwarzenberg herceg, osztrák miniszterelnökhöz is beterjesztett. (U. o. Nachlass Schwarzenberg. II. 128.)

Az osztrák minisztertanács 1849 március 16-án foglalkozott Mayerhofer ezredes memorandumával, melyet ez a tanácsban személyesen tolmácsolt.

Az osztrák minisztertanácsban Schwarzenberg herceg elnöklete alatt báró Kulmer horvát miniszter is részt vett.

711.

Bécs, 1849 március 16.

Mayerhofer ezredes és belgrádi konzul jelentése a szerbek kívánságairól az osztrák minisztertanácsban tárgyaltatik.

Wien. St. A.; M. R. 1849. Prot. 34.; M. R. Z. 782/1849. I.

Der k. k. Oberst Ferdinand Mayerhofer von Grünbühl hat dem Ministerpräsidenten ein Memoire, ddo 15. März d. J. über die Desiderien der serbischen Nation überreicht.

Derselbe wurde in den Ministerrath eingeladen, um das Memoire mit seinen Bemerkungen zu begleiten und die von dem Ministerium gewünschten Aufklärungen zu ertheilen.

Nach dieser Denkschrift spricht die serbische Nation, — um nur das Wesentliche zu berühren — an: eine eigene politische Administration, selbstständige Organisation, Wahrung ihrer Nationalität unter einem Patriarchen und Woiwoden, ein eigenes Gebiet — und will alle diese Ansprüche auf erhaltene Privilegien und kaiserliche Zusicherungen gründen.

Hierüber wurde bemerkt, dass man in den hierortigen Archiven keine alten Dokumente über die erwähnten Ansprüche der Serben auffinden konnte, und aus jenen, die man gefunden hat, nicht das entnehmen kann, was die Serben als ihr Recht ansprechen. Daraus ergab sich die Frage, ob die Serben nicht vielleicht andere Papiere, Dokumente und Originalien besitzen. Der Oberst Mayerhofer versprach die Originalien der Privilegien in Karlovitz einzusehen und davon Copien oder die Originalien selbst einzusenden.

Dass es den Serben um Ruhe und Frieden und Schonung aller neben ihnen lebenden Nationalitäten Ernst sei, gehe daraus hervor, dass dieselben die Gleichberechtigung der Walachen, Deutschen und Magyaren feierlich ausgesprochen haben. Die Serben machen ungefähr die Hälfte der Nation aus, die andere Hälfte besteht aus Walachen, Deutschen und Magyaren.

Der Behauptung, dass die Walachen sich nicht unter die Woiwodschaft begeben wollen, widerspricht Oberst Mayerhofer mit Bestimmtheit. Eben so fügen sich die Deutschen völlig, die Weisskirchner vielleicht ausgenommen; doch bei einem Provisorium sei auf diese Umstände keine besondere Rücksicht zu nehmen.

Die Woiwodschaft erscheine in der österreichischen Reichsverfassung nicht unter den Kronländern angeführt. Diess errege im Lande Verdacht. Man besorge eine Einverleibung zu Croatien oder eine Restauration der ungarischen Comitate. An Croatien

werde der Anschluss, schon wegen der Religionsverschiedenheit, freiwillig nicht erfolgen. Die Einverleibung zu Siebenbürgen wäre nicht minder unbeliebt. Der erzwungene Anschluss würde nur an Ungarn erfolgen, und dieser wäre höchst bedauerlich, und würde gleichsam nur eine Brücke bilden, über welche das Contagium der magyarischen Partei in die übrigen südslavischen Länder verpflanzt würde.

In der Denkschrift werden weiter Andeutungen über die Constituirung und Abgränzung des Landes gemacht. Das Land der Serben soll hiernach aus Syrmien, der Bácska (dem Bácser Comitat) und dem Banate zwischen der Donau, Theiss und Maros bestehen. Syrmien, Peterwardein und die Csaikisten sind der Kern der serbischen Bevölkerung. Es soll eine serbische Militärgrenze eingerichtet werden. Der Wunsch der Mehrzahl sei nach einer militärischen Organisation gerichtet, der Woiwode soll ihr Anführer sein.

Über die Frage, ob die ganze Population militärisch oder theilweise auch anders eingerichtet sein soll, bemerkte Oberst Mayerhofer, dass es so bleiben möge, wie es jetzt ist. Jedes Haus habe nämlich seinen Gränzer und das ganze werde vom Regimente geleitet, übrigens bestehe darneben auch eine Civilverwaltung, so dass die Verwaltung eine gemischte ist. Die provisorische Verwaltung des Landes sei übrigens in der Art eingerichtet, wie es Oberst Mayerhofer in seinen früheren Berichten angedeutet habe. Besoldet werden ihre Beamten nicht, auch die nicht, welche wöchentlich zusammenkommen; nur jene, die beim Regimente zu thun haben, erhalten täglich 20 Kr. Durch die erwähnte Organisierung wäre das Land gut abgegränzt und abgerundet, nur jede Trennung eines Theiles hätte grosse Nachtheile in Gefolge.

Im Bácser Comitate und auch in anderen Theilen des Landes hatte bereits eine militärische Verwaltung bestanden, und in Kikinda sind noch jetzt Reste der gewesenen serbischen Militärverwaltung sichtbar. Die Authorität des Woiwoden ohne eine genaue Abgränzung ist nicht ausführbar, die Abgränzung sei eine politische Nothwendigkeit, und die Beimischung anderer Volksstämme unvermeidlich.

Was die Einbeziehung des Bácser Comitates und anderer Bestandtheile anbelangt, wurde von der Seite des Ministerrathes bemerkt, dass vielleicht Ungarn gegründete Ansprüche auf das Land machen könne. Die neue österreichische Reichsverfassung gestatte eine Änderung der Gränzen nur im Wege der Gesetzgebung. Es erscheine daher unerlässlich nothwendig früher alles genau zu ersehen, bevor ein Ausspruch in dieser Beziehung gemacht werden kann. Gegenwärtig sei es umso-

(34) Dr. Thim J.: Az 1848—49-iki szerb fölkelés története. III.

weniger an der Zeit, sich darüber auszusprechen, als ein solcher Ausspruch grosse Aufregung in Ungarn hervorbringen würde.

Der Einwendung, dass Ungarn gegen eine solche Zerstückelung sein werde, stellte Oberst Mayerhofer die Bemerkung entgegen, dass in der Bácska meistens Slaven wohnen, dass dadurch diesem Umstand eine grössere Anzahl slavischer Deputirten in den ungarischen Landtag käme, was den Magyaren nicht erwünscht sein könne, und dass daher nur ihre Eitelkeit sich der Trennung der Bácska von ihren Lande entgegensetzen könnte.

Ferner kommt in der Denkschrift vor, dass der Woiwode, nach den Privilegien, nur ein Serbe vom orientalischen Glaubensbekenntnisse sein könne. Dass es ein kais. General sein müsse, sei bereits ausgesprochen.

Dagegen wurde von Seite des Ministerrathes erinnert, dass, da schon der Patriarch ein Serbe ist, der Woiwode wohl auch einer anderer Nationalität des Landes angehören dürfte, was der Gleichberechtigung der Nationalitäten besser entspräche. Die Zeit der Privilegien sei gegenwärtig vorüber. Auf diese Weise würde die Woiwodschaft leichter zu Stande kommen. Der Woiwode ist der Nation bereits bewilligt, Suplyikatz wurde im Drange der damaligen Umstände von der Nation gewählt und vom Kaiser bestätigt, diess kann aber keineswegs die Folge haben, dass er immer gewählt werden müsse. Die Provinzen würden dasselbe Wahlrecht für ihre Statthalter ansprechen. Gewählter Landtag und gewählter Woiwode würden die Rechte der Krone bedeutend beeinträchtigen.

Der Ministerrath sprach demnach seine Ansicht dahin aus, dass der Woiwode jederzeit vom Kaiser ernannt werde; er sei ein Mann der Regierung, ein kaiserlicher Statthalter im serbischen Gebiethe mit dem Titel: Woiwode, so wie der Statthalter in Croatien mit dem Titel: Banus, in Ungarn mit jenem eines Palatin, in Böhmen eines Oberstburggrafen; der Woiwode sei zugleich Anführer des Heeres. Mehr können wohl die Serben nicht verlangen. Wenn der Woiwode nicht gewählt wird, fallen alle Schwierigkeiten hinweg. Hierüber wurde jedoch nichts entschieden, und das Angeführte nur zur Kenntniss und weiterer Benehmungsweise des Obersten Mayerhofer bemerkt.

Die Räthe und Landesbeamten wären über Vorschlag des Woiwoden von der Regierung mit gehöriger Rücksichtsnahme auf die Nationalitäten zu ernennen.

Nach der Denkschrift wäre die Woiwodschaft in Landesangelegenheiten die 3-te Instanz und in Reichsangelegenheiten die 2-te Instanz. Nach der Bemerkung des Ministerrathes hätte

sich die Woiwodschaft in dieser Beziehung der allgemeinen Regel zu fügen.

Was die Gesetzgebung betrifft, bemerkte Oberst Mayerhofer, dass früher in den Comitaten das ungarische Gesetz bestand. Gegenwärtig finde in Kriminalsachen das militärische, und in dringenden Zivilsachen das österreichische bürgerliche Gesetzbuch Anwendung.

Die Gemeindebeamten und die Kreis-Comités werden, wie überall, nach der Gemeindeverfassung gewählt. Die freie Gemeindeverfassung sei dort bereits gemacht, im Militärbezirke sei sie leicht durchführbar, und die provisorische, vom Patriarchen eingeführte Verwaltung entspreche bereits dieser Einrichtung.

Ferner wird in der Denkschrift der orientalischen Kirche und des Patriarchats für die österr. Serben erwähnt. Die Unabhängigkeit dieses Bekenntnisses im österr. Staate, sei es von Constantinopel, sei es von Petersburg, soll erziehlt werden. In dieser Beziehung wäre es zu wünschen, Alle dieses Bekenntnisses unter das Patriarchat zu vereinigen, was aber mit Schwierigkeiten verbunden sein dürfte.

Schliesslich enthält die Denkschrift noch den Rath, eine serbisch-orientalische Universität in Carlowitz zu errichten. Eine solche Anstalt sei ein Nationalbedürfniss für die Zwecke der Verwaltung, sowohl als der Kirche. Für die deutsche und walachische Bildung wäre daselbst gleichfalls Sorge zu tragen. In Carlowitz besteht bereits ein Seminarium, in dem die Alumnen gute Kenntnisse erlangen. Durch die Errichtung einer Universität in Carlowitz würden viele Studierende aus Serbien zu uns kommen. Es wurde beschlossen, der Oberst Mayerhofer möchte die Denkschrift in dem Sinne, wie sie im Ministerrathe besprochen wurde, umarbeiten, selbe dem Ministerpräsidenten vorlegen, und wenn er nach Ofen geht, sie dem FM. Fürsten Windischgrätz, als die Ideen des Ministeriums über Serbien enthaltend, zeigen.

Der Patriarch Rajachich werde als königlicher Kommissär bestellt, und der diessfällige Vortrag an Seine Majestät wäre gleichfalls dem Fürsten Windischgrätz mitzutheilen. Schliesslich bemerkte Oberst Mayerhofer, dass es sich jetzt dringend um ein Provisorium und darum handle, für welches Territorium dasselbe gelten solle.

Hierüber wurde vom Ministerrathe bemerkt, dass das Provisorium für jenes Territorium gelten solle, über welches sich die Macht der Serben gegenwärtig erstreckt.

712.

Zimony, 1849 március 16.

Zsivánovits Jakab szerb bizalmi kiküldött megjegyzései az oktrojált alkotmány tekintetében.

Másolat. Karlóca. Djejanija. 1849. No. 500.

Његовој Светости, Г. Патријарху Јосифу,
Привременом Управитељу Војводовине Српске

у Вел. Бечкереку.

Приспевши овамо застао сам у Бечким Новинама №. 8. Конституцију Монархије Аустријске. Брзо сам ју прочитао и у хитности учинио следујућа примјечанија.

1. Да иштемо да и Војводина Србија буде круновина (Кронланд), кад може Салцбург, Буковина и т. д. ово би било противу закљученија Мајске Скупштине: али је у исто време више закљученије. Онда се није смело ни мислити о том, и зато је остављено, „под круном Угарском“. Али ако се неузможе. онда нам је нуждно настављеније, хоћемо ли к Мађарској или Хорватској. Сојуз с последњом не вуче са собом безусловно соединеније instar appendicii с њоме. Ја мислим, најболе је, нек се настоји, да буде Кронланд, у сојузу с Хорватском. Можете ли од стране Правителства на ово дати дозволеније, или ће те питати Скупштину, то изволите дати судити, и што скорије настављеније послати нам под адресом Г. Спирте.

2. Наместнике поставља Цар. Ја мислим, да ми не одступамо од права избора Војводе.

3. За границу мислим да настојимо, да цела Војводовина буде на војеној стопи: али нити досадашња граница, нити Војводовина да дају више војника, разве свој контингент. Граница је првоначално устројена противу Турака и што се шиље на све стране, то је злоупотребљеније било. На сваки пак начин ове регементе треба да подпадну под Војводу, пак како се уредиле. Ово је крупна точка, и велику ми бригу задаје, јер је стављено изван домашаја. На сваки начин молим за настављеније. Уздам се у Хорвате и Ердељане који ће такође о том имати радити и разговорићемо се с Хорватима. Како је пак Ердељ изречен, надати се, да ће комад Романски у Банату ласно под Војводину уићи, макар им се допустио Капетан.

4. Да би Војводовина лакше Кронландом постала, нећел бити полезно, искати, да се цар назове Gross-Wojwode von Serbien, или der Serben? а наш Војвода остане Wojwode.

На ово све молим настављенија.

У прочем у Београду сви смо се согласили у том, да чувамо се колико је игда могуће да ми недамо повод к распри, и из ове могућим произлазити несрећама, које сједињени наш Народ, свагда до сад предњачећи, много искушава. Међу свима у уставу изложеним земљама и народима неки губе, неки не добивају ништа, ал ми вешћествено добивамо. И зато требамо употребити умереност. Но много ће нам у том досадити журналистика, која је без правде, без мере, без рачуна код нас. Мислим, да је неопходимо нуждно, определити човека, који ће у журналистики умеравати наше ултра, да нам се народ не усколеба.

Г. Данилевски дао ми је препоручително писмо на Г. Графа Медема, и он вели моје мисли у предмету овом, и советује да слободно и откривено радимо, чувајући се наглости и претераности.

Ваше содејствије к тому, да се журналистика наша умери, много ће содејствовати к тому, да народ на миру пребуде. О том сам говорио и с Господом у Београду и они ће о том настојавати.

Fordítása:

Ide [Zimonyba] érkezvén, a Wiener Zeitung 8. számában ráakadtam az osztrák monarchia alkotmányára, melyet gyorsan elolvastam és hamarosan a következő megjegyzéseket tettem:

1. Kérnünk kell, hogy a vajdaság „Szerbia“ is koronatartomány legyen, ha azzá lehetett Salzburg, Bukovina stb., ez ugyan a (1848) májusi (13. és 15.) határozatokkal ellenkezne: de ugyanazon időben több határozat hozatott. Ekkor még gondolni sem mertünk erre és ezért hagyatott meg „a magyar korona alatt.“ De ha ez nem volna lehetséges, akkor szükséges egy utasítás arra nézve, akarunk-e Magyarországhoz vagy Horvátországhoz csatlakozni; utóbbival való szövetség nem vonja maga után a vele való föltétlen egyesülést instar appendicii. Azt hiszem, legjobb lesz, ha koronatartományt követelünk, Horvátországgal szövetkezve. Megadhatja-e erre a kormányzat a felhatalmazást, vagy kell-e a nemzeti gyűlést megkérdezni, azt méltóztassék eldöntetni s minél előbb nekünk a felhatalmazást megadni, mely Szpirta úr címére küldendő.

2. A helytartókat a császár nevezné ki, mi azonban ne mondjunk le a vajdaválasztás jogáról.

3. Ami a határokat illeti, azon legyünk, hogy az egész vajdaság hadilábon álljon, de sem az eddigi határőrvidék, sem a vajdaság ne adjon több katonaságot a reá eső kivetésnél. A határőrvidék eredetileg a törökök ellen állíttatott fel, azon-

ban a határain kívül való felhasználása visszaélés volt. De mindenesetre ezen ezredek a vajda alá tartozzanak, amint felállíttattak. Súlyos pont ez és nagy gondot okoz nekem, mert a honon kívül helyeztetett. Mindenesetre kérek erre felhatalmazást. Bízom a horvátokban és erdélyiekben, akiknek szintén feladatuk leend e tekintetben közreműködni; a horvátokkal ezt még megbeszéljük. Miután Erdély tartománynak kimondatott, a Bánság oláh része alighanem a vajdaság alá fog kerülni, akár meg is adatik nekik egy kapitány.

4. Hogy a vajdaságból könnyebben koronatartomány válhassék, jó volna, ha a császár „Grosswojvode von Serbien“, vagy „der Serben“ címet venné fel s a mi vajdánk pedig megmaradna vajdának.

Minderre kérek felhatalmazást.

Egyébiránt Belgrádban valamennyien abban állapodtunk meg, hogy amennyire lehetséges, őrizkedjünk okot adni a civakodásra, nehogy ebből szerencsétlenség támadjon, mely nemzetünk haladó egyesülését sokszor próbára tette. Az alkotmányban felsorolt tartományok és népek közül némelyek vesztenek, mások mit sem nyernek, de mi kapunk s ezért mérsékletet kell tanusítanunk. Ebben azonban nagyon terhünkre lesz a zsurnalisztika, mely nálunk nincs tekintettel a jogra, mértékre és számításra. Véleményem szerint föltétlenül szükséges egy egyén kirendelése, aki a mi túlzóinkat mérsékletre bírja, nehogy nemzetünk nyugtalanná váljék.

Danilyevszkij úr ajánlólevelet adott nekem Medem grófhoz ezen ügyben és felfogásomat osztja; azt tanácsolja, hogy szabadon és nyiltan cselekedjünk, elhamarkodástól és túlzástól óvakodva.

Az Ön támogatása a zsurnalisztika mérséklése tekintetében sokat fog segíteni abban, hogy a nemzet a békét meg ne zavarja; erről a belgrádi urakkal is beszéltem és ők is azon lesznek.

713.

Törökkanizsa, 1849 március 16.

Herdy alezredesnek jelentéséből, Windischgrätz herceggel tudatja a délvidék állapotát.

Eredeti jelentés. Wien. Kr. A. 1849. Hauptarmee unter Fürst Windischgrätz. Fasc. 75. III. 192.

... An eine militärische Operazion in dieser Verfassung, mit solcher Haltung, mit einer Truppe nur vom Geiste der

Habsucht und Plünderung belebt heisst wahrlich alles auf eine Karte setzen, und doch hätte ich es gewagt, wenn nur Mjr Dragich nicht gegen den bestimmten Befehl gehandelt hätte und ein anderer als FML. Br. Rukavina Kommandierender im Banate wäre. — Der Grenztruppe steht die Linientruppe schroff entgegen, sie setzen kein Vertrauen in jene, selbst der gemeine Mann zeigt seine Abneugung; ich bin wirklich sehr gespannt auf den Zeitpunkt, wo das Armee-Korps die Mitwirkung der Uhlanen-Division wird in Anspruch nehmen, wir sind alle ängstlich, ob wir nicht eine Katastrophe von Arad, Piros, Futak oder Bajmok herbeiführen.

Die politische Stellung der Parthein nimmt meine ganze Aufmerksamkeit in Anspruch. FML. Br. von Rukavina trägt endlich das Seinige bei, um die Kluft nur noch zu erweitern. Die Schwäche des Patriarchen, das Unbestimmte in seiner Willensmeinung, ob er der Monarchie oder der Nazionalität huldigen soll, lässt seiner Umgebung freie Hand. Es liegt mir ein Brief vor, in welchem es heisst: „ich habe hier mit dem Herrn Onkel beschlossen, dass wir an den Kriegsminister, Fürst zu Windischgrätz und dem Banus schreiben. — Die Serben gehen zurück und die Diplomazie hat nach vielen blutigen Errungenschaften ihren tief eingefurchten Weg wieder eingeschlagen; ich wünsche ihr dazu viel Glück, ob sie aber dadurch über die Völker Heil bringen wird, zweifle ich".

Herr Gen. Thodorovitsch ist sehr nachgiebig, ich konnte ihn nicht bewegen, beiliegende Zustellung an den Patriarchen abzusenden, er zögerte immer, endlich tritt der Quell zu Tage, der die Wasser zum Strome leitet. In einer Notize vom 6. März d. J. Präs. 144.[1] an den Kommandierenden Herrn Generalen im Banat beruft sich S. Exzellenz der Herr Patriarch, die Administration der von den rebellischen Magyaren gesäuberten Distrikte im Banate, sowohl in der Militärgrenze, als das Provinziale betreffend auf einen Erlass des Herrn Ministers Graf Stadion und sagt im Verfolg seiner Zuschrift: „dass aber die von den Rebellen befreiten Länderstriche Banats der serbischen Verwaltung unterliegen müssen, erhellet selbst aus der Idee einer Verwaltung, denn entweder existirt eine Verwaltung oder sie existirt nicht. Nicht existiren kann sie nicht, existirt sie aber, so muss sie einen Raum haben, um sich darin zu bewegen. Soll sie aber im Banate nicht existiren, so sehe ich keinen geringsten Grund ihrer Existenz in anderen Länderstrichen zu verfechten, indem das Banat keine andere Vorrechte vor anderen Provinzen des Landes hat. Existirt sie aber in Syrmien und im Bácser Komi-

[1] Lásd a 698. számú iratot a III. k. 496. lapján.

tate, so existirt sie auch im Banate umsomehr, da sie soviel Gut und Blut zur Vertreibung des Feindes aus dieser Provinz eingebüsst hat. Existirt sie aber als Körper, so müssen auch dessen Glieder existiren und gepflogen werden. Die Glieder sind die Komites, die ich Euer Exzellenz in ihrem Zustande bleiben und fungiren zu lassen beschwöre".

Aus diesen leuchtet hervor, dass die Woiwodschaft die reichsten an der südlichen Donau gelegenen Landstriche umfassen soll, mithin erstreckt sich die Nazionalität auf Vermehrung des Besitzthums, was durch die verfügte Sequestrirung des verlassenen Grundbesitzes noch mehr beschrenkt wird.

Die Protestazion des Kikindaer Distrikts-Vorsteher, dass ihre gestellten Leute nicht vorrücken, sondern ausschliessend nur zur Vertheidigung des Distrikts verwendet werden sollen, macht, dass man im entscheidenden Moment wieder durch die Nazionalität gelähmt wird.

Der Herr Patriarch hat eine Deputation wegen der Administration des Landes an den Kommandirenden Herrn Generalen gesendet. Die Mitglieder waren Jovan Suplikatz, Ex-Kriegskommissär, nun serbischer Nazional-Kassendirektor, Radosavlyevitsch, Auditor im Peterwardeiner Regimente, nun Landes-Regimentskommandant, Jovan Paskovitsch und Jowa Zsiwanovitsch, Secretär des Patriarchen. Der Herr Kommandirende hat versprochen zu halten: 1. Nicht weiter mit Vernichtung der Odbors und Einnahme der im Banate liegenden Dörfer zu gehen, als er gekommen ist. 2. Dass die serbischen und walachischen Ortschaften, welche die Uhlanen eingenommen haben, auch in Zukunft unter unserer Verwaltung bleiben. 3. Dass unsere Nazionalfahne nirgends entehrt, sondern sogar verehrt werden solle. 4. In diesem Stande soll die Erledigung des Ministeriums erwartet werden.

Der Herr General gibt von allen Berichten, die an S. Durchlaucht oder an das Ministerium unterlegt werden, eine Kopie, aber jenen vom 1. März Nr. 57., was die Serbianer betrifft, hat sich S. Exzellenz mit tiefem Schmerz eines geistlichen Oberhirten ausgesprochen; soweit geht der Glaube der Nazionalität, dass aus ihr nur Gutes hervorgehen könne. Der Herr General hat entschuldigend geantwortet und auf mein Anerbiethen die ganze Last der Schuld mir zugewälzt. Ich übernehme sie und werde, wie mir die Dienstgeschäfte ruhiges Überlegen gestatten, die durch die Serbianer herbeigeführten Übelstände auseinandersetzen, Punkt für Punkt beweisen, dass derjenige es nie verantworten kann, so die Serbianer in das Land rief. Raub, Plünderung, Verwüstungen bezeichnen ihre Fusstappen, das grösste Übel ist, sie haben Intolleranz und alle vorbezeichnete Laster

Bevölkerung eingeimpft, dass es einer ganzen Generazion wieder bedarf, wo der Mensch neben dem Menschen ohne Rücksicht der Art von Gottesverehrung wird gemüthlich wohnen. Das nennen die Herrn Wohlthat für ein Land, Schutz einer Regierung!

Ein weiterer Übelstand ist das Ernennen von Nazional-Offiziere, welchen Titel auch Linienoffiziere angenommen haben. Die Jugend ohne Überlegung folgt dem Impulse des Ereignisses, übernimmt die Stelle, für welche der gereiftere Verstand bestimmt ist, fühlt die Eitelkeit verletzt soll sie wieder die leitenden Zügel aus der Hand legen, was auch in einemsten Berichte an S. Durchlaucht angeführt wurde, dadurch und besonders durch die Wahl der Individuen sind auch zum Theil die Bande der Disziplin gelockert worden, eine Art Kommunismus ist schon so weit eingerissen, dass vor zwei Tagen der Braten für den Tisch des Generalen bestimmt, gewaltsam aus der Küche genommen wurde.

Um diesen Übel zusteuern, dürfte es höchst nothwendig seien, das syrmische, die beiden Banater Regimenter und die Tschaikisten ganz neu zusammen zu stellen, fähige, umsichtige, konsequent strenge Kommandanten ihnen geben, damit der lebenden Maschiene eine neuer Geist eingehaucht werde, denn sonst sind wir am Anfange der Bewegung, da die Sucht nach Stellen und Reichthum auf fremde Kosten schon zu tief gewurzelt ist.

714.

Pest, 1849 március 17.

Szabó Antal, Temes megye volt első alispánjának Windischgrätz herceghez intézett emlékiratából.

Eredeti irat. Wien. St. A.; Kab. Arch. Schwarzenberg Nachlass. VII.

ad Nr. 487.
Fasc. VII.

... Die Allerhöchsten Manifeste, besonders das a. h. an den Patriarchen Rajacsits, ddto Olmütz am 15. Dezember 1848 erlassene Handbillet ... und deren Sinn sind so klar, dass man aus selben zur allgemeinen Beruhigung nur jene Folgerung ziehen durfte, dass die verhiessene Wojwodschaft in Hinsicht ihres Wirkens und Kreises, erst nach hergestelltem Frieden, zu arrangieren und definiren sei; und zwar um so mehr, weil es nicht die leichteste Aufgabe ist, *mit Berücksichtigung der* Rechte der übrigen Völkerschaften eine solche Institution —

besonders mit jenem Wirken, und mit jenem Gebiethe, wie die Serben selbe in Anspruch nehmen, — zu begründen, welche laut historischen Wissens in Ungarn nie, — am allerwenigsten aber unter der Regierung des Hauses Habsburg, — in Bezug der Serben *factisch* und *gesetzlich* stattfand, und welche Institution, wenn selbe noch die Losreissung eines gewissen Terrains vom Mutterlande mit sich führen sollte, nur die Unzufriedenheit der überwiegenden andern Nationen erregen, und den wilden Kampf der gekränkten Nationalitäten entflammen würde.

...Am 19-ten Jänner l. J. erschien General Thodorovits mit 4000 Gränzern und 12.000 servianischen Landstürmern unter der Stadt Werschetz gerade in jenem Augenblicke, wo die beiläufig 3000 Mann starken Insurgenten mit 36 Kanonen im Abzuge begriffen waren; und, indem diesen der Weg abzuschneiden gedroht wurde, sich durchschlagen mussten, und mit unbedeutendem Verlust sich auch durchschlugen.

Die Stadt wurde nun besetzt, aber für erobert betrachtet, darum erlaubte man eine 24-stündige Plünderung, der man nach 4 Tagen kaum steuern konnte; ... man belägte rein und allein die schon geplünderte deutsche Seite mit einer Brandsteuer von 60.000 C. M.

Nach Besetzung der Stadt, wurde der städtische Magistrat und der vom Temesvarer kais. Gespanschafts-Comité ernannte Beamtenstand beseitigt, und ein Central-Comité für den Werschetzer Bezirk eingeführt.

Dieses Comité führte allsogleich die serbische Sprache zur Geschäftsprache ein, und seine Commissäre mit servianischen Waffenträgern gestützt, in die übrigen Gemeinden ab, hob die alte Ordnung auf, und errichtete überall Comités. Die bisherigen Dienstsiegel wurden beseitigt, und statt dieser die serbischen Wappen eingeführt, die erstaunten deutschen, walachischen und ungarischen Mitglieder der Gemeinden-Comités mussten schwören: dass sie dem Kaiser Treue leisten, und bereit sind, für den Kaiser und für die serbische Nation Gut und Blut zu opfern. Auf dem Stadthause und auf den Thürmen der catholischen Kirchen muss nebst der kaiserlichen auch die serbische Fahne flattern. Auf dem Werschetzer k. k. Salzamte ist nur das serbische Tricolor zu sehen, und den kaiserlichen Aar verdrängte das serbische Wappen. Hiebei ist zu bemerken: dass der zum Temeser Comitat gehörige Werschetzer Bezirk ungefähr 100.000 Seelen hat, und darunter Illyrer, Serben oder Ratzen, höchstens 15.000 Seelen sind.

Man nahm ferner durch Commissäre die königl. Cameral-Güter für die Wojwodschaft in Besitz, und die vorgefundenen k. Cameral-Beamten bestättigte man nur so: dass sie den Eid

der Treue für den Kaiser und die serbische Nation leisten mussten. Bei den politischen Einziehungen wird nicht darauf gesehen, wer gegen die Dynastie, sondern wer gegen die serbische Nation sündigte.

In Werschetz und der Umgebung handhabt die Polizei der Belgrader Polizei-Chef Nikolits mit seinen Buli-Baschas und servianischer Besatzung. Die raizische Bevölkerung im Banat wird überall bewaffnet, und die anderen Nationen, zu den Waffen greifen zu dürfen, ausgeschlossen...

Der Herr Patriarch unterfertigt sich überall als Verweser der serbischen Wojwodschaft, die doch im Sinne der a. h. Erklärungen, ja selbst nach dem Geiste der neuen Constitution factisch noch nicht dastehen dürfte.

Das Commando des Pancsovaer, des Deutsch-Banater Grenz-Regimentes, welches bisher zum Banater General-Commando gehörte, ist von der Position enthoben und der serbischen Wojwodschaft unterworfen. Mit Anfang des Monats März sollte zu Gross-Becskerek der Regierungsrath der serbischen Wojwodschaft gebildet werden, wozu die Mitglieder schon ernannt und einberufen wurden.

S. Durchlaucht der Herr k. k. FM. Fürst zu Windisch-Grätz haben befohlen, dass die ungarischen 1 und 2 Fl Geldnoten in allen k. k. Cassen angenommen werden sollen; der Herr Patriarch aber hat selbe ausser Cours gesetzt, dafür anbefohlen: dass man die Geldnoten der serbischen Wojwodschaft anzunehmen verpflichtet sei.

Mit einem Worte: man hat die serbische Wojwodschaft nach eigenen Ansprüchen factisch eingeführt, und dazu soviel Terrain genommen, als möglich war. Die Organisirung ist mit jener, welche im Fürstenthum Serbien besteht, gleichsinnig, gleichgeistig. Bei dem factischen Verfahren beruft man sich auf das kaiserliche Wort, und auf den Vorwand, als hätte man den Theil des Banates, wo die Wojwodschaft factisch eingeführt wurde, mit öst.-serbischen Waffen erobert; wo doch die Insurgenten freiwillig abgezogen sind...

Übrigens genirt man sich gar nicht offen und frei aussprechen, dass der Kaiser von Österreich auf die Wojwodschaft nicht mehr Recht auszusprechen habe, als der Sultan in Bezug auf Servien... besitzt; ja die Fanatiker gehen so weit, dass sie sagen: man werde die Wojwodschaft mit Servien und Bosnien vereinen, sich von beiden Kaisern lossagen, und ein eigenes serbisches Kaiser- oder König-Reich bilden.

Es ist gewiss, dass der factische Eingriff des Patriarchen in die so schwierige Verhältnisse, für die übrigen und zwar überwiegenden Nationen, sehr niederschlagend ist, die höchste

Unzufriedenheit erregt, unendlich viel Unmuth stiftet, und den Fleiss, besonders der Deutschen, sehr herabstimmt, sozwar, dass Alle an das Auswandern denken. Da die Serben oder Raizen, wenige ausgenommen, an Seelen- und Herzensbildung wirklich auf einer sehr niedern Stufe stehen, und von ihrer Loyalität oder menschenfreundlichen Einwirkens Nichts zu erwarten ist: — so muss man, — vor ihrem rohen Übermuth, Hang zum Despotismus und Gewinnsucht, — zurückbeben.

Der Herr Patriarch Rajacsits hat bisher, die Aufregung seines Volkes benützend, rein im Interesse des a. h. Kaiserhauses und der gesammten Monarchie gehandelt; nun aber scheint es: als ob Herr Patriarch durch die gesteigerten Ansprüche seines Volkes, und durch die Umstände fast auf dieselbe Bahn geschleudert worden wäre, — welche Kossuth eröffnete.

Das Landvolk — der Bauernstand ist redlich und bieder; so, wie überall, nimmt es nur durch Zwang oder Fanatisierung Antheil an den politischen Umtrieben: nur das städtische Volk, die hochgespannten Geister hochmüthiger Personen, wie z. B. Georg Stratimirovits, das Heer der Advocaten und Scribler, — vorzüglich aber der Habsucht und des Eigennutzes Daemon der Kaufleute, Handelsmänner und Professionisten führen die Hauptrollen in dem begonnenen Drama, wozu als Beweis dienen kann: dass man vorzüglich die Juden verfolgt, und laut eines, im Monat Mai 1848 zu Carlovitz in einer Volksversammlung, gebrachten Statutes die Juden in der Wojwodschaft keinen offenen Handel treiben dürfen, was man auch factisch bewies, denn bei Gelegenheit des Ein- und Durchzuges der servianischen Horden, wurden die Juden überall und ohne Unterschied ausgeplündert und vertrieben...

Der serbische, oder wie man bisher sagte illyrische Fond der Nation ist... derangirt, und besteht meistens aus Obligationen, die in jüngster Zeit gewiss nicht realisirt wurden. Private... werden wenig beigetragen haben, da der Beitrag in jenen Zeiten noch mit dem Kopfe verbunden war.

Dagegen wurden alle in der k. k. Militärgränze vorfindigen Salz-, Mauth- und Dreissigst-Gefälle empfangen, alle Kirchen- und Gemeinde-Cassen in Beschlag genommen. Die Gränzstädte, z. B. Carlovitz, Semlin, Pancsova etc. mussten ungehäuere Summen zahlen, wozu die übrigen Nationen ebenso beigetragen haben.

Die deutschen, walachischen und ungarischen Gemeinden in der Gränze — welche anfangs nur darum an der Bewegung keinen Antheil nehmen wollten, weil die Bewegung das Gepräge der serbischen Nationalität- und Religions-Beschwerden zeigte

— wurden abgebrannt, verheert, oder mussten 10.—20.000 Fl. C. M. zahlen, — in neuerer Zeit aber, wo das Interesse der Dynastie und des allgemeinen Wohls mehr aus dem Hintergrund hervortrat, — leisteten selbe gleiche Dienste.

Nun aber ist aus Fényes Eleks Statistik vom J. 1846 ersichtlich, wie folgt: Deutsch-Banater Grenzregiment 116.000 Seelenzahl — darunter Raizen nur 50.000 —; Illyrisch-Banater Regiment 61.000, — darunter Raizen 61.000 [?]; Roman-Banater 80.000, darunter Raizen 14.000.

Es ist möglich, wie man glaubt, die serbische Regierung und die Familie des Exfürsten Obrenovits Unterstützung darbothen; indessen, so wie man die Quelle der Unterstützung nicht genau beurtheilen kann: ebensowenig kann man selbe als Verdienst der serbischen Nation im Allgemeinen zusprechen. Dass man die Servianer gewann, kann nur der serbischen Regierung und dem Patriarchen als Verdienst zugeschrieben werden; nicht aber den Servianern überhaupt, denn diese hatten ja gute Löhnung und freie Beute; sie hatten die Bergstadt Moldova mit einem Schaden von Millionen abgebrannt, ausgeraubt, zerstört, und schleppten in Beute und Raub ungeheuren Werth aus Ungarn, indem sie anderseits viele Verheerungen und Erbitterungen verursachten.

Es ist daher eine unverschämte Anmassung, alsogleich das ganze Banat sammt Militärgränze, wo, bei einer Gesammt-Bevölkerung von 1,200.000 — die Serben nur 200.000 Seelen zählen — und die Bácser und Baranyaer Gespannschaften in Anspruch zu nehmen, und hier serbische Suprematie ausüben zu wollen.

Schliesslich ist noch zu bemerken, dass die Aufwiegelung des Volkes nur Raub und Mord zur Folge hatte; weiterhin ist wohl zu wissen: dass das aufgewiegelte Volk wohl auf das Eigenthum des Grundherrn, und der anderen Nationen seine Absichten richtete... allein an die Treue, an die Dynastie, an die Gleichberechtigung anderer Nationalitäten, an das allgemeine Interesse, dachte sie nie! Auch ist, und kann nicht in Abrede gestellt werden: dass die serbische Bewegung in sich ein Verdienst trug, welches hauptsächlich darin bestand: dass wegen dieser Bewegung die Armee des Insurgenten nicht concentriert werden konnte, sondern getheilt werden musste, und durch diesen Schach die treue kais. Armee Zeit gewonnen hat, obschon man anderseits der Meinung sein dürfte: dass, wenn die serbische Bewegung nicht so voreilig geschieht, die Bewaffnung Ungarns vielleicht auch nicht so rasch, so separatistisch und mehr im Interesse der allgemeinen Armee vor sich gegangen wäre... Die Provinzialen Serben haben nur negativ gewirkt, d. h.

sie waren verdächtig und man schloss sie von Seite der Ungarn von der Bewaffnung aus; wobei noch die Frage steht: ob die Provinzial-Serben sich mit den Ansprüchen der Nationalitäten hatten mitreissen lassen; oder ob sie mit dem Strom des Zeitgeistes geschwommen wären? — da der grösste Theil des serbischen Adels, die Diplomaten überhaupt, und die Proletarier immer zur Opposition gehörten.

Man kann daher nur mit Bestürzung den Umstand beurtheilen, dass ... in dieser Zeit, gerade die kleinere Fraction der Serben durch ihre Anmassungen, die Fackel der Zwietracht und des Nationalhasses in den schönen Gefildern der unteren Donaugegend neuerdings anzünden will, und sich für seine vorgeblichen Verdienste gleich, eigenmächtig bezahlen macht, und zwar auf Rechnung anderer Nationen, auf Rechnung des fremden Gutes!

Indessen hofft man, dass die überwiegenden andern Nationen der Suprematie der Serben nicht unterworfen; dass die Integrität des Landes nicht beeinträchtigt, und dass der Herr Patriarch im Sinne der neuen Constitution §§. 120, 121 u. 122[1] bald zurecht gewiesen wird, und man sich sohin der hergestellten Ruhe und Ordnung, baldigst erfreuen dürfe.

Szabó Antal, volt temesmegyei alispán báró Rukavina bánsági főparancsnok felszólítására írta meg emlékiratát Schwarzenberg herceg, osztrák miniszterelnök részére, kinek Windischgrätz herceg 1849 március 21-én küldte meg ezen emlékiratot.

715.

Bécs, 1849 március 17.

Mayerhofer ezredes tudatja Rajacsits pátriárkával a szerb kérdésben elért eddigi eredményeket és a pátriárka biztosi kinevezését.

Másolat. Djejanija. 1849. No. 506.

Euere Excellenz!

Ich habe die Ehre Euere Excellenz die Anzeige zu machen, dass unsere Angelegenheit, welche ich zweimal im Ministerrathe und durch zwei Denkschriften auf das beste vertreten habe, gute

[1] § 120. In so lange die durch diese Reichsverfassung bedingten organischen Gesetze nicht im verfassungmässigen Wege zu Stande gekommen sind, werden die entsprechenden Verfügungen im Verordnungswege erlassen.

§ 121. Bis die neuen Gesetze und Verordnungen in Wirksamkeit treten, bleiben die bestehenden in Kraft.

§ 122. Die Behörden bleiben bis zur Ausführung der sie betreffenden neuen organischen Gesetze und Verordnungen in ihrer Wirksamkeit.

und nahe Aussicht zu einer befriedigender Lösung, vorläufig im Bezug auf die provisorische Administration hat.

Euere Excellenz werden, so wie ich schon im Monate Jänner beantragt habe, als kaiserlicher Commissair für das von uns besetztes Gebiet bestellt und mit der ganzen Exekutivgewalt daselbst betrauet werden. Um zugleich den für Ungarn erklärten Kriegszustand sein Recht widerfahren zu lassen und die Verbindung der Militäradministration in den Grenz-Regimenten mit dem Kriegsministerium zu vermitteln, wird Ihnen eine Militärperson bei der kaiserlichen Regierung beigestellt werden, wozu die Wahl, wie ich erfuhr, mich selbst treffen soll, was mir wohl zur besonderen Ehre gereicht und im Bezug auf die Gemeinschaft des Wirkens mit Euer Excellenz hohen Eigenschaften nicht zu wünschen übrig liesse, allein für mich unter den gegenwärtigen Verhältnissen eine sehr dornevolle schwierige Stellung ist, welche nicht weniger als mir erwünscht, sondern vielmehr ganz gegen meine Absichten, Ansprüche ist, welche ich Euerer Excellenz freimüthig bekannt zu machen die Ehre hatte. Ich hoffe, dass bald eine Zeit der Ruhe, definitiver Organisierung eintreten wird, wo die Erneuerung des künftigen Wojwoden uns beiden gestatten wird, einigermassen von den grossen Anstrengungen auszuruhen, welchen wir uns für das beste des Volkes und des Vaterlandes unterziehen müssten. Bis dahin werde ich die schwierige Aufgabe übernehmen, da ich trotz meiner Unvollkommenheit keine bessere Person für die Interessen des Volkes und der Regierung zu beenden im Stande wäre.

Ich bin beauftragt, mich heute noch zu Sr. Majestät dem Kaiser nach Olmütz zu begeben, wo ich die serbische Sache vor dem Throne selbst vertreten und die definitiven Aufträge in Bezug auf die vorläufige Administration empfangen werde. Sorgen sie nicht, dass ich nicht so warm und energisch spreche, als einer, der Ihren thun würde. Ich habe Ihre Sache ganz zu den meinen gemacht und werde sie als solche zu vertreten wissen. Der Erfolg liegt in Gotteshand und in dem Entschliessen eines jungen Monarchen, von dessen vortrefflichen Eigenschaften alle Welt entzückt ist, und in den Anträgen eines Ministeriums, welches das allgemeine Beste redlich mit festen Beschlusse will.

Ich bitte Euere Excellenz sogleich Copien der Privilegien der serbischen Nation nach jenen Originalen verfassen zu lassen, welche sich im Besitze der Nation befinden, indem man in den hiesigen Archiven noch nicht alles aufgefunden hat, worauf sich bezogen wird, wogegen ich versprach, alles dasjenige zu liefern, was sich im Besitze der serbischen Nation befindet.

Höchst schwierig wird die Territorialfrage sein, allein ich habe hierbei nichts nachgegeben und zu meiner Überraschung gerade von Seite des Baron Kulmer hinsichtlich Syrmiens den geringsten Wiederstand gefunden. Am schwierigsten scheint es mit der Bacska zu werden, welche die Ungarn die Perle ihres Landes nennen, allein ich habe gefragt, wie eigentlich die Ungarn, welche in sehr geringer Anzahl daselbst wohnen, zu diesen Anspruche kommen, und was er ihnen auch, falls sie Recht behielten, für wesentlichen Nutzen bringen soll. Vorzüglich wird es auf die Stimmung des Comitates selbst ankommen und ich bitte Euere Excellenz daher diese durch gute Behandlung desselben so gut als möglich zu erhalten. Ist H. v. Rudics bei Ihnen, so ist in dieser Beziehung schon viel gewonnen. Jedenfalls dehnt sich unser Provisorium über die Bacska aus und bildet ein gutes fait-accompli für die Zukunft, ohne deshalb das Ministerium zu zwingen, offen mit der ganzen Conservativen Partei und Ungarn in Opposition zu treten. Für den Wojwoden ist mir eine ganz analoge Stellung und ein ähnlicher Wirkungskreis, wie für den Banus bereits zugesagt, und er würde, wenn die Wojwodschaft, wie ich hoffe und voraussetze, in die Reihe der Kronländer eintritt — zugleich der kaiserliche Statthalter und kommandirender General in derselben sein.

Unsere provisorische Administration besonders in den Criminal-Comites stimmt ganz mit dem neuen Gemeindegesetz, welches ich mitbringen werde, überein, das wird sich dem Ministerialplane sehr gut einschliessen lassen.

Ich werde auch die Systemal-Verbesserungen für die ganze Militair-Grenze, wenigstens im Entwurfe, mitbringen und auch hindurch wohlgesinnt zu befriedigen.

Das Finanzministerium ist geneigt uns die Rückstände, welche der Nation für Verpflegung der Grenztruppen von Jänner bis Ende December gebühren, im Wege des Kriegsministeriums zukommen zu machen, wodurch die Banknoten sogleich eingelöst werden können. Ich bitte Euere Excellenz vorläufig den Ausweis vorbereiten zu lassen, was der Verpflegsrückstand für jeden Monat beträgt, damit wir unsere Forderung nach meiner Rückkehr sogleich stellen können.

Die Grenzen bekommen auch Monturentschädigung, Montur, kurz alles, was möglich ist.

Die Einführung der Militair- und österreichischer Gesetze während des Provisoriums hat sehr guten Eindruck gemacht.

Orden und Auszeichnungen für die Serbier bringe ich mit. Für Danilewski folgt selbe in 14 Tagen.

Ich bitte dies alles vorläufig geheim zu halten.

Verzeihen E. Excellenz, ich schreibe im Fluge zwischen einer Ministerial-Conferenz und meiner dieser Depêche-Abgang mit der Eisenbahn.

Ich werde alle Aufträge gewissenhaft besorgen und gedenke bald nach meiner Rückkehr von Olmütz über Pesth zu Euerer Excellenz zurück zu kommen, jedenfalls aber werde ich sogleich wieder berichten.

Ich bitte Vertrauensmänner gut und sehr sorgfältig zu wählen, es hängt viel davon ab. Zsivanovics wäre sehr gut.

716.

Bécs, 1849 március 20.

Mayerhofer ezredes a pátriárkát értesíti az osztrák kormánynál és a császárnál elért eredményekről.

Másolat. Karlóca. Djejanija. 1849.

Euer Excellenz!

Vor wenigen Stunden bin ich von Olmütz zurückgekommen, woselbst ich Seiner Majestät unsern Kaiser alles, was die serbische Nation ihre Verdienste und Wünsche betrifft, in einer dreistündiger, wichtiger Audienz darzustellen die Ehre hatte.

Ich kann Euere Excellenz, die hohe Einsicht, den Geschäftsernst und die freisinnige, milde Richtung unseres jungen ausgezeichneten Monarchen nicht lebhaft und eindringlich genug beschreiben. Er ist in allen Fragen auf das wohlwollendste und gründlichste eingegangen, und fühlet für die Verdienste der Nation die wärmste und aufrichtigste Anerkennung, so dass es nur der nothwendigen Rücksicht auf die einmal ausgesprochenen Constitution-Formen, und der gleichen Sympatie für andere zum Reichsverbande gehörigen Nation zuzuschreiben ist, wenn nicht jetzt schon definitiv alles dasjenige vorgekehrt werden kann, was den Wünschen der Serben entspricht. Um dieses jedoch anzubahnen und den aufgetauchten Administrations-Conflikten zu begegnen, werden Euere Excellenz vorläufig als kaiserlicher Commissär mit der Verwaltung des ganzen von uns besetzten Landes beauftragt werden und ich selbst bin bestimmt Ihnen zur Vermittlung der Administration-Angelegenheiten mit der Militair-Behörde, welche wegen des bestehenden Kriegszustandes in Ungarn eigentlich allein zu verwalten hatte, denn zur Leitung der Grenz-Angelegenheiten an das Kriegsministerium zur Seite zu stehen. Meine Aufgabe wäre schwer, wenn ich nicht mit einen so erlauchten, mit mir völlig gleichgesinn-

ten Staatsmann, als Euere Excellenz sind, zu thun hätte und wenn ich nicht dies durch eifrige Theilnahme und wichtige Dienste wohlverdientes Vertrauen der Nation und der Gränzer befässte. Ich hoffe, Euere Excellenz werden mit der getroffenen Verfügung zufrieden sein, denn bisher waren wir ja über alle Grundsätze, welche zum Besten der Nation und der Monarchie gereichen sollten, einig, oder doch im Stande uns auf das leichteste zu verständigen.

Ich, so wie Euere Excellenz selbst, wünsche nichts sehnlicher, als diese provisorische Administration recht bald an die definitiven Regierungs- und National-Autoritäten übergehen zu können, welche uns der Vereinbarung Ihrer hieher berufenen Deputierten mit jene der übrigen Nationen und mit der Regierung hervorgehen und wie ich hoffe, jeden Wohldenkenden befriedigen werde. Ich wünsche denn nur an eine neue, ganz andere Bestimmung des guten Andenkens und das Wohlwollen der mir wahrhaft theuerer serbischen Nation mitzunehmen.

Vorläufig haben Seine Majestät der Kaiser die Gnade gehabt mich zum General zu ernennen, was ich nur jenen Verdienste zuschreiben kann, welche ich mir durch die Treue und Tapferkeit der serbischen Nation zu sammeln so glücklich war, was ich auch S. Majestät im Gegenwart aller kaiserlichen Prinzen sogleich ausdrücklich erklärt habe.

Ihre kaiserliche Hochheit die Erzherzogin Sophie und Erzh. Franz Carl haben sich lebhaft der Unterredung erinnert, welche sie im vorigen Jahre in der trübsten Zeit mit Euerer Excellenz zu Innsbruck hatten und trugen mir beide auf dieselben und die serbische Nation Ihre Hoche Theilnahme und Anerkennung jener Verdienste zu versichern, welche Hochdieselben bis zu Thränen gerührt haben.

Überhaupt fand ich am kaiserlichen Hofe die beste Stimmung für die Nationalsache und glaube, dass das Volk in dieser Beziehung nichts besseres wünschen kann.

Dem Einschreiten von Seiten des Militair und besonders des Generals Rukavina zu beseitigen, begebe ich mich in 2, längstens 3 Tagen über Ofen, wo ich den Feldmarschall darüber aufzuklären beauftragt bin, nach dem Hauptquartier des Banus und so dann auf den nächsten Weg zu Euerer Excellenz, welche ich bitte, bis dahin den ordnenden und versöhnenden Mittelweg mit wohlerkannter Klugheit ferner fortzugehen.

Die Walachen und namentlich Bischof Schaguna scheinen einiges Misstrauen gegen eine vorausgesetzte Anmassung von Hegemonie und Suprematie durch die serbische Wojwodschaft und das Patriarchat über ihre Nation gefasst zu haben und sind deshalb seit längerer Zeit zu Demonstrationen um Einwir-

kung eine selbstständige nationale Verwaltung und Stellung im Kaiserstaate, im Hoflager und im Sitze des Ministeriums anwesend. Ich habe gestern eine lange Unterredung mit dem Bischof gehabt und erwarte ihn morgen hier, um bei dem Ministerium über die Sache zu sprechen.

Es ist höchst nöthig, dass die serbische und wallachische Nation, welche namentlich im Banate untheilbar vermischt neben einander wohnen, über ihre Interessen und Ansprüche in politischen und kirchlichen Beziehung vereint war, sonst könnte leicht die nothwendige Rücksicht auf beide Nationen dem Erfolge den Wunsch jeden einzelnen Eintrag thun. Ich werde auch diese Vereinbarung nach Kräften hinzuarbeiten trachten und bitte auch Euere Excellenz in demselben Sinne zu wirken.

Bischof Schaguna beschwert sich in dieser Beziehung über das Verfahren des Bischofs Živković in Temesvar, welcher walachische Pfarrer und andere Vorsteher im Banate vorladen und mit Absetzung bedrohen soll, wenn sie sich den Bestrebungen für die romanische Nationalität anschliessen oder eine Wirksamkeit in dieser Richtung dulden sollten. Ich bitte Euere Excellenz an die Stelle dieses Einschreitens ein versöhnendes einführen zu lassen, welches nebst dem guten Beispiele, das wir von unserer provisorischen Verwaltung geben wollen, am meisten zur Beruhigung der anderen Nationen in der Wojwodschaft über ihren Zukunft beitragen soll.

Das Semliner Comite eröffnet in Folge eines Beschlusses Euerer Heiligkeit die Briefe noch immer, dieses ist schon der Real-Autorität vom Ministerium abgestellt worden und lauft die Garantien der Constitution zuwieder. Ich bitte doch E. Excellenz hinwegen einzuschreiten die Gnade haben. Ebenso befiehlt das Comitee zu Semlin dem Postamte ihm nur in serbischer Sprache zu schreiben. Dieses ist wider die Gleichberechtigung und dem gesunden Sinn, da das Postamt ist eine allgemeine Reichsanstalt und ihre Beamten können unmöglich veranlasst werden in serbischer Sprache mit dem Comitee zu correspondieren um so weniger, als sie wohlbekannt hiezu die Befähigung gar nicht haben. Dieses Verfahren wäre gerade wie jenes der Magjaren und würde heftige Reaktion ohne alle gegründete Ursache hervorrufen. Es soll jeder reden und schreiben so gut er es kann, wann es nur sonst vernünftig und wohlthätig für das Volk ist. Übers Kniebrechen lässt sich aber eine so langjährige vernachlässigte Sache, als die serbische Literatur ist, vollends nicht.

Die Universität in Karlovitz, von deren Nutzen alle Welt schon hier und in Olmütz überzeugt worden ist, wird schon die Mitteln bilden, die Sprache wirksamer zu erbilden, als ein Post-

befehl oder Bericht dieser Anstalt. Ich bitte E. Exzellenz Ultra-Tendenzen in dieser Beziehung ernstlich entgegen zu treten.

Ich sehne mich nach der Rükkehr, habe aber keine Zeit mehr so viel zu schreiben, als ich gerne wollte, denn der Courier geht ab.

717.

Buda, 1849 március 20.

Windischgrätz hercegnek Schwarzenberg herceg osztrák miniszterelnökhöz intézett, a szerb viszonyokról szóló irata.

Eredeti irat. St. Arch.; Kab. Arch. Schwarzenberg Nachlass. VII. No. 486.

Nr. 1292/P. A. S.

Es stellt sich von Tag zu Tag die Nothwendigkeit dringender hervor, der Civil-Verwaltung des Banates eine bestimmte Form zu geben. Die Reibungen und Klagen des kommandierenden Generalen im Banate über den Patriarchen Rajacsich und umgekehrt, mehren sich. Das um den commandirenden Generalen im Banate gesammelte Kriegscomite besteht zwar aus geachteten, ehrenhaften Männern, doch mit durchaus magyarischer Färbung, und dessen zu grossen Einfluss auf Baron Rukavina ist als die Hauptquelle aller Reibungen anzusehen. Dieses Comité, welches das Gebot der Nothwehr in's Leben rief, sollte sobald als nur möglich einer geregelten Civil-Verwaltung, wenn auch vor der Hand nur provisorisch, Platz machen, um damit auch den serbischen Übergriffen ein Ziel zu setzen.

Nach der Verfassungsurkunde vom 4-ten des Monats[1] scheint das Banat zur Krone Ungarns zu gehören, obgleich bezüglich der serbischen Wojwodschaft durch den § 72 deren Vereinigung mit einem andern Kronlande in Aussicht gestellt wird.

Hierin bestärken mich auch die Verfügungen des Finanzministeriums, vermöge welchen die Kameralverwaltung des Banates von jener in Ungarn getrennt, und direkte in's Einvernehmen mit besagtem Ministerium in eben der Weise, wie jene in Ungarn tritt.

Es ist nothwendig, dass sobald als möglich in den 3 Banater Komitaten königl. Kommissäre, so wie ein Militär-Distrikts-Kommandant ernannt, und die Civilverwaltung bestimmt werde, mit welcher sich die königlichen Kommissäre in jene Verbindung zu bringen haben, wie es in Ungarn mit der provisorischen

[1] Lásd a 693. számú iratot a III. k. 488. lapján.

Civil-Behörde bei voller Aufrechterhaltung des Belagerungszustandes bereits der Fall ist.

Zum königlichen Kommissär für diese 3 Banater Komitate hat mir zwar der kommandirende General Baron Rukavina vor einiger Zeit den Hofrath Baron Ludwig von Ambrózy in Vorschlag gebracht, allein der Ban Croatiens, den ich darüber um seine Wahlmeinung anging, glaubt, dass Joseph von Rudics, früherer Obergespann des Bácser Komitates, als ein katholischer Serbe und eben so, wie Baron Ambrózy in bewährter Treue seinem Monarchen ergeben, mehr die Eignung hiezu besitze, und weniger die Eifersucht und das Misstrauen der Serben erwecken würde, als es bei Ambrózy der Fall wäre, der stets die magyarischen Interessen vertrat. Rudics würde ich jedoch nur zum k. Kommissär für Temes und Torontál, für Krassó aber den früheren Landtags-Abgeordneten Peter von Mocsonyi bestimmen, da die Bevölkerung dieser Gespannschaft grössten Theils aus Romanen besteht, bei denen er einen überwiegend grossen Einfluss übt.

Zum Militärdistrikts-Kommandanten halte ich den Oberst von Mayerhofer am geeignetsten, da er mit geringer Ausnahme das allgemeine Vertrauen der verschiedenen Partheien besitzt; nur müsste er, um in dieser Sphäre mit gehörigem Ansehen wirken zu können, zum Generalmajor befördert werden.

Baron Ludwig Ambrózy, dem die Kameral-Verhältnisse im Allgemeinen, besonders aber jene des Banates gründlich bekannt sind, da er lange Zeit die Cameral-Administration desselben geleitet hat, und durch seine besondere Dienstleistung daselbst, in den Freiherrnstand erhoben, und mit einer Donation belohnt wurde, könnte zum provisorischen Chef der Cameral-Verwaltung des Banates ernannt werden; denn es ist unerlässlich, dass die von den Serben dermalen occupirten Cameral-Güter, welche sie im Namen der Wojwodschaft verwalten, wieder in ihre frühere gesetzliche Dependenz zurückversetzt werden. Auch im Bácser Comitate haben sie die grosse Cameral-Herrschaft Zombor mit Beschlag belegt, und serbische Beamte daselbst einzusetzen begonnen.

Nach § 73 der Reichsverfassung wird Croatien, Slavonien und Dalmatien ein Kronland bilden. Folglich dessen administrative und militärische Verwaltung in der Person des Banus sich konzentriren, wodurch das Fortbestehen des slavonischen und dalmatinischen Generalkommando als überflüssig erscheint, und daselbst bloss Militär-Kommanden wie zu Linz, Troppau genügen würden, welche in Abhängigkeit von dem General-Kommando zu Agram zu stehen hätten.

Auch das Fortbestehen des Banater Generalkommando, sobald entschieden wird, zu welchem Kronlande sich das Banat anschliesst, dürfte dann nicht mehr zeitgemäss erscheinen, und könnte dann gleichfalls durch ein Militär-Kommando verwaltet werden.

Ich ersuche E. Durchlaucht mir über alle diese Andeutungen bald möglichst Ihre Ansichten gefälligst mittheilen zu wollen, um die Regelung der bis nun verworrenen Verhältnisse des Banates in Behandlung nehmen zu können, denn dem längeren Fortbestehen der Reibungen zwischen dem kommandirenden Generalen und den Patriarchen, so wie den Übergriffen des Letztgenannten muss baldigst ein Ziel gesetzt werden.[1]

Schwarzenberg herceg 1849 március 28-án értesíté Windischgrätzet, hogy Mayerhofer tábornok személyesen Budára utazik s a további teendőket elő fogja adni.

Az uralkodó egyben elvárja e tekintetben Windischgrätz herceg további előterjesztését.

718.

Bécs, 1849 március második felében.

Cserghеő kir.' kamarai közigazgatási ülnök emlékirata a szerb vajdaság felállításáról, melyet Bach miniszter felszólítására terjesztett be.

Eredeti irat. Wien. St. A.; K. A.; Nachlass Schwarzenberg. IV. 188. Dátum nélkül.

Dem hohen Befehle E. Exzellenz gehorchend nehme ich mir die Freiheit meine Ansichten über die im Banate und in jenen Theilen Ungarns, die ich auf meiner Reise nach Wien durchzog, obwaltenden politischen Verhältnisse, wie auch über die Art, auf welche den immer mehr und mehr auftauchenden serbischen Wirren ohne eine gewaltige Erschütterung der annoch bestehenden Verhältnisse gesteuert werden könnte, offen und aufrichtig, wie es meine Sendung fordert, zu schildern.

Um aber in dieser Hinsicht durch weitläufige Aufzählung der aus der serbischen Bewegung in jedem Zweige der Administration entspringenden Beirrungen nicht lästig fallen zu müssen, beschränke ich mich allein auf den serbischen Patriarchen Rajacsits zur Rechtfertigung seines gesetzwidrigen Verfahrens vorgeschützten Motive.

[1] Lásd a 622., 630., 631., 633., 638., 653., 654., 662., 668., 675., 698., 699., 700., 704., 705., 709., 717., 719., 725., 726. számú iratokat a III. k. 318., 335., 337., 344., 358., 394., 397., 410., 429., 446., 496., 501., 503., 512., 513., 520., 548., 555., 573. és 575. lapjain.

Patriarch Rajacsits stützt die von ihm geleitete serbische Bewegung:

1. auf die angeblich vorhandenen älteren Freiheitsbriefe und auf die der serbischen Nation verliehenen Privilegien,

2. auf das allerhöchste Manifest vom 15. Dezember 1848,

3. Auf den § 72 der Reichsverfassung und endlich:

4. auf die falsch aufgestellte Idee der Occupation.

Was die im 1. Punkte erwähnten älteren Freiheitsbriefe betrifft, glaube ich mich nicht zu irren, wenn ich behaupte, dass im strengsten Sinne genommen Freiheitsbriefe niemals existirt haben, denn die ungefähr im Jahre 1690 ins Banat und in den Bácser Komitat eingezogenen Serben waren Flüchtlinge, die dem türkischen Joche entkommend auf dem Boden Ungarns Schutz fanden. Und da man ihnen freien Handel und überhaupt jedwede Art des Erwerbes gewährleistet, die Nationalität und Kirchenangelegenheit in dem Leopoldinischen Diplom garantirt hat, so haben die Serben allerdings auf dem sie freundlich aufnehmenden Bodens Ungarns Concessionen erhalten; so lange aber die Idee der Concessionen mit jenen der Privilegien und Vorrechte nicht identisch ist, so lange kann nicht behauptet werden, dass sie ältere Freiheitsbriefe besitzen. Die Türken wurden im Jahre 1715 aus dem Banate völlig vertrieben und diese Provinz wurde alsogleich durch das sogenannte Landespräsidium administrirt. Von diesem Jahre befinden sich alle das Banat betreffenden Akten in dem Archive der Temesvarer Kameral-Administration, und doch findet man unter diesen Akten keine Spur der serbischen Wojwodschaft, was doch nicht der Fall wäre, wenn bei der Einwanderung der serbischen Nation eine serbische Wojwodschaft eingesetzt worden wäre.

Das allerhöchste Manifest vom 15. Dezember 1848 und der § 72 der Reichsverfassung sichert der serbischen Wojwodschaft nur solche Einrichtungen zu, welche sich auf die Wahrung ihrer Kirchengemeinschaft und Nationalität beziehen, nicht aber auf solche, welche eine durch den Patriarchen geschaffene, vom Ministerium der Gesammtmonarchie getrennte, ganz unabhängige innere Verwaltung bilden; solche nicht, welche die den Privaten, sowohl als dem Staate gehörigen Güter, ja Gefälle für National-Gut der serbischen Wojwodschaft erklären, und als solche durch aufgestellte eigene Commissäre der serbischen Nation einziehen, Gerichte und Comitees einsetzen, die im k. Dienste gestandenen Beamten ohne das geringste Verschulden oder sonstiges Motiv willkürlich absetzt, ja selbst Offiziere in den Gränzregimentern ernannt, endlich so die ganze exekutive Macht an sich reissend eine isolirte Regierung festzusetzen

droht. Ähnliche Einrichtungen finden weder im Leopoldinischen Diplom, noch in welch immer königlichen Verheissungen auch nur einige Begründung.

Dass die Idee der Occupation in einem Staate, wo die Staatsgewalten organisirt sind, und der seinen souverainen Fürsten hat, nicht einmal denkbar ist, versteht sich von selbst, sowie nichts Ungereimteres aufgestellt werden kann, als dass die Unterthanen eines und desselben Staates andere Unterthanen und die durch diese besessenen Landesstrecken zu okkupiren trachten. Die Deutschen, durch welche die Industrie im Banate repräsentirt wird, sind gewiss nicht res nullius, denn sie sind durch das kais. Wort berufen, sich in diesem Lande niederzulassen, sie baten nicht um Duldung auf ungarischen Boden, wie die Serben als Flüchtlinge ins Land zogen, und doch soll dieses herrliche Element des Deutschthums im Banate Opfer werden einer anmassenden ungesetzlichen Macht und Autorität, einer wider die höchsten Staatsgewalten sich sträubenden Animosität, welche in ihrer Anmassung bereits so weit vorgedrungen, dass sie die ethnografischen Gränzen der serbischen Wojwodschaft eigenmächtig zu bestimmen, und sowohl den Deutschen, als anderen Nationalitäten gegen das Prinzip der Gleichberechtigung aller Nationalitäten die serbische als Geschäftssprache aufzudrängen sich erdreissen.

Die Ungereimtheit der Occupation stellt sich noch deutlicher dadurch heraus, dass sie nur dann in's Leben getreten ist, als bereits die aufständischen ungarischen Truppen aus dem Banate wegzogen.

Dass die Anstrengung des Patriarchen, eine separate Verwaltung zu gründen zugleich die Lähmung der Staatsgewalten in dieser Provinz sei, beweist das Vorangelassene, und das dieses mit dem einheitlichen grossen Österreich nicht denkbar ist, und so auch nicht länger geduldet werden kann, liegt auf der Hand. So wie aber allen diesen gefährlichen Tendenzen so schnell als möglich gesteuert werden muss, eben so ist anderseits nicht ausser Acht zu lassen, da die aufständischen Ungarn noch nicht bezwungen, und dass in der kais. Armee mehrere illyrischen Regimenter sich befinden, deren Treue gegen die a. h. Dynastie bis noch stets sich bewährt hat. Nach meiner unmassgeblichen Meinung daher wäre so ein Weg einzuschlagen und solche Mittel anzuwenden, die den Strom in seinem Vordringen zwar aufhalten, aber auch das zu verhindern geeignet wären, dass der aufgebaute Damm nicht gewaltig zerrissen und so in den politischen Verhältnissen keine Erschütterung hervorgebracht werde.

Klugheit und Mässigung wären daher nach meiner unvorgreiflichen Meinung die einzigen Mittel, die in dieser Sachlage zum Ziele führen dürften, jedenfalls aber sollte der in dieser Angelegenheit zu befolgenden Prozedur der Stempel der Gesetzlichkeit aufgedrückt und jener Weg eingeschlagen werden, wodurch das Zutrauen der serbischen Nation gegen die vorgehenden Individuen umprägt, zugleich aber auch der sichere Erfolg und Hemmung des weiteren Vordringens der gesetzwidrigen Bestrebungen des Patriarchen verbürgt würde.

Das Manifest vom 15. Dezember 1848 bestimmt, dass die Organisation der Wojwodschaft nach hergestelltem Frieden stattfinden werde, und der § 72 der Reichsverfassung sagt deutlich, dass die Vereinigung der Wojwodschaft mit einem anderen Kronlande nach Einvernehmung von Abgeordneten derselben durch eine besondere Verfügung festgestellt werde. Wenn also sowohl das kaiserliche den Serben eine Wojwodschaft verheissende Wort verkörpert und die Bestimmungen des Manifestes und die Reichsverfassung in Betreff der serbischen Wojwodschaft realisirt werden sollten, so sind nicht nur die Abgeordneten der serbischen Nation einzuvernehmen, sondern solche Vorarbeiten vorzunehmen, welche zur Bestimmung der ethnographischen Grenze, wobei die verschiedenen Nationalitäten in Anschlag genommen werden müssen, des Kronlandes, zu welchem die Wojwodschaft gehören wird, und so wie überhaupt zur Regelung der Wojwodschaft unumgänglich voranzugehen haben. Wenn daher von Seite des h. Ministeriums in dieser Hinsicht das Nöthige veranlasst und eine aus tüchtigen Individuen zusammengesetzte Commission ernannt werden würde, deren Aufgabe die Lieferung der nöthigen Vorarbeiten sein sollte, so wäre vor Allem unumgänglich nothwendig dem Patriarchen einzubinden, dass von Seite der serbischen Nation in einer bestimmten Zahl Abgeordnete abgesendet, zugleich aber die durch den Patriarchen eigenmächtig eingesetzte isolirte und daher gesetzwidrige Verwaltung unter die unmittelbare Leitung des kaiserlichen Commissärs, der zugleich Präses der Commission wäre, bis dahin gestellt werde, bis der Organismus der Wojwodschaft und deren Verhältnisse vis-à-vis des Kronlandes, zu dem sie gehören wird, festgestellt und geregelt werde, und da im Falle auch, wenn die serbische Wojwodschaft eine eigene innere Verwaltung erhalten sollte, das Finanz- und Kriegswesen im Geiste der Reichsverfassung auch in der Wojwodschaft der betreffenden Reichsministerien unmittelbar untergeordnet werden müssten, so wäre die Aufgabe des Commissärs, das durch den Patriarchen eingeleitete Provisorium in das durch die Reichsverfassung bestimmte gesetzliche Geleis zurückzuführen. In Be-

treff der übrigen innern Verwaltungszweige sollten die provisorisch eingeleiteten Einrichtungen, insofern die anderen gleichberechtigten Nationalitäten in ihren Rechten nicht verletzt wären, bis zur definitiven Regelung der Wojwodschaft in statu quo belassen werden. Bei der Lösung dieser nicht leichten Aufgabe kommt es vorzüglich auf die Individualität des kaiserlichen Commissärs und der ihm beizugebenden Commissions-Mitglieder an, wobei ich nicht umhin kann zu bemerken, dass der kaiserliche Commissär so einer sein müsse, der nebst seinen eminenten Fähigkeiten durch sein Verhalten während dem zwischen dem Patriarchen und dem kommandirendem Generalen Baron Rukavina obzuwaltenden Differenzen die allgemeine, insbesondere aber bei der serbischen Nation die seinem Charakter gebührende Hochachtung erlangt hat.

Es ist mir nur zu bekannt, dass es keine angenehme Aufgabe sei, in Betreff der Individualitäten, besonders wenn in höheren Regionen andere Ansichten, Platz zu greifen anfangen, unumwunden sein Urtheil auszusprechen; und doch, geleitet einzig und allein durch die treue Erfüllung meiner Sendung wage ich mich offen und aufrichtig dahin auszusprechen, dass die erforderlichen Qualitäten in dem umsichtsvollen, genialen und entschiedenen Charakter des Generalen Grafen Leiningen konzentrirt sein...

Die Einleitung der Vorarbeiten durch die Commission, wenn die serbische Nation durch die sie oft gepriesene Treue gegen die Dynastie und nicht durch Nebenzwecke geleitet wird, müsste natürlicherweise angenehm überraschen; denn darin ist die Verkörperung und baldige Realisirung der heissesten Wünsche der Nation enthalten, und ich glaube mit Zuversicht behaupten zu können, dass die Individualität des Generalen Leiningen der serbischen Nation jenes Vertrauen einflössen würde, durch welches der Erfolg der Commission bedingt wird.

Nur muss *ich* hier noch bemerken, dass der Operationskreis der Commission, insbesondere aber des kaiserlichen Commissärs, nicht bloss auf das Banat beschränkt, sondern auch auf alle Theile der unteren Gegend ausgedehnt werden müsse, welche die serbische Nation für ihre Wojwodschaft anspricht.

Der zweite Theil dieses gehorsamsten Vortrages besteht in Beantwortung jener durch E. Exzellenz mir gestellten Frage: welcher Geist herrsche in den von den aufständischen Truppen befreiten Theilen Ungarns und des Banats, welche ich während meiner Reise nach Wien berührte. In dieser Hinsicht habe ich die Ehre E. Exzellenz unumwunden zu offenbaren, dass, sowie Banat durchdrungen von der Treue und Anhänglichkeit an die Dynastie vom herrlichsten Geiste beseelt ist, so die Gegenden,

welche ich auf meiner Reise berührte, je näher sie der Stadt Pest sind, desto weniger Beweise einer Anhänglichkeit und früher aufrichtig genährten Pietät gegen die Dynastie liefern. Das monarchische Prinzip, welches früher im Volke der Inbegriff der tiefsten Verehrung war, wurde in den Grundpfeilern erschüttert, kurz das Volk ist demoralisirt, und sonderbarer Weise dort am meisten, wo die aufständischen Truppen gewüthet haben...

Az eredeti irat hátlapján: Eingereicht bei Seiner Exzellenz dem Herrn Justiz-Minister Alexander von Bach.

Cserghеő Antal (pozsonymegyei származású) kamarai ülnök volt a temesi kamarai igazgatóságnál, mely őt Windischgrätz herceghez Budára küldte információ végett a bánsági kamarai igazgatás és a szerb mozgalmat illetőleg. Budáról Bécsbe utazott jelentéstétel végett. (Nachlass Schwarzenberg. VII. 488.)

719.

Bécs, 1849 március 22.

Schwarzenberg herceg osztrák miniszterelnök átirata Windischgrätz tábornagyhoz Budára a délvidék ideiglenes organizációjáról.

Eredeti fogalmazvány és tisztázat. Wien. St. A.; Kab. Arch. Schwarzenberg Nachlass. 490./Fasc. VII.

Die von E. D. in Ihrer Zuschrift vom 20-ten d. M. N. 1292. P. A. S.[1] angeregte Nothwendigkeit der Civil-Verwaltung im Banate baldmöglichst eine bestimmte Form zu geben und den bedauerlichen Reibungen zwischen dem dort commandirenden Generalen Br. Rukavina und dem Patriarchen Rajacsich, so wie den Übergriffen des Letzteren ein Ziel zu setzen, hat bereits die volle Aufmerksamkeit des Ministerrathes auf sich gezogen.

Um diesen Übelständen zu begegnen, wäre dem Br. Rukavina die fernere Verwaltung der meistens von Romanen bewohnten Krassóer, sowie eines Theils des Temeser Distriktes zu belassen; für die übrigen Distrikte jenes Theiles von Ungarn der Patriarch Rajacsich als kaiserlicher Commissär mit der Leitung der Civilverwaltung zu betrauen und demselben, der ein gut kaiserlich Gesinnter, aber schwacher Mann ist, der Oberst von Mayerhofer an die Seite zu stellen, der bereits von einigen Tagen von Sr. Majestät zum Generalmajor befördert ist.

Da obige Eintheilung nur den Charakter eines Provisoriums hätte, und somit eine nähere Beziehung der erst späther

[1] Lásd a 717. számú iratot az 548. lapon.

zu bezeichnenden Gränze der Woywodschaft für jetzt vermieden würde, glaubt der Minister-Rath E. Durchlaucht obige Modalität als diejenige vorzuschlagen, wodurch den gegenwärtig herrschenden Übelständen, ohne Präjudiz für die Zukunft am besten abgeholfen werden könnte.

Was die für jetzt unter serbischen Einfluss befindlichen Gränz-Regimenter betrifft, glaubt H. GM. Mayerhofer daselbst ohne grosse Schwierigkeit die Militair-Organisation beibehalten oder wiederherstellen zu können.

Da Letzterer gegen Ende dieser Woche Wien verlassen und daher in den ersten Tagen der nächsten in Ofen eintreffen wird, um daselbst die weiteren Befehle des Armee-Oberkommando einzuhohlen, — so wird sich die Gelegenheit darbieten, die noch erforderlichen Ernennungen zur Vervollständigung der Civilverwaltung des Banates mit dem genannten General zu besprechen, dessen umfassende Localkenntniss und Erfahrung ihn in den Stand setzen, diessfalls die erspriesslichsten Andeutungen zu geben.

720.

Bécs, 1849 március 23.

Karagyorgyevits Sándor szerb fejedelem osztrák kitüntetése.

Fogalmazvány. Wien. St. A.; M. d. Ä. Konsulat Belgrad.

À S. A. le Prince Alexander Carageorgievich.

Prince, Je me suis fait un devoir de porter à la connaissance de l'Empereur, mon Auguste Maître les preuves réiterées d'amitié et de bon voisinage que V. A. a bien voulu nous donner pendant le cours de son administration et surtout dans les circonstances importantes du dernier temps.

S. M. ayant daigné sur cette représentation confèrer a V. A. la Grand Croix de son ordre Imperiale de Léopold en temoignage de ses sentiments bienveilleux envers V. A. je m'empresse de L'informes en Lui transmettant dans l'annexe les insignes de cet Ordre.

Je poie V. A. d'agrées avec ma félicitation les plus sincères l'assurance...

721.

Bécs, 1849 március 23.

A magyar konzervativ párt állásfoglalása a szerb kérdésben.

Eredeti irat. Wien. St. A.; M. R. Z. 1849. No. 530.

„Die [nicht ungarischen] Völkerstämme Ungarns — mit Ausnahme der Croaten und Slavonier, deren exceptionelle Stellung Niemand läugnen wird, ferner mit Ausnahme der auf einer höheren Stufe der Bildung und der Wohlhabenheit sich befindenden, aber nummerisch und sehr vertheilten deutschen Bevölkerung — sonst weder geschichtliche Überlieferung, noch intellectuelle Ausbildung, politische Reife, Industrie oder Besitzverhältnisse in dem Masse aufzuweisen im Stande sind, welches zur nationellen Selbstständigkeit hinreichende Garantien bieten würde, die grossentheils aus democratischen, dem Proletariate nahe stehenden Elementen bestehen, meistentheils mit der magyarischen Bevölkerung oder unter sich vermengt, keine zusammenhängend compacte Masse, grösserer Ausdehnung bilden, und so zu sagen überall auf dem ursprünglich den magyarischen Grundbesitzern angehörigen Grund und Boden ansässig sind, die bis jetzt mit diesen Grundbesitzern und den magyarischen Nachbarn in grösster Eintracht lebten, sich von jeder politischen Bewegung fernhielten, weder Klage über Unterdrückung führten, noch aber das Bedürfniss ihrer nationellen Emancipation und Entwicklung fühlten, alle diese Völkerstämme, wie die Slowaken, Ruthenen, Serben, Walachen, deren meisste unter sich wieder in Religion und im Dialecte sehr verschieden sind, dürften einzig und allein von den stammverwandten Agitatoren des Inlandes und von der auswärtigen Propaganda als blinde Werkzeuge zur Durchführung verdeckter communistischer und antidynastischer Absichten aufgestellt sein. Unter der verderblichen Vormundschaft einiger fremden Abentheurer und einiger fanatischen Seelsorger, Lehrer und Zeitungsschreiber, — denen der willkürlich gedeutete Grundsatz der Gleichberechtigung als treffliche Fahne dient, die aber diese indolenten und für den höheren Gedanken nationeller Entwicklung noch unzugänglichen Massen nur durch die widerrechtlichsten, die Sicherheit der Person und des Eigenthums gefährdenden Verheissungen und Vorspiegelungen zur Theilnahme an ihren sensiblen Plänen zu bewegen vermögen, erscheinen diese verschiedenen Völker in neuerer Zeit zu Ansprüchen gedrängt, die weder den wahren Bedürfnissen und Neigungen derselben entsprechen, noch ohne gänzliche Umwälzung ausgeführt werden können, sondern, die unter dem Scheine der Treue und der Ergebenheit für die

Dynastie nichts anderes bezwecken, als — wie es das Beispiel der Serben in Ungarn, und jenes der Walachen in Siebenbürgen beweist, — die Vertilgung der grösseren Besitzer, die Aneignung oder die Verwüstung ihres Besitzes, mit einem Wort, den Krieg der Nichtshabenden gegen die Reichen, nichtminder aber *die Zerstückelung der Krone Ungarns und die Anbahnung eines Auflösungsprozesses, der unter plausiblem Vorwande in Ungarn beginnen, in der nächsten Zukunft aber mit der Erschütterung des monarchischen Prinzipes sich auf den Gesammtstaat erstrecken und dessen Zerfall herbeiführen würde...* Aus diesem ist es ersichtlich, wie gefährlich die Anwendung der Zerstückelungsidee wäre, deren Bedürfniss in den Völkern Ungarns nur durch Agitation erzeugt werden könnte, aber gegenwärtig, wo die vorhandenen Institutionen nach ihren vollen Werth und ihre volle Lebensfähigkeit behaupten, keineswegs bestäht. In dieser Hinsicht ist es zu wünschen, dass die restlose Agitation dieser Propaganden sorgsam überwacht, und im Zaume gehalten werde, ja man kann auch mit Bezug auf die Schilderhebung der Serben, der österreichischen Monarchie Glück wünschen, dass sich die diessfälligen a. h. Bestimmungen nicht weiter, als auf die Bewilligung des Titels der Wojwodschaft, sowie des Wojwoden und Patriarchen, dann auf die Zusicherung solcher Einrichtungen beschränken, „welche sich zur Wahrung ihrer Kirchengemeinschaft und Nationalität auf ältere Freiheitsbriefe und kaiserliche Erklärungen neuerer Zeit stützen“, — denn abgesehen davon, dass die serbische Nation ihre Ansprüche in grösserer Ausdehnung kaum hinreichend zu begründen vermöchte, wäre es auch — bei dem furchtbaren Terrorismus, den einige leidenschaftliche Führer derselben mit verheerender Waffengewalt ausübten — schwer zu ergründen, welche eigentlich die wahren Wünsche der serbischen Bevölkerung sind? gleichwie es erwiesen ist, dass sie in dem Gebiethe, das sie für sich anspricht, nicht die Mehrheit bildet, und dass die Ansprüche der Serben nur mit dem Nachtheil Croatiens und Slavoniens, mit der Zerreissung der Militärgrenze und theilweise auch auf Kosten des deutschen Elements und nicht ohne Gefahr für die künftige Integrität des Reiches bewerkstelliget werden könnten, zu welchen gewichtigen Einwendungen, ausser der Besorgniss der Waffengewalt der Serben gemachten Zugeständnisse, auch anderen Völkern zur Aneiferung und zur Herbeiführung gleichen Auftretens dienen würden, noch jener Grund kommen dürfte, dass die, insgesammt als die serbische Nation dargestellte Bevölkerung aus verschiedenen Stämmen, die in religiöser Hinsicht verschiedene Interessen haben, besteht, dass ferner — für den Fall, als dem walachischen Stamme, auf die-

ser staatsgefährlichen Bahn, auch ähnliche Zugeständnisse gemacht werden sollten, von diesem ein Theil des von den Serben besetzten Gebiethes mit demselben Rechte angesprochen, und somit statt Einheit aller Theile, die grösste Zwietracht und Uneinigkeit der Völker erzweckt werden dürfte, während durch die Bestimmungen, die in der Gesammtverwaltung Ungarns im Wege deren zeitgemässer Reorganisierung, auf der Basis der nationell verstandenen Gleichberechtigung faktisch einzuführen sind, die billigen Ansprüche der Völker, ohne Lostrennung einzelner Theile und Gefährdung der Krone befriedigt werden können.

Man kann also nach der Würdigung aller dieser Tathsachen, die ein so trauriges Bild der gegenwärtigen Zustände Ungarns bieten, zu keinem anderen Schlusse gelangen, als dass die Beendigung des Bürgerkrieges möglichst zu beschleunigen ... das Land pacifiziert werden soll, über diese aber die grösste Sorgfalt dahin zu verwenden ist, dass Alles, was der Einheit der Monarchie hindurch im Wege steht, faktisch beseitigt, und dasjenige, was zur engen Vereinigung der Gesammtmonarchie erforderlich ist, angebahnt, ausserhalb dieser Grenzen aber den historischen Rechten, den Sitten, Gebräuchen und den Institutionen des Landes, ohne deshalb die billigen Ansprüche der verschiedenen Völker zu übersehen, möglichst schonende Rechnung getragen werde.

Az osztrák kormány Magyarország reorganizációja kérdésében, különös tekintettel Magyarország viszonyára az összmonarchiával szemben, a magyar konzervativokat is óhajtotta meghallgatni. (Olmütz. M. R. 1849 február 12.) Ennek alapján nyujtott be gróf Apponyi egy részletes emlékiratot „Die Lage Ungarns" cím alatt, melyből a fenti, a szerbekre vonatkozó részletet közöljük.

Ezen emlékiratot valószínűen gróf Dessewffy Emil készítette.

722.

Zágráb, 1849 március 26.

A szerb küldöttség tudatja a pátriárkával, hogy a horvátok is küldöttséget menesztenek Bécsbe érdekeik védelmére.

Másolat. Karlóca. Djejanija. 1849. No. 546.

No. 1. 1849.

Стигнувши овамо 11. тек. састанемо се у гостилнику с Г. Богдановићем, који је исто вече из Беча овде приспео. Он нам је саопштио, да по раније Вашој Светости објављеном намеренију свом враћа се у отечество по свој сопствени послови, које у напредак гледати намерава. Ми смо га упитали, јели

примио писмо Ваше Светости од конца Месеца Февруарија, којем сте му препоручили, да у Бечу остане, и Депутацију дочека, којој ће и он принадлежати, и одговорио нам је, да није примио, вручили смо му писмо Ваше, којим му јављате, да смо ми членови депутације речене, којој и он принадлежи, и позвали смо га, да се с нама врати на опредељеније. Но он је остао при иреченом намеренију и премда смо му и отвише говорили, да се нама придружи, отишао је сутрадан, 12. Дек. на ниже, са изјасненијем, да ће, почем своје послове код куће мало у ред постави, к Вашој Светости у Бечкерек отићи. И тако за сада остајемо без четвертог члена до даље наредбе нашег Правителства.

Исти дан, 12. тек. отдали смо се к Банском Намјестнику, Г. Мирку Лентулају, саопшћили смо му позив и пошиљање наше, и на основу постојећег союза између Троједне Краљевине и Војводовине Сербије, позвали смо и од њиове стране у друштво једну депутацију која ће захтевања Сербска потврепљавати и у сљедству изданог октроираног Устава, који смо ми у путу срели, и који не само Војводовину, но и Троједнy краљевину у више призренија, особито, што се војена граница от краљевине и војводовине отдваја, врећа, с нама заједно нуждне кораке чинити, ово по смислу већ постојећих закљученија оба народа, ово пак по настављенијама од касатељни Правитељства искати се имајућим. Г. Лентулај отложио је предузимање предмета овог на данас, будући је јучер недеља била, и позвао нас је у велики Отбор на данас у 10 сати. Ту смо ми изложили како нас Министерство позива у Беч, и како се надамо, и нужду увиђамо обширног и озбиљног разговора с њим у следству реченог Устава и позвали смо и њи у друштво на основу постојећег союза међу нама, ако већ позвани нису: Ту смо претресли обстојатељно све точке Устава које се нас обоји тичу и они су делили наша чуства у свима тако, да смо сви једнако увиђали оскудице истог Устава у могућности, задовољити нужде и потребе наше, а купно и средства ове допунити, а имено 1.) да се изрече простор Војводовине. 2.) да се части, принадлежеће Троједној Краљевини, от ове не одвајају. 3.) да се војена граница, а имено 10 горњи Регименти краљевини, а $4^1/_2$ доњи, војводовини придруже. 4.) да се стање свију житеља војводовине и краљевине у призренију војене дужности уједначи. 5.) да само војници војеном, остали пак народ грађанском закону потчини. 6.) да ове земље по соразмерију к другим земљама свој контингент у воинству издају. 7.) да Бан и Војвода остају поглавари ови земаља по избору народном. 8.) ако имају неке земље звати се Kronländer: то и Србија да буде Кронланд и као такова с равним правом да

остане у союзу с краљевином, и т. д. Приметили смо им, да њима већа невоља прети от Устава овог него и нама, јербо кад им се отузму 10 Регименти, а особито кад би им по уставом даном нам праву изјаснили се, да делимо прикључити се Кронланду Граници, онда би они најгоре остали.

Они су одговорили, да нису позвани: но увиђајући потребу одма су решили, придати нама своју Депутацију да у свему реченим начином заједнички радимо: а у исто време закључили смо, да се ствар саобшћи светломе Бану, с молбом, да нас он код Министерства подкрепи. Изабрани су Г. Г. Враницани, Кукуљевић, Мажуранић, и Жигровић, и ми полазимо одавде прекосутра, а они таки други дан после нас у Беч.

Доказателства за поткрепити наша захтевања имамо довољно, а имено стара и нова Царска писма, на која се и Устав позива, по којима војвода има биран бити от Народа, по којима он, Војвода целог Народа, и ако је кога, то сигурно најпре војенног, а то је војенна граница, по којима је војвода политически Шеф, кроме што се зна, да је цео народ Сербски као војени народ, и народ целокупан, а нераспарчетан, дошао, да је сачињавао у Јањополској Границу, да је као војени добио преимучства у Диштриктима Потиским, што се зна, које је године једна чест Баната провинционизирана, као и Бачка, и кроме сами сушчествени заслуга границе, у најновије време у одбијању Мађарсштине у гушењу револуције, и извојевању војводовине и т. д.

Надамо се, да неће Министерство моћи остати при том увјеренију да је сама граница опредељена чувати целокупност монархије, која је управ постављена да стоји као предзидие противу нашествија Турака, от који је ове земље отела и решивши срећно и храбро свој задатак сад се опредељава от Министерства на вечну службу обдержавања целокупности Монархије, коју ако 30 и толико милиона житеља не одерже, незнамо како ће једна граница моћи одержати, која ако игда, бар сад у 19. веку после оволики нови жертви у новом отимању Отечества от Мађара и обдержања Монархије, заслужује, да ужива права грађанства, која ужива сваки најнезаслуженији, сваки шпекулант, сваки безпосличар и даже сваки бунтовник Монархије.

Што се пак тиче Автономије Провинциалне, у колико ову добију друге провинције, у толико ћемо тражити и ми от Правитељства, идућег само на централизацију.

Депутирци Војводовине Сербие
при Ц. Кр. Правитељству.

(36) Dr. Thim J.: Az 1848—49-iki szerb fölkelés története. III.

П. П. Како браћа Хорвати с нама заједно иду, полезно ће бити, да Ваша Светост пишете светломе Бану, да поткрепи ову сојужену Депутацију.

Мислимо пак, да ће врло нуждно бити, да народу нашем на серце ставите потребу, да на миру пребуде, и не да се ни от какви немирни глава поводити, већ устрпљено да очекује слједства послања нашег, о којима ће мо свагда најточнија известија слати, да неби зли људи народ наш узбунили, и у пропаст довели, јербо само овим путем можемо достојанство народа и справедљивост наши захтевања пред правитељством и публикумом доказати.

Јован Шупљикац с. р.
Јаков Живановић с. р.
Ј. Пасковић с. р.

Fordítása:

Ide (Zágrábba) f. hó 23-án megérkezvén, a vendéglőben Bogdánovits úrral találkoztunk, aki ugyanezen este Bécsből ideérkezett. Közölte velünk, hogy Szentségednél előbb már kijelentett szándéka szerint hazautazik, saját dolgai miatt, melyeket a jövőben meg akar nézni. Megkérdeztük, vajjon kézhez kapta-e Szentségednek március elején kelt levelét, melyben meghagyta, hogy Bécsben maradjon és a küldöttséget bevárja, melyhez majd ő is tartozik; azt felelte, hogy nem kapta meg, mire az Ön levelét kézbesítettük neki, melyben tudatja, hogy mi az említett küldöttség tagjai vagyunk, melynek ő is tagja s fölhívtuk, hogy velünk térjen vissza rendeltetéshez képest. Ő azonban megmaradt fentemlített kijelentése mellett, bár mindenáron rá akartuk beszélni, hogy csatlakozzék hozzánk, másnap, 12/24-én lefelé utazott, azon kijelentéssel, hogy otthoni ügyeinek némi rendezése után, Szentségedhez, Nagybecskerekre fog menni. S így a kormány további intézkedéséig csak hárman maradtunk a bizottságban.

Ugyanezen napon, (január) 12/24-én, Lentulaj Mirko bánhelyetteshez mentünk, közölvén vele feladatunkat és küldetésünket; a három egyesült királyság és a szerb vajdaság között fennálló szövetség alapján arra hívtuk föl, hogy az ő kebelükből is válasszanak egy küldöttséget a szerb óhajok támogatására és a közzétett oktrojált alkotmány következtében, melyről mi útközben értesültünk s amely nemcsak a vajdaságot, hanem a három egyesült királyságot is több tekintetben, különösen azáltal, hogy a határőrvidék a királyságtól és a vajdaságtól elválasztatik, sérti, a szükséges közös lépéseket tegye meg velünk mindkét nemzet már fennálló határozatai értelmében és a felhatalmazások alapján az illetékes kormánynál kérelmünket terjesszük be. Lentulaj úr ezen tárgy megvitatását a mai napra

tűzte ki, minthogy tegnap vasárnap volt és minket ma 10 órára a nagygyűlésbe meghívott. Itt elmondtuk, miképen minket Bécsbe a miniszterium hívott meg és reméljük, miután a fölemlített alkotmány következtében szükségét látjuk a vele való részletesebb és komolyabb tárgyalásnak, őket is meghívtuk a köztünk fennálló szövetség alapján, ha nem kaptak volna még meghívást, velünk tartani. Itt az alkotmány mindazon pontjait *alaposan* megvitattuk, melyek minket közösen érintenek; ők mindenben osztották nézeteinket, úgy, hogy valamennyien beláttuk ezen alkotmány hiányait szükségleteink kielégíthetése tekintetében és egyúttal az orvoslásuk módját is megállapítottuk; névszerint: 1. hogy a vajdaság területe megállapíttassék; 2. hogy a három egyesült királysághoz tartozó részek tőle el ne választassanak; 3. hogy a határőrvidék, nevezetesen a tíz ezred a királysághoz, a 4½ alsó ezred pedig a vajdasághoz csatoltassék; 4. hogy a vajdaság és királyság összes lakosai a hadkötelezettség tekintetében egyenlők legyenek; 5. hogy a katonák csak a katonai, a többi lakosság a polgári törvény alá essenek; 6. hogy ezen területek és a többi tartományok csak a reájuk eső arányos katonai kontingenst adják; 7. hogy a bán és a vajda ezen tartományoknak a nemzet által választott fejei maradjanak; 8. s ha némely területek koronatartománynak fognak neveztetni, akkor Szerbia is az legyen s mint ilyen egyenjogú fél a királysággal szövetségben maradjon stb. Arra hívtuk fel figyelmüket, hogy őket ezen alkotmány részéről nagyobb sérelem fenyegeti, mint minket, mert ha tőlük a tíz határőrvidéki ezred elvétetik és ha mi az alkotmány által nekünk biztosított jog alapján követelnénk a koronatartományhoz csatolandó határőrvidéket, akkor ők erre nagyon is ráfizetnének.

Ők azt felelték, hogy nem hivattak meg; de a fennforgó szükséget felfogván, azonnal saját küldöttségüket utasították a fentiek értelmében velünk együttesen eljárni; ugyanekkor elhatároztuk az ügyet a bán őexcellenciájával is tudatni, azzal, hogy minket a miniszteriumnál támogasson. Megválaszttattak Vranicany, Kukuljević, Mazuranić és Zigrović urak; mi holnapután utazunk el Bécsbe, ők pedig utánunk egy nappal később.

Óhajaink támogatására elég érveink vannak; nevezetesen a régi és újabb császári iratok, melyekre az alkotmány is hivatkozik és melyek szerint a vajdát a nemzet jogosult megválasztani és mely szerint ő az egész nemzet vajdája és bizonyára mindenekelőtt a határőrvidék katonai feje és egyúttal politikai főnöke s azonkívül tudva van, hogy az egész szerb nemzet, mint harcos nemzet összeségében, nem pedig apródonként jött ide, hogy Janopolisban határőrséget képezett, a tiszai kerületben

katonai jellegénél fogva előjogokat élvezett s tudjuk, hogy mely években lett a Bánság egy része polgárosítva, valamint a Bácska is; továbbá a határőrvidék elévülhetetlen érdemei és ezek közt legújabban a magyarosítás visszaverése és a forradalom leverése, a vajdaság kiküzdése stb.

Reméljük, hogy a minisztérium nem tarthatja fenn nézetét, hogy csak a határőrvidék hivatott a monarchia egységét megvédeni, mely tulajdonképen csak a törökök támadásai elleni védfalul szolgált, kiktől a határőrök ezt a területet elfoglalták és feladatukat szerencsésen és hősiesen befejezvén, most a minisztérium által a monarchia egységének védelmére örökös szolgálatra rendeltettek, melyet ha harminc vagy több millió lakós nem tud fenntartani, nem tudjuk, hogy fogja azt egyedül a határőrvidék megtehetni, mely ha valaha, most, a XIX. században, annyi áldozat után, újra volt kénytelen hazáját a magyaroktól elvenni és a monarchiát fenntartani; megérdemli az, hogy a polgári jogokat élvezze, melyet minden érdemetlen ember, nyerészkedő, minden munkanélküli, sőt a monarchia forradalmára is élvez.

Ami pedig a tartományi autonómiát illeti, annyit fogunk a minisztériumtól kérni, amennyit a többi tartomány kap, s mely csak a centralizálásra törekszik.

A szerb vajdaságnak
a cs. kir. kormányhoz kiküldöttek.

NB. Mivel a horvát testvérek velünk tartanak, előnyös volna, ha Szentséged a bán őexcellenciájának írna, hogy az egyesült küldöttséget támogassa.

Nézetünk szerint nagyon szükséges volna, ha a nemzet lelkére kötné a kellő nyugalmat és ne vezettesse magát félre holmi nyugtalan egyének által, hanem várja be türelemmel küldetésünk eredményét, melyről mindenkor a legpontosabb jelentést fogunk küldeni, nehogy a rosszakaratú emberek a nemzetet felizgassák és szerencsétlenségbe döntsék, mert csakis ezen az úton birjuk a nemzet méltóságát és óhajaink jogosultságát a kormányzó és a közönség előtt igazolni. Suplyikác János, Zsivánovits Jakab, Paszkovits János.

723.

Nagybecskerek, 1849 március 26 és 27.

A bécsi szerb küldöttségnek adott utasítás a szerb vajdaság tárgyában.

Másolat. Karlóca. Djejanija. 1849. No. 552.

Пр. Н. 217/1849.

Господама посланицима војводовине Србске у Бечу.

По пријатиу Октроираног Устава од 4. Марта т. г. нисам пропустио неотложно о том Советованије држати, како би војводовина Србска свој чрез скупштину народну од 1. маја захтевани и изречени земље простор и поред тог наименованије и права крунске државе получити могла.

Тога ради изаслата на то комисија, да за поткрепленије зактевања народни ови свестрана доказатељства и аргумента назначи. Операт овај од./· прикључени, од мене и правитељственог Совета одобрени Вашег упутствија ради шиљем Вам стим далшим налогом, да све точке у њему содержавајуће се при високом Правитељству Аустријском представити, и по возможности жељу у истом операту изложену изходотајствовати свакојако потрудите се.

Што се овдашњи обстојатељства тиче Г. Ф. М. Л. и Коммандирендер Тамишграда ' Рукавина од свој предузети поступака неодступа; и зато нуждно било што пре дело ово неспоразуменија при тамошњем Правитељству окончати да би од те стране при другим нашим с непријатељем Мађаром имајућим довољним незгодама, нуждни мир имати могли.

У Вел. Бечкереку 15. марта 1849.

Патријарх.

К През. № 216.

Упутствије,

које се посланицима Правитељства војводовине Сербске у Бечу, Г. Г. Јакову Живановићу, Јовану Пасковићу, Јовану Шупљикцу и Кости Богдановићу у смотренију зактевања и подкрепљивања права Народа Србског уследујућим даје:

1. Потверждавајући упутствије месеца Февруарија т. г. у обште дато, имају посланици крепко о том радити, да се по закљученију Народне скупштине од 1. и 3. маја 1848. године земље-простор (Territorium) војводовине определи, и изрече из следујући узрока:

а) Што је Његово Величанство по смислу 72. §. Октроираног устава од 4. марта т. г. јавно признало војводовину

Србску, која ни на који начин постојати неможе без опредељеног свог Територијума; јер би иначе наименованије без силе и крепости остало и како најновији Манифест од 15 Дек. тако и пред наведени Устав осујећен био.

б) По смислу говора и привилегија од блаженопамјати Леополда I. год. 1690. 21. Августа завешчано је Србима, да све оне земље, које од непријатеља Турака освоје, за награде њиови услуга као Териториум новог њиовог Отечества припадну, у колико има своје Магистрате постављати, и собствено правленије имати могу.

в) Земље оне које је Народ Србски од 1. и 3. маја за свој Териториум определио, од времена изгнанија Турака из овиx предела, Срби су до доселенија Мађара и Немаца исключително уживали, и такове као своју сопствену домовину притјажавали.

г) Како пред наведени Царски Манифест, тако и Устав од 4. марта т. г. обриче војводовину основати по историческим правама Народа Србског; Историја пак сведочи, да су XVI-тог Столећа јужни предели Мађарски, више од 150 година под турским игом стењали. У које су се доба Мађари од части у Ердељ, а од части к северу повукли, и пределе ове оставили. XVII-тог пак Столећа у следству позива Леополда I. од 6. априла 1690. год. дошли су 37.000 фамилија Србски под предводителством Арсенија Чарнојевића, којих содејствијем пред поменуте, од Турака заузете земље ослобођене и Србима насељене буду. По којему преднаведени предели још од пређашњи векова Териториум Србаља сочињавају.

2. По определенију Териториума војводовине главни задатак посланика биће, да се иста војводовина Србска за крунску земљу (Kronland) призна, и њој се сва она права, која друге крунске земље имају, да се ово подкрепљава.

а) величина предела

б) число житеља.

У овом смотренију војводовина Србска сравнити се може са Ердељом, Хорватском и другим знаменитим Аустријске Монархије Државама; што више много претежнија од Салцбурга, Штајермарка, Тиролске, Моравие, Шлезие, Кракове и Буковине; кад су дакле ове земље за крунске државе признате, којим се начином право то војводовини Србској одрећи може.

в) Правленије Србско, како по историческом старом праву својем, тако и по најновијим Манифестима Царским мора бити особено, следователно самостално; ово пак бити неможе, ако војводовина за себе Кронланд не буде.

г) Војводовина је Србска по преднаведенима самостална, ако би се пак с другом Државом присојузила, тим истим Актом губи самосталност своју, и бива подложена другој крунској држави, којој би се сојузила.

д) Сматрајући узајмна она огорченија између Маџара и Србаља при овом последњем покрету породивша се, која се другим вековима гасити и заборавити немогу, то и само политическо призреније захтева особно Србско правленије и сотим права она, која свака крунска држава има.

3. Повод овим имаћеду посланици искати, да Његово Величанство по §. 11. Октроисаног устава титулу „Великог војводе Аустријске Србије — Grosswojwode von Oesterreichischem Serbien" прими.

4. Настојавати имају, да се §. 68. устава од 4. марта т. г. изданог и на Војводовнну Србску односи.

5. Да се период I. §. 73. на војводовину распростре.

6. Старати се имају Посланици да се граница Воена, како од Војводовине, тако и од Троједне краљевине не цепа и Народ сотим не раздвојава, јер:

а) Како год што је ова војена граница од Троједне краљевине, тако је од војводовине целоставна част (Integrierender Theil) која се од овог тела одкинути неможе.

б) Што цели Народ ову целокупност земље озбиљно иште, будући, да би с разлученијем границе и раздвоједније данас тесно скопчан и јединомислећег народа следовало, које се без велике опасности, и бојати се имуће революције произвести неможе.

в) Спојене границе са својом земљом давна је жеља и захтевање народно које је високим решенијама Царским и обештано и сад се при покрету овом у самом делу реализирало.

Освећење дакле ове озбиљне и ватрене жеље народне осујетило би и све награде верни граничара, који се у јавним Манифестима Царским садржавају.

г) И само име Војводе означује предводитеља војника, који ће се свагда из реда војеног бирати; кад би се пак граница од Војводовине одцепила, то би Војвода без воинства бити морао.

д) После толики заслуга Дому Аустријском учињени, ако би се граница одцепила од провинцијала с којим је даном спојена, ово би крајње огорченије проузроковало, и за то бојати се је, да би Народ, при свом непријатељском огорчењу, лако у ту нужду доведен био, да заполучити своје намјереније, и са самим би се непријатељем сојузити могао.

У осталом имаћеду Г. Г. посланици у овом предмету у споразуменију бити с посланицима војводовине у Тројединој Краљевини наодећим се, који ће ду овом смотренију и она доказателства и аргумента, која сојузна браћа наша Хорвати за подупирање точке ове употребила буду, саопштити им.

У Вел. Бечкереку 14. Марта 1849.

Патријарх-Управитељ
Војводовине Сербије
ЈОСИФ с. р.

Fordítása:

A szerb vajdaság küldötteinek Bécsben.

Az (1849) március 4-i oktrojált alkotmány folytán nem mulasztottam el haladéktalanul ezen tárgyban tanácsot tartani, hogyan lehetne a szerb vajdaság (1848) május 1/13-i nemzetgyűlésén hozott óhajait, a megjelölt területet és ennek kapcsán a koronatartomány kimondását és jogait megvalósítani.

Ezen célból egy bizottság küldetett ki, hogy ezen nemzeti óhajok támogatására mindenhonnan a bizonyítékokat és érveket jelölje meg; ezen utasítást mellékelve átadom és a kormányzótanács által jóváhagyva, miheztartás végett küldöm meg önöknek azon további rendelettel, hogy a benne foglalt összes pontokat a magas osztrák kormánynak bemutatni és a lehetőség szerint a tömören megszerkesztett munkálatban foglalt óhajokat mindenképen megvalósítani igyekezzenek.

Ami az itteni viszonyokat illeti, Temesvár főhadparancsnoka, báró Rukavina altábornagy, eltökélt eljárásától nem tágít; ezért szükséges volna ezen egyenetlenségnek az ottani kormánynál véget vetni, hogy legalább erről a részről, magyar ellenségeinkkel való elég sok bajok közepette, a szükséges békénk meglegyen.

Nagybecskerek, 1849 március 15/27-én.

A pátriárka.

216. eln. szám.

Utasítás,

mely a szerb vajdasági kormány kiküldötteinek Bécsben, úgymint Zsivanovits Jakab, Paszkovits János, Suplyikác János és Bogdánovits Szilárd uraknak, a szerb nemzet óhajainak és jogainak erősbítésére való tekintettel, következőkben adatik:

1. A jóváhagyott utasítások f. évi február hóban általában megadatván, a küldöttek kötelessége erélyesen odahatni, hogy a nemzetgyűlés 1848 május 1/13. és 3/15-i határozatai értelmében a vajdaság területileg (territorium) meghatároztassék és kimondassék a következő okokból:

a) mivel Őfelsége f. évi március hó 4-én kelt oktrojált alkotmányának 72. §-a értelmében a szerb vajdaságot nyiltan elismerte s mely semmiesetre sem maradhat saját territóriumának elhatárolása nélkül, mert ellenesetben a kimondása erő és hatalom nélkül maradna és a (1848) december 15-i legújabb manifesztum és a föntebb említett alkotmány meghiusíttatnék.

b) Boldogemlékű I. Lipót az 1690-ik évben, augusztus 21-én kelt kijelentése és a privilégiumok értelmében mindazon területek, melyeket a szerbek a törököktől elfoglalnak, szolgálataik elismeréséül, a szerbeknek juttattak, mint territorium, új hazájukként s benne saját hatóságaikat állíthatták fel, saját közigazgatással.

c) Az a terület, melyet a szerb nemzet (1848) május 1/13. és 3/15-én saját territóriumának megjelölt, a törököknek ebből való kiűzetése után, a magyarok és németek letelepítéséig, kizárólag a szerbek birták és mint saját hazájukat foglalták el.

d) Valamint a föntemlített császári manifesztum, úgy a f. é. március 4-i alkotmányban igéret tétetik, a szerb nemzet történeti jogai alapján, a vajdaság felállítására; a történelem pedig azt tanusítja, hogy a magyar délvidék a XVI. században 150 évnél tovább török iga alatt szenvedett, mely időben a magyarok Erdélybe és részben északra vonultak és ezen területet elhagyták. A XVII. században I. Lipótnak 1690. évi április 6-i meghívólevele folytán 37.000 szerb család jött Csarnojevits Arzén vezetése alatt, mely területek fentiek támogatásával, a törököktől felszabadítva szerbekkel telepítettek be, melyek közül némelyik fentnevezett terület a régibb századokban szerb terület volt.

2. A vajdaság territóriumának meghatározása kérdésében a küldöttség főfeladata lesz és hogy ezen szerb vajdaság koronatartománynak (Kronland) elismertessék és mindazon jogok, melyekkel más koronatartományok bírnak, illessék:

a) a terület nagysága;

b) a lakosság száma.

Etekintetben mását leli a szerb vajdaság Erdélyben, Horvátországban és az osztrák monarchia egyéb tartományaiban; s mi több, fontosabb Salzburgnál, Stájerországnál, Tirolnál, Morvaországnál, Sziléziánál, Krakónál és Bukovinánál; ha tehát ezek a területek koronatartományoknak elismertettek, milyen oknál fogva tagadható meg ez a jog a szerb vajdaságtól.

c) A szerb kormányzatnak úgy régi történeti joga, mint a legújabb császári manifesztum alapján elkülönítettnek, tehát önállónak kell lennie, ez pedig nem lehetséges, ha a vajdaság nem lesz magában álló Kronland.

d) A szerb vajdaság az előbbiek szerint önálló, de ha más tartománnyal egyesíttetnék, evvel a ténnyel elveszítené önállóságát és más koronatartománynak lenne alárendelve, amellyel egyesíttetnék.

e) Tekintettel a magyarok és szerbek közti kölcsönös elkeseredésre, mely ezen utolsó mozgalomban keletkezett, melyet sohasem lehet csillapítani és elfelejtetni, a politikai eszélyesség is megkívánja a külön szerb kormányzást és vele mindazon jogokat, melyekkel minden koronatartomány bir.

3. Ennek folytán a küldötteknek kérelmezni kell, hogy Ő Felsége az oktrojált alkotmány 11. § szerint: „Grosswojwode von Österreichischem Serbien" címet fölvegye.

4. Arra törekedjenek, hogy a f. évi március 4-i alkotmány 68. §-a a szerb vajdaságra is vonatkozzék. [§. 68. An der Gesetzgebung über die Reichsangelegenheiten nehmen die Abgeordneten aus allen Kronländern Theil.]

5. Hogy a 73. § 1. bekezdése a vajdaságra is kiterjesztessék. [§. 71. In den Königreichen Croatien und Slavonien... werden deren eigenthümliche Institutionen innerhalb des durch diese Riechsverfassung festgestellten Verbandes dieser Länder mit dem Reiche, in völliger Unabhängigkeit derselben von dem Königreiche Ungarn aufrechterhalten.

6. Gondjuk legyen, hogy a katonai határőrvidék úgy a vajdaságtól, mint a három egyesült királyságtól ne különíttessék el és ezáltal a nemzet ne választassék ketté, mert:

α) valamint ezen határőrvidék a három egyesült királyságnak, úgy a vajdaságnak is integráló része, mely ezek testétől el nem szakítható;

β) mivel az egész nemzet ezt az integritást óhajtja s miután a határőrvidék elkülönítése által a szorosan egyesült nemzet kettészakítása bekövetkeznék, ami nagy veszélyek és forradalom kitörése nélkül nem történhetnék meg;

γ) a határőrvidék egyesítése az anyaterületekkel régi nemzeti kívánság, mely császári határozattal meg is igértetett és most a mozgalomban tényleg megvalósult. A nemzet ezen komoly és hő kívánatainak mellőzése a hű határőrvidékiek teljes jutalmazását is, melyek a kibocsátott császári manifesztumokban foglaltatnak, meghiúsítanák;

δ) a vajda elnevezése is már jellemzi katonai vezérjellegét, aki mindenkor a katonai rendből választandó; ha azonban a határőrvidék a vajdaságtól elkülöníttetnék, akkor a vajda hadvezérlet nélkül maradna;

ε) az osztrák házzal szemben tanusított annyi szolgálatok után, ha a határőrvidék a polgári résztől elszakíttatnék, mellyel

ma egyesült, ez a legvégsőbb elkeseredést okozná s attól kellene tartani, hogy a nemzet ellenséges elkeseredésében ebbe a szükségbe jutva, céljai elérésére még az ellenséggel is szövetkezne.

Egyebekben a küldöttség ezen tárgyban a három egyesült királyságba menendő vajdasági kirendeltséggel egyetértve tartozik eljárni, amely e tekintetben a bizonyítékokat és érveket, melyeket a mi szövetséges horvát testvéreink ezen pontok támogatására fel fognak használni, közölni fogja fentiekkel.

Nagybecskereken, 1849 március 26-án.

József,
a szerb vajdaság pátriárkája
és kormányzója.

Ezen utasítás főelvei 1849 március hó 26-án, Nagybecskereken állapíttattak meg. (Djejanija. 1849. No. 548.)

724.

Nagybecskerek, 1849 március 27.

A szerb vajdaság zágrábi képviselőinek adott utasítás.

Másolat. Karlóca. Djejanija. 1849. No. 557.

На основу учињеног између Војводовине и Тројеедне Краљевине савеза, и на исти сојуз односећих се писама имају посланици:

1. Настојати, да се Тројеедна Краљевина топло заузме, да Војводовина крунском државом од Цара наименована буде, и сва права добије, која су другим крунским државама Уставом од 4. марта дана.

2. Кад војводовина крунском државом постане, имају посланици од Тројеедне Краљевине захтевати, да се од њене стране депутација одреди, која ће са изасланом од војводовине на ту цељ депутацијом начин сојуза између обадве државе израдити.

3. Посланици имају настојати, да Тројеедна Краљевина војводовину свима силама у томе потпомаже, да се војена граница од Војводовине не цепа, као што ће и војводовина Тројеедну Краљевину свима силама подупирати, да се војена граница тројеедне Краљевине од ње неодтргне.

4. Посланици имају у опште све интересе војводовине код Тројеедне Краљевине верно заступати.

5. Посланици имају о свему што се у Тројeдној Краљевини ради, а интереса војводовине каса се, правитељству војводовине точна известија достављати.

У В. Бечкереку 15. марта 1849.

Председатељ коммиссије:

Срећко Михајловић с. р., Евстатиј Михајловић с. р.,
Павел Стаматовић с. р., Јован Субботић с. р.

Fordítása:

A vajdaság és a három egyesült királyság között létesült szövetség[1] és az erre vonatkozó iratok alapján a küldöttek föladata:

1. Odahatni, hogy a három egyesült királyság melegen támogassa óhajunkat, miszerint a császár a vajdaság koronatartománnyá nyilvánítassék és mindazon jogokkal felruháztassék, melyek a március 4-i alkotmány által a többi koronatartományoknak adattak.

2. Ha a vajdaság koronatartománynak nyilváníttatik, arra tartoznak a kiküldöttek a három egyesült királyságot felkérni, hogy részéről egy küldöttség kirendeltessék, mely a vajdaság által ezen célból kiküldöttekkel a két tartomány közti szövetség módját fogja megállapitani.

3. Azon legyenek a kiküldöttek, hogy a három egyesült királyság a vajdaságot teljes erővel támogassa, hogy a határőrvidék a vajdaságtól el ne különíttessék; viszont a vajdaság is segíteni fogja a három egyesült királyságot, hogy tőle a határőrvidék el ne szakíttassék.

4. A küldöttek kötelessége általában a három egyesült királyságnál a vajdaság összes érdekeit híven képviselni.

5. Mindenről, ami a három egyesült királyságban történik és a vajdaság érdekeit érinti, kötelesek a vajdaság kormányának pontos jelentést tenni.

Nagybecskereken, 1849 március 15/27-én.

Sztamatovits Pál

Mihajlovits Szretykó,
a bizottság elnöke.

Mihajlovits Eusztatije
Szubotits János.

Zágrábba dr. Szubotits János és Miletits Szvetozár küldettek ki a szerb vajdaság érdekeinek képviseletére. (Karlóca. K. P. L. 1849. No. 2071.)

[1] Lásd a 191. számú iratot a II. k. 341. lapján.

725.

Nagybecskerek, 1849 március 27.

Rajacsits pátriárka báró Rukavina altábornagynál tiltakozik a régi rend visszaállítása ellen.

Másolat. Karlóca. Djejanija. 1849. No. 552.

In Erwiederung der geehrten Zuschrift ddt. 17. III. N. 303. K. R., in welcher mir E. Exz. auf das allerh. Patent und die dem Kaiserstaate vom 4. März verliehene Verfassung sich basirende ihre Ansichten über die nunmehrige Lage der Wojwodschaft mitteilen, und die Absicht aussprechen, die 3 Komitate des Banats dem Temescher Kriegsrathe und der Jurisdiktion der durch denselben aufgestellten Behörden zu unterwerfen, die Militär-Grenze hingegen, in das Geleise der alten gesetzlichen Ordnung zurückzuführen zu wollen, halte ich es für Pflicht gegen die serb. Nation, die mir die Leitung, in dieser ernsten Zeit anvertraut hat, halte ich es ferner im Interesse des Kaiserstaates, in dessen treuen Dienste ich ergraut bin, E. Exz. um die Hintanhaltung dieser Massregel zu ersuchen, indem ich mit der Hinweisung auf das gute Recht der Nation, welches durch die octroyierte Verfassung noch nicht in Zweifel gezogen ist, zugleich auf die Gefahr, die für den Staat entstehen könnte, und auf die schrecklichen Folgen der Anarchie, die im Lande gewiss entstehen müssten, ernstlich hinzuweisen, bemüssiget bin.

In mehreren an Euer Exz. bereits gerichteten Noten, habe ich das Recht der nationalen Administration in der Wojwodschaft genügend erwiesen, ich brauche also nur darauf hinzudeuten, dass der Paragraf der Reichsverfassung, welcher die Einverleibung der Wojwodschaft in ein anderes Kronland berührt, durchaus diesem Rechte nicht zweifelhaft machen kann, denn abgesehen hievon, dass die von E. Exz. angenommene Deutung dieses §-en, mit dem a. h. Manifeste dto. 15. Dez. v. J., welches der Wojwodenwürde in ihrer historischen Bedeutung — also als Administrationshaupt der Nation restituirt — in Widerspruche stünde, überzeugt auch am deutlichsten vom Gegentheile, die Berufung von Vertrauensmännern nach Wien, um erst über die Stellung der Wojwodschaft im Staatsverbande und die Regelung ihrer administrativen Verhältnisse, vorläufig mit der k. k. Regierung zu berathen; demnach eine Beseitigung der schon bestehenden Nationalen Verwaltung vor dem Resultate dieser Berathung unmöglich in der Absicht derselben Regierung liegen kann. Ich muss also in Ermangelung eines bestimmt ausgesprochenen derartigen Gesetzes — gegen

das Vorhaben E. Exz. mich verwahren umsomehr, als nach eben eingelaufenen Mittheilungen des H. Oberst Mayerhofer betreff der serb. Wojwodschaft, der im kurzen hier anlangen wird, im hohen Ministerrathe ganz was anderes bestimmt worden ist. Unter solchen Verhältnissen also, abgesehen von der Gefahr, die in der Realisirung der Absicht Euerer Exzellenz liegt, es auch eine rücksichtslose Beleidigung der hochverdienten serbischen Nation wäre. Allein ausserdem guten Rechte, welches meine Nation beansprucht, erlaube ich mir E. Exzellenz auf die Gefahr und die schrecklichen Folgen, die daraus entstehen können, ernstlich hinzuweisen; ich glaube, dass in einem Momente des Staatslebens, wo, wie wir sehen, durch die österreichische Verfassung in allen Theilen des Reiches, ein Geist der Unzufriedenheit und der Gährung heraufbeschworen wurde, es die Pflicht des Staatsdiener ist, diesen nach Möglichkeit zu beseitigen, nicht aber die Gährung in Revolution, und dort, wo nicht Macht da ist, um diese zu bändigen, in Anarchie ausarten lassen. Diese würde unausbleiblich folgen, wenn E. Exz. das in ihrer Note angeführte, zu effectuiren versuchen, und in dem Geist, der in dieser Provinz waltet, genau bekannt ist, der ich aber auch die geringe Mittel der Executionsgewalt in dieser Provinz genau kenne, kann nicht umhin mich vor den fürchterlichen Szenen der Anarchie zu entsetzen, die uns als Staatsdienern schwere Verantwortung auferlegen würde, vor denen wir aber als Menschen und Christen mit Schauder zurückbeben sollen, und der Schuld einzig E. Exz. zur Last fallen dürfte. Allein ausser diesem würde E. Exzell. die Provinz noch einer andern Gefahr aussetzen, die von den Magyaren abermals besetzt werden würde: denn der erste Versuch von E. Exzellenz, das alte herzustellen, würde unsere unter Thodorović kämpfenden Truppen, die nicht Disciplin oder Sold, sondern einzig die Begeisterung für die nationale Sache, und mein moralischer Einfluss an die Fahnen fesselte, aus dem Lager nach ihrer Heimat führen. Ich bitte also E. Exz. um des Interesses des Kaiserstaates Willen, und aus Rücksichten der Menschlichkeit, jeder solchen Möglichkeit vorzubeugen, und im Gegentheile die Hand zur friedlichen Ausgleichung des Nationalen und dem Interesse der Regierung reichen zu wollen.

726.

Nagybecskerek, 1849 március 27.

Rajacsits pátriárka Windischgrätznél is tiltakozik a régi rendszer visszaállítása és báró Rukavina altábornagy intézkedései ellen.

Eredeti irat. Wien. Kr. A.; H. A. Wind. Fasc. 96. 1849. IV. ad 4.

Aus der hochverehrten Note Eurer Durchlaucht vom 4. d. Monats Nr. 3143.[1] habe ich ersehen, dass Eure Durchlaucht die in meiner Zuschrift vom 8/20. Feber N. 99. angeführten Gründe zur einstweiligen Belassung der in den banatischen Grenzregimentern, und den von den Rebellen gesäuberten Comitaten getroffenen Einrichtungen nicht würdigend, auf die Unterordnung der fraglichen Grenzregimenter unter die Verwaltung des Banater Generalkommando bestehen.

So wie ich in meinem Inneren überzeugt bin, nie etwas gethan zu haben, was nicht im Interesse des allerh. Thrones S. Majestät und zum Wohle der öst. Gesammtmonarchie wäre, ebenso wünsche ich, dass meine Handlungen fern von jedem Verdachte einer sinnlosen Willkür, oder gar einer separatistischen Tendenz gehalten werde.

Es wird Eurer Durchlaucht nicht unbekannt sein, dass die Serben in der Grenze sowohl, als auch im Provinzial in dieser sturmbewegten Zeit weit grössere Opfer gebracht haben, als sie im normalen Zustande zu leisten verpflichtet waren; zu diesen Opfern konnte sie nur das Vertrauen zur guten Sache und das Vertrauen zu ihren Führern bewegen. Die gute Sache ist aber noch nicht geordnet, der gräuenvolle Krieg ist noch nicht zu Ende, wir bedürfen noch immer grösserer Opfer, und dazu ist das Vertrauen des Volkes unumgänglich nothwendig. Dieses Vertrauen lässt sich aber weder erkaufen, noch erzwingen, und ich muss offenherzig bekennen, dass das Banater Generalkommando durch seine Handlungsweise das Vertrauen des Volkes verwirkt hat. Es ist eine zubekannte Tathsache, dass das Banater Generalkommando viele tausende Gewehre, die in dem Temesvarer Zeughause vorfindig waren, den magyarischen Behörden ausgeliefert hat, die Kanonen und Munition, womit die Grenzortschaften Vracsevgaj, Kusits, Palanka, Lagerdorf, Alibunar und viele andere in einen Schutthaufen verwandelt wurden, sind ebenfalls von dem banatischen Generalkommando den Magyaren ausgefolgt worden; die greuelvollen Metzeleien unschuldiger Serben in Weisskirchen hat auf Anordnung und im Angesichte

[1] Lásd a 692. számú iratot a III. k. 486. lapján.

solcher Grenzoffiziere stattgefunden, die dem banatischen Generalkommando unmittelbar untergeordnet waren, ohne dass sie von dem besagten Generalkommando dieser Unthaten wegen zur Verantwortung gezogen worden wären; die Kriegsgefangenen von Werschetz wurden vom Banater Generalkommando der ungarischen Zivilbehörde überliefert, und sie wurden vor den Augen des Banater Generalkommando für ihre Treue an den rechtmässigen Monarchen mit dem Strange hingerichtet. Diess sind Handlungen, die keineswegs geeignet sind, Sympathie und das Vertrauen des Volkes zu erregen, und was hat das Banater Generalkommando bei den grossen Hilfsquellen, die es in den von den Rebellen verschont gebliebenen Provinzen Banat hatte, zur Unterstützung der hartbedrängten Grenzer gethan? Ausser der Completierung der in Temesvar garnisonirenden 3. Bataillons, wozu beiläufig 1000 Mann als Rekruten ausgehoben wurden, hat es nicht eine Compagnie neu errichtet, und um die Arader Festung zu verproviantiren, mussten das erstemal kaiserliche Truppen aus Siebenbürgen, und das zweitemal serbische Truppen zur Unterstützung beigehohlt werden. Ob nun, wenn in Syrmien, Bács und den zwei banater Grenzregimentern eben so verfahren, und nicht andere Massregeln ergriffen worden wären, ob — sage ich — die Rebellen sich heutzutage nicht im Besitze aller dieser Länder befinden würden, überlasse ich zur hohen Beurtheilung Euerer Durchlaucht, und eben jene Einrichtungen, denen man das bisher geleistete Gute zu verdanken hat, sind jetzt der Gegenstand einer Kritik geworden, — diese heilsamen und zweckdienlichsten Einrichtungen, die an sich nichts gesetzwidriges haben, will man, ehe noch die Gefahr vorüber ist, zerstören. Auch habe ich zu bemerken, dass ich der in den hochgeehrten Noten Euer Durchlaucht vom 7-ten v. M. Nr. 1746—1747 ausgesprochen anstrebt, als wären die Grenzer mit ihren zeitherigen Zuständen zufrieden, nicht beitreten kann, denn es ist allgemein bekannt, dass sich die Grenzer seit mehreren Jahren gegen den Druck des Grenzsystems, gegen die gezwungene Pensionirung ihrer eigenen, und willkürlichen Einschiebung fremder Offiziere und andere derlei Zustände beschweren und dieser allgemeine Druck des Grenzsystems, und die Willkühr in Eigenmächtigkeit des Stabs- und anderer Offiziere, — nicht aber die separatistische magyarische Bewegung und die ungerechte Anmassung, welche sich diese Parthei gegen diese Völkerschaften erlaubte, denn diese Stand zu jener Zeit mit der Militär-Grenze in gar keiner Berührung, — hat die Unzufriedenheit hervorgebracht, welche die weitere Verwirrung zur Folge hatte; eben so ist eine bekannte Thatsache, dass im Monat April v. J., also einige Wochen früher, als die nationale

Versammlung in Carlovitz abgehalten worden ist, das illyrisch-banater Grenzregiment in Izbistye, das deutsch-banater aber in Crepaja im Beisein der hierzu ausgesandten Oberoffiziere Versammlungen gehalten und ihre Beschwerden allerhöchsten Orts vorzutragen beschlossen, das Csajkisten-Baon aber in dieser Hinsicht, sogar eine Deputation an Seine Majestät abgesendet, und die allerhöchste Zusicherung der Abstellung ihrer Beschwerden erhalten hat. Diese Grenzregimenter nun, in die alte unabgeänderte Verfassung zurückzubringen, hiesse sie in den Stand der Unzufriedenheit zu versetzen, sie von dem Verbande und gegenseitiger Aushilfe des Peterwardeiner Grenzregimentes, des Csajkisten-Bataillons, des Syrmier, Bácser und Torontaler Provinziale zu trennen, hiesse ihre Kräfte zu versplittern, ihre Begeisterung und ihren Muth brechen, was in Rücksicht der gegenwärtigen noch immer kritischen Zuständen nicht rathsam sein dürfte.

Um deswegen bitte ich E. Durchlaucht wiederholt und inständigst, die bestehenden Einrichtungen in der Grenze und dem von den Rebellen gesäuberten Provinziale nicht zerstören zu lassen, sondern vielmehr dem H. FZM. und kommandierenden Baron von Rukavina die Weisung ertheilen zu wollen, die der Nationalverwaltung durch die k. Ulahnen entrissenen Ortschaften des Werschetzer Bezirks und des Torontaler Komitates derselben wieder unterordnen zu lassen.

Im übrigen bitte ich E. D. die Versicherung meiner vollkommensten Hochachtung zu genehmigen, mit der ich zu geharren die Ehre habe.

Mayerhofer ezen ügyben Bécsben és Olmützben személyesen interveniált. Windischgrätz az ügyet úgy a szerb nemzet, mint az összmonarchia érdekeinek figyelembe való vételével óhajtotta megoldani:

„Wenngleich das Zurückkehren zu den alten Zuständen von keiner Seite beabsichtiget wird, doch die Aufrechterhaltung der Institution der Militärgrenze, als solche, welche auch in den a. h. Absichten liegend, in der neuen Reichsverfassung ausgesprochen wurde, als ein für die Sicherheit der Militärkräfte des Staates höchst nothwendiger Gegenstand als unabänderlich festgesetzt angenommen werden muss.“ (U. o. IV. 4.)

727.

Cegléd, 1849 március 28.

Jellačić bán levele Schwarzenberg herceghez, melyben kéri, hogy a déli harctérre küldessék.

Eredeti irat. Wien. St. A.; M. R. Z. ad 1472/1849.

General Mayerhofer war eben auf paar Augenblicke bei mir. Seine Ansichten sind im Wesentlichen die Meinigen. Die serbische Wojwodschaft muss ihre Grenzen erhalten, der Patriarch provisorisch mit der Administration betraut und die Reorganisierung der dortigen Grenzregimenter dem General Mayerhofer übertragen werden.

Unsere Kriegsführung hier muss einen neuen Schwung bekommen; es müssen energische Massregeln ergriffen werden. Ich kann durch meine Stellung als Ban dem Staate gute Dienste leisten, wenn man mich mit der Armee in jene Gegenden herabschickt, ich befreie Siebenbürgen, zerstöre den Herd der Rebellion in Debrezin und stehe für den Erfolg. Mit halben Massregeln ist nichts geholfen, wir verlieren das Königreich und unsere Ehre. Dem E. Fürst ist meine Ansicht klar und unumwunden ausgesprochen. Liebe und Treue für meinen Monarchen und Österreich zwingen mich so zu sprechen. Die Zeit der Komplimente ist vorbei, hier handelt es sich um die grosse Sache. Können Sie und wollen Sie Fürst von diesen meinen Andeutungen gebrauch machen, dann thun Sie es, wenn nicht, dann übergeben Sie solche der Vergessenheit, ich habe aber nach meiner Überzeugung meine Pflicht gethan. Kann ich die Sache nicht retten, so werde ich auch für sie zu sterben wissen. General Mayerhofer wird Euer Durchlaucht, das weitere mündlich sagen...

Jellačić 1849 április 18-án Pestről újra kérelmezte, hogy a szerencsétlen események folytán Bács—Bánságba egy hadtesttel lemehessen. Kérelme azonban 1849 április 21-én megtagadtatott.

728.

Pétervárad, 1849 március 28.

Perczel Mór és gróf Batthyány Kázmér Pétervárad felmentését jelentik.

Másolat. Budapest. O. L.; H. B. 1849. 5255. sz. Érk. április 4-én.

A még Szegeden megállapított hadi intézkedés szerint az ellenségnek f. hó [III.] 22-én a szőreg-szentiváni sáncokból

történt diadalmas kiszorítása után, s szeged—szabadkai vonal biztosítására és különösen Gyála bevételére a szükséges intézkedéseket megtévén, 23-án alulírottak Szegedről megindultak és a bács—szegedi hadsereg 1-ső osztályával Verbásznál 26-án a verbászi rácság csekély és hamar legyőzött ellentállása mellett, a bácsi csatornán átkelvén, 27-én egy könnyen mozgó csapattal Péterváradra megérkezénk, a főerőt Ó-Kéren hagyatván...

A népség a rácok dühe elől ide menekült vidékiek által szaporodva, úgy mint a hadfiak is örömittas lelkesedéssel fogadának minket, melynek látása és tapasztalása egy soha el nem feledhető érzelemmel tölté el keblünket. Fogadtatásunk egy a legfelségesebb ünnepélyek közé sorolandó, minőben halandó részesülhet. És mégis mindez ellenére a várat a legnagyobb veszélyben lenni tapasztaltuk.

...Az itten levő gyalogsági, idegen származású tisztek, ürügyül használván a vár elzárását, nemcsak alattomban összecimboráltak az ellenséggel, sőt a legénységet is az ellenséghez át akarták vezetni, — mi azomban tudomásra jutván, közülök öten börtönbe zárattak.

Sőt egész őszinteséggel tartozunk megvallani, miként még a várparancsnokság részéről is... hosszabb idő óta alkudozások történtek Nugent-tal... A városban a vár közeli átadásáról nyiltan beszéltek ... osztrák szolgálatban állott idegen vagy gyanus tisztekben bízni annyi, mint hazánkat szántszándékosan vesztő padra vezetni... És ha nemcsak itt, de általában az egész hadseregnél ezen egyéniségek ki nem küszöböltetnek, sőt még főállomásokra alkalmaztatnak: úgy csak isteni csoda fog minket a haláltól megmenteni...

729.

Törökkanizsa, 1849 március 29.

Todorovits tábornoknak Windischgrätz herceghez intézett jelentéséből, melyben a délvidéki helyzet tarthatatlanságát megírja.

Wien. Kr. A.; Kr. M. 1849. No. 2096.

.. Emmissäre schleichen unter den Truppen umher, ein klarer Beweis hierzu ist, da die Truppe Csaikisten, Kikindaer — Stratimirovich hoch leben liessen und zu ihrem Generalen erkoren. Der böse Geist geht so weit, dass sie die höheren Offiziere als Landes-Verräther nennen, sie wollen sich ihre Führer selbst wählen. Das die Früchte der Nachsicht Sr. Exzellenz des

Herrn Patriarchen gegen Stratimirovich, dem immer verziehen wird...

Aus dem Inneren des Landes kommen immer Menschen zur Truppe, die abentheurlichsten Sagen werden verbreitet, die sich flüchtenden Bewohner vergrösseren Angst und Schrecken, alles will nach Hause gehen, um Weib und Kind zu retten ... überhaupt eine böse Hand von der eigenen Bevölkerung ist mit im Spiele...

Die allgemein verbreitete Plünderung, die Brandlegungen machten das Ganze, sonst blühende Ortschaften Ruinen und tausende von Familien obdachlos werden. Alles dieses wird mir zum Theil beigelegt, das Vertrauen schwindet, doch keiner untersucht, mit welchen unübersteiglichen Hindernissen ich zu kämpfen habe, wie in Kurzem der Krieg der Meinungen ausbricht und die heterogensten Elemente ihre Vereinigung finden werden, was durch die eigene Bevölkerung verbreitet, auf Habsucht, Ehrgeiz, Herrschsucht unter dem Deckmantel der Nationalität begründet ist...

730.

Törökkanizsa, 1849 március 29.

Herdy ezredesnek Windischgrätz herceghez intézett jelentéséből, a délvidék vigasztalan katonai helyzetét tudatja.

Eredeti jelentés. Wien. Kr. A.; Kr. M. 1849. Hauptarmee. Fasc. 75. III. 385.

...Das geistliche Regiment mengt sich auch in die militärischen Angelegenheiten, der Herr Patriarch gibt Disposition an Kommandanten, die nur zum Nachtheil des Ganzen ausschlagen können, wenn anders die Insurgenten davon Nutzen ziehen wollen; so disponirte er Major Dragich, der nur drei Bataillonen hat, eine Flankenstellung zu nehmen, den rechten Flügel an Kula, den linken an Csonoplya, das Centrum in Szivacz, was soll eine so ausgedehnte Stellung mit diesen wenigen Truppen, wo nur bewegliche Kolonnen, wozu der Grenzer nicht zu bringen ist, taugen; Kavallerie mangelt gänzlich. Ohne Geschütz ist immer der Lärm „wir sind verrathen, man will die Serben ausrotten, man führt uns an die Schlachtbank"; das sind die Grundlagen des Geistes, der die Bevölkerung und auch den Grenzsoldaten, besonders die Tschaikisten und Peterwardeiner beseelt. Emissäre, die selbst zu der vertrautesten Umgebung Sr. Exzellenz gehören, besonders Geistliche und unter diesen der Expriester Stamatovics ziehen herum, um Erkundigungen selbst bei den Offizieren einzuziehen, so hat Stamatovics Offiziere vom illyrisch-banater ernstlich über die militärische Haltung zur Rede gestellt, und über einige Äusserungen des Offi-

ziers was Pflicht ihm gegen seinen Kaiser auferlegt sei er bereit zu thun und wird gehorsamen, erhielt er im verweisenden Tone die Antwort: „erst die Nazion, dann der Kaiser, der Kaiser kann ohne Nazion nicht bestehen, wohl aber die Nazion ohne Kaiser". Ich wollte dienstlich Gebrauch davon machen, der Offizier bot jedoch das nicht zu thun, weil er sonst besorgen müsste, wieder vor ein geistliches Gericht, wie er es schon war, weil er sich der Nazionalsache nicht anschliessen wollte, gestellt zu werden, und er würde aus den Reihen der Lebenden verschwinden, er müsste in der Grenze leben, weil Eltern und seine Familie seine Erhaltung erfordern. Der Geist des Aufruhres ist schon in solcher Gährung, dass bei der gestrigen Vorrückung gegen Szegedin das Tschaikistenbataillon, ein Theil der Peterwardeiner, dann das Kikindaer Aufgebot den Gehorsam zum Marsch versagten, dadurch ist die über Gyála und Oroszlámos kombinirte Bewegung gegen Szegedin missglückt, wozu sich nicht leicht wieder eine so günstige Gelegenheit darbiethen wird.

Mit diesen Elementen kann nicht für das Allgemeine gewirkt werden; es sind schon die Äusserungen laut geworden, sich ihre Kommandanten selbst zu wählen und unter Gläserklang hat man Stratimirovics als General ausgerufen; das sind die Folgen, wo geistliche Herrschaft im Spiele ist. Nach dem Auftrage Euer Durchlaucht habe ich bereits verfügt gehabt dieses Individuum unschädlich zu machen und S. Exzellenz den Patriarchen hievon verständigt, der geistliche Oberhirt hat wieder verziehen und so wuchert dieses Übel unter dem Deckmantel der Nationalität...

...Die Flüchtlinge verbreiten Schrecken und Angst. ...Wir stehen auf einem Punkte, der durch die Unfälle in Siebenbürgen noch kritischer wird; der Meinungskrieg durch den Hebel der Nazionalität hervorgerufen, lässt das Ärgste erwarten. Nach meiner Ansicht: ... wäre ein anderer Geist, der die Massen beseelte, in kurzer Zeit ständen wir anders, doch so wie die Ungarn, Mord, Raub und Zerstörung im Gefolge haben, so wird der Illyrer von Habsucht zum Besitzthum getrieben, andere sollen jedoch diesen ihm verschaffen, beschützen.

Die illyrische Geistlichkeit schleicht gleich Gespenstern zwischen dem Volke, hält Rede über politische Angelegenheiten, so dass der gemeine Mann über jede Verfügung Aufschluss fordert und ich glaube S. Exzellenz der Herr Patriarch müsse hievon genau unterrichtet sein, weil ich unter diesen Sendlingen selbst Leute seiner vertrauten Umgebung finde. Es ist schauerlich schliessen zu müssen, dass das geistliche Gericht des Mittelalters eine Hauptrolle zu spielen scheint.

731.

Buda, 1849 március 30.

Windischgrätz herceg Ferenc József császárhoz intézett előterjesztése.

Másolat. Wien. St.; A. M. R. 1849. ad 1065. és 2236.

Eure Majestät!

Die Civil- und Cameral-Administration im Banate sowohl, als in den von den Serben occupirten und durch sie dermalen interimistisch verwaltet werdenden Temesvárer, Torontaler, Syrmier und Bácser Komitates, von welch letzterem nur noch ein kleiner Theil, nähmlich jener von Theresionopel und Neusatz sich in den Händen der Rebellen befindet, bedarf dringend einer, wenn auch derzeit nur provisorischen Regelung, um den unausgesetzten bedauerlichen Reibungen des Commandirenden Generalen Baron Rukavina, und des Patriarchen Rajacsits um so schneller ein Ziel zu setzen, indem deren längere Fortdauer leicht bedauerliche Resultate zur Folge haben könnte. Die Serben über den § 72 der Verfassungsurkunde ohnehin in eine Aufregung versetzt, weil sie sicher hofften, ein selbständiges Kronland zu bilden, werden darin eine Beruhigung finden, wenn die von ihrem Stamme in Grosszahl bewohnten Theile auch durch Serben administriert würden.

Dieses vorangelassen, bin ich meines unterthänigsten Ortes der Ansicht, dass das Provinziale des Syrmier und Torontaler Komitats, dann die Bacser Gespannschaft, und von dem Temeser Komitate der Werschetzer Stuhlbezirk der provisorischen Leitung des Patriarchen Rajacsits anvertraut und dieser daher von Eure Majestät zum prov. Kommissär des erwähnten Distrikts mit Inbegriff aller darin gelegenen königl. Freistädte und Jurisdiktionen a. g. ernannt würde. FML. Baron Rukavina, wenn ihn nicht seine Stellung als Vice-Landes-Capitain von Croatien, Slavonien und Dalmatien in einem andern Wirkungskreis in Anspruch nehmen sollte, hätte auf den übrigen Theil des Temeser und den ganzen Krassóer Komitat mit Aussicht der dazu gehörigen Grenzregimenter, die Leitung des General-Commandos zu beschränken. Die Civil-Verwaltung würde, gleich wie es in Ungarn der Fall ist, ein hiezu von mir ernannter provisorischer Kommissär besorgen, und in untergeordneten normaladministrativen Gegenständen sich mit der provisorischen Landes-Civil-Verwaltung in Ofen in Verbindung zu setzen haben. Aus dem Krassóer, Temeser, Torontáler, Bácser und Syrmier Komitate bilde ich einen eigenen und zwar den VII.

Militärdistrikt, zu welchem auch die darin liegenden Grenztruppen gehören werden.

Zum Militär-Distrikts-Kommandanten ernenne ich unter einem den mit den dortigen Verhältnissen bekannten, und grosses Vertrauen geniessenden General-Major von Mayerhofer.

Sowohl der Patriarch, als auch der Generalmajor v. Mayerhofer haben ihre Instruktionen durch mich zu empfangen, und bleiben meinen Befehlen in jeder Hinsicht untergeordnet. Was die Grenztruppen, nähmlich das deutsch- und illyrisch-banater, die Peterwardeiner und die Csaikisten betrifft, so werden solche unter die Befehle des genannten Generalmajors von Mayerhofer gestellt, welcher die Gegenstände minderen Belanges zur Verhandlung an das Kriegsministerium zu leiten, über wichtigere Administrations-, sowie militärische Angelegenheiten aber meine Entscheidung einzuhohlen hätte. Was die Kameralverwaltung dieser 5 Komitate anbelangt, so ist selbe von der Civil-Administration zu trennen, und hiefür beabsichtige ich den früheren Temeser Administrator Ludwig Freiherr von Ambrózy zu bestimmen, der sich in eben jener Sphäre zu bewegen hätte, wie sie dem provisorischen Vorstande der Cameral-Verwaltung für Ungarn Grafen Moritz Almássy vorgezeichnet ist. Ohne dem allerh. Ermessen E. M. im Geringsten vorgreifen zu wollen, erlaube ich mir in der Nebenlage den Entwurf eines a. h. Ernennungsdekretes für den Patriarchen Rajacsits in tiefster Unterthänigkeit beizuschliessen.

Ő felsége határozata:

A. E. Ich genehmige Ihre hier gestellten Anträge und habe an dem zum königl. Commissär ernannten Patriarchen Rajacsits ein Handbillet nach dem von Ihnen vorgelegten Entwurfe erlassen. Von dem Vollzuge der übrigen in diesem Vortrage angedeuteten Massregeln, insbesondere auch von der getroffenen Wahl des provisorischen Civilkommissärs haben Sie mir die Anzeige unter Begleichung von Abschriften der dem Patriarchen und dem Generalmajor v. Mayerhofer zu ertheilenden Instruktionen die Anzeige zu erstatten.[1]

Olmütz, am 8. April 1849.

Franz Josef m. p

[1] Lásd a 732. számú iratot a III. k. 584. lapján.

732.

Buda, 1849 március 30.

Windischgrätz táborszernagy Mayerhofer tábornokot és belgrádi konzult a délmagyarországi VII. katonai kerület főparancsnokává nevezi ki.

Másolat. Kr. A.; Kr. M. 1849. No. 4532.

Nr. 1490.
P. A. S.

Die besondere Verdienste, sowie die Kenntniss der Militär- und administrativen Verhältnisse im Banate und der Militär-Grenze haben mich bestimmt, Sie zum Commandanten des aus den Comitaten Syrmien, Bács, Torontál, Temes und Krassó bestehenden VII-ten Militär-Distrikts, sammt der darin befindlichen Grenztruppen zu ernennen.

Sie haben sich in Ihrem Wirken genau an die hier beigeschlossene Instruction zu achten, und mich in unterbrochener Kenntniss aller wichtigeren Ereignisse zu erhalten.

Es wird ferner Ihre Aufgabe sein, sich stets mit dem Commandierenden Generalen Baron Rukavina, so wie mit dem Herrn Patriarchen von Rajacsits in Einvernehmen zu erhalten, und jede Gelegenheit, welche zu Reibungen führen könnten, sorgfältigst zu vermeiden.

Instruction
für den h. Militär-Districts-Kommandanten
General-Major von Mayerhofer.

Der Militär-Districts-Commandant führt im Namen des von Sr. Majestät dem Kaiser mit den ausgedehntesten Vollmachten versehenen Feld-Marschals Fürsten zu Windischgrätz, die Oberleitung des ganzen Districts, im Einvernehmen mit den von Sr. Majestät dem Kaiser für die Komitate: Syrmien, Bács-Bodrogh, Torontál, nebst dem Districte von Werschetz und die im Umfange dieser Komitate befindlichen k. Freistädte und Jurisdictionen bestellten k. Komissäre Sr. Exzellenz dem Patriarchen Joseph von Rajacsics. Die durch Sr. Durchlaucht für die Komitate Temesch und Krascho eingesetzten k. Komissäre leiten selbstständig die innere Administration der ihnen zugewiesenen Districte, und haben dem Militär-Districts-Commandanten blos über die politischen Gegenständen die Mittheilung zu machen, und mit ihm zu diesem Behufe das ununterbrochene Einvernehmen zu pflegen, damit er von der Stimmung der Komitate und Städte in fortwährender Kenntniss bleibe, und

dadurch zeitgerecht die etwa erforderlichen militärischen Massregeln treffen könne; auf die innere Administration der Komitate und Städte hat er sich demnach jedes Einflusses zu enthalten, da diese, wie gesagt, der ausschliesslichen Leitung des kais. und den andern k. Kommissäre unterstehen. Die Berichte der Kommissäre sind nach dem Ermessen des provisorischen Militär-Districts-Kommandanten Sr. Durchlaucht dem H. FML. zur Kenntniss und weiteren Verfügung zu unterbreiten; es versteht sich jedoch von selbst, dass es den k. Kommissären unbenommen bleibt, in äusserst dringenden Fällen, gerade an Sr. Durchlaucht Bericht zu erstatten, und in diesem Falle den Militär-Districts-Commandanten nur die Mittheilung über das Berichtete zu machen.

Die k. Kommissäre haben sich in allen Fällen, wo sie zur Aufrechterhaltung der Ordnung, Ausführung der zu erlassenden Befehle, oder Arretirung beizichtiger Individuen Militär-Assistenz bedürfen, an den Militär-Districts-Kommandanten und nur in Fällen, die keinen Verzug erlauben, an die nächsten Stazions-Kommandanten zu wenden.

Sämmtliche in den Districten befindlichen Truppenkommandanten stehen, insoweit es die Dislocation der Truppen, sowie ihre Verwendung zur Unterdrückung eines etwa ausbrechenden Aufstandes, Vollziehung höherer Befehle, Arretirung von Verbrechern oder Sicherstellung einer unruhigen Strecke betrifft, zu seiner Verfügung; weshalb er sich, je nach Dringlichkeit der Umständen an den nächsten oder höheren Kommandanten derselben Befehle oder Aufforderungsweise im Namen des Armee-Obercommando zu wenden hat. Diese Truppen sind übrigens auch anzuweisen, über die Stimmung der Einwohner und andere zu wissen nöthige Vorkommnisse ihnen Berichte zu erstatten. Die innere Administration sämmtlicher Truppen bleibt dem Armee-Obercommando unterstehend. Obgleich durch die Allerhöchsten Manifeste vom 3. Oct. und 6. Dec., sowie die Proclamationen Sr. Durchlaucht des FM. Fürsten zu Windischgrätz vom 13. Nov. und 13. Dec.[1] der Belagerungszustand Ungarns ausgesprochen ist, mit welchem auch das Standrecht in Verbindung steht, so hat doch der Militär-Districts-Commandant, in dem ihm unterstehende Districte, falls dies daselbst durch die betreffenden Truppen-Corps-Commandanten, bei ihrem Vorrücken nicht geschehen wäre, den Belagerungszustand, so wie das Standrecht erneuert zu republiziren, und bis auf weitere Befehle Sr. Durchlaucht aufrecht zu erhalten. In jedem Districte ist eine Central-Militär-Unter-

[1] Lásd az 526. sz. iratot a III. k. 168. és az 577. számút a 249. lapon.

suchungs-Commission zu errichten, vor welcher alle zu arretirenden, und durch die Truppen-Commandanten eingelieferten Individuen zu stellen sind. Jene, die der standrechtlichen Behandlung unterliegen, sind von der Commission abzuurtheilen, das Urtheil zu vollziehen, und mir über den Vollzug Bericht zu erstatten. Sämmtliche kriegsrechtliche Urtheile hingegen sind, wenn auf eine Begnadigung angetragen wird, vor deren Vollzug Sr. Durchlaucht zur Bestättigung zu unterbreiten.

Der Militär-Districts-Commandant hat sämmtlichen in seinem Bezirke wirkenden k. Kommissäre seine Ernennung, so wie seinen Wirkungskreis dienstlich zu notificiren und sie zu ersuchen, mit ihm hinsichtlich aller politischen Fragen in das dienstliche Einvernehmen zu treten. Des Militär-Districts-Commandanten Hauptaufgabe bleibt es jedoch, im dienstfreundlichen Zusammenhange mit den k. Kommissären durch alle ihnen zu Gebothe stehende Mittel die Gemüther zu beruhigen, Vertrauen für die gute Sache zu erwecken, den District von Wühlern zu reinigen, und dadurch Ruhe und Ordnung im ganzen Bezirke zu begründen.

Der H. General-Major werden gleichzeitig mit der Leitung der politisch-militärischen Administration der folgenden Grenz-Truppen beauftragt, welche schon seit nahe einem Jahre von dem Einflusse der ihnen früher vorgesetzten General-Commanden getrennt sind, nämlich: des Peterwardeiner, Deutsch- und Illyrisch-Banater Regiments und des Csaikisten-Bataillons. Das Banater Romanen-Regiment hat in dieser Beziehung seine bisher nachbestehende Verbindung bei dem Militär-Commando zu Temesvar fortzusetzen.

Da jedoch die Verwaltung dieser Grenztruppen bisher ebenfalls unter dem Einflusse S. Exzellenz des Patriarchen gestanden hat, so haben sie sich bei Festhaltung des Militär-Organismus dieser Bezirke, über die Vereinbarung jener zeitgemässen Reformen, welche der von Sr. Majestät dem Kaiser gewährten Reichsverfassung, und der bei dem Kriegsministerium hierüber bereits angenommenen Grundsatze entsprechen, mit dem factischen Zustande ebenfalls mit Sr. Exzellenz in das Einvernehmen zu setzen, und mir fortwährend über den Fortgang der Reorganisation dieses wichtigen Dienstzweiges Bericht zu erstatten.

Eredeti irat. Wien. Min. d. Innern. Praesidialakten. 1849. 3. Croatien. Slavonien u. Serbien; másolata Karlóca. Djejanija. 1849. No. 598.)

733.

Olmütz, 1849 március 31.

Ferenc József császár a határőrvidéknek megadja a községi polgárjogokat.

Wien. Kr. A.; Kr. Min. 1849. No. 2195. Wiener Zeitung. 1849 április 11-én. Fogalmazvány és másolat. Wien. St. A.; M. R. Z. ad 970/1849.

Lieber Jellačić!

In Vollziehung des § 75 der von Mir Meinen Völkern verliehenen Verfassung finde ich mich bewogen, Ihnen bekannt zu geben, dass Meine tapfern und getreue Grenzer, zwar *in ihrer Eigenschaft als Soldaten* und in allen *den Militärgrenzdienst* betreffenden Angelegenheiten, der vollziehenden Reichsgewalt untergeordnet bleiben, jedoch ihre eigene Gemeindeverfassung besitzen, und überhaupt *an allen Meinen Völkern verliehenen gerechtsamen Theil nehmen sollen.* Sie haben Mir demzufolge den Antrag zu stellen, wie dies mit den Einrichtungen des, für die Gesammtmonarchie so wichtigen und nützlichen Gränzinstitutes in Einklang zu bringen sei.

Olmütz, den 31. März 1849.

Franz Joseph mp. Kulmer mp.

Ferenc József császár 1849 április 8-án értesítette báró Cordon osztrák hadügyminisztert fenti, Jellačić bánhoz intézett kéziratáról, mely április 11-én tétetett közzé a hivatalos Wiener Zeitung-ban. Jellačić bán a császári iratot Rajacsits pátriárkának nyomban leküldötte, arról is értesítvén utóbbit, hogy a császár a határőröknek régi gabona- és vetőmag tartozását elengedte. Egyben a pátriárka tanácsát kérte ki a fenti rendeletre nézve.

734.

. . . . 1849 március hó.

A délmagyarországi szerbek vajdasági alkotmánytervezete.

Közölve a belgrádi Szrpszke Novine 1849. évfolyamának 25. és 26. számaiban; másolata Karlóca. Djejanija. 1849. No. 720.[1]

A SZERB VAJDASÁG ALKOTMÁNYTERVEZETE.

I. FEJEZET.

A földterületről.

1. §. Szerbia-vajdaság a következő részekből áll: Szerémség a péterváradi határőrvidéki ezreddel, Bácska a csajkás zászlóaljjal, Bánság a bánsági határőrvidékkel és Baranya.

[1] A szerb szöveget térszűke miatt nem közlöm.

2. §. A vajdaság az osztrák császárság integráló részét képezi.

3. A szerb vajdaság önálló, osztatlan, az osztrák császárság egyéb országaival mindenben egyenlő ország.

4. §. A vajdaság határait csakis ennek országgyűlése változtathatja meg.

5. §. A vajdaság fővárosa Újvidék, vagy más város.

6. §. A vajdaság címere: fehér kereszt vörös mezőben, a kereszt szárnyai közt négy csiholó acéllal.

7. §. A vajdaság színei: felülről vörös, középen kék és alul fehér.

II. FEJEZET.

A szerb vajdaságnak a központi kormányhoz való viszonyáról.

8. §. A vajdaság a központi kormánynak átengedi idegen államokkal szembeni képviseletét. Ennél a tisztviselők kinevezésénél a vajdaság fiaira is kell figyelemmel lenni.

9. §. Ugyanezen kormányra a rendes katonaság feletti rendelkezést is átruházza.

A rendes hadsereg tagjai kötelesek a császári alkotmányra, valamint az összes osztrák tartományok alkotmányaira föleskúdni.

A rendes hadsereghez a vajdaság a császárság többi tartományaihoz képest megfelelő kontingenst ad. Ezen kontingens külön ezredeket képez.

A szerb ezredekbe csak a vajdaság fiai sorozhatók be.

A vajdaság ezredeinek vezénylete szerb nyelven történik.

A belső rend fenntartására szükség esetén a katonaság a tartományi kormány parancsai alá esik.

10. §. A vajdaság a közös pénzügyi közigazgatást a központi kormánynak engedi át.

A belföldi forrásból származó állami jövedelmek kezelése, úgymint: a kamarai és kincstári javak, az érc- és sóbányák és a központi kormányzat fedezésére kivetett adó a vajdaság hatáskörébe tartozik.

Az állami kereskedelem igazgatása.

11. §. Az állami közkereskedelem igazgatása a vajdaság hátrányára nem történhetik.

12. §. Minden, ami nincsen tételesen a központi kormányzathoz utalva, a vajdaságnak tartatik fenn.

13. §. Az átengedett ügyek adminisztrációja a vajdaságban szerb nyelven történik.

14. §. A vajdaságnak a központi kormányzattal való levelezésének is szerb nyelven kell folynia és viszont.

III. FEJEZET.

A vajdaság viszonya a császárság többi tartományaival szemben.

15. §. A vajdaság a császárság egyéb országaival léphet szövetségbe, ha ez előnyére válik és nincsen a császárság hátrányára.

16. §. A szerb vajdaság és a horvát-szlavon-dalmát királyságok szövetsége egy külön kölcsönös szerződéssel állapíttatik meg.

17. §. Amennyiben képes a császárság egyik vagy másik tartománya idegen állammal szövetségre léphetni, annyiban a vajdaság is jogosult lesz ugyanezt megtenni.

18. §. A császárság egyes tartományainak polgárai nem idegenek a vajdaságban, fiaik azonban csak akkor, ha két évig állandóan laktak a vajdaságban.

19. §. A letelepedés külön törvény által rendeztetik, melyet a vajdaság országgyűlése fog alkotni.

IV. FEJEZET.

A koronáról.

20. §. A vajdaság feletti uralom a Habsburg-lotharingi házat illeti, ezen ház törvényes örökösödési rendje szerint.

21. §. A szerb vajdaság a császári címben a többi császári országokkal egyenlően felveendő.

22. §. A császár a császárság alkotmányára letett esküje mellett a vajdaság alkotmányára is megesküszik.

23. §. A császár a vajdaság belügyeit a saját vajdasági kormánya útján intézteti.

Minden rendelet az illetékes tanácsosa által előzetesen aláírandó, ellenesetben az érvénytelen.

24. §. A császár a vajdasági kormányzat tisztviselőinek és nemzeti képviselőinek, ha államellenes cselekedeteikért elítéltettek, csak az országgyűlés külön javaslatára kegyelmezhet meg.

V. FEJEZET.

A vajdáról.

25. §. A vajda a szerb vajdaság végrehajtó hatalmának feje.

26. §. A vajda egy külön hozandó, a választást előíró törvény alapján, élethossziglanra választatik meg a nemzet által.

27. §. Csak szerb és osztrák alattvaló lehet vajda és legalább 30 évesnek kell lennie.

28. §. A vajda köteles a császárság közös alkotmányára és a vajdaság alkotmányára megesküdni.

29. §. A vajda javadalmazását az országgyűlés állapítja meg, melyet kormányzata alatt se fölemelni, se leszállítani nem lehet.

30. §. A vajda felelős kormányzatáért az országos törvények alapján, mint minden állampolgár. A kormányzás egyes ügyeiért, melyet mindig egy tanácsos tartozik ellenjegyezni, az illetékes tanácsos tartozik felelni, nem pedig a vajda.

31. §. A vajda halála esetére, legkésőbb 40 nap mulva, a kormány a vajda megválasztása miatt tartozik a választóországgyűlést egybehívni. Az üresedési idő alatt a politikai osztály tanácsosa, vagy ha ez akadályozva volna, egy másik tanácsos a vajdai kormány kebeléből, kormányoz.

VI. FEJEZET.

A vajdaság különféle nemzetiségeinek jogairól.

32. §. A vajdaság országos közigazgatási nyelve a szerb.

33. §. Minden népnek jogában áll községében, községi ügyekben, saját nyelvével élni.

34. §. A vajdaság népeinek minden egyes tagja a kormányhoz intézett írásbeli beadványában saját nyelvével élhet.

35. §. Minden népnek sérthetlen jogában áll nemzetiségét és nyelvét ápolni és fejleszteni.

VII. FEJEZET.

A törvényhozási hatalomról.

A) *Képviseleti ügyekben.*

36. §. A központi kormánynak átengedett ügyekben a törvényhozói hatalom, egyetértőleg a császárral, a császári törvényhozási testületet illeti.

37. §. Ennek szervezése a császárságot illeti.

38. §. Ebben a vajdaságnak, a császárság országaival egyenlően, képviselve kell lennie.

B) *A vajdaság részére fenntartott ügyekről.*

39. §. A vajdaság részére fenntartott ügyekben a törvényhozóhatalom a vajdaság törvényhozó testületét illeti, egyetértve a császárral, mint annak fejével.

40. §. A szerb vajdaság törvényhozótestülete a nemzeti képviselet tagjaiból áll; 15.000 lakosra egy képviselő jut.

41. §. A vajdaság minden önálló polgára, aki állandó lakós és 24 éves, képviselőválasztási joggal bír, ha politikai és polgári jogaitól törvény szerint meg nem fosztatott.

42. §. A vajdaság minden képviselőválasztási joggal bíró egyéne képviselővé választható.

43. §. A képviselőválasztásnak közvetlenül kell történni.

44. §. Ha a vajdaság tisztviselőjére esik a választás, arra az időre, míg képviselő, kötelességeitől való felmentése nem tagadható meg.

45. §. A központi kormány tisztviselője nem választható meg képviselőnek.

46. §. Ha a vajdaság országos képviselői közül valamelyik fizetéssel kapcsolatos állást kap, megszűnik képviselőnek lenni és új választásnak kell magát alávetnie.

47. §. Ha valamelyik képviselő a császárság központi kormányánál állást vállal, megszűnik képviselőnek lenni és új választás útján sem választható meg újra képviselővé.

48. §. A képviselők három év tartamára választatnak meg.

49. §. A képviselők tiszteletdíjukat a közigazgatási osztály útján kapják.

50. §. Senki sem lehet egyidőben képviselő a vajdaság országgyűlésében és a császárság birodalmi gyűlésében.

51. §. A képviselőnek nem lehet helyettese.

52. §. A képviselők ismételten választhatók meg.

53. §. Meghosszabbításnak nincsen helye. Minden képviselő az egész országot képviseli.

54. §. A képviselőválasztás módja külön vajdasági törvénynyel szabályozható.

55. §. A vajdaság országgyűlésének helye Újvidék.

56. §. A vajdaság országgyűlését a császár hívja össze, minden évben ősszel.

57. §. Ha a császár az országgyűlést előbb egybe nem hívja, akkor a Szent Arkangyalok napján önmaga ül össze.

58. §. Rendkívüli körülmények miatt szükség esetében a vajda hívja össze az országgyűlést.

59. §. A vajda nyitja meg és zárja be az országgyűlést.

60. §. Az országgyűlés vizsgálja meg a képviselőválasztások érvényességét.

61. §. Elnökét, alelnökét és egyéb tisztviselőit az országgyűlés választja meg saját kebeléből, titkos szavazás útján.

62. §. Az országgyűlés önmaga határozza meg ügyrendjét.

63. §. Az országgyűlés rendszerint előre teszi közzé az ülés tárgysorozatát.

64. §. Az országgyűlés ülései nyilvánosak. Az elnökség indítványára az országgyűlés maga rendeli el a titkos üléseket, vagy pedig legalább tíz képviselő kérelmére.

65. §. Nem tartható meg az országgyűlés ülése, ha felénél kevesebb képviselő van jelen.

66. §. Az országgyűlésen az abszolút többség (felénél több) határoz.

67. §. A szavazás módját az országgyűlés önmaga határozza meg.

68. §. Szavazati jogot a képviselő csakis személyesen gyakorolhat.

69. §. A kormánytanácsosok résztvehetnek az üléseken és fel is szólalhatnak, de csak akkor szavazhatnak, ha egyúttal nemzeti képviselők.

70. §. Ha a kitűzött helyen az országgyűlés meg nem tartható, akkor az országgyűlés határozza meg a gyűlés helyét.

71. §. Ha az országgyűlés alkalmas helyei ostromállapotba helyeztettek, akkor azon a helyen, amelyen az országgyűlés egybegyűl, az ezúttal megszűnik.

72. §. Javaslatokat csakis a császár, a vajda és az országgyűlés tehetnek.

73. §. Kérvények csakis az elnökség útján terjeszthetők be az országgyűlésnek.

74. §. Ha az országgyűlésnek katonai karhatalomra szüksége van, azt kérelmére a kormány megadni tartozik. A karhatalom mérvét az országgyűlés határozza meg, mellyel az országgyűlés rendelkezik.

75. §. Ha az országgyűlési képviselők ideje letelt, 14 nappal az országgyűlés befejezése előtt az új választás törvényesen írandó ki, ha ez meg nem történik, a választás napjának a képviselők meghatalmazásának lejárati napja vétetik.

76. §. Az országgyűlést a császár, vagy maga az országgyűlés rekesztheti be. Utóbbi esetben azt csak a jelenlevő képviselők háromnegyed része mondhatja ki.

77. §. Az országgyűlést a császár és szótöbbséggel maga az országgyűlés halaszthatja el, de csak 30 napra.

78. §. Ha az országgyűlés bezáratik, vagy elhalasztatik, akkor 10 képviselő indítványára az országgyűlés egy 15 tagból álló állandó bizottságot küldhet ki, mely az országgyűlést helyettesíti, azt bármikor egybehívhatja, a 77. § esetében 30 nap előtt is.

79. §. A császár az országgyűlést feloszlathatja, mely esetben az új választás legkésőbb a feloszlástól számított 30 nap alatt kiírandó és 60 napon belül egybehívandó.

80. §. A képviselők az országgyűlésen tett nyilatkozataik miatt a törvény által felelősségre nem vonhatók.

81. §. Bűnvádi esetekben a képviselők nem idézhetők meg a bíróság által az országgyűlés megkeresése nélkül, míg erre általa az fel nem hatalmaztatik; kivéve azon eseteket, mikor a képviselő in flagranti éretik.

82. §. Ha a képviselő a tett elkövetésénél a tett helyén éretik és elfogatik, akkor azt az országgyűlésnek azonnal be kell jelenteni, mely aztán kimondja, vajjon szükséges-e a vizsgálatot azonnal elrendelni, vagy elhalasztani.

83. §. Ez történik azon esetben is, ha olyan polgár választatik meg képviselőnek, aki elzárás alatt áll.

84. §. Törvényes az országgyűlés bezárása, ha ehhez a császár is hozzájárult.

85. §. Ha a császár az országgyűlés előterjesztésére ehhez hozzá nem járul, akkor az előterjesztés ezen idény (saison) alatt újra nem tárgyalható.

86. §. Ha az országgyűlés másik ciklusában változatlanul tejeszti fel újra a császárnak előterjesztését és a császár azt nem akarja elfogadni, akkor utóbbi az országgyűlést feloszlatja és új képviselőválasztást rendelhet el. De ha ezen új országgyűlés ugyanezen előterjesztést változatlanul magáévá teszi, akkor az országgyűlés ezen határozata törvényerőre emelkedik.

87. §. Az országgyűlés határozatai, melyekre a császár a ciklus végéig nem válaszol, úgy veendők, mintha a császár azokat nem hagyta volna jóvá.

88. §. A törvényeket a vajda ellenjegyzi és kihirdeti.

VIII. FEJEZET.

A végrehajtó hatalomról.

89. §. Azon ügyek, melyek ezen alkotmány 36., 37. és 38. §-ai értelmében az osztrák császári központi kormányra átruháztattak, a császár által hajtatnak végre a központi kormány útján ezen ügyek részére és ezen birodalmi gyűlésnek felelős miniszterek által.

90. §. Ezen kormány tisztviselőit, amennyiben a törvényben nem foglaltatik más intézkedés, a császár nevezi ki és bocsátja el, egyetértőleg a központi minisztériummal.

91. §. A vajda, a szerb vajdaság tartományi kormányával, felügyel arra, hogy ezen tisztviselők ne avatkozzanak be a vajdaság tartományi ügyeibe.

92. §. A központi kormány azon rendeletei, melyek az alkotmánnyal ellenkeznek és kiadatnak országos kormányunknak, a vajda köteles hatályon kívül helyezni.

93. §. Azon esetek felülbírálására, melyeknél a központi kormány a tartományi kormánnyal ellentétbe kerül, egy közös

állami ítélőszék állítandó fel, melybe mindegyik osztrák tartomány, tehát a vajdaság részéről is, egyenlőszámú alkalmas egyének, szabad választás útján, kiküldetnek.

94. §. A végrehajtóhatalmat mindazon ügyekben, melyek a vajdaság törvényhozása alá esnek, a vajdát és tanácsosait illeti. Az országos kormány minden szakosztályán egy tanácsos elnököl. Ezen tanácsosok képezik a szerb vajdaság kormányát.

95. §. A vajdaság kormányának kötelességévé tétetik minden évben az országgyűlésnek az ország állapotáról áttekintést nyujtani.

96. §. A szerb vajdaság kormánya összes hivatalos ténykedéseiért a vajdaság országgyűlésének felelősséggel tartozik.

97. §. A tanácsosokat a vajda előterjesztésére a császár nevezi ki.

98. §. A vajdaság országos végrehajtó kormányának többi tisztviselőit, a tanácsosok előterjesztésére, a vajda nevezi ki.

99. §. A kormány által kinevezett tisztviselők bírói itélet nélkül elbocsáthatók, kivéve a bírókat.

100. §. A vajda semmiféle rendeletének nincsen ereje a vajdaság egyik illetékes tanácsosának ellenjegyzése nélkül.

101. §. Azon országos tisztviselő, aki tanácsosi ellenjegyzésnélküli rendeletet végrehajt, az országos alkotmány megszegőjének tekintendő s mint ilyen büntetendő.

102. §. A végrehajtó hatóságok szervezeti rendszabályai, az összes szakosztályokra való tekintettel, külön törvény által fognak rendeztetni.

103. §. A végrehajtó kormány szigorúan elkülönítendő a bíróságtól.

IX. FEJEZET.

A bírósági hatóságokról.

104. §. A bírósági hatósági jogokat, a politikai hatóságoktól függetlenül, bíróságok gyakorolják.

105. §. A bíróságok csak országos jellegűek lehetnek, a nemesi bíróságok minden időre megszűnnek.

106. §. A bíróságok törvényszerű szervezése alkalmával megállapíttatik, mely bírókat fog a nép megválasztani, melyeket az országgyűlés és kormány kinevezni.

107. §. Az összes bírói ítéletek a császár nevében hajtatnak végre.

108. §. Csak azon pörök, melyek ezen alkotmány értelmében a vajdaságon kívül álló bíróságok hatáskörébe esnek, ezeknél folynak; az összes egyéb pörök a vajdaságban felállított országos bíróságokhoz tartoznak.

109. §. Az összes bíróságok nyilvánosan, szóbelileg ítélkeznek; a kivételes esetek törvény által állapíttatnak meg.

110. §. Kriminális, politikai és sajtóvétségekben esküdtszékek ítélkeznek.

111. §. A vajdaság minden polgára csakis az illetékes törvényes bíróság alá tartozik. Rendkívüli bíróságok által senki fölött sem lehet ítélkezni.

112. §. A bíró élethossziglan viseli hivatalát. Jogerős ítélet nélkül nem mozdíthatók el állásukból. Akarata ellenére nem helyezhető át egyenlő vagy magasabb hivatalba és nyugdíjba csak a törvényes szabályok alapján küldhető.

113. §. A vajdaság területén kívül a következő közös esetekben lehet ítélkezhetni: *a)* a császár elleni vétségekben; *b)* a császárság egysége elleni pörökben; a bírói eljárás módja külön törvénnyel szabályoztatik.

A vajdaság ellen elkövetett vétségek a vajdaság országos bírósága hatáskörébe esnek, az országos törvény rendelkezése szerint.

114. §. A vajdaságnak vád alá helyezett tanácsosai és a képviselők fölötti bíróság a vajdaság országgyűlése által szerveztetik.

X. FEJEZET.

Az egyházról és vallásról.

115. §. A szabad vallásgyakorlat és hazai istenszolgálat a vajdaság összes alattvalóinak biztosíttatik.

116. §. Az összes vallásfelekezetek papjai egyenlően javadalmaztatnak és törvény útján sem lehet ebben különbséget tenni.

117. §. A zsidókra nézve külön törvény fog hozatni.

118. §. Az összes vallásfelekezetek hívei jogosultak egyházi ügyeik rendezése tekintetében gyűléseket tartani.

119. §. A görög keleti vallás egyházi gyűlésein más osztrák tartományok görög keleti hívei is képviseltetik magukat, melyek eddig is a szerb gyűléseken képviselve voltak. Ezen jog Dalmácia és Isztria görög keleti szerb lakosaira is kiterjesztetik.

120. §. A pátriárka a görög keleti egyház híveinek gyűlésein választatik meg. Csak szerb lehet pátriárka.

121. § A pátriárkaválasztás módja és a választógyűlés összeállítása külön országos törvénnyel rendeztetik.

XI. FEJEZET.

A hadseregről.

122. §. A vajdaságban állomásozó császári sereg csakis a polgári hatóság felhívására használhatja fegyverét.

123. §. A nemzetőrség az egész vajdaságban külön törvény által szervezendő, mely a vajdaság országgyűlésén, a honi viszonyoknak megfelelően, hozatik.

124. §. A nemzetőrség csak a nemzeti színeket használja.

125. §. A nemzetőrség kizárólagosan a honi hatóságoknak van alárendelve.

126. §. A nemzetőrség főparancsnoka a vajdaság országgyűlése által neveztetik ki.

127. §. A nemzetőrség vezénylő nyelve szerb.

128. §. A nemzetőrség úgy a császári, mint a vajdasági alkotmányra fölesküszik.

129. §. A vajdasági ezredekben a tiszteket, kapitányi rangig, az ezredes előterjesztésére, a vajda, míg a törzstiszteket, a vajda fölterjesztésére, a császár nevezi ki.

XII. FEJEZET.

A nemzetgazdaságról.

130. §. A honi kormány kötelességévé tétetik a jövő évi költségvetést a vajdaság országgyűlésének mindenkor előre beterjeszteni.

Ezen előterjesztés alapján az országos szükségletek céljából a közadót kizárólag az országgyűlés állapítja meg.

Az országgyűlés állapítja meg az adókivetés és behajtás módját.

131. §. A vajda a tanáccsal mindazon jövedelmekről, melyek az alkotmány szerint az ország rendelkezésére adattak, a bevételekről és kiadásokról évenként az országgyűlésnek elszámolni tartozik.

132. §. Úgy a felállítandó pénzügyi, valamint nagyobb ipari kormányvállalatok az országgyűlés elé jóváhagyás miatt előterjesztendők és csak a jóváhagyás után valósíthatók meg.

133. §. A vajdaság terhére senki sem utalhat ki nyugdíjat, vagy ajándékot, az országgyűlést kivéve.

XIII. FEJEZET.

A községekről.

134. §. A községek külön vajdasági törvény által rendeztetnek oly elvek alapján, melyek biztosítják:

a) új községi polgárok fölvétel jogát;

b) a községi közigazgatási tisztviselők és helyetteseik választását;

c) ügyeik önálló kezelését;

d) a községi ügykezelés nyilvánosságát;

e) a községi kezelés eredményeinek kihirdetését.

135. §. Járási és községi körök külön törvény által szerveztetnek.

XIV. FEJEZET.

A vajdaság polgárainak országos alapjogairól.

136. §. A vajdaság összes polgárai a törvények előtt egyenlők.

137. §. A vajdaság minden polgárának, vallás- és nyelvkülönbség nélkül, nyitva áll az államszolgálat, ha meg van a megfelelő képessége.

138. §. Minden polgár személyes szabadsága az alkotmány által biztosíttatik.

Senki sem zárható el bírói végzés, illetve intézkedés nélkül, kivéve az esetet, ha valaki tetten éretik.

Minden letartóztatott egyénnek ilyen parancs azonnal, vagy legkésőbb 24 óra alatt fölmutatandó.

Minden polgár, akit a közbiztonsági hatóság letartóztatott, 24 óra alatt elbocsátandó, vagy az illetékes bíróságnak átadandó.

139. §. A házijog nem sérthető meg. Házkutatás, iratok lefoglalása csakis törvény által elrendelt esetekben, bírói végzés útján engedtetik meg.

140. §. A levéltitok nem sérthető meg. A levelek lefoglalása külön törvény által szabályoztatik.

141. §. Minden polgár élhet kérelmi jogával.

142. §. A vajdaság polgárai jogosultak gyűléseket tartani és egyleteket alapítani.

143. §. A szabad költözködés a vajdaság határain belül csakis a községi szabályok által korlátoztatik.

144. §. A tudomány művelése, annak előadása és tanítása szabad. Minden vajdasági polgár, aki a törvény előírása szerint igazolja, hogy az erre való készültséget megszerezte, alapíthat tan- és nevelő-intézeteket és ezekben előadhat. A házioktatás nem esik ezen korlátozás alá.

145. §. A nemzeti közművelődés iránt az ország fog nyilvános tanintézetekről gondoskodni. A nyilvános tanintézetek szervezete külön törvény által rendeztetik.

146. §. Minden polgárnak joga van gondolatait szóval, írásban, nyomtatásban, vagy ábrázolatban nyilvánosságra hozni.

Ezen szabadság sem cenzura, sem más módon nem korlátozható. Ezen joggal való visszaélés ellen a hatóság külön törvényt fog alkotni.

147. §. Az alkotmány a vajdaság minden polgárának a tulajdonjog-szabadságát biztosítja.

A feudális függőség mindörökre megszűnt. Az anyagi és szellemi tulajdon iránti rendelkezés külön országos törvény által rendeztetik.

148. §. A vajdasági polgárjog megadási módja külön törvénnyel állapíttatik meg.

Az osztrák császárság bármely országában lakó szerb nemzetiségű egyének minden további nélkül polgárai a vajdaságnak.

149. §. Mely országos állásokat viselhetnek az idegenek, külön törvény fogja meghatározni.

XV. FEJEZET.

Ezen alkotmány szelleméről.

150. §. Ezen alkotmányt egészben, vagy részben a vajdaság országgyűlése megváltoztathatja. A szükséges változásokat a gyűlés felénél több szavazattöbbséggel határozza el.

151. §. Ha a gyűlés elhatározza az egész alkotmány, vagy valamely része megváltoztatásának szükségét, akkor új képviselőválasztást kell elrendelni és az új képviselőkkel a határozatot közölni kell.

152. §. Az országgyűlésnek az alkotmánynak azon részét, melyet szükségesnek vél megváltoztatni, szóról-szóra tartozik határozatilag a nemzettel tudatni.

153. §. Ha az új országgyűlés is szükségesnek véli a javasolt változtatást megtenni, ezt csakis a képviselők háromnegyedrészének jelenlétében teheti.

154. §. Ezen tárgyban kétharmad-szótöbbséggel határoznak a jelenlevő képviselők.

Ezen, a szerb alkotmánytervező bizottság által kidolgozott tervezetet Rajacsits pátriárka 1849 április 24-én küldte meg Bécsbe, 251—309. eln. szám alatt a bécsi szerb bizalmi férfiaknak. Lásd még Radicsevits István, volt szerbiai igazságügyi miniszter szerb művét: Projekt ustava za vojvodinu srbsku. Zimony. 1849.

735.

Bécs, 1849 április 1.

A bécsi szerb küldöttség jelentése a délvidék provizóriuma tárgyában és az oláhok külön törekvéseiről.

Másolat. Karlóca. Djejanija. 1849. No. 580.

Позивавши се на писмо наше от 14. тек № 1 из Загреба, спешимо известити В. С., да смо синоћ овамо приспели, и Гр. Стадиона упитати дали, кад нас може примити?

Данас је овамо приспео и Г. Генерал Мајерхофер, вративши се од Г. Бана и кнеза Виндишгреца. Овај смо час били код њега. Он нам је саобштио, да одма отлази у Оломуц, да настоји, да се изда Царски Декрет на име Ваше Светости, као царског Комисара за Војводовину, рачунајући у ову наш status quo. а иммено, Сремску, Бачку, и Торонталску жупанију, и Темишварске жупаније Вершачко окружје, и Регименте, Вара-

динску, Немачко- и Српско-Банатску и Шајкашки Баталион, као што каже, да је наређено да овај провизориум тим начином руководи се, а В. С. да се предаје он, Ген. Мајерхофер, да у истим пределима војенни коммисар буде, и кроме овог у осталим окружјама Темишварске жупаније и целој Крашовској. Остаје јошт Романско-Банатска Регимента, о којој ништа није решено, докле се не реши, шта ће се учинити с Ф. М. Л. Рукавином, по ком решенију надежда је да престаје трајућем привременству Банатска Г. Команда, а она Регимента да ће потпасти под Г. Мајерхофера воену управу. Што се пак тиче Барање, о њој вели да није могла реч бити будући ју није наша војска ни очистила.

Кассателно комисара за Темишварску Жупанију кроме окружја Вершачког, и за жупанију Крашовску, каже, да је књ. Виндишгрец представио за перву Рудића, за другу Петра Мочонија; — Но Рудић да не има вољу да се тога прими, а за Мочонија каже, да је молио, да се пречека, докле се он, — Мајерхофер — с Вашом Светостију не разговара, да се не постави персона ексоза. [?]

Исто тако каже, да је Виндишгрец претставио Амброзија за комисара у Војводовини поради камералне Администрације, која ће непосредствено зависити от Бечког Финанцијалног Министерства. Ми смо казали Г. Мајерхоферу да је Амбрози наш непријатељ, и да гледа, да се и с тим наименованијем причека, док се он с В. С. не разговори.

И таковим начином ово би био наш провизориум, у ком има нешто и добро 1. Што Ф. М. Л. Рукавина, или други из Темишвара, неће нам моћи пакости правити у нашем status quo од 7/19. Јануариа. — 2. Што ће се В. С., као от Цара наименованом комисару, или као што ми знамо, от Народа избраном управитељу Војводовине, но и от Цара на то потвер-ђеном, и разнородни елементи дужностно повиновати у простору, нашим оружијем очишћеном. 3. Што чрез военно коммисарство Мајерхоферово у Темишварској и Красовској Жупанији а надлежно и у Романској Регименти Провизориум приуготовљава исте пределе за владу Војводовине.

За невољу нека би за које време и овако било; а радит ће се, да буде, колико је могуће скорије, право конституирање.

За Барању рече да ће бити речи између нас и Хорвата, тек да неће остати Мађарска; но зато говори сојуз наш с Хорватском; а Хорватској је дано Међумурје.

Ми ћемо се с њим састати док се врати из Оломуца, да видимо шта је тамо окончано, јер он рече, да неће чекати на свои Декрет макар доцније стигао, но радит ће за ваш; а ово оволико, колико нам је саобштио, хитно обавити В. С. по

нашои дужности, а и на молбу његову, будући неима времена, писати Вам сам.

Из најбољег источника разумели смо, да данас или сутра из Пеште на Пароброду полазе 4 Баталиона пјехоте, 2 ескадрона коњаника с 2 батерије за доле, да у сојузу с Г. Генералом Теодоровићем — који остаје командант корпуса — и Г. Гр. Нужантом дејствују у доњем пределу противу Мађара.

Овде је Епископ Шагуна. Он каже, да је писао В. С. Романи траже оцепленије и политическо и церковно.

Овде смо застали Г. Костића и Г. Кавића. Костићу је овде совјетовано, да не иде у Пешту, док ми недоидемо, и код Министерства израдимо, да он пише књазу Виндишгрецу, да Костићу допусти порученије своје извршити, ко је ће мо одма сутра Гр. Стадиону представити на конференцији, коју нам је у 10 сати пре подне заказао.

Кавић пак очекује јошт 1.000 пушака да прими и у Војводовину отправи за оних 1.000 комади које је већ отправио.

У Бечу 20. Марта, 1 Априла 1849.

Депутирци војводовине Сербие при Прав. Аустр.:

Јаков Живановић с. р., Јован Пасковић с. р., Јован Шупљикац с. р.

Fordítása:

Zágrábból 1849 március 14/26-án kelt 1. számú iratunkra[1] hivatkozva, sietünk Szentségedet arról értesíteni, hogy tegnap este ide érkeztünk, és kérdést intéztünk Stadion grófhoz, vajjon mikor fogadhat minket?

Ma érkezett meg Mayerhofer tábornok úr, visszatérve a (horvát) bántól és Windischgrätz hercegtől; éppen most voltunk nála. Azt közölte velünk, hogy azonnal Olmützbe megy s azon lesz, hogy Szentséged részére egy császári rendelet adassék ki császári biztossá való kinevezése miatt, státuszkvónkra számítva, úgymint: Szerémség, Bácska, Torontál és Temes megye, a verseci kerület, a péterváradi, a német- és illirbánsági ezredek, a csajkás kerület területére; s mint mondja, ezek ezen provizórium alatt az eddigi módon igazgattasanak és Szentséged mellé adatik Mayerhofer tábornok ugyanazon területek katonai főhadparancsnokául, ezenkívül Temes megye többi része és egész Krassó. Visszamarad még az oláhbánsági ezred, mely iránt intézkedés még nem történt, mindaddig, míg Rukavina tábornagy személyi kérdése el nem intéztetik; remény van reá, hogy a bánsági ideiglenes főparancsnokság megszűnik és ezen ezre-

[1] Lásd a 722. számú iratot a III. k. 559. lapján.

dek is Mayerhofer katonai főparancsnoksága alá jutnak. Ami pedig Baranyát illeti, azt mondja, hogy azért nem kerülhetett szóba, miután azt seregeink nem foglalták el.

Ami Temes megye (a verseci kerület kivételével) és Krassó megye biztosát illeti, azt mondja, hogy Windischgrätz az első részére Ruditsot, a másik részére Mocsonyi Pétert hozta javaslatba; Rudits azonban nem vállalkozik, Mocsonyit illetőleg meg azt mondja, hogy várjanak, amíg Mayerhofer Szentségeddel nem érintkezett, nehogy egy alkalmatlan (?) személy neveztessék ki. Ugyan ő mondja, hogy Windischgrätz a vajdaság kincstári ügyeinek igazgatására Ambrózyt ajánlotta biztosul, aki a bécsi minisztériumtól közvetlenül fog függni. Mi megmondtuk Mayerhofernek, hogy Ambrózy a mi ellenségünk és igyekezzék ezen kinevezést elhalasztani, míg Szentségeddel nem beszélt.

Ilyen módon alakulna ki a mi provizóriumunk, miben vannak némely jó dolgok is: 1. hogy Rukavina tábornagy (1849) január 7/19-től fennálló státuszkvónkban nem fog nekünk bosszúságot okozhatni; 2. hogy Szentségednek, mint a császár által kinevezett biztosnak, vagy ahogyan mi tudjuk, a nemzet által megválasztott és a császár által megerősített vajdasági kormányzónak, a különféle nemzetiségi elemek is kötelességszerűen fognak meghajolni az általunk fegyverrel elfoglalt területen; 3. hogy Mayerhofer főhadparancsnoksága alatt Temes és Krassó megyékben és a szomszédos oláh ezeredben a provizórium előkészíttetik a vajdaság részére.

Kénytelenségből ez egyidőre így is lehet; de azon leszünk, hogy minél előbb az alkotmányos jog érvényesüljön.

Baranyát illetőleg azt mondta, hogy ez Horvátország és köztünk tárgyaltatik, de nem marad magyar terület; emellett szól Horvátországgal való szövetségünk is, a horvátok meg a Drávaközt kapták.

Mayerhoferrel ismét találkozni fogunk, ha visszatér Olmützből, hadd lássuk, hogy ott mi végeztetett, mert azt mondta, hogy nem fogja bevárni kinevezését, ha később is érkezik, azonban cselekedni fog az Ön érdekében. Kötelességünknek tartottuk mindezt Szentségeddel gyorsan közölni Mayerhofer úr kérelmére, miután nincsen ideje Önnek írni.

A legjobb forrásból értesülünk, hogy ma vagy holnap Pestről hajón négy zászlóalj gyalogos és két század lovas, két üteggel lemegy, hogy Todorovits tábornokkal együtt, aki megmarad a hadtest parancsnokának és gról Nugenttel az alvidéken a magyarok ellen harcoljon.

Saguna püspök is itt van. Azt mondja, írt Szentségednek, hogy az oláhok politikai és egyházi tekintetben külön akarnak válni.

Itt találkoztunk Kosztits és Kávits urakkal. Kosztitsnak itt azt tanácsolták, hogy ne menjen Pestre, amíg el nem megyünk és a minisztériumnál ki nem eszközöljük a Windischgrätzhez intézendő levelet, mely útján Kosztits megbízását teljesíthesse, amit mi gróf Stadionnak a konferencián azonnal előterjesztünk, melyet holnap délelőtt 10 órára kitűzött. Kávits még bevárja az ezer puskát a vajdaság számára, ahová már ezer darabot leküldött.

Bécs 1849 április 1-én.

A szerb vajdaság kiküldöttei az osztrák kormánynál: Zsivánovits Jakab, Paszkovits János, Suplyikác János.

736.

Nagybecskerek, 1849 április 1.

A szerb kormány a nemzetgyűlés egybehívását és a tisztviselők föleskétését határozza el.

Másolat. Karlóca. Djejanija. No. 586.

П. Н. 375.

1. Нѣгова Светость Гднъ Патріярхъ и управитель стараюћи се о благостоянію и срећи народной предлаже да многоважни задатци Народа Србскогъ и озбилни обстоятелства данашня обште народно совѣтованіе зактеваю, тога ради за цели сходно налази, да се Соборъ народны Войводовине Србске 8 Мая т. е у Земуну, као за садашня обстоятелства найсгодніемъ мѣсту отреди-уважаюћи ово пожелателно предношеніе Нь. Светости, кое се на обштои Народа Србског жели оснива, будући да и озбилна садашня обстоятелства обште народно и благостоянію свомъ советованіе зактеваю, отређуе се Соборъ народни, кои ће се 8-ога Мая т. г. у граду Земуну држати.

2. Нѣгова Светостъ као управитель Войводовине позиваюћи се на многа и нагомилана дѣла правителственна, кои отправленіе закасненія не терпи, да би дакле преднаведена дѣла што скоріе и совршеніе к' концу приводити се могла, предлаже Совѣту да би нуждно било іоштъ едногъ подпредсѣдателя наименовати, за койогъ Г. Ђорђа Стратимировића, кои е и пре при Главном одбору у Карловци бившегъ Предсѣдателство водіо, представля. Представленіе ово Нѣгова Светость изъ

преднаведена узрока примаюћи, Гд. Ђорђе Стратимировићъ за подпредсѣдателя Совѣта Правителственногъ наименуе се, комъ се предпоменуто званіе подпредсѣдателства вручава.

3. Прилпкомъ овомъ примѣчаніе е учинпло, да чиновници и званичници Совѣта Правителственногъ заклетву званія положили нису. Будући да сваки чиновникъ и званичникъ заклетву вѣрности и точности положити мора, тога ради отређуе се, да како референти и совѣтници, тако и остали чиновници правителственну заклетву положити имаю.

Fordítása:

1. A pátriárka és kormányzó őszentsége a nemzet jólétéről és boldogságáról gondoskodván, előterjeszti, hogy a szerb nemzet sok fontos kérdése, valamint a jelenlegi komoly körülmények megkívánják a nemzeti tanácskozást, ezen célból szükségesnek találja f. évi május hó 8/20-ára a szerb vajdaság nemzetgyűlésének Zimonyba való egybehívását, mint a mai körülmények között a legalkalmasabb helyre.

Őszentsége ezen óhajának előterjesztését mérlegelvén, melyek a szerb nemzet közóhaján alapszanak s miután a jelenlegi komoly körülmények és az egész nemzet jóléte a tanácskozást megkövetelik, elhatároztatik a nemzetgyűlésnek f. évi május hó 8/20-án Zimony városában való megtartása.

2. Őszentsége, mint a vajdaság kormányzója, a kormány sok és összetorlódott ügyeire hivatkozva, melyeknek elintézése halasztást nem tűrnek s hogy tehát a föntemlített ügyek minél előbb véglegesen elintéztethessenek, a kormánytanácsnak javasolja, szükségesnek látván még egy alelnök kinevezését és Sztratimirovits György urat ajánlja, aki azelőtt is a volt karlócai főodborban elnökölt.

Őszentségének ezen javaslatát a fenti okokból elfogadván, Sztratimirovits György úr a kormánytanács alelnökévé kineveztetik és ennek folytán az alelnöki hivatal neki átadatik.

3. Ezen alkalommal megjegyeztetett, hogy a kormánytanács tisztviselői és hivatalnokai a hivatalos esküt még nem tették le. Miután minden tisztviselő és hivatalnok a hűség- és alárendeltségi esküt tartozik letenni, ezért elhatároztatik, hogy úgy a tanács referensei, valamint a kormány többi hivatalnokai a hivatalos esküt letenni tartoznak.

Rajacsits pátriárka ezen határozat alapján szerb és latin nyelven rendelte el a nemzetgyűlés egybehívására vonatkozó kiáltványnak kinyomatását. (Karlóca. K. P. L. Főodbori iratok. 2844/1849. sz. 1849 április 7-én.)

737.

Belgrád, 1849 április 1.

Szimits Sztoján azt ajánlja Rajacsits pátriárkának, hogy a végszükség esetében folyamodjék orosz segítségért.

Másolat. Karlóca. Djejanija. 1849. No. 583.

Ваша Свјатост!

Г. Книћанин имао је чест саопштити Вашој Свјатости један разговор који смо овде повели са Г. Даниљевским, да ли би се могли надати помоћи војеној руској у случају ове крајње нужде, која се сад показује, пошто су маџари сав Ердељ освојили и на Војводовину Србску са великом силом нападају. Будући да сам ја одређен био провести овај разговор са Г. Даниљевским, то данас у договору с Г. Книћанином узимам слободу јасније изразити Вашој Свјатости израженија и начин којим препоручује Г. Даниљевски како ова помоћ да се иште; он каже, ако су опстојатељства тако тешка, да се не уздају у себе Србљи у Војводовини да се могу одржати док би главна војска царска какав велики спаситељни корак у војеном движенију учинила, онда може се В. С. као глава народа Србског са једном депутацијом и писменом с молбом из најмање два разумна лица обратити на Генерал-Мајора Духамела комисара Императорско руског у Валахији и Молдави, и изразивши му тешко положење народа од насиља маџарског, молили за једно количество војске руске, које би довољно било и покрај народних сила Војводовину обезбедити и одбранити од маџарског нападенија, онако исто као што су на молбу житеља Сибињски и Брашовски дошли били Руси да иј од Маџара одбране, и то да ова војена помоћ што пре најпречим путем преко Оршаве овамо дође: кад би овај корак учинили онда советује Г. Даниљевски да саопштите овај корак и Министерству Аустријском, позивајући се да сте и у овој невољи поступили по примеру житеља Трансилваније, које од Царства не само није им замерено било, него и одобрен им је овај поступак (овде би се могло навести мало и кривице аустријских власти, који су из неког фаличног подозренија скоро настојавали да се Србска спомагателна војска из књажевства Сербије поврати натраг, одкуда је то следство произишло, да се морају сада Руси у помоћ позивати и т. д.) Овде се чуло да је један курир Царски прошао за Букарешт да руску помоћ иште, ако је ово истина, онда неби нуждно било В. С. искати помоћи друге, но како се може мислити да би ова помоћ опет у Трансилванију отишла и докле би до-

Војводовине дошла, Бог зна шта би Војводовина од непријатеља претрпити морала. Онда готово опет показује се нужда молити за једну помоћ која би право Војводовини у помоћ најпречим путем дошла. Ако В. С. за неопходну нужду призна и реши се позвати руску помоћ чрез једну депутацију, онда би добро било да за ово пишете Г. Даниљевском, и изиштите једно рекомандателно писмо на Генерала Духамела, које би му предаларечена депутација. Или ако би упутили овамо речену депутацију да овде приме од Г. Даниљевског из руке писмо и устмено преговори с њим. онда би ја могао дати им препоручителна писма за пут нуждна, како би лакше до Букарешта стигли и у Букарешту на брата мог, да иј претстави Генералу Духамелу и т. д. да им облакчање нуждно чини. Из речи Г. Даниљевског примећава се, да ни најмање сумње не може бити да ће Руси одказати дати пожелаему помоћ. Совершено се зна, да је Цар Никола заповедио да како би од Царства или књаза Виндишгреца поискали помоћ руску то одма да се такова из Влашке даде колико је год нуждно, ја сам запитао Г. Даниљевског били пробитачно било, кад би се дало учинити какво примирје са Мађарима до доласка руске војске и да неби ово што шкодило политики нашој према Аустрије, одговорио је, да је боље обкопати се у шанчеве као што је било лане на Сентомашу и Томашевцу и у шанчевима држати се док не дође руска или царска војска под Баном налазећа се у помоћ, којој он скоро нададе потому, што је Бан врховни командант царске војске и сад у Мађарској и да се он нада да неће бити више оклевања код царске војске као до сада. Доводећи до знања В. С. сав овај разговор са Г. Даниљевским, и са неким мојим додатцима бољег објаснења ради. Остављасмо ми овде савршено на благоразсужденије В. С. о ползи и могућности и немогућности учинити каково употребленије по овим разговору.

Fordítása:

Szentséges Uram! Knityánin úrnak volt szerencséje Szentségeddel közölni egy megbeszélést, melyet Danilyevszkij úrral itt tartottunk, vajjon remélhetjük-e az orosz katonai segítséget ezen most felmerült végszükség esetében, miután a magyarok egész Erdélyt elfoglalták és nagy erővel a szerb vajdaságot megtámadják. Minthogy én voltam megbízva a Danilyevszkijjel való értekezés megtartásával, ma a táborban, Knityánin úrral egyetértve, szabadjon Szentséged előtt világosabban megírni Szentségednek a megbeszélést és a Danilyevszkij úr által ajánlott módot is, miképen kérendő ki ezen segítség; azt mondja, ha a körülmények

olyan súlyosak, hogy a szerbek nem bíznak a vajdaság megtartásában, míg a császári főseregnek a harc szinterén valamelyes megmentő döntő lépése sikerül, akkor Szentséged, mint a szerb nemzet feje és legalább két értelmes tagból álló küldöttség útján egy írásbeli kérvénnyel az Oláhországban és Moldvában tanyázó császári orosz biztoshoz, Duhamel tábornokhoz fordulhat, kifejezvén a magyar támadások alatt szenvedő szerb nemzet súlyos helyzetét, kitől egy orosz hadi különítményt kérnének, mely elégséges volna a nemzeti csapatokkal a vajdaságot biztosítani és a magyarok támadásai ellen megvédeni, egészen úgy, mint a szebeni és brassói polgárok kérelmére az oroszok jöttek volt őket a magyarok ellen megvédeni, azzal, hogy ez a katonai segítség minél előbb, a legrövidebb úton, Orsovánál ide átkeljen. Ha ezen lépés megtétetett, Danilyevszkij úr azt tanácsolja, hogy ezen lépést az osztrák minisztériummal is közöljék, arra hivatkozva, hogy ezen lépést, Erdély lakosainak példáját követve, kénytelenek voltak megtenni, amit a császárság nemcsak hogy rossz néven nem vett, hanem helyeslésével is találkozott. (Itt némileg felsorolható volna az osztrák hatóságok mulasztása is, melyek hamis gyanú alapján a szerb fejedelmi csapatoknak visszahívását követelték, minek következtében kénytelenek voltak az oroszokat segítségül hívni stb.) Itt az hírlik, hogy egy császári futár Bukarestbe ment orosz segítséget kérni; ha ez igaz volna, akkor Szentségednek nem kellene egyéb segítséget kérni, minthogy azonban ez a segélycsapat ismét Erdélybe menne s míg ez a vajdaságba nyomulhatna, Isten tudja mennyit kellene addig a vajdaságnak az ellenségtől szenvednie. Így aztán újra szükség volna a segélykérésre, amely egyenesen, a legrövidebb úton, a vajdaság segítségére menne. Ha Szentséged haladéktalanul szükségesnek találná az orosz segítséget egy küldöttség útján kikérni, akkor jó lenne ezen ügyben Danilyevszkij úrnak írni egy Duhamel tábornokhoz intézett ajánló irat miatt, melyet utóbbinak az említett küldöttség átadna. Vagy ha ide irányítaná a küldöttséget, hogy itt vegye át Danilyevszkij kezéből az ajánló levelet, s vele szóbelileg értekezzen, akkor én az úthoz szükséges iratokat is átadhatnám nekik, hogy könnyebben mehessenek Bukarestbe, ahol testvérem Duhamel tábornoknak őket bemutatná stb. s megkönnyítené eljárásukat. Danilyevszkij szavaiból kivehető, hogy minden kétséget kizárva, az oroszok nem fogják az óhajtott segélyt megtagadni. Egészen biztosan tudjuk, hogy a cár megparancsolta, amint a császárság, vagy Windischgrätz herceg az orosz segélyt kikérik, ez azonnal Oláhországból szükséghez képest megadassék. Megkérdeztem Danilyevszkij urat, vajjon előnyös volna-e az orosz sereg megérkeztéig a magyarokkal valamilyen fegyverszünetet kötni és nem

volna-e ez Ausztriával szembeni politikánk ártalmára, mire azt felelte, hogy jobb ha a szerb csapatok elsáncolják magukat, amint ez megtörtént tavaly Szenttamáson, Tomasevácon és ezeket megtartanák az orosz segítség, vagy pedig a bán vezetése alatti császári sereg hamaros megérkeztéig, amiben bízik, mert a bán a császári seregek főhadparancsnoka jelenleg is Magyarországon, s reményli, hogy nem lesz többé késedelmezés a seregnél, mint eddig. Szentséged tudomására hoztam a Danilyevszkij úrral történt megbeszélésünket, jobb megértés kedvéért hozzáadva megjegyzéseimet. Mi itt Szentséged támogatására maradunk s készek vagyunk a lehető és lehetetlent megtenni ezen értekezés alapján.

Petronijevits Avram külügyi főnök szintén ajánlotta a pátriárkának, hogy folyamodjék orosz segítségért. Emiatt bővebb utasítással Knezsevitset, a fejedelmi iroda titkárát küldte hozzá. (Djejanija. 1849. No. 582.)

738.

Olmütz, 1849 április 2.

Rajacsits pátriárkát a császár királyi biztossá nevezi ki.

Eredeti irat. Wien. M. d. I. 1849. No. 1805. (Elégett.) Másolata. Kr. M. 1849. No. 4532. Fogalmazványa. St. A.; M. R. Z. ad 1065/1849.

Lieber Patriarch Rajacsits!

Da die Herstellung einer gesetzmässigen Regierungsgewalt in denjenigen Ländern, welche durch die loyalen Bestrebungen der getreuen Serbischen Nation den destruktiven Absichten der Parthei des Aufruhres in Ungarn entzogen, und durch die Fortschritte Meines Österreichisch-Serbischen Armee-Corps bis jetzt besetzt worden sind, dringend nothwendig ist, so habe ich in Anerkennung Ihrer lobenswerthen bisherigen Bemühungen, der Anarchie in diesen Bezirken zu steuern, und in Betracht, dass dieselben grösstentheils von dem Serbischen Volke bewohnt werden, was bei gesetzlicher Feststellung des künftigen Verwaltungs-Gebiethes des, der Nation bereits gewährten eigenen Wojwoden, dereinst die Hauptrücksicht der Bestimmungsgründe sein wird, — Sie mit der provisorischen Verwaltung der von dem Österreichisch-Serbischen Armee-Corps bis jetzt besetzte Provinzial-Bezirke, nehmlich: des Syrmier, Bács-Bodrogher und Torontáler Comitats, nebst dem Stuhlbezirk von Werschetz im Temeser Comitate und der im Umfange dieser Bezirke gelegenen königlichen Freistädte und Jurisdictionen, als Meinen speziell bevollmächtigten kaiserlichen Commissair zu beauftragen gefunden.

Da Ich jedoch für die Dauer des gegenwärtigen Krieges und bis zur gänzlichen Bewältigung des Aufstandes in Ungarn die oberste Leitung der Verwaltung dieses Königreiches, und aller bisher damit verbundenen Länder, über welche der Kriegszustand ausgesprochen werden musste, dem Oberkommandanten Meiner Armee, Feld-Marschall Fürsten zu Windischgrätz anvertraut habe, so ist es nöthig, dass auch das Ihnen übergebene Gebieth mit Rücksicht auf den bestehenden Kriegszustand, und im Einklange mit den vom Armee-Oberkommandanten aufgestellten Grundsätzen und Massregeln verwaltet werde.

Zur Vermittlung dieses Verhältnisses habe ich den von dem Feld-Marschall Fürsten Windischgrätz als Militair-Distrikts-Kommandanten in Syrmien, Bács und Baranya aufgestellten General-Major von Mayerhofer bestimmt, mit welchem Sie in jeder Beziehung, vorzüglich aber in allen militärischen und politischen Gegenständen das engste Einvernehmen zu pflegen, im Übrigen aber Ihre Berichte an den gedachten Feldmarschall und an Meine betreffenden Ministerien zu leiten haben, von welchen Ihnen auch die nöthigen Detail-Anweisungen zugehen werden.

Zur Besorgung der Kameralgeschäfte und der Verwaltung des öffentlichen Gutes und Wahrung der Interessen des Fiscus ist Meine Regierung beauftragt, einen eigenen Administrator in dem Ihrer Verwaltung anvertrauten Bezirke zu bestellen, welchen Sie, so wie dem Militair-Distrikts-Commandanten, in jeder Beziehung in seinem Amte zu unterstützen haben.

Da der Militair-Distrikt-Commandant General-Major von Mayerhofer zugleich angewiesen ist, die Administration der syrmischen und banatischen Grenz-Truppen und Bezirke mit Meinem Kriegs-Ministerium zu vermitteln, deren Administration bisher ebenfalls unter Ihrem Einfluss gestanden hat, so haben Sie ihn hiebei in jener Weise zu unterstützen, welche unter Beibehaltung des Militair-Organismus der Grenz-Bezirke, und den in der Reichsverfassung vom 4. März dieses Jahres aufgestellten Grundsätzen mit den vorliegenden Umständen vereinbar ist, bis eine definitive Regelung auch dieses Grenzverhältnisses in der Zukunft möglich sein wird.

General-Major von Mayerhofer wird zu diesem Ende angewiesen, auch in Bezug auf die Militair-Grenz-Angelegenheiten in seinem Bezirke mit Ihnen das nöthige Einvernehmen zu pflegen.

Olmütz, am 2. April 1849.

F. Schwarzenberg m. p. FML. Franz Joseph m. p.

Ferenc József császár Windischgrätz herceg előterjesztése folytán hozott határozata: Olmütz, 1849 április 2.

Ich genehmige Ihre hier angestellten Anträge, und habe an den zum kaiserlichen Kommissär ernannten Patriarchen Rajačić ein Handbillet, nach dem von Ihnen vorgelegten Entwurfe, erlassen. Von dem Vollzuge der übrigen in diesem Vortrage angedeuteten Massregeln, insbesondere auch von der getroffenen Wahl eines provisorischen Civilkommissäres, haben Sie mir, unter Beilegung von Abschriften der, dem Patriarchen und dem Generalmajor von Mayerhofer zu ertheilenden Instruktionen die Anzeige zu erstatten.

(Wien. St. A.; M. R. ad 1065/1849.)

Franz Joseph.

Rajacsits pátriárka biztosi kinevezése Windischgrätz herceg, Buda, 1849 március 30-i előterjesztése alapján történt. (Másolata. St. A.; M. R. Z. ad 1065/1849.) Erről Cordon hadügyminisztert április 7-én értesítették.[1]

739.

Zimony, 1849 április 2.

Rajacsits pátriárka proklamálja császári biztosi kinevezését.

Másolat. Karlóca. Djejanija. 1849. No. 589.

Proclamation.

Semlin, 21. März/2. April 1849.

Seine Majestät unser allergnädigster Kaiser und Herr haben mit der a. h. Entschliessung vom 2. April 1849[2] mir als allerhöchst ihrem speciell bevollmächtigten kaiserlichen Kommissär die provisorische Verwaltung der von dem öst.-serb. Armeecorps bis zum obigen Tage besetzten, und besetzt gewesenen Provinzialbezirke, nemlich des Syrmier, Bács-Bodroger und Torontaler Comitate nebst dem Stuhlgerichte von Werschetz im Temeser Komitate, und der im Umfang dieser Bezirke gelegenen königliche Freistädte und Jurisdiktionen zu übertragen geruht.

Diese meiner Verwaltung zugewiesenen Provinzialbezirke, so wie die übrigen Stuhlgerichtsbezirke des Temescher Komitats und das ganze Krassowaer Komitat bilden den VII. Militärischen Distrikt in dem Königreiche Ungarn und allen bisher

[1] Lásd a 731. számú iratot az 582. lapon.

[2] Lásd a 739. számú iratot a III. k. 607. lapján.

damit verbundenen Ländern, über welche der Kriegszustand ausgesprochen werden musste. Zum Kommandanten dieses VII. Distriktes ist der Herr Generalmajor von Mayerhofer auf Vortrag des hohen Oberkommando allerhöchsten Ortes bestimmt, und angewiesen worden, die Administration der syrmischen und banatischen Grenztruppen und Bezirke, deren Administration bisher unter meinem Einfluss gestanden hat, durch meine Unterstützung mit dem hohen Ministerium in jener Weise zu vermitteln, welche unter Beibehaltung des Militär-Organismus, dem Grenzbezirke und den in der Reichsverfassung vom 4. März 1849 aufgestellten Grundsätzen mit den vorliegenden Umständen vereinbar ist, bis eine definitive Regelung auch dieses Grenzverhältnisses in der Zukunft möglich sein wird.[1]

Zur Besorgung der Kameralgeschäfte, und zur Verwaltung des öffentlichen Gutes und Wahrung der Rechte des Fiscus ist die hohe Regierung beauftragt worden, einen eigenen Administrator in dem, meiner Verwaltung anvertrauten Bezirke zu bestellen, welchen jedoch sein Amt nur in Einvernehmen mit mir und des Mil.-Distriktkommandanten auszuüben haben wird.

Wenn man diese allerh. Verfügung auf die von der serbischen Nation aufgestellten Prinzipien, dass nemlich das Kriegs- und Finanzwesen in dem ganzen Umfange der Gesammtmonarchie von dem hohen k. k. Ministerium abhängig sein solle, zurückführt, und wenn man bedenkt, dass die militärische Autorität in einem Lande, wo der Krieg zumal im Bürgerkrieg geführt wird, wirksamer und durchgreifender die öffentliche Ordnung und Ruhe aufrecht erhalten, und die Zivilgewalt in ihren Amtshandlungen unterstützen wird, so sind die in der obigen a. h. Entschliessung getroffenen Verfügungen in den Zeitverhältnissen und dem gegenwärtigen ausserordentlichen Kriegszustande, dann in den Prinzipien der Reichsverfassung vom 4. März 1849 gegründet.

Für die Nationen der Wojwodschaft Serbien ist eine stärkere Bürgschaft zur baldigen Erreichung einer nationalen innerer Verwaltung nach dem Grundsatze der Gleichberechtigung gewährleistet worden, da die mir von der Nation anvertraute Verweserschaft der Wojwodschaft durch die allerh. Orts übertragene provisorische Verwaltung die gesetzliche Anerkennung und Stütze erhalten hat.

Ich habe bisher mit aller Aufopferung und Hingebung für die gute Sache der allerh. Dynastie, der Gesammtmonarchie und der serbischen Nation gewirkt, und meine heiligste Aufgabe bleibt noch fortan, alle meine Kräfte zur Befestigung des allerh.

[1] Lásd a 693. számú iratot a III. k. 488. lapján.

Thrones, zur Erhaltung der Gesammtmonarchie, und zum möglichst schnellen Inslebentreten der in dem allerh. Manifeste und Handbilleten vom 15. Dez. 1849[1] der Wojwodschaft Serbien feierlichst zugeführten nationalen *inneren Verwaltung nach dem Grundsatze der Gleichberechtigung* und zur Bestimmung der Grenzen der Wojwodschaft zu verwenden. Zur Erreichung dieses Zweckes sind infolge der loyalen Aufforderung des hohen Ministeriums Vertrauensmänner nach Wien gesendet worden, um die Massregeln zu berathen, was vorläufig bis zur Pacifikation des Königsreichs Ungarns vorzukehren sei, und die Konstituirung der einzelnen Landestheile, wie des ganzen Königreiches Ungarn auf Grundlage der Gleichberechtigung allen Nationalitäten, in reife Erwägung zu ziehen, die leitenden Grundsätze für dieselben festzustellen, und die erforderlichen Vorarbeiten in Angriff zu nehmen. Sr. Exz. der Banus und Oberkommandant der Südarmee hat v. S. M. den Auftrag erhalten, die zeitgemässe Verbesserung des Grenzinstitutes in Vorschlag zu bringen. Auch wegen dieses wichtigen Verhältnisses der Grenze ist eine Meinung abgefordert worden.

Diese Tathsachen können einen jeden billigen und gerechten Mann überzeugen, dass bei dem Toben und Wüthen des schauderhaften Bürgerkrieges die hohe Regierung und die allerh. Orts betrauten Männer an den durch das konstituzionelle Leben geschaffene Wohlfahrt der Völker des Gesammtvaterlandes unausgesetzt arbeiten, nur zerschobene Köpfe, Wühler und Feinde des Völkerglückes können sich bemühen das Volk mit gegentheiligen Meinungen zu beunruhigen, seine dargebrachten Opfer als fruchtlose Anstrengungen darzustellen, und die hohe Regierung nebst ihren Vertrauensmännern zu verdächtigen.

Aber ich werde von nun an, alle mir zu Gebothe stehende Macht aufbiethen, die gute und höchstüberwiegende Meinung im Volke zu erhalten, das Vertrauen zur hohen Regierung im Volke zu nähren, und allen eigennützigen oder allenfalls durch feindlichen Einfluss aufgetauchten Bestrebungen, wenn es Noth thun sollte, auch mit militärische Gewalt, entgegentreten, um die Urheber unschädlich zu machen.

Indem ich dieses zu öffentlichen Kenntniss bringe, fordere ich die Nation der Wojwodschaft Serbien auf, in ihrer unverbrüchlichen Treue gegen unseren Kaiser und Herrn zu verharren, mich als ihren Patriarchen, Verweser der Wojwodschaft, und speziell bevollmächtigten kais. Kommissär, der sie durch mehr als ein verhängnissvolles Jahr durch das schreckensvolle

[1] Lásd az 581. számú iratot a III. k. 252. lapján.

Labyrinth der Bürger und Staatswirrnisse mit Gefahr seines Lebens, seiner höchsten oberpriesterlichen Ehre und mit Beseitigung seiner irdischen Güter geführt, und ungeachtet anziehender Versuchungen, auf dem Pfade der Hingebung für seinen Monarchen erhaltet hat, in meinen offenen und redlichen Handlungen auch von nun an, wie bisher zu unterstützen, dem Gesetze Gehorsam zu leisten, und zum Neubau und zur Befestigung der Wohlfahrt der Nation mitzuwirken.

740.

Bécs, 1849 április 2.

A bécsi szerb küldöttek jelentése a Stadion osztrák és Kulmer horvát minisztereknél történt audienciájuk eredményéről.

Másolat. Karlóca. Djejanija. 1849. No. 587.

Његовој Светости Господину Патријарху Управитељу војводовине Сербије Јосифу.

Продолжавајући известије наше јучерашње имамо јавити покорњејше Светости Вашој, да смо данас пред подне предстали Г. Министеру Гр. Стадиону, њему нашу кредитиву предали, и ставили се на расположеније Вис. Царском Прављенију у смотренију нуждни дата за дефинитивно конституирање војводовине Сербије.

На ово је Г. Министер, прочитавши нашу кредитиву реч узео, и почео от прилике разлагати вопросе, које нам решити предстоји, а имено прво: како то стоји, да ми у војводовину узимамо и оне предјеле у којима сами власи и од части Немци обитавају? друго, какова су то привилегија на које се народ позива? којих ради вели да је и Вашој Светости већ писао; додајући да му се не види цели сходно бити што овим Народима натурујемо наш језик; што наши комисари чине; и т. д. Међу тим рече, да ће сва ова потанко изложена до који дан писмено нам дати; које смо ми и сами поискали, увјеравајући га да смо у стању на све, и као што се тврдо надамо, на совршено задовољство В. Царск. Прављенија будући и саме Привилегије наше при руку имамо, одговорити, и тако у овом смо смотренију конференцију нашу стим као закључили, кроме што је јошт возраженијем нашим: да је Народ наш најбоље расположен, а што гди, што по новинама излази то није народу него садашњим околностима приписати, побуђен и то придодао: да је чуо да би ми желили и Универзитет у Карловци имати; које смо ми наравно таки прихватили, и Г. Министера на његово

задовољство уверили, да би то врло полезно и здравој политици, сходно било будући би баш тим способом и из Турских провинција младеж наша, а нарочито из Књажевства Србије на науку у Војводовину долазила а с тим пут к тешнијој свези ови народа отварао се.

При поласку јошт смо напоменули, да сте В. С. определили место двојице четворицу за сваки случај нужде, а нарочито ради бољег советовања с тим придатком, да би и у конференцијама сва четворица могла участвовати, него да је Богдановић пређе него је налог такови од В. С. получио, кући повратио се, и тако да ћемо до сад само нас тројица који смо овде, дејствовати; које је Г. Министер такођер одобравајући примио.

На последак споменули смо као што смо јучер В. С. навели и за Акта, да би се сирјеч нарочити налог са Г. књаза Виндишгреца у том призренију издао; на које рече нам, да се о овом најпре с Г. Мајерхофером који се сутра из Оломуца враћа, и који је можно вели о том у Пешти већ имао речи, разговоримо, које ћемо и учинити, и Костићу који данас на своје определеније полази налог овај на књаза Виндишгреца по пошти послати. Говорили смо му и то, да би нуждно било, и Г. генералу Рукавини, будући је уговорени термин 3. недеље изашао, писати и наложити да у речени status quo ипак до даље наредбе има набљудавати; но рече нам на то, да је Г. Мајерхофер баш тога ради и Оломуцу, и будући да смо то и тако знали као што смо В. С. у јучерашњим нашим јавили, то нисмо више за сад теснили га; него ћемо причекати Г. Мајерхофера, и онда ћемо даље наставити, и што буде нуждно чинити.

Свршивши овде претстати нама тражили смо Г. Мин. Президента књаза Шварценберга; али га нисмо нашли, будући се јошт у Оломуцу бави. Него смо затим били код Г. Министра Кулмера и совјетника Мин. Ожеговића; који су нас оба врло пријатељски примили, и о положенију наши ствари својски, колико се види, известили. Г. Кулмер нарочито нам у разговору открио, да је предмет Граница средствијем Царског Хандбилета Бану послан да даде мненије, како да се у согласије доведе, да Институт обстане а народно правленије у Граници а ипак да обстане. Колико смо сирјеч могли искусити, — будући да смо на ово највеће вниманије наше обратили — тако ствар стоји, као да ће за руком поћи, да само под оружјем стојећи у Граници под војену власт — коју би наравно такођер у Хрватској Бан, а у војводовини војвода имао управљати — потпадају, а проча Популација с имањем за једно, покретним и непокретним обшчим законом да се управља. И тако јед-

ном речи колико смо за ово мало времена видели, мислимо, да ствари тако стоје, да се у опште само добру имамо надати.

Депутирци војводовине Србије при Ц. кр. Правител:

Јован Шупљикац с. р., Јаков Живановић с. р., Јован Пасковић с. р.

Fordítása:

A pátriárka őszentségének és a szerb vajdaság kormányzójának.

Tegnapi jelentésünk folytatásaként van szerencsénk Szentségednek alázattal jelenteni, hogy ma délelőtt bemutatkoztunk gróf Stadion miniszternek, átadtuk neki megbízólevelünket és a császári kormánynak rendelkezésére bocsátottuk magunkat a szerb vajdaság végleges megalakításánál szükségelt adatok céljából.

Miután a miniszter úr elolvasta a mi megbízólevelünket, átvette a szót és körülbelül elkezdte a megoldandó kérdéseket fejtegetni, nevezetesen: hogy van az, hogy mi a vajdaságban azon területeket is igényeljük, amelyeken csak oláh és részben német nép lakik; továbbá, melyek azon privilégiumok, amelyekre a nemzet hivatkozik? és melyek iránt Szentségedhez is kérdést intézett. Azt is megjegyezte, hogy törekvéseknek nem előnyös, hogy ezen népekre a mi nyelvünket rátukmáljuk és amit a mi biztosaink elkövetnek stb. Közben kijelentette, hogy mindent részletesen átvizsgálva, nemsokára írásbelileg fog válaszolni, amire mi magunk is kértük, biztosítván őt, hogy mi képesek vagyunk s ezt határozottan reméljük is a császári kormány teljes megelégedésére ennek megfelelni, miután a mi privilégiumaink kezünkben vannak s így etekintetben a konferenciánkat egyelőre befejeztük. Ezenkívül válaszul kijelentettük, hogy a mi nemzetünk bizalommal van, s amit a hírlapok néha írnak, az nem a nemzetnek, hanem a mai körülményeknek tudandó be, mire azt jegyezte meg: hallotta, hogy Karlócán egy egyetem felállítását is óhajtjuk, amihez mi természetesen hozzájárultunk és megelégedésére biztosítottuk a a minisztert urat, hogy ez nagyon hasznos és a józan politikának is megfelelne, miután éppen ilyen módon a mi ifjúságunk a török tartományokból és különösen a szerb fejedelemségből a vajdaságba tanulmányai céljából idejönne és ily úton az ottani népekkel szorosabb összeköttetésbe léphetnénk.

Eltávozásunk előtt még azt is megemlítettük, hogy Szentséged, szükség esetére, két egyén helyett négyet rendelt ki, különösen a jobb megértés okából, azzal, hogy a konferenciákban mind a négy résztvehessen s hogy Bogdánovits, mielőtt még eziránt Szentséged rendeletét kézhez vette volna, hazatért,

úgy hogy ezentúl csak hárman fogunk itt képviseletünkben eljárni, amit a miniszter szintén helyesléssel fogadott.

Utoljára szóvátettük, amint Szentségednek tegnap megemlítettük, az iratokat is, hogy ezekre való tekintettel Windischgrätz herceggel külön rendelet adassék ki; mire azt felelte, hogy eziránt előbb Mayerhofer úrral értekezzünk, aki holnap Olmützből visszatér, s aki talán Pesten erről említést is tett már; ezt meg is fogjuk tenni és Kosztitsnak, aki rendeltetése szerint ma elutazik, Windischgrätz herceghez ilyen rendeletet postán elküldünk. Azt is megmondtuk neki, hogy szükséges volna Rukavina tábornok úrnak is, miután a megállapított háromheti határidő eltelt, rendeletet kiadni, hogy a szóbanforgó státuszkvó további rendeletig fenntartandó; mire azt felelte, hogy Mayerhofer úr éppen emiatt járt Olmützben s miután mi ezt úgyis tudtuk, amint ezt tegnap Szentségednek jelentettük is, emiatt őt tovább nem terheltük, hanem megvárjuk Mayerhofer urat s azután folytatni fogjuk a dolgot s a szükségest meg fogjuk tennni.

Bemutatásunkat befejezve, felkerestük Schwarzenberg miniszterelnök urat; de nem találtuk, miután még Olmützben tartózkodik. Hanem ezután elmentünk Kulmer miniszter úr és Ožegović miniszteri tanácsos úrhoz; mindketten minket igen szívesen fogadtak és a mi ügyünk viszonyairól szemmelláthatóan alaposan informálódtak. Kulmer úr természetesen beszédközben elmondta, hogy a határőrvidék iránti javaslat császári kézirat útján a bánnak küldetett el véleményadásra, miképen lehetne összhangzásba hozni a határőrvidéki intézmény fennmaradását a polgári közigazgatás bevezetésével. Annyit ugyanis képesek voltunk megtudni, — miután erre legnagyobb figyelmünket fordítottuk, — hogy sikerülni fog a határőrvidéken a báni és vajdai katonai parancsnokság alá csak a katonaságnál fegyveres szolgálatba állókat helyezni, míg a többi lakosság, ingó és ingatlan vagyonával, köztörvények szerint igazgattatnék. Egyszóval, amit mi ezen rövid idő alatt észleltünk, azt hisszük, hogy az ügyek, reményünk szerint, elég jól állanak.

741.

Bécs, 1849 április 3.

Zsivánovits Jakab bécsi szerb kiküldött jelentése az orosz követnél való látogatásáról.

Másolat. Karlóca. Djejanija. 1849. No. 595.

По упутствију В. С. предао сам писмо Г. Полковника Даниљевског Г. тајном советнику, Гр. Медему, са изјављењем Вашег

поздрава. Могуће је да штогод чини и моје лично познанство с њим; ал к утешенију Вашем казати Вам могу да ме је чрезвичајно милостиво примио, и Вашу Светост воспоздравио, казавши о Г. Даниљевском, да је врло добар човек.

Кад сам му дела наша препоручио, казао је да је то излишно, и да ће се радовати, у чем год узможе помоћи.

Подобно к утешенију Вашем — sub rosa — саобштавам Вашој Светости, да је много незадовољан с Књ. Виндишгрецом и да Светлог Бана у звезде kyje. Први ће с позоришча фино уклоњен, и Бан на верх постављен бити. Виндишгрец је окружен Мађарским консервативцима, Пазмандијем и другима и много је штете проузроковао. Но, по мом мненију, минутно, јер чрез његово оклевање помеша се Руси, и ја се надам да ћу погодити, да ће Турчин ревену игре ове платити.

Храбовски и Благојевић овде су затворени, и из доброг извора чуо сам, да ће касирани бити.

По плану Исидора Николића искључила би се из Војводовине Барања, Крашовска и Регемента Романска, прва на ползу Троједне краљевине, а последња на ползу Романа! Он у пројекту изражава се, да на зактевање Аустријског Правленија чини ово представљеније. Иначе је добро израђено. Г. Мајерхофер носи копију.

Ја сам данас од Вас добио немачки превод мог осветленија. Но ја њега немогу требовати, и он је намењен да се печата и по војводовини разашље, да га Немци читају. Зато га овде и прилажем на Ваше расположеније.

Трифунац и Исидор у Пешти су, а Павловић је овде. Овде је и Ђурковић. Болу га очи. Неймамо јошт времена посетити га.

Fordítása:

Szentséged utasítására kézbesítettem Medem gróf titkos tanácsos úrnak Danilyevszkij ezredes úr levelét, Szentséged üdvözletével együtt. Szentséged megnyugtatására mondhatom, hogy rendkívül kegyesen fogadott, talán azért is, mert személyesen ismerem; Szentségednek üdvözletét küldi és Danilyevszkij urat nagyon jó embernek tartja.

Amikor ügyünket neki figyelmébe ajánlottam, azt mondta, hogy ez fölösleges, mert úgyis örömmel, tőle telhetőleg megtesz mindent. Ugyancsak Szentséged megnyugtatására — sub rosa — közlöm, hogy Windischgrätz herceggel nagyon elégedetlen, a bán őexcellenciáját azonban az egekig magasztalja. Az előbbit a színtérről finoman fogják félretolni és a bán fog az ügyek élére állíttatni. Windischgrätzet a magyar konzervatívok vették körül, Pázmándy és mások; sok bajnak az oka.

Remélem, hogy azonnal eltávolítják, mert az ő mulasztásai miatt avatkoznak be az oroszok s hitem szerint a török fogja a számlát megfizetni.

Hrabowsky és Blagojevich itt vannak elzárva s jó forrásból hallottam, hogy lefokoztatnak.

Nikolits Izidor tervezete szerint Baranya, Krassó és az oláh ezred kivétetnének a vajdaságból, az előző a horvát királyság, az utóbbiak az oláhok javára! Tervezetében kijelenti, hogy az osztrák kormány óhajára teszi ezt a javaslatot; egyébiránt jól kidolgozta. Mayerhofer leviszi másolatban.[1]

Ma kaptam meg Szentségedtől magyarázataim német fordítását; nem használhatom itt, hanem arravaló, hogy kinyomassék és a vajdaságban terjesztessék a németek közt. Ezért visszacsatolom Szentséged rendelkezésére.

Trifunác és Nikolits Pesten vannak, Pavlovits meg itt tartózkodik, Gyurkovits is, kinek a szemei fájnak. Nem volt még időnk őt meglátogatni.

742.

Kiskér, 1849 április 4.

Perczel Mór jelentése Szenttamás bevételéről.

Eredeti jelentés. Budapest. H. L. A bécsi katonai hadi levéltárból átvett irat. Insurgenten Armee. Fasc. 183. 1848. IV. 24.

A honvédelmi bizottmánynak!

Szenttamás elpusztítva és romjai közé, úgy vizeinek hullámaiba sok ezer szervián, rác és határőr temetve.

Miután Kulára a rácságnak Verbásznál történt szétveretése után a vidékbeli rác helységek mind és Zombor is hódolatot nyilvánita, Nugent [Albert gr.] ezredes pedig hanyat-homlok átfuta seregével a Dunán, munkálkodásom Szenttamás ellen irányozván — ehhez képest:

Ápril 3-án Perczel Miklós alezredes vezérlete alatt egy dandár Kis-Kérről a csatornai hídfő redutot, két másik dandár Gál ezredes alatt Verbásznál a csatorna és Bara közti erősítési vonalt támadá meg reggeli 8 órakor. Két órai erős ágyúzás után végre a hídfő sánc Perczel Miklós dandára által az ellenségnek dühös és elszánt ellentállása dacára három oldalról rohammal elfoglaltatott, miután meg a 3-dik számú huszárezred két szakasza és két lovas üteg ágyú által Sárpi főhad-

[1] Nikolits Izidor terjedelmes emlékirata és tervezete meg van Belgrádban, a szerb nemzeti könyvtár levéltárában.

nagy alatt a Turjáról az ellenség által oldalba intézett támadás nagy veszteséggel visszaveretett. A hídfő sáncban két ágyú, nagyobb mennyiségű lőszer juta birtokunkba, sok száz szervián, rác és határőr leöletett, számtalan a hídon általi üzetésben a vízbe fullasztatott, szóval egy rettenetes koncolás volt.

E három oldalróli rohamot a Földvári őrnagy parancsa alatti szegedi szabad csapat kezdé meg; a Rainer őrnagy vezérlete alatti Turszki zászlóalj középben követé; míg a 7-dik honvédzászlóaljnak két százada Bach kapitány alatt a csatorna mentében balról istápolá. Az ágyútüzelés és egy pár gránát sikeres hatása által megzavart ellenség a legnagyobb vitézséggel és ritka präcizióval véghez vitt három oldali rohamot nem volt képes visszaverni és alig egy pár ágyút tudván megmenteni, nagyobb részt dühös ellentállásának lőn áldozata.

E fősánc diadalmas bevétele eldönté Szenttamás sorsát; fellelkesült katonáim visszatartózhatlan rontának az ellenséges holt tetemeken keresztül a városba és részint a menekülőket kaszabolva, részint a Gál ezredes dandárai által ostromolt csatorna és Bara közti erősítvények hátulróli támadásra küldetvén, a magát ott ritka vitézséggel védelmező és a mieinket ott már kétszer veszteséggel vissza verő roppant mennyiségű ellenséget panicus félelem lepé el, annálinkább, mert ezen oldalról támadóink is harmadszori rohamot téve, szinte meghágák a sáncokat. Az ellenség futásnak eredve, egy részben a Barán át megmenekült, de másik részben vagy leszuronyoztaték, vagy a Barába fullasztaték. Ez erősítvényben 4 ágyú juta birtokunkba. Irtózatos vala a látvány, sok száz meg száz ember veszté el így életét; ehhez járult még, hogy a város gránátjaink által felgyújtva, a nagy szélvész segítségével nagyhamar lángba borult, mi ismét sok száz ember életét emészte fel.

Az ellenség marháit, pogyászát a Becse felőli sáncba telepíté. De szerencsétlenségére a tolakodásban a hídon át néhány kocsi feldőlvén, az oda nyomuló Turszkiak által mind elfoglaltaték. Két tiszt, 20 közvitéz és 100 körül a sebesültek [száma]. Az ellenséges védерő 10—15 ezernyi tömegből állhata és 3—4000 főt veszthete fegyver és vízbe fuldoklás által.

Roppant mennyiségű pogyász, marha, birka, ló, gabona és fegyver juta az ostromlók és őket követő vándor magyarság kezeibe, miután ez nagyobb részt a vidéken és Szt. Tamáson kirablott magyar néptől raboltaték el, ugyan annak ismét vagy ingyen, vagy csekély áron visszajuta birtokába...

Földváry őrnagy dícséretes vitézségeért a csata piacon a kis érdem jelre érdemesíteték, minek megerősítése kéretik.

Ápril 4-én Bácskának még több rác, tót és német helységeiből hódoló küldöttségek érkezvén, végre Óbecséről is az

abban elzárva tartott magyarság küldötteit fogadni szerencsés valék, kik ... jelenték, hogy a szenttamási események tudomására megrémült rácság még tegnap este, a szintén erősen elsáncolt Óbecséről és Földvárról elfuta és Temesvár, részint Pancsova felé megszöke.

És így ma már Bácskát megmentettnek jelenthetem, de sőt az ereklye gyanánt magasztalt és bevehetlennek hitt Szenttamásnak eleste által a rácság elrémülésével még a Bánság felső része is önként hatalmunkba kerülend.

Gróf Batthyány Kázmér e fontos nap fáradalmait és veszélyeit vitézül megosztá velem.

Szenttamás bevételének hírére Rajacsits pátriárka a vajdasági kormánnyal Nagybecskerekről sietve Pancsovára ment. (Wien. Kr. A. Fasc. 176. Ö. S. A. 1849. IV. 12.)

743.

Nagybecskerek, 1849 április 4.

Sztratimirovits György a vajdasági kormány nevében kihirdeti a statáriumot.

Másolat. K. P. L.

Обнародованѣ Прекогъ Суда — подъ кои спадаjу.

А. Покушенія противъ обште сигурности лица и иманя.

1. Крађа преко вредности отъ 5 ф. валуталны.

2. Палежъ.

3. Насилствено отиманѣ и насртанѣ.

4. Убитство.

Б. Свако у Інтересу непріятеля съ намѣромъ нѣму помоћи и нама шкодити покушано дѣло.

1. Подстрекаванѣ на неповиновенѣ према постоећимъ народнимъ властима.

2. Одвраћанѣ народа, или по єдини отъ участія у овомъ ландштурму.

3. Непріятельске уводе. (Шпіони).

4. Кои народъ лажнимъ гласовима къ бѣгству подстрекаваю.

5. Кои на предайство непріятелю народъ наводе и побуђую.

6. Кои би непріятелю раане или какове друге помоћи даво.

7. Кои 24. сата после обнародована овогъ прекога суда, ако нису чиновници войводовине, и у ландштурмъ уписани, неби ово при ньима налазеће се оружіе избраномъ Одбору Сигурности предали.

У овима случайма суди особити изъ 5 лица састовћи се Судъ, кои на предложенѣ, и тужбе одбора сигурности пресуде изрече.

У Вел-Бечкереку 23-ог Марта 1849.

У одсуствію Гдна Патріярха подпредсѣдатель Правленія войводовине

Ђорђе Стратимировићъ.

Предсѣдатель окружногъ одбора Торонталске Градомеђе

Іованъ Грифунацъ.

Fordítása:

A rögtönítélő bíróság kihirdetése, mely alá tartoznak:

A) Minden személy- és vagyonbiztonság elleni kísérlet. 1. Lopás, öt forint értéken felül. 2. Gyujtogatás. 3. Erőszakos rablás és támadás. 4. Gyilkosság.

B) Minden az ellenség érdekében elkövetett célzatos segédkezés és ártalmukra megkísérlett tettek. 1. A fennálló nemzeti hatóságok elleni engedetlenségre való izgatás. 2. A népnek vagy egyeseknek a népfölkelésben való részvételtől való eltávolítás. 3. Ellenséges kémkedés. 4. Aki a népet hazug hírekkel menekülésre készteti. 5. Aki a népet az ellenség előtt való meghódolásra készteti és fölizgatja. 6. Aki az ellenségnek élelmet vagy más segítséget nyujt. 7. Akik ezen statárium kihirdetése utáni 24 óra mulva, ha nem tisztviselői a vajdaságnak és nem vétettek föl a népfölkelésnél, s nem adnák át birtokukban levő fegyvereiket a megválasztott közbiztonsági bizottságnak.

Mindezen esetekben egy öt tagból álló külön bíróság, a közbiztonsági bizottság előterjesztett vádjai alapján fog ítélkezni.

Nagybecskerek, 1849 március 23/április 4-én.

A pátriárka távollétében a vajdasági kormány alelnöke:
Sztratimirovits György.

A torontálmegyei kerületi bizottság elnöke:
Trifunác János.

744.

Zimony, 1849 április 6.

Rajacsits pátriárka a szerb vajdaság részére Bukarestben az orosz főparancsnoknál gyors fegyveres segítséget kér.

Másolat. Karlóca. Djejanija. 1849. No. 610.

Не желая Ваше Високопресходительство продолженіемъ описанія злыхъ поединыхъ варварскихъ дѣлъ гнушавать, я

увѣренъ что супостатъ нашъ противa всѣхъ правилъ войны истрѣбляетъ Народа безъ различія года пола преступленія и невинности, не взирая на подчиненія, на просящаго милости, на неоруженную невинность и семейство, и что онъ пользуясь лукавствомъ во время траяпція войны и по одержанныхъ побѣдахъ спѣшить на конечное истребленіе нашего помощи лишеннаго, а во сосѣдствѣ своемъ отъ чуждыхъ вороисповѣдателей и народниковъ бунтовническихъ приверженпковъ гонимаго и изданаго Народа, и по томъ вопію я Патріархъ и Управитель Народа Воеводства Сербскаго и Народъ мой послѣднемъ часѣ очаянія къ Богу и къ Государю Императору Николаю I за помощь скорѣйшую и знатнѣйшую для избавленія нашихъ храмовъ, нашихъ святынь, для спасенія народа нашего отъ конечнаго истребленія, для спасенія царя и Австріи, которая притѣснена намъ спомоществовать не можетъ но самая помощи требуетъ.

Народъ и я опредѣлили Совѣтника и Протопресвитера г. Павла Стаматовича и великокупца Землинскаго г. Петра Георгія Шпирта для посланики воеводства Сербскаго съ полномощіемъ поѣхать въ Букарестъ и во име мое и во имя Народа воеводства просить Васъ за скорѣйшую помощь. Покорнѣйше прошу Васъ милостивѣйшій Государь прошеніе и представленія ополномощеныхъ посланиковъ удостоить высокаго Вашего вниманія и соучастій уже во послѣднемъ часе нашего бытія Богъ и Великая Россія единый покровить нашъ могущая Спасительница наша, единое Упованіе наше. Неспасетъ ли насъ уже Великая Россія теперь Тисса Дунай и Сава гробъ нашъ, гробъ сербства, гробъ христіанства, гробъ человѣчества а хидра варваровъ перѣхатъ Саву и Дунай Тимокъ и Мораву.

Я вопію и паки съ бѣднымъ Народомъ и прошу за скорѣйшую помощь, ибо всякое магновеніе опасно и боюся конечному скорѣйшему поденію нашему.

Ожидая скорѣйшаго утѣшительнаго отвѣта Вашаго Превосходительства и все упованіе мое и отчаяннаго Народа нашего на Бога и Государя Императора Николая I и Ваше Високопревосходительство полагающи имѣю щастіе съ отличѣйшимъ высокопочетаніемъ быть.

Милостивѣйшій Государь
Вашего Высокопревосходительства покорнѣйшій слуга
Патріархъ, Управитель воеводства Сербскаго
ІОСИФЪ.

Fordítása:

...Nem akarok Excellenciádnál az egyes barbár cselekedetek leírásával undort kelteni és meg vagyok győződve, hogy az ellenség, minden hadi szabály ellenére, meg akarja semmi-

síteni nemzetünket, tekintet nélkül korra, bűnösségre, ártatlanságra, meghódolásra, kegyelemkérésre, fegyvertelenségre, családra; és hogy ravaszsággal a harc és hadi győzelem alatt sietni fog a mi, a segítségtől megfosztott és az idegen vallásfelekezetű és a lázadókhoz hajló népek által körülvett, üldözött és elárult népünket kiirtani. Ezért kiáltunk én, mint pátriárka és a szerb vajdaság kormányzója és népem a kétségbeesés utolsó órájában Istenhez és I. Miklós császárhoz gyors és hathatós segítségért egyházaink, szentségeink és nemzetünk végveszélytől való megmentéséért, Ausztria és a császár megmentéséért, kik nem lehetnek segítségünkre, mert maguk is segítségre szorulnak.

A nemzet és én Sztamatovics Pál esperest és tanácsnokot és Szpirta Péter György zimonyi nagykereskedőt teljhatalommal küldtük ki, mint a szerb vajdaság megbízottait Bukarestbe, azzal, hogy az én és a vajdaság nemzete nevében Öntől gyors segítséget kérjenek. A legalázatosabban kérem Excellenciádat, a meghatalmazott küldöttek kérelmét és előterjesztését figyelemmel és részvéttel fogadni, életünk utolsó órájában, mert csak az Isten és a nagy Oroszország lehetnek egyetlen megmentőink és védőink. Ha minket a nagy Oroszország nem fog megmenteni, akkor most a Tisza, Duna és a Száva lesz a mi sírunk, a szerbség, a kereszténység, az emberiség sírja és a barbár hydrának a Száva, Duna, a Timok és Morava kiszolgáltatva.

Szerencsétlen népemmel együtt ismételten kiállok gyors segítségért, mert minden pillanat veszélyes és gyors végleges pusztulásunkat okozhatja.

Kegyelmességed mihamarabbi vígasztaló válaszát várva és bízva a magam és kétségbeesett nemzetem Istenben és I. Miklós császár és Excellenciád támogatásában, a legnagyobb tisztelettel a felséges uralkodó és Kegyelmességednek legalázatosabb szolgája, József pátriárka, a szerb vajdaság kormányzója.

A pátriárka 1849 április 6-án, 243. eln. szám alatt állította ki Sztamatovits Pál esperes és Szpirta Péter zimonyi nagykereskedő részére a meghatalmazást, hogy Bukarestben, az oroszok főhadiszállásán, a szerb vajdaság nevében, Lüders tábornoknál, a 6. orosz hadtest főparancsnokánál és Duhamel tábornoknál, Moldva és Oláhország fő hadi biztosánál gyors segítséget kérjenek.

745.

Szabadka, 1849 április 7.

Gróf Batthyány Kázmér orsz. biztos rendelete a bácsmegyei közbiztonság és közrend iránt.

Közlöny. 1849. 83. sz.

Bácsmegye lakósaihoz!

Diadalmas fegyvereinknek már is sikerült e megyében a rabló csordákat legyőzni.

Az óhajtott közbátorság, csend és béke, — némely részeket kivéve — mindenütt ismét helyre állt.

A közigazgatásnak újra rendes vágásba kell jönni s minden jó honpolgárnak kötelessége őrködni, hogy a személy és vagyon sértetlen maradjon; kötelessége tenni mindent, ami a közös cél elérésére, a közbátorság fenntartására megkívántatik.

A tisztviselők járásaikban megjelennek, hogy a szükséges rendet fenntartsák, a közigazgatás teendőit végezzék.

Rendelem tehát, mint következik:

1-ször. A felsőbbségtől kiadott rendeleteknek mindenki hódolva engedelmeskedjék, e tisztviselők intézkedései kellő figyelemben tartatván, azokba ki-ki magát alkalmazza.

2-szor. A községek elöljárói minden felsőbbi rendeléseket a legszigorúbb felelősség terhe alatt pontosan s annak idejében végrehajtani köteleztetnek; valamint felügyelni, hogy a közcsend és biztonság a legkevésbbé se háboríttassék meg s előforduló esetekben a baj orvoslása iránt rögtön intézkedni, minden előforduló esetekről a járásbeli tisztviselőt haladéktalanul és híven értesíteni kötelesek.

3-szor. Ha valamely községben a közcsend megháboríttatnék, rablás, lázongás s egyéb bűntettek követtetnének el s az elöljárók azok meggátlására minden lehetőt el nem követnének s kellő rendszabályokhoz nem nyúlnának, ily esetben maguk az elöljárok, mint részesei a gonosz tettnek fognak lakoltatni.

4-szer. Aki más honpolgár személyét vagy vagyonát bántani merészli, az elöljáróságnak ellenszegül, rögtön ítélő bíróság elé állíttatván, mint e sokat szenvedett haza ellen merénykedő, akasztófával vagy agyonlövetéssel fog bűnhödni.

5-ször. Miután a rác rabló csordák e vidéken minden polgárzati és társadalmi viszonyokat szétbontván, a megyét a legiszonyúbb rablás, pusztítás, öldöklés és gyujtogatás színhelyévé változtatták s akadtak e megye lakósai közül számosan oly

elvetemültek, kik a rabló gonosztevők módjára, jó érzelmű honpolgárok javait pusztítani és rabolni nem iszonyodtak, annak okáért rendelem:

a) Hogy mindazok, kiknél ily rablott javak léteznek, e rendelet vételétől számított négy nap alatt tartoznak azokat a helybeli előljáróságnak feljelenteni avval, kié volt légyen az idegen vagyon; s egyszersmind késedelem nélkül általadni.

b) Hogy a városi és helységbeli előljárók folytonosan nyomozzák, kiknél legyenek ily rablott jószágok elrejtve; az ilyeneket jegyzékbe vegyék; s ha jó szántukból be nem vallanák: honnét, kitől, mikor kapták légyen, a náluk található rablott jószágokat; s azokat az előljáróságnak beadni vonakodnának, rögtön az előljáróság tegyen jelentést az illető tisztviselőnél, városokban a kapitánynál, ki szigorú vizsgálatot tartván, a bűnösnek, mint rablónak, szigorú megfenyítése iránt lépéseket fog tenni.

c) Ha a jobb lelkűek önként bevallják, mennyi és minő rablott jószág legyen birtokukban s ezt jó szántokból az előljáróságnak átadják, ezt is az átadott vagyon neménék, a volt tulajdonos és átadó nevének feljegyzése mellett haladék nélkül a járásbeli tisztviselőnek, a városokban a kapitánynak bejelenteni s átadni köteleztetnek.

d) Tudva lévén, miszerint a sok rablott jószágok Bajmok, Ómorovica, Pacsér, Bajsa, Topolya, Kula, Cservenka és Szivac községekben rejtve tartatnak; e helyeken főleg a vizsgálat szigorúan fog megtétetni s az átalkodott rabló cimborák keményen fenyíttetni.

6-szor. Több az ellenségtől már is ment helyeken házak, földek elhagyottan, gazda nélkül vannak, e tekintetben:

a) Tudatom azt, hogy az efféle javak az álladalom tulajdonává váltak s mint ilyenek, az álladalom részére lefoglaltatnak.

b) Ezen földek érdemeket szerzett s jó honpolgároknak annak idejében ki fognak osztatni, addig is azonban, hogy vetetlenül ne maradjanak, használat végett azonnal alkalmas egyéneknek egy évre ki fognak adatni.

c) Rácok nem fognak földet kapni.

Ezeknek folytán rendelem:

d) Hogy az előljárók tüstént összeírják az ilyen elhagyott javakat; különvéve azokat, melyeknek volt tulajdonosaik a haza ellenségeivel cimborálva azokhoz átszöktek és külön ismét azokat, melyek ismert jó honpolgárokéi, jegyzékbe tevén azt is, ha kétséges, vajjon a volt tulajdonos nem ment-e át az ellenséghez.

e) Az ekként összeírt javak lajstromát köteleztetnek az elöljárók a rendelet vételétől háromszor 24 óra alatt a járásbeli szolgabíráknak, ezeknek távollétében pedig egyenesen nálam bemutatni.

f) Ha időközben a tulajdonos jelentené magát, az esetben az intézkedést magamnak tartom fenn.

g) Minthogy vannak oly emberek, kik üresen maradt földet önkényesen elfoglaltak, sőt azt be is vetették; nem lehetvén se egyesek, annál kevésbbé az álladalom tulajdonává vált javakat bitorolni; az elöljáróknak meghagyom, miszerint az ily elfoglalt földek bitorlóit összeírván, azokat nekem feljelentsék, a föld használatától azonnal eltiltsák, tudtokra adván nekik, mikép az elfoglalt földbe vetett magot is elvesztendik.

Végre 7-szer. Ezen rendeletem legpontosabb teljesítését akként elvárom és követelem, hogy a mulasztás, gondatlanság vagy hanyagság esetében, például ha a gonosztevő azonnal kirendelt nemzetőrök által el nem fogatik s a keletkezett bajnak eleje nem vétetvén, amiatt az még sulyosbodik, a tisztviselőket és elöljárókat szigorúan kérdőre vonandván, velök, mint e hazának hűtelen fiaival, a fegyelem legszorosabb szabályait fogom éreztetni.

Kelt Szabadkán, ápril 7. 1849.

Gróf Batthyány Kázmér,
magyar kir. vezér főispán
és teljhatalmú országos biztos.

746.

Zimony (?), 1849 április 8.

Sztratimirovitsot Rajacsits pátriárka rendkívüli biztosként küldi ki a csajkáskerületbe.

Fogalmazvány. K. P. L. Narodna uprava. 1849. No. 2866

Пуномоћіе.

Господину Ђорђу Стратимировићу, подпредсѣдатељу правленія войводовине Сербіе.

Овымъ пуномоћіемъ шалѣмъ као изванредногъ Коммісcара, Господина Ђорђа Стратимировића, подпредсѣдателя войводовине Сербіе, да у шайкашкій Баталіонъ отиде и сва могућа средства къ обрани Шайкашкогъ Баталіона служећа употреби.

Налажемъ свимъ надлежнимъ военнимъ и грађанскимъ властима, да поменутогъ Г. Предсѣдателю, сваку и найскорію рукопомоћъ служећу къ поменутомъ Трупи дати, подъ строгомъ одвѣтомъ не пропусте.

Fordítása:

Meghatalmazás

Sztratimirovits György, a szerb vajdasági kormány alelnöke részére.

Ezen meghatalmazással Sztratimirovits György urat, a szerb vajdaság alelnökét, rendkívüli biztosként a csajkás zászlóaljba küldöm, hogy minden lehető eszközt a csajkás zászlóalj védelmére megragadjon.

Meghagyom az összes illetékes katonai és polgári hatóságoknak, hogy a fentnevezett alelnök úrnak mindenben sürgős segítséget az említett csapat részére megadni, szigorú felelősség terhe mellett, el ne mulasszák.

Sztratimirovits 1849 április 9-én hívta fel a csajkásokat a fegyveres ellenállásra. Neki sikerült a kitört anarchiát megszüntetni. (Letopisz. M. Sz. 1850. II. Knj. 82. str. 127.)

747.

Perlasz, 1849 április 8.

Sztejin százados és nemzetőrnagy jelentése a csajkáskerületben kitört anarchiáról.

Másolat. Karlóca. Djejanija. 1849. No. 629.

Ваша Светост!

Ваша Светост! Јучер је у полдне непријатељ са 15.000 пушака и 2.000 коњаника код Господинаца на Јарак ударио, јуришио и у Господинце продро, које је село одмах дао запалити. Јарак код ових села и није био, као што би требало, закопан, за ову радњу позвао сам сва села, као и на Ландштурм, ал' бадава, јербо Шајкашком окружју јошт царствује анархија; пре три дана принужден сам био Господинчане чрез војнике Петроварадинске дивизије на исти посао истеривати дати. Од Ландштурма врло је мало људи било. 4. Компаније Бечкеречкана дошло је са Господином Мајором Милекићем у Жабаљ, које ми се јуче око полдне саопшти; за које одмах отпишем, да се на Јарак код Господинаца пошљу; исти дакле нису могли у битки саучаствовати. Данас сам морао с Г. Капетаном Боснићем овамо прибећи, јербо су Шајкаши једанпут на мене и трипут на Г. Оберлајтнанта Радовановића пуцали; а један је Сентиванац убио Г. Капетана и Нар. полковника Давидовца. После сваке битке, која неспретно испадне, вичу војници да је Командант издајица! Одавде намеравам до далше заповести у Митровицу ићи и чекати, јербо ми се прети, да ћу убијен бити, а иста несрећа предстоји свим другим офици-

рима. Да сам од оног часа, како сам из Сомбора у Шајкашко Окружје приспео, сва могућна средства и труд употребио, да би се Војинство у ред довело и Ландштурм и сви пододбори засведочити, као и можда је свој неуредби само анархија крива. Ако непријатељ из великодушја непоштеди проча Шајкашка села, онда је сав Баталион пропао.

У Перлезу, 27. Марта 1849.

Fordítása:

Szentséges Uram! Tegnap délben az ellenség 15.000 gyalogossal és 2000 lovassal Gospodince-nél a római sáncokat rohammal megtámadta, elfoglalta és Gospodincébe nyomult, melyet azonnal fölgyujtott. Ezen falvaknál a sáncok nem voltak megfelelően kiásva s ezen munkára az összes községek lakosságát hívtam fel, valamint népfelkelőket is, de hiába, mert a csajkás kerületben még mindig az anarchia uralkodik; három nap előtt kénytelen voltam a gospodincei lakosokat erre a munkára kergetni, a pétervárадi ezredbeli divizió által. Nagyon kevés népfelkelő gyűlt össze. Négy század becskereki jött Milekits őrnagy úr vezérlete alatt Zsablyára, amit tegnap délfelé tudattak velem s melyeket azonnal a gospodincei sáncokhoz küldeni rendeltem; ezek azonban már nem vehettek részt a harcban. Ma kénytelen voltam Bosznits századossal ide [Perlaszra] menekülni, mert a csajkások egyszer én rám és Radovánovits főhadnagyra háromszor lőttek és egy szentiványi ember Davidovác századost és nemzetezredest agyonlőtte. Minden szerencsétlenül végződő harc után a parancsnokot árulással vádolják. Innen Mitrovicára megyek és további parancsig ott maradok, mert azzal fenyegetnek, hogy agyonvernek és ez a sors vár a többi tisztekre is. Azon perctől fogva, mikor Zomborból a csajkás kerületbe érkeztem, minden eszközt és fáradságot felhasználtam a katonaság és népfölkelés rendbehozatalára, igazolhatják az alodborok, de a rend felbomlásának mégis csak az anarchia az oka. Ha az ellenség nagylelkűségből a többi csajkás községet nem kíméli meg, akkor az egész csajkás kerület elpusztul.

Rajacsits pátriárka kiáltvány útján hívta fel a csajkásokat, hogy ne gyilkolják le tisztjeiket és ne hozzanak a szerb nemzetre szégyent azáltal, hogy Perczel tábornoknak akarnak meghódolni, a császár ellen fölkelt magyarok vezérének, kiknél csak kötél vár rájuk. „Átkozott legyen az, aki ilyen gondolatokra vezet titeket", hirdette.

748.

Szabadka, 1849 április 8.

A bácsmegyei magyar tisztviselői kar kinevezése.

Egykorú nyomtatvány. Budapest. H. L. A bécsi hadügyi levéltárból átvéve. Insurgenten Armee. Fasc. 183. 1849. IV. ad 39. és O. L.; Honv. bizottmány. 1849. 5510. sz.

Nyilt rendelet.

A törvényes rend Bács megyében nagyobb részt visszatérvén, annak megszilárdítása s fenntartása tekintetéből, erélyes tisztviselői karra van szükség. És miután részint előléptetés, részint önkéntes lemondás és a megyéből távollét által több állomások megürültek, ennek következtében azon hatalomnál fogva, mellyel törvényes kormányunk által felruháztattam, Bács megye tisztviselői karát következőleg rendezem:

Első alispán: Putnik Béla.

Másod alispán: Latinovits Zsigmond.

Jegyzői hivatal. Főjegyző: Karácsonyi Lipót. Első aljegyző: Ast Ferdinánd, stb.

Ügyészi hivatal. Főügyvéd: Vargay István, stb.

Főpénztárnokok: Szalmásy Miksa; hadipénztárnok: Kovacsics Antal.

Számvevői hivatal. Főszámvevő: Thurszky Ferenc, stb.

Járásbeli szolgabírák. Főszolgabírák:

I. Felső járásban: Pál Antal, stb.

II. Felső járásban: Matyasovszky László, stb.

III. Alsó járásban: Móricz László, stb.

IV. Telecskai járásban: Csajághy Márton, stb.

V. Tiszai járásban: Gábry Károly,[1] stb.

A kinevezett tisztviselők e rendelet meghirdetésétől számított háromszor 24 óra alatt fenn kitett hivatalokat elfoglalni, működésüket rendeleteim érelmében azonnal megkezdeni kötelesek.

Munkásságot, erélyességet, becsületességet és a hon ügyéhez hű ragaszkodást kívánok és reménlek a tisztviselői kartól; ki hivatalos kötelességét nem teljesíti, vétkes, következőleg a közügyre és ez által hazánkra káros hatású kötelesség mulasztás vádjával terheltetik, annak bűnhödés nélkül maradnia lehetetlen.

[1] Csak a főbb tisztviselők neveit közlöm.

De valamint a tisztviselő minden tettéért felelős, úgy másrészről legszigorúbb büntetés várja azt, ki a kormány rendeleteinek, ki a törvényes felsőbbségnek nem engedelmeskedik. Erélyesség a tisztviselők és engedelmesség a nép részéről.

Gróf Batthyány Kázmér s. k.,
vezér-főispán és teljhatalmú országos biztos.

Kelt Szabadkán, 1849-iki ápril 8-án.

749.

Szabadka, 1849 április 8.

Spelletich Bódog képviselő lemond a kormánybiztosságról.

Eredeti irat. Budapest. O. L. 1849. 6401. Érk. április 30-án.

A honvédelmi bizottmány elnökének, Debrecen. Midőn a vész Bácsban tetőpontján állt, hazafiúi kötelességemnek tartám elfogadni a megbizatást, melyben részesíteni méltóztatott. Jelenleg a dolog, hála az égnek, máskép áll. Az ellenség megsemmisítve, a béke nagyobb részt helyre állt.

Bács biztonságáról gondoskodva van. Hat mozgó zászlóalj és négy század lovasság, mely nagyrészt a tűzpróbát kiállotta, meg fogja, nézetem szerint, védhetni még akkor is e megyét, ha a rendes katonaság rendeltetéséhez képest másfelé vonuland.

A megyei tisztviselőség új és a lehetőségig jól rendezett, úgy hiszem, hivatásának szintén megfelelend. Hátra van még a nemzetőrségnek mozgóvá tétele, de erre nézve is a kellő intézkedések megtétettek. És ekkép a főcél, melyből kiküldetve valék, jobbára elérvén lévén, a haza érdekében való lemondásomat beadni kötelességemnek ismerem; mert valamint a vész perceiben talán igénytelen közremunkálásom a honra és vidékre nézve üdvös és célszerű volt, úgy jelenleg, midőn a törvényes rend jobbára helyre állt, további itt maradásom a közügyre nézve csak ártalmas lehet, mert: „nemo in patria prophaeta". De különben is főleg a meghódított rácok irányában itten az új politikai irány meggyőződésemmel merően ellenkezvén, további itt létem lehetetlenné vált.

Egyébként Bács biztosítására vas akaratú, de mindenesetre idegen származású férfiú kellettik... *Felmentésemet határozottan kérem.*

Spelletichet alaptalanul személyes támadások érték, leginkább hajhatatlan akarata miatt. Spelletich maga ellen haditörvényszéki vizsgálatot kért, de ellene vád a Közlöny-ben 1849 július 17-én, 5677. felhívásra nem adatván, minden ellene fennforgó vád ellen felmentetett. (H. B. 1849. 6481.)

750.

Sziszek, 1849 április 9.

Mayerhofer konzul kitüntetésre ajánlja Danilyevszkij orosz főkonzult Schwarzenberg hercegnél.

Wien. St. A. Gesandschafts-Archiv. Cons. Belgrader Berichte.

Das grösste Verdienst bei Gewährung bei Hülfsmittel, welche das Fürstenthum Serbien dem k. k. österreichischen-serbischen Armee-Korps zur Führung des Krieges gegen die Rebellen in Ungarn an Geld, Munition und Mannschaft geleistet hat, gebührt dem kais. russischen General-Consul in Serbien, Obersten von Danilewski, welcher in jeder Beziehung ausgezeichneter, den österreichischen Interessen nicht minder, als dem Dienste seines Monarchen ergebener Staatsmann und Offizier ist, und sich, wie aus vielen meiner Berichte hervorgeht, auch schon früher in zahlreichen Gelegenheiten oft zum Vortheile unseres Dienstes verwendet hat.

Ich stelle daher die Bitte, das Euer Durchlaucht sich bewogen finden möchten, für demselben bei Seiner Majestät dem Kaiser auf die Auszeichnung mit dem Kommandeur-Kreuz des öst. Leopold-Ordens gnädigst anzutragen, wozu sein Rang, seine Stellung und seine zahlreichen Verdienste um unsere Sache ihn reichlich befähigen.

751.

Csurog, 1849 április 9.

Perczel Mór tábornok nyilt rendelete a csajkás kerület reorganizációja tárgyában.

Eredeti irat. Budapest. O. L.; H. B. 1849. 5513. és másolat 1849. 5511. sz. Német példánya. Karlóca. Djejanija. 1849. No. 636.

Csajkás kerületbeli Csurog és Josefsdorf a magyar kormány iránt hódolatát jelentvén ki, az minden hadi erőszak ellen biztosíttatik. Polgári tekintetben pedig ideiglenesen következők rendeltetnek:

1. A csajkás kerület megszünt császári katonai terület lenni. Az, mint szabad polgári kerület, Magyarország részét képezendi; és a magyar alkotmány és törvény szerint fog igazgattatni.

2. E végre minden község egy bírót és esküdtet fog választani, kik szerb nyelven fogják a község ügyeit kezelni.

Továbbá minden község [1849] április 12-ére Josefsdorfba 3—4 képviselőt választván, ezek fognak az egész kerület számára egy főbírót, főpénztárnokot és főjegyzőt, valamint a magyar országgyűléshez egy követet választani.

A kerület igazgatása is egészben szerb nyelven történend.

3. Minden eddigi hadi szolgálatok és császári tartozások megszünvén; a községi földeket a községi elöljáróság, a kerületben levő állami tulajdont a kerületi főbíró fogja kezelni.

4. Az 1848-i alkotmány törvényekben megadott szabadság, személyi, vagyon, szólás, írás és választás tekintetében, a magyar nemzet nevében legszentebbül biztosíttatnak.

Ha azonban a lázadó ellenszegülés bármely helyből folytattatnék, ha a fegyverek, ágyúk ki nem fognak szolgáltatni, úgy az illető községre ugyanazon büntetés vár, melyet már eddig is megérdemlének és mely csak az emberiség tekintetéből és a való kereszténység törvényénél fogva engedtetik el a magyar nagylelkűség által.

Batthyány Kázmér országos teljhatalmú kormánybiztos 1849 április 10-én a honvédelmi bizottmányhoz fordult és ezen rendelet iránt véleményét kikérte. Az 1849-i 5767. számú jelentésében írja Perczel: „a nép örülve a katonai rendszer felmentésén, hű ragaszkadást mutat irántunk s újabb szabadsága és a békés kilátások iránt. Átkozza csábítóit, kik e vészterhes időszakot, e mondhatlan pusztítást vonták nyakára. Meglátjuk, nem színlelés-e. A kerület polgári közigazgatása iránt gróf Batthyány Kázmér t.-h. biztossal egyetértőleg intézkedni fogok."

752.

Bécs 1849 április 11.

A bécsi szerb küldöttség jelentése a Jellačić bánnal való értekezletről a vajdaság tárgyában és az oláh kérdésről.

Másolat. Karlóca. Djejanija. 1849. No. 628.

Позивајући се на наше известије от 23. тек. № 7. незакашњавамо известити Вашу Светост, да се Живановић с Депутацијом Хорватском из Пеште синоћ вратио. Они су тамо стигли 26. тек. у Суботу, кад је највећа забуна тамо царствовала у следствију жестоки битки под Пештом от 23. и 25. тек. И онај исти дан 26. тек. била је битка. Но ипак били су сретни, састати се с Г. Баном 27. у Пешти, куд је он с бојишта дошао био за Ускрс. — У оваки опстојатељстви бурни и забуњени, природно је, да нису могли, разложно с Баном разговарати се. Ал ипак можемо се задовољити и с оним, што су се разговарали.

Бан им је казао, да је добио од Цара ручно писмо, у којим му се саопштава, да параграф о граници тако треба разумети, у колико има у строго војеном отношенију има подлежати војеном министерству; у прочем Цар захтева од њега мненије у овом предмету, које ће он и дати, и које ће таково бити, да ће сигурно Народ задовољити. Депутација му је обратила вниманије на народна закљученија, и он је одговорио, да ће на њима и оснивати се. — Депутација му је приметила, да граница војена неможе остати Кронланд за себе, но у план Троједне Краљевине спадајућа треба да припадне овој; а спадајућа у план Војводовине, да припадне Војводовини а да Бан и Војвода буду грађански и војени Губернатори, и казао је да и он тако разуме. Наш Депутирац приметио је за Војводовину, да буде Кронланд, и да се границе Војводовине изреку, и на перво рекао је, да то неможе фалити, а на друго, да се радује, што је то свршено, тим, што је на његово претстављеније, које је тако живо учинио, да ако се одма не испуни, он саблъу своју полаже. Г. Патријарх за Царског Комисара у целој Војводовини наименован, а Ген. Мајерхофер да му је адлатус, и тако се освобођавамо Ф. М. Л. Рукавине, који је на његово претстављеније у пенсију стављен. — Наш Депутирац приметио је, да је Г. Патријарх само за Жупанију Сремску, Бачку и Торонталску, и за круг Вершачки Жупаније Темишварске за Комисара наименован, а за остале кругове Темишварске Жупаније, за Жупанију Крашовску и Барањску, дал су други комисари наименовани, као и један Комисар за администрацију Камерални добара у Војводовини, да је Г. Ген. Мајерхофер наименован за војеног Дистриктуалног Команданта у свима Жупанијама Војводовине кроме Барањске и за политическог и војеног команданта цијеле границе Војводовине, кроме Регементе Романско-Банатске, с налогом, да се споразумева с Ф. М. Л. Рукавином, и Г. Патријархом, и осталим краљевским комисарима; да Ф. М. Л. Рукавина до поласка његовог из Беча није био пенсиониран, и да се Романско-Банатска Регимента њега тицати има. — Бан је свему овом противсловио, оставши при свом изложењу, и позивајући се, да му је Полковник Денкштајн о томе писмено донео, само је споменуо, да ће тешко ићи с Крашовском Вармеђом, где су Романи: — Г. Живановић је молио, за поткрепљење на случај, ако би ствар онако стојала, као што је њему позната, а особито да се разни Комисари у Војводовину не уводе, но да Г. Патријарх остане Управитељ-Комисар-Војводовине целе, а член Мајерхофер њему адлатус по војеној струци, и обећао је све чинити за Народ ове земље, и молио је, да га пречекамо само 14 дана, док се мало разбистре војена опстојатељства,

тужећи се на наредбе von oben und unten, а особито што су му положена била препјетствија узећу Сегедина где би пружио руку Г. Теодоровићу, и много би боље стојао: но међутим, да ће се брзо накнадити штета, и да ће се опет у име Божије напред. А што се тиче владе, каже да је уверен, да ће она нама све дати, што је право и могућно.

Хорвати су молили, да се настоји, да бар потверди закљученија њиног Сабора, да се издаду Народу заказане полаштице, и да се од њине стране изишту људи поверенија, и на све је пристао, само је искао да, што мисле Цару претставити, њему најпре пошљу на увиђење. Јер се он опомиње, да се Скупштина упутила en detail у неким вопросима, чрез које су увукла гдекоја противословија; но у начелима да он све за добро налази. Казали су му, да га желе кући, и да желе держати Собор, и одговорио је, да за сада Војску оставити неможе, а Собор да би желио и он сам.

Живановића, желећи му оставити у памети ствар нашу, која је тим, што се искључењем Банатске Генералне Команде из Мешавине у Војводовини истина нама с те стране спокојство даје, ал постављањем разни комисара у ново разнородно отношење постављена, јошт заплетенија постала, напишем му један меморандум, који и ми двојица потпуно одобравамо, и овде ./• прилажемо, намеравајући и у том предмету, ако тај провизоријум трајати мора, код владе нуждне кораке чинити.

Бан је по темпераменту весео и решитељан, ал је наредбама досадашњим пуно незадовољан. У највећој љубави и почитанију стоји, и јавно се говори, да с Цесаром у усти у највећу ватру улази, и све напред ободравајући војску „ево ја тражим смерт, и неима је". Депутација му је ово приметила, с молбом да се чува, но отговрио је „Друкчије не може бити". Између прочег приметио је, да је полезно за обе земље наше, да један Собор и једно Законодавство имамо, и наш Депутирац отговорио је, да мисли, да тако треба да буде и по самом смислу савете, о чем ће се већ оба Собора споразумети; Но додао је, да ће у том случају Народ Војводовине с основом зактевати, да се Собор једанпут у Краљевини, а једанпут у Војводовини држи, и то је одговорио. То су исто изразили и Хервати у Загребу, у сједници у којој смо и ми участвовали, и ова Депутација то исто изражава. Овом приликом упитао је Живановић Бана за Романе, имали влада намеру, њи конституирати по основу равноправности, у ком случају и Ердељски и Буковински-Мађарски и Банатски сојединили би се по њиној молби коју су Цару поднели? и отговрио је, да по равноправности треба да им се то даде. Живановић је додао: Дакле наравно и Словаци? и отговорио је да такође мисли. Живановић је казао, да октрои-

рани Устав ћути о том, и одговорио је, „то ће се све видити".

Ми смо двојица јучер код Епископа Шагуне имали малу конференцију са Херватима и Словацима, у том смислу, да поткрепљавамо једни друге: но отложили смо окончатељни договор до повратка членова наших у Пешту отишавших?

Шагуна каже, да је посло Вашој Светости и писмо петиције које су Цару и Министерству поднели. Они захтевају конечно отцепљење од нас, и само церквено. Разговарали смо се с Бароном Сином, и он каже, да није хотео потписати ове због тога, што се иште оцепљење цркве, које он не одобрава и нада се да ће Романи од тога отустати, и остати у јединству Церкве под Патријархом, на које би и Шагуна пристао, но на основу равноправности, да се не стави, да мора бити Патријарх Сербин, пак кога Народ изабере. Но у овом случају, особито како се надамо, да ће се Унијати вратити у крило Церкве, Серби остају у мањини, и могао би бивати свагда Патријарх Роман.

Нуждно би било, да Ваша Светост, узмете овај предмет у расуђење 1. шта ће се радити с Романима Банатским, ако влада по основу равноправности изда њима народно устројење. У овом случају, кад би сами Кронланди Ердељ, Буковина, Мађарска, морали, уступити Романе своје: шта ће Серби с својима да чине, особито с онима у Крашовској и Караншебешкој и великој части Темишварске Градомеђе, која је торжествено изјаснила се на Скупштини својој от 1. и 3. маја за Романску Народност? 2. шта ће се радити со јединством Церкве? — нама ће нуждно бити у овом наставленије, које ако нам неће бити у стању издати Гл. Отбор, моћи ће се из Сабора, који ће се надеждно скоро держати, издати.

Овај час посетио нас је Советник апелације, Г. Јоанновић, који нам каза, да је од сина аудитора писмо примио од 5. тек. по нов. да сте се Ваша Светост морали у Земун преселити због нападенија Мађара на Банат, да се за Ген. Теодоровића незна, где је, и да су Мађари Сентомаш узели. И то је узрок, што ово писмо на Г. Спирту адресирам.

Извините хитњу, јер бојим се, да ми пошта не отиђе.

Јован Шупљикац с. р., Јован Пасковић с. р., Јаков Живановић с. р.

Fordítása:

F. hó 23/április 2-án kelt 7-ik számú jelentésünkre hivatkozva, haladéktalanul értesítjük Szentségedet, hogy Zsivanovits a horvát küldöttséggel Pestről tegnap este visszatért. Ők szombaton, március hó 26/április hó 7-én értek oda, amikor a legnagyobb zavar ütött ki a f. hó 23/április 4. és március 25/április 6-i Pest-körüli heves harcok következtében; ugyanazon na-

pon is, március 26/április 7-én is ütközet volt. Mégis szerencsések voltak a bán úrral március 27/április 8-án Pesten találkozni, ahová ő husvétkor a harcmezőről érkezett. Ilyen zivataros és zavaros körülmények között természetesen nem beszélhettek a bánnal behatóan, de mindazonáltal megelégedhetünk azzal, amit megbeszéltek.

A bán azt mondta nekik, hogy a császár kéziratot intézett hozzá, melyben kimondatik, hogy a határőrvidékre vonatkozó paragrafus olyképen értelmezendő, miszerint az katonai tekintetben szigorúan a hadügyminiszter alá rendeltetik; azután ezen ügyben a császár véleményét kikéri, melyet meg is ad s olyan lesz, hogy vele a nemzet is bizonyosan meg lesz elégedve. A küldöttség a nemzeti határozatokra hívta fel figyelmét, mire azt felelte, hogy ezekre fog helyezkedni. A küldöttség megjegyezte, hogy a katonai határőrvidék nem lehet önálló koronatartomány és a három egyesült királyság tervezete szerint ehhez csatolandó, a vajdaság tervezete szerint is a határőrvidék illető része ehhez csatolandó. A bán és a vajda legyenek polgári és katonai kormányzók. A bán azt mondta, neki is ez a nézete. A küldöttünk a vajdaság tekintetében azt jegyezte meg, hogy ez koronatartomány legyen és a vajdaság határai megállapíttassanak; az elsőre azt felelte a bán, hogy ez nem lehet kétséges s a másodikra örömmel mondja, hogy befejezett dolog, az ő előterjesztésére, melyet oly nyomatékosan tett meg, hogyha ez azonnal meg nem történik, kardját kész letenni. A pátriárka úr az egész vajdaság területére neveztetett ki császári biztossá és Mayerhofer tábornok adlátusként melléje adatott és így megszabadulunk Rukavina táborszernagytól, aki az ő előterjesztésére nyugdíjba küldetett. A mi küldöttünk megjegyezte, hogy a pátriárka csak a Szerémség, Bácska, Torontál megyére és Temes megye verseci kerületére neveztetett ki kormánybiztosnak, míg Temes megye egyéb járásaira, Krassó megyére és Baranyába más-más kormánybiztosok neveztettek ki, valamint egy biztos a vajdasági kamarai javak igazgatására és hogy Mayerhofer tábornok úr a vajdaság összes megyéibe, kivéve Baranyát, katonai kerületi főparancsnoknak, valamint a vajdasággal határos határőrvidék katonai és politikai parancsnokának, kivéve az oláh-bánsági ezredet, azon meghagyással, hogy Rukavina tábornaggyal és a pátriárkával és a többi királyi biztosokkal egyetértően járjon el. Rukavina báró annak Bécsből való távozásakor még nem volt nyugdíjazva és az oláh-bánsági ezred neki aláhelyeztetett.

A bán mindennek ellentmondott és a maga kijelentése mellett megmaradt; hivatkozott Denkstein ezredes által kézhezvett levelére is; említette azonban, hogy a románok által lakott

Krassó megye kérdése nehéz. Zsivánovits a bán támogatását kérte az esetre, ha a dolog úgy volna, amilyennek ismeri s hogy a különféle biztosok a vajdaságba ki ne neveztessenek s a pátriárka az egész vajdaság kormányzó-biztosa legyen és Mayerhofer neki katonai ügyekben adlátusa legyen. Megígérte, hogy mindent megtesz ezen terület lakossága érdekében s arra kért minket, hogy várjunk még vagy 14 napot, amíg a katonai helyzet kissé tisztul, a rendeletek ellen panaszkodván „von oben und unten" és különösen arra, hogy megakadályozták őt Szeged elfoglalásában, ahol Todorovits-sal egyesülhetett volna, miáltal erősebb helyzete lenne. De azt hiszi, hogy a veszteség hamar pótoltatik és Isten nevében előre fognak nyomulni. Ami pedig a kormányt illeti, meggyőződéssel mondja, hogy az értünk mindent meg fog tenni, ami jogos és lehetséges.

A horvátok arra kérték, hogy legalább az országgyűlés határozatai jóváhagyassanak, a népnek megadassanak a megígért könnyítések és részükről is bizalmiférfiak vétessenek; minderre ráállt, csak arra kérte őket, hogy óhajaikat mielőbb a császárhoz fölterjesztenék, küldjék el azokat neki betekintés végett. Szerinte az országgyűlés némely kérdésben a részletekbe hatolt, ami némi ellentmondást okozott, de elvek tekintetében mindent jónak talált. Azt mondták neki, hogy hazajövetelét és az országgyűlés megtartását óhajtják, mire azt felelte, hogy jelenleg nem hagyhatja el a sereget, bár maga is kívánja az országgyűlés megtartását.

Zsivánovits emlékezetében hagyni óhajtván ügyünket, mely a bánsági főparancsnokságnak a vajdaságból való kizárása által megnyugtatásunkra szolgál, de a különféle biztosok felállítása újból még nagyobb zavarokra vezethet, egy emlékiratot szerkesztett, melyet mi ketten teljesen helyeslünk és itt ·/. csatolunk,[1] szándékunk lévén, ha már meg kell maradni ennek a provizóriumnak, a kormánynál a további szükséges lépéseket megtenni...

A bán temperamentuma eleven és határozott, azonban az eddigi intézkedésekkel teljesen elégedetlen. A legnagyobb szeretettel és tisztelettel viseltetnek iránta és nyiltan beszélik, hogy a legnagyobb tűzbe ment, a katonaságot előnyomulásra buzdítva, „ime keresem a halált — mondá —, de nem találom". A küldöttség arra kérte, hogy kímélje életét, mire azt felelé: „ez máskép nem lehetséges". A többi közt azt mondotta, hasznos volna, ha mindkét területre egy országgyűlésünk és egy törvényhozásunk volna és a mi küldöttünk erre megjegyezte, hogy így kellene lennie, s erről a két gyűlés majd meg fog

[1] Az emlékirat hiányzik az irat mellől.

egyezni. Hozzá tette még, hogy ebben az esetben a vajdaság lakossága joggal fogja kérni, hogy az országgyűlés egyszer a királyságban és egyszer a vajdaságban tartassék meg, (a bán) ehhez is hozzájárult. Ugyanígy nyilatkoztak a horvátok is Zágrábban azon az ülésen, melyen mi résztvettünk és ez a küldöttség ugyanígy nyilatkozott. Ezen alkalommal Zsivanovits a bánt az oláhok kérdése iránt meginterpellálta, vajjon szándéka-e a kormánynak a jogegyenlőség elve alapján őket konstituálni, mely esetben a császárhoz intézett föliratok értelmében az erdélyi, magyar, bukovinai és bánsági oláhok egyesülnének, mire azt felelte, hogy a jogegyenlőség alapján ezt nekik meg kellene adni, mihez megjegyezte Zsivanovits: „ez esetben természetesen a tótoknak is", mire a bán azt felelte, hogy ő is így gondolja. Zsivanovits erre azt mondta, hogy az oktrojált alkotmányban erről nincsen szó, mire azt felelte: „mindezt majd meg fogjuk látni".

Mi ketten tegnap Saguna püspöknél a horvátokkal és tótokkal egy konferenciát tartottunk, oly értelemben, hogy egymást támogassuk, de a végleges megállapodást elhalasztottuk, amíg a Pestre elutazott küldöttségi tagjaink vissza nem jönnek.

Saguna azt mondja, hogy Szentségednek megküldte a császárnak és minisztériumnak beterjesztett peticiójukat. Az oláhok tőlünk végképen el akarnak válni, de csak egyházi tekintetben. Beszéltünk Sina báróval is, aki azt mondja, azért nem akarta a kérvényt aláírni, mivel az egyházi különválás kérelmeztetik, amit ő nem helyesel és abban reménykedik, hogy az oláhok ettől el fognak állani és megmaradnak az egységes egyház kötelékében a pátriárka alatt, amire Saguna is ráállana, de csak az egyenjogúság elve alapján, azzal, hogy a nép által megválasztandó pátriárkának nem kell szerbnek lennie. Ebben az esetben azonban, ha az uniáltak is visszatérnének a görög keleti egyházba, a szerbek kisebbségben maradnának és megtörténhetne, hogy mindig oláh volna a pátriárka.

Szükségesnek véljük, ha Szentséged a következő tárgyat venné megfontolásra:

1. Mi történjék a bánsági oláhokkal, ha a kormány a jogegyenlőség alapján nekik nemzeti önkormányzatot adna? Ezen esetben, ha Erdély, Bukovina, Magyarország koronatartományoknak meg kell majd adni az oláhoknak a maguk jogait, mit tegyenek majd a szerbek övéikkel Krassó megyében és Karánsebesben, Temes megye nagy részében, s akik az (1848) május 13. és 15-i nemzetgyűlésükön az oláh nemzetiség pártjára állottak.

2. Mi történjék az egységes egyházzal? Szükségünk lesz etekintetben útmutatásra, melyet a főodbor, ha nem adhat meg, megadhatja lehetőleg nemsokára a megtartandó nemzetgyűlés.

Ebben a pillanatban látogatott meg minket Joannovits úr, a föllebbviteli tanács tagja, aki azt közli velünk, hogy hadbíró fiától április 5-én levelet kapott, mely szerint Szentséged kénytelen volt a magyarok bánsági támadásai elől Zimonyba átköltözni, s hogy Todorovits tábornok hollétéről mit sem tudni és hogy a magyarok Szenttamást bevették. Ezen okból címeztük ezen iratot Szpirta úr nevére. Bocsássa meg sietségünket, de attól tartottunk, hogy a postánál elkéshetünk.

753.

Zimony, 1849 április 11.

Rajacsits pátriárkának gróf Stadionhoz intézett fölirata, melyben a szerbek követeléseinek elismerését kéri és rámutat az oktrojált alkotmány által előidézett elégedetlenségre.

Másolat. Karlóca. Djejanija. 1849. No. 641

Erlauchter Graf!

Ich hatte die Ehre zwei hohe Ministerial-Reskripte ddto Wien, 7. März und 2. April l. J. 1316. MJ. u. 2310. MO. mit der allerhöchst verliehenen Reichsverfassung den k. Manifesten und der Ansprache des H. k. k. Ministers an die Behörden, vorerst in deutschen, dann in serbischen Abdrücken zur offiziellen Kundmachung zu empfangen.

Die öffentliche Meinung hat sich gleich nach erschienener neuer Reichsverfassung durch verschiedene Organe genügend ausgesprochen. Auch hier im Bereiche der Wojwodschaft hat die Verfassung die für ihre Zukunft ohnehin zu sehr besorgten Gemüther leider so wenig befriedigt, dass ich nur im wahren und aufrichtigsten allerhöchsten und allgemeinen Staatsinteresse handle, wenn ich mich bewogen fühle, die offizielle Kundmachung der Reichsverfassung auf eine bessere Zukunft zu verlegen, in welcher ich und die meiner Leitung anvertraute Wojwodschaft sehnsuchtsvoll harrend auf die allerhöchste Genehmigung der durch die vorige und gegenwärtige Nationaldeputation zu Wien, einem hochlöblichen Reichsministerium vorgelegten Ausspruche auf die bereits erreichten und bezeichneten Grenzen der Wojwodschaft ihre Gleichstellung mit den übrigen Kronländern, Theilnahme an der Gesetzgebung, innere selbständige Nationalverwaltung, Nationalinsignien, Unabhän-

gigkeit von Ungarn und die Unzertrennlichkeit des mitlebenden und mitkämpfenden Militärgrenzgebiethes als integrierenden Theiles der Wojwodschaft, das grosse wahrhaft und heilige Wort der Gleichberechtigung ruhmvoll gelösst, an jenen nicht schwankenden Stützen des allerh. k. k. Thrones ausgeführt sehen, und daher ehrfurchtsvoll begrüssen werde, die für ihre bewährte unerschütterliche Treue und aufopfernde Hingebung für Kaiser und Thron Österreichs, für alle Ihre anerkannte, weitglänzende, dem Gesammtreiche erspriesslichere Thaten, in der Hauptsache doch nichts anders von ihrem jugendlichen gerechten Kaiser und Herrn flehen, als um die Gleichstellung und Gleichberechtigung mit Kronländern, welche nicht für die Erhaltung der Gesammtmonarchie, sondern für den Sturz derselben, der glorreichen Habsburg'schen Dynastie und ihres Thrones mit Rath und That mitgewirkt und durch Waffen, Guth und Bluth der nun weniger begünstigsten besiegt werden müssen.

Wenn Se. k. k. Majestät, unser allergn. Herr durch die Verleihung der oft erwähnten Reichsverfassung von allerhöchst Ihrer historischen Majestätsrechten soviel seinen Völkern und Nationen vergeben konnte, um nun alle der Gleichberechtigung theilhaftig zu machen, warum sollten die Bewohner dieser Wojwodschaft nach Erlangung ihrer gerechtsamen Wünsche noch immer säufzen, warum von dieser k. Begünstigung länger ausgeschlossen, harten, unverdienten Versuchungen und peinlichen Prüfungen gegenüber unzähligen Wühlern, alles dessen, was Gesetz und Ordnung, was Legitimität und Loyalität liebt und preisst, länger noch ausgesetzt bleiben und meine verantwortliche Stellung, zu meiner mir vertrauensvoll hingegebenen Nation mit jeder Minute derart erschweren, dass ich selbst endlich an Worten der Mahnung, Wahrung des Trostes und der leider langwieriger und schwer zu beschwörenden Geduldermassen, mich kaum der vielseitigen Anfechtungen, dass man mit uns nicht aufrichtig meint, erwehren kann.

Noch immer bluthet meine Nation (denn andere Mitlebende kann ich dieses Verdienstes gerechter Weise weniger rühmen) auf dem Schlachtfelde in der Wojwodschaft. Die Magyaren hatten Maros und Theiss überschritten, Ortschaften verheert. Bácska wird ebenfalls vom Feinde verheert. Im Csaikisten-Bataillon brennen die Ortschaften, Perczel wüthet mit seinen fanatischen Horden.

Zehn Monate lang war ich im Stande mit unzähligen Opfern meine Nation, welche nur auf die einheimische Landwehr beschränkt war, auf dem Kampfplatze muthig und ausharrend zu verhalten. Vier Monate bereits warten wir auf Hilfe,

auf die endliche Vereinigung mit der k. k. Armee auf der Theiss, aber fruchtlos. Entweder ist die Übermacht des Feindes gegenüber des k. Heeres zu gross, oder die militärischen Operationen durch uns unbekannte Hindernisse, durch erneuerte innere Aufstände oder andere wichtigen Rücksichten gänzlich gehemmt, welche dem Feinde Zeit liessen, sich zu erhohlen und zu sammeln, und dessen Haupt in Siebenbürgen wieder siegreich zu erheben und auch Bácska dergestalt zu okkupiren, dass er seine Verbindung mit Peterwardein zu pflegen, St.-Thomas und Zombor einzunehmen, in Bácska und selbst im Csajkisten-Bataillon mit Brand und Schwert einzudringen im Stande war.

Mein Herz bluthet vor Gram und Kummer, weil ich hier Augenzeige der unerhöhrten Greuelthaten dieser barbarischen Horde sein muss. Auf der Donau und Theiss schwimmen unzählige Opfer, wehrlose Weiber, Greise und Kinder, welche nun dem feindlichen nicht einmal Schulkinder schonenden Schwerte zu entgehen, ihr Grab lieber in die Wellen suchen und finden. Die schönsten Ortschaften liegen in Schutt und Asche, unbebaute öde Felder sind Zeugen, dass alles, was Waffen und Kriegswahr tragen kann, der Landsturm, vor dem Feinde auf Leben und Tod kämpft. Vertilgungskrieg, nicht Eroberungskrieg wüthet hier. Ganze Gegenden in Schutt und Asche, die Ortschaften menschenleer, tausend Familien suchen Rettung, wieder tausende obdachlos und Unterstützung und andere wieder tausende betteln Brod, dann ihre Eltern, ihre Ernährer sind todt.

Alles diess macht mich noch nicht bange, meine Nation wird nicht auf Gott, Kaiser, seine und unsere gerechte Sache verzagen, wird gewiss kühn und standhaft kämpfen, denn ihre ganze Hoffnung auf verdienten gerechten Lohn, ruht auf meinem Gewissen, ihre Zuversicht, ihre ganze Hoffnung auf meiner Seele, dass ich, dass wir alle vom Kaiser und Minister bis zum Untergeordneten mit ihrem Schicksale ihrer bessern Zukunft nur aufrichtig meinen.

In diesen verhängnissvollen Zeiten der Versuchung und gewiss schweren Prüfung kann und darf ich nicht diese treuen und heldenmüthigen Krieger in dieser Hoffnung täuschen, beschwöre ich auch alle, welche unser grosses Staatsschiff lenken, durch keinerlei Täuschungen unabsehbare Folgen heraufzubeschwören, welche diese heldenmüthige Krieger von dieser Ausdauer, dieser Standhaftigkeit, auf den Weg der Kleinmuth verfallen oder gar falsche Tendenzen, welche unzählige Wühler der Monarchie oftmalen versucht, aber durch ein nationales kindliches Vertrauen zu mir, vereitelt gesehen haben, Eingang verschaffen, Verführungen erzwecken lassen könnten.

Diess sind die treuesten und wahrhaftesten Gründe, warum ich E. Erlaucht sehr dringend ersuche, die baldige Entscheidung über das Schiksal dieser tiefgekränkten bluthenden Wojwodschaft durch die Erflehung der vorerwähnten nur einzig und allein zu befriedigen, vermögender Ansprüche beschleunigen zu geruhen, damit die Wojwodschaft Serbien mit vollem Vertrauen in dem neuen Regierungssystem ihre Wiedergeburt in dem h. Ö. k. k. Ministerium ihren wahren und aufrichtigen Freund, in ihrem jungen und gerechten Kaiser und Grosswojwoden von Serbien aber ihren wahren Vater erkennen.

Sehnsuchtsvoll warte ich auf eine baldige, aber trostvolle Antwort, welche unsere Krieger befriedigen und mit neuem Muth beleben werden, entgegensehen, und dann vereint mit allen mitlebenden Nationen der Wojwodschaft die heilbringende, alles befriedigende Reichsverfassung vor dem Hochaltare mit kindlicher und christlicher Feierlichkeit, aber mit wahrer, ungeheu chelter kindlicher Liebe, mit Gottessegen und aufrichtigen Gebethen innigster Hingebung für Sr. Majestät allerh. Wohl und das gesammte allerdurchlauchtigste Kaiserhaus, vor dem himmlischen Vater an unsere Herzen drücken, heisse, aufrichtige Wünsche und Gebethe kniefälligst spenden zu können, dann werde ich mit einem Gewissen meine letzten Lebensstunde von Gott erwarten, in der Überzeugung, dass ich S. Majestät meinem allerdurchl. Kaiser und Herrn, und allerh. ihrem Staate treu und redlich gedient, dass ich meine Nation aus allen Stürmen dieser tiefbewegten Zeit als Oberhirt und Leiter glücklich angeführt, mit Kaiser als dessen Grosswojwoden und seinem Staate in das treueste, aufrichtigste und dauerhafteste Einverständniss gebracht und meine liebe und treue Nation unter der allgemeinen Bürgschaft der Reichsverfassung glücklich hinterlassen haben.

Zu Gott und meinem gerechten Kaiser flehe ich abermals um Erhöhrung dieser meiner Wünsche, benütze aber auch inzwischen diesen Anlass um E. Erlaucht die Gefühle meiner ausgezeichneten Hochverehrung hiemit zu erneuern.

Joseph m. p.
Patriarch und Nationalverweser
der Wojwodschaft Serbien.

(41) Dr. Thim J.: Az 1848—49-iki szerb fölkelés története. III.

754.

Bukarest, 1849 április 13. (?)

Az Oláhországba küldött szerb küldöttek jelentik, hogy az orosz főhadparancsnok az orosz cár engedélye nélkül nem nyujthat segítséget.

Másolat. Djejanija. 1849. No. 695½.

Ваша Светост!

Кренувши се 27. Марта т. г. из Земуна у Букарешт приспемо истог још дана предвече у Оршаву. Овде около 7 сати увече свише страна дође глас, да су Мађари из Ердеља у Банат продрли и Русберг освојили, пак да и даље преко Караншебеша и Мехадије Оршаву освојити намеравају. Ми морајући свакојаки пароброд до среде т. ј. до 30. марта чекати, за добро нађемо, да се 28. из Оршаве кренемо и уклонимо, пак прешавши у Влашку, у Скели Кладови да пароброд дочекамо. Пароброд исти из Оршаве 30. марта приспе, и донесе нам глас, да су Мађари од генерала Лајнингена сузбијени натраг између Баната и Ердеља. — Истог дана кренемо се на пароброду даље и 31. у Ђурђево дођемо, откуд 1. Априла на колима пред само вече у Букарешт приспемо, од Господина Алексе Симића известимо се, да је на пол сата пред нама курир с Ештафетом Ваше Светости у Букарешт приспео. С неописаном жалости прочитавши В. Св. писмо, одма се постарамо, да ГГ. Генералима Руссијскима Лидерсу и Духамелу писма дана одпослана нам, предамо.

На наше могуће претстављеније и крепко умољење Г. главнокомандујући Лидерс одговори нам: да он душевно у нашој беди и несрећи соучаствује нам, но без заповести свог Государа Императора неможе нам никако помоћи; зато, рече нам он одмах са Патријарховим писмима шиљем фелдјегера Г. Императору и од њега најскорије решеније ожидавам. Докле то недође, нек се Патријарх ослони с Народом на Бога, који ће Вас од зла бранити. — Четири пута препоручи нам да идемо, кад кући пођемо, у Крајову к Ген. Аустр. Малховском, који је већ од Пухнера команду примио и с 12.000 војске у Оршаву доћи њему треба, да сва опстојатељства и нужде сообшчимо, дочи ће и он ће нам, у колико се с ове стране за сад учинити може, најбоље помоћи. Обећа нам, да ће за њега дати нам препоручитељно писмо, и позове нас да на Воскресеније око пол ноћи у цркву дођемо, од куд ћемо после јутрења и свете Литургије у једно време совершене њему на фруштук доћи. — Г. Ген. Духамел саслушавши нас, одговори нам: да нам за сад никојим

образом помоћи неможе без решенија Императора: зато и он шиље одмах по Фелдјегеру оба писма Св. Патр. у Оригиналу к Г. Министру Иностраних дела и очекивајући на то Импр. решеније. До тог времена ослоните се на Бога, јер нама су рече он, свезане руке, па Вам за сад у Вашој највећој беди помоћи неможемо; даље нам препоручи и он, да у Крајову к Ген. Малховском идемо, и да од њега помоћи заиштемо. И то нам даље рече: да ће нам писмо једно на Св. Патријарха предати. — Како оба ова Г. Генерала тако и Г. Коцебује Генерал-Конзул Руски примили су нас лепо и с великим сожоленијем и сердачним участијем саслушали су нашег Народа беде и претстојећу му пропаст, но сви су воопшће наводили, да без императора немогу нам помоћи; да к Малховском идемо; да они и кад би смели што без Императора учинити, неби нам више од 4 батаљона дати могли. Они треба да дођу с целим корпусом у помоћ, и онда рече Ген. Лидерс радоваћу се ја, да Вам у помоћ доћи могу. — Били смо по совету наши пријатеља и код Фуад-Ефендије Турског комесара и код Омар-Паше верховног вожда турске војске. Оба нас лепо примише, сажалише нашу несрећу, и дивише се несретним операцијама Виндишгреца и других царских Генерала. — Како Г. Лидерс Руссијски, тако и Омар-паша турски Ген. дуго су пред нама ландкарте прегледали, и за свако опстојатељство запиткивали с тим изражeнијем, да ће то све најпосле добро бити, и они се надају да ће се скоро, кад сад бити неможе, та наша ствар окончати, и да се Мађари морају победити.

Како сутра на Воскресеније писмо за Вашу Светост од Ген. Духамела и за Малховског примимо од Ген. Лидерса то ћемо у понедељник светли рано из Букарешта кренути се у Крајову да Малховском ствар нашу препоручимо. Како с овим готови будемо то ћемо што брже у скели Кладови на пароплов сести и кући се повратити, не узможе ли у најнесрећнијем случају пароплов Дунавом ићи, то ћемо преко Сербије до Београда доћи.

Љубећи Свету и архипастирску и патријаршеску десницу јесмо

у Букурешти на велику Суботу 1849.

Ваше Светости
покорњејшији

Павел Стаматовић с. р,
Петар Д Спирта с. р.

Fordítása:

Szentséges Uram! Zimonyból (1849) március 27/április 8-án Bukarestbe elindulván, még ugyanazon napon estefelé Orsovára

megérkeztünk. Itt este 7 óra körül több oldalról hírét vettük, hogy a magyarok Erdélyből Bánságba nyomultak, Ruszberget elfoglalták és azután Karánsebesen és Mehádián át Orsovát is elfoglalni szándékoznak. Mi mindenképen kénytelenek valánk szerdáig, azaz március 30/április 10-ig a gőzhajót bevárni; jónak láttuk Orsovából március 28/április 9-én elutazni és Oláhországba átkelni, hogy a kladovai révnél megvárjuk a gőzhajót, mely Orsovából március 30/április 11-én ideérkezett és hírét hozta annak, hogy a magyarokat Leiningen tábornok a Bánság és Erdély között visszavetette. Ugyanezen napon gőzhajón tovább utaztunk és március 31/április 12-én Gyurgyevón voltunk, ahonnan kocsin április 13-án estére Bukarestbe érkeztünk. Itt Szimits Sándor úrtól megtudtuk, hogy mintegy félóra előtt Szentséged stafétájával futárja Bukarestbe megérkezett. Leírhatatlan szomorúsággal olvastuk Szentséged sorait,[1] s azonnal gondoskodtunk róla, hogy az orosz tábornokoknak, Lüdersnek és Duhamelnek azokat átadjuk.

A tőlünk telhető előterjesztésünkre és állhatatos kérelmünkre Lüders főhadparancsnok a következőket felelte: szívvel-lélekkel részvéttel van nyomorunk és szerencsétlenségünk iránt, de császári urának parancsa nélkül semmiféle segítséget sem nyujthat; ezért — mondá — a pátriárka levelét azonnal elküldöm katonai futárommal a császárhoz és tőle hamaros döntést várok. Míg ezt meg nem kapom, addig a pátriárka népével Istenben bizakodjék, ki Önöket a bajból meg fogja menteni. Négyízben is ajánlotta nekünk, hogy visszatértünkben forduljunk Krajovában Malkowski osztrák tábornokhoz, aki Puchnertól már átvette a főparancsnokságot és 12.000 emberrel Orsova ellen indul. Vele kell nekünk a viszonyainkat és bajainkat közölni s ő, már amit erről az oldalról lehet, meg fog tenni és leg jobban nyujthatna segélyt. Megígérte, hogy hozzája ajánló levelet fog adni és meghívott minket, hogy husvét napján, éjfél felé, jöjjünk a templomba, ahonnan aztán a szent liturgia befejezte után minket reggelire meghívott. Duhamel tábornok meghallgatván minket, azt mondta: hogy most a császár döntése nélkül egy emberfia sem adhat segítséget, ezért ő is azonnal elküldi a pátriárka eredeti levelét a külügyminiszternek és megvárja a császár döntését. Addig pedig bízzatok az Istenben, mert a mi kezeink meg vannak kötve és most a legnagyobb bajotokban sem adhatunk segélyt. Ő is azt ajánlotta nekünk, hogy Krajovába Malkowski tábornokhoz forduljunk és tőle kérjünk segítséget. Továbbá azt is mondta nekünk: hogy a pátriárka számára átad egy levelet. Valamint a két tábornok,

[1] Lásd a 744. számú iratot a III. k. 620. lapján.

úgy Kotzebue főkonzul is szívesen fogadott minket, nagy sajnálattal és részvéttel értesülvén nemzetünk súlyos helyzetéről és bekövetkezendő bukásáról, de mindannyian említették, hogy a császár nélkül nem segíthetnek rajtunk, hanem menjünk Malkowski tábornokhoz. S ha ők megadhatnák is a császár nélkül a segítséget, legfeljebb négy zászlóaljat adhatnának. Nekik az egész hadtesttel kell segítségül menni s akkor — mondá Lüders — örömmel mennék az Önök segítségére. Barátaink tanácsára Fuad-Effendi török biztosnál és Omar pasa török fővezérnél is voltunk. Mindketten szívesen fogadtak minket, sajnálkoztak szerencsétlenségünkön és csodálkoztak Windischgrätz és a többi császári tábornokok szerencsétlen operációin. Lüders orosz és Omar pasa török tábornokok sokáig nézték előttünk a térképeket és mindent körülményesen megkérdeztek, kijelentvén, hogy végül minden jóra fog fordulni. Azt remélik, ha még most nem is, de ügyünk jól fog végződni, mert a magyarokat le kell győzni.

Amint holnap, husvét napján, Szentséged részére Duhameltől és Malkowski tábornokhoz Lüders tábornoktól a leveleket megkapjuk, úgy hétfőn, korán reggel, Bukarestből Krajovába elindulunk, hogy Malkowskinak kérelmünket előterjeszthessük. Amint ezzel megleszünk, mihamarabb Kladovánál hajóra szállunk és haza utazunk, s ha a legrosszabb esetben a hajó a Dunán nem mehetne, akkor Szerbián át Belgrádba megyünk.

755

Debrecen, 1849 április 14.

Kossuth Lajos rendelete Batthyány Kázmér kormánybiztoshoz, a csajkás kerület politikai bekebelezése iránt.

Fogalmazvány. Budapest. O. L.; H. B. 1849. 5511. eln. szám. Elküldetett április 15-én.

Gróf főispán úrnak f. h. [ápril] 10-ről írt levelére következőkben sietek válaszolni:

Perczel tábornok úrnak a visszaszerzett csajkások kerületibeni politicai organisatióra vonatkozólag[1] ide mellékelem nevezett tábornok úrhoz mai napról írt levelem másolatát.

Ebből megérteni méltóztatik gróf főispán úr nézeteimet és meghatározva találni azt, mi teendője a hadvezérnek a visszaszerzett részekben, úgy azt is, mi a kormánybiztosoké.

[1] Lásd a 751. számú iratot a III. k. 630. lapján.

Megírtam Perczel tábornok úrnak, hogy az országgyűlés által sanctionált kormányzati elv, a politicai dolgokat polgári biztosok által intézni.

És azért neki, mint vezérnek, intézkedési köre addig terjed, hogy a visszaszerzett részt az országhoz visszacsatolja s a kormány további intézkedéseig hadi törvény alá helyezi és tovább nem.

Kijelentem, hogy a csajkások kerületére vonatkozó intézkedéseit nem helyeselhetem. Miknek következtében határozottan megírván neki azt is, mi a teendő a csajkás kerületben s általában Bácsban politicai tekintetben s hogy a gróf főispán úr által leend eszközlendő.

Ezennel felkérem gróf főispán urat, méltóztassék:

1. A csajkás kerület katonai szerkezetét megszüntetni, a csajkás bataillont feloszlatni, a kerület népességét lefegyvereztetni s a határőri szolgálat alól fölmenteni.

2. Ezen kerületet Bács megyébe visszacsatolni, kijelentvén, hogy a kerület, mint Bács megyének egyes választó kerülete, követválasztási jogát a törvények értelmében megtartandja.

Az amnestiára nézve azt tartom: hogy a rablásokban, bujtogatásokban és öldöklésben részt vett criminalisták, legyenek azok egyesek vagy községek, mint p. o. Szenttamás, amely azonkívül is nyilt harcba is szállt a nemzettel s a szomszéd magyar lakóhelyeket pusztítá, amnestiákra nem méltók s a nekik adandó amnestia igen káros leendene az országra.

S ennélfogva méltóztassék, gróf főispán úr, egy egész Bácsra kiterjendő vizsgáló törvényszéket alakítani s ez által a most elsoroltak közé tartozó akár egyeseket, akár községeket összeiratni s vagyonukat zár alá vétetni, hogy abból a károsultak kára mentesíthessék.

Nem lehet, hogy az ország a kármentesítés iszonyú terhét magára vegye egy részről, más részről pedig a rablókat, nyilt árulókat amnestiálni s annyi rablás, pusztítás, gyilkolás után javaikban békén ülni engedje.

Mi végre gróf főispán úrnak t. h. orsz. biztosi hivatalától fölmentését illeti: erre nézve válaszom abból áll, hogy a nemzetgyűlés éppen ez órában mondja ki *az ország függetlenségét* az osztrák uralomtól s egyszersmind új kormányalakításról is határoz. Én gróf főispán úrban, azok között, kik szegény, elárult hazánknak e vészes perceiben is mindig hű és minden áldozatra kész fiai maradának, egyikét tisztelem azoknak, kik bölcs belátás, szilárd akarat, férfias elszántság s csüggedetlen buzgóság által igen sokat tevének ahhoz, miszerint a magyar

nemzet ma ünnepeinek legnagyobbikát, legdicsősebbikét, a függetlenség napját ülheti és ezért: én gróf főispán urat a nemzetgyűlésnek ma meghozandó határozata után arra fogom felkérni, miszerint az újonnan alakítandó kormányban egy helyet, különösen a külügyminiszterséget elfoglalni méltóztassék.

Addig pedig arra kérem: hogy Bácskára nézve méltóztassék, a fennebb megírtak szellemében, a hazánk örök háláját kiérdemlette kormánybiztosi működéseinek befejezéseül a szükséges rendeléseket s intézkedéseket megtenni, hogy a hazának ezen áldásdús része, melyért annyi hű honfi vér lőn a mult évben elpazarolva, az országnak biztossíttassék.

756.

Bukarest, 1849 április 14.

Lüders orosz főhadparancsnok válasza a szerbek által kért segítség tárgyában.

Másolat. Karlóca. Djejanija. 1849. No. 679

Ваша Святость!

Одзывы Ваши отъ 25 и 28 Марта я получилъ съ депутатами отъ Србскаго народа. Сабалѣзную что не могу подать немедленно помощи и спасти воеводство отъ грабежа и неистовства причиняемых Венгерцами, не ненахожу возможности сіе исполнить по удаленію вѣренныхъ мнѣ войскъ и не будуче въ правѣ въ подобныхъ случаяхъ распологать оными безъ воли Государя Императора. Одывы Вашея Святости я поспѣшилъ представить на высочайщее усмотрѣніе.

Между тѣмъ депутатомъ я предложилъ обратиться къ начальнику Австріискихъ войскъ бывшихъ въ Трансилваніи и направленыхъ нынѣ черезъ малую Валахію въ Оршово о поданіи помощи воеводству, такъ какъ войска сіи 20/т. человѣкъ при 40 орудіяхъ зближаются уже къ Банату и прибудытъ въ Оршово около 15-го Апрѣля. Съ мрей стороны я счелъ должнымъ отнестись равномѣрно по сему предмету къ Командующему Австрійскимъ Корпусомъ, увѣдомивъ его о бѣдственомъ положеніи воеводства.

По словамъ депутатовъ Генералъ Тедоровичъ съ довольно значителными силами находится въ Сегединѣ и при нынешнихъ обстоятельствахъ вѣроятно поспѣшилъ Вамъ на помощь. Искрено желаю, чтобы воеводство избавлено было отъ угрожаемой опасности.

Примите, Архипастырь увѣренiе глубочайшего почтенiя и совершенной преданности съ коими имѣю честь быть

Вашей Святости
Всѣпокорнѣйшiй слуга
Александаръ Лидерс т. р.

Fordítása:

Szentséges Uram! F. évi március hó 25/április 7.[1] és 28/április 9-i leveleit, a szerb nemzet képviselői útján, kézhez vettem. Sajnálom, hogy nem vagyok képes azonnal segítséget nyujtani és a vajdaságot a magyarok által elkövetett rablástól és dühöngéstől megmenteni. Nem adhattam meg azt, mert a rámbízott sereg most innen eltávozott és ilyen esetekben nem vagyok feljogosítva uralkodó császárom akarata nélkül rendelkezni. Szentséged sorait sietve küldtem el legmagasabb döntés elé.

Ekközben a küldöttségnek azt ajánlottam, hogy a vajdaságnak adandó segítség iránt az osztrák sereg főparancsnokságához forduljanak, aki eddig Erdélyben állt és most Kis-Oláhországon át Orsova felé küldetett, minthogy ezen mintegy 20.000 emberből álló sereg 40 ágyúval már Bánság felé indult és április 15/27-ike körül Orsovára fog érkezni. A magam részéről szükségesnek tartottam ugyanekkor ezen kérdésben az osztrák hadtest főparancsnokához fordulni és őt a vajdaság szerencsétlen helyzetéről értesíteni.

A küldöttség szerint Todorovits tábornok jelentékeny haderővel Szegednél áll és a jelenlegi körülmények között bizonyára segítségére fog sietni. Őszintén óhajtom, hogy a vajdaság a fenyegető veszélytől megóvassék.

Fogadja érsek úr legmélyebb hódolatom biztosítását stb.

757.

Titel, 1849 április 15.

Knityánin szerbiai fővezér megvédi Sztratimirovitsot a pátriárka vádjai ellen.

Másolat. Karlóca. Djejanija. 1849. No. 687.

Ваша Светост!

Премилостиви Господине.

Президијално Ваше Светости писмо, под јучерашњим № 297 послано ми у смотренију томе, како се са г. Стратимировићем поступати има, данас сам примио, на које одговарајући јављам,

[1] Lásd a 744. és 754. számú iratot a III. k. 620—642. lapjain.

да ћу ја Стратимировића на његову дужност упутити, и уверен сам, да ће он то по моме совету без отлагања тамо доћи; међутим правда са собом доноси, да овом приликом нека наведем Вашој Светости, из којих се може увидити, шта је Стратимировић у Шајкашком батаљону учинио, за време бављења његовог у Вилову и Мошорину. — Онај исти дан кад сам у Карловце дошао, Перцел је у Батаљон продрео, Госпођинце запалио, наше растерао и тако заплашио, да су се сви којекуда разбегли, а неколицина њи са топовима у Ковиљ побегла. Топове на обалу Дунава, да се у Срем пренесу, изнела, и свуда викала, да се официри поубијају, док је ово овако трајало, дођу од мене на пароброду послани у Ковиљ: Прота карловачки, деловодитељ моје канцеларије, Тоша Ковачевић, и Павле Николајевић и без икаквог испитивања увиде да су наши ретерирали, — кад су преднаведена лица бегајуће гомиле Шајкаша зауставила, и именом мојим охрабривши их, да се искупљају и топове преко Дунава не претерују, будући ће им рано од мене помоћ доћи, запитали их за њиове Команданте, и тај одговор получила, да су их Команданти издали и незнамо куда разбегли се, онда су ти исти посланици упућени од једног Сербијанца ушли у неку кућу и ту око 10 официра нађу, који ни о чему другоме бригу не воде, него о томе како ћеду се од Шајкаша избавити. Бадава су они официре опомињали, да изађу међу народ, и до сутра дан искупљају га у гомиле и држе, док им даље упутствованије не дође, они су ипак на паробро́д умакли, нити су хтели из овог изићи, премда су Шајкаши из топова хтели на паробро́д пуцати, ако им се официри не издаду, но на срећу нису имали фитиље запаљене, а и тобџије Бог зна гди су били. — За предупредити, да Мађари освојивши Баталион у Срем или у Банат не продру, и држећи да је овом паденију Јарка и последовавшој анархији само то узрок дало, што су Шајкаши Стратимировићем разуздани и сваку дисциплину погазили, те тако непријатеља напустили — писо сам Вашој Св. да њега у Батаљон пошаље, па тако да се раскалашени Шајкаши из ритова искупе, а пре тога г. Стефановића а после и Миливоја са Сербијанцима и Сомборском Гардом послао, и како овим, тако и од В. С. послатом Стратимировићу заповедио, да на Вилову и Мошорину позиције увате и редуте дању и ноћу копају, да се барем ова част Батаљона одржи. Но да неби непријатељ на неприправне наше ударио, тајно Миливоју наложио сам, да с Перцелом тактира док се добро не утврде и не искупе наши. По овом налогу, за који може бити Стратимировић и сада незна поступајући Миливој, и с Перцелом се дописујући задржи га у два дана да даље не напредује, па кад је Перцел чекајући одговор од Миливоја са целом трупом

на Ст. Иван дошао и от 10 сати изјутра до саме ноћи на одговор чекао, и на наше због тога само ударити уздржавао се, онда су наши лежећег непријатеља под својим логором немогући трпити, напали, и после дуге битке тако потукли, да су маџари на предводитеља викали, да их он на касапницу води, и сад већ нема никога од непријатеља у Батаљону. Попаљена села непријатељ је попалио пре главне битке осим Ковиља, које је ретерирајући запалио. На кратко: по моме расположенију, а труду г. Стратимировића, Стефановића, Миливоја Петровића и они тројице из Карловаца после битке на Јарку у Ковиљ послати, учињено је, да се је Батаљон очистио и даља несрећа, која би у противном случају следовала предупредила. По овоме ја држим, да Стратимировић похвалу, а не укор заслужује; јер је чинио оно, што сам ја заповедао, а и ноћно нападање, било је по моме плану, ово пак зато, што јаког непријатеља како таки требало је забунити. 3. Апр. 1849. у Тителу.

Ваше Светости покорњејши слуга

С. П. Книћанин с. р.

Fordítása:

Szentséged elnöki levelére, melyet 297. szám alatt tegnapi kelettel nekem megküldetett és melyben megadatik, miképen kell Sztratimirovits-csal szemben eljárni, ma kézhez vettem s azt felelem, hogy Sztratimirovitsot kötelességére fogom utasítani s biztosra veszem, hogy tanácsomra haladéktalanul oda fog menni, azonban az igazságnak tartozom, hogy ezen alkalommal Szentségednek felhozzam és melyből megláthatja, mit cselekedett Sztratimirovits György úr a csajkás zászlóaljban, midőn Vilovóban és Mosorinban tartózkodott. Ugyanazon napon, mikor Karlócára érkeztem, Perczel a csajkás kerületbe tört, Goszpodincét felgyújtotta, a mieinket szétűzte és annyira megfélemlítette, hogy mindenfelé szétszaladtak és egy részük ágyúikkal Kovilba menekült. Az ágyúkat a Dunára vitték, hogy Szerémségbe átvigyék és széltében hangoztatták, hogy a tiszteket agyonverik; míg ez történt, az általam gőzhajón kiküldöttek Kovilra érkeztek, a karlócai esperes, irodám vezetője, Kovácsevits Tamás és Nikolajevits Pál. Minden kérdezés nélkül látták, hogy a mieink megfutottak s mikor a föntemlített menekülő csajkás csapatokat megállították és nevemben újra felbátorították, hogy sáncolják el magukat, az ágyúkat a Dunán át ne vigyék, miután én hamarosan segítséget küldök — parancsnokaik után kérdezősködtek —, mire azt felelték, hogy azok őket elárulták s nem tudják, hogy merre széledtek. Egy szerbiai azonban egy házhoz küldte őket, ahol vagy tíz tisztet találtak, akiknek más gondjuk sem volt, mint az, hogyan tudnának a csajká-

sok elől elmenekülni. Hiába szólították fel a tiszteket, hogy menjenek a nép közé és másnapig őket összegyüjtve, tartsák vissza további utasításig, azok mégis a hajóra menekültek, nem akartak belőle kiszállani, noha a csajkások ágyúkkal akartak rájuk lőni, ha nem adnák ki nekik a tiszteket, de szerencsére nem voltak nekik gyutacsaik és a tüzérek is tudja Isten hol voltak. Elejét veendő annak, hogy a magyarok elfoglalván a csajkás kerületet és ne nyomulhassanak Szerémségbe, vagy a Bánságba s hogy a római sáncok elvesztésére és az ezt követő anarchiára csak az adott okot, hogy a csajkások Sztratimirovits után vágyódnak s minden diszciplina fölbomlott s így az ellenséget beeresztették, — Szentségednek írtam, hogy küldje őt ide, a csajkások közé, hogy a réteken szerteszórt csajkásokat összeszedje, előbb Stefanovitsot, s később Perovits Milivojt a szerbországiakkal és a zombori gárdával odaküldve s úgy ezeknek, mint a Szentséged által ideküldött Sztratimirovitsnak megparancsoltam Mosorinban és Vilovón állástfoglalni, éjjel-nappal redoutokat ásni, hogy a csajkás kerületnek legalább ez a része megtartassék.

Nehogy azonban az ellenség a mieinket készületlenül megtámadja, Milivojnak titkon meghagytam, hogy Perczellel mindaddig alkudozásba bocsátkozzon, amíg jól el nem sáncolja magát és embereinket össze nem szedi. Ezen intézkedésemre Perczelt két napig visszatartva, — az Milivojtól várta a választ, — s mikor egész seregével Szent-Ivánra érkezett, reggel 10 órától éjfélig várván a feleletet s emiatt késett minket megtámadni, akkor a mieink, nem birván állásaik mellett az ellenséget megtűrni, ezt megtámadták és hosszas harc után annyira megverték, hogy a magyarok parancsnokaikra kiáltották, hogy ne vigyék őket a mészárszékre, úgyhogy most már megtisztult a csajkás kerület az ellenségtől. Az ellenség az elpusztult községeket a főharc előtt gyujtotta fel, kivéve Kovilt, melyet visszavonulásakor gyujtott fel. Röviden: az én intézkedésemre, Sztratimirovits, Sztefánovits és Petrovits Milivoj urak és a három által, akiket a római sáncharcok után Kovilra küldtem, meg történt, hogy a csajkás kerület megtisztult és a további szerencsétlenség, mely ellenesetben bekövetkezett volna, elháríttatott. Ezek szerint Sztratimirovits úr, véleményem szerint, nem korholást, hanem hálát érdemel, mert csak azt tette, amit neki megparancsoltam és az éjjeli támadás is az én tervem szerint történt, azon okból, hogy az erős ellenséget gyorsan kellett megzavarni.

758.

Debrecen, 1849 április 18.

Kossuth kormányzó gróf Batthyány Kázmért külügyminiszterré nevezvén ki, helyébe Haczel Mártont nevezi ki országos biztossá.

Fogalmazvány. Budapest. O. L.; H. B. 1849. 5796. Elbocsáttatott április 20-án.

Gróf Batthyány Kázmér főispán s teljh. orsz. biztos úrnak hazafias lelkesedéssel és buzgalommal párosult szolgálatait a haza más körében veszi igénybe.

Helyébe Bács megyébe s a kebelébeni szabad (előbb úgynevezett királyi városokba kormánybiztosul)[1] a nemzet nevében, mint az ország kormányzó elnöke, ezentúl Önt nevezem ki.

Általános utasításul adván Önnek, hogy ha még Bács megyének a folyó hó 14-ről 5511. szám alatt fenn nevezett országos biztos úrhoz bocsátott rendeletben[2] foglalt elvek alapján leendő reconstructiója szempontjából valami elintézendő volna, mindenek előtt Ön a még e részben teendőket hajtsa végre.

És minthogy Bács megye a csajkások kerületével annyi időn keresztül a haza elleni lázadásnak fészke volt, különösen figyelmeztetem Önt s illetőleg utasítom a következő specifikus teendőkre:

1. Bács megyének s csajkások kerületének a nemzet részérei többlete biztosítására úgy: miszerint a nemzet minden eventualitások esetére e nép hű érzelmeire nézve nyugodt lehessen, elkerülhetlen szükséges, hogy e biztosításnak alapja megvettessék.

Ezen alap pedig az: hogy a megye és a benne kebelezett városok közigazgatási rendszerének minden ágazata oly egyének által kezeltessék, kiknek a haza iránti hűségük s ügyünk iránti tényleges ragaszkodásuk minden kérdésen felül áll s kik ezen felül a jó érzelmű népnek bizalmát is bírják. (Bács megye népének szeretnie kell a törvényt s a kormányt s aki nem szereti, annak félnie kell.)[3]

És azért Ön mind Bács megye tisztviselő karát, mind a megyébeni városok tanácsait minden tekintet félreértésével, ha még nem történt volna, akként alakítja vagy a körülményekhez képest az epuratiot akként eszközlendi, miszerint de csak egyetlen egy egyén sem maradjon köztisztviselő és elöljáró, kinek rendíthetlen hazafisága naptisztán nem áll.

[1] E sorok Kossuth toldása.
[2] Lásd a 755. számú iratot a III. k. 645. lapján.
[3] Ezen mondat Kossuth toldása.

2. A csajkások kerületére nézve: Perczel tábornok úr, midőn e kerület győzelmes fegyverei előtt meghódolt, azt organizálta s jelesül:

a) A nemzet törvényes birtokának nyilvánította, kijelentette, hogy szabad polgári magyar törvények szerint fog igazgattatni.

b) Tisztviselői s előljárói választást rendelt, a közigazgatási nyelvnek a szerbet hagyván meg. Egy követnek választására utasította.

c) Minden eddigi hadi szolgálatot megszüntetett.

d) Az 1848-iki törvényekben megadott szabadságot részükre biztosította.

Én a már fennebb is felhívott 5511. számú, gróf Batthyány Kázmér országos biztos úrhoz bocsátott rendeletemben kijelentettem: hogy az országgyűlés által sanctionált kormányzati elv, a politikai dolgokat a polgári biztosok által intézni. Egyszersmind ugyan a napról rendeletet bocsátván Perczel tábornok úrhoz is, kijelentettem, hogy a fentebbi elv szerint, neki, mint vezérnek, a visszaszerzett részekben intézkedési köre addig terjed: hogy a visszaszerzett részt az országhoz visszacsatolja s a kormány további intézkedéseig hadi törvény alá helyezi. És ezen elvet követendi Ön is a vezér irányában.

Rendeltem továbbá szorosan a csajkások kerületének organizatiójára nézve idézett levelemben:

1. Hogy a csajkás kerület katonai szerkezete megszüntessék. A csajkás bataillon feloszlattassék s a határőri szolgálat alól felmentessék.

2. Ezen kerület külön hatóság lenni megszűnt s Bács megye területéből lévén kihasítva, Bács megyébe visszakebeleztessék és mint Bács megyének egyes választó kerülete, a törvények értelmében egy követet választhasson.

Ha fennebb elsorolt rendeleteim eddigelé még foganatba nem mentek volna, Ön a végrehajtást, természetesen a tisztviselőkre és előljárókra nézve a fennebb általánosan mondottakat tartva szem előtt, sürgetőleg eszközlendi s a végzettekről nekem jelentést teend.

3. Ami a közbocsánatot (amnestiát) illeti: ki fog-e ez mondatni s általánosságban-e vagy kivételesen? — (Más kérdés, melyet a politikai körülmények határoznak el.)[1]

Azonban adassék bár általános bűnbocsánat, azt a status tan elvei szerint csak a politikai vétkesekre vonatkozólag fogja értelmezhetni, de semmi esetre sem a criminalitásokra.

[1] Kossuth toldása.

Azt a statusnak magának sem lehet mondani, hogy a rabló, gyujtogató, gyilkos, ki polgártársának vagyonát elrablá vagy elpusztítá s a jó lelkű s a hazához hű birtokost földönfutóvá tevé, a kárt megtéríteni s az elrablottat visszaadni köteles ne legyen és a büntető igazság ítélőszéke elől elvonathassék.

És azért Ön ezennel oda utasíttatik, hogy ha a többször idézett, gróf Batthyány Kázmér orsz. biztos úrhoz intézett rendeletem következtében egész Bácsra nézve, ide értve a csajkások kerületét is, még a vizsgáló törvényszék megalakítva nem volna, ilyet haladék nélkül alakítván, mindazoknak, kik a most érintett jellemzés alá esnek, legyenek azok egyesek vagy egész községek vagyonát hitelesen összeiratván, zár alá vétesse, állami kezelés alá helyezze és az összeírás s illetőleg lelettár bemutatása mellett az eredményről olyvégre tegyen jelentést, hogy a további szükséges intézkedések a pénzügyi ministerium útján megtétethessenek.

Magában értetvén, hogy az illetők ezen felül az illetékes bíróság kezeibe szolgáltatandók, miszerint érdemlett büntetésüket elvegyék.

4. Egyik főfeladata lesz Önnek az álladalom javait tökéletesen biztosítani. Ilyenek: *a)* az államnak eddig volt uradalmai; *b)* a hazaárulóktól az állam részére lefoglalt ingatlan és ingó javak; *c)* azon akár egyesek, akár községek javai, kik és melyek a nemzet diadalmas előnyomulása alkalmával javaikat odahagyva elmenekültek.

Mindezen javakat Ön úgy területi, mint kezelési szempontból tökéletes biztosságba helyezendi s miben létükről ismét oly végre teend kimerítő jelentést, hogy a kormány a pénzügyministerium által a kellő rendeléseket annak idején megtehesse. Elvül szolgálandván Önnek, hogy Ön a status javait biztosítandja, kezelésüket azonban a pénzügyministerium által kinevezendő nem collegialis igazgatóságra (mert ez nem lehet),[1] hanem igazgatókra bizzandja. Egyébiránt gróf Batthyány Kázmér úrtól a pénztárt, hivatalos irományokat átveendi Ön s azokat, mint utóda, azon joggal és hatalommal, de egyszersmind azon felelőséggel is kezelendi, mellyel elődе kezelte, egy kivétellel, a biztosi minőséget illetőleg.

Gróf Batthyány Kázmér úr, mint a t. h. orsz. biztos, egyszersmind addig, amíg az ottani sereg rendezett hadi testté alakíttatván, Perczel Mór vezérévé, ki nem nevezett vezér is volt.

Ezt a most ott működő hadsereg jelenlegi helyzete megszüntette, mind elődére, mind Önre nézve. Minthogy azonban

[1] Ezen mondat Kossuth toldása.

Bács megye a kebelébeni városokkal és a visszahelyezett csajkás kerülettel oly nagy térség, melyen a rekonstructio munkája több egyén szorgalmát is igényelheti, ennélfogva felhatalmaztatik Ön, egy segédbiztosnak és egy fogalmazónak maga mellé kinevezésére. Ezeknek díja az alább megemlítendő általános rendelet egyik pontjában meg van határozva. A segédbiztosra nézve bajai volt bíró (ha jól tudom neve Pilaszanovics) igen van nekem ajánlva.

A vezértábornok irányában Ön a fennebb kimondott elvet követendi, hadseregének élelmezéséről gondoskodandik s főfeladatának ismerendi a derék tábornokkal, ki különben is hazánk egyik kitűnőbb politicai notabilitása, (a jó egyetértést mindenesetre fenntartani s vele egyetértőleg működni).[1]

Végre ide mellékelem másolatban azon rendeletemet, melyet a visszafoglalt megyék reconstructiójára nézve, Pest s más megyékben működő biztosoknak kiadtam oly végre, hogy Ön az abban kimondott elveket s illetőleg annak egyes pontjait, a viszonyok és körülményekhez képest biztosi körében szinte alkalmazza.

Ezen rendeletről Bács megye és a kebelében levő szabad városok, valamint Perczel Mór tábornok értesíttettek.

759.

Buda, 1849 április 18.

Windischgrätz herceg leirata Rajacsits pátriárka — császári biztossal tudatja intézkedéseit a délvidék igazgatása tárgyában.

Fogalmazvány. Wien. St. A. Nachlass Schwarzenberg. VII. 510.

N. 1775.
P. A. S.

Seine Majestät der Kaiser geruhten mit der a. h. Entschliessung aus Olmütz vom 2. April d. J.[2] in allerhöchster Anerkennung E. E. bisherigen lobenswerthen Bemühungen der Anarchie zu steuern, zum speciell bevollmächtigten kais. provisorischen Kommissär, zu ernennen. Dem E. Exzellenz bereits zugekommenen a. h. Handbillete gemäss, haben hochdieselben in benannter Eigenschaft die provisorische Verwaltung der Provinzial-Bezirke des Syrmier, Bács-Bodrogher, des Torontaler Comitates nebst dem Stuhlgerichte von Werschetz in der Teme-

[1] Ezen mondat Kossuth toldása.
[2] Lásd a 738. számú iratot a III. k. 607. lapján.

ser Gespannschaft und der in diesen Comitaten gelegenen Freistädte und Jurisdictionen zu leiten. Ferner wurden E. Exzellenz angewiesen, während der Dauer des Krieges und über Ungarn und seinen Nebenländern verhängten Belagerungs-Zustandes den Ihnen unterstehenden Bezirke, nach den von mir aufgestellten Grundsätzen und Massregeln zu verwalten. Zur Vermittlung dieses Verhältnisses ist der zum Militär-Distrikts-Kommandanten ernannte Gm. v. Mayerhofer bestimmt, mit welchem E. Exzellenz in jeder Beziehung, vorzüglich aber in allen militärischen und politischen Gegenständen das engste Einvernehmen pflegen wollen.

Besagter Gm. v. Mayerhofer ist übrigens zugleich angewiesen, die Administration der Syrmischen und Banatischen Grenztruppen und Bezirke, mit Ausnahme des Banater Romanen Grenz-Regimentes, mit dem kais. österreichischen Kriegs-Minister zu vermitteln, deren Administration bisher ebenfalls unter Hochdero Einflusse gestanden hat. E. Exzellenz wollen ihn daher in jener Weise unterstützen, welche unter Beibehaltung des Militär-Regimentes der Grenz-Bezirke, und der in der Reichsverfassung vom 4. März d. J. aufgestellten Grundsätze mit den vorliegenden Umständen vereinbar ist, bis eine definitive Regelung auch dieses Grundverhältnisses in der Zukunft möglich sein wird. Gm. v. Mayerhofer ist zu diesem Ende angewiesen, auch in Bezug auf die Militär-Grenz-Angelegenheiten mit E. Exzellenz das nöthige Einvernehmen zu pflegen.

Zur Besorgung der Kameral-Geschäfte, zur Verwaltung des öffentlichen Gutes und Wahrung der Rechte des königl. Fiscus, wird eine eigene, von der Civil-Verwaltung getrennte Kameral-Administration, mit einem Administrator an der Spitze, im Banate und in den E. Exzellenz provisorischen Leitung anvertrauten Gebiethes aufgestellt werden, welchen sowohl E. Exzellenz, als auch der Herr Militär-Distrikt-Kommandant Gm. v. Mayerhofer in seinem Amte in jeder Beziehung zu unterstützen haben.

In Folge aller dieser vorangelassenen, in E. Exzellenz Ernennungsdekrete ausgedrückten a. h. Weisungen kann ich E. Exzellenz nur allgemeine Instructionen ertheilen. Vor allem ersuche ich E. Exzellenz, von dem Gesichtspunkte auszugehen zu wollen, 1-tens, dass in Folge des über Ungarn verfügten Belagerungs-Zustandes alle welch immer Namen habenden Behörden meinen Befehlen untergeordnet sind, und solche durch mich zu empfangen haben. 2-tens, dass alle gegenwärtig getroffenen Einrichtungen, Anordnungen, Anstellungen nur als provisorisch betrachtet werden können. 3-tens, dass wo es nur immer thunlich ist, die Art der vor den März Monate bestandene Verwal-

tung der Comitate, Städte beibehalten und jeder Anlass vermieden werde, durch neue Einführungen das Volk zu dem Glauben einer beabsichtigten Vernichtung ihrer früheren Verwaltungsweise zu berechtigen. 4-tens. Auf die in E. Exzellenz provisorischer Leitung unterstehenden Bezirke wohnenden verschiedenen Nationalitäten möglichst Bedacht zu nehmen, daher alle Eingaben, Gesuche in derselben Sprache, in welcher sie einlangen, erledigen zu lassen. Die zu erlassenden Verordnungen sind gleichfalls in jener Sprache auszufertigen, welcher sich die Mehrzahl, an die sie gerichtet sind, bedienen. Diese 4 Punkte im Auge behaltend, erwarte ich von E. Exzellenz bewährten Gesinnungen und von Ihrer erleuchteten Ansicht einen detaillirten Vorschlag, auf welche Weise die provisorische Civil-Verwaltung in dem E. Exzellenz obersten Leitung anvertrauten Bezirke ins Leben treten zu machen wäre.

Bezüglich der Cameral-Verwaltung beabsichtige ich den früheren Administrator Baron Ludwig v. Ambrózy zu bestimmen, nachdem er sowohl hinsichtlich seiner Gesinnungs-Tüchtigkeit, wie auch als Cameral-Administrations-Talent vortheilhaft bekannt und mir als solcher von dem Herrn Finanz-Minister besonders belobt wurde. Ich wünsche, dass gedachter Freiherr noch früher, als ich ihn ernenne, mit E. Exzellenz und Herrn Gm. v. Mayerhofer in das Einvernehmen trete, damit alle Hindernisse dadurch beseitigt werden können, welche bis jetzt sich in manchen Theilen des Banats und Bács gezeigt haben.

Ich weise ihn daher vorläufig an, sich in E. Exzellenz Haupt-Sitz zu begeben, und ersuche mir auch in dieser Beziehung Ihre Meinung gefälligst zu eröffnen.

Die Instruction, welche ich dem Herrn Gm. v. Mayerhofer in seiner Eigenschaft als Militär-Distrikts-Kommandant zu ertheilen für entsprechend hielt, befindet sich in der Anlage beigeschlossen. Ebenso beehre ich mich E. Exzellenz zur Einsicht jene Instructionen mitzutheilen, welche ich meinerseits den in Ungarn über ein oder mehrere Comitate aufgestellten prov. königl. Kommissäre ertheilt habe. Endlich auch noch die neue Militär-Distrikts-Eintheilung.

Hasonló rendeletet intézett Windischgrätz herceg báró Rukavina bánsági főhadparancsnokhoz, Temes és Krassó megyébe, a verseci járás kivételével, Mocsonyi Pétert nevezte ki királyi biztosul, kit szintén Mayerhofer kerületi katonai főparancsnok alá helyezett. Mocsonyi királyi biztos a közönséges közigazgatási ügyekben a budai polgári kormány alá rendeltetett. Az illir- és németbánsági ezred, valamint a csajkás zászlóalj Mayerhoferhez tartozott.

Windischgrätz herceg összes intézkedéseit Ferenc József császárral is külön tudatta.

760.

Zimony, 1849 április 22.

Mayerhofer tábornok a bécsi hadügyminisztériumhoz jelentést tesz az orosz intervenció tárgyában.

Wien. Kr. A.; K. M. 1849. No. 2838. és eredeti jelentés H. A. Welden. 1849. Fasc. 78. IV. ad 585. No. 1521/Op.

Das Tschaikisten-Korps war durch die Unfälle und wahrscheinlich durch Umtriebe des Stratimirovich in vollständiger Anarchie, so dass die Soldaten abermals einen ihrer Kommandanten, den Hauptmann Davidovac ermordet hatten. Dennoch blieb dem Patriarchen ein paar Tage vor meiner Ankunft nichts übrig, als eben jenen Stratimirovich zur Rettung von Titel auszusenden, zu welchem Zwecke auch General Kniczanin aus Serbien wieder mit ein paar tausend Mann angelangt war... Stratimirovich sammelte die Czaikisten einiger Massen und der Feind wurde angegriffen, bevor er noch vordringen konnte.

... Unsere Lage ist in jeder Beziehung höchst schwierig, und man kann daher dem Patriarchen nicht verdenken, dass er sich zu Anfang dieses Monats um russische Hilfe an den General Duhamel in Bukarest verwendet hat. FZM. Graf Nugent hat dieses Ansuchen, welches bisher ohne Resultat geblieben ist, am 17-ten d. Monats an den General Lüders wiederhohlt, was durch den russischen Generalkonsul zu Belgrad, Oberst Danilevski bei dem General Duhamel und durch mich bei dem k. k. General-Agenten in der Wallachei Herrn von Timoni unterstützt worden ist.

Der Courier, welcher dieses neues Ansuchen trägt, ist am 19-ten von Orsova abgegangen und ich erwarte seine Rückkunft binnen 3—4 Tagen.

761.

Debrecen, 1849 április 23.

A honvédelmi bizottmány Török Gábort nevezi ki a Bánságba és annak határőrvidékére teljhatalmú kormánybiztossá.

Fogalmazvány. Budapest. O. L.; H. B. 1849. 6090. sz. Elbocsáttatott ápr. 24-én.

Nyilt rendelet, melynél fogva ezennel tudtul adatván Krassó, Temes és Torontál megye közönségeinek, szabad városainak, előljáróinak, egyes tisztviselőinek s általában minden lakosainak (valamint szintúgy a bánsági határőrvidék minden

lakosainak[1]), hogy a nevezett három megyékre (s a bánsági határőrvidékre[2]) nézve Török Gábor úr további intézkedésig teljhatalmú kormánybiztossá ezennel kineveztetik és szoros felelősség terhe alatt meghagyatik mindazon törvényhatóságoknak, elöljáróknak, egyes tisztviselőknek s minden lakosoknak, kikkel nevezett kormánybiztos úr hivatalos működése közben érintkezésbe jövend, hogy rendeleteinek és parancsainak feltétlenül engedelmeskedni s őt működésében mindenkép elősegíteni felelősség terhével járó kötelességüknek ismerjék, másként nem cselekedvén.

Ugyanakkor írja Kossuth Török Gábornak:

Bem altábornagy úr Magyarország belviszonyait, administratióját nem ismeri, nem ismerheti. Ma definitiv határozatot veend tőlem, ... hogy hadvezéri körét túl ne lépje, politicai organisatiókba, administratióba, financialis ügyekbe ne avatkozzék. És épp ezért szükség, hogy a visszaszerzett Bánátban egy kormánybiztos vegye át mindazon teendőket, melyeket politicai tekintetben a körülmények igénybe vesznek. Addig is, míg Vukovics Sebő országos biztos tanácsával netalán másként rendelkezendném, ideiglenesen ezennel Önt bízom meg, hogy jelen rendeletem vételével magát mint Krassó, Temes és Torontál megyék (úgy a bánsági határőrvidék[3]) polgári biztosa, rögtön activitásba tegye magát, hogy a visszaszerzett részekben rendet és csendet eszközöljön (azoknak a haza iránti hűségét és engedelmességét biztosítsa, egyszersmind a nemzet függetlenségi nyilatkozatának s azt kiíró rendeletemnek mindenek felett foganatot szerezzen[4]).

Egy nappal előbb (Lugos, április 22-én) jegyzi meg Bem, Kossuthoz intézett iratában:

„Je voudrais en même temps reduire les Gränzer depuis Orsova jusqu' à Szemlin et je crois pouvoir Vous assurer que je le ferais, si Vous vouliez m'envoyer un decrét, qui leurs assurat les franchises, que le gouvernement hongrois vent leur accorder. Le prix du sel reduit, la coupe de bois, les paturages et l'instruction des enfants en seraient les points cardinaux. (Budapest. O. L.; H. B. 1849. 6118.)

[1] Kossuth sajátkezű toldása.
[2] Kossuth sajátkezű toldása.
[3] Kossuth sajátkezű toldása.
[4] Kossuth sajátkezű toldása.

762.

Bécs, 1849 április 25.

A bécsi szerb bizalmi kiküldöttek emlékirata, melyet az osztrák kormányhoz terjesztettek be a szerb vajdaság igazgatása tárgyában.

Eredeti irat. Wien. M. d. I.; Präs. Akten. 1849. No 3021. Fasc. 3. Croatien, Slavonien und Serbien. Az 1927. évi július 15-i bécsi forradalomkor elégett. Szerb nyelven is megjelent a belgrádi Szrpszke Novine 1849 48—51. számaiban és Letopisz M. Sz. 1850. évi 82. k. 30—48. lapjain.

An Ein hohes k. k. Österreichisches Ministerium des Innern in Wien.

In Beehrung der verehrtesten, an Se. Exzellenz, den serbischen Patriarchen, provisorischen Verweser der Wojwodschaft Serbien, Joseph Rajacsics, unter 19-ten Februar l. J. 48/B. M. erlassenen Zuschrift des hohen Ministeriums, worin Sr. Exzellenz hochgeneigtest mitgetheilt wird, „die Regierung Seiner Majestät beabsichtige Männer des Vertrauens sämmtlicher Nationalitäten, die das Königreich Ungarn bewohnen, zusammenzuberufen, um von ihrem erfahrenen Rathe unterstützt die Massregeln zu berathen, was vorläufig, und bis zur Pacifikation des Landes vorzukehren sei, und die Constitutionirung der einzelnen Landestheile, wie des ganzen Königreichs Ungarn, auf Grundlage der Gleichberechtigung aller Nationalitäten in reife Erwägung zu ziehen, die leitenden Grundsätze für dieselbe festzustellen, und die erforderlichen Vorarbeiten in Angriff zu nehmen, und worin Se. Exzellenz zugleich ersucht werden, einige Männer zu dieser Berathung abzuordnen, welche über die Verhältnisse des serbischen Landestheiles genau unterrichtet, das Vertrauen Sr. Exzellenz, wie der serbischen Nation besitzen, und der Regierung die getreue Schilderung der gegenwärtigen Verhältnisse des Landes zu geben, vermögen, in der Eigenschaft der erwähnten Vertrauensmänner an die hohe k. k. Regierung entsendet, und von Einem hohen Ministerium hochgeneigtest aufgefordert, über die gegenwärtige Verhältnisse und die wahren Bedürfnisse des serbischen Landestheiles Hochdemselben einen schriftlichen Aufschluss zu geben, nehmen wir ehrfurchtsvoll Unterzeichnete uns die Ehre, sowohl die gegenwärtige Verhältnisse, als auch die wahren Bedürfnisse des serbischen Landestheiles nach unserer innigen Überzeugung, Einem hohen Ministerium getreulich darzustellen.

Die Verhältnisse des Landes sind äusserst misslich sowohl nach innen, als auch nach aussen. Innen haben die Anstrengung des Volkes zum Behuf der Bekämpfung des antinationalen,

separatistischen, unterdrückenden, revolutionären magyarischen Stoffes bereits den höchsten Gipfel erreicht. Seit mehr als 10 Monaten in einem verzweifelten internationalen Kriege gegen einen unverhältnissmässig überlegenen Feind, dem im Geiste des verderbenden, revolutionären Prinzips, fast alle nicht serbischen, namentlich deutsche und andere Elemente des serbischen Landestheiles, anfangs activ, nunmehr passiv an die Hand gehen, begriffen, hat das serbische Volk unermässliche Opfer an Blut und Gut, der guten Sache gebracht. Die ersten, die gegen die Unterdrücker und Rebellen, zur Aufrechterhaltung der Allerhöchsten Dynastie und der Gesammtmonarchie, wie auch zur Vertheidigung ihrer Nationalität zu den Waffen griffen, von Niemandem unterstützt, ja sogar, ausser den obenangeführten fremdartigen Elementen, und Einflüssen aus den magyarischen Comitaten, selbst von abtrünnigen k. k. Generälen und dem Militair aus den Festungen, die dem Feinde mit allerlei Waffengattungen und Munition im Überflusse dienten, angefochten, opferten die Serben ihren eigenen Landstheil stets zum Kriegsschauplatze.

Nachdem sie aus der Militairgrenze der Wojwodschaft ihr Contingent in zwei Bataillonen vom Regiment zur Bekämpfung eines Feindes in Italien hinausgesendet, errichteten sie neue Bataillonen sowohl in der Militairgrenze, als auch in ihrem Provinziale zur Bekämpfung ihres häuslichen Feindes und nicht selten wurde der Landsturm aufgeboten, um dem eindringenden, übermächtigen Feinde, der Anfangs nur mit den Serben Krieg zu führen hatte, die Spitze bieten zu können. Nur ein Augenzeuge kann sich das rictige Bild des Elends malen, das die Wojwodschaft seit ihre besagten Schilderhebung heimgesucht hatte. Verwahrloste Felder, eingeäscherte Städte und Dörfer, in Trauerkleider gehüllte Frauenspersonen, Greise und Kinder, die ihre vor dem Feinde gebliebenen Gatten, Brüder, Eltern, Söhne betrauernd, die öden Ortschaften und Felder durchwandeln, und martialische, mit Blut bespritzte Krieger, von unerhöhrtem Eifer, für die Sache des Kaisers, der Gesammtmonarchie, der Nationalität entflammt, auf dem Felde und in Lagern, sind Gegenstände, die sich in der Wojwodschaft, dem Auge des Zuschauers aufdringen. Es ist ein Kampf aufs Leben und Tod, um die drei Heiligthümer der Serben, die Dynastie, die Gesammtmonarchie, die Nationalität, die von denselben nie verkannt, ja sogar zu allen Zeiten mit beispielloser Aufopferung ausgefochten wurden. Dieser Kampf wird vorsonderlich durch den Umstand erschwert, dass selbst manche k. k. Behörden im Bezirke der Wojwodschaft gegen die serbische Nation feindselig aufgetreten, und dass es den Serben an

allen Waffengattungen und Munition gebricht, was auch gegenwärtig der Fall ist, und welches dem Armee-Oberkommando zuzuschreiben sein dürfte, — ein Umstand, welcher unter dem Volke als Verkennung, ja sogar als Prüfung von des belobten Oberkommando ausgelegt wird. Das Benehmen der H. H. FML. Hrabowsky, Blagojevich, Zahn, Piret, Rukavina, gegen die serbische Nation sind zu bekannt, als dass es hier nöthwendig wäre, dasselbe hier umständlich zu beschreiben. Kein Wunder, dass jeder k. k. Befehlshaber, der den Braven, Gewehre und Munition nicht zukommen lässt, als Feind des Kaisers und der Nation erscheint. Mit der Aushilfe der fürstlich-serbischen Hilfstruppen, deren Regierung den diesseitigen Serben auch mit Geldvorschüssen und Munition zur Hilfe geeilt hatte, ist es den Serben gelungen, die Grenzen der serbischen Wojwodschaft gegen die Mitte Jänner l. J. von dem Feinde zu säubern. Es waren nur zwei Punkte in der sämmtlichen Wojwodschaft, welche vom Feinde nicht gesäubert waren, Peterwardein sammt Neusatz an der Donau und M.-Theresiopel an der Grenze des Bácser Comitats. Das Comitat Baranya aber wurde durch die brüderlichen croatischen Truppen befreit. Man concentrirte sich an den Grenzen, an der Theiss und Maros, machte zuweilen Ausfälle auf Szegedin und Alt-Arad, nachdem Neu-Arad entsetzt worden, und erwartete bei Szegedin die Vereinigung mit Sr. Exzellenz dem Ban von Croatien nach seiner eigenen Anzeige. Die fürstlich-serbische Regierung glaubte, nachdem die Wojwodschaft vom Feinde gesäubert war, ihre Truppen zurückberufen zu sollen. Der Patriarch verwendete sich vergeblich an das Obercommando um eine grössere Quantität von Gewehren, um die Bewohner des Banats und des Bácser Comitats zu bewaffnen, und um Munition. Der Feind, der genug Zeit gewann, um sich besser auszurüsten, nachdem er des Abzuges der fürstlich-serbischen Truppen gewahr wurde, und von dem Nichteintreffen der angesuchten Gewehre etwa Kunde erhielt, machte einen Einfall in's Banat von Szegedin, einen anderen von M.-Theresiopel aus in's Bácser Comitat. Bei dem ersten wurde er nach einem nicht sehr beträchtlichen Schaden mit seinem Verluste zurückgeworfen, bei dem zweiten aber hat es ihm wegen besagten Mangels gelungen in's Bácser Comitat einzudringen, die Garnison von Peterwardein zu verstärken, und gegen die Bewohner des Bácser Comitates einen förmlichen Vertilgungskrieg zu führen. Neueste Berichte lauten, die fürstlich-serbische Regierung habe neuerdings den tapferen Knićanin in die Wojwodschaft zur Hilfe gesendet, und es gelinge mit Hilfe des Landsturmes den Feind zurückzudrängen. Was aber den Geist der Serben niederschlägt, ist die Entziehung der Waffen

und Munition, dann aber die Verkennung derselben durch die octroyirte Reichsverfassung. Inwiefern die allerhöchste Bestätigung der Wiederherstellung der Würde des serbischen Wojwoden und des Patriarchen und Patriarchates vom Monat Dezember v. J. den Geist der Serben erhoben, insofern hat ihn diese Verfassung niedergeschlagen. Dazu werden die Gemüther selbst durch öffentliche Organe, die deutlich, wie unlängst der Lloyd aussagen, die Serben hätten nach der Verfassung nichts erhalten, uns unglückseligerweise verstimmt, ja sogar werden die Serben in die Verzweiflung versetzt, gegen die Rebellen fruchtlos aufgetreten sein, indem die octroyirte Verfassung sich ganz zu Gunsten der Magyaren ausspricht, den Serben aber eine untergeordnete und solche Stellung verweiset, in der sie ausser Stand gesetzt werden, ihre Zukunft gegen etwaige ähnliche Fälle und Unfälle vertheidigen zu können.

Die unangenehmste Sensation aber in der serbischen Nation in dieser Beziehung hat eine Note des Commandirenden Generalen im Banate, Freiherrn von Rukavina an den Patriarchen dtto 17. März l. J. Nr. 303. hervorgerufen, wo es ausdrücklich geschrieben steht: „der serbischen Nation ist in dieser Verfassungsurkunde kein anderes Vorrecht zugesagt, als jenes ihrer kirchlichen und nationellen Angelegenheiten, somit eine eigene Verwaltung selbständig nicht ausgesprochen, zumal die Wojwodschaft auf ein anderes Kronland einverleibt wird“ als wenn es sich um Vorrechte, und nicht um die von Sr. Majestät in dem Allerhöchst für die serbische Nation unter 15. December v. J. herausgegebenen Manifeste ausgesprochene Gleichberechtigung der Völker, wo zugleich der serbischen Nation die Allerhöchste Bürgschaft für die Feststellung einer nationalen inneren Verwaltung gewährt wird, — handeln würde.

Ähnlich unangenehmen Eindruck auf die serbische Nation hat ein in derselben Note des FML. Rukavina an den Patriarchen enthaltener Verboth gemacht, in dem Torontaler Comitate keine Conscription zu halten, sich in der Verwaltung im Banate einzumengen, und sein Ersuchen, der Patriarch möchte alle Behörden, die seinerseits im Banate bereits aufgestellt wurden, wieder aufheben, wie auch das frühere feindselige Einschreiten desselben FML. und des Kriegsrathes in Temesvár gegen die serbische Verwaltung im Banate, wo man die, in den verschiedenen, sogar serbischen Ortschaften und Kreisen aufgestellten National-Behörden absetzen, und andere in altmagyarischer Form einsetzen, serbische Nationalfahnen, neben welchen sogar in den kritischesten Zeiten, wie sie vielleicht selten in der Monarchie, selbst in Wien nicht weheten, die ehrwürdigen k. k Fahnen stets in vollkommener Achtung prang-

ten, von den Thürmen und öffentlichen Gebäuden herunternehmen und mit Füssen treten, das serbische Landvolk in den Dörfern entwaffnen und vom Patriarchen abwendig machen, und diese Anordnungen durch k. k. Ulanen, die man besser an der Theiss und Maros hätte gebrauchen können, ausführen liess. Ein solches Verfahren einer so hochgestellten k. k. Behörde, begleitet mit dem nachdrücklichen Behaupten, sie handle nach höheren Instructionen, kann unmöglich eine günstige, muss aber natürlich eine höchstungünstige Stimmung im Volke hervorrufen. Eine Verfahrungsweise, die den enthusiastischen, zweckdienlichen Bestrebungen der Serben sehr hinderlich entgegentritt, und auf das Resultat nachtheilig gewirkt hat.

Dies wären die Verhältnisse nach innen, wo der Patriarch als provisorischer Verweser der Wojwodschaft mit Hilfe des National-Hauptcomité und der untergeordneten Behörden, die ihm, wie die sämmtlichen Bewohner aufrichtig ergeben sind, die Verwaltung des Landestheiles führt, und Ordnung aufrecht erhält: nach aussen sind die Verhältnisse nicht weniger bedenklich, indem man mit einem überlegenen Feinde, der selbst der kaiserlichen Armee bei Pesth die Spitze biethet, und ganz Siebenbürgen eingenommen, zu kämpfen hat. Doch bei einem Volke, wie das serbische ist, das Zeugnisse seiner Treue, Anhänglichkeit, Standhaftigkeit, Folgerechtigkeit, seiner Reife, seiner Charakterfestigkeit und seiner moralischen Stärke, gegen welche seine Eigenschaften keine Verläumder und keine Verdächtiger öffentlich auftreten dürfen, in Fülle gegeben hat, und welches mehrmalige, ja vor einigen Tagen wiederhohlt angetragene Friedensanträge der Magyaren in seiner reifen Consequenz, trotz aller Kränkungen in letzter Zeit stets abgelehnt hatte, — müssten diese Verhältnisse sich viel günstiger gestalten, wenn die wahren Bedürfnisse des Landes, deren Erfüllung einzig und allein in der Allerhöchsten Gnade Sr. Majestät stehet, je eher erfüllt werden.

Die wahren Bedürfnisse des Landes sind 1. die ehemöglichste Verabfolgung nothwendiger Waffen, Munition und disponibler Truppen an Serbien, 2. die ehemöglichste Bestättigung der Beschlüsse der serbischen National-Versammlung von 1/13. und 3/15. Mai v. J., 3. die Anwendung des Allerhöchst ausgesprochenen Grundsatzes der Gleichberechtigung aller Nationalitäten auf die serbische Nation und den serbischen Landestheil.

Auf's 1-te ergehet unsere unterthänigste Bitte, womit dem Lande zur Führung des Krieges im Einverständnisse mit dem Patriarchen und Corpscommandanten Theodorovics ehemöglichst verholfen werde.

Auf's 2-te unterbreiten wir unseren wärmsten Dank für die Allerhöchst erlassene Bestättigung der Beschlüsse unserer National-Versammlung vom 1/13. und 1/15. Mai v. J., namentlich der Wiederherstellung des Patriarchates als der obersten kirchlichen Gewalt, und der Würde des serbischen Wojwoden als des politischen Chefs, wie auch für die Allerhöchst erlassene Zusicherung der Errichtung einer eigenen nationalen Verwaltung: bitten aber in aller Unterthänigkeit, womit auch die übrigen Beschlüsse derselben Versammlung, und besonderlich der das Territorium der Wojwodschaft betreffende Beschluss derselben des ehestens bestättigt werde. Die Bestandtheile der Wojwodschaft sind daselbst aufgezählt: die Syrmier Gespannschaft mit der Militairgrenze, die Baranyaer Gespannschaft, die Bácser Gespannschaft mit dem Becseer Districte, und dem Csaikisten-Bataillone, und das Banat mit der Militairgrenze, und dem Kikindaer Districte.

In der octroyirten Verfassung erscheint die Wojwodschaft in dem § 72 benannt, ohne irgend einer Territorial-Bestimmmung, und in dem § 1 erscheinen die Militair-Grenz-Gebiethe unter den daselbst aufgezählten Kronländern.

Es ist demnach ersichtlich, dass Serbien abgesondert von der Militairgrenze begriffen und auf das Provinziale beschränkt worden ist.

Da aber das Syrmier Comitat mit dem Peterwardeiner Regiment, das Bácser mit dem Csajkisten-Bataillon, das Torontaler mit dem Deutsch-Banater, das Temesvárer mit dem Illyrisch-Banater und das Krassóer Comitat mit dem Romanen-Banater Regimente sowohl ethno-, als geographisch zusammenhängend und unzertrennlich bestehen, dermassen, dass es sowohl gegen den geographischen Zusammenhang, als auch gegen den Grundsatz der Gleichberechtigung der Nationalitäten handeln liesse, wenn man diese Militair-Grenze unter eines und jenes Provinziale, unter ein anderes Kronland stellen, und eine und dieselbe Nation, die in den dicht aneinander liegenden, ja sogar topographisch vermischten Ortschaften wohnt, zu ihrem unaussprechlichen Leidewesen von einander trennen wollte, was einer Zerreissung derselben ähnlich scheinen würde: so erscheint die Allerhöchste Bestättigung des National-Beschlusses, das Peterwardeiner Deutsch-, Illyrisch-, Romanen-Banater Regiment und das Csajkisten-Bataillon seien constituirende Theile der Wojwodschaft Serbien ein wahres, unentbehrliches Bedürfniss des Landes.

Zur Bekräftigung dieses Satzes nehmen wir uns die Ehre folgendes anzuführen:

a) die serbische Nation ist stets als eine kriegerische angesehen, ja sogar in den schweren Türkenkriegen, vom Kaiser Leopold I. glorreichen Andenkens, als solche, zur Bekämpfung des gemeinschaftlichen Feindes, mit ihrer Heimath eingeladen und vortheilhaft verwendet worden.

b) Es ist dieselbe ungetheilte Nation, welcher der Kaiser Alles, was sie den Türken entreisset, Beweg- und Unbewegliches, für ihr Eigenthum erklärt.

c) Anfangs war nicht nur jenes, was gegenwärtig unter der Benennung „das Militair-Grenz-Gebieth“ vorkommt, sondern das ganze Banat, das Syrmier, das Bácser und Baranyaer, ja sogar das Arader und Csanáder Comitat jenseits der Maros, das Militair-Grenz-Gebieth, welches erst späther bei verschiedenen Gelegenheiten provinzialisirt worden ist. Wie unangenehmen Eindruck ähnliche Zertheilungen auf die serbische Nation machen, beweiset der Umstand, dass die Serben des Arader und Csanáder Comitats lieber nach Russland auswanderten, als sich von ihren Brüdern trennen liessen. Es ist demnach sowohl in dem Provinziale, als auch in der Militairgrenze eine und dieselbe serbische Nation, die ursprünglich ganz militairisch war.

d) Der Kaiser Leopold I. ertheilt der serbischen Nation das Recht, sich ihren Wojwoden zu wählen. Se. Majestät, unser glorreich regierender Kaiser bestättigen Allerhöchst die am 1-ten Mai v. J. vollzogene Wahl des serbischen Wojwoden. Im ersten Falle gehört der Wojwode der ganzen Nation, ebenso wie in dem anderen, in welch letzterem an seiner Wahl, die sogar in der Militairgrenze in Carlowitz stattfand, die Serben des Militair-Grenz-Gebiethes die wärmste Theilnahme hatten. Wenn nun das besagte Militairgrenz-Gebieth ein ergänzender Theil der Wojwodschaft nicht werden sollte: so würde ein Theil der Serben, und zwar der originellere gegen den Höchsteigenen Wortlaut Ihrer Majestäten, seines Wojwoden beraubt werden, was zugleich eine unaussprechliche Kränkung der sämmtlichen Nation, vorsonderlich der Bewohner der Grenze, woraus unabsehbare Folgen entspringen könnten, verursachen müsste.

e) Die Benennung „Wojwode“ bedeutet einen Heerführer. Wenn nun die Militairgrenze von der Wojwodschaft abgesondert werden sollte: so bliebe der Wojwode ein Heerführer ohne Heer.

f) Die Vereinigung des Militair-Grenz-Gebiethes mit dem Provinziale der Wojwodschaft ist ein immerwährender Wunsch und Forderung der serbischen Nation, was auch durch Allerhöchste kaiserliche Resolutionen verhiessen wurde. In der gegenwärtigen Bewegung hat sich dieser Wunsch bekanntermassen verwirklicht. Eine neuerdings vorzunehmende Trennung

desselben könnte ohne nachtheilige Folgen unmöglich bewerkstelligt werden.

g) Die serbische Nation war in der gegenwärtigen Bewegung nur durch vereinte Kräfte der Militairgrenze und des Provinziale in den Stand gesetzt, dem Magyarismus Spitze zu biethen, und nur in derselben Vereinigung findet sie eine Bürgschaft für ihre in Fällen zu bedrohende Zukunft.

h) Die Absonderung der Militairgrenze von der Wojwodschaft wäre eine Strafe für dieselbe im Gegensatze mit dem stets deutlich an den Tag gelegten Verdiensten der Grenzer um die Allerhöchste Dynastie, die Gesammtmonarchie und ihre Nationalität, und mit der öfters in Allerhöchsten Manifesten ausgesprochenen Anerkennung derselben.

i) Die Erklärung des Militairgrenzgebiethes zu einem abgesonderten Kronlande versetzt die serbischen Grenzer in der Ausübung ihrer Gerechtsamen und ihrer Obliegenheiten in einen widernatürlichen Zustand, indem sie in Gemässheit einer solchen Anordnung, in Gemeinschaft mit heterogenen Elementen, die in dem siebenbürgischen Grenzgebiethe vorhanden sind, sich zuberathschlagen und zu handeln gezwungen wären, was bei einer Vereinigung jenes Grenzgebiethes mit der Wojwodschaft demselben erspart und sie in einem natürlichen Zusammenhange zu ihrem frommen gedeihen würden.

Was die übrigen Bestandtheile der Wojwodschaft betrifft, namentlich die Syrmier, Baranyaer, Bácser, Torontáler, Temesvárer und Krassóer Gespannschaft, nachdem es diese Districte sind, in denen die Serben seit jeher zu Hause waren, und in denen sie sich besonders nach ihrer Wiedereroberung von den Türken, als sie öde waren, auf's Geheiss der Regierung, um das Militärgrenzgebieth, zu einer Vormauer gegen die Türken zu bilden, angesiedelt hatten, und es folglich serbische Wohnsitze sind, nachdem in dem Allerhöchsten Eide des Kaisers Leopold des I. glorreichen Andenkens vom 1-ten September 1692 vom serbischen Despoten Wolfgang Brankovics von Podgoricza es geschrieben stehet: „haereditarius Herczegovinae Sirmii et Janopolis (in qua nimirum Vlaska et Bacska continentur) terrarum olim Dominus“ — nachdem der serbische Despot Stephan Šćiljanović die Baranyaer Gespannschaft, wo gleichfalls das serbische Element und serbische Zunge vorherrschend war, inne hatte, welches Alles sich auf ältere, in der octroyirten Verfassung angedeutete Freiheitsbriefe stützt, besonders aber nachdem in diesem Districtencomplexe das serbische Element überwiegend ist, und sowohl in ältern Zeiten, als auch vorsonderlich bei gegenwärtiger Bewegung, bei dem ganzen Umfalle der Magyaren und dem starken Widerwillen fremdartiger Elemente,

eine erwiesene moralische Stärke, die in unerschütterlicher, nie befleckter Treue der Serben an Thron und Kaiser, sowohl in früheren Zeiten, als auch gegenwärtig nur zum frommen der kaiserlichen Dynastie und der Gesammtmonarchie stets gedieh, ostensibel gezeigt hat (für's erste zeigen die Allerhöchsten Privilegien weiland Sr. Majestät des Kaisers Joseph des I. „Dicta gens seu Natio, per omnes rerum vicissitudines, flagrantibus cum immani hoste Turca bellis, ac etiam *modernis per nonnulles ab alienatos Hungaros suscitatis intestimis mortibus et tumultibus*, aliorumque adversorum Casuum turbinibus, in illibata erga Nos fidelitate perseverando, specialem devotionis et obsequii Zelum, pluribus in occassonibus, in ferendis promptis suppletiis, et sublevandis oneribus communibus, prompto animo exhibuit ac inpendit, imposterumquae pari fide et alacortate sese exhibituram et impensuram prollicetur etc. etc.", dann zeigt Schwartner mit den Worten: „zu beiden für die österreichische Monarchie so vortheilhaften Friedensschlüssen vom Jahre 1699 und 1718 haben die altgläubiger Serben, aber so wie auch durch die Wiedereroberung von Grosswardein zur Wiedererhaltung Siebenbürgens Vieles beigetragen" — und zeigen alle auswärtigen Kriege; für's zweite zeiget das Allerhöchste Manifest Sr. Majestät, unseres glorreich regierenden Kaisers Franz Joseph des I. vom 15-ten December v. J., wo es heisst: „Unsere tapfere und treue serbische Nation hat sich zu allen Zeiten durch Anhänglichkeit an Unser Kaiserliches Haus, und durch heldenmüthige Gegenwähr gegen alle Feinde Unseres Thrones und Unserer Reiche rühmlichst hervorgethan. Es ist Unser Kaiserlicher Wille und Absicht, Unserer treuen und tapferen Serbischen Nation eine Bürgschaft für eine nationale, ihren Bedürfnissen entsprechende innere Organisation zu gewähren" etc. etc. und nachdem in diesen Districten, kein anderes Element, weder sich selbst aufrechterhalten, noch viel weniger das serbische zu beherrschen vermag: so erscheint sogar ein augenscheinliches Bedürfniss der Regierung, abgesehen davon, dass es ein unentbehrliches Bedürfniss des Landestheiles und der serbischen Nation ist, welches auch jenes der mitlebenden Nationalitäten sein muss, den aufgezählten Districtencomplex, die Syrmier, Baranyaer, Bácser Gespannschaft, sammt dem Districte von Becse, das Banat mit dem Kikindaer Districte, der syrmischen und banatischen Militärgrenze, und dem Csajkisten-Bataillone, als Bestandtheile der Wojwodschaft Serbien, Allerhöchst anzusprechen, und hiedurch der Bevölkerung dieses Landtheiles, eine sichere, zuverlässige Richtung zu ertheilen, und die bereits müde werdende, beinahe verzweifelnde, serbische Nation zu trösten und moralisch stärken.

Gleichsam ergehet unsere unterthänigste Bitte an ein Hohes Ministerium, womit auch die übrigen Beschlüsse der berührten serbischen Versammlung, namentlich der politische Verband der Wojwodschaft Serbien mit dem dreieinen Königreiche Croatien, Slavonien und Dalmatien auf Grundlage der Freiheit und vollkommener Gleichheit, dann die nationale Selbständigkeit der Romanen, im Geiste der Freiheit und der Nationalität, und eine nationale innere Verwaltung der Wojwodschaft Serbien Allerhöchst bestättigt werden.

Auf's 3-te bezüglich der Anwendung des Allerhöchst ausgesprochenen Grundsatzes der Gleichberechtigung aller Nationalitäten auf die serbische Nation und den serbischen Landestheil, erlauben wir uns folgende Bitten:

a) Die Wojwodschaft Serbien möge in die Cathegorie der Kronländer Allerhöchst versetzt werden.

Dazu berechtigt sie *a)* ihre Grösse, *b)* ihre Population, woran sie manche in der Verfassung angedeutete Kronländer übertrifft, *c)* die älteren Freiheitsbriefe und die kaiserlichen Erklärungen der neuesten Zeit. In den ersten heisst es: „dass die Serben ihre eigenen Magistrate haben sollen“, in den letzteren wird denselben eine innere, nationale Verwaltung zugesichert. Beides stellt die Selbständigkeit der Wojwodschaft in Aussicht. Diese aber verliert sich in dem Augenblicke, in welchem sie mit einem anderen Kronlande vereinigt werden würde, *d)* die Befürchtung vor einer Vereinigung mit dem Kronlande Ungarn, indem die gegenwärtige Erbitterung der Serben und Magyaren einen so hohen Grad erreicht hat, dass zu einer beiderseitigen Versöhnung Jahrhunderte erforderlich sind. Diese Befürchtung kann aber auf keine andere Weise vollkommen gehoben werden, als durch die Ernennung Serbiens zu einem Kronlande. *e)* Das Beispiel so vieler im § 1 der octroyirten Verfassung aufgezählten Kronländer, unter denen die Wojwodschaft nicht nur an Grösse und Bevölkerung, sondern auch an der inneren moralischen Kraft, so manchem vorangeht, *f)* die Allerhöchste anerkannte Treue, Tapferkeit und Charakterfestigkeit der serbischen Nation, mit welchen Eigenschaften dieselbe stets die zuverlässigste Stütze des Thrones war und bleibt, und demnach verdient, dass ihr Landestheil in die Cathegorie anderer Kronländer gesetzt und der Gleichberechtigung theilhaftig gemacht werde.

b) Se. Majestät geruhen im Sinne § 11 der octroyirten Verfassung den Titel „Gross-Wojwode von Serbien“ zu nehmen.

c) Der im § 72 der octroyirten Verfassung bezeichnete Statthalter für Serbien, würde hiernach der jeweilige Wojwode sein.

d) Die Wojwodschaft soll nicht schwereren Verpflichtungen, als verhältnissmässig irgend ein anderes Land der Monarchie untergeben werden.

e) daher mögen Männer aus der serbischen Nation verhältnissmässigen, für die Regierungsgeschäfte verschiedener Zweige, namentlich zu Sectionschef für die Angelegenheiten der Wojwodschaft genommen werden.

Diess sind die gegenwärtigen Verhältnisse und die wahren Bedürfnisse des Landes, die wir Ein Hohes Ministerium in aller Unterthänigkeit ersuchen, Sr. Majestät, unserem Allergnädigsten Kaiser, auf das Angelegendste empfehlen zu belieben, womit Se. Majestät geruhen mögen, durch eine ehebaldige Allergnädigste Gewährung der hier unterthänigst vorgebrachten Bitten, die um Thron, Gesammtmonarchie, ihre Nationalität, verzweifelt kämpfende serbische Nation zu trösten, und in ihrer ausdauernden Anstrengung väterlich zu stärken.

Was aber jenes von der hohen Regierung ausgesprochene Bedürfniss betrifft, was nämlich vorläufig und bis zur Pacification des Landes vorzukehren sei, erlauben wir uns unterthänigst zu bemerken, dass die provisorische Verwaltung der Wojwodschaft, an deren Spitze Sr. Exzellenz der Patriarch Rajačić seit dem Monate Juli v. J. als von der Nation dazu erwählter Verweser derselben, stehet, welche alle Angelegenheiten des Landes leitet, und sich durch den Genuss des Vertrauens des Volkes durch gute Handhabung der inneren Ordnung, und durch glückliche Erfolge in den Kriegsoperationen, sowohl einen Namen, als auch einen Einfluss erworben hat, vollkommen geeignet ist, sowohl den Bedürfnissen des Landes und den Wünschen des Volkes zu entsprechen, als auch den hohen Ansichten der k. k. Regierung gemäss, das Land zu verwalten, weswegen wir auch recht angelegentlich bitten, womit derselben die provisorische Verwaltung der ganzen Wojwodschaft, der im Kurzen eine förmliche, constituirte folgen dürfte, auf der Grundlage der Gleichberechtigung aller Nationalitäten, und der Verantwortlichkeit derselben Allerhöchst anvertrauet werde.

Zu dieser Bitte finden wir uns auch durch das Allerhöchste Handschreiben Sr. Majestät an den H. Patriarchen ddto Olmütz am 2-ten April l. J. veranlasst, womit nemlich dem H. Patriarchen die bisher innegehabte Leitung der Baranyaer und Krassóer, und eines Theiles der Temeser Gespannschaft, auch weiterhin bis zur definitiven Constituirung der Wojwodschaft belassen wird, und nachdem es im Interesse der hohen Regierung liegen dürfte, sich mehrere Commissaire zu ersparen, der Patriarch aber mit dem in Sectionen eingetheilten Haupt-

comité ebenso im Stande ist, auch die anderweitigen Districte zu administriren, wodurch die Verwaltung vereinfacht und selbst der Commissair für die Administrirung der Cameral-Güter in der Wojwodschaft überflüssig, und wodurch die Administration der Wojwodschaft, jener Croatiens analog gestaltet wird: so erscheint ein solches Provisorium am Meisten geeignet, den Ansichten der Hohen Regierung zu entsprechen, das Volk zu befriedigen, und in Einigkeit gegen den Feind zu erziehen, das Land in Ordnung zu erhalten und auf die zukünftige Constituirung des Landes homogen und folglich vortheilhaft zu wirken, in jenem Masse, in welchem alle anderen Massregeln, entweder als heterogen oder als zerstückelnd, auf den guten Zweck nachtheilig wirken müssen.

Wien, am 13—25. April 1849.

Vertrauensmänner der Wojwodschaft Serbien bei der hohen k. österreichischen Regierung

Johann Suplikatz, Jacob Žiwanowić,
Johann Paskovič.

763.

Debrecen, 1849 április 25.

Kossuth kormányzónak Bemhez intézett leveléből; a katonai határőrvidék meszüntetését tudatja vele.

Eredeti irat. St. A.; Ungarn. Fasc. 490. Verzeichniss 7.

... Die Concessionen, die ich den Gränzern zugestehen will, werde ich binnen 3 Tagen dem Landes-Commissär Török zur Ausführung überschicken. Ein Grundprinzip dieser Concessionen ist, dass die Militär-Verfassung dieser Bezirke aufhören muss; die Hoffnung auf Bekehrung dieser feindseligen Menschen ist eine schwache Basis für die Sicherheit des Landes, während ein Jahrhundert haben sich diese Gräueltaten dort viermal schon wiederhohlt, trotzdem werde ich ihnen gleiches Recht und gleiche Freiheit geben, aber die Mittel benehmen, das fünftemal treubrüchig zu werden...

P. S. Ich bemerke Ihnen Herr Generallieutenant bei dieser Gelegenheit, dass eine lange Erfahrung zeigt, wie man die Besitznahme einer von Raizen bewohnter Gegend nur auf die Art mit Sicherheit vorgehen kann, wenn man aus jeder nahmhaften Gemeinde bei Besetzung des Ortes Geisseln nimmt...

764.

1849 április 25.

A horvátoknak Ferenc József császárhoz intézett föliratából, melyben a szerb vajdaságnak a hármas királysággal való kötelékét kérik.

Eredeti irat. Wien M. d. I. 1849. No. 3946. Az 1927 július 15-i bécsi forradalomkor elégett.

... Wir unterbreiten ... folgende Bitte und Wünsche unserer Nation:

... *f)* Der nationale und politische innigste Verband der serbischen Wojwodschaft mit dem dreieinigen Königreiche möge dem von der serbischen Nation in ihrer Nationalversammlung vom 1/13. und 3/15. Mai 1848 ausgesprochenen Wunsche gemäss im Sinne des VII. Artikels 1848[1] unseres Landtages umsomehr allergnädigst gewährleistet werden, da die diplomatische Stellung der Serbischen Wojwodschaft laut § 72 der neuen Charte noch immer im Widerspruche mit dem in benannten Artikel VII. bereits begründeten Verbandes mit Kroatien als schwebend erscheint.

Ferenc József császár rezoluciója ekképen szól: „In Betreff der Wojwodina wird nach § 72 der Reichsverfassung der dort ausgesprochene Vorbehalt nach erfolgter Einberufung der betreffenden Landesvertretungen in Erledigung gebracht werden."

Az osztrák kormány 1849. évi április hó 28-i határozata értelmében a császár csak általános jellegű választ adott.

765.

Zágráb, 1849 április 26.

Névtelen jelentés a lengyel-francia-piemonti délszláv propagandáról.

Másolat. Wien. St. A. Türkei, Polizei Akten. 1849. Haute Police. Fasc. 3.

Belgrad ist seit einiger Zeit von der polnisch-französisch-piemontischen Propaganda[2] zum Herde gewählt worden, um den gesammten slavischen Süden sowohl in Österreich, als in der Türkei aufzuwiegeln. Der dortige französische Konsul, der übrigens unter dem unbedingten Einflusse eines gewissen Polen

[1] Lásd a 191. számú iratot a II. k. 341. lapján.
[2] Lásd a 784. számú iratot a III. k. 713. lapján.

Le-Noir[1] steht, und der piemontische Consul,[2] welcher vor etlichen Tagen in Belgrad eintraf, leiten die ganze Sache. In Constantinopel führt das Geschäft ein gewisser Czaikowski.[3]

In Agram sagt der wohlbekannte k. Rath G.,[4] dass die Verbindung durch Croatien nach Turin und Paris leicht betrieben wird.

Von Seiten der Serbier soll der Minister Garasanin und ein gewisser Knežević, Sekretär des Fürsten Karagjorgjević, diesem Kreise angehören.

Die jenseitigen Serbier haben vor 5—6 Wochen einen Agenten nach Paris abgesandt und Herkalović, der Vertraute Gaj's befindet sich schon seit längerer Zeit in Paris.

Alles diess lässt sich zwar nicht schriftlich beweisen, aber aus hinreichenden Gründen mit Sicherheit annehemen.

Es wäre sehr wünschenswert, wenn die Regierung, um diese Umtriebe zu paralysiren, dem Slawenthume auf alle mögliche Weise freundlich und aufrichtig entgegen käme, vor Allem aber auf die griechische Geistlichkeit in Croatien Rücksicht nehmen würde und wenigstens den guten Willen äusserte, ihre armselige Existenz zu verbessern, denn diese Menschen sind grösstentheils die Führer der Nation in der croatischen Gränze und nähren, soviel bekannt ist, keine grosse Sympathie für die Regierung, worüber man sich nicht wundern muss, wenn man bedenkt, wie man mit ihnen bisher verfahren ist und ihr Elend kaltblütig übersehen hat.

Ezen levelet dr. Pipitz belügyi másodtitkár, gróf Stürmer konstantinápolyi osztrák követtel is közölte.

766.

Zágráb, 1849 április 27.

Miletits Szvetozár a zágrábi képviselet alóli fölmentését kéri.

Karlóca. K. P. L. Narodna uprava. 1849. No. 3645.

Колико се овде бавимо, изкусили смо, да нема толико послова, да би насъ обојцу занимати могла, и што има, да нису такови, да ја и један од нас посве одправљати не би мого, и зато је жеља моја доле сићи. Ја држим, да ће Ваша Светост

[1] Czernowski (Zwierkowski?) szárd konzul álneve.

[2] Carossini József, aki 1849 május 21-én a magyar kormány megbízottja is lett.

[3] Czajkowski Mihály lengyel amisszárius Czartorijsky herceg megbízottja volt, később Nasun effendi néven török szolgálatba lépett.

[4] Dr. Gaj Lajos.

нашу мисао одобрити, а моју жељу с тим пре оправдати: што је доласком светлога Бана и његове војске сав живот, сва срећа и будућност Србског и Хрватског народа тамо пренешена и усредоточена, што ће се одсад тек на нашим пољама судбина и друга и особито јужни Славена решавати, и зато сам уверен, да ће Ваша Светост извинити младу и врућу крв моју, што ми је мучно живити удаљен од огњишта живота и средишта важни догађаја народни, но једино желим, живити са историјом народа, и учествовати у судбини његовој, и жеља ми је ова с тим већа, што се више догађаи ови око мог краја врзу, и што се у обште ново и шире поље светским догађаима тек одсад отвара; а и Скупштина је народна близу, којом приликом да би желио тамо бити, већ сам имао част Вашој Светости напред јавити, и допуштење учтиво измолити.

Примедба. „Прошеніе ваше за повратак, не може се зато уважити, што Г. содругь вашъ, Јованъ Субботићъ самъ у случаю његове болести, не бы мого интерессе войводовине заступати, а ово заступанѣ интерессе народа, кой безъ свой заступника тамо сад остати не може, изискую.

Fordítása:

Itteni tartózkodásunk alatt azt tapasztaljuk, hogy kettőnk részére nincsen olyan sok dolog, s ami van, nem olyan, hogy azt egyikünk el nem végezhetné, s ezért óhajtok elutazni. Azt vélem, hogy Szentséged föltett szándékunkat helyeselni fogja és óhajomat annál inkább teljesíteni, miután a bán és seregének lejövetele folytán a szerb és horvát nemzet egész élete, boldogsága és jövője oda vitetett át és ügyeink ott összpontosulni fognak, és sorsunk, különösen a délszlávoké, elintéztetni. Meg vagyok győződve, hogy Szentséged megbocsát fiatal, pezsgő véremnek, mivel kínos nekem itt élni, távol a fontos nemzeti események központjának fészkétől; egyetlen kívánságom a nemzet történelmében élni és sorsában résztvenni, s annál nagyobb óhajom ez, mivel az események legtöbbje szülőföldemen folyik és általában a világeseményeknek új és terjedelmesebb tere mostantól megnyílik; továbbá a nemzetgyűlés is közeledik, mely alkalommal ott szeretnék lenni. Szerencsém vala ezt Szentségeddel már előre tudatni és engedélyét tisztelettel kikérni.

Rajacsits pátriárka válasza:

Visszajövetele iránti kérelme azért nem teljesíthető, mivel társa Szubotits János úr betegsége esetére nem képviselhetné a vajdaság érdekeit, ezt a képviseletet pedig a nemzet érdeke, mely képviselet nélkül ott nem maradhat, megköveteli.

767.

Zimony, 1849 április 27.

A vajdasági szerb kormány tagjai felelős és alkotmányos kormányzatot követelnek a pátriárkától, utóbbi önhatalmú eljárása ellen tiltakozva.

Másolat. Karlóca, Djejanija. 1849. No. 740.

Ваша Светост!

По дужности нашој, као советници привременог правитељства Војводовине које је Светост Ваша следујући сопственом избору и поверенију у совет дела публична позвати изволила, и по родољубиу нашем, с којим смо се отважили терет правленија и скопчане сотим одговорности с Вашем Светостију делити, напослетку по заклетви нашој побуђени себе налазимо Светости Вашој следујуће претставленије у понизности учинити.

Ваша је Светост уредбом оном от 4. февр. т. г. № 898. којом је ново правитељство наше постављено, и тога лица наименована, сваку струку дела публична особито отделенија установити, и сваком отделенију особите чиновнике у форми пособног совета одредити изволила. По јасним речма и по духу уредбе ове, а и по самом суштевству ствари, нисмо ми, кад смо се поверени нам звања примили, ни најмање посумњати могли, да неђеду сва дела, која у известну струку спадају, у относитељним отделенијама решена, а знатнија одовуд целом Совету правитељства на решеније предлагана бивати. Нисмо се посумњати могли, да неђеду сва дела Правитељствена а особито дипломатична и у опште важнија у оном духу решавана и извршивана бивати, као што то советници или относитељног отделенија, или сви скупа по совести својој за најбоља судили, и као што они зато с Вашом Светостију за једно пред Богом, Царем и народом, кога интереси су им поверени, одговарати могли буду. Уместо тога Св. Ваша сва дипломатична и друга важнија ма ког рода дела наша народна без сваког садејствија да и без сваког знања членова правитељства сами решавате и извршивати дајете.

Ваша Светост! осим тога, што ми овај начин правленија нити с духом времена, нити с вољом народа, нити на уставним начелима и слободом у сгласје довести неможемо, осим тога што овај начин управљања с дели народни, нити се слаже с духом заклученија скупштине народне мајске, која је привремену власт у руке Гл. Одбора вручила, нити са заклученијама скупштине јесење, која је Вашој Св. само избор лица правитељствени поверила, — осим свега тога, има још један узрок,

због којега ми, док место у Управитељству нашем заузимамо такова дела народни отправљање равнодушно сносити несмемо.

Истина да за сва дела правитељствена и за сва следства, којима овај начин прављенија прилику и повод дао је, и даје, само онај треба да одговара који је у руковању и решенију истих дела пресудителни уплив и участије имао; ништа мање народ наш, који само по видимоме суди а незна шта се за завесом догађа, који види и чује, да В. С. неко Правитељство около себе имате, а незна, да членови овог нимало участвија у решенију судбе његове немају, бреме одговора не само на В. С. но и јошт више на све членове Управитељства без разлике баца. Ми се Ваша Св. испод одговора за оне поступке, који се из Совета и по Совету и мненију нашем предузимали буду, нити би хтели нити би могли извлачити; али трпити неможемо, да нас род наш и за она дела морално пред светом под одговор ставља, у којих решенију ми никаквог содејствија имали нисмо, а јошт мање за такове, о којима ништа ни знали нисмо. А на послетку ни то неможемо трпити, да нас Народ за то на одговор позове, што смо дозволили, да се с дели народни тако управља, а нисмо се потрудили то предупредити, и Правитељство у уставну форму, и уставни теча повратити.

Ово В. С. није никакво измишленије, но дејствена истина. У последње време такове су се промене како у војним делима, тако и у политичним отношенијама нашим догодиле, које су вниманије целог народа нашег, ако код велике части и незадовољство породиле. Незадовољство ово је већ у јавну вику против Правитељства, а највише против лица В. С. прешло и Ваша је Светости сама већ искусити могла, да се из тога велика ладност спрам ствари наше и опште пако неповереније сваки дан јасније изказује. Сваки између нас В. С. сваки дан слушати и сведок бити мора како се због занемарења интереса народни, због оскудовања нуждне енергије, због неповољног обрата војени и дипломатични ствари наши, ми сви, а поглавито Св. В. јавно осуђујемо, и како се велика част ови незгода членовима правитељства приписује, и на њи одговор баца.

За то В. С. осећамо се ми у савести нашој обвезанима ништа не пропустити, да се начин прављенија Војводовине у ону народну форму и крепост поврати, која му је мајском Скупштином дата била; у следству чега следујуће предложеније Светости Вашој учинити за нужно налазимо:

1. Будући да она лица која су разна оделенија Уредбом од 4. февр. наименована, по већој части на своје определеније нису дошла, или у особеним порученијама отсутствују, зато В. С. да изволи незакасно за сва отделенија или друга лица

у нужном числу наименовати или до пришествија оних, друга субституирати.

2. Да се сва дела без разлике, само у јединствено са Советом относитељног отделенија, а дипломатична и сва важнија у целокупном Совету, у ком ћеду сви једнак решителни глас имати, вишином гласова, решавају и отправљају.

3. Да сваког рода решенија уредбе и упутсвија само из Совета или целокупног или относителног отделенија излазити, и поред потписа Ваше Светости и чрез относителног референта или Советника против сигнирати имају, неимајући у противном случају никакве важности, ни силе обвезателне. Против потписујући советник пак има за издано решеније уредбу или упутствије као и небреженије које му се у кругу струке његове урачунило буде, бреме одговора пред народом на себе примити.

Ово В. С. из једног призренија на благоползу и жељу општенародну, из привржености према В. С. ког бреме правленија и одговорност искрено делити готови смо, а напослетку из дужности спрам нас сами предлажући за скоро решеније В. С. молимо. Сигн. као горе.

Петар Јовановић с. р., Др. Радојчић с. р.,
Јевстатиј Михајловић с. р., Јован Станковић с. р.,
Франц Христоф с. р., Ат. Карамат с. р.,
Георгиј Стојаковић с. р., П. Петровић с. р.

Fordítása:

Szentséges Urunk! Kötelességünkhöz híven, mint a vajdaság ideiglenes kormányának tanácsosai, akiket Szentséged, saját választását és bizalmának sugallatát követve, a tanács közügyeihez meghívni méltóztatott és hazaszeretetünk folytán, mely alapján elhatároztuk a kormányzás terheit és az ezzel való felelősséget Szentségeddel megosztani, s végül esküink alapján indíttatva érezzük magunkat Szentségednek a következő előterjesztést alázattal megtenni.

Szentséged a február 4/16-i 898. számú rendeletével,[1] melylyel a mi új kormányunk felállíttatott és ennek tisztviselői kineveztettek, a közügyek minden szakára külön osztályt felállítani és minden szakosztályban külön tisztviselőket, alkalmas tanácsosok személyében kirendelni méltóztatott. Világosan szólva és ezen rendelet szelleme értelmében és maguk az ügyek lényege szerint, mi, miután a ránkbízott hivatalokat átvettük, legkevésbbé sem kételkedhetünk abban, hogy nem fognak az összes ügyek, melyek a megfelelő szakhoz tartoznak, az illetékes osztályokban elintéztetni és a fontosabbak a kormány

[1] Lásd a 678. számú iratot a III. k. 457. lapján.

teljes tanácsában elintézésre benyujtatni. Nem kételkedtünk abban, hogy a kormány összes ügyei, különösen a diplomatikai és általában a fontosabbak azon szellemben elintéztetni és végrehajtatni fognak, amint azt a tanácsosok és az illetékes osztályok, azok összesége legjobb lelkiismeretük szerint legjobban megítélik és ezekért Szentségeddel együtt Isten, a császár és a nemzet előtt, melynek érdekei rájuk bízattak, felelősséget vállalhatnak. Ehelyett Szentséged az összes diplomatikai és egyéb fontos nemzeti ügyeinket minden tanácskozás és a kormány tagjainak tudomása nélkül önmaga intézi el és végrehajtja.

Szentséges Urunk, azonkívül, hogy mi a közigazgatás ezen módját sem a kor szellemével, sem a nemzet akaratával, sem az alkotmányos elvekkel és szabadsággal összhangzásba hozni nem tudjuk, s azonkívül, hogy ezen kormányzás módja a nemzeti ügyekkel és a májusi nemzetgyűlés határozatainak szellemével nem egyezik, mely az ideiglenes kormányhatalmat a főodbor kezébe letette, az őszi nemzetgyűlés határozataival, mely Szentségedre csakis a kormány tisztviselőinek választását bízta s mindezeken kívül még egy ok van, mely miatt, amíg mi a kormányban helyet foglalunk, a nemzeti ügyek ilyen közönyös elintézéséért felelősséget vállalni nem merünk.

Igaz ugyan, hogy a kormány minden cselekedetéért és következményeiért, melyre a kormányzás módja alkalmat adott és ad, csakis annak kell felelősséget vállalni, aki ezen ügyek vitelében és intézésében döntő befolyást gyakorolt; mindazonáltal nemzetünk, amely csak a látszat szerint ítél s nem tudja, mi rejlik a kulisszák mögött, mely csak hallomásból tudja, hogy Szentséged körül létezik egy kormány, s nem tudja, hogy ennek tagjai az intézkedéseknek sorsára semmiféle befolyást sem gyakorolnak, a felelősség terhét nemcsak Szentségedre, hanem még inkább, különbség nélkül, a kormányra hárítja. Mi azon cselekedetek felelőssége alól, melyek a tanácsban a mi hozzájárulásunkkal történnek, nem tehetjük, nem is akarjuk magunkat kivonni, de nem tűrhetjük, hogy nemzetünk azon ügyekért a világ előtt morálisan felelőssé tegyen minket, melyek hozatalában semmiféle részünk sem volt s még kevésbbé olyanokért, melyekről mit sem tudunk. S utóvégre azt sem tűrhetjük, hogy ezekért a nemzet minket felelősségre vonjon, azért, hogy megengedtük a nemzet ügyeinek ilyetén való igazgatását és nem törekedtünk ennek megakadályozására, a kormányzást alkotmányos formájába és alkotmányos folyamába visszaterelni.

Szentséges Urunk! Mindez nem kitalálás, hanem való igazság. Az utóbbi időben olyan változások történtek úgy a katonai ügyekben, valamint politikai viszonyainkban, melyek egész

nemzetünk figyelmét és nagyobb részének elégedetlenségét felkeltették. Az elégületlenség a kormány ellen már hangosan megnyilvánult és főleg Szentséged személye ellen irányult s Szentséged önmaga is megismerhette, hogy ebből ügyeink iránt erős elhidegülés és mindennap újból hangosabb bizalmatlanság nyilvánul. Mindenki közöttünk naponta tanuja annak, hogy nemzeti ügyek iránti részvétlensége, a szükséges erély hiánya, a katonai és diplomatikai ügyeink kelletlen fordulata miatt, mi valamennyien és főleg Szentséged nyilvánosan elítéltetünk és ezen visszásságok nagy részét a kormánynak tulajdonítják és rájuk vetik a felelősséget.

Ezért, Szentséges Urunk!, lelkiismeretünknek hódolva, mit sem akarunk elmulasztani, hogy a vajdaság kormányzatának módja azon nemzeti formába és erélybe visszavezettessék, mely a májusi nemzetgyűlés által megadatott; ennek következtében Szentségednek szükségesnek tartjuk a következő előterjesztést tenni:

1. Miután azon személyek, melyek a február 4/16-i rendelet által a különböző szakosztályokba kineveztettek nagyrészt rendeltetési helyüket nem foglalták el, vagy különös intézkedés folytán távol vannak, ezért méltóztassék Szentségednek haladéktalanul minden szakosztályba vagy másokat megfelelő számban kinevezni, vagy visszatértükig másokkal helyettesíteni.

2. Hogy mindezen ügyek, különbség nélkül, csakis egyedül az illetékes szakosztályban, a diplomatikai és fontosabbak a teljes tanácsban, melyben valamennyien egyenlő szavazati joggal birnak, szótöbbséggel intéztessenek el.

3. Hogy mindenféle intézkedései rendelet és utasítás csakis a tanácsból, vagy a teljes vagy illetékes osztályból bocsátható ki, Szentséged aláírása és az illetékes referens vagy tanácsos ellenjegyzése mellett; ellenesetben annak semmiféle értéke vagy kötelező ereje nincsen. Az ellenjegyző tanácsos a kiadott intézkedési rendeletért vagy utasításért, valamint a szakmájában előforduló hanyagságért a nemzet előtt felelősséget vállalni tartozik.

A nemzet java és közóhaja érdekében Szentségednek a kormányzás terhe viseléseért és felelősségeért készek vagyunk a felelősséget viselni s végre önmagunknak is tartozunk azzal, ha az előterjesztésünk gyors elintézéséért esedezünk.

Kmft.

A kormány tagjai:

Jovánovits Péter	Dr. Radojcsits
Mihajlovits Eusztah	Sztankovits János
Kristóf Ferenc	Karamat Atanász
Sztojákovits György	Petrovits P.

768.

Bukarest, 1849 április 28.

Lüders orosz főhadiparancsnok tudatja a pátriárkával, hogy a szerbek által kért katonai segítséget a cár megtagadta.

Másolat. Karlóca. Djejanija. 1849. No. 769.

Ваша Святость!

Въ дополненія отзыва моего отъ 2 апрѣля № 430 имѣю честь саобщить что на здѣланное мною на Высочайшеѣ представленія, о бѣдственом положеніи воеводства приченениомъ грабежъми и неистовтсва ми венгерцевъ и о ходатайстве Вашемъ во поданіи помощи народу Сербскому Государь Императоръ соизволилъ положить собствено-ручно слѣдующую резолюцію. Нѣтъ никакой возможности, должны ждать помощи отъ своего правительства.

О семъ высочайшемъ отзыве увѣдомляя Вашу Святость покорнѣйше прошу принять увѣреніе глубочайшаго почтенія и совершенной преданности, съ коимъ имѣю честь быть.

Вашей Святости покорнѣйши слуга

А. Лидерс с. р.

Fordítása:

F. évi április hó 2/14-i 430. sz. alatt kelt értesítésem[1] kiegészítéseképen tisztelettel értesítem, hogy a császár Őfelsége legmagasabb helyre intézett fölterjesztésemre a magyarok rablása és dühöngése által szerencsétlen helyzetbe került vajdaság és a szerb nemzetnek Ön által kért segítség tárgyában a következő határozatot sajátkezűleg írta: „Mit sem lehet tenni, saját kormányuk segítségét kell bevárniok."

Szentségeddel ezen legmagasabb határozatot közölve, fogadja legmélyebb hódolatomat stb.

A cár tagadó válaszát Mayerhofer tábornok 1849 május 20 án tudatta Jellačić-csal. (Wien. Kr. A. Südarmee, Fasc. 146. V. No. 216.)

769.

Bécs, 1849 április 29.

Welden báró főhadiparancsnok irata Mayerhofer tábornokhoz, melyben Sztratimirovits György teljes megnyerését ajánlja.

Fogalmazvány. Wien. Kr. A. Krieg in Ungarn. 1849. Fasc. 78. IV. 585. No. 1521. Op.

... Das energische Benehmen des Stratimirovič und die trefflichen Dienste, die er bei den angezeigten Vorfällen soeben

[1] Lásd a 744, 754. és 756. számú iratot a III. k. 620., 642., 647. lapjain.

geleistet hat, müssen im Gegensatze mit der schon öfter hervorgehobenen zweideutigen Gesinnung dieses Mannes es sehr wünschenswerth machen, denselben ganz für unsere Sache zu gewinnen, umsomehr, als er die Sympathien eines grossen und unternehmendsten Theiles der serbischen Bevölkerung besitzt, die bei seinem entschiedenen Abfall höchst gefährlich werden könnte. Ich rechne in dieser Beziehung auf Ihre Einsicht und Gewandtheit, und erwarte, falls ich meinerseits in dieser Sache einigen Einfluss zu nehmen im Stande sein sollte, Ihre Andeutungen.

Die neuerlich eingetretene Mitwirkung der Nationalserben muss ich nach ihrem Benehmen vor ihrem Abzuge in die Heimath als einen traurigen Nothbehelf ansehen, und daher deren ehemöglichste Entfernung lebhaft wünschen, wonach Sie sich sobald die drohendste Gefahr entschwunden sein wird, richten wollen.

770.

Bécs, 1849 május 1.

A bécsi szerb küldöttség jelentése a horvátok, románok és tótok kollektiv memoranduma tárgyában.

Másolat. Karlóca. Djejanija. 1849. No. 752. II. k. 1897. lap.

Schreiben der Vertrauensmänner ddto Wien 19. April/1. Mai 1849. No. 21, womit dem Patriarchen die Kollektivnote der Romanen und Slovaken mitgetheilt wird mit dem weiteren Bemerken, dass die Vertrauensmänner von Ihrer Seite aufgefordert wurden, dieselbe im Namen der Serbischen Nation zu unterschreiben.

Приложену под ./· у препису коллективноту, у којој Словаци и Романи овде бавећи се, и за народ свој радећи, са Депутирцима Хорватског Народа требују од правленија да се на темељу равноправности и Словачког и Романског Народа самосталност изрече, и предели које обитавају за Кронланде поставе — ишту од нас исто да и ми као Депутирци Србског Народа потпишемо.

Премда се овом захтевању своја справедљивост одрећи неможе, ипак смо за добро нашли пређе свега исто предложеније Вашој Светости поднети и упутствије с тим Више поискати: што ни *Словачки* Vertraunsmänner И. Колар и друга два налазе, да се као такови потписати немогу; дакле наравно неможемо ни ми који смо то исто, — и што смо ми већ у нашем предложенију на Министерство за Романе споменули, а

у закључениjама Скупштине 1. и 3. Маjа п. г. као нама за управљениjе служе друго и не стоjи; коjе су и речени требоватељи за праведно признали и драговољно на то таки пристали: да се ствар Вашоj Светости поднесе, и до пришествиjа рjешениjа Ваше Светости одложи.

Очекуjемо дакле даље упутствиjе Ваше Светости и по њему ћемо се владати како у овом призрениjу тако и у смотрениjу предложениjа Г. Епископа Шагуне Вашоj Светости због Хиjерархиjе учињеног; коjе обоjе и тако у тесном соjузу стоjе, и коjа je с jедним узроком више, зашто смо у смотрениjу ове коллективноте овако поступали.

Депутациjа воjводовине Србиjе
при ц. кр. Министер. у Бечу

Jован Шупљикац с. р.
Jаков Живановић с. р.
Jован Пасковић с. р.

Fordítása:

Mellékeljük ·/. alatt másolatban a kollektív beadványt,[1] amelyben az ittartózkodó tótok és románok, nemzetük érdekében működvén, a horvát nemzet kiküldötteivel szorgalmazzák a kormánynál, hogy a jogegyenlőség alapján a tótok és oláhok önállósága kimondassék és az általuk lakott területek koronatartományokká nyilváníttassanak, — ugyanezt tőlünk is kérvén, — hogy mi is a beadványt, mint a szerb nemzet kiküldöttei, aláírjuk.

Noha nem tagadhatjuk meg óhajaik igazságát, mégis jónak láttuk mindenekelőtt ezen előterjesztést Szentségednek bemutatni és az Ön utasításait kikérni: miután a tót bizalmiférfiak közül Kollár I. és még ketten kijelentették, hogy mint ilyenek, azt nem írhatják alá; tehát mi sem tehetjük mint ilyenek, s a minisztériumhoz intézett beadványunkban az oláhok iránt fölemlítettük a szerb nemzetgyűlés (1848) május 13. és 15-i határozatait, nem állván szolgálatunkra egyéb. A kérvényezők jogosnak ismerték el és szívesen ráálltak, hogy ez az ügy Szentségednek előterjesztessék és Szentséged döntése bevárassék.

Megvárjuk tehát Szentséged további utasításait s ehhez tartjuk majd magunkat, valamint a Szentségedhez Saguna püspök által megküldött és a hierarchiára vonatkozó előterjesztése kérdésében, egyébiránt mindkettő szorosan függ össze, s ez egy okkal több volt, miért jártunk el így a kollektív-jegyzék tekintetében.

[1] Ezen kollektív beadvány másolata: Karlóca, Djejanija, 1849. No. 752. II. k. 1897. lapon.

Rajacsits pátriárka 1848 május 12-én értesítette a bécsi szerb bizottságot, hogy örül a tót és oláh mozgalomnak, mellyel nemzetiségüket biztosítani óhajtják, de „óvatosságból" nem ajánlja az emlékirat aláírását. Az emlékiratot a románok nevében Saguna András püspök, a tótok nevében dr. Kozacsky József plébános, Hodža M., Hurban József, Štúr Lajos, a horvátok nevében Vranicany Ambrus, Kukuljević János, Žigrović F. és Mazuranić I. írták alá.

771.

Bécs, 1849 május 1.

A bécsi szerb kiküldöttek ellenzik az osztrák biztosok kinevezését és a vajdaság egész területét kérik a pátriárkának alárendelni; cáfolják az osztrák kormánynak a szerbek elleni szeparatisztikus vádjait.

Másolat. Karlóca. Djejanija. 1849. No. 753

П. 641/1849.

Потвеpђaвajyћи иcпpaвнo пpиjaтиje пиcaмa Baшe Cвeтocти oд 30. Mapтa Пpec. № 275. oт 6. Aпp. № 272. и 12 тeк. Пpec. № 251 и 309 нe пpoпyштaмo yвjeдoмити Baшy Cвeтocт, дa ми зa caдa нeмoжeмo ни jeднoг лицa пpeтcтaвљaти зa кoмиcape y вojвoдoвини, пoчeм paдимo, дa oнo цeлo пoд вaшy yпpaвy пpeдa. Caмo нacтojaвaмo, дa ce Aмбpoзи и пepcoнe oмpзнyтe никaкo нe пocтaвљajy. Нити cмo ми Гeн. Majepxoфepy oнa лицa caoпштили, дa oн њи пpeтcтaви Mиниcтepcтвy, нo дa o њимa c Baмa paзгoвopи ce, кojи ћe тe мy и вишe имeнa нaити. Mи cмo o тoм тaкo и пoд 20. Mapтa № 2. Baшoj Cвeтocти пиcaли, a пoд 23. Mapтa № 7. jaвили cмo Baм, дa cмo тo иcтo пoвтopили Majepxoфepy, кoмy cмo њeгoвo зaxтeвaњe нeкoликo лицa cooпштили paди coвeтoвaњa c Baмa, пoчeм je oнaj иcти дaн пoлaзиo дoлe, и ми гa иcпpaтили, o чeмy cмo y иcтoм пиcмy и Bac извecтили, и дa oн тaj дaн дoлe пoлaзи, и дa cмo o тим кoмиcapимa гoвopили дa ce нe пocтaвe personae exsosae,[?] и дa нe чини ништa, дoк ce c Baмa нe paзгoвopи. Нит je мoглo бити нaмepeниje, чинити o тoм пpeтcтaвлeниje Mиниcтepcтвy, кaд je oн вeћ нa пyт пoлaзиo.

Штo ce тичe ycтaвa, кoг cтe нaм кoпиjy пocлaти извoлили, Mиниcтpи cy joшт пpe, читaвши гa y paзним нoвинaмa, питaли нac „Имaмo ли нaмepy, oтвojeнo Пpaвитeљcтвo и Кpaљeвcтвo имaти?" Mи cмo им oдгoвopили, дa ми жeлимo oнo, штo cмo нaпиcaли. a иммeнo дa бyдeмo Кpoнлaнд, и дa дoбиjeмo изpeчeн пpocтop: a штo ce тичe aвтoнoмиje, кaкo бyдe дpyгим Кpoнлaндимa тaкo ћe бити и нaмa. — И бyдyћи дa нeчyjeмo дa дpyги Кpoнлaнди иштy зa ceбe oбшиpниjy aвтoнoмиjy, ocoбитo бojeћи ce, дa нeћeмo пoквapити пocлoвe oвe пpeчe, нapoчнo y

опстојатељству, што Министерство сматра у мненију новина, које у Војводовини излазе, мненије нашег Народа, противу чега не можемо довољно да га успокојимо, раздвајајући мненија новинарска от народни мненија, мислимо, да ћемо боље учинити, да за сада настојимо, да се ово, што смо предали, изверши.

Што се тиче Бановог претставленија за Војводовину, које сте нам саопштити изволили, ми не увиђамо, да је у њему Бачка изостављена, почем је западну границу Дунав поставио, но Барања, и вучењем линије од Лугоша у Оршаву да је пресечена част Крашовске Жупаније и Романске Регименте. — Ми смо јошт под 20. Марта № 2 о том писали Вашој Светости, да Хервати желе имати Барању: а уступају им ју и Трифунац и Николић у својим плановима. Трифунац нам каже, да је свој план послао Вам, а за Николићев писали смо Вашој Светости, да се не-лати у Г. Мајерхоферу, где се и Крашовска уступа.

Г. Ђурковићу предали смо писмо Ваше, и у держаном с њим советованију нашли смо за добро, за сада писмо Ваше на Министерство овом не предати, да Мађари не прочују за Ваш налог, покупити у Пешти касе, архиве, библиотеке и т. д. разни фондова наших, дакле они Пешту держе. А како Пешта освобођена буде, ми ћемо о том радити. — Што се тиче кассе фонда школског, ова је по наредби његовој избављена, и налази се у сохраненију у Гл. квартиру Г. Ф. Ц. М. Бар. Велдена. Протоколи пак и архива налазе се у његовој кући у Пешти, где је његов момак остао. — За друге фондове он незна, што је с њима учињено. Ми ћемо о овима разговорити се с Г. Трифунцем, који се овде налази. И тако наш Костић није у стању, за сад своје порученије извершити.

У Бечу 19. Апр. — 1. Маја 1849.

Депутација војводовине Сербије
прив. Ц. Аустр. Влади

Јован Шупљикац с. р., Јован Пасковић с р.,
Јаков Живановић с. р.

Fordítása:

Igazolva Szentségednek (1849) március 30/április 11-én 275. számú, április 6/18-i 272. és április 12/24-én kelt 251. és 309. eln. számú iratainak hiánytalan kézhezvételét, nem mulaszthatjuk el Szentségeddel tudatni, hogy mi jelenleg senkit sem tudunk a vajdaság részére biztosul ajánlani, miután arra törekszünk, hogy az egészen az Ön kormányzata alá adassék. Azon dolgozunk, hogy Ambrózy és ellenszenves egyének ki ne neveztessenek. Mayerhofer tábornoknak sem ajánlhattuk azon egyéneket kinevezésre és a minisztériumhoz való fölterjesztésre, hadd beszél-

jen ő róluk Önnel s nevezzen meg Ön többeket. Mi erről Szentségednek március 20/április 1-én 2. szám alatt[1] is írtunk és március 23/április 4-én 7. szám alatt jelentettük, hogy ugyanezt Mayerhofer úrral is ismételten tudattuk. Kérelmére néhány egyént szóbahoztunk, hogy Szentségeddel irántuk tanácskozzék, minthogy ugyanazon napon hazautazott; mi kikísértük, miről ugyanezen levélben Szentségedet is értesítettük s hogy ezen napon elutazik s vele ezen biztosokról beszélgettünk, hogy ne neveztessenek ki közgyűlölt személyek és ne tegyen semmit, míg Szentségeddel nem értekezett. Nem is lehetett szándékunk eziránt a minisztériumnak előterjesztést tenni, mikor ő már elutazni készült.

Ami az alkotmánytervezetet illeti, melynek másolatát nekünk megküldeni méltóztatott,[2] a minisztérium már előbb különféle ujságokban azt olvasván, megkérdezték tőlünk: „vajjon szándékunk-e egy külön kormánnyal és királysággal birni"? — mire azt feleltük, hogy azt, amit megírtunk, óhajtjuk, nevezetesen, hogy koronatartománnyal birjunk és annak határai kimondassanak, ami pedig az autonómiát illeti, amilyent a többi koronatartományok kapnak, olyan legyen a mienk is. És nem akarván hallani, hogy más koronatartományok maguknak még tágasabb autonómiát kérnek és különösen attól tartván, hogy elronthatnánk a dolgokat, különösen azon körülmény miatt, mivel a minisztérium a vajdaságban megjelenő lapok megnyilatkozásában a mi nemzetünk véleményét látja, mi ellen azt nem tudjuk eléggé megnyugtatni, az ujságírók véleményét a nemzet véleményétől elválasztván. Véleményünk szerint helyesebben cselekszünk, ha mi azon vagyunk, hogy az átadott óhajok megvalósítását kérelmezzük.

Ami a bánnak a vajdaság iránti előterjesztését illeti, melyet velünk közölni méltóztatott, nem látjuk be, hogy a Bácska kimaradt volna, miután a Dunát jelölte meg nyugati határnak; de Baranya és Lugostól Orsováig húzván a vonalat, Krassó megye és a román ezred egy része elvágatott. Mi még március 20/április 1-én 2. szám alatt megírtuk Szentségednek, hogy a horvátok akarják Baranyát bírni s nekik juttatják azt Trifunác[3] és Nikolits[4] is tervezeteikben. Trifunác azt mondja, hogy megküldte tervezetét Szentségednek, Nikolitséről pedig mi írtunk Szentségednek és hogy az nem tetszik Mayerhofer úrnak, mert Krassó is átengedtetik.

[1] Lásd a 735. számú iratot a III. k. 598. lapján.
[2] Lásd a 734. számú iratot a III. k. 587. lapján.
[3] Lásd a 651. számú iratot a III. k. 391. lapján.
[4] Nikolits német nyelvű javaslata a belgrádi nemzeti könyvtár levéltárában őriztetik.

Gyurkovits úrnak átadtuk az Ön levelét és vele tanácskozván, jónak láttuk mostan Szentségednek a minisztériumra címzett levelét át nem adni, nehogy a magyarok neszét vegyék Szentséged rendeletének, mely szerint a pénztárak, levéltárak, könyvtárak, s a mi különféle alapjaink Pesten tartatnak. Amint Pest fölszabadul, eziránt el fogunk járni; ami az iskolai alapokat illeti, ezeket rendeletére megmentették és báró Velden tábornagy főhadiszállásán vannak. A jegyzőkönyvek és a levéltár Pesten vannak lakásán, ahol szolgája visszamaradt. A többi alapokról nem tudja, hogy mi történt velük. Majd szólunk ezekről Trifunác úrnak, aki itt van. Kosztics így tehát nem képes jelenleg a meghagyásnak eleget tenni.

772.

Bécs, 1849 május 1.

A bécsi szerb küldöttség tudatja a pátriárkával, hogy a vajdasági és határőrvidéki kérdésben az osztrák kormány Jellačić bánt szólította fel véleményadásra.

Másolat. Karlóca. Djejanija. 1849. No. 734.

Позивајући се на известије наше от 12/24 т. № 17 којим смо јавили Вашој Св. да ћемо сутрадан предати Министерству унутрашњих дела наше престављеније, јављамо В. С. да смо исто и предали у отсуствију Г. гр. Стадиона, који је јошт и сад „болестан" Стаатсекретару Пипицу. Он нам је казао, да ће претставленије наше с вниманијем прочитати и Совету Министеријалном поднети, на сваки пак случај, да му до кои дан дођемо ради објасненија гдикоје точке, ако се покаже нуждно. Ми смо копију истог претстављенија поднели и Барону Кулмеру с препоруком, да га покрепи а једно Г. Ожеговићу, као браћи Хрватима, и ишли смо свим Министрима редом и посао наш препоручили. (Види № 271.)

Истог претставленија копију ./. овде прикључивамо Вашој Светости, прилажући и писмо наше ./. на Св. Бана, коим му копију истог спроводимо с молбом, да му, почем се у доњим пределима и можда већ и у Војводовини налази, исто писмо послати изволите.

Били смо по том ко Г. Пипица, кои нам је казао, да јошт није предао Совету Министеријалном ствар нашу, но да ће ју одмах предати, приметивши, да за сада, доле је ово овако опасно ратно стање, неће могуће бити Министерству, простор Војводовине, и друге предмете изрећи, и зажелио је,

да му дамо мнение о закону општинском (Gemeindesetz) кои је Министерство издало, налазимо ли, да се може код нас увести и да изложимо, у колико неможе и зашто, будући да и из други предјела долазе примећанија, да се гдекоја точка неда у земљи њиној увести. Ми смо одговрили, да је то тешко за нас, о том сада радити, кад то у унутрашње устројство принадлежи и зависи од скупштине народне, ал он је настојао, да жели то от нас имати. Ми смо по том сообштили Кулмеру ово захтевање Пипицово, и он сам чуди се, зашто то Пипиц од нас захтева, делећи наше мнение, да је то предмет скупштине, и предмет који ћемо ми сигурно равнообразно с Хорватском устроити. Ми овај Gemeindesetz печатан овде ./· прилажемо с молбом, да нам изволите у овом предмету послати настављеније.

Ми смо код Пипица настојали. 1. Да се што скорије Војводовина прогласи за Кронланд 2. Да се провизоријум устроји по нашем претставлениу, да народ само мало духа добије. За перво изразио се, да има надежду, да неће фалити, особито кад смо му обратили вниманије на Октроирну, у којој стоји nach Vernehmen der Abgeordneten, a Abgeordnete ево кажу, да не желе ни ским сојузити се, но желе да буде Кронланд: а за друго такође надежду нам је дао, док само ствар дође у Министеријално разсужденије, где ће се предмет решити: он пак као неминистер, неможе пуно обећати. Споменули смо колико је полезније, да се заштеде влади комесари за остале Жупаније, и сам је додао: „особито Амбрози вели кои треба да иде у Дебрецин".

Министри нам сви добро говоре, само се туже на ратно стање, које треба најпре окончати као што је Цар у манифесту и рекао, и сви се радују, што је Бан доле отишао.

Најбоље су нам казали Министри Кордон и Кулмер и најискреније: „Господо моја! Цар је писао Бану, да даде мненије о војеној граници. Бан је сад доле са Г. Патријархом. Какогод учини претставленије Бан, онако ће се овде уважити". Кулмер је додао: „богме смо ми овде тако збуњени, да није захтевати одавде такво решеније. Ал влада са Србљима искрено мисли, и нека се Господин Патријарх споразуме с Баном и Бан нека учини овамо претстављеније, и све ће се потврдити".

Брлић је нама показао копију писма Банова, Вашој Св. писанога у ком иште В. мненије за војну границу, да би споразумно с Вама могао дати претставленије Цару.

Ми мислимо, да ће те врло добро учинити, да се састанете и посоветујете с Баном, и настојите да он што скорије учини претстављеније овамо како за границу, тако и за териториіум и

провизоријум Војводовине, и тога копију да пошљете нама, да покрај нашега претстављенија знамо управљати се.

Нама се чини, да Бан највећма може навалити, настојавати и израдити да В. С. будете Управитељ целе Војводовине, а Г. Мајерхофер прави Ваш адлатус, као што је он казао Живановићу у Пешти, да је тако за цело наређено — да би тако и народ задовољио се, и одушевљеније добио, и новинари наши престали народ раздраживати.

У нашем претстављенију нисмо ставили по Вашем настављенију, да се §§. Октрираног Устава 68. и 73. перви период распростру и на Војводовину, јербо се бојимо, да тим неби морала Војводовина задержати старо законодавство и заведенија, а та нису српска, него су мађарска. Ми смо били најпре у концепту ставили, будући да тако гласи Ваше настављеније: по усоветовању са ГГ Советником Аппеллације Јовановићем и Константиновићем повели смо реч о том и они су крепко настојали, да се то нестави, и тако смо то изоставили, готови и то обоје додати, ако нарочно В. С. захтевате. Ми мислимо, да неможе бити жеља народа нашег, задержати вармеђе, конгрегације, Солгабирове, Вербеција, и т. д. но увести Окружја, Срезове, Законике друге, сходне и наредбе одговарајуће завичајима народа нашег.

Точку о Штатхалтеру ставили смо из узрока, што смо желили, предупредити смисл Октроирке, да Штатхалтера наименује Цар, но тај да буде изабрани Војвода

Точка о соразмерности обвезателства Војводовине у опште смо изразили из узрока што нисмо хотели улепити у посао определенија границе о којој Бан има дати мненије. — Ове ће дакле и определити, какав ће бити Војводовине контингент. — У прочем неимајући јошт територијума и титуле Кронланда, нисмо смели стрменито у детаил пуштати се о контингенту, да не покваримо повереније, и зато смо у опште говорили и о обвезателствама, и о сојуженију границе с осталом Војводовином чега ће основ наравно следовати.

У Бечу 19. Априла — 1. Маја 1849.

Депутација Војводовине Сербије
при в. ц. Аустр. Влади

Јован Шупљикац с. р., Јован Пасковић с. р.,
Јаков Живановић с. р

Fordítása:

F. évi április 12/24-i 17. számú jelentésünkre hivatkozva, melyben közöltük Szentségeddel, hogy holnap a belügyminisztériumnak fölterjesztésünket átadjuk, azt Stadion gróf távollétében, aki még most is beteg, Pipitz államtitkár úrnak is át-

adtuk. Ő megígérte nekünk, hogy előterjesztésünket figyelemmel fogja elolvasni és a minisztertanácsnak beterjeszteni, mindenesetre azonban meghívott minket, hogy valamelyik napon meglátogassuk némely pontnak szükséges magyarázata miatt. Előterjesztésünk másolatát[1] báró Kulmernek is benyujtottuk támogatás céljából és egyet Ožegović Metellnek, mint horvát testvéreinknek; felkerestük a minisztériumokat, ügyünket figyelmükbe ajánlva.

Ezen előterjesztést másolatban[1] csatoljuk Szentséged részére, mellékelvén másolatban a bánhoz intézett ·/. sorainkat is, hogy neki, miután az alvidéken, talán már a vajdaságban van, azokat neki kézbesíteni szíveskedjék.

Ezután Pipitz úrnál voltunk, aki azt mondta nekünk, hogy ügyünket még nem adta át a minisztériumnak, de azonnal be fogja terjeszteni, megjegyezvén, hogy jelenleg odalent nagyon veszélyes a hadihelyzet, úgyhogy a minisztérium nem lesz képes a vajdaság határait és a többi tárgyakat megállapitani; azt kívánta, hogy a községi törvényről mondjunk véleményt, melyet a minisztérium közrebocsátott s vajjon lehet-e azt nálunk bevezetni; fejtsük ki, hogy mennyiben és miért nem lehet s miután más területekről is érkeznek a vélemények, hogy egyik vagy másik pont náluk nem lesz bevezethető. Mi azt feleltük, hogy nehéz ezt megtenni, minthogy ez a belügyi szervezethez tartozik és a nemzetgyűléstől függ, de ő azon volt, hogy mi adjunk véleményt. Mi ennek folytán Pipitz óhaját Kulmerrel közöltük, aki nagyon csodálkozott, hogy miért kéri ezt tőlünk, de osztotta nézetünket, hogy ez a nemzetgyűlés tárgyaihoz tartozik s melyet mi bizonyosan a horvátokkal közösen meg fogunk tárgyalni. A községi törvény nyomtatott példányát ·/. alatt mellékeljük azzal, hogy kegyeskedjék ezen tárgyban utasítását velünk közölni.

Pipitznél követeltük: 1. Hogy a vajdaság minél előbb koronatartománnyá nyilváníttassék. 2. A provizórium a mi előterjesztésünk szerint hajtassék végre, hogy a nemzet kissé fellélegezzen. Az előbbire azt jelentette ki, hogy reménye van reá és nem fog meghiúsulni, különösen mikor mi figyelmét az oktrojált alkotmányra fölhívtuk, amelyben ez foglaltatik: „nach Vernehmen der Abgeordneten“, és az „Abgeordneter“, azt mondják, hogy nem óhajtanak mással szövetkezni, hanem „Kronlandot“ óhajtanak; a másodikra nézve szintén reményt nyujtott, ha az ügy a minisztériumba kerül elintézésre. Ő azonban maga nem lévén miniszter, nem tehet kötelező ígéretet. Fölemlítettük, hogy mennyire előnyösebb volna, ha a kormány tartóz-

[1] Lásd a 764. számú iratot a III. k. 672. lapján.

kodna a többi megyék részére a biztosok kinevezésétől s maga is megjegyezte: „Különösen Ambrózy, kinek Debrecenbe kellene mennie.“

A miniszterek minket mind jóindulattal biztatnak, azonban a hadiállapotra panaszkodnak, melynek előbb véget kellene vetni, amint azt a császár kiáltványában kimondotta s valamennyien örülnek annak, hogy a bán lement.

Legjobban és legőszintébben Cordon és Kulmer miniszterek nyilatkoztak: „Uraim, a császár felkérte a bánt, hogy adjon véleményt a katonai határőrvidékről, aki most lent van a pátriárkánál. Amilyen lesz a bán fölterjesztése, olyanképen fogjuk azt itt méltatni.“ Kulmer ehhez hozzátette: „Bizony, mi itten olyannyira zavarban vagyunk, hogy nem lehet innét elintézést várni. De a kormány őszintén vélekedik a szerbekről, hadd állapodjék meg előbb a pátriárka a bánnal és a bán tegyen ide egy fölterjesztést és minden jóvá lesz hagyva.“

Brlits velünk másolatban közölte a bán levelét, melyet Szentségedhez intézett s melyben véleményét kikéri a határőrvidéket illetőleg, hogy Önnel egyetértően tehesse meg a császárhoz előterjesztését.

Nézetünk szerint igen helyesen tenné, ha a bánnal találkozva, tanácskoznék véle s legyen azon, hogy minél előbb tegye meg ide előterjesztését úgy a határőrvidékre, mint a vajdaság területére és provizóriumára nézve; a fölterjesztés másolatát kérjük nekünk megküldeni, hogy előterjesztésünknél eligazodhassunk.

Úgy tűnik nekünk, hogy leginkább a bán képes odahatni és kieszközölni, hogy Szentségedet az egész vajdaság kormányzójává kinevezzék és Mayerhofert az Ön adlátusává megtegye, amint ő ezt Zsivanovitsnak még Pesten mondotta; ha ez tényleg így intéztetnék el, akkor a nemzet is megelégedhetnék vele, lelkesedne és újságíróink megszűnnének a nemzetet izgatni.

A mi fölterjesztésünkben, Szentséged utasítására, nem említettük, hogy az oktrojált alkotmány 68. és 73. §-ainak első kikezdése a vajdaságra is kiterjesztessék, mert tartunk tőle, nehogy kénytelen legyen a vajdaság a régi törvényeket és rendeleteket fenntartani, melyek jellege nem szerb, hanem magyar. Az első fogalmazványba azt tettük, amint az Ön utasítása szólt, de Jovánovits föllebbviteli tanácsos és Konstantinovits úr tanácsára, akik határozottan amellett voltak, hogy ezt ne tegyük, ezt elhagytuk, de ha Szentséged követeli, készek vagyunk a föntemlítetteket fölvenni. Nézetünk szerint nem lehet a nemzet óhaja a vármegyék, a megyegyűlések, szolgabírák, Werbőczi törvényeinek stb. fenntartása, hanem be kell vezetnünk a kerü-

leteket, járásokat és más, nemzetünk szokásainak megfelelő alkalmas intézményeket.

A tartományfőnökökről szóló pontot megtartottuk azon okból, mert az oktrojált alkotmány szellemének elejét akartuk venni, mely szerint a császár nevezi ki a tartományfőnököt, ez azonban a megválasztott vajda legyen.

A vajdaság kötelességeiről csak általánosságban fejeztük ki magunkat, azon okból, mivel nem akartunk a határőrvidék határai megállapításának kérdésébe avatkozni, mert erről a bán fog véleményt adni. Ezek fogják tehát meghatározni, hogy milyen lesz a vajdaság kontigense. Egyébiránt nem lévén a koronatartománynak még territóriuma és elnevezése, nem mertünk azonnal a kontingens kérdésében részletekbe bocsátkozni, nehogy a bizalmat elveszítsük s ezért csak általánosságban beszéltünk a kötelezettségekről és a határőrvidék egyéb részeinek a vajdasággal egyesítéséről, melynek alapja természetesen következni fog.

773.

Zombor, 1849 május 1. és 2.

Zombor sz. kir. város közönsége üdvözli Kossuth Lajost és elfogadja a függetlenségi nyilatkozatot.

Eredeti jegyzőkönyvi határozat. Városi levéltár. Közgyűlési jegyzőkönyv. 1849. 35. szám.

1849. évi május 1-én és 2-án, hely: polgármester Demeracz István elnöklete alatt, hozzá ülvén főkapitány Sztrillits István, Virter Ferenc, Simonovits Elek, Hauke Ignátz, Fischer Ignátz, Parcsetits Mátyás, Sztrillits András és Peidlhauser István tanácsnokok, továbbá Koczik Pál fő-, Fratrits Ferenc aljegyző, Radicsevits József kiadó, Ivanits Elizeus fő-, Demeracz Imre alügyvéd, Palkovits István főtelkész, Gyuracskay Pál házi főpénztárnok, Springer János hadi főpénztárnok, Razovits András levéltárnok, Heizler Antal levéltárnoki segéd-, Gálits Alajos altelkész, Czillinger Béla főorvos, Jeger Sándor házipénztári ellenőr, Lukits Mátyás főszámvevő, Bereczky Mihály árvákatya, Gyuratskay Károly alszámvevő, úgy szinte Sztrillits Tóbiás, Sorok Ferenc, Kekezovits József, Zombory István, Gfeller Károly, Klárits József,[1] Tunner Ferenc, Kováts Antal, Mayer János, Mesterházy István, Reiner Bernárd, Hofman Mihály, idősb *Konyovits Péter*, Parcsetits István,

[1] Édesanyám nagybátyja és nevelőapja volt.

Zarubszky János, Ambrozovits Alajos, Juba Márton, Gottlieb Márton és Andrisits Imre képviselők, tartott közgyűlés alkalmával.

35. Olvastatott Kossuth Lajos, az ország kormányzójának folyó évi ápril 20-án, Debreczenben, 5907. szám alatt kelt levele, melyben a nemzetgyűlés függetlenségi határozatát közhírré tétel s ahozi alkalmazkodás végett azon utasítással küldi meg, hogy azt az erántai kellő hódolattal egyetemben jegyzőkönyvbe igtatva s a határozatot neki is nyomban feljelentve, annak sikeresítése körül intézkedés tétessék.

Ezen levél kitörő örömmel, lelkesedéssel s hangos éljenek közt fogadtatván, az érintett függetlenségi határozat, melynek hódolni e város közönsége legszebb s legszentebb hazafiúi kötelességének ismeri, örök emlék végett jegyzőkönyvbe szórúl szóra, mint következik, igtattatni rendeltetett:

A Magyar nemzet függetlenségi nyilatkozata. Mi a Magyar álladalmat törvényesen képviselő nemzetgyűlés, midőn jelen ünnepélyes nyilatkozatunk által, Magyar Országot elidegeníthetlen természetes jogaiba visszahelyezve minden hozzá tartozó részekkel és tartományokkal egyetemben, az önálló független Európai statusok sorába igtatjuk s a hitszegő Habsburg Lothringeni házat Isten és világ előtt trónvesztettnek nyilatkoztatjuk s. a. t.

35. sz. közgy. Kossuth Lajos kormányzó Elnök úrnak!

Hazafias öröm s lelkesedéssel teltenek el kebleink, midőn Kormányzó Úrnak folyó év ápril 20-án, 5907/e. alatt kelt levelében a nemzetgyűlés függetlenségi határozatát vevők.

Ezen, általunk örök emlékül szórul szóra jegyzőkönyvünkbe vezettetni és a népnek is egyházi szószékekről megmagyaráztatni rendelt, függetlenségi határozatban valóban hosszú szenvedéseink legszebb jutalmát találjuk.

E dicső határozatnak hódolni legszentebb, legkedvesebb kötelességünknek ismerjük.

Ezen igazságos határozat éppen a mi vágyainkkal s önnön kárunkból merített meggyőződésünkkel hangzik össze. Mert városunkban hét hétig dulongott, rabolt s gyilkolt a császári királyi seregnek egyik kiegészítő része, a fertelmes rác s serviausokból álló csorda. S most nincs köztünk, ki útálattal nem fordulna el a zsarnok császári családtól s ne érezné, hogy becsületes honfi, kiben a honszeretetnek legkisebb szikrája is van, többé alattvalója és híve nem lehet oly uralkodó háznak, mely szent koronával fején, e hont háromszáz év óta folytonosan úzött ördögi politikája s kormányrendszerével mindég elnyomni igyekezett s jelenleg is lángba borítani, mindent lábbal

tiporni, a nemzetre pusztítást, rablást, gyilkolást s minden rosszat árasztani nem iszonyodott.

És hódolunk nem csak, de áldozatkészséggel is ragaszkodunk a nemzetgyűlés függetlenségi nyilatkozatához; mert az ország kormányát oly férfiú kezében letéve tudjuk, ki eddig is rendíthetlen hazafisággal a honvédelmi mozgalmak élére állott s elhatározva van e sokat szenvedett hazát továbbá is védeni, menteni és a kimondott szabadságot s függetlenséget minden módon biztosítani.

Vegye egyszersmind, tisztelt Kormányzó úr, hazánk szabadítója! e részben jegyzőkönyvileg is megszavazott határtalan bizalmunkat.

Fogadja örömönket afölött, hogy az újonnan nyert pályáján Kormányzó urat üdvözöljük.

A magyarok s a szabadság istene áldja meg a hon boldogítása körüli fáradalmai s küzdelmeiért.

Éljen!

Kelt s. a. t.

Bács-Bodrog vármegye 1849 május 7-én fogadta el a függetlenségi nyilatkozatot. A határozatot lásd: Dr. Thim József, Bács-Bodrog megye felelete a magyar nemzet függetlenségi nyilatkozatára. Bácska, VIII. évf., 1885., 70. sz. alatt.

774.

Pétervárad, 1849 május 2.

Perczel Miklós pétervárADI várparancsnok a függetlenségi nyilatkozat kihirdetését jelenti a kormányzónak.

Eredeti irat. Budapest. O. L.; H. B. 1849. 6750.

Vévén rendeletét, egybegyüjtém a várőrség és a parancsnokságom alatt álló egyik bácsi hadosztály tiszti karát s elébb ezekkel, utóbbi napi parancsom mellett a legénységgel tudatám a nemzetnek függetlenségi nyilatkozatát s annyi ezerek között egy sem volt, aki mélyen meghatva, a körülmények fontossága s az indokok alapossága s tagadhatlan igazsága által, legnagyobb megnyugvással ne fogadta volna a nemzetnek ezen méltóságához illő határozatát; mi, kik e vidéken küzdénk s szemtanúi valánk azon irtózatosságoknak, melyeket áruló dynastiánk szövetségesei elkövetének, csordultig elteltünk útálattal a Habsburg-Lothringen-ház iránt s valamennyien legnagyobb örömmel és lelkesedéssel csatlakozunk a nemzet gyűlése nyilatkozatához, kijelentvén, hogy fáradalmainkat, küzdéseinket és omlott vérünket pazarlottnak hinnénk, ha még ezen-

túl is egy áruló nemzetség nevével lennénk kéntelen szeplőtlen zászlónkat becsteleníttetni.

Midőn sietek önnek s a honnak e távol vidékről vitéz seregeinknek hűségi fogadást és csatlakozási nyilatkozatát tudatni, egyúttal fogadja őszinte hazafi üdvözletünket kormányzói pályája küszöbén; leírhatlan az öröm s megnyugvás, mellyel seregünk a nemzet választását üdvözli, mert annál, ki hazánk vésznapjaiban honunk kormányát ily üdvös eredményhez lejté, e nagy hivatalra senkit méltóbbnak nem esmér.

A nemzet függetlensége, úgy önnek kormányzóvá lett választása és vitéz seregeink diadalmai ünnepét méltóan megülénk.

775.

Zsombolya, 1849 május 2. és 3.

Perczel tábornok Kossuthoz a bánsági helyzetről.

Eredeti irat. Budapest. O. L.; Korm. Iratok. 1849. 6717. sz.

A mokrini, basahídi és melencei győzelmek következtében az ellenség Becskerekről is elfuta május 1-én. Bem tábornagy egy csapatának május 1-én Becskerek felé közeledése szinte nagy befolyással volt arra, hogy az erősen elsáncolt Becskerek vérontás nélkül juthata május 2-án 11 órakor hadaim birtokába. Az ellenség Pancsováig futa.

A bács-szegedi, az aradi és erdélyi hadak immár egyesülve, Bács és Bánságot elfoglalák.

Tegnap este ide érkezék Bem tábornaggyal való személyes értekezés végett. Ma 11 órakor vala szerencsém őt itt fogadni. Mielőtt értekezésünk eredményét közölném, szükségesnek tartom véleményemet hazánk belbékéjének helyreállítása miatt közölni.

A sok kormánybiztos, mint többnyire ügyetlen, tekintély nélküli és általjában az ország finantiái fogyasztását siettető, szinte káros egyéniségek hova hamarébb megszüntetendő. A rendes polgári hatalom mindenütt activitásába helyezendő vagy alkotandó. Addig is a zavart megyékben legyen inkább hadi hatalom, miként az amúgy is mindenütt, minden dispositiók dacára, a dolgok természeténél fogva előálla. Továbbá valamint a fegyveres kézeli elfogott és elfogható egyének ellen a legszigorúbb hadbírósági eljárást elkerülhetlennek tartom; úgy más részről politicai vélemény miatt, bár az újabb országgyűlési határozatainkkal merő ellentétben nyilatkozzék, annál inkább passiv viselet miatt perbe fogatásokat elrendelni, vagyont elkoboztatni épp úgy vétségnek, mint meggondolatlan-

ságnak tartom. Sőt még azt is kijelentem, hogy gonosz és politicátlan cselekvés lészen oly egyéneket is üldözni, kik polgári hivatalt viselének az ellenséges uralom alatt. Jaj a nemzetnek, ha ilyesmiben keres orvoslást; még akkor is jaj, ha minden ellenség megtörve, annál inkább még most, midőn a győzelem csak megkezdve és még sok küzdeni, szenvedni való, míg bevégezve leend. És ki akar itt büntetni? a volt ministerium volt tagjai, kik maguk is a már akkor áruló és leggonoszabbat elköveté — mert hisz a rác és horvát lázítás a főbűnök — a dynastiát támogatták és szolgálták! vagy a képviselőház, mely ismét a ministeriumot istápolá, a nemzet idejét elpazarolá, erejét elsorvasztá politicájában! vagy azon tagjai hadseregünknek, kik januárban proclamatiót merénk kibocsájtani a dynastia mellett és a hazafiak ellen! Én kormányzó urat szükségesnek találám ezekre hazám érdekében figyelmeztetni...

Figyelmeztetem végre arra, hogy ha talán túlságos szerénység nem is engedé, hogy october, november és decemberben a legislatio útján fellépjek a kormányzó nagy hibái ellen, minők az országot már már végveszélybe dönték; úgy ezt ezentúl többé el nem fogom mulasztani. Mi még messze vagyunk az igéret földétől!...

Szerbiából Knityánin parancsnok már is több ezer daliával küzd ellenem. Ezek utolsó emberig védik magukat.

Bem tábornaggyal, értekezésünk szerint, pár nap alatt Bánságot meg fogjuk tisztítani. Ezután a csajkás kerület utolsó zugát foglalom el és hiszem, hogy három hét mulva úgy, mint ő kívánja, a Dunán átkelendek.

Péterváradon és környékén minden rendben; a rácság a római sáncokban is gyérült. Alighanem Temesvár körül fog Bánság, Bács és vele nem csekély részben hazánk sorsa is eldőlni. Én csak most áldom istenemet, hogy ezen gondolatot adá, hogy Bánságba áttörjek és alapját vessem az utolsó nagy győzelemnek.

776.

Zimony, 1849 május 4.

Rendelet az osztrák bankjegyek és szerb nemzeti pénzjegyek elfogadása iránt.

Egykorú nyomtatott hirdetmény, birtokomban. Ruvarac Demeter ajándéka.

Нр. 3646.

УРЕДБА.

Свима Властима Войводовине Сербіе.

Участвуюћи у горкой судби многострадаюћегъ изъ Бачке и Баната избѣгшегъ народа нашегъ, и желећи истому по

могућству у помоћь притећи, опредѣлило є Правителство у данасъ држаномъ Засѣданію своме єдну коммиссію состоєћу се изъ ГГ. Членова: Ђорђа Солара, ПетраАроновића, Николе Марковића, Ђорђа Янковића, Спиридона Андреєвића и Стефана Брановачкогъ, кои ће изъ Бачке и Баната бѣгаюћа лица пріимати, по Срему располагати, а по уви'аню и у Княжество Србію са путнымъ писмама упућивати, а према крайной нужди, прву и найпречу ову помоћъ давати.

О овоме све власти и народъ войводовине извѣштаваюћи, рѣшило є Правителство у истомъ Засѣданію своме према овомъ страданію Народа и чрезвычайна средства к умаленію истогъ страданія употребити, и зато є рѣшило.

1. Да свакій скелеція, и каикція, кои преко опредѣлене тарифе превозъ одъ народа наплаћивати буде, са стотину форинтій сребра на ползу избѣгше и многострадаюће браће наше казнѣнъ буде; а избѣгше сиромашке, бадава превозити има.

2. Да се течай Аустрійскій, на две или четири части подѣлѣни банкнота одъ єдне форинте сребра, и Народны наши ассигната, за коє иманѣ народа нашегъ ємствує, и коє є ц. к. високо Министерство дописомъ своимъ одъ 6/18. Априлія т. л. В. Нр. 851 своимъ временомъ исплатити рѣшило, у пуной вредности, обезбѣди, и свакій онай, кои реченне частице банкнота и Народнѣ ассигнате у пуной вредности примити не узхтѣ, првый путъ са затворомъ одъ осамъ дана казни, и двогубо платити оно количество пређе примійти нехотѣвше частице Аустрійске банкноте и Народногъ ассигната, на ползу избѣгше сиротинѣ, а ова казнъ у повторенномъ случаю удвостручава.

3. Да ова уредба посредствомъ свію Одбора и Народны властій незадржанно обнародує, а извршеніє свима властима, подъ личнымъ найстрожіимъ отговоромъ налаже се.

4. Ова уредба ступа у Земуну одъ данасъ, а у прочой войводовини одма по обнародованію, имаюћи свака власть данъ и сатъ истогъ обнародованія Правителству явити, у животъ.

У Земуну 22. Априла, 4. маја 1849.

Патріархъ
Управитель Войводовине Србске
ІОСИФЪ.

Fordítása:

A szerb vajdaság összes hatóságainak.

A Bácskából és Bánságból elmenekült, sokat szenvedett népünk keserves sorsában osztozkodva és annak lehetőleg segítségül sietni óhajtván, a kormány a mai napon tartott ülésében egy bizottságot rendelt ki, mely a következő tagokból áll: Szolár

György, Aronovits Péter, Markovits Miklós, Jankovits György, Andrejevits Szpiridion és Branovácski István; ezen bizottság a Bácskából és Bánságból menekülőket fogja fogadni és a Szerémségben elhelyezni és belátása szerint a szerb fejedelemségbe útlevéllel küldeni, végső szükségben az első és legszükségesebb segítséget megadni.

Erről valamennyi hatóságot és a vajdaság lakósait értesítvén, a kormány ugyanezen ülésében elhatározta a nemzet ezen szerencsétlenségét a szenvedés enyhítésére szolgáló rendkívüli eszközöket is fölhasználni és ezért elhatározta:

1. Minden révész és ladikos, aki a néptől a megállapított díjszabáson felüli díjat fogad el, 100 ezüst forinttal büntettetik, a menekülő és szenvedő testvéreink javára; a menekülő vagyontalanok díjtalanul viendők át.

2. Hogy az osztrák egy ezüstforintot érő, két vagy négy részre vágott bankók és a mi nemzeti pénzjegyeink, melyek értékéért a nemzetünk vagyona kezeskedik és melyeket a cs. kir. magas minisztérium f. évi április 6/18-i, 851. számú rendelete alapján annakidején teljes értékben fog kifizetni, árfolyama fenntartandó s mindenki, aki a fönt megnevezett bankórészeket és a nemzeti pénztárjegyeket teljes értékben el nem fogadja, elsőízben 8 napi elzárással büntetendő, másodízben pedig az el nem fogadott osztrák bankjegyek részeinek és nemzeti pénztári jegyeknek megfelelő kétszeres összeget a menekülő szegények javára fizetni tartoznak, visszaesés esetére ezen büntetés megkettőztetik.

3. Ezen rendelet az összes odborok és nemzeti hatóságok által azonnal közhirré teendő; végrehajtani az összes hatóságoknak a legszigorúbb személyes felelősség terhe mellett meghagyatik.

4. Ezen rendelet Zimonyban mai nappal, a vajdaság többi részében a kihirdetés után azonnal hatályba lép; a kihirdetés napját és óráját az összes hatóságok tartoznak a kormánnyal közölni.

777.

Bécs, 1849 május 5.

A bécsi szerb küldöttek a bécsi hivatalos körök véleményét a szerb vajdaságról közlik és az orosz intervenciót tudatják a pátriárkával.

Másolat. Karlóca. Djejanija. 1849. No. 763.

Ваша Светост!

Синоћне новине објавише заклучение Мађара, у Дебрецину ваљда учињено, којим се фамилија Царска Хабсбургско-Лота-

рингијска са престола Краљевства Угарског сбаца, и из Угарске на вијеки прогони, Угарска пак са сојуженим частима целокупна и нераздјелима проглашује; ви новине держите и сигурно данашњом поштом добити ће те их.

Ми смо данас ишли к Министру Баху, но у великом послу будући није нас примио, већ нам је опредјелио термин прексутра између 1—2 саата. Ишли смо к Пипицу: но он каже, да због отсуствија Кн. Шварценберга није могла наша ствар у Совјету Министеријалном предузета бити. У ова опстојатељства радује се, што је Министерство предострожно било у наименованију војводовине за Кронланд. Барем, вели, није могао Кошут у својој прокламацији казати, да је Влада Угарску раскомадала, и да је тим дала повод к тому, да народ Мађарски династију сбаца. Сад пак, почем је овако изашло, он много већу надежду има, да ће Војводовина постати Кронланд, и остала права добити — За оригинал от 15. Дек. који је Гр. Стадион обећао Вашој Светости in eleganter Ausstattung послати, обећао је расписати и потребне наредбе учинити

И Кулмер и Ожеговић и Пипиц непрестано бацају кривицу, што наши послови немогу одма решени бити, на тешко ратно стање. Ожеговић каже, да много сметају власи, који неће да буду с нама, већ протестирају.

Ожеговић каже нам данас, да би врло добро било, да и ми потпишемо ону колективну ноту, коју смо послали Вашој Светости на увиђење по куриру. Хорвати, Словаци, Романи, нестерпљиво чекају, да и ми потпишемо, а ми се изговарамо, да очекујемо Ваше решеније.

По новинама пише се, да ће не само Руссн, но и Праиси и Бајерци у помоћ Аустрији доћи, ако буде потребно.

Овде је от неколико дана Русски Генерал Берг, и није могуће Гр Медема добити на један минут.

Пипиц нам каже за Бана да је био на једно магновеније у Загребу и да се вратио у Осек.

Повторавамо наше мненије, *да се посавјетујете с Баном, и он нека учини крепко представљеније,* или с Вама или сам, и надамо се, да неће фалити.

У новинама стоји да ће Цар Никола доћи у Оломуц

Ваше Светости покорњејшији

Јаков Живановић с. р., Јован Пасковић с. р.

Fordítása:

A tegnap esti lapok közlik a magyarok debreceni határozatát, mellyel a Habsburg-Lotharingiai család a magyar királyi tróntól megfosztatik és Magyarországból örökre száműzetik, Magyarország pedig a kapcsolt részekkel egységesnek és oszt

hatatlannak nyilváníttatik; Önnek járnak a lapok, s bizonyára megkapja azokat a mai póstával.

Ma Bach miniszterhez mentünk, de nagy elfoglaltsága miatt nem fogadhatott minket, hanem holnapután 1—2 óra között magához rendelt minket. Ezután Pipitzhez mentünk: ő azt mondta, hogy Schwarzenberg herceg távolléte miatt nem volt lehetséges a minisztertanácsban ügyünk tárgyalása. A mai helyzetben örül annak, hogy a minisztérium elővigyázatos volt a vajdaságnak koronatartománnyá való deklarálásában. Szerinte Kossuth proklamációjában legalább nem mondhatta, hogy a kormány Magyarországot földarabolta s evvel ürügyet adott volna arra, hogy a magyar nemzet a dinasztiát eltaszítsa. Most azonban, hogy ez így történt, sokkal inkább reméli, miszerint a vajdaságból Kronland lesz és az egyéb jogokat majd elnyeri. Gróf Stadion megígérte az (1848) december 15-i pátens eredetijét „in eleganter Ausstattung" Szentségednek megküldeni és eziránt megteszi a szükséges intézkedést.

Kulmer is, Ožegović és Pipitz is folyton okozzák a hadiállapotot azért, hogy dolgaink nem lehetnek azonnal elintézve. Ožegović azt mondja, hogy az oláhok nagyon hátráltatják az ügyet, akik nem akarnak velünk maradni, sőt protestálnak ellenünk. Ožegović ma azt mondta nekünk, hogy nagyon jó volna, ha mi is aláírnánk azt a kolektív jegyzéket, melyet mi Szentségednek betekintés miatt elküldtünk futár útján. A horvátok, tótok, románok türelmetlenül várják a mi aláírásunkat, mi pedig azzal beszéljük ki magunkat, hogy Szentséged döntését várjuk.

Az újságok szerint nemcsak az oroszok, hanem a poroszok és bajorok is szükség esetén Ausztria segítségére fognak jönni. Néhány nap óta itt tartózkodik Berg orosz tábornok s ezért gróf Medemmel egy percet sem lehet beszélni.

Pipitz a bánról azt mondja, hogy rövid ideig Zágrábban volt és Eszékre ismét visszatért. Ismételve közöljük véleményünket, hogy *a bánnal tanácskozzék és ő nyomatékos előterjesztést tegyen,* vagy Önnel együtt, vagy egymaga, s azt hisszük, nem lesz eredménytelen. Az újságokban az áll, hogy Miklós cár Olmützbe jön.

778.

Nagybecskerek, 1849 május 5.

Perczel Mór tábornok jelentése Kossuth kormányzóhoz; tudatja Jellačić bán lejövetelét és a délvidéki lakosság állapotát.

Eredeti irat. Budapest. Kormányzói iratok. 1849. 6825. sz. Érk. május 10 én.

E napokban, ha csak Bácsból nem nyerek dunai átkelési jelentést, Pancsován leszek... Bácsból folytonos tudósítások

érkeznek, hogy Jellasich a Duna mellett lefelé tart... ez baj lenne, ha Bácsba valami nagy császári erő tétetnék át, mert három erőnek megfelelni alig leszek képes. Ez esetben Bácsba kellene sietnem; Bánságot elhagyni, ami Bem tábornagy állását veszélyeztetné...

A rácság lassanként kezdi megadni magát, a rablókat szigorú elzárással lassanként fékezni kezdem, de természetesen itt csak önkénnyel lehet boldogulni. Az éhező népségnek mindenütt engedtetek kisebb mennyiségű gabona- és marhavitel, úgy hogy már az elhagyott és kirabolt Bács és bánsági magyar helyek visszatelepülnek és szántanak, vetnek. Csak isten engedje, hogy meg is védhessem a szép darab visszafoglalt földet.

A szerb hadak alkudozási lépéseket kezdenek Ausztria ellen. Tenni fogom azt, mit hazánk érdeke — mely még mindig veszélyeztetve — s mit a humanitás parancsol, természetesen az integritás óvása mellett.

Kossuth erre 1849 május 11-én közlé Perczellel, hogy békekötést a nemzetgyűlés és minisztertanács tudtán kívül nem köthet; tehát Perczel sem bocsátkozhatik önhatalmúlag békekötésbe.

779.

Uzdin, 1849 május 5.

Puffer ezredes átveszi az osztrák-szerb csapattest vezényletét és ezt kiáltvánnyal tudatja.

Fogalmazvány. Budapest. M. kir. hadtört. levéltár. Átvéve a bécsi hadi levéltárból. Detailakten des öst.-serb. Truppencorps. Fasc. 176. V. 10.

Nr. 2.

Zufolge hohen Erlass des k. k. 7-ten Militär-Distrikts und syrmischen Armeecorps-Commando bin ich mit heutigem Tage zum Obersten und Regiments-Commandanten ernannt.

Unter einem hat der Herr General-Major und Commandant des öst.-serb. Armee-Corps von Thodorovich mir eben den im Anhange mitfolgenden Befehl zugesandt, in welchem Hochderselbe das Bedauern ausspricht wegen seines durchaus geschwächten Gesundheitsverhältnisses das Ober-Commando dieses Corps nicht weiter führen zu können und mir zugleich bedeutet, dass ich dieses Corps-Commando im Auftrage des Distr. G. 7-ten Armee-Distrikts-Commando alsogleich zu übernehmen habe.

Meine Cameraden und Brüder! Es ist nicht die Zeit viele Worte zu sprechen. Es ist die Zeit des Handelns! darum sage

ich Euch nichts, als dass trotz der schwierigen Umständen meiner Aufgabe entgegen gehe und nächst Gott auf Euch baue.

Todorovits 1849 május 5-én búcsúzott el. (U. o. 1849. V. 15.) Bilek ezredes jelentése szerint:

„Herr General Thodorovich ist heute morgens 7 Uhr, Herr Oberst Herdy gleich nach seinem Eintreffen gestern abends ungefähr um 11 Uhr von hier abgereist.

Herr Oberst Herdy sagt alles zur Überfuhr bei Orsova vorbereitet zu haben, nur fehle noch das Dampfschiff, — der Weg ist seitwärts des Dammes bis an der Donau ausgesteckt, so dass die Truppe gegen feindliche Geschütze ziemlich gedeckt ist." (U. o. Fasc. 176. 1849. V. 31.)

780.

Zimony, 1849 május 6. és 7.

A zimonyi rendkívüli gyűlés határozatai a pátriárka és a hadvezetőség ellen.

Másolat. Karlóca. Djejanija. 1849. No. 766. Közölve: Vjesztnik. 1849. br. 26. és 34.

Протоколь.

Дана 24. и 25. Априлія 1849. год. у дому магістрата Земунскогъ, сабрали су се Представници Народа Войводства Сербіе:

Членови Окружн. Одбора земунскогъ имено: Димитріе Петровићъ, председатель, Јованъ З. Јовановићъ, Ђорђе А. Соларъ.

Посланици из окружія Румскогъ, по гласу пуномоћіа: Константинъ Богдановићъ, Никола Чаркачићъ, Теодор Маринковићъ, ЈованъМаксимовићъ,СимеонъКритовацъ,ПетаръЛакићъ,Михаилъ Михаиловићъ, Михаилъ Коићъ, Теодоръ Ненадовићъ, Коста Јоанновићъ, Радованъ Орловићъ, Танасіе Кулићъ.

Посланици из окружія Иринкогъ: Јованъ Суићъ, Сава Поповићъ, Павелъ Живановићъ, Сава Станковићъ, Михаилъ Симеоновићъ, Стеванъ Томићъ.

Посланици из окружія Шидскогъ: Јованъ Неделковићъ, Сава Марковићъ, Ігнатъ Симеоновићъ.

Посланици из округ. Митровачкогъ: Танасіе Поповићъ, Адамъ Хаџа Пантелићъ, Јованъ Поповићъ, Никола Томашевићъ, Петаръ Петровићъ.

Посланици из окружія Панчевачкогъ: Докторъ Пеичићъ, Никола Алексићъ, Васіліе Живковићъ, Димитріе Живановићъ, Максимъ Слаовићъ, Живко Барићъ, Илиа Милосавлевићъ, Петаръ Кранчевићъ.

Прочитано є юче учинѣно Светомъ Патріарху представленіе горе означени петъ посланичества и то овде приложено. Затимъ є прочитано представлѣнѣ панчевачкогъ окр. Одбора такођеръ овде приложено и у смислу иста предложенія заклучено є:

1. Да се скупштина народна што пре сазове, и налаже се конференцији, коя є услѣдуюћемъ пункту наименована, да што се држана скупштине сазива нѣногъ рока тиче, све оно што дана одъ носиляюћи општина упутсвія и општа желя и добро народно изискивало, и за нуждно и добро налазило буде и то подъ своимъ собственимъ одговоромъ (коме у случаю набреженія подпадаю) у име посиляюћи Општина заклучити и извршити имаю.

2. Да из узрока тога, што є правителство Воиводства Сербіе, коє изъ небреженія лични, коє збогъ неповольни обстоятелства рата са свимъ скоро изчезло, да не би данашньемъ даномъ, гди су тако важни потреси Народъ нашь забунили, исти народъ безъ свога од самога нњеговогъ Величества одобраногъ Правителства остао, скуплѣни овде представници одабрали су, поредъ дѣйствуюћи правителства Членова іоштъ следуюћа лица а имено: 1. Павла Риђичкогъ, 2. Стевана Петровића, 3. Константина Богдановића, 4. Јована Бадрлицу, 5. Стевана Бранковачкогъ, 6. Арона Јоцића, 7. Ђорђа Пантелића, 8. Николу Войновића, 9. Василога Живковића, 10. Вас. Васиљевића, 11. Димитріа Живановића, 12. Саву Поповића, 13. Николу Томашевића, 14. Анастасија Поповића.

Овима лицама надлежаће власть Народногъ Правителства по свимъ нѣговимъ струкама, као што є до долазка блажено почившегъ воиводе постояла управљавати и одржавати тако: да безъ исте конференціе никакву и наймањѣ дипломатичну струку Свети Патріархъ Управитель и остало правителство не сме оправљати; изјаснуюћи напредъ свакій онай коракъ за не законъ и самовластанъ и Народъ Воиводства Србіє необвезуюћи, у кою се иста конференција предварително не би согласили. По особъ пакъ. а) Будући є примлѣно да є Народъ Войводства Сербіє непріятелскимъ доношеніяма (коя на послѣдку само су на ползу Мађара наменута) кодъ ньеговогъ Величества Цара у подозреніе приведенъ, у слѣдству чега — по системи Србима слабо приятелюћегъ княза Виндишгреца, — онаке су мѣре одъ високочайшегъ мѣста, противъ Србскогъ Народа ниспослате, какве су само противъ бунтовника Мађара за стопима побѣде предузимате, као што су: военна изслѣдователна комисіа, воєни командантъ, комисари, — да се Ньеговомъ Величеству адреса именомъ целогъ народа войводства Србіе пошлѣ, и укинуће тій неприлични мѣра, за пріятелскіи Цару, и Нѣговомъ Оружію

ревнуюћи народъ Србскіи, испроси: и тако по смислу царски Манифеста и високочайшій ручни писама привременомъ Србскомъ правителству оставлѣена власть не враћа се. б) Ово исто да се како Светомъ Патріарху тако и Г. Генералу Маіерхоферу обзнани и исти умоле: да они починуюћи оно височайше решеніе, коe ће на предузеһи тай путъ рекурса проистећи, што високочайше рѣшеніе противнимъ дѣланѣмъ непревенираю, но одъ свакогъ упражненія нове власти изъ начала воeвана кнеза Виндишгреца изтекше меѣутимъ уздрже се или зато што e у найновіe сва та система пала.

3. Наравно разуме се да горенаименовата конференција у точки другой означена по началама майске скупштине 1848. год. дѣствовати исти начала држати се: Слѣдователно како се Светимъ Патріархомъ, у колико исти начела држао се буде соглашавати се, тако и Г. Генералу Маeрхоферу, кои би као високій воeни чиновникъ на унищтенѣ Маћарскогъ бунта полезна предузимао на руци бити има, да би тако општини по могућеству согласіeмъ општегъ непріятеля Маћара гонити и укратити могли.

4. Што се октројаногъ Устава тиче, да Конференција Нѣговомъ Величеству увреде о своим точкама ремонштрира.

5. Не пропушта се овде у скупи изразити а заклучити, да Конференција о томъ настои, да се како генераль тако и полковникъ Херди, кои су пропасть народа Сербскогъ са народномъ Сербскомь войскомъ произвели и кои e Теодоровићъ, — на основу пуновластія одь стране Србскогъ правителства власть свою започео, предъ судъ войводства Србіе стави, у обште заклучую се да конференціа:

6. За све тачке, кое се овде числити не могу као и начине по своmъ благорасуђеню именомъ народа Србскогъ дѣствуe до прве велике скупштине, коіой ће одговорна бити.

Тако заклучено дана као горе:

(Подписи посланика.)

У Земуну, 24. и 25. Априла 1849.

Fordítása:

Jegyzőkönyv. 1849 április 24/május 6-án és április 25/május 7-én Zimony városházában a szerb vajdaság nemzetképviselői egybegyűltek:

A zimonyi kerületi bizottság (odbor) tagjai, névszerint: Petrovits Demeter elnök, Jovánovits Z. János, Szolár A. György. A rumai kerület meghatalmazott képviselői: Bogdánovits Konstantin, Vojnovits Miklós, Bogdánovits Péter, Csarkacsits Miklós, Marinkovits Tivadar, Makszimovits János, Kritovác Simon, Lakits Péter, Mihajlovits Mihály, Kojits Mihály, Nenadovits

Tivadar, Joannovits Koszta, Orlovits Radován, Kulits Tanaszije.

Az iregi kerület képviselői: Szujits János, Popovits Száva, Zsivánovits Pál, Sztankovics Száva, Szimeonovits Mihály, Tomits István.

A sidi kerület képviselői: Nedelkovits János, Markovits Száva, Szimeonovits Ignác.

A mitrovicai kerület képviselői: Popovits Athanász, Pantelits Hadsa Ádám, Popovits János, Tomasevits Miklós, Petrovits Péter.

A pancsovai kerület képviselői: Doktor Pejcsits, Alekszits Miklós, Zsivkovits Bazil, Zsivanovits Demeter, Szlaovits Makszim, Barits Zsivko, Miloszávlyevits Ilyés, Krajcsevits Péter.

Felolvastatott az öttagú küldöttségnek tegnap hozott és a pátriárka őszentségéhez intézett fölterjesztése[1], mely itt csatoltatik; ezután a pancsovai kerületi odbor szintén idecsatolt fölterjesztése olvastatott fel és ezek értelmében elhatároztatott:

1. hogy a nemzetgyűlés mielőbb egybehívassék és a konferenciának meghagyatik, melynek tagjai a következő pont értelmében kineveztetnek, hogy az összehívandó nemzetgyűlés határidejéről s mindarról, amit a községek utasításai, a nemzet közóhajai és java megkívánnak, szükségesnek és jónak találtatott, saját felelőssége terhe alatt (mely alá mulasztás esetén vonatnak) a községek nevében a határozatokat végrehajtani tartozik.

2. Azon okból, miután a szerb vajdaság kormányának tagjai, némely személy hanyagságából, mások a háború kellemetlen körülményei miatt, számban majdnem egészen lecsökkentek, nehogy a mai napokban, midőn ilyen fontos rázkódtatások nemzetünket forrongásba hozták és a nemzet az Őfelsége által elismert kormány nélkül maradjon, az egybegyűlt képviselők, a kormány mellett működő tagok mellé a következőket választották meg:

1. Rigyicski Pál, 2. Petrovits István, 3. Bogdanovits Konstantin, 4. Baderlica János, 5. Brankovácski István, 6. Jocits Áron, 7. Pantelits György, 8. Vojnovits Miklós, 9. Zsivkovits Bazil, 10. Vaszilyevits Bazil, 11. Zsivánovits Demeter, 12. Popovits Száva, 13. Tomasevits Miklós, 14. Popovits Athanász.

Ezen személyeket illeti a nemzeti kormányzat összes ágazataiban, amint az néhai vajdánk eljöveteléig fennállott; olyképen kötelesek igazgatni, hogy a föntemlített konferencia nélkül a pátriárka őszentsége és a többi kormánytagok semmiféle, még legcsekélyebb diplomatikai intézkedéseket sem tehetnek; előre kijelentvén, hogy minden olyan lépés törvénytelen és önhatalmú és a szerb vajdaság nemzetére nem kötelező, mely az

[1] Megjelent a Vjesztnik 1849. évi 25. számában.

említett konferenciában előzőleg egyetértően nem tárgyaltatott. Különösen pedig: *a)* miután a szerb vajdasági szerb nemzet ellenséges denunciálásokkal (melyek utóvégre csakis a magyarok előnyére tétettek) a császár Őfelségénél meggyanúsíttatott, minek következtében Windischgrätz herceg a szerbekre nézve nem igen barátságos rendszere szerint legmagasabb helyről oly intézkedések tétettek a szerb nemzet ellen, amilyenek csak a győzelmek nyomán a lázadó magyarok ellen hozattak, úgymint: a katonai vizsgálóbíróság, katonai főparancsnok, biztosok, — elhatároztatik, hogy a szerb vajdaság egész nemzete nevében Őfelségéhez egy folirat terjesztendő ezen alkalmatlan intézkedések megszüntetése és a császárra, valamint a fegyver alatt álló szerb nemzetre barátságosabb intézkedések hozatala céljából; és a császári manifesztum és a magas kéziratok értelmében pedig kérelmezendő, hogy az ideiglenes szerb kormányra ruházott hatalom ne sértessék meg. *b)* Ez úgy a pátriárka Őszentsége, mint Mayerhofer tábornok úr tudomására hozandó, kik felkérendők, hogy becsüljék meg azon magas döntést, mely ezen megtétendő rekurzusra bekövetkezik és az ezzel ellenkező intézkedések ne preveniáljanak és az új kormány ellen, Windischgrätz herceg katonai elveiből kifolyólag cselekedni tartózkodjanak azért is, mert a legújabban ez a rendszer megbukott.

3. Magától értetődik, hogy a föntebb említett konferencia a második pont értelmében az 1848. májusi nemzetgyűlés elvei szerint köteles működni, következőleg amennyiben a pátriárka őszentsége ezen elvekhez tartja magát, vele egyetértően eljárni Mayerhofer tábornok úrnak is, aki mint magas katonai tisztviselő, a magyar lázadás megsemmisítésére a hasznos intézkedéseket megteszi, kezére járni, hogy így a közös magyar ellenséget lehetőleg egyetértően üldözhessék és leverhessék.

4. Ami az oktrojált alkotmányt illeti, a konferencia Őfelségénél a sérelmes pontok ellen tiltakozzék.

5. Nem mulaszthatjuk el valamennyien kijelenteni, hogy úgy a tábornok, valamint Herdy ezredes, akik a szerb nemzet és a rendezett szerb sereg tönkremenését előidézték, és Todorovits, aki a szerb kormány által teljhatalommal felruháztatván, a szerb vajdaság bírósága elé állíttassanak.

Általában elhatároztatik, hogy a konferencia:

6. mindazon tételekért, melyek itt fel nem sorolhatók, valamint a szerb nemzet nevében eljárásaiért a nemzetgyűlés idejéig felelős lesz.

(Következnek az aláírások.)

Ezen memorandumot az elégedetlen szerb gyűlés tagjai 1849 május 8-án adták át Rajacsits pátriárkának. Hasonló felterjesztéssel már április 29-én éltek, akkor a pátriárka türelemre inté a küldöttséget és megígérte a szerb

(45) Dr. Thim J.: Az 1848—49-iki szerb fölkelés története. III.

nemzetgyűlés egybehívását. (Vjesztnik. 1849. br. 25.) Miután a pátriárka nem adott érdemleges választ, az összegyült képviselők május 13-án egy nyilatkozatban óvást emeltek eljárása ellen. (Pap D., Okmánytár. II. k. 444—445. l. és Djejanija. 1849. No. 780.)

781.

Zimony, 1849 május 7.

Mayerhofer tábornok közhírré teszi főparancsnoki kinevezését és a katonai törvény fenntartását.

Másolat. Karlóca. Djejanija. 1849. No. 768.

No. 264/D. C.

Обявлѣнѣ.

Висока ц. кр. за Кралѣвину Угарску вісочайше наименована воєна верховна Команда, раздѣлила є кралѣвину съ придруженымъ досадъ ньой Землями, за време траюћегъ рата у седамъ воєнни Дістрікта и мене є за Команданта седмогъ воєногъ Дістрікта наименовала, и осимъ тога повѣрила міє и политичко-воєно руковођенѣ, Петроварадинске, Нѣмачко и Србско Банатске Регименте, као и Шайкашкогъ Баталіона, а нѣгово Величество нашъ наймілостивіи Царъ и Господаръ, высочайше наименовати є благоизволіо нѣгово Превозходителство Г. Патріарха Іосифа Раячића за народно опуномоћеногъ царскогъ комесара у србскомъ-аустрискомъ войскомъ освоєнимъ провинціалимъ Окружіяма, Сремске, Бачко-Бодрогске и Торонталске Жупаніє, као и Вршачкогъ Окружіа Темешке Жупаніє. За друга пакъ Окружіа Темешъ- и Крашовске Жупаніе наименовати ће висока воєна верховна Команда особите кралѣвске комисаре за камералне послове, за руковођенѣ обитель добра и за чуванѣ права фішкусова поставиће високо правителство особите Адміністраторе.

Я самь, нѣгово превозходителство, Г. Патріахъ као царски комесаръ и прочіи кралѣвскіи комесари упучени смо, да се у споразумѣнію за одржењѣ реда, мира и обезбѣђеногъ станя дѣламо, свима противозаконимъ намѣрама, крѣпко на супротъ станемо, и тако да радимо, како да се у назначенимъ областима духъ нужногъ повѣренния за обште усрѣлѣнѣ утврди.

Ја се нарочито осланямъ на искреность заузетогъ за добру ствaрь народа и у напредъ самъ іоштъ увѣренъ и свойскомъ подпомаганю нѣговомъ къ постиженю предпоставлѣне племените цели.

А да би се за заузетимъ досадъ єдностраношћу лицама, као и са онима, кои би се противъ свакогъ омишляя у політичне побуне уплели по поставлѣнимъ за садашнѣ ратно станѣ

начелима, збогъ преступленія и крвній ньиови дѣла поступатъ могло установіо самъ я у Земуну, гдѣ є садъ главни станъ, окружну средоточну испитуюћу комісію, коє ће задатакъ быти, особито крвна дѣла спіонства издаиства, споразумѣна съ непріятелемъ вербована за нѣга и подпомаганя нѣговогъ, подизаня войске или жителя противъ ньинѣ власти; раздраживанѣ народа єдногъ противъ другогъ, испитивати и осведочене крвне преступнике по строгости закона казнити.

Да би се добромислећи у своіомъ правама бранити могли, а зломисленицима и нѣномъ свестраномъ буђѣню, да би се крѣпко на супротъ стало, изречено є у слѣдству височаішій Манифеста одъ 3. Окт., 6-тог Нов. и 2. Дек., као и силомъ прокламація високе воєне верховне команде одъ 13. Нов. и 13. Дек. 1848. обсадно станѣ у Кралѣвини Угарской и сатим соуженій прекій судъ.

Премъ дасе цѣлій VII. воєни Дістріктъ као и назначене воєне пограничне области у ратномъ станю налазе, опетъ нисамъ намѣранъ исте при особито осведоченой ньиной привержености къ височайшемъ престолу, къ цѣлокупной Монархіи и народной ствари у обсадно станѣ поставити, но мислимъ да съ пуномъ правомъ изчекивати могу, да се нитко неће законогъ пута оставити. Али се мора іоштъ и то обштемъ знаню доставитъ, да у ратномъ станю горе наведени и подобни крвни преступници, по ностоєћимъ законимъ уредбама цѣлой строгости воєни закона подпадаю.

Држећи я за дужность мою ово обнародовати, надамъ се, да ће ово изванредно станѣ за мало трајати, и да ће се са уништенѣмъ буне у Кралѣвини Угарской оно законо станѣ наступити, коє є милостиво дарованимъ одъ нѣговогъ Величества Уставомъ на основу слободе, єднакости и равноправности свима народима свечано обећано.

Маіерхофер м. п.

Fordítása:

A Magyarország részére kinevezett cs. kir. magas katonai főhadparancsnokság felosztotta a királyságot eddigi csatolt országaival együtt a hadjárat tartamára hét katonai kerületre és engem a hetedik katonai kerület parancsnokává nevezett ki; ezenkívül rámbízta a péterváradi, a német- és illyrbánsági ezredek, valamint a csajkás zászlóalj politikai és katonai vezetését; legkegyelmesebb császárunk és fenséges urunk pedig Rajacsits József pátriárka őnagyméltóságát teljhatalmú nemzeti császári biztossá kegyeskedett kinevezni az osztrák-szerb hadsereg által elfoglalt szerémségi, bács-bodrogi és torontáli megyékbe, valamint Temes megye verseci járásába. Temes megye egyéb járásaiba és Krassó megyébe a magas katonai főhadparancsnokság külön

királyi biztosokat fog kinevezni; a közjavak és a kincstárügyek részére és a kincstári jogok védésére pedig a magas kormány külön adminisztrátorokat fog kinevezni.

Én magam és a pátriárka őnagyméltósága mint császári biztos és a többi királyi biztosok utasíttattunk, hogy a közrend és közbiztonság fenntartásáért és az összes törvényellenes szándékok ellen egyetértően erélyesen állást foglaljunk és úgy működjünk, hogy a nevezett területeken a szükséges bizalom szelleme a közérdekben megerősödjék.

Én természetesen a nemzetnek a jó ügyért való őszinte odaadására támaszkodom s már előre meg vagyok győződve, s hiszem az ő segítségével elérhetni a kitűzött nemes célokat.

Hogy azonban az eddig egyoldalúlag állást foglaló egyének, valamint azok ellen, akik minden politikai zavarokba avatkoznának a hadiállapot jelenlegi rendeleteivel ellentétben, kihágásaik és bűnös tetteik ellen eljárhassunk, Zimonyban, a mostani főhadiszékhelyen, egy központi kerületi vizsgálóbizottságot állítottam fel, melynek feladata lesz különösen a testi sérelmeket, kémkedést, árulást, az ellenséggel való egyetértést, az érte való verbuválást és támogatást, katonai és polgári fölkelést a hatóságok ellen, a népeknek egymás ellen való uszítását megvizsgálni és a beigazolt kihágásokat a törvény szigora szerint megbüntetni.

Hogy a jóérzelműek jogaikban magukat megvédhessék és a rosszlelkűeknek izgatásaik ellen erélyesen felléphessünk, az (1848) október 3., november 6. és december 2-i magas manifesztumokban, valamint a magas katonai főparancsnokság 1848 november 13. és december 13-i kiáltványaiban a hadiállapot Magyarországon és evvel kapcsolatban a hadbíróság kimondatott.

Noha az egész VII. katonai kerület, valamint a nevezett határőrvidéki területek hadiállapotban vannak, még sem szándékozom a magas trón, az összmonarchia és a nemzeti ügyek iránt tanusított hűség okából a hadiállapotot rájuk kiterjeszteni, mert azt hiszem, és teljes joggal elvárhatom, hogy senki sem fog a törvényes útról letérni. Azt is kell azonban közhírré tenni, hogy a hadiállapotban föntebb említett és hasonló bűnösök, a fennálló törvényes rendeletek alapján, a katonai törvények teljes szigora alá esnek.

Kötelességemnek tartván ezt közhírré tenni, reménylem, hogy ez a rendkívüli állapot csak rövid ideig fog fennállani és a magyarországi fölkelés megsemmisítésével ama törvényes állapot fog bekövekezni, mely az Őfelsége kegyelméből megadott alkotmány, a szabadság, egyenlőség és egyenjogúság alapján valamennyi népeknek ünnepélyesen megígértetett.

782.

Debrecen, 1849 május 7.

Fülöp Lipót képviselőt és Hertelendy Miksát Kossuth Lajos kormányzó biztosokká nevezi ki.

Fogalmazvány. Budapest. O. L.; H. B. 1849. 6535. a.

Ezennel tudósíttatik [Bem] altábornagy úr [és Vécsey, Perczel tábornokok] miszerint Fülöp Lipót képviselő Krassó, Hertelendy Miksa, Torontál megyékbe biztosokul kineveztettek, Csernovits Péter temesi főispán pedig megyéjében hivatalos működésének megkezdésére utasíttatott; mihez képest hivatalosan felszólíttatik altábornagy úr az iránt, hogy miután a kormány nevezett teljhatalmú biztosai, az illető megyék politicai kormányát ideiglenesen által vették, úgy az administracionális, mint a törvénykezési s különösen a financialis ügyek vezetését [egészen a hadvezéri körön kívül állónak,[1] azoknak intézését az illető miniszter úrnak rendelkezései szerint a polgári tisztviselők felelős eljárására tartozónak tekintse].

Hogy ha az illető kormánybiztosok [s polgári hatóságok] intézkedéseik végrehajtására katonai erőt szükségeltetnének, azokat kiszolgáltatni [s általában velök egyetérteni szíveskedjék].

783.

Bécs, 1849 május 8.

A bécsi szerb küldöttség értesíti a pátriárkát, hogy a minisztérium kérdéseket fog hozzájuk intézni és Jellačić bántól függ a szerb kérelmek sorsa.

Másolat. Karlóca. Djejanija. 1849. No. 770.

Прекјучер смо били код Министра Баха, као заступника јошт једнако болујућег Г. графа Стадиона, ту смо се јошт понајбоље о наши дели разговарали, јербо је међутим Г. Министер и наше предложеније од Г. Штатс-Секретара Пипица добио и читао Из прва је почео одбијати, све једнако на мутно и неизвестно садашње стање у Угарској и склањати нас на стрпљеније. Али кад му ми настависмо у каковом се стању напротив тога наш народ налази, који ево оће да буде година дана како крвави бој води за слободу и одржање целокупности Монархије и већ оће да изнемогне; коме дакле није више до чекања,

[1] Kossuth sajátkezű toldása.

нити се више заваравати може, а кога нисмо ради конечно у очајаније довести! Кад му велим овако почесмо разлагати принуђен се нађе и сам признати: да ствар није советно на даље одлагати, и обећа нам да ће таки о том јошт једанпут с Г. Стадионом говорити и настојати да нам вопросе, које нам Министериум у овом призренију на изјаснење дати намерава, и о чем смо таки већ при первој конференцији с Г. Стадионом разговор имали који дан соопшчи. Јербо у разговору смо нарочито били и то навели, да нам се чудно види зашто да се од овог правца одступа, који је у првој конференцији већ самим Г. Графом Стадионом определђен, и може бити само болести његовом заустављен, али забачен сасвим нити може бити, нити треба да буде, што би тим морао се цео наш позив осујетити, а то мислим неможе намера бити ц. к. Министерства.

Ми ћемо дакле настојати на тим сад, да од ове вопросе што скорије добијемо, таки на њи у согласју с нашим наставленијама одговоримо и по том било трактат даље наставимо, било конечно решеније ургирамо.

Међутим приметили смо и овом приликом, да Министерство намерава и друге Народе сврху наших захтевања преслушати. Ми смо истина узгредно, као што је он ово навео — Г. Министру одговорили да ми неможемо увидити преко чега би се имали овде онде по простору Војводовине расејати, Новоселци највише Немци може бити преслушавати (јербо Мађара је мало, а Буњевци, Хрвати, Словаци, ваљда су то исто што и ми) — и Г. Министер видио се као с овим нашим примећанијем задовољавати, с тим више: Што смо таки додали, да се по себи разуме да Принцип равноправности Националитета и код нас, као што се другчије и неда мислити in salvo остаје, и надамо се да ћемо моћи, на овај вопрос кад нам га и ако нам га предложе и пространије одговорити, али при свем том налазимо да је нуждно било споменути Г. Генералу Мајерхоферу да је он кроз овај свој инцизум (Јербо ово овако управ стоји у његовом предложенију које нам је овде показиво) само као што се каже црв Министерству у главу метио, да је дакле дужност његова гледати како да то поправи, које мислимо лако ће му за руком поћи, само нек узме последње време како су се Немци у Банату поводили, где су регрути које је Г. Рукавина за Царску војску пописивао, Кошуту шиљали, и чим се мало срећа од царске војске код Пеште окренула, као што се јавно говори Мађарске Барјаке повадили и духом Мађарским наново дисати почели. Ми смо то исто такођер Г. Министру приметили и јасно му пред очи изнели, шта би покрај овог из таког преслушања друго следовати могло; него да Немци кажу да воледу с Мађаром него с Србима бити. —

А што је највише нужно, мислимо то је, да Бан от своје стране предложеније учини. Ово ће уверени смо свим сумњама и свом затезању крај учинити, јербо гдигод дођемо, и код сваке прилике то је једна реч коју чусмо: Бан има поверење цара и народа, он ће сигурно онако радити као што ће за обоје добро бити; и штогод буде Бан предложио Цар ће безусловно примити; тако говори Кулмер, тако Бах, тако Пипиц и тако једном речи сви, и зато не престајемо В. Св. да нарочито изволите гледати свакојако Г. Бана склонити да ово предложеније колико је могуће, скорије поднесе. То ће нам дело наше несравнено ускорити и потпомоћи нас.

Јучер смо добили од браће наше Хрвата њихово предложенаје које су они прекјучер Цару предали. Прилажемо га овде В. Св. и нама смо копију узели.

Цар остаје овде; кроме ако не оде мало к војсци, као што се говори, који дан ћемо му и ми с нашим жељама претстати. Говорилии смо већ и о том с Г. Кулмером, који је и кад су Хрвати код Цара били присуствовао. Ми смо мислили с њима заједно ићи; али нам он (Кулмер) примети да ће боље бити поособ да идемо: Јербо и захтевања имамо сваки своја. Ми ћемо молити Њ. Величанство, да међутим барем Наслов Вел. Војводе, верног свог и толико за Трон и целокупност Монархије пожертвоватог се народа Српског прими, и по тому Војводовину Србију као високи њен регенатор за особити Кронланд определи и изрече.

О успеху нећемо пропустити В. Св. таки ако буде потребно и штафетално известити.

У Бечу, 26. Апр. — 8. Мај. 1849.

Депутирци Војводовине Србије
Јован Шупљикац с. р., Јаков Живановић с. р.

Fordítása:

Tegnapelőtt voltunk Bach miniszternél, aki a még mindig a betegeskedő Stadion grófot helyettesíti; vele még leginkább tudtunk ügyeinkről beszélni, mert közben a miniszter úr Pipitz államtitkártól megkapta a mi fölterjesztésünket, melyet el is olvasott. Eleinte elutasítólag viselkedett a magyarországi mostani zavaros és bizonytalan helyzetre utalva és minket türelemre intve, de amikor mi megmagyaráztuk, hogy a mi nemzetünk ezzel szemben milyen helyzetben van, mely majdnem egy éve véres harcot folytat az összmonarchia szabadságáért és fennmaradásáért s már elcsüggedni készül, ezért tehát az már nem várhat, sem többé nem lehet megtéveszteni és melyet nem akarunk a végső kétségbeesésbe juttatni. Amikor így elkezdtük ezt meg-

magyarázni, kénytelen volt maga is elismerni, hogy nem tanácsos az ügyet elodázni s megígérte, hogy erről azonnal Stadion gróffal fog még egyszer értekezni s azon lenni, hogy a kérdéseket, melyeket a minisztérium etekintetben hozzászólás céljából valamely nap átadni szándékozik s melyekről azonnal már Stadion gróffal folytatott első megbeszélésünk alkalmával tárgyaltunk, valamely napon közölni fogja. Az értekezleten természetesen azt is felhoztuk, hogy csodálkozunk azon, miért hagyatik el ezen irány, mely már a Stadion gróffal folytatott első értekezlet alkalmával kimondatott és csakis betegsége által hagyatott abba, de teljesen el nem vethető, de nem is szükséges, mert ezáltal egész meghívásunk meghiusíttatnék, már pedig, azt hiszem, ez nem lehet a cs. k. minisztérium szándéka.

Mi tehát most azon leszünk, hogy a szóban forgó kérdéseket mihamarabb megkapjuk és utasításainkkal összhangban azokra azonnal feleljünk és ezután vagy a tárgyalásokat folytassuk, vagy a végleges elintézést sürgessük.

Ezen alkalommal azt vettük észre, hogy a minisztérium más nemzeteket is szándékozik óhajaink iránt meghallgatni. Mi ennek határozottan ellentmondtunk a miniszternek, hogy mi nem láthatjuk be azt, miért kell a vajdaság területén ezt tudatni, legföljebb az újabb német telepesek volnának meghallgatandók (magyar csak kevés van, a bunyevácok, horvátok, tótok pedig egyvéreink) s a miniszter megelégedni látszott ezen megjegyzésünkkel, annál inkább, mert azonnal hozzátettük, hogy magától értetődik, hogy a nemzetiségek jogegyenlőségi elve nálunk is, hiszen az máskép el sem gondolható, in salvo fennáll; reméljük, ha ezen kérdésre, ha azt elénk fogják terjeszteni, arra részletesebben fogunk felelhetni, de mindenekelőtt szükségesnek tartjuk Mayerhofer tábornok úrnak fölemlíteni, hogy ő evvel az „incisumával“ (mert ez tényleg a nekünk felmutatott emlékiratban foglaltatik) úgyszólván szöget ütött a minisztérium fejébe s így az ő kötelessége lesz ennek jóvátétele, ami neki nem fog nehezére esni, ha a Bánságban a németeknek az utóbbi időben tanusított magaviseletére visszatekint, akik a rekrutákat, kiket Rukavina úr a császári sereg részére összeírt, Kossuthoz küldték s amint a császári sereget egy kissé a szerencse Pestnél elhagyta, mint nyiltan beszélik, azonnal kitűzték a magyar zászlókat és magyar szellemben kezdtek fellélekzeni. Ezt mi a miniszter úrral is közöltük és erre világosan rámutattunk, mi más következik ebből, minthogy a németek azt hangoztatnák, hogy inkább akarnak a magyarokkal lenni, mint a szerbekkel. S ami legszükségesebb, nézetünk szerint az, hogy a bán tegye meg a maga részéről előterjesztését. Evvel véget fog vetni minden kételynek és akadékoskodásnak, mert ahová is megyünk, minden alkalommal ugyan-

azt halljuk: a bán a császár és a nemzet bizalmát birja, mindenesetre úgy fog cselekedni, hogy az mindkettőnek javára fog szolgálni s amit ő előterjeszt majd, azt a császár ellentmondás nélkül el fogja fogadni. Így beszélnek Kulmer, így Bach, Pipitz egyszóval valamennyien és ezért szakadatlanul kérjük Szentségedet, hogy mindenesetre igyekezzék a bánt arra birni, hogy ezen előterjesztését a lehetőséghez képest mielőbb beadja. Ez a mi működésünket hasonlíthatlanul fogja siettetni és előmozdítani.

Tegnap kaptuk meg a horvát testvérek előterjesztését, melyet tegnapelőtt a császárnál benyujtottak. Ezt mellékeljük Szentségednek és részünkre másolatot készítettünk.

A császár ittmarad, kivéve ha esetleg rövid időre nem megy a hadsereghez, amint hallatszik; valamelyik napon mi is be fogunk nála mutatkozni óhajainkkal. Erről is beszéltünk már Kulmer úrral, aki a horvátok császári audienciájánál is jelen volt. Velük együtt akartunk menni, de Kulmer jobbnak vélte, ha külön megyünk, mert mindegyikünknek mások az óhajai. Megkérjük Őfelségét, hogy hű, a trón és a monarchia egységéért annyi áldozatot hozott szerb nemzetnek fővajdai címét vegye fel, és ezután a szerb vajdaságot, mint magasztos regenerátora, külön „Kronland"-nak nyilvánítsa.

Az eredményről nem fogjuk elmulasztani Szentségedet azonnal, szükség esetén staféta útján, értesíteni.

784.

Zimony, 1849 május 8.

Mayerhofer tábornok jelentése Schwarzenberg osztrák miniszterelnökhöz a belgrádi lengyel emigránsok forradalmi mozgalmáról.

Wien. St. A. Gesandschaftsarchiv. Consulat Belgrad. Berichte.

... Die Propaganda der Polen[1] spricht und handelt offen in Belgrad, wo seit kurzem ein Zentralpunkt derselben gebildet ward, über dessen Mitglieder mir erst vorgestern ein Brief vom 30-ten April vom Ministerium des Inneren zugekommen ist. Ein Wort des russischen General-Konsuls[2] hätte sonst genügt, diesem Treiben ein Ende zu machen, und zumal unter den gegenwärtigen Verhältnissen. Es muss *sogleich* ein energischer russischer General von Wien in besonderer militärischer Mis-

[1] Lásd a 765. számú iratot a III. k. 672. lapján.
[2] Danilyevszkij orosz főkonzul paralizisben megbetegedett.

sion nach Belgrad geschickt werden, welcher der noch gut gesinnten Regierung in Serbien imponiert, sonst ist viel riskirt; der Befehl des Kaisers darf hiezu nicht erwartet werden, sondern Graf Medem und die russische Militärrepräsentation in Österreich müssen zu dieser Mission unverweilt die Hand und die neue Allianz den Anlass bieten.

Hier in Semlin hat sich schon eine Gegenregierung wider den Patriarchen und zum Theile wider mich zu bilden angefangen, und zum grössten Unglücke hat mir gerade vor zwei Tagen eine unbegreifliche Verfügung des Hauptquartier des Banus zwei auf der Save herbeieilende Bataillons entzogen und auf mehrere Tagmärsche entfernt, so dass ich ohne irgend einer Truppe mit einem grossen Parke, ansehnlichen Munitionsreserven und der einzig erreichbaren Verpflegs-Vorräthe hier dem an die Donau bei Pancsova vordringenden Feinde und der Revolution im Inneren, welche sich schon gestern in einem frechem Programm ausgesprochen hat, — gegenüber stehe.

Ich habe jedoch schon zweckdienliche Massregeln ergriffen und hoffe bis zur Ankunft der Truppen, welche wiederholte Kouriere herbeirufen, Widerstand leisten zu können.

785.

Pancsova, 1849 május 8.

Perczel tábornok a belgrádi szerb kormánnyal a függetlenségi nyilatkozatot közli és a visszamaradt szerbiai önkéntes csapatok visszahívását követeli.

Másolat. Karlóca. Djejanija. 1849. No. 775.

Copia.

Vom vereinigten Bacs-Banater Armee-Commando. An eine hochlöbliche fürstliche serbische Regierung in Belgrad. Feldlager vor Pancsova den 8-ten Mai 1849.

Nachdem die siegreichen Heere des ungarischen Volkes die zur ungarischen Krone gehörigen Ländertheilen, als Siebenbürgen, Bacska und Banat wieder rückeroberten, Pesth, die Hauptstadt des Landes wieder besetzten, und den Feind über die Grenzen zurückgeschlagen hatten, ja sogar die aus Italien gekommenen Verstärkungen vernichteten, hat die ungarische Nation sich vermöge des Nationalbeschlusses als unabhängiger Staat erklärt, und die Habsburgische Dynastie von der Königswürde ausgeschlossen.

Das ungarische Volk hat sich erklärt, mit allen Völkern im Frieden leben zu wollen, und dies wünscht es um so mehr

mit seinem ältesten und nächsten Nachbar, dem Fürstenthume Serbien, mit dem es durch gleichartige Interessen verbunden ist. Doch als Bürge dieses Friedens hat jede fernere Hilfeleistung den hier wohnenden räuberischen raizischen Bewohner durch serbische Truppen zu unterbleiben. Einer fürstlich serbischen Regierung wird ferners mitgetheilt, dass sich ohne deren Vorwissen noch immer in Syrmien und im Csaikisten-Distrikte mehrere Tausende bewaffnete fürstlich serbische Unterthanen unter Commando von angeblich fürstlich serbischen Offizieren Knićanin und Petrović befinden, welche am Kampfe gegen Ungarn theilnehmen, ohne zu wissen, dass selbe nur der österreichische Regierung als Werkzeug dienen, denn ihre Mitbrüder haben nicht von dieser Regierung, sondern nur von Ungarn, als einer für heiliges Recht und Freiheit kämpfenden Nation zu erwarten. Die gemeinschaftlichen Interessen wegen u. g. im Bezug auf Handel und Industrie, auf die bereits verwüsteten Landestheile, und um den ferneren Verwüstungen Einhalt zu thun, die Ländereien bebauen zu können, und der herrschenden Anarchie zu steuern, ist der Friede wünschenswerth.

Ungarn sieht im Bezug der Rückberufung, der sich in diesseitigem Gebiethe aufhaltender serbischer Miethtruppen nach Serbien einer baldigen Antwort entgegen.

Perczel Moritz m. p.

Perczel ezen levelét a belgrádi szerb kormány 1849 május 10-én kapta meg és a pátriárkának nyomban megküldötte azzal, hogy azoknak olvastassa fel, akik szüntelenül hirdetik, hogy a magyarokkal ki kellene béküIni.

786.

Crepaja, 1849 május 9.

Perczel tábornok jelentése Kossuth kormányzóhoz s a délvidéki helyzetről.

Eredeti irat. Budapest. O. L.; Korm. iratok. 1849. 7024. sz. Érk. május 15-én.

A május 7-i uzdini csata következtében és a mokrini, basahidi, melencei csaták folytán amúgy megfogyott és lehangolt egyesült szerb-rác császári sereg tökéletesen megsemmisült. És nemcsak Bánság, de a határőrség elfoglalása is ez által bevégezve.

A német-oláh határőrök és a tótok is legnagyobbrészt szétfutottak és haza takarodva, helységekként adják meg magukat. A bánsági nőstül, gyermekestül adá meg magát. Rettenetes egy látomás 4—5000 népséget látni, mely napról-

napra futva, mit sem evett; ezek szekereikkel, családjaikkal lakóhelyeikre parancsoltattak. Fegyvereiket a Dunán átkelt szerémi határőrök és császáriak vitték el. Pancsova küldöttsége már itt volt; a rácsága Zimonyba szökött. Ma délután a közelfekvő helységekben polgári igazgatás behozatala rendeltetik el, de ez csak községekként. A főigazgatás, ideiglenesen, míg a kormány nem rendelkezik, hadi leend.

Belgrádba, a szerb kormányhoz, egy levelet[1] küldök, illő megkereséssel, hogy a csajkás kerületben levő és magukat szerb fejedelmi seregnek címező serviánusokat visszaparancsolja. Tudatván vele a magyar had győzelmét, függetlenségi nyilatkozatát és béke fenntartására irányzott kormányzati elveit...

787.

Pancsova, 1849 május 9—11.

Perczel tábornok jelentése Kossuth kormányzóhoz és Klapka tábornokhoz a délvidéki helyzetről.

Eredeti jelentés. Budapest. O. L.; Korm. iratok. 1849. 7154. sz.

Mint már jelentém, az uzdini csata elhatározó volt, az ellenség kétfelé oszolva, vad futásban kerese menedéket. Nagy része, jelesen a föld népe és igen sokan a végvidéki, tót, oláh, német, a katonaságtól elvált vagy elmarada az ellenséges táborokból és haza vagy a szomszéd községekbe menekült. Alig harmada volt az ellenem álló erőnek képes a Temesen, Oppovánál a számukra készen gőzösökön és dereglyéken Szurduknál a Dunán elmenekülni.

Bene ezredes dandárjával Oppovára küldetvén, ott a rác földnéptől sok ezer kocsin megszámlálhatlan sokaságot talált és szorított meg. Férfi, nő, gyermek, Bánság- és Bácsból, kiket a csábító császári had nem engede magával a Dunán átkelni. Rettenetes sors érte e bűnös és szerencsétlen népséget, több napon át futva, éhezve, térdre hulla könyörgött kegyelemért. A férfiak csak nejeik és gyermekeik életéért könyörögtek, átkozva a császárt, a szerbeket és papjaikat. Miként az Uzdinnál elfogottak, eredeti lakóhelyeikre utasíttattak podgyászaikkal...

[Pancsován] a népség lelkesedéssel fogad. Az elfutott lakosságnak 8 nap szabatott a visszatérésre. Polgári igazgatás fog rendeztetni, míg az országgyűlés határoz...

[1] Lásd a 785. számú iratot a III. k. 714. lapján.

Az ide mellékelt újságokból hivatalosan tudatik, hogy az osztrák ház az orosztól segítséget kért és nyert... Ez való, mert ebben bízik a rácság is. Jött már eddig is egy szerb had Knityánin alatt ellenünk; szóval, mint sokszor mondám, a fő küzdelem csak most fog kezdődni.

Ma törökök által írék a belgrádi pasának a szerbek iránt. Fogára akarok tapintani...

Bemmel igen jó egyetértésben állok. De kijelentem, hogy parancs teljesítés hozzám nem fér, félek, hogy én és a sorsommal egy úton járó harc vészének előpostája. Szerencsétlen emberek. Engemet önnek utolsó levelei és az ideiglenes miniszternek ez utóbbi rendelete[1] lelkileg megsemmisít. Jellasich nem az én feladatom.

1849 május 11-én.

Igen szép, még én leszek felelős, hogy kis hadammal 100 ezernyi Jellasich hadát, átkelését miért nem gátlom meg. Ilyesmiket ünnepélyesen elutasítok magamtól...

Én be fogom a táborozást fejezni. Annyi gyáva és rabló nép, annyi élhetlen kormánybiztos, annyi ügyetlen főtiszt közt, óriási munkával, mindenütt magamat a legnagyobb vésznek kitéve, étel és álom nélkül, testileg, lelkileg szenvedve, tevék olyanokat, miként önnel, tábornok, évek alatt sem fognak tehetni. És ezen öntudatban, hogy a múlt év július, augusztus és szeptember hónapokban ön ellenében mentém meg a már akkor eljátszott hazát: nem törődve a bántalommal, még a csajkás kerület végképeni elfoglalására fogok pár napot áldozni és 14 nap után újra leteszem a főparancsnokságot...

Én előre protestálok azon gyalázatos ismételt bánásmód ellen, mellyel egy érdemetlen egyén mentése miatt engem merészlenek a móri csata miatt piszkolni...

788.

Tábori szállás, 1849 május első harmada.

Bem tábornok meghódolásra hívja fel a szerbeket.

Közölve: Belgrád, Szrpszke Novine. 1849. br. 42.

Ко побуђенимъ Народу Србскомъ на землѣ Мађарской обитательи!

Вы одъ године дана на ову благословену землю, коя се канань европейске зове, велику несрећу сте принели — вы сте

[1] Klapka ideiglenes hadügyminiszter 1849 május 8-án szemére veté Perczelnek, hogy Jellačićot a Dunán akadálytalanul hagyta levonulni. (Korm. iratok. 1849. 7243. sz. a.)

убили; вы сте харали, вы сте — — — — вы сте ову землю строгощу на жертву предали. Крвь невина маѓарска, Немачка и Влашка вопієть издоваздаяніє, я бы мого васъ истребити одъ лица землѣ, вы сте подъ моіой власти а я неѣу народе заблуждене касапити, но оѣу свима народима єдно постояно блаженство основати, коє блаженство само тако ѣете постиѣи, ако буднете се покорили Губерніяма Маѓарскогъ.

Отвратите се съ показаніємъ отъ стазе завращеніє ваше, кои сте до садъ ходили, предаите ми све ваше оружіє, присеагните ми подложеніє ваше подъ Маѓарскомъ конштитуціомъ и я оѣу вамъ опростити — а они што ѣе ду остати у ньину непокорность, быти ѣеду синови смрти.

Вы сте и сада подъ теажещу разбойничешкому подложени, па разсудите да таковъ бесный бой измеѓу сини єдногъ отечества, грозне на жертву коштує, разсудите далѣ, да наше отечество ове исте жртве приносити требовало, да се избави одъ тиранскогъ трона.

Мы смо побѣдили, и само постояни миръ може вамъ принети сладкій родъ мой єдной истинитой гражданской слободной: што скоріє вы дакле ко миру отвратите се буднете, толико скоріє будете причасници овой среѣи.

Изъ Полскога логера
Войводъ маѓарске и Єрдељске Трупе
Іосифъ Бемъ
Фелдмаршаль-лайтнантъ.

Fordítása:

Ti egy év óta ezen istenáldotta földre, melyet Európa Kánaánjának neveznek, nagy szerencsétlenséget hoztatok, mert ti gyilkoltatok, harácsoltatok, ezt a földet irgalmatlanul feláldoztattátok. Az ártatlan magyar, német és oláh vér bosszú után kiált és én titeket a föld színéről el tudnálak pusztítani, mert hatalmamban vagytok, de én nem akarom a félrevezetett népséget lemészárolni, hanem valamennyi számára állandó boldogságot teremteni, melyet csak úgy fogtok elérhetni, ha a magyar kormánynak meghódoltok.

Térjetek le tehát lázadástok útjáról, melyen eddig haladtatok, adjátok át összes fegyvereiteket, vessétek magatokat a magyar alkotmánynak alája és én nektek megbocsátok, azok azonban, akik engedetlenek maradnak, a halál fiai lesznek.

Ti most is a harctérnek vagytok alávetve és gondoljátok meg, hogy ilyen vad küzdelem egy haza fiai közt rettenetes áldozattal jár, gondoljátok meg, hogy hazánknak is ugyanezen áldozatokat kellett viselni, hogy a zsarnok trón alól felszabadulhasson.

Mi győztünk, de csakis az állandó béke vezethet át titeket kedves testvéreim az igazi polgári szabadságba, ha tehát minél előbb fogtok a békéhez visszatérni, annál előbb fogtok ebben a szerencsében részesülni.

789.

Debrecen, 1849 május 12.

Kossuth kormányzó Perczel tábornokkal közli koncentrációs haditervét.

Fogalmazvány. Budapest. O. L.; Korm. iratok. Debrecen. 1849—6917. sz.

A haza nevében kérlek, félre téve minden más tekintetet, higgy és hallgass arra, amit most mondok.

Az ellenség megerősödve, újabb invasióra készül. Jellasich Mohácsnál hidat vervén, kettős célja világos. Egyik a rácokkal Bácsban egyesülni, másik Pétervárad cernirozását a Duna bal partján effectuálni.

Ha te egész erőddel még mindig Bácsban volnál, Bem pedig Vécseyvel a Bánságban, nyugodt volnék, de így, midőn Bem is, a te sereged is eparpillirozva vannak s aluról Puchner 9000 emberrel, felülről Jellasich, középben a rácok, a fősereget pedig Buda tartóztatja, aggódom.

És kimondom meggyőződésemet, ha most kiki maga feje után indul s külön meg külön szerte húzva dolgozunk, *elveszünk okvetlenül*, mert Krakó felől orosz invasio is fenyeget.

Ellenben, ha az egészet felfogó tekintetből indulva, egy combinált irányban concentrice dolgozunk és minden apró foglalásokkal felhagyva, gyorsan concentricus hadjárást teszünk, három hét alatt *meg vagyunk mentve bizonyosan*.

Azért az isten és haza nevében kérlek, concentráljatok minden erőt, tegyétek semmivé Puchnert és a 3 corpusból (Bem, Perczel, Vécsey) vagy 6000 embert Temesvár és Arad cernirozására hagyva, a többivel által a Tiszán és ismét 4000 embert Szeged, Szabadkán hagyván, a többivel által a Dunán, így mentve van a haza, másként irtózatos baj következik. Dixi, salvavi animam meam. Ha szerte húzva, intéseimet nem követve, bomlásnak indulunk, győzedelmeink közepette, ën elmondom a nemzetnek, mi miatt jön bajba és mások hibáinak felelősségét magamra nem vállalva, resignálok inkább, mint sem örökös viszálykodások egyenlítései közt lássam a hazát elveszni. Isten áldjon.

790.

Belgrád, 1849 május 11.

Garasanin Ilyés belügyi főnök Knityánin szerb fővezérhez intézett levele, melyben a porta és a nagyhatalmak magatartását megrója.

Eredeti levél. Belgrád. N. B. Rukopisi. 1849.

За Русе незнамъ шта да вамъ кажемъ. Све новине бечке па и оне краковске новине говоре, да су Руси веђъ умаширали у грднимъ масама противу Мађарске. Шта више из Кракова са свимъ опредѣлено кажу да су онамо Руски квартиръ майстори приспѣли и спремаю заиру за еданъ корпусъ войске. Тако исто и съ други краєва говоре, али я іошъ само не могу да видимъ нигди манифестъ Цара Николая, па зато се и сумнямъ много о томе премъ да и они вама познати синођъ рекоще, да дођи морадy. Сигурно є пакъ то, да су руски Генерали Фрайтагъ и Бергъ приспѣли у Главни станъ Аустрискій и они ђе како новине веле налазити се поредъ цара Аустрискогъ, кои ђе бити Повелителѣ цѣлогъ тогъ воєваня. Цар є за иста у Бечъ дошо и ако є истина, да се є команде приміо, као, и што се є близу опасности примакао рекао би човекъ, да има нешто у што се узда а то ништа друго неби могло бити но Руси. Изъ Влашке намъ синођъ пишу да су Руски онамо Генерали, да су са свимъ пріуготовлѣни за маршъ и непрестано изгледаю на курира, кои ђе имъ заповесть донети, да иду на Мађаре. Єдни кажу, да се Руска войска изъ Влашке концентрира границама Ерделя, а єдне опет новине Бечке по писму из Лемберга веле да є оданде єданъ полковникъ Аустрискій отишао, кои ђе бити спроводникъ Руске войске, коя ђе у Ердель на три точке наступити у маси од 60. хиляда момака; исте новине опетъ новине далѣ веле по писму єдномъ изъ Буковина дає онамо предреченн Аустрискій полковникъ са петъ официра у той истой цѣли приспѣо. Єто то вамъ и тако о Русима знамъ и више ништа. Да, малъ не заборави. Г. Даниљевскій каже неверує да су іошъ Руси ушли, али да ђеду уићи морати. Све би ово я сматрао, да се неко страшило у нужди Мађарима чини, али што се є царъ усудіо дођи у Бечъ кадъ є найопасніє ондай и я долазимъ на ту мисао ето Руса. Ове ђе за кои данъ бити ясно. Кошутъ єднимъ манифестомъ и согласієм неке скупштине сбаціо је дворъ Аустрискій съ круне Мађарске и проглашава Народ мађарски са свимъ за не зависнимъ. Ово є чинимисе ђачки посо, єръ сотимъ є Мађарска ствар много више непријателя задобила, као што то и мађарски приятељи заклѣую. — Данасъ опетъ єдне новине веле да є Кошутъ овай

манифестъ покаявши се пореко, и тако ако ово истина буде ово циганско царство нiє дуго траяло. О Русима у кратко изреко што знадо садъ о Французима као што ме ви и питате. Французи по ньиномъ обичаю ништа iошъ опредѣлено не говоре єдно одѣленiє ньине войске отишло є у Римъ, но нема рѣшителногъ изясненiя о намѣри правителства, кою са овомъ войскомъ произвести жели. Исто тако рогуше се войске ньине на границама Италiянскимъ, но изъ свега то би се извести могло, да Французи само ако имъ се узмогне желели би ратъ избеħи. Оħелiй пакъ овай Руски покретъ на то принудити незнамъ, єръ ту да погоди треба єданъ валянъ дипломатъ а я то верујте нисамъ. Што се Италiє тиче она се колеба међусобно не престано и Сардинци угађаю се єднако са Радецкимъ па се не могу да угоде. И єдна и друга страна затегла па стои безъ попуштаня и докъ се не види шта ħе съ Мацарима бити, па ħе се неко после набаучити и тешко ономъ другомъ, кои се є у рачуну преварiо. Сардинци су као што Новине веле своє посланике, кои су уговарали конечни миръ, натрагъ одзвали, али опетъ не изяснили какву рѣшителну намѣру Двора. Тако одъ прилике за садъ стои, но и то биħе за кой данъ яснiє. О нашемъ великомъ Отоманском Царству шта да вамъ на питанѣ одговоримъ и самъ незнамъ. Буна, коя се є на граници кодъ Видина, или спрама Црноморскомъ окружiя догодила и о коiой самь вамъ чини ми се нешто писао утишала се одма безъ свакогъ готово квара. У прочемъ шта се у политики Турака кува нiє извѣстно. Они по себе ништа млого сами скувати не могу, него ħеду сигурно покрай нечiєгъ лонца чаркати ватру. Руски Генералъ и Ађутантъ царскiй, єданъ одъ валѣни люди, налази се у Стамболу са особитимъ некимъ Инштрукцiяма цара Николе. Говоре, дає он дошо да се договара за Влашку, други опетъ дає дошо обновити прiятелѣства съ Турскомъ, а треħи да се є тимъ прiятелѣство пореметило и Богъ те свети зна шта се не лаже, а држимъ, да iошъ нiє са свимъ извѣстно заниманiє овогъ Генерала, па да є и сама Порта у станю сакривати праве своє намѣре како мисли она предложена она Руска, коя iой се овимъ Генераломъ чине, примити. По свой прилици Порта види да є сваки у своє коло садъ оħе да прими, па се она свакомъ обеħава али ни скимъ ништа тврдо не везує нити се везати усуђує. Єднимъ словомъ Турска неби марила ништа добити а рада є оно задржати што има, па у той цѣльи игра єдну ролу да свима угоди како би кодъ свакогъ, а особито кадъ они, кои ячи остану, била препоручена. Она би сирота хтела, да се покаже како є наклона слободи и слободнимъ идеама па и таквимъ дворовима, а кадъ посмотри себе и свою грађу одъ коє є саставлѣна она се

ратосиля и слободе и свега ђаволства одъ новогъ света, па радо Русе гледа и слуша. Ми смо свагдаръ примѣчавали, да Турци са своймъ роћацима Мацарима млого симпатизираю. Ово истина нје се кодъ дипломацје ньине примѣтило, али кодъ овдашнѣгъ Паше са свимъ се већъ обелодани особито како Мацари у Панчево дођоше. Онъ є садъ удвоио своє протестацје противу наши самовольника што му већъ смешно изгледа овай поступакъ. Онъ тобожъ соглашава се съ нама да не треба съ Мацарима у сношенія никаква ступати, али таина сообщенія не прекидно съ ньима држи и то тобожъ мисли, да нико незна. Толико вамъ Турску одъ прилике познаємъ и у кратко вамъ кажемъ, али мого би се из овогъ велико тефтеръ написати. Стараћу се кадъ се Мацари одъ границе отераю, да читамъ єдну лекцію Паши, коя ће приватна и у шалу смешана бити, но нећу му ни садъ по гди што дужанъ остати. — Даклемъ Мацари ономадъ подъ Перцеломъ уђоше у Панчево, коє ви толико жалите. Мени є такођеръ то жао врло млого, али то се догоди и бадава је наша жалость они су већъ тамо. Први данъ кадъ су ушли, некакавъ Ритмайсторъ по двоица Панчевцима єдномъ Србину и єдномъ Шваби посло є єдно писмо на правителство Србско у комъ позива ове, да ступи съ Мацарима у добро комшиско сношеніє. Ови писмодоносительи имали су одъ истогъ Ритмайстора заповесть позвати пребѣгшій светъ изъ Баната натрагъ. Ови пређу у Вишньицу и почну онде пребѣгшій Народъ совѣтовати на повратакъ но мало изгинули нису, єръ є светъ съ наивећимъ огорченіємъ на ньи насрнуо; но вишньичкій кметови одбране ій одъ опасности и подъ стражомъ допрате ій овамо. Кадъ смо писмо прочитали заключено є било, да я овимъ посланицима кажемъ, да єданъ Ритмайсторъ нје имао пута писати о овако деликатномъ предмету єдномъ правителству друге државе, нити су то ньегови послови, но нека управля форпостима што є ньеговъ посо а то дѣло нека остави людима важніймъ и разумніймъ одъ нѣга. Ово самь я посланицима казо и одпустіо ій без свакогъ далѣгъ разговора. Юче у ютру самь ове одпустіо а синоћъ донесе Ахмет-Ефендиія єдно писмо одъ Перцела, коє біяше атресирано немецкимъ єзикомъ а тако и написано, као што є тако и оно прво било. На Атресу овогъ последнѣгъ писма стояше посредствомъ курира, зато одма упитамъ Ахметъ Ефендију камо куриръ, а онъ сигурно нје примѣтіо оно што за курира стои па каже, дає то некаковъ Турчинъ у Панчеву бившій донео, но я му покажемъ Атресъ и оно за курира а он се мало збуни, но опетъ остаде при томе, да є Турчинъ писмо донео. Ютрос самь опетъ навалице Стоилька слао те питао за курира самога пашу, но они єднако кажу дає то Турчинъ донео. И изъ овога можете заключити мутнѣ пашине

зато самь ово вамъ и написао. Копію писма Перцеловогъ ево вамъ овде прилажемъ. Нѣгово писмо примлѣно е кодъ насъ као увредително и зато е заклучено, да се ништа на ово не само писмено, но ни устмено не одговори, и да се сматра као и да га нема никако. Збогъ велики вода іошъ се еднако одонудъ Народъ превози; еръ Мацари немогу лако овамо до обале да дођу. Велику жалость ми очима гледамо у овомъ млого пребѣгавајућемъ Народу и дай Боже, да га скоро видимо нѣговимъ кућама повраћајућегъ се весела...

Іошъ то морамъ вамъ казати, да овде тако рећи сви, држе улазак Руски у Мацарски Ратъ као сигуранъ па готово и я самъ, премъ да іошъ имамъ неки сумньи, но кое несмемъ никомъ открити, да ми се не смеете...

Видите како пропаде Банатъ? Мислители дае то одъ силе мацарске, по момъ мѣнію никако, но збогъ политике Дворско-Маерхофске. Я мислимъ и за себе самь у томъ убѣђенъ, да се Маерхоферъ томе радуе; еръ Дворъ тако оће. И ону ретераду царске войске не сматрамъ я за побѣђену одъ Мацара и Поляка. Кадъ би Аустрія имала само Мацаре предъ собомъ, тукла би она ньи те іошъ како при свима польскимъ Генералима и Легіяма, али она зна, да би у таквой побѣди и Славени те найвише тріумфирали, то е она учинила свое уговоре скимъ треба, пакъ е онда напустила бунтовнике нека сатру оне, за кое е држала, да могу опаснiй бунтовници одъ Мацара постати, пакъ вели я ћу сатирући дѣйститене бунтовнике загушити и непремѣно предстоећу буну Славенску; еръ ћу ій исподъ ножа мацарскогъ избавити и запушити имъ уста некъ се задоволѣ што далѣ живе па одъ права што имъ дамъ и. т. д. Русію пакъ имаюћи за подпору, могла е слободно рескирати колико је хтела, а на Руско обећанѣ у томъ, могла се е ослонити што зна, да ће одъ сада ратъ наступити и противу слободе, кое Рускимъ интересима са свимъ млого ласка. Я іошъ мало мислимъ, да ће се избрисати оно име Народног Рата; еръ я дѣиствително, не примѣчавамъ но башъ видимъ, да Маерхоферъ воли нека се Мацаръ и одржи, само да се име Народа не споминѣ, већу дакле опасность у овомъ имену сматра него у Мацарима. Мени се чини Немци би оногъ часа озбилѣніе ратовали само, да еданпутъ ово име Народъ исчезне у Монархій. Видићемо оћели овако сваки веровати, али башъ и да веруе помоћи нема па бадава што артію брлямо. Поздравите тамо све, кое за кои данъ сматрамъ да се за Народну стваръ боре.

Fordítása:

...Nem tudom, hogy mit írjak Önnek az oroszokról. Az összes bécsi újságok és a krakói lapok is írják, hogy az oroszok már nagy tömegekben Magyarország ellen mentek. S mi több,

Krakóban egészen határozottan állítják, hogy oda a szálláselőkészítő tisztek már megérkeztek és egy egész hadtest részére élelmiszert előkészítenek; másfelől is ezt tudatják. Én azonban Miklós cár kiáltványát még seholsem látom és ezért etekintetben még kételkedem, noha az Ön ismerősei is mondták tegnap, hogy el kell jönniök. Az bizonyos, hogy Freytag és Berg orosz tábornokok az osztrák főhadiszállásra megérkeztek és, mint a lapok írják, az osztrák császár mellett lesznek, aki az egész hadjárat főhadparancsnoka lesz. A császár valóban Bécsbe érkezett s ha igaz, hogy a fővezérletet elvállalta s minthogy közel a veszélyhez ment, azt hinné az ember, hogy van, amiben bízhatik és ez nem lehet más, mint az oroszok. Oláhországból azt írják nekünk, hogy az ottani orosz tábornokok elkészültek az előnyomulásra és szüntelen várják a hírnököt, aki majd a magyarok elleni támadási parancsot hozza. Némelyek szerint az oláhországi orosz seregek Erdély határainál gyülekeznek, mások meg, a bécsi lapok, illetve egy lembergi tudósítás szerint, egy osztrák ezredes kíséretében az oroszok 60.000 emberrel három felől fognak Erdélybe betörni; ugyanezen lapban egy bukovinai levelező írja, hogy odérkezett az említett osztrák ezredes öt tiszttel ugyanolyan célból. Ennyit tudok az oroszokról és semmi többet. Majdnem elfelejtettem megírni, Danilyevszkij úr nem hiszi, hogy az oroszok már betörtek, de mindenesetre be kell nyomulniok. Úgy látom, mintha a szükségben rémíteni akarnák a magyarokat, minthogy azonban a császár elhatározta Bécsbe menni a legválságosabb időben, úgy én is azt gondolom, hogy itt vannak az oroszok. Néhány nap mulva majd kiviláglik ez. Kossuth egy kiáltvánnyal, egy gyűlés hozzájárulásával, az osztrák udvart a magyar koronától megfosztotta és a magyar nemzet teljes függetlenségét proklamálta. Diákcsínynek tekintem ezt, mert ezáltal a magyar ügynek csak több ellensége támadt, amint ezt a magyarbarátok is vélik. Ma megint egy újság azt írja, hogy Kossuth megbánva a manifesztumot, azt visszavonta s ha ez igaz volna, akkor ez a cigánycsászárság nem sokáig tartott. Az oroszokról amit tudtam, röviden megírtam s most az Ön kérdésére a franciákról szólok. A franciák, szokásuk szerint, semmi pozitívet még nem mondanak, egy hadosztályuk Rómába ment, de nincsen biztos hír kormányuk szándékáról, hogy mit óhajtanak ezen sereggel elérni. Az olasz határon másik seregük épp olyan megfigyelő állást foglal el; mindebből következtethető, hogy a franciák, ha csak lehetséges, a háború elől kitérni óhajtanak. Vajjon az orosz mozgalom erre fogja-e őket kényszeríteni, nem tudom, ezt csakis egy kiváló diplomata találhatja el, én pedig higyje el, nem vagyok az. Ami Olaszországot illeti, ott maguk közt folyton ingadoznak és a szardi-

niaiak Radetzkyvel tárgyalnak, de nem tudnak megalkudni. Mindegyikük megköté magát, nem enged s még nem látni, hogy mi lesz a magyarokkal; s végre is jaj annak, aki a számításában csalatkozott. A szardiniaiak, amint a lapok írják, követeiket, akik a végleges béke iránt tárgyaltak, visszahívták, de az udvar határozott szándékáról nem nyilatkoztak. Körülbelül így állanak most az ügyek, de rövid idő mulva ezek is tisztázódnak. Magam sem tudom, hogy mit írjak az Ön kérelmére a mi nagy ottomán császárságunkról. A forradalom, amely Vidin határánál, vagy a feketetengermelléki kerületekben keletkezett s amelyekről, azt hiszem, valamit már írtam Önnek, minden nagyobb kár nélkül elfojtattatott. Egyébiránt bizonytalan, hogy mit főznek a törökök politikai konyhájukban. De ők maguk mit sem tudnak főzni, hanem csak valakinek a bögréje körül fogják a tüzet piszkálgatni. Az orosz tábornok és császári szárnysegéd, egy igen kiváló egyén, Konstantinápolyban van, Miklós cár különös utasításaival. Némelyek azt állítják, hogy Oláhország miatt jött tárgyalni, mások meg, Törökországgal a barátságot megújítani, mások meg, hogy ez felboríttatott s a jó Isten tudja, hogy mit nem hazudnak össze; én azt hiszem, hogy ezen tábornok küldetése még nem egészen világos és maga a porta is képes eltitkolni igaz szándékait és úgy véli ezen orosz tábornok által tett orosz ajánlatokat fogadni. Mindenesetre látja a porta, hogy mindenki a maga körébe akarja most vonni és ennek folytán mindenkinek ígérget, de senkivel sem lép szorosabb összeköttetésbe s nem is határozza el magát. Egyszóval a porta sem törődnék vele, ha mit sem kapna és örül, ha megtarthatja azt, amije van; ezért játszik olyan szerepet, hogy mindenki meg legyen vele elégedve, de különösen azok, akik felülmaradnak. A szegény úgy tesz, mintha hajlana a szabadság és a szabad ideákhoz és ezekkel rokonszenvező udvarokhoz, de ha önmagára tekint és a maga konstrukciójára, a pokolba kívánná a szabadságot is, meg az új világ minden pokoli dolgait és ezért örül az oroszoknak s hallgat rájuk. Mi mindig azt tapasztaltuk, hogy a törökök magyar rokonaikkal nagyon rokonszenveznek. Igaz, hogy ezt nem vettük észre diplomáciájukban, de az itteni pasánál világosan meglátszott, különösen akkor, amikor a magyarok Pancsovára bevonultak. Ő most megkettőztette tiltakozását a mi önkénteseink ellen és szinte nevetségesnek tűnik eljárása. Ő részünkről állítólag helyesli azt, hogy a magyarokkal nem kell semmiféle összeköttetésbe lépni, azonban titokban folytonosan érintkezik velük és állítólag azt hiszi, hogy ezt senkisem tudja. Annyira-mennyire ismerem Törökországot, de erről, röviden szólva, lehetne egy nagyobb könyvet írni. Gondom lesz reá, ha a magyarok elűzetnek a határról, hogy őt meglec-

kéztessem, magánúton és tréfásan, de most sem maradok itt-ott neki adósa. Tehát a magyarok imént Perczel alatt Pancsovára bevonultak, mit Ön annyira fájlal. Én is igen sajnálom, de minthogy megesett, hiába sajnálkozunk rajta, mikor ők már ott vannak. Az első napon, mikor bevonultak, egy kapitány, két pancsovai útján, az egyik szerb, a másik német volt, a szerb kormánynak levelet[1] küldött, melyben ezt följhívja, hogy lépjen a magyarokkal jó szomszédi viszonyba. Ezen embereknek, kik a levelet hozták, ugyanazon kapitány meghagyta, hogy hívják vissza a Bánságból elmenekült népet. Ezek Visnyicára mentek és megkezdték a menekülteket rábeszélni, hogy térjenek vissza, de kevés híja, hogy pórul nem jártak, mert a nép a legnagyobb elkeseredéssel rájuk támadt. A visnyicai elöljárók azonban megvédték őket a veszedelemtől és fedezet alatt ide hozták őket. Mikor a levelet elolvastuk, elhatároztatott, hogy én ezen küldötteknek azt mondjam, hogy egy kapitány nem lehetett jogosult ilyen kényes tárgyban egy másik állam kormányának írni, nem is lehet ez a dolga, inkább parancsolgasson az előfogatosoknak, ami az ő feladata, ezt az ügyet pedig hagyja fontosabb egyénekre és nála okosabbakra. Ezt mondtam a küldötteknek minden további beszéd nélkül. Tegnap reggel bocsátottam őket el és este Achmed effendi Perczeltől egy német levelet hozott, német címzéssel, ilyen volt az első is. Ezen utóbbi levélen ez állott: „Futár útján" s ezért azonnal megkérdeztem Achmed effendit, hol van a futár és ő bizonyára nem vevén észre, hogy a futár meg van említve, azt mondta, hogy a levelet egy Pancsován járt török hozta, mire én neki megmutattam a címzést, mire ő kissé zavarba esve, amellett maradt, hogy egy török hozta a levelet. Ebből is következtethet a pasa fondorlataira s ezért írtam meg Önnek ezt. Perczel levelét másolatban itt csatolom. Levelét mi sértésnek vettük és ezért elhatároztatott, hogy erre mit sem felelünk, sem írásban sem szóbelileg s úgy tekintendő, mintha nem is volna. A nagy vízáradás miatt a nép még mindig átkel, miután a magyarok nem képesek a Dunapartra jönni. Nagy szomorúságban látjuk a népet nagy tömegben átkelni s adja Isten, hogy nemsokára láthassuk azt vígan hazatérni...

...Meg kell még említenem, hogy itt úgyszólván mindenki biztosra veszi az oroszok részvételét a magyarok elleni hadjáratban, sőt magam is, noha még vannak kételyeim, de ezeket senkivel sem közölhetem, nehogy kinevessenek...

...Látja-e, hogy pusztul el a Bánság? Azt hiszi Ön, hogy csak a magyarok erejétől? Az én véleményem szerint semmi-

[1] Lásd a 785. számú iratot a III. k. 714. lapján.

esetre, hanem Mayerhofer udvari politikája miatt. Azt hiszem, és magam etekintetben meg vagyok róla győződve, hogy Mayerhofer ennek örül, mert az udvar ezt akarja. És a császári sereg futását sem tekintem magyar vagy lengyel győzelemnek. Ha Ausztriának maga előtt csak magyarok lettek volna, bizony elverte volna őket, minden lengyel tábornokok és légionáriusok dacára, de ő tudja, hogy ilyen győzelem esetére a szlávok is leginkább hirdetnék a győzelmet s ezért szerződést kötött azzal, akivel kell, s aztán hagyta a forradalmárokat, hogy azokat semmisítsék meg, akikről hitte, hogy a magyaroknál is veszedelmesebb forradalmárok lehetnek s azon hiszemben: „én megsemmisítvén a meghasonlott forradalmárokat, elnyomom majd a bekövetkezhető szláv forradalmat is, mert én őket a magyarok kései alól felszabadítom, aztán betömöm a szájukat, elégedjenek meg azzal, hogy tovább élhetnek az általam adott jogokkal stb.". Oroszországot segítségül bírván, szabadon kockáztathatott amennyit csak akart és ebben az orosz ígéretre támaszkodhatott, mert tudja, hogy mostan a harc a szabadság ellen is megindul, ami az orosz érdekeknek teljesen hízeleg. Azt is hiszem, hogy a nemzeti harc neve is eltörültetik, mert én nem gondolom, hanem határozottan látom, hogy Mayerhofer szívesen látja a magyarok fenntartását, csakhogy a [szerb] nemzet neve ne említtessék, mert ezen elnevezésben nagyobb veszélyt lát, mint a magyarokban. Úgy tűnik nekem, hogy a németek azon pillanattól fogva szívesebben harcolnának, ha ezen „nemzet" elnevezés a monarchiából eltűnne. Meglátjuk majd, vajjon mindenki így vélekedik-e, de ha így is volna, segítség nincs és csak hiába firkálgatunk a papíroson. Üdvözlöm mindazokat, akikről tudom, hogy a nemzeti ügyért harcolnak...

791.

Zimony, 1849 május 13.

Rajacsits pátriárkának az osztrák minisztériumhoz intézett beadványa a szerb vajdasági követelések tárgyában.

Másolat. Karlóca. Djejanija. 1849. No. 781.

Schon die unter 4. März l. J. allerhöchst verliehene, und lange vor der dienstlichen Mittheilung theils durch andere Mittel und Wege dem Volke bekannt gewordene octroyirte Verfassung,[1] hat bei demselben, eine ausserordentliche Aufregung, Missmuth und Unzufriedenheit hervorgerufen, so zwar, dass

[1] Lásd a 693. számú iratot a III. k. 488. lapján.

ich bis zur Stunde nicht wagen dürfte, solche zu veröffentlichen, vielweniger die anbefohlene kirchliche Festlichkeit darob zu begehen.

Diese unheilvolle Stimmung suchten die vielen im Lande theils befindlichen, theils nach dem Abzuge der Magyaren zurückgebliebenen oder sich eingeschlichenen, Koschutischen Anhänger dermassen zu steigern, dass ich eine offene Aufruhr zu befürchten hatte.

Wenn man den Grund dieser gefährlichen Aufregung wissen will, so ist er in derselben octroyirten Verfassung zu suchen, zumal in derselben der Wojwodschaft Serbien, weder nach der Zahl ihrer Bewohner, noch nach ihrer Wichtigkeit, noch nach den alten und jüngsten Verdiensten und unersetzbaren ungeheuern Opfern und dem allerhöchsten Thron der angestammten Dynastie und um die Gesammtmonarchie wenig oder gar keine Richtung getragen worden, ja es ist ihrer kaum eine leise Erwähnung geschehen. Länder, welche in jeder Rücksicht, weit minder wichtig sind, werden in der Verfassungs-Urkunde, als Kronländer angeführt, zu Kronländern erhoben, während die Wojwodina Serbien das schwere Loos treffen kann, ihrem Todfeinde, ihrem Tyrannen Magyaren zum Fusschemel zu dienen und zur Beute zu werden oder im glücklichsten Falle von den zwei andern nächsten Kronländern Croatien oder Militärgrenze ins Schleptau genommen und ohne alle politische Lebenszeichen gezogen zu werden.

Weit wichtigern Grund zu Aufregung lieferte, der § 75 der octroyirten Verfassung, wodurch die Grenze zum besondern Kronlande erhoben, mithin der wichtigste Theil, der Kern von der Wojwodina losgerissen wurde.

Das Volk erachtet diese Massregel, für die unglücklichste, die es je getroffen hat. Denn nicht nur verliert die Wojwodina dadurch ihre beste moralische und physische Kraft, schrumpft zu einem ohnmächtigen Körper zusammen, der nicht im Stande ist dem leisesten Anstoss von wo er immer kommen sollte zu widerstehen, sondern auch wird dadurch die ohnehin so zerstückelte serbische Nation noch mehr zerbröckelt, sich mehr entfremdet, geschwächt, und, durch den Einfluss der mitwohnenden fremden deutschen, romanischen und magyarischen Elemente nach und nach gänzlich vernichtet, folglich eine der besten Stützen des Thrones untergraben. In Dalmatien leben nahe an 100.000 Serben; noch einmal so viel sind dort durch die römische Propaganda absorbirt worden, in der kroatischen Grenze, sind deren mehr als 270.000, im Kroatischen Prowinziale an 50.000, in der Slavonischen Grenze leben ohnegefähr 70.000, in slavonischen Prowinziale über 120.000, in mehr

als 20 magyarischen Gespanschaften von Tirnau, Komorn, Vesprim, bis Munkács und Debrecin, leben bei 30.000 dieser unglücklichen Nation, da dreissigmal soviel bereits Magyaren und Romänenthum in 160 Jahren bereits absorbirt hat. Bei 550.000 entfallen an die Wojwodina, wovon beiläufig die Hälfte auf die 4 Regimenter: Peterwardeiner, Deutschbanater, serbischbanater Romanbanater und das Tschaikisten Baon zu rechnen könnte. Sollten nun diese Militärdistrikte von ihr losgerissen werden, so bleiben ihr kaum 220.000 serbische Seelen übrig.

Hohes Ministerium! Diese Zerstückelung schmerzt diese Sr. Majestät stets treue und ergebene Nation tief, und sie fangt bereits an, an dem heiligen Worte Sr. Majestät, an der Gerechtigkeit und selbst an dem Schutze Gottes zu zweifeln, ja noch mehr Sie bereuet offen je mit den Magyaren in den Streit gerathen zu sein, das Schwert gegen dieselben gezückt zu haben, und so viele Millionen Habe und so viel Bluth für die Erhaltung, der allerhöchsten Dynastie und die Einheit der österreichischen Monarchie geopfert zu haben, wie nicht minder dass sie ihren Friedensanträgen vor und nach dem Manifeste von 3-ten October nicht Gehör gegeben habe.

Diese fatale Volkstimmung steigerte sich zur höchsten Erbitterung, das allerhöchste mir durch den Herrn Generalen von Mayerhofer überbrachte Handbillet von 2. Apr. d. J.[1] wodurch ich zwar speziell zum Bevollmächtigten Kommisären ernannt, mir jedoch mehr als die Hälfte der wenn nicht mit ausserordentlichen Vortheilen, doch gewiss mit seinen Nachtheilen für das Staatsinteresse bis dahin innegehaltene Administrations-Macht benommen wurde. Das VII. Militär-Distrikts-Kommando unter der Leitung des besagten Herrn Generals statt der allerhöchst verbürgten und durch das hohe Ministerium ddto 6. December v. J. Nr. 217/I. anerkannten innere selbstständigen Nationalverwaltung Wojwodina eingesetzt wurde, woraus sich des Volkes die Furcht bemächtigte, dass der im Lande der magyarischen Rebellen herrschende Belagerungszustand mit allen seinen furchtbaren Konsequenzen auch auf dieses treue für Se. Majestät und die Gesammtmonarchie blutende Volk ausgedehnt werde, wodurch endlich noch andere Kaiserliche Commissäre im Banate und in eigener Cameral-Administratur in Aussicht gestellt wurden, welches auf noch weitere Zerstückelung der von der Nation ergehofften Wojwodina vermuthen liess.

In dieselbe Zeit fielen die erneuerten feindlichen Invasionen in Bacska und Banat herbeigeführt durch täuschende Dis-

[1] Lásd a 738. számú iratot a III. k. 607. lapján.

positionen des Obersten Armeecommandanten, welcher das serbische Armeecorps vor Szegedin zu konzentriren befahl, die Vereinigung mit dem ersten Armeecorps in die nächste Aussicht stellend, während er unterdessen dieses Corps immer weiter gegen Pesth zurückzog ohne den serbischen Truppenkommandanten davon in Kenntniss zu setzen.

Hiedurch erhielt der Feind freie Hand die dem Falle nahe Festung Peterwardein zu verproviantiren und die Besatzung zu verstärken, das schwachbesetzte St. Tomaš zu nehmen, wie auch beide Corps-Abtheilungen in Zombor und Neu Kanizsa zum Rückzuge zu veranlassen, beide Provinzen mit Raub, Plünderung, Feuer und Schwert zu überziehen und grässlich zu verheeren. Es ist ein herzreissender Anblick, wenn man diese vor kurzem blühenden mit allerhand Reichtum erfüllten Städte und Dörfer betritt. Nichts als Schutt und Trümmer oder nackte Mauern starren dem Wanderer entgegen. Aber noch weit grässlicher ist der Anblick ihrer gewesenen Bewohner, welche unter den Streichen des wandalisch Feindesfallen entrinnen, wie wilde Thiere von herzlosen Jägern verfolgt in Rohr und Schilfwälder an der Donau und Theiss sich verkriechen, dort mehrere Tagen und Nächte ohne aller Nahrung und Leibesbedeckung, jeder Witterung ausgesetzt und dem Himmel zum Obdach, kauern und schmachten. Hier trauert die unglückliche Mutter über den Verlust oder das ungewisse Schicksal ihrer Kinder, nicht wissend, ob sie das Schwert des Feindes, oder der Wuth des Feuers gefressen, oder ob sie in der weiteren Welt in den Morästen der Donau nackt und ohne aller Nahrung herumirren, oder ob sie die Wellen des Stromes begraben haben. Hier rennt der Vater mit einem Kinde auf den Rücken und mit dem anderen am Arme verzweiflungsvoll mit zurücklassung seiner Gattin und seiner ganzen Habe dem Flusse zu, wo er in dessen Morästen eine sichere Zufluchtsstädte zu finden glaubt. Dort jammern hinfällige Greise von den Ihrigen verlassen, von Fluthen der Flammen umgeben, des Ausweges nicht kundig. Glücklich diejenigen, welche ihr Gespann bei der Hand hatten, und so viel Zeit gewinnen konnten, um ihre Kinder und etwas Habe aufpackten und davonrannten, noch glücklicher diejenigen, die das andere Ufer erreichen konnten.

Hohes Ministerium! Es ist keine menschliche Feder so begabt, welche das vom serbischen Volke erduldete Elend gehörig zu schildern im Stande wäre. Man erzählt von furchtbaren Scenen, unerhörte Grausamkeiten des wilden, entmenschlichsten Feindes, welcher in manchen Stücken die Rothhäute in den Wüsten Amerikas übertrifft. Szentkirályi, Beöthy, Perczel Moritz, Csuha, Molinary und ihre Konsorten, Kiss, Rózsa,

Damjanics etc. etc. sind Belsebube, wie sie die Hölle nicht geboren hat.

Ohne aller Übertreibung kann ich behaupten, dass sich mehr als 200.000 Serben auf der Flucht, theils in Baranya, theils in Slavonien, theils in Syrmien, theils im Fürstenthume Serbien und grossen theils noch in den unzugänglichen Rohrwäldern der Donau, oder in den Banater Sandhügeln, ohne Kleidung, ohne Nahrung und die meisten ohne Obdach, krank, hungrig und erstarrt befinden.

Soll nun dieses enorme durch so viele verkehrte Massregeln heraufbeschworene Unglück ein Volk, welches für seinen Kaiser, für sein gutes Recht, für ein untheilbares Österreich so grosse Opfer gebracht nicht erbittern? Soll in Erwartung seiner nichts als billigen Wünsche zu Grunde gehen? Soll es einen unheilbringenden magyarischen oder einer anderen Politik geopfert werden?

Nur ein ungerechter, das menschliche Geschlecht hassender Mann, nur ein Machiawelli kann behaupten, dass ein anderes Volk Österreichs verhältnissmässig mehr oder so viel für sein angestammtes Herrscherhaus, für die Rettung der heiligen Rechte, seiner Krone, für allerhöchst dessen Ruhm und für die Erhaltung des Gesammtstaates geleistet und gelitten hat, als das Volk der Serben! Was hindert nun die hohe Regierung Sr. Majestät, dieser treuen, dieser tapferen, dieser sich dem Wohl der allerhöchsten Dynastie ganz aufgeopferte Nation ihr Recht widerfahren zu lassen, die Wojwodina ins Leben zu rufen, zu bestättigen? Jetzt, wo die Rebellen Magyaren ihren rechtmässigen König entthront, seine Dynastie vertrieben, das Königreich Ungarn mit allen einst damit verbundenen Ländern von Österreich unabhängig erklärt haben. Soll man diese zu jeder Zeit rebellische Nation auf Unkosten anderer Nationen noch grösser, noch stärker machen wollen?? ist es nicht im Interesse einer gesunden Politik, sie so zu schwächen, dass ihr auf ewige Zeiten die Lust vergehet, sich gegen ihren König und Herrn aufzulehnen und auf andere Nationen, ihre Mitmenschen, ihre Mitbürger, sei es physisch oder moralisch Jagd zu machen? Ist es nicht Zeit diese Tartaren dem kultivierten Europa einmal vom Halse zu schaffen?? glaubt die hohe Regierung mit den Rebellen zu transigieren.

So denkt, so urtheilt, diese Befürchtungen hat das serbische Volk, so denken alle, die es mit Sr. Majestät, mit allerhöchst Sr. Dynastie und Regierung, mit Österreich gut und aufrichtig meinen.

Hohes Ministerium! Ich bin gewohnt meinem Kaiser und Herrn treu und ergeben zu dienen, Seiner hohen Regierung

offen und aufrichtig die Wahrheit zu sagen. Dafür bürgt mein ganzes bisheriges Leben, meine 40-jährige Dienstzeit, davon zeugen alle meine Vorstellungen, alle meine Recurse und andere Dienstschriften; dafür haften meine so oft abgelegten Eide. Ich schmeichle mir, der hohen Regierung nie etwas anders, als im wahren Lichte vorgestellt zu haben. So trete ich auch jetzt vor das hohe Ministerium, wie ich es vor Gott und Menschen verantworten kann. Geruhe das hohe Ministerium zu glauben, dass die Aufregung der serbischen Nation durch vorerwähnte Ursachen den höchsten Grad erreicht habe, dass ich das schlimmste befürchte, dass die Noth und das Elend am höchsten gestiegen sei, dass es schneller Heilmittel bedürfe. Diese Heilmittel sind: alsobaldige Bestättigung der Wojwodina und ihrer Grenzen, ihre Erhebung zum Kronlande; Erklärung, dass die obenbenannten Grenzendistrikte von ihr nicht getrennt werden; möglichst schleunige Wahl und Bestättigung des Wojwoden, oder wenn dieses auf keinen Fall jetzt zulässig wäre, die Bestättigung des Verweseramtes der Wojwodina in meiner Person, wie solches vor dem allerhöchsten Handbillette vom 2. April bestanden und mir im September von der Nationalversammlung übertragen war; die baldige Unterstützung der verünglückten mittellosen Flüchtlinge, endlich die Zusicherung der Entschädigung, der durch die Bosheit der Feinde und Rebellen beschädigten Bewohner der Wojwodina von den Gütern der Rebellen oder vom gesammten magyarischen Kronlande.

Indem ich mich verpflichtet fühle dieses zur h. Kenntniss und schneller Beherzigung der k. Regierung zu bringen, bleibt mir nichts übrig, als Gott zu bitten, dass er Seine Majestät, den Kaiser, seine Regierung und seine Völker seines allmächtigen Schutzes erfreue.

Joseph m. p., Patriarch.

A pátriárka ezen fölterjesztésével az osztrák minisztertanács 1849 május 22-i ülésében foglalkozott; a minisztertanács kimondotta: „Dem Patriarchen Rajacsits das Befremden dieses, mit den sonst bezeugten treuen Gesinnungen der Nation nicht harmonierende Vorgehen zu erkennen gegeben und dass unabänderliche Festhalten der Regierung an der Verfassung vom 4. März ausgesprochen wird". (M. R. 7. 1670. 27. Mai 1849.) Ferenc József császár ezen határozatot 1849 június 5-én vette tudomásul.

792.

Zimony, 1849 május 13.

A zimonyi konferencia képviselői ismételten felhívják a pátriárkát a nemzetgyűlés megtartására.

Másolat. Karlóca. Djejanija. 1849. No. 780.

Долеподписани членови Конференције принуђени су В. Св. следујуће изјасненије и предохраненије поднети.

Кад су посланици из главни и јошт у свободи оставши обитества, Панчева, Земуна, Руме, Митровице, Шида и Ирига на Ђурђев дан В. Св. адресу своју поднели, онда је В. Св. истима одговрити изволила, да на писмено то изложеније не може одма одговора дати, но да ће тај за неколико сати следовати.

Премда су исти посланици два дана тога ради овде бавили се, они и пак одговора поменутог добили нису.

Претставници изречени крајева, видећи колика опасност отечеству грози, и како је Правитељство Војводства сасвим ослабило, и скоро изчезло, видећи да поред најодсуднији за наше постојање или паденије магновења, Скупштина Народна неће сазвана бити, премда се за исту глас целог народа чути дао, нашли су једно крајње средство спасенија у том, да одберу неколико поверени лица, и да тима препоруче да као членови Конференције у скупа с В. Св. и Правитељством постарају се Народ наш много страдајући избавити и сва дела на Војводство спадајућа узајмним советом одправљати.

Исти претставници пре него што су дома пошли изјавили су В. Св. исто своје закљученије, изјавили даље да је о томе и о осталим точкама протокол вођен, на које је В. Св. с тим претставнике главни општина за којима се остали Народ води отпустити изволила, да ће кад исти протокол прегледа од своје стране нуждна учинити.

Ми доле потписани као членови исте конференције имали смо чест 26. Априла исти протокол В. Св. поднети. И премда је остало Правитељство Војводства заклученијама истог протокола драговољно приступило, ничим мање В. Св. нити је нама одговорити изволила шта о том закључењу мисли, нити је у делу нас у совешчаније позвати, решила се, због чега смо ми — као и иначе одговор за дело и небреженије народу подложни — у највећем неудомљенију, у овом часу за све нас одсудитељном.

Ми би јошт ово узнемиривајуће душу нашу поступање с терпенијем за неки дан сносили, кад неби приватно разумели били, да је В. Св. за советовање у дипломатичној струци (за коју су посланици особито настојавали, да се Народу не само

кад се јасно види, да иде све с горег на горе; но да се та струка и укупном совету отправља, и да се одма људи који срца и характера имају у тај совет позову) она лица изабрала, која су на сто миља далеко, и која ће онда доћи кад небуде совета требало, даље де је В. Св. остале струке Правитељства с тим у лицима снабдела, што је неке струке обнажила; на послетку, да је поновити хотевши, остављено до сада Правитељство управо, она два лица нова у Правитељство позвала, која им конференције по неприличним основима одступивши, тим су себе у противност с свима главним горе именоватим општествама поставила, а на сваки случај овких поверенија изгубила.

Жалећи дубоко, да поглавити српски крајева глас није среће имао, од В. Св. у пуној мери услужан бити: ми се обвезаним осећамо, (да неби за последице одговорни били) овим изјасненијем предохранити се општествама реченим о збитију и нашем одступању — које у овом положају за најсоветније држимо — известије послати, а на концу В. Св. молити, да кад је по начелима мајске Скупштине свака поједина општина гласа у Одбору имала, да би у будуће општи глас толики општества, и у тако важним магновенијама боље среће удостојити изволила.

Примите уверенија наше усрдњејше преданости.

У Земуну 1. Маја 1849.

У отстуствију остали членова конференције,
Стефан Петровић с. р., В. Живковић с. р., К. Богдановић с. р., Н. Војновић с. р., Стефан Брановачки с. р.

Fordítása:

A konferencián alulirott résztvett tagok kénytelenek Szentségednek a következő kijelentést és óvást beterjeszteni:

Midőn az ellenség által még el nem foglalt főterületek helységeinek, Pancsova, Zimony, Ruma, Mitrovica, Sid és Ireg képviselői Szent-György napján Szentségednél előterjesztésüket megtették, akkor Szentséged ezeknek kijelenteni méltóztatott, hogy ezen írásban beadott előterjesztésre nem lehet azonnal választ adni, azonban néhány óra mulva megadatik.

Noha a képviselők emiatt két napig itt tartózkodtak, még sem kapták meg a föntemlített választ.

A megjelölt vidékek képviselői, látván mennyi veszély fenyegeti a hazát és mennyire elgyöngült a vajdaság kormánya, sőt majdnem megszűnt, s látván, hogy létünk és bukásunk feletti sorsdöntő események idején sem lesz egybehíva a nemzetgyűlés, bár emellett az egész nemzet szavát fölemelte, abban találták

a menekülés végső eszközét, hogy néhány egyént választottak meg, kiknek meghagyatott, hogy mint a konferencia tagjai, Szentségeddel és a kormánnyal igyekezzenek sokat szenvedő nemzetünket megmenteni és minden a vajdaságot illető ügyekben kölcsönös tanácskozás útján elintézni.

Ugyanezen képviselők hazatérésük előtt Szentségeddel ugyanezen határozataikat tudatták, kijelentvén, hogy ezek és egyéb pontok jegyzőkönyvbe vétettek, mire Szentséged a főközségek képviselőit, akik után a nemzet többi része is igazodik, azzal bocstotta el, hogy a jegyzőkönyv[1] átnézés után a maga részéről meg fogja tenni a szükséges lépéseket.

Mi alulírottak, mint a nevezett konferencia tagjai, szerencsések voltunk ezt a jegyzőkönyvet (1849) április 26/május 8-án Szentségednek átnyujtani s noha a vajdasági kormány ezen jegyzőkönyvben foglalt határozatokat szívesen fogadta, Szentséged sem meg nem mondta nekünk, hogy mit tart ezen határozatokról, sem annak részletes tárgyalására minket meg nem hívott. Emiatt vagyunk mi, miután a nemzetnek tetteinkért és mulasztásainkért felelősséggel tartozunk, a legkellemetlenebb helyzetben ezen valamennyiünkre sorsdöntő órában.

Mi még néhány napig eljárásunk folytán támadt lelki feldúlásunkat el tudnánk viselni, ha nem tudtuk volna meg magánúton, hogy Szentséged a diplomatikai osztályba (melyet a képviselők követeltek, mikor világosan látható volt, hogy a nemzet sorsa mindinkább rosszra fordul; továbbá, hogy ezen osztály ügyei a közös tanácsban is megtárgyaltassanak és oly jellemes férfiak, akiknek helyén van a szivük, ezen tanácsba azonnal meghivassanak) olyan egyéneket hivatott meg, akik száz mérföldnyire távol vannak s akik akkor fognak eljönni, amikor a tanácsra már nem lesz szükség; továbbá, hogy Szentséged a kormány többi osztályait olyképen erősbítette, hogy némely osztályt tőlük megfosztott; végre, megújítani óhajtván a kormányt, ugyanazon két egyén hivatott meg a kormányba, akik a konferenciától eltávolodván, ezzel magukat az összes főbb helységekkel ellentétbe helyezték s mindenesetre ezek bizalmát elvesztették.

Igen sajnálva, hogy a fő szerb vidékek szavát Szentséged teljes mértékben meg nem hallgatta, kötelességünknek tartjuk (nehogy a következményekért felelőssé tétessünk) ezen kijelentéssel igazolni magunkat a nevezett községek előtt visszavonulásunk mibenlétéről — amit ebben a helyzetben a legtanácsosabbnak tartunk — jelentést tenni s végül Szentségedet arra kérni, ha a májusi nemzetgyűlés elvei szerint minden egyes

[1] Lásd a 780. számú iratot a III. k. 701. lapján.

községnek az odborban meg volt a maga szava, akkor a jövőben annyi község szavazatát és ilyen fontos kérdésben jobb sorsra érdemesítse.

793.

Zimony, 1849 május 13.

Rajacsits pátriárka fegyverre hívja fel a szerb népet.

Egykorú nyomtatvány. Ruvarac Demeter ajándéka

ІОСИФЪ,
Патріархь Управитель Войводовине Сербіє.
Народу Србскомъ!

Ево веħъ и година дана хоħе да се наврши, одъ како славный народъ Србскій, духомъ слободе задахнутъ, скочи на оружѣ, да тешке вериге Маħарскогъ сужанства разкинувши, себи слободно отечество, и у нѣму права граħанска и политична задобіє.

У колико є овай задатакъ тежіи и млого важніи, и цѣлъ нѣгова праведнія и светія была, у толико є одушевленіє народа нашегъ веħе, и нѣгово родолюбіє яче постало, и ово су она два средства, коя су народъ Србскій надъ несравнѣно много ячимъ непріятелѣмъ побѣдоноснымъ, и тако чакъ и до предѣла они слободны народа, кои су єдва знали, да ми существуємо, чувенымъ учинила и прославила.

Кадъ смо дакле, по стази славомъ увѣнчаны наши праотаца, Неманиħа, Душана, Милош-Обилиħа и Юговиħа напредъ ступати почели, и кадъ смо изображенимъ народима Европе показали да неħемо више туђе роблѣ, но слободни граħани да будемо; тымъ више сада, кадъ є неумитна судбына милый нашъ народъ Србскій у оно грозно искушеніє довела, гди отечест о изъ нова оружиємъ тражити морамо, валя намъ силе наше утростручити.

На ово насъ позыва слобода, позываю сѣни наши светы праотаца, позыва топло изпареніє до неба вапіюħе крви на юначкомъ полю падши храбри юнака, на татарскимъ вѣшалама изгинувши отаца и браħе, варварскимъ мачевима поклане невине дѣчице, изсѣчени на череге немоħны жена и стараца, — позыва насъ жалостно позоріє у огню огрезнувши, у пра и пепео преобраħены вароши и села, позыва вриска гладне сирочади народне.

Садъ, кадъ је свирѣпый Мацаръ несносномъ и надувеномъ гордостію заслеплѣнъ, у сабору свомъ, дана 2/14 Апр. у Добро-

цѣну држаномъ, владаюћегъ превысокогъ двора вѣроломно одрекао се, и династію Аустріиску изъ кралѣвине Угарске за свагда прогнану, а ову (Угарску) одъ аустрійске монархіе за оцѣплену, и независну торжественно декретірао, и изрекао: — Садъ намъ се милый Народе Србскій! найболя прилика подала, да и предпоменуту цѣль нашу тымъ пређе и извѣсніе постигнемо, што одъ Милостивѣйшегъ цара нашегъ, противъ обштегъ непріятеля Маџара изискана помоћъ силне Русіе, у изобылной мѣри долази — садъ е народе прилика, да опетъ посведочимо, да смо дично оно нама прирођено свойство непоколебыме вѣрности поданическе чисто задржали.

Устаймо дакле на ново на оружіе, сви листомъ, кои смо за таково, да оскврнѣну чрезъ поганогъ душманина Мађара светиню цркви, и олтара Србски очистимо, и погаженый Споменикъ наше славе „дичный Србобранъ" отмастимо, и іоштъ, сяйніе обновимо, и на вѣкове утврдимо; да престолъ царске пресвѣтле породице Аустріиске надъ одпадникомъ Мађаромъ возпоставимо, и цѣлокупность Монархіе одржати подпомогнемо.

Уздаймо се у свету нашу стваръ, за кою се боримо и у праведнога Бога, быт' ће наша побѣда.

При заключенію овога позива неможе да се непримѣти, и явно неисповѣди, да е народъ нашъ силне жертве досадъ већъ принео, и да му е скоро дотужало нову срећу, тако горкимъ, крвавимъ путемъ тражити. Но мотри, милый Народе! да у овомъ крайнѣмъ часу непоклизнешъ, и нехотѣвши последню жертву іоштъ принети, — све досадашнѣ подвиге, и сву будућность твою неупропастишъ.

Данашнѣ нещастіе наше, нека насъ све обозрытелнима учини, да нама ништа нема безъ насъ, и безъ наше слоге, пакъ ће мо тако, но само тако, неклонувши духомъ у несрећи, срећу себы праву заслужити и стећи. Нема велики дѣла безъ велики жертви; нема спасенія безъ мученія; изъ смрти иде се у животъ!!!

У Земуну 1—13. Maia 1849.

Fordítása:

Ime, már majdnem egy esztendeje, hogy a hős szerb nemzet, a szabadság szellemétől áthatva, fegyvert fogott, a magyar rabság súlyos láncait széttépve, hogy magának szabad hazát és benne a polgári és politikai jogokat elnyerje.

Amennyivel ezen feladat nehezebb, sokkal fontosabb és célja igazságosabb és szentebb volt, annyival nagyobb lett nemzetünk lelkesedése és fajszeretete; ez a két eszköz, mely a szerb nemzetet az egyenlőtlenül erősebb ellenség fölötti győzelmei

(47) Dr. Thim J.: Az 1848—49-iki szerb fölkelés története. III.

által és azon szabad nemzetek országaiban, melyek alig tudták, hogy létezünk, nevezetessé és dicsővé tette.

Amikor tehát mi, őseink, a Nemanitsok, Dusán, Obilits Milos és a Jugovitsok dicsőségtől koszorúzott útján előre kezdtünk menni és Európa művelt nemzeteinek megmutattuk, hogy nem akarunk többé idegen rabok, hanem szabad polgárok lenni, most annál inkább, amikor a mi szeretett szerb nemzetünket a meg nem vesztegethető sors ezen rettenetes kísértésbe sodorta, amidőn a hazát újból fegyverrel kell megvívnunk, erőinket meg kell sokszorosítani.

Erre hív minket a szabadság, hívnak szent őseink szellemei, hívnak elesett ifjú hőseinknek a bátrak mezején az egekig párolgó elontott vére, a tatár köteleken kiszenvedett apáink és testvéreink, a barbár kardokkal leölt ártatlan gyermekek, a tehetetlen, felnégyelt asszonyok és öregek, hívnak minket a tűzben elpusztult szomorú szinterek, a hamuvá perzselt városok és falvak, hív minket a nemzet éhező árváinak jajkiáltása.

Most, amikor a vad magyar elviselhetetlen és felfújt gőgösségétől elvakulva, a Debrecenben április 2/14-én tartott országgyűlésében az uralkodó háztól esküszegőként elpártolt és a dinasztiát Magyarországból mindörökre kiűzte és Magyarországot az osztrák monarchiától elszakítva, ünnepélyesen függetlennek kinyilvánítá, most, szeretett szerb nemzetem, a legjobb alkalom adódott, hogy a föntebb említett célunkat hamarabb és biztosabban elérhessük, s miután a mi legkegyelmesebb császárunk által közös magyar ellenségünk ellen a hatalmas Oroszországtól kért segítség nagy tömegei leérkeznek, most jött el az alkalom, nemzetem, hogy ismét megmutassuk, hogy mi *dicsően alattvalói rendíthetlen hűségünket, született tulajdonságainknál fogva, mocsoktalanul fenntartottuk.*

Fogjunk tehát újra fegyvert, valamennyien és gyorsan, hogy így a magyar pogány ellenség által meggyalázott szent szerb templomainkat és oltárainkat megtisztítsuk *és dicsőségünk elgázolt emlékét, a dicső Szenttamást megbosszuljuk és még fényesebben megnyissuk és mindörökre megalapítsuk;* hogy a fenséges osztrák császári családot az elveszett magyar trónra visszahelyezzük és a monarchia egységét fenntartani segédkezzünk.

Bizzunk szent ügyünkben, amelyért küzdünk és az igazságos Istenben és a miénk lesz a győzelem.

Ezen fölhívást nem fejezhetem be azon megjegyzés nélkül, hogy nemzetünk eddig is sok áldozatot hozott és már majdnem megunta szerencséjét ilyen keserű, véres úton újra megszerezni.

Vigyázz, szeretett nemzetem, hogy az utolsó órában meg ne inogj és nem akarván az utolsó áldozatot meghozni, a mostani összes fáradozásaidat és egész jövődet el ne veszítsd.

A mai szerencsétlenségünk minket még jobban tegyen elővigyázatossá, hogy *nélkülünk és egyetértésünk nélkül semmink sem lesz és a szerencsétlenségben csak törhetlen lélekkel leszünk képesek az igazi szerencsénket kivívni. Nincsenek nagy tettek nagy áldozatok nélkül; nincsen szabadulás küzdelem nélkül; a halálból fakad az élet!*

794.

Zimony, 1849 május 14.

Rajacsits kormányzó-pátriárka a bécsi szerb küldöttségnek megküldi az osztrák minisztériumhoz beterjesztendő iratokat.

Másolat. Karlóca. Djejanija. 1849. No. 781.

У садашњим околностима, у којима су бунтовни Мађари намера пред светом открили, независност своју од Аустрије прогласили и пресветлу Династију престола лишили, и наш верни и храбри народ за одржање истога до просјачине доведен, нашо сам за најудобније приложену под ./· ноту на високо ц. к. Министерство, сам саставити, коју ће Депутација овако под печатом Министерству однети и предати и од стране своје најнастојатељније молити, да сада Војводовину за Кронланд призна, простор и границе Војводовине определи и тако много страдавши народ наш утјеши.

Вјеран препис из ноте прилажем депутацији под I ./· ради њеног свједенија и по том управљенија.

Депутација нека настоји да се границе Војводовине по Закључениjу Маиске прошлогодишње скупштине опредјеле. Но ако баш види, да Барању добити не може и да Хрвати због ње запињу, онда нека се придржава оног меморандума, којег је светли Бан цару подно, и који ми је овде Г. Мајерхофер предо, а ја Депутацији у том писму од 10. прошл. м. Н. Пр. Nº· 251 и 309 у прилогу је посло.

По овом состојала би се Војводовина из Баната, Бачке и Срема изузимајући Барању, коју Бан жели за Славонију имати. Да неби у ово наизгодније време, кад исту добити можемо, због Барање с Баном и Хрватима у колизију дошли, а тиме и нашој и њиовој, а заједничкој ствари нашег народа нашкодили, мислим да Депутација ако никако даље успјети не узможе, бар Ердут, Даљ, Борово и Алмаш одкинути и к Војводовини присјединити постара се, доводећи да је Даљ Патријаршијска

дотација и да би одцепленије овог са истому припадајућим местима од предјела Војводовине, врло теготно било. По овому дакле имало би се повући линија од краја Сремске Градомеђе, између Белобрда и Сарваша до ушћа Драве.

Под ./· прилажем Депутацији позив мој и уредбу, по којој сав у Србију, Срем, Барању и Славонију избегший Народ наш под оружје позвати дајем. Комисије су постављене које ће Народ у Баоне пописивати за одбрану опште ствари и цара и Народа. Све смо чинили што је смртному само могуће било, а после свију жертви које се описати немогу, дижем народ, којег жене и деца просе, на оружје до воље, но очекујем да ће цар и његова влада на ову сиротињу обазирати се, и што скорије накнаду и издржавање дати.

Кад се за пострадавше избјегше житеље Ердеља, издржаније шиљати може, ва ьда се и Србима штогод послати може, да и они увере се, да цар и влада нису за њи заборавили.

Успех овог претстављенија, очекиваћу у известију Депутације

У Земуну 2. Маја 1849.

Патриарх
управитељ воиводовине Србске
IОСИФ с. р.

Наипре однесите Министерству No. 369 па онда други дан писмо под волантом No. 371. — препишите вам писмо No. 371 и прилоге овога.

У Земуну 4. Маиа 1849.

Fordítása:

A jelenlegi körülmények közepette a lázadó magyarok a világ előtt céljaikat nyilvánosságra hozták, Ausztriától való függetlenségüket kihirdették és a fenséges dinasztiát a tróntól megfosztották s ennek fenntartásáért küzdő hű és bátor nemzetünket koldúsbotra juttatták, ezért legjobbnak tartottam a mellékelt jegyzéket a magas cs. kir. minisztériumhoz megszerkeszteni, melyet a küldöttség pecsét alatt a kormánynak át fog adni, a maga részéről pedig leghathatósabban kérni, hogy most a vajdaságot Kronlandnak ismerje el, a vajdaság területét és határait állapítsa meg és így a sokat szenvedett nemzetünket megnyugtassa.

A fölterjesztés hű másolatát[1] 1. ·/. alatt a deputáció számára csatolom, további magatartás miatt.

A deputáció arra törekedjék, hogy a vajdaság határai a multévi májusi nemzetgyűlés határozatai értelmében megálla-

[1] Lásd a 791. számú iratot a III. k. 727. lapján.

píttassanak; de ha azt látja, hogy Baranyát nem kaphatja meg és a horvátok miatta akadékoskodnak, akkor tartsa magát ahhoz a memorandumhoz, melyet a bán őexcellenciája a császárnak benyujtott s melyet nekem itt Mayerhofer úr átadott s melyet én a deputációnak mult hó 10/22-i iratommal 251. és 309. szám alatt megküldtem.[1]

E szerint a vajdaság állana: a Bánság, Bácska és Szerémségből, Baranyát kivéve, melyet a bán Szlavóniához óhajt csatolni. Nehogy ezen legalkalmasabb időben, midőn a vajdaságot megkaphatjuk, Baranya miatt a bánnal és a horvátokkal kollizióba jussunk és ezáltal a mi és az ő közös ügyüknek ártsunk, azt gondolom, ha a deputáció többet nem tud elérni, legalább Erdőd, Dálya, Borovó és Almás községeket elválasztani és a vajdasághoz csatolni kísérelje meg, minthogy Dálya a pátriárkai dotációhoz tartozik és ennek elválasztása a hozzátartozó községektől, a vajdaság területétől nagyon nehezünkre esne. E szerint egy vonalat kellene húzni Szerém megye határától Belobrdó és Szarvas közt a Dráva torkolatáig.

·/. alatt mellékelem a deputáció számára felhívásomat[2] és rendeletemet, mellyel az összes, Szerbiába, Szerémségbe, Baranyába és Szlavóniába menekült népünket fegyverre felszólítottam. Bizottságok állíttattak fel, melyek a népet zászlóaljakba fogja sorolni közjavaink, a császár és nemzet védelmére. Mindent megtettünk, amit halandó egyáltalán megtehet és a sok leírhatatlan áldozat után fölkelésre szólítom föl a népet, melynek asszonyai és gyermekei koldulnak, azonban elvárom, hogy a császár és kormánya is tekintettel lesz erre a szegénységre és mihamarább jutalmat és segélyt fog nyujtani.

Ha Erdély elmenekült lakóinak küldhetnek segélyt, akkor talán a szerbeknek is lehetne valamit küldeni, hogy ők is meggyőződjenek róla, miszerint a császár és kormánya nem felejtette el őket.

Ezen előterjesztés eredményéről a deputáció jelentését elvárom.

József pátriárka,
a szerb vajdaság kormányzója.

Először adják át a minisztériumnak a május 4/16. 369. és másnap a 371. számú iratot; másolják le a 371. számút és mellékleteit.

Ezen iratokban a pátriárka a szerbek kérelmeinek mielőbbi elintézését sürgeti. (Djejanija. 1849. No. 784.)

[1] Lásd a 752. és 764. számú iratokat a III. k. 631., 672. lapjain.
[2] Lásd a 793. számú iratot a III. k. 736. lapján.

795.

[Eszék], 1849 május közepe.

Jellačić bánnak báró Kulmer osztrák miniszterhez intézett levele Sztratimirovits György tiszti kinevezése tárgyában.

Eredeti levél. Wien. St. A. Schwarzenberg's Nachlass. II. No. ad 73. Dátum nélkül.

Ich habe 30.000 fl. für die Verunglückten aus der Bacska und dem Banat angewiesen, und zwar 20.000 fl. für den General Mayerhofer, 10.000 dem hiesigen Banal-Erare zur Vertheilung gegen referentliche Documente, ich schreibe diessfalls an S. M. dem Kaiser und erstatte meinen a. u. Vortrag hierüber mit, ich bitte um a. h. Genehmigung des Gethanen u. a. weitere Verfügung. Mayerhofer ist gerade hier, und gibt mir interessante Details über so manches da unten. Er hat Stratimirović mitgebracht und ihn mir anempfohlen, mit dem Beifügen, dass es erspriesslich wäre ihn zum Stabsoffizier zu ernennen etc. Patriarch reicht mir soeben ein ähnliches Gesuch ein. Stratimirović ist der fähigste Kopf über allen, und hat eine grosse Popularität im Csaikisten-Bataillon. Er ist windelweich, ich sagte ihm rundheraus: wie unter den Serben eine den gegebenen Erklärungen ganz zu widerläufende Tendenz sich zeige: Er sagt, dass er aber wohl selbst mit Bedauern sehe, dass die Popenwirtschaft nicht taugt, er sei ihr ein entschiedener Gegner und daher ... er wolle aber sein Leben einsetzen für die Gesammt-Monarchie und den Kaiser.

Nun meinen aber alle, dass es nicht gut wäre ihm jetzt gleich ein Truppenkommando zu geben, sondern ich möchte ihn meinem Hauptquartier zutheilen, wo er sich geehrt finden und immer unter meinen Augen sein würde. Ritter Hompesch gibt schon acht auf ihn, er erklärte ihm rund und nett, dass er ihn als tapfern Mann kenne, jetzt möge er ihm auch den loyalen Österreicher zeigen, dann reichte er ihm die Hand. Stratimirović gab sie ihm, darauf setzte er hinzu: „Wenn sie aber im mindesten Anlass zu zweifeln geben, so schiesse ich Ihnen eine Kugel durch den Leib.“ Stratimirović ging darauf ein. Ich bin selbst der Meinung, dass man Mayerhofers Antrag annehmen müsse und dabei vernünftig handle. Die Serben warten mich mit Sehnsucht, sie sind müde der Regentschaft, hätte ich Vollmachten, ich könnte vieles leisten, dem Ban würde Serbe, Romane, Deutscher lieber gehorchen, als dem Odbor, denn der gute alte Rajačić ist nur dessen Werkzeug ...

796.

Eszék, 1849 május 15.

Jellačić bán fölhívása a délmagyarországi szerbekhez.

Egykorú nyomtatvány. Ruvarac Demeter ajándéka.

СРБИ БРАЋО!

Народъ нашъ подигао се юначки за свою слободу и за уздржанѣ престола Аустрійскогъ. — Вы доле у Войводовини обратили сте на себе зачуђеный погледъ Европе, а браћа ваша Хрвати и Славонцы давали су, гонећи душмана, крвавый одзывъ вашимъ по Србобрану. Ярку. Араду, и осталымь польима славе ваше осведоченымъ теженьма.

Сунце намъ е синуло было. — Слава наша почела е растити: Но бойна е срећа несталнa и промѣнљива, докъ е на концу праведность и светиня ствари наше не предобые.

На полю крви юнака наши процветат' ће плодъ слободе и срећe наше!

Срблъи браћо! не клоните духомъ, угледайте се у дѣла прадѣдова ваши, па знайте, да велике ствари велике жертве захтѣваю.

Ево ме садъ ближе васъ и моя ће се войска помоћи Божіомъ съ вашомъ сѣдинити.

Я самь у вѣкъ, вѣранъ Цару и Кралю своме, стаяо узъ Народъ мой, пламтећи за спасеніе и благостанѣ нѣгово

У то пме жертвовао бы, да имамъ, сто живота.

Свету тежню мою нека заедннчки слога наша крѣпи и подпомаже.

Браћо Срблъи! На скоро ћемо мы, досадъ само духомъ саединѣни, заедно стаяти на бойномъ полю за Краля и слободу.

Ово саединенѣ нека буде почетакъ непорушиме слоге и братскогъ савеза између сынова едне матере: Славе наше!

Уздаймо се у праведнога Бога и юначку срећу нашу!

Да Богъ живи свѣтлогъ Цара и Краля нашегъ Франца Іосифа и савъ вѣрный Народъ нашъ.

У Осѣку дне 3—15. Мая 1849.

Єлачићъ Банъ с. р.

Fordítása:

Nemzetünk hősien kelt fel szabadságáért és az osztrák trón fennmaradásáért. Ti, lent a vajdaságban, Európa csodálkozó tekintetét magatokra vontátok és a ti horvát és szlavon testvéreitek pedig az ellenséget üldözve, szenttamási, jarkováci, aradi és az egyéb harctereken beigazolt dicsőségre való törekvéstekre véres visszhanggal feleltek.

A nap nekünk virradt volt fel. Dicsőségünk növekedni kezdett de a hadiszerencse állhatatlan és változó, amíg végül az igazság és szent ügyünk nem győzedelmeskedik.

Hőseink vértől áztatott mezején fog szabadságunk és boldogságunk gyümölcse megteremni!

Szerb testvérek! Ne csüggedjen lelketek, tekintsetek őseink tetteire s tudnotok kell, hogy nagy dolgok nagy áldozatokat követelnek.

Ime, itt vagyok közeletekben és az én seregem, Isten segítségével, a tietekkel fog egyesülni.

Én császáromhoz és királyomhoz mindig hű lévén, nemzetem mellé állottam, megmentése és jobblétéért hevülve.

Ezért feláldoznám, ha volna, száz életemet is.

Szent törekvésemet közös egyetértésünk erősbítse és segítse.

Szerb testvérek! Nemsokára mi, eddig csak lélekben egyesülve, együtt fogunk küzdeni a harcmezőn a császárért és szabadságért.

Ezen egyesülés a megdönthetetlen egyetértés és testvéri szövetség kezdete legyen egy anya, Szláviánk fiai közt!

Bízzunk az igazságos Istenben és hősi szerencsénkben!

Isten éltesse fenséges császárunkat és királyunkat, Ferenc Józsefet és egész hű nemzetünket.

797.

Szeghegy, 1849 május 15.

Perczel tábornok levele Kossuth kormányzóhoz, melyben a fővezérletről lemond és a szerb megegyezésről nyilatkozik.

Eredeti levél. Budapest, O. L.; Korm. iratok. 1849. 7243. sz.

Az ideiglenes hadügyministernek koholmányokra épített bántalom teljes utasítást foglaló másolatban mellékelt levelére, úgy mint hadvezér, és közpolgár egyaránt, jogosítva érzem magamat felelni.

Hogy a közvélemény előtt fel nem lépek, csak a még mindég vészben forgó hon szent érdeke nem engedi. Lemondásommal, úgy hiszem, meg lesznek elégedve. Csak Isten ne adja, hogy a nemzet is lakoljon érte.

Kohlman ezredestől Pancsováról vett jelentés szerint a szerb kormánynak oda érkezett küldöttje felszólításomra azt nyilatkoztatá, hogy Knityánin a szerb hadakat csak azon föltétel alatt fogja visszahivatni, ha a szerbek élete és vagyona biztosíttatik.

798.

Debrecen, 1849 május 16.

A kikindai kerület megszüntetését javasolja a kormányzó.

Fogalmazvány. Budapest. O. L.; H. B. 1849. 7026. Elbocsáttatott május 16-án.

A belügyministeriumnak. Kormányzó elnök úr meghagyásából van szerencsém a kikindai kerület jelen szám alatt felterjesztését oly megjegyzéssel áttenni, hogy kormányzó elnök úr jónak látná ezen kerületet megszüntetni, s ha Krassó, Temes, Torontál s még valamely katonai kerület elfoglaltatnék, ezekből négy törvényhatóságot alakítani.

Mivel pedig a kikindai kerület megszüntével több oldalú finánciális viszonyok fejlődnek ki, szükséges leend a dolgot pénzügyminister Duschek Ferenc úrral is közölni.

799.

Zimony, 1849 május 16.

Rajacsits pátriárka és Jellačić bán föllépése a szerb elégületlenek ellen.

Másolat. Karlóca. Djejanija. 1849. No. 799.

In Semlin ist Zusammenfluss von Menschen verschiedener Gesinnungen, welche unlautere und eigennützige Zwecke unter falschen Vorspiegelungen gerade in diesem Augenblicke, als Semlin von einer imponirenden Militärmacht entblösst ist, ausführen wollen. Ich habe in der vergangenen Nacht eine Depesche an Euere Excellenz abgesendet, und in derselben angedeutet, wie nach die Wühler förmliche Werbungen hierorts etablirt haben. Heute vormittags ist eine Deputation zu mir erschienen, welche ungeachtet meiner Ermahnung, einen Zweck erfolgen will, der die serbische Nation in eine gefahrdrohende Widerspänstigkeit bringen wird.

Ich ersuche E. E. dringend, eine angemessene Macht nach Semlin beordern zu wollen, damit man gegen die Wühler mit Nachdruck auftreten, ihre verderbliche Pläne vereiteln, und die öffentliche Sicherheit aufrecht erhalten kann.

Jellačić bán ekkor Rumán táborozott. A bán Zimonyba érkezve, a következő nyilatkozatot tette a szerb elégületlenek ellen:

„Ob ihm die separatistischen, umwälzenden Tendenzen auf frankfurtisch, magyarisch oder slavisch übersetzt werden, gelte

ihm gleich, er trete allen und überall als Feind entgegen, er kenne nur Österreich, die Erhaltung der Gesammtmonarchie und die Gleichberechtigung; wer nicht dafür sei, heisse er Deutscher, Magyare oder Slave, sei sein Feind, den er bekämpfen werde, so lange noch sein Kopf auf seinen Schultern sässe. Es lebe der Kaiser und das ungetrennte Gesammtvaterland. (Österreichischer Korrespondent 1849. No. 133.)

800.

Zimony, 1849 május 16.

Mayerhofer tábornok Schwarzenberg herceg osztrák miniszterelnökhöz intézett irata, melyben a szerb nacionalista ellenzék ellen lép fel.

Eredeti jelentés. Wien. St. A.; Nachlass Schwarzenberg. II. 124.

... Der Patriarch ist in die Hände einer Partei politischer Abentheuerer geraten, welche ihn gegen die Anordnungen der Regierung und selbst wider den Rath der vernünftigeren Männer des Volkes zu verkehrten Massregeln verleitet und vorzüglich das nöthige Einvernehmen mit mir zu finden bemüht ist. Gestern ging eine Vorstellung nach Wien ohne mein offiziellen Wissen ab, welche die Nothwendigkeit einer sofortigen Einberufung der Nationalversammlung, der Wahl des Wojwoden, der bestimmten Abgränzung der Wojwodschaft, ihre billig abgesonderten Verwaltung, eigener Finanzen, besondere Gerichtsbarkeit und Einführung der Nationalsprache in der ganzen Verwaltung verlangt.

Eine Nationalversammlung ist in diesem Augenblicke, wo das ganze Land mit Ausnahme Syrmiens vom Feinde besetzt ist, und überhaupt während des Krieges ganz undenkbar, die Wahl des Wojwoden kann ohnehin dem Volke nicht überlassen werden, wenn er kaiserlicher Statthalter etc. sein soll, die nationelle Verwaltung wird im Sinne der Constitution ohnehin errichtet werden, wenn einmal das Kronland abgegränzt, und zu Ruhe und Frieden gebracht ist, abgesonderte Finanzen, Justiz und ausschliessliche Sprache sind aber jene Ansprüche der Ungarn, gegen deren Durchführung zum Nachtheil der Gesammtmonarchie sich die getreue serbische Nation und vorzüglich die brave Militärgrenze erhoben haben. Man kann das gleiche Begehren also jetzt nicht für eine andere Nation oder Provinz stellen. Auch höre ich, dass eine förmliche Protestation gegen die Errichtung des 7-ten Militär-Districtes im Werke sein soll.

Ich bitte diese Eingaben mit aller Anerkennung der Verdienste der Nation und vorzüglich der ihr angehörigen Grenztruppen, dann mit Hinweisung auf die Erfüllung aller billigen Wünsche doch sehr entschieden abweisend zu beantworten und darauf hinzuweisen, dass durch solche Begehren geradezu revolutionärer Boden betreten würde. Den Patriarchen aber bitte ich ganz ernstlich zum administrativen Einvernehmen mit mir anzuweisen und mir in den zu erobernden Comitaten geradezu die Einrichtung provisorischer Administration und Gerichtsbehörden gemeinschaftlich mit dem Patriarchen aufzutragen. Die jetzt bestehenden National-Comitées sollen auf den Wirkungskreis der Communal- und Bezirksvertretungen nach dem Gemeindegesetze zurückgeführt und jede weitere Anmassung als Rebellion bezeichnet werden. Hinsichtlich der Presse und des Belagerungszustandes muss der Militärbehörde und respective dem Banus die Verfügung offen bleiben.

Von Belgrad gehen Umtriebe aus, welche den Patriarchen unbewusst diese Wirren in seiner eigenen Administration herbeiführen, allein ich habe bereits Popularität und Macht genug erlangt, um selbst gegen diese sogenannte Volks-Administration für diese Sache der Regierung eintreten zu können.

Ich werde mit nächsten näheres zu berichten im Stande sein, und eile eben mich mit Stratimirovich zum Banus nach Esseg zu verfügen, um in militärischer und politischer Beziehung dringende, energisch vorschreitende Massregeln zu berathen.

N. B. FML. Maina ist ganz unnöthigerweise in diesem Augenblicke als Militär-Commandant nach Semlin ernannt worden, seine Gegenwart kann in jeder Beziehung nur ein Hinderniss sein. Ich bitte ihn mit voller Gebühr bis zum Frieden in Wien zurückbehalten zu lassen.[1]

Ugyanekkor [1849 május 15-én] írja Mayerhofer tábornok Jellačić bánnak: „Die sehr üble, schon in das gouvernementale Übergriffe ausgeartete Stimmung von Semlin und der unruhige Theil der hieher geflüchteten Bevölkerung der Wojwodschaft, welche durch eine thätige, in Belgrad ganz ungestört arbeitende polnisch, italienisch, französisch, englische Revolutions-Propaganda fortwährend aufgeregt wird, habe ich durch Bewegungen der mir übrig gebliebenen Paar hundert Mann Jäger, Pioniere und Gränzer, dann durch Herbeiziehung der zwei Escadrons Sachsen-Curassiere, nächst dem Gewicht meiner Artillerie-

[1] Mayerhofer összetűzvén Maina tábornaggyal, ezen alkalomból, 1849 június 17-én, Gyulay osztrák hadügyminiszternek lemondását ajánlotta fel. (U. o. II. 126.)

Reserve glücklich niedergehalten und wie ich hoffe durch heilsame Scheu vor der Autorität einigermassen verbessert...

Die Rebellen wenden nun alles Mögliche an, durch anscheinende Milde gegen die Bevölkerung Sympathien zu erwecken und durch Umtriebe und Unterhandlungen im Auslande, vornämlich bei den Türken und den Theilnehmern der politischen Propaganda in Serbien Anhänger ihrer Sache zu finden.

Stratimirovich ist nunmehr hier und vermeidet mit vieler Schlauheit compromittirende Schritte, von welchen man aber durch seinen persönlichen Charakter nicht im Mindesten gesichert ist, wenn sich die Lage der Dinge so wenden sollte, dass seinen unreifen und selbstsüchtigen Velleitäten dadurch irgend ein temporärer Vorschub geleistet werden könnte. Er hat Anfangs April im Csaikisten-District wirklich einige Dienste geleistet und mir mit der Bitte um einen Stabsoffiziersgrad eine Loyalitätsadresse überreicht. Ich glaube eine Stellung in der Nähe und dem Hauptquartier E. Exzellenz wäre nebst dem Bande der Militärverpflichtung das beste Auskunftsmittel, seine üblen Leidenschaften im Auge und in der Macht zu behalten, seine Dienste zu belohnen und seinen, wenn auch grösstentheils nur usurpirten und eigentlich wenig Gehalt habenden Namen zu benützen...

General Knićanin ist im Csaikisten-Bezirke... Er ist voll gutem Willen, verträglich, gutmüthig und tapfer, aber ohne aller militärische oder soziale Bildung, und daher auch allen Intriguanten und absurdesten Lügen zugänglich...

801.

Nagyszentmiklós, 1849 május 16.

Torontál megye fölterjesztése az elmenekült szerb lakosság visszatelepítése tárgyában.

Eredeti fölterjesztés. Budapest. O. L.; H. B. 1849. 7249.

Nem kis nehézségeket gördített elénk Perczel Mór tábornok úrnak azon emberbaráti érzelméből kifolyó tette, mely szerint a helységeiket üldöztetési alaptalan félelemből s más okokból rémülve odahagyott több ezer főre menő rác lakósságnak megkegyelmezve, őket lakhelyeikre, melyek nagy része már a menekülésből visszatért, s a szerb és illyr dühöngés által mindenükből kizsákmányolt házatlan magyaroknak szinte részint hadparancsnoki befolyással, részint Batthyány Kázmér teljhatalmú kormánybiztos rendelete folytán, tisztviselőink

által tettleg átadattak, visszaeresztette, a rácok és párthíveik által közvetlen előidézett csapások és szenvedések következtében felettébb elkeserített magyar lakósságnak, a már tettleg elfoglalt rác házakbóli kiköltöztetését megkísérteni nemcsak nem tanácsos, hanem olyannyira veszélyes, mely az ezáltal házatlan koldussá leendő magyarság végső türelmét kimerítve, meg nem fékezhető kicsapongásokra, s vérengzésekre adna alkalmat, melyet ily vészes körülményekben kikerülni, a közbátorság és az ezt fedező törvények érdekében legszentebb kötelesség!

A körülmények jelen helyzetében arra gondolni sem lehet, hogy a megkegyelmezettek talán a Tisza és Maros mentében fekvő rác helységekbe utasítandók volnának; mert a csongrádi és csanádi méltán felbőszült magyarság, már többször nyilatkozó hangulatából alaposan következtetve, mind lekoncolná őket.

Nem maradt tehát egyéb hátra, mint ideiglenesen addig, míg a tisztelt belügyministerium rendelkezni méltóztatik, őket az elhagyott helységekben letelepedni engedve, eltűrni; azokat pedig, kik idegen megyébe, jelesen Bácsba valók, lakásuk helyére visszautasítani. Ezen intézkedésekkel azomban csak pillanatnyi segély van nyujtva a bajnak, melyet gyökeresen orvosolni kelletik.

Torontál megye területén egy tömegbe telepíteni azon a magyar lakósságot anélkül is túlnyomó rácokat, kik legalább rétegig a vajdaság, s pártütés rákjából megmérgezve, belső gyűlölettel a magyar iránt, csak kényszerítés és félelemből folyó külhódolat mázával hajoltak meg a magyar fegyver hatalma előtt, kik az annyi árulásból világosan láthatólag, a magyar iránti rokonszenvet csak addig mutatják, míg alkalmat, vagy elég erőt éreznek magukban, álarcukat levetve, a velük kiengesztelt nyiltszívű magyart legyilkolhatni, ezeket egy tömegbe letelepedni engedni, mind az okosság, mind a status elv, mind a tűrésben oly férfias, a győzelemben pedig oly nemes magyar polgártársaink iránti szent kötelességünk annál is inkább tiltja, mivel az újoncozás kijátszása vétkes ösztönéből s nyilvános rác párthoz szítási viszketegből, az érintett rác lakósok fegyverfogható fiai mind az ellenségnél, ellenünk küzdenek, s ennélfogva a Perczel tábornoktól kegyelmet nyertek csak öregekből, nőkből s kiskorú gyermekekből áll.

Ha már az emberiség érzete s a magyar nemesszívűség, ezen a magyar nagylelkűséggel és szeretettel oly hálátlanul, istentelen módon visszaélt, nyilt ellenségnek megbocsájt, s kegyelmébe fogadja az apát, kinek fia ... gyilkolja a magyart, — elfeledi a rác nőnek, hogy férje a mi nőink férjeit mészárolja, s nem akarja éreztetni a rác gyermekkel, hogy atyja, apátlan

árvára teszi a mi gyermekeinket, — ez csak annyiban helyeselhető, a mennyiben ez oly módon történik, mellyel a megbocsátó magyar ellenökbe kellőleg biztosíttatik.

Ezért, miután megyénk s a vele határos őrvidék országunknak egyik legfontosabb védbástyáját képezi, ezen rendkívüli jelentőségű védő ponton rácok nemcsak nem tűrhetők, hanem inkább e terület jó érzelmű magyar és német lakóssággal annyira betelepítendő, hogy a rácoknak még alkalmuk se lehessen többé szerb izgatókkal, kik ezen bánsági pusztulásnak átokforrásai, közlekedhetni. Véleményünk szerint legtanácsosabb volna ezen ... fajt, mely a magyar függetlenség és szabadságnak valóságos átka, Magyarország gyökeres magyaroktól lakott belsejébe letelepíteni, hol az idegen és rác elemmel való közlekedéstől elzárva, mind a magyar nyelvet, mind a magyar érzelmet lassan elsajátítván, talán hasznos polgárokká válhatnak.

Más oldalról azomban, nem hagyhatjuk Perczel tábornok úrnak polgári hatóság körébe vágó intézkedéseit sem említetlenül, mert bármily nemes célból kegyelmezett légyen is ő meg a rácoknak, tagadhatatlan, hogy ezen jóra célzó intézkedéseinek a körülmények jelen helyzetében, ha járási tisztviselőink erélye közbe nem lép, könnyen rossz következménye lehetne, s ha a tisztelt belügyministerium ezen érdemben mielőbb nem intézkedik, még a jelenben is ilyentől tartani lehet.

Mindezeknél fogva esedezünk: hogy ezen igen fontos tárgyat nemcsak rögtön gyökeresen orvosolni, hanem egyszersmind az illető parancsnok urakra nézve kormánybiztosunktól vett értesülésünk folytán, immár kiadott azon célszerű kormányrendeletnek, mely szerint ők minden a polgári hatóság körébe vágó intézkedésektől, melyek a tiszti eljárásbani egységet zavarják, másrészt pedig a felelősséget s a rendeletek foganatosításában való pontosságot gátolják, eltiltattak, — pontos megtartása felett őrködni méltóztassanak.

Ugyanekkor jelenti a kormánynak Hertelendy Miksa megyei kormánybiztos:

„jönnek azomban csupán nők, gyermekek, erőtlen öregek, a fiatal, fegyverfogható férfiak pedig fegyveresen az ellenünk küzdő rác táborban maradtak, — ... családjaik megtérést színlelnek... Én nem akarván a magának annyi érdemeket szerzett derék tábornok úrnak eme rendelete ellen azonnal föllépni, de másrészről nem engedhetem meg azt sem, hogy a szegény és annyit sanyargatott, végelpusztulására jutott magyar lakóssága Torontálnak, mostani menhelyéről kizavartassék ... intézkedni szükségesnek tartottam, hogy a betódult rácokat igye-

kezni, azon rác helységekben elhelyezni, a hol a rác lakósság hon maradt...

Fölkérem a ministerelnök urat intézkedés végett a kikindai kerületre nézve is; ezen kerület a régi kiváltságot meg nem tarthatja, itt tört ki a lázadás ... sőt most is a kerület fiaiból alakult három zászlóalj küzd ellenünk ... itt az idő, hogy a kerület elavult kiváltságai megszüntettessenek... Perczel Mór tábornok egy általa kinevezett t. h. polgári biztosa által, egy ideiglenes kerületi bíróságot ide kinevezett, a kerület a statusban egy statust képez, mely pedig egy jól rendezett állam főeszméje ellen van...

Erre a kormány a telepítés ügyével Tomcsányi József kormánybiztost bízta meg.

802.

Debrecen, 1849 május 17.

Kossuth kormányzó Perczel tábornok lemondása iránt.

Fogalmazvány. Budapest. O. L.; Korm. iratok. 1849. május 17. 7059. sz. Elbocsáttatott május 17-én.

Vettem tábornok úrnak f. é. május 12-én N.-Becskereken kelt levelét, melyben vezénylete alatt levő hadsereg parancsnokságáról lemondását s május 25-én önnek helyébe egy más parancsnok küldését sürgeti.[1]

Én e levél említett tartalmát őszinte sajnálattal olvastam, s ön lemondását fontosnak tartván, siettem annak f. é. május 16-án tartott ministertanácsban előadni.

A ministertanács önnek lemondását édes hazánk érdekeivel összeférhetőnek nem tartván, — azt egyáltalában s közös egyetértéssel el nem fogadhatónak határozzá.

Én pedig ismerve az ön tántoríthatlan hazaszeretetét s polgári erényeit, erősen hiszem, hogy ön tábornok úr, jelen viszonyaink közepette, midőn az ellenség, a közelgő orosz invasio által segítve, újra és újabb erővel ránk törni készül, egy percig sem leend képes a hadipályán szerzett s annyi szép győzelmekkel dicsőített képességéért a hazától megtagadni, kivált akkor, a midőn a haza minden egyes polgárainak, annál inkább tehát a hadvezéreknek egyetértését és ernyedetlen közre munkálását megvárja s ennélfogva igénybe is veszi.

[1] Lásd a 797. számú iratot a III. k. 744. lapján.

Tábornok úr! Önnek lemondását a ministertanács, a haza javával össze nem férhetőnek, sőt a közügyre nézve károsnak tartván, — el nem fogadja ... s méltán. Ennélfogva én szívesen összefogva a ministertanács egyhangú akaratával s még szívesebben követve saját őszinte sugalatomat, fölszólítom önt hadvezéri állásának megtartására. Ezt várja a haza, óhajtja a kormány s követeli a kötelesség...

803.

Debrecen, 1849 május 21.

Kossuth kormányzónak Perczelhez intézett leveléből.[1]

A magyar forradalom titkos levéltára. Pest. 1850. 3. sz. A Pesther Zeitung melléklete.

... Azon belgrádi és konstantinápolyi irományok, miket Csurogról május 18-áról írott levelében közölt velem tábornok úr, előttem már tudva voltak ... intézkedés történt, hogy ... Karagyorgyevits Sándor hercegnél, Hasszán basánál Belgrádon ... kellő diplomaticai lépések megtétessenek...

A szerb irányában tudósíttatni kívánja magát tábornok úr az általános elvekről. Ezek röviden a következőkben állanak: Hatóságot és polgári joggyakorlatot, nem nyelv és népesség, hanem közjog, közös törvény és bizonyos territorialitás szerint lehet csak adni és gyakorolni: az osztrák cabinetnek azon szava: „Gleiche Berechtigung der Nationalität" — ha ezt máskép érti, mint úgy, hogy a polgári jogokban, szabadságban és közállodalmi jótékonyságokban — mindenki nyelv- és valláskülömbség nélkül egyenlően részesíttessék; — ha mindezt máskép érti: az nem egyéb, mint haszontalan puszta szó, melyet életbe léptetni ember nem képes.

Így például: ha ez mondatnék, hogy a szerbeknek Magyarországon vajdájok legyen, ki minden magyarországi szerbnek főtisztviselőjét képviselje, ez oly nevetséges absurdum, melyet életbe léptetni nem képes; mert ezen elv szerint, például egy pesti háznak lakosai, mint magyarok, tótok, németek, szerbek, oláhok, rácok stb. a szerint volnának külömböző hatóságoknak alája vetve.

Nationalitás szerint tehát, bizonyos kivételes hatóság csak azon esetben képzelhető, ha azon nationalitásoknak kiszabott territoriuma van. De szerb territorium a magyar álladalomban nincs, és én azt hiszem, a nemzet sem fogna soha reá állhatni, hogy az ország területe akár nationalitások szerint,

[1] Lásd az 515. és 702. számú iratokat a III. k. 155. és 506. lapján.

akár másképen dismembráltassék, — mert ez annyit tenne, mint Magyarország státus életének halálát aláírni.

Tegyük fel, hogy Bács-Bánát szerb vajdasággá declaráltatnék: mivé lenne az ott lakó magyarok, németek, oláhok nemzetiségi joga és micsoda joggal kívánhatnának a szerbek ez alapon supremáciát?

Szerb vajdaság tehát, szerb provinciális gyűlés és minden hasonló ábrándok, a praxisban tökéletes képtelenségek. Horvátországnak lehet bánja, lehet tartományi gyűlése, mert horvátországi territorium van, de szerb vajdaság, szerb provinciális gyűlés nem lehet; mert Magyarországban Szerbia nincs, hanem vannak az egy és oszthatlan ország földjén vegyesen elszórt szerb nyelvű lakósok, kik azt kívánhatják, hogy rájok nézve is, az országnak minden joga, törvénye, szabadsága közös legyen; de, mert külön tartományuk nincs, azt nem kívánhatják, hogy az ország az ő nemzetiségük kedvéért földaraboltassék, és számukra egy külön tartomány alkottassék, mely aztán legfeljebb olyan viszonyban álljon a magyar kormányhoz, mint áll Szerbia Konstantinápolyhoz.

A hajdankori vajda nem volt egyéb, mint a még meg nem telepedett bevándorló fegyveres népnek vezére, de miután többé külön szerb had nincs és nem is lehet, annak természetesen vajdája sem lehet.

A mi pedig a nyelv suprematióját illeti, az csak nem juthat eszébe egy szerbnek is kívánni, hogy az ország parlamentjében száz nyelven folyjon a tanácskozás, valamint az sem, hogy nemzetiségek szerint választassanak a követek; mert minden politicai választás ismét csak territoriumok szerint történhetik.

Egy országban tehát, hol a lakósok vegyes népességűek, diplomaticai nyelv kétségtelenül csak egy lehet, és ez Magyarországon nem lehet más, mint a magyar. Vegyük fel például Moldvát; ott a moldvai népiséghez képest több magyar lakik aránylag, mint Magyarországon szerb, az összes népiséghez képest: és kinek juthatna azért eszébe, a csángó magyarok számára Moldvában külön vajdaságot, vagy a magyar nyelvnek diplomaticai állást kívánni?

Minden nationalitási túlhajtott theoriák tehát vagy ábrándok, vagy a status egység felbontására és Bács-Bánátnak és Szerémségnek Szerbiához csatolására intézett pártütések. S ha az elsők: úgy lehetetlen életbe léptetniök: ha a második: úgy lehetetlen megengedhetniök.

Én nem hiszem, hogy valaha komolyan számot adtak volna maguknak a szerbek arról, hogy nationalitási igényeik alatt mit értenek; vagy ha számot adtak, úgy az ország dis-

membratióját kívánják, a mire nem fogunk reá állani. Mindezeknek folytán, a nationalitási kiengeszteléseknek csak következő módja lehetséges:

1. Közös jog, törvény és szabadság, nyelv- és valláskülömbség nélkül. 2. A szerb nyelvnek szabad használata nemcsak a magánéletben, hanem iskoláikban, és a mely községben többséget képeznek, a községi administratióban is. 3. Ha az esküdtszékek, s a nyilvános és szóbeli eljárás behozatik, természetesen mindenki azon nyelven védelmezi magát, a melyet tud, mint szinte nem ügyvéd által, hanem maga személyében folyamodik a kormányhoz, panaszát ismét úgy terjeszti elő, mint tudja.

4. Vallási és egyházi ügyeket minden felekezetek a kormány felügyelete mellett szabadon administrálják; a görög nem egyesültek képviseleti alapon synodusokat tartanak, papjaik egyházi ügyeiket, matriculáikat a maguk nyelvén viszik; a népiskolákban a tanítás a nép nyelvén történik; papjaik és iskoláik a statusnak szintazon segedelmében részesülnek, mint akár más nyelvű honpolgárok. Ezeknél többet adni annyi volna, mint a más népfajokat elnyomni. Ez az, amit nationalitás tekintetében concedálhatunk és többet nem.

A mi a határőrvidéket illeti, ezekre nézve elvem az, hogy az örökös katonai servitusnak, tehát a határőri szervezetnek meg kell szűnni, s a határőrvidéki lakósoknak úgy jogban, mint terhekben az ország lakósainak hasonlókká kell tétetni, földjeiket szabad tulajdon gyanánt bírni, polgári közigazgatást nyerni, liberalis községi szerkezetet kapni, megyeszerkezetbe átalakíttatni, minden vagyonukkal, tulajdonokul szabadon rendelkezhetni, kereskedést, mesterséget szabadon választhatni stb. Az álladalmi erdők, legelők és havasok használatára nézve, szintazon alapon kell segregatio útján, illetőségüket kapni, mint kikapták a volt úrbéri lakósok. A mi a személy- és vagyonbiztonságot illeti: politicai vétséget, ha pártütéssel fölhagynak, lehet amnestiálni, de ha valaki másnak vagyonát ellopta, elpusztította, elrabolta, azt vissza kell térítenie, mert a statusnak nincs joga Pálnak elengedni azt, a mit Pétertől elrabolt.

A mi végre a Szerbiából való betöréseket illeti: erre rövid nyilatkozatom az: hogy itt semmi alkunak tárgya nem lehet; erőnek erőt teszünk ellene, és ha a szerbiai kormány alattvalóinak ellenünk háborút viselni enged, elébb-utóbb arra fog minket kényszeríteni, hogy ezen népjogsértésért Szerbiának háborút izenjünk.

Mi Szerbiával békében, barátságban akarunk élni, de azt nem fogjuk tűrni, hogy egy szomszéd tartomány fegyveres erő-

szakkal támogassa a bellázadást; azért ha a szerb kormány a magyar nemzettől jó szomszédságot kíván, legyen ő is jó szomszéd, tisztelje a népjogot s ne vélje, hogy ennek lábbal tapodását a magyar nemzet, mely Ausztriával s minden orosz segítségével egyetemben igaz ügyében meg bír küzdeni [!] gyáván eltűrje, s bosszulatlan hagyja.

Mi nem fenyegetjük Szerbiát, sőt örömest nyujtunk neki barátságos kezet; ha ő nekünk erre fegyverrel felel, mi is fegyverrel válaszolunk.

Ezek elveim, miket tábornok úr, mint a bács-bánáti seregek önálló főparancsnoka, a rácokkali érintkezésben szem előtt tartani szíves leend.

804.

Bécs, 1849 május 22.

Az osztrák minisztertanács határozata a szerb követelések tárgyában.

Wien. St. A.; M. R. 1849. No. 76. X. Jelen voltak: Krauss, dr. Bach, Cordon, Thinnfeld és Kulmer miniszterek.

Über die von demselben Minister [Dr. Bach] zur Kenntniss des Ministerrathes gebrachten Mittheilungen des Patriarchen Rajačić, worin unter anderem vorkommt, dass die serbische Nation, welche so treu ist und so viele Opfer gebracht hat, sich gegenwärtig unglücklich fühle und bedauere das Schwert gegen Ungarn gezückt zu haben, und worin die Bitten gestellt werden, *a)* um alsbaldige Bestätigung der Woiwodina, *b)* um Erklärung derselben als Kronland, *c)* dass die Gränze der Serben nicht getrennt werden, *d)* dass der Woiwode oder dessen Verweser in der Person des Rajačić bestätiget werde, *e)* dass die mittellosen serbischen Flüchtlinge Unterstützung erhalten und *f)* für die durch den Krieg verwüstenen Güter Entschädigung geleistet werde, — einigte sich der Ministerrath in dem Beschlusse, dass dem Rajačić in Ansehung der Unterstützung zu schreiben wäre, der Ban habe bereits 30.000 fl. angewiesen, und werde diesfalls noch das weiter Erforderliche thun. Alle anderen Punkte würden erst nach der Pacifikation Ungarns ihre Erledigung (und zwar im Sinne der Reichsverfassung) erhalten. Übrigens wäre beizufügen, dass man einen zu guten Begriff von der Treue der Serben habe, als dass man glauben sollte, sie bereuen die dem Staate gebrachten Opfer.

An den Ban wäre hinsichtlich der Unterstützung der Serben unter Einem gleichfalls das Entsprechende zu erlassen.

Schliesslich las der Minister Dr. Bach die in Folge eines früheren Beschlusses entworfenen Erlässe an den Patriarchen Rajačić.

805.

Zimony, 1849 május 22.

Mayerhofer tábornok rendelete Puffer ezredeshez, az osztrák-szerb csapattest parancsnokának Újkarlócán.

Eredeti rendelet. Budapest. H. L. Átvéve a bécsi hadi levéltárból. Detailakten des öst.-serb. Truppencorps. Fasc. 176. 1849. V. 66. Érk. május 26-án.

In Folge der von den Rebellen bewirkten Invasion des Bácser Distrikts und des Banats mussten die dortigen redlich gesinnten Einwohner mit Hinterlassung ihrer Habe sich theils nach Syrmien, theils nach Serbien flüchten.

In der Besorgniss, dass Viele der Serben in einem so traurigen Zustande selbst von den unentbehrlichsten Lebensbedürfnissen entblösst sind, haben der Herr Oberst zufolge eines Erlasses Seiner Exzellenz des Herrn General Feldzeugmeisters und Banus von Croatien Freiherrn von Jellačić vom 16. d. Mts sogleich allenthalben kundzumachen, dass Seine Exzellenz bereit sind, so viel es nur immer die Kräfte erlauben, ihnen unterdessen die nothwendige Hilfe zukommen zu lassen, in der Überzeugung, dass Seine Majestät unser allergnädigster Kaiser und Herr in gewohnter Munifizirung diese, so wie die weitere Unterstützung höchstihren treuen Unterthanen gewiss genehmigen werden.

Seine Exzellenz der Herr Banus hat mir daher einen Betrag zur Unterstützung dieser Flüchtlinge zur Verfügung gestellt.

Um der Absicht Seiner Exzellenz des Herrn Banus zu entsprechen, wird eine Commission niederzusetzen sein, deren Aufgabe es sein wird, die Hilfsbedürftigkeit der um Geldunterstützung sich Meldenden zu prüfen, und nach Massgabe derselben den Unterstützungsbetrag für dieselben auszumitteln.

Übrigens sind nach dem Wunsche Seiner Exzellenz des Herrn Banus die Flüchtlinge aus der Bácska und dem Banate aufzufordern, an der Befreiung ihres Vaterlandes mit den Waffen in der Hand, rühmlichen Antheil zu nehmen.

806.

Bécs, 1849 május 24.

A bécsi szerb küldöttek értesítik a pátriárkát, hogy Bach miniszter nem hajlandó a szerb vajdaság kérdését tárgyalni, míg a háború be nem fejeztetett

Másolat. Karlóca. Djejanija. 1849. No. 797.

У сојузу с известијем нашим от 10. тек. №. 30.34 непропуштамо увједомити Вашу Светост да смо јучер имали прилику састати се Г. Министром Бахом, који је, као што смо Вам саопштили, за време трајања привремене оставке Графа Стадиона, пре неколико дана, опредељително примио управљање Министерства унутрашњих дела. Ми смо почели разговор, како смо ово дана донели му два писма В. Св. и отворио је, да их је оба прочитао, и што се тиче потпоре од стране владе за пострадавши наш Народ, каже да је већ наредба учињена чрез св. Бана, кому је писано од стране Министерства, да како се доле налази, от новаца, које има на своје расположеније изда Народу нашем речену потпору. Ми смо га питали јели опредељена св. Бану сума, коју он на ово дело употребити може, и каже да није, но да је то остављено на његово благорасуђење. — Што се пак иначе тиче Вашег писма изразио нам је удивљеније своје сверху текста истога, и наводи речи из њега „да Народ жали, што се није сојузио с Мађарима и т. д". са озбиљношћу изразивши се, „да је то неки вид претње" и да се с претњом ствар само заплетати, а не по концу приводити може.

Ми смо смисл тај старали се ублажити, претстављенијем тужног стања Народа нашег, затрудителног положенија Вашег спрама Народа и окружности Ваше и изјасненијем, да није намера ни народна ни Ваша вређати Владу, но само искрено потужити се и молити, да се народ потпоможе уверењем, да ће се одвојити от Мађара, а то ће бити онда, кад Војводовина буде Кронланд, Император прими наслов Великог Војводе, Војводовине простор изрече се по нашем претстављенију и т. д. — На који је одговорио, да сами требамо да увидимо, да је најпреча ствар, земљу освојити, и непријатеља одбити и победити, пак онда с образом може се даље корачати. Наше примећаније да се Народ боји, да Војводовина не причисли се Кронланду Мађарска отговорио је да о том ни мислити није, но да се за ово конституирање чекати мора, и да није нуждно претње писати. Ми смо изразили сожаленије, да он то за претњу узима, и додали смо, да у премноги послови Ваши, Ви неможете сами све сочињавати, и могуће је, да Ваши Секретари нису се добро изразили немачки. По том повторио је, да земља

неможе наша бити, докле ју не очистимо и то скончитељно, т. ј. не да ју час ми очистимо от Мађара, а час Мађари от нас, — но да ће Влада умети наћи средства, да овом злу учини се крај. — У прочем повторио је, што нам је више пута и он, и што су и остали Министри говорили „Време је ратно, у забуни су и Влада и Народи, Бан је доле као верховни Командант, човек, који ужива поверење и Владе и Народа и Херватског и Серпског, и који на све стране добро жели“. Нека се Господин Патријарх споразуме с Баном, и Бан нека учини претстављеније, шта је нуждно чинити, и све ће се радо учинити. Само свашта у своје време и својим начином“. Ми смо повторили затрудителност стања Вашег vis-à-vis Народу и одговорио је, да је Народ честит, а они који узимају тон, и издају се главе Народа, и у његово име вике подижу, нису Народ. — Из свега видно је, да је њима тешко као и нама.

Питали смо за аудијенцију, и отговорио је да је цар изненада отишао у Варшаву, но како дође настојаће о том: а ономад нам је казао, да ће нам дати предмете на рассуђење и одговор, због који смо овамо позвани тужећи се, да толико има послова, да једва на крај излази.

По овому дакле очекиваћемо, јошт на ову аудијенцију да видимо, шта ће нам Цар одговорити, и онда ће се моћи узети у рассужденије, дал смо ми за ово време овде нуждни, или излишни, и ми ћемо се владати по Вашем упутствију.

Кад се пак сврши аудијенција, питаће мо Г. Баха категорически, шта се има с нама советовати, које нам непрестано обећава соопшћити, и јавићемо Вашој Светости.

За сад пак толико само достављамо, да се Херватска депутација после аудијенције вратила кући. Шта је она Цару говорила, и шта је њој Цар одговорио: то сте изволили читати у новинама. Него они оно, што ми сада тражимо, већ имају.

Депутација Романска овде је јошт и Епископ Шагуна вратио се овамо из Холомуца, кому смо предали Ваше писмо. — Овде су и њихови Фертрауенсменери; Мочоњи и јошт неки, и чујемо, да се Мочоњи тужи, да му Влада никакви предлога не чини, премда је лично позван.

Овде је Словачка Депутација, и умножава се, а тако и њени Фертрауенсменери.

Дошла је и Руссијска Депутација, једна из Галицијских Руссијана, на које верху Епископ Перемисловски Јахимовић, а друга је из Угарске у лицу Г. Дорјанског. Они нису звани, но сами су дошли, а желе да се соједине, и последњи, — числом 700.000. — да се оцепе од Мађара.

Сви, као и ми, чине претстављенија, и ови получавају подобне отговоре. Дорјански нам каже, да Влада добро говори,

за њи, и да имају надежду, да ће се отцепити от Мађара и причислити Халличинским Руссијанима.

У овим опстојатељствама повторавамо наше предложеније, да се Ваша Светост споразумете о свему с Г. Баном, и да заједнички учините претстављеније; доброг и лаког споразуменија ради мислимо, да би добро било, да непрестано имате једног човека при Бану.

У Бечу, 12—24. Маја 1849.

Депутација Војводовине Сербије при
вис. ц кр. Аустриском Владенију
Јован Шупљикац с. р., Јован Пасковић с. р.,
Јаков Живановић с. р.

Fordítása:

F. hó 10/22-i 30. és 34. szám alatt kelt jelentéseinkkel kapcsolatosan értesítjük Szentségedet, hogy tegnap alkalmunk volt Bach miniszter úrral értekezni, aki, mint már közöltük, Stadion gróf ideiglenes távollétének idejére néhány nap előtt a belügyminiszteri tárca átvételével megbízatott. Elmondtuk neki, hogy részére a napokban Szentséged két iratát hoztuk el, mire azt felelte, hogy mind a két iratot elolvasta; ami a tönkrement népnek a kormány részéről való megsegítését illeti, azt mondta, hogy eziránt már rendeletet adatott ki a bánnak, s kinek a minisztérium azt írta, hogy amint leérkezik, a rendelkezésére bocsátott összegből azonnal adja meg népünknek a szóbanforgó segélyt. Megkérdeztük, vajjon megállapíttatott-e az ezen ügyhöz szükséges összeg nagysága, mire azt felelte, hogy nem, hanem ez a bán jóindulatára bízatott. Szentséged iratára vonatkozólag csodálkozását fejezte ki, citálván ezen sorokat: „a nemzet sajnálja, hogy nem szövetkezett a magyarokkal" stb. és komolyan mondta: „ez olyasféle fenyegetésnek látszik" s hogy fenyegetéssel az ügyet csak komplikálni, de megoldani nem lehet.[1]

Igyekeztünk ennek értelmét enyhíteni, nemzetünk szomorú állapotára hivatkozva és az Ön gondterhes helyzetére a nemzettel és környezetével szemben; kijelentettük, hogy sem a nemzet, sem az Ön szándéka nem volt a kormányt megsérteni, hanem csak őszintén panaszt emelni és kérni, hogy a nemzet azon hitében megerősíttessék, miszerint a magyaroktól elválasztatni fognak azáltal, ha a vajdaságból „Kronland" lesz, az uralkodó fölveszi a nagyvajda címét, a vajdaság területe megállapíttatik a mi előterjesztésünk értelmében stb. Mire azt felelte, hogy magunknak is be kellene látni, miszerint a legszükségesebb dolog a területet elfoglalni, az ellenséget kiűzni és legyőzni

[1] Lásd a 791. számú iratot a III. k. 727. lapján.

s csak azután lehet tovább haladni. Fölemlítettük a nemzet félelmét, hogy a vajdaság Magyarországhoz fog csatoltatni, mire azt felelte, erre még csak gondolni sem lehet, de ezen megvalósításra még várni kell és nincsen szükség fenyegetőleg írni. Mi sajnálatunkat fejeztük ki, hogy ő ezt fenyegetésnek veszi s hozzátettük, hogy az Ön bokros dolgai közepette nem végezhet el mindent személyesen s lehetséges, hogy az Ön titkárai rosszul fejezték ki magukat németül. Ezután újra megemlítette, hogy a földterület addig nem lehet a miénk, amíg mi azt meg nem tisztítjuk végleg az ellenségtől, de nem úgy, hogy hol mi foglaljuk el a magyaroktól, hol ezek mi tőlünk, de a kormány fog rá módot találni, hogy ennek vége vettessék. Azután ismételte azt, amit nekünk ő is és a többi miniszter is mondott: „Háborús az idő, zavaros helyzetben vannak a kormány is, a nemzetek is, a bán lent van mint főparancsnok, aki birja a kormány, a horvát és a szerb nép bizalmát egyaránt s aki mindenkinek jót akar. A pátriárka értekezzék a bánnal és utóbbi tegye meg előterjesztését a szükségesekre nézve és minden szívesen megtétetik. De mindent a maga idejében és okkal-móddal." Mi újra hangoztattuk Szentséged nehéz helyzetét a nemzettel szemben, mire azt felelte, hogy a nemzet becsületes és azok, akik nagyhangon beszélnek és nemzet vezetőinek mondják magukat és az ő nevében lármát csapnak, nem a nemzet. Mindebből látszik, hogy nekik is nehéz a helyzetük, valamint nekünk is.

Kérdezősködtünk az audiencia iránt, ő azt felelte, hogy a császár váratlanul Varsóba utazott, de amint visszatér, ki fogja eszközölni; multkoriban meg azt is mondta, hogy tételeket ad át magyarázat és felelet miatt, melyek miatt fölhivattunk; sok dolga miatt panaszkodott és nem tud vele megbírkózni.

E szerint még megvárjuk ezt az audienciát; hadd lássuk, hogy mit fog a császár felelni. Akkor meg fogjuk ítélhetni, vajjon szükség van-e ránk ebben az időben, vagy nem; mi az Ön utasításához fogjuk magunkat tartani.

Az audiencia megtörténte után határozottan meg fogjuk Bach urat kérdezni, miről akar velünk tanácskozni, amit mindig közölni akar velünk és erről jelentést teszünk majd Szentségednek.

Most csak annyit jegyzünk meg, hogy a horvát deputáció az audiencia után hazatért. Mit mondottak a császárnak és mit válaszolt nekik a császár: azt méltóztatott az újságokból olvasni. De hát őnekik már megvan az,[1] amit mi most keresünk.

[1] Kronland — koronatartomány.

Az oláh deputáció még itt van és Saguna püspök Olmützből ide visszatért, akinek Szentséged levelét átadtuk. Itt vannak az oláhok bizalmiférfiai is, Mocsonyi és mások. Azt halljuk, hogy Mocsonyi panaszkodik aziránt, miszerint a kormány semmiféle javaslatot sem tesz neki, bár személyesen fölhívatott.

Itt van a tótok deputációja és az ő bizalmiférfiaik is.

Az orosz küldöttség is megérkezett, egyik a galiciai oroszok részéről, Jachimovits przemisli püspök vezetése alatt, a másik Magyarországból Dorjánszky alatt. Ezek nem hívattak meg, hanem maguktól jöttek, egyesülni akarnak, az utóbbiak, vagy hétszázezren a magyaroktól el akarnak szakadni.

Valamennyien, mint mi is, előterjesztéseket tesznek és ezek kedvező válaszokat kapnak. Dorjanszky azt mondja nekünk, hogy a kormány jót akar nekik és reményük van rá, hogy a magyaroktól elszakadhatnak és a halicsi oroszokkal egyesülhetnek.

Ilyen körülmények közt megújítjuk javaslatunkat, hogy Szentséged mindenben értekezzék a bán úrral és tegyék meg közösen az előterjesztést; a jó és könnyű megértés kedvéért azt hisszük, jó volna, ha a bán mellett állandóan tartaná egyik meghitt emberét.

807.

Bécs, 1849 május 25.

Bach miniszter tiltakozik a pátriárka fenyegetése ellen és követeli az oktrojált alkotmány kihirdetését.

Másolat. Karlóca. Djejanija. 1849. No. 798.
M. I. 1849. No. 3840.

Hochwürdigster Herr Patriarch und Erzbischof!

Ich hatte die Ehre, die geschätze Schreiben vom 30/III. 1. und 4. Mai Z. Z. 201., 369., 371.[1] zu erhalten, in welchen Euer Exzellenz dem Ministerium die äusserst bedrängte Lage der serbischen Nation zur Sprache bringen und in düsteren Farben die Misstimmung schildern, welche sich gegen die von Sr. Majestät der Monarchie verliehenen Reichsverfassung vom 4. März 1848 unter dem serbischen Volke ausspricht.

Euer Exzellenz deuten zugleich an, dass Sie bei der herrschenden Aufregung gegenwärtig nicht wagen dürfen, die Verfassungskunde ämtlich Kund zu machen.

Ich kann nicht bergen, dass ich diese Mittheilung mit lebhaften Bedauern vernommen habe und dass mich die von E. E.

[1] Lásd a 753. és 791. számú iratokat a III. k. 638. és 727. lapjain.

ausgesprochene Befürchtung, es könne die Nation in ihrer Treue wankend werden, in hohem Grade befremdet. Die Nation der Serben hat stets laut und offen erklärt, sie habe für die gefährdete Sache des Thrones und der Einheit der Monarchie gegen die Herschgelüste und Trennungsbestrebungen der Magyaren zu den Waffen gegriffen und wolle bei ihrer Pflicht unerschütterlich ausharren. Ich kann der Überzeugung nicht Raum geben, es habe sich dieses Volkes, dass so entschieden mit Wort und That sich gegen die Feinde des Thrones erhob, jener Geist des Misstrauens und der Erbitterung gegen die Regierung bemächtigt, wie E. E. in Ihrer Zuschrift vom 1. Mai des Jahres darstellten, oder es könnte einer kleinen Minderheit, die nur eigennützige Zwecke verfolgend es mit dem Volke und mit der Regierung nicht redlich meint, gelingen, die überwiegende Mehrheit des Volkes von ihrer Pflicht abwendig zu machen, und sie aus treuen Unterthanen zu Rebellen umzuwandeln, zur ewigen Schmach und zum unberechenbaren Schaden der serbischen Nation. Ich kann vielmehr nur annehmen, dass die in E. E. Schreiben sich aussprechende düstere Anschauung von der nächsten Zukunft der Nation lediglich dem überwältigenden Eindrucke der Drangsale, unter welchem dieselbe in diesem Augenblicke seufzt, zuzuschreiben sei. Diese Stimmung dürfte bald einer unbefangeneren Würdigung weichen, sobald die vom Ministerium ins Werk gesetzte Hilfe die drängende Noth des Augenblickes beseitigt haben wird.

Dass diese Hilfe so rasch und so wirksam als möglich geleistet werde, scheut die Regierung keine Anstrengung und hat zu diesem Ende die umfassendsten, den glücklichen Erfolg verbürgenden Massregeln getroffen, insbesondere den Banus von Kroatien und Slavonien mit einem Truppenkorps zur Unterstützung entsendet, und mit beträchtlichen Geldmitteln versehen, um das Elend der ihrer Habe beraubten serbischen Familien zu lindern.

So wie es Pflicht und Ehre gebiethen, wird die Regierung Sr. Majestät an der Reichsverfassung festhalten und muss auf unumwundener Anerkennung derselben bestehen, und in der unabweisbaren kräftigen Durchführung derselben wir die serbische Nation auch die volle Sicherung ihrer Nationalität und die Gewähr für ihre Gleichberechtigung mit allen übrigen Volksstammen finden.

Nach Zurückdrängung des Feindes wird die Regierung keinen Augenblick versäumen, die Angelegenheiten der serbischen Nation auf eine den Verhältnissen des Gesammtstaates und den wahren Interessen der serbischen Nation entsprechende Weise zu regeln.

Ignyátovits Jakab emlékirataiban fölemlíti, hogy a patriárka később is 410. számú föliratában a bécsi bizalmiférfiak útján fenyegetőleg lépett fel, mire Bach 1849. 5451. M. I. szám alatt felelt (Iz meomara J. Ignjatovića. Bršljan br. 1. 1885.).

808.

Mosorini tábor, 1849 május 25.

Knityánin szerbiai fővezérnek Rajacsits pátriárkához intézett levele Bystrzanowsky békeajánlatáról.

Eredeti irat. Wien. Kr. A. Südarmee. Fasc. 146. 1848. V. 136½.

Прекюче є обрштеръ полскій Бистроновскій као парламентаръ долазіо, и одъ стране правительства Мађарскогъ моліо ме да дѣйствуємъ, да се Срби съ Мађарима сложе и противу Аустріє воюю, подъ тимъ условіємъ, да се Србима Аустрійскимъ и турскимъ Кралѣвство даде и слобода съ Мађарима єднака, и да ова два народа у савезу буду. Я сам га на моє правителство упутіо, да се нѣму яви, єръ я немогу ништа самъ посеби радити, и явио самь ово на брзу руку у Београдъ и казао, да се Бистроновскій одбіє. Ову самь мандру съ Бистроновскимъ зато правіо да Мађаре заварамъ, да одма не удараю на мене, докъ се са свимъ не осигуравамъ. Ово Вашой преузвижености являмъ зная ради съ томъ молбомъ да се ово у публикумъ не просипа.

Fordítása:

Tegnap jött el Bystrzanowsky ezredes mint parlamentair és a magyar kormány nevében felkért, hogy közvetítsem a szerbek és magyarok közti összefogást és harcoljunk együtt Ausztria ellen, oly föltétellel, hogy az Ausztria és Törökország alatti szerbeknek királyság és a magyarokkal egyenlő szabadság adatnék és hogy a két nemzet szövetséget kössön. Én őt kormányomhoz utasítottam, hogy nála jelentkezzék, mivel én magam mit sem tehetek; ugyancsak rövid úton jelentést tettem kormányomnak Belgrádba, Bystrzanowsky ajánlatának elutasítását ajánlva.

Ilyen cselfogással azért jártam el Bystrzanowskyval szemben, hogy a magyarokat megtévesszem, nehogy azonnal megtámadjanak, amíg biztos pozicióra szert nem teszek. Ezt Méltóságodnak tudomásvétel miatt tudatom, oly kéréssel, hogy ez ne hozassék köztudomásra.

809.

Zimony, 1849 május 29.

A szerb elégületlenek memoranduma, melyet Jellačić bánhoz intéztek.[1]

Közölve: Vjesztnik. 1849. Június 2. br. 36.

Светлый Бане!

Скуплѣни овде изъ svы Краєва войводовине членови народа Србскогъ, поздравлямо Светлость Твою на овоме углю обѣтованогъ Отечества нашегъ, кои є єданъ іоштъ одъ огня и мача душманскогъ заштеђенъ остао. Добро намъ дошао Светлыи Бане! на благодатной, но у крвцу огрезнутой землы войводо вине Србске!

Мі се тврдо уфамо, да ће оружіє Србско подъ родолюбивомъ заставомъ светлости Твоє пређашню Славу свою, на кою є подъ туђинскомъ рукомъ сенка пада имъ почела на ново задобити, и да ће се подъ предводителствомъ Светлости Твоє барякъ Србско-Хрватскій скоромъ временомъ на границама войводовине наше и свуда, где се непріятель нашъ и царевъ покаже побѣдоносно и веселовити.

Опрости светлый Бане! што у овомъ магновенію неможемо за толико родолюбиве подвиге светлостый Твоіой достойно благодарити. То є иначе задатакъ повѣстнице, коя ће име Светлостый Твоє у покрету нашемъ безсмертномъ славомъ увѣнчати. Садъ су озбилньія времена коя и твоє Светлости и наше вниманіє у пуной мѣри изискую.

Светлый Бане! Мы смо се довольно увѣрили, да корак Светлости Твоє, поредъ вѣрности спрамъ Цара господара нашегъ, само єдино искренно и не лицемѣрно родолюбіє руководи: мы смо увѣрени да ништа тако на срцу Светлости Твоє нележи, као срећа и напредакъ Србскогъ и Хрватскогъ Народа; пак зато, што смо о томе пуно увѣрени, што знамо да у юначкимъ грудима твоймъ ватрено Славенско срце біє, да у Твоіой Светлостій и наша, єдна жила, єдна крвъ тече, зато узимамо слободу къ Светлости Твоіои на поглавару народа нашегъ неколико искрены речій прословити.

Мы смо Светліи Бане! Колико за Цара толико за светыню и честъ народности наше, за войводу и войводовину на оружіє устали. Народность нашъ є царскомъ рѣчію обезбѣђена была: Воиводу смо у лицу изгубили, и народъ є са многи страна одавно гласъ свой чути дао, да новогъ войводу што скоріє

[1] Lásd a 796. és 799. számú iratokat a III. k. 743. és 745. lapjain.

бырати жели. Али Войводовине Србске границе;... идоль овай Србскогъ Народа кои є насъ на оружiє одушевлявао, кои є Срблѣ на равницама Бачкимъ и Банатскимъ противъ небровєногъ числа непрiятеля, къ побѣди предводiо. . . . єво! година дана одъ како се иште и моли; пакъ ни данасъ нису потврђене. У областима нашимъ, заведене су покретомъ народа у оно време кадъ су старе власти према новомъ духу времена са свимъ изнемогле, и народъ судби и слепомъ случаю напустиле, народнѣ власти; на челу овы Главнiй Одборъ као привремено народнѣ правителство, равнымъ начиномъ изъ народа и вольомъ народа поставлѣнъ є быо. Правителство ово є народъ Србскiй према толиким обманама, непрiятеля нашегъ, и у толикимъ бѣдама и незгодама у вѣрности спрамъ цара у миру у поредку, и одушевленiю за светыню стари наше одржало и у бѣдномъ свомъ станю одъ очаянiя до данасъ сохранило. Садъ се светли Бане, духу овомъ и тежняма народа нашегъ противанѣ правацъ показує. Нигди на другомъ мѣсту станѣ обсаде, и военни коммиссари, нису на тай конацъ поставлѣни да руше и истисну установленiє за коє є царъ речъ свою подємчiо. Но овде кодъ насъ тако єсть.

Кадъ бы нови поглавари наши на то смерали своимъ правцемъ, да будуће побуне предупреде: мы ни слова не бы рекли. Но као што о бунтовномъ духу кодъ насъ ни спомена быти неможе, тако и народъ већъ мысли и мислити мора, да су нове уредбе ове само на уништенѣ народны власти и нашегъ правителства удешене.

Ово Бане! мы никадъ заслужили нисмо. Мы смо увѣрени да є само одржаванѣ светыня народньй и наблюдаванѣ правичности и равноправности съ обе стране, у станю миръ и поредакъ у земльи одржати.

Онако исто, као што є саборъ троєдне кралѣвине заключiо, мора постояти войводство и єдинство тѣла воене границе и провинцiяла. Сваки є непрiятель подмуклый цара, кои Министерство на противный путь наводи, и тымъ само Мађару служи; єрбо гледа да се нѣгова предсказанiя обистине. То є душманинъ нашъ Мађаръ од давно предвозвѣстiо, да ће мо мы као орудiє само на то употреблѣни быти, да се старо станѣ ствари са свима своимъ незгодама, неправдама и погрешкама воспостави.

Опростите Бане! исто тако на просто говоримо. Прiятелю цара и народа неможемо другчiє. Насъ боле Светлiи Бане! што се народнѣ правителство и народнѣ власти наше укидаю: а она званiя стара коя су Мађарима похлебствовала, наново заводе. Насъ боле и горко боле, што се съ нама по ономъ истомъ правилу, као са бунтовницима у свему поступа, и што

изъ свега тога видимо, да се мы не трактирамо съ оныма повѣреніемъ к е вѣрность наша, кое старе заслуге наше, кое проливена драгоцѣна крвъ Србска, и не измѣриме жертве народа Србскогъ праведно и подпуно залужую.

Одъ твое Светлостій Бане! очекуе уцвелѣни народъ овай утѣху и уначеванія. Мы веруемо, да су тегобе ове наше само слѣдства несреѣне оне системе, коя е досадъ на челу врховногъ управленія свію противъ бунтовника употреблѣныи сила царствовала, и зато се радуемо, и изъ свегъ срдца радуемо, што е по паденію системе те, верховно руководенѣ южны Предѣла Твоіой Светлости съ неограниченомъ властію вовѣрено.

Кадъ е дакле, светлый Бан! Твомъ родолюбію пуна власть поставлѣна, а одъ Бога ти е зракъ правде засинуо: зато светлій Бане! одъ Твое Светлости жельно изчекива и иште народъ србскій, не само да му домъ и огньиште одъ душмана што скоріе ослободитъ, гди ѣе онъ позиву светлости Твое одушевлѣнно слѣдовати, и листомъ на бойно полѣ за Баномъ поѣи; но іошть поредъ тога као што смо се изъ обштегъ мѣнія уредили, жели:

1. Да Народнѣ Правленіе, као што е то духомъ времена заведено, а Царевомъ вольомъ припознано, у целости не вредимо изволитъ одржати. Мѣрама военнимъ то не само сметати неѣе, него ѣе клонувшій дух народа дигнути, и подвиге военe подупирати. Съ мѣрама военымъ е Правителство Войводовине и народнѣ власти досадъ се слагале, пакъ зато садъ збогъ воены мѣра несмеду пропасти.

2. Будуѣи да Правителство ово, кое садъ постои, ніе саставлѣно изъ Лица, кое бы довольно снаге имала, да тако тешкомъ и важномъ задаткомъ свомъ по жельи одговоре, као што е то при првомъ тренуѣу свакогъ покрета обично; зато потребно е да се правителство вручи у крѣпке руке, и да се реорганизира, а тимъ у едно:

3. Да се отношенія военне комманде са правителствомъ, и у обште съ народнымъ властима опрѣделе, и тако међусобна насртаня предупреде.

4. Да се по ново устроенію правителства што скоріе Народня Скупштина подъ Твое Светости заштитомъ сазове, и сходне мѣре за обезбеђенѣ найсветіи права свои у призренію избора Войводе, по увиђенію свомъ опрѣдели.

Твоя Светлость ѣе сама увидити, да се само онда кадъ Войводовина у овомъ степену политичкогъ живота и свести буде, о найтежньѣмъ союзу са Троединомъ Кралѣвиномъ, кои Народъ Србскій заиста изъ свегъ срдца ватрено жели, и комеѣе за любавъ све из стари предрасужденія заовставше препоне съ пута уклонити, свойски потрудити и озбильньи догo-

вори предузимати могу еръ пре тога нема власти, у коіой бы се воля народа као усредоточена сматрати морала.

Народъ се одъ радо, — и правдолюбія светлости Твое нада и очекуе и повѣруе светлости Твоіой, кога люби и почитуе као найзаслужніегъ и найодабраніегъ у народу своме, да му Ты Светли Бане овымъ начиномъ, не само на бойномъ, но и на политичкомъ полю предтеча болѣгъ живота и будућегъ благополучія будешъ.

У Земуну, 17. Маія 1849.

(Слѣдую до двеста подписа.)

Fordítása:

A szerb nemzetnek a vajdaság minden tájáról helyben egybegyűlt tagjai, üdvözlünk Téged, kegyelmes uram, csonka hazánk ezen szögletében, mely még elkerülte az ellenség pusztító tüzét és fegyverét. Isten hozott, kegyelmes bán, a szerb vajdaság áldott, vérrel itatott földjére!

Erősen hisszük, hogy a szerb fegyverek, Nagyméltóságod testvéri zászlója alatt, előbbi dicsőségüket, melyre idegen kéz árnyat kezdett vetni, újra visszanyerik és Kegyelmességed vezetése alatt a szerb-horvát zászló nemsokára a mi vajdaságunk határain és mindenütt, ahol a mi és a császár ellensége mutatkozik, győzelmesen lengeni fog.

Bocsáss meg, nagyméltóságos bán, hogy ilyen röpke időben annyi hazafias fáradozásaidat nem tudjuk méltóan megköszönni; ez egyébiránt a történetírás föladata, mely a Te nevedet a mi mozgalmunkban soha el nem múló dicsőséggel fogja körülövezni. Jelenleg komoly időket élünk, melyek a Te és a mi figyelmünket teljes mértékben megkövetelik.

Kegyelmes bán! Mi eléggé meggyőződtünk róla, hogy a Te cselekedeteidet, Őfelsége, császárunk iránti hűség mellett, egyedül az őszinte hazafiság és nem tettetés vezeti. Meg vagyunk róla győződve, hogy semmi sem fekszik annyira sziveden, mint a szerb és horvát nemzet boldogsága és haladása és éppen ezért, mivel erről teljesen át vagyunk hatva s mivel tudjuk, hogy hős kebledben tüzes szláv szív dobog és Tebenned, valamint bennünk is egy vér kering, ezért bátorkodunk hozzád, kegyelmes bán, mint nemzetünk fejéhez, néhány őszinte szót intézni.

Mi, nagyméltóságos bán, amennyiben a császárért, annyiban nemzetiségünk szentségéért és becsületéért, a vajdáért és vajdaságért keltünk fegyverre. Nemzetiségünk a császári szavak által biztosíttatott, a vajda személyét elvesztettük és a nemzet már rég hallatja szavát, hogy új vajdáját mielőbb megválasztani óhajtja. Azonban a szerb vajdaság határait, a szerb nemzet ezen eszményét, mely minket fegyveres fölkelésre készte-

tett, mely a szerbeket a Bácska és a Bánság síkságain megszámlálhatatlan ellenségünk ellen győzelemre segítette — ime! már egy éve kérve-kérjük; s még ma sincsennek megállapítva. Területünkön a népmozgalom által, amikor a régi hatóságok az új idők szelleme által lehetetlenné váltak és a nemzet a sorsra és a vakszerencsére hagyatva, vezettettek be a nemzeti hatóságok. Ezek élén állott, mint ideiglenes nemzeti kormány, a főodbor (főbizottmány), mely közvetlenül a nemzetből és a nemzet akaratából felállíttatott. A szerb nemzet ezen kormányt, ellenségeink annyi ámítása és annyi nyomor és nehézség közepette, császárja iránti hűségben és a régi szent ügyünk iránti lelkesedését fenntartotta és a nyomorúságos viszonyok közt a kétségbeesést a mai napig elhárította magától. Most azonban nagyméltóságos bán, lelkileg és nemzeti törekvéseinkkel ellentétes irány mutatkozik. Sehol másutt nem vezették be a hadiállapotot és hadbiztosok sehol sincsennek oly célból, hogy lerombolják és kiszorítsák az intézményeket, melyekért a császár szavával jót állt. Nálunk azonban ez történik.

Ha az új hatósági főnökök arra törekednének, hogy a jövő zavargásoknak elejét vegyék, egy szót sem szólnánk; minthogy azonban nálunk forradalmi szellemről szó sem lehet, a nemzet azt hiszi és hinnie kell, hogy az új intézkedések csakis a nemzeti hatóságok és kormányunk megsemmisítésére bocsáttattak ki.

Ezt, bán urunk, sohasem érdemeltük meg! Mi meg vagyunk arról győződve, hogy csak nemzeti szent kincseink és az igazság és jogegyenlőség mindkét részről való fenntartása képesek e földön a békét és rendet biztosítani.

Egészen úgy, ahogyan a három egyesült királyság elhatározta, kell a vajdaságot, a határőrvidéket és a provinciális részeket egy testté olvasztani. Mindenki ármányos ellensége a császárnak, aki a minisztériumot ellenkező útra vezeti és evvel csak a magyarok érdekeit szolgálja és azokat akarja megvalósítani. Ezt a mi magyar ellenségük régóta megjósolta, hogy mi mint eszközök, csak arra fogunk fölhasználtatni, hogy a régi állapotok, összes bajaival, igazságtalanságaival és hibáival visszaállíttassanak.

Bocsásson meg nekünk, bán úr, hogy ilyen szókimondók vagyunk; a császár és nemzet barátjával szemben nem cselekedhetünk másként. Nekünk fáj az, hogy a nemzeti kormányt és nemzeti hatóságainkat megszüntetik és a régi hivatalok, melyek a magyaroknak adattak, újból bevezettetnek. Fáj nekünk, keserűen fáj, hogy velünk olyan módon bánnak, mint lázadókkal szoktak; mindebből azt látjuk, hogy mivelünk nem bánnak oly

bizalommal, mint azt hűségünk, régi szolgálataink, a szerb kiontott vér igazságosan és teljesen megérdemlik.

Kegyelmes bánunk, Tőled várja ez a siralmas nemzet a vígaszt. Mi azt hisszük, hogy ezek a nehézségek csak azon szerencsétlen rendszernek a következményei, mely eddig a főkormányzat élén a lázadók ellen alkalmazott intézkedéseknél uralkodott s ezért örvendünk egész szivünkből, hogy ezen rendszer bukása után a déli részek főkormányzása a Te korlátlan hatalmadra bízatott.

Ha tehát, nagyméltóságos bán, a Te hazafiságodra bízatott a teljhatalom és az Isten az igazság sugarát benned fölkeltette: ezért óhajtva elvárja és kéri Tőled a szerb nemzet, necsak hogy hazáját és tűzhelyeit az ellenségtől mielőbb megszabadítsd, mely lelkesedéssel fogja fölhívásodat követni és gyorsan a harcmezején Téged követni, hanem ezenkívül, a közvéleménynek megfelelőleg, óhajtja:

1. hogy a nemzeti kormányt, amint ez az idők szellemének megfelelően bevezettetett és a császári kegy által elismertetett, a maga teljességében fenntartani méltóztass. A katonai intézkedéseknek ez nemcsak hátrányára nem lesz, hanem a nemzet elcsüggedt lelkét emelni fogja és a katonai fáradozásokat támogatni. A vajdaság kormánya és nemzeti hatóságai a katonai intézkedésekkel eddigelé összhangban állottak s ezért a katonai intézkedések miatt nem szenvedhetnek csorbát.

2. Miután ezen jelenlegi fennálló kormány nem áll olyan egyénekből, akiknek elegendő erejük volna, hogy ilyen súlyos és fontos feladatnak meg tudnának felelni, amint ez így van minden mozgalom kezdetén, azért szükséges, hogy a kormány erős kezekbe tétessék, reorganizáltassék és ezzel egyuttal:

3. a hadparancsnokság ügyei a kormánnyal, általában a nemzeti hatóságokkal egyetértően intéztessenek és így a kölcsönös civakodásoknak eleje vétessék;

4. hogy a nemzetgyűlés a kormány újjászervezése miatt, Kegyelmességed elnöklete alatt, mielőbb egybehívassék és általa az alkalmas intézkedések, a vajdaválasztási legszentebb jog biztosítására, belátása szerint, megtétessenek.

Kegyelmességed maga is be fogja látni, hogy miután a vajdaság a politikai élet ezen fokára vitetett, a három egyesült királysággal való legszorosabb szövetségben, melyet a szerb nemzet egész szivéből forrón óhajt és melynek kedvéért a régi előítéletek után fennmaradt akadályokat kész alaposan az útból elhárítani és csak akkor képes a maga részéről támogatni és komoly intézkedéseket tenni, mert ennek előtte nincsen olyan hatóság, amelyben a nemzet akarata összpontosítottnak lehetne tekinteni.

(49) Dr. Thim J.: Az 1848—49-iki szerb fölkelés története. III.

A nemzet vérbelijétől és Kegyelmességed igazságszeretetétől reméli és várja és megbízik Nagyméltóságodban, akit szeret és becsül, mint nemzetének legérdemesebb és legkiválóbb fiát, hogy Te neki, ezen úton, nemcsak a harc mezején, hanem politikai téren is egy jobb élet és jövő boldogságnak előhírnöke leszel. (Közel kétszáz aláírás.)

810.

Zimony, 1849 május 30.

Rajacsits pátriárka az osztrák külügyminisztert megkeresi, hogy tiltakozzék a portánál a török-magyar határközlekedés ellen.

Eredeti irat. Wien. St. A. Türk. Gesandschaft. Weisungen. 1849. No. 3994.

Durch die Besetzung Banats und Bacska von magyarischen rebellischen Truppen hat sich die gutgesinnte Bevölkerung aus diesen Provinzen theils nach Slavonien, theils nach Syrmien und theils in das Fürstenthum Serbien geflüchtet, damit der Feind die wehrlosen Greise, Weiber und Kinder nach seiner gewohnten Weise nicht hinschlachte, und die waffenfähige Männer zur Führung der Waffen gegen ihren Kaiser und die Gesammtmonarchie nicht zwinge.

Diese Besetzung hat dem Feinde das linke Donauufer zugänglich gemacht, und ihre Communication mit der Türkei eröffnet. Es ist eine bekannte Thatsache, dass der Feind schon im vorigen Jahre Verbindungen mit den Türken anzuknüpfen gesucht hat. Dermal ist ihm der Weg zu diesen Versuchen ganz offen, und ich habe von verlässlichen Kundschaften erfahren, dass der Feind mit den Paschas von Belgrad und Orsova communicirt, den ersteren Pascha hat der magyarische Häuptling Parcsetics, unter dem Namen Rákoczy bekannt, dieser Tage besucht, und hat durch die Pascha die serbische Regierung auffordern lassen, dass die letztere alle auf ihrem Gebiethe vorhandenen Flüchtlinge in ihre Heimath zurück sende. Ebenso befinden sich viele Türken und Juden aus Belgrad und dem übrigen türkischen Gebiethe in Pancsova und anderen Städten, welche die dort geraubten Sachen von den Magyaren um Spottpreise abnehmen und das unglückliche Banat auf diese Art ausplündern, dagegen den Magyaren Colonial- und andere verbothene Waren, vielleicht auch Waffen verkaufen. Diese türkischen Unterthanen sind Einschmugler verschiedener Briefe und Nachrichten, welche auf die Operationen nur einen nachtheiligen Einfluss haben. Gestern sind von dem Obersten Puffer

zwei Spione, welche wahrscheinlich über Belgrad nach Syrmien gekommen sind, in unserem Lager ergriffen und erschossen worden.

Alle diese Verhältnisse bringe ich zur Kenntniss des hohen Ministeriums mit der Bitte, die sonst mit dem kaiserlichen österreichischen Hofe befreundete Pforte veranlassen zu wollen, dass ihre einzelne Staatsdiener und Unterthanen den rebellen Magyaren keinen Vorschub leisten, und durch unbefugten Ankauf der geraubten Effecten die Provinz Banat nicht devastiren.

811.

Gyurgyevo, 1849 május 31.

Perczel Mór tábornok Hertelendy Miksa törvényhatósági biztos úrnak, Nagyszentmiklóson, a szerb lakosság visszatelepítése tárgyában.

Másolat. Budapest. M. kir. fő hadi levéltár. Átvéve a bécsi hadügyi levéltárból Insurgentenarmee. 1849. V. 211.

Bács-Bánát meghajolt fegyvereink éle alatt. Az ellenség nagy része levágatott, százezer férfi, nő, gyermek a Tisza és Temes közé szoríttatván, elfogatott.

Én megkegyelmeztem nekik s falvaikba bocsátám. A többi megszököttnek legsúlyosabb büntetés terhe alatt megparancsoltam haza térni.

S önök e hazabocsátottakat újabb nyomornak, kutatásnak, üldözés- és büntetéseknek teszik ki.[1]

E vidék oly kimondhatlan ingerültségben volt, a sereg legyőzé s csillapította őket s önök újra felbőszítik.

Önök kutató eljárása lázba hozandja ismét e vidéket, mert a helyett, hogy gyógyítaná a sebeket, újra felszaggatja azokat... Egyébként a hon s jelesen e vidék nehéz állását tekintve, itt minden polgári hatóságot és eljárást jelenleg a katonainak alárendeltem.

A hon megmentése, törekvéseim főcélja: s rendeleteimnek engedelmességet tudok eszközölni.

Hertelendy törvényhatósági biztos ugyanis Perczel Mórnál panaszt emelt a katonai hatóságok ellen, melyek a polgári hatóságokkal összetűztek.

[1] Lásd a 801. számú iratot a III. k. 748. lapján.

812.

Bécs, 1849 június 1.

A bécsi szerb küldöttség audienciája, előterjesztése és a császár válasza.

Wiener Zeitung. 1849 június 12. No. 138. Másolata. Karlóca. Djejanija. 1849. No. 803. és 811.

Euer Kaiserliche Majestät!

Die Regierung Euer Majestät berief uns als Vertrauensmänner der Serbischen Nation, um ihr über die Verhältnisse des Serbischen Landestheiles Aufschlüsse zu geben, die dazu dienen sollen, die Woiwodschaft Serbien, die in Eurer Majestät ihren erhabenen Regenerator verehrt, alsbald definitiv zu constituiren.

Wir sind unserem diessfälligen Berufe nachgekommen, und nachdem wir jeden Grund zu glauben haben, dass der Gegenstand sobald wie möglich der Allerhöchsten Entscheidung Eurer Majestät unterlegt werden wird, hielten wir uns noch verpflichtet, uns dem Allerhöchsten Throne Eurer Majestät zu näheren, und um die ehebaldige Allerhöchste Gewährung der gerechten Bitten und Wünsche der Serbischen Nation in aller Unterthänigkeit zu bitten.

Vorsonderlich bitten wir aber allerunterthänigst, womit Eure Majestät geruhen mögen, auch indessen den Titel eines Gross-Woiwoden von Serbien Allergnädigst anzunehmen, und die Woiwodschaft somit zu einem eigenen Kronlande zu ernennen.

Die Nation blutet dafür noch zur Stunde aus tausend Wunden. Alle irdischen Güter, Hab und Gut, Weib und Kind liess sie sich von dem wüthenden Feinde der Gesammtvaterlandes, dem rebellischen Magyaren nehmen, und blieb dennoch bei dem Gedanken fest, dass sie ihr Heil nur aus den Händen Eurer Majestät, ihres unvergesslichen Regenerators, erhalten kann, erhalten wird.

In diesem ernsten Augenblicke, in dem Augenblicke der härtesten Prüfung, bedarf die Nation jener moralischen Stärkung, die ihr nur ihr angebetether Monarch zu ertheilen im Stande ist, und es ist jene Nation, welche die erste gegen die separatistischen, unterdrückenden Tendenzen des Magyarismus sich erhoben, und welche die Treue und Anhänglichkeit an ihren Regenten stets zu ihrem Nationalstolze zu rechnen gewohnt ist.

Die Nation würde nur darin eine sichere Bürgschaft für ihre ungefährdete Zukunft erblicken.

Diese Sinnesart und Handlungsweise der Nation, und die gleich in den ersten Tagen des überglücklichen Regierungs-

antrittes Eurer Majestät derselben zu Theil gewordene Gerechtigkeit in der Wiedereinsetzung ihres Woiwoden, und der Wiederherstellung des Patriarchates, bürgt uns für die Allergnädigste Erhörung dieser Bitten der Nation, die wir somit in aller Unterthänigkeit nochmals erneuern, indess wir uns und die gesammte Nation der Allerhöchsten Huld und Gnade Eurer Majestät Alleruntertänigst empfehlen.

Jacob Živanović, Johann Paskovics, Johann Suplikatz.

Antwort Sr. Majestät:

Der Ausdruck der Anhänglichkeit und Treue, die Sie Mir darlegen, gereicht Mir zur wahren Befriedigung. Das treue Volk der Serben ist in diesem Augenblick von schweren Drangsalen heimgesucht. Es erträgt mit Hingebung die Leiden, welche zu Meiner tiefen Betrübniss ein unseliger Bürgerkrieg heraufbeschworen. Mit Gottes Hilfe wird es gelingen, auch dort wieder das Gesetz zur Geltung zu bringen, und Ihren unglücklichen Landsleuten die innere Ruhe und Ordnung zurückzugeben.

Ihre Adresse überweise Ich Meinem Ministerrathe zur reiflichen Erwägung, und bleibe Ihnen in Gnaden gewogen.

A feliratot ő felségének a bécsi szerb küldöttség 1849 június 1-én nyujtotta át a schönbrunni audiencia alkalmából.

813.

Bécs, 1849 június 1.

Az osztrák külügyminiszter leirata Jaurich belgrádi konzulhelyetteshez az osztrák seregeknek szerbiai átvonulása tárgyában.

Fogalmazvány. Wien. St. A. Konsulat Belgrad. Berichte 1849.

Den zuletzt hier eingelaufenen Berichten zufolge ist das österreichische Truppencorps, welches unter dem H. Gen. v. C. Baron Puchner aus der Walachei durch Servien auf das diesseitige Gebieth wollte, an der in solcher Weise beabsichtigten Vereinigung mit der Südarmee durch die Weigerung der serbischen Regierung, unseren Truppen den Durchzug zu gestatten, gehindert worden.

Es ist leicht zu begreifen, welchen Eindruck diese Anzeige auf das kais. Kabinet hervorbringen musste. Serbien hat uns seit dem Ausbruche der magyarischen Wirren mehrfällige Beweise seiner freundschaftilchen Gesinnungen geliefert; wir haben

selbe nach ihrem vollen Werthe gewürdigt und glaubten uns der gleichen Theilnahme umsomehr im gegenwärtigen Augenblicke versichert halten zu dürfen, wo unsere vorbereiteten militärischen Operationen noch entschiedener als früher die siegreiche Bekämpfung des unglücklichen Aufstandes in Ungarn erwarten lassen. Wenn wir nun bei unserem, durch die bisherige Erfahrung so sehr gerechtfertigten Vertrauen zu jenem Nachbarstaate durch eine, gerade im entgegengesetzten Sinne lautende Nachricht überrascht werden, so muss unser befremden darüber wohl ebenso gross sein, als es schwer fällt, die eingetretene Erscheinung auf natürlichem Wege zu erklären. Wir sind in der Anschauung der Dinge zu unbefangen und in unserem Urtheile über die serbische Regierung zu billig, als das wir unmittelbar *ihr* den Grund zuschreiben sollten; ja wir glauben ihn vielmehr bei Niemanden Anderen, als jenen bekannten Consulorganen in Belgrad suchen zu sollen, die ihre Fertigkeit im Intriguenspiele dermal leider an der dortigen Verwaltung erproben wollen. Die Rückkehr des Exknesen Milosch von Petersburg und dessen Reise nach dem südlichen Ungarn boten ihnen die erwünschteste Gelegenheit dazu, indem sie der serbischen Regierung dieses Unternehmen als eine von unserer Sorte *gegen sie* gerichtete Demonstration vorzustellen bemüht waren.

Wir weisen jede derartige Zumuthung als eine höchst unwürdige zurück und können nur dabei bedauern, dass Alexander Karageorgievich sich nicht die Thatsachen der vergangenen Jahre vom Schabatzer Ereignisse angefangen bis zur letzten Reise des Milosch nach Agram, — gegenwärtig halten wollte, da sie ihm die unzweideutigsten Belege liefern, wie wenig der österreichische Hof und die ihm treuen Völker sich jemals den ganz unstatthaften Gedanken beikommen zu lassen geneigt sind, gegen die gesetzliche Ordnung in Serbien und zwar zu Gunsten der Obrenovitschen Parthei zu nehmen.

Ich ersuche E. W. sich in solchem Sinne gegen den Fürsten Alexander aus Anlass des erwähnten Vorfalles auszusprechen und ihm zugleich zu bemerken, dass wir bei seiner Einsicht und der ihn auszeichnenden loyalen Denkweise nicht anders, als erversichtlich erwarten können, er werde, inzwischen schon von der Nichtigkeit jener falschen Vorspiegelung überzeugt, dahin zu wirken, sich bestimmt gefunden haben oder wenigstens es jetzt zu thun bereit seie, damit sobald als möglich einem unbeliebsamen Missverständnisse ein Ende gemacht werde, welches, im entgegengesetzten Falle, die ernstesten Folgen nach sich ziehen müsste, wofür die Verantwortung einzig und allein auf die serbische Verwaltung fallen würde.

Indem ich übrigens über das Treiben der gedachten Consule dem Herrn Internuntius [Konstantinopel] eine Mittheilung machen werde, erneuere ich Ihnen etc. . . .

814.

Belgrád, 1849 június 3.

Garasanin Ilyés belügyi főnök levele Knityánin szerbiai fővezérhez.

Eredetije Belgrádban. Tudományos Akadémia.

I. Збиља као наш липи брат Бан од Хорватске? Чини ми се право је говорио пролетаријат. Он је како се види најзадовољнији ако је угодио за доста дужностима солдата пуког и неотесаног. Ја би реко он још не зна да је Бан хорватски, а уверен сам да не би име Генерала дао за оно име Бана, ви пак све то боље знате. Он мисли кад уме лепа слова говорити и некаква писма написати да је све испунио што је дужан, но да се људи смеју шареним стварима и очеду дела. За Бога! за што се људи не окану лагати? Та боље је нека кажу шта мисле и што очеду него што шепртљају кад ји свет сав познаје гди лажу. Није више свет прост, да њине гладке речи за светињу сматра, него ајд оставимо се више тога па кад се састанемо говорићемо даље . . .

Fordítása:

. . . Igazán úgy, mint a mi szép bánunk Horvátországból? Úgy nézem, jól beszélt a közönséges népnek. Úgy látszik, akkor a legmegelégedettebb, ha eleget tett a közönséges katona kötelességeinek. Azt mondanám, hogy ő még nem tudja, hogy horvát bán s meg vagyok róla győződve, hogy nem adná cserébe tábornoki címét a bániért, egyébiránt Ön ezt jobban tudja. Ő azt hiszi, ha szép szavakat tud mondani és némely iratokat megírni, akkor teljesen megfelelt kötelességének, az emberek azonban nevetnek a tarka frázisokon és tettekre várnak. Istenemre! miért nem szűnnek meg már az emberek hazudni? Jobb lenne, ha azt mondanák, amit gondolnak és akarnak, mint összevissza beszélni, mikor mindenki felismeri, mikor hazudnak. Nem olyan együgyűek már az emberek, hogy üres beszédeiket szentnek tekintsék. No de hagyjuk abba mindezt s ha találkozunk, többet beszélhetünk majd.

815.

Belgrád, 1849 június 3.

Garasanin belügyi főnök Knityánin szerb vezért arra kéri, hogy értesitéseit bizalmasan kezelje.

Eredeti levél. Belgrád. N. B. Rukopisi. 1849.

...Право да вамъ кажемъ, да ме мрзи ако Аустрија и за једно магновеніе помисли, да самь се ја нѣ ради што годъ старао. Я Бана врло поштуjемъ и као човека найвише народногъ, али онъ е и Генераль Аустрискій, кои по своій светой дужности мора све двору јављати, даклемъ некъ се неби мое име нигди употребило па се може опетъ каква погрешка као пре са орденомъ догодити, а неби желіо никадъ съ Аустріомъ обясненія имати о моимъ чувствима спрама нѣ. Ви употребите стварь на ползу народа Србскогъ страдаюћегъ пакъ ніе нуждно знати одкудъ е она явлѣена. На кратко да вамъ кажемъ за ползу Аустрије мое перо не може ништа полезно пре написати, докъ не видимъ шта е съ народомъ нашим. И тако ти е.

Видіо самъ какве су плате одређене за наше люде, разумео самь и сва друга обстоятелства точно. Я вамъ не могу одма рѣшително на ваше питанѣ у смотренію васъ и наши войника тамо одговорити. Мацарске протестације истина еднако се на правителство управља збогъ васъ што се не повратите, али то насъ ни мало не плаши; еръ ми одговарамо Мацарима (приватно не офиціелно еръ ій не признаемо ни зашта) да Србія не држи ништа на претнѣ еднογъ таквогъ Народа, кои у очима Срба ништа не вреди и Србія познае своюу силу врло добро па изъ тогъ изводи рачунъ, да се Мацара нимало бояти нема. Но ево нешто друго што се овамо одъ два три дана разгласило и то тутньи свуда по вароши као вѣроятно. Преповедаю да васъ Банъ не трпи, но да васъ за едно съ вашомъ войскомъ тера, и да му ништа потребни нисте и т. д. Бадава я ова извѣстия съ вашимъ извѣстияма, коя са свимъ противно гласе, опровргавамъ, опет сви данасъ осимъ насъ неколико вјерую овимъ лагаріяма, и будући кадъ би се ви садъ одма и повратили, ондай остало би овде то мѣніе као утврђено, да васъ е Банъ као не потребна одпустіо. Изъ овогъ узрока добро би было, да іошъ кое време тамо, или баръ донде останете докъ се овай гласъ заборавносћу не уталожи и докъ Руси еданпутъ не нападну, па ондай, да се повратите кадъ ће повратакъ изгледати са свимъ као веститъ и своеволянъ, а не као што рђави люди толкую. Я ћу дакле чекати ваше мјеније на ово писмо па ћу вамъ ондай на овай вопросъ рјешителанъ одговоръ дати. *Овако я* мислимъ а ви опетъ по тамошньимъ околностима

стваръ расудите, па ћете ми одговорити. Генералъ Лидерс радо прима Влашкој самовольнике ондашнѣ, незнамъ пакъ како и колико нато Генерали Аустрискій полажу. Останте іошъ за кратко време на сваки начинъ.

Fordítása:

Az igazat megvallva, nincsen ínyemre, ha Ausztria csak egy pillanatra is azt gondolná, hogy az ő kedvéért tettem valamit is. Nagyon becsülöm a bánt, mint embert, de leginkább, mint nemzeti férfiút, de ő egyben osztrák generális is, aki szent kötelességéhez híven mindent tartozik az udvarral tudatni, tehát a nevem sehol se használtassék, nehogy valamilyen hiba essék, amint ez előbb a rendjellel megtörtént és sohasem szeretnék érzelmeimről Ausztriával szemben magyarázatokkal szolgálni. Használja fel a dolgot a pusztuló szerb nemzet érdekében, de semmiképen sem szükséges tudni, honnan jelentetett. Röviden szólva, Ausztria érdekében semmi előnyöst nem írhatok előbb, amíg nem látom, hogy mi történik nemzetünkkel. És ilyetén van ez, nem máskép.

Láttam, hogy önkénteseink részére milyen fizetések állapíttattak meg és a többi körülményeket is jól megértettem. Nem adhatok Önnek azonnal határozott választ kérdéseire az Ön és az ottani emberei tekintetében. Igaz, hogy a magyarok folyton tiltakoznak a kormánynál Ön ellen, mivel nem tér vissza; de ettől legkevésbbé sem ijedünk meg, mert mi azt feleljük (magánúton, nem hivatalosan, mert őket semmiféle figyelemre sem méltatjuk), hogy Szerbia mit sem ad olyan nemzet fenyegetéseire, amely Szerbia szemében mit sem ér és Szerbia igen jól ismeri saját erejét, miből az a tanuság, hogy nem kell félnie a magyaroktól. De más hír kelt itt lábra mintegy kéthárom nap óta és a városban szerte-széjjel hangzik és hitelre talál. Azt mesélik, hogy a bán Önt nem szíveli és Önt seregével együtt hajtja, hogy neki nincsen szüksége Önre stb. Hiába mondok ellent ezen híreknek, mivel az Ön jelentései ezekkel szemben egészen máskép hangzanak, mégis, néhányunkat kivéve, hitelt adnak ezen hazugságoknak s ha Ön most azonnal visszatérne, akkor beigazolást nyernének az itteni állítások, hogy a bán Önt, mint szükségtelent, elbocsátotta. Ezen okból jó volna, hogy bizonyos időt vagy addigra is ott töltene, míg ez a hír feledésbe nem megy s míg az oroszok egyszer már betörnek s akkor térne vissza, ha a visszatérés tisztességesnek és önként történtnek tűnnék és nem olyannak, amilyennek a rossz emberek mondják. Megvárom tehát ezen soraimra vonatkozó véleményét és akkor ezen kérdésben határozottan fogok felelni. Én így vélekedem, Ön pedig ítélkezzék a dolog fölött az ottani körülmények szerint és akkor feleljen majd. Lüders tábornok szive-

sen fogadja az oláhországi önkénteseket, nem tudom milyen és mennyi súlyt helyeznek erre az osztrák tábornokok. Mindenesetre maradjon még ott rövid ideig.

816.

Újvidék, 1849 június 5.

Szemere belügyminiszter szerb hírlapot akar megindítani. Rajits János ügyvéd ebbeli előterjesztése Haczell Márton kormánybiztoshoz.

Eredeti irat. Budapest. O. L.; B. M. 1849. 394. sz.

... Hadsics úrtól, kinek az egymástól elvesztett édesanyja és gyermeke gyászolására s egyszersmind a nevezett tárgynak bővebb megfontolására néhány napot engedtem, ma, hosszas értekezés után, tagadó választ kaptam.

Az általa felhozott ebbéli kétségek és nehézségek tengeréből csak néhány fontosabbat legyen szabad közölnöm. Ő mind a hírlapi vállalatot már magában létrehozhatatlannak, mind pedig a hírlap által előhozandó sikert jelen körülmények között elérhetlennek tartja. A lázadó rácokat, a kik annyi keserves csapás és csalódás után, a kétségbeesés végórában sem, észre és jobb útra térni nem akartak, kik a rájok nézve nemzetiséggel, hitvallással, sympathiákkal nemcsak teljesen idegen, hanem még őket sokkal keményebben, mint magát a magyart, nyomorgató habsburgi ház érdekében, saját és közös hazánk érdekei ellen szinte megfoghatlan elszántsággal, második Vendéeként, mindeddig harcoltak, — ezeket (kivált most, midőn egyrészről a nyelv- és hitrokon, hatalmas orosz közel segítségére bizton számolnak, másrészről pedig ellenök az írtó háború kezdődik); egy olyan hírlap által, mely még semmi hitellel és hatással nem bír, sem pedig azt, mint a magyar kormány hatalma és befolyása alatt levő, tehát gyanús egyének által kiadandó, magának ily könnyen és hamar meg nem szerezhetendi, — a császárság és Oroszságtól való elpártolásra, és az olyan mélyen megbántott, elkeseredett magyarokkal való kibékülésre, sőt szövetségre bírni, — szerinte kivihetetlen, legalább egészen már elkésett, időutáni kísérlet...

Így Hadsics úrtól elutasítva, Marinkovics orvostanár úrhoz folyamodtam; ez bokros foglalatosságai miatt a szerkesztőséget ... nem ígérheté. Igen fájlalom, hogy ily mostoha viszonyok közt az említett hírlap életbeléptetése pro hic et nunc, lehetetlenné vált.

817.

Ó-Orsova, 1849 június 5.

Herkalovits alezredes jelenti, hogy a szerbekkel való békülés kilátástalan.

Eredeti jelentés. Budapest. Magyar kir. fő hadi levéltár. Átvéve a bécsi katonai levéltárból. Insurgentenacten. 1849. VI. 35. Érk. június 11-én.

Minthogy ide két zászlóalj gyalogsággal ... egy század lovassággal és 8 ágyúval ennek a mind katonai, mind kereskedelmi tekintetben nagy fontosságú állomásnak megerősítésére Bem altábornagy úr által ide rendeltettem, ennek következtében bátor vagyok jelenteni: miként mult hó [május] 28-án Fülöp Leopold kormánybiztos ide megérkezvén, a szomszédországokkali viszonyunkról kérdezősködött: kinek is azt felelém: hogy a szerbek, noha én őket barátságra kértem fel, mégis irányunkban ellenszenvvel viseltetnek. A törökök nekünk barátságukat ígérték, sőt még eleinte a török orsovai várparancsnok, Oszmán bej megengedte, hogy a török vásárosok árucikkeikkel hozzánk ... által jöjjenek, és mi a vár megnézésére szabadon által mehessünk; azomban a folyó hó 1-én fájlalva jelenté ki tolmácsa által azt: miként innen el, Omer pasa ... újabbi rendelete folytán a velünk való közlekedésük ideiglenesen megszűnik, — ezen rendelete alkalmasint az osztrák és szerb consulok gaz mesterségéből keletkezett... A szerbek már azt is nyilatkoztatták a Bejnek, miszerint ő azon lenne, hogy a várat nekünk átadja, s minket mindennel, mire szükségünk van, segítsen.

Eddig elé egy szerb sem vala elég bátor hozzánk átjönni

818.

......, 1849 június 6.

Mayerhofer tábornok a pátriárkát értesíti, hogy a szerb újságokat betiltotta és a szerkesztőket letartóztatta.

Másolat. Djejanija. 1849. III. Anhang. No. 5. 1849. Pr. No. 23.

Sobald mir die verehrte Note vom 15. dieses zugekommen war, säumte ich nicht die Verhaftung der Redakteurs der Zeitschriften Vjestnik und Napredak, Konstantin Bogdanović und Dan. Medaković anzuordnen, den weiteren Verlag der genannten Blätter zu unterdrücken, und die militärische Besetzung der Druckerei zu veranlassen. Obschon ich mir es zur Aufgabe

stellte, die Störung des ungeschmählerten Ansehens und der Würde Euerer Exzellenz stets aufrecht zu erhalten, und jede freche Antastung der Person des von Sr. Majestät bestellten kaiserlichen Commissairs mit allen mir zu Geboth stehenden Mitteln hintan zu weisen und zu ahnden, hielt ich es doch für meine unerlässliche Pflicht, im vorliegenden Falle der durch die Verfassung vom 4-ten März aufgestellten Rechtsprinzipien in Vereinbarung mit dem provisorischen Pressgesetze volle Geltung zu verschaffen, und zugleich mit Berücksichtigung des herrschenden Krieges zugestanden, der öffentlichen Meinung Rechnung zu tragen. Es schien mir vor Allem erforderlich, in die genaue Kenntniss der unter Einem mit Beschlag belegten Papiere der beiden Redakteurs zu gelangen, und nach Massgabe der hier aus sich ergebenden Bedenklichkeit im Sinne der Gesetze solche in ihrem vollen Umfange unansichtlich walten zu lassen. Die vorgenommene Durchsicht lieferte keineswegs jenes Resultat, dass eine weitere gerichtliche Verfolgung der verhafteten bedingte, und da nunmehr selbe lediglich nach den, in den erschienenen öffentlichen Blättern enthaltenen unzukömlichen Aufsetzen zu behandeln kommen, nahm ich keinen Anstand, die beiden Redakteurs Konstantin Bogdanović und Dan. Medaković gegen Ausstellung des üblichen Reverses und der angebothenen Bürgschaft auf freien Fuss zu setzen. In dem am heutigen Tage mit beiden aufgenommenen gerichtlichen Verhör hat Bogdanović, der sich zum Artikel in Nr. 36[1] des Vjestnik vom 2. Juni allerdings bekennt, sich die Vorlage einer nachträglich zu überreichenden Rechtfertigungsschrift erbeten, vor deren Einlangen und Prüfung sich bezüglich des weiteren Verfahrens gegen ihn wohl noch nicht entschieden lassen dürfte. Wieder gestaltet sich der Grund der Schuldbarkeit des wegen der Theilnahme durch Drucklegung des erwähnten Artikels gleichzeitig verhafteten Medaković, der zur Zeit der Ausgabe bezüglich der Drucklegung des Nr. 36 des Vjestnik zu Semlin nicht anwesend war, und der — da sonst der Druckleger im Falle der gerichtlichen Prozedur gegen den bekannten Verfasser eines Artikels und den Redakteur des Blattes, das solches verbreitet, nur höchst selten zur Verantwortung gezogen zu werden pflegt — wohl nicht mit gänzlicher Unterdrückung des bei Verhandlung dieses Gegenstandes gar nicht zur Folge kommenden Blattes: Napredak bestraft werden kann.

Ich bin daher gewillt die gegen das weitere Erscheinen des Napredak getroffenen Massregeln zurückzunehmen, die militärische Besetzung der Druckerei aufzuheben und den Dan.

[1] Lásd a 809. sz. iratot a 764. lapon.

Medaković die weitere Ausgabe des Blattes unter Bedingung der jedesmaligen amtlichen Vidierung vor dessen Erscheinen mit dem Bemerken zu gestatten, dass auf jeder Nummer des Napredak der Name des Redakteurs mit dem Beisatze: „Verantwortlicher Herausgeber und Redakteur“ ersichtlich gemacht werde.

819.

Pest, 1849 június 6.

A magyar minisztertanács határozata a szerbekkel és oláhokkal való kibékülés tárgyában.

Budapest. N. M. 1848—49 es iratok. 1849 június 6.

A magyar kormány működésének kezdettől fogva szakadatlanul oda törekedett, hogy a bács-bánsági vidékeken ellenségeink által élesztett vad háború vérontásai s pusztításainak véget vethessen.

A kibékülésre mutatkozó alkalmakat nemcsak felhasználni, de fölkeresni is mindig kész volt.

A szerbek és oláhok kibékítését az összes törvényhozással kezet fogva több ízben megkísérlette.

Mindezeknél fogva tehát az ország kormányzója és a minisztertanács valamint eddig sem mulasztott el semmit, úgy jelenleg is legkedvesebb gondjai közé sorolja az előterjesztett levelek folytán a haza önálló függetlenségének biztosításából újra megkísérleni s ha lehet létesíteni is a szerb és oláh s minden más fajokbeli kibékülést.

Mire nézve a minisztertanács a következőket határozta:

a) A külügyminiszter alkalmas egyének által szétküldendő diplomatikai iratokban[1] tudtára adandja minden nemzetek kormányainak: hogy Magyarország a kebelében létező népfajokkal miként eddig, úgy jövendőben is kész kivétel nélkül is megosztani minden polgári jogokat, következőlag Magyarország területén levő népfajoknak a magyarok általi nyomatása amint legkevésbbé sem igaz, úgy soha legtávolabbról sem szándékoltatott, minthogy minden népfajnak teljes szabadsága van illető egyházában, községében, iskoláiban és családi körében, vallását, nyelvét, gyermekei oktatását ápolni, kezelni és biztosítani. Főleg pedig oda irányozandja működését, miszerint: a mennyire a szomszéd oláh és szerb kormányok és nemzetek közbenjárására hazánk területén levő szerbek és oláhok kibékítésére szükséges volna, annak megszerzését mielőbb kieszközölni törekedjék.

[1] Lásd a 821. számú iratot a III. k. 783. lapján.

b) A belügyminiszter avval bízatott meg, hogy a fentebbi alapokon a szerbek és oláhokkal való kibékülést hathatósan megkísérteni, s ha lehet minél előbb létesíteni is iparkodjék, Sztratimirovitsnak ajánlatát elvileg és alapul elfogadván, neki „salvus conductus“ mellett a kibékülés föltételeinek Magyarország megbizottjaival leendő elintézésre alkalmas hely és szabott idő jelöltessék ki. A szerbek és oláhoknak pedig ha a kitűzött időre fegyvereiket leteendik és Magyarország önálló függetlenségének eleve hódolandanak, bűnbocsánat biztosíttassék.

Mindezek felől a miniszterelnök és belügyminiszter saját belátása szerint készítendő proklamatiók által s erre alkalmas időszakban értesítvén az országot, egyúttal indokolandja a minisztertanács e tárgyra vonatkozó eljárását.

c) A hadügyminiszternek gondja leend, hogy a katonai fenyíték kellő szigorával a bács-bánsági vidékeken viselt háborúnak hasztalan vérontása és pusztításai kitelhetőleg megszüntessenek.[1]

820.

Debrecen, 1849 június 8.

Minisztertanácsi határozat Perczel Mór tábornok lemondása iránt.

Fogalmazvány. Budapest. Magyar kir. fő hadi levéltár. A bécsi hadi levéltárból átvett irat. Insurgentenarmee. Fasc. 185. 1849. VI. 62. b.

Gyurgyevóról május 31-én a kormányzó elnöknek írt levelében következőket írja a tábornok úr: „Görgey tiltassék el hozzám parancsokat küldeni, melyeket mint közelebb egyet megvetéssel utasítok vissza. Én kész vagyok néki utóbbi szolgálataiért kezet nyujtani, de magam neki alárendelni sohasem fogom, inkább a nemzet előtt felkelek ellene. Ha meg akarok felelni rendeltetésemnek, önök parancsait vissza kellene utasítani. Tehát kérem kormányzó urat, tiltsa el Görgeyt, Klapkát nekem parancsokkal alkalmatlankodni; én nem alattuk, de mellettök is csak a haza miatt maradok. Hadikot, hogy ne merészkedjen Szegeden korteskedni. Ezt ha nem szünik, biz' Isten, fejbe lövetem, s kérem, ne feledje soha, hogy nem csupán a hadvezér, hanem egy polgár szól s cselekszik itt, kinek szava s akaratja nem sokkal kevesebb, mint kormányzó úré“.

A minisztertanács kimondotta erre, hogy „szomorú kötelessége a kormánynak tábornok urat mindezekért a megsértett

[1] Lásd a 817. számú iratot a III. k. 779. lapján.

törvény nevében a legszigorúbb feleletre vonni"... „Egybevetvén mindezeket, hazánk legszentebb érdekében legjobbnak látta az összes ministeri tanács saját felelősség terhe mellett azon rendkívüli némileg kiengesztelő határozatot hozni, miszerint a tábornok úr ellen szükségelt törvényes eljárást kikerülvén, tábornok úr május 26-án benyujtott önkéntes lemondása ezennel hivatalosan elfogadtatik, meghagyván, hogy Önnek minden keze alatt levő haderő parancsnokságát az egyúttal a hadügyminister által evégre kirendelendő egyénnek időhalasztás nélkül adja át".[1]

821.

Pest, 1849 június 10.

Gróf Batthyány Kázmér magyar külügyminiszter körirata a magyar kormány feladatairól és a nemzetiségekről.

Magyarnyelvű példánya Budapest. O. L. K. L. fasc. 489. Kossuth—Szemere-iratok. 1849. 96. szám.

Circulaire
à tous les agents diplomatiques, et commandants militaires sur les frontières.

L'unité, et la harmonie dans toutes les actions est une tâche indispensable non seulement dans les opérations de guerre, mais aussi dans toutes les branches du gouvernement; — chaque branche doit avoir un chef responsable de ses actions; — mais il ne peut être responsable, qu'en donnant exclusivement la diréction suprême dans les affaires appartenantes à sa sphère d'activité.

C'est surtout dans la diréction des affaires étrangères, que c'est nécessaire. — Chaque nation doit avoir dans sa politique extérieure une tendance principale, et un but déterminé; — contrainte par les circonstances elle est souvent obligée de s'en écarter, mais le but principal ne peut jamais être oubliée par ceux qui sont à la tête de ces affaires.

Plus la question, dont la détermination leur est imposée, est importante pour l'existence de la nation plus leur responsablité est grande d'antant, plus, que les fautes une fois commises ne sont guère a réparer. — Souvent le nom et l'honneur d'une nation est placé devant le tribunal du monde, et on ne peut retirer les traités conclus avec d'autres nations, pendant

[1] Lásd a 787., 797. és 802. számú iratot a III. k. 717., 744. és 751. lapjain.

qu'il dépend de la volonté d'une nation de réparer les fautes commises dans son intérieur.

On peut dire, que la question orientale tient la première place entre toutes les questions si importantes, qui occupent notre siècle. — Le bonheur de notre patrie depend en grande partie du denouement avantageux de cette question, comme d'autre part tout faux pas à cet égard peut amener sa perte.

La détermination des rapports, dans lesquels nous nous trouvons avec les peuples slaves du centre, et habitants les parties méridionales de la Hongrie, est jointe à cette ci-dessus mentionnée.

Je m'aperçois avec bien de regret, que nos agents diplomatiques ainsi, que nos commandants militaires, lesquels ensuite des points militaires, que leurs troupes occupent, se trouvent en fréquente rélation avec ces nationalités, poussés par la meilleure volonté et convaincu, qu'ils étaient de l'importance suprême de cette affaire, se sont mis à traiter avec elles, ont fait des arrangements, et même des promesses, qui justes, ou injustes ont été en tout cas déplacés en tant, que tout cela se fit sans ordre, et sans ensemble, résultat naturel de ce qu'on n'attend pas l'impulsion du gouvernement par égard à ses principes, et à sa tendance, qui devraient leur servir de guide dans les affaires, mais que tout le monde agit selon ses propres vues. — Tout cela est contraire à l'unité du gouvernement antant, qu'on principe du gouvernement parlamentaire.

Je trouve donc nécessaire dans la position résponsable, que j'occupe, de faire connaître mes principes regardant les dites affaires, principes, qui devront servir de guide à tous les agents diplomatiques, et à tous les commandants militaires, qui noueut nouvelles rélations avec les nations voisines; les voici:

1. Le principe le plus important est l'indépendance de notre nation, énoncée dans notre déclaration du 14. avril de cette année, et l'accéptation de notre indépendance par toutes les autres nations dans le sens même de la déclaration sous mentionée.

2. Nous désirons de vivre en paix, dans une amitié mutuelle, dans des rapports politiques et commercaux avec les nations voisines ainsi qu'avec toutes les autres; nous sommes déterminés à ne recevoir d'ordre d'aucune d'elles mais en même temps nous respecterons et l'intégrité du territoire et la constitution de chaque nation, qui vit en paix avec nous.

3. Nous sommes prêts à tendre la main aux nations même, qui nous attaquèrent sans aucune raison, ainsi qu'aux peuples, que celles ci ont soulevé contre nous.

4. Il y a trois principes qui doivent servir de base avant tout à cette reconciliation, et respectivement à toute alliance, sur lesquelles nous ne céderons en rien, et à aucune condition, car ce serait autant, que nous suicider nous même. — Ces principes sont ceux qui suivent:

a) l'unité de l'état,

b) l'intégrité du territoire de l'état, comme celle existe depuis des siécles,

c) la suprématie de l'élément hongrois telle, qu'il l'a acquis depuis mille ans les armes à la main, par la quelle il s'est constitué en un état autonome, et qu'il s'est conservé en établissant l'usage de la langue hongroise, comme langue diplomatique, lorsque il partagea tous ses droits civils avec les nations des langues differentes qui habitent la Hongrie.

La qualité diplomatique de la langue hongroise est definie par les lois à peu prés dans les points suivants:

a) les consultations du corps legislatif ainsi, puis les lois, et tous les documents, qui y ont rapport, se font en langue hongroise.

b) Dans l'administration intérieure c'est cette même langue dont on se sert; mais on corresponde avec l'étranger dans la langue respective.

c) Devant tous les tribunaux inférieures et supérieurs.

d) Dans les écoles supérieurs le hongrois est la langue qu'on doit employer.

e) les matricules doivent être écrites en hongrois.

f) Pour la correspondance entre les municipalités de la Hongrie, et celles des parties intégrantes celles-ci sont obligées d'accepter les lettres hongroises, comme celles-là les latines.

5. À part de ces trois principes, la nation hongroise partagea non seulement tous ces droits politiques sans distinctions de langue ou de religion avec toutes les nations qui habitent le pays; mais elle garantit aussi cette égalité du droit des nationalités, qui bien que promise dans d'autres états, ne fut nulle part effectuée aussi sincérement que chez nous, et qui servant de prétexte pour exciter la révolte contre la Hongrie, ne fut en verité qu'un moyen par lequel l'absolutisme chercha à se consolider.

6. Cependant pour lever toute difficulté le gouvernement hongrois, est prêt a accepter au nom de la nation toutes les conditions, par lesquelles les nations des langues différentes de la Hongrie croient mieux garantir leurs nationalité, pourvu que ces conditions s'accordent avec les trois principes ci-dessus énoncés. Il est donc prêt à confier l'administration des affaires

(50) Dr. Thim J.: Az 1848—49 iki szerb fölkelés története III.

ecclesiastiques — sans l'inspection suprême de l'état — uniquement aux fidèles de chaque religion, et dans la quelle, aussi bien que dans toutes leurs affaires particulières, qui regardent leurs écoles à eux, leurs familles, leurs communes, leurs procés aux tribunaux inférieurs, et ceux qui se font de vive voi; ils se peuvent servir de leur propre langue.

Tous le généraux, et agents diplomatiques sont par conséquent chargés de manifester dans ce sens les intentions du gouvernement hongrois.

7. Le but de cette reconciliation, et respectivement de traités, serait une confédération avec les nations étrangères, menacèes de l'Autriche et de la Russie nos ennemies. C'est donc dans l'intérêt de nôtre liberté commune, que nous devons nouer une alliance offensive et défensive contre ces deux puissances.

8. Hors de cette alliance de guerre, il y a d'autres questions internationales, regardantes les nations, qui ne font point partie de l'alliance, telles que: les intérêts de commerce, de colonisation, la question des mesures et monnaie communes, la communication, la navigation peut être un systéme de douane est, ce qui devrait être traité dans un congrés convoqué à ce but.

9. Une alliance pareille n'exerce aucune influence sur l'organisation intérieure de tout état a part, au contraire tous les rapports politiques extérieures, qui ne touchent pas les intérêts communs, comme la ferme du gouvernement, leur constitution et ne dépendent que de ces nations elles mêmes.

10. Je vous charge par ceci de vous mettre en contact avec les peuples actuellement peut-être revoltés contre nous effectuer un accord pareil, ainsi qu'avec leurs fréres de langue on de religion; puis d'ouvrir et de maintenir la communication avec toutes les autres nations. — Vous pouvez à ce but accorder provisoirement de conditions, mais en tout ce, qui regarde les points principaux des negociations, vous vous tiendrait strictement à mes instructions, comme d'autre part, vous me ferez savoir les conditions plus detaillées faites de l'autre part pour que je puisse donner mes instructions plus précises. — Cela, ainsi que d'expliquer les instrutions, et d'approuver les negociations est exclusivement mon droit; ne donner point des réponser décisives et ne manquez point de me faire part de tout traité, qui semblant d'être d'accord avec mes instructions, paraît en même temps d'être accepté de l'autre part.

Pest le 10. Juin 1849.

Ministre des affaires étrangères.

822.

Pancsova, 1849 június 11.

Gróf Andrássy Gyula jelentése, melyben a belgrádi tárgyalások eredményét tudatja gróf Batthyány Kázmér külügyminiszterrel.

Eredeti jelentés. Budapest. Nemzeti Múzeum. 1848—49-es iratok. Másolata Wien. Kr. A.; Kr. in Ungarn. 1848—49. H. A.; Detailakten. XIII. 349. a.

Monsieur le ministre,

Étant arrivé à Pancsova j'y ai trouvé plusieurs personnes avec des instructions et des vues très différentes, qui avaient ou voulaient chacqun pour sa part et d'après ses idées, entamer des négociations avec le gouvernement Serbe et le pacha de Belgrade. J'ai appris d'abord qu'un certain Mr Rákóczi ayant été envoyé par le général Perczel pour matières de commerce entre la Hongrie et la Servie, a préféré ne pas se borner à sa mission, et, ayant commencé son entretien avec Mr Garasanin par des recriminations, en avait fini par produire une très mauvaise impression sur le seul homme, sur l'appui duquel on puisse compter en Servie. J'y ai trouvé Mr Tessényi envoyé, — comme je pense — dans un but tout différent, qui déjà s'était fait annoncer à Belgrade comme négociateur de la part du gouvernement hongrois. Outre ces Mrs j'ai trouvé le colonel Bystrzonowski agent de Czartorijski qui avait des plains pouvoirs de la part du Général Perczel pour traiter avec le gouvernement Serbe, entre autres de promettre une Vojvodine formée de la Syrmie, d'offrir amnistie générale à tous les Serbes, et leurs grades militaires à tous les officiers, le patriarcat etc. — propositions, qui déjà ont été communiquées par lui au ministre Garasanin, mais sans succès aucun; j'ai su outre cela, que Mr Lenoir agent du même prince avait reçu des pouvoirs, et 100 ou 200 fl. par mois du même général pour représenter les intérêts de la Hongrie, de sorte que les affaires de notre pays se trouvaient presque entièrment livrées à l'influence des agents polonais, ce qui m'a parut très peu politique.

Dans cet état de choses j'ai conclu que le gouvernement risquait d'être compromis si l'on n'y méttait terme aussitôt que possible et comme je savais que tout cela se passait à l'insu du gouvernement je me puis décidé a prier ces Mrs de vouloir suspendre leurs fonctions jusqu'au moment ou le gouvernement disposerait individuellement de chacun, de manière à rétablir l'unité nécessaire dans toute action de ce genre. Quant à moi je me suis rendu aussitôt à Belgrade pour m'informer confor-

mément à mes instructions sur l'état des affaires dans ce pays. Arrivé à Belgrade je suis allé d'abord chez le pacha, qui m'a très bien reçu, il a montré de vives sympathies pour le gouvernement et la cause que j'ai l'honneur de représenter, il m'assuré que je serai bien reçu par les plus grands personnages de l'empire Ottoman, mais que la sublime Porte n'était pas encore en état de pouvoir agir ouvertement, quoique disposée à aider le gouvernement hongrois en tout ce qui pouvait le faire sans compromission, ou sans trop grand éclat, c'est pourquoi il me priait de tenir ma mission aussi secrète que possible. Cette déclaration, comme j'ai eu l'occasion d'apprendre par le Consul sarde, lui était enseignée par son gouvernement. Aussi m'a-t-il donné un passe-port et des lettres pour le pacha de Viddin. Hassan pacha, quoique homme très timide, a beaucoup de bon volonté, et comme il pourra être utile au gouvernement, disposant de la clef de l'Orient pour nous, je lui ai annoncé un présent de quelques bouteilles de Tokai, de la part du gouverneur président, qu'il a gracieusement accepté, comme remède excellent, disait contre le cholera. Je vous prie donc M^r le Ministre de les lui faire parvenir aussitôt que possible, en faisant prévenir Mr Carossini qui les lui transmettera. Après cette visite j'ai eu une entrevue avec le Ministre Garasanin chez le Consul de France. Mr Garasanin est patriote exalté, mais homme d'honneur sincérement porté pour une alliance avec la Hongrie. Quoique seul avec le secretaire du Senat Mr Marinkovitch de cette opinion dans le Conseil, il a une influence très grande. Comme les préliminaires communiquées par le Colonel Bystrzonowski contenaient des promesses beaucoup plus grandes que n'en avait la note adressée au gouvernement serbe, j'ai jugé nme pas pouvoir la transmettre. Je me sinis donc borné pour le premier d'abord d'exprimer le désir qu'avaient mon gouvernement de voir s'entamer des relations de voisinage amicales, avec le gouvernement d'un peuple, qui avait et devoit avoir les mêmes intérêts, surtout las plus forte raison de s'allier-des ennemis communs. Quant aux concessions à offrir aux Serbes, je me suis tenu à des principes généraux, précaution qui a été justifié par la suite de cette entrevue, je l'ai assuré que le gouvernement de la Hongrie agissant d'après les principes de liberté qu'il a hautement proclamés, est prêt a faire toutes les concessions que les armes ne pouvaient lui arracher et qui ne surpasseraient pas les bornes de ce que le développement libre de la nationalité serbe pouvait demander sans attirer pas ses suites le demembrement de l'état de Hongrie, et que par conséquent je le priais de nous communiquer franchement ses vues sur les concessions qu'il croyait justes et nécessaires pour détacher le peuple Serbe de l'Autriche, et le faire entrer dans son alliance naturelle.

C'est à quoi il m'a répondu avec beaucoup de franchise, que se n'était pas le moment pour traiter avec les Serbes de Hongrie, que de concession beaucoup plus grandes qu'on n'en pouver justement demander ne suffiraient pas pour atteindre ce bût, vue que maintenant ils ne se battaient plus pour leur nationalité, mais purement comme soldat autrichien sous la direction tyranique de Mayerhofer et de Jellachich; qu'il fallait d'abord faire rentrer Jellachich en Croatie, ce qui voulait dire indirectement qu'il fallait faire une invasion en Croatie sur les derrières de Jellachich, continuer d'agir vis-à-vis des Serbes de Banat comme le colonel Kohlmann avait commancé, éviter toute cruauté contre les gens et le pays vaincus, et qu'alors le gouvernement Serbe ferait tout pour faciliter une reconciliation qu'il désirait sincèrement, mais qu'il ne pouvait pas servir pour le moment étant empêché pas les intrigues de Mayerhofer.

Ensuite je lui ai demander de rappeler le général Knityanin et ses volontaires, à quoi il m'a répondu qu'il n'a pas permis aux volontairs de passer le Danube que parcqu'il voulait empêcher les Serbes de l'autre côté de demander du secours aux Russes, demande qui leur a été suggeré par des intrigues autrichiennes, mais que depuis que Mayerhofer et Jellachich s'étaient emparés du mouvement il a défendu de passer à qui que ce soit, quant à Knityanin, comme ce n'est pas en qualité de général serbe qu'il combattait de l'autre côté, il dit ne pas avoir le droit de le faire rentrer officiellement, ce qui n'empêche pas qu'étant très lie avec lui, il croit pouvoir m'assurer qu'il sera de retour dans très peu de jours, me promettant de lui écrire le jour même. En parlant il m'avait assuré qu'il avait toujours désiré l'union de deux nations, mais qu'il a perdu tout espoir, étant mal informé sur les intentions du gouvernement hongrois, récemment encore par la visite de Mr Rákóczi, mais que maintenant il a repris courage et qu'il peut m'assurer que l'entrevue de ce jour aura de très bonnes suites pour la question serbe, ce qui peut être considéré comme allusions à un Grand Conseil qui devait avoir lieu le lendemain sur le demandre du Patriarche et qui avait pour objet d'amener une reconciliation et alliance entre les Autrichiens et les Serbes. Je crois, Mr le Ministre, vous pouvoir assurer de la sincerité des sentiments de Mr Garasanin, je vous prie donc d'y penser s'il ne serait pas bon de lui adresser une lettre particulière, exprimant l'estime qu'on avait pour sa personne et l'engager à aider par une coopération franche les loyales intentions du gouvernement de la Hongrie, j'ose dire qu'il en serait bien flatté. Quant à l'homme qu'on devrait employer auprès de lui Mr Carossini est un homme de beaucoup d'activité et de bonne volonté, qui pourra suffir pour le moment, mais si les circonstances change aient de manière à pouvoir

entrer dans une négociation plus efficace il faudrait envoyer un homme d'un caractère consiliateur et de manières plus affables. Quant à Mr Tessényi c'est un individu qui avec les meilleurs intentions du monde pourrait tout compromettre. Le lendemain j'ai eu une entrevue avec Mr Dragutin Kušlan, rédacteur du journal „Slavenski Jug", homme d'assez d'esprit. Slave exalté mais démocrate haïssant Jellachich, représentant d'un parti nombreux qui vient de se former depuis la publication de la charte octroyée, et qui d'abord a envoyé une députation à Paris auprès du prince Czartorijsky pour avoir des armes et de l'argent; on leur a fait les conditions de prendre des chefs polonais et de s'unir aux Hongrois, de sorte qu'ils sont contraints à s'adresser à nous. Je lui ai imposé les conditions suivantes: de faire avant tout prendre à son journal dès à présent une direction décidément anti-autrichienne, de distribuer entre le peuple et les soldats des proclamations qu'il devra communiquer au gouvernement, d'envoyé une assurance écrite de l'adhésion de tout ceux de son parti qui exercent une influence quelconque sur l'opinion publique munie de leurs signatures, d'enformer un club, d'informer le gouvernement de tout ce qui arrive et de soulever le peuple à l'approche de nos troupes. Il a promis tous ceci, et je crois qu'il veut tenir parole, seulement voudrait-il que le gouvernement fasse une proclamation, — faite pour rassurer les craintes des Croates, dans laquelle il serait dit·qu'on n'avait nullement l'intention de supprimer leurs droits et leur nationalité, ni de gêner leur développement libre; qu'on ne voulait aucune suprématie de la langue hongroise, comme langue parlementaire etc. déclaration qui étant tenire dans les termes généraux n'engage à rien, et pourrait faire un effet prodigieux dans ce moment ou une partie des Croates et de Serbes n'attendent qu'un prétexte pour tourner contre l'Autriche. Il faudrait faire des pareils pour la Servie et les faire distribuer par Mr Carossini, tous les Slaves que j'ai eu l'occasion de voir à Belgrade, entre autres Mr Garasanin, m'ont assuré qu'il n'ont jamais reçu une assurance de ce genre et qu'elle pourrait faire beaucoup de bien. Il serait très désirable qu'elle fut donnée par la Diète, et il faudra bien la donner une fois, car il n'y a que deux moyens de faire cesser les révolutions des Slaves: le premier est de les exterminer, le second de les satisfaire, les termes moyens ne menent à rien. On ôterait pas là tout prétexte aux puissances étrangères qui prétendent que ce n'est pas l'Autriche, mais les Slaves qui nous font la guerre. On n'y perdrait rien, car vainqueur, on peut modifier, vaincu on n'a rien perdu. Mais pour

revenir à mon sujet: Mr Kušlan demande deux mille florins pour pouvoir déposer la caution de deux journaux, et d'être averti des moyens par lesquels il pourrait communiquer avec le gouvernement. Aussi a-t-il conseillé de mettre s'il était possible le général Bem au commandement de l'invasion de la Croatie où ce général y jouissant d'une grande popularité par son origine et son humanité connue, pourrait exercer une influence très salutaire, il dit même qu'on a parlé de le faire Ban. Je crois le moment heureux pour une entreprise pareille, je vous prie donc Mr le Ministre de vouloir disposer de Mr Kušlan, qui attendra nos dispositions et la somme demandée à Belgrade. Je vais partir demain pour Constantinople ou Mr Spléný est déjà arrivé, je vous prie donc Mr le Ministre de disposer de lui pour éviter toute confusion qui pourrait en resulter. Quant aux ordres que vous aurez a me donner je vos prie de les adresser à Mr Carossini qui me les enverra. Comme la poste va chaque semaine de Belgrade à Constantinople Mr Carossini pourrait aussi m'envoyer le Közlöny, si vous aviez la bonté de le lui faire parvenir de temps en temps. Agréez, Mr le Ministre, l'expression de ma haute considération.

Pancsova le 11. Juin 1849.

Gyula Andrássy.

823.

Bécs, 1849 június 12.

Zsivánovits Jakab jelentése gróf Medem bécsi követtel folytatott értekezéséről.

Másolat. Karlóca. Djejanija. 1849. No. 812.

Ваша Светост,
Милостивејши Господине!

Јучер имао сам срећу, састати се с Гр. Медем и предати му копију отговора Царског на нашу Адресу. Он ми је благодарио на сообштењу, и повторио је, да није хасне сада наваљивати на владаније поради наши требовања, будући да у садашњи опстојатељстви није могућно њима ништа друго радити, него војене послове, много мање чинити расположенија са земљама која је у мађарским рукама; а можемо уверени бити, да добру вољу имају, додаје пак, да је неопходимо нуждно чувати се од страни, а и домаћи такови људи, који непрактичне

теорије проповедају и усмено, и особито у ови листови, и тим народу поњатије изврћу, као што је у Хорватској, где има којекакови странаца који издају којекакове новине; — но да гледамо, получити материјалне и реалне интересе, и да влада увиди, да смо ми снажни побити пролетаријат и социјанијем. Ја сам му казао, да је дух нашег народа опет подигао се, од како је Бан с војском тамо дошао, да Народ има поверење к Г. Патријарху, и да је у опште воља добра, а што се новинара тиче, проглашено је та свобода печатње, а ми смо конституирали, и таковим начином није ласко, њи под командом држати. У прочем кад нису досад шкодили, от сад ће много мање.

Сообштио ми је, како се дуже бавио у Варшави, како је Цар такова приуготовлења учинио да на сигурно иде: како су увидили потребу, да и на Ердељ треба ударити — но неће на Оршову и Банат — како ће једно отделеније сутра 13. Јун. по н. почети оперирати, и како ће се почети операција до пет дана на свију страна; и како се надати, да ће се ствар брзо окончати. — Данашње новине пишу, да су Руси већ у Розенау.

Овом приликом предао сам му и копију писма Вашег на Министерство. Он повторава оно, што је и до сада говорио, да ће влада, ако и кому, нама учинити: но жали, као и Бан, за нека изражениja у писму, наводећи, да кад Влада бије Италијане и Мађаре, и налази средства, морала би бити и Србље, кад би се с Мађарима држали, по изражениjу кајања, што се нису с њима држали, и нашла би к тому иста средства као и противу Мађара.

У осталом јављам, да сам јучер свратио и код Г. Кулмера, и он уверава ме, да будемо без бриге, да наша ствар добро стои, да се свако̂м све дати мора, само да се овај рат једанпут оконча.

Fordítása:

Szentséges Uram! Szerencsés voltam tegnap gróf Medemmel találkozni és neki átadni a császárnak fölterjesztésünkre adott válaszát. Megköszönte nekem a közlést és ismételten mondta, hogy hátrányunkra van, ha mi most a kormánynál követeléseinket szorgalmazzuk, miután a mostani háborús viszonyok között csakis a katonai ügyekkel foglalkozhatnak s másrészt olyan területekkel nem rendelkezhetnek, melyek még magyar kézben vannak. De meg lehetünk győződve, hogy jóakarattal vannak irányunkban, hozzáadván azt, hogy őrizkedjünk idegen egyénektől s olyanoktól otthon, akik gyakorlatilag meg nem valósítható teóriákat hirdetnek s különösen a hírlapokban ilyen ideákat dobnak a nép közé, mint például Horvátországban,

ahol mindenféle idegenek mindenféle újságokat kiadnak; hanem igyekezzünk materiális és reális érdekeket megvalósítani és a kormány láthassa, hogy mi képesek vagyunk a proletár- és szociális mozgalmakat leverni. Én erre azt feleltem neki, hogy nemzetünk szelleme ismét föllendült, amióta a bán hadseregével odaérkezett s a nemzet bízik a pátriárkában és általában a jóakarat megvan; ami pedig az ujságírókat illeti, miután a szabad sajtó ki lett hirdetve és azt mi megvalósítottuk, ilymódon nem könnyű azokat fékezni. Egyébiránt, ha eddig nem ártottak, ezentúl még kevésbbé fognak.

Közölte velem, hogy Varsóban hosszasabban tartózkodott s hogy a cár olyan előkészületeket tett, melyek biztos eredményre vezetnek s hogy belátták annak szükségét, miszerint Erdélybe is be kell törni, de nem mennek Orsován át a Bánságba s hogy egy hadosztály már holnap, június 13-án megkezdi a hadműveleteket és öt nap mulva azok minden részről megkezdődnek; remélik, hogy a hadjárat hamar be lesz fejezve. A mai lapok azt jelentik, hogy az oroszok már Rozsnyón vannak.

Ezen alkalommal átadtam neki az Ön által a minisztériumhoz intézett beadvány másolatát. Erre ő ismételten azt mondotta, mint eddig is, hogy a kormány, ha valakinek, nekünk fogja teljesíteni óhajainkat; de sajnálja, és a bán is, az iratban előforduló némely kifejezéseket, kijelentvén: „ha a kormány az olaszok és magyarok leverésére talál módot, akkor, ha a szerbek a magyarokkal tartanának, találna rá módot a szerbek leveretésére is, kik megbánásukat fejezvén ki, hogy nem tartottak velük; de ellenük ugyanazon módokat megtalálta volna, mint a magyarok ellen".

Továbbá jelentem, hogy tegnap Kulmer úrral beszéltem és ő biztosított arról, hogy ügyünk jól áll és ne aggódjunk s a háború befejezte után mindenkinek a magáét meg kell adni.

824.

Verbász, 1849 június 12.

Perczel tábornok Kossuthnál vádat emel mellőzése miatt.

Budapest. P. K. I. 1849. 669. eln. szám és N. M. Vörös-gyüjt. Iratok 1321. sz.

Az ármány személyem és kis hadam irányában e nemzet veszélyezésével mindinkább gonoszabbul játszik.

Három század vadász és egy szegedi zászlóalj alakult Szegeden, és ez a helyett, hogy kis hadamhoz csatoltatnék, rendeleteim vakmerő kijátszásával Görgey parancsára épp a vész percében felindíttaték.

Görgey tudtom nélkül Vécsey tábornoknak rendeleteket küld Arad iránti [tárgyalásokra] parlamentirozásokra, jóllehet az aradi és temesvári erő is parancsnokságom alá van adva.

Emisszáriusok jönnek le a felső táborból saját hadamat ellenem lázítani törekvők. Mindenki, szégyen gyalázat, ellenségesen felemelkedik ellenem. Az ellenség pedig roppant erejével Újvidéket körülkeríté, sőt mint a parasztok jelentik, a rác lakosság árulása miatt már el is foglalá és felégeté. Pétervárad a legnagyobb veszélyben. A várparancsnoki változás alkalmat ada bizalmatlankodásra, árulásra, s midőn Perczel Miklós lőn általam várparancsnokságra vezérelve, a kormány őt megsértve, négy hét után helyébe mást küldött. És tekintélyemet, mely itt is e vidéken többet hatott, mint a fegyver, aláástátok.

Ha a napokban nem sikerül egyesített erőmmel az ellenséget megverni, Pétervárad, Bács és Bánság el van veszve.

Nem elégedtetek meg avval, amit nyolc héten át csekély erőmmel csodálatosan végbe vittem; nemhogy nyolc nagy csatát nyertem, 13 lobogót, 32 ágyút, 1 gőzhajót elfoglaltam, másikat megrontám, nemhogy vagy 12 erősen elsáncolt helyeket rohammal bevettem; nemhogy Bács-Bánátot visszaszerzém, a rácokat megzaboláztam, de mégis emberiséget párosítva a szigorral (ezt mind 8 hét alatt), hanem bántalmakkal illettetek, szemrehányásokat tesztek, alattomosan a parancsnokságot ki akarván kezeimből csikarni, egész időn át csak egy újoncot sem küldtetek, de még lőszereket sem kaphatok hat hét óta s hogyha nem foglaltam vagy Pancsován át nem vásároltattam volna, tehát emiatt is felsülnék. Nem elégedtetek meg Bem tábornok elriasztásával, nem avval, hogy Jellasics már több négy hétnél lefelé húzódva megsemmisíteni készül; én mindkettőtöknek hivatalosan megírám, miként ő okvetlenül a titeli pozícióból fog és foghat felfelé, részint Pétervárad és Újvidék oldaláróli kerítésére, részint Temesvár és Arad felmentésére működni. S mindezek ellenére egy katonát sem küldtetek, hanem őt Puchnerrel egyesülten nyakamra nyomatni engedtétek. Sőt utoljára naponkint új meg új, gonosznál gonoszabb, éretlenebbnél éretlenebb s egymással ellenkező intézkedésekkel, csapataimnak más vezérlet alá nem nyiltan, de csempészve való adatása kísérletével; 12.000 embernek Bács-Bánságból felfelé elrendelésével, holott a Temesvár-Aradot cernirozó seregeken kívül Bemnek nagyrészt újoncokból álló hadait is ide értve 11.000 emberből álló rendes hadat sem tudok összeállítani; miután hadam nagy része mozgó és szabad, vagy a kormány által a „Közlöny"-ben hivatalosan rablásra engedményezett

csapat, midőn rendes haderőm táborozásunk kezdete óta mai napig soha nem állott 5—6000 főnél feljebb.

Nem kívánom, hogy ezen már harmadízben ellenem elkövetett istentelen bánásmódért, — isten büntessen meg. Muraközi táborozásom alatt és a móri csata körül való gaz bánásmódért Isten benneteket gyalázatos futásra s egymás iránti árulásra kárhoztatott. Isten nekem engedé a dicsőséget, hogy Pest és Debrecen közt vert hadammal lassan vonulva, 16.000 embernyi hadat gyüjthessek és fegyvereztessek fel, mire alig ötnapi szünet után ismét támadólag áttörve a Tiszán Szolnoknál, Ceglédnél az ellenséget megverve, benneteket és vele a nemzetet megmentettem.

Ti ekkor a hatalmat féltve és ezt hazátoknál jobban szeretve, ismét szövetkeztetek ellenem. A parancsnokságról lemondásra kényszeríttetek alattomos rendeleteitekkel, Isten újra megvert, s a kápolnai ütközet után ha Windischgrätz eszét használja, Oláhországban kereshetettek volna menedéket.

Bács-bánsági táborozásom szerencsés kezdete újra üdvöt hozott a hazára, mert diadalmaim mindenütt diadalmat nemzének. És most harmadízben áll elő ismét a hálátlanság játéka. Isten ne büntessen meg benneteket, mert ebben a haza is, a nemzet is lakolna.

Én az összes nemzet előtt foglak benneteket felelősségre vonni; előre, ha hogy Pétervárad, Bács-Bánság elveszne, Isten és ember előtt óvást tévén, okoztatásunk ellen; mert én és seregem a napokban ismét életünk áldozásával kísérlendjük meg a felmentést. Addig is pedig kis erőnkhöz és a roppant nehézségekhez képest tettünk annyit, mint valaha e földön hadvezér és had, mint senki e honban csak félannyit is.

825.

Belgrád, 1849 június 16.

Karagyorgyevits Sándor szerb fejedelem azon hírre, hogy Hadsits János elzáratott, szabadonbocsátását kéri.

Másolat. Djejanija. 1849. No. 818.

Поводомъ полученогъ извѣстія да є г. Г. Јованнъ Хацићъ у Карловцима подъ затворъ ставлѣнъ, я пошлѣмъ В. С. мога Секретара Г. Т. Кнежевића да вамъ изяви молбу и желю мою, коя се у томъ састой, да би Г. Јованъ Хацићъ у слободу поставлѣнъ быо, и да бы му се дозволило у миру живити гди хоће.

Молеђи В. С. да овой молби моіой неодкажете достойно призрѣніе, я имамъ честь бити съ васкопочитаніемъ.

В. Светости покорнѣиніи слуга
А. Карађорђевићъ.

Fordítása:

Arról értesültem, hogy Hadsits János Karlócán elzáratott; emiatt Szentségedhez Knezsevits T. titkáromat küldöm, hogy kérelmemet és óhajtásomat közölje, mely abból áll, hogy Hadsits János úr szabadon bocsátassék és ott élhessen békességben, ahol akar.

Arra kérem Szentségedet, hogy ezen kérelmem teljesítését meg ne tagadja, maradtam nagyrabecsüléssel Szentséged alázatos szolgája

Karagyorgyevits Sándor.

826.

Budapest, 1849 június 16.

A magyar kormány határozata a szerb egyezkedés tárgyában.

Másolat. Budapest. N. M. levéltári osztálya. 1848—49-es iratok. Másolatok Szemere Bertalan kézirataiból. 63—69. lap.

Raksányi őrnagynak Szemere Bertalan. Budapest Jún. 16. 1849.

Önnek tapintatában 's hazafiságában bízván a Stratimirovics részéről ajánlott egyesség létrehozásával megbizatik.

Vécsey tábornok úrral ezt tudassa, nevemben tisztelvén.

Önnek pedig szolgáljon az ide zárt nyilton kívül *belső* utasításul.

1. Mi úgy értjük, hogy ő 5 *sor-* vagy *határőr*-zászlóaljjal csatlakozik hozzánk, teljesen felfegyverkezve.

2. Ez esetben a tábornoki rang, kivált ha már anélkül is bírt vele Ausztria részéről, megadatik neki, ha ahhoz köti magát legalább.

Ha pedig inkább pénzbeli jutalmat kötne ki, mivel talán adósságai vannak, attól sem vagyunk idegenek.

Szabályul szolgáljon: hogy ők jelentsék ki akarataikat, mert a kért dolog kielégítőbb, mint a kínált.

Szabályul szolgáljon, hogy meg ne csalattassunk, részint mert kárunk nélkül nem fogna történni, de szégyen nélkül sem.

Mi okosan, de őszintén, nyiltan járjunk el az egyezségben. Bízhatnak a magyarnak ellenei, hogy inkább többet tesz, mint ígér.

3. Azt úgy értjük, hogy az öt zászlóalj a kitűzendő helyen a hadügyminister rendelete szerint fog alkalmaztatni.

4. Hogy némely jó Stratimirovits által történjék, befolyásának nevelése végett, abban nem fogunk ellenkezni.

5. A jogegyenlőség kijelentett elvei a magyar kormány örökös politicájának Corollariumai, 's a fölteendő proclamatióban mint olyanok fognak kijelentetni.

6. Ezek nyomán megítélheti, miket ígérhet meg és miket nem új kívánataiból.

7. Az egyezség kívánatos, de csakhamar, mert függőben lét az ottani hadi munkálkodást bénítja meg. Elveinket Ön ismeri, apróságon, kívált anyagi tekintetben nem akadunk fel, a magyar nagylelkű volt és lesz mindig.

Nagy haszon lenne az egyezségből, a ráczok közti megszakadás által, mert e szakadásból származnék új polgári egyesülés. Tehát azt elő kell idézni, azt nevelni kell, hogy lehetővé tétessék a béke bekövetkezése.

Ez iratokat viszi futár, ki a választ is visszahozza.

Siessen lehetőleg. — Biztosan, határozottan járjon el.

A halogatásban ne egyezzék meg.

Egyezzünk vagy ne, — minden halogatás egyenlő a csalással az ellen részéről. — Isten áldása önnel.

Ugyanannak e tárgyban nyilt rendelet. Budapest, jún. 16. 1849.

Raksányi őrnagy úrnak! A magyar kormány nem hiheti, hogy a magyarországi szerb nép, melly annyi természetes józan ésszel bír, a legkeserűbb tapasztalások után be ne látta volna már, hogy mivel a Habsburg-lotharingi ház alkotmányellenes érdekeiért pazarul onta vérét, tömérdek áldozataiért csak megaláztatást nyert, 's mennél inkább gyengítendi magát ezentúl is ez áruló dynastia ügyének védelmében, annál bizonyosabban ki van annak téve, hogy a legelső alkalommal saját szövetségese által, a szabadság és alkotmányos lét minden biztosítékaiból kiforgattassék.

A lefolyt idők már eléggé kimutatták aljasságát és nyomorúságát azon szívetlen politicának, melly mindent ígér, de semmit nem nyujt, melly a közámításban leli egyedüli támaszát és a népességek kölcsönös felingerléséből készít fegyvert a népszabadság ellen.

Mikkel nem kecsegtette Ferencz József osztrák császár trónraléptekor a magyarországi aldunai szerb, sőt szláv népeket, melyek néhány rosszakaró által félrevezettetve magokat a régi önkény és szolgaság visszaállítására eszközül használni engedték?

Nem ígért-e nekik majdnem független vajdaságot és beligazgatási nyelvjogok, 's nem ígérte-e a nemzetiségek azon egyenjogúságát, melly — miután az országlati nyelv a legszabadabb institutiók mellett sem lehet egynél több — minden értelmes ember előtt vagy szemtelen állításnak, vagy az anarchiával határos belzavar kikiáltásának látszott?

És a magasan hangzó fogadások után, alig telt el egy pár hónap, alig vonult be Windischgrätz Budapestre, alig kezdette az osztrák ház a magyarok meghódíthatását biztosan reményleni, midőn már álarczát levetette, és megmutatá, hogy valamint lelkiismeretlenül ígért mindent, úgy példátlan szemtelenséggel tud szavairól megfeledkezni.

Mert maradott-e valami sértetlenül azon jokogbul (sic!), melyeket az elámított magyarországi szerbek az osztrák hatalom által biztosítottnak gondoltak? 's nem tekintették-e csakhamar lázadóknak, kik a császári czifra ígéreteknek komoly értelmet merészeltek tulajdonítani?

Ha diadalmas fegyvereink folytonos ütközetek közt a Habsburg-ház kevély elbizakodását meg nem alázzák, e dynastia szokott hitszegéseit követvén, még rendszeresb üldözés alá veendi azokat, kik az ő czimborái voltak ugyan ellenünk, de azon gondolattal, hogy az osztrák ház rabszolgái ők sem akarnak lenni.

Ami a mult században Brankoviccsal történt, az azóta százszor ismételtetett volna, 's a magyar szerb nép tekintélyesb főnökei már régóta nehéz bilincsek közt és sötét börtönben hevernének.

A magyar kormány értesítve levén, miként a magyarországi szerbek közül sokan kiábrándultak, 's megbánva tévedéseiket a közhazához visszatérni, 's a szabadság ügy szentsége mellett harczolni akarnak: elhatározta mindazokra nézve szelídség és kegyelem eszközeihez nyúlni.

E czéljának közzétételére éppen azon perczet választja, midőn Ferencz József osztrák császár magát Miklós czár pártfogása alá vetvén, muszka seregek lépték át Magyarország határszéleit; éppen azon perczet választja, midőn Európa két nagy táborra oszlott, 's rövid időn minden népeknek és álladalmaknak két lobogó közül egyik alatt kell küzdeni és vérezni.

Sokszor mondatták, hogy az aldunai vidékeken kiütött lázadás nem a reactió érdekében történt, szokszor állították, miként a ráczok közt a democratiának számos hő pártolói s meleg ügy barátai vannak; itt az idő e kérdés iránt tisztába jönni.

A gondviselés úgy akarta, hogy a nemzetiségek és egyéniségek kétségtelen jel által ismertethessék meg magokat egész világ előtt.

Akik a muszkákkal egy czélért vagy egy seregben harczolnak, azok a zsarnokság barátai, 's kik velünk együtt fognak küzdeni az osztrák és muszka ellen, azok a népszabadság védei.

A magyar kormány lélekbe járó dolognak hitte, alkalmat mindannyiszor nyujtani az aldunai vidék lakóinak érzelmeik nyilt feltárására, hogy minden ámítás ezentúlra megszűnjék, 's Európa határozottan ítélhessen felettök.

És miután Stratimirovics 's párthívei ünnepélyesen kijelentik, hogy ők a hitszegő osztrák dynastia által megcsalatvák, hogy eddigi küzdéseik, és győzelmeik, akaratjok ellen, csak az absolutismusnak használtak, hogy belátják, miképen a magyarok a *köz* szabadságáért vívnak, 'e szerint azokkal együtt készek 's kívánnak harczolni a közhazáért és közszabadságért: Ön, őrnagy úr, Stratimirovics urat és általa párthíveit biztosítja a következőkről:

1. Stratimirovics, ígérete szerint, fegyveres 5 zászlóaljjal jövendvén ált harczolni a közszabadság mellett, ez esetben személyén, vagyonán kívül katonai rangja a tábornokságig biztosíttatik, minden javadalmaival együtt.

2. Azon 5 's ne talán vele áltjövendő még több zászlóaljbeli főtisztek rangja is biztosítatik, kivéven azokat, a kik már hadseregünkben szolgálván, zászlóikat hitlenül elhagyták.

A multra a feledés fátyola vonatik ismert magyar őszinteséggel, következőleg a tiszti elémenetelre, álttételre 's minden egyéb tekintetre nézve a hadügyministerium részéről a többi zászlóaljakkal hasonló bánásmódban részesülnek.

3. Ezen kívül közbocsánat adatik mind azon községeknek, melyek Stratimirovics által a közhaza iránt hívségre visszatéríttetvén, fegyvereiket az illető polgári vagy katonai hatóságnak átadják, 's a magyar álladalom függetlenségére az esküt leteszik.

4. Kik ezen kívül proclamatiók vagy egyébképen sükeresen oda munkálnak, hogy a magyar szerb nép, belátván Ausztria 's annak eszközei általi megcsalatását, vagy nevezetesebb tekintélyek vagy egész tömegek állanak vissza a közháza (sic!) és népszabadság mellé, azok a kormány által, mint polgári érdeműek, bőkezűen meg fognak jutalmaztatni.

5. Éppen az amnestizáltak érdekében szükségesnek találja a kormány kimondani azt, miképen némellyek lakását bizonyos helyhez köthesse, t. i. a kik egy vagy más helyen közingerültséget idézhetnének elő. Ezen óvatosságnak csak azon leg-

őszintebb politica fekszik alapjaul, hogy sem az illető személyét, sem a közcsendet nem akarja a kormány veszélyeztetni.

6. A kormány megegyezik benne, hogy a megtérő 's visszaköltöző szerbek régi helyeiket elfoglalják, ha t. i. mint már üres helyek mások által el nem foglaltatott. De midőn azt kimondja, hogy a megtérők nem maradnak lak és föld nélkül, föltételül köti ki, hogy a lakot és földet kimutathassa, miben sinór mértékül nem fog az igazságon túl más szolgálni egyéb annál, hogy békes távolság legyen a népfajok közt addig, míg a világosodottság őket öszve nem testvéresíti.

Ezen kívül alkalmat vesz magának a magyar kormány ünnepélyesen kijelenteni örök meggyőződését, mi szerint mindig kész volt, és most is kész megosztani minden polgári jogokat az ország minden lakosaival. E haza területén minden népfajnak teljes szabadsága van illető Egyházában, községében, iskoláiban és családi körében vallását, anyanyelvét, gyermekei oktatását ápolni, kezelni, biztosítani. Következőleg a másféle népeségeknek a magyarok általi nyomatása miatt nem való, vagy aljas gyanúsításnál egyébnek nem tekinthető minden arra vonatkozó czélzat, mintha a magyar álladalom tisztelettel nem volna álthatva a görög vallás iránt, melly annyi szenteket és vértanúkat mutat fel, mintha egyenlő kegyelettel nem ápolna és egyenlő jogokkal ellátni csak távolról is vonakodnék.

Sőt a magyar kormány, minden kétkedők megnyugtatására, ezennel nyíltan vallja és hirdeti,

1. hogy a magyar nyelv diplomaticai használatát csak addig terjeszti ki, meddig az országlat és a közügyek kezelésére, 's a magyar birodalom egységének fentartására okvetlenül szükséges.

2. hogy szabályul ismeri el, miképen a magyar állodalomban a *községek beligazgatási nyelve az leend, mellyen a lakósok többsége beszél*, kivéven a hol a község nyelv tekintetében is, két külön községre el lenne választható.

3. hogy az elemi iskolákban a tanítás nyelve az leend, melly a községben beligazgatási nyelvül megállapítatott.

4. hogy a vallási 's egyházi nyelv mindenütt az anyanyelv, 's a matrikulák is azon nyelven fognak vezettetni.

5. hogy a keleti hitűek egyházi önigazgatásukra, mint iskoláik igazgatására nézve is teljes joggal bírandanak, mint bár melly más hitfelekezetűek.

6. hogy főpapjokat Patriarchának czímezni a kormány megengedi, kinek egyházi hatósága a magyar álladalom határain túl nem terjedhet.

7. hogy a közoktatási ministeriumnál külön keleti osztály alakíttatik.

8. hogy a keleti egyház és iskolák mind azon kedvezményekben részesítetnek, mellyek más vallásbeli felekezeteknek meg adatnak.

9. hogy közalapítványi tőkéiket ezután is magok kezelik.

10. hogy ha kívánják, a budapesti egyetemnél külön theologiai karuk leend.

11. hogy minden hivatalokra az ország több polgáraival egyenlőképen alkalmaztatnak, 's a közbocsánatot nyertekre nézve politicai multjok, e tekintetben soha semmi akadályul nem szolgálhat.

12. hogy mihelyt az ország közcsende lehetővé teszi, a keleti hitűek Generalis Synodusa össze fog hivatni.

A magyar kormány minden érdeket a világ szabadság 's a magyar közhaza függetlensége közös ellenségeinek legyőzésére, a betörő osztrák és muszka erők visszaverésére óhajtván egyesíteni, fátyolt vet a multra, feledi a károkat, feledi a patakokban kiontott polgárvért, feledi az iszonyú gyilkolásokat, melyekre egy fanatizált, elámított, felbőszített nép a kegyetlenség olly lelékenységével vetemült; és önt őrnagy úr ezennel felhatalmazza, hogy a fölebb kijelentett pontok alapján, Stratimirovics úrral egyezzen, végezzen, 's minden esetre az eredményt, helybehagyás végett, a kormánynak terjessze fel sietve. hogy a diadalmak ünnepébe a békülés öröme is vegyüljön. Budapest, 15/VI. 1849.[1]

827.

Zimony, 1849 június 22.

Rajacsits pátriárka proklamációja, melyben a szerb elégületleneket megfenyegeti.

Közölve Szrpszke Novine. Belgrád. 1849. 63. sz.

Нѣгово Величество премилостивый нашъ Царъ и Господаръ имао є милость высокимъ рѣшеніємъ своимъ одъ 2. Апр. 1849. г. мени, као своме особито опуномоћеномъ царскомъ Коммисару привремено правлѣніє слѣдуюћи Аустрійско-Србскимъ воинствомъ до горе назначенога дана заузеты бывши провинціялны Окружія, сирѣчъ: Сремске, Бачко-Бодрогске и Торонталске

[1] Lásd a 819. és 821. számú iratokat a III. k. 781. és 783. lapjain.

градоме е; заедно за судейскомъ окруженіемъ вршачкимъ, као и свію области речены окружія находеħи се слободны кралѣвски вароша и надлежателства вручити. Ова правлѣнію момъ поручена провинціялна окружія, као и остала судейска окружія Темешке градомеђе са цѣломъ Крашовскомъ градомеђомъ сачиняваю 7-мо воено окружіе у Угарскомъ Кралѣвству, и свіма съ ньіме досада саюженимъ бывшимъ провинціяма, подъ койма се ратно станѣ изреħи морало. За заповѣдника 7-гъ овогъ окружія на представлѣнѣ Высокославногъ врховногъ заповѣдништва одъ высокогъ е мѣста г. ђенералъ-маіоръ Маерхоферъ опрѣдѣленъ и заедномъ упученъ, да онъ правлѣнѣ Сремске и Банатске граничарске трупе и окружія — съ койма самь досада я управляо — съ моимъ подпомаганѣмъ онимъ начиномъ са высокославнымъ министерствомъ способствуе, кои се са задржаванѣмъ военогъ устройства у пограничнимъ окружіяма, и покрай они начела, коя су у државномъ уставу одъ 4. Марта 1849. поставлѣна, са садашнымъ обстоятелствима слаже, и то само дотле, докъ рѣшително уређенѣ и овы граничарски одношена не буде могуħно у дѣйство привести.

Высокославномъ правителству наложено е, да за одправлянѣ Камералны послова, и управлянѣ са явнимъ добрима, као и за заштиту права фишкуса особытогъ управителя у окружіяма, правлѣнію момъ повѣренымъ, постави, кои ħе ово свое званіе единствено съ моимъ и г. военогъ заповѣдника споразумлѣнѣмъ одправлявати имати.

Ако се высока ова уредба у онима одъ Србскогъ Народа поставлѣнимъ начелима, да сирѣчъ военo и финансіялно дѣло по своме простору цѣлокупне м нархіе высокославногъ ц. кр. министарства зависи, усредочавале буде, и кадъ се промысли, да ħе воена власть, у таковой држави, гдѣ се грађанскій ратъ води, силніе и успѣшніе обштый поредакъ и миръ одржати, а грађанску власть у своимъ званичнимъ пословима подупирати моħи, онда се мора признати, да уредбе, о горехвалѣномъ высоко рѣшенію учинѣне, имаю свой основъ у обстоятелствима времена, у садашнымъ изванредномъ ратномъ станю, и у начелима устава државногъ одъ 4. марта 1849.

Народима Войводства Србіе веħе е емство да ħе сирѣчъ по начелу равноправности, тымъ дато што е оно врховно правителство Войводства, кое самь я одъ народа получіо, привременымъ одъ высокогъ мѣста мени повѣренымь правлѣніемъ свое законо признаванѣ и свою закону подпору получило. Я самь досада са свакимъ пожртвованѣмъ и преданости за добру и праведну стваръ сяйне династіе, цѣлокупне монархіе, и народа Србскогъ дѣйствовао, и найсветій задатакъ ħе ми и одсадъ мой остати, да све мое силе на то употребимъ, да се

високи престолъ утврди, цѣлокупна монархіа одржи, граница войводства опредѣли и да у високимъ царскимъ манифестима и ручнимъ писмима одъ 15. Дец. 1848. войводству Србій найторжественогъ обећано народно унутрашнѣ правленіе по начелима равноуправности исто скоріе у животъ ступи.

Да бы се речена цѣлъ постигла, послани су у слѣдству праводушногъ позыва высокославногъ министарства народни повѣреницы у Бечъ, да се о онымъ мѣрама, кое до умиреня Угарскогъ Кралѣвства предварително буду нуждне, савѣтуе, уређенѣ единствены частій државе као и цѣлогъ Угарскогъ Кралѣвства на основу равноправности свію народностій у зрѣло расуђенѣ узме, да се начела, онима за руководство служити имаюћа, опредѣле, нуждна предуготовителна дѣла што скоріе предузму.

Нѣгово величество имало е найвишу милость преузвишеномъ г. Бану и главномъ заповѣднику южне войске наложити, да у смотреню времену сходногъ поправлѣня граничарскогъ заведенія предложенѣ учини. И мое е мнѣніе о важномъ овомъ предмету изискано.

Ова истинита дѣла моћи ће свакогъ правичногъ и праведногъ човѣка увѣрити, да како высокославно државно правителство, тако и одъ найвышегъ мѣста наименовани повѣреници, у средъ бѣснована грозногъ грађанскогъ рата — за благостанѣ народа и цѣлокупногъ отечества безъ престанка раде; само смутльивци, подстрекательи и непріятельи народне среће могу безсовѣстно на то ићи, да са своимъ противнимъ мнѣніяма народъ узнемире, приношене нѣгове велике жертве као суетно усиляванѣ му представе, и высокославно врховно правителство и народне повѣренике у подозреніе кодъ народа доведу. Я ћу за мою дужность одсада сматрати да сва мени за расположенѣ стоећа средства на то употребимъ, да протежніе добро мнѣніе кодъ народа сачувамъ, повѣренѣ нѣгово къ высокославномъ правителству одржимъ и свакой себичной или упливомъ непріятельскимъ появившой се тежньи, у случаю нужде и военомъ силомъ, противустанемъ, а виновника мога безопаснымъ учинимъ.

Све ово до обштегъ знаня доставляюћи, позывамъ народъ войводства Србіе, да у своіой непоколобимой вѣрности къ нашемъ цару и господару постоянъ остане, и мене као свога патріарха управителя войводства. и особито опуномоћеногъ царскогъ комисара — кои га више него крозъ едну судбе пуну годину крозъ ужасный лабиринтъ грађанскогъ и државногъ замѣшателство са опасношћу живота. свое найдрагоценіе архіерейске чести, и са лишаванымъ свой земны добара водіо, и покрай свію примамльивы искушеня и сяйны обећаня на стази одданности прама закономе своме владателю сачуваю —

у моимъ искренимъ, и поштенимъ дѣланьима као досада тако у будуће, подпомаже, законима повинуе се, и сходѣйствуе, да се благостанѣ народа изново подигне и у темельи.

У Земуну 10—22. Юнія 1849.

ІОСИФ с. р.
Патріярхъ-Управитель,
ц. к. опуномоћены Комисаръ.

Fordítása:

Őfelsége legkegyelmesebb császárunk és urunk az 1849. évi április hó 2-án kelt elhatározásával[1] engem, mint külön fölhatalmazott császári biztosát, kegyesen megbízott az osztrák-szerb hadsereg által a fentemlített napig elfoglalt, úgymint: Szerémség, Bács-Bodrog és Torontál megyék és a versеci járás, volt provinciális kerületek, továbbá a föntemlített kerületek területén fekvő szabad királyi városok, ideiglenes kormányzásával és igazgatásával.

Ezen, az én kormányzásomra bízott provinciális kerületek, valamint Temes megye és Krassó-Szörény megyék a magyar királyság hetedik katonai kerületét képezik, hozzátartozván a velük eddig kapcsolatban volt provinciális területek, melyek fölött a hadiállapotot ki kellett hirdetni. A hetedik katonai kerület élére, a főhadparancsnok előterjesztésére, a legfelsőbb helyről Mayerhofer tábornok neveztett ki és egyuttal utasíttatott, hogy ő a szerémségi és bánsági határőrvidéket és csapatokat, melyekkel eddig én rendelkeztem, az én segítségemmel a magas minisztérium által kiadott előírásai, a határőrvidék katonai szervezet fenntartásával és az 1849. évi március 4-i alkotmány elvei szerint, a mostani helyzettel hozza összhangzásba, mindaddig, míg ezen határőrvidéki viszonyok végleges rendezése lehetővé válik.

A magas kormány utasíttatott, hogy a kamarai dolgok fenntartása és a kincstári javak igazgatása, valmint a kincstári érdekek védelmére azon kerületekben, melyek az én hatáskörömbe esnek, külön igazgatót nevezzen ki, aki ezen hivatalt egyedül velem, és a katonai parancsnokkal egyetértve, vezetni tartozik.

Ha ezen magas rendelet a szerb nemzet által felállított elvek szerint, hogy ugyanis a katonai és financiális ügyek az összmonarchia egész területén a cs. kir. minisztériumtól függjenek és centralizálódjanak, s ha elgondoljuk, hogy a katonai hatalom egy ilyen államban, melyben polgárháború dúl, erősebben és sikeresebben a közrendet és békét képes fenntartani és

[1] Lásd a 738. számú iratot a III. k. 607. lapján.

a polgári kormányt hivatalos dolgaiban támogatni képes, akkor el kell ismerni, hogy a föntjelzett hozott rendelet a mostani idők körülményeiben gyökeredznek, a jelenlegi rendkívüli hadiállapotban és az 1849. évi március hó 4-i alkotmány elveiben.

A szerb vajdaság nemzeteinek nagyobb biztosíték a jogegyenlőség elvei szerint megadatott azzal, hogy a vajdasági főkormány, melyet én a nemzettől nyertem, a magas hely által az ideiglenesen rámruházott kormány törvényileg elismertetett és törvényes támogatását megadta. Én eddig a fölséges dinasztiáért, az összmonarchiáért, a szerb nemzetért és a közjóért és az igazságos ügyért odaadással minden áldozatot meghoztam és ezentúl is legszentebb feladatom lesz minden erőmet arra fordítani, hogy a magas trón megerősíttessék, az összmonarchia fenntartassék, a vajdaság határai megállapíttassanak és az 1848. évi december 15-i császári manifesztumban és kéziratokban[1] legünnepélyesebben megígért nemzeti belügyi közigazgatás a jogegyenlőség elvei alapján mielőbb életbeléptettessék.

Hogy ezen szóbanforgó cél eléressék, a magas minisztérium jóindulatú felhívására a nemzeti megbízottak Bécsbe küldettek, hogy azon módokról, amelyek a magyar királyság pacifikációjáig szükségesek lesznek, tanácskozzanak, az egyes részek, valamint az egész magyar királyság rendezését az összes népek jogegyenlőségének elve alapján, érett megtárgyalás alá vegyék, hogy a kormányzás elvei megállapíttassanak és a szükséges előmunkálatok mielőbb megtétessenek.

Őfelsége legkegyelmesebben a bánt és a déli hadsereg főparancsnokát utasította, hogy az időkhöz mérten a határőrvidéki szervezet reformja iránt javaslatot tegyen. Az én véleményem is ezen fontos tárgyban kikéretett.

Ezen őszinte tettek minden igazságszerető embert meggyőzhetnek, hogy valamint a magas állami kormány, úgy a legmagasabb hely által kinevezett bizalmiférfiak, az irtózatos polgárháború dúlása közepette, a nemzet és az összhaza javára szakadatlanul dolgoznak; csak a cselszövők, az izgatók és a nemzet boldogságának ellenségei törekedhetnek arra lelketlenül, ellenvéleményeikkel a nemzetet nyugtalanítani, a hozott nagy áldozatokat balga erőfeszítésekként feltüntetni és a magas kormányt és a nemzet képviselőit a nemzet előtt meggyanúsitani. Én a mai naptól fogva kötelességemnek tartom az összes rendelkezésemre álló eszközöket felhasználni, hogy a nemzetnek jóindulatát megóvjam, bizalmát a magas kormány iránt megtartsam és minden önző vagy ellenséges indulatúnak mutat-

[1] Lásd az 581. számú iratot a III. k. 252. lapján.

kozó törekvéseket, szükség esetén karhatalommal, letörjek és azok szerzőit veszélytelenné tegyem.

Mindezt közhirré téve, a szerb vajdaság nemzetét felhívom, hogy a császárunk és urunk iránti törhetetlen hűségben állhatatosan megmaradjon és engem, mint pátriárkáját és a vajdaság kormányzóját és különösen mint teljhatalmú császári biztost, aki egy sorsdöntő esztendőn át, a rettenetes polgári bonyodalmakon és állami zavarokon keresztül életveszedelemmel, legdrágább érseki méltóságával és földi javainak elvesztésével vezette és minden csalogató kísérleteknek és fényes ajánlatoknak ellentállva, a törvényes utat uralkodója javára meg tudta őrizni, őszinte és felelős tetteiben, mint eddig, úgy a jövőben is támogasson, a törvényeknek hódoljon és közreműködjön a nemzet jólétének újból való feléledésére és biztosítására.

828.

Zimony, 1849 június 25.

Mayerhofer tábornok Bogdanovits Szilárd lapszerkesztőt osztrák kormányszolgálatra ajánlja.

Eredeti jelentés. Wien. St. A. Nachlass Schwarzenberg. II. 127.

Gegenwärtiges Schreiben ist bestimmt den Herrn Bogdanovich wieder bei E. Durchlaucht einzuführen und als Referenten österreichisch-serbischer Zustände zu empfehlen.

Ich war zwar in der Lage das von ihm in letzter Zeit redigirte serbische Journal Wjestnik mit den übrigen Semliner und Belgrader Zeitungen vor einigen Tagen zu unterdrücken[1] und eine Untersuchung über die Tendenz dieser Redaktionen einzuleiten, allein ich kann E. Durchlaucht versichern, dass weder in der Veranlassung, noch in dem Ergebnisse dieses Schrittes Etwas den Gesinnungen oder der persönlichen Achtbarkeit des H. Bogdanovich Nachtheiliges vorliegt. Näheren Aufschluss hierüber wird mein ausführlicher Amtsbericht enthalten.

Die Versicherung des H. Bogdanovich, dass er seine loyalsten Gesinnungen und seine ganze Thätigkeit der Zurückführung der jetzigen Zustände auf die gesetzlichen Grundlagen, wie sie die Reichsverfassung und die der serbischen Nation seither in Aussicht gestellten Verbesserungen fortsetzen, zu widmen bereit sei, habe ich alle Ursache Glauben beizumessen, und

[1] Mayerhofer tábornok 1849 június 16-án beszüntette az összes szerb lapokat. (Nachlass Schwarzenberg. II. 126. Lásd a 820. számú iratot a III. k. 779. lapján.)

bin in dieser Voraussetzung überzeugt, dass seine genaue Kenntniss österreichisch-serbischer Geschichte, Sitten und Zustände, seine auf religiöses Gefühl und Erfahrung gegründete politische Mässigung und seine Charakterfestigkeit ihn befähigen dem Volke und dem Staate bei Feststellung der Verwaltungsgrundsätze für dieses Land nicht unwichtige Dienste zu leisten...

E. Durchlaucht wollen ... vielleicht an H. Bogdanovich ein nützliches Mitglied zwischen der serbischen nazionalen Verwaltung und der kaiserlichen Reichsregierung dereinst an ihn zu finden.

829.

Sóvé, 1849 június 29.

Jellačić bán fölterjesztése az elfoglalt délvidék közigazgatása tárgyában.

Eredeti irat. Wien. St. A.; M. R. Z. ad 2279/1849.

Euere Majestät!

Bei dem, mit den mir unterstehenden Truppen erfolgten Betreten des VII. Militär-Distrikts, hatten die in administrativer Beziehung sich ergebenden Mängel, dieses durch die bedauerlichen Katastrophen der jüngst verflossenen Zeit in die zerrüttesten Umstände gerathenen Länderstreiches meiner lebhafteste Besorgniss erregt und mir zur Pflicht auferlegt, Euer Majestät Allerhöchstgeneigte Aufmerksamkeit auf die unglückliche Provinzen zu leiten.

Ich fand diesen zur Zeit seiner Errichtung aus Syrmien, den Bácser, Temeser, Torontaler und Krassóer Comitaten sammt den angrenzenden Militärgebiethe gebildeten Distrikt bis auf Syrmien, das Peterwardeiner Regiment und Csaikisten-Bataillon zusammengeschmolzen, die Amtswirksamkeit des von Euer Majestät bestellten kaiserlichen Commissairs und Patriarchen der griechisch nicht unirten Kirche Rajacsits, dann des Militär-Commandanten Generalmajors von Mayerhofer, auf dieses von den Insurgenten bereits hart bedrohte Terrain beschränkt, das Vertrauen des Volkes zu den aus den heterogensten Elementen geschaffenen, leider noch immer bestehenden Odbors geschwunden, die Verwaltung daher im argen Zustande, und die Marken der zwischen dem kaiserlichen Commissair und den Militär-Distrikts-Commandanten bezüglich des ihrer Amtswirksamkeit zugewiesenen Ressorts gänzlich verrückt.

Ungeachtet meine Stellung mir die Erfüllung jener Aufgabe mir zur Pflicht macht, die der Zweck der militärischen

Operationen, die Sorge und Verpflegung der auf einem entvölkerten, wüssten und gänzlich entblössten Boden unter den ungünstigen klimatischen Einflüssen sich bewegenden Truppe unerlässlich, und ununterbrochen bedingt, konnte ich nicht umhin mich den täglich in stets mehrender Zahl zuströmenden Wünschen und Bitten des Volkes zu entziehen, das mit gänzlicher Umgehung der Behörden und Beseitigung des Dienstganges allein von mir die Befriedigung seiner Ansprüche hofft, und in mir oft den Schiedsrichter seiner manchmal geringfügigen Handel sucht.

Es würde eine voluminösere, erschöpfendere Darstellung erforderlich sein, um Euer Majestät die in bedauerlicher Grösse erwachsenen Übelstände in ihrer Detaillirung ersichtlich zu machen, die allmählige Entstehung und die sie veranlassenden Ursachen zu entwickeln, und in konsequenter Folgerung die zur gänzlichen Behebung unumgänglich erforderlichen Mittel in der Art und Weise ihrer zweckmässigsten Anwendung vorzuschlagen.

Der hauptsächlich unter den jetzigen Verhältnissen anzustrebende Zweck kann nur in der Aufrechterhaltung der Würde und des Ansehens der Behörden fussen, und nur dann erreicht werden, wenn das Vertrauen des Volkes zu solchem, erweckt, genährt und erhalten wird.

Die Organisirung des VII. Militär-Distrikts, obschon zur Zeit seiner Errichtung durch die damaligen Verhältnisse in den näheren Bestimmungen bedingt, ist in dem Zeitpunkte, als derselbe nunmehr seinem rechtmässigen Herrscher mit bewaffneter Hand wieder erobert wird, bezüglich der Wiederauflebung in voriger Gestalt unmöglich geworden, und dürfte in Erwägung des während seiner Umgestaltung stattgefundenen Umschwunges der Ideen, des Geistes und der Gesinnungen der Bevölkerung, jenen Geboten weichen, welche das offen und unumwunden ausgesprochene Vertrauen des Volkes, zu allein von der Regierungsgewalt aufzustellenden Behörden hervorruft und erheischt.

Die tägliche Wiedergewinnung abgefallener Ortschaften, die sich dabei ergebende Notwendigkeit der schnellsten und zweckmässigsten Unterdrückung des herrschenden anarchischen Zustandes, der Regelung der gesellschaftlichen und administrativer Bande und der früheren Erweckung momentan erstorbener Loyalität, sind gewiss die unerlässlichsten Pflichten, deren glückliche Lösung nur dem mit den vorrückenden Siegern gleichzeitig erscheinenden Organen der Regierung gelingen kann, und bieten ebensoviele Klippen, an welchen die weitentfernte, in ihrem Ansehen verblichene und widerrechtlich be-

stehende Centralgewalt der serbischen Wojwodschaft scheitern muss.

Ich bin weit entfernt, weder die durch die Allergnädigst bewilligte Verfassung bezüglich der serbischen Wojwodschaft Allerhuldreichst gewährten Concessionen in Frage stellen, noch den durch die früheren Zeitverhältnisse bestimmten und erheischten Wirkungskreis des Patriarchen als kaiserlichen Commissärs und Commandanten des VII. Militär-Distrikts beschränkt wissen zu wollen, allein die stündlich an Ort und Stelle geschöpfte Erfahrung, dass die Regelung der Administration nach der Natur der Einrichtungen des VII. Militär-Distriktes von gänzlich verfehlter Wirkung sein dürfte, und die genommene Überzeugung, dass nur durch das energische Wirken und Einschreiten der unmittelbar von Euer Majestät bestellten Vertrauensmänner die erspriesslichsten Resultate auch hierlandes erzielt werden könnten, veranlassen mich die fernere Verwaltung dieser Ländertheile in tiefster Ehrfurcht anzuempfehlen und zu bitten Allerhöchstdieselben wollten geruhen die Regelung der administrativen Verhältnisse in den von der Südarmee besetzten, und wiederzugewinnenden Ländertheilen während der Kriegsdauer dem von Euer Majestät ernannten Oberkommandanten der Armee in Ungarn und Siebenbürgen FZM. Freiherr von Haynau und dem ihm zur Seite gestellten kaiserlichen Commissär Freiherrn von Geringer bis zur definitiven Herstellung des gesetzlichen Zustandes in sämmtlichen insurgierten Provinzen Allergnädigst zu übertragen.

830.

Zimony, 1849 július 4.

Rajacsits érseknek az osztrák minisztériumhoz intézett fölterjesztése a délvidék közigazgatása tárgyában.

Másolat. Karlóca. Djejanija. 1849. No. 833.

Pr. N. 405/1849.

Seine k. k. Majestät unser allergnädigster Kaiser und Herr haben geruhet mich zu allerhöchst ihrem speziell bevollmächtigten Kommissair in dem Syrmischen, Bács-Bodroger, Torontaler Comitate und in dem Werschetzer Stuhlgerichtsbezirke des Temescher Comitats nebst allen in diesen Comitaten vorhandenen Freistädten und Jurisdictionen zu ernennen.[1]

Der Wirkungskreis meiner Amtshandlungen hat durch die Wiedereroberung der Bácser Provinz eine umfangreichere Aus-

[1] Lásd a 738. számú iratot a III. k. 607. lapján.

dehnung gewonnen, und ich werde von Sr. Exzellenz dem Banus und Oberkommandanten der Süd-Armee aufgefordert, die angemessenen Verfügungen zu treffen, dass die öffentliche Kreise und Sicherheit, so wie der gesetzliche Schutz für das Privateigenthum und die Personen gehandhabt, und entsprechende Institutionen dafür eingeführt werden. Um dieser mir allerhöchst übertragenen Pflicht gehörig nachzukommen, habe ich für nothwendig erkannt von den bisher bestandenen magyarischen Einrichtungen abzugehen, und auf der Grundlage der Reichsverfassung vom 4-ten März der von Sr. Majestät allerhöchst sanctionierten Gemeindeordnung vom 17. März und der ebenfalls von Sr. Majestät bestätigten Gerichtsverfassung vom 14. Juni l. J. neue Einrichtungen einzuführen.

Ich habe demnach die politische Gewalt von der Rechtspflege getrennt, für die politische Verwaltung des Bácser Kreises (Comitats) einen Kreis und nach den früher bestandenen fünf Stuhlrichterbezirke fünf Bezirkscommissaire ernannt und jedem einen Secretair mit dem nöthigen Kanzlei-Personale zugetheilt.[1]

Für die Rechtspflege habe ich in jedem Bezirke ein aus dem Individuen nebst einem Schriftführer bestehendes Gericht eingeführt, welches alle Zivil-Prozesse und kleinere Polizei-Übertretungen im Bezirke (mit Ausnahme der Städte) zu judiziren haben wird. Für die Criminal- und andere schwere Verbrechen ist ein Kreisgericht, welches aus fünf Richtern und einem Schriftführer besteht, und zugleich die städtischen und Bezirks-Zivil-Prozesse in zweiter Instanz revidiren wird, errichtet worden.

So wünschenswerth auch die Einführung des österreichischen Gesetzbuches ist, so war sie doch für gegenwärtig unmöglich, weil das Volk von diesen Gesetzen keine Kenntniss hat und es auch an Menschen fehlt, die als gesetzkundige Richter verwendet werden können. Eine derlei plötzliche Neuerung würde ungeheuere Verwirrungen nach sich ziehen. Aus diesem Grunde mussten die in der Provinz bestandenen Gesetze einstweilen beibehalten werden. Dagegen wurde die österreichische Gerichtsprozedur eingeführt, welche nebst der Öffentlichkeit der Verhandlungen eine Bürgschaft für die reine und prompte Justizpflege dem Volke gewähren wird.

Diese von mir eingeführten provisorischen organischen Einrichtungen lege ich dem hohen Ministerium mit der Bitte vor, dieselben bis zur gänzlichen Organisirung der meiner Verwaltung anvertrauten Bezirke genehmigen zu wollen. Ich werde

[1] Lásd a 903. lapon a 11. számú iratot.

auch in den übrigen Bezirken meiner Verwaltung, sobald unsere siegreichen Waffen auch diese der verheerenden Gewalt des Feindes entrissen haben werden, diese Einrichtungen einführen, und unausgesetzt bemüht sein, die von dem Feinde geschlagenen schweren Wunden des Volkes zu heilen, in dem Volke die geweckte Hoffnung eines besseren staatsbürgerlichen Lebens zur Wahrheit werden zu lassen und auf diese Art die Central-Gewalt im Staate zu befestigen.

In der allerhöchsten Entschliessung vom 2-ten April 1849, kraft welcher mir das Commissariat über die angezählten Bezirke und Jurisdictionen übertragen wurde, ist in Aussicht gestellt worden, dass für die übrigen Bezirke des Temeser Comitats und des Krassóer Comitats andere Commissäre ernannt werden; diese allerhöchste Anordnung scheint auf dem Grunde zu beruhen, da diese Bezirke des Temeser und Krassóer Comitats von den Waffen des österreichisch-serbischen Korps nicht erobert und besetzt worden sind. Allein es sprechen wichtige Gründe dafür, dass auch diese Landestheile im Banate unter eine und dieselbe Verwaltung mit dem Torontaler Comitate und dem Werschetzer Stuhlgerichtsbezirke des Temeser Comitats zufallen. Ich erlaube mir die Freiheit diese Gründe in der Kürze zu entwickeln.

Die geographische Lage Banats ist so beschaffen, dass dasselbe nur unter einer Administration von kostspieligen Auslagen verschont bleiben kann. Bekanntermassen ist die Krassóer Gespannschaft am Wohlstande hinter der Temeser und vorzugsweise der Torontaler weit zurück. Durch den Genuss und Gebrauch gemeinschaftlicher Quellen würden die Auslagen sich sehr stark vermindern und gleichmässiger vertheilen. Banat hat nach der Eroberung vom Türkenjoche eine eigene Verwaltung gehabt und ist erst in der zweiten Hälfte des vorigen Jahrhunderts dem Königreiche Ungarn einverleibt worden. Diese historische gesetzliche Einheit des Banats spricht auch für die gegenwärtige vereinte Administration desselben.

Sollte die von mir dem hohen Ministerium vorgelegte provisorische Einrichtung für die meiner Verwaltung anvertrauten Landesbezirke die Genehmigung erhalten, so kann sie auch in dem Krassóer Comitate, sowie in den übrigen Bezirke des Temeser Comitats anstandslos eingeführt werden, da die früheren Gesetze und Behörden nach denselben Grundsätzen bestanden haben, wie in der meiner Verwaltung übertragenen Landesgebiethen der allenfalls für das Krassóer Comitat und die ausgenommenen Bezirke des Temeser Comitats zu ernennende Commissär würde in diesem Falle ganz überflüssig sein. Sollte es eine andere Einrichtung einführen, so würden sich die

Rechtsverhältnisse der Bevölkerung einer und derselben Provinz sehr verschieden entwickeln und besonders der Rechtspflege sehr hinderlich sein. Die politischen Wirren haben in den Rechtsverhältnissen ohnehin eine bedeutende Störung hervorgebracht. Die Vereinfachung in der Administration ist eine heilbringende Massregel für die Staatsbürger.

In dem Temeser Comitate sind ausser den Werschetzer Stuhlgerichtsbezirke viele Ortschaften, welche die Serben oder andere Nationalitäten bewohnen; so auch im Krassóer Comitate. Ihre Trennung von den übrigen Stammgenossen würde sie sehr hart treffen, und in ihnen die Überzeugung hervorrufen, dass die von Sr. Majestät der serbischen Nation feierlichst zugesicherte nationale innere Verwaltung auf sie keine Ausdehnung findet. Andere Nationen in diesen Landestheilen können keine gegründete Einsprache gegen die vereinte Verwaltung des ganzen Banats führen, da die von mir ausgearbeitete provisorische Organisierung der Verwaltung auf dem Grundsatze der Gleichberechtigung aller Nationalitäten und namentlich ihrer Sprachen beruht und sich mit den von der Central-Gewalt bereits kundgemachten Gesetzen vermittelt.

Aus dieser Darstellung wird das hohe Ministerium entnehmen, dass ich mir zur Aufgabe gemacht habe, die Prinzipien der Einheit der Gesammtmonarchie aufrecht zu erhalten. Ich werde alle meine Kräfte aufbiethen und mit aller Aufopferung und Hingebung für die Interessen des allerhöchsten Thrones, des Gesammtvaterlandes und der Nation zu wirken.

Ich bin fest überzeugt, dass die hohe Regierung Sr. Majestät mich in diesem Streben kräftig unterstützen wird. Möge daher dieser Vortrag sich einer geneigten Würdigung erfreuen, und mir hiernach die angemessenen Weisungen ertheilt werden.

Schliesslich habe ich noch dem hohen Ministerium die Bitte vorzulegen, die Gehalte der obangegebenen Beamten bestimmen und den Fond, woraus sie gezahlt werden sollen, anweisen zu wollen

Rajacsics pátriárka eredeti fölterjesztése az osztrák belügyminisztériumban 5317/1849. sz. a. M. I. 3. Croatien, Slavonien und Serbien alatt lett beiktatva. Az 1927. évi július 15-i forradalomkor elégett.

831.

Pest, 1849 július 7.

Szemere belügyminiszter Kohlmann ezredest a végvidék főparancsnokává nevezi ki.

Fogalmazvány. Budapest. O. L.; B. M. eln. 1849. 472. sz.

Fülepp Lipót krassómegyei és végvidéki kormánybiztosnak.

Hogy a bánsági végvidéknek ön által kedvező sikerrel folytatott rendezése befejezéséig is mindenütt biztosítva legyen a rend és közbátorság fentartása és hogy a rendezés végrehajtása után is, a bánsági végvidék igazgatása, addig, míg az ország törvényhatóságainak kerületi kikerekítése általánosan intéztetik el, — központosítva legyen, Kohlmann ezredes, ki Pancsova vidékén a rend helyreállításában sikeresen működött, az ide másolatban zárt oklevéllel a bánsági végvidék kerületi parancsnokává neveztetett ki.

Mit oly megjegyzéssel önnel közölni sietek, miképen e rendelkezés által ön megbízásában semmi változás téve nincs. A nevezett ezredes az igazgatás fenakadásának meggátlásául községi és kerületi tisztségeket csak ott alakít, hol még ön rendezése el nem hatott, mely bárhová érvén, az általa ideiglenes rendezést felváltja. Az ön által már tett s teendő rendezési szabályokat pedig az ezredes megtartásul veszi át, mi tekintetben önnel való teljes egyetértése szükségeltetik. Az ön által rendezendő bánsági végvidéknek a jelen körülmények között fölötte szükségessé lett főtiszte leend hivatása az, hogy fentartsa életben mit ön létesít.

832.

Bécs, 1849 július 7.

Az osztrák minisztertanács határozata a szerb vajdaság reorganizációja tárgyában.

Eredeti irat. Wien. St. A.; M. R. 1849. Pr. No. 111. VI. VII.

Den Gegenstand einer längeren Berathung bildete die Reorganisirung der öffentlichen Verwaltung in jenen Landestheilen, aus welchen eine Parthei die „serbische Woiwodschaft“ gebildet zu sehen wünscht, — welche Parthei übrigens, nach den neuesten Wahrnehmungen des Banus, unter den Serben selbst, namentlich unter den Besseren und Gebildeteren, nur wenig Anhänger hat.

Es wurde einstimmig anerkannt, dass der Patriarch Rajačić, welcher durch Wühler missbraucht wird, in seiner Stellung als kais. Kommissär nicht länger belassen werden könne, und dass es auch zur Beseitigung von Konflikten nothwendig sei, den Wirkungskreis des Banus, des FML. Rukavina, und des GM. Mayerhofer, in Absicht auf das Territorium, gehörig abzugränzen. Jedenfalls wird es das einfachste und zweckmässigste sein, auf einen Ausspruch über den Bestand der Woiwodina *dermal nicht* einzugehen, sondern in den okkupirten und noch weiter zu erobernden Theilen von Südungarn, dieselben provisorischen administrativen Einrichtungen zu treffen, wie im Norden und Westen des Landes; sofort werde daher der Banus anzuweisen sein, den GM. Mayerhofer als Kommandant und den Gub.-Rath. v. Fluck als Civil-Oberkommissär dieses zu schaffenden Militärdistrikts, zu installiren. Gleichzeitig aber wäre Patriarch Rajačić nach Wien zu berufen, „um sich mit ihm über Angelegenheiten des Kultus und Unterrichts zu berathen“ — wodurch er den bösen Einflüssen entzogen und dessen Enthebung von den Funktionen eines Kommissärs, auf schonender Weise und ohne Gährung im Land vermittelt werden könnte.

Seine Majestät geruthen diese Anträge anzugenehmigen.

Bezüglich der künftigen Organisation der Woiwodina, sprach der Minister Br. Krauss die von mehreren Seiten beifällig aufgenommene Ansicht aus, dass der Woiwod — nachdem ihm sowohl Militärgränzbezirke, als auch sogenanntes Provinziale unterstehen werden — ein Militär sein müsste, mit einer analogen Stellung, wie der Ban von Kroatien.

Ferenc József császár 1849 július 15-én vette tudomásul ezen határozatot

Az osztrák minisztertanács 1849 július 8-án kimondotta továbbá:

Über die einstweilige militärische *Organisirung der serbischen Woiwodschaft* der Grundsatz vereinigt wurde, des Namens der Woiwodschaft keine Erwähnung zu machen, — da selbes der definitiven Organisirung vorbehalten bleibt, — dann es dem Ermessen des Banus anheimzustellen, ob er General Mayerhofer in seiner dortigen Anstellung — versteht sich in dem Verhältnisse der Unterordnung unter den Ban, — zu belassen sei. (M. R. Pr. 1849. N. 113.)

1849 július 11-én pedig:

Wegen Organisirung der provisorischen Verwaltung in dem von dem FZM. Br. Jellačić besetzten südslavischen Landestheilen, insbesondere in dem provisorisch als serbische

Woiwodschaft bezeichneten Gebiethe, las Minister Dr. Bach die an Baron Jellačić und den Patriarchen Rajačić die zu erlassenden Kabinetschreiben vor. — (M. R. Pr. 1849. N. 115.)[1]

833.

Fehértemplom, 1849 július 7.

Fülepp Lipót kormánybiztos proklamációja a határőrvidék lakosaihoz.

Egykorú irat. Wien. Kr. A. Hauptarmee. 1849. VII. 109¼.

An das Volk der Militärgrenze!

Es ist ein Jahr verflossen seit dem Zeitpunkte, an welchen der Drang nach Freiheit aller Völker durchzuckte, die seit Jahrhunderten in brüderlicher Eintracht das schöne und gesegnete Ungarn bewohnt haben.

Der Magyare, welcher, gleich einem ererbten Schatze, das köstliche Gut der Freiheit treu beachtet, ergriff die günstige Gelegenheit, und wonach seit vielen Jahren die edelsten Männer des Landes mit unbeugsamer Ausdauer gerungen haben, das verwirklichte der eben damals versammelte Reichstag, indem er jene Gesetze schuf, welche auch heute noch die Grundpfeiler unserer vaterländischen Freiheit bilden.

Der Reichstag befreite die Bauern von den Urbarialleistungen, d. h. vom Zehend, der Robot, und allen grundherrschaftlichen Gaben und Lasten, unter welchen seit undenklichen Zeiten der Landmann seufzte.

Die Grundherren, Edelleute, die Geistlichkeit, welche bisher keine Steuern entrichteten, wurden gesetzlich der Besteuerung unterworfen, und dadurch auch diese Bürde den ehemaligen Unterthanen bedeutend erleichtert.

Der geistliche Zehend hörte auf.

Der Reichstag, auf welchen vorher nur der Adel, durch die aus seiner Mitte gewählten Deputirten beratschlagte, ward vollkommen dadurch umgewandelt, dass auch den gesammten Völkern das Recht gegeben ward, aus seiner Mitte sich Vertreter zu wählen, mittelst derselben Gesetze zu bringen, und das Land zu regieren.

Der Magyar errang und theilte dann alle Rechte brüderlich mit den übrigen Landesbewohnern von welch' immer Sprache und Religion, er behielt nichts ausschliesslich für sich, alle Völker nehmen Theil an seinen Errungenschaften.

[1] Lásd a 832., 837. és 841. számú iratokat a III. k. 813., 832. és 843. lapjain.

Der Magyar that diess, weil er wusste, dass je ausgebreiteter die Zweige des Freiheitsbaumes, desto üppiger derselbe blüth, — er wusste, dass je mehr Menschen die süssen Früchte dieses Baumes ernten, es auch desto mehr kräftige Arme bereit geben werde, gegen die arglistigen Anschläge dessen gefährlichsten Feindes des Kaisers und Königs, selben zu vertheidigen. Und weil es die Gerechtigkeit so verlangte, schritt der vorjährige Reichstag in seinem heilbringenden Berufe noch weiter.

Eure Religion war früher ein Gegenstand der ungerechten Verfolgung gewesen, jene Menschen, welche sich am Hofe des Kaisers Verdienste sammeln wollten, suchten auf dem Wege niederträchtiger Seelenkäuferei das altgläubige Volk in den Gespannschaften zur sogenannten Unirung zu verleiten; auf diese Art wurden viele eurer Kirchen geraubt, und wenn das betrogene Volk wieder zum Glauben seiner Väter zurückkehren wollte, wurde diess nicht gestattet.

Gegen diese schändlichen Missbräuche und wahrhaft empörende Behandlung erhob der Reichstag wiederhohlte kräftige, aber wegen des Königs Widerstand stets vergebliche Einsprache, bis endlich im April Monate des vorigen Jahres, der grosse Sohn des Vaterlandes, Ludwig Kossuth ein Gesetz ausarbeitete, welches die Euch entrissenen Kirchen wieder erstattete, und es jedem frei stellte, zum nichtunierten Glauben über oder zurücktreten.

Auf Kossuths Antrag sprach ferner der Landtag noch den Grundsatz aus, dass in Zukunft auch die altgläubige Geistlichkeit und Schulen vom Lande Unterstützung erhalten sollen.

Während dergestalt der Magyar mit freigebiger Hand unter allen Religionsgenossen und Volksstämmen des Vaterlandes die Segnungen der Freiheit gleichmässig austheilte, konnte er leider für Euch arme, seit Jahrhunderten unterdrückte Grenzer nicht das thun, was er in seiner Bruderliebe zu thun wünschte, und was er in der That Euch auszuwirken getreulich bestrebt war.

Ihr seid ein kriegerisches Volk, und seid es auch von früher gewesen, euer Blut, euer kostbares Blut floss fort und fort in den Kriegen des österreichischen Kaisers, ihr und wir hielten seinen Thron aufrecht, uns und euch hat er den Ruhm zu danken, der seine Waffen umstrahlte. Und seid versichert, gerade diess, gerade euer Heldenmuth ist der Grund, aus welchem wir im verflossenen Jahre auch euch nicht freimachen konnten.

Die Kaiser und Könige sind nicht Freunde der Freiheit, denn über ein freies Volk können sie nicht willkührlich herrschen, sie können nicht des Volkes Blut und Geld gleich Blutegeln aussaugen.

Der Kaiser von Österreich, zugleich König von Ungarn, war mit den Gesetzen vom vorjährigen April Monate doppelt unzufrieden, obgleich ihm der Reichstag die grosse jährliche Besoldung von 3,000.000 zuwies, weil eben derselbe Reichstag, im Gefühle seiner Pflicht, Verfügungen traf, damit von nun an die reichen Einkünfte des Landes, das Gold und Silber unserer Bergwerke, nicht wie es bis dahin geschah, zum allgemeinen Nutzen der österreichischen deutschen Erblande verwendet werden; da nun der Kaiser wohl einsah, dass er die erwähnten Verbesserungen nicht vereiteln könne, so erhielt er euch wenigstens, trotz unserer Bitten, in der alten Sklaverei, damit er durch euch auch uns das göttliche Geschenk der Freiheit wieder entreissen könne, das Einzige, was uns für euch auszuwirken gelang, war, dass Abgeordnete auf dem vaterländischen Reichstag zu senden euch erlaubt war, und dass ihr unter ungarischer Landesregierung gestellt würdet.

Wir hofften, dass wenn die durch euch frei gewählten Vertreter, auf unserem Reichstage eure Beschwerden werden vorbringen können und ihr unter der Regierung des Vaterlandes, und nicht mehr unter dem Wiener Hofkriegsrathe stehen werdet, es uns viel leichter gelingen würde, eure Ketten zu zerbrechen. Und da habt ihr Unglücklichen jene Brücke abgerissen, die euch leicht und friedlich auf das Ufer der Rettung geführt hätte!

Der Kaiser und seine Offiziere wollten durchaus nicht, dass Ihr unserer gerechten Regierung untergeordnet werdet, denn dieselbe hätte, nachdem sie eure Befreiung von dem hundertjährigen Joche der österreichischen Willkürherrschaft vollbracht, es wohl nimmermehr geduldet, dass eure Söhne noch ferner ihr theures Blut im fernen Italien vergiessen, zum blossen Vortheile des Kaisers, und zu einer Zeit vergiessen, wo sie durch Bearbeitung der heimischen Felder, euch und dem Lande, weit mehr Nutzen bringen konnten.

Ihr wurdet mithin durch Hilfe eurer verblendeten Geistlichkeit aufgehetzt, und es begann von Eurer Seite der wildeste und unmenschlichste Kampf gegen uns, gegen eure einzigen und wahrhaften Freunde, ja, gegen eure eigene Freiheit.

Jetzt brach auch derselbe Kaiser, der euch kurz zuvor feierlich für Rebellen erklärt hatte, zugleich von 9 Seiten mit seinen Kriegsheeren in unserem Lande ein, um uns gewaltsam dieselben Freiheiten zu rauben, die er doch selbst unterschrieben und mit seinem Insiegel, mit seinem Schwure bekräftigt hatte.

Er brach ein, um wenigstens die Hälfte jener ungeheueren Geldschuld, welche er ohne unserem Wissen und Willen ge-

macht hat, und von der kein Heller zum Wohle unseres Vaterlandes verwendet worden war, uns und den übrigen Brüdernationen Ungarns gewaltsam aufzudringen, aber das ganze Land erhob sich gegen ihn, wie ein riesenkräftiger Mann, und so wie die Freiheit ein Gemeingut aller Landesbewohner wurde, so theilten jetzt der Deutsche, der Slowake, der Roman und der Magyar den Ruhm und die Gefahr.

Selbst im vorigen Jahre, da noch unsere Anführer lauter kaiserliche Generäle — mit den eurigen im geheimen Einverständnisse handelten, gelang es dennoch unserem Feinde nicht, uns zu besiegen, — und trotz dem, dass uns der arglistige Angriff des eidbrüchigen Kaisers unvorbereitet traf, gelang uns es dennoch mit einer Tapferkeit, die selbst den Ruhm unserer Vorfahren überstrahlte, die kaiserliche Macht zu brechen.

Wir kehrten in die Hauptstadt des Reiches Pesth als Sieger zurück.

Die Festung Ofen nahmen wir mit Sturm. Die Arader Festung wurde eben erst kürzlich erobert.

Die Soldknechte des Kaisers trieben wir bis an die deutschösterreichische Grenze zurück.

Siebenbürgen hat sich unserer Regierung unterworfen, nachdem wir den kaiserlichen Generalen Puchner nebst seinen russischen Hilfstruppen mit der Schärfe des Schwertes in die Walachei gejagt haben.

Wir eroberten Banat und die Militärgrenze, wo ihr gleich anfangs die unseelige Hand erhoben habt, um gegen die allgemeine Freiheit, und eure eigene Wohlfahrt zu kämpfen.

Wir siegten, und nach dem gewöhnlichen Rechte des Siegers und des Kriegsgebrauches, wäre uns freigestanden, eine drückende Kriegssteuer auf eure Schultern zu werfen, freigestanden auch für eure Feindseligkeiten zur Rechenschaft zu ziehen, wir hätten Rache an Euch üben können, für die in Asche gelegten Dörfer und zerstörten Städte, die als Opfer eines unseligen Bruderkrieges gefallen sind.

Wir thun diess nicht.

Unser Reichstag, jetzt Nationalversammlung hat jenen treubrüchigen König, den Ihr Kaiser nennt, des Thrones verlustig erklärt, und seiner Familie von dem gesegneten Boden dieses Landes verbannt, desselben Landes, welches er entweder in ein weites Grab oder in einen finsteren Kerker verwandeln wollte, um mit gewohnter eiserner Willkür über die Leichen der Erschlagenen, und über willenlose Sklaven, zu herrschen.

Sein Verbrechen ist gross, ist schauderhaft, er hetzte ein Volk gegen das andere, einen Bruder gegen den anderen, er be-

wog die Söhne gegen ihre eigene Mutter, das Vaterland in verfluchten Kampf zu ziehen.

Seine Schuld ist entsetzlich, er hat die Freiheit dem Volke und Euch als Feinde vorgestellt, um sie durch das bethörte Volk und durch Euch morden zu lassen, gerade so, wie es die Juden mit Christthum thaten, das auch Freiheit, Brüderlichkeit, und Gleichheit verkündete.

Und deswegen wird ihn, den Tyrannen und Betrüger, der Fluch aller guten Menschen, und jener zahllosen Waisen und Wittwen; endlich die Geister der im gegenwärtigen Kampfe gefallenen Magyaren, Serben, Walachen und Deutschen, unerbittlich in alle Ewigkeit verfolgen.

Der Allmächtige, durch seine Frewelthaten erzürnt, verliess seine Fahnen; die von Gott verfluchten Söldlinge des Kaisers fliehen.

Und eben desswegen musste er nach der Gerechtigkeit Gottes, mit dem Verluste des Thrones büssen, — auch wegen euch, die er gezwungen, gegen ihr eigenes Wohl, und gegen die Freiheit die Waffen zu ergreifen.

Doch ihr tapfern und bis jetzt unter das Sklavenjoch gebeugten Grenzer, ihr waret getäuscht, und darum höhrt der Magyare keinen Augenblick auf, euch als seine Brüder zu betrachten, und bietet euch aufrichtig die Freundeshand.

Die Losung unserer Fahnen ist ja: Freiheit, Gleichheit, Brüderschaft mit allen Völkern, die mit uns dies schöne Vaterland besitzen.

Gott des Allmächtigen Segen begleitete uns in unserem heiligen, gerechten Kampfe, und das es uns gelungen, jenes Joch zu zerbrechen, das die Gewaltherrschaft des Kaisers schon eueren Vätern auf den Nacken gelegt hat, so wollen wir die mit unserem Blute erkaufte Freiheit, so wie jene Rechte, die grösstentheils schon im vorigen Jahre unsere Regierung euch verlieh, brüderlich mit Euch theilen.

Im Auftrage des Genius unseres Freiheitskampfes und jetzigen Landes-Gouverneurs, Ludwig Kossuth, und des Herrn Minister-Präsidenten Bartholomäus Szemere, wird daher das Brudervolk der Grenze mit folgenden Freiheiten und Rechten betheilt:

1-tens. Bis jetzt ward ihr lebenslängliche Soldaten, und habt lebenslängliche Soldaten erzeugt, bekommt innerhalb eures Regimentsgebiethes keinen Sold und keine Bekleidung und keine Mundportion.

Jetzt aber seid ihr freie Bürger, und werdet stets freie Bürger des grossen, unabhängigen, gemeinsamen ungarischen Vaterlandes bleiben.

Wenn das Land mit der Zeit von Euch Soldaten fordert, so werdet ihr durch die Regierung mit Brot, Kleidung und Sold versehen werden, ihr werdet nur 4 Jahre, so wie die übrigen freien Bürger dieses Landes dienen.

2-tens. Der Boden, den ihr bearbeitet war nicht euer Eigenthum, das Stammgut, so wie das dazugehörige Vieh, dürftet ihr nicht verkaufen, vertauschen oder verpfänden.

Den Unterschied zwischen den Stamm- und Überlandsgut hebt von nun an die Nation auf, sie schenkt euch, die ihr es bisher besessen, das Stammgut, so wie das Überlandsgut, zum freien Eigenthum.

3-tens. Die Theilungen waren nicht erlaubt, denn je mehr von euch — oft mit grossem Eintrage der Sittlichkeit — in einem Hause beisammen wohnten, um desto mehr Soldaten konnte der Kaiser euch auspressen, damit ihr, eurer ursprünglichen Bestimmung entgegen, für ihn euer Blut in dem fernen Italien vergiessen konntet.

Von nun an sind die Trennungen gestattet, wenn ihr nicht mehr in brüderlicher Eintracht mit einander leben und wirthschaften wollt.

4-tens. Bis jetzt konntet ihr das Überlandsgut nur unter Euch selbst verkaufen und sogar eure Geistlichen dürften keine Häuser kaufen, und deshalb hatten weder Gründe noch Häuser einen Werth.

Jetzt hingegen ermächtigt die Nation jeden — wenn irgend einer sein eigenes Feld oder Haus verkaufen will, — dasselbe zu kaufen, und die vermehrte Zahl der Käufer wird den Preis erhöhen.

5-tens. Bis nun dürften eure Kinder, ohne Erlaubniss der Militärbehörde, weder Gewerbe, noch Handlung erlernen, noch höhere Schulen besuchen, oder sich dem geistlichen Stande widmen.

Ihr waret ja Sklaven, und dem Sklaven kann nicht gestattet werden zu lernen, und sich ausbilden, denn der gebildete und erfahrene Mensch duldet keine Knechtschaft, er ist jetzt geneigt, jene Ketten, welche ihn und seine Mitmenschen erniedrigen, zu zerbrechen, wenn dieselben auch von Gold wären.

Ihr seid frei durch uns, eure Söhne können wie jeder andere freie Mensch in diesem grossen Vaterlande, die ihm von Gott verliehenen Fähigkeiten ausbilden, die Handlung und jedes Gewerbe erlernen, ja ohne besonderer Erlaubniss beides betreiben.

6-tens. Die Töchter waren ausgeschlossen vom väterlichen Erbe, denn da nur der Sohn Waffen tragen konnte, dürfte auch nur er den Grund besitzen.

Wenn dem Gränzer ein Mädchen geboren ward, so blutete sein Herz, denn diese arme war entgegen dem göttlichen Gesetze, durch Menschen-Willkür vom Genusse des älterlichen Vermögens ausgestossen.

Ihr seid jetzt nicht mehr lebenslängliche Soldaten und Sklaven! bei allen freien Völkern und also auch bei uns erben und theilen Sohn und Tochter gleichmässig, wenn der Vater als Erwerber im Testamente nicht anderweitig bestimmt.

Von nun an gelte dieser Grundsatz auch bei Euch; und es wird auf dem Wege der Heirath, den Söhnen das zurückerstattet, was sie nach göttlichem Gesetze verloren hatten.

7-tens. Ihr musstet für das Ärar Roboten leisten, in entfernten Waldungen, und zu verschiedenen anderen Arbeiten trieb man Euch gleich dem Zugviehe, oft zu einer Zeit, wo gerade die Bestellung des eigenen Ackers oder Hauses euren ganzen Fleiss in Anspruch nahm.

Auch von dieser Last befreit euch unsere gerechte Regierung, der freie Bürger kann niemandem gesetzlich verpflichteter Knecht sein, einzig und allein die Landstrassen werdet ihr zu eurem eigenen Vortheile in gutem Stande nach einer gerechten Arbeits-Vertheilung erhalten.

8-tens. Die gemeinschaftliche Hutweide war bis jetzt auch nicht das Eigenthum der Gemeinde. Jeden Augenblick konnte die Militärbehörde zu Hausplätzen und Ackergründe davon ausscheiden.

Unsere väterliche Regierung schenkt den Gemeinden die in ihrem Besitze stehenden Gemeindebehutungen; dieser Boden wird künftig nicht mehr dazu bestimmt sein, an Einzelne vertheilt zu werden.

9-tens. Das Recht der Holzung und Waldweide habt ihr nur darum genossen, weil ihr lebenslängliche Soldaten ward, diese Begünstigung stand in enger Verbindung mit eurer Dienstbarkeit.

Unsere Regierung macht Euch zu freien Bürgern, und bekräftigt Euch nebst dem, nicht nur in dem Genusse dieser Begünstigungen, sondern sie wird auch, sobald die hierzu nöthigen Vorarbeitungen fertig sind, den bisherigen Gebrauch überall, so weit es die Umstände erlauben, erweiteren — was auch hiemit im Voraus zugesichert wird.

10-tens. Eure Gemeinden wurden unter eiserner Vormundschaft gehalten, Offiziere leiteten alle Angelegenheiten der Grenze, sie waren Eure Richter, verwalteten die Waisenschaften, das arme Volk musste Gerechtigkeit und Gnade mit Geld erkaufen.

Unsere weise Regierung findet die Kraft des Landes in der Freiheit, sie befreit auch die Gemeinden.

Frei durch euch auf ein Jahr gewählte Vorstände werden in Zukunft die Erhalter der Ordnung, die unabhängigen Richter in minderen Streitsachen, die Verwalter des Waisengutes sein, mit einem Worte, die Gemeinde wird so frei sein, als ihr, deren Glieder.

11-tens. Die Gemeindeunkosten habt ihr bis jetzt allein getragen.

Von jetzt an, wird auch der Staat von seinen ausgedehnten Waldungen und Gründen, im gerechten Verhältnisse daran Theil nehmen.

12-tens. Und ihr, die ihr bis jetzt nur Lasten tragen musstet, werdet von nun an, auch jenes Recht ausüben, welches schon das vorjährige Landesgesetz auch ertheilt hat, welches unter allen Bürgerrechten das Wichtigste, und die einzige Bürgschaft der Freiheit ist. — Ihr werdet in jedem der ehemaligen Regimentsbezirke einen Vertreter wählen, der in der Nationalversammlung in eurem Namen auf die Gesetzgebung und die Landesregierung Einfluss üben wird.

Seht, im Augenblicke unseres Sieges, gab Euch die gerechte Regierung des gemeinsamen Vaterlandes alle jene Rechte, welche die übrigen Bürger des freien und unabhängigen Ungarns besitzen; ja sie gab euch sogar noch mehr, denn die anderen Staatsbürger erfreuen sich nicht des Holzungs- und Waldweidrechtes, überdiess ist ihre Landessteuer auch grösser, als die von euch bis jezt geleistete, welche ihr auch von jetzt an zahlen werdet.

Ausser diesem versichere ich euch noch im Namen der Regierung:

a) Nach Verlauf eines oder zweier Monate wird die gesetzgebende Macht im Namen des Landes aufheben: die Fisch- und Schankrechte der ehemaligen Grundherrschaften; dieses Gesetz wird dann zu eurem Wohle auch in den von euch bewohnten Landestheile ins Leben treten, bis dorthin aber hat der bisherige Gebrauch noch zu verbleiben.

b) Eure Seelsorger haben ebenfalls, sobald sich diese kriegerischen Zeiten zum Besten ändern werden, von Seite der Regierung eine Vermehrung ihrer Besoldung und Unterstützung zu erwarten.

c) Endlich seid auch versichert, dass durch uns eure Religionsfreiheit und Nationalität nicht nur geehrt, sondern auch stets unterstützt werden wird, die wir nicht mit hochtönenden,

leeren Worten, wie der ränkevolle Kaiser, die Gleichberechtigung der Nationalitäten verkündete, sondern durch unsere Thaten auch in dieser Hinsicht und als die einzigen und treuen Aposteln der Freiheit bewähren.

Vor euch, liebe Mitbürger! liegt also in getreuen und festen Umrissen das reizende Bild der Zukunft, welches die Hochherzigkeit unserer vaterländischen Regierung, die brüderlichen Neigung der Magyaren zum Pfande der Gleichberechtigung der Völkerstämme, auch für euch erkämpft hat, und die euch, unseren überwundenen Feinden, durch mich hiemit feierlich zugesichert wird.

Die peinliche Erinnerung eurer bedrückungsvollen Vergangenheit besitzt ihr selbst.

Vergleicht beides, Vergangenheit und Zukunft zueinander, und ihr werdet daraus ersehen, wer eure wahren Freunde, wer Eure Feinde sind.

Der schwurbrüchige despotische Kaiser hat auch euer auf jedem Schlachtfelde für ihn vergossenes Blut mit ewiger Knechtschaft belohnt!

Die gedungenen Aufwiegler des Kaisers haben euch im vorigen Jahre durch das Schlagwort: „Für unsere Rechte“ zum Bruderkriege gegen uns aufgestachelt. Ihr habt mannhaft gekämpft, um den Preis eures Blutes hielt der Kaiser durch kurze Zeit, Banat im kriegerischen Besitz, und ihr verblendeten Mitbürger seid dennoch Sklaven und lebenslängliche Soldaten geblieben, wie ihr es früher gewesen.

Die Wahl ist zwischen dem quallvollen Leiden der Vergangenheit und eurem Wohlergehen in Zukunft nicht schwer.

Dort das erniedrigende Gefühl der Knechtschaft; hier die Freiheit unter dem Schutze des gemeinsamen Vaterlandes und des Gesetzes. Dort in der Vergangenheit fortwährender Gram und Trauer.

Mit bitterem Schmerze schlossen die Eltern das neugeborene Kind in ihre Arme, denn sie wussten nicht, auf welchem fernen Schlachtfelde Europa's das Kind im Interesse der kaiserlichen Tyrannei verbluten werde, — kummervoll wuchs das Kind, nicht unter elterlicher Obhut, sondern unter den launischen Befehlen des Familienoberhauptes auf.

Selbst der Bräutigam konnte nicht mit reiner Freude seine Braut zum heiligen Altare führen, denn auf dieser weiten Erde hatte er kein Eigenthum, kein handbreites Plätzchen, das er ihr bieten konnte, um von den Mühen des Tages auszuruhen.

Beide litten unter der Willkür des Hausvaters und der Hausmutter, — euer Familienleben bestand in ewigen Zwistigkeiten.

Selbst der Hausvater und die Familienmutter mussten das Herannahen des Alters, dass doch bei allen Völkern in Ehren steht, fürchten; denn da verloren sie meistentheils die Regierung des Hauses, und zu jener Zeit, wo sie der Pflege am meisten bedürftig sind, mussten sie unter die Willkür jüngerer beugen.

Bis jetzt war geistige und leibliche Knechtschaft der Lohn eurer Treue für den Kaiser.

Erwachet nun zu dem fröhlichen Leben der Freiheit! verfluchet vereint mit uns die tyrannische kaiserliche Willkür! — Seid treu dem Vaterlande, das euch glücklich, das euch frei macht!

Auch aus eurer Mitte nehmen an unserer Regierung würdige Freunde der Freiheit und standhafte Kämpfer für dasselbe — Theil.

Sabbas Vukovits, Minister der Gerechtigkeitspfelge.

Johann Damjanics, einer der ausgezeichnetsten Feldherrn.

Folgt ihren Beispielen.

Allein indem unsere Regierung mit der einen Hand euch den friedlichen Ölzweig als Unterpfand der Freiheit, der Wohlfahrt und des Heiles bietet, hält sie in der anderen Hand das Schwert der Gerechtigkeit, welches unerbittlich jeden trifft, der gegen Freiheit, Ordnung und Frieden den sträflichen Arm noch einmal zu erheben wagt.

Wir geben euch Freiheit, weil unser Freiheitsgefühl es nicht zu ertragen vermag, dass in diesem Lande die Strahlen der aufgehenden Sonne auch nur einen Menschen im Zustande der Knechtschaft finden sollte.

Ihr seid unsere Brüder, und werdet es stets in der Freiheit sein, dann wird Gottes Segen auf uns ruhen und auf Euch.

834.

Bécs, 1849 július 9.

Bach miniszter előadása a délvidék ideiglenes közigazgatása tárgyában.

Eredeti irat. St. A.; M. R. Z. 2279/1849. K. Z. 1983/1849.
M. d. I. No. 5099/1849.

... In voller Übereinstimmung mit diesen Anträgen des Banus stehen die Berichte des FZM. Frh. v. Haynau und des Frh. v. Geringer, welche von der Ansicht ausgehen, dass die gegenwärtige Übergangsperiode und insbesondere die Anwesen-

heit des Banus in den südlichen Landestheilen dazu benützt werden müsse, um die künftige definitive Organisation dieses Verwaltungsgebiethes vorzubereiten und den Umtrieben einiger ehrgeizigen Männer ein Ziel zu setzen, die sich zu Wortführern des serbischen Volkes aufwerfen, und nicht sowohl dessen organische Verbindung mit der Gesammtmonarchie, als vielmehr selbische Zwecke anstreben. Den Grundsätzen, welche Eure Majestät über Antrag des Ministerrathes hinsichtlich der provisorischen Ziwilverwaltung Ungarns sankzionirt haben, müssen auch in den von den Serben bewohnten Landestheilen Geltung verschaft werden.

Der treugehorsamste Ministerrath theilt die Überzeugung, dass dem an Anarchie gränzenden Zustande in den südslavischen Theilen und den bedauerlichen Übergriffen von Organen aller Ort, die sich ihr Mandat selbst gegeben haben, nur dadurch ein Ziel gesetzt werden kann, wenn dieselbe einheitliche und feste Leitung, welche für die gesammte Verwaltung des Kronlandes Ungarn während des Kriegszustandes bestellt ist, in ihrer Wirksamkeit ohne Verzug auch das provisorisch als serbische Woiwodschaft bezeichnete Landesgebieth umfasst und wenn sogleich die nöthige Organe aufgestellt werden, um dieser Wirksamkeit in allen Zweigen der Verwaltung den nöthigen Erfolg zu sichern.

Zu diesem Ende *unterzieht der Ministerrath folgende Einleitungen der a. h. Genehmigung:*

1. Der FZM. B. *Haynau* wird durch ein a. h. Handschreiben von dem a. h. Beschlusse in Kenntniss gesetzt, die Anwesenheit des Banus mit seiner Armee in Südungarn zu benützen, um unter seinem Einflusse die provisorische Civil- und Mil.-Verwaltung daselbst nach den für das Kronland Ungarn überhaupt genehmigten Grundsätzen festzustellen. Da aber diese Grundsätze, so wie die mil. Rücksichten die Beibehaltung der bisherigen Territorial-Begränzung des VII.-ten Armee-Distriktes, bestehend aus Syrmien, dem Bácser Komitate, dem ganzen Banate (Temes, Torontál, Krassó) sammt dem angränzenden Mil.-Gebiethe, unzulässig machen: so hätte B. Haynau dem Banus Jellačić aufzutragen, nach den von ihm dargestellten Bedürfnissen und mit Benützung der damit noch vereinbarlichen prov. Bestimmungen des a. h. Handschreibens vom 2. April 1849 einen neuen Mil.-Distrikt provisorisch in der Art neuzubegränzen, dass die dermal dahin einbezogenen Mil.-Gränzgebiete wieder den betreffenden Generalaten einverleibt, und hinsichtlich der sonach erübrigenden Provinzialgebietes die wahren Interesse der Bewohner und einer geregelten Verwaltung beachtet werden.

2. Dieser neugebildete Mil.-Distrikt, dessen Begränzung dem B. Haynau sofort zur Genehmigung anzuzeigen sein wird, ist unter dem Entschlusse des hiezu speziell bevollmächtigenden B. Jellačić unverzüglich gleich allen übrigen Mil-.Distrikten im Kronlande Ungarn zu organisieren und zu verwalten.

3. Zu diesem Ende werden dem B. Jellačić die a. h. genehmigten Grundsätze für die prov. Zivilverwaltung der übrigen Mil.-Distrikte in Ungarn, und der hierauf beruhenden Einrichtungen, dann alle von den Frh. v. Haynau und Geringer in der Folge zu treffenden Verfügungen, sogleich zur Benützung mitgetheilt werden.

4. So lange B. Haynau den bisherigen Distrikts-Kommandanten *G.-M. Mayerhofer* nicht zu einer anderen Bestimmung beruft, hat derselbe in dem neugebildeten Mil.-Distrikte sich den Wirkungskreis der übrigen Distrikts-Kommandanten gegenwärtig zu halten, bei der dem Ban übertragenen provisorischen Organisation nach dessen Weisungen mitzuwirken, und den Civil-Kommissär des Distriktes in jeder Beziehung thätig zu unterstützen.

5. Gleichzeitig hätte der mit einer speziellen Mission an den Ban bereits abgeordnete Gubernial-Rath v. Fluck, der durch seine Kenntnisse und seiner Dienstleistung in Dalmatien hierzu ganz befähigt ist, an der Seite des Mil.-Distrikts-Kommandanten provisorisch die, den Distriktual-Oberkommissären in Ungarn zustehenden Funktionen zu übernehmen.

6. Im Einvernehmen mit dem Ban und nöthigenfalls mit dem Distrikts-Kommandanten hätte Fluck vor Allem geeignete Männer zu Regierungskommissären in den Gespannschaften des neuen Mil.-Distriktes vorzuschlagen, welche der Ban der Dringlichkeit wegen provisorisch einzusetzen und den Frh. Haynau und Geringer zur Bestättigung nahmhaft zu machen hätte. Die politische und Justizverwaltung in den Gespannschaften und Städten wäre nach den für die übrigen Mil.-Distrikte eben vorbereiteten Grundsätzen zu organisiren.

7. Nachdem die Funktionen des Patriarchen als kais. Kommissär, welche Eigenschaft ihm unterm 2. April l. J. a. h. übertragen wurde, mit der neuen Einrichtung der Verwaltung nicht vereinbart sind, ihm auch die Kraft gebricht, wie es die Erfahrung lehrte, den a. h. Befehlen und den Absichten des Ministeriums Eingang zu verschaffen, so würde Patriarch Rajačić mit einem a. h. Handschreiben von seiner dortigen Wirksamkeit abzuziehen und zeitlich nach Wien zu berufen sein, wo sein Rath in serbischen Angelegenheiten gehört, sowie auch bei den bevorstehenden Berathungen über die Bedürfnisse

der n. u. griechischen Kirche benützt werden kann, wodurch ihm auch hier eine ehrenvolle und angemessene Wirksamkeit gesichert ist.

In der Voraussetzung der a. h. Genehmigung legt der Ministerrath zugleich die Entwürfe zu den a. h. Handschreiben an Frh. Jellačić und an Rajačić vor.

Vorgetragen in den Sitzungen vom 8. und 10. Juli 1849.

Allerhöchste Entscheidung:

„Ich genehmige das vorliegende Einrathen und habe die vorgeschlagenen Handschreiben an meinen FZM. Freiherrn v. Haynau und Frh. v. Jellačić, dann an den Patriarchen Rajačić erlassen.[1]

Schönbrunn, den 11. Juli 1849.

Fürst Schwarzenberg. Franz Joseph."

A közigazgatás érdekében Bach miniszter 1849 július 19-i jelentése folytán Jellačić bán mellé Nikolits Izidor helytartósági titkár és a néhai szerb vajda unokaöccse, Suplyikác János küldettek ki.

Báró Haynau 1849 július 13-án hagyta meg báró Jellačić bánnak, hogy a határőrvidék régi organizációját állítsa vissza; utóbbit július 22-én bízta meg a szlavón szerémségi fő hadi kormányzósággal. (M. d. I. 6007/1849.)

835.

Bécs, 1849 július 10.

A bécsi szerb bizottság jelenti, hogy Bach miniszter szerint a vajdaság közigazgatásának megszervezése nem a pátriárka feladata és a miniszter tiltakozik a szerbek szeparatizmusa ellen.

Másolat. Karlóca. Djejamija. No. 834.

Ово дана примисмо три писма В. Св. Једно од 18. тек. No. 4642 друго од 20. тек. No. 4766 у призренију Организације Окружја Бачког и треће од 22. тек. Пр. No. 404 о смерти блаженог спомена епископа Вршачког Стефана Поповића.

Ми ће мо по налогу Вашем превести на немачки касателни 5 приложени комада, и кад получимо известије Ваше к Министерству приложићемо ове прилоге.

Јучер смо могли добити конференцију с Г. Министером Бахом и соопштили смо му, како В. Св. у следству позива

[1] Lásd a 832—837. és 841. számú iratokat a III. k. 813., 832. és 843. lapjain.

г. Бана организирате Бачку на основу Царски Наредба, до сада изишавши, и он је приметио, да му је страно, да је Г. Бан. В. Св. на то позвао, кад је њему одавде послан советник министеријални Флукъ, који има настављенија, како треба организацију заводити, да буде јединообразно заведена; у прочем као што су Архијереји католички овде били и совешчали се о отношенијама цркве, тако ће врло полезно и нуждно бити, да В. Св. овамо дођете ради црквених дела. — Ми смо се позвали на Царско ручно писмо от 2. Апр. којим сте В. Св. као от Народа изабрани Народа и Војводства Управитељ, постављени за Царског Комесара, и у том качевству, да се Г. Бан обратио на Вас, и одговорио је: „Јест оно је онда привремено нарећено било". Питали смо га, јели каква друга наредба изишла, и јели саопшћено В. Св.? и одговорио, да није ништа писано В. Св. но да су Бану поверени дољњи предели, као Ф. Ц. М. Хајнау горњи, и да ће Бан доле све наредбе учинити, да се прављеније у закони ред доведе.

Учинио је примећаније своје за иступљенија наше печатње, и да није требало с почетка пустити, да ти људи мах отму, — принципиис обста — а особито изразио је незадовољство Владе с Пројектом нашега Устава. Ми смо му казали, да је печатња свуда била слободна, да у ови збуњени неуредни опстојатељства и при опасности свакидашњи од стране Мађара није могуће било занимати се с печатњом, у прочем да новинарска писанија не спадају на Народ: — а што се Устава тиче, он Влади од нас као Депутације није претстављен због потврђење, него је само печата и у новинама; но ми смо предложили наш Меморандум, на који очекујемо решеније, и отговорио је, да официјозно није им Устав поднешен, али је јавно печатан, и содержи у себи тежње сепаратистичке, подобне Мађарским: — у прочем да ће Народ Српски получити она права, која и други Народи получе, али у једнообразију са наредбама Владе. — Што се пак тиче наши послова да је законик грађански већ преведен на Српски, и да ће се испиту подложити, и онда издати на употребленије, и нада се. да ће Србљима бити повољни и полезни, а нежели Мађарске: а кад се рат сврши, да ће се и други наши послови предузети, и тако да будемо у стерпљенију. Ми смо му казали, да нам је жао, да се ми напослетку остављамо, и рекао је да се то не зове последњи, но да се претрпимо, док се не очисте тамошњи предели. У прочем да је Бан доле, он ће све добро наредити, а ми смо додали, да ћете В. Св. ово дана послати Министерству Ваше известије о организацији Бачке.

Ми смо уверени, да ће Г. Бан с Вашом Св. у споразуменију дејствовати, али се опет мислимо, да ће нуждно бити, да В. Св.

с њим у тесно споразуменије ставите се, и тако заједнички предупредите наредбе ако би се какве чинити намеравале, противу ползе или надежде Народа нашег. Министер се у свему ослања на Бана.

Данас смо били с Бар. Кулмером и он цело држи, да ће Бан све у договору с В. Св. радити: но да су и Хорватима и Србљима, Народу добром многе штете нанели новинари, људи страни, безкућници, који за новце раде. — Јучер нас је посетио Г. Ожеговић и то исто потврђава, но сви имамо надежду на Бана.

Разумели смо, да је Влада од Банског већа такођер искала поверенике за Хорватску и Славонију Фертраунсменер.

Законик је грађански по Налогу владе превео Г. Петрановић, и дали су му да преведе и Кривични.

Синоћње Бечке новине објавише официјозно, да се Дебрецин доброволно предао Руској војсци, изаславши Депутацију.

Били смо и код Г. Герингера, и разговарали смо се, да што ће се год радити, с Војводовином, све у смислу и духу народности ради се.

Повторително молимо да с Баном ствар утврдите, да он законова, да Србија оно добије, што ће Хорватска добити.

Депутација Војводства Сербије
при вис. влади Аустр.
Јован Шупљикац с. р., Јаков Живановић с. р.,
Јован Пасковић с. р.

Fordítása:

A napokban Szentséged három levelét vettük; egyet június 18/30-ról 4642. szám alatt, a másikat, június 20/július 2-ról keltezve, 4766. szám alatt, mely a bácsi kerület organizációjáról szól és a harmadikat, június 22/július 4-ről, 404.[1] elnöki szám alatt, a boldogult verseci püspök, Popovits István haláláról.

Szentséged meghagyására az illető öt mellékelt iratot német nyelvre fogjuk fordítani s ha az Ön jelentését a minisztériumnak beterjesztjük, át fogjuk ezeket adni.

Tegnap Bach miniszter úrral tanácskozhattunk és közöltük vele, hogy Szentséged, a bán kérelmére, miképen szervezi Bácskát a császári rendeletek alapján, melyek eddig kiadattak, mire ő megjegyezte, hogy ezt nem érti, hogy hívhatta fel erre Szentségedet a bán, mikor hozzája innét Fluck miniszteri tanácsos küldetett le azzal az utasítással, hogy miképen ő járjon el az organizálásnál, hogy az egyöntetű legyen; továbbá, miután a katholikus főpapok itt jártak és egyházi kérdéseikről tárgyal-

[1] Lásd a 830. számú iratot is a III. k. 809. lapján.

tak, jó és hasznos volna, ha Szentséged is ide jönne az egyházi ügyek miatt. Mi az (1849) április 2-i császári kéziratra hivatkoztunk, mely szerint Szentséged, mint a nemzet által megválasztott vajdasági nemzeti kormányzó neveztetett ki császári biztossá és ilyen minőségben fordult a bán Önhöz, mire azt felelte: „Igen, az akkoriban ideiglenesen rendeltetett el". Megkérdeztük aztán, adatott-e ki más rendelet és közöltetett-e az Szentségeddel? — erre azt felelte, hogy nem, de az alsó részek a bánra bizattak, éppúgy, mint a felső részek Haynau tábornagyra és a bán fogja odalent az összes intézkedéseket megtenni, hogy a kormányzatba a törvényes rend bevezettessék.

Megjegyzéseket tett sajtónk támadásaira; szerinte kezdettől fogva nem kellett volna megengedni, hogy ezek a hatalmat magukhoz ragadják — principiis obstat —, de különösen a kormány elégedetlenségét fejezte ki a mi alkotmánytervezetünk miatt.[1] Mi azt feleltük, hogy a sajtó mindenütt szabad volt, s hogy ezen zavaros, rendetlen viszonyok közt és az állandó veszélyek miatt a magyarok részéről, nem lehetett a sajtó kérdésével foglalkozni, aztán az ujságírásért nem a nép felelős; ami pedig az alkotmányt illeti, mi képviselők azt nem terjesztettük a kormány elé jóváhagyás miatt, hanem az csak a hírlapokban jelent meg. Mi a mi memorandumunkat nyujtottuk be, melyre határozatot várunk. Ő erre azt felelte, hogy az alkotmánytervezet nem terjesztetett be nekik hivatalosan, de közhírré tétetett, szeparatisztikus törekvéseket tartalmaz, akárcsak a magyaroké; egyébiránt a szerb nemzet olyan jogokban fog részesülni, mint a többi nemzetek, de azoknak összhangban kell állani a kormány rendeleteivel. Ami pedig ügyeinket illeti, a polgári törvénykönyv szerb nyelvre már lefordíttatott, felülvizsgáltatik s aztán használatra kiadatik; reméli, hogy a szerbek szívesen fogadják és nem óhajtják majd a magyar polgári törvényt. A háború befejezése után a többi dolgainknak is sorát ejtik, csak legyünk türelemmel. Mi sajnálatunkat fejeztük ki neki, hogy utoljára hagyattunk, mire ő azt mondta, hogy ez nem így van, türelemre intvén minket, míg az alsó részek az ellenségtől meg nem tisztíttatnak. Egyébiránt a bán lent van, ott mindent jól fog elintézni. Közöltük vele, hogy Szentséged a napokban a minisztériumnak megküldi Bácska szervezéséről szóló jelentését.[2]

Meg vagyunk róla győződve, hogy a bán úr Szentségeddel egyetértve fog működni, de mégis szükségesnek tartjuk, hogy Szentséged vele szoros összeköttetésbe lépjen és együttesen járjon el vele az előzetes rendeletek ellen, ha ilyenek nemzetünk

[1] Lásd a 734. számú iratot a III. k. 587. lapján.
[2] Lásd a 830. számú iratot a III. k. 809. lapján.

érdekei és reményei ellen tétetnének. A miniszter mindenben a bánra támaszkodik.

Ma voltunk báró Kulmernél; ő biztosra veszi, hogy a bán Szentségeddel együtt fog működni, azonban az idegen, hazátlan, pénzért dolgozó ujságírók nagyon sokat ártottak úgy a horvátoknak, mint a szerbeknek és a nemzet közjavának. Tegnap látogatott meg minket Ozegovits Metell úr és ugyanezt mondja; valamennyien csak a bánban bízunk.

Megtudtuk, hogy a kormány a báni tanácsot is megkérte, hogy küldjön fel bizalmi képviselőket Horvátország és Szlavónia részére.

A polgári törvényt, a kormány rendeletére, Petranović úr fordította le és a bűnügyi törvény lefordítását is rábízták.

A tegnap esti bécsi lapok jelentik, hogy a debreceniek egy küldöttség útján önként adták meg magukat az oroszoknak.

Geringer úrnál is jártunk és beszéltünk vele a vajdaság kérdéséről; minden a nemzetiségi szellemben fog történni.

Ismételve kérjük Szentségedet, hogy a bánnal egyetértően járjon el és ő is óhajtja, hogy a szerb vajdaság ugyanazt kapja, amit Horvátország fog kapni.

836.

Schönbrunn, 1849 július 11.

Ferenc József császár Haynau báró főhadiparancsnokot értesíti, hogy a délvidéki elfoglalt területek ideiglenes közigazgatását báró Jellačić tábornagyra bízta.

Másolat. Wien. St. A.; M. R. Z. ad 2279/1849. Kézirat. 643/c.

Ich habe auf Grundlage Ihrer Anträge und nach dem Einrathen meines Ministerrathes beschlossen, die Mitwirkung Meines FZM. Freiherr v. Jellačić bei der provisorischen Einrichtung der Verwaltung in den von seinem Armee-Corps besetzten Landestheilen zu dem Ende in Anspruch zu nehmen, dass auch hier den Grundsätzen Eingang verschafft werde, welche Ich im Allgemeinen für die Civil- und Militärorganisation der im Kriegszustand erklärten Kronländer genehmigt habe.

Nachdem diese Grundsätze, so wie die noch verwaltenden Bedürfnisse der Kriegsführung vor Allen eine neue Begränzung der bis jetzt in den siebenten Militärdistrikt einbezogenen Landestheile nöthig machen, so haben Sie den FZM. Fr. v. Jellačić zu beauftragen, einen neuen Militär-Distrikt provisorisch in der Art einzurichten, dass die gegenwärtig dahin einbezogenen Militär-Gränzgebiethe wieder den betreffenden Generalaten einverleibt und die definitive Reglung der Verhältnisse dieser Gränz-

gebiethe im Sinne Meines an den FZM. v. Jellačić gerichteten Handschreibens vom 31. März 1849[1] vorbereitet werde, dagegen rücksichtlich des Provinzialgebiethes sogleich die Ihnen und meinen Bevollmächtigten Commissär für die Civilangelegenheiten in Ungarn zustehende Wirksamkeit Platz greife. Bei der Begränzung dieses Verwaltungsgebiethes ist auf die Bestimmungen Meines Handschreibens vom 2. April l. J.,[2] wovon ich Ihnen eine Abschrift hiermit übersende, Bedacht zu nehmen. Die Einführung der provisorischen Civil-Verwaltung in diesem neuen Militär-Distrikte nach den für die übrigen Distrikte in Ungarn angenommenen Grundsätzen finde Ich Meinem FZM. Fr. v. Jellačić zu übertragen.

Sie haben Distriktskommandanten GM. von Mayerhofer, insofern Sie ihm nicht eine andere Bestimmung zugedacht haben, zu beauftragen, nach dem Wirkungskreise der übrigen Militär-Distrikts-Kommandanten, und nach den Weisungen des Fr. v. Jellačić zur baldigen Vollendung der provisorischen Organisation thätig mitzuwirken. Dem Einrathen, dass der mit einer besonderen Mission an Meinen Ban abgeordnete Gubernialrath v. Fluck sogleich die Funktionen eines provisorischen Distrikts-Oberkommissärs übernehme, habe Ich gleichzetig Meine Genehmigung ertheilt.

Zu welcher Wirksamkeit Ich für jetzt den Patriarchen Rajačić berufen habe, werden Sie aus dem in Abschrift beiliegenden Handschreiben ersehen.[3]

Császári kézirattal ezen elhatározásról ugyanakkor úgy Jellačić bán, mint Rajacsitcs pátriárka külön lőnek értesítve.

837.

Schönbrunn, 1849 július 11.

Ferenc József császár Rajacsits pátriárkát biztosi állásától felmenti és Bécsbe rendeli.

Fogalmazvány. Wien. M. d. I.; Präs. Akten. 1849. No. 5099. Másolat. Karlóca. Djejanija. 1849. No. 835. és St. A.; M. R. Z. ad 2279/1849.

Handschreiben an den Patriarchen Rajačić.

Lieber Patriarch Rajačić!

Nachdem die Wirksamkeit des Oberbefehlshaber Meiner Armee in Ungarn und Meines, ihm zur Seite gestellten bevollmächtigten Kommissärs für die Civilangelegenheiten sich auch

[1] Lásd a 733. számú iratot a III. k. 587. lapján.
[2] Lásd a 438. számú iratot a III. k. 607. lapján.
[3] Lásd a 834. és 837. számú iratokat a III. k. 824. és 832. lapjain.

auf jene Landtheile erstreckt, deren provisorische Leitung Ihnen in Folge Meines Handschreibens vom 2. April l. J.[1] bisher anvertraut war, habe Ich beschlossen, Ihre Einsicht und Ergebenheit für jetzt in einem anderen Wirkungskreise in Anspruch zu nehmen.

Sie haben sich demnach ohne Verzug an Mein Hoflager zu begeben, um hier an den Berathungen über Angelegenheiten Theil zu nehmen, welchen Meine lebhafte Fürsorge gewidmet ist, und die sich auf die Zukunft Meiner treuen Serbischen Nation und auf die nächsten Bedürfnisse der griechisch nicht unirten Kirche beziehen.

Schönbrunn, den 11. Juli 1849.

F. Schwarzenberg FML. m. p. Franz Joseph m. p.

838.

Zimony, 1849 július 12.

Rajacsits pátriárka kiáltványa, mellyel az elégületlen szerb népet türelemre inti.

Másolat. Karlóca. Djejanija. Anhang. 1849. III. 6

Нѣгово Величество нашъ милостивѣйшій Царъ е мене у онимъ обстоятелствама войводовине Србске, кое су храбростію и пожертвованіемъ Вашимъ отъ високоумногъ непріятеля освоене биле, царскимъ комесаромъ своймъ башъ у оно магновеніе наименовати изволіо, у комъ е истомъ душманину нашемъ за рукомъ изпало у једну часть отечества нашегъ и паки продрти и ту безуѣлія и вандалска опустоношеня, коя свуда и увекъ походе нѣгове прате, повторително починити.

Наименованіе ово мое за царскогъ комесара я самь у овимъ обстоятелствама примити за нуждно држао, не само изъ дужногъ повиновенія према заповѣсти Нѣгова Величества, но и зато што самь по обичномъ искуству томе отъ прошасте ратне године увѣріо се, да се ово последнѣ напредованѣ непріятеля нашегъ до срца войводовине Србске не толико сили или мудрости нѣговой, колико и то много више некой нашой собственой ладности спрама обште ствари, нехатости, несогласію и несоуѣйствію свію сила к' едной обштой цѣли приписати мора, и зато хотео самь іоштъ еданпутъ цѣлу дѣлателность мою, и найнастоятелнія Архіпастіерске подвиге мое на унищтенѣ

[1] Lásd a 738. számú iratot a III. k. 607. lapján.

тогъ темелногъ зла наше праведне ствари, било то ма у качеству царскогъ комесара употребљити.

Я самь врло добро чувствовао ако званіе царскогъ комесара непріимимъ, да ми онда дужность повиновенія спрамъ цара могъ налаже и на оно управителство войводовине оставку дати кое є вольомъ Народа на мене пренешено было, чуствовао самь, да би ми онда надлежало, правленіе войводовине Србске башъ у ономъ тренућу оставити, кадъ є непріятель са свію страна на отечество наше насрнуо, кадъ є и народъ и войводина наша одъ страха душманскогъ духомъ клонути почела, кадъ се друге стране основи будућегъ живота нашегъ полажу, и тако башъ онда, кадъ се вопросъ Войводовине Србске и на бойшћу и у кабинету рѣшава, а поредъ околности отъ оваковe важности, редовногъ Поглавара нашег т. є. войводу, кой би Васъ и на бой одушевљавао, и при двору царскомъ права ваша заступао, іошъ изабрали нисмо.

А гди су призрѣнія отъ оваковогъ рада и тако повелително правацъ мои прописивала, ту се ни самь ни мало сумњао, и собственно мѣніе мое нужди и ползи отечества, на жертву принети.

И тако самь волео Званіе Царскогъ Комиссара донде докле бреме Правленія народнѣгъ у руке изабране Вашегъ Войводе небудемъ у руке предати могао, на себе примити, него ствaрь народню у отсудителномъ часу напустити, и народъ безъ поглавара и безъ предстатела судби и отчевидномъ безвластію предати.

У прочемъ я самь увѣренъ, да є ц. к. Правленіе наименованіемъ овимъ само доказателство заслуженогъ повѣренiа вама подати намѣравало као што є мени истимъ овимъ наименованіемъ прилику дало доказати, да ћу я не само досадъ заведне народне власти са інтересима престола и цѣле монархіе у согласію и одъ садъ задржати, но да ћу као комисаръ царскіи съ ономъ истомъ ревностіи захтевања народна и заклученія скупштине наше од 1. и 3. мая п. г. на свакомъ мѣсту заступати, као што самь у качеству поставленогъ чрезъ народъ Управителя Войводовине до садъ заступао. Ратно станѣ у комъ се отечество наше налази, необходимо є изискивало, да се военни дѣла управленіе у крѣпке и искусне руке вручи. Но и овде є високо правленіе царско на чувство народа Србскогъ достойно призрѣніе имало. За военног окружногъ комманданта наименованъ є Господинъ Генерал-Маіоръ отъ Маєрхоферъ, кои є Вама као онай помећу виши официра ц. к. войске познатъ кои се свете наше ствари одма у почетку и словомъ и писмомъ и дѣломъ приміо, и знамените услуге тако исто за насъ као и за монарха учиніо. Кадъ войводу нашегъ іошъ немамо, онда заиста ни у чіе руке

ни се могло званіе ово достойніе положити, него у руке Г. Генерал-Маіора Маєрхофера, и я самь и самъ увѣренъ, а и онъ ми є рѣчъ свой дао, да ће несамо царски но и народа Србскогъ у нѣга положено повѣренѣ озбилно оправдати.

Зато позивамъ именемъ Цара цео Народъ Войводине Србске да у привржености своіой спрамъ престола царскогъ и целокупне Монархіе, у почітанію спрамъ власти и реда у будуће вѣрно и тврдо заостане и тако употребленіе они мѣра отлакша, кое я и военніи коммандантъ на заштиту отечества нашегъ на воспоставленіе мира и уредногъ станя за нуждне судити будемо.

Речъ нашегъ милостивогъ Цара и подямченѣ нѣгово предъ цѣломъ Европомъ изречено, да ће по повратку мира и реда прва нѣгова брига бити, ваше народнѣ унутрашнѣ правленіе дати, нек вамъ растера све сумнѣ и бриге, кое є новіи порeдакъ створіи о будућности вашой и испуненію праведногъ захтевања ваши, у прсима вашимъ можда возбудити у станю било.

А и ви браћо наша Срблъи западнѣ Цркве Власи, Нѣмци и Славонци, кои у Войводини Србски живите, не сумняте ни у милости и правдолюбію Цара нашегъ ни у правдолюбію Србаля Восточне Цркве. Вама є свима као и нама подпуно равноправность и єднакость вѣре, єзика и народности ваше у свомъ отношеніяма не само приватногъ но и явногъ политичногъ живота толикимъ манифестима царскимъ и духомъ столятія нашегъ тврдо и необорно обезбеђена. Єзикъ ће Вамъ и у самимъ сношеніяма вашимъ съ Правителствомъ почитованъ и уваженъ бити, и ви ће те све заповести, уредбе и решенія на материномъ єзику вашемъ добіяти. А Народъ є Сербскіи столѣтнимъ угнѣтеніємъ вѣре и народности свое не само научіо туђа права цѣнити, и поштовати, но и у славной скупштини своіой майской є међу првимъ заклъученіяма своимъ равность и єднакость вѣре, народности и єзика за све народе у войводовини живеће торжествено изрекао, и за права ове првіи на оружіе противо угнѣтателя скочивши заключеніе є свое крвли своіомъ запечатіо.

Но поднѣга подъ гордимъ и бѣснимъ непріятелѣмъ повратакъ мира и реда, међусобна любав и согласіе є условіе оно, подъ коймъ се како царски речи, тако и заключенія народнѣ скупштине майске испунити и у животъ и тело прећи могу.

Не сумняите дакле ни єдни ни други, а іоштъ манѣ очаявайте, но тврду надежду Бога у правди ствари наше и у задатой речи пресветлогъ цара нашегъ полагаюћи са стерплѣніемъ очекивайте сви оно време, кое ће Васъ све єдне као друге ко конечной цѣли желя ваши привести, а међутимъ у слоги и любави и повѣренію єданъ съ другимъ дерзтвовенно врага обштегъ обштимъ силама гоните, и поставлѣнимъ властима съ

повѣреніемъ повинуйте се, — пако благослово божіи неће и неможе изостати за кои я и садъ и увѣкъ топле архіерейске молитве мое на небо шилѣмъ.

Fordítása:

Őfelsége, a mi kegyes uralkodónk engem a szerb vajdaság azon területeire, melyeket ti bátorságtokkal és önfeláldozástokkal a megátalkodott ellenségtől elvettetek volt, császári biztosnak éppen azon időben kegyeskedett kinevezni, amikor ennek az ellenségnek sikerült hazánk egy részét gyorsan visszafoglalni és azt hallatlan vandalizmussal, mely mindig és mindenütt kíséri lépéseit, ismételten elpusztítani.

Ezen császári biztosi kinevezésemet ilyen körülmények között szükségesnek tartottam elvállalni, nemcsak Őfelsége parancsainak kötelességszerűen hódolva, hanem azért is, mert az egy év óta dúló harc alatt arról győződtem meg, hogy ellenségünknek a szerb vajdaság szivéig való utóbbi előnyomulása nem annyira erejének vagy képességének, hanem sokkal inkább közügyeink iránti bizonyos elhidegülésünknek, a közcél iránti részvétlenségnek, egyenetlenségnek kell tulajdonítani; ezért akartam még egyszer egész tevékenységemet és főpapi érseki fáradozásaimat igazságos ügyünk ezen alapbajának megsemmisítésére fordítani, akár császári biztosi minőségben is.

Én jól tudtam azt, ha a császári biztosságot nem fogadom el, akkor a császár iránti kötelességemből kifolyólag kénytelen volnék a vajdasági kormányzói állásomról is lemondani, melylyel engem a nemzet akarata felruházott; éreztem, hogy a szerb vajdaság kormányzatát épp azon pillanatban kellett volna otthagyni, amikor az ellenség mindenfelől hazánkra támadt, amikor a nemzet és hadvezérletünk az ellenségtől való rettegés folytán hitevesztett lett, amikor másrészt jövő életünk alapjai letétetnek és éppen akkor, amikor a szerb vajdaság kérdése úgy a harcmezőn, mint a kormánynál elintéztetik; ilyen fontos körülmények közepette, amikor törvényes fejünket, azaz vajdánkat, aki titeket a harcban is lelkesítene és a császári udvar előtt jogaitokat képviselné, még nem választottuk meg.

S amit ilyen gondoskodó tevékenységem és parancsoló irányom nekem előírt, ott legkevésbbé sem kételkedtem a haza szükségére és előnyére egyéni nézeteimet is föláldozni.

Ezért fogadtam el a császári biztosi hivatalt mindaddig, míg a nemzeti kormányzás terheit az általatok megválasztott vajda kezébe vissza nem adhatom, inkább magamra vállaltam, semhogy a nemzeti ügyet a sorsdöntő időben elhagyjam és a nemzetet fej és elöljáró nélkül a sorsnak és az előrelátható fejetlenségnek átadjam.

Egyébiránt én meg vagyok arról győződve, hogy a cs. kir. kormány ezen kinevezés által csak a megérdemelt szolgálatokért bizalmát akarta kifejezni, ahogyan nekem is ezen kinevezés által alkalmat adott, hogy én nemcsak az eddigi nemzeti kormányzatot a trón és az összmonarchia érdekeivel összhangzásba hozzam, hanem mint császári biztos, ugyanolyan igyekezettel a nemzeti óhajokat és (1848) május 13. és 15-i nemzetgyűlés határozatait[1] mindenütt képviseljem, amint eddig is, mint a nemzet által megválasztott kormányzó, képviseltem. A hadiállapot, melyben a mi hazánk leledzik, sürgősen megkívánta, hogy a hadvezetés erőteljes és tapasztalt egyén kezébe tétessék; de ezesetben is a magas császári kormány kellő figyelemmel volt a szerb nemzet érzelmeire. Katonai kerületi főparancsnokká Mayerhofer tábornok neveztetett ki, akit a magasabb rangú cs. k. tisztek közül olyannak ismertetik, aki szent ügyünk mellé rögtön, kezdetben, szóval, írásban és tettel állott és fontos szolgálatot tett egyaránt nekünk és az uralkodónak. Mikor jelenleg vajdánk nincsen, valóban jobb kézbe ezen méltóságot nem lehetett tenni, mint Mayerhofer tábornok úréba; magam is meg vagyok róla győződve és erre ő szavát adta, hogy nemcsak a császár. hanem a szerb nemzetnek beléje helyezett bizalmának is méltóan meg fog felelni.

Ezért a császár nevében a szerb vajdaság egész nemzetét felhívom, hogy a császári trón és az összmonarchia iránti hűségben s a hatóságok és közrend iránti engedelmességben a jövőben híven és következetesen megmaradjon és így azon eszközök igénybevételét megkönnyítse, melyeket én és a hadifőparancsnok hazánk védelmére, a béke és közrend fenntartására szükségesnek találunk.

Legkegyelmesebb császárunk szava és egész Európa előtt tett kezességi nyilatkozata,[1] mely szerint a béke és rend helyreállítása után első gondja lesz a nemzeti belügyi igazgatást nektek megadni, hadd oszlassa szét minden kétségeiteket és gondjaitokat, melyeket a dolgok új rendje jövőtök és jogos óhajaitok teljesítése lelketekben talán gerjesztett.

És ti is, római katholikus hitű szerb testvéreink, oláhok, németek és szlavónok, akik a szerb vajdaságban éltek, ne kételkedjetek a császárunk kegyében és igazságosságában és a görög keleti szerbek igazságszeretetében.

Valamennyieteknek, valamint nekünk is, teljes jog-, vallás-, nyelv- és nemzetiségi jogegyenlőség életviszonyainkban, nemcsak magán, hanem közpolitikai életünkben is annyi császári

[1] Lásd a 105. számú iratot a II. k. 206. lapján.
[2] Lásd az 581. számú iratot a III. k. 252. lapján.

kiáltvánnyal és a század szellemében nekünk rendíthetetlenül biztosíttatott. Nyelvetek a kormánnyal való érintkezésben is megbecsültetni és méltányoltatni fog és ti az összes rendeleteket, parancsokat, végzéseket anyai nyelveteken fogjátok kapni. A szerb nemzet századcs vallási és nyelvi elnyomatása alatt nemcsak az idegen jogokat tanulta meg becsülni, hanem az ő (1848) májusi dicső nemzetgyűlésben első határozataival a vallás, nemzetiség és nyelvek teljes egyenlőségét és a vajdaságban élő összes nemzetkre nézve ünnepélyesen kimondotta és ezen jogokért, mint elsők elnyomóink ellen, fegyverre kelve, határozatait vérével megpecsételte.

Az ellenség rettenetes és vad elnyomatásából a békéhez és rendhez, a kölcsönös szeretethez és egyetértéshez való visszatérés azon föltétel, mely útján a császári szavak és a májusi nemzegyűlési határozatok életbe léptethetők és megvalósíthatók.

Senki sem kételkedjék tehát, még kevésbbé essetek kétségbe, hanem Istenben, ügyünk igazságában és a mi fenséges császárunk adott szavában erősen bízva, türelemmel várjátok meg azt az időt, mely valamennyieteket óhajaitok végső céljaihoz el fog vezetni s ezalatt egyetértésben és szeretetben, egymásban bízva, a közös ördögöt teljes erővel üldözzétek és a felállított kormányoknak bizalommal hódoljatok, akkor Isten áldása nem fog, nem maradhat el, melyért én most és mindig forró érseki imámmal az egekhez fohászkodom.

839

1849 július közepe.

***Miklós** orosz cár Karagyorgyevits Sándor szerb fejedelmet a Fehér Sasrenddel tünteti ki.*

Die Presse. 1849. No. 165.

Inmitten der bürgerlichen Unruhen, des Aufruhrs und der Anarchie, von denen die an Serbien grenzenden Gebiethe erschüttert wurden, that es uns Wohl zu sehen, dass das Land, welches Sie regieren, des fortwährenden Friedens und der Ruhe unter den täthigen der Oberhoheit der erlauchten ottomanischen Pforte und des Protectorates eines der serbischen Nation stamm- und glaubensverwandten Staates sich erfreue. Indem wir den werkthätigen und weisen Absichten, die Sie, um die Unverletzbarkeit der gesetzlichen Ordnung aufrecht zu erhalten und Serbien vor unruhigen Hirngespinnsten zu bewahren, an den Tag gelegt haben, volle Gerechtigkeit widerfahren

lassen, haben wir zum Beweise unseres Wohlwollens gegen Ihre so hochwichtigen Verdienste, Sie zum Ritter unseres kaiserl. Weissen-Adler-Ordens ernannt, dessen Insignien wir Ihnen hiermit übersenden, indem wir Ihnen wohlgeneigt verbleiben.

Nikolaj m. p.

840.

Zimony, 1849 július 17.

Rajacsits pátriárka tiltakozik a szerbek ellen emelt szeparatizmus vádja ellen.

Eredeti irat. Wien. M. d. I. Präs. Akt. 1849. Petitionen. No. 5451. Az 1927 július 15-i forradalomkor elégett. Másolata. Karlóca. Djejanija. 1849. No. 788.

Praes. N. 410/1849.

An das hohe k. k. Ministerium!

Die Südslaven und insbesondere die Serben haben in diesen politischen Wirren einen eigenthümlichen Charakter entwickelt, welcher auf die Erhaltung der Gesammtmonarchie, aber auch auf die Wahrung ihrer unterdrückten Nationalität gerichtet war. Sie haben ihre Hand den Stammbrüdern Kroaten gereicht, und diese beiden Nationen sind mit ihrem Blute und Gute für den allerhöchsten Thron Seiner Majestät in dem Augenblicke eingestanden, als die Magyaren unterstützt von den Wiener Demokraten, und ihren Demagogen auf den Umsturz der allerhöchsten Dynastie und Zersplitterung der Gesammtmonarchie Österreichs losgegangen sind.

Die Serbische Nation allein hat in Syrmien, in der Bačka und im Banate zum Ableiter der magyarischen Wuth vom Monathe Juni bis in September 1848 gedient, und während der ritterliche, aber geächtete Ban mit seinen Slavoniern und Kroaten zur Befreiung Wiens und des Kaiserthrones geeilt ist, haben die Serben an der Römerschanze, bei Karlovitz, Szt. Thomas, Thomaschewatz, Allibunar, und an der Karasch die Hälfte der magyarischen Gewalt beschäftiget, und hierdurch die Unternehmung ihrer Bundesgenossen unterstützt. Die Rettung Wiens, die Erhaltung des allerhöchsten Thrones und der Gesammtmonarchie sind die Früchte dieser in der Geschichte beispiellosen Aufopferung der vernachlässigten Südslaven. In diesem Kampfe haben die Serben alles geopfert, was einer Nation das Heiligste ist. Greise, Kinder und Weiber sind von den christlichen Barbaren auf das grausamste gemordet; Kirchen und die heiligen Altäre auf eine Grausen erregende Art besudelt, und entweiht; die Todten aus ihren Gräbern heraus-

gegraben, ihre Leichnahme und vermoderten Gebeine zerstückelt, in die Brunnen geworfen, oder den Hunden und Vögeln zur Nahrung hingeworfen; Ortschaften der Plünderung und den Flammen zu Raube überliefert worden. Während der Feind in den besetzten Ortschaften diese Gräuelthaten ausgeübt hat, sind die Söhne der serbischen Nation auf den Schlachtfeldern muthig in die Rachen des Todes gegangen.[1]

Diese Verdienste der Serbischen Nation, deren Söhne auch in jedem früherem Kriege dezimirt und halbirt worden sind, hat ihr jugendlicher und ritterlicher Monarch, unser erhabendste Kaiser und Herr väterlich zu würdigen gewusst, und hat ihr die durch einen Staatsvertrag und Privilegien ertheilten, aber niedergehaltenen Rechte wieder ins Leben gerufen, und die Sünden der Vergangenheit mit dem allerhöchsten Manifeste vom 15. Dez. 1848 und des Constitutionsactes vom 4. März 1849 feierlichst gesühnt,[2] in dem Allerhöchst derselbe der Serbischen Nation die Würden des Wojwoden und des Patriarchen, und die Wojwodschaft herzustellen und eine innere nationelle Verwaltung zuzusichern geruhen hat.

Nur diese Handlungen Seiner Majestät konnten die Opfer der serbischen Nation belohnen. Indem sie danküberfüllt auf der Bahn ihrer Treue und Hingebung für ihren ritterlichen Herrscher und für das Gesammtvaterland unverrückt fortwandelt, scheint ihr das alte Unglück neuerdings zu drohen, indem Neider, Hasser und Verläumder unausgesetzt bemüht sind, sie zu verdächtigen, ihren Bestrebungen separatistische Tendenzen zur Last zu legen, und auf diese Weise die Verwirklichung ihres nationalen Glückes zu vereiteln zu versuchen. Gegen derlei Zumuthungen habe ich bereits dienstlich angekämpft, und glaubte, dass die erstickende Lawa bereits erloschen sei. Zum grössten Staunen musste ich die der serbischen Nation unwürdige Erfahrung wiederholt machen, dass die Verdächtigungen dieser Art in den serbischen Zeitungen gesucht werden. Wenn man diese Meinungen einzelner Menschen für die Meinung und das Glaubensbekenntniss der Völker annehmen sollte, so ist keine Nation in der grossen österreichischen Monarchie, welche von dem Vorwurfe einer separatistischen Tendenz frei wäre, und jede andere könnte diese Schmach eher treffen, als die serbische und die croatische. Denn diese zwei Schwesternationen sind in dem Sturme, als der allerhöchste Thron wankte, nicht nur treu geblieben, sondern haben für ihren Monarchen alles eingesetzt.

[1] Lásd a 388. és 404. számú iratokat a II. k. 581. és 606. lapjain.

[2] Lásd az 581. számú iratot a III. k. 252. lapján, a 693. számú iratot a 488. lapon.

Die Serbische Nation hat ihre Stimme auf die unpraktischen und unreifen Artikel einiger unbesonnenen und nach ihren Privatinteressen haschenden Zeitungsschreiber erhoben und ihre Entrüstung öffentlich kundgegeben; ich habe die Redacteure der serbischen Zeitungen zur Mässigung und zur Betretung der gesetzlichen Bahn väterlich oft ermahnt, und als diese berauscht von der constituellen Freiheit in die Frechheit ausarteten, ihre Zeitungen unterdrückt. Hierin liegt der grösste Beweis, dass jene Zeitungen die Träger der Gesinnungen der serbischen Nation nicht gewesen sind.

Die durch die serbische Zeitungsblätter erfolgte Veröffentlichung einer angeblichen Verfassung der Woywodschaft Serbien,[1] scheint auch zur schiefen Beurtheilung der serbischen Nation den Anlass gegeben zu haben. Mir und der Ehre meiner Nation bin ich schuldig, dem hohen Ministerium hierüber den Aufschluss zu geben. Die allerhöchste Zusicherung im Manifeste 15. Dez. 1848 der serbischen Nation eine innere nationelle Verwaltung zu geben, hat in einigen Menschen die Idee erweckt, ihre Gedanken über diesen Gegenstand zu Papier zu geben, und solche seiner Zeit zur Prüfung vorzulegen. Als ich mit dem Erlasse des Herrn Ministers des Inneren Sr. Exzellenz des Grafen Stadion vom 19. Febr. 1849. N. 48. aufgefordert wurde, zwei Vertrauensmänner nach Wien zu schicken, um über die provisorischen Massregeln für die innere Verwaltung der serbischen Nation zu berathen, habe ich einige Männer zu mir beschieden, um mich mit ihnen zu besprechen, welche Aufträge diesen Vertrauensmännern zur Berathung des angedeuteten Zweckes zu ertheilen wären. Zu diesem Zwecke sind mir einige Elaborate eingesendet worden, einige Einberufene haben ihre niedergeschriebenen Ansichten mitgebracht. Die niedergesetzte Commission hat diese Entwürfe geprüft, und keinen für geeignet befunden; um auf Grundlage desselben die Institutionen für die Vertrauensmänner zu fassen. Während dieser Arbeit ist die octroyirte Verfassung vom 4. März 1849 erflossen, und da in derselben die Wojwodschaft Serbien constituell ausgesprochen wurde, habe ich jede weitere Prüfung der erwähnten Entwürfe eingestellt, und sammt der Commission den nach Wien geschickten Vertrauensmännern aufgetragen, auf Grundlage des allerhöchsten Manifestes vom 15. Dez. 1848 und der Constitutionsacte, die Verhandlung bezüglich der Verwaltung der Wojwodschaft Serbien bei dem hohen Ministerium zu ermitteln. Diese Verfügung mag die Eitelkeit eines der Ver-

[1] Lásd a 734. számú iratot a III. k. 587. lapján.

fasser jener Entwürfe, welche als unreife und mit der Constitutionsacte unverträgliche Ambitionen beseitigt wurden, gekränkt haben, denn nicht lange darauf wurde ein derlei Entwurf als die Verfassung der Wojwodschaft durch die serbische Belgrader Zeitung veröffentlicht. Weder ich noch die serbische Nation haben dieser unzeitigen Frucht eines Hitzkopfes irgend eine Aufmerksamkeit geschenkt, noch hätten diese beachtet, da in der gegenwärtig bewegten politischen Zeit Alles unreife in sein Nichts ohnehin versinkt, und da die serbische Nation, welche auf dem Felde der Ehre für die Gesammtinteressen der Monarchie ruhmvoll focht, auf dem gesetzlichen Wege ihre innere nationelle Verwaltung und Wohlfahrt zu erlangen wünscht, und durch die Loyalität der hohen Regierung Seiner Majestät erlangen muss. Ich und die serbische Nation sind von der Überzeugung durchdrungen, dass die innere nationelle Verwaltung dieser Nation unter Mitwirkung ihrer Organe erfolgen wird, denn im entgegengesetzten Falle würde über ihr Schicksal wie ehedem sine nobis de nobis entschieden werden, welches nach den aufgestellten constitutionellen Prinzipien eine gewaltige Kränkung der Nation, ja Ungerechtigkeit wäre, keine gedeihlichen Früchte für diese Nation tragen, und der allerhöchsten im Angesichte der Welt ausgesprochenen Willensmeinung entgegenlaufen würde.

Indem ich diese auf Wahrheit gegründeten Ansichten über die öffentlichen serbischen Blätter und über den Entwurf der vermeintlichen Verfassung der Wojwodschaft Serbien, dem hohen Ministerium zu würdigenden Beherzigung vorlege, bin ich bemüssigt, diesen Bericht durch Zeitungen zu veröffentlichen, und den möglichen Verläumdern der serbischen Nation entgegenzutreten, damit sie die Überzeugung schöpfen, dass die hohe Regierung Seiner Majestät ihren abfälligen Verläumdungen kein Gehör geben, sondern diese Nation für ihre unschätzbaren Verdienste aus dem bisherigen Zustande heben und den übrigen Nationen Österreichs in religiöser und politischer Beziehung gleichstellen wird.

Semlin, den 17. Juli 1849.

Joseph Rajacsich
Patriarch.

841.

Bécs, 1849 július 17.

Bach miniszternek Jellačić bánhoz intézett jegyzéke a délvidék közigazgatásának szervezése tárgyában.

Másolat. Wien. St. A.; M. R. Z. ad 2405/1849. és M. d. I, 5099/1849,

In Verfolge des Euer Exzellenz zugekommenen a. h. Handschreibens vom 11. Juli d. J.[1] beehre ich mich, Ihnen im Anschlusse eine Abschrift des die provisorische Verwaltung der serbischen Woiwodschaft betreffenden Vortrags des k. k. Ministerraths vertraulich mitzutheilen.[2]

Euer Exzellenz werden daraus die Ansichten entnehmen, welche den Ministerrath in dieser Angelegenheit geleitet haben.

Im Allgemeinen sind sie dahingerichtet, dass den Grundsätzen der Reichsverfassung auch in dem von Serben bewohnten Gebiete Eingang verschafft und die Bestimmungen, welche über Antrag des Ministerrathes in Bezug auf die provisorische Civilverwaltung Ungarns, dann rücksichtlich der politischen und Justizorganisirung in den übrigen Kronländern die a. h. Sanktion erlangt haben, auch in der Woiwodschaft in den wesentlichen Punkten zur Anwendung kommen: dabei versteht es sich jedoch von selbst, dass es sich vor der Hand nur darum handelt, Ordnung in die Verwaltung der Woiwodina durch Aufstellung geeigneter Organe zu bringen, da die Verhandlung wegen der dem Lande zu gebenden Verfassung der Zeit vorbehalten bleiben muss, wann das Land pazifizirt sein wird.

Aus dem in Abschrift beifolgenden Erlasse an den im Ministerium des Inneren verwendeten Gubernialrath Fluck belieben Euer Exzellenz zu ersehen, dass er dabei in der Eigenschaft eines Ministerialkommissärs zur Mitwirkung berufen und Ihre Aufgabe zu erleichtern bestimmt ist.

In der Person des Ministerial-Konzipisten Merszlyák, welcher die Ehre hat, Euer Exzellenz diese Zuschrift zu überbringen, und den ich hochdenselben als einen sehr befähigten und vollkommen vertrauten Geschäftsmann empfehle, habe ich den Ministerialkommissär v. Fluck einen verlässlichen Beirath und Hilfsbeamten zugesendet.

Gleichzeitig habe ich zwei hier anwesende Serben, welche

[1] Lásd a 836. számú iratot a III. k. 831. lapján.
[2] Lásd a 834. számú iratot a III. k. 824. lapján.

bei Besetzung höherer Dienstposten etwa als Regierungskommissäre in der Bácska und in Torontál oder in einer der hierländigen neuen Kreisräthen analogen Stellen an der Seite Flucks verwendet werden dürften, — an Eure Exzellenz abgeordnet. Der Eine ist der ehemalige Statthalterei-Sekretär Nikolics, der Zweite der als Vertrauensmann vom Patriarchen hieher gesandte Suplyikacz, ein Neffe des verstorbenen Woiwoden. Ersterer soll zwar bei dem Patriarchen nicht in Gunst gestanden sein, indessen konnte man mir keine zureichende Motive angeben, aus denen ich diese Misstimmung als begründet oder fortdauernd hätte annehmen können.

Suplyikacz ist durch seine Dienstleistung im Militärverwaltungsfache mit den österr. Gesetzen vertraut geworden und besitzt auch sonst einen guten Ruf.

Ich glaube jedenfalls, dass Eure Exzellenz diesen Männern mit Nutzen einen Wirkungskreis in der Mitte ihrer Nation werden anweisen können, ohne dass ich in der Lage wäre, mit voller Beruhigung den Dienstposten im Vorhinein zu bezeichnen, für den sie vorzugsweise geeignet wären.

Die Entscheidung hierüber stelle ich Eurer Exzellenz in Einvernehmen mit Gub.-Rath Fluck anheim.

Für jetzt habe ich mich darauf beschränkt, diese Männer aufzufordern, sich in ihre Heimat zu begeben, und sich Eurer Exzellenz zur Verfügung zu stellen.

Nachdem Euer Exzellenz wahrscheinlich auch noch von dem Herrn Armee-Oberkommandanten einige Weisungen empfangen werden, glaube ich mich auf diese Anhaltungen beschränken zu können, und schliesse mit der angelegenen Bitte, dass hochdieselben dem Ministerium jene erleuchtete und thatkräftige Unterstützung zuwenden wollen, welche dieser wichtige Gegenstand in so hohem Masse verdient.

842.

Bécs, 1849 július 17.

Fluck kormánytanácsos teljhatalmú miniszteri biztossá neveztetik ki a délvidékre.

Másolat. Wien. St. A.; M. R. Z. ad 2405/1849.

E. W. empfangen diesen Erlass durch den Ministerialkonzipisten Merszlyák, welchen ich Ihnen in zeitlicher Sendung als einen befähigten und vollkommen verlässlichen Beirath und Hilfsarbeiter für die wichtige Aufgabe an die Seite gebe, zu welcher Sie über Antrag des Ministerrathes von Sr. Majestät neuerlich berufen worden sind.

Aus der in Abschrift mitfolgenden allerhöchsten Handschreiben an den H. Armee-Oberkommandanten und an den H. FZM. Freiherrn Jellačić[1] werden E. W. nähmlich ersehen, dass Sie in der Eigenschaft eines bevollmächtigten Ministerialkommissärs berufen sind, unter dem Einflusse des FZM. Freiherrn von Jellačić und nach beiliegender Instruktion die provisorische Civilverwaltung in dem neuen Militärdistrikte, welcher nach einer vorläufigen Begränzung die serbische Woiwodschaft in sich begreifen wird, zu organisiren und in höherer Linie zu leiten.

Die von Sr. Majestät genehmigten Grundzüge der provisorischen politischen Verwaltung in Ungarn und die im ersten Entwurfe eben vollendete Instruktion für die dortigen Distriktuale Oberkommissäre und Regierungskommissäre werden Ihnen für das Bedürfniss des Augenblicks genügende Anhaltspunkte gewähren, für diese Aufgabe, die vor Allem die Einführung einer geregelten Verwaltung und die Abstellung des bisher wahrgenommenen Übergriffe bezweckt.

Die provisorische, von den Bedürfnissen der Militärverwaltung abhängige Einrichtung derselben, während der Dauer des Kriegszustandes bildet die Vorbereitung für den künftigen bleibenden Organismus, der auch hier so viel, als die Verschiedenheit der gegebenen Verhältnisse zulässt, der politischen und Justiz-Organisation assimilirt werden soll, die für die übrigen Kronländer vor Kurzem von Sr. Majestät sanktionirt worden ist.

Sie erhalten die Gesetze in der Beilage mit mehreren hierauf bezüglichen Arbeiten zur Benützung und werden dergleichen auch in der Folge zugesendet erhalten.

Ich rechne mit Zuversicht darauf, dass Ihre bewährte Einsicht und Geschäftserfahrung zur Lösung dieser schwierigen Aufgabe wesentlich beitragen wird, und dass Sie dabei in stetem Einvernehmen mit dem Herrn Ban vorgehen, mir aber über deren Fortgang regelmässig Bericht erstatten werden.

An Diäten ermächtige ich Sie, vom Tage Ihrer Abreise von hier den Betrag von täglichen 10 fr 24 x in Rechnung zu bringen.

* * *

[1] Lásd a 834. számú iratot a III. k. 824. lapján.

Instruction für den Gubernial-Rath von Fluck als Ministerial-Commissär für die Organisirung und Leitung der Civilverwaltung in dem 7-ten Armeedistricte.

1. Sie fungieren als Organ des Ministeriums unter der Leitung des Herrn FZM. Freiherrn von Jellačić und wirken im Vereine mit dem Militär-Districts-Kommandanten für die Organisirung und Leitung der Civilangelegenheiten in dem 7. Militärdistricte.

Der laufende Dienst wird von Ihnen mit eigener Verantwortung geführt; in allen wichtigeren organischen Verfügungen haben Sie jederzeit das Einvernehmen mit dem Herrn FZM. Freiherrn von Jellačić zu pflegen.

2. Die Verwaltung ist so zu führen, dass die Einheit der obersten Militär- und Civilregierung nicht beirrt und insbesondere der Militärbehörde die Handhabung der vollziehenden Gewalt in vollem Umfange gewahrt werde.

3. Behufs der laufenden Verwaltung sind sogleich alle, der Regierung nicht wahrhaft ergebene Organe aus allen Jurisdictionen zu entfernen, und durch vollkommen verlässliche unbescholtene Personen zu ersetzen. Auch ist Alles aufzubiethen, dass die militärischen Massregeln von den Civilorganen auf das Kräftigste unterstützt und die Verfügungen des Armee-Oberkommandanten, so wie insbesondere auch die dienstlichen Anordnungen der Commissariatischen Organe aufs Pünktlichste vollzogen werden; überhaupt aber ein einmüthiges und rasches Zusammenwirken aller Regierungs-Gewalten zu dem Zwecke der Unterdrückung der Rebellion und zur Pacificirung des Landes Platz greife.

4. Nachdem Ihre Wirksamkeit in dieser Beziehung mit jenem der Districtual-Oberkommissäre in Ungarn (die der künftigen Kreispräsidenten der übrigen Kronländer analog sind) zusammentrifft, so erhalten Sie in der Anlage für das nächste Bedürfniss Abschriften des für diese leitenden Organe, dann für die Regierungskommissäre vorbereiteten Amtsunterrichtes.

5. Die Regierungskommissäre (Bezirkshauptleute oder ehemaligen Administratoren) werden für jetzt über Ihren Vorschlag in Einvernehmen mit dem Militär-Districts-Kommandanden vom FZM. Freiherrn von Jellačić ernannt, und ihre Ernennung dem k. k. Armee-Oberkommandanten und im Wege des bevollmächtigten kais. Civilkommissärs in Ungarn dem Ministerium zur Kenntniss gebracht.

6. Die bisher bestellt gewesenen Organe der Verwaltung treten mit dem Zeitpunkte ausser Wirksamkeit, wo die neu eingesetzten ihre Amtsthätigkeit beginnen.

7. Sie werden neben ihrer Hauptaufgabe, die laufende Zivilverwaltung in einen geregelten Gang zu bringen und zu erhalten und die künftige Organisation anzubahnen, auch in allen übrigen Zweigen der inneren Landesverwaltung, insbesondere in allen Zweigen der Finanzverwaltung, der Verwaltung der Posten, der Bergwerke, etc., den dafür bestellten besonderen Organen fördernd und unterstützend zur Seite stehen, die sofortige Unterordnung dieser Verwaltunugszweige unter die betreffenden Ministerien vermitteln und namentlich bei der Epuration von den darin beschäftigten kompromittierten oder sonst unverlässlichen Individuen seinen Einfluss geltend machen. Das Gleiche gilt rücksichtlich der Verwaltung des Gerichtswesens, in betreff dessen in allen der Ministerialbehandlung unterliegenden Angelegenheiten, sobald es die Verhältnisse gestatten, der regelmässige Verkehr mit den Ministerien herzustellen sein wird.

8. Mit der für die feldkriegskommissariatlichen Angelegenheiten, insbesondere für das Requisitions- und Verpflegswesen bestellten Organen werden Sie zur Beförderung des Dienstes ein gutes Einvernehmen unterhalten.

9. Sie werden sich mit Ihren untergeordneten Regierungsbeamten, ferner mit dem bevollmächtigten kais. Kommissär für die Civil-Angelegenheiten in Ungarn und mit dem Ministerium in ununterbrochener Geschäftsverbindung erhalten, über alle wichtigeren Vorfälle regelmässigen Bericht erhalten, und über alle Daten und Erfahrungen, welche sich in den verschiedenen Zweigen der Landesverwaltung ergeben und für die künftige Einrichtung derselben von Wichtigkeit sind, mit den darauf begründeten Anträgen und Vorschlägen nach vorläufiger Berathung mit dem Herrn FZM. Freiherrn von Jellačić dem Ministerium im Wege des gedachten kais. Kommissärs vorlegen, alle Geschäfte aber mit grösster Einfachheit und Schnelligkeit abthun.

10. Die leitenden Grundsätze, nach welchen der gestörte Verband der in Kriegszustand befindlichen Kronländer mit der Central-Regierung erreicht werden soll, sind in dem beiliegenden Aufsatze dargestellt, und haben Ihnen als Richtschnur Ihres Benehmens zu dienen.

(Min. d. Inn. Praesidialakten, 1849. 3. Croatien, Slavonien u. Serbien és MRZ. ad 2405/1849.)

843.

Pancsova, 1849 július 18.

Fülepp Lipót kormánybiztos jelentése Szemere Bertalan miniszterhez a szerbek megnyerése tárgyában.

Eredeti jelentés. Budapest. O. L.; B. M. eln. 1849. 608. sz.

419/1849.

Midőn Kohlmann ezredes úr megérkezett, éppen értekezésben egy ezen vidékbeli születésű szerb hivatalnokkal, Theodorovich Döméyel, ki mult évben mint őrnagy szolgált ellenünk és most látva az osztrákok általi megcsalattásukat, egyik ügynökünk közbenjárása által kibékítési ajánlatot tett.

Fölterjesztem ezt ministerelnök úrnak, hogy győződjék meg, mennyire távol állanak még azon szerbek is tőlünk, kik általunk óhajtanak kitünőbb működésre tért nyerni.

Vezéreszméjük folytonosan a vajdaság, és mivel Ausztria megtagadja ígéretének valósítását, tőlünk kérik, kiknek uralma alatt szabadság és honot, melynek — helyes politikával — külömben eleibe teszik nemzetiségi érdekeiket, legyen bár azok kielégítése ez időszerint szolgasággal is párosulva.

Oka ennek nemcsak a magyarul keveset tudó felette sok félművelt egyének nagyravágyó igényeik, de leginkább az, hogy a mult évi ellenséges mozgalom, Theodorovits bevallása szerint is a szerb kormánytól eredt, mely az alakítandó szerb vajdaságnak idővel bekövetkezhető egybeolvadására — igen helyesen — számított.

Nekünk azomban függetlenségét és szabadságát e honnak még védenünk, megalapítanunk kell az osztrák hatalom, — de kell az idegen nemzetiségek ellenében is.

Míg csak Ausztria támadott meg, nem nyujthatánk az idegen nemzetiségeknek más tért, mint a községi életben. Túlmenni ezen csak érdekeink feláldozásával lehetett volna. Most azomban, midőn az orosz beavatkozás oly nagyszerű erőfeszítést követel, midőn erőnket összpontosítjuk idegen nemzetiségek közepette, úgy látszik elérkezett a komoly latolgatás perce...

A rác vajdaság bizonyos területi kikerekítéssel a lehetetlenségek közé tartozik; megalapítaná a rácoknak ama terület más nemzetiségei fölötti felsőbbségét, sértené e hon területi épségét, megvetné alapját, hogy az idővel tettleg csonkíttassék új küzdelmek folytán. Kevésbé veszélyesnek mutatkozik másik alakzatában, ha t. i. területi tekintet nélkül terjeszkednék ki a vajdának minden nemzetiségre szabatosan körülírt hatalma.

De így is felbontaná a kormányzat egységét, állítaná egymással szemközt igen élesen elválasztva a külömböző nemzetiségeket s végtelen súrlódásoknak volna bő forrása...

Tervbe van véve az ország területi felosztása, mely különféle nemzetiségek összevegyülésével fog kétségen kívül járni. Kösse a kormány ezen intézkedést össze általános centralisatióval ... mely egyedül nyujthat a központi hatalomnak reményt és biztosítékot az idegen nemzetiségek méltányos igényeinek tekintetbe vételével, fenntartani a magyar faj felsőbbségét, a kormányzat egységét...

Nem tudom, általában hajlandó-e a kormány az idegen nemzetiségeknek engedményeket adni, ... ha igen, nem szabad késnünk...

Kormánybiztosi működésem közben azon tapasztalást merítettem, miszerint anyagi engedményeink lecsendesítik, megnyugtatják ugyan a szerb népet, de nem képesek tényezőül emelni azt a szabadságharcunkban.

... Ezidő szerint talán elég volna kijelenteni, akár kormányilag, akár a képviselőház útján:

a) hogy a Bánság, Bács-Szerémség és a péterváradi ezredbeli szerbek számára vajdát biztosítunk, valamint a bánsági, aradi, erdélyi oláhok számára is, *b)* hogy községi rendszer mellett biztosíthatjuk minden nemzetiségnek, nyelvének használatát községi ügyeikben, *c)* a háború végeig a szerb legio a vajda parancsnoksága alatt álland, *d)* hogy részletes organizációja a közigazgatásnak a béke helyreálltával fog bekövetkezni.

... Theodorovits azt hiszi, csak a vajdaságot, habár némi megszorítással adjuk meg, könnyű leend neki ellenforradalmat csinálni és Sztratimirovics-csal az egész értelmiséget, mely úgyis felénk hajlik, megnyerni. Én a szabad községi életet és a szó teljes értelmében parlamenti kormányzatot jelöltem neki ki, mint a szabadság és nemzetiségök főbiztosítását. A vajdaság eszméjét nem utasítottam egész határozottsággal vissza...

Első gondom volt mindenütt hatni a népre, azt ügyünknek megnyerni, éreztetvén vele a kormány engedményeit, szinte úgy, mint azon alacsony ámítást, mely tavaly velök fegyvert ragadtatott mi ellenünk. E célból a 2. alatti szózatot[1] intéztem a néphez és hirdettem hű fordításban községekkint.

A németek és oláhok rokonszenvére teljesen számolhatunk. A rácok, miként mondám, lecsendesítve vannak, de teljesen megnyerni őket csak nemzetiségi engedményekkel lehet; ily

[1] A melléklet hiányzik az irat mellől. Lásd a 826. számú iratot a III. k. 796. lapján.

értelemben ők folytonosan izgattatván a szerbiai földre menekült testvérek által, kik a szabadságot alárendelik nemzetiségi igényeiknek ... A szerb kormány nem tartóztatja őket, szabadon jöhetnének haza ... ezek iránt Kohlmann ezredes felszólítást intézett ismét, őket javaik elkobzásával fenyegetvén, ha folyó hónak 25-éig nem térnek haza ...

Viszonyaink a szerb kormánnyal a legbarátságosabb s erről nekem is volt alkalmam tapasztalást meríteni ...

Legtöbb gondot okoznak a rablások ... bizonyára Szerbiából jönnek és zsákmánnyal oda térnek vissza ... A német és illyrbánsági kerületben rögtönítélő bíróságot állítottam fel ... ezen s néhány rendőri intézkedések, reménylem teljesen helyreállítandják a köztársaságot, mely felett Kohlmannn ezredes erélyesen fog őrködni ...

844

Zimony, 1849 július 18.

Mayerhofer tábornok jelentése Schwarzenberg osztrák miniszterelnökhöz a délvidéki forrongó helyzetről.

Wien. St. A. Gesandschafts-Archiv. Consulat Belgrad. 1849.

Der bereits ernannte und mit Rücksicht auf den körperlichphysischen Zustand des Generals v. Danilewski so dringend nothwendige Ersatzmann für denselben, zögert noch immer zu kommen.

Mittlerweile drängt sich die Stärke des feindlichen Heeres, und eine Anzahl flüchtiger Abentheurer der Rebellenparthei aus der Verwaltung und Armee, durch das Vorrücken der Russen verscheucht nach dem Banate, dessen Grenzen gegen Serbien und der Wallachei offen sind. Doppelte Aufforderung also für uns und Russland kräftigen Einfluss bei der serbischen Regierung zu behaupten, damit die Flucht und die Umtriebe der Revolutionsmänner in Serbien verhindert werden.

Die Türken in den Festungen sind zu Allem feil und die Paschas in Belgrad und Ada-Kaleh haben sich zu Vermittlern jedes Verkehres der Rebellen mit ihrem Lande und den französischen, sardinischen und englischen Consulen, ja selbst mit notorischen Emissairen der polnischen und italienischen Propaganda hergegeben.

Ich habe gestern einen Beamten des serbischen Finanz-Departements, aus Semlin gebürtig ergriffen, wecher die italienischen Soldaten die meine hiesige Garnison bildenden 2-ten Bataillons von Ferdinand Este zum Treubruch zu verleiten

trachtete. Die Stand- oder Kriegsrechtliche Untersuchung ist im Zuge. Dasselbe Verfahren findet gegen einen Hauptmann aus der Operations-Kanzlei des Banus statt, von dessen Verrath ich vor drei Tagen durch Kundschaften aus Pancsova Kenntniss erhielt, und den mir der Feldzeugmeister gestern in Folge der sich hierdurch geänderten Entdeckungen in Eisen zur Untersuchung hereingesendet hat.

Drohbriefe eines südslavischen Vehmgerichtes in Belgrad weihen mich und den Patriarchen dem Tode, und den Polen ist es offen gestattet ein Comité im Sitze der serbischen Regierung aufzuschlagen, während unser Genie-Corps in drei aufeinander folgenden Ablösungen keine andern als höchst bedenkliche polnische Offiziere für den Local-Districtions-Posten in Semlin zu finden vermag.

Euer Durchlaucht sehen hieraus, welche politische Thätigkeit und Kraft in diesem Augenblicke hier nothwendig ist, um gefährliche Bewegungen hintanzuhalten und zu unterdrücken. Das erste Erforderniss hierzu aber ist ein vollbesonnener und energischer Vertreter Russlands in Serbien, was seit einem Jahre General Danilewski ohne sein Verschulden leider nicht ist. Zunächst ist *meine* Stellung dem Patriarchen und Banus gegenüber weder in militärischer noch politischer Beziehung festgestellt, ja seit Bildung der Süd-Armee und Verlust des Banates sogar durch das Ministerium selbst beengt und geschwächt worden, hierzu kommen noch Rangsfragen...

Kann und soll Feldzeugmeister Baron Jellačić während der Reorganisation des Landes in diesen Gegenden bleiben, so wäre es vielleicht gut ihn mit der ganzen militärisch-politischen Administration zu beauftragen und ihm den Patriarchen, *nebst einem anderen tüchtigen* Administrationsmann, etwa wie den Baron Geringer an den Feldzeugmeister Baron Haynau beizugeben.

Ein Cameral-Administrator ist dringend nothwendig und ich bin deshalb mit dem Finanz-Ministerium in Verhandlung; allein ich bitte ein für Allemahl von Namen der alten conservativ-liberalen Parthei in Ungarn, welche nur *für sich* von beiden Seiten Vortheile ausbeuten wollten, definitiv abzukommen und der neuen Ära auch neue Menschen zu gewähren. Baron Ambrózy, auf welchen der Finanz-Minister hindeutet, wird weder mit Nutzen noch zur Befriedigung der antimagyarischen Parthei im Bezirke der Wojwodschaft oder des Banates verwendet werden können.

FZM. Baron Rukavina ist in dieser Beziehung mit Leuten umgeben, welche keiner beruhigenden Ausgleichung in diesen Ländern förderlich sein werden.

Soll ich endlich von mir selbst sprechen, so beginne ich mit meiner alten Versicherung, dass ich zu jedem Dienste für die gute Sache, ohne alle persönliche Empfindlichkeit bereit bin. Ich bin ja mit Ehren und Gnaden überhäuft worden, mehr als ich je gehofft, viel mehr als ich je verdient habe.

Bin ich aber bei der Übertragung der politisch-administrativen Leitung an den Banus . . . überflüssig, so bitte ich E. Exzellenz in ihrem Departement über mich zu verfügen.

845.

Wien, 1849 július 24.

A bécsi szerb bizottság jelenti, hogy a szerb vajdaság organizációra vonatkozó javaslatokat az osztrák kormányhoz benyujtotta.

Másolat. Karlóca. Djejanija. 1849. No. 844

С писмом Ваше Св. от 2. тек. No. 5045. примили смо приключено бивше Ваше известије Министерству о учињеној чрез Вас Организацији Бачке, које смо одма Министерству предали, и то Статс-Секретару Пипицу, будући је Мин. Бах болестан био и одсуствовао, и претставили и устмене унутра изложене предмете искали смо одговор за В. Св. удоволстворење, казавши да ће мо се ово дана о том код Министерства упитати.

Данас смо такође у отсуствију Министра Баха предали Статс-Секретару Пипицу писмом Вашим од 6. тек. пр. No. 410 послано нам известије В. Св. к Министерству у призренију наши новинара и извиканог пројекта Устава за Војводство, известивши га устмено обстојатељно о целом теченију ове ствари, и моливши, да Ваше известије цео Министериум прочита с вниманијем, и увери се, да Народ Српски ништа више, и ништа мање не тражи, него други народи, као што смо ми изложили у нашем меморандуму само да се Војводство назове Кронланд и да добије своје природне границе.

У призренију ми смо се свагда обозрително бранили, имајући Ваше упутствије о њему под 12. Апр. к През. No. 251 и 309. и одговоривши Вам о истом под 19. Април. — 1. Мај No. 11., 13., 17., 20. — сад ће нам пак бити много лакше говорити, имајући оваково известије Ваше у овом предмету.

Ми ћемо се постарати, да се овај одговор Ваш у овдешњим новинама печати. Вести о несрећној битки Хеђешкој много су

нас обезпокојиле. Да хоће Ф. Ц. М. Хајнау, који је Бану преко Сегедина у помоћ отишао, благовремено приспети и да дотле непријатељи у Срем не продру.

Депутација Војводства Сербије
при вис. Влади ц. кр. Аустријској
Јован Шупљикац с. р., Јаков Живановић с. р.,
Јован Пасковић с. р

Fordítása:

Szentségednek f. hó 2/14-én 5045. szám alatt kelt levelével együtt megkaptuk jelentését[1] Bács megye organizációja iránt tett intézkedéseit illetőleg s melyet azonnal a minisztériumnak átadtunk, illetve Pipitz államtitkár úrnak, miután Bach miniszter úr megbetegedett és távol volt; szóbeli választ kértünk és jóváhagyást Szentséged részére a kérdéses tárgy iránt, azzal, hogy néhány nap mulva a minisztériumnál eziránt szintén kérdést teszünk.

Ma, Bach miniszter távollétében, Pipitz államtitkárnak átadtuk a f. hó 6/18-án 410. szám alatt nekünk megküldött leveléhez csatolt és a miniszteriumra intézet jelentését,[2] mely az ujságírókra és a vajdasági, közzétett alkotmánytervezetre vonatkozik; őt szóbelileg informáltuk az egész ügy keletkezéséről; arra kértük, hogy Szentséged fölterjesztését az összminisztérium figyelemmel olvassa el és győződjék meg, hogy a szerb nemzet se többet, se kevesebbet nem kér, mint a többi nemzetek, amint mi azt a mi emlékiratunkban[3] kifejtettük. Csak azt kérjük, hogy a vajdaság „Kronland'-nak neveztessék és természetes határait elnyerje.

Mi mindig szorgosan védtük ügyeinket az (1848) április 12/24-én kelt és 251. számú 809-i elnöki utasítások értelmében, melyekre április 19/május 1-én, 11., 13., 17. és 20. számok alatt[4] feleltünk, úgy, hogy most már könnyebben beszélhetünk, Szentséged fölterjesztésének birtokában lévén ezen tárgyat illetőleg.

Gondunk lesz Szentségednek ezen válaszát a helyi lapokban kinyomatni. A szerencsétlen hegyesi ütközet körüli hirek nagyon nyugtalanítanak minket. Reméljük, hogy Haynau tábornagy, aki a bánnak Szegeden át segítségére siet, még jókor odaér és az ellenség addig nem fog Szerémségbe törni.

[1] Lásd Djejanija 1849. No. 830. alatt és a Függelék alatt a 11. számú iratot.
[2] Lásd a 840. számú iratot a III. k. 839. lapján.
[3] Lásd a 762. számú iratot a III. k. 660. lapján.
[4] Lásd a 771. számú iratot a III. k. 683. lapján.

846.

Pancsova, 1849 július 24.

Raksányi őrnagy jelentése Kossuth kormányzóhoz a délvidéki állapotokról és esetleges szerbországi forrongásról.

Eredeti irat. Budapest. O. L.; K. I. 1849. 9567.

Én jelenleg még Pancsován vagyok lekötve. Az összeköttetést a szerb forradalmi főnökökkel eszközölni, nem is lehet egyébként, mintha a Szávamellék, különösen Zimony, el nem foglaltatik. Jelenjék meg tőlünk hadierő a Száva mellett, és a forradalom elő lesz idézve Szerbiában. Jelenleg tőlünk Belgrádba senkit át nem bocsátanak, a korábban átmenteket pedig vissza nem eresztik. Mindamellett mégis tán át fogok jutni a belgrádi *várba*, honnan összeköttetésemet kieszközölni iparkodom.

Déli hadseregünk hosszú ideig vesztegelt hiába Pétervárnál. Ma Tóth és Kohlmann ezredes urak innen javaslatot küldöttek Vetter altábornagy úrhoz, hogy Titelt observáltatván, egész erejével Bukovácon át Rumába a Szávához vonuljon elő, mivel innen egyszersmind a már csaknem egészen elhagyott Zimony megtámadása fogna egybeköttetni. Ez által nemcsak az egész vidék ki fogna ellenségtől tisztíttatni. Zimonytól Titelig, hanem Szerbiában is belzavar idéztetnék elő. E stratégiai mars fölötte elő fogná segíteni a szerb forradalmat, sőt úgy látszik, Vucsits e nélkül nem is kezdhet el semmit. Mert a nép összecsődítése ürügyének kell lenni, mit a magyar hadsereg közelgése szolgáltatna.

Azért alázattal kérem kormányzó urat, méltóztassék Vetter tábornok úrnak, ha az innen vett javaslatra nem tenné, ezt utasításul adni.

847.

Zimony, 1849 július 25.

Mayerhofer konzul sajátkezű jelentése Schwarzenberg osztrák miniszterelnökhöz.

Eredeti irat. Wien. St. A. Gesandschaft. Consulat Belgrad. Berichte és M. R. Pr. 131. M. R. Z. 2529/1849.

... General Leowschin, der neue russische Consul in Serbien ist vorgestern angekommen und ich erwarte heute seinen Besuch. Ich werde nun trachten kräftig auf die serbische Regierung einzuwirken, was einigermassen nöthig ist. — Das Betra-

gen des Belgrader Paschas den Insurgenten gegenüber ist schmachvoll und verdient eine strenge Bestrafung von Seite der Pforte.

Der Banus ist nun mit der Verwaltung in diesen Gegenden beauftragt und ich bin ihm gewissermassen zu Rath und Tath an die Hand gewiesen. Noch hat er keinen rechten Plan für die Administration und ich fürchte die Kriegsereignisse werden ihn hindern einen solchen zu fassen. In Syrmien will er das Comitat mit Abhängigkeit von Agram herstellen, diess wird eine zu entfernte, unsichere Oberbehörde sein; sowie das dortige Commando für die Militär-Bezirke. Das Armee-General-Commando kann das Landes-Generalat nicht suppliren. Gubernialrath Fluck ist in die Landesverhältnisse garnicht eingeweiht, und noch habe ich nicht ausführlich mit ihm sprechen können. Es muss im Lande ***sogleich*** und ***gut***, und ***kräftig*** regirt werden, ich bitte also dringend um Unterstützung sowohl was den Militärbezirk betrifft, als auch die Civil-Comitate.

Ich halte es für überflüssig in Bács, Torontál, Temes und Krassó die Comitats-Verfassung herzustellen. Sie war bereits von uns und von den Rebellen abgeschafft und es wäre also gut gleich etwas Besseres an ihre Stelle zu setzen. Ich bitte um Männer und Mittel dazu. Mit mir bitte ich ohne alle Rücksicht zu verfügen und spreche nur den einzigen Wunsch aus, mich — wenn es sein kann — von hier ganz zu entfernen.

Die Beseitigung des Patriarchen war sehr gut und wird nach allen Seiten gute Wirkung machen. Doch bitte ich die Verdienste dieses Mannes und seinen guten Willen und Rath in vielen Dingen nicht zu verkennen.

Ich muss jetzt zur Beruhigung des Landes, zur Erhaltung der Verbindung mit Serbien, zur Beschaffung der Armee-Bedürfnisse auf den Strömen, und zur Überwachung der Vorposten-Linie gegen das Banat, in Semlin bleiben, während das mir ebenfalls anvertraute Armee-Commando nach Mitrovitz retiriren musste...

Ich habe das Gefahrvolle der Stellung unserer Armee in der Bácska in einem früheren Schreiben angedeutet und der Erfolg hat mich leider gerechtfertiget. Die Armee bedarf nothwendig eines Generalstabschef und Organisatores des Hauptquartiers...

Schwarzenberg herceg erre 1848 július 31-én tudatta Mayerhofer tábornokkal, hogy már annak előtte óvást emelt a portánál a belgrádi és újorsovai török funkcionáriusnak ellenséges magatartása miatt.

Az osztrák minisztertanácsban Schwarzenberg herceg miniszterelnök 1849 július 29-én olvasta fel Mayerhofer jelentését (M. R. Prot. 131. és M. R. Z. 7529/1849.)

848.

Szeged, 1849 július 25.

Szemere Bertalan a nemzetiségek kibékítéséről és Kossuth helyzetéről.

M. Nemzeti Múzeum levéltári osztálya. 1848—49-es iratok. „1849 január 19—augusztus. Másolatok Szemere Bertalan kézirataiból" jelzésű csomag. 11—13. l.

Barátom! Ma tanácskozmány volt a népfaj-kibékítések iránt. Én csináltam kettős javaslatot, egyik négy pontból álló, mellyben a nemzetgyűlés általánosan nyilatkozván, az ügyet utalja a kormányhoz; másik 16 pontból álló, mellyben nem a román, rácz, hanem minden más ajkú népiségek nyelvi viszonya megállapíttatik.[1]

Az valami szörnyü, a háznak rövid látása, politicai vakság. A radical párt bajnokai nyilatkoznak mint 1832-ben, midőn a magyar volt minden, a rácz, oláh csak *nép*. Jól szólt Battyány, és én majd egy órai válaszomban élesen voltam kénytelen fellépni, melyben kimondám, hogy azon általánosságok, azon még mindig aristocraticus-magyar felfogása a democratiában más népiségek követeléseinek elveszti a Nemzetet, és én kezemet mosom e politicától. Reménylem, nem szóltam süker nélkül, 's a véleményeken jó nagyot csavaritottam. E ház gyámság alá való.

Leveledet vettem.

Nem akarok zavart, tehát míg vissza jősz, teszem kötelességemet. De succusiótól nem félek, mivel az ollyan lesz mint a mennyzengés, tisztítja a levegőt. Nem idézem elő, de el sem hárithatom.

Mindig őszintén szóltam hozzád, mert személyedhez volt az ország sorsa kötve. Még apróságokra is kiterjedtek észrevételeim, de ki nagy helyet foglal el, arra nézve nincs apróság. Nem néztem tettszik-e neked vagy sem. Benned a hazát néztem, a hazát féltettem. Ha nem azt nézném, nem ültem volna be a kormányba.

Én mindig úgy ősmertelek mint most, sem többre, sem kevesebbre nem becsültelek. Mindig egyformán tudtam mi benned a napszerü és az árnyék. Meg fogod látni, sőt láthattad eddig, az illyen az igazi barát — bár neked az illyen barát nem tetszik.

A feltétlen hódolók kiábrándulni kezdenek. Az elégedetlenség mindenféle köpenyt keres, a kormányt, Görgeyt, Perczelt...

[1] Lásd a 850. számú iratot a III. k. 858. lapján.

kapja fel, hogy rágódhassék hibáidon. Ez terjed mint a láng. Túl megy a mértéken. Ezen természetek csodálják legelébb és felejtik az érdemeket.

Nagy része van benne a félénkségnek, a gyávaságnak is. Féltében bálványain áll bosszút a nép. Illyen a nép. A t.-hozási nép is.

Miért nem Görgey a fővezér, ezt kérdi az is, kinek a dolgok állását előadjuk százszor. Ösztöne ragadja a közönséget a katona felé, kitől oltalmat reményl. Hiában emlited politicai különczségét, — nem kellesz te, miért van itt a muszka a veszély, jó, nem kell hát ő se, és még is katona kell, ő kell. Ma indítványozni akarták, ő legyen a fővezér. És valaki elég indiscret volt a közönséggel tudatni a ministertanácsi szavazatot, azon gonosz hozzáadással, hogy Perczelt akartuk.

Most találkozol Görgeyvel. Köztetek természetbeli ellentét van, van némi köztem is, de én bírom csak hazámat szeretni. Végezz vele tökéletesen. Ne beszéld agyon, hanem ő mondja ki a magáét. Téged minden okos ember ismerhet, őt nem. Ő beszéljen. És te ne élj illusióban, hogy neked nem kell hatalom, kell bizony neked, mivel szeretsz dolgozni, tenni — 's nagy és tevékeny észnek hatalom kell. De engedd, hogy más is menthesse meg a hazát. Azaz, féltékenységeid által ne hagyd magadat majd Bemhez, majd Görgeyhez, majd Perczelhez ragadtatni. Kérdés, teheted-e? Tudsz-e lenni szigorú, álhatatos, következetes, vagy sorsod lesz mint a historiában a nagy szónokoké, kik a hazát fellelkesíteni bírták, megmenteni nem. Kérlek az Istenre vizsgáld meg magadat, és vess számot magaddal. Neked bajod, hogy magadat is leszónokold, minek neve ámitás.

Végezz Görgeyvel.

Ő legyen fővezér ez értekezés után. Aulich maradjon miniszter. Vegyétek a hatalmat ketten kezitekbe; ha úgy tetszik, ő dictator a katonai, te a polgári életben. Nem kell három kormány. Csaknem hatalmat éreznék, ha magamnak kellene kormányozni, — így szent tisztemnek tartom útból állani.

De visszajövén ne okoskodjál velem, velünk. Hiában fogod az együtt kormányzást bizonyítgatni, és azt, hogy megfér két kormány együtt, *elvben* hamis a tétel. Én irnoknak érzem magam melletted, te tartasz től lünk. Azt mondanám menjünk mi az ösvényen, ha jobbnak nem látnám a hazára nézve azt mondani menj te nélkülünk. De Görgeyvel, ne ellene.

Így készülj el, így készitsd el az ügyet.

Én lelek magamnak kört, ha máshol nem, a sajtóban, 's nem töltöm időmet heverve, mint a képviselőház birálgató, de semmit nem tevő tagjai. Ez bűn!

Szemere Bertalan.

Ezen iratot német fordításban Pap Dénes közölte „Okmánytár Magyarország függetlenségi harcához" c. művének II. kötetének 520. lapján.

849.

Szeged, 1849 július 27.

Szemere Bertalan belügyminiszter Torontál megye első alispánját kormánybiztosnak nevezi ki.

Fogalmazvány. Budapest. O. L.; Bm. eln. 1849. 597. sz. Elbocs. július 27-én.

Miután Hertelendy Miksa kormánybiztos úr a megbízásáról leköszönt és a megye főispánja [Karátsonyi László], ki a közbiztosság megszüntetését maga sürgette, hivatalát hetek óta nem foglalta el, addig, amíg mind a kormánybiztosság, mind a főispánság iránti intézkedés történhetnék: ön, alispántársával együtt, teljes hatalommal felruháztatik. Intézkedjék gyorsan, sikeresen a kormány nevében. Ön mindazt teheti, amit tenni a haza megmentésére szükséges. Önre a kormánybiztosság átruháztatik.

Önfelelési terhe alatt, a legnagyobb felelet terhe alatt fog intézkedni; hogy a megye tartozik engedelmeskedni, arra nézve jelen levelem szolgáljon nyilt rendeletképen.

850.

Szeged, 1849 július 28.

Nemzetiségi kormányjavaslat.

Budapest. N. M. Kossuth-iratok. 1849. 227. sz. 168. ülés.

I. Az országban levő különféle nyelvek s görög szertartású egyházakra nézve addig is, míg a kidolgozandó alkotmány szerkezetéhez képest részletes intézkedés történnék: részint a haza nem magyarajkú polgárainak bővebb megnyugtatására, részint a kormánynak ideiglenes rendezési intézkedéseiben utasításul, határozatképen kijelentetik:

1. A magyar birodalom terén lakó minden népiségek nemzeti szabad kifejlődése, következőkben ezennel biztosíttatik:

2. Országlati, közigazgatási, törvénykezési, hadügyekben, mint diplomatikus nyelv a magyar használtatván, az országban divatozó minden más nyelvek használatára nézve kimondatik:

3. A községi tanácskozásokban mindenki akár magyar, akár anyanyelvén szólhat; a jegyzőkönyv pedig a községben divatozó nyelvek közül azon nyelven fog vezettetni, mely szabad választás szerint megállapíttatik.

4. A törvényhatósági mindenféle ülések tanácskozásaiban mind az, ki szólásra feljogosítva van, véleményét és szavát, akár magyar, akár anyanyelvén előadhatja.

Mely törvényhatóságban valamely népfaj az összes lakósság felét túlhaladja, ott a jegyzőkönyv, ha kívántatik, annak nyelvén is szerkesztendő.

De a levelezések a nemzetgyűléssel, kormánnyal és minden más törvényhatóságokkal mindig magyarul vezetendők.

5. Ha az esküdtszék vagy az első bírósági törvényszékeknél a szóbeli eljárás behozatik, a 4. pont alatt kimondott elv ezen bíróságok előtti eljárásokra is kiterjesztetik.

6. Amely nyelv, községi nyelvül meg van állapítva, azon községekben, a nemzetőrök ugyanazon a nyelven fognak vezényeltetni.

7. Az elemi tanodákban tanítási nyelvül mindig a községi illetőleg az azon egyházi nyelv fog használtatni.

8. Az egyházközségnek anyakönyvei és egyházi ügyei, az egyházbeli község anyanyelvén fognak vezettetni.

9. Folyamodványát mindenki anyanyelvén is bárhová benyujthatja.

10. A görög szertartásúak zsinata összehivatván, egyházi és tanodai ügyeikben, mint bár más hitfelekezetbeliek, szabadon intézkedhetnek, püspökeiket szabadon választhatják, a román és szerb ajkúak egyházbeli egységének kérdése szinte e zsinatra bízatik.

11. A görög szertartásúak egyháza és tanodái mindazon kedvezményekben részesíttetnek, melyek az álladalom által más vallásbelieknek meg fognak adatni.

12. Tanodai és egyházi alapítványokat a görög szertartásúak kizárólag maguk kezelendik.

13. Számukra a budapesti egyetemnél külön hittankar fog felállíttatni.

14. Hivatalra és tisztségekre alkalmazás, nyelv és vallás figyelembe vétele nélkül, általában az érdem és képesség szerint fog történni.

15. A kormány felhatalmaztatik és illetőleg kötelességé tétetik, ezen elvek alapján foganatosítani illető rendeleteit és intézkedéseit.

16. A kormány felhatalmaztatik, különösen a románok és ráczok előadandó jogszerű kívánatainak eleget tenni, sérelmeiket orvosolni, rendelet vagy nemzetgyűlésen hozandó törvény által.

17. A kormány felhatalmaztatik, mindazoknak, kik az általa kitűzendő idő alatt fegyvereiket letevén, megtérnek, és a függetlenségi esküt leteszik, a nemzet nevében megbocsátani.

Ezen miniszteri határozatot Pap is közölte Okmánytárának II. kötetében, az 526—527. lapokon. Fontosságánál és a munka egysége szempontjából újra hozom.

851.

Szeged, 1849 július 29.

Szemere miniszterelnök beszéde, melyet a szegedi országgyűlésen tartott a nemzetiségi kérdésről.

Francia fordítás. M. kir. hadtört. levéltár. A bécsi hadi levéltárból átvéve. Insurgentenarmee. Fasc. 186. 1849. VII. 382.

Discours de M. Szemere, Ministre-Présidents, prononcé à l'assemblée nationale de la Hongrie, le 29. Juillet 1849.

En portant un coup d'oeil rétrospectif sur le passé de la Hongrie, je vis que la Hongrie n'a pas été, par la passé, un pays de vivans, mais un pays de morts.

Des individus possédaient des prérogatives; personne ne possedait le droit de l'homme, celui-ci était le passages des individus, comme le passage des nationalités était qu'on dessus d'eux, tous dominait une grande morte, la langue de Rome.

Il faillait beaucoup de temps pour que la langue magyare pût la place qui lui était dûe, il faillait de grands efforces, que la langue magyar s'élevât au rang d'une langue diplomatique. Et là, où la langue magyare ne du pas s'élever parcqu'il n'y avait de terrain diplomatique, parcque d'un point de vue d'État elle n'était pas nécessaire, les langues des autres peuples et des autres nationalité, non plus, n'occupèrent pas cette place, qui, sans rime (?) ni raison, fut occoupée par les langues allemande ou latine.

La révolution arriva. Il n'y a dans chaque revolution, qu'autant de vie qu'il y a de force de justice et d'idée vivifiante.

Notre révolution a trois idées fondamentales, sur lesquelles elles base comme sur autant de piliers.

La première idée: La réforme du gouvernement.

Jusque ici le pays a été sous toutelle, a l'égard de son gouvernement. Il faillait douer y introduction la forme parla-

mentaire, a fin que le peuple se gouvernât lui-mème, que la nation disposât elle même de son sort.

La seconde idée fut: La garanties des droits de l'individu.

Il faillait abolir les priviléges, il faillait prononcer l'égalité des droits et devoirs, que ce principe prononcé, on n'eût égard que pour le mérite des récompences et non pour une langue suite d'ancêtres, ***que le noble: duc et comte perdits sa couronne, a fin que tous qui habitent le pays, gagne cette couronne égale, cachée dans ce mot: Citoyen libre et homme libre.***

La troisième grande idée fondamentale: c'est le libre développement des nations et des peuples. Permis a tous peuple le libre développement de sa nationalité.

La nationalité n'est pas le but, elle est le moyen de la liberté, comme la liberté n'est pas le but, mais le moyen du perfectionnement de l'homme et des citoyens.

Et ce développement ne serait barré par aucun égard que par l'égard du moitié de l'unité de l'État et celui de rendre l'administration publique convenable, prompte, ponctuelle en possible.

La première idée a été realisée. La seconde idée, l'égalité des droits et devoirs a pénétré si rapidement; si vite dans le sang du peuple tellement sans aucun ébranlement, que se n'est, ainsi, arrivé nullepart ailleurs.

La troisième, le développement des peuples, n'a pu encore être que très peu avancée à cause des circonstances belliqueuses du pays.

Mais je crois qu'à la fin des fins le temps est arrivé, que l'assemblée nationale manifeste ses principes à cet égard. Je sais bien que permi les Romanes et les Rasciens révoltés il y a quelques-uns qui sacrifient pauvre peuple à leur ambition personelle, à leur égoisme, mais il y a, il peut y avoir de tels qui, relativement à leur nationalité, trembleur de l'avenir, et ce tout eux qu'il font tranquilliser, à cause d'eux et à cause de nous même.

Je suis done d'avis que l'assemblée nationale doit se déclarer. Que les peuplades voient, que nous ne voulons pas suivre cette politique autrichienne qui, en soulevant les peuples le uns contre les autres, les a opressés tous. Que l'Europe voie que ce peuple Magyar qui a passagé son sol avec les autres qui, presque lui seul, combat dans l'intérêt de la liberté, qui depuis das années lutte, seul, pour le bien étre de ses concitoyens, que l'Europe vois que nous avons seuls combattu. Que le monde vois que nous connaissons très bien les symptomes dés révolutions modernes, que, pendant que les révolutions d'autrefois n'on fait que demander et remporté la liberté, nous comprenons

les nouvelles révolutions de l'histoire moderne, et que non seulement nous donnons aux citoyens la liberté, mais que nous donnons aussi aux peuples leur nationalité. Nous qui avons subjugeré ce pays, nous qui avons donné un nom à ce État, qui dans chaque siècle, avons commancé une nouvelle guerre pour la liberté, nous régardons tous les peuples comme frères, ce mots vit dans notre coeur, il n'est pas seulement sur nos lèvres.

Partant de ces principes, qui dégagent de ses anciens préjugés la politique magyare, et qui considérent les nationalités non comme des antithèses, mais comme dès élément d'harmonie, j'ai l'honneur de vous présenter une motion, un projet, que je ne vous offre point en forme de projet de loi, mais pour que la maison en partie la déclare être son principe, principe qui parvienne à la connaissance tous des peuples respectifs qu'à celle de toute l'Europe, en partie que, partant où le Gouvernement est obligé de faire des dispositions provisoires en détail, ce projet lui serve de direction, à cet égard, dans ses dispositions organisatrices. C'est dans se sens la que j'ai l'honneur de vous faire lecture du projet suivant:

A l'égard des langues diverses qui existent dans le pays, et de l'église du rite grec, en attendant qu'on puisse, en conformité avec la constitution à rédiger, faire des dispositions ulterieures par la voie de la législature, partie pour tranquilliser d'avantage les citoyens de langue non magyare, partie pour directive du Gouvernement dans ses arrangements provisoires, ou proclame comme décision:

1. Le libre développement national de toute peuplade qui demeure dans l'étandue de l'État de Hongrie, dès a présent est garantie par ce qui suit:

2. La langue magyare restant en usage, comme langue diplomatique, dans les affaires gouvernementales, administratives, judiciaires, et de guerre, on prononce a l'égard de toutes les autres langues qui sont en vogue dans le pays:

3. Dans les consultations de communes chaquun peut s'énoncer soit en magyare, soit dans sa langue maternelle: le protocole, cependant, sera rédigé dans celle des langues en vogue, qui sera adopté par un libre choin.

4. Dans les consultations de quelques séances de jurisdiction que ce soit, quiconque sera autorisé de parler, peut proférer son opinion et son voie, soit en magyar, soit en langue maternelle.

Dans une jurisdiction où une race surpasse la moitié de la population, le protocole, s'il est desiré, sera rédigé dans la langue de celle-ci.

Mais les correspondances avec l'assemblée nationale, avec le gouvernement, et avec toutes les autres jurisdictions, seront toujours mener en magyare.

5. Si le jury en la procédure verbale dans un tribunal de première instance est introduit, le principe prononcé dans le 4. point, sera étendu aussi à la procédure de cette autorité.

6. Les grandes-nationaux dans leur endroit seront commandés dans la langue qui est adoptée comme langue de commune.

7. Dans les écoles élementaires on se servira toujours, comme de langue d'enseignement, de la langue de commune, ou relativement de celle de l'église.

8. Les matricules de l'église de commune, et les affaires de l'église seront menées dans la langue maternelle de la commune de l'église.

9. Chaqun peut se prononcer et présenter sa petition dans sa langue maternelle.

10. Ceux de rite grec, ayant convoqué leur synode, peuvent librement, comme les confesseurs d'un autre culte quelquonque, disposer dans leur affaires de l'église et d'école, librement dire leur évéques, et ceux de langue romane ou serbe, pour ce qui régarde leur union de l'église, étant aussi remis à cette assemblée.

11. Les églises et les écoles du rite grec participeront à toutes les faveurs qui serat accordées aux confesseurs des autres religions.

12. Les partisans du rite grec administrirait exclusivement les fondations de leurs écoles et églises.

13. Pour eux il sera érigée, à l'université de Budapest, une section de théologie à part.

14. Les emploies et offices seront remplis, sans difference de langue, et de religion; uniquement avec égard pour le mérite et la capacité.

15. Le Gouvernement est autorisé et respectivement obligée d'effectuer sur cette base ses ordonances et dispositions relatives.

16. Le Gouvernement et autorisé de satisfaire surtout les demandes légitimes des Romans et des Rasciens, de rémedier à leur grief par des ordonances, ou bien par des lois à porter à l'assemblée nationale.

17. Le Gouvernement est autorisé de pardonner tous ceux au nom de la nation qui après avoir, dans un temps qu'il fixera, déposé les armes reviennent à leurs dévoirs, et présent le serment sur l'indépendance.

Voilà les principes, que le Gouvernement désire mettre pour base à une politique, qui en étant juste, aménera la bénédiction sur la nation. Et probablement servira de politique aussi aux autres nations de l'Europe, comment[1] qu'on peut concilier de développement des peuples divers avec l'unité de l'État, probléme qui, jusqu'ici, à été d'ordinaire résolu toujours avec l'opression totale de quelque nationalité et non pas en conciliant leurs intérêts et en respectant leurs droits.

Et je crois, que cette décision fera témoignage, en face de l'Europe, des lumières de l'assemblée nationale, autant que de sa politique plus élevée et plus libre dans ses principes, témoignage asset favorables pour diminuer le nombre de nos ennemis, augmenter celui de nos amis, et avancer notre triomphe; car: Messieurs! *dans le monde tout est faible*, la pouvoir seul de la justice, est irrésistible.

Erre vonatkozólag fölemlítem Szemere Bertalannak „Az 1848—49 i magyar kormány nemzetiségi politikájáról" szóló emlékiratát 1854-ből. Közölte Horváth Jenő a „Háborús felelősség" c. folyóirat 1931, I. és II. kötetében, továbbá „Szemere B. a nemzetiségi kérdésről, 1848—49", Pesti Élet. 1859.

852.

Zimony, 1849 augusztus 1.

Rajacsits pátriárka kiáltványa, mellyel Bécsbe távozásakor a szerb nemzettől elbúcsúzik.

Egykorú nyomtatvány. Budapest. N. M. 1848—49-es iratok és Szrbszke Novine 1849. br. 74.

ІОСИФЪ,

Божіомъ милости православный Патріярхь Србскій, Архі-Епіскопъ Карловачкій, и свега у ц. кр. државама находећег' се Славено-Србскогъ и Романскогъ Народа Митрополитъ, Нѣговогъ ц. кр. и Апост. Величества дѣйствителный Тайній Савѣтникъ; пресяйногъ ц. кр. Аустрійскогъ реда желѣзне круне првогъ степена Кавалѣръ и привременый Войводовине Србіє Управитель.

Милый мой Србскій Народе!

Ево већъ петнадесетый мѣсецъ пролази одъ кадъ си Ты за Твога Цара и Нѣгову пресвѣтлу кућу, за Цѣлокупность Аустрійске Монархіє, за Твоя дневна права, за Твою милу народность, за Твою свету цркву и слободу на оружіѣ скочіо, ове Твоє светинѣ противъ невѣрнога, и бѣсомучнога орятина

[1] Eredetileg „en autant" áll.

Мађара бранити и гинути почео; одъ кадъ си зидаюћи на свету царску рѣч Леополда Великога Войводовину Твою, Твоіомъ крви одъ душманина Турчина негда избављѣну основао; одъ кадъ си Патріярха и Войводу Твога изабрао, Ты си милый Народе мои! права Твоємъ путемъ законнымъ тражити и задобыти желіо; Ты си зато мене са многоброиныма изабраныма Твоима къ престолу Царскомъ послао, да потврђѣнѣ права и жеља Твой измолимо или изплачемо. Но о жалости! пређе него што смо на поль пута тамо идући были, Мађарскіи Генераль Храбовскій удари мачемъ и жестокимъ огнѣмъ на твой Єрусалимъ, на Твою светињу; Ты се Богу молишъ, да получишъ даре духа светога, обећанъ Твога спасителя — а онъ безбожникъ шилѣ Ти гореће кумбаре, тешка топовска танета, и картаче, баца на Те ватру малу и велику; сѣче старо и неяко; баца у гореће куће живе старца и старице. Ты си Народе мой! аждаю ону съ буцама, и голымъ рукама т. є. съ Богомъ, узбіо, и стыдомъ у Варадинъ протерао. Одъ овога часа баціо те є злотворъ съ пута законности, и Ты си ступіо у станѣ обране, — у станѣ и право коє є Творацъ не само свакомъ Народу и свакомъ човѣку, него и свакомъ звѣру и свакомъ и найманѣмъ живомъ створеню, црву и мраву у срце уліо. Тебе є непріятель Мађаръ права правцата изъ ненада шамински напао; Ты си се бранити морао, или се бранити или Србынъ не быти, то єстъ: одрећи се Твоє славе, Твоє храбрости, Твоє повѣстнице, Твой праотаца, Твоє народности, Твоє цркве, Твога Цара, Твоє вѣрности, Твой свію светіє успоменя, и быти вѣчный робѣ высокоумнога, гордога, неситога и бѣсомучнога Мађара.

Знашъ милый мой Народе! кадъ си насъ царскомъ престолу послао, да у Карловцы никога оставіо нисамъ, него 40 и неколико одъ Тебе изабраный люди, кои су налогъ имали Твоє яде, и Твоє плаче саслушати, поређати, и на новомъ скоро држати се имућемъ сабору изядиковати. Кадъ самь се из Инсбрука повратіо, шта нађемъ? шта чуємъ и видимъ у Карловціи, у ономъ побожности и музама посвећеномъ мѣсту? Нађемъ опкопе, у ньима понамештане топове, войнике, на Дунаву шайке, свуда страже и звеку оружя, магазине съ барутомъ и другомъ воєномъ потребомъ; войничкій станъ у Сентомашу. Ярку, на Перлезу, станъ Алибунарскій разбіенъ и распуђенѣ; нађемъ три четврти части войника безъ пушака, народъ савъ и найвећемъ усхићеню дышући освету. Грозећи крваво отмаштенія; нађемъ да су се они люди, коє самь я у Карловцы оставіо, да грађу за саборъ сабираю и урећую, по већой части разишли, а други на ньіово мѣсто ступили; да су они са свимъ друго качество себи присвоили, а у неко правителство

(55) Dr. Thim J.: Az 1848—49-iki szerb fölkelés története. III.

подъ именомъ главногъ одбора себе претворили, нађемъ у свакомъ мѣсту гдѣ окружне а гдѣ помѣстне одборе, власти, коє є народъ себи изабрао, коє є слушао, а заповѣди нѣгове за чудо точно испунявао. Єдномъ рѣчъ нађемъ све ново, одъ старога, што самь оставіо, са свимъ различно.

Знаюћи Народе мой! и познаваюћи те чакъ одъ Албаніє пакъ до Оршаве, Твою тврду и непоколебиву вѣрность и при свима одъ столѣтія искушенымъ гоненіяма сыновню привјерженость къ нашой прирођеной Хабсбурго-Лотрингской Династіи; знаюћи, да ћешъ пређе аметомъ изгинути него Цара Твога благогъ Фердинанда изневѣрити, и одъ Майскіє заключака одступити; знаюћи на мою, и свакога вѣрнога поданика превелику жалость, и очима видеђи коє у Пожуну и Бечу, коє у Инсбруку, да є Імператоръ нашъ Фердинандъ благій Кошутовымъ и нѣговы єдиномысленика интригама преваренъ, и тако обколѣнъ, да ништа противъ Кошутовымъ намѣреніяма — коя є каква су была, ево хвала Богу садъ ясно се види, чинити не може; и да оно, што намъ є у Инсбруку на наша праведне желѣ и са сузама проливене просинѣ рекао, ніє по чуству благога, отеческога и правдолюбивога срца свога, него по пакостномъ Мађарскомъ преко кнеза Естерхазіа, и нѣговы тамо бывши Совѣтника — — — уливеномъ му задахнућу речено и одговорено; видеђи я на послѣдку, да су Мађари гордости, высокоуміємъ и успѣхомъ свои неправедны месеца Марта получени, и одъ Цара истргнуты захтѣваня заслѣплѣни, и опієни; да све друге подъ угарскомъ круномъ живеће Народе Србе, Хорвате, Словаке, Русе. Нѣмце, Романе у мѣсто правде съ презрѣніємъ сретаю, и све поработити тврдо намѣравају, нисамъ се выше сумняти могао, кою часть, Царску ли и нашу народну, или мађарску пріимити, и коє се свомъ душомъ и срцемъ прихватити треба. Одъ онога часа, како самь силно и одважно Твоє одушевленіє видио, быо самь савъ Твой, быо самь савъ царскій съ тымъ выше: што самь знао, да рођена браћа наша Хорвати са своимъ юначкимъ Баномъ тако исто мысле, и исто тако теже.

Но не мысли, милый народе, да самь я икада желіо, политическо и воєно Твоє правителство у моє руке узети, и на моя плећа натоварити. Ты знашъ да є буна за буномъ у Бечу слѣдовала, да є Кошутъ буне те дотле потпиривао, докле нашега доброга Цара изъ нѣгова двора и нѣгова престолнога Града не одтераше; да є у Бечу превратна (роволуціонална) влада царствовала, кадъ є Храбовскій, кои є толико части, толико милости, и толико отлучія одъ отца и сына одъ Франца и Фердинанда, получіо и уживао, у савезъ са Кошутомъ ступіо, и на нѣгову заповѣсть на Карловце ударіо, да си Ты у чудномъ

положеню онда быо, не признаваюћи Мађарскій Министеріумъ, у Бечу, одъ куда си Ты заповѣди примати научіо, бунтовна влада будући, видећи у Храбовскомъ не командуюћега ц. кр. Генерала, него найвећега душманина, кои се не стыђаше казати, да у Аустрій съ ове стране Саве Срба нема. Царъ Твой за Те знати одъ Мађара ніе смѣо. Ты си быо у правомъ смислу рѣчи самъ себи оставлѣнъ. Шта є было наравніе, него у небыћу избранога Твога Войводе да и Ты Тебы неку владу привремено поставишъ. Єто ти Твога главнога Одбора, кога си изъ оны мужева саставіо, кое си 3-га Мая, ако и на другій конацъ изабрао. Болѣ владе у онымъ околностима себи дати ниси могао, почемъ є Мађарскій повѣреникъ Храбовскій други данъ Духова на Карловце ударіо, и прве одборце распрштіо, увукли су се у главныи одборъ некій говорльиви, и свое мнѣніе за найпаметніе држећи млади а и стари люди, кои су о єдномъ предмету по выше часова прели се тако, да су рѣдко кои у єдной сѣдници савершити могли. Збытія су се гомила, слѣдователно и послови чрезвычайно гомилали. Самолюбіе дуго ніе дало другій редъ дѣлованя завести, нити увидити, да се у ратно доба коллегіялно радити, и на край съ посломъ изићи неможе; и да ће правителствена машина, као млинъ кадъ се заспе, тећи престати, кое є и было. Паметній и проницателній членови главнога одбора, коихъ срећомъ нешто выше бѣше, увиде нагубу, коя ће неминуємо изъ овакога дѣлованя за народну стваръ слѣдовати морати, сагласе се у томъ, а и оне друге на то приволе, да се влада єдномъ лицу до пришествія Войвода преда, да се я умолимъ, владу подъ именомъ привременогъ управителя на себе пріимити; да се предмети, и тако и главній одборъ на сѣченія раздѣле, да свако сѣченіе, — политическо, судейско, полицайно, финанціял-економическо — за себе са самномъ ради и савѣштава; само у важнимъ предметима у сѣдници цѣлога одбора да се совѣштанія рже струка воена, и дипломатическа исключително мени, као ствари, кое строгу тайну изыскую, да се остане.

Кадъ самъ я овымъ начиномъ на чело Народа и нѣговы дѣла поставлѣнъ быо, и скоро три мѣсеца дана сва народна дѣла руководіо и одправляо сретале су ме многе неприлике и противности, кое є гордость, претерано честолюбіе, славолюбіе, самовольство и самолюбіе поєдины воены началника, съ єдне стране завистъ, злоба вѣрозаконска и народня; съ друге стране домаћи Мађарона, и претераны наши либералиста, коммуниста порађала и савъ грађанскіи редъ превратити неуморно трудила се. Опомени се Народе мой какви су лажни апостоли и пророцы к' Теби долазили, шта су Ты пропонѣдали, шта су Те учили, како су малу нашу войску покварили и превратили.

Єдни су хотѣли быти Войводе, други ньови Генерали, Полковници, Подполковници, Маіори, Капетани. Неки су радили за некога другога, неки за трećега Войводу; да бы они ньови Министри, ньови Савѣтницы, и високи чиновницы былі. Вѣруй ми Народе мылый! многи су на Твой рачунъ свою кесу пунили; нити су они Теби, ни Цару, ни Богу, веħъ мамони т. є. своіой кеси и свомъ трбуху служили. У Банату кваріо є и превраħао Темишварь Нѣмце, Влахе, Маħаре; у Срему Храбовскій, Житвай и компанія нѣгова Нѣмце, Шокце, Клименте и Словаке; у Бачкой они исти Закомъ, Сенткиральіомъ, Бетиомъ и множествомъ Новосадски Сенатора, Нѣмаца и Чифута. Знашъ Народе мой! врло добро, да су намъ ови унутрашни злотвори выше него Маħари шкодили, и мени выше посла и бриге задавали, него све остале наше потребе и неволѣ. Тко има уши слышати, нека слыши!

Докъ самь се я са унутреньімъ и ваиньскимъ непріятельи боріо, Тебе Народе милый одъ анархіє или безвластія чувао, и на путу законости, на путу вѣрности прама Цара и владе Аустрійске садржати Те за найважнію мою дужность држао, доħе намъ незаборавлѣный Войвода, и мени грану сунце; єрь самь се надао, да ħе онъ све бреме моє на своя леħа узети, а я одъ тешкога посла мога одахнути. Но надежда моя яко ме превари. Министеріумъ Бечкій іошъ клетога Кошута боєħи се, ниє се быо одважіо, да Войводу нашега потврди, и нѣга съ пуномъ власти изъ Италіє къ нами пошалѣ. Войвода нашъ быо є нѣму само Генералъ-Маіоръ Шупльикацъ, и на урлаубъ к' нами послатъ. Онъ отъ сабора, лане у єсенъ држанога, прими на себе само воєну команду, а све друге послове опетъ на момъ врату остави, и скупштина то тако потврди. Мени у толико само бѣше отлакшано, што самь знао, да є войнство наше у добрымъ рукама, да коєкакви ветрогонъ нѣга за своє луде и превратне намѣре выше употребити не могу, и да влада аустрійска садъ веħъ мало явніє к' нама се приклаия; а особито што ми є за рукомъ изишло найчестолюбивієга и за Те найопаснієга бунцію на лѣпъ начинъ уклонити.

Меħу тимъ Маħари оячаше; Імператоръ Фердинандъ подъ 3-мъ Октобрія п. л. прогласи ихъ за бунтовнике, Бечъ се на ново побуни, Імператоръ по другій путъ мораде оставити свой престолный градъ, и побѣħи у Оломуцъ. Два Славянина: кнезъ Виндишъ-Грецъ и банъ Єлачиħъ доħоше и узеше Бечъ, спасоше Аустрію и Династію. Царъ Фердинандъ и нѣговъ братъ Надвойвода Францъ-Карлъ отрекоше се круне и престола, и сынъ овога младый Надвойвода Францъ-Іосифъ I. прими владу, и ступи на престолъ свой праотаца. Богъ свемогуħіи, да Му да многолѣтно и на среħу свію свой Народа царствовати!! —

Єдно одъ найпрвый Нѣговы дѣла было є потврдити Србско Войводство и Патріярхать, Войводу и Патріярха! Но гле жалости. У исто време, кадъ су ове, за Народъ Сербскій преважне вѣсти по скоротечи изъ Беча стигле, стиже и изъ Панчева прежалостный гласъ, да є нашъ Войвода, изишавши на сусретъ у помоћъ намъ долазећой Браћи нашой оностранымъ Срблѣмъ, кадъ ихъ є сердечно поздравіо, капльомъ ударенъ, преставіо се.

Вѣруй ми Народе Милый! — а неимамъ узрока истину одъ Тебе затаяти — да є ово наиужасній гласъ быо, кога самь у животу момъ чуо. Я самь одма духомъ моимъ проникао, да ће нове и страшніє буре, страшнія искушенія него икада и на мене и на Тебе доћи. Я самь предвидіо, да ће Г. Георгє Стратимировићъ мою заповѣдъ преступити, изъ Беча одма доле доћи, и отомъ радити, да мене уклони, а себе Войводомъ начини. Ово безъ твоє грдне штете, безъ твоє пропасти быти небы могло; єръ бы Те посао овай съ пута законости и у станѣ Ребеліє баціо быо. Желишъ знати како? Ево како: за изабрати Войводу морале бы се Скупштина, Саборъ држати. Саборъ уредный држати се ніє могао, єръ ни четврта часть Войводовине у нашимъ рукама ніє была, а кромѣ тога свака народна скупштина была є збогъ ратнога станя одъ озго забранѣна. Саборъ дакле быо бы само частыи, а не законитый. На Сабору томъ старало се бы зато, да већина гласова на С. падне. Царъ нашъ и нѣгово Министерство таковога и тако избранога Войводу мора быти такій човекъ кога Царъ, кога Министерство као вѣрна, храбра, искусна, зрѣло познає, коме може толикій Народъ толику войску и Градове у Войводовини с' мирномъ совѣсти повѣрити; Войвода мора быти човекъ у высокомъ войничкомъ степену. Садъ ми кажи Народе мой! были Нѣгово Величество Стратимировића, кой у никаквой административной струцы ни єднога дана служіо ніє; кой ништа друго у войсци царской него Лайтнантъ, и то само годину или двіє дана быо ніє, пакъ и то давно оставіо, бы ли велимъ Нашъ премилостивыи Імператоръ нѣга, као Србскога Войводу признати и потврдити могао? — Ты бы може быти захтевао; Царъ учинити не бы могао; Ты бы се противио; Царъ бы Те за непослужна, за противника, за ребелла прогласіо, пакъ бы Те као Мађара тукао; у наймекшемъ случаю Ты бы се съ Твоимъ изборомъ предъ цѣлимъ светомъ осрамотіо. — Да є о томъ реченый Г. Стратимировићъ озбьильски све до долазка Г. Бана радіо, свѣдочи нѣговъ противъ моє заповѣди одлазакъ изъ Земуна у Карловце, гди є главный одборъ у свою мрежу уловіо, на чело нѣгово себе поставіо, коммиссіє, коє су Нѣмце, Словаке, и Чифуте по Бачкой у име Твоє глобиле,

изаслао; прокламаціє противъ мене по Народу простирао; по Бачкой тумарао, и у Жабаль неку скупштину свой повѣреника заказао. У нѣговомъ духу су наше Новине писали; мене, Твога Патріярха и Управителья и Царскогъ опуномоћеногъ Повѣреника, грдиле и црниле. У томъ духу позвани су были у Земунъ Румляни, Иржани, Митровчани, Шиђани и Панчевци; изъ коихъ є овдѣ нека конференція саставлѣна, коя ће надамномъ и Твоимъ правителствомъ быти; ово и мене контролирати, и безъ кое саизволенія ншта не бы смѣла чинити. У овомъ духу саставлѣна є она у Вѣстнику печатана и противъ Твога Народе правителства управлѣна Адреса на свѣтлога Бана кою овай у Земуну пріимити ніє хотѣо, но коя му є преко Г. Павла Риђичкогъ приватно предана, но никаква вниманія удостоєна. Іоштъ бы Ты много кое шта Народе милый имао казивати, чимъ су ови назови-родолюбцы и мене и све друге поштене и валяне чиновнике кодъ Тебе, и нашега высокога правительста и Двора омразити, и оцрнити паштили се. Све и сва ова рађена су у твое име али у нѣговъ рачунъ. Они су до тога дотерати намѣравали, да я безъ нѣгове волѣ ни у шетню изићи, нити кога къ моіой трапези позвату могу. Знай Народе тко мене и Правителство Твое, кому самь я од Тебе предпоставлѣнъ, и одъ Цара признатъ већъ ево пуну годину дана са найвећомъ ревности, любави и пожертвованѣмъ — онако нека ми Богъ даде!! — за єдину твою срећу и напредакъ предстаяо, — тко велимъ, мене и Правителство Твое понизити и оцрнити, и у зао кредитъ довести труди се тай Теби добра, Народе не само не жели, него Те убія, и каменъ Ты у торбу меће. Єръ поглеiай око Тебе кога имашъ? Тко ће те заступити? Имѣяй уши слышати да слышишъ!

Друге неволѣ, кое намъ смертъ нашега Войводе причини, єсу не манѣ важности. Да ніє было Браће наши Србіянца, паде іоштъ зимусъ Панчево. Г. Полковникъ садашный Генералъ Маєрхоферъ пише у рапорту своме изъ Панчева: „После Бога Книћанину имамо данашню побѣду благодарити“. Кромѣ ланьски Книћаниновы побѣда, Книћанинъ є разбіо Мађаре на Вршцу, и чиніо є дрктати Сегединъ. Познато є обще и то, да су браћа Србіянци іоштъ лане паническій стра Мађару задали. Зато што су они у Вршцу неколико Нѣмаца Мађарима, люте наше и царске непріятелѣ, и неколико Чифута оплачкали, непріятельи наши немогоше мировати докле ій изъ Баната и Бачке кући неоправише. Одъ онога часа пође намъ наопако. Ніє шала кадъ 8000 Србіянца отидоше, остадъ сва Моришка линія гола и непріятелю отворена! Тако исто одъ Старе Каньиже до Сомбора! Садъ наравно непріятелю дигоше се рогови, и Перцелъ садъ безъ свакога труда дође и донесе рану већъ къ паденію

склонномъ Варадину. узе безъ муке Сентомашъ, Бечей, Турію, Фелдварацъ. Надаљ, Госпођинце, Каћъ, Ковилъ, Чуругъ и Жабалъ и сва села до Вилова и Мошорина; и быо бы савъ Шайкашкій Баталіонъ заузео, да я нисамъ опетъ Книћанина са 2000 свой юнака позвао, и у Тительску позицію баціо.

Осимъ ове неприлике роди се друга не мало црна бѣда. Рукавина генералъ, кой е пређе 7. година изъ дѣйствителне службе у миру поставлѣнъ быо, буде на еданпутъ за банатскогъ Коммандирендера наименованъ. Кадъ е српска войска Банатъ одъ Мађара очистила, и ньи у Арадъ сатерала, захте му се не само у граници него и у провинціялу банатскомъ заповѣдати, и старе власти, коихъ се е народъ едва избавіо, опетъ заводити; вицишпане, солгабирове, юрассоре, кнезове, и нотароше поставляти. Мы одъ наше стране, кудъ смо допирали, морали смо на мѣсто стары мађарскій крвопія народне власти по желы народа одъ Народны Цару вѣрны людій поставляти. Одъ туда распра између мене и Генерала Рукавине кой се са старымъ своимъ цопфомъ никако растати, и поняти није могао, да аустрійскій Імператоръ није више абсолутный, неограничевный: него конституціоналный, уставный Імператоръ. Народъ се бори, и крвъ свою проліева, да се одъ мађарштине избави, а онъ му мађарштину силомъ натурує. Где мы одборъ намѣстимо, ту онъ улане шалѣ, да одборъ растераю, а солгабирова и юрассора, кнеза и нотароша поставе; коме мы као явномъ царскомъ противнику добра подъ секвестаръ метнемо томе онъ заштитно писмо дає. Мы поредъ царскога баряка и нашъ славенскій развіямъ, — и у средъ Беча вію се славенскій баряци — а онъ баца, и дере, и у блато гази. У момъ двору одъ зимусъ све еднако царскій Генерали пребываю, а Рукавина мени неда у празной градомеђской кући две три ноћи преноћити. Ты Боже знашъ, што намъ све није чинію. Чудимъ се садъ како ме е и у градъ пустіо. Тако му е Србинъ, Србскій Патріярхъ и Србска Войводовина у носу. Явно по кафанама нѣгови официри на Срблѣ вичу; и насъ ребеллима называю, и грозе се, да ће кадъ съ Мађаромъ готови буду по нами лупати. Regis ad exemplum totus componitur orbis. Чуй Народе мой! да е Рукавина одвѣтагъ твой, да се е подъ Велебитомъ родіо, да се е Владимировићъ звао, да и данасъ у Ерцеговини племе ово негда подъ Душаномъ славно существує, — но турски кланя! — Суди га садъ како знашъ. Я іоштъ много ковшта съ овымъ Господиномъ имамъ; но то оставлямъ за друго мѣсто и за друго време; само толико овде кажемъ, да е и мени и себи доста непотребна посла причиніо, као што наши у явнимъ листовима печатани дописи и нашъ архивъ свѣдоче.

Велику бригу давало ми е и то обстоятелство што се

ништа власти Войводовине у Банату препустити нiє хотѣло, развѣ оно, што є србска войска заузела, и одъ Мађара очистила, пакъ и то не све, прѣмъ да є Народъ Романскiй нама приврженiй быо, него Рукавини и нѣговомъ средоточномъ одбору и военомъ Совѣту. По овой неприлици нiє узрокъ самъ Рукавина, него и други люди, кой су се иначе за наше приятелѣ издали. Ове све борбе съ Темишваромъ рѣшило є найвыше писмо Нѣговогъ Императорскогъ величества одъ 2. Априла ове године; но нити како є Рукавина, нити како смо мы желили. Овымъ найвышимъ царскимъ указомъ будемъ я наименованъ особито опуномоћенымъ Iмператорскимъ повѣреникомъ, обаче не у цѣлой Войводовини, но само у Сремской, Бачкой и Торонталской градомеђи, и одъ Темишварске градомеђе у Вршачкомъ Дистрикту. Сва србска граница и цѣлый осталый Банатъ буде повѣренъ Г. Генералу Маєрхоферу подъ именомъ седмога Дистриктъ-Комманданта, обаче тако, да се о свачему са мномъ поразумѣти има. У колико є ово поразумѣнiє мѣста имало, дознаће се своимъ временомъ. Толико казати садъ могу, да є и у томъ партая Земунске Конференцiє тобожъ мою власть подкопати трудила се — немыслећи о томъ да крозъ то Теби и никомъ другомъ уронъ наноси.

Садъ є найновiомъ Царскомъ и министерiалномъ уредбомъ сва административна и военa влада Нѣговой Преузвышености Г. Ф. Ц. М. Заповѣднику южне Армiє Бану Єлачићу предана, слѣдователно одъ мене и Г. Генерала Маєрхофера одузета. Господину Бану придати су нови коммесари: министерiялный совѣтникъ Флукъ, и некiй Мартонфи и незнамъ iоштъ кой други. Я ништа тако срдечно не желимъ Народе милый! као да ова Господа, у коихъ руку є судба твоя по мудрости царской и министерiялнiй положена, болѣ одъ мене за Тебе се стараю, праву Твою срећу осную, Твоє желѣ одъ 1-гъ и 3-гъ Мая испуне, и Твоє грдне ране скоро исцѣле!!

Што се Бана троєдне Кралѣвине Єлачића тиче, тврдо држимъ, да поштено съ Богомъ мысли, да те у блату оставити неће, но да ће толикимъ своимъ искреногa къ Србскомъ Народу прiятелства и писменнымъ и устменнымъ изразненiяма непоколебимо вѣранъ остати, заключенiя и твога и троєдне Кралѣвине сабора юначки бранити, и да се обистине, са своимъ снагомъ настояти. Оно є такiй мужъ, о комъ се оно славногъ Римлянина рећи може: „Si fractus illabatur orbis impavidum ferient ruinae" Скрушенъ да се на нѣг' сруши свѣтъ, неустрашинка покрити ће развалине!

Подъ нѣговимъ щитомъ стећи ћешъ Ты и Твою Войводовину и Твога Войводу. Оно обистинити давно и скоро речено слово царево! — О овой другой Господи немогу Ты ништа рећи;

еръ ій непознаемъ, но надамъ се, да и они неће истину и правду погазити, велике Твое заслуге за Цара и Цѣлокупность нѣгове државе презрети, и Нѣгово Величество своимъ поступціма у лажъ терати.

Време е милый Народе, да Ты послѣднѣ Царско ручно писмо од 11-га о. м. саобштимъ, коимъ се я у дворный станъ Нѣговогъ Величества позывамъ[1].

Изъ овога найвышега писма видишъ Народе мой, да е управителство мое, кое самь съ Божіомъ помоћи преко године дана у Войводовини водіо, по повелѣнію Нѣговогъ Імператорскогъ Величества престало; да Нѣгово Величество мое слабе силе у другомъ кругу дѣланя употребити жели; да я безъ отлаганя у царскій станъ одлазити имамъ, да онде у совѣтованю о предметима, коима е Нѣгово Величество особито свое понеченіе посветило, и кой се будућности вѣрнога Му Србскога Народа и наше свете цркве тичу, участвуемъ.

Да самь и млађій и крѣпчій, а камоли што самь до полакъ седмога десетка, я бы се съ Тобомъ Народе милый, као да се повратити нећу, и као съ моимъ наймилыимъ опростіо. Вѣруй ми као да ћу садъ предъ страшный судъ ступити, да самь одъ почетка явнога мога живота, а особито одъ кадъ самь на чело Іерархіе-Србско-Романске стао, за Тебе и за свету нашу цркву, колико мы е више могуће было, искренно и вѣрно радіо. Како самь пакъ одъ ланьске године за нашу Царску Династію, за цѣлокупность Аустріе и за Тебе радіо, колико самь туге, бриге и неволѣ претрпіо, колико самь ноћи неспавао, колико самь труда поднео, колике самь жертве принео, знаде сва добромыслећа часть Народа; знаду сва Србско-Кнежевска већа и маня Господа; знаду сви они мужеви, кой су лань и ноћъ са мномъ радили, свѣдочи безъ прекословно наша народна Архива. А за мене никада славе, чести, отличія или награде какве нисамъ тражіо; Твоя слава моя е слава; Твоя честь, моя е честь; Твоя дика, моя е дика; Ты ми буди срећанъ; Ты получи крваво заслужене одъ младога и юначкога Цара нашега награде, па самъ и савршено награжденъ. При овомъ може быти послѣднѣмъ растанку неймамъ Ти ништа друго оставити, него мой изъ дубльине Срца мога извирући патріяршескій благословъ, и отеческій и искренній совѣтъ: да повредимо сачувитъ и потомкомъ Твоимъ предатъ непоколебиму у свако доба ясно засвѣдочену вѣрность Твою Цару нашемъ Францу Іосифу, и Нѣговой Пресвѣтлой кући; да вѣруешъ Нѣговой Царской бесѣди, по оной старой Твоіой пословицы: „Царска рѣчь света рѣчь“. И по оной другой: „Царска се рѣчь непориче“.

[1] Lásd az 1849 július 11-i királyi leiratot a III. k. 832. lapján a 837. szám alatt.

— Да не вѣруешъ свакоме духу, да не вѣруешъ онымъ учителѣмъ, кой бы Те са стазе вѣрности прама Твога Цара свраћали; не дай се прелаcтити, као што си се лане выше пута преварити дао. Терай онакове учитељѣ безъ трага.

Ово е мой исповѣдъ, ово све, што самъ Ти казао, сама е Божія истина, све ово доказати могу, и све се, и іоштъ выше у нашима писмама налази. Читай и ползуй се! Я одлазимъ а Ты оставешъ; буди съ Богомъ, и Богъ съ Тобомъ! Онъ Свемогућій нека Те чува одъ искушенія, и одъ свакога зла!!!

Дано у Земуну на праздникъ Св. Иліе 20. Юлія, 1849. години.

Горе поменутый мѣрно-смиренный Патріярхъ
ІОСИФЪ с. р.

Fordítása:

József, Isten kegyelméből igazhitű szerb pátriárka, karlócai érsek és a cs. kir. országokban lakó összes szláv-szerb és román nemzeteknek metropolitája, cs. és kir. apostoli Őfelségének valóságos titkos tanácsosa; a magas cs. kir. osztrák vaskoronarend I. osztályának lovagja és a szerb vajdaság ideiglenes kormányzója.

Szeretett szerb nemzetem! Íme, már tizenöt hónap elmúlott, amióta a te császárodért és felséges házáért, az osztrák monarchia egységéért, jogaidért, szeretett nemzetiségedért, szentegyházadért és szabadságodért fegyverre keltél és ezen szentségeidet a hitszegő, dühöngő, aláváló magyar ellen életrehalálra védeni megkezdted; amióta a nagy Lipót szent császári szavára építvén a te vajdaságodat, melyet a töröktől régente véreddel fölszabadítottál, megalapítottad; amióta pátriárkádat és vajdádat megválasztottad, szeretett nemzetem! Te jogaidat törvényes úton keresni és elnyerni óhajtottad; ezért küldtél engem egy nagyszámú választott küldöttséggel a császári trón elé, hogy jogaidnak és óhajaidnak jóváhagyását kikérjük, vagy elnyerjük. De sajnos, hamarább, semhogy a félúton odamenőben voltunk, Hrabowsky magyar tábornok vassal-tűzzel a te Jeruzsálemedet, a te szent helyedet megtámadta; te az istenhez imádkoztál, hogy elnyerjed a szentlélek adományát, üdvözlésednek ígéretét, s ezalatt ez az istentelen reád küld égő bombákat, nehéz ágyúgolyókat és kartácsokat, nagy és kis tűz közé fog; lemészárol öreget és ifjat; az égő házakba dobja az öreg férfiakat és nőket. Nemzetem! Te ezt a sárkányt bunkós botokkal és pusztakézzel, Isten segítségével, szégyenszemre, Péterváradra elűzted. Ettőlfogva a gonosztevő téged a törvényes útról letaszított és te jogos védelembe helyezted magadat, melyet a teremtő Isten nemcsak minden nemzet és ember, hanem

minden vadállat, minden legkisebb élőlény, féreg és hangya szívébe ojtott. Téged az ellenséges magyar teljesen ártatlanul, váratlanul, álnokul megtámadott. Te kénytelen voltál magadat megvédeni; vagy megszűnni szerbnek lenni, azaz: lemondani dicsőségedről, bátorságodról, történeti multadról, őseidről, nemzetségedről, egyházadról, császárodról, hűségedről, összes szent emlékeidről és rabja lenni a fenhéjázó, önhitt, gőgös, telhetetlen és dühöngő magyaroknak.

Szeretett nemzetem, te tudod, mikor minket a császári trón elé küldtél, senkit sem hagytam vissza Karlócán, kivéve csak negyven és néhány általad választott egyént, akiknek meghagytam bánatodat és siralmaidat meghallgatni, elintézni és a nemsokára megtartandó új nemzetgyűlésen elpanaszolni. De mikor Innsbruckból visszatértem, mit láttam, mit hallottam Karlócán, ezen istenes, szent helyen? Találtam sáncokat, bennük elhelyezett ágyúkat, harcosokat, a Dunán csajkákat, mindenütt őrséget, fegyverek csattogását, lőporos-magazinokat és más hadiszereket; katonai tábort Szenttamáson, Járeken, Perlaszon, az alibunári tábort feldúlva; a harcosok háromnegyedének nem volt fegyvere, a nemzet a legnagyobb izgalomban, bosszú után lihegett. Irtózván a véres összeütközéstől, azt találtam, hogy azon férfiak, akiket Karlócán hagytam a gyűlés számára az anyag előkészítése és gyüjtése miatt, legnagyobbrészt elszéledtek és mások foglalták el helyeiket; kik más minőségben léptek fel s maguknak bizonyos kormányzatot a főodbor neve alatt alakítottak; minden helységben hol kerületi, hol helyi odborokat, hatóságokat választott a nép, melyeknek engedelmeskedett és parancsaikat csodálatos pontossággal teljesítette. Egyszóval mindent megújhodva találtam, a visszahagyott régi állapottól mindenben meváltozva.

Ismervén téged nemzetem, Albániától egészen Orsováig, a te állhatatos és rendíthetetlen hűségedet és a századokon át üldözésektől kísérve, a Habsburg-dinasztiához való fiúi ragaszkodásodat; s tudván, hogy előbb áment mondva elpusztulsz, semhogy kegyes császárodat, Ferdinándot eláruljad és a májusi határozatokról lemondj; s tudván az én és minden hű alattvaló szomorúságára és saját szemeimmel látván Pozsonyban, Bécsben és Innsbruckban, hogy a mi jóságos Ferdinánd uralkodónk Kossuth és párthívei által cselszövések útján megcsalatott és annyira körülvétetett, hogy semmit sem tehetett Kossuth szándékai ellen, s hogy milyenek voltak, ma hála Istennek már világosan látható; s az, amit Innsbruckban jogos kérelmeinkre, könnyek között átadott óhajainkra felelt, nem jóságos, atyai és igazságszerető szívének mélységes sugallatából eredt, hanem a gonosz magyaréból, Eszterházy herceg

útján és az ottani tanácsosaiéból, beléje szuggerálván a választ. Látván végül, hogy a magyarok büszkék, önhittek és a márciusi jogtalan sikereik által és a császártól kicsikart követeléseik által elvakultak és megrészegedtek; s hogy a magyar korona alatt élő összes nemzetek, úgymint: a szerbek, horvátok, tótok, oroszok, németek, oláhok becsülés helyett megvetésben részesülnek és őket leigázni akarják, nem kételkedhettem többé, mely részhez pártoljak, a császárhoz és a mi nemzetünkhöz, vagy a magyarhoz és kit kell teljes szivemből és lelkemből követnem. Attól a pillanattól fogva, amikor hatalmas és nagyszerű lelkesedésedet láttam, egészen a tiéd lettem és a császáré, annál inkább, mert tudtam, hogy a mi édes horvát testvéreink hős bánjukkal éppúgy gondolkodnak és ugyanoda törekednek.

Ne gondold azonban, szeretett nemzetem, hogy valaha is a te politikai és katonai kormányzatodat kezembe akartam venni és vállaimra ruházni. Tudod, hogy Bécsben forradalom forradalmat követett és Kossuth addig elősegítette, amíg a mi jóságos császárunk udvarából és székesfővárosából el nem üzetett, hogy Bécsben forradalmi kormány uralkodott, mikor Hrabowsky, aki annyi megtiszteltetésben, kegyben és kitüntetésben részesült Ferenc császár és fia, Ferdinánd által, Kossuthtal szövetkezett és parancsára Karlócát megtámadta és te csodálatos helyzetbe kerültél. Nem ismervén el a magyar minisztériumot, Bécsben pedig, ahonnét te megszoktad a parancsokat kapni, forradalmi kormány lévén és Hrabowskyban nem a cs. kir. főhadparancsnokot, hanem legnagyobb ellenségedet látván, aki nem röstelte azt mondani, hogy Ausztria területén nem ismer szerbeket. A császár a magyarok miatt nem mert tudomást venni rólad. Te, a szó szorosan vett értelmében, magadra hagyattál. Mi volt természetesebb, nem lévén megválasztott vajdád, minthogy te is valamilyen ideiglenes kormányt felállíts. Ez lőn a te főbizottságod (főodbor), mely azon férfiakból alakult, akik (1848) május 15-én, bár más célzattal, választattak meg. Jobb kormányt azon körülmények között nem tudtál magadnak teremteni, s miután a magyarok bizalmiférfia, Hrabowsky, pünkösd másnapján Karlócát megtámadta és a főodbor tagjait szétkergette — ekkor a főodborba bizonyos szószátyár egyének furakodtak be és véleményeiket a legokosabbnak tartván, öregek és ifjak egyaránt, akik egy tárgyról órák hosszat annyit beszéltek, úgy, hogy ritkán tudtak egy ülésben végezni. Az események tornyosultak, következőleg a dolgok is rendkívül halmozódtak. Az önszeretet sokáig nem engedett más ügyrendet bevezetni, sem azt belátni, hogy háborús időben kollégiális úton nem lehet dolgozni és az ügyeket elintézni és hogy a közigazgatás gépezete

meg fog állani, ami be is következett. A főodbor okosabb és kiválóbb tajai, akik szerencsére többségben voltak, észrevették a veszélyt, mely irgalmatlanul ilyen cselekvés folytán a nemzeti ügyre be fog következni, efelől tanácskozván és a többieket megnyervén, megegyeztek abban, hogy a kormány egy helyettes vajda kezébe tétesssék és engem megkérjenek, hogy a kormányt, mint ideiglenes kormányzó, a vajda megérkeztéig elvállaljam; hogy az ügyek, valamint a főodbor is, osztályokra osztassék, s hogy minden osztály, a politikai, bírósági, rendőri, pénzügyi és gazdasági egyenként velem működjék és tanácskozzék, de az igen fontos ügyek közös tanácskozmányban tárgyaltassanak. A katonai és diplomatikai szakok, mint oly ügyek, melyek szigorú titoktartást kívánnak, kizárólag nekem adattak át.

Midőn én ilymódon a nemzet és ügyeinek élére állíttattam és majdnem három hónapon át az összes nemzeti ügyeket vezettem és elintéztem, sok kellemetlenség és ellenségeskedés ért, melyet a gőgös, túlzott, önhitt, dicsvágyó, akaratos és önszeretettől eltelt egyes katonai vezérek; egyrészről az irigység, egyházi és nemzeti rossz indulatok, másrészről az itteni magyaronok és a mi túlzó liberálisaink és kommunistáink okoztak és az egész polgári rendet szüntelenül felbontani igyekeztek, — emlékezz rá nemzetem, milyen hazug apostolok és jósok jöttek hozzád, mit hirdettek néked, hogyan rontották meg a mi kis seregünket. Egyesek vajdák akartak lenni, mások tábornokaik, ezredesek, alezredesek, őrnagyok, kapitányok. Némelyek másik, vagy harmadik vajdajelöltért tevékenykedtek, hogy az ő miniszterei, tanácsosai és magas tisztviselői lehessenek. Hidd el nekem, nemzetem, sokan megrakták zsebüket a te rovásodra, nem szolgáltak azok sem néked, sem a császárnak, sem az Istennek, hanem a mammonnak, azaz saját pénzeszacskójuknak és hasuknak. A Bánságban Temesvár idegenítette el tőlünk a németeket, oláhokat és magyarokat; Szerémségben Hrabowsky, Zsitvay és társai a németeket, sokácokat, klementínusokat és tótokat; Bácskában ugyanazok, Zákó, Szentkirályi, Beöthy és sok újvidéki városi tanácsossal, némettel, zsidóval. Te jól tudod, nemzetem, hogy ezek a belső gonoszok, többet ártottak nekünk, mint a magyarok és nekem több dolgot és gondot okoztak, mint az összes többi szükségletek és kellemetlenségek. Akinek füle van, hagy hallja!

Amíg én a belső és külső ellenségekkel küzdöttem és téged, szeretett nemzetem, megóvtalak az anarchiától és fejetlenségtől és a törvényes úton a császár és az osztrák kormány iránti hűségben megtartani legfontosabb kötelességemnek tartottam, megérkezett a mi felejthetetlen vajdánk és nékem fölvirradt a nap; mert azt reményltem, hogy ő összes terheimet el fogja vállalni és én nehéz munkámtól megszabadulok. De reményem-

ben nagyon csalatkoztam. A bécsi minisztérium még félvén az átkozott Kosuthtól, nem tudta magát elhatározni, hogy vajdánkat méltóságában megerősítse és őt teljhatalommal Olaszországból körünkbe küldje. A mi vajdánkban, Suplyikácban, csak a tábornokot látta és szabadságolási címen küldte hozzánk. Ő a tavaly őszkor tartott nemzetgyűléstől csak a főhadparancsnokságot fogadta el s a többi ügyeket mind rám hagyta, amit a nemzetgyűlés ilyképen jóvá is hagyott. Csak annyiban könnyebbült meg a helyzetem, amennyiben tudtam, hogy hadvezetésünk jó kezekbe került és holmi szeles ember őt bolond terveinek és forradalmi céljainak többé föl nem használhatja és az osztrák kormány most már kissé nyiltabban hajlik felénk; s hogy különösen sikerült nekem a legdicsvágyóbb és legveszedelmesebb forradalmárt szépszerével eltávolítani.

Eközben a magyarok erőhöz jutottak; Ferdinánd császár m. évi október 3-án őket lázadóknak nyilvánította, Bécsben újra forradalom ütött ki, a császár kénytelen volt másodszor székesfővárosát elhagyni és Olmützbe menekülni. Azonban két szláv egyén, Windischgrätz és Jellačić bán visszafoglalták Bécset, megmentvén Ausztriát és a dinasztiát. Ferdinánd császár és fitestvére, Ferenc Károly a trónról és koronáról lemondván, utóbbinak fia, az ifjú Ferenc József főherceg vette át az uralkodást, ősei trónjára ülve. A mindenható Isten sokáig éltesse, összes nemzeteinek boldogságára! Legelső tettei közé tartozott a szerb vajdaságot elismerni, valamint a vajdát és a pátriárkát! Azonban beköszöntött a szomorúság; ugyanezen időben, amikor ezek, a szerb nemzetre nézve felette fontos hírek futár útján leérkeztek, Pancsováról megérkezett a gyászos hír, hogy a mi vajdánk, elébe menvén a Szerbiából segítségünkre siető túloldali testvéreinknek és őket szívélyesen üdvözölve, a guta megütötte, mire kilehelte lelkét.

Hidd el nékem, szeretett nemzetem — nincsen okom az igazságot előled eltitkolni —, hogy ez volt a legrettenetesebb hír, melyet életemben hallottam. Azonnal föleszméltem, hogy reád és reám új és rettenetesebb viharok és kísértések fognak jönni, mint valaha. Előre láttam, hogy Sztratimirovits úr parancsomat meg fogja szegni, Bécsből leutazni és eltávolításomra fog törekedni, hogy vajda lehessen. Ez a te nagy károd, tönkremenésed nélkül meg nem történhetett volna, mert ez téged a törvényesség útjáról letérített és forradalomba sodort volna. Akarod-e tudni, hogy miképen? Íme: a vajdaválasztásra nemzetgyűlést kellett volna egybehívni, de a rendes nemzetgyűlés nem volt megtartható, mert a vajdaság negyedrésze sem volt birtokunkban s ezenkívül minden gyűlés a hadiállapot miatt felülről eltiltatott. A gyűlés tehát csak részleges, de nem

törvényes lehetett. Ezen a gyűlésen arra törekedtek volna, hogy a szavazatok többsége Sztratimirovits úrra essék. A mi császárunknak és minisztériumunknak azonban olyan választott vajda kell, akit a császár és minisztérium hűnek, bátornak, tapasztaltnak és érettnek ismer, akire a vajdaságban ennyi népet, ennyi katonaságot és várat nyugodt lélekkel rábízhat. Vajda csak magasrangú tiszt lehet. Mondd nemzetem, vajjon Őfelsége Sztratimirovitsot, aki semmiféle közigazgatási szakban egyetlen napot sem töltött, aki a császári hadseregben csak hadnagy volt egy-két évig és réges-régen lemondott, vajjon a mi felséges uralkodónk őt szerb vajdának elismerte és megerősítette volna-e? — te talán óhajtottad volna, de a császár ezt meg nem tehette volna; te ellenszegültél volna, a császár erre téged engedetlennek, ellenszegülőnek, lázadónak nyilvánított volna és valamint a magyart, téged is levert volna; a legenyhébb esetben választásoddal az egész világ előtt szégyent vallottál volna. Hogy ezen Sztratimirovits úr tényleg egészen a bán leérkezéséig fondorkodott, bizonyítja az én parancsom ellenére Zimonyból Karlócára való távozása, ahol a főodbort hálójába kerítette, ennek élére állott, bizottságokat küldött ki, melyek a te nevedben a németeket, tótokat és zsidókat Bácskában megzsarolta, ellenem kiáltványokat terjesztett szét a nép között, Bácskában csatangolt, és Zsablyára gyülekezésre hívta össze híveit. A mi sajtónk az ő szellemében írt; engem, a te pátriárkádat és kormányzódat és a császár teljhatalommal felruházott bizalmiférfiát, szidtak és bemocskoltak. Ilyen szellemben hívtak engem Zimonyba a rumaiak, irigiek, mitrovicaiak, sidiek és pancsovaiak, kik itt valamiféle konferenciát tartottak, mely felettem a te kormányod is lett volna, hogy engem ellenőrizzenek s mely nélkül semmit sem szabad lett volna tennem. Ilyen szellemben lőn szerkesztve a Vjesztnik című lapban kinyomatott és a nemzet kormánya ellen intézett és a bán őexcellenciájához címzett nyílt irat, melyet az Zimonyban vonakodott elfogadni és aztán Rigyicski kapitány útján magánúton neki átadatott, de figyelemre nem méltatott. Sokat kellene néked, szeretett nemzetem, még elmondanom, miképen igyekeztek ezek az úgynevezett hazafiak engem és a többi tisztességes és érdemes tisztviselőket nálad, a magas kormánynál és udvarnál gyűlöltté tenni és befeketíteni. Mindez a te nevedben lőn elkövetve, de az ő számlájára. Annyira szándékoltak menni, hogy én engedelmük nélkül még ki sem mehettem, vagy valakit házamba meg sem hívhattam volna. Tudd meg, nemzetem, hogy ki aláz meg és feketít be engem és a te kormányodat, melynek élére te állítottál és a császár által elismertettem; már egy esztendeje a legnagyobb buzgalommal, szeretettel és önfeláldozással — úgy

fizesse nekem vissza az isten — egyedül a te boldogságodra és haladásodra buzgólkodom s hogy ki akar ellenem bizalmatlanságot kelteni, ez néked, nemzetem, nemcsak nem kíván jókat, hanem téged tönkretesz és súlyos helyzetbe hoz. Hiszen nézz magad körül, kid van neked?, ki fog képviselni?, ki fog szükség esetén érted szót emelni?

Más bajaink, melyek vajdánk halála folytán támadtak, nem kevésbbé fontosak. Ha nem lettek volna a mi szerbországi testvéreink, Pancsova még a télen elveszett volna. Mayerhofer ezredes, jelenleg tábornok, írja pancsovai hadijelentésében: „Isten után Knityáninnak köszönhetjük a mai győzelmet." A tavali győzelmektől eltekintve, Knityánin szétverte a magyarokat Versecnél és Szegedet megreszkettette. Közismeretes, hogy a mi szerbiai testvéreink a magyaroknál még tavaly is pánikszerű félelmet keltettek. Azért, mert ők Versecen néhány magyarbarát németet, a mi és a császár vad ellenségeit és néhány zsidót kifosztottak, a mi ellenfeleink nem nyugodtak addig, amíg ők a Bánságból és Bácskából vissza nem küldettek. Azóta rosszra fordult a sorsunk. Nem csekélység 8000 szerbországinak eltávozása, a Maros-vonal ezáltal elhagyottá lett és nyitva állott az ellenségnek, hasonlóképen Kanizsától Zomborig. Most az ellenségnek szarvai följebb állottak és Perczel minden nehézség nélkül a már kapituláció előtt álló Pétervāradot élelmiszerrel látja el, minden erőfeszítés nélkül elfoglalja Szenttamást, Becsét, Turiát, Földvárt, Nádalját, Goszpodincet, Kátyot, Kovilt, Csurogot és Zsablyát, mind egészen Vilovóig és Mosorinig; az egész csajkás zászlóaljat is elfoglalta volna, ha nem hoztam volna vissza Knityánint 2000 emberével és a titeli állásba nem helyeztem volna.

Ezenkívül még más nagy szomorúság is ért minket. Rukavina tábornok, aki hét év előtt a tényleges szolgálat után nyugalomba küldetett, egyszerre bánsági főhadparancsnokká neveztetett ki. Amikor a szerb sereg a Bánságot az ellenségtől meg tisztította és azt Aradig űzte, sikerült neki a főparancsnokságot nemcsak a határőrvidéken, hanem a bánsági provinciális részeken is magához vonni és a régi hatóságokat, melyektől a nemzet alighogy megszabadult, ismét bevezette; alispánokat, szolgabírókat, esküdteket, községi bírókat és jegyzőket helyezett be. Mi azonban kénytelenek voltunk, ahová eljutottunk, a régi magyar vérszopó hatóságok helyébe nemzeti hatóságokat, a nemzet óhajára, felállítani, melyek császárhű egyénekből állottak. Ebből keletkezett Rukavina tábornok és köztem a viszály, aki a régi copfjától sehogysem tudott szabadulni és ahhoz alkalmazkodni, hogy az osztrák császár többé nem abszolút és korlátlan, hanem alkotmányos uralkodó. A nemzet har-

col és vérét ontja, hogy a magyaroktól megszabaduljon, ő meg a magyar igát erővel ráerőszakolja. Ahol mi odborokat állítottunk fel, oda ő ulánusokat küld, az odborok feloszlatására, hogy szolgabírókat, esküdteket, községi bírókat és jegyzőket helyezzenek el. A császár nyilt ellenfeleinek birtokait mi lefoglaltuk, ő meg védelmi levéllel látta el őket. Mi a császári zászló mellé a mi szláv zászlóinkat is kitűztük — Bécs kellő közepén is szláv zászlók lobognak —, ő pedig a mienket levéteti, ronggyá tépeti és sárba tiporja. Az én udvaromban, Zimonyban, állandóan jönnek-mennek a császári tábornokok, nékem meg Rukavina nem engedte meg, hogy a lakatlan vármegyeházán két-három éjjelt tölthessek. Te tudod, Istenem, hogy mi mindent cselekedett velünk. Csodálkozom rajta, hogy egyáltalán a várba bocsátott. Ennyire útjába állott neki a szerb, a szerb pátriárka és a szerb vajda! Tisztjei a kávéházakban nyiltan kiabáltak a szerbek ellen, minket forradalmároknak nevezve és fenyegetődzve, ha leverték a magyarokat, majd nekünk esnek. Regis ad exemplum totus componitur orbis. Tudd meg, nemzetem, hogy Rukavina a te leszármazód, a Velebit-hegység alatt született, Vladimirovitsnak hívták s ez a valaha Dusán cár alatt dicső törzs még ma is Hercegovinában él, most törökül imádkozik. Ítélj felette hát, ahogyan tudsz. De van még más egyéb dolgom is ezzel az úrral; de ezt máskorra hagyom; csak annyit mondok mostan, hogy magának is, nekem is sok fölösleges dolgot adott, amint azt a mi hírlapjaink tudósításai és a mi levéltárunk bizonyítják.

Nagy gondot okozott nekem azon körülmény is, hogy a vajdaság kormányának a Bánságban nem adatott más terület, mint az, amelyet elfoglalt és a magyaroktól megtisztított és ez sem egészen, noha az oláhok hozzánk hajlottak volt, hanem Rukavinának, központi bizottságának és a haditanácsnak. De ezen zavaros állapotnak nemcsak Rukavina az oka, hanem mások is, akik egyébiránt barátainknak adták ki magukat. Ezen viszályokat Őfelsége (1849) április 2-i iratával elintézte, de nem ahogy mi, vagy Rukavina kívánta. Ezen császári leirattal császári teljhatalmú biztossá neveztettem ki, de nem az egész vajdaságra, hanem csakis Szerémségre, Bácskára, Torontálra és Temes megye verseci járására. Az egész szerb határőrvidék és az egész Bánság többi része Mayerhofer tábornok úrra bízatott, mint a VII. katonai kerület főparancsnokára, azzal, hogy mindenben velem tartozik tanácskozni. Mennyiben ez helyén való, meglátjuk idővel. Most csak annyit mondhatok, hogy emiatt is a zimonyi pártkonferencia állítólag az én hatalmi állásomat aláásni igyekezett, nem gondolván arra, hogy ezáltal csak neked és senki másnak okoz kárt.

(56) Dr. Thim J.: Az 1848—49-iki szerb fölkelés története., III.

Most a legújabb császári és minisztériumi rendelettel az összes közigazgatási és katonai hatalom Jellačić bánra és tábornagyra, mint a déli sereg főparancsnokára, ruháztatott, tehát tőlem és Mayerhofer tábornok úrtól elvétetett. A bán őkegyelmessége mellé új biztosok adattak; Fluck miniszteri tanácsos, valami Mártonfi és nem tudom kik még. Én mit sem óhajtok olyan hőn, minthogy ezek az urak, akikre a te sorsod, a császár és a minisztérium bölcsessége révén bízatott, jobban gondoskodjanak rólad, mint én, a te igazi boldogságodat megalapítsák, május 13. és 15-i óhajaidat teljesítsék és a te rettenetes sebeidet minél előbb meggyógyítsák.

Ami pedig a három egyesült királyság bánját, Jellačićot illeti, erősen hiszem, hogy rólad becsületesen vélekedik, nem fog hagyni elveszni, hanem a szerb nemzet iránt annyiszor tanusított barátságához, amit szóval és írásban is kifejezett, rendületlenül hív marad, a te és a három egyesült királyság országgyűlési határozatait férfiasan védeni fogja és hogy azok megvalósuljanak, minden tőle telhetőt meg fog tenni. Olyan férfiú ő, akiről a híres rómaival mondhatjuk: „Si fractus illabatur orbis impavidum ferient ruinae."

Az ő védelme alatt el fogod nyerni a te vajdaságodat és vajdádat. Ezt igazolja a már régen és újabban kimondott császári szó! A többi urakról mit sem mondhatok néked, mert nem ismerem őket, de reménylem, hogy ők sem fogják az igazságot és jogot eltaposni, a császárért és összbirodalmának egységéért hozott nagy áldozataidat megvetni és Őfelségét eljárásukkal meghazudtolni.

Itt az ideje, szeretett nemzetem, hogy az utolsó, folyó hó 11-ről szóló császári köriratot veled közöljem, mellyel én Őfelsége udvarába felhívattam; ez imígyen szól: „Kedves Rajacsits pátriárka!" stb.[1]

Ebből a legfelsőbb helyen kelt kéziratból láthatod, nemzetem, hogy az én kormányzatom, melyet én Isten segedelmével egy éven át a vajdaságban vittem, a császár Őfelségének parancsára megszűnt, hogy Őfelsége az én gyönge erőimet a kormányzat más ágában óhajtja fölhasználni s hogy én haladéktalanul a császári székhelyre tartozom utazni, és ott azon tárgyakról való tanácskozásban, melyekre Őfelsége különös gondoskodását kiterjesztette s melyek a hű szerb nemzet jövőjére és szent egyházunkra vonatkoznak, résztvegyek.

Ha fiatalabb és erőteljesebb is lennék, eltekintve attól, hogy a hatvanas évek közepén járok, én, szeretett nemzetem, úgy érzem, mintha nem térnék többet vissza és legszeretettebb-

[1] Lásd az 1849. július 11-i királyi leiratot a III. kötet 832. lapján a 837. szám alatt.

jeimtől elbúcsúznék. Hidd el, valószínűleg rettenetes ítélőszék elé kerülök azért, hogy közéletem kezdetétől fogva s kiváltképen amióta a szerb-oláh egyház élére kerültem, csak érted és a mi szent egyházunkért, amennyire tőlem tellett, őszintén és híven dolgoztam. Miképen dolgoztam tavaly óta a császári dinasztiáért, az osztrák összmonarchiáért és érted, mennyi bánatot, gondot és kellemetlenséget eltűrtem, hány éjjelt töltöttem el álmatlanul, mennyit fáradoztam, azt a nemzet jobbik része tudja, tudják a szerb fejedelmség fő- és kisebb urai s mindazon férfiak, akik velem éjjel-nappal dolgoztak és bizonyítja ellentmondás nélkül a mi nemzeti levéltárunk. Én a magam részére sohasem kerestem dicsőséget, megtiszteltetést, kitüntetést, vagy jutalmat; a te dicsőséged az én dicsőségem, a te becsületed az enyém is, a te büszkeséged az enyém is. Légy boldog, nyerd el az ifjú császártól vérrel megszolgált teljes jutalmadat, ezzel teljesen meg volnék jutalmazva. Ezen, talán utolsó búcsúzás alkalmával nem nyujthatok mást, mint az én szívem mélyéből eredő pátriárkai áldásomat és atyai őszinte tanácsomat: hogy őrizd meg érintetlenül és őseid által örökölt, minden időben nyíltan tanusított rendíthetetlen hűségedet a császári ház és Ferenc József császárunk iránt; higyj a császár szavainak, a régi közmondás szerint: „A császári szó — szent szó“ és hogy „a császári szó nem vonatik vissza.“ Ne higyj minden szellemi mozgalomnak és azon tanításoknak, melyek téged a te császárod iránti hűséged útjáról el akarnak terelni, ne hagyd magadat megcsalatni, ahogyan tavaly többször becsapatni hagytad magad. Ilyem tévtanítókat űzz el magadtól, hogy nyomuk vesszen.

Ez az én vallomásom, mindez, amit néked elmondtam, színtiszta isteni igazság; mindezt igazolhatom és minden, még több is, írásainkban foglaltatik, olvasd el őket és okulj. Én elmegyek, te pedig visszamaradsz. Higyj Istenben és az Isten veled lesz! A mindenható őrizzen meg téged a kísértésektől és minden bajtól!

A pátriárka ezen proklamációját állítólag báró Proff Gotthard szerémmegyei főjegyző szerkesztette. (M. d. I. 1849. No. 6170.)

FÜGGELÉK.

1.

Rajacsits érsek híveivel tudatja a márciusi eseményeket és békés magatartásra inti őket.

Zenta városhoz intézett irat másolata. Ruvarac Demeter ajándéka.

Јосифъ Божіею Милостію православный Архі-єпіскопъ Карловачкій, и всегѡ въ Ц. Кр. Державахъ ѿбрѣтающагѡга Сл. Сербскагѡ и валахійскагѡ Народа Митрополітъ; єгѡ Сщеннѣйшагѡ Ц. Кр. и Апостоліческагѡ величества дѣйствителный тайный Совѣтникъ

Честнѣйшій Клире,
Православный Народе,
Сынови во Хрстѣ возлюблени!

За мало дана збыле су се по цѣлой Европи такѡ велике ствари, кое су чрезъ толико столѣтія за невозможне држане быле. И нашъ премилостивый Імператоръ и Краль благоѹтробнѡ є изволіо свима вѣрнымъ своимъ подданикимъ нове милости, нова права, нове слободе, подѣлити, или старе распространити, умножити. Мы ћемо скорѡ у станю быти честность ємъ вашымъ, а чрезъ васъ цѣломъ Народѹ нове ове дарове превисоке царске милость обширнѡ до знаня привести, какѡ сирѣчъ оне соборнѡ у редъ доведене и потверждене бѹдѹ. За садъ хитимо само радостне ове гласове до знаня вашега довести, да се болѣмѹ тврдѡ надате, да развитакъ новога свію подъ скиптромъ великога Аѹстрійскога Царства сѹщій Народа політ'ческога станя у миру и у стерпленю чекате, да никакѹимъ дрѹгимъ гласоношама невѣруете, да свакога рода бунціе и смутльивце ѿ себе одбіѣте.

Нашъ православный Народъ свагда и у свако време славнѡ се є ѿликовао у вѣрности и у привержености прама пресвѣтлога дома Аѹстрійскога, у покорности прама сваке свое и мірске и дѹховне власти, у точномъ издаваню свои данака прама свои земальски господара и спаія. Ово нека вамъ буде и садъ найвећа светиня, найвећа слава, дика и поносъ. Немойте повредити ове наше старе славе, ове наше прекрасне дике, кою су намъ Оцы и Праоцы наши задобили, и као найвећій и найкрасніи аманеть составили!! — Негледайте на никога! одбите ѿ себе свако искушеніе! Неслушайте никаквы дрѹгій Учителя; єръ ће васъ у зло и у напасть увући. Слушайте само гласъ вашій Архіпастыра и духовны Отаца, кои васъ нигда преварили, нигда на зло навели нису. Молите се Богѹ, да не

уђете у напасть, да Онъ преблагій окрене све на добро наше, и на добро свега рода човеческога.

Благодать Гда нашега Ісѕса Христа, и любовъ Бога и Отаца, и причастіе сѿагѡ Духа да буде са свима вама — Аминь.

Дано у Пожуну, дне 6-а Марта 1848.

Горѣпомянѕтый смиренный Архіепіскопъ и Митрополітъ
Іосифъ Раячичъ с. р.

Fordítása:

Tisztelendő klérus, igazhitű nemzet és Krisztus szeretett fiai!

Néhány nap alatt egész Európában oly nagy dolgok történtek, melyeket századokon keresztül lehetetlennek tartottak. A mi legkegyelmesebb császárunk és királyunk is összes hű alattvalóinak új kegyeket, új jogokat, új szabadságokat kegyeskedett osztogatni, illetve a régieket kiterjeszteni és öregbíteni. Nemsokára módunkban lesz a tisztelt papsággal és általa az egész nemzettel a felséges császári kegy ezen adományait részletesebben tudatni, amint ugyanis az országgyűlésen meghozattatnak és jóváhagyatnak. Most csak sietve hozzuk ezen örvendetes híreket tudomástokra, hogy jobb időkben bízzatok és a nagy osztrák császárság jogara alatt élő népek politikai fejlődését békésen, türelemmel várjátok és semmiféle más hírnököknek ne higyjetek és minden izgatót és cselszövőt utasítsatok el magatoktól.

A mi igazhitű nemzetünk mindenkor és minden időben dicséretesen tűnt ki, a felséges osztrák ház iránti hűsége és ragaszkodása, saját világi és egyházhatóságai iránti engedelmessége által és hogy földesurainak pontosan megfizette a járandóságot. Ez legyen a ti legszentebb ügyetek, legnagyobb erényetek és büszkeségtek most is. Ne sértsétek meg ezt a mi régi erényünket, ezt a mi fényes büszkeségünket, melyet apáink és őseink kiérdemeltek és mint legnagyobb és legszebb szent ereklyét ránk hagytak! Senkire se tekintsetek! Utasítsatok el magatoktól minden kísértést! Ne hallgassatok semmiféle más oktatókra, mert csak bajba sodornak és bukástokat okoznák. Csakis főpásztoraitokra és lelki atyáitokra hallgassatok, akik titeket sohasem vezettek félre és sodortak bajba. Imádkozzatok Istenhez, nehogy tönkremenjetek, hogy ő, a jóságos, mindent javunkra fordítson és az emberiség minden népének javára.

Áldott legyen a mi urunk, Jézus Krisztus, az atyaisten és a szentlélek legyen valamennyitekkel.

2.

Zágráb, 1848 március 31.

Bán Mátyás szerbiai emisszáriusnak Knityánin államtanácsoshoz intézett levele, melyben a Jellačić bánnal folytatott értekezlet eredményét megírja.

Másolata Bán Mátyás hagyatékában, 1848. 5. szám alatt és Slovinac, 1879. évf., 16. szám.

Кад смо ја и г. Гај све удесили овај ме одведе бану Јелачићу. Бан ме врло лијепо прими, упита шта мисли српски кнез о садашњим српским догађајима, и шта намјерава Србија да ради. Ја му одговорим да је сва будућност Србије на Балканском полуострву, а догађаји у Аустрији да се је само посредно тичу. Кнезу је много стало до тога да Мађари не погазе Троједну Краљевину, јер би тад и Србија дошла у опасност, па је за то наумио употребити сав свој уплив код Србаља у овој краљевини као и у Угарској да скоче на обрану заједно са Хрватима ако би Мађари на њих ударили, и против царског престола штогод предузимали. — Бан ми на то стисне срдачно руку и одговори: ,,Господине, ви сте ми добар вјесник; политика је кнежева према околностима спасоносно за наш народ. Ја још не знам докле ће Мађари ићи; али мрка капа рђава прилика, па се бојим да не дође до сукоба између нас и њих. У томе случају ваља нам се на царски дом ослонити, јер то је дужност моја, а и сами немамо довољно средстава, па ћемо лакше и на се повући под барјаком легитимности.“ — Ја му на то одговорим: ..Србија и Хрватска у намјерама као у средствима су потпуно сложне, а о томе ће Вашу Преузвишеност још боље увјерити писмо г. Митрополита Рајачића, које имам част изручити Вам. Из њега ћете увидјети да се из Србије ради на уједињењу свију делова Троједне Краљевине, и на савезу угарских Србаља с њоме; а ако би до рата дошло Србија обећава оружану помоћ уз неке услове, које би Ваша Преузвишеност имала да уважи.“ — Бан отвори Митрополитово писмо, и прочитавши га весело рече ми: ,,А ма ово је красно! Ја ћу одма послати моје одасланике и г. Митрополиту у Карловцима, и Свијетломе Кнезу у Београду; само изволите ми казати о којима сте напоменули.“ — Ја му на то пружим писмо г. Гарашанина. Бан га прочита, дубоко се замисли, па рече: ,,Овдје се предвиђају неке евентуалности у Турској. Далеко од тога да би им био противан, ја сам им наклоњен душом и срцем. Али кад би те евентуалности сада наступиле, сувише би се општи положај заплео, па мислим да би згодније било чекати док не будемо са свим начисто са Мађарима.“ — ,,Тако

се у Београду мисли, одговорим али то ни мало не смета да се већ сада споразумијемо бар у главним тачкама.“ — Против тога немам ништа, рече он, па ће се моји посланици и о томе споразумијети у Београду. — Још смо се разговарали о моме даљем путовању по Далмацији и у Црнугору, о спремању Мађара, и свијетској кризи, и осталом, па смо се најљубазније разишли.

Fordítása·

Amikor én és Gáj mindent elvégeztünk, ő engem Jellačić bánhoz elvezetett. A bán engem igen szívesen fogadott s azt kérdezte, hogy mi a véleménye a szerb fejedelemnek a mostani szerb eseményekről és mit szándékozik Szerbia tenni. Erre azt feleltem, hogy Szerbia egész jövője a Balkán-félszigeten fekszik és az ausztriai események csak közvetve érdeklik. A szerb fejedelem nagy érdeke, hogy a magyarok a három egyesült királyságot le ne igázzák, mert akkor Szerbia is veszélyeztetve lenne és ezért szándéka a hármas királyságban mint a Magyarországon lakó szerbeknél összes befolyását arra felhasználni, hogy keljenek fel a horvátokkal együtt védelemre a magyarok ellen, ha ezek őket megtámadnák és a császári trón ellen akarnának valamit tenni. A bán erre szívélyesen megszorította a kezemet és mondá: „Uram, ön nekem jó hírt hozott, a fejedelem politikája ránk nézve a körülményekhez képest nemzetünkre nézve megmentő; én még nem tudom, hogy meddig mennek a magyarok, de sötét felhők tornyosulnak és attól tartok, köztünk összeütközésre kerül. Ebben az esetben a császári házra kell támaszkodnunk, mert ez nékem kötelességem, aztán nekünk nincsen is elegendő hadiszerünk és könyebben vonhatjuk meg magunkat a legitimitás zászlója alatt.“ Erre azt feleltem néki: „Szerbia és Horvátország a célok és eszközök tekintetében teljesen egyek, amiről még inkább meg fogja győzni excellenciádat Rajacsits érsek levele, melyet van szerencsém Önnek kézbesíteni. Belőle megláthatja, hogy Szerbia a három királyság összes részeinek egységesítésén fáradozik és a magyarországi szerbeknek vele való szövetségén; amennyiben harcra kerülne a sor, Szerbia bizonyos föltételek alatt fegyveres segítséget felajánl, melyeket kegyelmességednek kell mérlegelni.“ A bán most Rajacsits metropolita levelét fölnyitván s azt elolvasva, vígan mondá: „Hiszen ez nagyszerű! Azonnal el fogom küldeni küldötteimet a metropolitához Karlócára és a fejedelem ő felségéhez Belgrádba; beszéljen arról amiket megemlített. Erre átadtam Garasanin levelét, melyet a bán elolvasott s nagyon elgondolkozva mondá: „Ebben a levélben bizonyos törökországi eshetőségek bekövetkezéséről van szó. Távolról sem mondok ezeknek ellen, sőt testemből-lelkemből hozzájárul-

nék. De ha ezek az eshetőségek most bekövetkeznének, az általános helyzet felette összegabalyodnék; azt hiszem, jobb volna addig várni, amíg a magyarokkal nem jutottunk tisztába."

„Így vélekednek Belgrádban is" — feleltem — „de ez legkevésbbé sem állja útját annak, hogy már most, legalább a főbb pontokban meg ne egyezzünk." „Ez ellen nincsen kifogásom" — mondá — „küldötteim majd ezirant is értekezhetnek Belgrádban". Ezután az én dalmáciai és crnagorai további utazásaimról beszélgettünk, a magyarok készülődéséről, a világkrízisről egymásról s aztán a legszívélyesebben váltunk el.

Bán Mátyás, a szerb kormány bizalmas kiküldöttje, első proklamációjában a vajdaság megteremtését hirdette és a horvát szövetséget és második proklamációjában Dalmáciának Horvátországgal való egyesítését. Figyelembe veendő a II. k. 23. és különösen a 25. számú irata. Sajnálattal kell fölemlítenem, hogy sem Garasanin Ilyésnek, sem Rajacsits érseknek Jellačić bánhoz intézett fontos leveleit nem sikerült felkutatnom.

3.

Pétervárad, 1848 április 13.

Hrabowsky főhadparancsnoknak a gradiskai 8. határőrvidéki ezredhez intézett rendeletéből a teendő kedvezmények tárgyában.

Eredeti rendelet. Kr. A.; Act d. Gen. Kommando Agram. (XIII. Corps.)

Präsid. 239—240./1848.

Das Kriegs-Ministerium hat mit hohen Erlass vom 7. dieses No. 1109. und No. 54. folgendes herabzugeben befunden: „Die treue und tapfere Grenzbevölkerung wird wohl überzeugt sein, dass unser a. g. Monarch ihnen jene Begünstigungen nicht versagen wird, welcher sich ihre Nachbaren im Provincialgebiethe erfreuen, dass aber derlei *das ganze System umändernde Reformen* wohl nicht binnen wenigen Tagen geschehen können, sondern, wenn sie gedeihen sollen, für alle Verhältnisse gehörig eingerichtet werden müssen, wobei indessen bemerkt werden muss, dass die Grenzer auch bisher weit günstiger gestellt waren, als es mit den Provincial-Unterthanen der Fall war, welche ausser der sehr starken herrschaftlichen Roboth auch noch fortbestehende Comitats- und Gemeinde-Robothen leisten mussten, und es daher wohl nicht die Absicht der Militär-Grenz-Bevölkerung sein kann, ihrem ehrenvollen Kriegerstande zu entsagen und in Comitats-Bauern verwandelt zu werden, und dadurch alle die Begünstigungen zu verlieren, die sie unter der Militär-Administration denn doch unter allen Umständen und Calamitäten so reichlich geniessen.

Wenn indessen aus früheren Zeiten herrührende Vorschriften wirklich auf dem Grenzer drückend lasten, so müssen sie unter den jetzigen Verhältnissen zeitgemäss zu beseitigen getrachtet werden, so wird die Umwandlung der ärarischen Arbeitsschuldigkeit in eine mässige und billige Hutweide-Taxe keinem Anstand unterliegen, und es wird die Brigade und das Regiment verantwortlich gemacht, bis zur Regelung dieses Gegenstandes, mit der Commandirung auf die ärarische Arbeit, möglichst inne zu halten.

Ebenso unterliegt es keinem Anstand, dass in der Forstadministration die Schonungs-Massregeln, soweit es nur immer die Erhaltung des Fortbestandes gestattet ,— gemässigt werden.

Hrabowsky erre ideiglenesen az erdei szabad legeltetést megengedte s kijelentette, hogy a béke és rend fenntartása céljából kész egyéb ideiglenes engedményeket megadni.

4.

Buda, 1848 május 1.

István főherceg-nádornak, Ferenc Károly főherceghez intézett levele, melyben vele a horvát és szerb eseményeket s a magyar kormány ellenintézkedéseit tudatja.

Wien. St. A.; K. A. G. A. Karton 15. Briefe des Erzherzog Stephan an Erzherzog Franz Karl.

Ofen, den 1. Mai 1848.

Lieber Franz! In einer für Ungarn, ja ich möchte sagen, für die ganze Monarchie wichtigen Angelegenheit, richte ich diese Zeilen an Dich, mit der Bitte: sie mit Deiner gewohnten Güte und Berücksichtigung aller Verhältnisse aufnehmen zu wollen. Ich weiss, dass Baron Eötvös im Auftrage des Ministeriums bei Dir in Wien eine Audienz erhielt, worin er Rapport über die Übergriffe des Banus erstattete, die von Tag zu Tag zunehmen. Während Eötvös's Abwesenheit sind aber noch ärgere Details gekommen, denn nicht nur das Jellachich ohne den Palatin das Standrecht publizirte (u. z. ausdrücklich gegen die Magyaronen), so forderte auch mittelst *illirischer* Proclamation mit seiner Unterschrift das Volk zur Erhebung und Erinnerung seiner Freiheit gegen Ungarn auf, — er beauftragte sogar mit illirischen Rundschreiben alle *Behörden*, sogar die *slavonischen*, nur ihm zu folgen, nicht den ungarischen Vorgesetzten, und bei ihrer eigenen Verantwortung, nur mit ihm zu korrespondiren; — er erwähnt sogar in seinem Volksaufrufe *aller serbischen Stämme*, und eines allenfalls sich bildenden

grossen Reiches, — unter welcher Krone? — das wird nicht ausgedrückt! Das sind nun Prozeduren, die meiner Auffassung nach Seine Majestät unmöglich dulden kann, bei dem Krönungseide, den er Ungarn geschworen hat, auch nie dulden wird; besonders da er mit der Berufung auf die neuhergebrachten Gesetze ein leichtes Spiel hat! Ich hatte auf das Ansuchen der Minister heute eine sehr lange Konferenz mit ihnen, es wurde mit der Bitte: um den Erlass zweier Handbilette, — an den Banus und an den Palatin geschlossen,[1] — worin in einem die Aufrechterhaltung der Gesetze angeordnet, in dem andern ich aufgefordert werde, nöthigenfalles einen königlichen Kommissär zur Herstellung der Ruhe in Kroazien zu ernennen. Die ursprünglichen Handbillet-Entwürfe waren sehr scharf und manch schroffe Stellen darin enthalten. Seine Majestät sollte Alles bisher geschehene dem Banus rügen u. s. w. — ich vermochte die Herrn aber Alles derartige zu streichen, und es entstunden zwei glimpfliche Handbillet-Entwürfe, die ich Dir sub 1 et 2 vorlege, und die grösstenteils annehmbar sein dürften, und nur aus den letzten Landtagsgesetzen fliessen. — Bei den in Ungarn statthabenden Unruhen bringt das serbische Volk nicht unserem Kaiser, dem Cara-Georgevics, Fürst von Serbien als präsumtiven *König des neu zu errichtenden Reiches* ein Lebehoch — eine Warnung, dass die illirischen Tendenzen nicht zu sehr gestachelt werden! Wahr ist es, dass die Ungarn sich diess grösstenteils vorzuwerfen haben, omnis actio habet suam reactionem, aber wie gesagt, wegen Kroazien muss man auf dem gesetzlichen Wege bleiben, — denn nur im Gesetze ist Stärke! besonders in jetziger Zeit! Graf Ludwig Batthyány und ich sind gebeten worden, diese Handbillets höchsten Orts zu erwirken — ich hielt es aber für meine Pflicht in dieser bewegten Zeit, wo jede Stunde neue Nachrichten bringt, das Land nur im äussersten Nothfalle oder falls man mir von Wien aus zur Berathung befiehlt, zu verlassen, und lasse Grafen Batthyány allein reisen. Er geht morgen den 2-ten Mai mit dem Dampfschiffe hinauf, kommt den 3-ten mittags in Wien an, und wird da bei Dir um eine Audienz und um Erwirkung der Handbilette bitten. — Ein 3-tes bringt er mit, was ich ebenfalls sub 3 hier beilege, und was ich ungeheuer castrirt habe, gegen dem, was sie beschlossen hatten. So wären Seiner Majestät Rechte nicht geschmälert, und dem Kriegsministerium ein gesetzlicher Wirkungskreis gegeben, den nicht zu überschreiten, — dann Mészáros' Sache wäre, der parenthesim gesagt, bald von Seiner Majestät zu ermächtigen wäre, nach Ungarn abzugehen, —

[1] Lásd a 89. és 91. számú iratokat a II. k. 181. és 182. lapjain.

denn ich habe Briefe von ihm gelesen, die mich als Soldat innig gefreut und überzeugt haben, dass er das beste remedium sein wird, allenfälligen Übergriffen des übrigen Ministeriums *kräftigst* entgegen zu wirken! Der 3-te Erlass müsste *viermal* ergehen an das Ofner, Peterwardeiner, Temesvárer und Agramer Generalkommando!

In Ungarn sieht es fast überall sehr trüb aus, Bauernunruhen, Mord und Todschlag sind tägliche Nachrichten; ich kann nicht läugnen, dass in dieser Beziehung das Ministerium Alles thut, um Ordnung und Ruhe zu erhalten; aber der Umstand ist uns sehr nachtheilig, dass jetzt so *wenig Truppen* im Lande sind! Kann uns da auf eine oder die andere Art geholfen werden, bitte ich flehentlich darum, — sollte es in Ungarn zum Äussersten kommen, so ist es auch schon desswegen sehr gut, wenn ich Kraft in Händen habe, um selbst gegen jedwede Attaque auftreten, und meines Königs Rechte schützen zu können! Ich glaube Dir einen Dienst zu erweisen, dass ich dich auf *Batthyánys Ankunft* präparire und Dir estaffetaliter die 3 Entwürfe vorausschicke, um sie vielleicht früher prüfen, darüber konferiren, und mit Dir in Klarem sein zu können, — wenigstens wenn ich Dich nach mir beurtheile, nur ist es immer in solchen Fällen angenehm, wenn mir die Katze nicht im Sacke versteckt wird! Meinen herzlichen Glückwunsch zu der Liebe, mit der Dich das Volk mit Recht umgibt, zu der höchst liberalen, wahrhaft kaiserlichen Konstitution! Die Nachrichten aus Galizien hingegen haben mich sehr betrübt, — Gott gebe, dass dort die Ruhe bald wieder hergestellt werde, Italiens Feinde bald wieder das Land verlassen, und Radetzky's siegreichen Waffen weichen!...

Mich Sophie zu Füssen legend, Dich in Gedanken herzlich umarmend, — Dein treuer Vetter und Freund Stephan.

5.

Buda, 1848 május 15.

István főherceg-nádornak, Ferenc Károly főherceghez intézett levele, melyben a nagyszerb aspirációkat és Jellačić bán túlkapásait tudatja.

Wien. St. A.; K. A. G. A. Karton 15.

Ofen, den 15. Mai 1848.

Lieber Franz! Beigeschlossen sende ich Dir die Abschrift ·/. eines Berichtes des Kommandirenden Slavoniens FML. Br. Hrabowsky aus Peterwardein,[1] den er heute mittelst Estafette

[1] Lásd a 108. számú iratot a II. k. 217. lapján.

an mich und respektive das ung. Ministerium absandte. Ich gab ihn unter Einem den Ministern zur Verhandlung, und glaube, dass er Dir auch von grossem Interesse sein wird.

Die Befürchtungen, die mehrmals ausgesprochen wurden, dass die Bewegungen in Kroazien und Slavonien, dann in Unterungarn nicht bloss *antimagyarisch*, sondern auch *antiösterreichisch* seien, werden dadurch nur noch kräftiger belegt, die Läute träumen von einem grossen serwischen Reiche, das unabhängig, Bosnien und Servien noch zu unsern Ländern vereinigen würde. Erzbischoff Rajacsich in Karlowitz ward schon gezwungen die serbische Nationalfahne von seinem Palais wehen zu lassen, obschon er sich lange sträubte und der Ausbruch einer Revoluzion ist unten kaum zu vermeiden! Das ungarische Ministerium schreitet nun mehr gegen den Ban sehr kräftig ein — er hat übrigens auch wirklich seinen Wirkungskreis auf das Entschiedenste überschritten, in Kroazien Standrecht publiziert, was von jeher nur dem Palatin zustand, sodann gegen Vergehen, die *im Gesetze kein Standrecht* zulassen, alle Ämter nur sich untergeordnet, ja sogar Slavonien und Fiume, was lediglich an Ungarn angewiesen war, beauftragt, dem Statthalter und Ministerium nicht mehr zu folgen, da er alle Vollmachten des Kaisers in Händen habe, — endlich Obergespäne in 3 Komitate ernannt, was dem Banus nie zustand. Das Ministerium forderte FML. Baron Hrabowsky auf: als königlichen Kommissär nach Kroazien und Slavonien zu gehen, und falls alle diese Schritte des Banus sich konstatiren lassen sollten, und der ihn begleitende königl. Fiscus es für nöthig und gesetzlich erachtet, den Ban in Untersuchung ziehen. Gewiss ist es, dass unparteiisch genommen, in Vielen die wachende Nemesis über Ungarn hereingebrochen ist, — aber anderseits verkennt der Ban komplett seinen Wirkungskreis, und hat sich so von dem gesetzlichen Wege entfernt, dass er nicht mehr ins Geleis kommen dürfte. Man sagt: er wäre schon in Wien, oder käme nächstens hin, um zu resigniren, — bei dem, was bisher geschehen (da bisher das ung. Ministerium wirklich mit Mässigung vorgegangen) dürfte es nicht zu vermeiden sein, — nur so wäre es vielleicht noch möglich die Ruhe herzustellen.

Die Aufregung in Ofen und Pest wegen der unglücklichen Katzenmusik und der damit verbundenen blutigen Katastrophe, ist noch fortwährend furchtbar gross. Alles deutet nach Wien und sagt: Konnte man Fiquelmont, Milde, dem Leseverein u. s. w. so grossartige Katzenmusiken ungestraft bringen, ja sogar einen Minister zum Abtreten zwingen, warum dürfte das nicht hier sein, wo hitzigeres Blut in den Adern wallt. Wie Dir bekannt, sollten die betheiligten Offiziere vor ein öffentliches

Civil- und Militärgericht gestellt werden, — ich bestund darauf, dass hier nur ein *Kriegsgericht* entscheiden könne, nach alter Form, aber die Vorerhebung und Zeugenverhör wurden zur Beruhigung der Gemüther vom Ministerium auf seine Verantwortung (denn ich unterschrieb es ihm nicht) öffentlich eingeleitet, und dabei die Mannschaft und die 3 betheiligten Offiziere, auch vorgeladen, sie erschienen zweimal, dann aber begehrten sie, um keinen Insulten ausgesetzt zu werden, schriftlich ihre Erklärungen abgeben zu können, oder das Ministerium solle warten, bis der Kriegsminister Mészáros ankommen würde, an dem das Militär gewiss eine grosse Stütze finden wird. Ich hielt auch hierüber Ministerrath, hatte grosse Kämpfe zu bestehen, endlich bekam ich einen Tag — den heutigen Tag — Galgenfrist, und es dürfte der schriftliche Weg gewählt werden. Geschieht dies nicht, so entsteht eine solche Aufregung bei der Truppe, die kaum zu dämpfen sein dürfte!

Den Brief zu schliessen, ohne Dir zu dem Betragen Deines Sohnes Franz meinen herzlichsten, meinen aufrichtigsten Glückwunsch zu sagen, ist mir unmöglich, es muss die Nachricht von Sct. Luccia Euer Elternherz mit Recht und Stolz erfüllt haben, besonders wenn das Lob aus dem Munde des Helden-Veteranen Feldmarschall Radeczky kömmt!

Gott gebe, dass der Krieg daselbst bald zu unserm Vortheil beendigt werde! Gott gebe uns überhaupt bessere Zeiten. — Dein treuer Freund und Vetter Stephan.

6.

Budapest, 1848 május 30.

Szemere belügyminiszter Hrabowsky szlavón-szerémségi főhadparancsnokhoz intézett levele a határőröknek adandó kedvezmények tárgyában.

Wien. Kr. A.; Acten des Generalkommando in Agram. (XIII. Corps, 1.) Péterváradra 1848 június 10 én érkezett.

183/1848.

Úgy hivén, miképen főhadikormányzó úr zágrábi útját sietve fogja bevégezni, e soraimat egyenesen Péterváradra küldöm.

S miután jeles felhívásából, mit a horvát és szlavóniai határőrökhöz intézett, azt látom, hogy sorsuk javítására nézve az engedményeket megígérni sietett, mind a politica, mind a méltányosság szükségessé tette ugyanazokról a *bánáti* határőröket és *csajkás* kerületet is sietve biztosítani.

Erészben a bécsi haditanács velünk közlött régibb tervezetének nyomán, némi pontokat megállapítván, azoknak *csak a bánáti határőrség* és *csajkás* kerületre nézve leendő kivitelével Csernovics Péter királyi biztos urat bízzuk meg, mely pontokat főhadi kormányzó úrral ide mellékelve azért közlünk, hogy eszerint a bánáti és a többi határőröknek adandó engedményekre nézve összhangzás legyen. Minden esetre méltóztassék a horvát és szlavóniai határőrök viszonyainak javító rendezésével nem késni. Méltóztassék együtt értekezni biztosi feladatuknak ez ágára nézve. Bölcs belátására alapítjuk minden reményünket. Tekintélye és erélye biztosít a sükerről, mely egyképen kívánatos a haza és király javának érdekében.

7.

Budapest, 1848 május 30.

Szemere belügyminiszter rendelete Csernovics kir. biztoshoz a végvidéki ezredeknek és a csajkás zászlóaljnak adandó engedmények iránt.

Másolat. Wien. Kr. A.; Acten des Gen. Kommando Agram. (XIII. Corps. 1.)

Csernovits Péter temesi főispán és királyi biztos úrnak. 1, 2, 3, 4.

V. Különösen gondjaiba ajánltatnak Önnek a bánáti határőrség és a csajkás kerület, érdekében állván a kormánynak, hogy a törvény és a hűség ösvényén megtartassanak azok, kiket a haza, védeiképen nevelt fel és táplált. Erre vonatkozólag:

a) Zimonyban a kövezet, a farakhely, a mérleg és véka, az italmérés, a pióca és halászat, a juh és kecske legeltetési jog s több efféle, mely eddig bérbe volt adva, a legújabb mozgalmak közepette tettleg és ideiglenesen felfüggesztetik. Ez által a város jövedelme 10.000 p. frttal kevesbedett és ha a szándék szerint az italmérésből bejönni szokott 4200 p. forint a község lakósaira leendő kivetés által megtéríttetnék is, mégis oly nagy hiány marad, mi szükségessé teszi, hogy eziránt a város képviselői és *népe* meghallgattatván, ennek véleménye szerint, de végképpen, mondhassa ki Ön a fölebb elősorolt jövedelem nemeinek megszüntetését.

b) ha igazságosnak, hasznosnak tapasztalandja, egyéb határőri városokban is megrendelhetni, hogy a kövezet és hídvám a nem helybeliekre nézve felényire leszállíttassék, a helybeliekre nézve pedig egészen megszüntessék.

c) A határőrségi városok vagy szabad községek, mint az iparnak és kereskedésnek székhelyei szabadabb szerkezetet kívánván és bírván meg, az illető városok népküldötteivel s az eddigi elöljárókkal tegye Ön magát értekezésbe és eszközölje, hogy az ottani sajátságos körülmények szerint, de mindenesetre az 1848 : XXIII. és XXIV. t.-cz. rendeleteinek szellemében, választassanak a tisztviselők és képviselők.

Egyébiránt a határőrség polgári szerkezetének megállapítása az 1848 : V. t.-cz. szerint a törvényhozás közé tartozván, mindenféle polgári viszonyokra s törvénykezésre vonatkozólag hallgassa ki a bánáti határvidék és csajkás kerület lakósait egyrészről, másrészről azokat, kik mind az ottan divatozó, mind a magyar törvénykezésben jártosak és a nép életét ismerik, készítsen javaslatot, mely a kormány által előterjesztendő javaslatnak alapul és anyagul szolgálhasson.

Egyszersmind szíveskedjék nekem kijelölni *több* olyan egyént a határvidékről, és pedig etekintetben a szlavóniai és horvát határvidékek egyéneire is kiterjeszkedhetik, kiket tanácsnok és titkárképen fognék alkalmaztatni. Ha magyarul nem tudnak is, csak a német nyelvet és a határvidék igaz érdekeit és szükségeit értsék.

d) Jelentse ki, hogy a határvidék és csajkás kerület tagjaiból is fognak választatni azok, kik ennekutána a hadügyminiszter által felállítandó bíróságba és tanácsba alkalmaztatnak, mely a bécsi hadi tanács által eddig gyakorlott hatóság szerint fog az összes határőrvidéki ügyekben hozni határozatokat és ítéleteket. Ezen kívül különös felhívást intéz a határvidék és csajkáskerület bajnokaihoz, mintegy a következő értelemben:

„Felséges királyunk és az ország rendei közös akarattal alkották a törvényeket, melyek a népnek új jogokat és kedvezményeket biztosítottak.

A törvényhozás nagylelkűsége megszüntette a kiváltságokat, melyekkel egyik osztály bírt a másik felett. A király és a haza szolgálatának terhét most már egyenlően viseli, a nemes és nem nemes egyaránt adózik, egyaránt hordja a közterheket, egyenlően alá van vetve a törvény súlyának s birtoka mindenkinek egyenlően szabad, miután az úrbéri föld, a robot és dézsma alól örök időkre felmentetett.

E nagylelkűsége a törvényhozásnak örömmel töltse be a nép millióinak lelkét, mely magát egyszerre nemcsak szabadnak, hanem szabad birtokosnak is érezte.

A törvényhozás atyai figyelme kiterjedt a határvidék bajnok népeire is, mely századok óta szolgál magának dicsőségére, a királynak és hazának javára. Elhatározta, hogy ennek

katonai szerkezete, mely a birodalomnak erős pajzs volt keletfelé, kiméletesen módosíttassék, de mindenesetre a személyes és birtokszabadságnak áldásaiban szinte teljes mértékkel részesíttessék. Elhatározta, hogy e bajnok és bátor népnek a szabadsággal együtt biztosítja nyelvét és vallását is, mely két szent köteléknél fogva a határőrség kedves családjához és imádott istenéhez kapcsoltatik.

Az intézkedések meg vannak téve, hogy a határőrség sorsának javítására nézve a szabadság, a nemzetiség és szabad vallásgyakorlat alapján határőri férfiak által terv dolgoztassék ki. De addig is, míg a törvényhozás által megállapíttathatnék, íme Ő Felsége kegyelmes apostoli királyunk nevében, a nádor s királyi helytartó és a minisztérium meghagyásából ünnepélyesen kijelentem és a határőrség bajnok népének tudtára adom, hogy e mai naptól fogva

1-ször. Minden háznép azon földnek, melyet bír, szabad és örökös tulajdonosa.

2-szor. Minden robot, mely a föld után eddig a kincstárt földesúri tartozásképen illette, ezennel elengedtetik örökre.

Ami az utakra és hidakra és tisztán községi (de nem katonai) szükségekre megkívántató közmunkákat illeti, ez most mindjárt szabályoztatik, kijelentvén, hogy amidőn a törvényhozás a közmunkát szabályozni fogja, a határőrvidéken sem lesz az több, mint az ország egyéb vidékein.

3-szor. A szabad költözködés elve kimondatik és a hadügyminiszter által kiadandó rendelet által az csak annyiban fog szabályoztatni, amennyiben azt a rend és a katonai szerkezet tekintete okvetlenül megkívánja.

4. Kereskedésre, iparra, mesterségre, tudományra, művészetre adni magát mindenkinek szabad s e szándékában gátolni senkit sem lehet.

5. Az erdőbeli legelőkre nézve több kérelmek adatván be, azt tüstént meg fogom vizsgálni, és ahol az erdőnek, a státus e kincsének fenntartása nem tiltja, az erdőbeli legeltetést a kiadandó szabályok szerint, azonnal megengedem.

6. A sóra nézve pedig, íme ezennel ígérem a kormány nevében, hogy a legközelebbi országgyűlésen, hol követeik jelen lesznek, és a határvidék kívánatait előadandják, a só ára országszerte lehetőleg le fog szállíttatni.

Mindezek csak zsengéi azon szabadságnak és áldásnak, mely reátok bővebb mértékben fog árasztatni. A király és a haza tudja becsülni a bajnoki érdemeket. Vallástokhoz és nyelvetekhez még azt adja, amivel nem bírtatok eddig, a szabadságot és tökéletesen boldogok lesztek.

A király és haza nem vár mást tőletek, mint hűséget és engedelmességet, és becsületes közremunkálkodást azon közhaza megtartásában, melyet elődeitek, századokon keresztül ontott vérrel oltalmaztak meg. Midőn a haza szabadsággal ajándékozza meg bajnokait, még inkább számot tarthat azoknak hűséges karjaira.

Én azt kiáltom: éljenek a hű és becsületes határőrök; veletek együtt kiáltom: éljen a király, éljen a törvényhozás, mely a földnépet szabaddá tette, és éljen a közhaza térein a testvéri béke és egyetértés minden vallású és nyelvű népek közt!

NB. Amennyiben b. Hrabowsky János lovassági vezér és királyi biztos úr a horvát és szlavóniai határvidékre nézve más előkészítő lépéseket tőn, összehangzás kedvéért is, tegye ön magát vele tanácskozó értekezésbe, hogy intézkedéseikben, ott hol reá nincs ok, külömbség és eltérés ne találtassék. B. Jóvits nyug. vezérőrnagy úr a hadügyminiszter által a királyi biztossághoz fog küldetni, kinek bő tárgyismeretéből és rendíthetlen hazafiságától a haza sokat és jeleset vár.

Kívánatos volna pontos adatok nyomán mielőbb arról is értesíttetnem, vajjon ha a bánáti és csajkás kerületben háznépenként 20—25 font só adatnék, mennyire menne ez, és mennyire menne, ha e jótékonyság a szlavóniai és horvátországi határőrvidékre is kiterjesztetnék, aminthogy külömbséget tenni nem lenne tanácsos. Ezt azért óhajtanám sietve tudni, mivel a pénzügyminiszternél e javadalmat, ha összegre nem rúg, talán ki lehetne eszközölnöm.

A magyar kormány reformtörekvéseire nézve lásd még a 171., 172. és 173. számú iratokat a II. k. 318—323. lapjain.

8.

Mitrovica, 1848 június 3.

Radoszavlyevits hadbíró Hrabowsky főhadparancsnoknak tudomására adja a szerb emisszáriusoknak a pétervárádi ezredben való izgatásait.

Wien. Kr. A.; G. K. 1848. VI. 12.

... Das zu Karlovitz bestehende provisorische serbische Volkskomite ... hat mit Proklamationen eigene Bothen, welche zugleich Mitglieder dieses Komites sind, nach allen Richtungen, so auch in unser Regiment entsendet.

Diese Bothen haben die Grenzen ihrer Aufgaben überschritten und das unter den dermaligen Verhältnissen ohnehin

sehr gereizte Volk gegen die Magyaren, durch alle möglichen Erdichtungen der obschwebender Gefahr, ja selbst Verdächtigungen ihrer Vorgesetzten, in einen förmlichen Aufstand und Widersetzlichkeit gegen ihre Behörden versetzt...

Den Grenzern wurde gerathen, keine Mannschaft auf den Cordon abzuschicken, sondern solche stets zu Hause bereitzuhalten, um auf jeden Ruf mit der Waffe in der Hand gegen die Magyaren zu Felde ziehen und als man S. Exzellenz, dem kommandirenden Herrn Generalen Hrabowsky kein Vertrauen mehr schenken kann, sich selbst der Festung Peterwardein bemächtigen zu können.

... Wiewohl diese Emissäre sich soweit vergessen haben, dass sie dem Volke begreiflich zu machen versuchten, dass kein Kaiser, kein Hofkriegsrath und auch sonst kein Herr mehr bestehe, und dass sie sich bestmöglichst selbst regieren müssen...[1]

9.

Pétervárad, 1848 június 23.

Hrabowsky főhadparancsnok Mészáros hadügyminiszterhez.

Zahn tábornok fogalmazványa. Wien. Kr. A. (Acten des Gen. Kommando Agram. (XIII. Corps.) Exp. VI. 23-án.

N. 622/1848.

Wie weit die Frechheiten des zu Carlowitz sich konstituirten Central-Comité der Serbischen Nazion ausartet, wolle das k. Ministerium aus dem anliegenden gedruckten Manifeste dieses Comités an das Offiziers-Corps und das Militär der k. k. österreichischen Armee entnehmen.[2] Ebenso wolle das k. Ministerium aus der in der 2-ten Anlage mitfolgenden frechen Zuschrift des Landtags-Ausschusses zu Agram dtto 15-ten d. M. die hohe Überzeugung schöpfen, dass der leitende Körper dieser Serbischen Umtriebe *in Agram zu suchen sei;* daher ich der unmassgeblichen Meinung wäre, ohne den weisen Ansichten des königl. Ministerium vorzugreifen, dass S. Majestät der Kaiser und König ein eigenes gegen diese Slavischen Versammlungen gerichtetes donnerndes Manifest mit allerhöchst eigener Unterschrift zu erlassen geruhen möge, da ohne eine solche Manifestazion der allerhöchsten Willensmeinung diese Versammlungen unter dem Vorwande der treuen Anhänglichkeit an Sr. Majestät eine sehr

[1] Lásd a 23., 25., 41., 47., 86., 88. és 98. iratokat a II. k. illető lapjain.
[2] Lásd a 282. számú iratot a II. k. 444. lapján.

bedenkliche Revoluzion hervorrufen und zu einem verheerenden Bürgerkrieg den Anlass geben werden.

Das hohe Ministerium wird sich zugleich daraus überzeugen, wie sehr das Comité in Carlowitz *mich* bei dem Offiziers-Corps zu verschmähen sucht, während ich auf der anderen Seite durch den Herrn Rath- und Vizegespann von Zsitvay, welcher in Pest bei der Table-d'hôte in Gegenwart von Offizieren, die mir hierüber die Mitteilung gemacht haben, über mich öffentlich schimpft, als der Kroatischen Parthei angehörig beschuldigt werde.

Ich habe übrigens soviel Philosophie und Resignazion, dass mich solche Schmähungen *nicht im Mindesten stören*, das Gewissen der reinen Pflichterfüllung, wodurch ich so glücklich war, mir eine feste militärische Reputazion in der Armee zu erwerben, beruhigt mich, aber das Publikum, welches bei derlei Schmähungen zugegen ist, dürfte endlich doch eine sehr üble Meinung von mir haben.

Die Serbischen Versammlungen, welche jetzt auch in der Bács ihr Unwesen treiben, indem bereits bei St. Tamás ebenfalls einige tausende Menschen beisammen sind, mit Waffengewalt zu vertreiben, dürfte fortan nicht räthlich sein, weil wir dadurch einen schrecklichen Bürgerkrieg hervorzurufen in Gefahr kämen, dessen Folgen im Voraus nicht zu berechnen sind.

Eben sind bei mir drei Offiziere aus Mitrowitz erschienen, welche mir die fortwährende Gährung im Peterwardeiner Regimente, wo bereits alle Bande des Gehorsams und der Subordinazion gelöst sind, betrübend schildern.

Der Kommandant, Oberstlieutenant v. Hallavanya, schwebt daselbst in Lebensgefahr und soll durch die fortwährenden Angriffe und Insulten der Menge bereits ganz abgespannt sein, indem die Gränzer von ihm, als dem Genossen ihres Glaubens und ihrer Nazionalität, mit Ansetzung des Gewehres an seine Brust fordern, dass er sie gegen ihre Feinde anführen und mit ihnen nach Carlowitz ziehen solle. Nicht minder drohen die Peterwardeiner Gränzer auch den anderen Offizieren ihres Regiments unter allerlei Beschimpfungen mit dem Tode, ohne dass man ihren exzessiven und leidenschaftlichen Vorgängen und Ausbrühen einen Damm zu setzen im Stande ist. Dem Vernehmen nach haben sie auch schon bereits an ihre Brüder in Kroazien und bei der Armee in Italien unter Schilderung von fabelhaften Bedrückungen, denen sie von Seiten Ungarn ausgesetzt sind, geschrieben, und es ist zu besorgen, dass sie auch die auswärtigen Gränzer aufregen und zum Abfall von ihrer Pflicht verleiten werden.

Ich hoffe übrigens, dass die jüngst erlassenen allerhöchsten

zwei Manifeste Sr. Majestät dtto Innsbruck den 10. Juni l. J.[1] nicht ohne allen günstigen Erfolg verbleiben werden, und dass vielleicht auch das Serbische Comité in Carlowitz in Anbetracht der in den Manifesten bestimmt ausgesprochenen allerhöchsten Willensmeinung seine dermalige feindliche Stellung ändern werde.

Am[2] Schlusse dieses halte ich mich verpflichtet, dem hohen Ministerium ämtlich anzuzeigen, dass wir eben mit Pacifikazionsverhandlungen beschäftigt sind und hiebei der königl. Commissair v. Csernovits mit thätiger Umsicht bemüht ist, die verirrten Gränzer auf den rechten Weg zurückzuführen, für welche Bemühungen ich den H. v. Csernovits, der mit seiner Sprachkenntniss vielleicht andere Wünsche zu erreichen im Stande ist, gerne meinen Dank hier auszusprechen mich beeile.

Hrabowsky június 28 án jelenti, hogy a királyi proklamációknak nem volt hatása; de annak híre, hogy Jellačić fogja a békés megoldást vezetni, nagy örömet keltett. Hrabowsky nem érti, hogy Jellačić miféle jogon terjeszti ki hatáskörét a szerém-szlavóniai határőrvidékre, mely neki van alárendelve. (U. o. 639.)

10.

Buda, 1848 szeptember 4.

István nádor tudatja Ferenc József főherceggel, hogy Jellačić bánnal azonnal békét akar kötni és a horvát-szerb zavaroknak véget vetni.[3]

— Eredeti levél. — Wien. St. A.; K. A. Acta secreta. Karton 55.

Lieber Franz! Die Verhältnisse Ungarns sind so, dass wenn nicht in kürzester Zeit etwas Entscheidendes geschieht, die Ruhe nicht mehr aufrecht zu halten ist, und sich die Bewegung, die bis jetzt noch durchaus nicht antidynastisch ist, leicht auf dieses Terrain stellen kann, besonders wenn die Macht in solche Hände kommt, die dieselbe *in dieser Art gebrauchen wollten!* Nach Allem, was geschehen ist, kann das jetzige ungarische Ministerium seine Stellung nicht behalten! — Es ist also nur der Fall denkbar, dass die Macht entweder durch den *legislativen Körper selbst usurpiert wird*, wofür *die französiche Revoluzion das Beispiel gibt*, oder dass ich die Macht, der die Minister entsagen, *in demselben Augenblicke ergreife*, um dieselbe nach meiner Pflicht im Interesse der Dynastie zu

[1] Lásd a 224. számú iratot a II. k. 380. lapján.
[2] Ezen kikezdés Hrabowsky sajátkezű toldása.
[3] István nádor levelét lásd dr. Károlyi Árpád „Batthyány Lajos főbenjáró pöre" c. művének II. k. 7. lapján is.

gebrauchen. Leider sind die materiellen Kräfte, deren ich mich im Interesse der Ordnung bedienen könnte, so schwach, dass ich auch den loyalsten Gewaltstreich nur schwer durchsetzen im Stande wäre, — es ist übrigens zu hoffen, dass der legislative Körper bei dem Vertrauen, dass ich bisher noch geniesse, mich selbst auffordern wird, eine *discretionäre Gewalt auf einige Zeit,* bis das Land beruhigt ist, zu ergreifen, da ich auf diese Art ohne Kampf in die Möglichkeit gesetzt werde, den Landtag alsogleich aufzulösen, die Volksversammlungen, Banquette, und andere derlei revoluzionäre Demonstrazionen zu verhindern, mir auch Regierungsorgane aufzustellen, die, wie Vay, Perényi etc. in einem ruhigeren Sinne zu wirken im Stande sind, und somit die Überzeugung habe, der Dynastie nur so wirklich mit Nutzen dienen zu können — so bitte ich Dich lieber Franz — mir *alsogleich* wissen zu lassen, welches in dieser Hinsicht Deine Ansichten sind, und ob ich in einem solchen Falle Truppen zur Aufrechterhaltug der Ordnung in den Hauptstädten gewärtigen kann. Es versteht sich, dass ich die mir anvertraute Macht dazu gebrauchen werde, um *die kroatischen und serbischen Wirren.* welche durch den legislativen Körper nicht auszugleichen wären, in Ordnung zu bringen, mit Jellachich alsogleich Frieden schliessen, u. s. w. Hier aber mache ich keinen Schritt ohne Deiner, respektive des Kaisers Zustimmung — denn hier ist die conditione sine qua non — *unbedingtes Zutrauen, offenes Spiel.* Glaubt Ihr mir aufs Wort, dass ich nur *das Interesse der Dynastie* und das Wohl Ungarns im *Verein mit Österreich,* und nur darin beider Länder Zukunft sehe — so authorisirt mich zu diesem entscheidenden Schritte unter Berücksichtigung der Umstände. Kann und darf ich diese Stelle, die auch Jellachich seit Wochen bekleidet, nicht annehmen, so steht zu erwarten, dass es *Kossuth* oder *Nyári* angetragen, von diesen angenommen und somit mein Hierbleiben alsogleich unmöglich gemacht werden wird, — überlegt es wohl, denn zieht man das höchsten Orts vor, so werde ich zu gehorchen wissen! Über die nach Wien kommende Deputazion wird der Gf. Grünne berichten, denn ich wegen der nöthigen Geheimhaltung darüber geschrieben. Hierüber bitte ich aber um *alsogleiche Antwort,* denn hier entscheiden Stunden! Gott mit Dir, — mit Euch Allen! Dein treuer Freund und Verehrer Stephan.

11.

Zimony, 1849 június 26.

A bácsmegyei szerb politikai közigazgatás és biróság tagjainak névjegyzéke.

M. d. I. 1849. Präsidialakten. 3. Croatien, Slavonien und Serbien. Elégett.

Verzeichniss

der für die politische Administration und die Gerichtsbeamten in Bačka durch Se. Exzellenz den Herrn Patriarchen, als bevollmächtigten kaiserl. Commissäre ernannten Individuen.

A) Politische Behörden:

Der provisorische Bezirkschef in Bačka Herr Aron Jocić,
„ „ Secretär des Bezirkschef Herr Johann Manojlović,
„ „ Somborer Distriktschef Herr Lazar Doić,
„ „ Secretär des Distriktschef Herr Uroš Simić,
„ „ Mariatheresionopler Distriktschef Herr Gaspar Zombory,
„ „ Secretär des Distriktschef Herr Svetozar Milutinović,
„ „ Neusatzer Distriktschef Herr Stephan Branovačky,
„ „ Secretär des Distriktschef Herr Abraham Matić,
„ „ Alt-Becseer Distriktschef Herr Trifon Jojkić,
„ „ Secretär des Distriktschef Herr Johann Moić.

B) Gerichtsbehörden:

Der provisorische Präsident des Bačer Bezirksgerichts Herr Lukas Stojačković,
die provisorischen Mitglieder des Bačer Bezirksgerichts Herr Georg Petrović, Johann Mučalo, Joseph Budri, Eugen Radišić.
I. Geschäftsführer des Bačer Bezirksgerichts Herr Stephan Stojnov,
II. Geschäftsführer des Bačer Bezirksgerichts Herr Demeter Savić.

a) Somborer Distriktsgericht:

Präsident Herr Trifon Jojkić.
Mitglieder Jakob Mrazović, Johann Radosavljević.

b) Mariatheresionopler Distriktsgericht:
Präsident Herr Stephan Blagojević.
Mitglieder Herr Peter Zaco von Bajša, Lazar Stojković.
Geschäftsführer Thodor Procopčany.

c) Neusatzer Distriktsgericht:
Präsident Herr Lazar Manojlović.
Mitglieder Simeon Radišić, Demeter Kuzmanović.
Geschäftsführer Konstantin Koić.

d) Alt-Becseer Distriktsgericht:
Prov. Präsident Herr Johann Gagić.
„ Mitglieder Herr Johann Baderlica, Sever Tatić.

Ammerkung. Die Besetzung der politischen und Gerichtsstellen im Bajaer Districte wurde bis zur gänzlicher Befreiung des dortigen Landestheiles verschoben.

Das diese Ernennung am 14/26. Juni 1849 mit No. 4642. erfolgt ist, bestättigt mit amtlicher Unterschrift.

Semlin, am 23. Sept./5. Okt. 1849.

National-Secretär der Wojwodschaft Serbien:
Johann Stanković m. p.

12.

Divide et impera.

Wien. St. A.; Zinzendorf's Nachlass. Fonds pour la guerre 1789—1791. Fasc. 149. b. Seite 555—701.

Vortrag des Hofkriegsrathes vom 12. April 1791 über den Stand, auf welchen die österreichische Kriegsmacht zu Friedenszeiten zu setzen ist.

„. . .Von dem Augenblicke an, wo die bekannte Gährung bei der 1790-jährigen Landtagsversammlung in Ofen den Anfang genommen, und von Zeit zu Zeit sich weiter ausgedehnt hat, sind auch die Illyrier zum Theil in eine Bewegung gekommen, die besorgen lässt, dass der gewiss für die Monarchie nicht gleichgültig sein könnende Haufen von Hungarn eine Vermehrung erhält.

Die beiläufig auf 2 Millionen Seelen gehende Illyrische Nazion, war bisher ein wahrer Schatz der Monarchie vermög ihrer Treue, vermög ihres blinden Gehorsams, wovon das eine und das andere durch ihre Tathhandlungen beständig seit ihrem Dasein erprobt worden ist.

Wie das Übel zu verhüten, dass diese richtige Vortheile bei der illyrischen Nazion ja nicht für die Monarchie entgehen,

oder auch nur geschwächt werden, sind bisher ihretwegen die Grundsätze mit der bei einer jedweden Regierung nothwendigen Politik angenommen und genau beobachtet worden:

Dass der Stand, die Verfassung der Illyrier im Wesentlichen bei dem Vorigen verbleiben soll, dass die Nazion nicht bloss bei ihren Privilegien geschützet wird, sondern auch in Gelegenheiten, wo es geschehen kann, eine Vermehrung der Privilegien erhält, dass nie blosse Verheissungen gemacht werden, und selbst in denen Fällen, wo ihrige Begehren, ihrige Wünsche zur Erfüllung gelangen, bei ihr beständig ein Trieb unterhalten wird, der sie noch etwas hoffen lässt, — *dass der Nazion immer ein geheimer Spiegel vor denen Augen gehalten wird, der sie dasjenige wahrnehmen lässt, was sie von denen Hungarn zu befürchten haben können; dass die Hungarn nicht auf eine kennbare Spur gelangen mögen, als ob es die Absicht, die Gesinnung des Königs wäre, die Illyrier in Gelegenheiten als ein Werkzeug gegen die Hungarn zu gebrauchen.*

Dadurch hat der Hofkriegsrath die Neigung und das Vertrauen, die Herzen der unter denen Gränzern befindlichen Illyrier, der unter ihr gehörigen illyrischen Kommunitäten und anderer Illyrier, vielleicht der ganzen Nazion an sich geheftet, und darf dermalen noch hierauf sichere Rechnung machen.

Alles, dass was seit anderthalb Jahren in Hungarn vor sich gegangen und Jedermann bekannt ist, zog auch denen Illyriern einer Krisis zu, in der sie jetzt noch stehen, und bei der die Gefahr eines solchen Ausschlag sehr nahe ist, der die Monarchie in den Verlust deren erklärten Vortheilen wenigstens zum Theil setzen, und die Umschaffung der Illyrier in Hungarn nach sich ziehen kann.

Demjenigen, welcher den mit List, mit Verstellung verwebten Charakter der Illyrischen Nazion kennt, und dem auch noch bekannt ist, dass die Illyrier in ihren Wohnungen dermalen noch die Abbildung des Thronherrscher Russlands gern vor ihren Augen haben, kann und wird eine solche Beisorge nicht wunderlich vorkommen.

Als die illyrische Bischöfe im J. 1790 vom König die Regales aus dem Absehen ihrer Admittirung zum Landtag erhielten, fanden die Stände des Königreichs Hungarn für gut, den Antrag in einen Ausschuss zu bringen.

Im nämlichen Jahr 1790 erhielten die Illyrier die noch nie erfolgte Einwilligung zu einem Kongress, bei dem sie ihre Beschwerden, ihre Desiderien anzubringen und ausser der sonst für einen Kongress zur Metropoliten-Wahl bestimmten Gattung von Menschen auch noch Adelige mitzuertheilen, die Erlaubniss erhalten haben.

Die vorhandene Akten, enthalten in sich darüber die Beweise und noch eingreiffender wird es der dem Kongress in der Eigenschaft eines ladesfürstlichen Kommissarius vorgestandene FML. Schmidfeld beibringen können, was für heimliche Einverständnisse, was für bedenkliche Unternehmungen während des Kongress zwischen und von denen der Illyrier und Hungarn erfolgt sind.

Zuweitgekommene Umstände haben es nicht mehr gestattet, die Inartikulazion der Illyrier in den Hungarischen Codex zu verhindern, es ist zwar für die Inartikulation ein sehr vorsichtiger Aufsatz entworfen worden, der dem König die Privilegien der Illyrier ganz ohne aller Einschränkung reservirt hat, der bereits an einem anderen Ort erklärte Kunstgriff der Hungarn, stellte sich aber auch bei diesem Fall ein, sie verschafften sich durch die Einstellung einer Parenthesis, die in denen Worten lautet: Privilegiorum, quae fundamentali regni constitutioni non adversantur", einen Zankapfel, der wenigstens immer den Anlass verschafft dem König in einer solchen Gelegenheit wieder Anträge, Einwendungen zu machen, wo es Umstände nöthig machen können, zur Erreichung des König guter Absichten die Privilegien der Illyrier zu vermehren.

Mit der Wiederaufstellung einer besonderen Instanz, welche unter dem Landesfürsten die Angelegenheiten der illyrischen Nazion besorgen, ist eine vorhin nicht geweste Kreazion erfolgt, welche diese Stelle in die Klass von selbständigen Hofstellen gesetzt hat, sie verlor aber sozusagen in dem Augenblick ihrer Schöpfung auch wieder die Kraft einer solchen Hofstelle, sie erklärte es selbst, ihr Wirkungskreis sei auf Religiosa, auf Spiritualia, auf den Klerus eingeschränkt, in die Komitate können sie keine Verfügungen erlassen, sie würde ihre zu treffen, für gut befindende Veranlassungen der hungarischen Hofkanzlei übergeben, und durch sie in Vollzug bringen lassen, eine solche Stimmung, ein solcher Zug von Geschäften lässt das Gefährliche, das Anstössige mit Händen greifen, sie hat aber auch noch Nazionalen in ihren Körper eingestossen, und dürfte durch sie einen Krebs in den Busen sich nähren, schon jetzt lässt sich beim Metropoliten, bei anderen vom Klerus, von der Nazion wahrnehmen, dass sie über dieser Stell allerlei Gedanken bei sich unterhalten, was wird in der Folge geschehen und eigentlich zu besorgen sein?

Was für ein Ernst nothwendig gewesen ist, und die schon sehr nahe geweste Knüpfung zwischen denen Ständen Ungarns und denen Nazionalregimentern zu stöhren, und diesen in dem ganzen übrigen Militärkörper fest eingeschlossen zu erhalten, hierüber sind die vorgefallenen Verhandlungen in denen Akten

vorhanden, bereits in dieser Gelegenheit haben Komitate Ungarns kein Bedenken getragen, schriftliche Invitatorien den Grenzregimentern zuzuschicken, jetzt sind aber Versuche von der Art um destwillen von einer grösseren Bedeutung, nachdem die Inartikulazion besonders auf die Art, wie sie mit der bereits angeführten Parenthesis geschehen ist, aus denen Ungarn und Illyrier gleichsam einen Körper formiret hat, und unter denen beim Kongress vorgebrachten Desiderien auch der Antrag miterscheint, dass die Illyrier nach denen Hungarischen Gesetzen zu behandeln sein sollen, worüber die nöthige Bemerkung vom Hofkriegsrath auch bereits in der Gelegenheit geschehen ist, wo diese Proposition zum Vortrag kam.

A Habsburg-dinasztia állandóan törekedett a különféle tartományokat, királyságokat stb., egy összbirodalomba olvasztani. Ezen célból a magyarság ellen a nemzetiségeket is felhasználta, különösen a szerbeket. A közölt irattal ezt föltétlenül beigazoltnak mondhatjuk, mely elv az 1848—49-i szerb fölkelésnél is érvényesült.

TÁRGYMUTATÓ.

A dőlt számok a cyrill és horvát iratokra vonatkoznak.

NÉVMUTATÓ.

* A Joannovits nevek Johannovits, Jovánovits alakban is irattak.

ÉRTELEMZAVARÓ SAJTÓHIBÁK ÉS JAVÍTÁSOK.

II. KÖTET.

V. lapon 1. jegyzetben: Szegfű helyett olv.: Szekfű.
VI. lapon felülről a 2. sorban: Szegfű helyett olv.: Szekfű.
VII. lapon 20. tételnél: Perczel emlékiratai Bécsben maradtak.
X. lapon 4. kikezdésben: a Szurducsky iratcsomag Bécsben maradt.
X. lapon 6. kikezdésben Angelits helyett olv.: Angyelits.
XI. lapon felülről a 3. sorban: Hadsits Antal helyett olv.: Hadsits János.
XIII. lapon felülről az 5. sorban: ő eminenciájának helyett olv.: ő méltóságának.
XIV. lapon felülről a 4. sorban: H. Kr. A. helyett olv.: H. Kr. R.
XV. lapon Budapesti Országos Levéltár rövidítése: O. L.
XV. lapon Budapesti Nemzeti Múzeum rövidítése: N. M.
4. lapon alulról a 9. sorban партиjе helyett olv.: партаjе.
5. lapon felülről a 14. sorban славноме helyett olv.: главноме.
5. lapon felülről a 17. sorban Тучин helyett olv.: Турчин.
5. lapon felülről a 20. sorban помете helyett olv.: поремете.
7. lapon felülről a 4. sorban декада helyett olv.: некада.
9. lapon alulról a 22. sorban овим helyett olv.: свим.
13. lapon felülről a 6. sorban стану'yћег elé teendő: овде.
15. lapon felülről a 16. sorban igyekeznék helyett olv.: igyekszik.
15. lapon alulról a 4. sorban század helyett olv.: századbeli.
16. lapon felülről a 7. sorban roncsoktól helyett olv.: romhalmazoktól.
16. lapon felülről a 17. sorban alaptörekvéseinket helyett: olv.: törekvéseinket
16. lapon alulról a 2. sorban gazdasága helyett olv.: gazdag.
17. lapon felülről a 10. sorban nemzetiségek helyett olv.: népek.
17. lapon alulról a 10. sorban szállíttatnak ki helyett olv.: állíttatnak elő.
18. lapon az 1 sorban reményekkel helyett olv.: reményeket.
19. lapon felülről a 10. sorban álláspönton helyett olv.: helyzeten.
20. lapon felülről az 5. sorban előkészítendő helyett olv.: előkészíthető.
22. lapon alulról az 5. sorban azirânt helyett olv.: azzal.
23. lapon felülről a 10. sorban felszabadító teendő ideája elé.
24. lapon alulról az 1. sorban Karagyorgyevits helyett olv.: Karagyorgye.
25. lapon alulról a 19. sorban következtében helyett olv: ellenére.
27. lapon felülről a 13. sorban одворь helyett olv.: одборь.
33. lapon felülről a 9. sorban megszerkesztve helyett olv.: megszerkessze.
33. lapon alulról a 2. sorban alapokat helyett olv.: alapítványokat.
35. lapon a jegyzetben 1848. 91. helyett olv.: 1848. 9.
41. lapon alulról a 11. sorban Reichl helyett olv.: Reischl.
44. lapon felülről a 7. sorban Ehrenfeld helyett olv.: Ehramfeld.
53. lapon alulról a 4. sorban igazolhatják helyett olv.: igazgathatják.
62. lapon alulról a 26. sorban cimére helyett olv.: cimere.
71 lapon felülről a 8. sorban прађана helyett olv.: грађана.
73. lapon felülről a 10. sorban 10 helyett olv.: 6.
75. lapon alulról az 1. sorban Politika helyett olv.: Slovinac.
81. lapon alulról a 8. sorban Sztojanovits helyett olv.: Sztojanov.

111. lapon felülről a 10. sorban olaszokat után behelyezendő: az ilyen háború nem előnyös sem sürgős.
111. lapon felülről a 13. sorban szorongatni elé helyezendő: más hatalom.
111. lapon felülről a 16. sorban ottan után helyezendő: A mi részünkről így fogunk cselekedni, de ti is a ti részetekről.
136. lapon alulról a 11. sorban csütörtök elé: mult teendő.
140. lapon alulról a 7. sorban B. L. helyett olv.: B. M.
154. lapon alulról 10. sorban 32 helyett olv.: 38.
177. lapon alulról a 4. sorban középrangú helyett olv.: központi.
178. lapon felülről a 2. sorban olv. Keveslik stb. mondat helyett: Minden más, amit a mai időkben elérhetnének, nagyon kevés a fentebb említett óhajhoz képest.
178. lapon a 8. sorban köznép helyett olv.: határőrök.
181. lapon alulról a 18. sorban a werde után helyezendő: Ich weise Sie demnach dahin, dass Sie den Befehlen Meines königlichen Statthalters und den Verordnungen des durch Mich ernannten ungarischen verantwortlichen Ministeriums... in allen Zweigen der Verwaltung pünklich Folge leisten...
223. lapon felülről a 12. sorban megfosztatott helyett olv.: megfosztattunk.
223. lapon felülről a 23. sorban táborszernagy helyett olv.: altábornagy.
301. lapon felülről az 5. sorban határőrvidék helyett olv.: határőrvidéki ezred.
320. lapon alulról a 10. sorban megszerzett helyett olv.: megegyezend.
335. lapon felülről a 14. sorban csapatainkat helyett olv.: népünket.
335. lapon felülről a 21. sorban újat húz helyett olv.: fenyegeti.
357. lapon alulról a 6. sorban Ladislaus helyett olv.: Lazarus.
395. lapon felülről a 12. sorban táborszernagy helyett olv.: altábornagy.
401. lapon felülről a 2. sorban június 13 helyett olv.: június 12.
406. lapon felülről a 11. sorban fasc. után helyezendő: 132.
438. lapon alulról a 25. sorban 833 helyett olv.: 1833.
448. lapon alulról a 10. sorban Ignác helyett olv.: Vasza.
459. lapon alulról a 11. sorban Vinkovits helyett olv.: Ninkovits.
471. lapon alulról a 11. sorban 17 helyett olv.: 15.
517. lapon alulról a 14. sorban Dingriffe helyett olv.: Angriffe.
547. lapon alulról a 8. sorban Porlas helyett olv.: Perlasz.
548. lapon felülről a 12. sorban 12/14 helyett olv.: 2/14.
552. lapon alulról a 17. sorban július helyett olv.: június.
557. lapon alulról a 3. sorban Kosich helyett olv.: Kojits.
560. lapon felülről a 2. sorban július 24 helyett olv.: 14.
582. lapon felülről a 4. sorban Passer helyett olv.: Papier.
589. lapon felülről a 25. sorban 393 helyett olv.: 389.
608. lapon felülről a 8. sorban Cunduit helyett olv.: Conduit.
628. lapon alulról a 17 sorban: zwischen után: seinen helyezendő.
635. lapon alulról a 2. sorban Negotimer helyett olv.: Negotiner.
652. lapon alulról a 4. sor után helyezendő: Suplyikác tábornokkal magánúton tudattam, hogy térjen vissza Olaszországból és foglalja el helyét...
659. lapon felülről a 9. sorban leiratából helyett olv.: leirata.
668. lapon alulról a 2. sorban október 21-én helyett olv.: október 1-én.

III. KÖTET.

10. lapon alulról 1. sorban Ma sikerült elé szúrandó: Íme, a mi titeket manap még fegyverre szólít.
13. lapon alulról a 12. sorban megtámadták helyett olv.: kelletlenül becsmérelték.
30. lapon felülről az 1. sorban: két tag kimarad.

41. lapon alulról a 6. sorban, nyilatkozott után helyezendő: s az egész odborban talán csak akad egy tisztességes egyén, aki a többiekért kezeskedik.
42. lapon felülről az 1. sorban még egyszer helyett: előre helyezendő.
44. lapon a 9. sorban értesülésünk után helyezendő: folytán.
53. lapon alulról a 11. sorban Szilárd helyett olv.: János.
57. lapon alulról a 8. sorban: és törlendő.
78. lapon alulról a 9. sorban ottmaradtak helyett olv.: odamentek.
79. lapon alulról a 13. sorban december 6. helyett olv.: október 6.
92. lapon alulról a 21. sorban: teljhatalmú országos biztos törlendő.
119. lapon alulról a 10. sorban elöljáróit legszívélyesebben üdvözli helyett: magas elöljáróinak üdvözletét magáévá téve.
121. lapon felülről a 18. sorban: két törlendő.
127. lapon felülről a 6. sorban parancsnokának helyett olv.: képviselőjének.
151. lapon alulról a 6. sorban Чирило helyett olv.: Чутурило.
153. lapon felülről a 6. sorban Csurilo helyett olv.: Csuturilo.
154. lapon alulról a 15. sorban Elek helyett olv.: Sándor.
154. lapon alulról a 4. sorban Krisztits helyett olv. Kresztits.
162. lapon felülről a 17. sorban a mondat helyett behelyezendő: hogy törzstisztek a vajdaságban.
162. lapon felülről a 24. sorban kigondol helyett olv.: kimondott.
171. lapon az 5. és 18. sorban Pucher helyett olv.: Puchner.
193. lapon felülről a 7. sorban császár elé helyezendő: jövendő.
213. lapon felülről a 16. sorban terjedjen helyett olv.: ne terjedjen.
223. lapon alulról a 2. sorban 157. helyett olv.: 175.
229. lapon alulról a 13. sorban Hartiggal helyett Hartwiggal olvasandó.
260. lapon felülről a 19. sorban és után: mely helyezendő.
266. lapon alulról a 10. sorban felhívhatta után helyezendő: és pátenseket adhatott.
272. lapon felülről a 19. sorban azt est beszéd helyett: estély olvasandó.
294. lapon a jegyzet a 295. lapra helyezendő.
297. lapon alulról a 3. sorban 11/13. helyett olv. 11/23.
303. lapon felülről a 10. sorban kértek helyett olv.: adtak okot.
330. lapon felülről a 12. sorban nagy időben helyett olv.: pillanatban.
356. lapon jegyzetben 664. helyett olv.: 644.
357. lapon alulról a 3. sorban előre már helyett olv.: az előnyomulásnál.
374. lapon alulról a 17. sorban járja elé szúrandó: tud, talán nem is kell visszafizetni.
451. lapon jegyzetben: I. helyett II. olvasandó.
457. lapon a 12. sor után helyezendő: Áttérve Trifkovits esetére: Ön eléggé hangoztatta előttem, hogy ezért nem hibás; legkevésbbé sem akarok az ön igazolásának motívumainak részleteibe bocsátkozni, melyek véleményem szerint könnyen megcáfolhatók, de annyit mondok, hogy az ön érveit és igazolását csak akkor méltányolhatnók, ha önnek nem lett volna ereje Trifkovitsot az első garázdálkodás után visszaküldeni, mert a fejedelem megsértésének ez nem tekinthető akkor, amikor a fejedelem becsülete érdekében cselekszik. Ezt önnek számos okkal bebizonyíthatnám, de nincs értelme befejezett tényekkel foglalkozni.
473. lapon felülről a 18. sorban keletkezhetnek helyett olv.: keletkeztek.
473. lapon alulról a 19. sorban és szemérmetlennek látszik helyett olv.: és haladéktalanul fog intézkedni.
497. lapon alulról a 15. sorban Verwaltungsverhältnisse helyett olv.: Verwaltungsräthen.
504. lapon jegyzetben I. helyett II. és felülről a 11. sorban 13 helyett 15.
517. lapon alulról a 10. sorban ami után: szerbiai népünket helyezendő; pátriárkáját törlendő.
545. lapon felülről a 14. sorban 1849 után helyezendő: N. 519.
556. lapon alulról a 2. sorban poie helyett olv.: prie.

563. lapon felülről a 19. sorban és törlendő; tartományok csak helyett olv.: tartományokhoz viszonyítva.
563. lapon felülről a 20. sorban: arányos törlendő.
569. lapon felülről a 20. sorban században helyett olv.: század óta.
573. lapon felülről a 13. sorban a császár után helyezendő: által.
607. lapon alulról a 24. sorban királyi helyett olv.: császári.
609. lapon a jegyzetben 739. helyett olv.: 738. és 607. helyett 609.
637. lapon alulról a 21. sorban: de csak törlendő.
685. lapon felülről a 20. sorban akarván hallani helyett olv.: hallván.
704. lapon felülről a 13. sorban öttagú helyett olv.: öt.
709. lapon felülről a 3. sorban Fülöp helyett olv.: Fülepp.
725. lapon felülről a 22. sorban és úgy véli helyett olv.: hogy miképen véli.
763. lapon felülről a 8. sorban Bystrzanowsky helyett olv.: Bystrzonowsky stb.
768. lapon felülről a 14. sorban lelkileg helyett olv.: szellemileg.
837. lapon alulról a 3. sorban annyi helyett olv.: számos.
875. lapon alulról a 12. sorban ament mondva helyett olv.: teljesen.

TARTALOMMUTATÓ.

FÜGGELÉK.